

Petri Andreæ

MATTHIOLI SENENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. Medici,

COMMENTARII DENVO AVCTI

IN LIBROS SEX PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA.

Adiectis quamplurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in prioribus editionibus non habentur, eodem authore.

HIS ACCESSIT EIVSDEM APOLOGIA ADVERSVS Amathum Lusitanum, quin & Censura in eiusdem enarrationes.

LVGDVNI,
Apud Gabrielem Coterium.
M. D. LXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI FERDINANDO ROMANORVM, PANNONIAE, ET BOHEMIAE, ETC. REGI, INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, ETC.

Comiti Tyrolis &c. Domino suo clementissimo.

VM vniuersam medicinam non modò vetustissimi quique scriptores, Serenissime Rex FERDINANDE, sed recentiorum quoque plerique Dijs immortalibus acceptam referant, eámque ob id non immeritò sciëtiam antiquissimam, celeberrimam, & diuinam existiment: tum eam præcipuè illius partem, quæ medicamentorum doctrinam pertractat, dignam esse censent, quæ Dijs ipsis accepta referatur, & planè diuina habeatur. Non enim fieri posse putant, vt homo ipse per se abditas stirpium, aut animalium, aut fossilium naturas facultatésque inuestiget, adipiscatur, & perspectas habeat, nisi eas primùm à maximo omnium rerum opifice fuerit edoctus. Quamobrem nõ desunt probatissimi authores, qui reiectis nugis poëtarum, & aliorum, qui fabulosè de medicinæ inuentoribus scripserunt, certò credunt, ac rationibus comprobant, Deum opt. max. plantarum & reliquarum rerum omnium, quas terra procreat, facultates Adæ primo humani generis propagatori indicasse, eique illarum cognitionem infudisse, simulátque illi è terra conformato, vitæ lumen inspirauit. A quo subsecutam ætatem volunt, rerum omnium notitiam hausisse, ac subinde, industria adaucta, res altius diligentiúsque exquirere cœpisse: ita vt hinc primùm rei medicæ plurimum cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod

cùm poſtea animaduertiſſent innumeri ſapientes viri, nouiſſéntque maximam eſſe huiuſce facultatis præſtantiam atque vtilitatem, eius voluptate capti, ipſi etiam rei herbariæ, & cæteris de quibus illa tractat, inueſtigandis ac cognoſcendis ſtudium impenderunt. Id quod abunde teſtantur Pythagoras, Ariſtoteles, Theophraſtus, Democritus, Zoroaſtres, Xenophō, Amphilochus, Athenæus, Philiſtenes, Apollodorus, Ariſtander, Hipparchus, Ariſtomachus, Bion, Agathocles, Diodorus, Diocles, Caryſtius, Epigenes, Euagoras, Praxagoras, Crateuas, Eraſiſtratus, Metrodorus, Niceſius, Pamphilius, Mantias, Herophilus, Hippocrates, Dioſcorides, Galenus, Plinius, & alij antiquorum plurimi, quorum nomina, ne longior ſim, quàm deceat, conſultò prætereo. Ii ſiquidem nobilitate ac iucunditate huius ſcientiæ ducti, ſtudio item poſteritatis iuuandæ, & perpetuæ ſibi conciliandæ famæ, non dubitarunt variis ſeſe vitæ periculis committere, dum permultas ignotas peragrarēt regiones, vt veram legitimámque ſimplicium medicamentorum cognitionem conſequerentur. Porrò quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam quam maximam ſecum adfert voluptatem & vtilitatem, gloriam quoque & laudem pariat ſempiternam, nouerunt non tantùm vniuerſi orbis ſapientes, diligentiſſimi rerum indagatores, ſed ſummi etiam ac potentiſſimi reges. Quippe illorum claritatem, quæ hinc potiſſimùm ortum habuerat, admirati, rati in hac antiquiſſima facultate ſummum ſplendorem, ſingularémque præſtantiam eſſe, tantum otij ac ſtudij ad eam percipiendam, & illuſtrandam contulerunt, vt eorum plerique de plantarū hiſtoria & viribus libros condiderint. Nonnulli generoſa antidota compoſuerunt, vt ita ſuæ, & aliorum mortalium vitæ vſuique conſulerent. Alij etſi ex rebus conſilio & armis præclarè geſtis ſe illuſtres reddidiſſent, cùm tamen illuſtriores effici ſe poſſe cernerēt, ſi clariſſimam ſtirpium facultatem ipſi quoque ſuo eſſent ſtudio proſecuti, è remotiſſimis terrarum regionibus raras nobiléſque plantas ingenti pecunia conquiſitas, ad ſe tranſferri curarunt, vt certam ac veram earum hiſtoriam deſcriberent. Neque illud certè hos latuit, quòd ſi hac in re ſtudioſè diutius verſati, egregium quicquam inueniſſent, aut ſcriptis tradidiſſent, ſuum nomen eſſet nullis non ſeculis celebre duraturum. quandoquidem herbæ quæ ſingulis annis reuiuiſcunt, repullulant, & reuireſcunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, vel de ipſarum hiſtoria & viribus aliquid poſteritatis memoriæ prodiderunt. Qua in re eos minimè deceptos comperimus: nam ſatis perſuaſum eſt omnibus, Gentianam herbam à Gentio Illyriorum rege inuentā, ab eo quidem appellationem mutuatam eſſe, illi verò claritatem, & immortalitatem retribuiſſe. Similiter Lyſimachia (vt Plinius eſt author) Lyſimachū Macedoniæ regem, qui eam inuenit & nominauit, perpetuis laudibus celebrat. Scordium item, Mithridatem magnum illum Ponti regem, à quo Mithridatiæ herbæ nomen accepit: quin & Eupatorium, eundem Eupatorem cognominatum,

minatum, à quo herbam hanc inuentã & dictam esse volunt, nominis æternitati commendant. Clymenos præterea herba Clymeno regi inuentori suo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Mysiæ regibus, Echium & Anchusa Alcibiadi Atheniensium duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent, Attalus Pergami, & Euax Arabum reges. siquidem hic de simplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conscripsit: ille verò, dum plura (vt Galenus perhibet) aduersus venena, & animaliũ virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris insumpsit, vt legitimas plantas nancisceretur. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Masinissa Numidiæ, Agamemnon Argiuorum reges, quorũ nomina nulla vetustate extingui poterunt, ob eam quam in cognoscendis prodendisq; stirpibus curam ac diligentiam adhibuerunt. Omittam Philometora, Hieronẽ, & alios plurimos magni nominis reges, ne verbosius, quàm oporteat, rem hanc prosequi videar, qui vel ipsi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quòd rei plantariæ studiosi extiterint, in eaq; de posteris præclarè sint meriti. Sunt etiámnum poëtæ quàm plurimi, in quorum poëmatibus Sole clarius lucet, rem herbariam & antiquam fuisse, & semper laudibus decantatam. qua in re & ipsi nedum insigne, sed etiam perpetuum nomen sibi conciliarunt. Ex Græcis quidem produntur Orpheus, Musæus, Hesiodus, Homerus, Alcæus, Rufus Ephesius, quẽ testatur Galenus, libros quinque de herbis, versibus scripsisse. ex Latinis antem sunt Vergilius, Ouidius, & Aemilius Macer, qui plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam mulieres quoque affectasse, & assecutas esse, vt quæ multum curæ ac studij earum viribus inuestigãdis impenderint, nõ modò poëtæ, sed etiam historici tradunt. Etenim ob id Circen, à qua Circæa herba dicta est, poëtæ Solis filiam fuisse fabulantur. Sed hæc re vera eam demum exquisitã herbarum notitiam adepta est, vt non temerè ob eius admirabilia facta illis seculis diuina potius, quàm humana sit habita. Talis quoque Medea fuit, quę tantam herbarũ notitiam habuit, vt cùm compositis ex iis medicamentis, pluribus senectutem retardasset, Aesonem poëtæ finxerunt vltimo affectũ senio, ab hac iuuentuti fuisse restitutum. Helena ad hæc Helenio herbæ, quam primùm, vt quidã volunt, seuit, suum nomẽ impertita est: atque ideo in ea nunc etiã nominatissima viuit. Artemisia verò Mausoli Cariæ regis vxor, alioquin præclari nominis mulier, vel ex hoc memorabilis & immortalis reddita est, quòd suum nomẽ herbæ inditum reliquerit. Illud insuper satis esse posset, vt quenque ad plantarũ cognitionem capessendã inuitaret, quòd hæc tantum in se vtilitatis habeat, vt etiam animalia ipsa, natura docta plurimarũ herbarum vires cognoscant, easq; mortalibus indicarint. Quandoquidem cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati, eius pastũ telum eiecissent, sagittarũ vulneribus mederi ostenderunt. Item ceruæ seseli herbam demonstrarunt: testudines cunilam, mustelæ rutã, accipitres hie-

racium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inuenere ac monstrauere. Quocirca si ad prædicta mentem animumq; homines conuerterent, si medicæ materiæ primordia spectarent, vtpote cùm plantæ suis diuinis præditæ viribus, statim ab elementis conditis, è terra emerserint, nullum mihi dubium est, quin omnes faterentur, hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id solùm illi tantum laudis, admirationis, ac gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda & delectabilis sit, sed etiam quia vtilis ac necessaria existit. Ea nanque sanitatem (qua nihil homini exoptatius esse potest) tuetur, varia innumeráque morborum genera fugat, ferarum virus euincit, & venenorum vim demolitur. quinetiam homines in vita diutius seruat, & sæpe deploratos, quorum scilicet salutis nulla spes reliqua est, ad vitam reuocat. Quod cùm rectè quidem æstimassent Romanorum imperatorum nonnulli (vt libro primo de antidotis testis est Galenus) etsi in republica administranda, & prouinciis gubernandis ac tutandis plurimùm essent occupati, eos tamē non mediocre studium tenuit colendæ atque illustrandæ rei herbariæ. Quippe vt legitimas plantas consequerentur, vtq; veris aromatibus potirentur, in multis ac longinquis regionibus herbarios magnis sumptibus alebāt, muneribusq; donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ quàm vtilitatis referrent, quòd ita quoque studerent mortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili suorum maiorum exemplo ducebantur, qui non solùm exuuias regum, quos in bello vicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsosq; reges victos ante se ducere solebant, sed etiam peregrinas plātas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræq; dotes inerant, in eisdem magno cum honore ferebant. Nec putabant ij, se minorem laudem ac gloriam adeptos esse ex plantis illis, quas pòstea diligenter suis in hortis serebant, itemq; ex aromatibus, quæ inter sua alia pretiosa reponebant, in suum & aliorum commodum, quàm ex trophæis, simulacris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat senatus populusq; Romanus in perpetuam rerum gestarum memoriam, & eorū gratiam, qui se tali laude dignos exhibuerant. Magno etiam apud Romanos honore habiti sunt ij, qui de plantarum historia & viribus scripserunt, inque hac facultate claruerunt. Argumento satis manifesto, quòd expugnata Carthagine, omnes bibliothecas, quas inuenerant, variis regibus ac principibus donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria & agricultura tantùm, à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinam linguā verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus cum Romanis iniit gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Verùm enimuero etsi medica materia nullis olim non seculis celebris, nec solùm tractata, sed etiam exculta fuerit, accidit tamen vel regnorum euersionibus, vel seditionibus, & bellis tum ciuilibus, tum externis, vel grassantis pestilentiæ sæuitia, vel medicorum

rum qui nos præcesserũt incuria, vt tam præclara diuináque facultas superiori nostro seculo obsoleta, intentata, & inculta iacuerit, adeò vt perpauci reperirentur medici, qui alias feré plantas, quàm olera, quorum frequens est in cibis vsus cognoscerẽt. Qua quidẽ re animaduersa, complures ætatis nostræ clarissimi viri, & rei medicæ diligentissimi indagatores, Latini & Græci sermonis peritissimi, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonhartus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa in academia Ferratiensi doctrina celebris, Otho Brũfelsius, Iacobus Syluius, Aloysius Mundella, & alij, strenuam nauarunt operam, vt discussa superioris seculi caligine, medicam materiã è tenebris eriperent, & suæ luci restituerent. Quos equidẽ eo quo potui maiori studio atque industria secutus cùm multis iam annis animaduertissem in vniuersis Italiæ pharmacopoliis cùm à seplasiariis ipsis, tũ maximè à medicis huius facultatis ignaris, quàm plurimos errores, eósque graues & detestãdos, committi in humanæ vitæ discrimen, ac sæpe in eiusdem perniciem, vt illorum errores tollerentur, habita nostrorum pharmacopæorum ratione, quorum pauci satis Latinè sciunt, Dioscoridem Anazarbeum & Græcum, & antiquissimum scriptorem, ac in simplicium medicamentorũ historia, & viribus reddendis facilè principem, in Italicam linguam vertendum, & Italicis item commentariis, vt possem, illustrandum suscepi. In quos vtique, quantum ingenio, quantum labore ac cura, quantum denique iudicio consequi potui, contuli, vt legitimas quas puto plantas proderem, meámque similiter de cæteris simplicibus medicamentis proferrẽ sententiam. Qua in re coacti fuimus non modò seplasiariorum, & medicorum superioris ætatis, qui hanc medicinæ partem neglexisse videntur, errata passim explodere, sed recentiorum quoque, qui tamẽ materiam hanc diligẽtissimè tractarunt, opiniones sæpenumero refellere. Nec certè mirum, quòd viri alioqui doctissimi, & summa laude digni impegerint, lapsique fuerint, vel in tanto rerum discrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquãdo accidisse hoc opere non dubitamus. Porrò plantarum & animalium historiam latè, quantum res postulare visa est, complexus sum. In viribus autẽ recensendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoque ferè semper contentus fui, nisi quando quid ipse prætermisit. Præterea cùm plura sint plantarum, aromatum, & aliorum simpliciũ medicamentorum genera, quæ frequentem in medicina vsum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab aliis, qui per singulas ætates claruerunt, inuenta, de quibus nusquam, quod extet, meminerunt Dioscorides, Galenus, aliíque veterum Græcorum authores, ea omnia nostris commẽtariis inseruimus, ipsorumque historiam & vires, ea qua potuimus diligẽtia, descripsimus. Hoc opus vbi ad vmbilicum perduxissem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte industria mea hominũ vitæ prodessem, deque ea

bene meritus existimarer. Assecutus hoc sim necne, nostrum non est, ferre iudicium. Nisi temerè fortasse à nobis dictum videretur, illud certè testari possem, me ex eo coniecisse, non ingratum opus Italis, neque inutile fuisse, quòd paucis post annis tertiò, & quartò, & quintò (ni fallor) fuerit excusum & venditum. Adderémque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleũ nec operam planè lusisse. Id profectò me mouere debebat, vt si quid de exteris quoque gentibus promereri possem, tentarem, ne viderer in hoc Italis solis natus. Sed illud præterea huc accessit, quòd ex illis etiam aliquos nostris commentariis, quanuis Italicè conscriptis delectatos esse, ex iisque fructum aliquem cepisse intellexerim. Cuius rei illud mihi satis manifesto indicio fuit, quòd ex recentioribus tàm Germanis, quàm Gallis scriptoribus inuenerim, quibus placuit nostras qualescunque sententias interpretari, suisque scriptis interserere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, sed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum erga nos voluntatem vt augerẽ, & studium omnium externorum, si possem, adiuuarẽ, vtq; illis gratiam aliquam rependerem, & cum aliis omnibus inirem, nulla mihi cõmodior ratio visa est, quàm vt Italicos nostros commẽtarios in Latinam linguam transferrem. Hos itaque vt primùm potui, Latinos feci, in quibus tamẽ plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quamplurimas plantarum & animaliũ imagines, quanto fieri potuit diligentius, ad naturæ imitationem expressas, magnis cum laboribus, tum sumptibus: nõ alia mehercle ratione, quàm vt iis, qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nullo cultu adhibito, viuas ferè stirpium effigies spectarent. Quinetiam huic secundæ editioni quamplurimas adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim verò animalia nonnulla referunt: de quibus præter ea, quæ Dioscoridi tradita sunt, in hisce commẽtariis peculiariter disseruimus. Aucta sunt vel ipsa commentaria innumeris ferè locis, vt facilè coniicient ij, qui diligenter priorem editionem perlegerunt. Enimuero, Serenissime Rex FERDINANDE tanto semper cognoscendæ materiæ medicæ, & iuuãdæ posteritatis desiderio exarsi, vt facilè impulsus sim per varias ire solitudines, loca tum amœna, tum horrida perlustrare, & abditas terræ fibras scrutari, vt res ipsas oculata fide cognoscerem: quas modò, vel cum vitæ meæ periculo, in præruptis montiũ locis quæsiui, modò in dẽsis & asperis syluis, modò in conuallibus opacis, modò in collibus apricis, nunc in paludibus & lacubus, nunc in fontium & fluminum ripis, nunc in littoribus maris, aliàs in campestribus aruis, pratis, & vinetis, aliàs in clarissimarum vrbium viridariis, aliàs, in ruderibus, & collapsis ædificiis, aliàs in speluncis, & longis terræ meatibus, aliàs in subterraneis metallorum fodinis, & eorum fornacibus. Ex quibus sanè locis plura mecum detuli simplicia medicamenta, quæ ab adulterinis (quorum est

rum est in officinis vsus) maximè distant. Nec me certè labores aut pericula deterruissent à magnis longisq; itineribus, quòd Galeni exemplo mare traiecissem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones peragrassem, vt multa præclara simplicia, quæ hodie desiderãtur, essem cõsecutus, ad mortalium cognitionẽ & vsum transferenda, nisi meæ animi propensioni obstitissent negotia domestica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla satis constitutio, quæ me quidem maris, & longæ peragrationis incommoda ferre nõ diu permisisset. His tamen nostris secundis conatibus magnam opem tulerunt (nec enim me pudet verum apertè fateri) nonnulli huius ætatis medici clarissimi, & rei herbariæ peritissimi, quorum alij plantarum missione, alij consilio, alij rerum inuentarum cõmunicatione, mihi multùm profuerunt. Inter quos potissimùm nõ grauarer hoc loco commemorare, si possem illis ex beneficij accepti commemoratione aliquam referre gratiã, Lucam Ghinum Forocorneliensem, Medicum, ingenij & doctrinæ singularis, Pisis magna cum omnium laude rẽ herbariam profitentem: item Gabrielem Faloppium Mutinẽsem, medicum eruditione & experientia clarum, qui Patauij honoratissimè humani corporis fabricam pariter & materiam medicam profitetur: necnon Andream à Lacuna Secobiensem medicum præstantissimum: præterea Bartholomæum à Maranta Apulum medicum apprimè eruditum: Vlyssem quoque Aldrouandum Bononiensem honestissimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis medicum. Quibus omnibus eò magis me deuinctum esse intelligo, quòd ij pro sua tãtùm humanitate ac liberalitate, me, quẽ non nouerunt nec viderunt vnquam, amore & officio prosequantur: nisi fortè eorum in nos beneuolẽtia ex eo orta sit, quòd iam aliquam de nobis conceperint opinionẽ ex nostris Italicis cõmentariis. Non defuerunt etiam amicitia & affinitate nobis coniuncti, quorum studio ac diligentia, mihi licuit hoc tempore nõ aliter peragranti, ex diuersis locis plures plantas cõsequi, earumq; picturas edere. Sed præsertim in hoc pro nobis assiduam nauauit operã Io. Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus spectatæ eruditionis, & magnæ spei iuuenis, qui me in patris loco semper habuit. Et qui ob suam præclaram eruditionẽ à Serenissima Bohemiæ Regina in sui, & aulæ suæ cõmodum in medicum honorificè ascitus est. Sanè is tum Patauio, tum Venetiis complures stirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis iuuenis artis pingendi peritissimus, qui dum assiduè plantarũ & animalium imagines deliniaret, nulli quidem labori ac diligẽtiæ pepercit. Est præterea summa probitate, & vitæ integritate vir Franciscus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ, singularisq; in re medica experientiæ tanta est apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorũ nonnulli, præcipuè verò Cardinales Tridentinus, & Augustanus, cuius aliquot annis Physicũ egit, magnæ sibi laudi duxerint, quòd talem hunc virum amplissimis muneribus, variisq; orna-

 mentis

mentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, vt nunc in Sereniſsimi Regis Bohemiæ Medicum meritò euectus fuerit. Eſt etiam Hieronimus Donzelinus Brixianus, vtraq; lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſſimus medicus: qui quidē modis quàm plurimis labores hoſce noſtros adiuuātes, maximo nobis fuerunt ornamento. Potuiſſem equidē hæc omnia diſſimulare, & mihi ſoli vniuerſam laudē vendicare: ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum eſt (vt Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum ſcitè inquit) & plenū ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioſcorides nō modò quinque libris tradidit vniuerſam medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad mortalis generis vſum de antidotis diſſeruit, quibus venena omnia arcentur, ac omniū venenoſorum animalium morſus ictúsque curātur, ideo nos ipſum ſecuti in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quos plura regeſsimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum inſidiis pateāt cùm vniuerſum genus humanū, tum maximè reges ac principes, non deſunt etiam innumera animalium genera, quæ morſu vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe ſcorpiones, ſtelliones, phalangia noſtris in domibus viuunt oberrántque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras nidósque parant: quo fit, vt interdū ab hominibus inſcientibus moleſtata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis & viridariis, modò in vinetis, modò in pratis, aliiſque in locis inter flores & herbas, aſpides, viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tātillum quidem pede premantur, aut excitentur, illico exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim, vel paulò pòſt icti commoriuntur, niſi eis quàm primùm antidotis ſuccurratur. Eſt & canis, qui etſi homini familiariſsimus ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quos cùm diligenter examinaſſent rectéque expendiſſent complures veterum ſapientum, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quoruncunque ſimplicium medicamentorum vires altiùs perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti & diuerſarum gentium rex, cuius etiam antè mentionē fecimus, cùm non magnā ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (vt tradit Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeò vt de ſubiectis gentibus nullum hominem per interpretem cōpellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet victoriis, ad maiorem adhuc immortalémque ſuam gloriam medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius retinet, & ſuum authorem

famæ

famæ immortalitati consacrat. Huius antidoti vsu adeò corpus suum rex ille firmauerat, tutumque à venenis reddiderat, vt cùm ipse vitam finire mallet, quàm Romanorum seruitutem pati, id sæpius fertur frustrà veneno tentasse. Mithridatem imitatus est Andromachus doctissimus pariter & elegantissimus Neronis imperatoris medicus. Is siquidem theriaces compositionem inuenit, quæ, Galeni testimonio, à venenis seruauit nõ solùm plurimos Romanorum imperatores, ac innumeros principes, sed & alios quosque, qui eam opportunè sumpserũt. Quapropter Galeni tempore, ab ipso magnificè ac splendidè, ita iubentibus imperatoribus, hæc parabatur antidotus. Præteribo Attalum Pergami regem, de quo etiam à nobis antè dictum est, quem quoniam idem studium tenuit antidota cõficiendi, ideo is ab ipso Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen nostra hæc ætas ex horum antidotorum vsu non eum fructum neque vtilitatem capit sentitque, quam sensit antiquitas. Nam etsi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipsa in seplasiariorum officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus viresque hæc præstant, quas suis nominibus pollicentur, quasq; illa præstare veteres memoriæ prodiderũt. Cuius discriminis illud nimirum in causa est, quod plura à nobis desiderentur generosa & pretiosa aromata, quæ legitima ac omnium præstantissima suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures veterum: quæq; ingenti pecunia, summo studio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumq; diuersarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis imperatores Romam adferri curabant. Vbi tamen nemini, præterquàm medicis imperatoriis (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam theriacen conficere: nisi quis fortè potētiorum fauore, ab Imperatoribus esset iis præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, si theriace nostri vsus, itemq; antidotus Mithridatica non perinde pollent viribus, atque earum nomina promittunt, & veterum scripta testantur. At certè in hoc satis infœliciter actum esse constat cum vita hominis, vtpote quę iacturam fecerit maximorum remediorum aduersus venena, aliaq; grauissima incommoda, quibus obnoxia est: ac sæpe affligitur. Quamobrem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua ferè omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui videntur, gloriosus & verè fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, inuictissimus ille Imperator, serenissimus ille Rex, magnanimus ille Princeps, sapientissimus ille cuiuscunq; reip. Senatus, qui propriis animi dotibus Romanos illos imperatores, & alios potentissimos reges imitatus, nullis sineret se vel sumptibus, vel laboribus grauari, sed omne studium omnem operam, omnem deniq; suam facultatem adhiberet, vt iamdudum deperdita aromata, quæ omnino nobis desunt ad antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, vel si omnes idem facere contenderent, non suæ tantùm & aliorum mortalium

vitæ

vitæ cõſulerent, deque poſteris præclarè mererẽtur, ſed præterea hinc famam aſſequerentur æternam. ſiquidem beneficium id poſteri ſumma cum laude propriis authoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem ſi id mihi non licuit, id ſaltem quod potui, omni ſtudio induſtriaq; mea præſtare conatus ſum. nam cum viderem huius noſtræ ætatis homines in iiſdem quæ priſcæ, atq; etiam in maioribus vitæ periculis verſari, nobis tamen deeſſe vera illa ac generoſa veterum antidota, ob ea quæ hodie in iiſce deſiderantur legitima ac præclara ſimplicia medicamenta, tentare volui, poſſentne ex legitimis quæ habemus, compoſita fieri medicamenta, quæ illorum vicem penſarent. Feci id quidem magno meo labore, longoq; rerum vſu & experientia: ſed aſſecutus ſim necne quod contenderam, ignoro. Illud certè fateri poſſem, ea ſemper mihi viſa eſſe longè felicius theriacæ & Mithridaticæ antidoti vires præſtare, quàm quæ paſſim hac tempeſtate, earundem nomine conficiuntur. Verùm non omiſi, quin in hoc, ſicut in reliquis aliorum potius eſſet iudicium, quàm meum. quandoquidem eo promerendi animo, quem ſemper habui, in noſtris commentariis in ſextum Dioſcoridis librum, non ſolùm Dioſcoridem ipſum, quantum potui, illuſtraui, ſed quædam etiam antidota nobis inuenta deſcripſi. Cæterùm cùm veterem & vſitatum ſcriptorum morem ſecutus, patronum quærerem, qui hoſce noſtros cõmentarios ab inuidis, maleuolis, & vitilitigatoribus protegeret ac tueretur, cuius item amplitudine, authoritate, & ſplendore maiores illi quodammodo, grauiores, & illuſtriores redderẽtur, prima omnium mihi occurrit Sereniſſima maieſtas tua, Potentiſſime Rex FERDINANDE, vt quæ pro ſua ſumma virtute atq; immenſa clementia, neminem vnquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria aliqua affectum non defenderit. Præterea mihi admodum condecens viſum eſt, vt opus, in quo ea tractatur materia, cuius ſtudio olim reges ſummopere delectati (quod ſuprà retulimus) perpetuum nomen ſibi conciliarunt, non alij quàm Regi dicetur, eiq; præſertim, quẽ mira naturalis philoſophiæ & rei medicæ voluptas tenet. Quarum facultatum dignitatem & excellentiam quia Sereniſſima maieſtas tua ſummo ſtudio & amore proſequitur, ideo iure aliquo hos noſtros commentarios illi dedicandos eſſe putaui. Illud quoque me adduxit, vt potiſſimùm tuæ Sereniſſimę maieſtati eos nuncuparem, quòd certò ſciuerim, eam hilari admodum vultu, ſummaq; humanitate cuiuſq; conditionis hominũ munera ſuſcipere: id quod Chriſtianæ charitatis, ac religionis maximum præbet indicium. Huc etiam accedit immenſa erga ſtudioſos quoſq; Sereniſſimæ maieſtatis tuæ benignitas, quæ eos perpetuò promouet, fouet, ac tuetur: ſed maximè in medicos, quos ea præ cæteris præcipua benignitate complectitur, vtpote qui diuinã potius, quàm humanã profiteantur facultatẽ. Quod etiam apud Hebræos teſtatũ reliquit Ieſus Syrach diuino ſpiritu afflatus, dũ ſic inquit. Ab altiſſimo orta eſt medicina, & à rege accipiet munera, medicamẽta de terra creauit dominus, & vir prudẽs nõ

contemnit

contemnit illa. disciplina medici exaltabit caput eius, & in conspectu magnatum collaudabitur. hæc ille. Porrò illud omnibus mirum videri posset, quòd Serenissima maiestas tua, etsi in grauissimis negotiis, sui imperij functionibus, & curis dies ferè noctésque versetur, præsertim cùm ea sola in vniuersa repu. Christiana aduersus immanissimas Turcarum gentes iugiter firmissimum se se offerat propugnaculum, nunquam tamen prætermittere soleat, quin succisiuis quibusdam horis, variis sciẽtiarum studiis vacet. Sed quid plura referam de tanto Rege? cuius nimirum religionem, iustitiam, prudentiam, pietatem, generositatem, liberalitatem, beneficentiam, humanitatem, ac probitatem admirantur non modò vniuersæ reip. Christianæ principes ac populi, sed aliæ quoque gentes, quando nullis hominum præconiis præclarissimæ animi illius dotes satis explicari possint. Reliquum igitur est, vt Serenissimam maiestatem tuam humillimè rogem, vt hoc sui mancipij munusculum, qualecunque sit, in seruitutis meæ testimonium læta fronte accipiat, foueat, & tueatur. Id quod eam maximè facturam spero. nam si munus hoc quasi chartaceum perpendet, exiguum quidem, nec tanto rege dignum videbitur: at si animum donantis respiciet, maximum dicet, atque hoc nomine me (quæ illius erit immensa benignitas) suo fauore complectetur. Quod si ipsa, vt spero, fecerit, præterquàm quòd quàm plurimos studiosos doctósque viros excitabit, me quidem eò inuitabit atque alliciet, quòd maiora fortasse atque exoptatiora, quæ nostra in officina continuè cuduntur, diutius latere non sinam. Quæ si in lucem quandoque prodibunt, ea vniuersa posteritas Serenissimæ maiestati tuæ accepta feret. Cui non solùm hæc, sed & meipsum, & seruitutem meam dedico, dono, ac voueo.

Goritiæ, Cal. Ian.
M.D.LIIII.

Serenis. Maiestatis tuæ

Mancipium

Petrus Andreas Matthiolus medicus.

PET. AND.

PET. ANDREAE MATTHIOLI

ad medicæ materiæ studiosos, Præfatio.

I VELLEM eorum morem sequi, qui antequàm opus suum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori curæ ac studio esse, quàm vt vitæ vsuiq; mortalium consulant, hoc ipse quoq; ingenuè facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quantum mihi otij ab artis medicæ exercitatione, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum authorum libros euoluendos, ad simplicium medicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animóque elaborasse, vt quantum studio, labore atque industria consequi possem, humanæ vitæ prodessem, déque ea optimè meritus existimarer, Dioscoridi omnem meam operam ac diligentiam adhibui, vt quantum in me esset, illustrior redderetur, atque omnium manibus tereretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, vt ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios à nobis Italicè item conscriptos adijcerem: quòd tunc nos priuatum studium maiórque cura subiret Italos adiuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum sunt in Italia pharmacopolæ, ad quos tamen potissimum hæc de medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, vbi absoluissem, emisi vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laboribus mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis vt esset, contenderam, malim aliorum esse iudicium, quàm meum. Illud certò scio (si tamen id absque vitio nobis testari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris omnibus antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata ac commendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atque etiam Italis non inutilia, neque iniucunda fuisse. Quorum sanè exemplo, déque nostris commmentarijs iudicio non potui non mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoque demerendi, eámque cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, si nostri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, vt etiã ab externis gratiam aliquam inirem, vtq; omnibus in vniuersum studio, cura, industriáque mea prodessem (quod ego quidem

anti

antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo , quod nobis superest otio, Latinos reddendos atque illustrandos suscepi. Quo in opere quid præstiterim, planè ignoro. vos, in quorum gratiam, tantum in eo laboris insumpsi, quòd iam absolutum quidem ipsum, sed mihi non decoctum emitto, legendo iudicabitis. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quàm vt hos nostros commentarios ea animi synceritate , & æquitate æstiment, qua suos ab alijs æstimari & perpendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atque non paucas forta se nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt, id tamen eo consilio feci, vt quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re medica ex studijs, laboribus, ac vigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum & vtilitatem proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm statueram, digressa est oratio nostra: eò enim (nescio quo modo) irrepsit, vt partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi eius consilij ratio cùm alibi, tum præcipuè superius in epistola nuncupatoria à nobis latius exposita esset, atque à pluribus, opinor, comprobata, quàm vt hoc loco paucis attingi debuisset. Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis medicæ materiæ studiosos admonendos esse putamus , vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præsentis operis facere videatur. Cùm enim ab eo tria potissimùm comprehendantur, Dioscoridis contextus , nostri in eum commentarij, & plantarum imagines, de singulis aliqua nobis reddenda ratio est, vt qualem me in vnoquoque gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaque Dioscoridis , quem nequaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hîc referre nimis longum esset, quæret aliquis, cur Ioannis Ruellij Galli medici eruditissimi interpretationem prætulerim, dignámque existimauerim, quæ præ cæteris in nostris commentarijs legatur , cùm tamen duo alij viri summi pariter & doctissimi , Hermolaus Barbarus, & Marcellus Virgilius Florentinus in idem studium nauiter incubuerint. Fateor ingenuè me Ruellij versionem secutum esse, sed non propterea aliorum præclaros conatus contempsisse vnquam : quin potius vtriusque studium semper admiratum , quippe quòd vterque in eo maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, vt Ruellium admiserim, quòd eius conuersio omnibus facta sit vulgatior, ac frequentior in studiosorum manibus versetur, Adde etiam , quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præsertim, iudicio præferatur, cui nimirum nobis quoque libuit subscribere. Non tamen illud me certè latuit , Ruellium nimis fortè in ea religiosum fuisse, quippe qui interdum maluerit ipsum Dioscoridem deserere, quàm Plinium, modò Latini sermonis nitore captus , modò etiam rei cognitione incertus. Qua re à nobis perspecta, Ruellij quidem interpretationem recepi, ita tamen vt nonnunquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum probatissimorúmque exemplarium, & vnius Oribasij codicis fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem quæ immutaui, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppressimus. Sanè plura eiusmodi, pluresq; insuper varias lectiones exhibuissem, si maius otium & tempus nobis suppetijsset : quæ tamen, Deo concedente , aliquando ad communem vtilitatem , & ampliorem medicæ materiæ disquirendæ campum, dabuntur. Hinc factum est, vt Ruellij nomen contextui præscribendum non duxerim, ne viderer cum eo nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim

tis enim

tis enim fore putaui, si hic studiosos certiores facerem, me Ruellio Dioscoridis cōuersionem acceptā referre. si præterea rationē reddidissem, cur illi nō semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde, vt arbitror, præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi melius esset tacere, quàm pauca dicere, si vellem nasutulis & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie est, indiésque magis pullulat huiusmodi genus hominum in Italia (nescio quid fiat in alijs regionibus) qui nullum in toto vitæ suæ cursu fructum semén ve proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt. Sed hos nunc missos faciam: alius enim locus, aliud studiorum nostrorum otium postulabit, vt cum ijs sermonem conferamus, vel eos ab hac mala mente deterrendi, vel ad sua quoque proferenda excitandi causa. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hæc scribimus, nostra sese conuertat oratio. Neminem velim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quisquam admiretur, si nobis nostris secundò auctis commentarijs, velut & in prioribus, me inueniat plantas aliquas non incognitas prodidisse, tam quarum meminit Dioscorides, quàm quæ à nobis adiectæ sunt, neque tamen earum imagines pictura expressisse. Hoc (mehercule) factum est, non solùm quòd plantæ nobis cognitæ, dum eas depingi curarem, non omnes nobis in promptu essent, sed quòd etiam deessent sculptores, qui pictas iam in tabulis plantas inciderent. His accessit magna negotiorum moles, quæ studia nostra adeò impedierunt, vt nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquàm à Serenissimo Romanorum Rege Ferdinando in eius Serenissimi filij Ferdinandi Archiducis Austriæ Medicum ascitus sum, quum non solùm quotidie præter opinionem multa emergant negotia, vt medicis quibuscunque aulicis plurimùm euenire solet, & longa quandoque itinera sese offerant, & bella quò Medicos suos oporteat sequi Principes, factum sanè est, quum hæc omnia exequi me oportuerit, vt hisce negotijs impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui non nobis parum fecisse videmur, si inter tot aulica, & bellica incommoda, ingrauescente admodum etiam ætate, commentarios nostros vobis nunc damus, non solùm sexcentis ferè locis auctos, sed quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus insignitos, de quibus nos in ijsdem commentarijs speciatim disseruimus, quinetiam quibusdam, de quibus egit Dioscorides, quæ in priori editione non habentur. Quæ verò nunc omisimus cogentibus causis præscriptis, ea fortasse aliquando prodemus, nisi quid nobis humanitus accidat. Nec pigebit vnquam, si fortè fortuna succesiuas aliquas horas nactus vero, quin totum id temporis in vestrum, & totius reipublicæ impendam commodum. Cæterum, vt de imaginibus quoque seorsum aliquid dicam, equidem aliàs abhorrui ab hoc ditendi genere, ratus neminem vnquam posse ex iconibus tam veram, & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi, vt eorum varietas possit vnica pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulanti herbæ facies, quæ adultæ, neque adultæ, quæ iam senescenti. Quòd si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enim verò quum vidissem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, atque in dies crescere studium virorum rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo, & minimè infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiusdam Mantuani vanitas

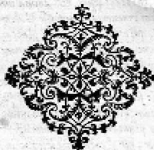
nitas, qui nostris operibus Italicè prius editis furtim quasdam inseruerat imagines minimè à nobis adiunctas, quæ quoduis potius, quàm rem ipsam referrent. Gaudebam id adhuc me superstite contigisse, vt turpem notam falsò mihi iniustam ipse delerem. Ideò vt & aliorum conatus, adiuuarem, & malitiosi huiusce calcographi temeritati occurrerem, ipse quoque experiri volui, si quid hac in re præstare possem, non tantum, vt mea in medium proferrem, sed & vt de vobis studiosis, si possem, bene mererer. Sed quàm res hæc nobis difficilis fuerit, non est, quòd pluribus explicem: omnes enim sciunt, quàm difficilè inueniantur homines, qui res ipsas, ita vt sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant. Quorum maior adhuc inopia est, id quod etiam facilè diiudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas effigies affabrè satis, nonnullas verò non satis solerter sculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum esse intelligã, in eo non commisi, vt meum studium, opera, aut diligentia à vobis desideretur. Quid autem profecerim nescio, vestrum erit iudicium. Sed longè aliter quàm nos videtur fecisse Cornarius, vir alioqui in vtraque lingua doctissimus, & qui inter omnes alios fortè singularis haberi velit. Is enim suo in Dioscoride, quem nunc primùm vertit, & emblematibus quibusdam auxit, non solùm nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter damnat, qui eas suis inseruerunt commentariis. Sed an liuore potius, vel ratione ductus, vos iudices esse velim, si quandoque illius boni viri legeritis præfationem, & eius animum diligenter exploraueritis. Nam etsi Galeno dictum sit (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium icones in suos conferunt libros. Quippè quoniam nusquàm inuenerim damnasse Galenum plantarum imagines, quæ in libris appingi solent, sed eos, qui existimant se rei plantariæ peritissimos euadere posse, non solùm imaginum inspectione, sed & librorum quoruncunque lectione, licet fuerint ij à summis, grauissimisque authoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit, Cornarium alioqui virum apprimè doctum Galeni verba non modò non intellexisse, sed in reprobum quoque distraxisse sensum. Quo fit, vt hinc facilè suspicari quis possit, quòd quum viderit Cornarius omnium vltimus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locum, quò noui aliquid de plantarum imaginibus afferre potuerit, id sibi consilij asciuisse, vt eos acriter detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent, ratus fortasse hoc detestandi genere, non solùm plurimum sibi laudis comparare, sed etiam suum obtegere infortunium, suámque (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ enim sit alia ratio, cur aliorum damnat industriam? quasi posteris non sit id licitum, vt & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitent, quod ab antiquis arte non sit animaduersum. At non damnasse Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarũ historia conscriptos, sed eos, qui horum tantùm inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum crediderant, id manifesto fuerit argumẽto, quòd ipsemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit, cùm inquit, Comparatos nobis esse hosce libros, vt nobis sint eorum, quæ antè didicimus monumenta, non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequantur. Quòd si qui sint qui præceptoribus careant, velintq; iis, quæ luculentè ac copiosè sunt scripta diligenter incumbere, magnum indè fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non grauentur.

Cornarij opinio explosa.

** tur.

tur. Quibus palàm est longè magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud, quàm blaterare, ac carpere sciunt, quàm eos, qui reipublicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quàm vt boni semper aliquid, & noui in publicum vsum promant. At qua re imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cum non minus ex Galeni sententia eorum lectione, quàm imaginum inspectione, quis neutiquam proficere valeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit, in vertendo Dioscoride adiectis etiam emblematibus incassum suscepit? Hócne ei erat studium, húncne capiebat animum, vt in vanum laboraret? Porrò nil aliud vobis dandum, dicendúmque superest. Spero tamen ab iis, qui grati sunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sanè moror) me gratiam initurum, quandoquidem mihi communis vtilitatis cupidissimo hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assiduè conamur. Bene valete, & nostra boni consulite.

Cornarius notatur.

INDEX EORVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Cuius primus numerus paginam, sequens verò columnam, tertiúsq; columnæ lineam denotat.

A

BIETIS historia 96. 1. 2
Abietis lacryma 96. 1. 26
Abietis lacrymæ vires 96. 2. 10
Abrotonum Dioscoridi 398. 2. 50
abrotoni consideratio 399. 1. 40
abrotoni maris genera duo 399. 1. 40
abrotoni fœminæ consideratio 399. 1. 48
abrotoni vires ex Galeno 399. 2. 40
Absinthium Dioscoridi 396. 1. 10
absinthium marinum Dioscoridi 396. 2. 20
absinthium santonicum Dioscoridi 396. 2. 55
absinthij consideratio 397. 1. 1
absinthium Ponticum 397. 1. 5
absinthij marini consideratio 397. 2. 44
absinthij seriphij consideratio ibidem
absinthij vires ex Galeno 398. 1. 55
Absque simplicium medicamentorum notitia rectè mederi nemo potest 3. 2. 53
Acacalis Dioscoridi 129. 1. 1
acacalis consideratio 129. 2. 3. 109. 46
Acacia Dioscoridi 149. 2. 30
acacia altera Dioscoridi 150. 1. 23
acaciæ consideratio, & historia 150. 1. 37
acacia officinarum factitia 150. 2. 21
acaciæ alterum genus 151. 1. 46
acaciæ vires ex Galeno 151. 2. 5
Acanthium Dioscoridi 388. 1. 60
acanthij consideratio 388. 2. 10
Acanthus satiuus Dioscoridi 388. 2. 40
acanthi satiui consideratio 389. 1. 20
acanthi vires ex Galeno 389. 2. 30
acanthus syluestris Dioscoridi 389. 1. 12
acanthi syluestris consideratio 389. 2. 24
Acarnæ historia ex Theophrasto 460. 2. 3
Acetum Dioscoridi 677. 2. 15
acetum è betonica Dioscoridi 684. 2. 38
acetum mulsum Dioscoridi 678. 2. 10
acetum scillinum Dioscoridi 679. 1. 60
acetum ex stœchade Dioscoridi 684. 2. 18
aceti consideratio 678. 1. 6
acetum contrariis constat facultatibus 678. 1. 7
aceti scillini vires mirabiles ex Galeno 679. 2. 48
Acathæ lapidis historia, & vires 744. 2. 6
Achillea Dioscoridi descripta 535. 1. 30
achilleæ consideratio 535. 2. 6
achilleæ vires ex Galeno 536. 1. 2
Achras Dioscoridi 377. 1. 55
Acida muria Dioscoridi 679. 1. 18
acidæ muriæ vsus exoleuit 679. 1. 35
Acinos Dioscoridi 415. 2. 50
acini consideratio 415. 2. 58
Aconitum Dioscoridi 565. 1. 55
aconitum alterum Dioscoridi 565. 2. 55
aconiti genera, & consideratio 566. 1. 33
aconiti historia ex Theophrasto 566. 2. 50
aconiti vires ex Galeno 568. 2. 54
aconiti venenũ, & eius remedia Diosc. 780. 2. 33
aconiti veneni noxa, & eius curatio 781. 1. 1
Acontiæ historia 830. 2. 7
acontiæ morsus notæ, & eius cura 830. 2. 23
Acorum Dioscoridi descriptum 23. 2. 30
acori consideratio 24. 1. 24
acorum legitimum 25. 1. 16
acori vires ex Galeno 25. 1. 56
Acuta spina Dioscoridi 132. 1. 48
acutæ spinæ consideratio 132. 2. 3
acutæ spinæ vires ex Galeno 135. 2. 26
acutam spinã non esse berberim vulgi 132. 2. 55
Adami Loniceri errata, & sententiæ improbatæ 107. 2. 44. 130. 2. 34. 138. 2. 53. 165. 1. 14. 326. 2. 7
Adami poma 176. 2. 30
Adarces Dioscoridi 737. 1. 45
adarcæ consideratio 737. 2. 4
adarcæ vires ex Galeno 737. 2. 44
Adeps omnis Dioscoridi 256. 1. 40
adipis, & pinguedinis vires ex Galeno 259. 1. 4
adipis in cibis facultas 260. 2. 52
Adiantum Dioscoridi 608. 1. 56
adianti consideratio 609. 1. 35
adianti historia ex Theophrasto 609. 1. 36
adianti vires ex Galeno 609. 2. 40
adianti vires ex Mesue 609. 2. 55
Aegilops Dioscoridi 610. 2. 30
ægilopis consideratio 610. 2. 53
ægilops hordei vitium 611. 1. 43
ægilopis vires ex Galeno 611. 2. 5
Aeris flos Dioscoridi 692. 2. 40
æris floris historia 693. 1. 13
æris floris vires ex Galeno 693. 1. 31
Aeris squama Dioscoridi 693. 1. 42
æris squamæ cõsid. & vires ex Galeno 693. 2. 42
æris squamæ lethifera vis, & eius remedia 797. 2. 5
Aerugo Dioscoridi 695. 2. 38
ærugo scolecia Dioscoridi 696. 1. 38
æruginum consideratio 696. 2. 48
æruginum vires ex Galeno 697. 1. 1

Index.

æruginis venenum, & eius remedia 799. 1. 4
Aes vstum Dioscoridi 692. 1. 40
æris vsti consideratio 692. 2. 20
æris vsti vires ex Galeno 692. 2. 27
Aethiopis Dioscoridi 590. 1. 27
æthiopis consideratio 590. 1. 59
æthiopidis vires 590. 2. 10
Aëtites lapis Dioscoridi 750. 1. 18
aëtitæ lapidis historia, & vires 750. 1. 38
Agallochum Dioscoridi 57. 1. 57
agallochi consideratio 57. 2. 18
agallochi fabulosa vulgi opinio 57. 2. 48
agallochi historia ex Serapione 58. 1. 7
agallochi facultates ex Auicenna 58. 2. 25
Agaricum Dioscoridi 367. 1. 42
agarici consideratio 368. 1. 22
agarici vires ex Galeno 368. 1. 58
agarici facultates ex Mesue 368. 2. 24
agarici nigri noxa, & eius remedia Diosc. 801. 1. 42
agarici nigri noxa, & eius euratio 802. 1. 11
Ageraton Dioscoridi 550. 1. 38
agerati consideratio 550. 2. 1
agerati vires ex Galeno 550. 2. 18
Agnus Dioscoridi 152. 1. 2
Agria arbor 131. 2. 38
Agrifolij consideratio 131. 1. 50
Aiuga Dioscoridi 510. 1. 6
aiugæ consideratio 510. 1. 43
aiugæ vires ex Galeno 510. 1. 58
alabastrites lapis Dioscoridi 746. 2. 35
alabastritæ lapidis consideratio 746. 2. 44
alabastritæ vires ex Galeno 746. 2. 63
Alberti Magni lapsus 234. 1. 33. & 235. 2. 20
Alcea Dioscoridi 503. 2. 30
alceæ consideratio 503. 2. 53
alceæ vires ex Paulo 504. 1. 10
Alcibiadion Dioscoridi 529. 1. 31
Alcyonium Dioscoridi 736. 1. 48
alcyonij historia, & consideratio 736. 2. 32
alcyonij vires ex Galeno 737. 1. 8
Algæ consideratio 586. 1. 27
Alhasser quid ex Serapione 270. 2. 42
Alisma Dioscoridi 506. 2. 30
alismatis consideratio 507. 1. 1
alismatis vires ex Galeno 507. 1. 37
Alliariæ herbæ consideratio, & vires 475. 1. 8
Allium Dioscoridi 334. 2. 1
allium syluestre Dioscoridi 335. 1. 23
allij consideratio 335. 1. 13
allij syluestris consideratio 335. 1. 51
Alni consideratio, & historia ex Theophr. 121. 1. 25
alni vsus, & vires 121. 1. 53
Aloë Dioscoridi 393. 2. 50
aloës cosideratio 394. 2. 23
aloës vires ex Galeno 395. 1. 10
aloës vires ex Mesue 395. 2. 38
Alphasasar Aphris quid 330. 2. 41
Alsine Dioscoridi 578. 1. 37
alsines cōsideratio 578. 2. 7
alsines vires ex Galeno 578. 2. 18
Althæa Dioscoridi 502. 2. 40
althææ consideratio 503. 1. 40
althæa Theophrasto duplex 503. 1. 54
althææ vires ex Galeno 503. 2. 5
Alumen Dioscoridi 725. 1. 30
aluminum omnium consideratio 725. 2. 47
aluminis rupei faciendi ratio 726. 1. 34
alumina cognita & iam in lucem reddita 727. 1. 27
aluminum vires ex Galeno 727. 2. 27
aluminum facultas calida, non frigida, vt quidam contendunt 727. 2. 40
Alypon Dioscoridi 647. 2. 10
alypi consideratio 647. 2. 10
alypi vires ex Paulo 647. 2. 49
Alysson Dioscoridi 458. 2. 10
alyssi consideratio 458. 2. 30
alyssi historia varia 459. 1. 6
alyssum Aetij 459. 1. 12
alyssum Plinij 458. 2. 32
alyssum Galeni 459. 1. 31
alyssi vires ex Galeno 459. 1. 59
Amaracum Dioscoridi 414. 1. 15
amaracum quid 414. 1. 48
amaracini consideratio 76. 1. 50
Amaranti purpurei historia 549. 1. 10
Amati Lusitani errata 149. 1. 57
Ambari historia 57. 1. 6
ambari genera, & vires 57. 1. 28
Ambrosia Dioscoridi 478. 1. 60
ambrosiæ consideratio 478. 2. 23
ambrosiæ vires ex Galeno 478. 2. 57
Amelli mentio Vergilio 600. 1. 30
Amiantus lapis Dioscoridi 747. 2. 55
amianti lapidis consideratio 748. 1. 1
amianto lapide fraus impostorum 748. 1. 20
Ammi Dioscoridi 428. 2. 21
ammios consideratio 429. 1. 1
ammios vires ex Galeno 429. 1. 43
Ammoditæ historia, & venefica vis 829. 2. 18
ammoditæ morsus signa, & eius curatio 829. 2. 47
Ammoniacum Dioscoridi 454. 2. 14
ammoniaci consideratio 454. 2. 51
ammoniaci historia ex Plinio 455. 1. 4
ammoniaci lacryma duplex 455. 1. 5
ammoniaci vires ex Galeno 455. 1. 22
Amomis Dioscoridi 46. 1. 43
Amomum Dioscoridi 46. 1. 1
amomi consideratio 46. 1. 52
amomum spurium 46. 2. 18
amomi vires ex Galeno 47. 2. 22
Ampelitis terra Dioscoridi 754. 1. 1
ampelitidis terræ consideratio 754. 1. 20
Ampeloprasson Dioscoridi 332. 2. 20
ampeloprassi consideratio 332. 2. 35
ampeloprassi vsus ex Galeno 332. 2. 56
Amphisbænæ ictus notæ, & curatio Dioscoridi 830. 2. 52
amphisbænæ consideratio 831. 1. 1
amphisbænam bicipitem esse, falsum 831. 1. 43

amphisbæ

Amphisbænæ morsus signa, & curatio 831. 2.11.
Amurca Dioscoridi 155.1.1
Amurcæ vsus 156.1.2
Amygdalæ amaræ Dioscoridi 185.2.1
Amygdalæ dulces Dioscoridi 185.2.52
Amygdalarum consideratio 186.1.1
Amygdalarum vires ex Galeno 186.1.15
Amygdalini parandi ratio 66.2.30
Amygdalini vires 67.1.12
Amygdalorum gummi Dioscoridi 185.2.43
Amylum Dioscoridi 284.1.60
Amyli consideratio 284.2.35
Amyli vires ex Galeno 284.2.44
Anacardiorum mentio, & vires 189.2.34
Anacardiorũ veneni signa, & curatio 779. 2.44
Anagallis Dioscoridi 260.1.28
Anagallidis consideratio 360.2.28
Anagallidum vires ex Galeno 360.2.37
Anagyris Dioscoridi 505.1.10
anagyris consideratio, & genera 505.1.46
anagyris vires ex Galeno 506.1.30
Anchusa Dioscoridi 529.1.45
anchusarum consideratio 529.2.53
anchusarum vires ex Galeno 530.1.7
Andacocha Mauritanis quid 472.1.60
Andreæ Lacunæ literæ 416.2.25
Androsaces Dioscoridi 493.1.10
androsacis consideratio 493.1.36
androsacis vires ex Galeno 493.1.49
Androsæmon Dioscoridi 508.2.27
androsæmi consideratio 509.1.8
androsæmi vires ex Galeno 509.2.14
Anemone Dioscoridi 358.1.42
anemones consideratio 358.2.37
anemones vires ex Galeno 359.1.58
Anethum Dioscoridi 426.2.51
anethi consideratio, & vires ex Galeno 427. 1.1
Angelicæ historia, & vires 598.1.24
Anguium senecta Dioscoridi. 216.2.46
anguium senectæ consideratio 216.2.55
Animalia ex ouis nascentia 232.1.48
animalia alia præter canem rabie tentantur 810.1.57
Anisum Dioscoridi 426.1.14
anisi consideratio, & vires ex Galeno 426. 1.48
Anonis Dioscoridi 389.2.49
anonidis consideratio 390.1.14
anonidis vires ex Galeno 390.2.22
anonidis historia ex Theophrasto 390.1.44
Anthemis Dioscoridi 496.1.54
anthemidis consideratio 496.2.50
anthemidis vires ex Galeno 497.1.2
Anthyllis Dioscoridi 495.1.36
anthyllidis consideratio 495.2.58
anthyllidis vires ex Galeno 496.1.41
Antidota contra venena, & eorum descriptio 771.2.18 & deinde
Antidoti è sanguinibus descriptio 773.2.20
antidoti è scinco descriptio 773.2.40
antidoti è terra Lemnia descriptio 774.2.12
antidotorum actio 762.1.40
Antipathes Dioscoridi 739.1.37
antipathes vbi visum 739.2.40
Antirrhinon Dioscoridi 606.2.51
antirrhini consideratio 607.1.1
antirrhini vires ex Galeno 607.1.29
Antispoda Dioscoridi 690.2.5
Aparine Dioscoridi 458.1.20
aparines consideratio 458.1.51
aparines vires ex Galeno 458.1.58
Aphaca Dioscoridi 330.2.50
aphacæ consideratio 331.1.23
aphaca intybi genus 331.1.54
aphacæ & viciæ vires ex Galeno 331.1.50
Apiastrum Dioscoridi 467.2.10
apiastri consideratio 467.2.40
apiastri vires 468.1.8
apiastri facultates ex Galeno 468.1.30
Apios Dioscoridi 643.1.40
apij consideratio 643.2.10
Apium hortense Dioscoridi 431.1.50
apij hortensis consideratio 433.2.1
apij omnis generis vires ex Galeno 434. 2.25
apium palustre 433.2.43
apium montanum 433.2.58
apium risus 357.2.45
Apocynon Dioscoridi 572.1.30
apocyni consideratio 572.1.58
apocyni vires ex Galeno 572.2.30
Apollinaris herba Dioscoridi 557.1.30
apollinaris herbæ consideratio 557.2.57
apollinaris herbæ vires ex Galeno 558. 1.22
Apri iecur Dioscoridi 229.1.29
apri vrina 266.2.18
Apum consideratio 272.2.20
apum rex & regimen 272.2.34
apes quibus gaudeant 273.1.7
apum mira prudentia 273.1.27
apum mira in opere industria 273.1.29
apum reparatio ex Virgilio 273.2.22
apum ictus curatio Dioscoridi 822.1.8
apum ictus, & eius remedia 722.1.16
Aqua Dioscoridi 675.2.8
aquarum differentia, & facultates 675. 2.22
aquarum non potabilium facultates 676. 1.50
aquæ frigidæ noxa, & curatio Dioscoridi. 804.1.4
aquæ aurificum noxa, & curatio 798. 2.48.
aqua ex humano stercore 264.2.50
Aquæ pauor quousque exoriatur in demorsis à cane rabioso 816.1.1
aquæ pauor quando, & quibus curetur 816 1.32
Aqua marina Dioscoridi 677.1.25
aqua mulsa Dioscoridi 674.2.10

aquæ mulsæ parandæ ratio varia 674.2.46
aquæ stillatitiæ quæ cæteris præstantiores 147.1.35
Aquifolium 131.2.4
Aquilina, siue aquileia 363.1.49
Aquosa quæ ament loca 11.2.14
Arabicum gummi non esse acaciæ 150.2.36
Arabicus lapis Dioscoridi 745.2.49
Arabis Dioscoridi 339.1.17
arabidis consideratio 339.1.38
Arabum lapsus 335.1.60
Arenus piscis 212.2.52
araneus Dioscoridi 243.2.30
aranei consideratio 243.2.50
aranei muris consideratio 248.1.30
Arbores quæ plantæ scandant 12.1.52
arboribus quæ innascantur 12.1.50
Arbutus Dioscoridi 184.2.40
arbuti consideratio 184.2.55
arbuti descriptio 185.1.9
arbuti vsus & vires 185.1.40
Arction Dioscoridi 590.2.28
arctij consideratio 590.2.41
arctij vires ex Galeno 590.2.57
Arena Dioscoridi 751.2.20
Argemone Dioscoridi 359.2.25
argemones consideratio 359.2.40
argemones caput adulterinum 359.2.51
argemones vires ex Galeno 360.2.2
Argentina herba 349.2.23
Argenti recrementum Dioscoridi 702.2.52
argenti scoriæ consideratio 702.2.60
Argenti spuma Dioscoridi 703.1.25
argenti spumæ consideratio 704.1.44
argenti spumæ vires ex Galeno 704.2.26
argenti spumæ noxa, & curatio Dioscoridi 796.2.22
argenti spumæ mala 796.2.39
argenti spumæ sumptæ curatio 797.1.2
Argentum viuum Dioscoridi 712.1.60
argenti viui consideratio 712.2.28
argenti sublimati parandi ratio 713.2.10
argenti viui noxa, & auxilia Dioscoridi 797.2.30
argenti viui pernicialis natura 797.2.34
argenti viui sumpti curatio 798.1.41
Aria arbor 131.2.28
Arida loca quæ plantæ ament 11.2.58
Arisarum Dioscoridi 350.2.10
arisari historia 350.2.31
arisari vires ex Galeno 350.2.58
Aristolochia clematitis Dioscoridi 375.1.3
aristolochia longa Dioscoridi 374.2.30
aristolochia rotunda Dioscoridi 374.1.30
aristolochiæ consideratio 375.1.32
aristolochiæ clematitis examen 375.2.15
aristolochiam longam vulgarem à Plinij pistolochia non differre 377.1.20
aristolochiæ vires ex Galeno 377.2.3
Aristotelis lapsus 240.1.35 & 243.1.46
Aristotelis de lapidum generatione opinio 638.2.37
Armeniaca mala Dioscoridi 171.2.20
armeniacorum malorum consideratio 175.1.24
Armenius lapis 706.2.35
armenij lapidis consideratio 706.2.45
armenij lapidis vires ex Alexandro 707.1.52
armenij lapidis vires ex Aëtio 707.2.48
armenij lapidis vires ex Galeno 708.1.8
Armeniæ terræ vires ex Galeno 717.2.30
Armoracia Dioscoridi 294.2.38
Aron Dioscoridi 350.1.1
ari consideratio 350.1.31
ari vires ex Galeno 350.1.45
Arsenici sublimati venenum, & curatio 798.2.45
Artemisia Dioscoridi 476.1.45
artemisia tenuifolia Dioscoridi 476.2.12
artemisiæ consideratio 476.2.29
artemisiæ vires ex Galeno 478.1.46
Arundo Dioscoridi 125.1.1
Arundinum consideratio, vide Harundinum
Asarum Dioscoridi 34.2.25
asari consideratio 35.1.1
asari vires ex Mesue 35.1.43
asari facultates ex Galeno 35.2.30
Asclepias Dioscoridi 459.2.15
asclepiadis consideratio 459.2.29
asclepiadis vires ex Galeno 460.1.15
Ascyron Dioscoridi 508.1.45
ascyri consideratio 509.1.8
ascyri vires ex Galeno 509.2.14
Asininum iecur Dioscoridi 229.1.17
asini vngula Dioscoridi 230.1.32
Asius lapis Dioscoridi 740.2.1
asij lapidis consideratio 740.2.38
asij lapidis historia, & vires ex Galeno 741.1.5
Aspalathus Dioscoridi 54.1.13
aspalathi consideratio 54.1.40
aspalathi vires ex Galeno 54.2.29
Asparagus Dioscoridi 305.2.54
asparagorum vires 306.1.44
Asphodeli consideratio, & historia 351.2.1
asphodeli vires ex Galeno 351.2.27
Aspidis ictus notæ, & curatio Dioscoridi 835.1.60
aspidis perniciosus ictus, & genera 835.2.20
aspidum historia, ictus signa, & cura 835.2.45
Asplenum Dioscoridi 493.2.4
aspleni consideratio 493.2.44
aspleni vires ex Galeno 494.1.30
Assa fœtida 450.2.28
Aster Atticus Dioscoridi 599.2.24
asteris Attici consideratio 599.2.56
asteris Attici vires 600.1.46
Astragalus Dioscoridi 551.2.36
astragali consideratio 552.1.1

astragali vires ex Galeno 552. 1. 10
Athera Dioscoridi 279. 2. 10
atheræ consideratio 279. 2. 18
Atractylis Dioscoridi descripta 460. 1. 22
atractylidis consideratio 460. 1. 40
Atramentum librarium Dioscoridi 754. 2 12
Atramentum sutorium Dioscoridi 718. 2. 30
atramenti sutorij consideratio 719. 1. 14
atramenti sutorij historia, & vires ex Galeno 719. 2. 35
Atriplex Dioscoridi 300. 2. 13.
atriplicis consideratio 300. 1. 46
atriplicis vires ex Galeno 301. 2. 27
atriplicis alia genera 300. 2. 60
Auellana nux Dioscoridi 190. 1. 28
auellanarum nucum consideratio 190. 1. 55
auellanarum vires ex Galeno 190. 2. 12
Auena Dioscoridi 279. 2. 55
auenæ consideratio 280. 1. 5
auenæ facultates 280. 1. 25
Auerrois vana calumnia contra Galenum 369 2. 18
Auerrois locus restitutus 420. 1. 10
Auicennæ lapsus 872. 1. 10. & 176. 2. 17. & 735. 9
Auicenna contra Galenum 430. 2. 9
Auicennæ defensio 183. 2. 37. & 419. 2. 37. & 568. 1. 42
Auicennæ de generatione lapidum opinio cõprobata 659. 1. 54
Aurantia poma 176. 2. 29
Auri historia, & præstantia 713. 2. 48
auri vires ex Auicenna 714. 2. 6
Auricula muris Dioscoridi 365. 1. 1.
auriculæ muris consideratio 365. 1. 28
auriculæ muris facultates 365. 1. 56
Auripigmentum Dioscoridi 724. 1. 20
auripigmenti consideratio 724. 2. 8
auripigmenti vires ex Galeno 725. 1. 1
auripigmenti noxa, & remedia Dioscoridi 798. 2. 10
auripigmenti venefica vis, & curatio 798. 2 25
Azadaracht arboris venenum, & remedia 784 2. 39
azaroli arboris descriptio 178. 1. 59

B

Baccæ lauri Dioscoridi 114. 2. 57
Baccharis Dioscoridi 416. 1. 35
baccharis consideratio 416. 2. 18
baccharis vires ax Paulo 417. 1. 45
Balaninum oleum Dioscoridi 67. 1. 30
balanini olei consideratio 67. 1. 40
balanini olei vires 67. 1. 45
Balaustium Dioscoridi 166. 2. 50
balaustij consideratio 166. 2. 52
Ballote Dioscoridi 467. 1. 12
ballotecs onsideratio 467. 1. 12
Balsamina herba quæ 651. 1. 6
balsaminæ historia 651. 1. 12
Balsamum Dioscoridi 51. 1. 48
balsamum cur in Syria non reperiatur 52 2. 2
balsami consideratio, & historia 52. 1. 21
balsami viridarium in Memphi 52. 2. 8
balsami historia ex Theophrasto 52. 2. 16
balsami fructum nõ legitimũ officinis 53. 1. 15
balsami vires ex Galeno 53. 1. 31
balsami loco quid supponendum 53. 1. 42
balsami factitij confectio 53. 2. 32
Barbula hirci Dioscoridi 327. 1. 40
barbulæ hirci consideratio, & vires 327 1 58
Basilisci ictus notæ, & curatio Diosc. 836. 1. 53
basilisci varia historia 836. 2. 5. & in ea plura fabulosa 837. 1. 7
Bdellium Dioscoridi 83. 1. 20
bdellium plantæ genus 84. 1. 10
bdellij consideratio 83. 1. 56
bdellij vulgaris genera 83. 2. 26
bdellij historia ex Plinio 83. 2. 37
bdellij vires ex Galeno 83. 2. 52
Behen album & rubrum 630. 1. 35
Bellis, & eius historia, & vires 498. 1 35
Belzoinum quid 450. 1. 4
Beneficium à Dioscoride in posteros collatum 758. 2. 45
Beta Dioscoridi 304. 1. 20
betæ consideratio 304. 1. 58
betæ facultates ex Galeno 304. 2. 43
beta syluestris 305. 1. 3.
Betonica Dioscoridi 511. 1. 27
betonicæ consideratio 512. 1. 12
betonicæ vires ex Antonio Musa 512. 1. 18
betonicæ vires ex Galeno 512. 2. 42
Betulæ arboris consideratio 121. 2. 6
betulæ cortex bituminosus 121. 2. 34
betulæ vires 121. 2. 48
Bezahar lapidis historia, & vires 718. 1. 20
Bislingua herba 606. 1. 59
Bistorta herba quæ 513. 1. 34
bistortæ vires 513. 2. 18
Bitumen Dioscoridi 104. 1. 1
bituminis consideratio 104. 2. 1
bituminis historia, & vires ex Galeno 106 2. 60
Blatta pistrinaria Dioscoridi 228. 1. 32
blattarum cõsideratio 228. 1. 39
blattariæ herbæ historia, & vires 589. 2. 33
blattæ bisantis 205. 2. 6
Bliton Dioscoridi 298. 2. 15
bliti consideratio 298. 2. 22
bliti vires ex Galeno 299. 1. 3
Bœotica myrrha 81. 2. 23
Boli Armenij vires 717. 2. 30
Bonifacia 606. 1. 60
Borraginis consideratio 604. 1. 40
Botrys Dioscoridi 479. 1. 1
botryos consideratio 479. 1. 26
botryos vires ex Paulo 479. 2. 21
Branca vrsina 389. 1. 22

Brasauoli lapsus, & eiusdem **opiniones non** acceptæ 14. 2. 11. & 30. 1. 60. & 34. 1. 28 & 50. 1. 10. & 80. 1. 42. & 88. 1. 33. & 181. 1 4. & 185. 1. 18 & 121. 1. 7. & 120. 2. 4. & 291. 2. 43. 309. 2. 48. & 318. 2. 60. & 325 1. 59. & 335. 2. 7. & 342. 2. 51. & 358. 2. 45 & 379. 1. 35. & 386. 1. 12. & 391. 1. 3 & 404. 1 12. & 410. 2. 40. & 417. 1. 22. & 430 2. 55. & 434. 1. 41. & 441. 1. 41. 448. 50 & 477 1. 20 & 480. 2. 30. & 509. 1. 46. & 591. 2. 8 & 608. 1. 29. & 634. 2. 45. & 691. 2. 3. & 700. 1. 30. & 720. 2. 30. & 722. 1. 36. & 726. 1. 13.
Brassica Dioscoridi 302. 1. 20
brassicæ satiuæ consideratio 303. 1. 1
brassicæ vires ex Galeno 303. 1. 57
brassicam quæ oderunt 15. 34
brassica syluestris Dioscoridi 302. 2. 28
brassicæ syluestris consideratio 303 1. 49
brassica marina Dioscoridi 302. 2. 40
brassicæ marinæ consideratio 303. 2. 54
Britannica Dioscoridi 512. 2. 60
britannicæ consideratio 513. 1. 12
britannicæ historia ex Plinio 513. 1. 18
britannicæ vires ex Galeno 513. 2. 43
Bromus Dioscoridi 611. 2. 20
bromi consideratio 611. 2. 27
Brunfelsij lapsus 343 2. 37. & 585. 1. 6. 606. 1. 40
Bryon Dioscoridi 55. 1. 10
Bryonia Dioscoridi 649. 1. 21
bryoniæ consideratio 649. 2. 27
bryoniæ noxa, & curatio 802. 2. 10
Bubuli stercoris vires 265. 1. 2
Buccina Dioscoridi 201. 2. 48
buccini consideratio 202. 1. 54
Buglossum Dioscoridi 604. 1. 1
buglossi cosideratio 604. 1. 41.
buglossi descriptio ex **Auicenna** 602 2. 44
buglossi vires ex Galeno 605. 1. 6
Bulbus esculentus Dioscoridi 351, 2 48
bulbus vomitorius Dioscoridi 352. 1. 30
bulborum consideratio 352. 1. 39
bulborum vires ex Galeno 352. 2. 2
Bunium Dioscoridi 602. 2 20
bunij consideratio 602. 2. 48
bunij vires ex Galeno 603. 1. 12
Buphthalmum Dioscoridi 498. 1. 12
buphthalmi consideratio 498. 1. 40
buphthalmi vires ex Galeno 498. 2. 21
Buprestes Dioscoridi 241. 1. 26
buprestium consideratio 242. 1. 6
buprestis sumptæ notæ, & auxilia Dioscoridi 777. 1. 40
buprestium venenum eiusq; curatio 777. 2. 1
Bursa pastoris, & eius vires 338. 2. 46
Butyrum Dioscoridi 251. 1. 30
butyri fuligo Dioscoridi 251. 1. 60
butyri consideratio 252. 2. 4
Buxi arboris consideratio 149. 1. 34
buxi vsus 149. 1. 47

C

Cacalia Dioscordi descripta 602. 1 39
Cacaliæ consideratio 602. 1 53
cacaliæ vires ex Galeno 602. 2. 9
Cachrys Dioscoridi 443. 2. 60
cachrys quid 444. 2. 25
Cactus cardui genus 387. 2. 58
Cadmia Dioscoridi 687. 1. 50
cadmiæ consideratio 688. 1. 34
cadmiæ historia ex Galeno 688. 1. 41
cadmiæ historia ex Plinio 688. 2. 37
cadmiæ facultates ex Galeno 688. 2. 13
Cæciliæ ictus notæ, & curatio Dioscoridi 830 2. 50
cæciliæ morsus signa, & remedia 831. 2. 12
Cæruleus, vide Cœruleus
Calamus odoratus Dioscoridi 50. 1. 1
calami odorati historia ex Theophrasto 50. 1. 33
calami odorati vires ex Galeno 51. 1. 5
calamus odoratus officinarum spurius 50. 2. 41
Calamintha Dioscoridi 409. 2. 58
calaminthæ consideratio 410. 2. 25
calaminthæ vires ex Galeno 411. 1. 28
Calcifraga Dioscoridi 648. 1. 18
Callorum equi vires 230. 2. 29
Calthæ consideratio, & vires 657. 2. 2
Calx viua Dioscoridi 734. 2. 55
calcis viuæ consideratio 735. 1. 19
calcis vires ex Galeno 735. 1. 37
calcis noxa, & remedia Dioscoridi 798. 2. 10
calcis malefica vis, & curatio 798. 2. 25
Canabel Aphris quid 397. 2. 36
Cancamum Dioscoridi 59. 1. 30
cancami consideratio 59. 1. 51
Cancellorum consideratio 209. 2. 55
Cancri Dioscoridi 208. 1. 1
cancrorum consideratio 208. 1. 36
cancrorum vires ex **Galeno** 208. 2. 39
cancri fluuiatiles in Hetruria frequentissimi 209. 1. 55
Canis rubus Dioscoridi 135. 2. 50
canis rubi consideratio 136. 1. 1
canis rubi vires ex Galeno 136. 2. 22
Canis rabidi iecur Dioscoridi 229. 2. 31
canis rabiosi signa Dioscoridi 809. 1. 50
canis rabiosi venefica natura, & signa 809. 2. 43
canes quibus causis rabie exagitentur 810. 1. 28
canis morsus neglecti discrimina 810. 2. 48
canis rabidi morsus indicia salutifera 811. 1. 52
canis rabiosi morsus curatio Dioscoridi 811. 2. 50
canis rabiosi morsus curatio 812. 1. 58
canis rabiosi morsus remedia suspecta 813. 1. 43
canis rabiosi morsus auxilium religiosum 813 2. 23
caninum stercus, & eius vires 265. 2. 2
Cannabis Dioscoridi descripta 504. 1. 20
cannabis consideratio 504. 1. 56
cannabis vires ex Galeno 504. 2. 28
Cannella 41. 1. 40

Cantharides Dioscoridi 241.2.8
cantharidum consideratio 241.2.57
cantharidum vires ex Galeno 242.2.3
cantharidum noxa, & remedia Dioscoridi 774.2.35
cantharidum malefica vis 775.1.50
cantharidum veneni curatio 775.2.45
Caphuræ historia, & genera 93.1.53
caphuræ probatio & conseruatio 99.1.30
caphuræ temperamentum, & vires 98.2.53
Capnos Dioscoridi 592.1.50
capni consideratio, vide Fumariæ consider.
Capparis Dioscoridi 354.1.40
capparum consideratio 354.2.40
capparum satio 355.1.4
capparis vires ex Galeno 355.1.10
Capræ vngula Dioscoridi 230.1.29
caprinum iecur Dioscoridi 229.2.19
caprini stercoris vires 265.1.17
Caput lactis 252.2.32
Carciofi 387.2.12
Cardamomum Dioscoridi 27.1.34
cardamomi consideratio 28.1.1
cardamomi officinis genera plura 28.1.5
cardamomi Mauritanis genera duo 28.1.15
cardamomi genera ex Plinio 28.2.45
cardamomi vires ex Galeno 28.2.60
Cardiacæ consideratio, & vires 582.2.50
Carduus Dioscoridi 387.1.22
carduorum consideratio, & genera 387.1.38
cardui vires ex Galeno 387.2.57
carduus pinea 387.2.33
carduus benedictus, & eius vires 461.2.4
Carlina 382.1.5
Carnes quo modo diutius asseruentur 19.2.19
carnes noxiæ, & earum remedia 804.1.35
Carpasi succi noxa, & remedia Dioscoridi 784.2.58
carpasi consideratio 785.1.1
Carpesij consideratio 36.2.57
carpesij vires ex Galeno 36.2.52
Carpobalsami consideratio 53.1.15
carpobalsami loco quid supponendum 53.1.57
Cartamum 654.2.27
Carum Dioscoridi 426.2.1
cari consideratio 426.2.23
cari officinarum ibidem
cari vires ex Galeno 426.2.40
Caryophyllatæ vires 526.2.1
Caryophyllorum consideratio, & historia 341.2.33
caryophylli floris mentio 342.1.20
Caryotæ Dioscoridi 163.1.3
caryotarum vires ex Galeno. 165.2.2
Caseus Dioscoridi 251.1.1
casei consideratio, & vires 252.2.40
Cassia Dioscoridi 38.2.58
cassiæ odoratæ consideratio 40.1.10
cassiam odoratam non esse cassiam coronariam 40.1.42
cassiam in cinnamomum mutari 41.1.2
cassia fistula Græcis quid 41.2.12
cassiæ odoratæ descriptio ex Plinio 41.2.43
cassiæ odoratæ historia ex Theophrasto 42.1.1
cassia lignea 42.1.18
cassiæ vires ex Galeno 44.2.47
Cassiæ solutiuæ consideratio 45.1.36
cassiæ solutiuæ vires 45.2.10
Cassuthæ siue cuscutæ historia, & vires 646.2.51
castanea Dioscoridi 158.2.48
castanearum consideratio 158.2.58
castanearum vires 159.1.30
castanearum vires ex Galeno 159.1.44
castorium Dioscoridi. 220.2.52
castorij consideratio 221.1.47
castorij vires ex Galeno 221.2.59
castorei vires ex Plinio 222.2.33
castorei virulenta vis, & curatio 795.2.43
catanance Dioscoridi 607.1.42
castanances consideratio 607.1.60
cataputia 637.2.15
Catoblepas 836.2.56
caucalis Dioscoridi 323.2.22
caucalidis consideratio 323.2.50
caucalidis vires ex Galeno 323.2.61
caudæ cerui venenum, & eius curatio 795.1.9
caulium in plantis differentiæ 15.2.58
causa metallorum efficiens 661.1.32
cauterij vtilitas 814.1.40
cedria Dioscoridi 111.1.60
cedrides Dioscoridi 111.2.49
cedri historia 112.1.23
cedri & cedriæ vires ex Galeno 114.1.20
cedromela Dioscoridi 171.1.50
cedrus Dioscoridi 111.1.60
celticum nardum Dioscoridi 32.1.25
celtici nardi consideratio 32.2.26
celtici nardi ex Galeno 33.2.22
cenchri ictus notæ, & remedia Dioscoridi 834.2.38
cenchri consideratio 834.2.57
centaurium magnum Dioscoridi 378.2.40
centaurij magni consideratio 379.1.25
centaurij magni vires ex Galeno 379.2.28
centaurium minus Dioscoridi 380.1.1
centaurij minoris consideratio 380.2.13
centaurij minoris vires ex Galeno 380.2.34
cepa Dioscoridi 373.1.24
ceparum consideratio, & historia 333.2.20
ceparum vires ex Galeno 334.1.35
cepæa Dioscoridi 506.1.45
cepææ consideratio 506.1.1
cepææ vires ex Paulo 505.2.17
cera Dioscoridi 271.1.22
ceræ vires ex Galeno 272.1.18
cerasia Dioscoridi 169.1.32

cerasorum consideratio 169.1.42
cerasorum satiuorum genera 169.2.6
cerasorum acidorum genera plura 169.2.28
cerasorum vires ex Galeno 170.1.20
Cerastæ ictus notæ, & eius curatio Dioscoridi tradita 835.1.8
cerastæ morsus exitialis auxilia 825.1.29
Ceretta herba 514.1.59
ceruinum cornu Dioscoridi 238.2.24
cerui genitale Dioscoridi 230.1.12
ceruorum historia 238.2.57
ceruis vita longa 239.2.7
cerui dictamni herbæ inuentores 240.1.42
cerui fel non habent 240.1.47
cerui venenum atrocissimum in cauda habent. 240.1.61. eius remedia 795.1.9
Ceruisia 277.2.37
cerussa Dioscoridi 704.2.56
cerussæ consideratio 705.2.1
cerussæ vires ex Galeno 705.2.13
cerussæ noxa, & curatio Dioscoridi 791. 2.20
cerussæ lethalis natura 791.2.46
cerussæ veneni remedia 792.1.18
Cestron Dioscoridi 511.1.42
chalcanthi genera, & historia 719.1.14
chalcanthi vires, & historia ex Galeno 719. 2.37
chalcitis Dioscoridi 721.1.24
chalcitis consideratio 722.1.19
chalcitis historia, & vires ex Galeno 722.2.20
Chamæ Dioscoridi 204.1.10
chamarum consideratio 204.1.25
chamæacte Dioscoridi 641.2.49
chamæcissos Dioscoridi 603.1.22
chamæcissi consideratio 603.1.43
chamæcissi vires ex Galeno 603.2.13
chamædaphne Dioscoridi 616.1.50
chamædaphnes consideratio 616.2.33
chamædaphnes vires ex Galeno 617.1.10
Chamædrys Dioscoridi 463.2.40
chamædryos consideratio 464.1.12
chamædryos historia, & vires ex Theophrasto 464.1.28
chamædryos vires ex Galeno 464.1.45
Chamæleo albus Dioscoridi 381.1.30
chamæleo niger Dioscoridi 381.2.30
chamæleonis vtriusque consideratio 382.1.4
chamæleonis vtriusq; historia, & vires ex Theophrasto 383.1.37
chamæleonis nigri venenum, & remedia 739. 35
Chamæleontis historia 247.1.43
chamæleontis vires 247.2.4
chamæleuce Dioscoridi 603.2.25
chamæleuces consideratio 603.2.32
chamæleuces vires ex Galeno 603.2.58
Chamæmelon 496.2.49
chamæmeli consideratio ibidem
chamæmeli vires ex Galeno 497.1.2
chamæpitys Dioscoridi 510.1.5
chamæpityos consideratio 510.1.43
chamæpityos vires ex Galeno 510.1.58
chamæsyce Dioscoridi 638.2.1
chamæsyces consideratio 638.2.30
chamæsyces vires ex Galeno 638.2.40
Chamelæa Dioscoridi repræsentata 640.1.48
chamelææ consideratio 641.1.30
chamelææ vires ex Galeno 642.2.22
chamelææ noxa, & curatio 632.2.28
Characias tithymalus Dioscoridi 632.2.28
chelidonia herba ab hirundine inuenta 236. 2.25
chelidonium maius Dioscoridi 362.2.35
chelidonii maioris consideratio 363.1.20
chelidonij maioris vires 363.1.57
chelidonium minus Dioscoridi 363.2.18
chelidonij minoris consideratio 363.2.49
chelidonij minoris vires 364.1.60
chersydri natura, morsus, & curatio 834. 2.6
cherue oleum 66.1.34
Chia terra Dioscoridi 753.1.16
chinæ radicis consideratio, & vires 144.2.60
condrilla Dioscoridi 315.2.44
chondrillæ vtriusque consideratio 316.1.30
chondrillæ vires ex Galeno 316.1.45
Chrysanthemon Dioscoridi 549.2.1
chrysanthemi consideratio 549.2.30
chrysanthemi lectio restituta 550.1.6
Chrysobalanus 630.1.19
chrysocolla Dioscoridi 705.2.48
chrysocolla factitia 266.2.47
Chrysocollæ consideratio, & historia 706.1.18
chrysocollæ vires ex Galeno 706.2.7
Chrysocome Dioscoridi 548.1.1
chrysocomes consideratio 548.1.16
chrysocomes vires ex Galeno 548.1.27
Chrysogonon Dioscoridi 548.1.40
chrysogoni consideratio 548.1.49
chymistarum de chelidonio vanitas 363.1.38
cicadæ Dioscoridi 233.2.42
cicadarum consideratio 233.2.56
cicadarum vires ex Galeno 234.1.44
Cicer satiuum Dioscoridi 286.1.38
ciceris consideratio, & vires ex Galeno 285. 2.16.
ciceris vires ex Aëtio 286.2.45
cicer arietinum Dioscoridi 286.1.36
Cichorion Dioscoridi 313.1.20
cichorij vires ex Galeno 315.1.32
cici Dioscoridi 631.2.59
cicini olei consideratio 66.1.33
cicini olei vires ex Mesue 66.1.46
Ciconiæ stercus 265.2.56
cicuta Dioscoridi 570.2.27
cicutæ consideratio 571.1.16
cicutæ vires ex Galeno 671.1.35
cicutæ potæ noxa, & curatio Dioscoridi 782. 2.50
cicutæ venefica vis 783.1.14
cicutæ sumptæ remedia 783.2.1

Cimices Dioscoridi 227.1.60
cimicum consideratio 227.2.24
cimices syluestres 227.2.43
Cimolia terra Dioscoridi 753.1.36
Cinis sarmentitius Dioscoridi 735.2.44
cineris omnis vires ex Galeno 735.2.58
Cinnabaris Dioscoridi 709.2.52
cinnabaris consideratio 710.1.25
Cinnamomum Dioscoridi 39.1.51
cinnamomi consideratio 42.1.37
cinnamomi historia ex Galeno 42.1.54
cinnamomi penuria vnde 43.1.20
cinnamomi optimi notæ 42.2.44
cinnamomi vulgaris aqua stillatitia 44.2.58
cinnamomi differentiæ ex Theophrasto 43.2.58
cinnamomi vires ex Galeno 44.2.38
Cionia Dioscoridi 201.2.49
Circæa Dioscoridi 482.1.52
circææ consideratio 482.2.10
circææ vires ex Galeno 482.2.42
Circunforaneus floris venenati olfactu interemptus 761.1.27
Circunforaneorũ venena innoxiè sumere profitentium fraudes 770.1.26.& deinde
Circunforaneorum diui Pauli stirpem mentientium fraus 820.2.38.& deinde
Cirsium Dioscoridi 599.1.39
cirsij consideratio 599.2.1
Cistus Dioscoridi 139.1.29
cisti consideratio 139.2.31
cisti vires ex Galeno 140.1.8
Citria mala Dioscoridi 171.1.50
citriorum mira facultas 175.2.47
citriorum vires 176.1.13
citrij mali vires ex Galeno 176.1.44
Clematis Dioscoridi 516.2.34
clematis altera Dioscoridi 517.1.1
clematidum consideratio 517.1.23
clematidum vires ex Galeno 517.2.40
Clinopodium Dioscoridi 462.1.36
clinopodij consideratio 462.1.55
clinopodij vires ex Galeno 462.1.60
Clymenon Dioscoridi 522.1.37
clymeni consideratio 522.1.54
Cneori consideratio, & descriptio ex Theophrasto 46.2.57
Cnicus Dioscoridi 654.1.42
cnici consideratio 654.2.24
cnici vires ex Galeno 654.2.42
cniti syluestris historia ex Theophrasto 460.1.46
Coagulum Dioscoridi 255.2.10
coaguli consideratio 255.2.54
coaguli facultates ex Galeno 256.1.5
Coccum Gnidium Dioscoridi 649.2.49.& 641.1.23
coccum infectorium Dioscoridi 543.2.34
cocci infectorij consideratio 543.2.59
cocci infectorij vires ex Galeno 544.1.58
Cochleæ Dioscoridi 206.1.55
cochlearum consideratio 206.2.53
cochlearum vires ex Galeno 207.1.36
cochleæ pomatiæ quæ 207.1.20
cochleæ marinæ 207.2.38
cochleæ sine testa 207.2.41
cochlearum lapis, & eius vires 207.2.47
Cœruleus lapis Dioscoridi 708.1.37
cœrulei lapidis consideratio 708.1.48
cœrulei vires ex Galeno 709.1.25
Colchicon Dioscoridi 575.1.47
colchici & ephemeri consideratio 576.1.6
colchici & ephemeri vires ex Galeno 577.1.59
Colocasia Dioscoridi 288.1.54
colocasiæ consideratio 158.2.58
Colocynthis Dioscoridi 643.2.50
colocynthidis consideratio 644.1.35
colocynthidis læsiones 644.1.41
colocynthidis noxa, & curatio 802.2.9
colocynthidis vires ex Mesue 644.1.49
colocynthidis vires ex Galeno 644.2.11
Colophoniæ resinæ consideratio 101.1.27
Columellæ lapsus 195.2.44
Coluteæ colyteæ consideratio 440.2.60
Colymbades oliuæ Dioscoridi 154.2.9
Communis curatio in omnes ictus virulentos Dioscoridi 816.2.27
Consiligo herba 620.1.53
Consolida regalis 428.1.34
Conyza Dioscoridi 483.1.46
conyzæ consideratio 484.1.1
conyzæ vires ex Galeno 484.1.30
Corallium Dioscoridi 739.1.10
corallij consideratio 739.1.45
corallij facultates 739.2.42
Corallina, & eius vires 585.1.55
Cordi errata 46.2.58. & 343.2.17. & 538.2.62
Coriandrum Dioscoridi 429.1.58
coriandri facultas ex Galeno 429.2.34
Coriandri seminis vsus 430.2.58
coriandri vires ex Auicenna 430.2.10
coriandri epoti noxa, & curatio Dioscoridi 782.1.38
coriandri venefica natura 782.1.55
coriandri veneni remedia 782.2.10
Coria veteramentaria Dioscoridi 230.2.45
coriorum veteramentariorum vires 230.2.49
Coris Dioscoridi 508.2.52
coris consideratio 509.1.7
Cornarij errata, & eius opiniones damnatæ 158.1.5.& 160.1.1.& 173.1.50.& 174.1.21.& 388.1.42.& 574.2.20.& 737.2.32
Cornu cerui Dioscoridi 238.2.24
cornu cerui vires 240.2.5
Cornus Dioscoridi 180.2.12
corni consideratiõ 180.2.28
cornorum vsus in cibis 81.1.15
cornorum vires ex Galeno 181.1.20
Coronopus Dioscoridi 311.1.40
coronopi consideratio 311.1.57

coronopi syluestris vires 312.2.1
coronopi hortensis vires ex Galeno 312.2.10
Corpora icta fulmine non putrescunt 19.2.20
Corrago Apuleio quid 605.1.2
Corruda Dioscoridi 305.2.57
Cortices quando siccandi, & reponendi 9.2.17
Corydalis herba 593.1.30
Cos Naxia Dioscoridi 751.2.47
Costus Dioscoridi 47.2.30
costi consideratio 48. 11
costum quæ suppleant 48.1.47
costi vires ex Galeno 48.2.8
Cot Aphris quid 330.2.39
Cotonea mala Dioscoridi 171.2.1
cotoneorum malorum consideratio 173.2.18
cotoneorum malorum genera 173.2.20
Cotyledon Dioscoridi 580.2.29.& 580.2.58
cotyledonis vtriusque consideratio 581.1.12
Cratægonum Dioscoridi 486.1.44
cratægoni consideratio 486.2.1
Crespini forma, & vires 134.2.8
Crimnon Dioscoridi 278.2.30
crimni consideratio 278.2.36
Crithmum, seu crithamon Dioscoridi 310.1.45
crithmi consideratio 310.2.46
crithmi vires ex Galeno 311.1.24
Crocodili animalis historia 246.2.46
crocodili animalis genera, & vires 247.1.10
Crocodilion Dioscoridi 383.2.24
crocodilij consideratio 383.2.38
crocodilij vires ex Galeno 384.1.9
Crocomagma Dioscoridi 61.2.44
Crocum Dioscoridi 61.1.40
croci consideratio 62.1.4
crocum optimũ mittit Vienna Austriæ 62.1.16
croci vires ex Galeno 62.1.24
crocum Saracenicum 654.2.23
Croton Dioscoridi 631.2.60
Cruciatæ consideratio 374.1.14
cruciatæ vires 374.2.2
Crystalli historia 749.1.8
crystalli vires 749.1.57
Cubebarum consideratio 37.2.37
cubebarum vires 37.2.43
Cucumis satiuus Dioscoridi 318.1.18
cucumeris consideratio 318.1.48
cucumeris vires ex Galeno 319.2.40
Cucumis syluestris Dioscoridi 622.1.1
cucumeris syluestris consideratio 623.1.16
cucumeris syluestris vires ex Galeno 623.2.45
Cucurbita Dioscoridi 316.1.58
cucurbitæ consideratio 317.1.5
cucurbitarum varia genera 317.1.42
cucurbitæ facultates ex Galeno 317.1.60
cucurbita syluestris 649.2.28
Culta quæ plantæ ament 12.1.10
Cuminum satiuum Dioscoridi 427.1.27
cumini satiui consideratio 428.1.22
cuminum syluestre Dioscoridi 427.2.50
cuminum syluestre alterũ Dioscoridi 428.1.10
cumini syluestris examinatio 428.1.23
cumini vires ex Galeno 428.2.18
Cunila Dioscoridi 402.2.12
Cupressus Dioscoridi 107.1.30
cupressi historia, & consideratio 107.2.20
cupressus liquidam resinam fundit 108.1.3
cupressus pusilla 108.1.9
cupressi vires ex Galeno 108.1.26
Cur pauci, cur multi lapides fiant 661.2.60
Curatio virulentorum ictuum secundum quendam eremitam 821.2.27
Curmi Dioscoridi 277.2.24
curmitis consideratio 277.2.34
Cyani mentio 29.2
Cyclaminus Dioscoridi 346.1.1
cyclaminus altera Dioscoridi 346.2.16
cyclamini vtriusque consideratio 346.2.36
cyclamini vires ex Mesue 346.2.58
cyclamini vires ex Galeno 347.1.13
cyclamini noxa, & curatio 802.1.10
Cynocrambe Dioscoridi 655.2.58
cynocrambes consideratio 656.1.20
Cynoglosson Dioscoridi 606.1.36
cynoglossi consideratio 606.1.45
Cynosorchis Dioscoridi 487.1.47
Cyparissias tithymalus Dioscoridi 634.2.9
Cyperus Dioscoridi 26.2.12
cyperi consideratio, & genera 27.1.1
cypirus arbor 27.1.36
cyperi vires ex Galeno 27.2.18
Cyphi compositio Dioscoridi 60.2.60
cyphi caput in Dioscoride adscititium 61.1.25
Cytinus Dioscoridi 166.2.50
cytini consideratio 166.2.50
Cytisus Dioscoridi 594.2.47
cytisi consideratio 595.1.1
cytisus frutex est, non herba 595.1.40
cytisi historia ex Columella 595.2.19
cytisi historia ex Plinio 596.1.1
cytisi vires ex Galeno 596.2.10

D

DAMASCENA pruna Dioscoridi 181.2.47
Damasonium Dioscoridi 506.2.32
Daphnoides Dioscoridi 616.1.30
daphnoidis consideratio 616.2.33
daphnoidis vires ex Galeno 617.1.10
Daucum Dioscoridi 438.2.24
dauci consideratio 438.2.53
daucum à syluestri pastinaca differre 438.2.58
dauci vires ex Galeno 439.1.50
Delphinium Dioscoridi 439.2.23
delphinij consideratio 439.2.47
Dendroides tithymalus Dioscoridi 634.2.18
Deuteria Dioscoridi 673.2.4
Diapensia 540.1.63
Dictamnum Dioscoridi 405.1.40
dictamnum Cretense 405.2.58
dictamni consideratio 406.1.9
dictamnum caulem, florem, & fructum ferre 406.2.1
dictamni vires ex Galeno 406.2.50

dictamni

Dictamni albi consideratio 117.2.37. & 406. 2.38
Dictamni albi vires 117.2.43
Difficile vnum vni veneno proprium inuenire signum Dioscoridi 758.1.29
Dioscorides in simplicium medicamentorum materia primas tenet 6.2.58
Dioscorides à Galeno maximè commendatus 6.2.34
Dioscorides à calumnia defenditur 10.1.25
Dioscoridi varia simplicium nomina adulterina 10.2.10
Dioscoridis lectio in agallocho restituta 57. 2.25
Dioscoridis lectio in lentiscino oleo deprauata 69.2.50
Dioscoridis lectio in thure tribus in locis castigata & deinde 99.1.9
Dioscoridis lectio in pice restituta 103.2.56
Dioscoridis lectio quibusdam codicibus in mespilo deprauata 178.2.32
Dioscoridis locus in thlaspi restitutus 338.2.30
Dioscoridis lectio in moly restituta 421.1.9
Dioscoridis lectio in oreoselino restituta 433. 2.59
Dioscoridis locus in asclepiade restitutus 458.2.56
Dioscoridis codex in leucade diminutus 464. 2.7
Dioscoridis locus in leucoio suspectus 485.2.46
Dioscoridis locus in aconito suspectus 566.2.5
Dioscoridis locus in squamma stomomatis deprauatus 695.1.34
Dioscoridis locus in alcyonio suspectus 736. 2.63
Dioscoridis locus in Brassica suspectus 303. 2.63
Dioscoridis lectio castigata in lacte intus coagulato 796.1.31
diphryges Dioscoridi 723.1.45
diphrygis consideratio 723.2.28
Diphrygis historia, & vires ex Galeno 723.2.40
Dipsacum Dioscoridi 384.1.25
dipsaci consideratio 384,2.3
Dipsaci vermiculus 384.2.28
Dipsaci vires ex Galeno 385.1.3
Dipsadis morsus notæ, & remedia Dioscoridis 832.1.55
Dipsadis historia, morsus signa, & curatio 833.2.4
Domestica nobis noxia Dioscoridi 804.1.1
domesticarum rerum noxa 804.1.25
Domesticarum rerum noxæ remedia 804. 1.53
Dosella quid 598.2.40
Doronici consideratio 328.2.6
Dorycnion Dioscoridi 562.1.58
dorycnij consideratio 562.2.19
dorycnij vires ex Galeno 562.2.30
dorycnij sumpti noxa, & remedia Dioscoridi 780.134
dorycnij veneni consideratio 780.1.58
Draba Dioscoridi 338.1.16
drabæ consideratio 339.1.39
draco marinus Dioscoridi 212.1.34
draconis marini consideratio 212.2.1
draconis marini ictus notæ, & remedia Dioscoridi 826.1.40
dracunculus maior Dioscoridi 347.1.40
dracunculus minor Dioscoridi 348.1.1
dracunculorum consideratio 348.2.4
dracunculi species plures 348.2.47
dracunculi vires ex Galeno 349.1.20
dracunculus hortensis 349.2.4
dracunculi seminis noxa, & auxilia 781.2.63
dryini ictus notæ, & remedia Dioscoridi 831.2.35
dryini historia, & eius ictus signa 831.2.49
dryini morsus curatio 832.1.25
dryopteris Dioscoridi 553.2.58.
dryopteridis consideratio 654.1.9
dryopteridis vires ex Galeno 654.1.32
dulcis radix Dioscoridi 377.2.43
dulcis radicis consideratio 378.1.20
dulcis radicis vires ex Galeno 378.2.11

E

EBENVS Dioscoridi 141.1.54
Ebeni consideratio 141.2.33
ebeni genera duo 141.2.37
ebeni vires ex Galeno 142.1.22
Ebulum Dioscoridi 641.2.50
ebuli, & sambuci genera, & vires 642.1.33
ebuli vires ex Galeno 642.2.48
Ebur Dioscoridi 236.2.55
eboris consideratio 236.2.58
eboris vires 236.2.60
Echinus marinus Dioscoridi 198.1.50
echini marini consideratio, & historia 198. 1.60.
echinometra 198.2.63
echinorum vires ex Galeno 199.1.51
Echinus terrestris Dioscoridi 199.2.18
echini terrestris consideratio 199.2.31
echini terrestris facultas 199.2.54
Echion Dioscoridi 530.2.42
echij consideratio 531.1.15
echij vires ex Paulo 531.2.7
Elaphoboscon Dioscoridi 437.1.10
elaphobosci consideratio 437.1.40
elaphobosci vires ex Galeno 437.2.18
Elaterion Dioscoridi 622.1.50
elaterij vires ex Mesue 623.2.1
elaterij noxa, & remedia Dioscoridi 801.1.40
elaterij noxa & curatio 802.1.10
Elatine Dioscoridi 537.2.4
elatines consideratio 537.2.30
Electarij in cura canthariđũ descriptio 777.1.1
Electrum Dioscoridi 118.1.50
Elæomeli Dioscoridi 65.2.22
Elæomelitis consideratio 65.2.42
Elelisphacos Dioscoridi 407.1.37
Eleoselinum Dioscoridi 432.2.27

eleoselini consideratio 433.2.42
Elephantorum historia 236.2.58
Elichryson Dioscoridi 548.1.58
elichrysi consideratio 548.2.36
elichrysi vires ex Galeno 549.1.3
Elleborine Dioscoridi 592.1.19
elleborines consideratio 592.1.23
Elleborum album Dioscoridi 617.1.35
elleborum nigrum Dioscoridi 618.1.1
ellebori vtriusque consideratio 618.2.13
ellebori vtriusque vires ex Mesue 620.2.46
ellebori vtriusque vires ex Galeno 621.1.33
ellebori albi noxa, & remedia Dioscoridi 801.1.40
ellebori albi noxa, & curatio 802.1.10.
ellebori nigri noxa, & cura 802.1.43
Empetron Dioscoridi 648.1.18
empetri consideratio 648.1.27
empetri vires ex Galeno 648.1.50
Encelij opinio vana 267.1.23
Ephemeron Dioscoridi 575.2.54
ephemeri, & colchici consideratio 576.1.6
ephemeri, & colchici vires ex Gal. 577.1.59
ephemeri colchici noxa, & remedium Dioscoridi 779.1.35
ephemeri colchici venenum, & curatio 779.2.8
Epimedion Dioscoridi 527.1.8
epimedij consideratio 527.1.24
epimedij vires ex Galeno 527.1.60
Epipactis Dioscoridi 592.1.16
epipactidis consideratio 592.1.23
Epithymum Dioscoridi 644.2.26
epithymi consideratio 644.2.40
epithymi disputatio 645.1.19
epithymum vbi plurimum 646.1.9
epithymi vires ex Mesue, & Galeno 646.2.33
Equisetum maius Dioscoridi 552.2.38
equisetum minus Dioscoridi 543.1.1
equiseti vtriusque consideratio 543.1.31
equiseti vtriusque vires ex Galeno 543.2.4
Equorum lichenes Dioscoridi 230.2.10
Eretria terra Dioscoridi 752.1.30
Erica Dioscoridi 128.1.25
ericæ consideratio 128.1.29
ericæ facultas ex Galeno 128.2.46
Erigeron Dioscoridi 584.2.24
erigerontis consideratio 584.2.58
erigerontis vires ex Galeno 585.1.9
Erinus Dioscoridi 532.1.20
erini consideratio 532.1.44
erini vires ex Galeno 532.2.10
Eruca Dioscoridi 324.1.10
erucæ consideratio, & vires 324.1.48
Erucæ olerum Dioscoridi 240.2.36
erucarum olerum historia 240.2.40
erucarum generatio 241.1.20
erucæ quomodo fugentur ibidem
Eruce pinorum Dioscoridi 241.2.25.
erucarum pinorum consideratio 242.1.9
erucarum pinorum dolores, & remedia Dioscoridi 777.1.25
erucarum pinorum venenum, & curatio 777.1.1
Eruum Dioscoridi 291.1.37
erui consideratio 291.2.32
erui vires ex Galeno 292.1.15
Eryngium Dioscoridi 392.2.55
eryngium marinum non esse crocodilium 393.1.60
eryngium marinum 393.1.50
eryngij consideratio 393.1.40
eryngij vires ex Galeno 393.2.26
Erysimon Dioscoridi 339.1.58
erysimi consideratio 339.2.20
Erythrodanum Dioscoridi 501.1.46
erythrodani consideratio 502.1.1
erythrodani vires ex Galeno 502.1.15
Eupatorium Dioscoridi 538.1.6
eupatorij consideratio 538.1.44
eupatorij vires ex Galeno 539.1.20
eupatorium Auicennæ quid 538.2.8
eupatorium Mesui quid 538.2.42
Euphorbium Dioscoridi 452.2.40
euphorbij consideratio 453.1.23
euphorbium quis primùm inuenerit 453.1.45
euphorbij vires ex Aëtio, & Actuario 453.1.50
euphorbij vires ex Mesue 453.2.8
euphorbij vires ex Galeno 453.2.46
euphorbij potio noxia, & eius curatio 748.53
Euphragiæ descriptio, & vires 541.1.30

F

FABA Dioscoridi 287.1.1
Fabarum consid. & vires ex Gal. 287.2.1
Faba Aegyptia 288.1.22
fabæ Aegyptiæ consideratio 288.2.10
Fæx Dioscoridi 724.1.52
fæcis, & tartari dicti consideratio, & vires 724.2.32.
Fagus Dioscoridi 156.2.16
fagi consideratio 157.1.62
Farris consideratio 281.1.46
farris, & halicæ differentia ibidem
Fel Dioscridi 261.2.28
fellis vires ex Galeno 262.1.37
fellis bubuli lapis, & eius vires 262.2.4
fellis pardi venenum, eiusq; remedia 794.1.18
fellis viperæ venefica vis, & auxilia 794.1.40
fellis canis piscis venenum, & cura 794.2.1
Felis, eiusq; cerebri maleficium, & remedia 794.2.8
ferri rubigo Dioscoridi 697.1.35
ferri rubiginis consideratio 697.1.57
Ferri stercus Dioscoridi 597.1.53
ferri stercoris consideratio 697.2.3
ferri scobis noxa, & curatio 797.1.20
ferri squamæ noxa, & cura ibidem
ferri recrementi noxa, & cura: ibidem
Ferula Dioscoridi 445.2.10
ferulæ consideratio 445.2.38
ferulæ & ferulaginis historia ex Theophrast. 445.2.50

Ferulæ vires ex Galeno 446.1.31
Ferulæ vbi maximæ 446.1.26
Ferula tacta muręna cõfestim moritur 446.1.27
Fiber Dioscoridi 220.2.54
Fibrini testes Dioscoridi 220.2.57
Fibri consideratio 221.1.47
Fibros sibi testes amputare, vanum 221.2.13
Fibri testium adulteratio 221.2.22
Fibri testium vires ex Galeno 221.2.59
Ficus Cypria 192.2.16
Fici Dioscoridi 192.2.44
Ficorum consideratio 194.1.7
Ficorum facultates ex Galeno 194.1.20
Ficus agrestis 195.1.7
Fici præcoces 195.1.14
Ficus cinis Dioscoridi 193.2.33
Fidicula Theodoro 609.2.15
Filicula Dioscoridi 652.2.60
Filiculæ consideratio 653.1.32
Filipendula, & eius vires 483.1.33
Filix mas Dioscoridi 651.2.24
Filix fœmina Dioscoridi 651.2.55
Filicis vtriusque historia 652.1.28
Filicis vtriusque vires ex Galeno 652.2.42
Fimum Dioscoridi 262.1.60
Fimi vires, vide Stercoris vires
Flammulæ historia, & vires 517.2.3
Flammulæ noxa, & curatio 781.2.4
Flores quo tempore decerpendi, ac recondendi 9.1.5
Flores sicci quandiu durent 9.1.22
Florum in plantis varietas 16.2.25
Flos æris Dioscoridi 692.2.40
Floris æris historia 693.1.14
Floris æris vires ex Galeno 693.1.31
Flos salis Dioscoridi 730.2.45
Flos punicæ Dioscoridi 166.1.29
Flos syluestris punicæ Dioscoridi 166.1.48
Fluminibus quæ plãtæ adnasci gaudeãt 11.1.61
Fœniculum Dioscoridi 437.2.25
Fœniculum erraticum Dioscoridi 437.2.56
Fœniculi vtriusque consideratio 438.1.29
Fœniculi vires ex Gal. 438.1.57
Fœnum græcum Dioscoridi 285.1.12
Fœni græci consid. & vires ex Galeno 285.1.52
Foliorum in plantis varietas 5.2.23
Foliorum in plantis comparatio, & similitudo inter se 13.2.41
Foliorum in coloribus discrimen 14.2.48
Fomes ignis ex tussilagine 475.2.57
Fontiũ in riguis quæ plantæ proueniãt 11.2.50
Fossilium facultates 665.2.34
Fragariæ, & fragorum consid. & vires 540.2.35
Fraxinus Dioscoridi 116.2.45
Fraxini species 117.2.25
Fraxini consideratio, & historia 117.1.25
Fraxini vires ex Plinio 117.2.29
Fructus quando decerpendi, & quomodo conseruandi 9.1.50
Frutices 10.2.43
Fuchsij errores, eiúsque sententiæ reprobatæ 24.2.38. & 28.1.59. & 33.2.24. & 38.2.25. & 44.1.54. & 47.1.7. & 49.2.2. & 50.2.55. & 53.2.5. & 57.1.40. & 58.1.53. & 60.1.54. & 82.2.12. & 88.1.4. & 89.1.60. & 98.2.27. & 105.1.47. & 113.2.58. & 139.2.53. & 147.2.30. & 161.2.45. & 183.1.15. & 189.2.25. & 205.1.61. & 246.1.55. & 269.1.16. & 270.2.55. & 284.1.16. & 291.2.37. & 293.2.51. & 294.2.57. & 319.2.30. & 343.2.19. & 345.2.47. & 358.2.54. & 364.1.50. & 368.1.36. & 377.1.22. & 385.2.13. & 397.2.48. & 419.2.37. & 434.2.9. & 445.1.48. & 459.2.44. & 461.1.49. & 470.1.1. & 477.2.44. & 489.1.10. & 490.1.30. & 492.1.10. & 496.1.1. & 517.1.54. & 518.1.58. & 534.2.38. & 539.1.10. & 543.1.61. & 550.1.27. & 561.1.44. & 567.1.40. & 567.2.23. & 576.2.53. & 577.1.13. & 581.1.46. & 583.2.25. & 589.1.50. & 591.2.4. & 591.2.59. & 605.2.45. & 608.2.1. & 636.2.50. & 650.2.40. & 726.1.15. & 732.1.28. & 741.1.26. & 743.2.49. & 747.1.20
Fucus marinus Dioscoridi 585.2.55
Fuci marini consideratio 586.1.13
Fuci marini vires ex Galeno 586.1.53
Fuligo è myrrha, resina, styrace Dioscoridi 86.1.39
Fuligo liquidæ picis Dioscoridi 102.2.30
Fuligo pictoria Dioscoridi 754.2.1
Fuligo thuris Dioscoridi 86.1.5
Fuliginum omnium vires 103.2.20
Fumaria Dioscoridi 592.1.50
Fumariæ consideratio 592.2.50
Fumariæ alterum genus 578.2.40
Fumariæ genera ex Plinio 592.2.60
Fumariæ vires ex Mesue 593.1.34
Fumariæ facultates ex Galeno 593.2.12
Fungi Dioscoridi 573.2.11
Fungorum consideratio, & genera 573.2.58
Fungorum alia genera 574.1.46
Fungi lucernarum 574.2.13
Fungi corporis affectus 574.2.53
Fungorum vires est Galeno 574.2.63
Fungorum strangulatus, & remedia Dioscoridi 792.1.43
Fungorum venefica natura 792.1.55
Fungorum præparatio 792.2.14
Fungorum veneni remedia 792.2.45

G

GAGATES lapis Dioscoridi 743.2.15
Gagatæ lapidis consideratio 743.2.44
Gagatæ lapidis historia, & vires ex Galeno 744.1.21
Galactites lapis Dioscoridi 745.2.60
Galactitæ lapidis historia 746.1.18
Galangæ consideratio, & genera 25.2.10
Galangæ vires 25.2.30
Galaxias lapis Dioscoridi 746.1.48
Galbanum Dioscoridi 454.1.1
Galbani consideratio. 454.1.49 eius vires ex Galeno 454.2.5
Galega quid, & eius vires 420.1.56
Galeni nauigationes 3.2.1

Galeni lectio in thure restituta 87.1.10
Galeni in prunis defensio contra Brasauolum 182.1.25
Galeni de pistaciorum viribus opinio ab Auicenna reprobata 187.1.13
Galeni,& Dioscoridis in Seriphio,& Santonico absinthio sententia varia 398.2.13
Galenus in coriandro à Dioscoride dissentit 429.2.32
Galeni locus suspectus de aspleno 494.1.48
Galenus notatur in argento viuo 713.1.60
Galeni sententia de trifolio asphaltite damnata 472.2.37
Galeni liber de theriaca ad Pisonem suspectus 473.2.8
Galerita Dioscoridi 235.2.58
Galeritæ consideratio 236.1.13
Galion Dioscoridi 584.1.32
Galij consideratio. 584.1. 60 eius vires ex Galeno 584.2.9
Galiopsis Dioscoridi 583.1.30
Galiopseos consideratio 583.1.58
Galla Dioscoridi 159.2.8
Gallarum consideratio 159.2.55. & vires ex Galeno 160.2.18
Galla omphacitis 159.2.61
Gallarum præsagium 160.1.61
Galli,& gallinæ Dioscoridi 231.1.25
Gallorum, & gallinarum consideratio. & vires 231.1.56
Gallitricum quid 407.2.37
Gammarorum lapilli 209.1.51
Garum Dioscoridi 227.1.20
Gari consideratio 227.2.42
Gattaria herba 410.2.47
Genistæ consideratio 627.1.7
Genistæ historia,& vires 627.1.23
Genitale cerui Dioscoridi 230.1.15
Genitalis cerui consideratio 230.1.19
Gentes tutæ a serpentibus corúmque ictibus medentes 820.1.56
Gentiana Dioscoridi 373.1.34
Gentianæ consideratio. 373.2.48. eius vires ex Galeno 373.2.58
Gentiana minor 374.1.18
Geodes lapis Dioscoridi 751.2.58
Geodæ lapidis consideratio 752.1.1
Georgij agricolæ lapsus 249.1.27
Geranium Dioscoridi 479.1.55
Geranij consideratio 479.2.58
Gesneri lapsus 566.2.25.& 596.1.37
Gingiber Dioscoridi 342.1.50
Gingiberis consideratio,& historia 342.2.20
Gingiberis vires ex Galeno 343.1.1
Gingidion Dioscoridi 322.1.18
Gingidij consideratt.322.1. 30. & vires ex Galeno 322.1.55
Gith Dioscoridi 447.1.60
Gith consideratio 448.1.30
Gladiolus Dioscoridi 527.2.10
Gladioli consideratio. 527.2. 54. eius vires ex Galeno 528.1.18
Glandes Dioscoridi 156.1.16
Glandiferarum arborum consideratio 156.2.52
Glandiferarum arborum vires ex Gal. 158.1.60
Glans vnguentaria Dioscoridi 627.2. 20. eius consideratio. 627.2.54
Glandis vnguentariæ vires ex Mesue 628.2.25
Glandis vnguentariæ vires ex Galeno 628.2.60
Glastum satiuum Dioscoridi 365.2.1
Glastum syluestre Dioscoridi 365.2.13
Glasti vtriusq; consideratio 365.2. 30. & vires ex Galeno 365.2.42
Glaucium Dioscoridi 455.2.45
Glaucij consideratio. 455. 2. 58. eius vires ex Galeno 456.1.25
Glaux Dioscoridi 612.1.1
Glaucis consideratio. 612.1.17. & vires ex Galeno 612.2.3
Gleucinum Dioscoridi 75.2.30
Gleucini consideratio 75.2.47
Glirium historia,& vires 248.2.54
Gluten piscium Dioscoridi 456.1.50
Glutinum Dioscoridi 456.1.36
Glutinis consideratio,& vires 456.1.63
Gnaphalion Dioscoridi 481.1.20
Gnaphalij consideratio .481.1.28. & vires ex Galeno 481.2.40
Gnidium granum Dioscoridi 640.2.49
Gnidium oleum 68.1.22
Gobius Dioscoridi 225.2.15
Gobiorum consideratio 225.2.50
Gobij facultas ex Galeno 226.1.2
Gobij fluuiatiles 226.1.10
Gossipij consideratio 481.2.6
Gramen Dioscoridi 532.2.20
Gramen arundinaceum Dioscoridi 532.2.47
Gramen Parnasi Dioscoridi 532.2.50
Graminis consid.& historia ex Plinio 533.1.10
Graminis vires ex Galeno 533.2.5
Grandinis impetum quæ arceant 19.2.8
Gratiolæ histori.& vires 401.2.26
Grossi Dioscoridi 193.2.13
Guaiaci ligni consideratio 142.1.30
Guaiaci genera tria 142.1.43
Guaiaci cortices 143.1.30
Guaiaci plāta 143.1.50 eius facultates 143.1.58
Guaiacium lignum præstantius 142.2.15
Gummi amygdalæ Dioscoridi 185.2.43
Gummi cerasi Dioscoridi 169.1.36
Gummi elemi facult.& consideratio 156.2.56
Gypsum Dioscoridi 735.1.58
Gypsi consid.735.1.1.& vires ex Gal. 735.2.18
Gypsi strangulatus remedia Dioscoridi 793.1.1
Gypsi veneficium,eiúsque curatio 793.1.23

H

Hæmatites lapis Dioscoridi 742.1.8
Hæmatitæ lapidis consideratio 742.1.55
Hæmatitæ lapidis vires ex Galeno 742.2.16
Hæmatitæ lapidis vires ex Alexandro 742.2.47
Hæmorrhoi ictus notæ, & curatio Dioscoridi 832.1.55
Hæmorrhoi perniciosus ictus, & historia 832.2.50

Hæmorrhoi morsus notæ,& remedia 833.1.36
Halica Dioscoridi 280.2.18
halicæ consid. 280.2.40.& vires ex Galeno 281.1.26
halicæ & farris differentia 281.1.48
Halicacabum solanum Dioscoridi 560.1.1
Halimus Dioscoridi 130.1.30
halimi consideratio 130.1.51
halimus Mauritanis molochia 130.2.8
halimi vires ex Galeno 130.2.37
Handachocha Arabicis quid 597.1.10
Harundo Dioscoridi 125.1.1
harundinum consideratio 125.1.45
harundinum genera plura 125.1.48
harundinis,& filicis odium 125.2.27
harundinis vires ex Galeno 125.2.42
Hastula regia Dioscoridi 351.1.1
hastulæ regiæ consideratio, vide in Asphodelo
Hedera Dioscoridi 361.1.34
hederæ consideratio,& genera 361.2.58
hederæ facultas 362.2.10
Hedychroon Dioscoridi 76.2.20
hedychroi compositio ex Galeno 76.2.31
Hedysaron, vide Securidaca
Helcysma Dioscoridi 702.2.54
Helenium Dioscoridi 62.1.48
helenij consideratio 62.2.40
helenium alterum Dioscoridi 62.2.24
helenij Aegyptij consideratio 63.1.20
helenij vires ex Galeno 63.1.48
Helichryson, vide supra in Elichryso
Helioscopius tithymalus Dioscoridi 634.1.55
Heliotropium magnum Dioscoridi 656.1.45
heliotropium paruum Dioscoridi 656.2.58
heliotropij vtriusq; consideratio 657.1.10.& vires 657.1.14
Helleborine vide Elleborine
Helleborum, vide Elleborum
Helxine cissampelos Dioscoridi 537.1.15
helxines consideratio 537.1.35
helxines vires ex Galeno 537.2.3
Helxines altera Dioscoridi 577.2.30
helxines consideratio 578.1.1.vires ex Galeno 578.1.16
Hemerocallis Dioscoridi 484.1.55
hemerocallis consideratio 484.2.23
hemerocallis vires ex Galeno 485.1.49
Hemionitis Dioscoridi 494.2.20
hemionitidis consideratio 494.1.40 & vires ex Galeno 495.2.20
Herba mirabilis ad excitandam venerem 489.2.50
Herbarum formæ descriptæ parum conferunt ad cognoscenda simplicia 5.1.2
herbæ quo pacto legendæ, siccandæque sint 8.1.60
herbas colligere certis temporibus non est ab re 8.1.24
herbæ quæ 10.2.52
herbæ quæ in alias prosiliunt plantas 12.1.58
Herba Paris,& eius historia,& vires 567.1.44
Hermodactyli coniectura 576.2.21
Hermolai lapsus,& opiniones improbatæ 31.1.5.& 37.1.56.& 65.2.47.& 78.1.60.& 97.2.47.& 197.1.12.& 327.2.13.& 339.2.55.& 356.1.20.& 460.1.42.& 480.2.15
Hermolaus à calumnia vindicatur 565.1.10
Hieracium magnum Dioscoridi 431.1.46
hieracium paruum Dioscoridi 431.2.45
hieracij vtriusq; consideratio & vires ex Plinio 431.2.50
Hieropili lapsus 618.2.57
Hiericuntam non esse Amomum 46.1.50
hiericuntæ vires 39.1.54
Hippocampus Dioscoridi 200.1.23
hippocampi consideratio 200.1.60
hippocampi vires ex Galeno 201.1.43
hippocampi vires ex Aeliano 201.1.55
Hippoglosson Dioscoridi 606.1.50
hippoglossi consideratio 606.1.60 eius vires 606.2.22
Hippolapathon Dioscoridi 296.1.52
hippolapathi consideratio 297.2.52
hippolapathi facultates 297.2.60
Hippomarathron Dioscoridi 437.2.60
hippomarathri descriptio,& vires 438.1.45
Hippophaes Dioscoridi 631.1.44
hippophais consideratio 631.2.33
Hippophæston Dioscoridi 631.2.12
hippophæsti consideratio 631.2.33
Hippopotami testes Dioscoridi 220.2.9
hippopotami historia 220.2.12 eius vires 220.2.40
Hipposelinon Dioscoridi 433.1.32
hipposelini consideratio 434.1.35
hipposelini vires ex Galeno 434.2.29
Hirci barbula Dioscoridi 327.1.40
hirci barbulæ consideratio 327.1.63
Hirculus Dioscoridi 32.1.58
Hirudinum deuoratarum remedia Dioscoridi 800.2.30.
hirudinum deuoratarum noxa 800.2.47
hirudinum deuoratarum curatio 800.2.63
Hirundines Dioscoridi 236.1.48
hirundinum historia 236.2.12 earum vires ex Galeno 236.2.40
Historia rustici à serpente hasta transfixo infecti 760.2.10
historia rustici suctu morsus feræ perempti 761.1.20
historia fraudis circunforanei venenum innoxiè sumere profitentis 770.1.26
historia casus ex cicuta sumpta. 783.1.25
Holostium Dioscoridi 520.2.40
holostij consideratio 520.2.53 eius vires ex Galeno 521.1.58
Hordeum Dioscoridi 276.1.1
hordei consideratio 276.2.1
hordei facultas 276.2.31
Horminum Dioscoridi 489.2.45
hormini consideratio 490.1.5
horminum cereale 490.2.11
Humani stercoris vires 264.1.50
Hyacinthus Dioscoridi 552.1.27

hyacinthi consideratio 332.1.55. eius vires ex Galeno 552.2.12
Hydri historia, morsus, & curatio 834.1.40
Hydromeli Dioscoridi 674.2.39
hydromelon Dioscoridi 681.1.58
Hydropiper Dioscoridi 343.2.50
hidropiperis consideratio 344.1.10
hydropiperis vires ex Galeno 344.2.37
Hyoscyaminum Dioscoridi 67.2.25
hyoscyamini olei vires 67.2.58
hyoscyamini parandi ratio 68.1.14
Hyoscyamus Dioscoridi 557.1.30
hyoscyami consideratio 557.2.56. eius vires ex Galeno 558.1.22
hyoscyami noxa, & auxilia 785.2.38
hyoscyami noxia vis 785.2.58
hyoscyami vtriusq; noxæ curatio 786.1.31
Hypecoon Dioscoridi 556.2.49
hypecoi consideratio 556.2.53
hypecoi vires ex Galeno 557.1.12
Hypericon Dioscoridi 507.2.30
hyperiei consideratio 509.1.8. eius vires ex Galeno 509.2.14
Hypocistis Dioscoridi 139.1.30
hypocistidis consideratio 139.2.30
hypocistidis vires ex Galeno 140.2.8
Hyssopum Dioscoridi 400.1.45
hyssopi consideratio 400.2.24. eius vires ex Galeno 401.1.50
hyssopi vires ex Mesue 401.1.53
Hystricis mentio 200.1.3

I

IACEA herba 601.2.30
Iacobi Syluij in acacia opinio improbata 151.1.36
Iasminum Dioscoridi 78.1.29
iasmini vnguenti consideratio 78.1.43
Iaspis Dioscoridi 749.2.15
iaspidum genera plura, & vires 749.1.30
Iaspidum natura 749.2.47
Iaspidis vires ex Galeno 749.2.55
Iberis Dioscoridi 196.1.1. eius cōsid. 196.1.30
iberis, & lepidium idem 196.1.54
iberis à Damocrate carmine descripta 196.1.58
iberis altera 196.2.56
Ibiscus, vide Althæa
Ichthyocolla Dioscoridi 456.1.52
Ictuum virulentorum communis curatio Dioscoridi 816.2.30
Idæa radix Dioscoridi 541.2.50
idææ radicis consideratio 541.2.58
idææ radicis vires ex Galeno 542.1.5
Iecur apri Dioscoridi 229.1.25
iecur asininum Dioscoridi 229.1.17
iecur canis rabidi Dioscoridi 229.1.29
iecur caprinum Dioscoridi 229.1.19
iecur mergi Dioscoridi 229.1.38
iecinorum diuersorum consideratio 229.1.54
Iesemin vnde dictum 78.2.48
iesemini vires ex Serapione 78.2.58
Ilex Dioscoridi 156.1.37
ilicis consideratio 157.2.26
Imperatoriæ consideratio, historia, & vires 436.2.28
Impia herba Plinij 481.1.43
Impostores quandoque etiam peritos decipiunt 5.1.35
Indica harundo 126.2.20
Indicum Dioscoridi 709.1.40
indici consideratio 709.1.55
Intybus Dioscoridi 313.1.20
intybi consideratio 314.1.1
intybi vires ex Galeno 315.1.32
Ioannis de Vigo lapsus 79.1.7
Iouis glandes Dioscoridi 158.2.52
Irini vnguenti consideratio 75.2.18
Irio Dioscoridi 339.1.58
irionis consideratio 339.2.20
Iris Dioscoridi descripta 21.1.20
iridis consideratio, & genera 21.2.50 eius vires 22.2.47
iris cognomine astragalitis 23.1.4
iridis mentio à Galeno 23.1.35
Isopyron Dioscoridi 600.2.54
isopyri consideratio 601.1.1
Iua muscata 473.2.53
Iudaicus lapis Dioscoridi 747.2.29
iudaici lapidis vires ex Galeno 747.2.35
Iuglandes nuces 187.2.1
iuglandium consideratio 187.2.55
iuglandium vires ex Galeno 188.1.6
Iuglandes conditæ 188.1.50
Iuncus Dioscoridi 546.1.23
iunci consideratio, & vires 546.1.58. & deinde
Iuncus odoratus Dioscoridi 48.2.35
iunci odorati consideratio 49.1.1
iunci odorati vires ex Galeno 49.2.43
Iuniperus Dioscoridi 108.1.60
iuniperi consideratio 108.2.39
iuniperi caput in Dioscoride deprauatū ibidē
iuniperi domesticæ 108.2.60
iuniperi gummi 109.1.10. eius vsus 109.1.39
iuniperi vires ex Galeno 109.2.10
Ius galli veteris Dioscoridi 231.1.41
Ius piscium Dioscoridi 227.1.30
Ixia Dioscoridi 381.1.32
ixiam nigri chamæleonis radicibus innasci 382.2.32
ixia venenum mortiferum 383.2.2
ixiæ venenū, & remedia Dioscoridi 790.2.35
ixiæ venefica natura 791.1.1. eius cura. 791.1.18

K

KALI Mauritanorum mentio 301.1.45
Karabe Mauritanorum 120.2.3
Keiri quid 485.2.39
Κεγχρὶς quid 118.2.27
Kerua quid 632.1.48

L

LABRVM Veneris Dioscoridi 384.1.25
Labri Veneris consideratio 384.2.2
Labri Veneris vires ex Galeno 385.1.3

Labrusca Dioscoridi 666.2.35
Lactis Dioscoridi 250.1.1
lactis consideratio 251.2.32.230.21
lactis probatio 259.2.66. eius facultas 252.1.19
lactis bibendi ratio 252.1.36
lactis facultates ex Galeno 253.2,44
lactis coagulati vires 252.1.47
lac humanum Dioscoridi 250.2.40
lac schiston Dioscoridi 250.2.1
lactis serum Dioscoridi 250.1.52
Lactis intus coagulati noxa, & auxilia Diosc. 795.2.8
lactis coagulati consideratio 795.2.28
lactis in ventriculo coagulati noxa 795.2.54
lactis in ventriculo coagulati curatio 796.1.31
Lacca, & de ea Arabum opinio varia 59.2.15
lacca infectorum est Arabum lacca 59.2.18
laccæ factitiæ genera 60.1.39
Lacerta Dioscoridi 245.1,33
lacertarum consideratio 245.2.13
lacertarum Chalcidicarum consideratio 245.2.23
Lacrymæ, resinæ, & gummi 10.1.4
Lactuca Dioscoridi 320.1.50
lactuca syluestris Dioscoridi 320.2.57
lactucæ consideratio 321.2.25
lactucæ syluestris consideratio 321.1.46
lactucæ vires ex Galeno 321.2.2
Ladanum Dioscoridi 140.1.55
ladani consideratio 140.2.49
ladani vires ex Galeno 141.1.6
Lagopus Dioscoridi 526.1.30
lagopi consideratio 526.1.35
lagopi vires ex Galeno 526.2.29
Lagrimo vulgò quid 96.1.28
Lamium herba 583.2.52
Lampsana Dioscoridi 298.1.35
lampsanæ consideratio 298.1.48
lampsanæ vires ex Galeno 2208.2.6
Lana Dioscoridi 254.2.1
Lanaria herba Dioscoridi 345.1.44
lanariæ herbæ consideratio 345.2.7
lanariæ herbæ vires ex Galeno 345.2.40
Lapathum Dioscoridi 296.1.50
lapathi consideratio 297.1.44
lapathi virex ex Galeno 297.2.59
Lapides cur pauci, cur multi fiant 661.2.60
lapidum colores vnde varij 662.1,29
lapidum diuersa discrimina 662.1.23
Lapis plumbarius 698.2.10
lapidis plumbarij consideratio 698.2,55
Lapis bezahar Arabum 718.1.22
lapidis bezahar historia, & vires ibidem
lapis in felle bubulo repertus, & eius vires 262.2.4
lapis in oculo ceruorum natus 718.2.4
Larix arbor, & eius historia 94.2.38
larix agaricum profert 95.1.35
larigna resina 95.2.10
Laser Dioscoridi 449.2.36
laseris consideratio 450.1.1
laseris vires ex Galeno 451.2.30
Leserpitium Dioscoridi 449.1.20
laserpitij consideratio 450.1.1
laserpitij historia ex Theophrasto 451.1.2
laserpitij vires ex Galeno 451.2.30
[illegible] 400.2.6
Lathyris Dioscoridi 637.1.30
lathyris consideratio 637.2.15
lathyris vires ex Actuario 637.2.23
lathyris vires ex Galeno 637.2.33
lathyris noxa, & curatio 802.2.10
Lauanda vulgò quæ 31.2.30
Lauer Dioscoridi 308.1.1
laueris consideratio 308.1.39
laueris vires ex Galeno 308.2.12
Laurus Dioscoridi 114.2.35
lauri bacchæ Dioscoridi 114.2.58
lauri historia 115.1.20
laurini olei consideratio 69.1.53
laurini olei vires 69.1.60
laurus lapidea 115.2.38
lauri vires ex Galeno 115.2.50
laurus ex se ignem producit 115.2.25
laurus Alexandrina Dioscoridi 615.1.50
lauri Alexandrinæ considreatio 615.2.1
lauri Alexandrinæ vires ex Galeno 616.1.6
Ledon Dioscoridi 140.1.55
Lemnia terra Dioscoridi 715.1.60
lemniæ terræ consideratio 715.2.15
lemniæ terræ historia ibidem
lemniæ terræ vires 716.2.22
lemnia terra quid censeatur 717.1.24
lemniæ terræ adulterandæ fraus detecta 717.1.60
Lens Dioscoridi 289.1.20
lentium vires ex Galeno 289.2.25
Lens palustris Dioscoridi 578.2.45
lentis palustris consideratio 578.2.54
lentis palustris vires ex Galeno 578.2.60
Lentiscini olei parandi ratio 69.2.20
Lentiscus Dioscoridi 97.1.26
lentiscina resina Dioscoridi 97.1.55
lentisci consideratio 97.2.20
lentisci vires ex Galeno 98.1.8
Leoniceni errata, ac eius opiniones dilutæ 312.2.46 & 375.2.7. & 417.1.22. & 470.1.1. & 494.2.43. & 834.1.12
Leontopetalon Dioscoridi 462.2.45
leontopetali consideratio 463.1.1
leontopetali vires ex Galeno 463.1.24
Leontopodion Dioscoridi 606.1.20
leontopodij consideratio 606.1.33
Lepidium Dioscoridi 355.2.27
lepidii consideratio 455.2.42
lepidium Plinij 355.2.50
Leptocarya Dioscoridi 190.1.30
Lepus marinus Dioscoridi 217.2.35
leporis marini consideratio 217.2.60
Leporis marini hausti notæ, & curatio Dioscoridi 799.1.34
leporis marini sumpti indicia 699.2.1
eius noxæ remedia 799.2.33
Lepus terrestris Dioscoridi 217.2.10

leporis terrestris consideratio 217. 2. 34
lepores vbi candidi 217. 2. 48
lepores vbi bina habent iecinora 118. 1. 25
leporis facultates 218. 1. 40
Leporinum coagulum Dioscoridi 255. 2. 12
Leucacantha Dioscoridi 390. 2. 40
leucacanthæ consideratio 391. 1. 5
leucacanthæ vires ex Galeno 391. 2. 32
Leucas Dioscoridi 464. 1. 60
leucadis consideratio 464. 2. 9
Leucoion Dioscoridi 485. 2. 1
leucoii considerario 485. 2. 33
leucoij vires ex Galeno 486. 1. 8
Libri explodendi 7. 1. 20
Lybisticum Galeno ligusticum 423. 1. 60
Lichenes equorum Dioscoridi 230. 2. 10
lichenum equorum vires 230. 2. 29
Lichen Dioscoridi 546. 2. 28
lichenis consideratio 546. 2. 50.
lichenis genera ex Plinio 547. 1. 2
lichenis vires ex Galeno 547. 1. 57
Lignum aloës 57. 2. 19
Lignornm marcor Dioscoridi 124. 2. 2
lignorum marcoris vires 124. 2. 50
Ligusticum Dioscoridi 423. 1. 10
ligustici cosideratio 423. 1. 60
ligustici, seu libistici vires ex Galeno 423. 2. 18
Ligustrum Dioscoridi 136. 2. 30
ligustri consideratio 137. 1. 1
ligustri vires ex Galeno 137. 2. 16
Lilium Dioscoridi 465. 1. 54
lilij consideratio 465. 2. 40
lilij historia ex Plinio 465. 2. 51
Lilia quomodo in totum annum viridia seruentur 466. 1. 36
lilia quomodo diuersis temporibus floreant 466. 1. 45
lilia alba quomodo purpurea fiant 466. 1. 19
liliorum vires ex Galeno 466. 2. 20
Lilium conualliū nō est hemerocallis 484. 2. 51
lilij conuallij historia, & vires 385. 1. 10
Limonium Dioscoridi 525. 1. 50
limonij consideratio 525. 2. 50
limonij vires ex Galeno 526. 1. 20
Limonia poma 176. 2. 29
limoniorum pomorum aqua stillatitia quibus conferat 176. 2. 48
Linaria herba 612. 2. 50
Lingua ceruina est phyllitis 459. 1. 58
lingua ceruina non est hemionitis 470. 1. 3
Lingua serpentina 349. 2. 20
Linguæ serpentinæ descriptio, & vires ibidem
Linozostis Dioscoridi 654. 2. 54
linozostis consideratio 655. 1. 29
Linum Dioscoridi 285. 2. 5
lini consideratio 285. 2. 47
lini vires ex Galeno 286. 1. 23
lini seminis oleum, & eius vires 285. 2. 52
Lithargyros Dioscoridi 703. 1. 25
lithargyri consideratio 704. 1. 44
lithargyri vires ex Galeno 704. 2. 25
Lithocolla Dioscoridi 751. 1. 23
Lithospermon Dioscoridi 500. 1. 30
lithospermi consideratio 500. 2. 30
lithospermi historia ex Plinio. 501. 1. 13
Lixiuij saponis noxa, & curatio 798. 2. 47
Locustæ Dioscoridi 234. 1. 55
locustarum consideratio 234. 2. 25
locustarum ingens numerus quando Italiam inuaserit 235. 1. 2
locustæ in cibis 235. 1. 6
Lolium Dioscoridi 283. 2. 40
lolij consideratio 284. 1. 6
lolij vires ex Galeno 284. 1. 49
Lonchitis Dioscoridi 502. 1. 35
lonchitis altera Dioscoridi 502. 2. 1
lonchitis consideratio 502. 2. 12
lonchitis vires ex Galeno 502. 2. 30
Loniceri lapsus, vide Adami Loniceri errata
Lora Dioscoridi 673. 2. 1
Loræ parandæ ratio ex Galeno 673. 2. 32
Lotus arbor Dioscoridi 179. 2. 15
loti arboris consideratio 179. 2. 25
lotus Italica 180. 1. 12
loti arboris vires ex Galeno 180. 1. 54
Lotus Aegyptia Dioscoridi 596. 2. 20
loti Aegyptiæ historia ex Theophrasto 596. 2. 38
loti Aegyptiæ mentio ex Galeno 597. 2. 7
Lotus syluestris Dioscoridi. 593. 2. 45
lotus vrbana Dioscoridi 593. 2. 35
loti syluestris, & vrbanæ consideratio 594. 1. 20
loti herbæ vtriusq; vires ex Galeno 594. 2. 30
Lunaria minor 495. 1. 58
lunariæ minoris vires 495. 1. 27
Lupinus Dioscoridi 292. 1. 45
lupinorum consideratio 292. 2. 37
lupinorum facultates 292. 2. 45
Lupinorum fimum 265. 2. 13
Lupus salictarius 614. 1. 49
lupuli historia, & vires ex Mesue 614. 1. 52
Lychnis coronaria Dioscoridi 464. 2. 40
lychnis syluestris Dioscoridi 464. 2. 52
lychnidis vtriusque consideratio 465. 1. 1
lychnidis facultas ex Galeno 465. 1. 46
Lycium Dioscoridi 148. 1. 18
lycij consideratio 148. 2. 26
lycij vires ex Galeno 149. 1. 5
Lycopsis Dioscoridi 630. 1. 52
lycopsis consideratio 530. 2. 8
lycopsis vires ex Galeno 530. 2. 24
Lygos Dioscoridi 151. 2. 28
Lyncurium ex vrina lyncis coalescere, vanum putatur 266. 2. 60
Lysimachia Dioscoridi 514. 1. 23
lysimachiæ consideratio. 514. 1. 45
lysimachiæ vires ex Galeno 514. 2. 49

M

Macer Dioscoridi 122. 1. 55
Maceris consideratio 122. 2. 5
macerem non esse officinarum macim 122. 2. 54
maceris facultates ex Galeno 122. 2. 40
Macis Arabum consideratio 188. 2. 59
Mænæ Dioscoridi 225. 1. 35

Index.

Marnarum, & smaridum consideratio 225.1.55
Magnes lapis Dioscoridi 745.1.18
magnetis lapidis historia 745.1.29
magnetis lapidis vires ex Galeno 745.2.39
magnetis venefica vis, & remedia 797.1.56
Magudaris Dioscoridi 449.1.53
Mala insana 565.1.13
malorum insanorum vires 565.2.2
Mala aurea Italis quæ 565.2.15
Malabathrum Dioscoridi 37.2.58
malabathri consideratio 38.1.35
malabathri vice quid supponendum 38.2.20
malabathri vires ex Auicenna 38.2.53
Malicorium Dioscoridi 167.1.1
Malua Dioscoridi 299.1.30
malua miræ magnitudinis 299.2.40
maluæ vires ex Galeno 299.2.59
Malum Dioscoridi 171.1.1
malorum consideratio 172.2.44
malorum genera plura ibidem
Mala Armeniaca Dioscoridi 171.2.20
malum cotoneum Dioscoridi 171.1.1
malum dulce Dioscoridi 172.2.7
malum Medicum Dioscoridi 171.1.40
malorum Medicorum consideratio 175.1.48
malum orbiculatum, siue Epiroticum Dioscoridi 172.2.10
malum Persicum Dioscoridi 171.1.20
malum Punicum Dioscoridi 165.2.50
mali Punici consideratio 166.1.57
mali Punici genera tria 166.2.5
mala Punica acria quomodo dulcia fiant 166.2.18.
mala Punica quomodo diutius incorrupta seruentur 166.2.31
Mali punici vires ex Galeno 167.1.17
Manardi Ferrariensis errata, ac eius opiniones confutatæ 30.1.1.& 82.1.57.& 269.1.16.& 270.1.49.& 291.1.25.& 329.2.50.& 356.1.23.& 416.1.17.& 469.2.60.& 540.1.40.& 628.1.41.& 690.2.46 & 715.1.22.& 789.1.7.
Mandragoras Dioscoridi 562.2.40
Mandragoræ vtriusq; consideratio 564.1.12
mandragoræ humanam formam referentes factitiæ 564.1.30
mandragoræ vires ex Galeno 565.2.22
mandragoræ sumptæ signa, & curatio Dioscoridi 786.1.50
mandragoræ noxia vis 786.2.10
mandragoræ noxæ curatio 786.2.30
Manna thuris Dioscoridi 85.2.50
mannæ thuris consideratio 87.2.14
Mannæ cœlestis historia, & genera 87.2.32
manna cœlestis Mauritanis duplex 88.1.20
mannæ historia ex Theophrasto, Galeno, & Plinio 88.1.52.& deinde
manna in comitatu Goritiensi, & Foro Iulij quo tempore abundantissima reperta sit 88.2.35
manna secto fraxini cortice manans 89.1.10
mannæ cœlestis temperamentum, & vires 89.1.42
Marcelli Secretarij Florentini lapsus, & opiniones reiectæ 78.1.60. & 136.1.48.& 137.1.44.& 168.1.20.& 175.1.6.& 218.2.50.& 279.1.7. & 291.1.4.& 400.2.42. & 434.1.43.& 669.2.25
Marcor lignorum Dioscoridi 124.2.2
Margaritarum historia 202.1.22
margaritarum vires 203.1.7
Marium, & fluminum litora, quæ plātæ ament 11.2.33
Marrubium Dioscoridi 468.1.60
marrubij consideratio 468.2.39
marrubij historia ex Theophrasto 468.2.47
marrubij vires ex Galeno 468.2.52
Marrubium nigrum Dioscoridi 467.1.13
marrubij nigri consideratio 467.1.45
Martagon, lilij genus 466.1.51
Marum Dioscoridi 415.1.30
mari consideratio 415.1.42
mari mentio ex Galeno ibidem
marum Italiæ peregrinum 415.2.33
Mastiche Dioscoridi 97.1.57
mastiches consideratio 97.3.55
mastiches vires ex Galeno 98.1.9
mastichini parandi ratio, & vires 70.1.12
Matricariam non esse artemisiæ genus 476.2.60
Matrisylua 522.2.55
Matthæi Syluatici errata 304.2.3.& 384.2.58.& 521.2.46.& 526.1.50.528.1.62
Mauritanorum & sequacium error 576.1.16
Mauritanorum tutela in Cœruleo lapide 708.2.30
Meconium Dioscoridi 554.1.10
meconij mentio 555.1.4
meconij sumpti noxa & remedia Dioscoridi 787.2.8
meconij venefica natura 787.2.48
meconij noxæ curatio 788.1.27
Medica herba Dioscoridi 330.2.4
medicæ herbæ consideratio 330.2.20
Medica mala Dioscoridi 171.1.40
medicorum malorum consideratio 175.1
Medicamenta adulterabantur etiā Galeni tempore 3.2.30
medicamenta simplicia venenis aduersantia 769.1.55
medicamenta composita venenis aduersantia 770.1.1
Medicorum error 668.1.50
Medium Dioscoridi 526.2.35
medii consideratio 526.2.50
medij vires ex Galeno 526.2.59
Medulla Dioscoridi 261.1.5
medullæ vires ex Galeno 261.1.32
medullæ in cibis facultas 261.2.10
Mel Dioscoridi 267.2.30
mellis consideratio 268.1.60
Mel Heracleoticum venenosum 243.49
mellis Heracliæ venenū, & eius remedia Dioscoridi 782.1.14
mellis Heracleotici noxa, & curatio 782.1.24
mellis genera non roscida 268.2.45

Mel frugum 596.1.54
Melanteria Dioscoridi 721.2.29
melanteriæ consideratio 722.1.19
Melanthium Dioscoridi 447.1.60
melanthij consideratio 448.1.30
melanthium syluestre 448.2.20
melanthij vires ex Galeno 448.2.52
melanthium oleum 68.1.36
Melia terra Dioscoridi 753.2.25
meliæ consideratio 636.2.45
Melicæ consideratio, & vsus 282.2.7
Melilotus Dioscoridi 414.2.20
meliloti consideratio 414.2.48
meliloti vulgaris vsus illegitimus 414.2.53
meliloti vires ex Galeno 415.1.5
Melimela Dioscoridi 172.2.4
Melini consideratio 71.2.37
Melissophyllon Dioscoridi 467.2.12
melissophylli consideratio 467.2.38
melissophylli vires ex Arabibus 468.1.9
melissophylli facultates ex Galeno 468.1.30
Melitites lapis Dioscoridi 746.1.10
melititæ lapidis historia 746.1.18
Melomeli Dioscoridi 681.1.49
Melopeponum consideratio 319.1.49. eorum vires ex Galeno 320.2.5
Memphites lapis Dioscoridi 749.2.36
memphitæ lapidis consideratio 748.2.58
Mentha Dioscoridi 408.1.44
menthæ consideratio 408.2.53
menthæ vires ex Galeno 409.1.9
mentha syluestris Galeno calamintha dicitur 409.1.46
Mentha Græca 409.1.55
menthæ Græcæ vires 409.2.46
Menthastrum Dioscoridi 408.2.48
Meon Dioscoridi 25.2.52
mei consideratio 26.1.30
mei vires ex Galeno 26.1.58
Mercurialis Dioscoridi 654.2.52
mercurialis consideratio 655.1.29
mercurialis historia, & vires ex Plinio 655.1.37
mercurialis vires ex Galeno 655.2.44
Mergi iecur Dioscoridi 229.1.38
Mesuis errata 422.1.56.& 441.1.50
Mespilus Dioscoridi 178.1.26
mespilorum consideratio 178.1.44
mespilus altera 179.1.13
mespilorum vires ex Galeno 179.1.35
Metallorum differentiæ plures 662.2.11
Metopium vnguentum Dioscoridi 77.1.1
Milium Dioscoridi 281.2.45
milij vires ex Galeno 282.1.1
milium Indicum Plinio quid 282.2.28
milium Solis 500.2.31
Millefolium Dioscoridi 597.1.34
millefolij consideratio 597.1.46
millefolij, seu myriophylli vires ex Galeno 597.2.34
Millemorbia herba 583.2.9
Millepedæ Dioscoridi 227.2.50
millepedarum consideratio 228.1.13
Minium Dioscoridi quid 711.2.33
Misy Dioscoridi 721.2.12
misyos consideratio 722.1.20
misyos historia, & vires ex Galeno 722.2.20
Mituli Dioscoridi 203.1.58.
mitulorum consideratio 203.2.30
Moly Dioscoridi 420.2.15
moly consideratio, & historia ex Theophrasto, & Plinio 420.2.30
moly, seu myles vires ex Galeno 420.2.62
Molybdæna Dioscoridi 702.1.18
molybdænæ consideratio 702.1.43
molybdænæ vires ex Galeno 702.2.29
Molybdoides Dioscoridi 698.2.10
molybdoidis consideratio 698.2.15
Momordica 480.2.47.& 651.1.8 & 651.2.11
Monachorum, qui Mesuem commentati sunt, lapsus, atq; opiniones explosæ 25.2.40.& 28.1.46. & 49.1.52.& 56.52. & 88.2.53.& 123.1.16.& 130.1.3.& 136.1.52.& 161.2.37. & 196.2.48.& 325.1.43.& 382.1.40.& 392.1.33.& 398.1.4.& 411.1.24. & 418.1.52.& 426.2.30.& 428.1.46.& 429.1.38.& 477.2.37. & 489.1.20. & 509.2.5. & 544.1.18. & 577.1.45.& 626.1.50.& 724.1.1.
Montes quæ plantæ ament 11.1.55
Morochthus lapis Dioscoridi 746.1.45
morochthi lapidis cōsideratio, & vires ex Galeno 746.2.1
Morsus diaboli descriptio, & vires 360.2.50
Morus arbor Dioscoridi 190.2.30
mori arboris consideratio 191.1.20
mori arboris, & fructus vires ex Galeno 191.1.33
Moschi odorati historia 56.1.18
moschi odorati vires 56.2.20
Mullus piscis Dioscoridi 219.2.55
mulli piscis Dioscoridi consideratio 220.1.13
mulli piscis facultas ex Galeno 220.1.24
Mulsum Dioscoridi 674.1.48
Mumia sepulcrorum 106.1.30
mumiæ consideratio 105.2.33
mumiæ vires 106.2.11
Muria Dioscoridi 730.2.35
Mures Dioscoridi 248.1.60
murium consideratio 248.2.18
murium mirum 248.2.30
murium montanorum consideratio 249.1.36
murium alia genera 249.2.30
Mus araneus Dioscoridi 248.1.16
muris aranei consideratio 248.1.32
muris aranei morsus notæ, & remedia Dioscoridi 767.59
muris aranei morsus signa 827.1.10
muris aranei morsus curatio 827.1.54
Muris auricula Dioscoridi 365.1.1
muris auriculæ consideratio 365.1.38
Musæ arboris, & fructus consideratio & historia 164.1.1
Muscus Dioscoridi 55.1.10

musci

musci arborei consideratio 55.1.35
musci arborei vires ex Galeno, & aliis 55.2.28
Muscus marinus Dioscoridi 585.1.45.
musci marini consideratio 585.1.53
musci marini vires 585.2.44
Mustella Dioscoridi 222.2.55
mustelæ consideratio 223.1.23
mustelæ natura, & vis 223.2.40
Myagron Dioscoridi 598.2.15
myagri consideratio 598.2.26
myagri vires ex Galeno 698.2.45
Myle, moly Galeno 420.2.15
Myrica Dioscoridi 127.1.1
myricæ consideratio 127.1.38
myricæ vires ex Galeno 127.2.30
Myrobalanorum Arabicorum genera 629.1.35
myrobalanorũ omniũ vires ex Mesue 629.2.40
Myrrha Dioscoridi 79.1.15
myrrha Bœotica Dioscoridi 79.2.38
myrrhæ consideratio 79.2 46
myrrha officinarum illegitima 79.2.50
myrrhæ historia ex Plinio 80.2.10
myrrhæ historia ex Theophrasto 80.2.48
myrrhæ arboris historia 80.2.19
myrrhæ vires ex Galeno 81.1.48
myrrhæ vice quid supponendum 81.2.7
myrrhæ Bœoticæ mentio 81.2.23
Myrrhis Dioscoridi 597 2.40
myrrhidis consideratio 598.1.5
myrrhidis vires ex Galeno 598.2.3
Myrteum oleum, & eius vires 68.1.48
myrtei olei parandi ratio 68.2.60
Myrtidanum Dioscoridi 168.2.25
Myrtidani consideratio 168.2.69
Myrtus satiua Dioscoridi 167.140
myrti consideratio 168.1.1
myrtus exotica, & Tarentina 168 1.35
myrti vsus 168.1.55
myrti vires ez Galeno 169.1.6
Myrtus syluestris Dioscoridi 614.2.45
myrti syluestris consideratio 615.1.12
Myxa, & myxaria quid 182.2.50
myxorum consideratio ibidem

N

NAPHTHA Dioscoridi 104.1.16
Naphthæ consideratio 105.2.4
Napelli consideratio, & historia 567.2.34
napelli vis lethalis 567.2.40
napelli venenum, eiusq; remedia 790.1.3
Napus Dioscoridi 294.1.35
napi consideratio 294.1.49
Narcaphthon Dioscoridi 58.2.50
narcaphti consideratio 58.2.57
Narcissus Dioscoridi 630.2.20
narcissi historia ex Theophrasto 631.1.1
narcissi vires ex Galeno 631.1.30
Nardum Indicum Dioscoridi 29.1.15
nardum Syriacum Dioscoridi ibidem
nardi Indicæ consideratio 29.2.29
nardi Syriacæ consideratio ibidem
nardi Indicæ vires ex Galeno 32.1.6
nardum Celticum Dioscoridi 32.1.28
nardi Celtici consideratio 32.2.26
nardi Celtici vires ex Galeno 33.2.21
Nardus Italica 31.2.6
nardi Italicæ vires 31.2.30
Nardum montanum Dioscoridi 33.2.35
nardi montani consideratio 33.2.49
nardi montani lectio in Dioscoride deprauata 33.2.57
nardi montani vires ex Galeno 34.1.41
Nardinum vnguentum Dioscoridi 78.1.1
Nasturtium Dioscoridi 337.1.53
nasturtij consideratio 337.2.17
nasturtij vires ex Galeno 337.2.28
Natrix, & eius ictus curatio Dioscoridi 834.1 20
natricis historia, morsus signa, & remedia 734.1.42
Naxius lapis Dioscoridi 751.2.45
naxij lapidis consideratio 752.1.1
Nepeta Dioscoridi 410.1.30
nepetæ mentio 410.2.30
Nerion Dioscoridi 572.2.45
nerij consideratio 573.1.10
nerij vires ex Galeno 573.1.44
nerij malefica natura 784.1.46
nerij sumpti noxæ curatio 784.2.20
Nitrum Dioscoridi 732.2.50
nitri spuma Dioscoridi 732.2.56
nitri, & eius spumæ consideratio 733.1.36
nitri, & aphronitri vires ex Galeno 724.1.10
Numularia herba 495.2.6
numulariæ vires ibidem
Nux auellana Dioscoridi 190.1.28
nucis auellanæ consideratio 190.1.56
nucis auellanæ vires ex Galeno 190.2.12
Nux Indica, & eius historia, & consideratio 188.2.1
nucis Indicæ vires 188.2.22
nucis Indicæ oleum, & eius vires 188.2.26
Nux Iuglans Dioscoridi 187.2.1
nucum Iuglandium consideratio 187.2.55
nucum Iuglandium vires ex Galeno 188.1.6
Nux metella, & eius historia 189.1.45 & deinde
nucis metellæ sumptæ noxa, & eius curatio 687.1.38 & deinde
Nux myristica, & eius historia 188.2.40
nucis myristicæ vires 189.1.15
Nux pinea Dioscoridi 91.1.21
nucleorum pineorum vires 187.1.40
Nux vomica, & eius historia 189.1.45
Nymphæa Dioscoridi 491.2.10
nymphæa altera 491.2.50
nymphææ consideratio 491.1.5
nymphææ vires ex Galeno 492.2.47

O

OCHRA Dioscoridi 709.2.19
Ochræ consideratio 709.2.29
Ochros legumen 280.2.50
Ocimastrum Dioscoridi 531.2.20
ocimastri consideratio 531.2.47

ocimastri vires ex Galeno 532.1.7
Ocimum Dioscoridi 324.2.33
ocimi consideratio 325.1.20
ocimi degeneratio. 325.2.55
ocimi vires ex Galeno 326.1.12
ocimi ab ocymo differentia 326.1.28
Oenanthe herba Dioscoridi 482.2.50
œnanthes herbæ consideratio 483.1.1.
Oenanthe vitis syluestris Dioscoridi 669.1.15
œnanthes vitis syluestris consideratio 669.1.50
Oesypum Dioscoridi 254.2.42
œsypi mentio 255.1.56
Officinarum lapsus,& abusus 4.1.18.&46.& 8 2.40.& 70.1.12. & 581.1.37
Olea syluestris Dioscoridi 153.2.30
oleæ syluestris consideratio 155.1.31
oleæ, & quercus odium 155.2.26
Oleæ Aethipicæ lacryma Dioscoridi 154.1.58
oleæ Aethiopicæ lacrymæ cõsideratio 155.1.31
Olei vires Dioscoridi 63.2.18
olei consideratio 64.2.22
olei vsus apud veteres qualis 64.2.34
olei facultates ex Galeno 65.1.13
olei omnis generis parandi ratio 68.1.40
Oleum amygdalinum Dioscoridi 66.1.50
olei amygdalini parandi ratio. 66.2.30
olei amygdalini vires 67.1.12
Oleum balaninum Dioscoridi 67.1.30
olei balanini consideratio 67.1.42
olei balanini facultates 67.1.47
Oleum caryinum Dioscoridi 67.1.40
olei caryini, siue è nucibus Iuglandibus 67.2.12
oleum cicinum Dioscoridi 66.1.1
olei cicini consideratio 66.1.33
oleum cnicinum Dioscoridi 67.2.40
olei cnicini consideratio 68.1.30
oleum ex humano stercore 264.2.50
oleum Gnidinum Dioscoridi 67.2.40
olei Gnidini consideratio 68.1.22
Oleum hyoscyaminum Dioscoridi 67.2.25
olei hyoscyamini vires 67.2.57
olei hyoscyamini parandi ratio 68.1.15
Oleum laurinum Dioscoridi 69.1.26
olei laurini consideratio, & vires 69.1.53
oleum lentiscinum Dioscoridi 69.2.8
olei lentiscini parandi ratio, & vires 69.2.20
Oleum mastichinum Dioscoridi 70.1.1
olei mastichini parandi ratio 70.1.12
oleum melanthinum Dioscoridi 67.2.50
olei melanthini consideratio 68.1.36
oleum melinum Dioscoridi 172.1.52
oleum myrteum Dioscoridi 68.1.48
olei myrtei consideratio 68.2.19
olei myrtei parandi ratio 68.2.61
Oleum ex ouorum luteis 233.1.53
oleum ex lini semine, & eius vires 285.2.52
Oleum œnanthinum Dioscoridi 71.2.46
oleum oliuæ syluestris Dioscoridi 63.2.56
olei oliuæ syluestris facultas ex Galeno 65.1.54
oleum omphacinum Dioscoridi 63.2.15
oleum omphacinum quomodo arte parari possit 64.1.36
oleum picinum Dioscoridi 102.2.15
Oleum raphaninum Dioscoridi 67.2.51
olei raphanini consideratio 68.1.35
Oleum sesaminum Dioscoridi 67.1.39
olei sesamini consideratio, & vires 67.2.4
oleum Sicyonium Dioscoridi 64.1.40
oleum sinapinum Dioscoridi 67.2.52
olei sinapini consideratio 68.1.39
oleum styracinum Dioscoridi 82.1.32
oleum susinum Dioscoridi 73.1.60
olei susini mentio 74.1.30
Oleum terebinthinum Dioscoridi 69.2.17
olei terebinthini consideratio, & vires 69.2.42
olei nostri de scorpionibus descriptio, & eius vires 772.2.50
Oliuarum genera plura 155.1.57
oliuarum vires ex Galeno 156.1.13
Olera quo pacto ab erucarum iniuria vindicentur 241.1.36
Oloschœnos Dioscoridi 546.1.41
Olusatrum Dioscoridi 433.1.1
Olyra Dioscoridi 278.2.52
olyræ consideratio 279.1.1
Omphacium Dioscoridi 669.2.60
omphacij consideratio 670.1.32
omphacij vires ex Galeno 670.1.51
Omphacomeli Dioscoridi 681.2.4
Onagra Dioscoridi 598.2.55
onagræ consideratio 599.1.5
onagræ vires ex Galeno 599.1.28
Onobrychis Dioscoridi 507.1.55
onobrychis consideratio 507.2.4
onobrychis vires ex Galeno 507.2.18
Ononis Dioscoridi 389.2.45
ononidis consideratio 390.1.14
ononidis vires ex Galeno 390.2.22
Onosma Dioscoridi 491.1.24
onosmatis consideratio 491.1.48
onosmatis vires ex Galeno 491.1.61
Opacis locis quæ plantæ lætentur 12.1.1
Ophioglossum 349.2.20
Ophioscorodon Dioscoridi 334.2.25
ophioscorodi consideratio 335.1.50
Ophites lapis Dioscoridi 750.2.10
ophitæ lapidis historia 750.2.23
ophites marmor 750.2.38
ophris descriptio, & vires 621.1.50
Opium Dioscoridi 553.2.6
opij 554.2.39
opium, quo vtimur, adulterinum 554.2.60
opij venefica natura 787.2.48
opij veneni curatio 788.1.27
Opobalsami Dioscoridi 51.2.2
opobalsamivis ex Galeno 53.1.35
opobalsamum factitium 53.2.32
Opocarpasum Galeni quid 775.1.23
opocarpasi consideratio 785.1.1
Opuntia Plinij 394.2.41
Oreoselinum Dioscoridi 432.1.40

oreose

oreoselini consideratio. 433.2.60
oreoselini vires ex Galeno 434.2.25
Origanum Heracleoticum Diosc. 402.2.10
origanum onitis Dioscoridi 402.2.43
origanum syluestre Dioscoridi 402.2.49
origani historia varia 403.2.48. 374.45
origani Heracleotici, & onitidis consideratio 404.1.37
origani syluestris consideratio 404.1.30
origani vires ex Galeno 404.1.50
Ornithogalum Dioscoridi 327.2.25
ornithogali consideratio 327.2.43
Orobanche Dioscoridi 326.2.30
orobanches consideratio 326.2.45
orobanches facultas ex Galeno 327.1.31
Oryza Dioscoridi 280.1.50
oryzæ consideratio 280.1.58
oryzæ facultas ex Galeno 280.1.60
Ossifragus Dioscoridi 235.1.40
ossifragi consideratio 235.1.45
Ostracites lapis Dioscoridi 751.1.35
ostracitæ lapidis consideratio, & vires 751.1.50
Osyris Dioscoridi 612.2.30
osyridis consideratio 612.2.50
osyridis vires ex Galeno 613.2.10
Othonna Dioscoridi 364.2.15
othonnæ consideratio 364.2.50
Ouorum natura Dioscoridi 232.1.5
oui candidum Dioscoridi 232.1.15
ouorum consideratio 232.1.48
ouorum partes, & coctura varia 233.1.7
ouorum vires ex Galeno 232.2.50
ouorum lutei oleum 233.1.53
oua testudinum 233.2.23
Oxalidis Dioscoridi 296.2.30
oxalidis consideratio 297.2.44.271.20
Oxalmæ Dioscoridi 679.1.20
Oxycedri consideratio 113.1.3
Oxylapathum Dioscoridi 296.2.30
oxylapathi consideratio 297.1.49
Oxymel Dioscoridi 678.2.11
oxymelitis confectio triplex Galeno 678.2.28
oxymelytis confectio ex Mesue 678.2.55
Oxys Plinio 471.2.32

P

PAEDEROTA, acanthus Diosc. 388.2.42
Pæonia Dioscoridi descripta 499.1.20
pæoniæ consideratio 499.2.1
pæoniæ vires ex Galeno 499.2.19
Paliurus Dioscoridi 130.2.55
paliuri consideratio 131.1.10
paliurus diuersi generis apud authores ibidem
paliuri vires ex Galeno 132.1.31
Palma Dioscoridi 162.2.30
palmæ consideratio 163.2.1
palmarum vires ex Galeno 165.1.30
palmularum facultas ex Galeno 165.1.57
Palma elate Dioscoridi 163.2.30
palma elate quæ pars in palma 164.2.61
palma elate Galeno duplex 165.1.6
palmæ Indicæ vinum fundentes 164.1.61
palmæ Thebaicæ 163.1.4
Palmæ Christi consideratio 488.2.40
palmæ Christi genera duo 488.2.45
palmæ Christi vires 488.2.56
Panaces Asclepij Dioscoridi 422.1.1
panaces Chironium Dioscoridi 422.1.34
panaces Heracleum Dioscoridi 421.1.28
panacis omnis generis consideratio 422.1.43
panacis cuiusque vires ex Galeno 422.2.25
panacis lacrymæ facultas ex Mesue 422.2.50
Pancration Dioscoridi 353.1.50
pancratij consideratio 353.2.10
Panicum Dioscoridi 282.1.34
panici vires ex Galeno 282.1.42
Panis optimi conficiendi ratio 275.2.39
panis hordeaceus 277.1.26
panis siligineus omniũ syncerissimus 279.1.40
Pannum in larice nascens 95.2.52
Papauer corniculatum Dioscoridi 555.2.40
papaueris corniculati consideratio 556.1.34
papaueris corniculati vires ex Galeno 556.2.20
papaueris corniculati noxa, & auxilia Dioscoridi 787.2.40
Papauer erraticum Dioscoridi 552.2.30
papaueris erratici consideratio 554.1.25
papauer satiuum Dioscoridi 553.1.15
papaueris satiui consideratio 554.1.50
papaueris lacrymæ facultas 554.2.40
papauerum vires ex Galeno 555.1.6
Papauer spumeum Dioscoridi 556.1.18
papaueris spumei consideratio 556.1.57
Papyrus Dioscoridi 126.1.1
papyri consideratio 126.1.22
papyri conficiendi ratio 126.1.48
papyri nouum genus 126.2.1
papyri vires ex Galeno 126.2.30
Paralios tithymalus Dioscoridi 634.1.42
parietaria herba 578.1.2
Paronychia Dioscoridi 547.2.20
paronychiæ consideratio 548.2.28
paronychiæ vires ex Galeno 548.2.50
Parthenium Dioscoridi 497.1.38
parthenij consideratio 497.2.9
Passum Dioscoridi 670.2.47
Pastinaca herba Dioscoridi 423.2.26
pastinacæ herbæ consideratio 423.2.52
pastinacæ vires ex Galeno 424.1.61
Pastinaca marina Dioscoridi 218.2.5
pastinacæ piscis consideratio 218.2.25
pastinacæ piscis, & eius radij vires 219.1.1
pastinacæ marinæ ictus notæ, & eius curatio Dioscoridi 826.1.36
pastinacæ marinæ ictus signa 826.2.5
Pastinacæ marinæ ictus remedia 826.2.30
pauli Iouij errata, ac eius opiniones refutatæ 199.1.6. & 203.2.32. & 224.2.37
Pecten Veneris 323.2.7
Pedicularis herba Dioscoridi 624.1.20
pelecinon Dioscoridi 490.2.33
pelecini consideratio 490.2.56

Peplis Dioscoridi 638.1.10
peplos Dioscoridi 637.2.50
pepli, & peplidis consideratio 638.1.38
pepli, & peplidis vires ex Galeno 638.1.46
Pepo Dioscoridi 318.2.4
peponum, & melopeponum consi. 319.1.50
peponum vires ex Galeno 318.2.48
Periclymenon Dioscoridi 522.2.13
periclymeni consideratio 522.2.55
periclymeni vires ex Galeno 523.2.12
Peristereon, verbenaca Dioscoridi 550.2.40
Persea arbor Dioscoridi 195.1.25
perseæ arboris consideratio 195.1.52
perseæ arboris mentio, & vires ex Galeno 195.2.23
Persica mala Dioscoridi 171.1.30
persicorum malorum consideratio 172.2.43
Personata Dioscoridi 591.1.10
personatæ consideratio 591.1.38
personatæ vires ex Galeno 591.2.30
personata, Plinio persolata 591.1.55
Petasites Dioscoridi 591.2.45
petasitis consideratio 591.2.54
petasitis vires ex Galeno 592.1.8
Petri bellonij errata 91.2.7. & 93.1.50 & 96.2.22. & 106.1.52. & 110.2.30. & 113.1.58. & 135.2.13
Petri Criniti errata 89.1.36. & 162.1.2
petroselinum Dioscoridi 432.2.30
Petroselini consideratio 434.1.29
petroselini vires ex Galeno 434.2.25
Pettimborsa 374.2.16
Peucedanum Dioscoridi 446.1.40
peucedani consideratio 446.2.56
peucedanum officinarum suppositititium 447.1.34
peucedani vires ex Galeno 447.2.10
Phalangium herba Dioscoridi 470.1.25
phalangij herbæ consideratio 470.1.47
phalangij herbæ vires ex Galeno 470.2.4
Phalangiorum animalium consideratio, & genera 243.2.51. & 244.2.1
phalangiorum morsus notæ, & curatio Dioscoridi 822.1.50
phalangiorum genera ex Aëtio 244.2.1. & 822.2.33
phalangiorum genera, & morsus notæ ex Nicandro 823.1.7
phalangiorum morsus signa, & curatio 823.2.10
Phalaris Dioscoridi 500.1.50
phalaridis consideratio 500.2.39
phalaridis vires ex Galeno 501.2.10
Pharicon, & eius veneni notæ, & curatio Dioscoridi 788.1.50
pharici veneni consideratio 788.2.8
Phasioli Dioscoridi 290.2.15
phasiolorum consideratio 290.2.36
Phellodrys arbor quæ 158.1.57
Phillyrea Dioscoridi 137.2.40
phillyreæ consideratio 138.1.10
Phœnix Dioscoridi 541.1.60
phœnicis consideratio 541.2.29
Phrygius lapis Dioscoridi 740.1.12
Phrygij lapidis consideratio 740.1.37
phrigij lapidis vires ex Galeno 740.1.44
Phu Dioscoridi representatum 36.1.23
phu consid. 36.1.50. & vires ex Galeno 36.2.46
Phucus marinus Dioscoridi 585.2.55
Phyllitis Dioscoridi 469.1.58
phyllitidis consideratio 469.2.15
phyllytidis vires ex Galeno 470.1.16
Phyllon Dioscoridi 486.2.18
phylli consideratio 486.2.38
phylli mentio ex Theophrasto 487.1.14
Phyteuma Dioscoridi 605.2.57
phyteumatis consideratio 606.1.1
Picea arbor Dioscoridi 90.1.30
piceæ consideratio, & historia 96.1.2
Picinum oleum Dioscoridi 102.2.15
picis liquidæ fuligo Dioscoridi 102.2.32
Picis fuliginis consideratio 103.1.18
Pilosellæ descriptio, & vires 521.1.13
Pimpinellæ genera, & vires 545.1.20
Pineæ nuces Dioscoridi 91.1.21
pinei nuclei 187.1.40
Pinorum erucæ Dioscoridi 241.2.28
pinorum erucarum historia 242.1.9
pinorum erucarum haustarum notæ, & remedia Dioscoridi 777.1.25
pinorum erucarũ venenum, & curatio 777.2.1
Pinus Dioscoridi 90.1.30
pini historia, & genera 91.1.40
Piper Dioscoridi 340.1.20
piperis consideratio 340.2.27
piperis planta in Italia 341.1.46
piperiferæ plantæ variæ 341.1.52
piperis vires ex Galeno 341.1.58
piper Indicum 28.1.60
Piscium ius Dioscoridi 227.1.30
Pissasphaltos Dioscoridi 104.1.18
pissasphalti consideratio 105.1.33
Pisselæon Dioscoridi 102.2.18
Pistacia Dioscoridi 186.2.30
pistaciorum consideratio 186.1.60
pistaciorum vires ex Galeno 187.1.7
Pistacia sylvestria quid 187.1.29
Pistolochia 376.1.18
Pityusa Dioscoridi 636.1.55
pityusæ consideratio 636.2.24
pityusæ vires ex Galeno 637.1.20
Pix liquida Dioscoridi 102.1.40
pix sicca Dioscoridi 102.1.52
piscis conficiendæ ratio 103.1.30
picis facultates ex Galeno 103.1.62
Plantago Dioscoridi 306.2.26
plantaginis consideratio, & genera 307.1.38
plantaginis vires ex Galeno 307.1.53
Plantæ quæ colligi postulant, dum floreant 8.2.15
plantarum degeneratio 11.1.1
plantas meliorescere cœli clementia, & loci amicitia 11.1.41

plantarum situs naturales 11.1.55
plantarum in radicibus varietas 12.2.15
plantæ pro locorum ac climatum differentia, facultates variant 382.2.40
Platanus Dioscoridi 116.1.5
platani consideratio 116.1.33. eius vires ex Galeno 116.2.23
Platearij in caphura error 98.2.42
Plinij lapsus, & sententiæ non probatæ 22.2.35. & 30.2.55. & 76.1.1. & 93.2.50. & 94.1.38. & 94.2.15. & 95.1.16. & 117.1.39. & 118.2.46. & 123.2.54. & 138.2.38. & 140.1.4. & 140.2.61. & 165.1.15. & 174.2.60. & 203.1.14. & 214.1.46. & 215.1.8. & 235.2.20. & 237.2.30. & 240.1.38. & 308.1.50. & 340.2.50. & 375.1.45. & 378.1.35. & 379.2.20. & 403.2.61. & 408.1.4. & 469.1.43. & 474.1.4. & 475.2.38. & 476.2.47. & 482.2.35. & 490.2.2. & 491.1.1. & 509.1.33. & 531.1.44. & 556.2.2. & 605.2.36. & 608.2.24. & 609.2.2. & 613.1.18. & 646.1.41. & 648.1.40. & 659.2.35. & 694.1.15. & 710.2.52. & 739.2.25. & 744.1.46. & 749.1.17
Plinius à Brasauoli impugnatione vindicatur 35.1.14
Plinius á Dioscoride in Gladiolo dissentit 528.1.12
Plinius à Dioscoride in malabathro dissentit 38.2.10
Plinius in colligendo balsamo à Theophrasto, & Dioscoride discordat 52.2.60
Plinius in personata defenditur 591.1.60
Plumbago Dioscoridi 701.1.18
plumbaginis consideratio 702.1.43
Plumbum elotum Dioscoridi 697.2.36
plumbum vstum Dioscoridi 698.1.15
plumbi recrementum Dioscoridi 698.1.50
plumbi scoriæ consideratio 698.2.15
plumbi facultates ex Galeno 699.1.9
plumbi scobis noxa, & curatio 797.1.15
Pnigitis terra Dioscoridi 752.1.50
Polemonia Dioscoridi 518.1.18
polemoniæ consideratio 518.1.40. eius vires ex Galeno 518.2.7
Polentæ consideratio 277.1.30
Polion Dioscoridi 473.1.45
polij consideratio 473.2.45
polij vires ex Galeno 474.1.15
Polycnemon Dioscoridi 461.2.50
polycnemi consideratio 462.1.1
polycnemi vires ex Galeno 462.2.4
Polygala Dioscoridi 612.2.14
polygalæ consideratio 612.2.19
Polygonaton Dioscoridi 516.1.10
polygonati consideratio 516.1.43
polygonati vires ex Galeno 516.2.17
Polygonon Dioscoridi 515.1.27
polygoni vtriusque consideratio 515.2.27
polygoni vtriusque vires ex Galeno 515.2.30
polypi piscis mira magnitudo 219.2.6
Polypodium Dioscoridi 652.2.60
polypodij consideratio 653.1.32
polypodij vires ex Galeno, & Actuario 653.2.32
Pomatæ conficiendæ ratio 260.2.15
Pompholyx Dioscoridi 689.1.35
pompholygis consideratio 690.2.34
pompholygis, & spodij historia ex Galeno 691.2.42
pompholygis vires ex Galeno 691.2.50
Populus alba Dioscoridi 118.1.20
populus nigra Dioscoridi 118.2.20
populi vtriusque consideratio 118.1.57
populi lacrymam non esse succinum 119.1.45
populnei vnguenti examinatio 119.1.10
Porrum capitatum Dioscoridi 331.2.50
porri consideratio 332.1.30
porri facultates ex Galeno 332.1.50
porrum quo mangonio capitatum fiat 332.1.44
porri agrestis consideratio 332.2.35
Portulaca Dioscoridi 305.1.25
portulacæ consideratio 305.2.8
portulacæ vires ex Galeno 305.2.13
Potamogeton Dioscoridi 586.1.60
potamogetonis consideratio 586.2.19
potamogetonis vires ex Galeno 586.2.26
Potentilla 539.1.30
Poterion Dioscoridi 388.1.13
poterij consideratio 388.1.34
poterij vires ex Galeno 388.1.50
Pratis quæ plantæ lætentur 12.1.16
Præcipitati vocati facultas 814.2.15
Propolis Dioscoridi 272.1.38
propolis consideratio 272.1.50
propolis vires ex Galeno 272.2.4
Pruna, & prunus Dioscoridi 181.2.35
prunorum consideratio 182.1.10
prunorum vires ex Galeno 182.1.25
prunorum vsus 182.2.31
Pseudobunion Dioscoridi 602.2.40
pseudobunij consideratio 603.1.4
Pseudodictamnum Dioscoridi 405.2.10
pseudodictamni consideratio 406.2.30
Pseudomelanthum 448.2.20
Psoricon Dioscoridi 721.1.45
Psyllion Dioscoridi 558.1.58
psyllij consideratio 558.2.46
psyllij vires ex Galeno 559.2.13
psyllij facultates ex Mesue 558.2.55
psyllij epoti signa, & remedia 782.2.26
psyllij veneni noxa, & curatio 782.2.34
Ptarmica Dioscoridi 344.2.54
ptarmicæ consideratio 345.1.7
ptarmicæ vires ex Galeno 345.1.30
Ptisanæ consideratio 277.1.9
Pulegium Dioscoridi 404.2.10
pulegij consideratio 404.2.50
pulegij Plinio genera duo 404.2.60
pulegij vires ex Galeno 405.2.4
Pulmo marinus Dioscoridi 228.2.10
pulmonis marini consideratio 228.2.14
Pulmones animalium Dioscoridi 228.2.30
pulmonum animalium consideratio 228.2.50

Index.

Pulmonariæ historia, & vires 547.1.20
pulmonariæ alterius descriptio, & vires 547.1.39
Pulsatillæ historia, & vires 358.2.57
Pumex Dioscoridi 729.1.50
pumicis consideratio 729.2.15
pumicis vires ex Galeno 729.2.27
Purpura Dioscoridi 201.2.48
purpurarum consideratio, & historia 202.1.28
Pycnocomon Dioscoridi 643.1.1
pycnocomi consideratio 643.1.24
Pyra Dioscoridi 177.1.38
pyrorum consideratio 177.2.8
pyrorum genera 177.2.11
pyrorum facultates 177.2.38. & inde
pyrorum vires ex Galeno 177.2.45
Pyraster Dioscoridi 177.1.55
Pyrethrum Dioscoridi 442.2.4
pyrethri consideratio 442.2.35
pyrethri vires ex Galeno 443.1.3
Pyrites lapis Dioscoridi 741.1.45
pyritæ lapidis consideratio 741.2.12
pyritæ lapidis vires ex Galeno 741.2.36

Q

QVERCVS Dioscoridi 156.1.37
Quercus consideratio 156.2.52
Quercus plura alia fert præter fructum 157.1.15
Quercus vires ex Galeno 158.1.61
Quercus, & oleæ inimicitia 19.1.15
Quinquefolium Dioscoridi 539.2.1
Quinquefolij consideratio, & genera 540.1.5
Quinquefolij vires ex Galeno 540.2.22
Quirici Augusti lapsus 419.2.15

R

RADICES quando effodiendæ 7.1.50
Radicum optimarum notæ 7.2.17
Radices quomodo mundandæ, siccandæ ac conseruandæ 7.2.32
radices quibus in locis reponendæ 7.2.60
radicum differentiæ in coloribus, & saporibus 13.1.24
Radicula Dioscoridi 345.1.43
radiculæ consideratio 345.2.6
Radix Dioscoridi 294.2.6
radicis consideratio 294.2.45
Radix dulcis Dioscoridi 377.2.44
radicis dulcis consideratio 378.1.20. & vires ex Galeno 378.2.10
Radix syluestris Dioscoridi 294.2.37
Rana Dioscoridi 224.1.1
ranarum consideratio 224.1.31
ranarum partus 224.1.50
ranæ palustris sumptæ noxa, & remedia Dioscoridi 799.2.50
ranæ palustris venenum 800.1.18
ranæ maleficæ signa, & curatio 800.1.54
Ranunculus Dioscoridi 356.1.40
ranunculi consideratio 357.1.42
ranunculi vires ex Galeno 358.1.19
Raphanus Dioscoridi 294.2.6
raphanus syluestris Dioscoridi 294.2.37
raphani Theophrasto plura genera 295.1.10
raphani consideratio 294.2.46. & vires ex Galeno 295.1.23
Raphaninum oleum 67.2.44
Rapum Dioscoridi 293.1.32
rapi consideretio 293.2.20
rapi vires ex Galeno 293.2.56
Ratio commentariorum in librum sextum 759.1.35
Recocta quid, & vires 253.1.61
Recrementum argenti Dioscoridi 702.2.50
Remedia ad varia medicamentorum noxiorum symptomata 802.2.50
Remedia ad conuulsiones 803.2.12
Res quæ venena produnt, iisque suspensæ aduersantur 766.2.1
Resina lentiscina Dioscoridi 97.1.55
resina liquida è pinu, & picea Dioscoridi 99.2.45
resinæ aliæ Dioscoridi ibidem
resina terebinthina Dioscoridi 99.2.24
resinæ terebinthinæ consideratio 100.2.40
resinarum omnium consideratio 100.2.60
resinarum omnium vires ex Galeno 101.2.16
Resta bouis 390.1.33
Rha Dioscoridi 368.2.60
Rhabarbarum Italicum 373.2.4
Rhamnus Dioscoridi 129.1.30
rhamni consideratio 129.2.30
rhamni vires ex Galeno 130.1.13
Rhaponticum Dioscoridi 368.2.59
rhapontici consideratio 369.1.35
rhapontici, & rhabarbari discrimen 370.1.5
rhapontici vires ex Galeno 370.2.45
Rheon Dioscoridi 268.2.60
rhei Barbarici nomenclatura vnde 371.2.15
rhei Barbarici, seu rhabarbari vires ex Mesue 372.1.57
rhei Indici nominatio 371.1.36
rhei Turcici nomenclatio 371.1.18
Rhodia radix Dioscoridi 542.1.20
rhodiæ rhadicis consideratio 542.1.40
rhodiæ radicis vires ex Galeno 542.2.22
Rhododendron Dioscoridi 572.2.48
rhododendri consideratio. vide Nerij consideratio
Rhus Dioscoridi 161.1.1
rhois consideratio 161.1.55
rhois vires ex Galeno 162.2.7
Ribes Mauritanis quid 135.1.23
ribis officinarum consideratio 135.1.22
Ricinus Dioscoridi 631.2.58
ricini consideratio 632.1.24
ricini vires ex Mesue 632.1.55
ricini vires ex Galeno 632.2.5
rici sumpti noxa, & curatio 802.2.10
Ricini olei consideratio 66.1.33
ricini olei vires ex Mesue 66.1.46
Risagalli venenum, & curatio 799.1.18
Rosa Dioscoridi 145.1.36
rosarum consideratio 145.2.46

rosarum

rosarum genera plura ibidem
rosarum succus, & dilutum 146.1.16
rosarum dilutum absque noxa aluum deiicere 146.1.25
rosæ syluestres 146.2.3
rosæ aureo colore 146.2.11
rosarum differentiæ, & genera ex Plinio 146.2.13
rosarum partes, & earum vires 146.2.48
rosarũ aqua stillatitia quæ præstantior 147.1.35
rosarum facultates ex Galeno 148.1.2
Rosaceum Dioscoridi 70.1.45
rosacei consideratio 71.1.20
rosaceum num conueniat in noxa mandragoræ 786.1.46
Rosaceum omphacinum 71.1.30
rosacei omphacini vires 71.1.42
Rosei pastilli Dioscoridi 145.2.20
Rosmarinum Dioscoridi 443.1.35
rosmarinum coronarium Dioscoridi 444.1.10
rosmarini consideratio 444.1.26
rosmarini historia ex Theophrasto 444.1.48
rosmarini vires ex Galeno 444.2.13
Rubeta, & eius noxæ remedia Diosc. 799.2.50
ruberæ veneni signa 800.1.18. eius curatio 800.1.53
Rubia Dioscoridi 501.1.46
rubiæ consi. 502.1.1. & vires ex Gal. 502.1.15
Rubigo ferri Dioscoridi 697.1.35
rubiginis ferri consideratio 697.1.58
Rubrica fabrilis Dioscoridi 715.1.32
rubricæ fabrilis consideratio 715.1.42
Rubrica Sinopica Dioscoridi 714.2.34
rubricæ Sinopicæ consideratio 714.2.53
Rubus Dioscoridi 336.1.15
rubi consideratio 336.2.10
rubi vires ex Galeno 336.2 44
Rubus canis Dioscoridi 135.2.48
rubi canis consideratio 136.1.1
rubi canis vires ex Galeno 136.2.22
Rubus Idæus Dioscoridi 336.1.58
rubi Idæi consideratio 336.2.28
Ruellij errata, ac eius opiniones reprobatæ 28.1.58. & 31.1.6. & 37.1.55. & 54.2.& 68.2.20. & 94.2.18. & 97.2.45. & 119.1.17.& 129.2.45.& 180.1.41.& 197.1.12. & 282.1.60. & 304.1.9. & 339.2.54. & 344.1.33.& 346.2.40.& 356.1.22.& 359.1.52. & 370.2.6. & 386.2.32. & 391.1.35. & 411.1.10. & 423.2.61. & 429.1.18. & 433.2.51. & 436.2.42. & 437.1.57. & 440.2.30. & 459.1.47. & 460.1.42.& 461.1.30.& 470.1.1.& 477.2.4.& 480.1.50.& 490.1.30.& 514.1.53.& 514.2.38 & 524.1.35. & 534.2.45. & 589.1.50.& 591.2.58. & 605.2.45. & 607.2.11.& 612.1.48. & 657.1.20.
Rumex Dioscoridi 297.1.52
rumicis consideratio 297.1.44
rumicis facultas ex Galeno 297.2.59
Ruscum Dioscoridi 614.2.45
rusci consideratio 615.1.12
Ruta Dioscoridi 417.1.55
ruta montana Dioscoridi 418.1.10
ruta syluestris Dioscoridi 418.1.31
rutæ satiuæ, & syluestris consid. 418.1.40
rutæ vtriusque vires ex Galeno 418.2.46
Ruta syluestris altera Dioscoridi 419.1.10
rutæ syluestris alterius consideratio 419.1.36
rutæ syluestris alterius vires ex Galeno 420.1.40
Ruta capraria, & eius vires 420.1.55

S

SABINA Dioscoridi descripta 109.2.30
Sabinæ consideratio 109.2.60
sabinæ vires ex Galeno 111.1.22
Saccharum Dioscoridi 268.1.32
sacchari consideratio 268.2.58
saccharum antiquorum à nostrate non differre 269.1.44
sacchari factitij inuentio 269.2.36
saccharum candidum 271.2.2
Sacra herba Dioscoridi 550.2.40
Sagapenon Dioscoridi 452.1.1
sagapeni consideratio 452.1.30
Sagapeni vires ex Mesue 452.1.44
sagapeni facultates ex Galeno 452.2.18
Sal Dioscoridi descriptus 730.1.1
salis omnis generis consideratio 731.1.10
salis facultates ex Galeno 732.1.48
Sal ammoniacus Dioscoridi 730.1.5
salis Ammoniaci consideratio 731.2.15
sal Armeniacus officinis 731.2.25
Sal Indus quid Paulo, & Auicennæ 731.2.46
salis Indi consideratio 731.2.37
Salis flos Dioscoridi 732.1.11
salis floris consideratio 732.1.3
Salis spuma Dioscoridi 730.1.25
salis spumæ consideratio 731.2.57
Sal nitri vsus 731.2.54. & 732.1.60
Salamandra Dioscoridi descripta 242.2.43
salamandræ consideratio 242.2.56
salamandram igni non absumi, falsum 243.1.47
salamandra aquatica 243.2.19
salamandræ haustæ signa, & remedia Dioscoridi 777.2.19
salamandræ venefica natura 777.2.42
salamandræ veneni curatio 778.1.19
Saliua humana, & eius facultates 267.1.46
Saliuaris herba, Pyretrum Dioscoridi 442.2.8
Saliunca & eius consideratio 33.1.55
Salix Dioscoridi 152.2.53
salicis consid. 153.1.16. eius vires ex Galeno 153.1.55
Salsa parilla quid, & vires 145.1.18
Saluia Dioscoridi 407.1.36.
saluiæ consideratio 407.1.56
saluiæ vires ex Galeno 408.1.8
saluiæ syluestris consideratio 407.1.60
saluiæ Theophrasto duæ species 407.2.49
saluiæ vires ex Aetio 408.1.10
Saluia Romana 409.2.3
saluiæ Romanæ vires 409.2.47
Sambucus Dioscoridi 641.2.35

sambuci,

ſambuci, & ebuli genera 642.1.33
ſambuci, & ebuli vires 642.1.50
ſambuci vtriuſque facultates ex Galeno 642.2.48
Samia terra Dioſcoridi 752.1.58
ſamiæ terræ conſideratio 752.2.35
Samius lapis Dioſcoridi 752.2.20
ſamij lapidis conſideratio 753.1.7
Sampſuchum Dioſcoridi 414.1.7
ſampſuchi conſideratio 414.1.46. eius vires ex Galeno 414.2.7
Sampſuchinum Dioſcoridi 72.1.37
ſampſuchini conſideratio 72.2.6
Sandaracha Dioſcoridi 724.1.46
ſandarachæ conſideratio 724.2.8
ſandarachæ vires ex Galeno 725.1.8
Sandarachæ potæ noxa, & eius remedia Dioſcoridi 798.2.10
ſandarachæ malefica vis, & curatio 798.2.25
Sandaracha gummi 109.1.10. & 733.1.55
ſandaracha ceraginoſi mellis genus 109.1.59. & 724.2.53
ſandarax Arabum quid 109.1.22.& 724.2.33
Sandyx Dioſcoridi 705.1.50
ſandycis conſideratio 705.2.1
ſandycis facultas ex Galeno 705.2.14
Sanguinaria mas Dioſcoridi 515.1.25
ſanguinaria fœmina Dioſcoridi 515.1.51
ſanguinariæ conſid. & vires, vide in Polygono
Sanguis Dioſcoridi 262.2.20
ſanguinis conſideratio 263.1.3
ſanguinis quorundam animalium vires peculiares à Galeno improbatæ 263.1.8
Sanguis taurinus, eiusq; epoti notæ, & curatio Dioſcoridi 793.1.50
ſanguis tauri venenata potio 793.2.18
ſanguinis menſtrui venenum, & eius remedia 793.2.63
Saniculæ genera, & vires 520.1.1
ſanicula, quinquefolij ſpecies 540.2.18
Santalorum conſideratio, & genera 54.2.39
ſantalorum vires 54.2.42
Sapa Dioſcoridi 670.2.47
Sapphirus lapis Dioſcoridi 748.1.38
ſapphiri conſideratio 748.1.43
ſapphirus noſtri vſus ſuſpectus 748.1.52
Sarcocolla Dioſcoridi 455.1.35
ſarcocollæ conſideratio 455.1.44
ſarcocollæ vires ex Arabibus 455.2.6
ſarcocollæ facultates ex Galeno 455.2.33
Sardianæ glandes Dioſcoridi 158.2.50
Sardoniæ herbæ noxa, & remedia Dioſcoridi 785.1.40
ſardoniæ herbæ veneni, eiusq; curatio 785.2.1
Sarmentitius cinis Dioſcoridi 735.2.45
Satureia Dioſcoridi 412.2.20
ſatureiæ conſideratio 412.2.46
ſatureiæ vires ex Paulo 413.1.13
Satyrium Dioſcoridi 488.1.21
ſatyrium erithronium Dioſcoridi 488.1.54
ſatyrij conſi. 488.2.5. eius vires ex Gal. 489.2.25
Saxifraga Dioſcoridi 524.2.25
ſaxifragæ conſideratio, & vires 524.2.49
ſaxifragæ nomen pluribus plantis comune 525.1.18.
ſaxifraga alba 525.2.1
Saxoſis locis quæ plantæ gaudeant 11.2.58
Scabioſæ conſideratio 521.2.49
ſcabioſæ vires 522.1.5
Scammonia Dioſcoridi 638.2.50
ſcammoniæ, & eius ſucci conſid. 639.1.60
ſcammonium officinarum vitiatum 639.2.39
ſcammonij læſiones ex Meſue 639.2.56
ſcammonij vires ex eodem 640.2.17
ſcammonij noxa, & eius curatio 802.2.9
Scandix Dioſcoridi 322.2.25
ſcandicis conſi. 322.2.35. eius vires ex Galeno 323.1.43
Scariola quæ ſpecies intybi 314.1.32
Schiſtum lac Dioſcoridi 250.2.1
ſchiſtos lapis Dioſcoridi 743.1.35
ſchiſti lapidis conſideratio 743.1.50
ſchiſti lapidis vires ex Galeno 743.1.58
Scilla Dioſcoridi 352.2.40
ſcillæ conſi. 353.2.8. eius vires ex Gal. 354.1.21
ſcillæ præparatio 354.1.5
ſcillæ venenoſæ noxa, & curatio 781.1.32
Scillinum acetum Dioſcoridi 679.1.60
ſcillini aceti vires admirabiles ex Galeno 679.2.48
Scincus Dioſcoridi 246.1.8
ſcinci conſideratio 246.1.38
ſcinci Vicentini 246.1.50
ſcinci mentio, & vires ex Plinio 246.2.29
Scolopendra Dioſcoridi 213.1.7
ſcolopendræ marinæ conſideratio 213.1.14
ſcolopendræ ictus noxæ, & curatio Dioſcoridi 824.1.32
ſcolopendræ venenoſæ conſideratio 824.1.53
ſcolodendræ morſus remedia 824.1.20
Scolopendrion Dioſcoridi 493.2.10
ſcolopendrij conſideratio 493.2.45
Scolymos Dioſcoridi 387.1.25
Scordion Dioſcoridi 474.1.30
ſcordij conſideratio 474.2.8
ſcordium vbi optimum 474.2.40
ſcordij vires ex Galeno 474.2.53
Scoria ferri Dioſcoridi 697.1.53
ſcoriæ ferri conſideratio 697.1.58. eius vires ex Galeno 696.2.12
Scoria plumbi Dioſcoridi 698.1.50
ſcoriæ plumbi conſideratio 698.2.15
ſcoriæ omnis vires ex Galeno 697.2.12
Scorodopraſum Dioſcoridi 336.2.40
ſcorodopraſi conſideratio 335.2.60
ſcorpænæ piſcis conſideratio 211.2.53
Scorpioides Dioſcoridi 657.2.20
ſcorpioidis conſid. 657.2.26. eius vires ex Galeno 657.2.54
Scorpiurus herba Dioſcoridi 416.47
ſcorpius marinus Dioſcoridi 211.2.35
Scorpij marini conſideratio 211.2.53
ſcorpionis marini ictus notæ, & curatio Dioſcoridi 826.1.56

Scorpius

Scorpius terrestris Dioscoridi 210.2.25
scorpionis terrestris consideratio 210.2.40
scorpionum genera 211.1.41
scorpiones aligeri 211.1.36
scorpionum facultates 211.1.58
scorpionum oleum miræ facultatis 211.2.4. & 772.2.35
scorpiones aliquibus admotis stupidi redduntur 19.2.33
scorpiones quibus admotis reuiuiscant 19.2.37
scorpionis ictum prohibentia 19.2.40
scorpionis ictus notæ, & curatio Dioscoridi 824. 2. 38
scorpionum genera ex Nicandro 825.1.35
scorpionum ictuum indicia, & remedia 825.2.21
Scrophularia 583.2.17. eius vires 584.1.5
Secale frumenti genus 279.1.8
Secacul Arabum 393.2.3
Securidaca Dioscoridi 490.2.35
securidacæ consideratio 490.2.56
securidacæ vires ex Galeno 491.1.10
Sedum Dioscoridi 579.1.30
sedi consideratio, & genera 579.2.59
sedi vires ex Galeno 580.2.1
Selago quid 110.1.10
Selenites lapis Dioscoridi 748.2.45
selenitæ lapidis consideratio 748.2.58
Selinusia terra Dioscotidi 753.1.28
Semperuiuum maius Dioscoridi 579.1.30
semperuiuum minus Dioscoridi 579.1.58
semperuiui tertium genus Dioscoridi 579.2.38
semperuiui consideratio, & genera 579.2.58
Semen sanctum 397.2.22
Semina quomodo demetenda 9.1.27
seminum, & fructuum in plantis discrimina 17.2.35
Sena herba, & eius historia 440.1.52
senæ, & eius diluti vires 442.1.3
senæ diluti præparatio 442.1.21
senæ vinum 442.1.35
senæ folliculorum vires 442.1.45
Senecta anguium Dioscoridi 216.2.45
senectæ anguium consideratio 216.2.55
Senecio Dioscoridi 584.2.24
senecionis consideratio 584.1.60. eius vires ex Galeno 585.1.9
Sepia Dioscoridi 219.1.20
sepiarum consideratio 219.1.36
sepiarum facultates 219.2.25
Seplasiariorum lapsus 33.1.17. & 60.2.15. & 66.2.46. & 70.1.16. & 419.2.5
Seps Dioscoridi 245.1.55
sepis feræ consideratio 241.2.31. & 830.1.7
sepis morsus signa, & remedia 830.1.47
Serapionis errata 27. 1. 56. & 37. 2. 35. & 46. 2. 32. & 89. 1. 40. & 179.1. 28. & 535. 2.49. & 576. 1. 48. & 600. 1. 6
Serica Galeno quid 183.2.26. & 184.1.32
serici consideratio, & vires 191.2.6
Seris Dioscoridi 313.1.20
seridis consideratio 314.1.1
Serpens marina Aristoteli quid 212.2.20
Serpyllum Dioscoridi 413.1.28
serpylli consideratio 413.2.13
serpylli vires ex Galeno 413.2.60
Serrula Campana Dioscoridi 414.2.20
serrulæ Campanæ consideratio, vide Meliloti consideratio.
Serum lactis Dioscoridi 250.1.52
seri vires ex Galeno 253.2.10
seri vires ex Mesue 253.2.20
Sesamum Dioscoridi 282.1.44
sesami consideratio 283.1.22
sesami vires ex Galeno 283.1.62
Sesamoides magnum Dioscoridi 621.2.20
Sesamoides paruum 621.2.36
sesamoidis vtriusque consideratio 621.2.50
Seseli Aethiopicum Dioscoridi 424.2.35
seseli Creticum Dioscoridi 425.1.28
seseli Massiliense Dioscoridi 424.2.3.5
seseli Peloponnense Dioscoridi 425.1.2
seselis omnis consideratio 425.1.55
seselis vires ex Galeno 425.2.45
Sicyonium oleum Dioscoridi 64.1.40
Sideritis prima Dioscoridi 533.2.35
sideritis secunda Dioscoridi 534.1.25
sideritis tertia Dioscoridi 534.1.40
sideritis omnis consideratio 534.1.57
sideritis vires ex Galeno 535.1.19
Signa in commune veneni sumpti 767.2.40
Siliquæ Dioscoridi 170.1.50
siliquarum consideratio 170. 1. 60. & vires ex Galeno 170.2.38
Silurus Dioscoridi 224.2.10
siluri piscis consideratio 224.2.37
Silybum Dioscoridi 627.2.1
silybi consideratio 627.2.10
Simplicium peritia acquiri non potest ex librorum tantum lectione 4.2.53
Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur 5.1.17
Simplicium nomina varia Dioscoridi adulterina 10.2.10
Sinapi Dioscoridi 336.1.58
sinapi consideratio 337.1.29
sinapi vires ex Galeno 337.1.45
Sion Dioscoridi 308.1.1
Sij consideratio 308.1.19
sij vires ex Galeno 308.2.13
Siser Dioscoridi 295.2.48
siseris consideratio 295.2.52
Sseris vires ex Galeno 296.1.22
siseris forma 295.1.35
Sison Dioscoridi 425.2.55
sisonis consideratio 426.1.1
Sisymbrium Dioscoridi 308.2.24
sisymbrij consideratio 309.1.40
sisymbrij in mentham mutatio 309.1.58
sisymbrium aquaticum 310.1.8
sisymbrij vtriusque vires ex Galeno 310.2.2
Smarides pisces Dioscoridi 225.1.12
smaridum consideratio 225.1.52

Smilax hortensis Dioscoridi 329.1.55
smilacis hortensis consideratio 329.2.24
Smilax aspera Dioscoridi 613.1.40
smilacis asperæ historia ex Theophrasto 613.2.57
smilax læuis Dioscoridi 613.2.40
smilacis læuis historia 614.1.28
smilacis vtriusque vires ex Galeno 614.2.25
Smilacis glandiferæ consideratio 157.2.49
Smyris lapis Dioscoridi 751.2.5
smyridis consid.& vires ex Galeno 751.2.25
Smyrnion Dioscoridi 435.1.44
smyrnij consid. 435.2.38. eius vires ex Galeno 436.1.48
Sodomeus lacus 104.2.5& 105.2.20
Solanum halicacabum Dioscoridi 560.1.1
solanum hortense Dioscoridi 559.1.50
solanum manicum, seu furiosum Dioscoridi 560.2.40
solanum somniferum Dioscoridi 560.1.40
solani omnis generis consideratio 0561.1.10
solani historia ex Theophrasto 561.2.10
solani vires ex Galeno 562.1.7
solani manici noxa,& curatio 780.2.6
Solbastrella,& eius vires 545.1.47
Soldanella quæ 303.2.57
Solidaginis minoris, & mediæ vires 519.2.20
Solidago regalis 520.1.35
Sonchus Dioscoridi 312.2.20
sonchi consid. 312. 2. 44. eius vires ex Galeno 312.2.57
Sorba Dioscoridi 181.1.40
sorborum consideratio 181.2.4
sorborum vires ex Galeno 181.2.20
Sory Dioscoridi 721.2.44
soreos consideratio 722.1.19
soreos historia,& vires ex Galeno 722.2.20
Sparganion Dioscoridi 528.1.30
sparganij consideratio. 528.1. 50. eius vires ex Galeno 528.2.10
Spartion Dioscoridi 626.1.23
spartij consideratio 626.1.42
spartij vsus ex Plinio 626.2.35
sparti vires ex Galeno 627.1.54
Spatha Dioscoridi 163.1.33
Sphacelus 407.2.50
Sphondilium Dioscoridi 444.2.50
sphondilij consideratio.445.1. 35. eius vires ex Galeno 445.1.54
Sphragis ægos Dioscoridi 715.2.4
Spinacia 300.2.46
Spina acuta Dioscoridi 132.1.48
spinæ acutæ consideratio 132.2.4
spinæ acutæ vires ex Galeno 135.2.26
spina acuta legitima quæ 133.2.20
spina alba Dioscoridi 385.1.15
spinæ albæ consideratio 385.1.48
spinæ albæ vires ex Galeno 386.1.53
Spina Arabica Dioscoridi 386.2.10
spinæ Arabicæ consideratio 386.2.18
spinæ Arabicæ vires ex Galeno 387.1.7
Spodium Dioscoridi 689.1.35
spodij,& pompholygis consideratio 690.2.33
spodij,& pompholygis historia 691.2.40
Spongiæ Dioscoridi 738.1.1
spongiarum historia ex Aristotele 738.1.40
spongiarum vires ex Galeno 738.2.33
spongiarum lapides Dioscoridi 750.2.60
Spuma nitri, vide Nitri spuma
Spuma salis, vide Salis spuma
Spuma argenti, vide Argenti spuma
Squama, æris, vide Aeris squama
Squama stomomatis Dioscoridi 693.2.34
squamæ stomomatis consideratio 693.2.42
squama stomomatis quæ legitima 694.2.1
Squillarum consideratio 209.2.18
Squinanthum 49.1.4
Stachys Dioscoridi 469.1.10
stachyos consideratio. 469. 1. 32. eius vires ex Galeno 469.1.48
Stacte Dioscoridi 77.1.14
Stactes consideratio 77.1.54
Staphis agria Dioscoridi 624.1.15
staphidis agriæ consideratio 624.1.56
staphidis agriæ vires ex Galeno 624.2.3
staphidis agriæ noxa,& curatio 780.1.10
Staphylodendron 187.1.31
Stellariæ historia,& vires 600.1.60
Stellionum consideratio 778.1.50
stellionum morsus remedia 779.1.13
Stercoris vires 264.1.47.& inde
Stercus ferri, vide Ferri stercus
Stibium Dioscoridi 699.2.40
stibij consideratio 700.1.12
stibij vires ex Galeno 700.2.6
stibij vis deiectoria 700.2.13
Stimmi, lege supra Stibium
Stœbe Dioscoridi 521.2.1
stœbes consideratio. 521. 1. 12. eius vires ex Galeno 522.1.20
Stœchas Dioscoridi 401.2.53
stœchadis consideratio 402.1.8
stœchadis vires ex Galeno 402.1.34
stœchadis vires ex Mesue 402.1.46
Stomoma Dioscoridi 693.2.35
Stramonia herba 561.2.50
Stratiotes Dioscoridi 586.2.32
stratiotæ consideratio 586.2.44
Stratiotes millefolium Dioscoridi 586.2.52
stratiotæ millefolij consideratio 587.1.27
stratiotæ millefolij vires ex Galeno 587.1.52
Strigmenta balnearum 64.2.4
Struthium Dioscoridi 345.1.44
struthij consideratio. 345. 2.6. & vires ex Galeno 345.2.40
Styrax Dioscoridi 81.2.35
styracis consideratio 82.1.40
styrax calamita vnde dicta 82.1.45
styracis vires ex Galeno 82.2.57
Suberis consideratio,& historia 158.1.18
suberis vires 158.1.36
Succedanea quando admittenda 774.1.23
Succi quomodo exprimendi, seruandique sint 9.2.24

Succinum Dioscoridi 118.1.50
succini historia varia 119.2.30
Sudoris animalium virus, & remedia 795.1.24
Suffrutices qui dicantur 10.2.45
Suillus pulmo Dioscoridi 228.2.30
suillus talus Dioscoridi 238.1.50
Sulphur Dioscoridi 728.1.32
sulphuris consideratio 728.2.10
sulphuris faciendi ratio 728.2.45
sulphuris vires ex Galeno 729.1.15
Sycomorus Dioscoridi 191.2.43
sycomori historia 192.1.38
sycomori consid. & vires ex Gal. 192.1.60
sycomorus Italiæ adulterina 192.2.30
sycomoro ficus Cypria similis 192.2.14
Syluas quæ plantæ adament 12.1.46
Sympathia, & antipathia rerum 19.1.4
Symphyton petræon Dioscoridi 518.2.20
symphyti petræi consideratio 519.1.33
symphytum alterum Dioscoridi 519.1.1
symphythi alterius consideratio 519.1.50
symphyti vtriusque vires ex Gal. 520.1.53
Symphoriani Campegij lapsus 175.1.7
Syrupus violaceus 602.1.14

T

TALVS suis Dioscoridi 238.1.50
Tali suilli consideratio 238.1.58
Tamarix Dioscoridi 127.1.1
tamaricis consid. 127.1.36. eius vires 127.2.29
Tamarindorum consideratio 164.2.17
tamarindorum vires 164.2.40
Tanacetum 497.2.40
Tarantulæ consideratio 344.2.40
tarantulæ ictus mirabiles effectus ibidem
tarantulæ ictus musica remedium 245.1.7
tarantulæ venenum, & eius auxilia 824.1.22
Tauri sanguis, vide Sanguis taurinus.
Taxus Dioscoridi 571.1.53
taxi consideratio 571.2.23
taxi historia ex Theophrasto 571.2.40
taxi historia ex Plinio 572.1.1
taxi vires ex Galeno 572.1.20
taxi noxa, & eius remedia Diosc. 783.2.15
taxi venefica natura 783.2.24
taxus vtrum calida, vel frigida 784.1.2
Tedæ consideratio 93.2.55
Telephium Dioscoridi 365.2.60
telephij consid. 366.1.36. eius vires ex Gale. 366.2.24
Tellinæ Dioscoridi 203.2.10
tellinarum consideratio 203.2.32
Tembulum Arabum 38.2.12
Terebintus Dioscoridi 99.1.55
terebinthi consid. & historia 100.1.53
terebinthi vires ex Galano 101.2.4
Terebinthina Dioscoridi 99.2.25
terebenthinæ resinæ consid. 100.2.40
Terra omnis Dioscoridi 752.1.18
terrarum breuis enarratio 665.1.2
terra fornacum Dioscoridi 753.2.18
terras alias quære in suis propris nominibus
Terrantula Italis quid 245.2.49
Testæ fornaceæ Dioscoridi 753.2.6
Testiculus Dioscoridi 487.1.45
testiculus alter Dioscoridi 487.2.50
testiculorum consideratio 488.2.5
testiculorum vires ex Galeno 489.2.3
Teucrium, Teucris Dioscoridi 463.1.35
teucrij consideratio 463.1.58
teucrij vires, & historia ex Plinio 463.2.7
teucrij facultates ex Galeno 463.2.28
Thalassomeli Dioscoridi 677.2.1
Thalictron Dioscoridi 585.1.20
thalictri consideratio 585.1.28
thalictri vires ex Galeno 585.1.35
Thapsia Dioscoridi 624.2.20
thapsiæ consideratio 625.1.52
thapsiæ radices turpeti vicem illegitime explent 625.2.20
thapsiæ vires ex Galeno 625.2.29
thapsiæ noxa, & remedia Diosc. 801.1.35
thapsiæ potionis signa, & curatio 802.1.10
Theamedes lapis, & eius mira natura 745.2.31
Theodori lapsus 175.2.8
Theophrasti sententiæ non probatæ 123.2.55. & 327.1.28. & 457.2.10
Theophrasti loc⁹ in corni hist. suspect⁹ 181.1.4
Theophrasti de generatione lapidum opinio 659.1.22
Theriacæ cõponẽdæ ratio deprauata 76.2.62
theriaca laudibus à Gale. celebrata 819.2.57
Thlaspi Dioscoridi 337.2.48
thlaspi consideratio 338.1.25
thlaspi vires ex Galeno 338.1.40
Thracius lapis Dioscoridi 744.2.50
thracij lapidis mentio ex Galeno 744.2.58
Thunnus Dioscoridi 226.1.50
thunni consideratio 226.2.12
thunnorum captura, & nomina varia 226.2.34
thunnorum in cibis facultas 226.2.57
Thus Dioscoridi 85.1.9
thuris consideratio, & historia 86.1.44
thuris facultates ex Galeno 86.2.50
thuris cortex Dioscoridi 85.2.25
thuris fuligo Dioscoridi 86.1.5
thuris manna Dioscoridi 85.2.50
thuris mannæ consideratio 87.2.13
Thyites lapis Dioscoridi 747.1.8
Thymelæa Dioscoridi 640.2.47
thymelææ consideratio 641.1.30
thymelææ noxa, & eius curatio 802.2.12
thymoxalme Dioscoridi 679.1.44
Thimum Dioscoridi 411.2.30
thymi historia 412.1.6
thymi genera duo 412.1.30
thymi vires ex Galeno, & Aëtio 412.1.39
Thymbra Dioscoridi 412.2.20
thymbræ consideratio 412.2.45. eius vires ex Paulo 413.1.13
Tigname officinis quid 59.1.6
Tiliæ consid. 138.1.10. eius vires 139.1.4
Tithymali omnes Dioscoridi 632.2.18
tithymalorum omnium consider. 634.2.32
tithymali cogniti 635.1.30

tithymali Theophrasto tria tantùm genera 635.2.15
tithymalorum vires ex Mesue 635.2.42
tithymalorum vires ex Galeno 636.1.1
tithymalorum noxa, & remedia 802.2.10
Tordilium Dioscoridi 425.2.30
Tormentillæ descriptio, & vires 513.2.1
Torpedo piscis Dioscoridi 213.1.27
torpedinis consideratio 213.1.47.
torpedinis mira facultas 213.1.53
torpedinis vires ex Galeno 213.2.18
Toxicū,& eius veneni curatio Diosc. 788.2.30
toxici consideratio 788.2.57
toxici sumpti notæ ex Nicandro 789.1.60
toxici, & napelli discrimen 789.2.25
Tragacantha Dioscoridi 391.2.44
tragacanthæ consid. 392.2.20 & vires ex Gal. 392.2.20
Tragium Dioscoridi 544.2.10
tragium alterum Dioscoridi 544.2.30
tragij consid. 544.2.43 & vires ex Gal. 545.2.6
Tragoriganum Dioscoridi 403.1.42
tragorigani consideratio 404.1.50
Tragos Dioscoridi 279.2.35
tragi cerealis consideratio 279.2.42
Tragum Dioscoridi 545.2.23
tragi herbæ consideratio 545.2.40
Trasi,& eorum descriptio,& vires 328.1.48
Tribulus Dioscoridi 523.1.55
tribuli vtriusque consideratio 524.1.18
tribuli vtriusque vires ex Gal. 524.1.62
Trichomanes Dioscoridi 609.1.25
trichomanes consideratio 609.1.36
trichomanis historia ex Theophr. 609.2.5
trichomanis vires ex Galeno 609.2.40
Trifolium Dioscoridi 470.2.20
trifolij omnis generis consideratio 471.1.40
trifolij acuti historia ex Scribonio 471.1.60
trifoliū pratense tēpestates prænūciat 471.2.59
trifolium odoratum 471.2.38
trifolium acetosum 471.2.32
trifolij vires ex Galeno 472.2.28
Trinitasherba,& eius historia,& vires 472.1.42
Tripolion Dioscoridi 607.2.24
tripolij cōsid. 607.2.40 & vires ex Gal. 608.2.30
Trissago Dioscoridi 463.2.40
trissaginis consideratio 464.1.12
trissaginis historia,& vires ex Theoph. 464.1.28
trissaginis vires ex Galeno 464.1.45
Triticum Dioscoridi 273.2.55
tritici genera ex Theophrasto 274.2.4
triticum Italicum optimum 275.1.6
tritici electio 275.1.34 & vires ex Gal. 275.2.39
tritici oleum 275.2.33
Tubera Dioscoridi 328.2.20
tuberum consideratio 328.2.40
tuberum vires ex Galeno 329.1.28
Turbit Arabum 607.2.55
Turpetum, & eius consideratio, & historia ibidem, & 647.2.15
turpeti noxa, & curatio 802.2.10
Tussilago Dioscoridi 475.1.45
tussilaginis cōsi. 475.2.15 & vires ex Gal. 476.1.2
Typha Dioscoridi 481.2.52
typhæ consideratio 482.1.6
typhæ vsus, & vires 482.1.30

V

Valeriana maior 36.1.22
Valeriana minor 36.1.33
Varia de generatione lapidū sententia 658.2.28
varia de metallorum ortu sententia 660.2.6
Veneficorum doli Dioscoridi 755.2.23
Venena præcauendi modi Diosc. 755.2.20
venena quot modis mortem adferant 760.1.37
venena petunt diuersa membra 762.2.27
venena calida non possunt in nutrimentū verti 764.1.55
venena præcauendi modus 765.1.51
Venena curandi ratio generalis Diosc. 765.2.10
venena curandi ratio vniuersalis 767.1.45
venena incognita vomitu deprehenduntur Dioscoridi 757.1.20
Venenata animalia Dioscoridi 804.2.4
Veneni operatio qualis 759.2.33
veneni humidi exemplum 761.2.14
veneni sumpti in commune indicia 766.2.50
venenis, quorum nulla cognitio, quæ opitulentur Dioscoridi 765.2.44
Venenorum genera vnde 760.1.2
venenorum effectus à diuersis causis 761.1.34
venenorum præcautio quædā explosa 765.1.57
venenorū præcautio ex medicamentis 767.1.7
venenorum remedia in generali 768.2.46
venenorum animalium diuersi gradus, & affectus 818.1.48
Venenum quandoque morbis, & alteri veneno remedium est 765.1.8
venenū serpentiū frigidum esse, falsum 818.2.25
Veneris pecten 323.2.7
Veneris vmbilicus Dioscoridi 580.2.28
veneris vmbilicus alter Diosc. 581.1.11
veneris vmbilici vtriusque consid. 581.2.16
veneris vmbilici vtriusq; vires ex Gal. 581.2.16
Veratrum album, lege suprà in Elleboro albo.
veratrū vtrūque triginta perdurat annos 8.1.24
Verbascum Dioscoridi 587.2.50
verbasci consideratio, & genera 589.1.39
verbasci vires quædam 589.2.13
verbasci genera, & vires ex Galeno 590.1.6
verbasci syluestris mentio 589.1.39
Verbenaca Dioscoridi 550.2.24
verbenacæ vtriusque consideratio 551.1.10
verbenacæ vires ex Galeno 551.2.8
Vermes terreni Dioscoridi 247.2.18
vermium terrenorum vires 247.2.30
vermium terrenorum oleum 247.2.35
vermium in lignis enascentium vsus 124.2.29
Veronicæ herbæ historia, & vires 399.2.5
Vesicaria solani genus 561.1.23
vesicaria altera 561.2.29
Vesparum ictus curatio Diosc. 822.1.1
vesparum ictus, & remedia 822.1.16
Vgonis Solerij de nigro veratro opinio explosa.

fa. 619.2.12
Viburnum quid, & eius descriptio 162.1.47
Viciæ vires ex Galeno 331.1.37
Victus ratio in morsu rabiosi canis Dioscoridi 814.2.38
victus ratio demorsorũ à cane rabioso 815.2.18
victus ratio eorum, qui venena sumpserunt 768.2.3
Vincetoxicum, & eius descriptio 459.2.47
Vina marina Dioscoridi 680.2.58
vina picata Dioscoridi 671.1.13
vina resinata Dioscoridi ibidem
Vinetis quæ plantæ lætè nascantur 12.1.22
Vini natura, & genera Dioscoridi 670.1.59
vini facultates variæ pro modo vsus 672.1.24
vini vsus cui ætati conueniat 672.1.15
vini vsus moderatus quantum prosit 672.2.39
vini vsus immoderatus quantũ obsit 672.1.52
vinorum factitiorum consideratio 687.1.8
Vinum ablegnum Dioscoridi 683.1.58
vinum abrotonites Dioscoridi 685.1.14
vinum absinthites Dioscoridi 683.2.58
vinum acorites Dioscoridi 686.1.4
vinum adynamon Dioscoridi 673.2.19
vinum anethinum Dioscoridi 686.1.19
vinum apiites Dioscoridi 681.2.20
vinum aromatites Dioscoridi 685.1.25
vinum asarites Dioscoridi 685.2.30
Vinum bunites Dioscoridi 684.2.49
Vinum calaminthites Dioscoridi 685.1.14
vinum catorchites Dioscoridi 682.2.43
vinum cedrinum Dioscoridi 683.1.55
vinum cedrites Dioscoridi 683.2.22
vinum è Celtica nardo Dioscoridi 685.2.27
vinum cestrites Dioscoridi 684.2.21
vinum chamædryites Dioscoridi 684.2.4
vinum è camelæa Dioscoridi 686.1.46
vinum chamæpityinum Dioscoridi 686.1.54
vinum è conyza Dioscoridi 696.1.20
vinum cupressinum Dioscoridi 683.1.58
vinum cydonites Dioscoridi 681.1.34
vinum daucites Dioscoridi 685.2.44
vinum dictamnites Dioscoridi 684.2.53
vinum è dulci radice Dioscoridi 686.1.4
Vinum è flore salis Dioscoridi 681.1.21
Vinum guaiacum, & eius conficiendi, exhibendique ratio 144.1.18
vinum gypsatum Dioscoridi 671.1.6
Vinum helleborites Dioscoridi 686.1.30
vinum hyssopites Dioscoridi 684.1.50
Vinum ex iride Dioscoridi 685.1.60
vinum iuniperinum Dioscoridi 683.1.58
Vinum è labrusca Dioscoridi 674.1.8
vini è labrusca vires 674.1.15
vinum laurinum Dioscoridi 683.1.58
vinum lentiscinum Dioscoridi 682.2.1
Vinum malabathrinum Diosc. 685.2.14
vinum mandragorites Diosc. 686.1.56
vinum marathrites Dioscoridi 686.1.19
vinum è marrubio Dioscoridi 684.2.57
vinum melites Dioscoridi 681.1.34
vinum melitites Dioscoridi 674.1.27
vinum melomeli Dioscoridi 681.1.49
vinum è myrrha Dioscoridi 685.1.60
vinum myrsinites Dioscoridi 682.1.50
vinum myrtites Dioscoridi 682.1.35
Vinum à nardo syluestri Diosc. 685.2.34
vinum nectarites Dioscoridi 685.2.9
vinum nouum Dioscoridi 670.2.6
Vinum œnanthinum Dioscoridi 681.2.30
vinum omphacomelites Dioscoridi 681.2.4
vinum omphacites Dioscoridi 673.1.45
vinum organites Dioscoridi 685.1.10
Vinum palmeum Dioscoridi 682.2.18
vinum panacites Dioscoridi 686.1.30
vinum passum Dioscoridi 670.2.42
vinum è petroselino Dioscoridi 686.1.19
vinum phthorion Dioscoridi 686.1.30
vinum picatum Dioscoridi 683.2.40
vinum pineum Dioscoridi 683.1.58
vinum Pucinum, & eius vires 672.2.59
vinum è pulegio Dioscoridi 685.1.14
vini ex Punicis malis varia confectio 681.2.55
Vinum resinatum Dioscoridi 683.1.20
vinum rhodites Dioscoridi 682.1.18
vinum rhœtes Dioscoridi 681.2.44
Vinum saluiatum Dioscoridi 685.2.50
vinum è satureia Dioscoridi 685.1.19
vinum scammonites Dioscoridi 686.1.32. & 686.2.60
vinum scillinum Dioscoridi 680.1.54
vini scillini vires ex Galeno 680.2.30
vinum stœchadites Dioscoridi 684.2.10
vinum strobilites Dioscoridi 683.1.45
vinum è sycomoris Dioscoridi 683.1.11
vinum è Syriaca nardo Dioscoridi 685.2.14
Vinum terebinthinum Dioscoridi 682.2.1.
vinum thymites Dioscoridi 685.2.22
vinum à thymelæa Dioscoridi 686.1.40
vinum tragoriganites Dioscoridi 684.2.40
Vinum vetus Dioscoridi 670.1.60
vinum Vipacum, & eius vires 672.1.60
Viola alba Dioscoridi 485.2.1
Viola purpurea Dioscoridi 601.1.30
violæ purpureæ consideratio 601.1.44
violarum vires ex Mesue 601.2.40
violarum vires ex Galeno 602.1.20
Vipera ex hominis ventre fugata 231.1.16
viperæ Aegyptiis cibus 216.2.30
viperæ vino delectantur 215.2.18
viperæ ictus notæ, & curatio Diosc. 827.2.44
viperarum consideratio 214.1.30
viperarum facies sexusq; discrimen 214.2.45
viperarum morsus indicia 828.1.50
viperarum morsus remedia 828.2.43
viperarum venatio, & earum pastilli 215.2.39
Viperinæ carnes Dioscoridi 213.2.55
viperinæ carnis vires ex Galeno 215.1.18
Virga aurea, & eius historia, & vires 534.2.53
virga pastoris, & eius consideratio 384.2.36
Virulentorum ictuum, vel morsuum curatio 818.2.48
Viscum Dioscoridi 456.2.25
visci consideratio 456.2.60

Index.

visci vtilitas in Hetruria 457.1.21
visci vires ex Galeno 457.2.55
Vitex Dioscoridi 151.2.26
viticis consideratio 152.1.13
viticis vires ex Galeno 152.1.38
Viticellæ herbæ historia 651.1.22. eius vires 651.1.45
Vitis alba Dioscoridi 649.1.20
vitis albæ consideratio 649.2.28
vitis vires ex Galeno 650.1.1
Vitis nigra Dioscoridi 650.1.25
vitis nigræ consideratio 650.2.1
vitis nigræ vires ex Galeno 650.2.56
Vitis syluestris Dioscoridi 648.2.10
vitis syluestris consideratio 648.2.38
vitis syluestris vires ex Galeno 649.1.10
Vitis vinifera Dioscoridi 666.1.50
vitis viniferæ consideratio 667.1.15
vitis, & brassicæ odium 19.1.20
Vitruuij in larice error 95.1.16
Vlmus Dioscoridi 123.1.40
vlmi consideratio, & historia 123.2.20
vlmi facultates 124.1.17
vlmi vires ex Galeno 124.1.48
Vlua quæ 586.1.40
Vmbilicus Veneris, vide suprà Veneris vmbilicus.
Vnedo, Arbutus, ideo quære in Arbuto.
Vnguentorum ratio Dioscoridi 70.1.26
vnguentorum consideratio 71.1.1
Vnguentum abrotonium Dioscoridi 73.1.34
vnguentum amaracinum Dioscoridi 76.1.18
vnguentum anethinum Dioscoridi 73.1.47
Vnguentum butyrinum Dioscoridi 74.2.34
Vnguētum cinnamominum Dioscoridi 77.2.25
vnguentum crocinum Dioscoridi 74.1.60
Vnguentum Cyprinum Dioscoridi 74.2.40
Vnguentum elatinum Dioscoridi 71.1.54
Vnguentum gleucinum, vide Gleucinum.
Vnguentum hedychroon, vide Hedychron.
Vnguentum iasminum, vide Iasminum.
vnguentum irinum Dioscoridi 75.2.24
Vnguentum lilinum Dioscoridi 73.1.60
vnguenti lilini consideratio 74.1.25
Vnguētum malabathrinum Dioscoridi 78.1.22
vnguentum megalinum Dioscoridi 76.2.1
vnguentum melinum Dioscoridi 71.2.6
vnguenti melini conficiendi ratio 71.2.36
vnguentum Mendesium Dioscoridi 77.1.32
vnguentum metopion Dioscoridi 77.1.1
Vnguentum narcissinum Dioscoridi 74.1.33
vnguentum nardinum Dioscoridi 78.1.1
vnguentum nicandri 820.2.60
Vnguentum ociminum Dioscoridi 73.1.12
vnguentum œnanthinum Dioscoridi 71.2.46
vnguentum onychinum Dioscoridi 74.2.34
Vnguentum rosaceum, lege Rosaceum.
Vnguentum sampsuchinum Dioscoridi 72.1.
vnguenti sampsuchini consideratio 72.2.5
vnguentum styracinum Dioscoridi 74.2.34.37
vnguentum susinum Dioscoridi 73.1.60
Vnguentum telinum Dioscoridi 72.1.1
Vngula asini, & capræ Dioscoridi 230.1.35
vngularum animalium vires 230.1.55
Vnguis odoratus Dioscoridi 204.1.43
vnguium odoratorum consideratio 204.2.15
Vniones qui præstantissimi 203.1.7
vnionum vires 203.1.43
Vrina Dioscoridi 266.1.15
vrinarum facultates 266.2.10
Vrtica Dioscoridi 581.2.35
vrticæ consideratio 582.1.33
vrticæ vires ex Galeno 582.1.44
vrtica lactea 583.2.38
vrticæ seminis noxa, & curatio 781.2.36
Vstio auxilium contra virulentos ictus Dioscoridi 813.2.55
vstionis vtilitas. 814.1.40
Vtrum venena in statum diem interimere possint 763.1.18
Vtrum quis assuefieri possit, vt venena innocuè sumat 764.1.1
Vtrum animalia, quæ cibis venenosis victitant, exitiosam vim retineant 764.2.10
Vua Dioscoridi 666.2.45
vuæ consideratio 667.1.14
vuarum vires ex Galeno 667.2.3
Vua passa Dioscoridi 667.2.36
vuæ passæ consideratio 667.2.57
vuæ passæ vires ex Galeno 668.2.23
Vuæ spina, & eius vsus 134.2.54
vua taminia quæ 650.2.4
Vulpinus pulmo Dioscoridi 228.2.33

X

XANTHION Dioscoridi 610.1.34
Xanthij consideratio 610.2.6
Xanthij vires ex Galeno 610.2.20
Xiphion Dioscoridi 527.2.10
Xiphia Piscis 226.2.23
Xylon, & eius consideratio 286.1.10. & 481.2.5
Xyli vires 481.2.32
Xylobalsamum Dioscoridi 51.2.35
Xylobalsamum officinarum spurium 53.1.26
Xylobalsami vicem quid expleat 53.1.45
Xylocinnamomum Dioscoridi 39.2.49
Xyris Dioscoridi 528.2.20
Xyridis consideratio 528.2.56
Xyridis vires ex Galeno 528.2.63

Z

ZEA Dioscoridi 277.1.25
Zeæ consideratio 278.1.43
Zeæ vires ex Galeno 278.2.17
Zedoariæ consideratio, & vires 343.1.42
Zibetti historia, & facultas 56.2.50
Zizypha, & eorum consideratio 183.2.10
Zopissa Dioscoridi 103.1.9
Zuccharum alhusar 270.1.56
Zurumbet Arabibus, idem quod græcis Arnabo 343.2.2
Zurumbet quid 343.2.8
Zythum Dioscoridi 277.2.10
Zythi consideratio 277.2.35

Finis indicis.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM locos ex Dioscoride.

AD CAPITIS DOLOREM ex frigiditate genitum.

IRIS Illyrica cum aceto, & rosaceo illita.
Oleum syluestris oliuæ inunctũ.
Oleum amygdalinum illitum per se.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto vel rosaceo fronti vel temporibus illitæ.
Torpedo marina viua per se tantum admota.
Lana succida cum aceto, & rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti, & temporibus illitum.
Hederæ corymborum, vel foliorum succus cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloë temporibus, & fronti ex aceto, & rosaceo illita.
Mentha fronti per se illita.
Serpyllum coctum, adiecto rosaceo, acetóque madefactum, & appositum.
Meliletus rosaceo, aut aceto madefacta, & imposita.
Baccharis folia illita per se.
Ruta cum rosaceo, & aceto illita.
Anisum potum per se.
Sphondylium cum ruta illitum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Melanthium fronti per sese illitum.
Conyza minor per se illita.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex vino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum pro serto capiti impositum.
Chamædaphnes folia trita, & imposita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia, & baccæ in vino pota.
Scammonia ex aceto, & rosaceo perfusa.
Aquæ marinæ vapor operto capite receptus.

AD CAPITIS DOLORES A CALIDA CAVSA EXORTOS.

Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Vnguentum rosaceum linimenti modo impositum.
Ligustri flores fronti ex aceto illiti.
Rosarum aridarum ex vino maceratarum expressus liquor appositus.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilothus cum aceto aut rosaceo aspersa.
Nymphex radix pota, & per se naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo fronti, temporibúsque adhibita.
Papaueris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetóque, aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum appositum.
Sedum maius cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adhibita.
Viniferæ vitis folia, & capreoli imposita.
Ophites lapis adalligatus.

Ad expurgandum caput.

Brassicæ succus naribus infusus.
Anæmonis succus naribus infusus.
Betæ succus naribus infusus.
Chelidonij ma. succus naribus infusus.
Cyclamini ma. succus naribus infusus.

Cepæ succus naribus infusus.
Pyrethrum diu mansum.
Staphis agria diu mansa.
Colocynthis in catapotiis deuorata.
Vua passa cum pipere commanducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

Capitis dolores excitant.

Styracinum oleum olfactum.
Oliuæ flauæ in cibis acceptæ.
Glandes in cibis acceptæ.
Palmulæ Phæniciæ in cibis acceptæ.
Iuglandes nuces in cibis acceptæ.
Arbuti fructus deuorati.
Ferulæ caules deuorati.
Mei radices largius sumptæ.
Absinthij liquamentum haustum.

Ad veternosos.

Viticis semen cum rosaceo, & aceto persusum.
Castoreum ex aceto, & rosaceo naribus infusum.
Cæpa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi deraso capiti appositum.
Sphondylium suffitū, & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

Ad somnum conciliandum

Iris Illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloë illita per sese, vel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Iunci Aethiopici semen potum.
Papaueris erratici quinq; sex ve capita in vini cyathis tribus ad dimidium decocta, & pota data.
Papaueris foliorum, & vasculorum decoctum, tum bibitum tum persusum.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in vino potus.
Mandragoræ radicis ex vino decoctum cyathi vnius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

Somnia terribilia tumultuosáque repræsentant

Fabæ in cibum acceptæ.
Lentes in cibum acceptæ.
Picnocomi semen drachmæ pondere potum.
Smilacis leuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obolis.

Ad sternutamenta cienda.

Sinapi semen tritum, & naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.
Struthij radix trita, & admota.
Ranunculi radix sicca, & in puluerem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

Ad vertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Brioniæ radix pota per continuū annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes decoctæ, & in cibis acceptæ.
Vinum Scillinum potum.
Acetum Scillinum potum.

Ad apoplexiam.

Vitis albæ radix cōtinuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naptha suffitum comitiales deprehendit.
Populi nigræ semen ex aceto.
Ficus siccæ in cibum acceptæ.
Conculæ Indicæ suffitæ excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustelæ ventriculus coriandro infarctus, inueteratúsque deuoratus.
Mustelæ eiusdem sanguis potus.
Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.
Vngula asini combusta epota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hyrundinum pullorum primæ fœturæ ventriculo inuentus pro amuleto in cerui aluta suspensus.
Serum lactis potum quousque aluum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Vrsinum fel ad lingendum datum.
Testudinis fel naribus inditum.
Testudinis terrestis sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cū lenticula decocta, in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum.
Scilla hausta.
Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ syluestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo capiti inunctum.

Sagapen

Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cũ melle datum.
Trifolij semen, & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonicæ folia hausta.
Quinquefolium triginta diebus haustum.
Papaueris Spumei Semen cum mulsa aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis alba drachmæ pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigræ viticulæ primæ virentes coctæ, & in cibis sumptæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum, & acetum Scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Aetites lapis cum cyprino vnguento, aut gleucino, vel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

Ad phrenesim.

Vnguentum crocinum persusum, aut naribus admotum, vel illitum.
Vitex cum aceto, & oleo instillatus.
Asparagus in vino albo potus.
Serpillum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondylium suffitum impositum, & capiti ex oleo inunctum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.

Ad cerebri inflammationes, quas syriasin vocant.

Cucurbitæ ramenta sincipiti apposita.
Peponis ramenta sincipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.
Acetum fronti illitum.

Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

Ad crapulam & ebrietatẽ arcendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus haustus.
Myrti baccarum succus haustus.
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

Ad capitis defluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitáque.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, vbi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, vel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melléque ex aqua decoctum potum.
Helicrysij coma trium obolorum pondere in vino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum

Ad capitis manantia vlcera.

Thus cum Nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cum polenta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex vrina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitũ.
Bulbi cum cremato Nitro adhibiti.
Melilotus ex aqua cum creta chia, vinóque, aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

NERVORVM.

Ad conuulsionem.

Iris Illirica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma vna cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex vino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle in eclegmate exhibithum.
Vnguentum Sampsuchinum more cataplasmatis appositum.
Vnguentum Metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum, & potum.

Serpillum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta, & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum pondere cum mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex vino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum ficco.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cum hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
psyllium illitum.
Serpyllum potum, aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædryites bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrij radix ex vino nigro austero bibita.
Coris ex vino pota.

Ad resolutionem neruorum.

Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Capparis semen, & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.
Colocynthis clistere perfusa.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes, coctæ, comestæq;.
Vinum Scillinum haustum

Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum, & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althææ decoctum potum.

Ad fluxiones.

Farina tritici cum Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

Ad ægritudines & dolores.

Oleum Sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum cyprinum inunctum
Vnguentum Gleucinum inunctum.
Vnguentum Metopium inunctum.
Vnguentum Amaracinum inunctum
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix massata, melleque excepta imposita.
Satyrij radix ex vino nigro austero pota.
Althææ radix per se, vel decocta in vino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccum infectorium cum aceto illitum præcisos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita, ad eadem vtiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum Scyllinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem iuuat.

Ad Neruorum vulnera.

Cochleæ terrestres tusæ, & impositæ.
Terreni vermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa, & imposita.
Lilij radix ex melle subacta, & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

Ad Neruorum crassitiem

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia, vel oleo illitus.

OCVLORVM.

Ad Palpebrarum pilorum defluuium.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terrestres acu traiiciuntur vt effluat humor quo postea palpebræ illiniuntur.
Oesipus illitus.
Condrillæ gummi, ac pariter lac impositum
Lapis armenius illitus.

Ad Palpebrarum oculorúmque scabritiem.

Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os leuigatum & illitum.
Fel Marini Scorpionis illitum.
Fel Marinæ Testudinis illitum.
Fel Perdicis illitum.
Fel aquilæ illitum
Fel Gallinæ albæ illitum.
Fel syluestris Capræ illitum.
Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.

Ad Palpebrarum inflammationes.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alsine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita & emplastri modo adhibita.

Ad minuendam Palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

Ad Palpebrarum scabiem.

Cæpæ succus cum pari Spodio impositus.
Aloë illita.
Fici lac inunctum.

Ad Oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatúmque.
Cancamum vino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminum cinis melle exceptus linitus.
Marini Scorpionis fel instillatum.
Idémque præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ gallinæ albæ & syluestris capræ.
Vrina humana æreo vase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immissus.
Cæparum succus perfusus.
Gingiber illitus.
Chamæsyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Horminum ex melle impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appositus
Aëris Squama imposita.

Ad Oculorum cicatrices delendas.

Cancamum vino maceratum & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.
Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
Vrina humana æreo vase decocta, infusa.
Fœni græci oleum cum myrteo impositum.
Sagapenum inditum.
Chamæsyces succus cum melle illitus.
Aerugo immissa.
Vini fæx adusta imposita.
Corallium tritum inditum.
Hæmatites lapis immissus.
Sapphyrus lapis adhibitus.
Cochleæ terrestres cum suo putamine vstæ, & ex melle impositæ.

Ad oculorum nubeculas.

Acori succus instillatus.
Casia aliis medicamentis ocularibus excepta, & iniecta.
Cinnamomum impositum.
Cerasi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
Acaciæ succus elotus, & infusus.
Punicorum malorum cytini tres quantumuis minimi deuorati integro anno, ab omni lippitudine præseruant.
Thus immissum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuissima ramenta vino optimo macerata, & in collyria addita.
Lycium inditum.

Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperæ caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratæ.
Cinis hirundinum collyriis adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Fœniculi succus infusus.
Fel Marini Scorpionis infusum.
Fel marinæ Testudinis infusum.
Fel Perdicis infusum.
Fel aquilæ infusum.
Fel Gallinæ albæ infusum
Fel syluestris Capræ infusum.
Vrina humana æreo vase decocta instillata.
Lactucæ syluestris lacteus succus illitus
Dracunculi ma. rad. succus inunctus.
Cæparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariæ ma. succus æreo vase cum melle decoctus inunctus.
Othonnæ succus instillatus.
Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Herac. inunctum.
Libanotis foliorum, & radicis succus infusus cum melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Salis flos immissus.
Vini fæx cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyites lapis impositus.
Geodes lapis impositus.
Sapphyrus lapis impositus.

Ad oculorum vngulas.

Sepiæ piscis os tritum & impositum.
Glycyrrhizæ radicis puluis inspersus.

Ad oculorum ictus, & recentia vulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.
Sanguis Palumbi illitus.
Sanguis Columbæ illitus.
Sanguis Turturis illitus.
Sanguis Perdicis illitus.
Stœbis folia emplastri modo imposita.
Hæmatites lapis cum lacte iniectus.

Ad oculorum vlcera.

Fuligo Thuris illita.
Fuligo Terebinthinæ illita.
Fuligo Butyri illita.
Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum vstum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis vlceribus.
Stimmi iniectum.
Lapis Galactites cum lacte infusus.
Lapis Sapphyrus cum lacte infusus.
Lapis Samius cum lacte infusus.

Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

Ad oculorum sinus & ægilopas.

Iuglandium veterum nuclei triti, & illiti.
Myrti decoctum infusum.
Malua cruda commanducata cum exiguo sale adhibita.
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortulani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthes. v. labruscæ flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

Ad procidentes oculos, & vuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorũ albo, & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex vua passa illitum.
Fuligo Thuris illita.
Fuligo Picis illita.
Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti baccæ cum polline polentæ impositæ.
Coroneorum malorũ flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesamæ herba ex vino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Anemones radix illita.
Auricula muris cum polenta emplastri modo adhibita.
Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane, & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.

Sedi

Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idei flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Papaueris liquor cum tosto oui vitello, & croco impositus.
Hyosciami semen, & folia cum farina, polenta imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florẽ ferentis folia imposita.
After Atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta imposita.

Ad oculorum dolores.

Oui vitellus tostus addito rosaceo, & croco illitus.
Sesamæ herba in vino decocta illita.
Ocimi succus infusus.
Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularijs medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliantur.

Ad lusciosos.

Iecoris Caprini emanans succus dum assatur iniectus.
Iecoris Hyrcini emanans succus dum assatur iniectus.
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis Palumbi illitus.
Sanguis Columbæ illitus.
Sanguis Turturis illitus.
Sanguis Perdicis illitus.

Ad oculorum suffusiones.

Fel marini Scorpionis inditum.
Viperæ adeps admisto cedrino liquore, Attico melle, & vetere oleo. Galenus verò non probat.
Fel testudinis marinæ illitum.
Fel Perdicis illitum.
Fel Aquilæ illitum.
Fel Gallinæ albæ illitum.
Fel Capræ syluestris illitum.
Fabarum farina vino macerata, & illita.
Cæparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex vino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt ex melle illitæ.
Marini Scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsoniis addita.
Rutæ succus in malicorio feruefactus, addito fœniculi succo & melle infusus.
Rutæ syluestris succus cum vino melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.

Ad oculorum fluxiones cohibendas.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui vitello impositũ, vel eiusdẽ albo.
Thuris fuligo imposita.
Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in vino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuissimè trita indita.
Oleæ syuestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum vstum, lotum, & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholix elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducatæ, & fronti impositæ.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia com polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.
Galactites Lapis cum lacte iniectus.
Morocththus Lapis cum lacte iniectus.
Sarmius Lapis cum lacte iniectus.
Hyoscyami sem. cremor expressus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.
Pumex impositus,
Hæmatites lapis iniectus.

Ad oculorum lippitudines.

Portulaca, & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis ilitus, & præsertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus, cum lacte iniectus.

Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inspersa, aut ex oleo inũcta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Verarrum nigrũ in ocularibus collyriis additũ.
Flos æris inditus.

AVRIVM.
Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus vino vetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex vino illitum.
Rosarum aridarum decoctũ ex vino infusum.
Salicis foliorum, & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cũ amygdalino oleo, croco, myrrhaq; inectum.
Anguium senecta in vino decocta instillata.
Millepedæ, siue onisci conciſi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus
Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.
Anserinus adeps instillatus.
Gallinaceus adeps instillatus.
Vulpinus adeps instillatus.
Vrina Tauri cum myrrha cocta instillata.
Vrina Apri cum myrrha cocta instillata.
Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi vtriusq; succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure, & lacte iniectus.
Sinapis succus, vel eius decoctum instillatum.
Hederæ, & eius corymborum succus cum oleo inditus.
Absinthium suffitum, & cum melle impositum.
Origani virentis succus cum lacte infusus.
Mentæ succus inditus.
Meliloti succus cum passo iniectus.
Rutæ succus in malicorio feruefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinæ succus iniectus.
Marrubij succus in rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni mari succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro iniectus.
Hyoscyami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

Ad aurium internas inflammationes.

Crocum iniectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

Ad aurium parotidas

Oesypum impositum.
Caprarum montanarum fimus, vino vel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo illita.
Irionis semen tusum decoctumq; appositum.
Hyssopum suffitu incensum & impositum.
Viscum cum pari resinæ, ac ceræ commistum adhibitum.
Althea decocta illita
Psyllium ex rosaceo, acetoq;, aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopsis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

Ad purulentas aures.

Myrrha cum meconio, castoreo & glaucio iniecta.
Thus ex vino dulci infusum.
Resina Terebinthina ex melle: & oleo indita.
Resina Larigna ex melle, & oleo indita.
Resina Abiegna ex melle, & oleo indita.
Resina Picea ex melle, & oleo indita.
Lycium infusum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrthi baccarum succus instillatus.
Oleæ syluestris foliorũ succus ex vino infusus.
Taurinum fel cum caprillo, humanóve lacte instillatum.
Vrina infusa.
Vmbilicus Veneris cum medulla ceruina iniectus.
Asphodeli radicum succus per se, & additis thure, melle, vino, & myrrha instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Absinthium cum melle inditum.
Anisum cum rosaceo instillatum.
Sphondilij florum succus instillatus.
Poligonij succus infusus.
Stœbis decoctum iniectum.
Psyllij succus inditus.
Omphacium cum melle inpositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis iniectus.

Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.
Sulphur cum vino & melle illitum.

Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

Ad

Ad aurium surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum instectum.
Cæpæ succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum vsq; in diem tertium.
Bryoniæ succus cum melle instillatus.
Flos æris candidus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

Ad aurium tinnitum, & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccharum succus cum vino vetere, & rosaceo instillatus.
Ficus siccæ tritæ cum sinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteque instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Sinapi tritum, & cum fico iniectum.
Acetum calidum suffitum per traiectorium instrumentum.

Ad vermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Vrina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus iniectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psylli succus inditus.
Acetum infusum.

NARIVM.

Ad sanguinis narium fluxiones.

Thus in puluerem tritum iniectum.
Cocleæ terrestres cum suo putamine tritæ, & impositæ.
Porri feminis succus cum thuris polline instillatus.
Ruta trita indita.
Vrticæ vtriusque folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intromissa.
Lysimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galiopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.
Acetum tum potum, tum iniectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

Ad sanguinem è Naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

Ad Narium Polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi maioris radix imposita.
Laserpitij liquor cum calchantho, aut rasili ærugine illitus forcipe prius exciso polypo.
Flos æris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immissa.

Ad Narium vlcera & carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo iniecta

Ad Narium tedia.

Hederæ succus infusus.

Ad Narium destillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum, sæpe ac sæpius olfactum.

Ad trahendum per nares.

Cæpæ succus infusus.
Origani vtriusque succus iniectus cum Irino vnguento.
Cyclamini maioris succus instillatus.

Ad cienda sternutamenta.

Fibrorum testiculi iniecti.
Ocymi semen, aut succus naribus infusa.
Sinapi tritum inditum.
Ranunculi radix sicca, tritaque iniecta.
Ptarmicæ flores olfacti.
Struthij radix imposita.
Veratrum album tritum iniectum.

ORIS ET LINGVAE.

Ad erodentia vlcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiam si vlcera depascantur, voréntque.
Aspalathi ex vino decoctum ore collutum, ad tetra oris vlcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glycyrrhizæ succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britannicæ succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore detentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex vino affusa.
Staphis agria cum melle indita.

Labruscæ flos ori inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum, & iniectum.

Ad oris halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.
Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

Ad linguæ scabritiem.

Mentha confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

DENTIVM.

Ad dentes purgandos.

Cinis Purpuræ dentibus affricatus.
Cinis Buccinæ dentibus affricatus.
Cinis Mitulorum dentibus affricatus.
Cinis Conchulæ Indicæ dentibus affricatus.
Cinis cochlearum terrestrium dentibus affricatus.
Cinis Sepiæ piscis dentibus affricatus.
Cinis Ceruini cornu dentibus affricatus.
Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.
Alcyonium quintum dentibus affricatum.
Pumex dentibus affricata.
Arabicus lapis dentibus affricatus.
Samius lapis, dentibus affricatus.

Ad dentium dolorem.

Piceæ, & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex vino decoctum in ore detentum.
Olei amurca in cupreo vase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut vino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
Ficulneum lac lana exceptum, & cauis dentibus inditum.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens, dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua & aceto decoctum in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositum.
Vermes terreni oleo elixi, & in contrariam aurem instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariam aurem infusus.
Allij, tedæ, thurisque simul decoctum in ore contentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat Capparis cortex. Quin & radix commanducata.
Lepidij (vt aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam narium partem infusus.
Hederæ corymborum acini quinque cum rosaceo in malicorio feruefacti in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces Heracleum dentium cauis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctum, vnà cum teda ex aceto in ore detendum.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum, & eorum cauis inditum.
Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex vino, vel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctum in collutionibus.
Solani somnifici ex vino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex vino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphis agriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditum, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinem, & imposita.

Pastin

Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore retentum.
Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto, & melle solutum, & adhibitum.

Ad dentium torporem.

Portulaca manducata.

Ad fluidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex vino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentes cytini in decoctis macerati, & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematúmquo & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites Lapis tritus impositus.
Smyris Lapis tritus impositus.

Ad erosas putridásque gingiuas.

Cancamum impositum, nihilque eo efficacius.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloë ex vino, & melle illita.
Tribuli vtriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis trita, & imposita.
Alumen tritum, & impositum.
Pumex trita, & imposita.
Aerugo trita, & imposita.

GVTTVRIS ET GVLAE.

Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo vase decoctus, insolatúsque cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Oroscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hyrundines sale inueteratæ drach. j. pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cæpæ succus inunctus.
Piper cum melle inunctum.
Absinthium cum melle, & nitro illitum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitij liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua cocta, & potæ,
Elaterium efficacissimè illinitur cum melle, vetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo. & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, & mox tusis, extractus, & illitus.

Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani virentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forísque inunctus.
Vrticæ vtriusque succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloë cum vino aut melle apposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.
Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

Ad columellam reprimendam.

Laserpitij liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex vino decoctum gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

Ad Gulæ destillationes.

Papaueris vasculorum decoctum ex melle in eclegmatis forma redactum, sæpiúsque linctum.
Bdellium cum ieiuna saliua dilutum, & illitum.

Verbe

Verbenaca altera ex vino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos æris puluerizatus,& impositus.
Alumen impositum.
Acetum gargarizatum.

Ad Faucium & Tracheæ arteriæ asperitates.

Myrrha linguæ subdita,ibique liquata.
Prisana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis succus gargarizatus.
Glycyrrhizæ succus linguæ subditus.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphytum petræum commanducatum.
Quinquefolij radicis decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum,& delinctum.

PECTORIS ET PULMONIS.

Ad cruenta sputa & sanguinis reiectiones.

Ouum tepidum bibitum.
Cornu ceruini cinis lotus,& ebibitus cum tragacantha.
Climenum potum.
Serpilli succus drachmarum duarum pondere cum aceto potus.
Fimum caprinum tritum, in vino, aquáve potum.
Triticea farina glutinis modo elixa,in delinctu data.
Amylum potum.
Ferulæ viridis medulla pota.
Portulaca ad summum cocta deuorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
Eiusdem semen potum.
Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.
Agaricus trium obolorum pondere cum aqua mulsa potus.
Rhaponticum haustum.
Lysimachiæ succus haustus,& perfusus.
Centaurij maioris radix pota.
Spinæ albæ radix hausta.
Arabicæ spinæ radix pota.
Aloë cochlearium duorum pondere cum frigida aqua vel fero pota.
Polygoni maris succus potus.
Saluiæ succus in orbiculos concretus cum mel le sumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Menthæ succus cum aceto potus.
Althææ decoctum potum.
Betonicæ folia trium obolorum pondere in diluta vini potione hausta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hausta.
Tragi cacumina decem in vino bibita.
Personatæ radix cum pineis nucibus pota.
Isopyri semen potum.
Adiantum potum.
Tricomanes pota.
Vitis viniferæ foliorum, & capreolorum succus haustus.
Labruscæ flores poti.
Omphacium parcè potum.
Corallium haustum.
Hæmatites lapis cum mali punici succo pota.
Morochthus lapis cum mali punici succo pota.
Samia terra cum mali punici succo pota.

Ad Phtisim,seu Tabem.

Pistacia per se,aut ex melle sumpta.
Pineæ nuces per se,aut ex melle sumptæ.
Terebinthina,resina per se, vel ex melle more eclegmatis deuorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mensura deuorata.
Iuniperi baccæ haustæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle vel passo, deuoratæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ,& potæ.
Cancri fluuiatiles elixi cum suo iure sumpti.
Lac humanum ex vbere suctum.
Ius esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia,siue expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asij lapidis flos ex melle delinctus.

Ad pulmonis abscessus.

Semen cyclaminis secundæ speciei quadraginta diebus potum.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæque fumus ore haustus,apostemata interna pectoris rumpit.

Ad suspiriosos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, vel passo, & exhibitæ.
Ficus siccæ cum hyssopo decoctæ,& potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius fenum gallorum potum.

Vinum

Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyssopum decoctum cum fico, aqua, melle, rutáque potum.
Stœchas ex aqua decocta pota.
Pulegium cum melle, & aloë potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccaris radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Nigella in vino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyris folia cum passo bibita.
Periclymeni semen potum cum vino.
Adianti decoctum potum.
Fidicula siue Trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
Thapsiæ succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotiis data.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.
Agaricum drachmæ vnius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua vel mulso.

Ad Tussim.

Iris Illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum, vel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, vel ex resina terebinthina.
Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
Styrax data in eclegmate.
Bdellium datum in eclegmate
Terebinthinæ resinæ ex se, vel ex melle eclegma delinctum.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanum in medicamentis, & malagmatibus insertum.
Cerasi gummi cum vino diluto exhaustum.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ
Gummi amygdalarum amararum cum vino diluto potum.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Camedryi decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incensa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendum cum mentha, & butyro data.
Farinæ auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Fabæ in cibis acceptæ.
Raphanus elixus manducatus, præsertim in vetere tussi.
Dracunculi maioris radix testa, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum, & coctum assumptum in vetere tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutáque ex aqua decoctum.
Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum vino dulci potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum, in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marrubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in vetere.
Sagapenum deuoratum, in diutina.
Helsinæ succus cyathi pondere bibitus in diutina.
Equiseti radix: & herba pota.
Iunci decoctum bibitum.
Papaueris vascula in aqua ad dimidium decocta, decoctóque addito melle, vt eclegma fiat ad lingendum.
Hyoscíami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix vino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Taphsia illita.
Vinum hyssopites bibitum.
Sandaracha suffita cum resina, accepto vapore per fistulam vel traiectorium.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.

Ad pectoris asperitates.

Glycirrhizæ succus in ore retentus quousque colliquescat.

Radix

Radix cacaliæ in vino madefacta, & delincta.

Ad vocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Brassica commanducata.
Vinum hyssopites.

Ad pleuretim.

Suillus adeps ex vino lotus & cum cinere, & calce coactus impositus.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

Ad Lateris dolores vbi febris absit.

Fimum caprillum cum cera, & oleo subactum, impositum.
Hordeacea farina vna cum meliloto, & papauerum vasculis ex mulso elixa, illita.
Brassicæ caules virides cremati, & suillo adipe excepti, & impositi.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex vino pota.
Gentianæ radicum succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenue potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & vino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, apppositáue.
Bryonia ex melleo eclegmate delincta.

Ad Pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.
Vrticæ vtriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocome pota.
Aqua mulsa hausta.

Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicæ folia drachmarum duarum pondere in aquæ mulsæ cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sandaracha ex mulso data. (Hoc medicamentum ego nunquàm probauerim.)
Sulphur in ouo potum, vel suffitum.
Vinum hyssopites bibitum.

Ad asthmaticos.

Lauri baccæ ex melle, vel passo acceptæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle in eclegmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Spondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Abrotani vtriusque semen tritum, & cum aqua potum.
Hyssopum cum fico, melle, rutáque ex aqua decoctum, potum.
Calaminthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli Massiliense potum.
Fidiculæ siue Trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Tapsia illita.
Ammoniacum bibitum.
Melissophylli folia in eclegmate delincta.
Tussilago sicca & suffita, adeò vt fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Botrys pota, vel in eclegmate data.
Periclimeni semen potum.
Adianti decoctum bibitum.

Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum ferè omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum esui datum.
Nasturtium coctum, in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Tapsia linita.

Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.
Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinquefolij radicis succus potus.

CORDIS.

Ad Defectum animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

Ad Cardiacam.

Intybus per se & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum, & appositum.
Rubi folia illita.

Ad Præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

Ad Vetustas præcordiorum Inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

MAMMARVM.

Ad Mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia, & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta, & illita.
Nuces iuglandes cum ruta, & exiguo melle imposita.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices, & folia ex vino adhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althæa decocta, & superposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

Ad Rigentes à partu mammas.

Tritici furfures ex rutæ decocto elixi, & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex vino illitum.
Ricini folia imposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.

Ad Mammarum duritiam.

Erui farina emplastri modo imposita.
Chamæpitys prima ex melle illita.
Vuarum vinacei cum sale triti & impositi.

Ad Mammas exulceratas.

Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Asclepiadis herbæ radices impositæ.

Ad Lac in mammis concretum.

Ceræ grumi decem granorum milij magnitudine sumpti.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta impositum.
Lentium farina illita.
Apium, & eius succus illitus.

Ad Extinguendum Lac.

Cicuta imposita mammis.

Ad Lactis Vbertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.
Viticis semen potum.
Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta, & in cibum sumpta.
Maluæ decoctum potum.
Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptisana hordeacea deuorati.
Anisum potum.
Aneti aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circææ semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, vel cum vino hausta.

Glaux cum hordeacea farina sale, & oleo cocta, & deuorata in sorbitione.
Polygala pota.
Bryoniæ succus cum tritico coctus, in cibum sumptus (sed hic prudentia opus est.)

Ne Lac in mammis concrescat.

Menta cum polenta imposita.
Fæx vini cum aceto peruncta.

Ad Mammas cohibendas, ne nimis augeantur.

Cicuta contrita, & imposita.
Cotes naxia illita.

VENTRICVLI.

Ad Vomitiones & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica ex aqua pota.
Nardus Celtica ex aqua pota.
Palmulæ in cibo sumptæ.
Palmularum inuolucrum cataplasmatis conferentibus adiectum.
Gallinaceorum ventriculi interior folliculus siccus, tritúsque cum vino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis xx. grana sine cortice deuorata.
Phaselus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens syluestris esui data.
Scilla sicca epota.
Agaricus trium drachmarum pondere per se absque liquore sumptus.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Mentæ duo, trésve rami cum acidę punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex vino nigro potum.
Betonica commanducata, móxque vino aqua misto superbibito.
Vitis viniferæ foliorum, capreolorúmque succus potus.
Myrtites vinum potum.
Vini fæx illita.
Scillinum vinum potum.

Ad cœliacos.

Lycium potum, & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaque obsonij immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut vino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsoniis inspersum.
Myrti folia trita, & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum, ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut vino potum.
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ viridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in vuæ acino sumptus.
Nymphææ radix siccata, & in vino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semen acetabuli pondere ex vino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex vino bibiti.
Papaueris vasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si verò efficacius reddere velis, adiungito hypocistidis, & acaciæ succum.
Vuarum vinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua vel vinum in quibus ferrum extinctum fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adiantum ex vino bibitum.
Trichomanes ex vino pota.

Ad vomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ vepribus inhærentes deuoratæ.
Peponis radix sicca drachmæ pondere ex hydromelite pota.
Bulbus vomitorius deuoratus.
Origanum cum Rhois semine, & cæpis in cupreo vase diebus quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat insolatum potum.
Lemnia terra pota.

Ad ventriculi dolores.

Iuncus odoratus potus
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex vino decoctum haustum.
Arthemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphææ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, deuoratus vel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

Ad ventriculi erosiones.

Nardus Indica ex aqua pota.

Nardus Celtica ex aqua pota.
Iuncus odoratus potus.
Sycomori ſuccus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.
Sonchi ſuccus bibitus.
Pulegium cum poſca ſumptum.
Hieracij vtriuſque ſuccus hauſtus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulſa potum.
Pæoniæ ſemen ex vino nigro potum.

Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplaſtri modo impoſitus.
Vmbilici Veneris ſuccus illitus.
Intybus vtraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ ſuccus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia appoſita.
Chamædaphnes folia hauſta.
Vitis viniferæ folia, & capreoli emplaſtri modo adhibita.
Labruſcæ flos illitus.

Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua ferueſactæ, vel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ, & Celticæ ex aqua potæ.
Caſtoreum bibitum.
Gallinaceorum ſeneſcentium ius potum.
Abſinthium cum ſeſeli, aut gallica nardo potum.
Liguſticis ſemen, & radix pota.
Smyrnij ſemen hauſtum.

Ad ſingultum.

Siſimbrij ſemen in vino potum.
Rhaponticum hauſtum.
Ariſtolochia rotunda bibita.
Menthæ duo, tréſve rami cum acidæ punicæ ſucco poti.
Anethi comæ, & ſeminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alyſſon potum, ſiue manibus geſtatum, vel naribus infuſum.
Aſpleni decoctum potum.
Periclimeni ſemen potum.
Saxifraga bibita.

Ad acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere ſumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ pondere ex deſpumato melle ſumpta.

Ad ſanguinem & lac in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.

Coagulum Equinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Coagulum Leporinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Coagulum Agninum trium obolorum pondere ex vino potum.
Coagulum Hædinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Coagulum Hinnulinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Coagulum Vitulinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Coagulum Bubalinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Helichryſi coma cum mulſo pota.
Laſer potum.

Ad inflammationes ventriculi.

Hieracium maius & minus emplaſtri modo impoſitum.
Vitis viniferæ folia & capreoli cum polenta impoſiti.
Viola purpurea ex polenta illita.

Ad cibi appetentiam ciendam.

Piper comeſtum.
Acetum in obſoniis additum.
Abſinthium potum.

Ad concoctionem adiuuandam.

Eruca in cibo comeſta.
Piper omne comeſtum.
Gingiberis vſus.
Scylla cum melle cocta, & deuorata.
Abſinthium hauſtum, vel ventriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Liguſtici ſemen & radix pota.
Seſelis Maſſilienſis ſemen cum vino potum.
Carum potum.
Betonicæ folia poſt cœnam ſumpta addito melle deſpumato fabæ magnitudine.
Vinum abſinthites.

Ad ſtomachi fluxiones.

Adiantum potum cum vino.
Perſici mali ſicci decoctum, & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

IECINORIS.

Ad iecinoris obſtructiones.

Nardus Indica ex aqua frigida hauſta.
Nardus Celtica ex aqua frigida hauſta.
Lauri cortex tribus obolis in vino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulſa pota.
Amygdalæ amaræ cum melle, & *lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.*
Gentianæ radicis ſuccus cum aqua potus.
Agaricum potum.

Rhaponticum exhaustum.
Eryngium ex vino assumptum.
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia septẽ diebus in vino pota.
Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.
Eupatorij herba aut semen in vino potum.
Papaueris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica hausta.
Glycyrrhizæ succus delinctus.

Ad regium morbum.

Nardus Indica hausta.
Nardus Celtica hausta.
Ceruinum cornu vstum, ac lotum potúmque.
Millepedæ siue ouisci ex vino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in vino decoctæ & bibitæ.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicum decoctum potum, cum ficis & ciceribus.
Crithmi, & eius radicum seminum decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.
Hyrundinariæ radix cum aniso, & vino pota.
Sphondylij semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Rhaponticum haustum.
Absinthij decoctum, dilutúmve trium cyathorum pondere quotidie haustum.
Aloë drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perfusum.
Calamintha cum vino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum vino, & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino vnguento, naribus apposita.
Chelidonij radix cum aniso, & vino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij vtriusque decoctum bibitum.
Conyzæ folia, & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum haustum.
Anthemides decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum vino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamepityos folia septẽ diebus in vino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.
Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctũ balnei more adhibitũ.
Vinum Scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cum thuris obolis tribus, & vini veteris hemina vna ieiunis 40. diebus pota.
Lycij herba in aceto decocta, & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halycacabi fructus poti.
Chamæcisi folia trium obolorum pondere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia, & baccæ in vino pota.
Vinum Scillinium haustum.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulfur sorbili ouo sumptum.

Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apij potum.
Erinaces terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, & caro simul contrita tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in villosa pelle peruncta, & imposita.
Vrina humana suipsius bibita.
Vrina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cùm rore marino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in vino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cum melle, & trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus in vino potus.
Chamæleonis albæ radix cum vino pota.
Absinthium bibitum cum ficubus, nitro, & loliacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitróque emplastri modo impositum.
Fidiculæ decoctum potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata & eius decoctum ex vino tum potum, tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnij semen potum.
Laserpitij liquor cum caricis datus.
Chamedrij decoctum potum.
Polij vtriusque decoctum bibitum.
Androsaces in vino pota duarum drachmarum pondere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere, & cortex eius acetabuli quarta parte.
Aquæ marinæ balneum.
Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, & in vini

in vini cyathis duobus marina aqua diluti pota.
Vinum Scillinum potum.
Viticis semen potum.
Ficus siccæ in vino cum polenta, & absinthio decoctæ, & illitæ.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è litoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

Ad refrigeratum iecur.

Nardus indica ebibita.
Nardus Celtica ebibita.
Amomi decoctum potum.
pinorum, & piceæ folia ex aqua, vel mulso pota.

Ad iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum vino.

Ad iecinoris duritiem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

LIENIS.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Brassicæ folia cum aceto deuorata.
Chamædrij decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

Ad lienis obstructiones.

Nardus Celtica ex vino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hausta.

Ad lienis inflammationes.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus Celtica ex vino pota.
Nardus montana ex vino hausta.
Sarmenticius cinis ex aceto rosaceo, & ruta illitus.
Myricæ ex vino decoctum potum.
Viticis semen potum.

Ad lienis dolores.

Dictamnum potum, & illitum.

Ad minuendos lienes.

Iris Illirica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus Celtica ex vino bibita.
Nardus Montana ex vino bibita.
Myricæ ex vino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semen quadraginta diebus haustum.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pódere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij vtriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta diebus ex vino bibitum.
Eiusdem radix ex vino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex vino decocta, vel arida ex pane coacta imposita.
Isatis Syluestris tum pota, tum illita.
Agaricum drachmæ pondore cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilij radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitróque illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagatéve lapide decoctum illitum.
Teucrium cum posca potum, vel cum ficis appositum
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphææ radix ex vino bibita.
Aspleni folia pota, vel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, vel folia ipsa ex aceto illita.
Bunij semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in vino potum.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica vtraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini vsus.
Glans vnguentaria cum erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes coctæ, ac comesæ.
Filicis maris radix hausta.
Aqua, vel vinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.

Alcio

Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Aſius lapis ex aceto,& viua calce illitus.
Cotis naxiæ delimata à ferro ſcobes ex aceto bibita.

INTESTINORVM.
Ad colicos affectus.

Amigdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terreſtres cum ſuo putamine tuſæ addita pauca myrrha, ex vino bibitæ.
Alauda auis toſta in cibo ſumpta.
Suillus talus crematus ad albedinem vſque potus, vbi flatus excruciet.
Butyrum infuſum, vbi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto vel vino hauſtum.
Rutæ decoctum ex oleo infuſum.
Petroſelinum potum.
Colocynthis infuſa cliſmatibus.
Gnici decoctum infuſum.

Ad inteſtinorum dolores.

Iris illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate ſumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallochum ex aqua hauſtum.
Nuces iuglandes cum ſuo putamine Peruſtæ. & vmbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clyſmate infuſum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulſa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci ſemen potum.
Libanotidis radices hauſtæ.
Ferulæ ſemen in potu ſumptum.
Peucedani ſuccus in ouo hauſtus.
Meliſſophilli decoctum clyſtere infuſum.
Caſtoreum potum.
Butyrum clyſmatibus infuſum.
Serpyllum ebibitum.
Calaminthæ decoctum hauſtum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in ſorbitionibus data.
Ammi ex vino ſumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.
Milium calefactum,in ſacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata impoſita.
Siſymbrij ſemen in vino potum.
Piper cum lauri tenellis foliis hauſtum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampſuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix pota.
Ruta vnà cũ ſiccato anetho elixa in potu ſumpta.
Panaces cum vino hauſtum.
Anethi comæ, & ſeminis decoctum potum.
Liguſtici ſemen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clyſtere infuſum.
Phalangij folia, flores, ac ſemen hauſtum.
Centunculum auſtero vino potum.
Conizæ folia, & flores poti.
Pæmiæ radix in vino pota.
Pſeudobunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitis hauſta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in ſacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite hauſtum.
Seſelis Maſilienſis ſemen ex vino potum.
Aſclepiadis radices ex vino potæ.
Aliſma per ſe, aut cum pari pondere ſeminis dauci hauſtum.
Suillus talus combuſtus ad albedinem vſque ebibitus.
Lini ſeminis decoctum per ſedem infuſum.
Agaricum duorum obolorum pondere ſumptum.

Ad dyſentericos.

Aſpalathi decoctum clyſtere infuſum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiſcus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu ſumptus.
Paliuri folia, & radix hauſta.
Acutæ ſpinæ fructus deuorati vel epoti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Ciſti folia, & cytini in potu data.
Hypociſtis hauſta.
Ladanum cum vino vetere potum.
Roſarum fructus in potu ſumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ ſuccus hauſtus.
Glandium interior tenuiórque tunica decocta pota.
Caſtanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex vino, aut aqua trita illita, aut hauſta.
Rhois foliorum decoctum clyſtere infuſum, vel in potu acceptum.
Eiuſdem ſemina pro ſale cibis, obſoniiſq; aſperſa.
Palmæ inuolucri decoctum, tum infuſum,tum, bibitum.
Punicorum acidarum nuclei ſiccati, & ebibiti vel in deſeſſionibus additi.
Myrthi ſemen, & folia pota.
Cotonea mala comeſa cruda, vel cocta, vel eorum ſuccus potus.
Pyra tam domeſtica, quàm ſylueſtria deuorata.
Meſpila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comeſtæ, vel hauſtæ.
Corni arboris baccæ ſiue in eduliis, ſiue in defruto aſſumptæ.
Sorba ſicca quoquo modo ſumpta.

Prunorum

Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus vsta (vt Gal. inquit) esui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Ceruinum cornu potum duorum cochlearium mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctum clystere infusum.
Leporinum coagulum trium obolorum pondere ex vino potum.
Equinum coagulum trium obolorum pondere ex vino potum.
Asparagus altilis elixus, vel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Althææ decoctæ succus ex vino haustus.
Alceæ radices cum vino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta iu cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & Rhoe datus, vel clystere infusus.
Melissophyllum bibitum.
Tragium scolopendræ similis elixum, & sumptum in cibo.
Faba in posca decocta, & comesa.
Alismatis radix cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semen, in aqua aut vino bibitum.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina x. in vino pota.
Clematis folia cum vino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in vino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex vino sumpta.
Eupatorij semen, & folia in vino hausta.
Nymphææ siccata radix ex vino ebibita.
Sedum maius cum vino potum.
Sanguis hyrci, capræ, leporis, ceruique in sartagine frixus, in cibo sumptus.
Vitis viniferæ foliorum & capreolorum succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clystere infusum.
Vinum œnantinum potum.
Vinum Cydonites potum.
Vinum rhoites potum.
Terra lemnia ebibita.
Muria clysmatibus infusa, vbi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.
Scordium duarum drachmarum pondere cum aqua dulci potum.
Hederæ flores trium digitorum carptæ bis in die ex vino hausti.

Ad cohibendum aluum.

Coagulum leporinum potum.
Lac omne, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, móxque inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardente Syrio acceptus, & in aqua bibitus.
Panis triticeus siccus inueteratus comestus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyris, aut malicorio ex vino illita.
Puls ex zea in cibum sumpta.
Puls ex Auena in cibum sumpta.
Puls ex milio in cibum sumpta.
Oryza in cibum accepta.
Lentes cũ suo cortice decoctæ deuoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus aliis.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in vino, aut aqua potum.
Brassicæ percoctæ cibus.
Beta nigra cum sua radice, & lente decocta esui data.
Plantago ex aceto elixa, cum sale comesa, quin & eius semen ex vino potum. Præterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quàm erratica in cibum accepta.
Condryllæ succus coctus potus.
Lens syluestris quoquo modo sumpta.
Acinos pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quin etiam eius coma, & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo vel potu sumpta.
Orchis Serapias ex vino potus.
Pæoniæ radix ex vino decocta hausta.
Althææ decoctum bibitum.
Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in vino bibita.
Lagopus ex vino, vel ex aqua sumpta vbi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex vino sumpta.
Rubi ramorum ducoctum potui datum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Phœnix in vino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci, præsertim marini semen frixum, & in diluto vino potum.
Astragali radix ex vino hausta.
Hyacinthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex vino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.

Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum Vinum potui datum.
Rubrica Sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fæx illita.
Sedum maius ex vino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

Ad diuturnas alui fluxiones.

Sanguis Hyrcinus in sartagine frixus & comesus.
Sanguis Caprillus in sartagine frixus & comesus.
Sanguis Leporinus in sartagine frixus & comesus.
Sanguis Ceruinus in sartagine frixus & comesus.

Ad ciendam, & emolliendam aluum.

Cerusa comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarúmque ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in vniuersum ius per se, aut ex vino bibitum.
Gallinaceorum veterum ius epotum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum comestum vel bibitum.
Medulla ossium deuorata.
Cicer in cibo sumptum.
Rumex decoctus & in cibis sumpus.
Blitum decoctum & in cibis sumptum.
Malua decocta & in cibis sumpta.
Atriplex decocta & in cibis sumpta.
Beta candida decocta & in cibis sumpta.
Asparagus decocta & in cibis sumpta.
Lactuca decocta & in cibis sumpta.
Brassica leuiter feruefacta, esui data.
Tragorinum potum.

Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, & fœni græci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, vel eius semen cum polenta & hydrelao maceratum & illitum.

Peucedani liquor in ouo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, vel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere, ex castorei, & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, vel ex aqua vmbilico illitum.
Attramentum sutorium drachmæ pondere sumptum, vel cum melle delinctum.
Heliotropij ma.tum folia, tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, vel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, vel cum oriza decoctum, cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, vt marinum, haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Menta bibita.
Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex vino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum vino pota. Sed qui sumunt prægustare allia debent.

Ad aluum fluentem ab expurgante medicamento.

Gallorum gallinaceorum senum ventriculus sale inueteratus, & in vmbra siccatus potus.

Ad intestinorum vulnera.

Equiseti radix, & folia cum aqua, pota.

Ad intestinorum vlcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum, infusum.
Sapphyrus lapis bibitus.

SEDIS.

Ad ſedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo vaſe ad mellis ſpiſſitudinem decocta illita.
Viticis ſemen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combuſti cum melle cocto illiti.
Labri veneris radix in vino decocta, & ſubinde tuſa impoſita.
Leucoij flores cera excepti, & emplaſtri modo adhibiti.
Labruſcæ flores illiti.
Plumbum elotum impoſitum.

Ad ſedis vlcera.

Thus tritum cum lacte, & linamento exceptum impoſitum.
Punicorum acidorum ſuccus cum melle decoctus illitus.
Oeſypus impoſitus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplaſmatis adiecta.
Oui vitellus aſſatus, & ex roſaceo, & croco illitus.
Aloe cum paſſo adhibita.
Anethi cremati ſeminis cinis illitus.
Libanotis emplaſtri modo impoſita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta impoſita.
Rubi folia adhibita.
Helſine impoſita.
Quinquefolij radix illita.
Sermentitius cinis, quin & vinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impoſitum.
Sandaracha cum roſaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplaſmatis inditum.

Ad ſedis inflammationes.

Lens cum ſertula campana, ſiccis roſis, cydonio malo, malicorio & roſaceo illita.
Sunchi ſuccus illitus.
Melilotus cum fœni græci farina, & lini ſemine ex paſſo impoſitus.
Libanotis adhibita.
Althææ radix decocta illita.
Symphyti maioris radix cum folijs Senecionis cataplaſmatis modo.
Senecionis flores, & folia, ex modico vino illita.

Ad induratos ſedis tumores.

Pix liquida illita.

Ad procidentem ſedem.

Lentiſci ſuccus, & folia illita.
Malorum cydoniorum decoctum in deſeſſionibus.
Torpedo marina appoſita.
Cyclamini ſuccus ad mellis ſpiſſitudinem decoctus, illitus.
Cærulei anagallidis flores appoſiti.
Aſter Atticus illitus.
Acetum illitum, & fotu adhibitum.
Acida muria in deſeſſionibus.

Ad teneſmos.

Lac ouillum, caprillum, bubulúmque ignitis calculis calefactum, & clyſtere infuſum.
Fœni græci ſeminis decoctum infuſum.
Lini ſemen quoquo modo appoſitum.
Erui farina vino macerata illita.

Ad penſiles ſedis thymos.

Capræ ſylueſtris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laſer in malicorio cum aceto feruefactum.
Acetum illitum.

Ad hæmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

Ad hæmorrhoidum defluxiones.

Aloë cum paſſo illita.
Libanotis emplaſtri modo impoſita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

Ad hæmorrhoidas ſanandas.

Rhois ſemen illitum.
Palmulæ illitæ.
Ononis decoctum, vt quidam aiunt, potum.
Plumbum elotum impoſitum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad ſummum cocta impoſita.

RENVM.

Ad renum dolorem.

Cardamomum ex vino potum.
Nardum Celticum ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Harundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drahmæ pondere in paſſo diſſoluta cum aduſto, elatoq; cerui cornu, & ſciſſilis aluminis tantillo potum.
Peucedani ſuccus potus.
Vua paſſa alba in cibum ſumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fœniculi comæ decoctum ſubditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ ſuccus cum paſſo potus.
Tordilium bibitum.
Athyllis pota.
Pæoniæ radix ex vino pota.
Symphytum petræum ex aqua potum.

Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum Melitites ebibitum.

Ad renum calculos & arenulas.

Nardus Indica potui data.
Nardus Celtica potui data.
Nardus montana potui data.
Verùm Celtica cæteris præstat.
Lauri folia pota, quin & radicis cortex qui longè potentior est, potus.
Cerasi gummi ex vino haustum.
Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum.
Ononis radicis cortex cum vino potui datus.
Anisum potum.
Cumini alterius syluestris semen potum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Chamæmeli decoctum potum, vel fotu adhibitum.
Parthenij folia hausta.
Althææ decoctum bibitum.
Alismatis decoctum potui datum.
Tribuli vtriusque fructuum succus haustus.
Rubi radix pota.
Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.
Vmbilici veneris folia cum radice pota.
Vinum absinthites bibitum.
Adianthum potui datum.
Trichomanes potui data.
Vua passa alba comesa.
Melitites vinum assiduè potum.
Alcyonium tertium potum.

Ad renum vlcera.

Lac omne potum.
Plantaginis radices, & folia ex passo sumpta.
Vua passa alba comesa.
Melitites vinum assiduè potum.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.
Vinum absinthites potum.
Vinum Melitites potum.

VESICAE.

Ad ciendam remorantem vrinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctæ, vel tritæ citra coctionem, & potæ.
Nardus Indica potui data.
Nardus Celtica potui data.
Nardus Montana potui data.
Cardamomum ex vino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Casia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij semine. sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, vel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertímque terebinthina. hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides deuoratæ, vel potæ.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albæ populi cortex vnciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum, & radicum decoctum in potu sumptum.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex vetere vino haustum.
Oleæ Aethiopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ inuolucri decoctum bibitum.
Punicæ acidæ succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex aceto mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculis elixus, & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquo modo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ vtriusque semen bibitum.
Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquæ cum semine elixæ, & in cibum datæ.
Asphodeli radix pota.
Bulbus vomitorius in cibum sumptus, vel eius decoctum potum.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Cæpa decocta in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Saluiæ decoctum haustum.

Crocodilij semen bibitum.
Thymi decoctum potui datum
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpyllum in potu, sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinæ albæ radix pota.
Achanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex vino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthium potui datum, vel eiusdem decoctum bibitum.
Hyssopi decoctum in potu assumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen, & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi comæ, & seminis decoctum bibitum.
Apium crudum, coctúmue in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctum haustum, vel in desessionibus additum.
Lithospermi semen ex vino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex vino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semen haustum, Est enim valentissimum medicamentum.
Saxifraga potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita. Sed semini vis longè maior.
Iunci marini semen frixum, & ex diluto vino haustum.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ siue halicacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ asparagi, radicésue in vino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.
Vmbilici Veneris folia cum radicibus manducata.
Bunij, & pseudobunij semen potui datum.
Astragali radix ex vino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ viticulæ primæ coctæ, comestǽq;.
Chamædaphnes foliorum succus ex vino sumptus.
Vinum Cydonites potum.
Vinum Hyssopites potum.
Vinum Scillinum potum.
Vinum absinthites potum.
Aqua mulsa in potum accepta.

Ad vrinæ angustias.

Cimices lectularij triti, & vrinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex vino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum in sessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix semen, & folia ex vino decocta pota.
Sandycis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibum sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut vino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex vino, aut ex passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potum.
Pastinacæ syluestris semen potum, vel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum vino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex vino, vel ex aqua paratum potum.
Anthyllis altera drachmarum duarum pondere bibita.
Pæonia potui data.
Althææ decoctæ succus ex vino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta, in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.
Lapis Hæmatites ex vino bibitus.
Lapis Morochthus ex aqua bibitus.
Lapis Iudaicus ciceris magnitudine ex aqua calida potus.
Lapis Spongiæ ex vino haustus.

Ad vrinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.
Sisymbrij semen in vino bibitum.
Panaces heraclium ex vino haustum.
Seseli Massiliense potui datum.
Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
Olusatri radix cum semine ex mulso pota.
Polycnemum ex vino bibitum.
Clinopodium haustum.
Oenanthes radix cum vino epota.
Conyzæ folia, & flores in potu.
Aspleni decoctum potui datum.
Cæpæ cum asparagi radicibus decoctum, in potu sumptum.
Onobrychis bibita.
Polygoni succus haustus.
Saxifraga in vino decocta potui data.
Xyridis radix ex mulso pota.
Tragij liquor semen, & folia in potu sumpta.
Rusci folia, radices, baccæ bibitæ.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
Elichrysi coma ex vino hausta.

Ad vesicæ vlcera.

Myrthi folia, & semen pota.
Lac omne bibitum.
Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.
Glycyrrhizæ succus ex passo sumptus.
Vua passa alba comesa.

Ad vesicæ vulnera.

Butyrum infusum.
Equiseti folia ex aqua pota.

Ad eiiciendos vesicæ calculos.

Ossifragi auis ventriculus paulatim in potu haustus.
Muris fimus, qui Muscerda dicitur, cum mulso, & thure potus.
Vrina apri potui data.
Rumicis radicum ex vino decoctum bibitum.
Sion crudum, coctúmue haustũ, vel comestum.
Sisymbrij semen potum.
Baccharis decoctum haustum.
Apij semen, vel radix vino bibita.
Fœniculum erraticum potum.
Sagapenum potui datum.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes decoctum in potu sumptum.
Vitis viniferæ lachryma in caudice concreta ex vino pota.

Ad vesicæ calculos frangendos.

Cardamomum, cum corticis radicis lauri drachma, potum.
Bdellium potum.
Cerasi arboris gummi bibitum.
Aspleni decoctum haustum.
Lithospermum ex vino albo potui datum.

Saxifraga ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.

Ad vrinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in vino austero bibita.

Ad vesicæ scabiem.

Panaces herculeum cum mulsa aqua aut vino potum.
Cepæa herba bibita.

Ad mictum grumorum sanguinis.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.

Ad cruentos mictus, ex fractis calculis prouenientes.

Acida muria illico clysmate infusa per vrinæ fistulam.

VIRILIVM ET PVDENDORVM.

Ad Venerem ciendam, stimulandámque.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle, & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibum sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maioris radix tosta, vel elixa ex vino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum, vel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Galij radix assumpta.
Mentæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix quæ vegetior est bibita, vel comesa.
Satyrij radix esitata.
Horminum in vino potum.
Gladioli superior radix ex vino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex vino hausti.
Lac omne haustum.

Ad augendam geniturам.

Coriandrum bibitum.

Omnia medicamenta quæ venerem excitant, præterea, quæ in calore & siccitate excellunt.

Ad Venerem inhibendam.

Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisque inuncta.
Lactucæ semen potum nocturnas veneris imaginationes arcet.
Anethi seminis, & comæ decoctum assiduè potum.
Ruta in cibo, potúque sumpta.
Canini testiculi herbæ languidæ, flaccidáque radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.
Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.

Ad seminis profluuium.

Nymphææ radix bibita.
Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.

Ad pudendorum vlcera.

Oesypus illitus.
Aloë illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in vino decoctus cum melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

Ad testium inflammationes.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in vino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cum floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix, & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri foliis.
Sal cum origano & fermento illitum.
Cuminum cum passa vua, fabæq; lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cùm passa vua, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex vino impositum.

Ad genitalium pruritum.

Saluiæ decoctum ex vino illitum.
Resinæ omnes, præsertimque terebinthina illita.

Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

Ad eos qui natura præputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus. Tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus præputij iacturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

Ad genitalium phagedenas exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

Ad genitalium thymos.

Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel syluestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.
Ruta cum pipere, nitróque confricata.
Tithymali characiæ lac inunctum.
Chamæsices rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.

VTERI.

Ad vteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cum melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.
Bitumen olfactum, suffitum, & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum vino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana x v. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

Ad menses ducendos.

Iris Illyrica ex vino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Casia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, vel ex myrrha suppositum.
Amomum pessis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.

Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel rutæ succo admota.
Styrax pota, & apposita.
Bitumen ex vino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phillyreæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex vino haustum.
Oleæ Aethiopicæ, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amaræ admotæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce Græca ebibitum.
Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cæpæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus, & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramento aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Rhaphanus in cibum sumptus, vel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Brassicæ, succus ex loliacea farina suppositus, vel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, vel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita, vel eiusdem succus suppositus.
Condryllæ gummi ex myrrha subditus.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota, tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex, & semen potui datum.
Anemones radix ex vellere apposita.
Hederæ Corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelite drachmæ pondere haustum.
Origanum potum.
Absinthium haustum, vel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex vino haustum.
Thymi, thymbræque decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, vel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta vtraque tum pota, tum subdita.
Panaces Herculeum ex vino haustum.
Ligustici radix, & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex vino sumptum.
Sison bibitum.
Libanotis radices potæ,
Peucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.
Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum pipere, & myrrha bibitus
Galbanum suppositum, & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Lilij cremata radix ex rosaceo subdita.
Melissophylli decoctum in desessionibus.
Trifolij semen, & folia pota.
Polij vtriusque decoctum haustum.
Scordij succus bibitus, vel herba ipsa subdita.
Artemisiæ decoctum sessionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia, & flores poti.
Hemerocallis radix cum vellere subdita.
Rusci folia & baccæ ex vino sumpta.
Leucoij decoctũ fotum, & sessionibus admotũ.
Eiusdem semen duarum drachmarum pondere ex vino sumptum.
Anthemidis decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes potui data.
Anagyris trita folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm suppositum.
Coris semen potui datum.
Vrticæ vtriusque folia trita, & cum myrrha subdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum vino sumpta.
Medij semen haustum.
Chamædaphnes foliorũ succus ex vino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragij liquor bibitus, quin etiam semen, & folia pota drachmæ pondere.
Chrysocome ex mellicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum.
Helichrysi coma ex mulso potui data.
Mãdragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Eiusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum Nigrum suppositum.
Veratrum Album suppositum.
Vitis nigræ tenellæ viticulę in cibum sumptæ, decoctæ olerum, vel asparagorum more
Heliotropij folia supposita.

Vinum

Vinum scillinum bibitum.
Vinum absinthites haustum.
Vinum hyssopites potum.

Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens in sessionibus additum.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu vel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota, tum indita.
Oleæ sylvestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, & obsoniis inspersi, concoctiue sumpti.
Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratis.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditum, vel desessionibus additum.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota, tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota quàm subdita.
Coagulum Leporinum potum, ac etiam subditum.
Coagulum Hædinum potum, ac etiam subditum.
Coagulum Agninũ potum, ac etiam subditum.
Coagulum Ceruinum potum, ac etiam subditum.
Coagulum Hinnulinum potum, ac etiam subditum.
Coagulum Vitulinum potum, ac etiam subditum.
Ceruinum cornu vstum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum siccatum tritúmue cùm thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barbæ hyrcinæ succus ex vino sumptus, vel suppositus.
Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex vino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillea subdita.
Idæa radix hausta.
Rubi decoctum potui datum.
Equiseti folia bibita.
Menta fotu subdita.
Iunci marini semen frixum, & ex vino diluto potum.
Ocimastrum potum ex vino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ, flore luteo, radix, & semen ex vino nigro pota.
Pæoniæ feminis grana xij. ex vino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex vino decoctum haustum.
Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex vino bibitum.
Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi acini numero x. ex vino hausti.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semen cum sulphure, & vino suppositum.
Semperuiuum maius in vellere subditum.
Vuarum vinaceorum decoctum haustum, & fotu appositum.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fœx imo ventris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex vino haustus.
Morochthus lapis in vellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex vino sumptus.
Samia terra cum sylvestris punicæ floribus hausta.

Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere cum pulegio bibitum.
Cyclaminis alterius semen haustum.
Allij comæ decoctũ fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha, & pipere sumpta, vel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum
Apij semen in potu sumptum,
Marrubij decoctum bibitum,
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctũ in desessionibus adhibitũ.
Circeæ radix quatuor librarum põdere contusa, & in septem dulcis vini heminis macerata per noctem, diémque tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis, & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarum duarum pondere ex vino haustum.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpityos ex melle subdita.

Chryso

Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Thrycomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.
Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianti decoctum bibitum.

Ad expellendum fœtum.

Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
Caniculæ lac primæ fœturæ haustum mortuum pellit.
Oesypus, in lana suppositus.
Caprarum montanarum fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle fotu adhibitum.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclaminis radix fœmori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.
Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamum bibitum, inditum, incensúmque.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentissima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis Massiliensis radix pota, quin etiam & semen.
Galbanum cum myrrha, & vino potum, suffitúmque.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum haustum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum in sessionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarum pondere ex vino potum.
Onosmatis folia ex vino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin & adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in vterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in vino potum.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci vino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis fœmori adalligatus.
Aëtites lapis pro amuleto fœmori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Brassicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drachmæ pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria virili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere quatuor diebus à purgatione potus.
Asplenum (vt quidam credunt) silente luna nocturno tempore decerptum cum muli liene ventri adalligatum.
Periclymeni semen, & folia diebus triginta sex pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quinque diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum vuluæ admota.

Ad conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex vino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tussilaginis decoctum potui datum.

Ad prohibendum abortum.

Aëtites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pæoniæ siccata radix potui data.
Altheæ decoctum infusum.

Ad prægnantium malacias.

Vitis viniferæ foliorum capreolorumq́; succus potus.

Ad. vteri.

Ad vteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
Viticis foliorum, & seminis decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis Herculei lachryma ex melle indita.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lactéque indita.
Parthenij decoctum in desessionibus additum.
Althæa decocta, ac subinde anserino, suillóve adipe, aut resina terebinthina subacta, subdita.

Ad exulceratos locos.

Aspalathi ex vino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerint infusum.
Oesypum inditum. Explet enim & emollit.
Fœni græci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & Gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum pessis immissum.
Panaces Herculeum ex melle inditum.
Ebuli, sambucíque decoctum fotu admotum.
Parthenij decoctum in desessionibus.
Fœni græci ex aqua expressus succus cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

Ad vteri inflationes.

Rutæ ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium, & eius radix drachmæ pondere pota.

Ad procidentem vterum.

Casia fotu vel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in sessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ vtriusque folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps Anserinus illitus.
Adeps Gallinaceus illitus.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum, vel infusum.
Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recenti suillo adipe, vel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

EXTREMORUM MEMBRORUM.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositum.
Ficulneum lac cum farina fœni græci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres, suo cum operimento tusæ, impositæ.
Mustelæ crematæ cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinúsve ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.
Caprarum montanarum fimum ex earum adipe illitum.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polenta decocta, & emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Brassica cum fœno græco, & aceto in cataplasmate.
Intybus per se & cum polenta illitus.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex vino pota.
Cyclaminis decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Panaces Herculeum cum passa vua illitum.
Libanotis cum loliacea farina, & aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, & hircino adipe exceptus illitus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.

Semper

Semperuiuum inunctum, vbi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans vnguentaria illita.
Sambuci & Ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua, & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testæ exustæ impositæ.

Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.
Helenij folia ex vino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum, vel clystere infusum.
Populi albæ cortex vnciæ pondere haustus.
Iberis contusa, & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium Garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bubus in pascuis degentibus illitum.
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Althææ decoctum potui datum.
Sinapi tritum cum fico impositum donec ruborem excitet.
Nasturcium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia, & radices, cum helenij radice trita, & imposita.
Agaricum trium obolorum pondere in aceto mulso potum.
Rhaponticum potum.
Androsæmi semen bibitum. Sed à purgatione aquam exorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthę radicis ex vino decoctum bibitũ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum, quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens tritaque donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.

Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustino, & Irino oleo subactum illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpityos folia quadraginta diebus ex dulci aqua bibita.
Betonicæ folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum vino, myrrha, & pipere sumptum.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex vino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopis decoctum bibitum.
Arction ex vino haustum, & illitum.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere in aquæ cyathis tribus tricenis quadragenisve diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
Cucumeris syluestris radix clysmate infusa.
Spartij ramorum ex aqua marina dilutum infusum.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex vino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Brassica cum fœno græco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptum.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Psyllium ex rosaceo, & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Fucus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcissi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia vel oleo illitus.

Ad articulorum tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

Ad perniones.

Thus cum suillo adipe aut anserino impositum.

Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ vngulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici veneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo & rosaceo adhibitæ.
Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracunculi maioris folia ex vino decocta, & imposita.
Oleum in excauata asphodeli radice decoctum illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleum cum pauca cera in eius excauata radice feruefactum, illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex vino illitum.
Alumen aqua aspersum.

Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.

Pulmo Agninus impositus.
Pulmo Vrsinus impositus.
Pulmo Suillus impositus.
Calceamentorum veterum soleæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

Ad pedum rimas.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita, & inspersa.
Oleæ syluestris folia trita, & imposita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloe cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousque liquescat, inuncta.
Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle imposita.
Quinque folij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

Ad paronychia.

Thus cum melle illitum.
Eboris scobes inspersus.
Paronychiæ folia illita.

Ad scabros vngues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupressi pilulæ impositæ.
Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia, & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terrebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice imposita.
Fæx vini cremata ex resina.

Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM genera ex Dioscoride.

FEBRIVM.

Ad tertianas.

ARANEVS plagellæ confricatus, linteolóve illitus, mox fronti, aut temporibus impositus.

Vermes terreni cũ anserino adipe decocti, & illiti.

Plantaginis radices integræ tres cum vini cyathis tribus, & pari aqua potæ.

Trifolij bituminosi tria folia trita, totidémque semina epota.

Hypericum ex vino bibitum.

Verbenacæ supinæ tertius à terra geniculus cum adiacentibus foliis bibitus.

Heliotropij seminis grana quatuor pota ante febris accessionem.

Portulacæ succus haustus.

Ad quartanas.

Cimices lectularij septem cauis fabarum inclusi, & poti.

Plantaginis radices integræ quatuor, cum vini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.

Vermiculi, qui in Dipsaci echino internis partibus conclusi reperiuntur, in aluta collo, brachióve adalligati.

Ruta syluestris cum vino pota.

Hypericum ex vino haustum.

Quinquefolij rami quatuor sumpti.

Verbenacæ supinæ quartus à terra geniculus vnà cum adiacentibus foliis haustus.

Heliotropij seminis grana quatuor hora vna ante accessionem pota.

Ad diuturnas febres.

Galli senis ius Dioscoridis modo paratum potum.

Agaricum haustum.

Vinum melitites haustum, vbi ventriculus magna imbecillitate laboret.

Ad hepielas.

Hyosciami tria, vel quatuor folia pota.

Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.

Smirnij semen potum.

Piper bibitum.

Ruta pota.

Sagapenum haustum.

Anthemis clysmate infusa.

Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.

Quinque folij folia ex dulci aqua, aut diluto vino cum exiguo pipere bibita.

Ad eticam.

Portulaca tum ventriculi osculo, tum hypocundriis illita.

Ad febrium algores.

Piper haustum.

Agaricum drachmæ pondere sumptum.

Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.

Abrotanum ex oleo inunctum.

Calaminthæ decoctum potum.

Panaces Herculeum illitum.

Smyrnij semen, & radix ex mulso pota.

Pyrethrum inunctum.

Laser cum pipere, & thure ex vino haustum.

Conyza ex oleo inuncta.

Coris semen cum pipere haustum.

Buglossi radix cum semine bibita.

Periclymeni semen ex oleo inunctum.

Ad

Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, vel ter qualibet die ex vino pota.

TVMORVM PRAETER NATVRAM.

Ad inflammationes.

Harundinum virentia folia tusa illita.
Glandes intritæ, & illitu appositæ.
Rohis semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici Veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum in succidis lanis, aut spongiis impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum, vbi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xyridis radix ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita, vbi inflammatio diutius perseuerat
Papaueris folia, vnà cum calycibus illita, vel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyosciami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta adhibita.
Sambuci ebulique præterea folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi imposti.
Tritici pollen ex hydrelæo, vel aqua mulsa illitus
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle, & vua passa illita emarginat, disrumpitque.
Cupressi folia trita & imposita.
Sabinæ folia ex vino illita carbunculos circumscribunt.
Oliuæ maturæ arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Columbinum fimum cum melle, & lini semine subactum.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces Herculeum illitum.
Coriandrum cum passa vua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

Ad furunculos & tubercula.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.
Sal cum vua passa aut suillo adipe, aut melle impositum.
Hastulæ regiæ radix in fæce vini decocta, illita.
Ephemeri folia ex vino cocta, & imposita.
Vtriusque vrticæ folia illita.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum resina terebinthina imposita.
Scammoniæ succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice, aut resina terebinthina exceptus, illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

Ad gangrænas.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuium spongiis exceptum & impositum.
Loliaceæ farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, ficcis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali caraciæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

Ad eryſipelas, & ſacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupreſſi folia per ſe, & cum polenta impoſita.
Rhamni folia illita.
Liguſtri folia adhibita.
Roſæ illitæ.
Acaciæ ſuccus inunctus.
Oleæ ſylueſtris folia contrita, & impoſita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo roſaceo, & vino illita.
Menſtruus mulierum ſanguis circumlitus,
Caprarum montanarum fimum ex vino, vel aceto decoctum impoſitum.
Vrinæ humanæ ſedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, ſiccis roſis, roſaceo & malicorio adhibi[illegible]
[illegible] ex oleo decocta, & illita.
Braſſica vtraque inciſa, & cum polenta emplaſtri modo impoſita.
Portulaca cum polenta cataplaſmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & ceruſſa.
Intybi radix, & folia cum polenta impoſita.
Iſatidis folia illita,
Acinos cataplaſmatis addita.
Rutæ ſuccus cum aceto, ceruſa, & roſaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentave illitum.
Lilij folia ex aceto illita.
Tuſſilaginis folia trita, ex melle impoſita,
Parthenium cum floribus emplaſtri modo impoſitum
Polygonum illitum.
Anchuſæ radix cum polenta adhibita.
Lycopſis radix cum polenta impoſita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine impoſita.
Quinquefolij radix decocta cataplaſmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris vaſcula conciſa cum polenta impoſita.
Solani hortenſis folia cum polline polentæ illita. Quin & eiuſdem ſuccus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita,
Cicutæ ſuccus inunctus.
Vmbilici Veneris ſuccus circumlitus.
Pſyllium, , & eius ſpiſſamentum inunctum.
Lens paluſtris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes impoſita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, aut hyſſopo illitum.

Ad herpetas.

Acaciæ ſuccus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo roſaceo ex vino impoſita.
Oleæ ſylueſtris folia contrita, & impoſita.
Caprarum montanarum fimum ex vino, vel aceto decoctum illitum,
Lentes cum fertula campana, roſaceo, ſiccis roſis, & malicorio cataplaſmatis inditæ.
Helxines ſuccus cum ceruſſa inunctus.
Plantago impoſita.
Chelidonium maius ex vino illitum.
Rubi folia illita.
Solani hortulani ſuccus cum ceruſſa, roſaceo, & argenti ſpuma illitus.

Ad epinictydas.

Ouillum, caprillúmve fimum ex aceto illitum.
Braſſica conciſa cum polenta impoſita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum Rhoe obſoniorum cataplaſmatis indita.
Abſinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum paſſa vua, & melle impoſitum.
Viſcum in ſplenio adhibitum.
Heliotropij ſemen illitum.
Vua paſſa à nucleis repurgata, cum ruta impoſita

Ad ſtrumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum farina hordeacea, & pueri impubis vrina decocta, illita.
Ficus ſiccæ coctæ, & impoſitæ.
Groſſi coctæ & illitæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum ſumptæ.
Muſtellæ ſanguis inunctus.
Aſinini vnguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulum fimum è bubus herbas paſcentibus ſumptum illitum.
Hordei farina cum pice, & impubis pueri vrina excepta, impoſita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex vino decocta, adhibita.
Fabarum farina cũ melle, & fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum ſale impoſita, vel radix collo ſuſpenſa.
Sinapi cum ſulphure illitum.
Naſturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impoſitum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Meliſſophylli folia cum ſale cataplaſmatis addita.
Althæa ex vino, vel aqua mulſa decocta impoſita.
Quinquefolij radix decocta, ac conciſa adhibita.
Laſerpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici Veneris ſuccus circumlitus.

Mandra

Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitique.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illitæ.
Capparis radix, & folia trita & imposita.

Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ coctæ, & illitæ.
Bubulum fimum ex pascuis sumptum impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotanum cum farina hordeacea, & hydrelæo subacta illitum.
Acinos herba imposita.
Panacis Asclepij flores, & semen cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliaceæ farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetóve, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis succus, & semen illita.
Personatæ radix cum axungia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fæx illita.

Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.
Lini semen illitum.
Fœni græci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulum fimum ex pascuis assumptum ex aceto illitum.
Loliacea farina cum fimo columbino in vino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum melle decoctus, & illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque vrtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus & semen imposita.

Ad tumores in vniuersum.

Suillus adeps illitus.
Brassica vtraque concisa, cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fœni græci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa vua, & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta, & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smyrnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera coacta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetóve, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex vino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fæx cruda per se, vel cum myrto illita.

Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua passa à nucleis expurgata trita, cum ruta imposita.

Ad tumores ex ictu.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbráque illita.

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetóve perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fœno græco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui vitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloë ex melle.
Laserpitij liquor illitus.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex vino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa vua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ æquali portione duabus tantum horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

VVLNERVM.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.
Vlmi folia sed multò magis corticis tilia si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo vase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.
Poterij radix concisa illita.
Smyrnij radix imposita.
Aloë in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in vino, aut mulsa aqua decocta imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpityos, ex melle adhibita.
Sideritis altera imposita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis quælibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine ex aqua vel posca.
Succida lana vino, aceto, oleóve infusa.
Dracunculi folia ex vino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

Ad fluxum sanguinis vulnerum.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Gallæ crematæ vino, aceto, aut muria extinctæ inspersæ.
Punicorum cytini impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressus pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimum ex aceto.
Asininum fimum tum crudum, tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix admota.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.

Quinque

Qu inquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semẽ oboli pondere in mulsa aqua potum.
Stratotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & Sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulpur impositum.
Gypsum insperṡum.
Spongiæ siccæ recentes, & vacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

Ad sanguinem ex cerebro erumpẽtem.

Gallinaceorum cerebrum ex vino potum.
Stibium tritum inspersum.

Ad sanguinis grumos.

Thymus impositus.
Thymbra illita.

Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

Ad ossa carne vestienda.

Iris Illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

Ad vulnerum inflammationes.

Bubulum recens fimum ex pascuis sumptum ac subinde foliis inuolutum, & in feruenti cinere calefactum impositum.
Pinorum, & piscearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex vino, & thure illita.

Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinæ radix illita.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

Ad carnis excrescentias.

Gallæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanæ crematæ cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes vstum impositum. Quin etiam æris flos admotus.
Plumbum elotum tritum, inspersum, illitum, vel quoquo modo admotum.
Stibium tritum, inspersum, illitum, vel quoquo modo admotum.
Argenti spuma trita, inspersa, illita, vel quoquo modo admota.
Cerussa trita, inspersa, illita, vel quoquo modo admota.
Chrysocolla trita, inspersa, illita, vel quoquo modo admota.
Ochra trita, inspersa, illita, vel quoquo modo admota.
Diphryges tritum, inspersum, illitum, vel quoquo modo admotum.
Auripigmentum tritum, inspersum, illitum, vel quoquo modo admotum.
Pumex tritus, inspersus, illitus, vel quoquo modo admotus.
Corallium tritum, inspersum, illitum, vel quoquo modo admotum.
Asij lapidis flos siccatus tritus, inspersus, illitus, vel quoquo modo admotus.
Pyrites lapis cum resina impositus.

Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa, vel illita.
Plumbum elotum impositum.

VLCERVM.

Ad depascentia vlcera, quæ Græcis φαγέδαινα vocantur.

Pini piceæq; cortex cum chalcantho tritus illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia trita inuncta.
Sabinæ vtriusque folia trita, & admota.
Rhamni cuiusque folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturæ exustæ, tritæ & inspersæ.
Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.

Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Amygdalæ amaræ ex vino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum, & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex vino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquo modo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia addita.
Asphodeli radix, & folia ex vino.
Anagallis trita addita.
Hederæ decocta folia ex vino
Chelidonij maioris radix ex vino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium virens appositum.
Marum admotum.
Panacis Asclepij flores, & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa ex melle.
Coriandrum cum pane polentáve illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondilium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squamma inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges iuunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cum gallæ crematæ pari podere ex aceti fæce.

Ad vlcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus admotum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo vase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes siccæ, & vacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

Ad malefica dolosáque vlcera.

Plantago quoquo modo imposita.
Dracuuculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryoniæ folia, fructus radix cum sale imposita.
Filicis fœmine radix trita, & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis ex melle.

Ad sinus & fistulas.

Iridis Illiricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi maioris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Sphondilij ramenta circumligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali charatiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquo modo adhibita.

Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrij modo imposita.
Spongiæ aridæ lino ligatæ, & in pœnicilli modo impositæ.

Ad vlcera ab erodentibus prouenientia.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

Ad phthiriasim.

Staphis agria trita, & ex oleo illita.

Ad sordida vlcera.

Oleæ syluestris folia tusa ex melle.
Iris Illyrica ex melle.
Colymbades tritæ & impositæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.

Purpuræ

Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ indicæ cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Brassica cum fœno græco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ ex melle.
Ballote ex melle
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ supinæ folia illita.
Narcissi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructúsque cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes vstum inspersum.
Vrtica vtraque trita, & illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita,
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquo modo adhibitum.
Asij lapidis flos exiccatus, & illitus.

Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ouo illitũ pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo vel anserino adipe exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calciamentorum veterum cinis inpositus.
Suillus adeps inunctus.
Fimum Ouillum cera & rosaceo subactum.
Fimum Columbinum cum lini semine ex oleo.
Fimum Gallinaceum cum lini semine ex oleo.
Sesamum ex rosaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betæ virentia folia illita.
Brassicæ cinis ex oui albo.
Lactucæ syluestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex vino
Acanthi radix illita.
Rutæ syluestris semen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratum illitum pustulas prohibet.
Typhæ flos vetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen, & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbasci syluestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum pustulas prohibet.
Alumen ex aqua.
Sal ex oleo pustulas prohibet.
Cimolia terra illita pustulas prohibet.
Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex veteri suillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narcissi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cauatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum mænarum cinere impositi.

Ad intertrigines.

Calciamentorum crematorum soleæ illitæ.

Ad vlcerum inflammationem.

Aranei tela imposita.

Ad vlcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla ossium quadrupedum quælibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Assij lapis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

Ad vlcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum cinis illitus.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Aloë inuncta.
Eupatorij folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fœminæ radix sicca in puluerem aspersa.
Cadmia admota.
Aes vstum impositum.
Squama æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.

Stimmi quoquo modo adhibitum.
Molybdæna quoquo modo adhibita.
Argenti spuma quoquo modo adhibita.
Cerusa quoquo modo adhibita.
Chalcitis quoquo modo adhibita.
Pumex quoquo modo adhibita.
Fæx vini cremata quoquo modo adhibita.
Calx lota quoquo modo adhibita.
Corallium quoquo modo adhibitum.
Asij lapidis flos quoquo modo adhibitus.
Fornaceæ testæ tostæ quoquo modo adhibitæ.

LVXATIONVM ET FRACTVRARVM.

Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.
Personatæ radix trita illita dolores artuum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum foliis cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, vel vino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera coacta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica vtraque imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum vino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum vitis, & vinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina, & melle.

Ad ossa fracta.

Myrthi foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, vino acetóque perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfusum.

Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita, & imposita.
Vitis nigræ radix.

Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & sale potum.
Lixiuium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale & melle.

Ad ruptos.

Acori decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij semine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium haustum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in vino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum pondere deuoratum cum mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum vino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comesta, vel pota.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum potum.
Abrotani semen ex aqua potum.
Origanum cum ficu deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum vino.
Scordium additis nasturtio, melle, resináque deuoratum.
Althææ decoctum potum.
Alceæ radix in vino vel aqua, pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræū cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Herichrysi coma in vino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

VENENORVM.

Ad omnium venenosorum morsum, ictúmque.

Iridis illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex vino potum.
Nardus Celtica cum absinthij decocto hausta.

Phu antidotis inseritur, quæ venenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Cassia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex vino haustæ.
Ericæ flores poti. Quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum vino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.
Coagulum Læporinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Agninum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Hinnulinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Aprinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Ceruinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Vitulinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Bubulinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Hædinum potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Capreæ potum ex vino trium obolorum pondere.
Coagulum Laticornis potum ex vino trium obolorum pondere.
Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo, & cumino potus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina ex aceto, & vino imposita.
Porri succus ex melle sumptus. Quin & coma illita.
Porrum sylvestre esitatum.
Piper quoquo modo sumptum.
Eryngium ex vino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex vino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex vino haustum.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex vino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex vino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, ac etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex vino sumpta, vel cataplasmatis addita.
Pulegium ex vino potui datum.
Dictamni succus ex vino potus.
Baccharis radix ex vino bibita.
Panacis Herculei semen cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex vino sumptæ.
Cuminum ex vino haustum.
Ammi cum vino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex vini sextariis duobus hausta, vel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganij radix ex vino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra Lemnia hausta.
Sal cum origano melle, & hyssopo illitum.

Ad viperarum morsum.

Costus, semiunciæ pondere potus.
Cassia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.
Fraxini folia, vel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotanum illitum.
Galbanum Splenij loco superiectum.
Origanum virens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota. Sed locus antea aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex vino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex vino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore vino. Quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex vino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex vino macerata illita.
Raphanus inunctus.
Brassicæ succus cum nitro, & iride potus.
Chondrylla manducata.
Allium ex vino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex vino sumptus.
Ferulæ medulla in vini potione.
Aparinæ succus ex vino potui datus.

Rubiæ radicis ſuccus cum foliis potus.
Tribuli terreſtris ſuccus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchuſæ Alcibiadis nomine folia, radicéſque tum comeſta, tum bibita, tum adalligata.
Ocimaſtri ſemen ex vino hauſtum.
Sambuci, ebulíque radix ex vino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarum pondere hauſta.
Vitium ſarmentorum cinis ex aceto illitus.

Ad ſerpentum & aſpidum morſum.

Cancri fluuiatiles crudi, tritíque cum aſinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis teſticulus potus.
Caſtorium bibitum.
Muſtelæ ſalitæ, & in vmbra exiccatæ puluis drachmarum duarum pondere ex vino ſumptus.
Ranæ cum ſale in oleo decoctæ comeſæ.
Gobius piſcis deuoratus.
Cimices lectularij ſeptem quoquo modo hauſti.
Aprinum iecur, & recens, & ſiccum ex vino ſumptum.
Gallinaceorum carnes diſſectæ, ita, vt tepebunt appoſitæ, crebróque mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarum fimum in vino, vel aceto decoctum illitum.
Mel ex calido roſaceo bibitum.
Aſphodeli radix trium drachmarum pondere ſumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplaſmatis.
Naſturtium hauſtum.
Spinæ albæ ſemen potum.
Abrotanum ex vino ſumptum.
Hyſſopum tritum cum melle, ſale, & cumino impoſitum.
Nepeta pota, vel cataplaſmatis indita.
Panacis Aſclepij ſemen cum floribus hauſtum, & inunctum.
Panaces chironium bibitum, & illitum.
Hieracij ſuccus ex vino potus.
Elaphoboſci ſemen in vini potione ſumptum.
Euphorbium inciſa capitis cute ad os, vſque in vulnus impoſitum, ſtatímque conſutum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Meliſſophyllum ex vino hauſtum, & plagæ admotum.
Marrubij folia hauſta.
Serpyllum tum potum, tum impoſitum.
Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis ſumpta.
Phyllitis ex vino hauſta.
Smyrnij radix illita.
Fœniculum ex vino ſumptum.
Sagapenum ex vino potui datum.
Libanotis radices cum vino bibitæ.
Scordium ſiccatum ex vino ſumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex vino pota. Præpota verò demorderi prohibet, id quod præſtant ſemen, & folia.
Ocimaſtri ſemen potum.
Eupatorij ſemen, & folia in vino ſumpta.
Helichryſi coma ex vino bibita.
Verbenacæ ſupinæ radix, & folia ex vino hauſta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex vino ſumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, vbi illatum venenum frigidum ſit: frigidum verò vbi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyſſopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto geſtatus.

Ad hæmorrhoi morſum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copioſius hauſtum.
Vitium viniferarum folia decocta, & ex melle ſubacta impoſita.

Ad ceraſtæ morſum.

Seſamum cum roſaceo inunctum.
Raphani ſemen ex vino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

Ad ſcolopendræ morſum.

Aſphodeli radix, & ſemen ex vino pota.
Sal ex melle, & aceto.
Ruta ſylueſtris admota. Quin, & bibita ex vino.
Muria acida fotu adhibita.
Ariſtolochia ex vino pota.
Serpyllum potui datum ex vino.
Calamintha ex mero ſumpta.

Ad dryini morſum.

Ariſtolochia cum vino hauſta.
Trifolij bituminoſi folia in potu ſumpta.
Aſphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tuſæ, & icto loco illitæ.

Ad natricis morſum.

Origanum tritum, & aqua ſubactum ex lixiuio, & oleo inditum.
Ariſtolochiæ cortex minutim contritus cum querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
Ariſtolochiæ binæ drachmæ in potione poſcæ potæ.
Marrubij ſuccus ex vino hauſtus.
Fauus recens ex aceto ſumptus.

Ad cenchri morsum.

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, & asphodeli radice ex vino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus, & impositus.
Allium cum ficulneis foliis, & cumino illitum.
Absinthium vino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in Splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex vino haustum.
Serpyllum ex vino potum.
Eruca ex vino sumpta.
Cupressi recentes pilulæ ex aceto potui datæ.
Cyclaminus ex aceto mulso sumpta.
Pyrethrum ex vino potum.
Chamæleonis radix bibita.

Ad pastinacæ marinæ, scorpionis, & draconis marini morsum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ viperinis morsibus conueniunt.
Absinthij, aut Sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mulus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

Ad morsum mustelæ.

Eruca comesta, & post eam bibitum vinum odoriferum.

Ad morsum basilisci.

Castoreum drachmæ pondere ex vino potum.
Papaueris succus haustus.

Ad calcidicæ lacertæ morsum.

Portulaca percocta.

Ad rabidi canis morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluuiatiliũ cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radicis vino, per triduum in vino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotharichi piscis salitæ carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina vrina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.
Cæpæ cum ruta, sale, & melle mixtæ.
Allium cum vino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces Herculeum pici mistum, & cataplasmatis additum.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium syluestre in cibo sumptum & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus Cyrenaicus.

Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptæ.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina vino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Menta imposita.
Vrtica vtraque cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe veteri imposita.
Sambuci, & ebulli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuium ficulnei cineris potum, adiecto sale trito, & vino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritique cum asinino lacte poti.
Mulus piscis dissectus, & impositus.
Maluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex vino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex vino.
Lactuca syluestris bibita.
Coris semen potum in vino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum vino bibitum.
Dauci semen ex vino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex vino pota.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores, semenque potum.
Iunci marini tenella folia prope radicem erumpentia imposita.

Hyacinthi radix pota.
Sempervivum maius in potu datum.
Aqua maris fotu applicata.
Punicæ sylvestris radix, quam tenuissimè trita aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu adhibitum, aut eius folia.
Abrotani semen propinatum binarum drachmarum pondere cum hemina vini.
Anisi semen propinatum binarum drachmarum pondere cum hemina vini.
Cumini æthiopici semen propinatum binarum drachmarum pondere cum hemina vini.
Ciceris sylvestris semen propinatum binarum drachmarum pondere cum hemina vini.
Cedrides tritæ admotæ, vel bibitæ.
Platani cortex potus.
Cupressi viridium pilularum admisto vino decoctum.
Chamæpityos decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens, tum siccum bibitum.

Ad scorpionum ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum in vino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex vino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus sativæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluviatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, & impositus, vel tostus devoratus.
Delphinium appositum.
Mulus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimum Asini herbas pascentis vino dilutum haustum.
Fimum Equi herbas pascentis vino dilutum haustum.
Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & vino posita.
Lychnidis semen cum vino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen vino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis.
Phalangium herba pota.
Lactuca sylvestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen, & flores in vino poti.
Abrotanum in vino potum.
Sampsuchum ex aceto, & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositum.
Lacer oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum vino piperéque bibita, & manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonij radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum vino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, vel cum posca, fota.
Galbanum Splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum vino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum vino, & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegij decoctum potum.
Gentianæ decoctum potum.
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarum duarum pondere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

Ad vesparum & apum ictum.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sepo vitulino.

Ad fugandum animalia venenosa.

Iuniperi accensæ fumus.
Cedrides peruncto corpore adipe vel medulla cervina exceptæ.
Viticis folia suffita, vel substrata.
Cancri fluviatiles crudi cum ocimo triti scorpionibus admoti.
Cervinum cornu crudum incensum, suffitúmque.
Cervi, & Elephantis adeps inunctus.
Cervina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffitúque incensum.
Origani folia stratis subiecta.
Dictamnum olfactum omnia, quæ ictu, aut morsu venenum relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.

Peucedani

Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigellæ suffitus.
Galbani suffitus.
Polium vtrumque incensum, stratúmque.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

Ad venena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.
Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha præpota.
Mustelæ salitæ, & in vmbra exiccatæ puluis cum vino.
Mustelæ ventriculus coriandro farctus, & inueteratus.
Caniculæ lac primi partus potum.
Eryngium cum vino potum.
Butyrum deficiente oleo, haustum.
Sanguis Anseris antidotis commistus.
Sanguis Anatis antidotis commistus.
Sanguis Hædi antidotis commistus.
Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum vino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctum cum suis radicibus frequenter potum, crebróque euomitum.
Brassicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drachmæ pondere cum diluto vino sumptum.
Chamæleonis albæ radix cum vino pota.
Spina alba in amuletum congesta, colléque suspensa.
Abrotani semen cum vino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicæ folia drachmæ pondere in vino bibita.
Polemoniæ radix in vino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum vino.
Smilacis asperi acini prius póstve sumpti.
Acetum tepidum bibitum.
Terra Lemnia ex aqua hausta.
Terra Samia ex aqua hausta.

Ad leporem marinum ebibitum.

Cedria contrita cum vino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.
Lac asininum continuè datum.
Passum continuè datum.
Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum vino bibita.
Veratrum nigrum drachmæ pondere datũ cum mulsa, & mali punici acinis.
Scammonij succus drachmæ pódere datus cum mulsa, & mali punici acinis.
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma vna, vel altera bibita.

Ad rubetam ranam ebibitam.

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, & cymino bibitus.
Alismatis radix vnius, vel duarum drachmarum pondere in vino pota.
Merum largius potum, & euomitum.
Harundinis radicis binæ drachmæ potæ.
Cyperi radicis binæ drachmæ potæ.

Ad buprestes, & pinorum erucas ebibitas.

Oleum Irinum potum.
Oleum Melinum potum.
Caricæ comesæ, & earum decoctum ex vino.
Palmulæ thebaicæ in cibo sumptæ, vel tritæ ex mulso, aut lacte potæ.
Pyra omne genus in cibum sumpta.
Humanum lac bibitum copiosè.
Simplicia omnia, quæ epotis cantharidibus prosunt.

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.
Cyrenaicus succus potus.
Laserpitij folia ex aceto hausta. Quin & succus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Niuis glebula cum posca sumpta.
Cimices vino acetóve poti.
Acetum cum sale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum sutorium aceto dilutum, & gargarizatum.

Ad epotas cantharidas.

Halicæ decoctum clismate infusum.
Oryzæ decoctum clismate infusum.
Tragij decoctum clismate infusum.
Maluæ decoctum clismate infusum.
Semen lini decoctum clismate infusum.
Semen fœni græci decoctum clismate infusum.
Althææ decoctum clismate infusum.
Nitrum ex hydromelite potum.
Nuclei pinei ex vino sumpti.
Cucumeris semen contritum, ex mulso aut lacte haustum.
Anserinus adeps ex passo potus.

Lac

Lac potum.
Vinum dulce liberalius bibitum.
Thuris cortex ex passo sumptus.
Samia terra, quæ Aster appellatur ex defruto hausta.
Pulegium tritum ex aqua potui datum.
Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.
Vitis recentes ramuli detriti, & ex passo hausti.
Ius esculentum omnium adipum.

Ad haustam salamandram.

Resina pinea in delinctu.
Galbanum ex melle deglutitum.
Nuclei pinei contriti, ex aiugæ decocto poti.
Vrtica cum liliis ex oleo decocta, & pota.
Testudinis marinæ, & terrestris oua cocta deuorata.
Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potum.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.
Acetum tepidum potum, & vomitu redditum.
Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.
Nitrum per sese potum.
Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut lasere haustum.
Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.
Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.
Rubi succus ex aceto potui datus.
Hordeacea farina ventriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.
Thymum ex vino haustum.
Calaminthæ folia arida pota.

Ad colchicum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin & asininum largius potum.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium viticularum succus bibitus
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex vino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

Ad solanum somniferum.

Aqua mulsa copiosè sumpta.
Lac caprillum potum.
Lac asininum potum.
Vinum dulce tepidum cum aniso bibitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchylia omnia tam cruda quàm tosta deuorata.
Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibum sumpti, & eorum iuscula pota.

Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumis semen ex passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, & passo potum.
Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium ex vino sumptum.
Raphanus ex vino sumptus.
Cæpa ex vino sumpta.
Allium ex vino sumptum.

Ad aconitum.

Leporinum coagulum ex vino potum.
Hædinum coagulum ex vino potum.
Vitulinum coagulum ex vino potum.
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
Origani decoctum cum vino absinthite potum.
Rutæ decoctum cum vino absinthite potum.
Marrubij decoctum cum vino absinthite potum.
Absinthij decoctum cum vino absinthite potum.
Sedum maius ex vino absinthite potum.
Abrotanum ex vino absinthite potum.
Chamelæa ex vino absinthite pota.
Aiuga ex vino absinthite pota.
Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, vel lacte cum castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex vino potum.
Vinum in quo aurum, argentum, ferrúmve candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio, & vino paratum potum.
Bubularum carnium præpinguia iura cum vino sumpta.

Ad taxum.

Acetum calidum potum, & vomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

Ad toxicum.

Sanguis Hircinus frixus, & in cibis sumptus.
Sanguis Caprillus frixus, & in cibis sumptus.
Sanguis Leporinus frixus, & in cibis sumptus.
Sanguis Ceruinus frixus, & in cibis sumptus.
Sanguis Caninus frixus, & in cibis sumptus.
Galbanum cum myrrha ex vino haustum.
Quinquefolij radix pota.

Roboris

Roboris cortex tritus ex lacte haustus.
Fagi cortex tritus ex lacte haustus.
Ilicis cortex tritus ex lacte haustus.
Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.
Amomum ex vino haustum.
Carpobalsamum ex vino haustum.

Ad opium & corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarum drachmarum pondere ex vino pota.
Acetum bibitum, & vomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum vinum cum absinthio, & cinnamomo haustum.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixiuio, aut passo potum.
Rutæ syluestris semen cum pipere, & panace ex vino sumptum.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, vel cum satureiæ, aut origani decocto ex vino bibitum.
Pinguia iura in potum sumpta cum vino aut passo.
Ossium medulla ex oleo pota.

Ad cicutam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & vomitu redditum.
Meracum vinum largius epotum, & per interualla repetitum.
Lac tum bubulum, tum asininum potum.
Cæstorium cum ruta, & menta ex vino sumptum.
Amomi vncia epota.
Cardamomi vncia epota.
Styracis vncia epota.
Piper cum vrticæ semine ex vino haustum.
Lauri folia potui data.
Laser ex oleo vel passo potum.
Passum per se largius ebibitum.

Ad ixiam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum ex vino sumptum.
Acetum potum, vomitúque reiectum.
Rutæ syluestris semen potum.
Laserpitij radix pota.
Tragorigani decoctum haustum.
Resina terebinthina deuorata.
Nardus Indica potui data.
Castorium oboli pondere sumptum.
Laserpitium oboli pondere sumptum.
Nuces iuglandes cum resina castorio, & ruta tritæ ita vt singula drachmæ pondus æquent ex vino hausta.
Camelææ succus scilici pondere ex aqua mulsa haustus.
Thapsiæ succus scillici pondere ex aqua mulsa haustus.
Absinthij succus scillici pondere ex aqua mulsa haustus.

Ad coriandrum.

Merum per sese, vel ex absinthio potum.
Oleum potum.
Oua in oleo exinanita, & ex muria liquefacta deuorata.
Muria epota.
Gallinarum, & anserum ius copiosè salsum haustum.
Passum ex lixiuio assumptum.

Ad psyllium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur

Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita. Quin etiam & oleum.

Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & vomitu reiecta.
Nitrum cum absinthio ex dulci vino, aut passo sumptum.
Rosaceum cum aceto capiti perfusum.
Eupatorium ex aceto tritum, & ad olfaciendum datum.
Piper ex aceto tritum, & ad olfaciendum datum.
Sinapi ex aceto tritum, & ad olfaciendum datum.
Castorium ex aceto tritum, & ad olfaciendum datum.
Ruta ex aceto trita, & ad olfaciendum data.
Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex rosaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, vel potui datus.
Absinthium cum aceto sumptum.
Melissophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium sarmentitij cineris ex acida muriæ potum.
Satureia feruefacta, haustáque.
Origani iusculum potui datum.
Acetum calidum potum, & vomitu reiectum.
Atramentum sutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyrastri folia pota, deuoratáque.
Oua gallinacea cum aristolochiæ drachma ex posca deuorata.
Panacis radix, & semen ex vino pota.
Fæx vini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Nasturtium comestum.

Ad gypsum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum. Quin & toto corpori inspersum.
Oleum ebibitum.
Aqua mulsa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut sarmentitio cinere paratum, cum vino copiosiore haustum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum.
Quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

Ad cerussam.

Amaracinum oleum potum.
Irinum oleum potum.
Vlmi liquor potus.
Persicorum nuclei ex ptisana poti.
Caricarum decoctum haustum.
Maluarum decoctum haustum.
Lac calidum bibitum.
Sesamum tritum ex vino sumptum.
Lixiuium ex sarmentitio cinere haustum.
Columbina vua cum thure pota.

Ad argenti spumam.

Hormini syluestris semen potum.
Myrrha bibita ex vino pota.
Absinthium ex vino potum.
Hyssopum ex vino potum.
Apij semen ex vino potum.
Piper ex vino potum.
Ligustri flores ex vino poti.
Palumborum aridum fimum cum Nardo ex vino potum.

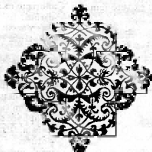
Ad argentum viuum.

Lac copiosè potum, & vomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti Spumam.

Ad calcem, sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & vomitum.
Carnium iura pinguia hausta.
Althææ decoctum ad spissitudinem redactum potum.
Maluæ decoctum ad spissitudinem redactum potum.
Tragi herbæ semen bibitum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

SIM

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES,

que corpori decorem præſtant, ex Dioſcoride.

DECORIS.

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, & vino myrteo illita firmat.
Harundinum corticum cinis ex aceto inunctus.
Ladanum cum vino, myrrha, & myrtheo oleo admotum.
Myrti baccarum ſuccus illitus.
Nucum iuglandium putamen combuſtum, tritúmque, & impoſitum.
Nucum auellanarum crematarum cinis ex vrſino adipe perunctus
Erinacei terreſtris corij cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex vrſino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium ſtercus combuſtum ex aceto.
Vrſinus adeps illitus
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Braſſica cum ſale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Aſphodeli radicum cinis impoſitus.
Cæpa confricata.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum
Naſturtium confricatum.
Cyclamini ſuccus inunctus.
Ranunculi folia, & radices illitæ paruo temporis ſpatio.
Aloë ex vino.
Abrotoni cinis ex raphani ſucco, aut cicino oleo.
Laſerpitij liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynogloſſæ folia ex vetere ſuillo adipe.
Adiantum illitum cum ſuſino; aut myrtino oleo aut hyſſopo, aut vino.
Thapſiæ ſuccus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex reſina.
Alcyonium tertium exuſtum inunctum.
Cortex naxia illita.
Hippocampi crematı cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento.
Caprillarum vnguları̃ cinis ex aceto inunctus.

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit ſcolopendra inunctum.
Lepus marinus per ſe, & cum marina vrtica tritus, & appoſitus.
Salamandræ cinis ex oleo
Hederæ lachryma illita.
Dryopteris radix trita, & poſt ſudorem inuncta.
Aqua è viridibus vitium ſarmentis igne incenſis emanans admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus Babylonicus illitus

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & corticis decoctum in lotionibus.
Myrti baccarum ſuccus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
humana vrina inueterata admota.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Fœnum græcum in lotionibus.
Malua ex vrina humana.
Betæ decoctum admotum.

Allij cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilij cremati radix ex melle.
Alumen cum eruo ex pice.

Ad ruffandum capillum.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fæx cremata ex lentiscino oleo tota nocte illita.

Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto,
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitæ.
Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ succus illitus.
Ilignæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus intabescat, tota nocte illitus,
Hederæ corymbi illiti.
Saluiæ decoctum sæpius inspersum.
Rubi folia admota.
Sory illitum.

Ad pediculos & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfusum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfusum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphis agria admota.
Sandaracha ex oleo.
Alumen ex aqua.

Ad prohibendum solis adustionem.

Albumen oui inunctum.
Cyclamini succus inunctus.

Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita,
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus, & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans vnguentaria ex vrina.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti
Argenti spuma elota inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimum illitum.

Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitúmve.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excusum florem prodeuntia trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Chia terra admota.

Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans vnguentaria trita ex vrina.
Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
Narcissi radix cum semine vrticæ ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis syluestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua vel melle illita.
Bryoniæ radix per se, & cum eruo, creta chia, & fœno græco admota.
Alcionium primum, & secundum impositum.

Ad ionthos & varos.

Myrrha illita cum melle, & casia.
Porri folia cum Rhoe obsoniorum loco admota.
Cæpæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex oui vitello.
Pulegium ex cera.
Sori ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum helleboro admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua vel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotum.
Fici lac inunctum.
Cochlearum tum caro, tum testa simul crematæ ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum Alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle,
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo veratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis leporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Brassicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allij cinis ex melle.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcissi radix cum vrticæ semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryoniæ radix cum eruo, fœno græco, & creta chia.
Adarces imposita.

Ad næuos.

Alcyonium illitum.

Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illita.
Calamintha ex vino decocta admota.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, & fœno græco admota.
Chrysocolla illita.
Alcionium primum, & secundum inunctum.

Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillæ radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
Cæpæ succus in sole inunctus.
Allij cinis ex melle.
Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaque cum nitro, & vino sulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum vino pipere, nitróque confricata.
Libanotis semen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
Anchusæ radix ex aceto.
Narcissi radix cum vrticæ semine ex aceto.
Bryonia cum Eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Glans vnguentaria in aceto decocta cum nitro imposita.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcionium primum, & secundum inunctum.

Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtij semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans vnguentaria cum lotio imposita.
Vitis viniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethiopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex vino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiusque radices in aceto decoctæ, loto prius

co prius scarificato, & nitro confricato appositæ.
Nasturtium ex melle appositum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigræ radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutum inunctum.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta chia, & fœno græco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori perfusum.
Ruta cum cera, & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle.
Cinnabaris, Id est sanguis draconis adhibitus.
Fornaceæ testæ tostæ admotæ.

Ad alphos, & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Narcissi radix cum semine vrticæ ex aceto.
Lotus syluestris cum melle perunctus.
Cucumeris syluestris puluerizata radix imposita.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryonia cum eruo, creta chia, & fœno græco illita.

Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans vnguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.
Oleæ virentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac inunctum.
Erinacei marini testa cruda, tostáue cum aliis mista, & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, axungiaue, aut amaracino vnguento coactus, & capiti inunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum.
Cicer cum hordeo, & melle.
Lupinorum farina.
Argemone siccata, tusáque cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, cedrinóque liquore, & axungiæ pauco linita. Quin etiam sulphure, & alumine mistis.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfusum.
Quinquefolij radix decocta, linitáque.
Potamogeton valet pruritui imposita.
Lotus syluestris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.

Ad lepram græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicæ oleæ lachryma illita.
Resina Terebinthina cum ærugine, calchantho, & nitro illita.
Resina Larigna cum ærugine, calchanto, & nitro illita.
Resina abiegna cum ærugine, calchantho, & nitro illita.
Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.
Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolij farina cum sulphure ex vino, & aceto.
Lapathi cuiusque radices, loco prius scarificato, & nitro confricato admotæ.
Brassica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nigrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia, & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis viniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.

Alumen

Alumen cum brassica,& melle coctum.
Sulphur ex resina terebinthina,& aceto.
Sal ex oleo,& aceto feruefactum.
Alcyonium primum & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo,& aceto perfrictum.
Alumen cum aqua aspersum.

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatum corpus in cibis sumptum.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamandra aliis conferentibus medicamentis admixta.
Serum lactis potum.
Fel capræ syluestris inunctum.
Fel hircinum inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

Ad clauos,callos & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tange verrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & post tergum proiice, & hoc non fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scylla cremata peruncta.
Ranunculi folia,& radices.
Dipsaci radix in vino decocta,tusa, & imposita.
Nigella ex vetere vrina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus, scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsyces rami triti,& impositi.
Vitis sarmentorum viridium incensorum emanans aqua.
Aerugo imposita.

Ad acrochordonas,& thymos & myrmecias.

Mali punici vinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitum.
Thus ex aceto,& pice illitum.
Ruta cum pipere,vino,& nitro affricta.
Cicer cum hordeo,& melle.
Ranunculi folia,& radices.
Dipsaci radix trita in vino decocta.
Tithymali characiæ succus,& lac illitum.
Chamæsyces rami triti,& impositi.
Heliotropij semen linitum. Quin & heliotropium minus.
Vitium viniferarum sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo vitulino illitum.

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

Ad labiorum rimas.

Adeps Anserinus illitus.
Adeps Gallinaceus illitus.
Lycium admotum.

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo inunctum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel Heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
Gypsum admotum.
Morochthus lapis admotus.
Samia terra admota.

Ad exterendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

Ad extrahendum ex alto.

Mel appositum.
Sinapi appositum.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM VIRES, QVIBVS EXVBErantes in corpore humores vomitu & alui deiectione excernuntur, ex Dioſcoride.

EXPELLENTIVM medicamentorum.

Ad bilem educendam.

RIS Illyrica drachmarum ſeptem pondere ex hydromelite pota.
Thlaſpi ſemen potum.
Aloë hauſta.
Abſinthium potui datum.
Tragorigani decoctum bibitum.
Lychnidis ſylueſtris ſemen drachmarum duarum pondere potum.
Androſæmi ſemen duarum drachmarum pondere hauſtum.
Veratrum nigrum per ſe datum, aut ex Scammonia cum ſalis drachma.
Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulſa.
Centaurium minus decoctum deuoratum.
Parthenium ſiccatum cum aceto mulſo, aut ſale.
Thapſiæ lacteus ſuccus in aqua mulſa potus.
Clematidis alterius ſemen tritum potum.
Seſamoides tritum datum.
Cucumeris ſylueſtris radicis ſuccus, & cortex ſeſquioboli pondere bibitus.
Hippophæ ſuccus oboli pondere potus.
Ricini triginta grana purgata trita hauſta.
Tithymalorum omnium ſuccus binis obolis in poſca potus.
Mercurialis ius potum.
Lathyris grana ſex aut ſeptem cum ficis aut palmulis in catapotio deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij ſuccus drachmæ vnius, aut quaternum obolorum pondere hauſtus ex aqua mulſa, vel pura.
Chamelææ folia in catapotiis deuorata cum duabus abſinthij partibus adiecta chamelæa vna cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interna bibita.
Folia ſambuci olerum more cocta.
Folia ebuli olerum more cocta.
Apios ſcilicet inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo aut hydromelite potum.
Filiculæ aridæ farina aqua mulſa inſperſa bibita.
Cynocrambe decoctum hauſtum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna vel altera cum mulſa bibita.
Pityuſæ radix drachmarum duarum pondere cum mulſa hauſta, ſeminis verò drachma, & ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio.

Ad pituitam eiiciendam.

Iris Illyrica drachmarum ſeptem pondere ex hydromelite.
Mandragoræ ſuccus duorum obolorum pondere potus.

Veratrum

Veratrum nigrum per se datum, vel cum scam monia cum salis drachma.
Lycij Indici semen cyathi dimidij mensura potum.
Vlmi crassior cortex in vino, aut aqua frigida vnciatim potus.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum, haustum.
Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scilla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctũ ex aqua, melle, & ruta potũ.
Thymum cum sale & aceto haustum.
Sphondilij semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, vel aridum potũ.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici seminis succus cum mulso, vel iure gallinaceo.
Magnes trium obolorum pondere cum mulsa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potum.
Clematidis alterius semen tritum, potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorum pondere haustus ex aqua pura vel mulsa.
Chamelææ folia in catapotiis deuorata cum duabus absinthij partibus, adiecta chamelæa vnà cum hidromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interior bibita.
Folia sambuci olerum more cocta.
Folia ebuli olerum more cocta.
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa hausta.
Cynocrambæ decoctum bibitum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna, aut altera cum mulsa bibita.
Pityusæ radix drahmarum duarum pondere cum mulsa, & seminis drachma, succi vero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccum acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.
Helleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorum succus cum aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eiiciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potum.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans vnguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, esta, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithxmalorum omnium succus potus.
Aes vstum cum hydromelite bibitum.

Ad aquam intercutem pellendam.

Ciclamini radix ex hydromelite hausta
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophæis succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusq; grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci folia olerum more cocta.
Ebuli folia olerum more cocta.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambe decoctum potum.
Asarum bibitum.
Lactucę syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarum pondere in vino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelææ viginti granorum Pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta in aqua in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota.
Squamma æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

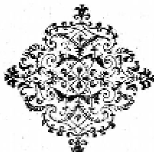
Ad aluum emolliendam.

Cerasa recentia manducata.

Prunia

Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiúsque decoctum potum. Quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Brassica leuiter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scillæ siccæ cochlear vnum, aut alterum ieiunis datum.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli pondere ex mulsa aqua pota.
Cynoglossi decoctum haustum.
Chamæsices rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recentes cocti, & in cibum deuorati.

F I N I S.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI

Senensis Commentarii,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioscoridis.

VANQVAM, amicissime Aree, complures non veterum modo, sed recentiorum quoque, de medicamẽtorum compositione, viribus, atque probatione scripserũt: nobis tamẽ nec vanum, nec à ratione abhorrentẽ impetum animi ad hoc opus incesisse, tibi ostendere tentabimus. propterea quòd eorũ nonnulli absolutum nihil ediderunt, alii plurima, vt ex narratione acceperant, scriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarẽtinus, omissa prorsus herbarum tractatione, rẽ ipsam paucis perstrinxerunt. neque verò omnes illi de metallicis quicquã rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderũt. Crateuas autẽ herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligẽtius hac in parte versati videntur, radices multas apprimè vtiles, herbásque aliquas haud quaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priscorũ subscribere oportet sententiis: quos etsi pauca ipsis referantur accepta, magnam tamen impendisse diligentiam constat. Iunioribus minus assentiendum: è quibus est Iulius Bassus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Asclepiadæ omnes, qui medicinalem materiã vernaculam, cognitamq; vulgò, dignam censuerunt, quæ ab ipsis literis exactè mandaretur: & vt medicamentorũ vires, probationesq; cursim complexi, sic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani verò reddendarum causarum studio verba fundentes, alia interdum pro aliis scriptitando, † rem in aceruum, congeriémque controuersiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium nascentis in Italia chamelææ succum esse contendit: androsæmónque eandem herbã cum hyperico esse: quin etiam aloën in Iudæa fossilem nasci: & pleraque his similia falsò exponit, quæ prorsus veritati refragantur. Quibus coniectura colligi potest, ea non oculata fide, sed narratione potius ab aliis accepisse. In ordine præterea iidem ipsi aberrarunt, partim eorum discrepantes, nullaq; cognatione coniunctas vi-

res collidentes: partim per elementa literarum scripta in ordinem digerẽtes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorũ effectus à sua cognatione disiungentes. Nos verò ab ineunte, vt ita dicã, iuuenta, iugi desiderio cognoscendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim nescis nos militarẽ vitam exegisse) tuo hortatu commentationem in sex libros cõtulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obsequentes, ob eum quo nos prosequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tũ verò in eos, quibus cum tibi eiusdem artis necessitudo intercedit, pronus ad amicitiã esse soles, in nos etiã aliquãtò peculiarius. Enimuero non paruum prebet tuæ probitatis argumentum, optimi viri Licinii Bassi singularis erga te amicitiã: quã vnã nobiscũ degentes nouimus, cùm mutuam inter vos beneuolẽtiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te velim, cósque qui in hosce commentarios incident, ne in verbis facultatem nostram æstimetis, sed potius adhibitam rebus cum peritia curã. Etenim plurima visu ipsi exactissimè cognouimus: quædam etiã ex ea, de qua inter omnes conuenit, historia, percũctationéque rerum apud singulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, vt differenti ab aliis ordine tradito, genera singularũ medicinarum, viresque describantur. Quòd autẽ necessaria sit medicamẽtorum doctrina, nemo est ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta sit vniuersisque eius partibus efficax administret auxilium. Quare per medicamẽtorum cõpositiones, atque misturas, & facta in morbis pericula extẽdi, & incrementum capessere potest, plurimùm conferente singulorum medicaminum cognitione. Quinetiam vernaculã, familiarémque materiam complectemur, vt perfecta sit, quæ a nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curã impendere oportet, vt suis temporibus singula & demetantur, & recondãtur. certè pro horum ratione, medicamẽta aut valent viribus, aut euanido nullóque munere funguntur. Serena igitur cæli cõstitutione demetenda sunt. magni siquidem refert inter colligendum, si vel squalores, vel imbres infesti sint: quemadmodum si loca, in quibus prodeũt, cliuosa, & ventis exposita sint, & perflata, frigidáque, & aquis carentia: in his enim locis vires eorum longe validiores intelliguntur. Contrà, quæ in campestribus, riguis, & opacis, cæterisque locis à vento silentibus enascuntur, plerunque degenerant, & minus viribus valent: multóque magis, si non suo tempore, nec opportunè colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorãdum, hæc sæpe pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut serius adolescere. nonnulla propria vi hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo est horum peritiã assequi, necesse est eum prima germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adstiterit, adultam cognoscere non potest: neque qui adultam tantùm inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, vt propter mutatam foliorũ faciem, caulium proceritates, florum seminisque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum varietates non perspexerunt, magno in errore versentur. Quæ causa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, verbi gratia, gramen, quinquefolium, & tussilaginem emittere florem, fructũ, & caulem negãt. Ergo qui sæpius ad visendas herbas, & earum natales se contulerit, earũ cognitionem maxime cõsequetur. Scire etiámnum conuenit, sola ex herbaceis medicaminibus veratri genera, nigrum, inquam, & candidũ, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ verò fruticosa sunt, sicut stœchas, trissago, polium, abrotonũ, seriphum, absinthium,

hyssop

hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm ſponte ſua decidant. Fructus autem, vt maturi decerpãtur, neceſſe eſt: & ſemina, vbi ſiccari cœperint, priuſquã defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ vigorẽ caule. Radices, & liquaméta, corticéſve vt recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ ſuis foliis exuuntur. ſiccantur etiã expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut foliis ſemina, vt perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus denſior materia, argentea, vitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, ſi modò rara nõ ſit, accommodatur: & lignea, præſertim è buxo: ſed ænea vaſa ocularìis medicamentis, liquidiſque, & omnibus iis, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componũtur. Adipem autem, & medullas ſtanneis vaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS
MATTHIOLI.

QVANTVM oporteat Medicos omnes, qui legitimũ in arte nomẽ ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quorumcunque medicamentorum, quæ medicinæ vſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat Dioſcorides Anazarbeus in hac materia cæteris facilè princeps: ſed id quoque poſt Dioſcoridem admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſſimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioſcoridem ſecutus (vt eius luculentiſſima monumenta paſſim atteſtantur) in ſimplicium medicamentorum viribus, ac facultatibus indagandis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur) Dioſcoridi hiſtoriarũ palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodũ ſuperauit. Quippe tanta animi propẽſione oblectationéque cognoſcendorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) vt nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprũ, Syriam nauigauerit, atque alias plurimas peragrauerit regiones, ea demũ cauſa, vt quæ legitima & ſyncera, quæque ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò digno ſcere poſſet. Quapropter lib. III. de medica. comp. per genera ita ſcriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiã cognoſcant, ipſimet inſpicientes, nõ ſemel aut bis, ſed frequenter: quoniam ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur. cuius rei euidentiſſimum eſt indicium, quod gemini per omnia ſimiles eſſe nobis videantur, differentes autem iis, qui ipſos inſpicere conſueuerunt. Itaque herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus videlicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum vigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſſimum ipſos commodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias. Vos ergo admoneo, amici, vt in hoc quoque me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire volueritis. Nouiſtis enim, quomodo ex omni natione præſtantiſſima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci ῥωποπώλας vocant) variis modis ea contaminãt. Præſtiterat forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incuſare; atque his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicum liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes cõferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quiſquis igitur auxiliorum vndiq; copiam habere volet, omnis materiæ ſtirpiũ, animaliũ, & metallorum, tum aliorum terreſtrium corporum, quæ ad medicinæ vſũ ducimus, expertus eſto, vt ex eis & exacta, & notha cognoſcat. Niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia veniat, verbotenus quidẽ medendi methodũ ſciet, opus verò nullũ ipſa dignũ perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omniũ ſtirpium, ſi fieri poteſt, peritiam habeat, conſulo: ſin minus pluriũ ſaltem, quibus frequenter vtimur. earum genera quiſquis toto ætatis illarũ decurſu nouerit, multis in partibus orbis terrarũ reperiet, vt ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quãdo pullulant, nec quãdo creſcũt, nouerunt iſti, qui ſiccas ſtirpes tantũmodo cognoſcũt. Hęc Galenus. Ex quibus ſatis medicis omnibus perſpicuũ eſt, nõ poſſe quenquã ſine certa ſimplicium medicamentorũ cognitione, nec morbis ratione mederi, neq; artem recta methodo exercere, nec niſi fortuna quadã, vel naturæ ipſius robore ægros ſanare. Neq; enim vllo pacto eis adſtipulandũ cenſeo (vt medicorum pleriq; faciunt, & ii ſæpe, qui primas ſibi deferri exiſtimant) qui compoſitis tantũ officinarum medicamentis, ipſiſq; admodum vulgaribus contenti ſunt. Nam cùm ſatis ſibi fore

Galeni nauigationes, vt legitima cognoſceret ſimplicia.

Medicamẽta adulterabãtur etiã Galeni tẽpore.

Sine ſimplicium cognitione manca eſt medendi ratio.

persuadeant. scire Diacatolicum omnes in vniuersum humores deiicere, Deiectorium è succo rosarum flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare: sicuti, quæ Lucida nuncupãt, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida vocantur, arthriticis esse peridonea, nihil vltra requirunt: quin potius scire negligunt, è quibus ea simplicibus cõponantur medicaméta, & an iis eæ insint vires, quæ suis nominibus pollicentur. an simplicia, quibus conflantur, legitima sint an spuria, syncera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore, vel situ corrupta, an suo tẽpore, & opportunè decerpta, sole siccata, an vmbra, an igne, vt sæpius in temporis angustia officinis fieri solet. Neque vnquam animaduertunt, quòd deiectoriis medicamétis, quæ nostro æuo parantur ad bilem deiiciédam, semper Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusæ adulteratũ, magno ægrorum detrimento immiscẽt. Iis vero, quę pituitam ducunt, sæpe legitimi Turpeti loco, modò pityusæ, modò thapsiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, vt non seplasiariorum modò, sed etiam medicorũ quorumcunque oculos sæpenumero fallant, nisi fraus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio, & collatione deprehendatur. In Catapotiis deinde, quæ ex hermodactylis vocant, ephemerũ Colchicum legitimi hermodactyli vice, in Fœtidis verò cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum vtrunq; mortiferum est medicamentum, omnes iniiciunt. Adde præter hæc, quòd sæpenumero medicamenta ex iis simplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil viribus præstant. quo fit, vt penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etsi quandoque malitia, ac propria artificum impostura fiat: id tamen plerũque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia. nam pauci, vel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos semper excipio, qui simplicium historias amplexãtur) qui suppositititiis, ipsisq; innumeris non vtantur simplicibus. Nanque asaro vtuntur pro bacchare, cytiso pro trifolio, syluestri loto pro sertula Campana, colutea pro sena, acoro odorati calami vice, cypero pro galãga, hieracio pro sonchio, sphõdylio pro acãtho, chondrilla pro cichorio, agresti lactuca pro intubo, ophioscorodo pro scordio, quibusdam arborum lacrymis pro succino, thapsia pro turpeto, pice pro pissasphalto, resina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phillitide pro aspleno, obscuris quibusdã radicibus pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc casiã pro cinnamomo vsurpãt, santala pro aspalatho, laccam ex brasilio & cocco infectorio cõfectã pro cancamo, Rhodium oleastrũ pro agallocho, ossa & carnem humanã pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro, crespinũ (sic enim vulgò vocãt aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, cõuoluulum, siue læuem smilacem pro ligustro, agrestium prunorum succum pro acacia, succum verò baccarum ligustri, & periclymeni pro lycio, nuces, quas Arabes vomicas appellant, pro metellis ita vocatis, cãcros pro gammaris, ranunculum pro coronopo, saponariã vulgò dictã pro struthio, carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemisia, cotulam fœtidam appellatã pro parthenio, canis testiculos (sic enim radices quædam nominãtur) pro satyrio, poliũ pro chamæpity, paronychiam, & trichomanem pro adianto. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem refert, ærugo æris florẽ, æris squama stomomatis (quod chalybem dictũ putamus) squamam, sandyx minium, terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamenta sunt, quæ vbiq; locorũ apud varias nationes, huius, vel illius vice nulla penitus ratione indifferenter subiiciuntur, vbi tum prauũ, tum spurium sibi iandiu vendicãt vsum. quæ, ne verbosius rem hanc prosequi videamur, silentio pretermittenda censemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si medici omnes veram, & exquisitam simplicium rerum doctrinã consequerẽtur, quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiã assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarii in eiusmodi versarentur scandalis, obstarent: neque eis vlla vnquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaque iam operam imperiti, vt huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur. quandoquidem artifici nihil quidẽ execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumẽta ignorare. Quod sanè vnicuique medico vsu euenire cõperimus, qui non modò alienis vtitur misturis, sed nec simplicia quidẽ, nec eorum facultates nouit. Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de composit. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an vehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea nõ perceperit. Veruntamẽ nemo in hac materia sẽ peritũ euadere cõfidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidẽ grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad visendas stirpes se cõtulerit, & quod a præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq;, variis anni tẽporibus omnia hec diligẽter omni ex parte perpẽdant. Id enim, cùm maximè perpẽdisset Galenus (vt sexti

Officinarũ lapsus.

Officinarum abusus et ignorantia.

Simpliciũ peritiam nemo potest adipisci ex librorũ lectione.

Herbarũ forma descripta parum conferunt.

sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoque, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari iis, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam sic & verior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq́;, sed & aliorũ omnium medicaminũ.

Scripta quorũ cõmẽdet Galenus.

Verùm enimuero si omnino libris est opus, quis adeò miser est, vt præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuę, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorũ, dæmoniorúmque herbas sacras perferat? Et libro primo de

Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ viua voce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati sunt libri, vt nobis sint eorum, quæ antè didicimus, monumenta, non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectã assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, velintq́; iis, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ii fructũm capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarii Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq́; quorundam in simplicium medicaminũ cognitionem peruenire aliquis velit, longè maiore ipsi opus est inspectione, vt exactè singularum medicinarum virtutes, ac vitia diiudicare sciat.

Impostores quandoq; etiã peritos decipiunt.

Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterantq́;, vt etiam exercitatissimos in eis decipiant. Quare idem Galenus lib. I X. de simpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adiiciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem nõ modò de diphryge scitu vtilem, sed & de Lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, vt à veris natiuisq́; nihil differre viderētur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantùm, sed & aliis similibus. Itaque in Lemnum, in Ciprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, vt medicamentorum istorum cuiusque multam copiam, quæ in omnem vitam meã satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloë Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterē: cùm persuasum haberem, eo quòd à camelis cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio id esse Indicũ: quodq́; adulteratum haud nosci ab iis, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius visum est mihi illegitimorum compositiones haudquaquã adscribere, vtpote cùm homines scelerati in lucro ponāt talia posse discere. Nec enim necessarium est cum verorum ac germanorum notis ac indiciis, adulterandorum nosse cõpositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atq; adulterandorum medicaminum proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare. hactenus Galenus. Ex cuius verbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines virentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (vt hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iã citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem viuas omnium plãtas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergũt, aliàs cùm adolescunt, & caulē edunt, aliàs vbi flores erumpunt, & aliàs vbi siccescentes maturũ gestant semen.

Stirpes folia immutantes.

Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi verò triangulari sectione laciniata visuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim inuenta triquetra folia insunt, quæ vetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrii aquatici foliũ cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm verò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, & nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaque apii ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescũt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum vulgò petroselinum vocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis foliis caulem vestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, vt in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore virescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quędam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, vt nucamenti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarũ nomina breuitati cõsulentes nunc prætereunda censemus.

Stirpium imagines parũ, vel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

At fieri quidem nequit, vt huiuscemodi stirpium variationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atq; etiam coloribus exornatę habentur, omnes obseruari possint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot variisq́; vnam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad vnguem referre, ac exprimere queunt, quamuis etiam naturam exactissimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris cõmentariis, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam

lutam earum notionem vnquam adepturũ esse, quæ maximè medicis requiritur. quippe quòd ii suis simpliciũ monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historiis, non nisi vnam lineamentorum, ac similitudinũ enarrationem tradiderint. Quæ tametsi vera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, vt sæpe ac sæpius plantis cõpluribus variis totius anni curriculis tum in foliis, tum in caulibus, reliquisq; particulis euenire cõperimus. Quo fit, vt hæc variandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ virescunt. Cæterùm vbi scriptores in suis historiis stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus vtuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq; iridi similem reddentes: Meon preterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpissimè comparantes. Vnde fieri nõ potest, quin aliquis, non prius perspectis vnà cũ doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plãtis quibuslibet, cum quibus aliæ iniisse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrãt auctores, & non habita hoc modo earum ratione, possit vnquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, vel sine eis editis, in summũ & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineãt, atq; illas prius à nobis cognitas in memoriã reuocent, magni tamen eas esse emolumenti iis non crediderim, qui visu & præceptoris auxilio numerosam earundem partẽ non acceperint prius: quanquam fortasse secus vulgus existimet. Adhibeant igitur curam ii, quibus in animo est rei herbariæ peritiã adipisci, vt in primis viros huius rei non imperitos sibi præceptores asciscant: deinde vt assuescãt per diuersa temporis interstitia, mõtes adire, valles, syluas, ac cætera terræ loca, vbi oculis, reliquisq; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere valeant. Quos nec pigeat se cõferre ad fodinas, vbi metallica & fossilia medicamẽta tam diligenter contẽplentur, vt legitima quæq; deinde ab adulterinis discernere sciant. Neq; solùm in fodinis ipsis versari debent, sed etiam in fornacibus, vbi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropoliis ferè omnibus habẽtur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq; ciuitates se conferant, vbi peregrina vndiq; importata veneunt. At certè ridiculi sunt, qui inter legendũ tum herbas, tum etiam radices, vana ducti religione, quibusdam verborum, carminum, & suffimẽtorum superstitionibus vti præcipiunt, quasi vires, & facultates medicamẽtorum verba, & carminum incãtationes infundere, augere, & diminuere valeant, vt stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen li. VI. de simpl. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatũ de herbis composuit, verùm is ad fabulas versus aniles est, simulque præstigiaturas quasdam, iunctis nõnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurãt. Et sanè vtitur iis πρὸς περίαπτα, id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeas non solùm curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas vniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tãtùm legere debeamus, atq; in iis nauare operam, in quibus vera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarũt ii, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq; iure quidem eodẽ loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex iis, quæ vel ipse scribit, præ se fert grammaticũ, indicatq; se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec vires earum expertũ, sed iis, qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra vllam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustrà annexo ad vnamquanq; herbam nominũ aceruo: deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atque thymiamata, quæ in colligẽdis illis adhibebantur, adscribens: necnon & alias eiusmodi præstigiaturas nugaces. At Dioscorides Anazarbensis quinq; libris materiam omnem vtilem absoluit, non herbarum tantùm, sed & arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi vtiq; videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorũ cõfecisse. Nam licet à maioribus multa de illis benè scripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, & Mantias, non in ordinem digesta, nec in vnum omnia collecta visuntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis volumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinq; libris traditum est, à quo tibi discere licet cùm alias omnes notas, tũ gustu, olfactuq; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus medicis, itemq; seplasiariis, ad quos potissimùm spectat rei medicæ cognitio, in ea simp. medicamentorum facultate Dioscoridẽ cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab iis præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq; in sinu gestarent, donec eum planè sibi familiarem redderent. & hoc quidem eo præsertim

Vanũ & superstitiosum incãtationibꝰ vti, dum plantæ effodiuntur.

Dioscorides à Galeno maximè commẽdatur.

Dioscorides in simplicĩ medica. materia primas tenet.

præsertim tempore faceret, quo à peritissimis præceptoribus vera, ac legitima simplicia tum oculorũ, tũ gustus, tũ olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatũ finẽ, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & à mẽdis quàm plurimis expurgata reperiet. Quinetiã nostris cõmentariis, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simpliciũ medicamentorũ materia, ita dilucidata & illustrata, vt maximã (ni fallor) secum adferant claritatẽ. Huic igitur soli se dedant, hunc solũ sequantur ob iam dictas rationes omnes ii, qui nõ modò stirpiũ, sed & reliquorũ simpliciũ medicamentorũ doctrinã & facultatẽ cõsequi volũt. Ac cõtrà tũ vulgo semper ignaro, tũ iis etiã, qui coaxantiũ ranarũ instar, è sordido palustriũ aquarũ limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus deprauatas Pandectas relinquãt, vnà cũ tenebrosis officinarũ Luminaribus, & reliquis mẽdacibus voluminibus, vbi simplicium & compositorũ materia ab iis tractatur, qui vix lactucam nouissent, nisi eorum cœnis frequẽtissima extitisset: pariterq; vrticã, nisi acerrimè tangẽtes pupugisset.

Libri explodendi.

Quorũ inscitiã animaduersus Galenus, cõtra eos locutus esse videtur lib. v i. de simpl. med. facul. præfatione breuiter & scitè, sic inquiẽs. Verùm abstinẽdum est à multis mendacibus, multoq; etiã magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somniũ quidẽ herbas vidit, quarum aggreditur figuras perscribere. nã id genus hominũ (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarentinus) simillimũ est præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipii, licet ipsi nõ viderint vnquã, præconio tamen publicãt. notas enim ab aliis, qui norũt, accipiũt, & ceu cantilenã eas proferunt, vt si fortè is, quẽ præconio indicant, adsisteret, agnoscere tamẽ nõ possent. Hucusq; Galeni verba. Quę longè satis sufficere possunt ad eorũ monitionẽ, qui ad simpliciũ materiã noscendã per rectũ ostiũ introire cupiũt, & securo totius itineris gressu progredi.

Tempus, quo stirpium partes legendæ sunt.

Verùm in primis, vt opportunè singula demetãtur, nosse oportet tempora, quibus maximè plãtæ viribus valeãt. Quapropter à radicibus initiũ sumẽtes, dicimus harũ vires, sicut etiã aliarũ stirpiũ partiũ, nõ eodẽ anni tẽpore æquè in omnibus reperiri. quandoquidẽ aliæ hoc tẽpore, aliæ verò illo humore prægnantes deprehenduntur.

Radices quando effodiendæ.

Tametsi non desint, qui haud quaquã infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendæ afferãt semper autumno, cùm scilicet folia decidũt, & caules cõtabescunt. alii verò ineũte vere, priusquàm folia cõcrescant: siquidẽ hisce tẽporibus radicibus maior vis inest, quàm cæteris partibus. Sed vt ingenuè in hac re fatear, quid sentiã, crediderim ego omnino maiorẽ succi vbertatẽ inueniri in his, quæ vere effodiũtur, quippe quòd plantæ nundũ caules, folia, neq; flores emiserint, à quibus omnis radicũ succus exhauritur. Sed & rationi consonũ mihi videtur, autumnales radices omnes tum paucioris, tũ imbecillioris esse succi, quàm vernales, quòd scilicet pauco antè tẽpore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamẽ inficiari velim, quòd quæ vere leguntur, copiosiore, quàm par sit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxiæ, præsertimq; si longo asseruentur tempore. Qua re à Dioscoride animaduersa, is sanè iussit stirpiũ radices effodiendas esse, cùm stirpes ipsæ foliis exuuntur. Quòd cùm variis anni temporibus eueniat pro natura diuersarum plantarum, curam impendere oportet, vt suo tempore vnaquæq; radix integrè, si fieri potest, cum omnibus suis adnatis euellatur, & iis in locis, atque sub ea cœli constitutione, quam maximè familiarem habent.

Radicum optimarũ nota.

Porrò radices abunde nutritæ sint oportet, ac omni putredine, & imbecillitate vacantes: non ita tamen, vt præ nimio alimento ex pingui solo, vbi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiã, & corpulentiæ metam excedant, neq; vt eiusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quod cùm maximè perspexisset Galenus de iridis radicibus disserens libro primo de antidotis: In vniuersum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atq; illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinẽ nactis, quæ crassitudinis modum excedũt, & plus humoris in se continent, quàm illis vsu veniat. Hæc Galenus.

Radices quomodo mundandæ, siccandæ, ac conseruandæ sint.

Cæterùm vbi radices è terra fuerint exẽptæ, primùm quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni vndiq; terra, vel limo penitus abstergantur: mox deradi tum à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus vniuersim ferè omnes comantur: postremò siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apii, asparagi, rusci, polipodii, rubiæ, intubi, & cõsimilium, in vmbra, vbi orientales venti respirent, diligenter siccentur. At omnino cauendũ est, ne sole feriantur: quippe quoniã potior earũ pars ab eis prorsus euanesceret, vtpote raris & tenuibus. Verùm enimuero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, veluti gẽtianæ, helenii, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aër sit nubilus, & hyems, ne in vmbra situ tabescãt, ac proinde marcescãt, in sole ac vẽto tutò siccari possunt. Quod cõmodius fieri potest, si frustratim dissectæ ita tenui funiculo traiiciãtur, vt partes nõ se cõtangant, aut cratibus impositę quotidie sæpius manibus reuoluãtur. Atqui curandũ est, ante quàm siccẽtur, vt lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longũ scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullãq; vim obtinet. etsi gentiana, cyclaminus, aristolochia rotũda, iris, bryonia, cẽtauriũ maius, nymphęa, aliæq; complures absq; matrice suas præ se ferant radices.

Radices quibus in locis exsiccatæ sint ponendæ.

Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adseruari posse, iis reponantur in locis, ad quæ so-

lares radii non penetrēt, neq; fumo pateat aditus, & quæ neque vliginosa sint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionē vergens, vel etiā ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsę non prorsus exiccatę reconderentur: adhibita tamē cura, ne eo tēpore austri humidissimi flatus admittātur. Ita deniq; recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe vindicari valeāt. Nam etsi quæ tenues sunt, vt asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent: veratrū tamen vtrunq; quāuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum vsq; perdurat.

Veratrū vtrunq; triginta durat annis.

Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus nō modò in radicibus obseruādus, sed & in cæteris tum stirpiū, tum etiā animaliū partibus, vt in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiā stercore, vulpis pulmone, apri vesica, anguiū senecta, aliisq; cōsimilibus. Assumātur igitur hæc omnia eo demum anni tempore quo magis suis viribus sunt prēditæ, nullo planè modo neglecta tempor[ū] ratione, quibus singula decerpi postulant. Neque enim damnādi sunt, qui in quibusdā plantis colligēdis quædā decreta tēpora, nonnullosq; errantium siderū aspectus obseruant: quippe quòd apud graues auctores scriptū inuenerint, pæoniæ radices cōtra comitiales non esse euellendas, nisi decrescēte luna.

Non est abre certis tēporibus herbas colligere.

Quę quidē opinio nō prorsus reprobāda videtur, nec ad ineptias incantationū, aliarumq; vanitatū, quas stultè (vt Galenus inquit) prodidit Pamphilus, cōparanda. Nā cùm inferiora terrestria à superioribus cœlestibus gubernētur, & regātur, fieri maximè potest, vt luna, vt quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuq; velocissima, maximā cum plātis omnibus, ac rebus quibusuis aliis habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiā cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrē non temerè à Galeno proditū est, alyssum herbā tantùm sirio ardente ad canum rabiosorū morsus esse euellendā, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiā tempore captamus scorpiones, atq; anchusa radice cōstat sanguineo succo madēte. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere cōuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantū potes, vt nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus resseces: quandoquidē hæ firmiores, atq; acriores sunt iis, quæ aquosioribus nascuntur locis: idq;, quòd in montibus terra sit densior, & aër tenuior, nā quod attrahūt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, vt flores ex his herbis etiamnū decerpas, quæ circa stagnātes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates. Herbæ similiter, atque radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ,

Herbæ quo pacto legendæ, siccandæq; sint.

his tamen demptis, quę tum in medicinæ vsu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorū condimentis quotidie virentes vsurpātur, veluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichoriū appellant) portulaca, buglossū, beta, atriplex, blitū, brassica, viola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimū, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ cōplures. Atq; nō solùm refrigerantibus herbis, verùm etiā excalfacientibus recētibus vtimur: plerunq; enim ex calida potestate præditis, virides siccis præponimus, præsertim vbi minus calefacere sit opus: siquidē humor in virētibus exuberans earū calorificā facultatem haud parum demulcet. Cuius quidē classis habentur amaracus, eruca, nasturtiū, mentha, absinthiū, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbriū, pulegiū, abrotonū, & id genus permulta. Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primū floribus ornantur, vt centauriū minus, viola purpurea, origanū, symphytū petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemū, stœchas, hyssopū, fumaria, alięq; cōsimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse videar, ex industria pretereo.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Hęc igitur omnia serena cœli cōstitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atq; aliis aduentitiis excremētis amotis diligēter in vmbra siccentur. Nisi ex eo genere habeātur, quę caulis crassitudine, vt in acantho, vel foliorū lentore, crassitie, & humoris exuberantia, vt in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant. quādoquidē si eiusmodi herbę in vmbra siccandæ reponātur, dubio procul situ obducentur, & putrescēt. Cæterū cùm rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, vel ligneis capsulis recōdātur, ac diligēter claudātur, ne earū vires euanescāt. Qua in re errant seplasiariorū pleriq;, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarū lacquearia suspendūt, vbi non solū breui viribus destituūtur, aëris ambientis exuctione, ac ventorū perflatu, sed etiā in mille sordiū sentinā desciscūt: quandoquidē & puluere, & aranearū telis obsidūtur, ac inde muscarū stercore, quæ illis die, noctuq; insidēt, labefactatæ nigricant.

Officinarū lapsus in herbis siccis reponendis.

Neq; verò planè laudibus efferēdi sunt ii, qui in linteis sacculis, ipsisq; textura admodū raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aër in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet. quinetiā puluere obsitæ corrumpuntur, & cōtabescunt. Idcirco vt tam herbæ, quā radices suas integras asseruent facultates, nihil quidē præstantius, quā eas capsulis tiliaceis, vel piceis, vel fictilibus diligenter clausis his reponere, vt docet Hippocrates ad Crateuā his verbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquores fluidi sunt, in vitreis vasis ferātur. quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt in fictilibus nouis probè obturatis

tis

tis, vt ne vẽtis perflata, medicamẽti vigorẽ, velut in animi deliquiũ collapsa, amittãt. Quod si Hippocrates in recẽtibus obseruãdũ præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretiũ erit.

Flores quo tẽpore sint decerpẽdi, siccãdi, ac recondendi.

Flores insuper non secus, atq; reliquæ plantarum partes, eo tẽpore colligẽdi sunt, quo magis suo in vigore cõsistunt, non autẽ cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparũ flores muria asseruandi, antea quã se explicẽt, decerpũtur: rosarũ verò cùm non planè explicati visuntur: cæteri deinde cũ omnino expãsis foliis patent. Verũ cùm maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores, idcirco tantum abest, vt in sole siccãdi sint, vt ne quidẽ in vmbra, si calida, vel eminentia fuerint loca: quippe, vt solis feruore, sic & aëris calore nimio exoluuntur. Siccẽtur igitur in locis tẽperatis, quo tẽpore sæpius reuoluãtur, ne sitũ cõtrahant, adhibita etiã cura, ne sicci natiuum colorẽ deperdant. quandoquidẽ certũ est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina vsus.

Flores quã diu durẽt.

Semina quomodo demetenda.

Flores itaque in vniuersum sicci ad annũ duntaxat, edurant, etsi anthemidis, centaurii, chrysanthemi, millefolii, spartii, & rosarũ flores etiã longiori asseruẽtur tẽpore, si ligneis arculis optimè inclusi diligẽter recondantur. Non minori etiã studio sunt colligenda sem:na tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, vt lithospermi, phalaridis, fœniculi, anethi, & cari: vel vasculis, aut capitulis inclusa, vt papaueris, nimpheæ, melãthii, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, vt fabæ, ciceris, phasioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recõdita, vt fœni græci, sertulæ Campanæ, sinapis, & erucæ: aut variis inuolucris contenta, quàm ea, quæ circa medullam quorundã fructuũ intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantii, limonis, pyrorũ, cydoniorũ malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamẽ hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatẽ planè senserint: illa verò, vbi herbæ iam siccæ, non amplius virent. Et quamuis multa reperiãtur semina, quæ ad annum vltrà suas asseruẽt vires, ea tamẽ quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidẽ pauca sunt, quæ inueterata rancorẽ non redoleãt. quo fit, vt calorẽ nanciscantur extraneũ, & sibi non congenitũ. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim cõtrahunt locorũ humores.

Fructus quãdo decerpendi, & quomodo conseruandi.

Cæterùm fructus, quemadmodũ pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasã (quæ vulgò marascas vocant) corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ vsum reponũtur, operæpretium est, vt maturi ex arboribus decerpantur: quanquã sorba, vt siccentur, immatura decerpere cõueniat. At animaduertẽdum est, quòd vbi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes vt paululũ potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè vltimũ maturitatis gradum senserint. Id autẽ rectè cognoscitur, cùm ext:ma inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa vnà cũ fructibus decidunt, alioquin insolatu cõtrahũtur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recõdantur, ne extraneos humores concipiant. Qui verò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minimè asperginem redolentibus appendantur, vt assolet de vuis, pyris, malis cydoniis, & punicis: aut super paleas expandantur, vt fit cum malis, sorbis, ac mesp:lis: aut hordeo, vel milio sepeliantur, queãdmodũ medica, & aurãtia mala.

Cortices quomodo siccãdi, & reponẽdi.

Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, vt citriis, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, veluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, vt capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi.

Succi quo exprimendi, conseruandique sint.

Succi quoq;, vtpote in medicina admodum necessarii, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, vt toto anni curriculo putred:nem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è rad:cibus exprimuntur, vt Cyrenaicus, & glycyrrhizæ, vere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex foliis verò, antequàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus deniq;, quidam cùm ipsi vltimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam verò antequàm ad plenum maturuerint, vt ex iuglandibus, moris, pyxacãtha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc vuis, vt omphacium. Horum omniũ nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, vt aloës, syluestris cucumeris, absinthii, eupatorii, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui verò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est cõseruandi ratio: quippe alii paululum primùm ad ignẽ ferueفacti, moxq; diligẽter defæcati, vt fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorũ, apii, & fœniculi. Alii verò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde vasis tandiu transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonũ, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (vt Galenus inquit lib. VI. de medicamentorũ compositione secundũ locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, vt optimè

norũt ſolertiſſimi pharmacopolæ. Adhæc habentur varia liquorum genera, quę quàm plurimis ex plantis diſtillant, ac defluunt, quorum alii gummi, alii reſinæ, alii lacrymæ vocantur.

Gũmi, lacryma, & reſina.

In gummi genere ſunt opopanax, laſer, ammoniacum, ſagapenum, euphorbium, galbanũ, bdelliũ, myrrha, thus, opocalpaſum, ſarcocolla, ſtyrax, & id genus alia. In reſinarũ verò cenſu ſunt terebinthina, lentiſcina, ſtrobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna, In lacrymarum deniq; numero ſunt lac, quod ex papauerũ vaſculis excipitur, propriè opiũ appellatũ, ſcammonium, quodq; ex thapſia fluit, tithymalorũ omnium lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è vitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraſo. Quin & illud, quod vulgus Arabicũ vocat gummi, quanquã non deſunt, qui tam hoc, quàm prunorum, ceraſorum, & amygdalorũ lacrymæ malint in gummi potius referre, quã in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantũ ſumma harum rerũ ſpectat, vt exacta ſcilicet earum notitia habeatur. quippe non deſunt mangones, & impoſtores, qui eas adulterent, quemadmodũ & medicaméta metallica. Poſtremò ſi forſitan cuipiam naſuto videretur Dioſcorides non parua erroris culpa ſuſpectus eſſe, quòd in hac præfatione abſolutè pronũciauerit, ex omni herbarũ genere ſolum veratrũ multis edurare annis, reliqua verò à trimatu inutilia eſſe, cũ tamé in pluribus locis eius ſentétiæ reclamet Theophraſtus antiquiſſimus plantarũ ſcriptor, dicimus, vt hos ab huiuſcemodi opinione diſtrahamus, quòd cùm Dioſcorides extiterit in hac facultate peritiſſimus, cõſummatiſſimus, & omniũ facilè princeps, grauiſſimo quoq; Galeni teſtimonio, non modò non credendũ videtur, ſed ne cogitandum quidem, quòd nõ calluerit is omnes ſtirpium proprietates, quodq́ue haud ſtudioſè legerit ea, quæ ante ipſum trecentis, aut pluribus annis poſteritatis memoriæ mandauerat Theophraſtus, & aliorum veterũ pleriq;: præſertim cùm nobis perſpicuum ſit, quantum in his rebus deſcribendis fuerit ipſe apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus perſuaſum eſſe debet, quòd ſicuti in quibuſdã locis huius voluminis ſcriptura deficit, in aliis ſpuriis additionibus redundat, in aliiſq; quandoq; ſcatet mendis, ſcriptorũ culpa, atq; etiam eorũ, qui in ſcribẽdis, vel excudẽdis auctorũ voluminibus plus, minúſue curæ impéderũt, quã ſua intereſſet, ita etiã in hac præfatione eueniſſe facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic deſiderari, quã ea, quæ hac in re tradiderit Theophraſtus, qui veratrũ ait triginta perdurare annis, ariſtolochiã quinq;, vel ſex, chamæleonta nigrum quadraginta, centauriũ maius decem, vel duodecim, peucedanũ quinq;, aut ſex, vitem ſylueſtrẽ vnico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita vt repertum eſſe atteſtetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretioſum. Harũ itaq; rerum hiſtorias omnes tantum abſit, vt credamus non legiſſe, notaſſe, ac monumentis tradidiſſe Dioſcoridem, vt ne imaginemur quidem, etſi ſcriptis ſuis nõ extent: quin potius locus iſte nobis ſuſpectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioſcoridi, ſed ſcriptorũ, & librariorũ incuriæ id vitii adſcribendum eſt: quemadmodũ additionum redundantia accuſantur ii, qui, vt earũ auctores eſſent, ab re hoc opus augere, atq; illuſtrare exiſtimarũt, quales ſunt ſpuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorũ, & Arabũ, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarũ nomina coaceruant, atq; in omni ferè plantarum hiſtoria in pluribus voluminibus Græcis ſtatim occurrunt ſingulis capitibus.

Dioſcorides defenditur à calumnia.

Simplicium nomina varia Dioſcoridi adulterina.

Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt: argumento quòd (vt ſuperius dictum eſt) ei rem hanc vitio vertat Galenus, atq; ſine vlla ratione ſint in hoc Dioſcoridis volumen importata. Cuius rei nobis poſtea præbuit teſtimoniũ, quòd in quibuſdã antiquis bibliothecis legitima Dioſcoridis volumina reperta ſint Græcè pluribus centenis annis ſcripta, in quibus nullũ proſus ex his ſpuriis nominibus legebatur. Quorũ vetuſtã auctoritatẽ ſimul cum doctiſſimo Ruellio ſecutus, in meis verſionibus Italica lingua cõſcriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quẽadmodũ facturus ſum in hoc Latino Dioſcoride: etſi Hermolaus, & Marcellus vulgatis exéplaribus decepti, nomina illa ſuis interpretationibus reliquerint, tanquã Dioſcoridi legitima. Sed quoniam non minus vtile, quàm neceſſariũ duximus, vt omnes ii, quibus in animo eſt plantarũ peritiã aſſequi, ſciant ad vnguẽ, quo arbores à fruticibus diſſideãt, frutices ipſi à ſuffruticibus, & ſuffrutices ab herbis, dixerim ego Theophraſti auctoritate, omnes illas ſtirpes arbores appellari debere, quę ab radice ſtatim ſimplici caudice ſurculoſo, diſſolutuq; contumaci aſſurgunt, à quo per interualla tanquã brachia, exorti rami latius diffunduntur, vti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ.

Arbores.

Frutices.

Frutices verò, quę ab radice caudice multiplici, ramoſoq; ſeſe attollũt, in quorũ claſſe ſunt rubus, roſa, paliurus.

Suffrutices.

Suffrutices, qui iter herbarũ genera annumerãtur, ab radice caulẽ emittũt, lignoſis adnaſcentibus ramulis, foliiſq; minutis, quæ non velut aliarũ herbarũ folia quotãnis areſcũt, & decidũt, ſed perpetuis foliis toto anno vireſcũt, vt ſtœchas, ladanũ, ruta, hyſſopũ, ſaluia, & eiuſdẽ generis alia.

Herbæ.

Herbarũ deniq; generi ſubſcribunt reliquę plãtæ, quę inter initia folia tantũ ſine caule pandũt, ac deinde in caulẽ erectæ, flores, & ſemina ferũt, vt cerealiũ omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos ſerũtur, & ſylueſtrium ferè innumeræ, quæ ſponte ſua in pratis, campis, ac aliis cõpluribus locis proueniũt: tametſi ex eis nõnullæ habeãtur, quæ neq; caulẽ, neq; flores, neq; ſemina gignũt, vt phyllitis, aſplenũ,

cyno

Plantarũ degeneratio.

cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciẽdũ præterea est, herbas assiduo quodam cultu, ac diligẽtia nonunquã arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries vidi senis, septenisue mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, crassitudine, & duritie proficere, vt hastæ instar grandesceret. Frutices quoque aut tẽporis diuturnitate, aut cultorũ mãgonio in arbores nõ pumilas exeũt, vt vitex, hedera, myrica, paliurus. Cõtrà similiter fit, vt arbusculæ quædã, si desit alimentũ, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, vt in frutices degenerẽt. Quandoquidẽ hi tum per adultam ætatẽ, tũ per cultus rationem, vendicato sibi robore, crassos prædurosq; fundũt caudices, ac ramos. Illæ verò tanquã indomitæ surculis, stolonib⁹ ac germinib⁹, qui circa caudicẽ & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, vt in frutices sensim elanguescant, vt myrto, lẽtisco, & corylo quandoq; euenisse comperimus.

Stirpium mutatio.

Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest vt nõ solũ sæpe prædictos præstet effectus: sed etiã vt alteram in alteram stirpẽ facilè vertat, vt cassia in cinnamomum, sisymbriũ in mẽthã, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocimum in serpyllũ. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sint, quædam agrestes. Has volunt nõnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò cõstet: etsi in permultis quoq; & syluestre, & satiuum genus inueniatur. quarũ aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles. aliæ florẽt, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde virent, aliæ folia amittũt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm à loco ipso, vbi nascuntur, sicuti ab aëre eas ambiẽte: tametsi id accidat interdum particulari radicũ vitio.

Plãta melius crescunt cæli clemẽtia, & loci amicitia.

Magni quippe refert, vt fœcundæ, floridæ, & perpetuò virentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio, situsq; germanitas adsit. Quare nil mirũ, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam vitibus folia nunquam decidant, quodq; in insulis, aliisq; regionibus nuper in Indiis occidentalibus à Lusitanis, & Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma nõ vireat. Neq; item admirandum, quòd reperiantur arbores proceriores, virentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus, & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: nanque aliæ hoc situ lætantur, aliæ illo pro suæ quæq; naturæ ratione.

Plantarũ situs naturales, vbi læta nascũtur.

Proinde videmus, quòd quæ mõtes amant, vt cedrus, larix, abies, pinus picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum, formaq; insigni prosiliũt. Quemadmodũ in planitierũ & colliũ nemorib⁹ querc⁹, cerr⁹, suber. ilex, lot⁹, vlmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiũt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus vtraque, myrica, salix, arundo: etsi harum permultæ non æquè lætæ in montibus, vallibus, planis, & syluis exultent. Id quoque discriminis in herbis, & fruticibus visitur. quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, vliginososq; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis vitam ancipitem agant. Sunt deinde quę in campestribus degere cupiant, quæ vinetis lætẽtur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ valles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoq; vrbaniorib⁹ locis allectę, iuxta vrbium, & oppidorum mœnia in maceriis, & ruderibus prodeunt. In palustribus, & humẽtibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphondylium, lysimachia, alisma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllũ, erinus, equisetum, limonium, heliotropium paruum, verbenaca, tussilago, hydropiper, onobrychis, conysa tertii generis. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus. At tã lacunosis, quàm admodum palustribus innatant nymphea, potamogetum, lotus Aegyptia, colocasia, foliis & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur. atq; nobis an Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum litoribus, ac ripis familiare spectatur nerium. Adianthũ, itemq; trichomanes vliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas, quæ præruptis locis inhærẽt. Vitex deinde, elichryson, buboniũ, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum verò brassica marina, chamæleo niger, androsaces, corniculatum papauer, dorycnium, solanũ somniferum, glaux, hippophaës, hyppophæstum, tragium, tithymalus, paralius, peplis, alypõ, absinthiũ seriphũ in maritimis tum litoribus, tum scopulis, tũ etiam collibus emergunt. Tripoliũ etiam in maritimis exurgit, vbi scilicet allidit vnda, iterumq; recedit, modò in mari, modò in sicco degens. Non nisi aquis proueniũt bryõ thalassion, corallium, & alga. At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, siõ, atq; aquaticũ sisymbriũ vnà innatant, vt quasi inuicem fraternam videantur iniisse amicitiã. Cæterũ ex his, quæ incontinenti nascũtur, arida, & siticulosa loca petũt eryngium, satureia, lythospermõ, lyciũ, saluia, stachys, onosma, lõchitis, cynoglossũ, echiũ, buglossũ, chamepytis, veratrũ nigrũ. Aridissimis, & saxosis exurgunt capparis, libanotis, symphytum petræũ, saxifragũ, elxine, hemionitis, sedi vtrunq; genus, cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, asplenum, clinopodium, circæa, lichen, ita vt harum pleræque sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis

saxosis admodum locis virescāt. In opacis aūt simul & aridis nascuntur helenium, chrysocome, asarū, viola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis. Colliū amœnitate capiuntur spartium, nepeta, syluestre cuminū, chamędrys, etsi non oderit etiā aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci videmus: quin & holostium. Culta deinde virent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, apio alio ab hortensi, chamæcisso, ægilope, osyride, aphaca, orobāche, melanthio, buphthalmo, anthemide, syluestri papauere, xyphio, leōtopetalo, phenice, hyperico, cyano. Inculta verò virēt psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifoliū, lotus syluestris, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, cētaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica, quanquam hac & colles, & montes abunde scateant. In vinetis aliūtur telephiū, portulaca syluestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tā intra, quā extra oppida, & vrbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta visuntur verbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, vrtica, ebulus, sambucus, erysimū, aristolochia longa, marrubiū, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatoriū, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, syluestris cucumis. Campestria cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, syluestri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum syluæ virescūt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, hastula regia, satyrium, gentiana, ligusticum, alysson, smyrnium, veratrum album, ruta syluestris, polemonia, polygonatū, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelea, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyssopon agreste, peucedanum, chamædaphne. In syluis montanis emicat leucacantha, atque inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci velint, in quibus resident, atq; ab iisdem suscipiunt alimentum, vt agaricum, viscū, sphagnos, polypodiū, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciūtur, aliæ verò prius è terra exortæ, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, vitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam læuis, quàm aspera, lupus salictarius, conuolulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ, quæ sine radicibus in aliis herbis prosiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiantur, vt cassutha, epithymū, epithymbrum, & epistœbe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omniū quæq; sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suisq; vnaquæq; sequatur situs, nihil tamē obstat, quin eædem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in vallibus, nonnunquā in agris, & pratis, ac etiā in aliis variis locis nullo discrimine inueniri possint. Et hæc satis sint quantū ad natalē plantarū situm. Cæterùm vt, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus vtilis, quā necessaria doctrina excitetur, augeaturq; iam ad singulas herbarum partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, foliis, caulibus, floribus, ac seminibus differemus, primò à radicib⁹, veluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes.

Plantarū in radicibus varietas.

Frumentacea igitur omnia multis nitūtur radicibus, iisq; tenuibus. Legumina verò singulas habent radices præter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, vt lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur syluestris ruta, quā harmalā vocant, peplos, creteogonum, ephemerum, & sæpius verbenaca. Contrà numerosis radicibus donantur asarum, phu, baccaris, veratri genus vtrunque, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, circæa, alcea, æthiopis, gramen, filix fœmina, muris auricula altera, plātago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modū capillatur. Prægrādi, firmaq; radice exurgūt heleniū, bryonia, mandragoras, scammoniū, syluestris cucumis, vitis nigra, rapum, nimphæa, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indiis occidētalibus importata, dracunculus, aloë, centaurium maius, libanotis, sphondylium, œnanthe, symphitum secundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, solanū somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaës, hippophæstū, tithymal⁹ characias, pityusa. Cōtra exiguam, tenuemq; radicē gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculū, panaces Asclepium, & Chironium, phalangiū, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holestium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundū, leontopodium, verbenaca supina, phyteuma, pancratiū, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, vtrunq; veratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanū syluestre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica, chamesyce, meō, gingidiū, centauriū minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododēdro. At molli, lētaq; radice cōstant althæa, acanthus, alcea, malua. Geniculatæ veluti arundinib⁹, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphææ, xyridi, hippoglosso gramini, lauro Alexādrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nup inuentæ, & Rhodiæ. Radicē digiti crassitudine fūdūt orobāche,

eryn

eryngium, polygonatũ, pæonia mas, pyrethrũ daucus, paſtinaca ſylueſtris, ſymphitum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithamum, elaphoboſcum. Bulboſæ autem inſunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, haſtulæ regiæ, allio, porro, croco, narciſſo, xiphio, teſticulorum omni generi, ſatyrio, ornithogalo, vtriſque ephemeris, ariſaro, hyacinto, dracunculo, ampeloprafo, ſcorodopraſo, moly. In globum extuberant radices ariſtolochiæ rotundæ, cyclamini, apii vomitorii, leontopetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chryſogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances ſecundæ, pycnocomi. Inſuper radices inter ſe diſſident, tum colore, tum odore, tum ſapore: quæ diſcrimina ſi rectè cognoſcantur ab his, qui breui hanc facultatem aſſequi deſiderant, non parum inde haurient vtilitatis. Sicuti & maximè confert ſcire, quæ ſint radices magnæ vel paruæ, quæ duræ vel molles, quæ numeroſæ vel paucæ, quæ cæparum vel tuberculorum effigie, quæ deniq; geniculatæ, de quibus hucuſq; abunde diſſeruimus. Sed iã de coloribus agamus. Nigricat foris chryſogoni radix, etſi candicet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenii ſecundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, haſtulæ regiæ, libanotidis, rhapõtici, quanquã huius interna rubeſcant, peucedani, leontopetali, epimedii, nymphææ, eryngii, ſymphiti ſecundi, ſmirnii, echii, veratri nigri, aſtragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertii generis, thapſiæ, perſonatæ, filicis maris, vitis nigræ, ariſtolochiæ vtriuſque, quarũ tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fœminæ: tametſi huic, ſicut etiam thapſiæ, & mandragoræ deliberata exalbeat. Contrà è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, ariſarum, ranunculi, veratrum album, anonis, liguſticum, aſparagus, ruſcus, hippogloſſum, elaphoboſcum, libanotis, ſphondylium, rapum, radix, circea, alcea, holeſtium, tragum, trifolium, narciſſus, allium, porrum, gingidium, iberis, hippoſelinũ, tripoliũ, iris, panaces Heracleum, tragium, ſomniferũ ſolanum, arction, onagra, chamæciſſos, ſcammonium, althæa, pityuſa. At non prorſus albæ, ſed ſubalbidæ radices tributæ ſunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubẽt rubiæ, cẽtaureo magno, rhapontico, rhabarbaro, tametſi tria hæc exterius nonnihil nigricent: item pẽtaphyllo, heptaphyllo, betæ tertii generis, blito, carotæ, anchuſæ, licopſi, onoſmati, chryſogono, quanquam exterius nigricant. Non planè rubra, ſed ſubrubra radice ſunt acanthus, phu, ſatyrium, erythroniũ, xyris, radix Rhodia, ſolanũ ſomniferũ, alypum, coſtus. Ex atro rubeſcunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpuraſcunt radices ſymphyti petræi, cæparũ, ſcillæ, pãcratii. Flaua intus radice ſunt ariſtolochia rotũda, glycyrrhiza, lapathum, hippolopathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At

Radicum differẽtiæ in coloribus & ſaporibus.

herbaceo colore inſunt polypodio, phalangio, ſmyrnio, & imperatoriæ. Odorata radice fragrãt iris, acorus, meũ, cyperus, galãga, zedoaria, nardum tam Gallicum, quã Indicũ, aſarũ, phu, caryophyllata, baccharis, liguſticum, paſtinaca, angelica, ſeſi Maſſilienſe, hippoſelinũ, ſmyrniũ, libanotis, aſclepias, circæa, aliſma, tripoliũ. quin & radix Rhodia odorẽ expirat non iniucundũ. Dulcedinẽ guſtui præbent glycyrrhiza, tragopogonis radix, cẽtaurii maioris, chamæleonis albi, elaphoboſci, geranii, arctii, polipodii. Amaritudinẽ verò gentianæ, ranunculi, helenii, dictami cãdidi, leucacãthæ, panacis Heraclei, hippophais, pancratii, ſcillæ, cichorii, aſparagi, ruſci, cẽtaurii minoris, chelidonii maioris, aſphodeli, cyclamini. Acri autem radice deprehẽdũtur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodiliũ, angelica, panaces Chironiũ, ſmyrnium, pyrethrum, aliſma, tripolium, raphanus tum ſatiuus, tum ſylueſtris, vtraq; iberis, naſturtiũ, thlaſpi, argemone, hydropiper, arũ, dracunculus, eryſimum, ophioſcorodon, ampeloprasũ, ſcorodapraſum, cæpa, allium, porrũ, ſcandix. Quo fit, vt, ſi exacta notitia differẽtiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac ſapore notãtur, maximum inde percipiant emolumentum ii, qui magna animi delectatione in hac ſimplicium medicamentorum facultate operam impẽderint. Ac præterea plurimùm iiſdẽ contulerit, ſi omnes ſtirpium delineationes, ſimilitudineſq; (de iis intellige, quæ ſcriptis tradi poſſunt) tum earum pariter & odores, & ſapores aſſequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à ſimilitudine, quam inter ſe ineunt plantæ, exorſus, pro viribus enitar, vt quæ plurimis ignota ſunt, iis, quæ omnibus ſanè vulgares apparent, rectè comparentur. quapropter ab hedera primum, vt quæ neminem lateat, rem ipſam auſpicabor. Hederam igitur foliis æmulantur, etſi quædam maiora, quædam verò minora cernantur, ſcammonium, aſarum, vterque cyclaminus, ſmilax aſpera, læuis, & hortenſis, vitis nigra, marina braſsica, Aethiopicum ſeſeli, periclymenon, ariſtolochia vtraque, aſclepias, epimedium, gramen parnaſi, apocynum, viola purpurea, chamæciſſos, helxine cognomento ciſſampelos, cynocrambæ, hortenſe ſolanum, halicacabum, circæa, cucumis tam ſylueſtris, quàm ſatiuus, vtraque clematis. Vitigineum folium repreſentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, veratrum nigrum, balſamina, colocynthis, cucumis, quẽm Veneti anguriam vocant. Alba ſpina, & acanthium ſimili virent folio: ſicuti abrotonum fœmina, & abſinthium ſeriphum vocatum foliis ſe inuicem imitantur. Vitex, & anagyris & foliis, & ramis conueniunt. Apii folia referunt caucalis, ſecundum dauci genus, laſerpitium, ſmyrnium, bunium: Amygdalæ fronde veſtiuntur perſicus, rhododendrum, ebulus,

Foliorum in plantis cõparatio, & ſimilitudo inter ſe.

ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris, quam officinæ catapuτiam nominant. Anisum deinde isopyro foliis adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquã illis maiora, huic verò minora spectentur. Porri, bulbiq; folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, alliũ, colchicũ, cyperus, hastula regia, ampeloprasó, scorodoprason, canini testiculi, lóchitis. Buxus, & lyciũ cõsimili comãtur fronde. Vitis alba amomo foliis correspondet, pyrethrũ syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittũt altilis asparagus, panaces Asclepiũ, seseli, daucũ Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapsia. Anethi foliis assurgit meon. Plantagini nõ dissimilia sunt folia cãdidi veratri, gentianæ, alismatis, & clymeni. Phœnici foliũ geraniũ exprimit. Filicẽ folio æmulantur sideritis secundum genus, polypodiũ, dryopteris. Ferula cicutã foliorũ imagine refert, hæc verò myrrhidẽ. Buglossum, verbascũ, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis foliũ proferunt moly, holostium, gramen arundinaceũ, coronopus. Huius verò folia habent catanance, psyllium. Cichoriũ, chondryllæ vtrũq; genus, & quod quibusdam dens caninus dicitur, cõsimili sunt folio. Cnico atractylis folio assimilatur, chamæleoni nigro crocodiliũ, chamæleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriãdri foliis comantur parthenium, adianthum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorũ tamen quædã propius, quædam longius eius speciem sequuntur) vterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolii eupatoriũ, sed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondẽ exhibent capparis, solanũ somniferum. Smyrnii foliũ præstant phu, lauer. Cupressi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus. Hypericum, androsæmũ, ascyrum, folio nõ discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in foliis conueniunt. Cyclamini foliũ pandit aconitum primũ: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefoliũ: cucurbitæ personata: lolii phœnix: iuglandis centaurium maius, pœonia mas, gentiana: etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq; folia sibi vendicasset. In iunci specie collocandum esset vtrunq; equisetũ, sed inani caule assurgit. Lenticulæ foliũ simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde virent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilii folia spargũt hemerocallis, pancratiũ, satyriũ, martagon (sic enim appellant lilium quoddã agreste) ephemerũ, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidiũ arabis dissimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & cnirubus. Menthã satiuam folio exprimunt sisymbriũ, hydropiper, pentaphyllon. Marrubii effigie assurgit apiastrũ, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio virent helxine, elatine, cynocrambe. Nastrutii foliis iberis nõ refragatur. Oleã æmula foliorum facie repræsentãt halimus, ptarmica, phillyrea, ligustrũ, vitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hyppophaës. Platanũ folio imitantur ricinus, nigrũ veratrum, sphondylium, aconitũ cynoctonũ. Verbasci folia fundunt heleniũ, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium foliis inter se non dissident. Portulacę folio assimilantur telephium, cepæa, chrithamũ, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus syluestris, medica, cytisus, sertula Campana. Thymũ, stœchadẽ, satureiam simile comat foliũ. Acuta spina, & mespili primũ genus simili virent folio. Nec dissimili pulegio, dictamũ & calamintha comãtur. Myricæ sabina, & cupressus: serpylli clinopodiũ: saluiæ sideritis prima, horminũ, verbascum, syluestre, foliis vestiuntur. Piceæ foliũ ferunt polygonũ, & pityusa: quercus verò chamædrys, teucriũ, scordiũ, betonica, sideritis prima. Neq; à rutæ foliis dissident acacia, centauriũ minus, serpyllum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericũ, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marũ, & panaces chironium. Solani folio germinant circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica, & quæ vulgò bistorta dicitur. Foliorũ similitudine inter se certãt ruscus, hippoglossũ, laurus Alexãdrina. Asplenii imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: sicuti semperuiui minoris tertia aiugæ species, aristolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lysimachia, sertulæ Campanæ ligusticũ. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba spina, sese foliis imitãtur. Ex his igitur facilè quisq; herbarũ germanitatẽ, cognationẽ, similitudinemq; perdiscere poterit, quæ omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt vtilitatẽ. Cæterum plantarũ omniũ folia non modicã in coloribus differentiã habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, vti flores haudquaquã splendeant. Niger sanè color in nullis reperitur herbis, neq; arboribus, quanuis nonnullæ atro quodã virore sint suffusæ, ita vt paululũ nigricẽt, sicut phillyrea, buxus, ligustrũ, hortense solanum, nigra viola, osyris, hyosciamus, vtraq; clematis. Cõtrà nec folia habentur, quæ niueũ candorem exprimant, verùm pleraque, quæ incana sunt, subalbicant, vt crithamo, echio, ranunculo, abrotono, absinthio, saluiæ, calaminthæ, maro, periclym *Foliorum in coloribus discrimen.*

periclym

periclymeno, corniculato papaueri, stachy, menthastro, althææ, polio, verbasco, vtriq; lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus supernè candicant, quemadmodum infernè rosmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemisiæ, & aliis multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentisco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androsæmo, astyro, lonchiti, osyri, blito, amaranto, phyco marino, sesamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, insunt dictamo, verbasco, lichnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthastro. Aspera sunt symphito alteri, marrubio, fico, saluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglossi, echii: vrticæ, eryngii, rusci, lycii, atractylis, sonchi, chamæleonis vtriusq; dipsaci: quinetiam cardui omne genus. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchusæ, mandragoræ, vtriusq; anagallidis, cynoglossi, glauci, catanancæ secundi generis. Reptant etiam humi lithospermi, graminis, onosmatis, canis testiculi, albiq; chamæleonis. In vniuersum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram spargunt. Acuta folia, vt quæ olfactu nares feriant, data sunt allio, cæpis, nasturtio vtrique tam aquatico, quàm terrestri, sinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, erysimo, clematidi secundæ, thlaspi, serpyllo, thymo, thymbræ, sisymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, sed magis etiam gustu acrimoniam præbent. At amaritudinem possident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, absinthium, aphaca, abrotonum, scandix, aloë, santonicum, seriphum, chamædrys, marrubium, scordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ vulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia sunt asaro, sio, sisymbrio, menthæ, menthastro, calaminthæ, pulegio, saluiæ, ladano, hyssopo, sampsucho, origano, thymo, serpyllo, satureiæ, symphito petræo, rosmarino, ligustico, stachy, malabathro. Nec insuauem efflant odorem chamædrys, baccaris, artemisia minor, & herba illa, quam aliqui sclaream, nonnulli herbam sancti Ioannis, & plerique matrisaluiam nuncupant. Nec desunt stirpium folia, quæ ab aliis tum plantis, tum liquoribus odorem emendicasse videntur, vt scordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytisus ab eruca, apiastrum à citreo malo, chamæpytis à pino, xanthium à nasturtio: ita denique hydropiper à pipere mutuatur odorem. Grauiter olent absinthium, abrotonum, seriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, aristolochia, cannabis, anagiris, galiopsis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium.

Caulium in plantis differentia.

Non parum quoque discriminis in plantarum tum caulibus, tum stolonibus reperitur. quandoquidem ex eis quædam singularem, simplicemq; caulem proferunt: aliæ numerosos cauliculos edunt. quibusdã crassi caules insunt: aliis tenues assurgunt: aliis inanes, & vacui eriguntur, fistularum, & arundinum instar: aliis pleni conspiciuntur, quibusdam item longus prosilit caulis, quibusdam verò breuior: nonnulli caules geniculis scatét, alii enodes exeũt, alii læuore, alii scabritia, alii duritia, alii lentore notantur. Nec desunt, qui lanugine vestiantur, & qui spinis, & aculeis rigeant. Quibusdã plantis teretes sunt, nõnullis quadranguli, & aliquibus striati. Alii denique sursum eriguntur, alii per terram serpunt, ac repunt. Dissident præterea inter se stirpium caules colore, rectitudine, & curuitate, tanta fuit naturæ in plantis formandis varietas, atque solertia. Plures igitur caules ab vna tantùm radice exiliunt glasto syluestri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, aristolochiæ vtrique, rutæ syluestri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, solano somnifero, & manico, minori sedo, chamæcisso, glauci, osyri, tithymalo paralio, & helioscopio, thymelææ, heliotropio magno. Ramoso, ac pariter surculoso caule fruticant saluia, satureia, thymum maius, origanum, hyssopum, absinthium, abrotonum, ruta, stœchas, ocimum, amaracum, symphytum petræum: & vt summatim rem complectar, omnes deniq; plãtæ, quæ suffrutices appellantur. Crassum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnãthe, helenium, symphitum alterum, hyoscyamus, personata, sedum maius. Contrà proditur tenuis ornithogalo, thlaspi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, ligustice, panaci Asclepio, peucedano, artemisiæ, phyllo, cynocrãbæ, buphthalmo, alismati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muris auriculæ, aristolochiæ vtriq; serípho, tragorigano, menthæ, sisymbrio, lysimachiæ, rutæ syluestri, delphinio, melãthio, agresti cumino, aparinæ, chamedry, scordio, teucrio, trifolio, hyperico, sideriti secundæ, elatinę, pentaphyllo, veneris vmbilico, chamedaphne, tithymalo helioscopio, thymeleę, alypo, Inanes in vniuersum, ac fistulosos caules habẽt frumẽta, legumina, & olera. Particulatim verò cauis emicãt colliculis phu, apium mõtanum, sonchus, veratrum albũ, gentiana, equisetum, narcissus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, symphitum secundũ, spina alba, cępe, porrum, hipposelinum, thapsia, ferulę omne genus, omnesq; plãtę ferulaceę, qualis cicuta, panaces, laserpitium, seseli Peloponẽse, & quę guttatim stillant sagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatũ culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, sambucus, phu, cyclaminus secundus, gentiana, panaces Asclepiũ, polycnemon, crateogonũ, polygonum, equisetũ, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityusa, arundinum omne genus, hydropiper, ligusticũ, xyphiũ, & omnes denique plantæ, quæ fœniculaceo caule assurgunt, vt elaphoboscum, anethum, seseli Massiliense, pyrethrum, sphondylium, peucedanum. Læui constant caule dracũculus, hastula regia,

typha, nymphea, sideritis tertium genus, chrysanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloë, iberis, hyacinthus, millefoliū, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, sesamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus testiculus, epimedium, hypericum, sideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, syluestre cuminum, tussilago, œnanthæ, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, pentaphyllum, tragus, ageratum, papauer spumeum: psyllium, aconitum primum, colchicum, semperuiuum minus, vmbilicus veneris, stratiotes millefolium, chamæcissos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithymalus myrsinites, paralius, helioscopius, & cyparissias: item chamelæa, & verbenaca. Duum verò palmorū longitudine caules extollunt phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, veratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasitæ, plantagini minori, ranunculo, phu, rosmarino, chelidonio maiori, bacchari, panaci Asclepio, sphondylio, satyrio, alsinę, betonicæ, fabæ Aegyptiæ, cirthamo, arabidi, asphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, syluestri papaueri, aconito tertio, semperuiuo maiori, senecioni, verbasco fœminæ, cytiso, xanthio, rusco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, ascyro, lysimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt alisma, cyperus, tithymalus characias, pityusa. At horminum semicubitali caule contentum est. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, spina alba, acanthus, conyza maior, althæa, symphytum secundum, helenium, glastum, glycyrrhiza, centaurium maius, dipsacum, carduus, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, syluestris lotus, cirsium. Quaternûm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis verò Medio. Duris lignosisq; nituntur cauliculis hypericum, chamædrys, teucrium, symphytum petræum, androsæmum, ascyrum, satureia, thymum, origanum, millefoliū, eupatorium, aster Atticus, hyssopum, stœchas. Lentore & mollitia caules languescunt irioni, poterio, maluæ, smilacibus omnibus, cucurbitis, peponibus, & melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryoniæ, viti nigræ, viciæ, helxinæ, quā cissampelon cognominant, scammonio, iunco, typhæ, althææ, alceæ, solano somnifero, osyri, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium maius, stœbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducuntur vrticæ caules, echii, anchusæ, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis visitur menthastro, orobanchæ, helenio, ocimoidi, eupatorio, herbæ quam pilosellam vocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphaliū, verbascum, lychnis vtraque, tussilago, althæa, anemone, panaces Heraclium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia vtraque, lupus salictarius, aparine, baccharis, syluestre cnicus, æthiopis, equisetum, veratrum nigrum, papauer syluestre, & corniculatum. Humi cauliculis repetunt polygonum, lithospermum, anagallis, clematis prima, holostium, tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus, centaurium minus, mentha, calamintha, baccaris, horminum, aparine, rubia, chamædrys, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphytum secundum, clymenum, verbenaca, vrtica, galiopsis, æthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoque etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly, vtrique iberidi, nasturtio, cnico, cacaliæ, cynocrambæ. Rubescunt minori hieracio, soncho, artemisiæ, hyperico, ascyro, phu, virgæ aureæ, helxinæ, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenum, hemionitis, lichen, paronychia, adiantum, hippophæstum, chamæsyce.

Florum in plantis varietas.

Ad hæc non parum quoque in stirpibus dignoscendis vtilitatis præstat florum tum coloris, tum formæ cognitio. quippe cùm nulla sit earum pars, quæ prius nostris sese offerat oculis vere, & æstate, quàm flores, varia colorum pictura, quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit, horum differentias edocere, quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur, quæ flore candido decorantur, sunt vt oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosæ, quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus, cerasus, malus, pyrus, mespilus, prunus, arbutus, iberis, raphanus, siser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum, ornithogalum, cyclamini secūda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly, aparine, phalangium, trifolium, sed cui flos quandoq; rubescat, polium, œnanthe, alba viola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum, erinus, achillea, helxine cissampelos dicta, conuolulus, dorycnium, ephemerum secundum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia, chamæsice sesamoides magnum, narcissus, scammonia, thymelæa, sambucus, ebulus, angelica, filipendula, viburnum, flammula, fragaria, imperatoria, lilium conuallium dictum, & vincetoxicum. Rubri flores emicant rosis, in quibus tamen variant, nam alii candidi, alii purpurei, alii lutei reperiuntur: item malis punicis, fabæ Aegyptię, rumici, oxylapatho, oxalidi, blito, aphacę, ophioscorodo, anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi masculæ, papaueri syluestri, solano somnifero, onagræ, & caryophyllis vocatis, quem florem recentiores quidam, nesci à qua auctoritate ducti, vetonicum appellant. quanquam & hi purpurei emergant, & quandoque varia colorum mistura inficiantur. Flores

res menthæ, sisymbrii, & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu, rosis, persico, amygdalo, eruo, bacchari, trifolio, alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, vitici, viciæ, cyclamino primo, larici, centaurio minori, albæ spinæ, origano, pulegio, saluiæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoq; varient, pseudomelanthio, chamedry, lichnidi, scordio, violæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto vtriq; etsi secundū modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio, sideriti tertiæ, verbenacæ, astragalo, hyacintho, cirsio, capno, bubonio, sed cuius interna flauescant, antirrhino, acanthio, glauci, veratro nigro: tametsi quandoq; huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi maiori, ricino, amaranto, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, marrago (sic vocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt violis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapū, napus, lampsana, brassica, crithamū, sonchus, aphaca cichorii genus, tragopogon, cucumis tam erraticus, quam satiuus, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium vtrunq;, sertula Campana, ruta, hieraciū, atractylis, tussilago, conyza, hemerocallis, viola aurea, nymphæa secunda, anagyris, alisma, hypericum, ascyrum, androsæmum, chamæpitys, spartium, lysimachia, eupatoriū, pentaphyllon, chrysocome, chrysogonon, chrysanthemū, ageratum, papauer corniculatum, hyoscyamus, galium, senecio, verbascum, lotus vrbana, & syluestris, buniū, osyris, colocynthis, cnicus, virga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quam falsò oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonū fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphthalmo, bellidi, & cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linū, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à vulgaribus morsus diaboli appellatur: itē cyanus, & quæ trinitas recētioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurii maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & varia cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphrasiæ. Spicati insidēt blito, plantagini, hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluiæ, sampsucho, stæchy, betonicæ, amaranto, virgæ aureæ, stœchadi, ladano, lauendulæ vtriq;. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerū primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, althææ, rhododēdro, pæoniæ, veratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt vterq; chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorū genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in vmbellas radiantes, vel muscariis emicantes insunt Meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphōdylio, ferularū omni generi, peucedāo, laserpitio, sagapeno, galbāo, panaci, ammoniaco, achilleę, chrysocomæ, agerato, cicutæ, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, viburno, imperatoriæ, eiq; pimpinellæ generi, quæ nōnullis hircinū saxifragum vocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginē repræsentant flores asari, hyoscyani, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim cohæret botry, ambrosiæ, anagyri, vrticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atq; in pappos euanescunt flores omnium carduorū, sonchi, tragopogoni, centaurii maioris, vtriusq; chamæleonis, vtriusq; hieracii, senecionis, cirsii. Stellarū, solisq; flore imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllū, intubus vtraq;, cyanus. Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionē quis assequi poterit, si seminis, fructusq;, quos plantæ ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earū tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaque racemosos proferunt terebinthus, lentiscus, populus vtraq;, oxyacantha, vitis nigra, vitis alba, cyclaminus secūda. Corymbaceos verò hedera, periclymenus, solanū hortense, & manicū, smilax aspera, polycnemon, hippophaës. Semina autē racematim cohærent artemisiæ, ambrosiæ, botry, vrticæ nostrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, vesicariæ, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod verticilli referat imaginē, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluduntur gentianæ, cumino syluestri, atriplici, sphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucē imitantur, & veluti nucamēta sunt fructus piceæ, laricis, & cupressi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblongę, & quæ magnitudine cedant oliuis, visuntur myrto, thymelææ, polygonato. Rotundæ sunt ligustro, iunipero, hederæ, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cæterùm fructum

Semina, et fructuum in plantis discrimina.

ſi menq; ſiliquis includunt acacia, anagyris, geniſta, ſiliquæ arbor, caſia nigra, dorycniũ, apocynum, ſtaphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phaſiolus, lupinus, piſum, eruũ, fena, ſmilax hortenſis, medica, aphaca, vicia, pæonia, leontopetalon, xyris, ſolanum ſomniferũ, & tertium aconiti genus. In folliculis verò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & ſtaphylodendro: ſuũq; in corniculis modò aduncis, modò rectis ſeruant delphinium, fœnum græcũ, lotus ſylueſtris, rapa, napus, raphanus, lampſana, braſſica, eruca, ſinapi, eryſimum, circæa, leucoium, hedyſarum, papauer corniculatum. Capitibus ſemina condunt colocaſia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam ſatiuum, quàm erraticum, hyoſcyamus, lotus Aegyptia. xyris. At capitulis paruis concipiuntur lino, ptarmicę, cumino ſylueſtri, ſparganio, pſyllio, verbaſco, ſcrofulariæ, iſopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioſtopio. Semina in flocci modum concluſa afferunt porrum, ampeloprasum, ſcorodopraſum, tæpa, allium, & ſi prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda reſident ſemina omnibus panacis generibus: itemq; ſeſeli, liguſtico, apii omni generi, aniſo, caro, anetho, cumino ſatiuo, ammi, elaphoboſco, dauco, ſphondylio, peucedano, elichryſo, cicutæ, mirrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapſiæ, coriandro, ſmyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, ſtratiotæ millefolio, ſambuco, ebulo. Semen veluti ſpicis cõtinetur origano tam ſatiuo, quàm ſylueſtri: quin & ſampſucho. Papaueris imaginem ſemine repræſentant phyllum, nymphæa alba, hyoſcyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæſice. Piperis ſimilitudinẽ exhibent ſemina tum lycii, tum etiã viticis. Compreſſo, atque rotundo ſemine habẽtur malua, althæa, alcea, ſmilax læuis. Neque ſeminis effigie ab epithymo diſſidet alypon: à lolio phœnix: à viola alba chamæciſſos: à ſaluia horminum. Hirſuto ſemine, ac aſpero, adeò vt id tactum veſtibus adhæreat, ſunt perſonata, eupatoriũ, aparine, helxine, xanthium, & vulgare cynogloſſum. Capiti viperarum ſimile fert echium, & vituli non diſſimile antirrhinum. Mucronatum oſtendunt tragos, ſpinachiũ ſic vulgò vocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terreſtris. A fœni græci ſemine non deſciſcit ſemẽ myagri, itẽ & loti ſylueſtris. Semen fœniculi modo ferunt liguſticum, ſiſon, cicuta, cuminum, carum. Aniſi verò ſemina, apii, & ammi conſimilem nacta ſunt formam. Cnici ſemẽ ſuam impartitur imaginem minori centaurio, vtrique chamæleoni, ſpinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cinaræ, Medio, nigro veratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milii ſemine conſtant circæa, crateogonum, panicum, ſeſamum, lithoſpermum, lotus Aegyptia, ſeſamoides. Erui ſemen poſſident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, ſideritis prima, pycnocomũ. Conſimili naſcuntur ſemine libanotis, & crithamum: vt etiam ſemine conueniunt linum, ſatyrium erythronium, & quoddam vrticæ genus. Semine caudæ ſcorpionis effigie cernitur ſcorpioides: & verrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnoſis tam arborum, quàm herbarum deliteſcunt, geſtant aluo mala, cotonea, pyra, citria, limones, aurantia, punica, meſpila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balſaminæ vulgò vocatæ fructus, mandragoræ, ariſtolochiæ, halicacabi. quin & mala inſana conſimili modo ſuum recondunt ſemen. Minutum habent ſemen ruta, iberis, cupreſſus, circæa, pſylliũ, mandragoras, apios, cynocrãbe, papauer, hyoſcyamus, ocimũ. Differunt etiãmnum colore inter ſe ſemina: ſiquidem albicant dauco, roſmarino, circææ, lactucæ, papaueri ſatiuo, & ſpumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, ſeſamæ, lithoſpermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, roſa, punica, arbutus, taxus, ceraſus. Ita ſimiliter ſemine rubeſcunt aſparagus, halicacabus, ruſcus, hippogloſſum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectoriũ, aſpera ſmilax, chamedaphne, ſeſamoides. Succo ſanguineo manant aſcyri, androſæmi, & hyperici grana. Nigrum ineſt liguſtro, lycio, myrto, oleæ. Quin & ſemina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampeloproſo, hyacintho, ſcorodopraſo, ophioſcorodo, ſaluiæ, rutæ, hormino, liguſtico, ſeſeli Aethiopico, ſiſoni, hippoſelino, ſmyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, ſideriti primæ, verbaſco, laureolæ, narciſſo, ſylueſtri cucumeri. In longum vero protenſum proferunt ſemen ſeſeli Maſſilienſe, liguſticum, ſiſon, hippoſelinum, cuminum, narciſſus, fœniculum. Quadratum ſpectatur ſeſeli Maſſilienſi, & libanotidi: triquetrum verò ſtaphidi agriæ, & lathyri. Geminatum ſemen ferunt tordylium, alyſſon, æthiopis, mercurialis altera. Diſſident etiam ſapore ſemina: nanque acre id proferunt porrum, cæpæ, allium, ampeloprasum, ſcorodopraſum, ſinapis, naſturtiũ, eryſimum, ſtruthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, ſeſeli Maſſilienſe, tordyliũ, aniſum hippoſelinũ, fœniculum, pyrethrum, peucedanũ, cardamomũ, clematis ſecunda, ſmilax aſpera, thlaſpi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, liguſticũ, & ſiliquaſtrum, quod Indicum appellant piper. Odorato ſemine pollent omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeũ, meon, carum, panaces Aſclepium, elaphoboſcum, liguſticum, hippoſelinum, ſmyrnium, fœniculum, daucus, paſtinaca ſylueſtris, melanthium, iſopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum ſemen ineſt Aethiopico ſeſeli, omni abſinthiorum generi, abrotono, chamæciſſo, gentianæ, ſeſamoidi. In magnam deniq; duritiem ſemen coaleſcit aſparago, periclymeno.

meno, & rusco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionē fuerit adeptus, is in hac præstantissima facultate absque vllo impedimento poterit peritissimus euadere. Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum vtile, tum necessarium existimari possit, ob id scire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se vel maximè consentiunt, vel admodum dissentiunt. Quo fit, vt nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hæc etiā cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere, quæ ad simplicium medicamentorū materiā spectant. Tam igitur pertinaci odio sese prosequūtur quercus, & olea, vt nō solū nō viuant, neq; germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implantetur: sed etiam altera alteram interficiat, si fortè propè oriantur. Nec minor inter brassicam, & vitem antipathia cernitur: quandoquidem obseruatum sit, vitem, ad cuius radices assita fuerit brassica, non paruo interuallo sponte sua refugere. Ideo nil mirum, si tantum brassicam contra temulentiam pollere credant, quódque Germani quotidianis mēsis id olus semper apponant, vt vini noxā effugiant. Nec secus brassicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa vites: quippe perspectum est, quòd si feratur brassica iuxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeò veneficiis, & admurmurantium incantationibus aduersatur, vt in limine ianuæ domus integra suspensa ab omni eorū noxa eos, qui inhabitant, vindicet. Quocirca non temere à doctissimis rerum naturalium inuestigatoribus memoriæ proditum est, omnes in vniuersum stirpes, quibus scilla adsita prosiliat, non modò asseruari ab omni aëris intemperie, animaliumq; noxa, sed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo asinis gratissima est, eosq; mirificè alit: quæ tamen, si ab equis, vel bobus edatur, veneni præsentanei modo eos interficit: tametsi nulla prorsus noxa ea quoque ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis venena sunt: hominibus verò contra serpentium morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus sturni innocuè eius semine vescuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, vt si vas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis subiiciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam descendunt. Contrà oleum suppositum sic refugiunt, vt in hamos recuruentur. quandoquidem in vniuersum oleū omnibus, quæ seruntur plantis, inimicum est. Quo fit, vt planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perarescat, & moriatur. Ob id enim admirandum non est, si arbores, quæ oleum ferunt, ac resinam mittunt, cæterarum insitiones aspernantur: quemadmodum eas non respuunt aliarum nonullæ, quæ nec oleum nec resinam fundunt. siquidem sæpe conspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquā visæ sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetū, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & vituli marini: neq; fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum grossi domesticis ficis appensi, non solùm eorū fructus decidere prohibent, sed etiam caducos ad maturitatem vsque remorantur. Apium tantò celerius adolescit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen secus, & cōtrà eueniat de reliquis plantis. Tenerescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæsæ asseruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquā tamen putrescunt. Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëthontē cecinit de cælo tactum quibusdam in vallibus computruisse. Sed maiore miraculo nobis illud sese offert, quòd scilicet fulminis ictu è loculis aurū admatur illis illæsis, ac ne confuso quidem ceræ signo: pariterq; ex dolio vinum euanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanorum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra vllum aliud incommodū vixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum non sinit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriūtur. Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide syluestri, aut aconiti radice, quod pardalianches vocant, adeò torpescunt, & stupidi redduntur, vt potius mortui, quàm viui existimentur: veruntamen albi veratri contactu mirificè excitantur, viresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, vesparumq; aculeo non infestantur. Quod item malua præstat oleo contusa, corporisque membris illita. Qui polemoniæ radicem gestauerit, à scorpionibus non icitur: etsi ictus sit, nulla neque molestia, neq; noxa afficitur. Porrò tanta est arundinis, & filicis discordia, vt arūdine vomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter se ineunt amicitiā arundines, & asparagi: quippe in arundinetis sati longè lætiores, quā alibi adolescūt: queādmodū & vites, quæ vlmos, populosq; scandūt. Magna insuper cōueniūt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Metellarū nucum esu peculiarius enecātur canes, quàm cætera animalia. Cimices lectularii si viui deuorentur, non solùm quartanis febribus remedio sunt, sed etiā percussis ab aspide prosunt. Martyres, feles, & mustelæ gallinas nō attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neque vulpes eas inuadunt, quæ pulmonem vulpinum comede-

Sympathia, et antipathia rerū quarundā pro simpliciū materia.

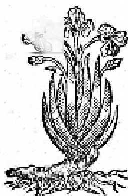
rint. Vipera fagi ramulo obuiam facta gressum sistit, & veluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percussa. Furens elephas ariete tantùm conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio confricetur, id neutiquam agit, nisi sanguine hircino lotus vim ab allio obsessam redimat. Succinum paleas, & festucas ad se trahit: nihilominus oleo illitum eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporũ vestigia calcauerint, cruribus obstupescunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morsibus dilaniatę, cęteris teneriores, & gustatu suauiores existunt: at earum lana vestibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferocissimum præsentem gallum mirum in modum veretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equum minimè metuunt: atqui si vmbrã tãtùm milui in aere volantis conspexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec secus agũt oues, & agni lupo conspecto. Idem lupus scillę bulbo contacto quàm primum sideratur. Hyenæ vmbra contecti canes obmutescunt. item hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum etiam mordacissimorum ferentem vindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, vt is paruo temporis tractu tum integentes crustas, tum vngues è pedibus abiiciat. Ciconiæ platani foliis nidos implent, vt inde vespertiliones abigãt, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, vt tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis visum restituãt. Cæterùm lauri folia nidulis importãt palumbes, accipitres hieraciũ, corui arum, vpupæ adiantum, cornices supinam verbenacam, turdus myrtum, perdix arundinẽ, ardeola carũ, aquila callitricũ, galerita gramẽ, cygni viticẽ, vt diuersis animaliũ iniuriis se vindicent, aut ab alio quocunq;, qđ noxã adferre possit: tã admirabilis in volatilibus, & quadrupedibꝰ habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerũ vires absconditas. Catus quadã herba adeò gaudet, vt illi catarię nomẽ recẽtiores indiderint. Ranę iuncũ, ranũculũ, & stœbẽ diligũt. Testudines, & ciconiæ origanũ adamãt. Serpẽtes fœniculi affricatu visum recuperant. Leo deuorata simia febrẽ efficacissimẽ discutit. Ceruæ, & feræ capræ nõ modò dictami pabulo illata vulnera in Creta insula sanãt, sed & infixa tela venatoribus reiiciunt. Vrsi formicas deuorãt, vbi mandragorã degustauerint, quibus mirificè sanantur. Elephãtes deuorato chamæleonte animali oleastri frõdes depascuntur, quibus incolumes euadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues siderite tantùm herba suis incommodis medẽtur: sicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iũcos, pantheræ humanũ stercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deiicitur, itemq; manna, & scamonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis verò atra helleboro, & Armenio lapide: sicuti & venena theriaca superãtur. Oculorum ægritudines curant solo contactu sapphiri & Anthracites. Ebrietas amethysto lapide arcetur. Sãguinis defluxus iaspide sistitur. Topatio appenso venus infirma redditur: item & vitice lecto cubantibus strata. Formicæ alis vespertilionis, & vpupæ corde fugantur. Quin & serpentes veterum calciamentorum suffitu abiguntur: vt blattæ, & papiliones hircino iocinore incenso. Torpedo piscis non modò manu, sed & longiori hasta contacta tangentis brachium stupidum reddit, quamuis validissimis musculis constet. Catoblepa quemcunque oculo conspexerit, enecat, & si per mille passus distet. Nec inter homines desunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conspectos effascinent. Cæterùm si cæterarum volatilium pennæ aquilinis permisceantur, breui carie contabescunt: quemadmodum testudinum chordæ contactæ disrumpuntur, si vna tantùm ex lupi intestino parata inter eas resonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana contectum inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibiis, cæterisque id genus instrumentis facultas aduersus tarantulæ venenum inest, vt languentes etiam inuitos non modò ad choreas, saltationesque alliciat, sed etiam persanet. Quinetiam tanta vi pollent Marsi, ac Psylli contra serpentes, vt eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim vertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam statim concipit, nec restinguitur, nisi affuso oleo. Sed his hactenus: quandoquidem breuitati studentes plura adhuc silentio prætereunda duximus.

† Hic locus (vt mihi retulit excellentiss. medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur: ἐς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. Id est: in tumorum differentias vnumquodque ipsorum referentes. Quæ lectio non solùm ob id magis probari posset, quàm vulgata, quòd dogmatica sit, illúdque dogma innuat, quod facultatum medicamentorum causam in tumores, & meatus referebat, sed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his verbis. τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. Hoc est Quidam enim in magnitudines. figuras, & situs tumorum & meatuum referunt.

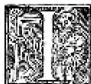
IRIS DOMESTICA.

IRIS SYLVESTRIS.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

Ris à cœleſtis arcus ſimilitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, ſed maiora, latiora, & pinguiora. Flores †in ſummitate cuiuſque caulis, æqualibus inter ſe ſpatiis diſtant, incurui, varij: ſiquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei, aut cærulei conſpiciuntur: qua diuerſi coloris ſpecie, quædam cœleſtis arcus imago repræſentari videtur. Radices ſubiacent geniculatæ, ſolidæ, odoratæ: quæ fruſtatim diſſectæ, in vmbra ſiccantur, & traiectæ lino reconduntur. Melior eſt Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatiſsima, quæ pumila ferè, & denſa conſtat radice, frangenti contumax, ſubrufo colore, guſtu amaro, odore perquàm grato, & ſyncero, ita vt nullum prorſus ſitum redoleat: quæ dum tunditur, ſternutamenta mouet. Secundum locum habet Africana, candicans, guſtúque amara. Teredines in vetuſtate ſentiunt, tunc tamen odoratiores reddi ſolent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tuſsim efficax: humorum, qui ægrè reiiciuntur, craſſitiem digerunt: bilem, craſſámque pituitam ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ purgant: ſomnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur ſerpentium ictibus, lienoſis, conuulſis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menſes ex vino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus vtiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandáque in eis venarum ſpiracula: iſchiadicis infunditur: fiſtulas, ac ſinus carne explet. Radices ex melle glandis modo ſubditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, ſtrumas, veteréſque duritias emolliunt. Siccæ quoque vlcera replent, & cum melle purgant: nudata oſſa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & roſaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo veratro, & duabus mellis partibus, lentigines, & vitia cutis in facie à ſole contracta emaculat. Peſsis, malagmatis, & acopis inſeruntur. In vniuerſum magni ad omnia vſus.

Iridis generæ, eiuſque conſideratio.

IRIS in vniuerſum ſatiua eſt, & ſylueſtris. Hæc duorum eſt generum: altera ſatiuæ, & vulgari ſimilis, foliis tamen, flore, caule, radiceq; paulò minoribus. ALTERA foliis gladioli longioribus: radice tenui, lignoſa, geniculata, ſubrufa, inodoráque: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Conſtat hic foliis nouem purpureis, quorum extima, ſuperiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre exiſtimantes. In quorum ſententiam etſi iampridem deuenerim, tamen longè aliter rem ſe habere

IRIS SYLV. ALTERA.

postmodum comperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, nō quòd genere, vel specie a nostrate differat, sed quòd cæli, soliq; illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: vt absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Cyroco monte: myrrha, quæ apud Troglodytas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, præstantissimaq; proueniunt. Id enim apertè testatur grauissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his verbis. Omnes itaque herbarii vnanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum verò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de vnoquoque loquemur, ne omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. I X. cap. V I I. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita vt producere meliorem possint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed viribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (vt arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen vegetior grandiórque effecta. Seritur iam & altera, quam flore & foliis minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò vt iam tot satiuæ, quot syluestris habeantur genera.

Opinio reprobata.

Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ii, meo quidem iudicio, decipiuntur. quandoquidem Theophrastus eo in loco nō de omni in vniuersum Iride differit, sed de Illyrica tantùm: quæ cùm loci ac cœli clementia in Illyrico tractu optima sponte proueniat, non est necesse, vt colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, virens, pulchráque spectetur: syluestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & foliis satiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore, nulli quidem absurdum videri debet, si nos vtranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, veteres quoque Iridis syluestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. X X I I I I. qui præterea Irim domesticam cultámque illis fuisse ostendit, sed Galeni quidem testimonio. is enim Iridis syluestris meminit. libro X. de comp. medic. secundum locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Syluestris vtriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas viderim in campestribus non longè à Sontii ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris proferat (hanc in pluribus Hetruriæ locis vidimus) cuius radix odoris fragrantia, & virium robore Illyricam ferè æquat. Iridis meminit Plinius libro X X I. cap. V I I. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, vnguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, & Naronæ. Proxima in Macedonia: longissima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustúque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa. Et cap. X X. eiusdem libri: Iris rufa (inquit) melior est, quàm candida.

Plinij contraditio.

Quibus in locis sibi manifestè repugnare videtur Plinius: quòd superius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufescit, anteposuerit, hic verò contrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterùm (si Theophrasto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantùm in syluestribus nascitur. siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituimur, è nostrate elicitur, ducitque abunde aquas.

Iridis vires præter traditas à Dioscor.

Excalfacit Iris ordine secundo completo, vel tertio inchoante, & pariter siccat. Atque præter vires, quas illi adscribit Dioscorides, aliis pluribus pollet, quandoquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, si radicis decocto iidem foueantur. coquit item, abstergit, digerit, resoluit, lenit, reserat, expurgat, & deiicit: vulnerariis medicamentis immista sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur venenis. Succus naribus infusus cerebrum à pituita mirificè purgat: ventriculo tamen nocet, cùm per se tantùm bibitur. ideóque à peritis medicis exhiberi non solet, nisi admista mulsa

Iris cognomento astragalitis.

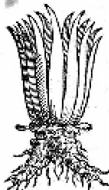
mulsa, & Indica nardo. Reperio quoddam esse Iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id enim ostendit Galenus lib. I. de compositione medicamentorum secundum locos cap. primo ex Sorano transcribens: item Aëtius libro XIII. cap. III. qui quibusdam in emplastris Irim astragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, vel recentiorum repererim neminẽ, qui in simplicium medicamẽtorum libris huiusce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, sanè non habeo. Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim astragalitem, & astragalum idem esse existimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem esse tradiderit, alteram, quæ raphanitis à similitudine, alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm astragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem astragalitem Astragalum esse conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, astragalum intelligi censet. Sed mea quidem sententia rectius fortasse rem hanc explicasset, si per eam Iridem, quæ à similitudine raphanitis vocatur, astragalitem ideo designari dixisset, quòd vt astragalus, raphani modo radicem gerat: siquidem Plinio Iris raphanitis astragalus non est, sed altera Iridis Illyricæ species. Quamobrem ita Iridem astragalitim à Galeno cognominatam esse putauerim, quòd radice referat astragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta est, quòd radice raphanum repræsentet. Iridem memoriæ proditam fuisse Galeno in libris simplicium medicamẽtorum sanè nusquam reperi: tametsi libro primo de antidotis eius postmodum meminerit his verbis. Andromachus rosis Iridem Illyricam adiungit. quæ verba non frustrà, negligentérque excipienda sunt, veluti nec cùm aliis medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòst differentes, quid quoque in genere optimum sit, demonstrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot siquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus ver totum humidum non fuerit, sed sicuti sæpe contingit, æstiuo tempori simile. Quòd si veris constitutio siccior obuenerit, multa, quæ in Italia nascuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, veluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaspi, veratrum nigrum, & id genus alia. At verò, quod ad Irim pertinet, secus se res habet: si enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur. Illyricæ comparetur, tantum ipsi cedet, quantum cadauer viuo corpori: non tamen aliis in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris videtur. Irim igitur, velut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam vnumquodque optimum est, quod proprium sui generis odorem vehementissimum habet, qui quidem ex multorum inspectione manifestus vnicuique sit. Ac de gustu quidem perceptis qualitatibus eodem modo censendum est: id enim optimum medicamentum esse constat, in quo id, quod suo generi proprium est, exuperat: pessimum verò quod sui generis aliis & tenuius, & exilius est. Meliora nanque sunt omni in specie, quæcunque nec rugosa, nec exilia fuerint: sicut quæ conuenientem sibi magnitudinem excessere, peiora sunt iis, quæ bene nutritam, & adstrictam habent substantiam. Quamobrem, vt dixi, multa sæpius inspexisse operæ pretium est, & maximè optima, & quæ longo iam tempore sui experientiam ipsis nascendi initiis præbuere, quæq; vno ore à peritis medicæ, materiæ sunt commendata. Omnes igitur herbarii vnanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse. hæc Galenus.

Iridis mẽtio ex Galeno.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Asmeni iuni, siue Aiersa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio cœleste: Germanis, Blauu gilgen, Blauu schuuertel, Veiel vurtz, Himel schuuertel: Hispanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul, aut Flambe.

ACORVM.

† Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodũ alibi quandoque facturus sum, quàm Ruellii, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐπὶ καυλα, quæ vox in summitate cuiusque caulis significare videtur: quodq; natura in plãta ipsa illud manifestè demõstret.

Ἄκορον. ACORVM.

CAPVT II.

ACORVM folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed

obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est densum, candidum, plenum, carie non exesum, odoratum: cuiusmodi Colchidicum, & Galaticū, quod asplesion dicunt. Radici vis calfactoria. Decoctum potu vrinam cit: prodest lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis: item torminibus, vulsis, ruptis. lienem absumit: vrinæ stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, vtiliter imponitur. oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno vsu commiscetur.

ACORVM FALSVM.

Acori consideratio.

FECIT diuturna rei herbariæ ignorantia, vt hactenus non in Italia solùm, sed in quocunque terrarum loco, vbi seplasiarii, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædā radix successerit, quæ passim in palustribus, & vliginosis locis inutilis, & inodora plurima nascitur. eo sanè argumento, quòd folia, & radices iridis proferat, quanuis hæ colore rufæ, illa verò iridis longiora spectentur. Hæc itaque radix apud omnes, qui plantarum historias neglexerunt, in hoc vsque æuum legitimi Acori munere functa est: à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioscoride patet, quandoquidem palustris hæc nec candicans, nec gustu sit acris, nec vllo prorsus commendetur odore. At quanuis hac tempestate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ii, qui non in hac tantùm stirpe, sed etiam in aliis quàm plurimis defecere, cùm tamen ipsi probatissimos auctores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quàm quidam fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritissimi, quibus res sole clariores propositæ sunt, quique in simplicium medicamentorum cognitione cæteris præstantiores haberi volunt, & ii longius nihilominus (vt arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero e Brasauolus Ferrariensis, vir sanè doctrina, & fama clarissimus: qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare, & palàm facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit, in hoc tamen, aliisque nonnullis (vt suis locis in his nostris commentariis ostendemus) in tanto illustrium auctorum lumine mihi magis cæcutire videtur, quàm qui ante ipsum in tenebris errauerunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quàm eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinæ Mauritanos secutæ Galangam vocant. adeò vt maluerit cum Leoniceno errare, tantum fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo benè sentire. Sed quantum eius opinio à veritate, quantúmque ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: verùm quia cum cypero adeò conuenit, vt is syluestris Galanga nonnullis dicatur, ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem videtur, nec vllum id affirmare existimo: neque illud etiam videre possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, vt de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quòd autem gustu sint acri, atque mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, aliis non concurrentibus notis: præsertim cùm Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangæ modo linguam adurens. Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus. is, cùm sibi nimis pumile viderentur prioris galangæ radices, quàm vt Acori radices referrent, atque propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentariis, alteram crassiorem galangam, quæ iampridem in Italiam fertur, Acorum esse contendit. Verùm si animaduertatur, quod ea non sit iridi similis, multóque magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκους designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd vnà cum Brasauolo ipse quoque aberrauerit. Sed præter hæc iis etiam refragatur Galenus libro VI. de simpl. med. facult. quòd asserat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo vltimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara. sed vereor, ne is tunc bile perfusus suam degustauerit galangam. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse

Brasauoli error.

Fuschij error.

esse galãgam Serapionis testimonio: qui, cùm sciret non parum discriminis inter has radices esse, de iis seorsum egit per propria capita, vt pote de rebus genere & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarii etiam monumẽtis. siquidẽ is in compositione aureæ Alexandrinæ & Acorum, & galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaque tũ rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasauolo, & Fuchsio diuersus esse cogor. Nec equidẽ intellexerim vnquam, quomodo factum sit, quòd galanga maior, que à minore non genere, & facultate, sed tãtùm specie differt, cùm primum huc è Syria adueҫta est, in Acorum se cõmutauerit. sed qui hæc intelligunt, diiudicẽt. Cæterùm, vt dicam quid hac in re sentio, crediderim ego vnà cum Manardo Ferrariensi, aliisq; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorũ facultate doctissimis viris, id omnino legitimum esse Acorũ, quod non modò seplasiæ, sed omnes in vniuersum falsò Calamum odoratum vocãt. Siquidem radices primùm iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexe, subalbide, acres, odore prestantes, & (vt inquit Galenus) etiam subamare. insuper & folia, quæ integra ad nos vnà cum radicibus (vt hæc pictura demonstrat) è Constãtinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc vt Aeniponti (Germani Isprurch dicũt) retulit mihi clarissimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim calamum aromaticum vocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur: foliis iridi æmulis: flore etiam simili, colore roseo purpurascente, nulla ex parte vario: caule iridis longiore graciliore q;, à quo tamẽ nullus exoritur calamus: vocaturq; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelii, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à vicinis Tartaris in Lituaniã primùm fuerit allata. Ideoq; à Plinio memoriæ rectè proditũ est lib. XXV. cap. XIII. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris fere iungitur, qui vltra Lituaniam inhabitant, vbi apud probatissimos auctores nusquam legitur, odoratũ calamũ oriri. Quãobrem non potui non maximè Brasauolum admirari, quòd sibi tam facile persuaserit, vulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptũ. nam (vt suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix. Sed de his hactenus. Acori meminit Galenus lib. VI. de simpliciũ medicamentorũ facul. sic inquiens. Acori vtimur radice, quæ gustu acris est, & modice amara, odoreq; non iniucunda. Vnde constat, quòd facultatis calidæ est, & consistentiæ tenuis. Huic consentaneum est, vt vrinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum

Acorum legitimum.

Acori vires ex Galeno.

ceratoidis crassitiem detergeat, simulq; extenuet. Sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino verò siccificũ esse clarum est. Et sanè ordinis esto tertii in vtroque, in calfaciendo scilicet, & desiccando. Hæc Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioscoride, aliisq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum sit, disseram ego de hac, quæ à Mauritanis, & aliis sum consecutus. Est itaque GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodiis quibusdam reflexa, odorata, sapore admodum acri, adeò vt mansa piperis, & gingiberis modo linguam, & fauces exurat, odore formaq; cypero similis. quapropter quibusdam cyperus Babylonicus dicitur. In Italiam nanq; tam ex Mẽphi, quàm ex Siria trãsfertur. Optima quæ fuerit grauis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima: Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices contorquentes, aceto, & pipere macerent, & pro Galanga venditent. verùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galangæ sapor percipitur. At maior, tametsi longè crassior sit radix, ignauior tamen est, & viribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde ventriculum roborat, & eius dolores tollit si tamen à frigore, vel flatu proueniant. Naribus admota frigefacto cerebro vtilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodest flatuosis vteri affectibus: venerem roborat: renes refrigeratos calefacit. in summa frigidis morbis omnibus succurrit. Ceterùm omnino explodenda est Monachorum in Mesue scribentium opinio, qui contra Brasauolũ & Fuchsium quasi velle videntur, Galãgam potius odoratum iuncum esse, quàm Acorum, quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus. Quod Græce ἄκορον, Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum & seplasiariorum Calamus aromaticus.

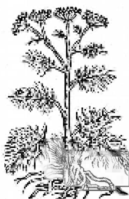
Galangæ consideratio.

Monachorũ opinio falsa.

Nomina.

Μῆον. MEON. CAP. III.

MEON, quod Athamanticum vocant, in Macedonia, & Hispania plurimum gignitur, anetho foliis & caule simile, sed eo crassius: binum ferme cubitorum altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumque radicibus longis, tenuibus, odoratis,

linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, vel tritæ citra coctionē, præclusorum renum, vesicæq; farctæ vitia potu leniunt: vrinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiũt. Torminibus, affectæ vuluæ, articulorũ doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menstrua pellunt, defessionibus feruefactæ: infantibus autem illitæ imo ventri, vrinas mouent, Quòd si plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

Mei consideratio. CREDIDIMVS superioribus annis, legitimum Meon nō oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primùm quòd Mei vice vterentur seplasiarii quibusdam albicantibus radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quòd etiam Plinii tempore rarum esset in Italia. quippe qui scripserit non seri in Italia Meon, nisi à medicis iisq; admodū paucis. Quod proculdubio indicare videtur, vsque ad Plinii æuū peregrinū in Italia fuisse Meon. Sed cū herbariorū quorundā diligētia, quædam nuper reperta sit planta quæ foliis constat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; sparsis, grauiter odoratis, acribusq;, quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti vnanimes affirmant, ne videar mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eorum sententiam deueniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio, quòd scilicet huiusce plantæ radices odorem non vsque adeò gratum spirent, sed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, vt Dioscorides inquit. Plinius Meo folia aniso similia reddidit, vocum fortasse similitudine deceptus. siquidem Dioscorides anethi foliis Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum vocant, ita dictum, quòd ab Athamante Aeoli filio inuentū sit, vel quòd præstantissimum in Athemante. Phthiotidis proueniat. Meminit Mei Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, his verbis. Mei radices perutiles sunt, calidæ tertio ordine, siccæ secundo: proinde vrina, mensesq; ciere volentes hoc vtuntur pharmaco. Sed si *Mei vires ex Galeno.* plusculum sumatur, capiti dolorem mouet, vt pote cùm plusculum sit calidum, quàm siccum. quippe quod eius caliditas humiditatem crudiorem etiamnum & flatuosiorem ad caput deferat, atque ita ipsum afficiat lædatq;. Μῆον ita Græcis vocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Mu: Italis, Meo: Germanis, Baer vurtz, seu Hertz vurtz: Hispanis, Pinillo. *Nomina.*

κύπειρος. CYPERVS. CAP. IIII.

CYPERVS, quem aliqui erysisceptrum, vt aspalathum appellāt, folia fert porraceis proxima, sed longiora, & exiliora: caulem odorati iunci, cubitalem, aut maiorem, angulosum: in cuius cacumine minuta folia cum semine exoriuntur: radices, quarum in medicina est vsus, cohærentes inter se, oleis oblongis similes, aut rotundæ, nigro colore, suaui odore, amaro gustu. In lacunosis, palustribus, & cultis enascitur. Optima est grauissima, densa, fractu contumax, plena, & aspera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis est Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus insulis petitur. Huic calida vis inest. Venarum spiracula laxat: vrinam ciet: ad calculos, aquámque subter cutem vtilissimè bibitur: aduersus scorpionum ictus remedio est: perfrictionibus vuluæ, & præclusionibus fotu prodest: pellit menses. Contra vlcera oris, etiam si depascant, vorentq;, farina eius efficax est. Malagmatis calfacientibus, & vnguentorum spissamentis bene adiici solet. Aliud Cyperi genus tradunt in India nasci, gingiberis effigie: quod manducatum croci vim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothri vim exhibet.

Cyperi genera, & consideratio. TAMETSI vnum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioscorides, cuius radices inter se cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ sunt, visitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus constat longis, geniculatis summo cespite vagantibus, colore in purpuram nigricante. Nascitur hoc Cyperi genus laudatissimum prope Timaui fontes circunstantibus palustribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ vocatæ (vt paulò ante diximus) persimile, non tantùm facie, sed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. sed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidē hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plini. lib. XXI. cap. XVIII. vbi de iuncis egit, sic inquiens. Quidam etiamnum vnum genus faciunt iunci triangulì, cyperon vocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus est, vt diximus, angulosus, iuxta terrā candidus, cacumine niger, pinguis: folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix oliuæ nigræ similis, quam, cùm oblonga est, cyperida vocant, magni in medicina vsus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule. vnde non mirum, si quadratum iuncum eum vocauerit Cornelius Celsus libro III. cap. XXI. At Dioscorides in hac facultate præclarissimus, vtranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum supponunt officinæ. Non desunt, qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum, Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum verò angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui vtroque vocabulo pro eodem indifferenter vtantur, eo quòd (vt rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoq; vocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyssime crescens, & pseudocypirus frutex, vt libro XVII. cap. XIII. ipse scriptum reliquit.

Curcuma cyperi genus. Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ Curcumam vocant. Nempe præ se fert hæc notas sanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides. quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit: Quibus illud etiam accedit, quòd depilatoriis medicamentis quibusdam immiscetur.

Lectio Serapionis deprauata. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud quo curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium. quo fit, vt non desit suspicio erroris vel interpretis, vel scriptoris, cùm curcuma neque Mauritanum, neque Græcum sit vocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. vnde palàm est, Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum est, vt priores tum medici, tum seplasiarii, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiusnam plantæ radicem Indica Cyperus referret, chelidonii maioris radicem esse crediderunt ob crocei succi similitudinem. Itaque Serapionis deprauatam lectionem secuti, Indicum Cyperam curcumam vocauere. Indici cyperi meminit Serapio Dioscoridem secutus, propio capite de Cypero. Ex quo apertè constat, curcumam Serapioni deprauatè inscriptam, seplasiarum curcumam, quæ procul dubio Indicus est Cyperus, esse nequaquam.

Cyperi vires ex Galeno. Cyperum recensuit Gal. lib. VII. simplicium med. vbi sic inquit, Cyperi radices maximè vsui sunt, excalfacientes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaque vlceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter vlceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi vim quampiam illis inesse testificandum, qua & calculo vexatis congruunt, & vrinam, mensesq; prouocant.

Nomina. Planta, quæ Græca voce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Sahe-rade: Germanica, Vuilder galgan: Hispanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanda: Gallica, Souchet.

Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAPVT V.

CARDAMOMVM optimū est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoróq; deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax, occlusum, fartúmque (quod enim huiusmodi non est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput tentans. Excalfactoriam vim habet: potúmque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tusses, neruorum resolutionem: item ad rupta, vulsa, tormina: latas ventris tineas excutit. Ex vino autem potum, renibus, difficultati vrinæ, à scorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad vnguentorum spissamenta additur.

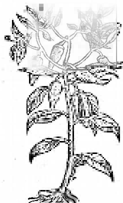
Cardamomi consideratio.

LEGITIMVM Cardamomum nostra tempestate nec cognosci, nec minus à mercatoribus, qui ex Syria, vel Aegypto aromata ad nos conuehunt, deferri compertum habeo. Quo fit, vt medici, ac pharmacopœi in componendis medicamentis æquè errẽt in Cardamomo, atque in aliis compluribus, quòd Cardamomi loco variis quibusdam seminibus, odoratis tamen, indiferenter vtantur. Quorum primum Cardamomum maius: secundũ Nigellã, quod melanthii est genus: tertiũ verò Meleghettas, vel grana paradisi nuncupant: cùm tamen eorum nullum nec Græcum, nec Mauritanum sit Cardamomum. quandoquidem aliud Græci, aliud verò Afri pro Cardamomo intelligunt, vt apertissimè testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamenta ex Dioscoride, & Galeno transcripsit. Is enim(vt sua declarant monumenta) Dioscoridis Cardamomum Cordumenum appellat. deinde auctore Isach Arabo sui Cardamomi peculiare caput instituit, idque Saccolam sua lingua nominat. quin & duũm esse generum tradit, alterũ maius, alterum verò minus. quorum nullum non modò Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam vlli eorum, quibus officinæ indifferenter vtuntur. Probatur itaque primùm, quòd omne officinarum Cardamomum Dioscoridis Cardamomum esse non possit, pluribus tum notis, tum etiam qualitatibus. quippe quòd hæc in vniuersum parum, vel ferè tantillum densa sint, frangenti non contumacia, & gustui nihil amaroris relinquant. Quòd præterea ab Arabicis distent, si cum illis comparentur, facilè disparitas deprehenditur. siquidem Serapioni maius Cardamomum semen est plantæ, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis sanè similibus, quæ è rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta semina concludũtur, angulosa, farcta, & odorata: minus verò nullo contegitur capitulo maioris modò, quanquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum nec Arabum esse, nec pariter Græcorũ, sed potius ab vtrisque maximè differre.

Monachorũ error.

Quare putauerim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, quòd Arabum Cardamomum minus illud semen sit, quod seplasiæ Meleghettas vocant, Andreæ Bullunẽsis, qui Auicennã mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunẽsis id asserat vulgari tantùm opinione ductus: cumq; notæ minimè eorum sententiæ adstipulentur, errasse Monachi facilè deprphenduntur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant(vt omnibus planè constat) capitulis excepta suboriuntur, quod minori Serapionis Cardomomo nõ euenit. Crediderunt, Ruellius in suis de natura stirpium libris, & Fuchsius in sua methodo, id omnino Mauritanorũ esse Cardamomum, quod nos PIPER INDICVM, alii siliquastrũ appelãt. verùm cum

PIPER INDICVM.

planta hæc foliis exeat hortensi solano similibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorũ instar, qui primo exortu virescat, maturus verò adeò rufescat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallium referat, & in quo concludatur pumilũ semẽ, lentiũ modo cõpressum, vsqueadeo acre, vt ori tantùm admotũ maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq;, ambo hac in re lapsi deprehenduntur. Nã etsi Indicum piper in hisce corniculis rosarum ferè modo suum includat semen, reliqua tamẽ Serapionis Cardamomo nullis notis correspondẽt: hoc enim suis inuasculis globulos quosdam concludit, non lenticulis similes, sed rotũdos, & pipere crassiores, qui intra se minutum quoddam semen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum semine, tum corniculis ipsis tanta sit acrimonia præditum, vt non modò mansum, sed ori tantùm admotum statim quasi ignis exurat, absurdum vtique fuerit credere Serapionis Cardamomum esse, cùm dixerit ipse magis adstrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm scribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus verò lentibus minora proferre. Quod cũ fortasse Ruellius haud rectè percepisset, ei errandi ansam præbuit. quippe minori Cardamomo, non autem maiori semina lentium modo nasci ait Auicenna: quanquam Ruellius, vt suam tueatur sententiam, secus fortè legerit Auicennam.

Cardamomi genera ex Plinio.

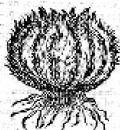
Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile est amomo Cardamonum & nomine, & frutice, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen varium, & facile tritu, odorisque praui, quod verius costo vicinius esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. hactenus Plinius. Sed nescio quos auctores sit secutus. quandoquidem tam Dioscoridi, quàm cæteris Grecis, vnũ tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu supponit Galenus aut myrtum, aut cyperũ. Qui præterea Cardamomi meminit lib.

Cardamomi vires.

VII. simplicium medic. his verbis. Cardamomum est sanè facultatis admodum calidæ, non tamen

tamen vsque adeò, vt nasturtium, sed quantò suauius, magisq; fragrans est nasturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas inest: nec enim vlcerare idoneum est vel ipsum per se illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter psoras detergit. *Nomina.* Cardamomum, καρδάμωμον, quod non secus Latine atque Græce vocatur: Arabibus Cardameni: seu Cordumeni: Germanis, Cardamomelin.

NARDVS INDICA. Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVO Nardi genera: vnum Indicum alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, sed quòd mõtis, in quo oritur, pars vna ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum est recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, breui spica, amaro sapore, linguam siccante, quod diu in sua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddã Gãgitis vocatur, à fluuio Gãge, apud quẽ enascitur, montẽ præterfluẽte, quod genus ob multã loci, in quo prodit, vliginẽ, viribus infirmius est, atque procerius adolescit, plures ferens spicas, ab vnica radice comosas, vnáque cõuolutas, ac grauiter olentes. Montanũ autem odoratius, spica breui ac mutila, odore cypero vicino, cæteras habens Syriaci dotes. Est & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas se spargens spicas, candidiore interim medio caule, hircorum virus supra modum redolente: quod improbatur. Madefactum vendi solet. quod vitium ex eo deprehenditur, quòd candida sit spica, & squalida, suáque careat lanugine. Adulteratur stibio cum aqua aut palmeo vino, inspissationis ponderisque causa inspirato. Intueri autem oportet, si lutum radicibus insideat, & in cerniculo puluerem excutere, eluendis manibus vtilem. Vim habent excalfactoriam, & exicantem. Vrinam mouent: aluum potu sistunt: vuluæ profluuia, saniémque opposita supprimunt. Nauseæ ex qua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum vitijs. Aquæ autem incoctæ fotu ad insessum, vuluæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas valent: siquidem eas ad densiorem pilum reducunt. perfusis humore corporibus inspargũtur. Miscentur antidotis, & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta recondũtur, trita in farinam, & cum vino in pastillos coacta.

Nardi Indica & Syriaca cõsid. ratio.

NARDVM officinæ Nardi spicam appellant. Sed non desunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis distantiam, Syriacam opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarii vtuntur: tametsi (vt inquit Dioscorides) in Syria non oriatur, verùm ideo Syriacam dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syrios. At cùm inter Indos, & Syrios amplissimæ interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæq; nonnullæ, quæ vltra quatuor millia milliariorum continent, nesciuerim profectò, quonam pacto fieri possit, vt mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriam tã facilè respiciat, vt Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, vt quandoque mecum disquirere licuerit, eam potius à Syrastene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrii nomen sibi asciuisse, quàm à Syria. quandoquidem, si Ptolemeus vera refert, mõs in India visitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenem extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardon ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquã proueniat, cumq; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per carouanas (vt vocant) in Alexandriam Aegypti conferantur: cũ quibus nec temerè credendum est, quin Nardũ etiam conuehant mercatores, præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eã alibi, quàm in India nasci, Dioscoridis testimonio, satis apertè monstretur, etsi Plinius contrà scribat nasci in Syria, Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam. Cæterùm

rũm

Manardi opinio reprobatur.

rùm Manardus Ferrariensis, officinarũ nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet. In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarissimus fuerit indagator. quippe quoniã Venetiis pluribus in locis Nardi ingentem copiam vidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauę, subamaræ, & mansæ non modò linguam calefacientis, sed odorem etiam non iniucundũ per os aspergentis, nullisq; deficiẽtibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sentẽtia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dũ per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, vt ascito sibi maris humore (id nanq; facilè fit, quòd Nardus sit siccissima) vel situm contrahat, vel subputrescat: vnde postea amissa suauolentia, grauiter oleat. Quo fit, vt hac in re Manardũ longè hallucinatum crediderim: qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atq; in emporiis, vbi numerosa, præstantissimaque visitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem vereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimuero cũ planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq;, & incorruptam Nardũ minime nouisset, lib. VI. epist. III. scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentẽ, radicem quidem, non spicam intelligere. Et vtinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suauitate commẽdetur. Et lib. VIII epist. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compositione Nardi radicem tãtummodo admiscet, eo quòd viribus ipsa præstantior sit: spicam verò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sanè declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse. quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, vt ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Iubet Andromachus adiicere nardum Indicam: ea verò est, quam spicam vocat, non quòd spica sit, radix etenim est, sed quòd spicæ formam referat. Quibus palàm est, idẽ esse nardi spicam, & nardi radicem, vt etiamnum declarat idem Galenus lib. IX. de compositione medicamẽtorum secundũ locos in Philonis antidotum scribens, dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam vnã coniiciendam censet, quam falsi nominis radicem dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idẽ lib. VIII. simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit Nardi spica, vtpote que pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sensisset, spicam à radice differre, eam planè silentio præteriisset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut à radice tantùm, vti viribus præstantiore. In hoc, ac lõgè maiori versatur errore Brasauolus. siquidem suo de simplicium examine Nardi spicam non modò non

Brasauoli error.

esse radicem censet, sed nullius vsus eam existimat, sic inquiens. Venetiis spicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quonià hæc apud antiquos auctores, vt Dioscoridem, & Galenum magis in vsu medico sunt, quàm spica: quippe folia abiicit Dioscorides, ad nos tamen spica nõ defertur, sed radix. Hęc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquã hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spica. Quòd autem crediderit ipse spicã in Nardo viribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes, quodq; cũ de Nardo scribit, tantũ de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerẽs comã, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt, præsertimque cùm ipsa non vacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hęc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, foliis, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur. Quo fit, vt etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cęteris nardi partibus præstantior. quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radicib⁹ ex more redderet Dioscorides, quàm spica. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (vt asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterùm quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simpliciums examine, in quo vltimam manum imposuisse fatetur, facilè coniicitur, dum senem secum colloquentem instruit, his verbis. Ne igitur in his montibus nardum quæras, sed Venetiis spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus videtur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud verò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudisse, atque etiam, quod peius est, corrupisse, sed etiam sibi ipsi, vel potius seni verba dedisse. primùm nanque ait Venetiis spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi ipsius historia longè dissideat à Dioscoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragilique, quanuis pingui, situm

Plinij lapsus.

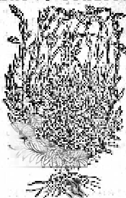
redo

redolente, cyperti odore, aſpero ſapore: folio paruo, denſóque. Cacumina in Ariſtas ſe ſpargunt: ideo gemina dote Nardi ſpicas, ac folia celebrant. hæc Plinius. Cuius doctrinam ſecuti, non modò Ferrarienſes illi, ſed Hermolaus, & Ruellius, ipſi quoque pariter aberrarunt. ſiquidem Ruellius (vt puto) nulla alia de cauſa aſſerit, ſe in officinis Nardum vidiſſe, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm vt Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falſum eſſe arbitramur. Ego enim tametſi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac ſelegerim, aliud tamen, quàm ſpicam videre mihi non licuit. Quapropter nullum inueneri Nardum exiſtimo, quod in caulium cacumine ſpicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, aſſerit Ruellius, & contendit Braſauolus, contra Galeni, & Dioſcoridis ſententiam. Qui Nardum deſcribit plures ferre ſpicas, non quidem à caulibus, ſed ab vna tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix viribus præſtans ſpicis ipſis ſubſit, ſed quoniam, cùm plures in radice ſint ſpicæ, neceſſe eſt, vt baſi, vel firmamento aliquo conſiſtant, à quo originem trahant, vt in allio & lilii radicibus conſpicitur. Quod pro explorato cõfiteri poſſum, cùm ſæpenumero Venetiis Nardi ſpicæ ceſpites viderim, tum figura, tum etiam ſpicarum connexu allium referentes, vt vnuſquiſque pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimuero vt probè reſponſum ſit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd ſi fortè reperirentur, qui aſſererent, illas eſſe proprias Nardi radices, quæ capillaceæ fibris à ſpicarum baſi oriuntur, vt in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus viſitur, & ea propter ſpicas iis adnexas non eſſe Nardi radices, ſed per ſe partes ab his admodum differentes, poteſt eorum abiectio facilè dilui Theophraſti teſtimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarum hiſtoria apertè declarat in allio, cæpis, bulbis, liliis, ac aliis eius generis, & per conſequens in ſpica non ſolùm illa radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus ſubiiciuntur, ſed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et vt res ipſa clarior omnibus ſit, generali regula expreſſum voluit, quòd totum id in quauis planta, quod ſub terra obruitur, radix, commodiſſimè dicatur. Proinde videtur Nardum ipſam inter radices idem memoraſſe Theophraſtus libr. IX. cap. VII. de plantarum hiſtoria, his verbis. Quibus ad vnguenta vtuntur, hæc ferè ſunt, caſia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balſamũ, aſpalathus, ſtyrax, iris, narta, coſtus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, ſampſuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia ſemina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm eſt, non poſſe Nardum niſi inter radices recenſeri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec ſeminis, nec tandem lacrymæ ſpeciem præ ſe ferat. Quod cùm rectè ſciuiſſet Galenus tum lib. I. de antidotis, tum IX. de compoſiti. medic. ſecundum locos, Nardi ſpicam radicem eſſe declarauit. Verùm lõgè ab omni Nardo diſtat NARDVS ITALICA, quæ noſtris vulgò vocatur Spigo.

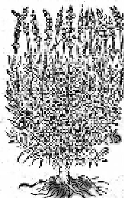
Ruel. & Hermolai error.

Dilutio eiuſdã obiectionis.

NARDVS ITALICA.

LAVENDVLA.

Cuius etiam generis ea eſt planta, quam aliqui vulgò appellant Lauanda, alii verò Lauendula, adeò vt hæc fœmina, illa verò mas in eo genere à quam plurimis vocitentur. Mas folio conſtat latiore, longiore, craſſiore, robuſtiore albidioréque, quàm fœmina. Sed vtraque planta fruticoſa, & roſmarini modo, innumeris referta eſt foliis: è quorum medio iuncei exeũt cauliculi, quadranguli tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt ſpicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq́; odore fragrantes, verùm vſqueadeo acuto, vt nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine ſecundo completo, vel tertio inchoante, viribus à Nardis omnibꝰ non longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenietibꝰ: conuulſis, reſolutiſq́; auxiliantur: ventriculũ roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obſtruſos lienes iuuant: vterum calfaciũt, & menſes, & ſecundas educunt. Fit è floribus ſtillatitium oleum vitreis organis, quod propriè vnguen

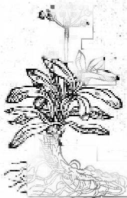
Nardi italica genera, & vires.

guentarii vulgò vocant olio di Spigo, odoris adeò acerrimi, vt cætera odoramenta superet. quo fit, vt extra officinas illud asseruẽt, ne moschi, ambari, zibetti, aliorumq; vnguentorũ, & aromatum suauitatem intercipiat. Nardi Indicæ vires scripsit Galenus lib. VIII. de simplicium medicamentorũ facultate, sic inquiẽs. Nardi spica excalfacit excessu primo, & desiccat secundo iam completo. Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter conuenit cum pota, tum extrinsecus imposita. Vrinam ciet, morsus stomachi sanat, in ventre, ac intestinis consistentes fluxiones desiccat, ad hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior est vocata Indica, nigriorq;, quàm Syriaca vocata. νάρδος, & ναρδόσταχυς sic Græcis dicitur, vt Latinis Nardũ, & Nardus, seu nardi spica: Mauritanis, Stumbel, aut Seubel: Germanis, Edelfrembd, Vuolriechent, Spicken nardi: Hispanis, Azumbar, aut Espiga sil: Gallis. Aspic d'otre mer.

Nardi Indicæ vires ex Gal.

Nomina.

Νάρδος κελτική. NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

CELTICVM Nardum nascitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum, pronenitque in Istria Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet oblonga, colore in flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vsus est, & odoris suauitas. vnde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta charta reponere: postridie repurgare. siquidem vtile, cum acerosо alienóque propter humoris vim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ hirculus vocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior est, sine caule, minus oblongis foliis, radice neque amara, neque odorata, vti verum Nardum est. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis foliis, triti secernuntur, vino excipiuntur, digeruntúrque in pastillos, & ita fictili nouo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed vehementius vrinam cit. & stomacho vtilius est. Inflammationibus iecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & vesicæ vitia, & venenatos ictus, ex vino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia vnguenta.

Nardi Celticæ consideratio.

TANTA fuit veterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, vt non modò in veram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatissimorum auctorum ope, venire non elaborauerint, sed ne minimam quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, vt de his saltem, quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac aliis non longè distantibus inueniuntur, quicquam lucis assequerentur, ac posteris relinquerent. quin potius in suis multò videntur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis visitur officinis: nec fortasse in iis videretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandum videtur, quod iis in regionibus, vbi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi. siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscant) aliisque finitimis locis, vbi Celtica nardus facilè haberi potest, tam medici, quàm seplasiarii aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic vocata, vel nostrate Nardo passim vtuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam viribus, à Celtica nardo discrepent, quicunque primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum Lauandæ, nostratisque Nardi notis comparauerit, manifestum eorum lapsum facilè incusare poterit. quippe Celtica nardus

dus in breuem, exiguamq; plantam consurgit: Lauanda verò, & socia nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq;, comantibus foliis. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem foliis consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule, & radicibus vtimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harū verò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiātur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (vt in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere, hoc tamen eos ab errore non vindicat, qui Lauandam Celticam nardum esse contendunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant arbores scandentem, caule longo reflexoq;, cuius folia, quę colore subflauo cōstant, adeò densa ac minuta sunt, vt potius muscosam arborū, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quòd in vestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundat, vt ferè spicæ effigiē præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus venditur: sed hæc haud amarescit, nec vlla odoris præstantia commēdatur. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Austriæ, & Carinthiæ conterminа, vbi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodū replent saccos, & mercatoribus vendunt, qui in Syriam, & Aegyptū mercimonia conuehunt. Siquidem (vt ferunt) Syriis, & Aegyptiis Celtica nardus maximè expetitur, vt balneis eā imponant, quibus frequenter vtuntur. Celticam nardū ad me primùm misit Petrus Salicetus clarissimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (vt appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeò vt à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec vlla tamen spica in eius cacumine videbatur, vti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserūt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memoriæq; mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Istria prouenire, sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam aliis fortasse locis. quippe superiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm viginti millia passuum à Goritia distat. Verùm si eo destituantur medici, commodè Indicam supponere poterunt. An verò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem, cum tamen ea parum, vel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus. quanquā eruditissimus Leonicenus non animaduertens Dioscoridē Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellasse, Plinium accusat. qua in re ipse potius deceptus fuisse videtur: quemadmodū & Fuchsius, vir alioqui nostræ ætatis clarissimus. Is quidem in suo libro de componendis medicamentis, quem vltimo loco auctum edidit, vbi Diathamaron expendit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamē locis separatis de vtraq;, tanquam herbis inter se differentibus tractauit. Neque eæ notis tantùm dissident apud antiquos auctores, sed etiā natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atque in Istria prouenit. Plinio verò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaq; Fuchsius vt Ruellii sententiam secutus, qui Celticam nardū Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à veritate defecisse, & vnà cum illo errasse creditur. quādoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιοῦγγια, non σαλιοῦγκα vocatur. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. facult. his verbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadātenus in genere facultatis est. Cæterum ad omnia imbecillior, præter quā ad prouocandam vrinam. siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Græcis νάρδος κελτικὴ, Latinis item Nardus Celtica: seu Nardum Celticum appellatur: Italis verò Nardo Celtico: Gallis autem. Nardus Gaulois, & Celtique.

Seplasiariorū quorundā error.

Leoniceni, et Fuchsii opinio.

Nardi Celticæ vires ex Galeno.

Nomina.

Νάρδος ὀρεινὴ, NARDVM MONTANVM. CAPVT. VIII.

MONTANVM Nardum, quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur, in Cilicia, & Syria nascitur: caule & foliis eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus.† Neque caulem, neque fructum neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

VIDETVR in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardū caule, & foliis esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neq; caulem, neq; fructum, neque florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiā Marcellus id facilè accidisse scriptorū incuria, qui vocū vicinitate decepti καυλὸς pro κλάδοι, vel κλῶνας scripserunt. Verū cùm hæ dictiones ramos, vel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, sintq; idem rami in arboribus, quod caules in herbis, idcirco non videtur

Nardi montanæ consideratio.

detur hic locus, vt illi fortasse putant, à mendis vindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commēdat, in tam paucis sui oblitum, adeoq; turpiter lapsum fuisse. quinimo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte vitium aliquod accesserit, nō harum vocum vicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, vel vigilantium temeritate. Quo factum est, vt hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, vel aliunde eò afferatur. Quidam tamen ex his, qui rei herbariæ dant operam, ad nos hoc anno stirpem misit, cui binæ inhærebant radices asphodeli figura, sed longè minores, phu, vel nardum redolentes: adeò vt hac parte montanam Nardum pulchrè præ se ferre viderentur. Sed quoniam folia, & caulis phu potius referebant, quàm eryngiū, quemadmodum & vmbella, cur eam montanā Nardum fuisse comprobem, sanè non habeo: cùm planè sciri non possit, an in priori, an in posteriori, an in alia huius capitis parte lateant mendæ. Itaque si fortè aliquod ad manus esset medicamentum, quod Montanum nardū exciperet, supponant audacter pharmacopolæ Indicam, vel Celticam. Tametsi in suo de

Brasf. opinio non accepta. simplicium examine asseueret Brasauolus Ferrariensis Indicæ nardi vice montanæ plurimū ad nos afferri è Cilicia, eamq; propriè montanam existimat, cuius passim in officinis est vsus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipse certè nescio: Nardus enim montana radices habet asphodelo similes, non vtique spicatas, leues, comosas, quemadmodum ea, qua vtimur ex India aduecta. Nisi fortasse Brasauolus voluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quòd in montibus oriatur. Ita quidem eius sententiam verum esse putarē, non tamen à rei her-

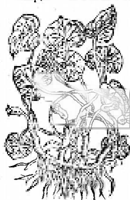
Nardi mont. vires ex Ga. bariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ vires scripsit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur: sed prædictis debilior est.

Nomina. Νάρδος ὀρεινὴ Græcis, Nardus montana, siue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.

† In Oribasio, qui simplicium descriptiones Dioscoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc est, candidiores. quòd Nardus montana constet radicibus asphodelo non solùm minoribus, & gracilioribus, sed etiā candidioribus.

† Nulla quidem dissimulanda est ratio, qua probatissimi quique scriptores veteres à mendis, quæ eorum scripta temporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, vindicari possint. In hoc capite Dioscoridem deprauatum esse, ita vt etiam à seipso dissideat, manifestum est: in qua autem parte vitium lateat, quodq; illud sit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etsi nos quoque eius rei incertos esse antea scripsimus, nunc tamen inclinat animus, vt in hoc loco mendum subesse, illudque ex malo vnius vocis Græcę intellectu ortum esse arbitremur. Siquidem verbum φέρει, non pro fert, sed pro συμφέρει, id est confert, accipiendum fuit. Itaque non οὔτε καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, vt vulgati codices habent, & legerunt interpretes, sed οὔτε καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος φέρει, hoc est, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodestve, legendum esse iudicamus. Etenim radicis, vtpote odoratæ, vsus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ vt odore carent, ita etiam inutiles habendæ sunt. Et certè facilis potuit esse error librarii Græci imperiti, vel potius temerarii, casus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco verbi illius significationem. Subscribunt huic nostræ castigationi cùm alii rei herbariæ studiosi, tum Gabriel Falloppius Mutinensis vir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non vulgaris eruditionis.

Ἄσαρον. ASARVM. CAP. IX.

ASARVM, quod & ipsum aliqui syluestre nardū appellant, hederæ foliis, minoribus multò, rotundioribúsque: floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus, odoratis: in quibus semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini nō dissimiles, longè tamē graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguā vehemēter mordēt. Excalfactoriā vim habet: vrinā cit: hydropicis, & vetusto coxendicū dolori ꝓdest. Radices senis drachmis ex aqua mulsa potæ, menses trahunt: & veratri albi modo purgant. In vnguēta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iustiniensi agro.

NVL

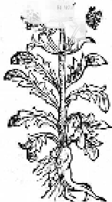
Aſari conſideratio. NVLLAM noſtris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Aſarum, & baccharem: quinimo vno ore ferè omnes Aſarum Baccharam appellant, adeò vt & nomina hæc corrumpant, & res ipſas confundant. At quantum notis, & viribus inter ſe differant, his rectè indicet, qui harum ſtirpium hiſtorias accuratius perpenderit: differunt enim inter ſe admodum Aſarum, & baccharis, vt diffuſius libro tertio differemus. Aſarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ vulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullis ab hiſtoria diſſideat notis. Cæterùm Braſauolus immeritò in Plinium ſpiculum contorſit, cùm dicat ipſum eo etiam in errore verſari, vt Aſarum baccharem eſſe exiſtimauerit. *Plinij tutela aduerſus Braſauolum.* Sed profectò neſciuerim ego, qua ratione illud Braſauolus in Plinio ſcripſerit. quippe qui lib. XXI. cap. VI. eos acerrimè arguat, qui baccharem, & ſylueſtrem nardum idem eſſe contendunt, his verbis. Sed eorum quoque error corrigendus eſt, qui bacchar ruſticum nardum appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quã Græci Aſaron vocant, cuius ſpeciem, figuramq; diximus in nardi generibus. hæc Plinius. Quibus palam eſt, Plinium ſeipſum à Braſauolo defendiſſe. Porrò ſi etiam Plinii ætate non deerant, qui Aſarum baccharem vocitarent, non mirum fuerit, ſi in hunc vſque diem protracta hæc ſit appellatio. In qua fortaſſe perſeuerantes veterum nonnulli Dioſcoridis Aſaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipſe libro tertio bacchari adſcripſit. quod facilius ad credendum vulgus allexit, Aſarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioſcoridi additum deprehenſum ſit, eo quòd diuerſis tum libris, tum capitibus ipſe de his differuerit, cumq; Serapionem viderint de Aſaro ex Dioſcoride ſcribentem, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò acceſſerat præter auctoris ſententiam, tanquam illegitimum abdicarunt.

Aſari vires ex Meſue. Aſari vires ſcripſit Meſues inter deiectoria medicamenta, vbi ſic habet. Excalfacit Aſarum ordine ſecundo, & ſiccat tertio. Attenuat, reſerat, reſoluit, & prouocat, adſtrictione tamen non vacat. Bibitum nõ modò vomitiones ciet, ſed & per aluũ ducit, & per vrinã. Pituitã, & bilẽ deiicit. Roboratur tamen admiſſo caprino ſero, aut nardo, aut hydromelite. At manifeſtius pituitam, quam bilem educit. quo fit, vt coxendicũ cæterarumq; compaginum dolore vexatis non obſcurè opituletur: præſertim ſi ſero maceretur, vel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, ſcirrhoſósque tumores Quamobrem ſubeuntibus cutem aquis, felliſq; ſuffuſionibus datur maximo iuuamento vino maceratum. Confert item diuturnis febribus, iiſq; præſertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipſius admiſſo ladano, dorſi ſpondylis inunctum ſudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam ſi diu ferueat, vim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius vomitiones, quàm aluum ciet.

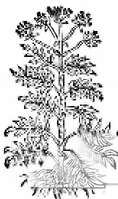
Aſari vires ex Galeno. Aſari meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Aſari radices vtiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen. Itaque ex iis, quę de illis prodita ſunt hic facienda coniectura. Hactenus Galenus. A cuius ſententia (ſit tamen cum venia dictum) maximè diſſentio. ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, vt Dioſcorides inquit, Meſues fatetur, & nobis experimento compertum eſt, veratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non video ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poſſit. *Nomina.* Planta Græcis ἄσαρον ac etiam νάρδος ἀγρία vocata, Latinis Aſarum, & Nardum ſylueſtre appellatur: Arabibus, Aſaron: Italis Aſãro, & Bacchara: Germanis, Haſel vurtz: Hiſpanis, Aſara bacchara: Gallis, Cabaret.

† Hæc verba vt in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neque à Serapione referri. quod argumento eſt illa Dioſcoridi accreuiſſe. Suſpicionem augere, vel potius ita eſſe confirmare poteſt Oribaſius, qui Dioſcoridem tranſcripſit, & hęc verba non habet. Sunt tamen Grecè ſic ſcripta: ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά. Id eſt. Habẽs cauliculos anguloſos, ſubaſperos, raros.

PHV MAGNVM.

PHV PARVVM.

PHV. CAP. X.

PHV, quod & aliqui syluestrem nardum appellant, nascitur in Ponto: folio olusatri, aut elaphobosci: caule cubitali, aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto: floribus narcisso proximis, maioribus, tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice superius ad digiti minoris crassitudinem, ex obliquo villosa in nigri veratri, aut iunci odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flauescentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardũ æmulantibus. Excalfacit: vrinam mouet, si sicca potui detur. Decoctum eadem præstare potest, ad lateris etiam dolorem efficax: menses cit. antidotis inseritur. Adulteratur radice rusci admista. Sed maleficium deprehenditur: quoniam hæc dura est, & frangenti contumax, sine vlla odoris gratia.

Phu consideratio. NON possum non fateri, eos omnes bene sentire, qui maiorem Valerianam sic vocatam, quæ passim in Italia nascitur, legitimum esse Phu asserunt. Quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in vniuersum notis ab iis, quę sibi Phu ipsum adsciscit, haudquaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa *Valeriana maior.* enim olusatro non sunt dissimilia: hi verò adolescunt cubitali mensura prouceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram vergentes. Flores tamen obstare videntur, qui in Phu lilii, vel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem vmbellę, vel muscarii speciem, vt in maiori Valeriana visuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui vmbellã conficiunt, forma narcissinos referãt, in purpuram albicantes. Quo fit, vt cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus verba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Nanque videtur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, vt re vera dici possit, non aliud, quam ipsum Phu ad vnguem referre. Etsi non desint (vt audio) qui profiteantur Phu alterum a Valeriana se inuenisse, quod floribus narcissi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare possim. Est & Valerianæ al- *Valeriana minor.* terum genus, quod minus appellant, cuius caulis iuxta folia, quæ quadamtenus maioris simili tudinem referũt, molli lanugine pubet, reliqua verò parte maiori non absimile assurgit, floribus subpurpureis, in vmbellam simul coëuntibus. Radices mittit hæc tenues, quæ in multifidas conglomerantur fibras, odore misto inter iridem, & nardũ. Vtraq; odore commendatur: proinde eas vestibus quidam interponunt. Phu *Phu vires ex Galeno.* (vt scriptum reliquit Galenus lib. VIII. simplicium med.) odoratum quodammodo est. Huius herbæ radix nardo viribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinam plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: similiter autẽ vt Celtica. Simile Phu asserit ipse Galenus esse Carpesiũ, cuius cùm nullibi meminerit Dioscorides, vt rectè sciri possit quidnã senioribus Græcis fuerit Carpesiũ, in primis Galeni testimonio eius vires & formã describãtis enim lib. VII. simpl. med. sic habet. CARPESIVM si- *Carpesij consideratio.* mile est vocato Phu, non gustu tantùm, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proindema gis eo etiam viscerũ obstructiones extergit, & vrinam mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuiũ est partium, vt liceat

vt liceat loco cinnamomi, si non ad manũ sit, vsurpare, sicuti faciebat Quintus. Præstantius est Carpesium ponticum laërtio: non tamen vel ipsum cinnamomi viribus vicinum est, imò non paruo deterius optima cassia. Nuncupatur vtrunq; à montibus quibusdã Pamphiliæ, in quibus nascitur. Ingensq; eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (vt aiunt) quoties cinnamomũ deerat, Carpesium, vt quod viribus nihil ab optima cassia differret, in theriacæ compositione imponebat. Ego idcirco eius plurimũ mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adii, diligenterque repositum nunc vsque multum seruo: quod odorem etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herba phu appellato genere similis, valentior tamen, atque odoratum quiddam spirans. Plurimũ hoc in Sida Pamphiliæ nascitur, emiturq; propterea illic vilissimo pretio. Quocirca si quis vestrûm illuc accesserit, Carpesii plurimum emat, cùm id sibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem sunt sarmenta, cinnamomi virgultis similia. Eius duo reperiuntur genera, vnum quod laërtium, alterum, quod ponticũ cognominatur, à monte, in quo nascuntur, vtraq; nomen adepta, sed ponticum melius est. Quòd cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiscui, in quibus phu vocata imponi debuerat. Est enim Carpesium phu simile, valentius tamen, & in quo (vt dixi) nonnihil odoratæ qualitatis gustu odoratuq; sentitur. hactenus Galenus. Verùm quid hac tempestate sit Carpesium, arduum sanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ scriptoribus. Tametsi Hermolaus Ruellius, Fuchsius, ac etiã Monachi Mesuë exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarii auctoritatibus innixi, fructus piperi similes, qui vulgò Cubebæ vocantur, legitimum esse carpesium. Siquidem Serapio quod Galeno carpesiũ vocatur, sub cubebæ nomine ipsius Galeni testimonio sic describit. Cubebe est medicina facultate, & sapore Phu non absimilis, quanuis longè tenuior. quare obstructiones totius corporis aperit, vrinam ciet, & calculos renũ pellit. In hac ferè sententia versatur & Auicenna cubebas carpesium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina secutus, in quibusdam medicamentis Carpesium imponit, quod à barbaris κουβέβας vocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpesium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differunt. Veruntamen illud animaduertendum est, quòd eos in errore versari existimem, qui credunt (vt Hermolaus, Ruellius, & Fuchsius) vulgares seplasiariorum cubebas illas esse, de quibus scripsere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidẽ qui dixerit cubebas plantæ fructum, vel semen esse, eorũ

Quorundam opinio.

Hermolai Ruellij & Fuchsij error.

reperio neminẽ: nec minus probari posse putem, id vnquam dixisse Galenum. qui carpesium describit his verbis. λεπτὰ δέ ἐστι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου. hoc est. Sunt autem tenuia sarmenta, cinnamomi virgultis similia. Ipsumq; Phu & odore, & facultatibus assimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in vsum medicum veniant, facilè dici potest, carpesium Galeno potius radicũ esse sarmenta, quàm caulium, & præcipuè cùm asserat diu asseruari posse, quandoquidem solidiores sunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarũ genere flaccescunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi virgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirũ videri non debet, quòd idẽ contrà sarmentosas carpesii radices cinnamomi virgultis similes fecerit. Adde etiam, quòd in plantis non solùm caules sarmentosi, verũ etiã radices plures sarmentosæ Dioscoridi appellantur. Quo fit, vt crediderim Fuchsium in suis Paradoxis immeritò impugnasse Leonicenũ. Ad hæc gustantibus nobis vulgares officinarũ cubebas, nullum prorsus Phu saporem deprehendimus. Quod manifestè indicat vulgares cubebas, nec Arabũ cubebas esse, nec Galeni carpesium. Ob id igitur, vbi apud Græcos carpesium medicamentis admistum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorũ vice, cùm sit carpesio in omnibus persimile, vel cassia, potius quàm cubebæ vulgaris vsus, erunt subiicienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas nostrates carpesium non esse, non tamẽ animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum esse cubebas. Aberrauit in cubebarum historia etiam Serapio. quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptũ reliquit, is cubebis perperã reddit. Cuius autem stirpis fructus vulgares CVBEBAE sint, quid affirmare possim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo: qui gustui præter odoris gratiã, acrimoniã & amaroris tantillũ relinquunt. Quibus cõstat, quod excalfacere valeant tertii ordinis initio, & siccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita ventriculũ, vel etiam ex flatu roborãt: pectus à lentis crassisq; humoribus expurgãt. Lienẽ iuuant, flatus discutiunt, & frigidis vteri affectibus auxiliãtur. Diu cum mastiche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant. Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία νάρδος dicitur: Latinis, Phu, & syluestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hispanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane.

Serapionis lapsus. Cubebarũ vulgarium consideratio.

Nomina.

μαλάβαθρον. MALABATHRVM. CAPVT. XI.

MALABATHRVM arbitrantur aliqui esse Indici nardi folium, falsi quadam

dã odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, asarum, iris. Secus autem res se habet: nanq; Malabathrũ folium sui generis est, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis, sine radice. Id collectum statim lino transsuitur, & siccatum reconditur. Tradunt siccatis æstiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus vri: quod vbi non euenerit, ne amplius quidẽ renasci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrũ, nec fragile, odore caput feriens, quod diu in sua vi odore permaneat, & nardum sapore imitetur, nullo salis gustu. Infirmum verò, & minutim contusum, præsertim si cariosum virus olet, vitiosum est. Easdem nardo sortitur vires: sed efficacius omnia præstat. Vrinã vehementius ciet, ac stomacho magis prodest Malabathri vis. Lippitudinibus, inflãmationibúsque tritum, & in vino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & suauitatem commendat. Vestium quoque odorem interpositum seruat, & ab erosione tuetur.

Malabathri consideratio.

M A L A B A T H R V M, quod plerique folium Indicum vocant, qui hac ætate viderit, habeo neminem. Nascitur (vt Dioscorides inquit) in India palustribus tantũ locis, aquis absq; radice innatãs, lenticulæ aquaticę modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortasse indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balsamum in Syria. Etenim Dioscorides refert, Malabathrum non renasci, nisi siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cùm iandiu fortè non sit à natura factum, vel potius sit ab indigenis omissum ob eorũ negligentiam, facilè postea euenire potuit, vt Malabathri genus omnino deperditum sit. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiusdam Syriacę folium esse ait, his verbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta. Fertilior est eiusdem Aegyptus: laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumq;, quodam salis gustu. Minus probatur candidum. Celerrimè situm in vetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor verò in vino subferuefacti antecedit alios. hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioscoridis sententiam præstantius Malabathrum duxit, quod salsum est, non quod insulsum. Cæterùm non desunt, qui Indici folii loco, cassiæ odoratæ, vel cinnamomi folia suppeditent, quæ esse caryophylli existimat Brasauolus. Nonnulli preterea, quędam arborum folia, ex Alexandria aduecta, quæ lauri, vel arbuti frondes referunt, in Malabathri vsum vendicant. Hæc Hermolaus, Ruellius, pariterque Brasauolus eos secutus, nulla (quod equidem sciam) auctoritate, Nigritarum Tembulum esse arbitrantur. Verùm cùm adhuc eorũ, qui Tembuli historiã, & notas scribant, inuenerim profectò neminẽ, quanuis de eo Auicenna breuiter scripserit, idcirco illa potius asseram arborũ folia esse nobis penitus incognita, quã horũ sequar opinionẽ. Nullo itaque modo hæc ad vsum veniunt admittenda. siquidẽ cùm eorũ facultates nos lateant, nõ est cur ea cõprobare valeamus. Sed vbi Malabathro opus sit, cassiam odoratã, vel Indicã nardum supponendã putamus, Galenũ secuti, qui ita decreuit tum in succidaneis, tum etiam lib. VII. & VIII. simpliciũ medicamentorum. Quanquã Fuchsius in libro, quẽ de compositione medicamentorũ nouissimè edidit, dum ea perpendit, quæ Aureã Alexandrinã conficiunt, Malabathri loco Atractylim statuit subiiciendã, Galenũ (vt inquit) in libello de substitutis medicamẽtis secutus. Sed certè non satis possum mirari Fuchsiũ, virum alioqui doctrina & iudicio clarũ, in hac re (vt mihi quidẽ videtur) manifesta, minus rectè sensisse. Nã vt omittam, in libro illo de medicamẽtis, quæ inter se cõmutari possũt, qui tamẽ liber Galeno adscriptus cẽsetur, me nusquã legisse, quòd atractylis Malabathri vicẽ suppleat, sed cassia odorata, & nardi spica, est Dioscorides hoc loco, est Galenus locis ante citatis in simpliciũ cẽsu: qui vno quasi ore fatentur, eandẽ vim habere malabathrum, quam nardũ. Quorũ equidẽ auctoritati grauissimæ longè satius adhærendũ existimo, quã vt temere fortasse sit atractylis in malabathri locũ substituẽda. præsertim cùm nobis nõ desit copia nardi, & cassiæ odoratæ: atractylis autẽ vera hactenus, mea opinione, desideretur, vt lib. III. suo loco latius ostendemus. Quòd etsi cõcedamus, hãc aliquibus cõpertã esse, tamen quis audebit ea oid ua malabathro? etenim nullus, quod sciã, atractylim odore commendauit: at malabathrũ Dioscorides nõ solũ odoratũ facit, sed etiã idipsum ἐν τῇ εὐωδίᾳ hoc est, in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (vt auctor est Auicenna) siccatq; ordine secundo. Μαλάβαθρον, καὶ φύλλον sic Græcè, Latinè autẽ Malabathrũ, & Folium appellãt: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.

Hermolai, Ruel. & Bras. opinio.

Fuchsij opinio explosa.

Nomina.

Κασσία CASSIA. CAP. XII.

C A S S I A, cuius complura sunt genera, iuxta odoriferam Arabiam gignitur,

gignitur, crassi corticis sarmẽto: foliis piperis. Eligenda est fulvescens, pulchri coloris, corallij æmula, perquàm angusta, longa, crassa, & fistulosa, gustu mordens, & cum aliquanto feruore adstringens, aromatica, vinoso odore: cuiusmodi est, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexãdriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur crassa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ rosam odore imitatur, præcipui in medicina vsus. Secundum locum tenet antedicta. Tertia, cui Mosylitico blasto, id est, germini cognomen est. Reliquæ viles, vt quæ asyphemũ dicitur: nigra, insuauis, cortice tenui, acrimoso: & quæ darca, & citto vocitatur barbaro nomine. Similior huic est pseudocassia, quã vt explicari possit. quæ gustu coarguitur, cũ nec acris, nec odorata sit, hærentemq́; medullæ corticẽ habeat. inuenitur etiã lata quædã fistula, mollis, leuis, surculosa, quæ ante dictæ præfertur. Dãnatur cãdicãs, scabra, hircinũ virus redolẽs, & quæ tenui fistula, & scabra cute fit. Vim obtinet calfaciẽdi, vrinã ciẽdi, siccãdi & leniter adstringẽdi. Conuenit ad medicamẽta oculorũ, quæ præstãdæ claritatis gratia cõcinnãtur: & ad malagmata: lentigines tollit cũ melle illita: mẽses trahit: cõtra viperarũ ictus pota auxiliatur aduersus intestinas inflãmationes omnes, & renũ vitia, pota proficit: fœminis in folio desidẽtibus, aut suffimentis prodest ad dilatationẽ vuluæ. Et duplo põdere medicamẽtis mista, cinnamomi vicem supplet, si ipsum desit: nameosdem effectus præbet. Ad plurima perquàm vtilis est.

Κιννάμωμον, CINNAMOMVM. CA. XIIII.

CINNAMOMI genera plura, patriã sibi nomẽ vendicãtia. Præfertur tamen Mosyliticum, quòd cassiæ, cui mosyliti nomẽ est, aliquã referat effigiem: sed in eo genere recens, nigrũ, ex vinoso in cinereũ vergẽs, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctũ, perquàm iucundè olens. Optimi ferè indiciũ, iucundi odoris proprietate cõstat: inuenitur enim cũ optimo, eóque quod peculiare est, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Insuper acre, mordẽs, & cũ calfactione quadántenus salsum, quod nõ citò cõfricanti asperum, aut frianti lanuginosum, læuibus tamen internodiis appareat. Si certior fieri voles, vellito ab radice surculum. facilis est huiuscemodi probatio: nanque fragmẽta miscellanea quædã esse videntur. Quæ autẽ melius spirãt, suo halitu, cũ nares primũ consulũtur, olfactũ explentia, deterioris dignotionẽ impediunt. Est etiã montanũ, crassum, pumilũ, fulvescens admodum. Tertium à Mosylitico, perquàm suauiter olet, nigrũ, fruticosum, paucis intercedẽtibus geniculis. Quartum fungosum, candicans, aspectu tuberosum, vile, ac friabile, magnam habens radicẽ, quæ cassiam planè repræsentat. Quintum genus odore nares feriens, subrufum, & cortice fuluæ cassiæ simile, tangenti firmum, minus neruosum, densa radice firmatũ. Iis, quæ thuris, cassiæ, myrti, aut amomi odorẽ spirãt, minus suauitatis inest. Deligito scabrum, albũ, rugosum: at læue, & lignosum circa radicẽ, vt inutile, reiicito. Est etiámnum simile aliud, cui pseudocinnamomo cognomen est, vile, inualidi odoris, solutarúmque virium. Vocatur etiã zingiber, cùm tamẽ sit xylocinnamomũ, præbẽs quandã cinnamomi faciem. Est autẽ lignosum cinnamomũ, sarmẽta lõga robustáque ferẽs, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomũ à cinnamomo genere differre dicant, quòd à natura eius abhorreat. Cinnamomũ omne excalfacit, emollit, & concoquit: vrinam ciet: tã mẽses, quã partus potũ, aut ex myrrha impositũ pellit: contra bestias, quæ virus eiaculãtur, venenáque conuenit: caliginẽ pupillis oculorũ obuersantem discutit, crassitiẽ extenuat: lẽtigines, & vitia cutis in facie ex melle illitũ detergit: cõtra tusses, defluxiões, aquã subter

cutem fusam, renum vitia, & vrinæ difficultatem efficax est. Vnguentis pretiosis inseri solet. Et in summa, magni ad omnia vsus. Tritum vino excipitur, vmbráque siccatum, quò diutius eduret, reconditur.

Cassia consideratio. NATVRA omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam stirpium genera adeò inexorabilia procreauit, vt ne quam plurimis quidem deliciis, blanditiis, officiis, obsequiisq; ea apud nos quispiam retinere potuerit. Siquidem stirpes ipsæ viuere coactæ in hortis, viridariis, mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias vrbium, & maiestatem aspernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in suis mapaliis hilariter, ac iucundè viuere possunt: ita & ipsæ relicta cęli clementia, hortorumq; amœnitate, spreto item fontium oblectamento, omniumq; vrbanarum ac familiarium stirpium consortio in deserta, solitudinesq; suas, à quibus primam duxerunt originem, se tandem recepere. tantum patriæ, natalisq; soli amor in rerum natura potest. In quarum genere Cassia connumeranda venit: quæ tametsi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac variis hortorum locis consita habebatur, nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Cassia dixisse volumus simplicium medicamentorum peritissimos secuti, qui (vt eorum testantur volumina) nihil inuicem differre censent, Cassiam, quæ in arborum genere Dioscoridi, & Galeno recensetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quęq; olim passim circa apum aluearia serebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis, & viridariis coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi postulat, quòd aliã repererim fuisse Cassiam (vt Dioscorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Thophrasto) viticis magnitudine, ab hac longe diuersam, quã apibus, & coronis serebat antiquitas. quãdoquidem fuerit hæc herba, illa verò arbor: præsertim cùm nullus (quod sciam) extet auctor, qui posteritatis memorię mandauerit, Cassiam adeò copiosam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi solitam, vt inde vulgaris facta, vbique passim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si fortè euenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quòd Galenus hac in scientia, & facultate omnium diligentissimus, & qui Romæ diu vitam duxit, Italicæ Cassiæ historiã silentio inuoluisset. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia invsum coronarũ venerant, inquit. Ergo in coronamenta folio venêre malothron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Higinus vocat. Id quod ante ipsum palàm fecerat Virgilius, Casiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ii. his versibus.

Cassia odorata, & coronaria discrimē.

Tum casia, atque aliis intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit vacinia caltha.

Et in Georgicis lib. II.

Vix humiles apibus casias, rorémque ministrat.
Nec circum casiæ virides, & olentia latè.

Item Georgicorum lib. IIII.

Serpylla, & grauiter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumq; bibat violaria fontem.

Hæc Maro. Quibus palàm est, Casiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. XII. his verbis. Verùm hortis coronamentisque maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæstus, compendiique, cùm fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilã, papauer, conyzam, casiã, melilotũ, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaque rationibus, auctorúmque veterum testimoniis innixus Theodorus cneoron Theophrasto casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis vocatum antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratissimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi vice vsi sunt medici. Neque tamen propterea opinioni nostræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re rustica, vbi ita scriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus: quippe cùm pluribus locis vrbis iam casiam frondentem conspicimus, iam thuream plantam, florentésque hortos myrrha & croco. Nam quamuis concedi possit Columellæ, casiam ex Arabia allatam vrbis illustrandæ gratia Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & imperatorum, hoc tamen non prohibet, quin casia, quam prope apum aluearia passim seuit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa verò inter arbores odoratas recenseatur. CNEORON autem describit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, his verbis. *Cneori descriptio.* Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarici,

tamarici carnoſum. Candidum magis ſe humi ſpargit, odoratumq; eſt: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ arte deſcendit, grandis: ramiq; permulti, craſſi, ſurculoſiq; ab ipſa protinus tellure, aut paulò ſuperius ſparſi, lenti ad modum conſtant. Quamobrem hiſce ad colligandum iunci modo vtuntur. Germinant, florentq; poſt æquinoctium autumni, & multum denique temporis florent. Hæc Theophraſtus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, vel aliunde eò afferantur, quæ Cneorum referant, quid veri feram ſanè non habeo. Sed iam ad Caſſiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem poſtmodum factum eſt, vt recentioribus medicis, in ea recuperanda, inueſtigandaq; multum negocii acceſſerit. Nanque hactenus tum medici, tum ſeplaſiarii (etſi plures iam reſipiſcant) odoratæ caſſiæ loco quædam incognitæ arboris ſegmenta, nec odore, nec viribus prædita ſemper capeſſerunt. Veruntamen poſtquàm nonnulli ætatis noſtræ doctiſſimi viri, ſtirpium hiſtorias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm ſuam impoſturam deprehenſam cernerent, à negotio deſciſcentes in aliud nouum Caſſiæ genus ſegmenta illa commutarunt. Quę ſanè præter odorem, pariterq; ſaporem, quibus ferè penitus exoleta ſentitur, caſſiæ à Dioſcoride deſcriptæ admodum habetur conſimilis. Quapropter nec eos erraſſe crediderim, qui dicerent, hanc Dioſcoridis pſeudocaſſiam eſſe. quippe & craſſo cortice conſtat, & in eius cauitate lignoſa etiam viſitur materies, paululúmque eſt odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac non contenti, quædam vocati cinnamomi fragmina Caſſiæ vice vſurpant: quæ cùm nullo odore ſaporeq; commendentur, potius quercum vel fagum, quam Caſſiam referunt. Cæterùm, vt dicam quid ego ſentio, ſi quis fiſtulam, quam Cinnamomum perperā appellamus, & vulgò Cannella, Caſſiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit vulgaris vſus cinnamomum legitimam Caſſiam procul dubio referre. quinimo diligenter inquiſituris, iudiciiſq; trutina examinaturis huiuſmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis faccis Venetiis in mercatorum repoſitoriis aſſeruatur, nimirum omnia illa Caſſiæ genera, quæ à Dioſcoride deſcribuntur, facilè ſeſe offerent. quandoquidem mercatores (vt ſemper aſſolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiſcent, pro virili vtuntur. Galenus itaque libro primo de antidotis multa Caſſiæ genera recenſuit, vbi ſanè Dioſcoridem ſecutus, eam cæteris præſtare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancq; aſſerit cinnamomum vſqueadeò æmulari, vt eſſent, qui ſuo æuo eam cinnamomi loco venderent. Quo fit, vt admirari non liceat, ſi hodie quoque tot annis hac deducta, protractaq; conſuetudine, vbique caſſia pro cinnamomo venundetur. Nec quidem lógè aberrarēt, ſi modò optimā ſeligerēt: quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit, Caſſiam ſæpenumero in cinnamomum tranſmutari, fatetúrque ſe iam vidiſſe eximiæ Caſſiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contrà pariter inſpexiſſe cinnamomi ſurculos Caſſiæ prorſus perſimiles: adeò vt aſſerat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ caſſiæ adhiberi poſſe. Deſcribit itē Galenus quoddam aliud deterioris Caſſiæ genus, quod tradit iuniorē Andromachū Caſſiā fiſtulā nominaſſe, cumſi ſtularū modo, inanis cauaque ſit, & craſſi corticis: cuiuſmodi in vulgari cinnamomo frequentiſſima conſpicitur. Huius ſanè ea videtur eſſe generis, quam in ſuo conficiendorū pharmacorum libello præfert Cordus, quòd velit caſſiam, præter Dioſcoridis & Galeni ſententiam, lubrici eſſe guſtus. Porrò Caſſiæ odoratæ fruſtulum cū cortice & ligno ſuo interiore nuper dono mihi dedit Sereniſſimus Princeps Ferdinandus, Archidux Auſtriæ, dominus mihi clementiſſimus, ab integro ramulo abſciſſum, quem ille inter plures alias res non minus pretioſas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo à noſtro vulgari cinnamomo diſſidet, non tamen odore ac guſtu: quandoquidem manſus idipſum, quod vulgus Cannellam vocat, ori planè repræſentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili conſtat materie, neque vllo prorſus odore, ſaporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi poteſt, corticis tantùm eius vſum eſſe: atque etiam Theophraſtum non ab re memoriæ prodidiſſe, huius virgas in fruſta ſecari, recentique bouis corio hæc conſui, vt vermiculis, qui ex eo naſcuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterùm odoratæ caſſiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam libro II. Geor. vbi cecinit hoc carmine. Nec caſia liquidi corrumpitur vſus oliui. Quin & Plinius Caſſiæ meminit libro XII. capite XIX. his verbis. Frutex & Caſſia eſt, iuxtáque cinnamomi campos naſcitur, ſed in montibus, craſſiore ſarmento, tenui cute, verius quam cortice: quem contra atque in cinnamomo leuari, & exinaniri, pretium eſt. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primum emicat, candidus pedali menſura: deinde rubeſcit addito ſemipede: vltra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur verò candida. Conſecant ſurculos longitudine binûm cubitorum: mox præſuunt recentibus coriis quadrupedum ob id interemptarum, vt iis putreſcentibus, vermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ ſit odoris molliſſimi, guſtúue quam maximè feruens, potius quàm lento tepore leuiter mordens, colore purpureo, quæque plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fiſtula, & non

Medicorū & ſeplaſiariorum error.

Caſſia legitima.

fragili. Hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto transcribit. Qui cassię historiam tradidit libro IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cùm nullo pacto decorticari possit à ligno, cortexq; tantùm vtilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, vt coriis quadrupedum consuta, interius lignum vermiculis deuoretur.

Error quorundam.

Cæterùm planè hallucinantur ii, qui Cassiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Cassiam solutiuam vulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent Mauritanos secuti. siquidem Serapio, Auicenna, pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Cassiam nigram Cassiam fistulam vocauêre: legitimam verò Cassiam, de qua hîc disserit Dioscorides, Cassiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici possit, in omnibus iis medicamentis à Mauritanis inuentis, que Cassiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si verò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Cassia fistula inuenta fuerit, vel in Mauritanorum compositionibus à Græcis transcriptis, Cassiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi velint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesque secundas, Cassiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco vsquequaque vtebantur.

Cinnamomi consideratio.

CINNAMOMVM verò, quod legitimum sit, quanquam diu multumque tum Venetiis, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi videre licuit, neque etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, vel apud quempiam principem, regem, vel imperatorem legitimum reperiri possit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò vt Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquiens.

Cinnamo. historia Galeno.

De Cinnamomo contraria iis, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo. persuasum nanque mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomũ viderint. Optimum verò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distrib[illegible] siquidem & in hoc ipso, velut & in cassi[illegible] ad deterrimum tam magna diffe[illegible] est, vt optima cassia à pessimo cinnamo[illegible] distet. Neque verò Cinnamomi vi[illegible] vsum apta longo tempore durat: ad trigint[illegible] siquidem annos, quam à principio vim habuit, integram non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neque ducentûm annorum interuentu, sed paucorum, si quis ad tantum numerum conferat, iam aliquam mutationem vetustiori cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino imperatori theriacam parabam, vasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaque hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, vehementiaque tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoque Marco Antonino imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multũ præstare, deprehẽdi, adeò vt Imperator quoq; ea degustata medicinæ cõctionem, velut in aliis fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea vsus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam vllam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dissipatum est, verùm etiam quodcunque post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, vt nunc imperator noster Seuerus, cùm mesibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecillioraque planè mihi visa sunt, & tamen nõdum anni triginta intercesserant.

Cinnamomi optimi nota.

Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subiicere volumus, ipsum scilicet summopere bene olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen vt mordicando tristitiam palato inferat: colorem deniq; talẽ habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atq; cæruleì, quem vocant, aliquãtulum addat. Ex hoc igitur quantum volebam, vt mos mihi fuit, cùm accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. verùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinque Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaque cùm imperatori nostro Seuero theriacam componerem,

rem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum visum est elegi, de quo etiã vtile quiddam lecturis subdere, cùm possim, id facere non grauabor. Supersunt adhuc ibi multa vasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, vel plurium ramorum, vel vt quispiam dicere velit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen ve[illegible] truncus, in ramos plures diuisus attollitur, sed veratri vtriusque figuram præ se fert, atque etiam magis damasonii vocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitque hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, paucioráve, non æquali tamen omnia longitudine sunt: v[illegible] quod maximum est, pedis Romani d[illegible] non excedit. Vniuersa autem Cinnam[illegible] est quodammodo optimæ ca[illegible] de Cinnamomo Galenus. Cuius ve[illegible] recensere libuit, vt omnibus palàm sit, quod cùm sub iis t[illegible] magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, [illegible] mirari non debeamus, si se nobis penitus [illegible]gnitum, rarissimúmque reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cùm hac ætate cassiæ plurimum afferatur, quæ, vt Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur iuxtà cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa. Quandoquidem scripserit Plinius libro XII. cap. XIX. combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his verbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed postea auctum id parte dimidia est, incensis (vt ferunt) syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare, vt æstatibus syluas accendant, inuenimus apud auctores. Quo fit, vt facilè credi possit à Plinii euo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter vel barbarorum bello, vel igneis flatibus deperiisse. Nam si aliter res se haberet, qui cassiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex cinnamomo, quàm ex cassia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam vnà cum cassia veherent. Hæc autem dixisse volui, non vt hac in re certi aliquid, exploratique habeam, cùm tantùm coniecturis agam, sed vt aliis vlterius explorandi latius pateat iter. Cæterùm Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinióque cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit. quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (vt ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, cassiam, & alia, perinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quòd etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ii manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis ræò ad aromata cõquirenda quotidie nauigant. Sed videtur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse. quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde verò vnamquanque Cinnamomi speciem scribit, ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgere, adeò vt maiora eius virgulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus procul dubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere. Vnde certè nesciuerim ego explicare, quid sibi hac in historia voluerit Galenus: præsertimque cùm tam tenui ipsum sarmento esse tradiderit, vt veratri, vel damasonii radicibus [illegible]uerit. Sed illud etiam mirum mihi videatur, quòd ex cassia (vt ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectentúrque nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è cassiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & cassia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter vtranque tanta sit generis cognatio, vt aliquando inuenta sint cassiæ virgulta tanta odoris saporisque fragrantia, vt omni ex parte cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit cassia. Præterea non desunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, cassiam & cinnamomum ex vna, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila sit, cinnamomum edat, dum verò adoleuerit, cassiam. Sed cùm dicat Galenus, cassiam mutari in cinnamomũ, non autem cinnamomum in cassiam, cadit eorum sententia. Quibus etiam refragatur Theophrastus libro IX. de plantarum historia cap. V. vbi cassiam, & cinnamomum ostendit diuersas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratique affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomum & cassiam frutices esse magnitudine amerinæ: deinde verò alios etiam secutus auctores, cinnamomum fruticosum facit. Cæterùm cùm scribat Strabo Arabas cinnamomo, & cassia vti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco, videntur hæ plantæ non esse adeò pumilæ, vt quidam scribunt. Quod de cassia facilè dici potest. siquidem Venetiis cassiæ Cannellæ vocatæ fistulæ visuntur tantæ crassitudinis, longitudinisque, vt facilè quisque indicare possit eas è ramis, seu virgultis non sanè breuibus fuisse decerptas. Cinnamomi deniq; sex genera esse produntur à Dioscoride, & Galeno: sed is nullibi (quòd sciuerim) præterquàm in libro de theriaca ad Pisonem, quem tamen librum spurium putamus, ea per genera descripsit, fortasse (vt solet) Dioscoridi se remittens, qui etiam tantùm à locis, vbi nascuntur, plus minúsve præstantiæ huic, quàm illi reddidit. At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his verbis. Cinnamomum

Cinnamomi penuria vnde sit.

Opinio quorundã falsa.

Cinnamomi differentia ex Theophr.

namomum decerptũ in quinas partes discerni narrant, & esse præcipuæ bonitatis, quod germinibus proximum fuerit, idque ad palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod sequitur, quod etiam minus cæsura est. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum verò, quod deterrimum, proximúmque radici: hoc enim nimium corticis habet, in quo summa gratia est, non in ligno. qua de causa præferri cacumina solent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam sic aiunt. Alij verò Cinnamomum fruticosum enarrant, eiúsque genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophrastus. Veruntamen cùm nec is hac in historia aliquid constanter, affirmantérque scribat, Imperatorem, Regémve quempiam desiderarem, qui humanam rempublicam miseratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimósque illos imitaretur Imperatores, qui ipsius Galeni æuo ex iisdem regionibus sibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæsar noster Carolus quintus, si illi Deus opt. max. Christianam remp. pacatam redderet, commodè consequi posset. vel fortasse commodius Rex Lusitanus, qui in orientalem Indiam sæpe ad aromata conquirenda suas liburnicas mittit, quo in itinere vniuersas felicis Arabiæ oras explorare posset: quemadmodum & vniuersam Indiæ partem, quæ ad austrum spectat, vbi inquit Strabo Cinnamomum pariter nasci. Sed ô clarissimi Lusitaniæ medici, si res medica vobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicúmque nomen extollere, si charitas vos tenet, si naturalis humani generis iuuandi amor vobis insitus est, iamiam prouinciam hanc suscipite. Quippe si princeps vester hinc sibi immortale nomen, vniuersæ verò reipublicæ commodum perquàm maximum comparare posse à vobis intellexerit, cùm omni pietate ac magnanimitate (vt audio) præditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliúmque impendat, vt non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraque medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos.

Fuchsij et Amati opiniones reprobatæ.

Porrò tametsi hactenus illud mihi abunde probatum esse videatur, quòd cassiam veram habeamus, desideremus autẽ optimum & legitimum cinnamomum, sunt tamen hac ætate scriptores, qui non cassiæ solùm, sed etiã cinnamomi genera inueniri tradunt. inter quos extat Fuchsius vir clarissimus, qui libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum postremò edidit, de cinnamomo disserens, ita scribit. Sed haud dubiè in capsis cannella refertis & cassiæ, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere velit: distinguet autem notis vtriusque diligenter expensis. His nimirum verbis Fuchsius cinnamomum nobis verum non esse asseuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non video: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentiæ deuenisse videtur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit, vt apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notissimum esse contendat. Verùm huius ineptias ac vanitates plurimas alibi persequimur, vbi nos ab eius calumniis defendimus. hic enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possumus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de cinnamomo sententia, quæ à nobis antea fusius probata est, quàm modò oporteat pluribus Fuchsium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præstitisse Lusitani illius ineptiis & mendaciis, quàm virum peritum deceat. Cæterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui cinnamomum lignum non corticem esse ostendimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro suprà citato eodem loco paulò pòst contrarium scripsit, vt eius verba, quæ subiiciam, apertè testantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altæ, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, & valde mordax, non tamen adeò vt molestè rodat, mansum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, vanam opinionem Fuchsius non secus atque in superiorem venisse deprehenditur secutus Amatum Lusitanum: qui eandem fere prius, quam ille pòst cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepisse fatetur.

Cinnamomi vires ex Galeno.

Cinnamomi vires scribit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem æquè desiccat eorum, quæ pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiæ. At Cinnamomis est velut imbecillum cinnamomum: nonnulli ipsum pseudo cinnamomum nuncupant.

Cassiæ vires ex eodem.

Meminit & Cassiæ eodem libro citato, vbi sic habet. Cassia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu verò plurimùm in se acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, simulq; digerit, quę in corpore sunt recrementa, & ad hęc robur etiam instrumentis addit. Idoneum verò etiam suppressis mensibus, cùm videlicet à copia simul & crassitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia.

Cæterùm ex vulgari cinnamomo fit aqua stillatitia, quę & odore & sapore idipsum pulchrè repræsentat. eã autẽ extrahendi ratio hæc est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idque leuiter contusum

sum

sum in vas vitreum vel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ rosarum stillatitiæ libras quatuor, & vini albi odorati selibram infundito. vas illud in balneum aquæ tepentis & non feruentis imponito, atq; inibi ore vasis prius obturato, viginti quatuor horis macerari sinito. post id tempus vitreo organo rostrato, quod ab effectu galerū vocāt, vas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquæ feruentis aquam stillatitiam elicito. Verùm canna stagnea, vel vitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi vitrei rostro admouenda inserendaq; est. Illi postremò vas vitreū subijcito, quod manantem aquam excipiat. insuper prouidendū est, vt omnia vasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare possit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax est: vtpote quæ pituitam humorumq; lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatusq; discutiat. Priuatim verò ventriculum, iecur, lienem, cerebrum, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus præsentaneo remedio succurrit: venenis venenosorumq; animalium morsibus aduersatur: menses pellit, & vrinam ciet: cœliacis auxiliatur: nauseam sedat, & fastidium abigit. vteri morbis perquam vtilis est: prodest suspiriosis, resolutis, conuulsis, & comitiali morbo laborantibus: gustui gratissima est, atque oris halitum commendat. In summa vbi excalfacere, aperire, incidere, digerere & roborare sit opus, huius aquæ vsus maximam præstat vtilitatem. Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec vterum Græcorum quisquam meminit CASSIAE SOLVTIVAE dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè vtuntur medici, quamq; Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstāti, tamq; humanæ saluti necessario medicamento destituantur, differam hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Aegyptiæ itaq; siliquæ arbor inter valde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactaq; visitur, cortice tenus buxeo colore, medullitus verò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauiter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ sed magis in acutum tendente, cortice cinericio, radicibus magnis iuglandis modo. A ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cùm maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulcique replentur medulla, leni ac lento cremori simili, non tamen vt in ossibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inhæret vnicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, vt alterum ab altero discerni non possit, ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres: Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodū crassa, pellucens, recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minime constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eademlenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisq; feruorem extinguit: aluum item cōmodissimè citat, eiúsque vis ventriculum non pertransit. qua propter securissimè datur à medicis inchoātibus febribus, aliisque calidis morbis ante venæ sectionem, quòd tantùm ventriculum repurget, & aluum emolliat. Nocet tamen intestinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici sunt: alias omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & marastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas iis, quæ magis eadem vi pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllii spissamentum. Vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum vrinam cientibus medicamentis hauriatur, vel deuoretur. Aegrè aluum excernentibus datur, atque eius vires augentur; propter nonnulli roborant eius vires, addito hyssopo, vel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit, præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, aliisue medicamentis vrinam cietibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet. Admodū præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasq; inflāmationes, quæ cutetenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant. quod consultè factum existimo: præsertim vbi ventriculi, & intestinorum imbecillitas adsit. Quæ Græcis κασσία, Latinis item Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selibacha: Italis, Cassia, atque etiam Italorum vulgo Cannella: Germanis, Zimmet seu Zimmet roerlim: Hispanis, Canela: Gallis. Canelle. Quod verò Græci κιννάμωμον, Latini quoque Cinnamomum dicunt: Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo.

Cassiæ solutiuæ consideratio.

Nomina.

CASSIA SOLVTIVA.

Ἄμωμον, AMOMVM. CAP. XIIII.

AMOMVM exiguè fruticat, ex ligno se conuoluēs in racemi modum, flore, ceu candidæ violæ, paruo, foliis bryoniæ similibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum vergens, ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat, est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice venoso, odore origani. Ponticum verò subrufum, paruū, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, vel subrubrū, quod nec adstrictum cohæreat, nec cōuoluatur, sed solutum diffundatur, semine plenum, vuis paruis simile, graue, valde odoratum, modò cariem non contraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringēdi, exiccandi. Somnū allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitque, iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum, & podagricis confert, inflammationes oculorum, viscerúmque lenit ex vua passa, ad vuluarum vitia in pessis, aut insessionibus vtile est. Decoctū iocineri, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis vnguentis. Adulteratur Amomū herba simili, quæ Amomis vocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore, origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmēta fugienda sunt, eligenda autem, quæ ab vna radice suos integros surculos emittunt.

Amomi consideratio.

TANTA medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiēq; extitit, vt nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenii viros, hac ætate nobis produxisset in lucē, qui præter id, quòd vniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eādémque illustrauerint, vera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt, minimè profectò verendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, vt tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omnéque studium, & operam quàm diligentissimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem nō desunt, qui (quanuis, hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm cādidissimæ inhærere veritati. Quo fit, vt vnà cum aliis innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius vice quidam stirpium impostores ex Gargano Apuleiæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthii. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, vt facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id procul dubio legitimum esse Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit vuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud visitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridē semē in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiē, vt in cinnamomo & cassia videre est. quo fit, vt legitimū amomū ligni potius, quā semen existimauerim. Sed & turpiter aberrāt, q Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam vocatam, quæ geranii præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari possit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus videre potui. Neque propterea vulgare pro eo supponendum esse censeo: quippe de incognitis periculum facere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo vires consimiles tribuit. Acorum itaque locum Amomi supplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non verentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæstinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunque ad nos è Hierico deferunt ii, qui ad sanctissimum REDEMPTORIS nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quàm nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ vocant. Constat hanc Amomum non esse, quòd folia albæ vitis non proferat, nec vllo spiret odore. Legitimum enim valde odoratum est, adeò vt nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit. quippe in cōpositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum verum esse rosam Hiericuntis: in cōpositio

Amomū spurium.

Serapionis interpretis lapsus.

Error quorundam.

positione verò theriacæ, sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericuntæ nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam. quandoquidem (vt ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci incipiat: tanta inter christicolas irrepsit superstitio. *Fuchsij opinio reprobata.* Fuchsius medicus hac nostra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, vbi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his verbis. Botryos) Græcè est βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, vuæ conuertit: alii omnes, & cum iis Cordus, racemosi, βότρυος vocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, coniungentes, quasi vero Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides non βότρυν, sed βοτρυώδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo, ἀμώμου βότρυος, vt nos conuertimus: vt intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus vtique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoque herbam, de qua Dioscorides agit libro tertio, in theriacam addendam esse. Veruntamen in hoc nos à Fuchsio, viro alioqui doctissimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idque non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quàm καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου. quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, vt Fuchsius opinatur: neque prior illud vnquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quàm senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus: vtpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantùm. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit βότρυός τ' ἀμώμου, hæ tamen duæ dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandæ: nam eas autor consultò coniunxisse videtur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur, tamen nusquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neque etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum scribens. quid, si eandem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionē. Cui si illud obiiciat Fuchsius quòd Nicolaus Myrepsicus in sua theriaca botryn Gallicam habeat, respondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius non negabit, quòd idem de Nicolai codice sæpenumero polliceatur. Ex his itaque satis manifestum fieri arbitror, quòd vt Fuchsii sententia, quæ theriacæ botryn adiicere contendit, refellenda est, ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum vertunt, probandi sunt, vt qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti. is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, vt suprà in eius mentione legitur. *Amomi vires ex Galeno.* Amomi meminit Galenus libro VI. simpl. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet: nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. *Nomina.* Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.

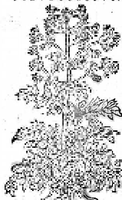
Κόστος. COSTVS. CAP. XV.

PRAECELLIT Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secundum locum sibi vendicat Indicus, leuis, vber, vt ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: vrinam ciet: menses pellit: vitiis, quæ vuluam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur: Cōtra viperarum morsus sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationésque ex vino & absinthio: venerem ex mulso stimulat: latas ventris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: vitia cutis in facie, cum aqua, vel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenij Comageni præduris radicibus, adulterēt. Quod deprehensu facile est, siquidem neque gustu feruet helenium, neque validum odorem vibrat, vt caput tētare possit.

Costi consideratio.

Costus, quo vsæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quanuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoque mentionem fecerint. Qui in myropoliis passim habetur, adulterinus est. quippe nec vlla odoris suauitate commendatur, nec gustu adeò acri deprehéditur, vt admotus exulceret, vt Galenus inquit. Proinde medicamétis, quæ Costum excipiũt, non erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuius nam plantæ sit radix.

PSEVDOCOSTVS.

Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliȩ monte quotannis ad nos conuehunt Pseudocosti cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadamtenus Rhodiam radicem repræsentãt. Eas autem pro legitimo costo vendunt nostratibus pharmacopolis, iis præsertim, qui in rei herbariȩ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atque etiam depingi curauimus (ea enim alioqui non est vulgaris iudicanda) vt ex eius imagine, quam hic damus, discant imperiti cuius plantæ sint radices illæ. Hinc fortasse fiet, vt si illi imposturam hanc omnibus cognitam esse intelligent, eam desinant posthac facere. Inuenitur Costus (vt audio) apud quosdam Venetiis, sed admodum rarus, quem legitimi notas habere aiunt. Verùm cùm hactenus talem non viderim, non est, cur eum probem, vel improbem.

Costi quæ vicem supplicant.

Cæterùm seplasiarii, si legitimum consequi nequeunt, à pseudocostis abstineant, & Galenum, vel auctorem illum sequantur: qui, si Costus defecerit, ammoniacum, vel helenium supponi iubet. erit enim eis hoc satius, quàm vti adulterino. Sed quidam adeò suis pandectis, & luminaribus addicti sunt (quæ est eorum tum inscitia, tum pertinacia) vt nullis vnquam auctoritatibus, atque rationibus suaderi possint, vt veterem semitam penitus detestandam linquere velint, quæ plerunque est ægris detrimento, & sibi, & medicis dedecori. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus vocatam supponendam existiment, quorum sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui pseudocostis vtuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert: quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, vt angelicæ nomen sibi meritò vendicasse videatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint.

Costi vires ex Galeno.

Costi vires scribit Galenus libro VII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet, adeò vt etiam exulceret. Vnde ipso cum oleo perfricant corpus ante accessionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic verò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad costum confugitur. Eadem de causa vrinas, mensesque prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas velut ex sole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua, aut melle vsurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulso.

Nomina.

Κόστος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Costus, Arabicè Kostos, siue Cast, & Italicè Costo.

Σχοῖνος ἀρωματικός. IVNCVS ODORATVS.

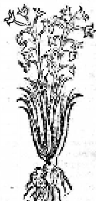
CAPVT XVI.

Odoratvs Iuncus in Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominãt, alij teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguã. Floris, culmorum, radicisque est vsus. Vim vrinæ ciendæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modicè adstringit, comminuit, excoquit, ac venarum spiracula laxat. Flos eius in potu vtilis sanguinem reiicientibus: doloribus stomachi, pulmonis, iecinoris, & renum, miscetur antidotis. Radix adstringentior est: ideo fastidiis stomachi, hydropicis, conuulsis, drachma vna cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum vuluæ inflammationibus, ad desidentium fotus, vtile est.

IVNC

IVNCVS ODORATVS.

Iunci odorati conſideratio.

IVNCVS odoratus officinis Squinanthum vocatur. Quæ vox, quanuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in vnam vtriſque iunctis dictionibus. Nanq; ſquināthum ſi ad rectam etymologiā referatur, non aliud inferet, quā duas haſce Græcas dictiones σχοῖνα & ἄνθος, quæ Latinè floré iunci ſignificant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος verò florem Græcis deſignat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non eſt, cùm etiam Galeni tempore nō haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatū immitti præcipit, quē neſcio quomodo ſchœni anthos, id eſt, iunci odorati florē multi vocent, cùm nobis floris copia non adeò ſuppeditet. Nam etſi tota aduehatur herba, ſunt tamen eius ſuperiores partes à camelis ſæpe depaſtæ: veſcuntur enim ea, & delectantur maximè. hæc Galenus. Quæ (ſi licet nobis dicere quod ſentimus) potius ridenda, quàm probanda videntur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem eſſe camelorum numerū, qui locuſtarū modo in vniuerſum ſchœni flores depaſcantur, vt nulla penitus ſuperſit plāta, cui flos non deuoretur. Referunt quidam naſci odoratum Iuncum etiam in Apulia, quin & in Campania prouenit, vt Braſauolus inquit Plinii auctoritate. Sed vereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferātur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter aſſerat. Is, quo Seplaſiarii paſſim vtuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, eſt adhibenda. quandoquidem non deſunt impoſtores, qui ad merces augendas, ſchœnum palearum, & herbarum quibuſdam feſtucis adulterent. Præterea videndum eſt, ne vetuſtate exoleuerit: facilè enim (vt in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc vis omnis euaneſcit. Scribunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo paſſim officinæ vtuntur, ſpurium & illegitimum eſſe, cùm hæ paleæ (vt eorum verbis vtar) Dioſcoridis ſchœnum minimè referant. Siquidē radices primùm medicinæ vſui congruas illi non ineſſe contendunt, ſed capillorum modo tenues: deinde paleas ipſas nullam guſtantibus acrimoniam relinquere,

Monachorum opinio exploſa.

nulloq; roſarum odore fragrare, ſi manibus confricentur: nec poſtremò iuncum aliquem proferre, ſed calamos geniculis interceptos tritici, vel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) dupl:ci errore notantur, primū quòd Dioſcoridē oſcitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod experimento procul dubio falſum eſſe deprehenditur. Quòd autem Dioſcoridem oſcitanter legerint, cùm dicunt ſchœnum, iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium ſcribit Dioſcorides, vbi ſchœni vſum reddit his verbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. id eſt. Vſus eſt floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis vſus ſchœnos acrimoniam non habeat, pariter falſum eſt. quippe, vt experimento quotidie comprobari poteſt, qui non longo tempore conſenuerit, linguam manſu vellicat. Quibus palàm eſt, Monachos vel nunquam ſchœnum deguſtaſſe, vel ſi deguſtarunt, illum adeò vetuſtate exoletum fuiſſe, vt (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odorémque amiſerit. Quòd autem noſtri ſchœni radices tenues ſint, nihil ad hiſtoriam refert: ſiue enim tenues ſint, ſiue craſſæ, eas non deſcripſit Dioſcorides. Schœni flores ex Alexandria vnà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti roſarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum ſententiam affirmandum putauerim, communis vſus ſchœnum legitimum, & probatiſſimum eſſe. Sed ii quidem adhuc magis reprehendendi videntur (non tamen vt eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ cōpoſitione ſcripſerint, radicem galangam vocatam legitimum eſſe ſchœnum, ipſamq; galangam ad nos non afferri. quod prorſus à veritate alienum deprehenditur. Cæterùm & in hoc pariter Fuchſium erraſſe crediderim. quippe qui ſcripſerit ſua in methodo, ſchœni anthi ſtipites nullam acrimoniam manſu relinquere. Schœni vires prodidit Galenus libro VIII. ſimp. med. vbi ſic habet. Schœni anthos modicè calfacit, modiceq; etiam adſtringit, non planè à tenuitatis natura alienus eſt. Quocirca his de cauſis vrinam mouet, menſeſque ciet adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem. prodeſt & iecoris, & ſtomachi, ac ventris inflammationibus. Magis eo aſtringit radix. Quod verò florem vocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in aliis magis, aliis minus, guſtantibus apparet adſtrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur, commiſcetur.

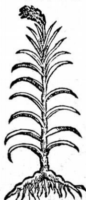
Fuch. lapſus.

Iunci odorati vires ex Gal.

Nomina.

Σχοῖνος ἀρωματικός, Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinantho, Italis: Ramelſtro, Germanis: Paya de la Mequa, ſiue Paya de chamello, Hiſpanis: Paſture de chameaulx, Gallis nominatur.

CALAMVS ODORATVS. CAPVT. XVII.

CALAMVS odoratus in India nascitur. Melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frãgitur, plena araneorũ fistula, albicans, lentus in mandẽdo, & adstringens, cum aliquãta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij semine coctus, in aquæ subter cutem fusæ morbo, renũ vitiis, stillicidio vrinæ, ruptisq; cõmodè bibitur: menses & potu, & appositu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres insessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia commiscetur.

Calami odorati historia ex Theo.

CALAMVS, & Iuncus odoratus (vt Theophrastus est auctor lib. IX. cap. VII. de historia plantarum) trans Libanum montem, inter ipsum Libanum, & alium quendam montem paruum valle minima exeunt: non, vt quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum. Inter quos campus amplissimus, & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant. Quà verò calamus, & iuncus proueniunt, lacus in amplum spatiatur, iuxtaq; eum palustribus siccatis isti assurgunt. Occupant locum plus quàm triginta stadia. Virides nequaquam esse videntur, sed sicci: forma verò nihil ab aliis differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, vt quidam referunt. Hic enim locus à mari plus est, quàm stadia centum quinquaginta. Sed in Arabia aspiratione agri odoratissimam esse inter omnes constat. hæc de Calamo Theophrastus. Cui etiã subscribit Plini. lib. XII. cap. XXII. vbi sic habet. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis Indis, atque Syriæ est: in qua vincit omnis à nostro mari centũ quinquaginta stadiis. Inter Libanũ montem aliumq; ignobilem, non (vt quidã existimauere) Antilibanum in cõualle modica iuxta lacũ, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignũtur. Nihil ergo à cæteris sui generis differũt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneum, quod vocant florẽ. Præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, vt integer sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & crassior, lentusq; in frangendo. hactenus Plinius. Sed certè satis palàm esse arbitror (vt in acori commentariis diximus) quàm magno ducatur errore Brasauolus Ferrariensis, quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimum odoratum Calamum illam esse radicem, quæ temerè omnibus in pharmacopolis illius vicem explet, quamq; verum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophrastus, & Plinius non differre hunc forma à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, vtiq; constat odoratum Calamũ genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati) inest araneũ, quod vocant florem: non autẽ radici, vt falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in vulgari illo officinarũ. Ad hæc Plinius lib. XXIIII. cap. XI. dum plura arundinum genera, & vires recenset, idẽ apertissimè ostendit, his verbis. Arundinis genera XXIX. demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm cõtinuis iis voluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriaq; nascitur, odorum vnguentorumq; causa, vrinã mouet cum gramine, aut apii semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisque cum resina. hæc Plinius. Sed præterea vulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, vt eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (vt apertè ostendimus) nil aliud est, quàm arundo. Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est vsus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etsi cõplures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia, nulla tamen vsquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaque rationibus Fuchsii quoque sententia improbanda mihi videtur. quippe qui putauerit in sua methodo, vulgarem officinarum calamum veri odorati calami esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odor

Brasauoli error.

Fuch. opinio improbata.

odoribus,ac saporibus vires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis,quam tamen in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati vires pluribus descripsit libr. VIII. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem,ac minimã acrimoniã possidet: magna ex parte essẽtia eius terrena est, & aërea, in calidi tatis frigiditatisq; coniugatione tẽperata. Quãobrẽ moderatè vrinã mouet, & facultatibus, quę iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest. tum in fomenta quoque vteri, quę phlegmonis gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, vtiliter admiscetur. Ponatur itaque, habeatúrque secundi ordinis eorum, quæ excalfaciunt, & desiccant: valentius tamen desiccent, quàm excalfaciant. Inest quoque ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo verò non multum adest. hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis vocatum, legitimum esse nequaquam: maior enim illi inest acrimonia, quàm suo referat Galenus. Eáque propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri nõ dubitauerim: id quod etiam aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (vt mea quidem fert opinio) Galeno adscriptũ, sphagnum, id est, muscum arborem, calami odorati loco supponendum esse velint. Quam equidem sententiam vt hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram. Nunc autem quoniam illud mihi absurdum videtur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos, ideo non temerè cogor mutare sententiam, atque ab illis desciscere. Sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo cõcedente, explicabimus. Eius nomen Græcum est κάλαμος ἀρωματικὸς. Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum, Calamo odorato.

Calami odorati vires ex Galeno.

Nomina.

BALSAMVM. CAP. XVIII.

BALSAMVM arbor albæ violæ, lycij, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Foliũ rutæ proximum, longè candidius, perpetuò virens. In Iudæa folùm quadam valle, & Aegypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristũ vocant, quasi demessile: fortassis quoniam ob gracilitatem facile demeatur. Aestiuis sub ortu canis ardoribus, arbos vnguibus ferreis inciditur, manátque è plaga succus, quem Opobalsamum vocant: sed tam exiguo stillatu, vt annis singulis, ne plures quidẽ, quàm seni septénive congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. Succi probatio est, vt sit recens, validi odoris, syncerus, non ad acorem vergens, dilui facilis, læuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed variè vitiatur, misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lẽtisci, balani vnguento: item susino, metopio, melle, aut Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam vestem fusus, neque maculam facit, neque si eluatur, notam relinquit: vitiatus autem inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiã syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloréque lactescit: vitiatus verò oleimodo innatat, se cõuoluens, aut in stellæ modũ diffundẽs. Syncerus senescẽs crassescit, deteriórque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretũ pessum ire, & ad ima sidere arbitrãtur: postea dissipatũ supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamũ vocãt, probatur recẽs, sarmẽto tenui, fuluũ, odoratum, quadãtenus opobalsamũ spirãs. Necessarius etiã seminis erumpit vsus: quare eligatur flauũ, plenũ, grãde, ponderosũ mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamũ olẽs. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, viriũ ignauia, sapore piperis. Efficacissima vis inest succo, & quã maximè calfaciẽs: abstergit quæ tenebras oculorũ pupillis offũdũt: medetur per frictiones vuluæ cũ rosaceo cerato appositus: mẽses quoque, secũdas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: vlcera sordida expurgat: & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægrè spirãtibus prodest: datur in lacte contra aconitũ haustum, aut serpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In sũma præcipua authoritas succo, secunda

cunda semini, minima ligno. Semen cõmodè potui datur doloribus lateris, pulmonum vitiis, tussi, ischiadicis, comitialibus, vertiginosis, orthopnoicis, vrinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad muliebres suffitus perquàm vtile est: vuluam aperit in desessionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum easdem habet vires, aliquātò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vulsis venenatorum ictibus opitulatur: vrinā cit: ad capitis vulnera cum sicca Iri conuenit: squamas ossium extrahit. & ad vnguentorum spissamenta additur.

Balsami consideratio.

ANTIQVITVS Balsamum (vt Plinius libro XII. cap. XXV. est auctor) in duobus tantùm hortis, vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum vni terrarum Iudææ concessum erat. Sed postea propagata admodum fuit species, cùm Iudæa ipsa simul cum balsamo. Romani potiti sunt. Qui veluti politicarum pretiosarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; stirpem raram esse non tulerunt. Itaque eam malleolis serendo, atq; iterando non secus ac vites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iustinus quoq; hæc de Balsamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Est nanque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam cincta ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur. In ea valle sylua est & vbertate, & amœnitate arborum insignis: siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur. quanquam species huius insignis, ac pretiosæ arboris plurimùm adaucta sit. hæc Iustinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. XVI. suæ geographiæ, vbi sic habet. Hieticus est campus à montana quadā circūdatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat. Hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, vbi & regia est, & Balsami viridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, cytiso, & terebintho persimilis. Eius corticē vulnerantes, succum in vasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa nasci Balsamum eodem libro idem testatur, præter Plinii, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta valde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, foliis maraci, sub cuius vmbra innumeræ apricātur viperæ, & suauissimo eius liquore aluntur. Sed quónam modo fit factum (vt in Syriā peregrinantes vno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cùm olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certò sciam probatissimorum virorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balsami viridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus vniuersa subiiciebatur Syria, omne in vniuersum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balsamum in Aegypto quoque prouenire antiquorum monumentis mandatum est, vt ex ipso Dioscoride constat, atque etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. IIII. vbi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quòd in Italiā, ne in totam dicam Europam, neq; lacryma, neque semen, neque lignum, neque cortex importantur, nisi adulteriis, & imposturis vitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorum, vt auctor est Theophrastus: qui hæc de Balsamo lib. IX. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in valle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantùm affirmant, alterum viginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamē, perpetuò virens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoque admodum odoratus est, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura vnguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit. Collectū verò æstate fieri tota. Sed quod manat, multū non esse: vix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò vt ex paruo spatium per longū odor valeat permeare. Verùm syncerum ad nos nullum aduehī, sed quod mistum colligitur: plurimis enim mistionibus vitiari, quodq; Græciæ venditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lacrymam mitteret: voluitq; syncerae eius lacrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus vitiati circunferebantur. Modus autem incidendi corticis, vt inde liquor effluat, apud auctores sanè varius est. quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt vnguibus ferreis scalpi, vt inde vulnerato cortice fluat lacryma. Plinius verò contrà, si ferro incidatur, statim siccari, atque emori scribit: ob idque qui

opobal

opobalsamum colligunt, inquit, vitro, lapide, osseisque cultellis ad corticem vulnerandum vtuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterum cùm mecū sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quòd si vnquam opobalsamum venale inueniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum venturū putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoscatur omnibus iis præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuūtur. Ad hæc Balsami fructus, siue semē, quod Carpobalsamum vocant, ab eo quidem

Carpobalsamū non legitimū.

longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumq; flauum sit oportet, farctum, ponderosum, gustu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, non acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circunfertur, deprehenditur. Quo fit, vt non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen hyperico simile, quod etiam Dioscoridis æuo à Petra Palæstinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit, quod Xylobalsamum vocant officinæ Græcos secutæ. quippe quod passim in iis habetur, potius myrtum, quàm Balsamum refert. Corticis non meminit Dioscorides, quanuis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoque in vsu medentium esse.

Balsami vires ex Galeno.

Balsamum memoriæ prodidit Galenus libro v i. de simplicium medicamentorum facultatibus sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuium partium, adeò vt odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorū etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, vt quidam existimant tenuitate partiū falsi. Porrò fructus eius persimilis genere facultatis est, cæterùm longè in subtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (vt in libello de supposititiis medicamentis illi adscripto legitur) vt Balsami vice stacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri possit: xylobalsami verò loco leucoii radix. Porrò quid carpobalsami vice supponendum sit, nullibi apud eundē reperi. tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarii Quid pro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, vel laurinū, vel gummi hederæ, subiiciatur, pro carpobalsamo hederæ corymbus, & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, vel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, vel laurinum, pro xylobalsamo agallochum, & pro carpobalsamo vulgares cubebas. Quòd autē Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere possint, plerique rei medicæ studiosi id mecū sentiunt. Sed addam præterea, quòd si ex mandantur, dentibúsue conficiantur, mordent gustum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt. quas nimirū qualitates Balsami fructui inesse Dioscorides testatur.

Fuchsii opinio improbata.

Hinc igitur fit, vt in hoc à Fuchsio, viro alioqui doctissimo, planè dissentiamus. nanq; is in libro, quem de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucoii radicem supponendam censet: eo quidem argumento (vt inquit) quòd ita scriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verū cùm ipse nusquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalsamum, substituere, vel viribus proximam facere leucoii radicem, cui nulla prorsus insit qualitas, neq; facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsii probem sententiam. Cæterùm affertur iam (vt audio) ex occidentalibus Indiis liquor odoratissimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamū, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lacryma lacteo colore sit, crediderim potius nouum liquorem hunc, veram esse stactem, vel styracis liquorem, quàm Balsami: ob idq; non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco vteretur. Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerent, illud artificio quodam non sanè damnando componunt.

Balsami factitij cōficiēdi ratio.

Faciendi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci. Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusq; librā: thuris albi, ladani, cuiusque vnc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangæ, caryophyllorum, cassiæ odoratæ, zedoariæ, cuiusque drach. sex: nucum myristicarū vnc. quatuor: macis vnc. vnam: agallochi vnc. duas: gummi elemi vnc. sex: aloës hepaticæ, myrrhæ, cuiusque vnc. vnam & semis: castorei drach. decem: ossium cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati, sing. vnciam: lacrymæ sanguinis draconis sexunciam: florum lauendulæ vnc. quatuor: olei vnguētariæ glandis vnc. sex Quæ ex his atterenda sunt, in puluerem contereto, liquoribusq; admisceto, & vitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentissimè vi commensurati ignis oleum elicito. Primùm enim clarissima tenuissimaq; emanat aqua, tenuissimarum vtique partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substātia inter tenuem, & crassam, quod oleū Balsami vocant. Postremò verò id manat, quod Balsamum vocant, rufo colore. Aqua, quæ prius fluxit, ventriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitā, tum flatum valenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi vino, aut iure ali-

quo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferũt, mirificè neruorum vulneribus, compaginum cruciatibus, cõuulsis, resolutis, comitialibusq; succurrit. Vltimum verò oleum hæc omnia similiter præstat, verùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incõmoda, quæ breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus. *Nomina.* βάλσαμον sic Græcè dicitur, vt Latinè etiam Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolesina, aut Belsan: Italicè, Balsamo.

ASPALATHVS. CAPVT XIX.

ASPALATHVS, aliis erysisceptron, frutex est surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad vnguentorum spissamenta pigmentarij vtuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram vergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum vino ad tetra oris vlcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & sordida vlcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: vrinæ difficultatẽ, inflationesq; discutit.

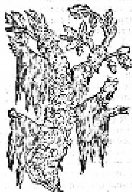
Aspalathi consideratio. ASPALATHVS quidem ex Creta, Rhodo, vel Syria ad nos (quod ego sciam) nõ aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum vocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (vt assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantũ suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisahan, vbi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia validior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias, aliásque ignotas terras, continuas santalorum rectà proceritate syluas vnanimiter vidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu, quæ in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est. Quòd si quandoque odoratum sentitur, id (vt optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum vnà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euanescit. Porrò Ruellius mediocri censura non vacat, quòd pro certo asserat, id legitimũ esse Aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli vocant: quo item quondam agallochi vice vtebantur myropolia. *Ruellius errore notatur.* Cuius materiem cùm & in seplasiis, & apud artifices, qui precatorias (vt ita dicam) coronas ad Deiparæ virginis salutationes torno conficiunt, diligentissimè sim perscrutatus, ea sane nigra partim, partim verò ex nigro, flauoq; venosa mihi sese obtulit. Rubram autem, & subrubram (vt Ruellius inquit) nusquam me vidisse ingenuè fateri possum. Adde etiámnum, quòd sit (quemadmodũ Rhodii narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abunde proueniens, quæ oliuas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (vt mea fert opinio) Aspalathus non erit Rhodium oleastrum, neque santalum rubrum. Itaque cùm nobis Aspalathus desit, qui tamẽ facilè ex Rhodiorum insula afferri posset, suppleat eius locum viticis semen: sic enim in Galeni succidaneis scriptum reperio. Meminit Aspalathi Galenus libro VI. simpl. med. sic inquiens. *Aspalathi vires ex Gal.* Aspalathus gustu quidem acris simul & adstringens est: facultate verò ex dissimilibus constat, nempe partibus suis acribus excalfaciens, partibus verò aliis, austeris scilicet, refrigerans. Itaque vtriusque ratione desiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones est vtilis. hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi nostri commentarii Santala redoleant, posteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic disserere non alienum duximus. *Santalorũ consideratio, & vires.* SANTALVM itaque in vtraq; India syluis densissimis, ingentissimisque nascitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, secundum locum habet album, postremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duo suauiter spirant. Quapropter Mauritanorum sententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare verò secundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (vt ipsi asserunt) priuatim defluxiones prohibet: incandescentibus inflammationibus, podagrisq; ex succo solani, aut sedi, vel portulacæ vtiliter illinitur. Candidũ, ac pallidum, ex rosarũ aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Aduersantur omnia calidis febribus: epota æstuãti ventriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex iis, & aqua rosarum epithemata, quæ ventriculo illita eius feruorem in ardentissimis febribus extinguunt. Ad hæc (vt auctor est Auicenna libro de viribus cordis) Santalum non modò cordi efficacissimè lætitiam affert, sed & robur

non

non paruum addit. Quare his immiscetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præstant. Quod ἀσπάλαθος Græcis, Latinis item Aspalathus vocatur: Arabibus Darsisahan: Italis, Aspalatho.

Nomina.

MVSCVS. CAP. XX.

BRYON, id est, Muscus, à quibusdã splachnó appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur. Optimum est cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præstat: nigricans improbatur. Adstringendi vim habet. Decoctum insidentium vuluis vtile. Vnguento balanino, oleisq; inspissandi gratia inseritur thymiamatum, acoporúmque compositionibus conueniens.

Musci arborum historia.

GALENVS lib. VI. de simplicium med. facultate, & post ipsum Paulus, non modò Muscum, qui cedris innascitur, intactum non reliquere, sed præterquàm ꝙ populnei, & querni meminerint, de eo etiámnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipse quidem in vallis Ananiæ montibus supra Tridentum muscum admodum villosum propriis manibus quàmpluries decerpsi, multò sanè odoratiorem, pulchrioremque, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo suauiter olet abiegnus, quo in eorundem montium syluis, abietes innumeras adeò villosas, incanasq; mihi videre sæpius contigit, vt prima statim facie crediderim villos frondium loco iis in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus varia, ac diuersa nomina: quippe & muscus, & bryon, & sphagnos, & splachnō, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius li. XII. cap. XXIII. sic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alii bryon vocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum villi, quales in quercu maximè videmus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis, atque altissimis: secunda rutilis: nulla nigris. Et in insulis, petrisque nati improbantur, omnésque, quibus palmarum, atque non suus odor inest. hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & viribus fortasse præstantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoque fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super fœno recumberem, ex conquisitis plantis defatigatus, vbi larices innumeræ erant omni ex parte villoso musco incanæ. Quandoquidem pastores, vt nos veluti re noua, & voluptuosa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos villos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, vt nobis quidem viderentur tormentorum puluerem facilè superare. Quippe flammæ vnà cum ingenti fauillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli videbantur, relicto sui odoris oblectamento. Vnde illud existimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non solùm de picea intellexerit, sed etiã de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu.

Musci arborei vires ex Galeno, & Arabibus.

Is autem libro VI. simpl. med. citato, ita de eo scriptum reliquit. Bryon, quidam verò splachnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adstringentem, inualidam. Nec enim multùm est frigidum, sed propinquum ferme mediis, quia videlicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muscum officinæ Arabas secutæ Vsneam vocant. Inter quos Serapio epotum vinum retulit, in quo diebus aliquot vsnea maduerit, altum somnum inducere, ventriculum roborare, vomitiones compescere, & aluum sistere. Ad hæc Muscus (vt Auicenna inquit) vtiliter inter cordis medicamenta inseritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Sed quoniam arboreus muscus odoratissimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibusdam pilosis vtriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galeníque æuum hunc silentio præterierit, nos tamen haudquaquam dissimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarii meritò de me cõqueri potuissent, si eos tanta odoris suauitate destitutos reliquissem, præsertim cùm omnibus palàm sit vbiq; terrarum Moschũ inter pretiosa odoramẽta primam sibi comparasse sedẽ. Quippe non modò collo, auribusq; suspensus, vestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumentis conclusus, ore retentus, & barbæ & superciliis inunctus defertur Moschus, quò alarum, nariumq; tædia, sudoris graueolentia,

& insuaues corporis halitus occulantur, lasciuiæ oblectamenta augeantur, molliorq; politia fiat, sed etiam vt odoris suauitate Deiparam virginem concilient, ne dicã, vt hac fucata hypocrisi lasciuiam dissimulent (eò enim vanitatis peruentum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas salutationes in cælũ eructant. Omnia denique, quibus miscetur Moschus, sua odoris iucunditate cõmendat. Quòd si he lucubrationes eo fortè caruissent, verendum quidẽ erat, ne cũ illis gratiam iniissent, qui mira vndique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem vt & ii sibi vnguenta omnium præstantissima, odoratissimaq; comparare valeant, Moschi primùm, deinde verò liquoris Zibetti vocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam.

Moschi odorati historia.

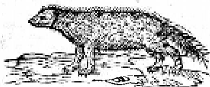
MOSCHVS itaque (vt Ruellius ex Aëtio transcribit, si tamen ea Aëtii legitima sunt, cùm potius Symeonis Sethi esse videantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascitur, quod magis, quàm Chorasã ciuitas ad orientem vergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore subflauo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur, qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in vmbilico cuiusdam animalis gignitur, quod capreæ simile est, vnico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in venerem agitur, furoris vehementia vmbilicus intumescit, fitq; vomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferũ animal abstinet, humiq; crebrò voluitur: qua versatione vmbilicum lutoso, fæculentoq; sanguine turgentem exprimit. Cæterũ emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. De Moscho inter Arabas scripsit diligenter accurateq; Serapio, his verbis. Animalia capreis non absimilia, quæ moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarũ agro potissimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quòd capreæ moschum gignẽtes & nardum, & alias odoratissimas plantas depascũtur. Quod Sinis non euenit. nam etsi hæ quoq; odoratis vescantur herbis, eæ tamen odoris, & facultatis præstantia, nardum, & cætera Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio. quippe Tumbascini è vomicæ folliculo saniem nũquam eruunt, quò adulteria permisceant, & non nisi sereno cælo syncerum legunt. Sinici verò vomicæ vtriculum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quasdam admiscent, nubilo parumq; arridente cælo, & alabastris recondunt. Is cęteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è vomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab aliis moschum ferentibus nullo discrimine differunt, prętérquàm caninis vocatis dentibus. quippe hæc verrium modo exertos palmi lõgitudine dentes habent, & pariter moschum præstantissimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuaui odore displicet. verùm venatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aëre suspendunt, dum abacto prorsus fœtore maturuerit. Is enim aëris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis vtriculo sibi maturitatẽ comparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos. nanque animal cùm vomicã naturam esse præsentit, saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto vomicæ emissario tota saniei vis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tãquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem vltimam consecutus. Hunc itaque moschum indevenatores colligentes eorum animalium vtriculis asseruant, quæ alias venatione captauerãt. Isque ille moschus est, quo reges & donantur, & vtuntur.

Moschi odorati vires.

Moschus excalfacit ordine secundo, siccat verò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atque illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in venerem excitatur. Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pódus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum æquo lance ponderant. Quòd si superferatur, syncerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant. Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris vehementia nares admodum ferit.

Zibetti historia, & facul.

ANIMAL ZIBETTI.

Hoc vulgari sermone vocamus ZIBETTO, vnguentariis maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum vtriculo cuiusdam animalis, feli, qui veteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia vocant, quos sæpius Venetiis vidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concre

concrescens, calidæ, humidæq; facultatis. Id cauernulæ vmbilici impositum vuluæ strangulationibus mirificè prodest: proinde nec mirum est, si eo viri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium. Porrò ex quo

Ambari historia varia. AMBARVM aliud odoramenti genus signatur, quod nos vulgò vocamus Ambracane, varii variè opinantur. Alii nanque tradunt ipsum in maris aluco non secus, atque in terra fungos oriri, ac deinde sæuiētibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli verò referunt piscem Azelum nomine Ambarū hoc auidissimè prosequi, cuius esu necem sibi statim cōsciscere. Quod cū sciāt piscatores huius rei periti piscem hunc mortuum, vndiq; fluctuantem coniectis vncis & funibus extrahunt: & Ambarum scisso animalis ventre eruunt. Quod verò (vt perhibent) proximè dorsi spinam inuenitur, id maxime præfertur alio. Quidam præterea in fontibus quibusdam Ambarū natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant. Huius sententiæ è recentioribus Græcis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum describit his verbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diuersis locis scaturit. Sunt enim eius fontes vt bituminis, & sulphuris, & rerum

Ambari genera, et vires. similium. Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum. & cæteris viribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præstat. Quare iisdem potius, quam iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit. Cæterùm ex antedictis quę sit Ambari historia vt verior accipienda, non equidem ausim decernere, quòd

Fuchsii opinio. nihil adhuc certi atque explorati habeam. Neque etiam libet subscribere sententiæ Fuchsii, quanuis viri eruditissimi, qui in libro de componendis medicamentis, quem vltimo loco auctum edidit, Ambarum nostri vsus factitium esse censet, atque legitimum Ambarum, de quo scripserunt Mauritani, quodque ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non video, quibus rationibus, vel auctorum testimoniis hanc suam comprobet sententiam. Muscus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον Græcis appellatur:

Nomina. Muscus, Latinis: Axneh, aut Vsnee, Arabibus: Mosco. Italis: Moosz. Germanis. At Moschus odoratus μόσχοι Græcis recentioribus nominatur: Moschus, Latinis: Misch, Arabibus: Muschio, Italis.

AGALLOCHVM. græce

CAP. XXI.

Latine lignum aloes

AGALLOCHVM lignum est, quod ex India, atque Arabia deportatur, thuiæ ligno simile, maculatum, odoratum, gustu adstringens cum quadam amaritudine: cute verius quàm cortice vestitur, aliquantulum versicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: sudores arcet toto corpori inspersum: pro thure ad suffimenta substituitur. Radix epota drachmæ vnius pondere, humida stomachi vitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: si lateris, iocinerisve dolor excruciat, si dysenteriæ, aut tormina infestant, ex aqua bibere prodest.

AGALLOCHVM à Græcis, & Latinis recentioribus, sicuti ab Aphris Lignum aloës appellatur. Optimum à Lusitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etsi etiam Venetias hac ætate ex Alexādria Aegypti pręstantissimum afferatur: siquidem igni accensum suauissimum, ac periucundum spirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum esse, quòd ἐστιγμένον, id est punctis maculatum non sit: quoniam Oribasius non legit ἐστιγμένον, sed ἐστὶ μὲν εὐῶδες, id est. Est igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: sicuti nec Paulus. Cæterùm nou diu est, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibusdam nō deesset Agallochum verum, nihilhominus, quòd rarissimum esset, officinæ ferè omnes eius loco, vt superius diximus, oleastrum Rhodium suppeditabāt: quem falsò existimauit Ruellius aspalathum esse. Nascitur Agallochum (vt Lusitani per meridiem in oriētem nauigantes testantur) in insula Taprobana, aliisque confinibus locis, cuius integros truncos in Lusitaniam, & Hispaniam iidem secum attulere, qui non modò incensi, sed manuum tantùm attritu suauiter (vt aiunt) redolent. Porrò vbique pretiosum Agallochum est: nam & in locis, vbi nascitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere præstet, hactenus mihi videre nō licuit. Sunt, qui somniātes dixerint, Agallochi arborem vidisse neminē, cùm à terrestri tantùm paradiso proueniat: illudque ferri fabulantur fluminibus, quæ (vt sacra testantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (vt paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ amplissimum fluuium quàm plurima secum Agallochi fragmina vehere, quæ tamen in ipsum ducuntur aliorum fluminum cursu, qui in eum confluunt. Quippe cùm fluuii transfluant loca, vbi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt vnà cum aliis variis generis lignis, & in Gangē transferunt: quemadmodum in nostris etiam fluminibus sæpe ac sæpius visitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetiis venditur,

Agallochi consideratio.

Agalloc. fabula opinio.

vtpote quod longo aquarum discursu omni ex parte laceratum, excesum, comminutumque spectetur. Quamobrem mirum non est, si dum manibus tractatur, id odoris non præstet, quo illud fragrare prædicant ex natali solo in Lusitaniam aduectum. Eius plura numerantur genera, si Serapioni fides est adhibéda, qui ex Abohanifa Arabo ita transcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri. tametsi quædam ibi crescat planta neuig vocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verùm præstantissimum India mittit: & quanuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi sunt genera) id tamen quod viribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter vocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præstent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, & quod accensum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis est Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Tertium est Seificum, quod non obscuræ bonitatis præsumitur, quòd sua præstanti vi, ac grauedine in aqua coniectum non innatet, sed statim subsidat. porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alcumericum Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine varium, graue, ignium flammis diu resistés, veruntamen viribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, vt ita terra obrutum marcescat cortex, lignumq; tantùm purũ remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circumstantes regiones deferri. hæc Serapio. Cui subscribit è recentioribus Græcis Symeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquẽ & teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoque tempore eximunt, & negotiatoribus vendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, vbi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideoque hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaq; lignum intelligo, quod nõ putruit: nam (vt testis est Symeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipsum concidunt, & sub terra multo puluere obruunt, & post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere videtur, ligni partes educunt, & mercatoribus vendunt. crudum itaque erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad vsum rapitur. hæc Fuchsii sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus. nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitq; Agallochum illud præstantius, odoratiusq; (vt etiam Symeon ille refert) quod terra, vel puluere fuerit sepultum, non video, cur potius in sepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum vocauerit Nicolaus, præstantiusque existimauerit. Puluere enim vel terra conditum coqui non potest, quòd nullus ibi sit ignis, neque calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem eius obtundit. Verùm crediderim potius, per crudum Agallochũ Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortassis odoratissima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliaque odoramenta in regales præparent vsus, vt etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel fortè per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq; eorum ductu per regiones non defertur. In his nanq; calorificis regionibus aquæ à solibus nõ obscurè calefactæ nõ modò illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modò crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere videtur, quàm quod sepultum præstantissimum euaserit. Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secũdo. Facit, vt Auicenna scribit, ad cordis affectus: ob idque inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenum alibi, quàm in succidaneis, vbi centaurium supplet pro Agallocho. Lignum, quod Græci ἀγάλλοχον Latini similiter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλαλόη nominatur, vt officinis Lignum aloës: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloës holtz, seu Kreuz holtz: Hispanis, Lin aloe.

Agallochi historia ex Serap. & Sym.

Fuchsij sententia improbatur.

Agallochi facultas.

Nomina.

NARCAPHTHVM.
CAP. XXII.

NARCAPHTHVM ex India defertur, corticosum, simile sycomori libro: quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Cõstrictionibus vuluæ suffitu prodest.

TAM breuiter, tamque parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, at nimirum mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eóque magis quòd nihil de hoc

Narcaphthi consideratio.

hoc (quod equidem ſciam) Theophraſtus, & Plinius ſuis monumentis poſteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non deſunt indicia, quæ præ ſe ferant (ſi modò ad nos deferatur) id omnino eſſe Narcaphthum, quod vulgò officinę vocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos ſuffimentum ſignificat. Proinde cùm huius in ſuffimentis frequentiſſimus ſit vſus, nil mirum ſi nouum ex vſu ſibi vendicauerit nomen, quod eſt thymiama. Id quod corrumpentes poſteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (vt Dioſcorides inquit) iucundi odoris gratia per ſe ſuffitur, ac etiam aliis ſuffimentis inſeritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tantùm vſu venit in compoſitis odoramentis, quæ ad ſuffiendum parantur, ita vt præterquam quòd per ſe id muneris præſtet, raræ quoque fiant ſuffimentorum compoſitiones, quæ ipſum non recipiant. Quare admirari ſinimus, ſi relicto proprio ſuæ arboris nomine, ſibi aſcititiam nomenclaturam ex ſuffimentis vſurpauerit. Serapio Narcaphthum Laſahaten vocat: & illud odorati calami vice ſupponi poſſe autumat. Νάρκαφθον Græcè, ſicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, ſiue Laſahaten: Italicè, Agallocho, atque etiam Tigname, veluti ſeplaſiarum vulgo.

Tigname.

Nomina.

CANCAMVM.

CAPVT XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lacryma eſt, myrrhæ quodammodo ſimilis, viroſi guſtus, quam ad ſuffimenta vſurpant. Veſtes eo, additis ſtyrace, & myrrha, ſuffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obeſos, ſi ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulſo aceto pluſculos dies ebibatur: lienoſis datur, comitialibus, & ſuſpirioſis: mẽſes cum aqua mulſa pellit: oculorum cicatrices confeſtim emendat: vino madefactum medetur eorũdem hebetudinibus. aduerſus gingiuas humore prægnantes, doloreſq; dentiũ, non aliud efficacius.

CANCAMVM, quod notis omnibus Dioſcoridis hiſtoriam referat (vt recentiorum ferè omnium medicæ materię ſtudioſorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidã tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens oſtendunt, quod ſurculos incognitæ arboris vndique circumueſtit, myrrhæ quadantenus ſimile. Veruntamẽ quòd nulla (vt Dioſcorides inquit) in eo manſo ſaporis viroſitas deprehendatur, alii id potius mentiri, quàm eſſe legitimum Cancamum volunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda ſerica ſtamina, idq; vulgari ſermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantùm (vt opiner) bonitate differunt. Præſtantius vulgò appellant Lacca ſumetri: quod verò deterius eſt, Lacca comberti, cognomẽtis fortaſſe à locis Arabum, à quibus deferuntur, acceptis. Primum ſurculis perpetuò obuolutum viſitur: alterum abſq; ſurculis in glebas concretum myrrhę modo, quod etiam viliori pretio vendunt. Hinc itaque factum eſt, vt crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum eſſe Cancamum: nempe quòd is Cancamũ Laccam appellet, & quòd arboris ſit gummi, vel lacryma myrrham quadantenus referens: quodq; etiam eius meminerit Serapio, poſtquàm de Dioſcoridis & Pauli Cancamo egit, his verbis. LACCA (vt inquit Iſacamran) res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæret, ſapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod verò poſt infecturam ſubſidet, & in fectoribus remanet, pariter Laccam vocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine ſecundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamẽta hac ratione. Ramuli, qui hoc ſcatent gummi, diligenter franguntur, ac ſubinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus ariſtolochia que inferbuerint, deinde piſtillo agitantur, cùm autem ab agitatione reſederint, aqua leuiter abiicitur: quòd ſi vna tantùm lotione non pelluceat, ſecundò item repurgetur, demum ſiccetur in vmbra, & recondatur in vaſe vitreo. hæc Serapio. Quibus palàm eſt, gummi, quod infectoribus vulgò Lacca dicitur, Laccam eſſe Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quòd Dioſcoridi Cancamum lacryma ſit Arabicæ arboris, viroſi guſtus: Serapioni verò res quędam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum ſurculis inhęrens, ſapore non ingrato. Item Dioſcoridi Cancamum obeſos extenuat, lienoſos iuuat, ſuſpirioſis, & comitialibus prodeſt, menſes pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obſtructiones aperit, viſcera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem ſanat, quæ omnia medicamentorum diuerſitatem præ ſe ferunt. Quo fit, vt non ab re exiſtimauerint priores medici, nos omnino Dioſcoridis Cancamo eſſe deſtitutos. Veruntamen non deſunt rationes, nec probatiſſimorum auctorum teſtimonia, quibus etiam probari poſſit, Græcorum Cancamũ, & Arabum Laccam idem eſſe. Nam etſi hæc, quæ allata ſunt, omni ex parte vera videantur: ſi quis tamen Dioſcoridis codicem hoc capite ſcatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiuſq; perpendetit

Cancami conſideratio.

Lacca Arabum opinio varia.

Cancamũ & lacca quod idẽ ſint, probatur.

derit, certior fortasse fiet, nos Cancamo non omnino destitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni simplicium censu omnia ex Dioscoride transcripsit, accuratius perlegerem, inuenissemq; illi Cancamum lacrymam esse Arabicæ arboris, myrrhæ similem, odore grato, & quòd nullius virosi gustus meminerit, illico orta est suspicio, quòd ea particula Dioscoridi illegitimè accesserit. Auxit deinde suspicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (vt assolet) ex Dioscoride transcribit, nusquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortasse Dioscoridis codex, à quo transcripsit, hac menda facilè vacarit. Sed illud adhuc magis rem ita se habere mihi persuasit, quòd primùm legatur in Dioscoride, Cancamum virosi esse gustus, quod fœtoris, non suaueolentiæ indicium est: mox cum styrace, & myrrha ad suffiendas vestes expeti, vt grato commendentur odore. quæ vt inter se maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent suspicionem. His itaq; rationibus, & auctoritatibus non ab rè adductus esse videor, vt quasi crediderim Dioscoridis codicem hoc in loco vitiatum fuisse. Vnde postea factum sit, vt eius Cancamum ab Arabico diuersum sese ostenderit. Neque sanè huic opinioni illud obstare videtur, quòd plura in morbis curandis Cancamo assignauerit Dioscorides, quàm Serapio. siquidem nulli dubium est, quin ea medicamenta, quæ obesos extenuant, lienosos iuuant, & menses cient, possint pariter ventriculum & iecur roborare, eorúmque infarctus expedire, & cutem subeuntes aquas & felle suffusos sanare. Hæc autem silentio inuoluenda non duximus, non vt nostra hæc probetur, vel improbetur opinio, sed vt aliis veritatis inuestigandæ pateat aditus. Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuersarum infectionum sedimento pictoribus tantùm parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam vulgò vocant Cremese, & Cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod brasilium vocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus vocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Isac, rem rubeam (vt paulò antè diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant. quandoquidem huius sententiæ reperio fuisse Fuchsium. Sed meo iudicio non exactè rem explorasse videtur. quippe chermesinum, quo puniceo, & purpureo colore serica stamina inficiuntur, est (vt Itali optimè norunt) pilula, vel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, vel roscidum, vel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diuersum. Siquidem hoc nil aliud est, quàm natiua Serapionis lacca,

Lacca factitia genera.

Fuchsij opinio improbata.

quam propriè Itali vocant vulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita iis inficiendis sericis, quæ viliori veneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quem hìc secutus est Fuchsius, huiusce laccæ infecturam vocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioscoridis. quo fit, vt existimauerim in eo capite de lacca omnino subesse mendam, vel auctoris, vel interpretis: & fortè melior hæc esset lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò vt coccinei videantur: vel adeò vt iis similes sint, quorum infecturis inijcitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarum quàm plurimi Dialaccam antidotum componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant. Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus detestandum incidant: id nanque iis facilè continget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morem gerent. Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cancami, seu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lacrymam, quam seplasiæ sanguinem draconis appellant, quæq; Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ii magis hallucinantur, quàm vt refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potissimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quod ventriculum, & iecur roborat, adeò eorum infarctus, & obstructiones expedit, vt ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà verò draconis lacryma propria vi efficaciter astringit, ita vt scriptum reliquerit Dioscorides, eam lacrymam iisdem pollere viribus, quibus hæmatites lapis: cuius tamen vis est, vt mensium profluuia sistat, non autem vt eliciat, Cancami modo, præsertim vbi vasorum infarctu remorentur. ob idque maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad vulnera cohibenda, & ossium fracturas ferruminandas. Sed monachos missos faciamus: & seplasiarios admoneamus, vt si nostro consilio vti velint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad sericorum vellerum infectum copiosissima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione laccam infectorum immiscuit. Quod κάγκαμον Græci, Latini item Cancamum vocant: Arabes, Sach, siue Lach: Itali, Cancamo: vulgus officinarum, Lacca.

Pharmacopolarum error.

Monachorũ lapsus.

CYPHI. CAP. XXIIII.

CYPHI odorati suffimenti compositio est, dicata diis: qua abunde Aegy-

ptii

ptij ſacerdotes vtuntur. In antidota miſceri ſolet: ſuſpirioſis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum vna hæc eſt. Sumito cyperi dimidium ſextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: vuæ paſſæ pinguis, exemptis vinaceis, minas duodecim: reſinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aſpalathi, ſingulorum minam: myrrhæ duodecim: vini veteris ſextarios nouem, cũ duabus mellis minis. Vuam paſſam, detractis vinaceis, tuſam cum vino, & myrrha ſubigito: cætera tuſa, & cribrata adiicito: die vno humorem combibere ſinito. dein mel coquito, dum ſibi glutinis adſciſcat craſsitudinẽ: eliquatam reſinam accuratè permiſceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile vas recondito.

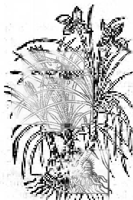
Cyphi Caput adſcititium.

NON omnes ſanè Dioſcoridis codices, præſertimque vetuſtiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, vt crediderim cum pleriſque rei medicæ peritis, id illegitimè huc acceſſiſſe. ſiquidem non rationi conſentaneum eſſe videtur, Dioſcoridem hîc de ſimpliciũ materia ſcribentem, compoſita medicaméta tam inconſultè ac præter rem ſimplicibus inſeruiſſe: præſertim cùm id nulli ſuperiorum cõmodè adnecti poſſit, quemadmodum eſt de multis aliis compoſitionibus.

Nomina.

Vt κῦφι Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.

CROCVM. CAP. XXV.

CROCVM optimum in medendi vſu Coryceum, recẽs, & boni coloris, paulũ candidi gerens in capreolo, oblõgum, omnibus ſuis partibus conſtans, non fragile, plenũ, à quo detractũ eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum redolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin huius generis non eſt, aut vetus, aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinũ inter Sicilica omnia viribus infirmius eſt. Omniũ natura oleracea. Itali tamen ob ſucci copiam, & coloris venuſtatem, tingendis mortariis dicauerunt: quibus de cauſis magno venditur. Vtiliſsimum in medicina quod antè deſcripſimus. Adulteratur immiſto crocomagmate tuſo, atque etiam ſapæ ſublitu: contrita, quò pondus adiiciatur, ſimul argenti ſpuma, aut plumbagine. Sed maleficiũ declarat inſidens puluis, præſertim ſi defrutum in odorando ſubolet. Theſſalus ipſum tantùm odoratum eſſe voluit. Alij exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Procul dubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vuluæ etiam, ſediſque cataplaſmata, vtiliter inditur: venerem ſtimulat: vergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auricularis collectionibus vtile. Quò facilius conteratur, in calido fictili ſole ſiccari oportet, celeriterque verſari. Vrinam mouet radix ex paſſo pota.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAPVT XXVI.

CROCOMAGMA fit expreſsis vnguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrhã olens, graue, nigrum, ligni expers, læue, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque vehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria defertur. Habet ſuas vires ad delenda, quæ caliginem oculis obuerſant: vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit: Vires croci proportione quadántenus repreſentat: quandoquidem

quidem plurimam croci partem sibi Crocomagma vendicat.

Croci cōsideratio.

CROCVM quidem vbique terrarum cognoscitur. In Italia, & præsertim in Hetruria, Mauritanorũ modo vulgò vocatur Zaffarano: quanquam non desunt rura in agro nostro Senensi, quæ corrupto à Croco vocabulo ipsum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptũ (quod sciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Vestinorum vrbe affertur, primum sibi locum vendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli deuectum. Sed huiuscemodi sanè perexiguum est, idque difficulter trāsit ad Italos, ob eius frequentissimũ in cibis vsum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (vt Theophrastus auctor est) vergiliarum occasu, paucisq; diebus contestim verò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit.

Croci vires ex Galeno.

Croci meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidùmque ostendimus. Sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, vt tota eius essentia secundi sit ordinis excalfaciẽtium, & primi exiccantium, proinde concoquendi quoque vim quandam habet, adiuuante scilicet in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm nonadmodum excalfaciant, paucula adest adstrictio, ea parem facultatem haberit essentiis emplasticis vocatis, quas cum iunctas esse caliditati non vehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. II. de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo.

Nomina.

Κρόκος, Græcè: Crocus, Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azafran, Hispanicè, Saffran, Gallicè. Κροκόμαγμα idem nomẽ retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.

HELENIVM. CAP. XXVII.

HELENIVM folia habet verbasci angustioris folij, asperiora, oblõga: caulem quibusdam in locis nõ emittit: radicem subalbidam, interdum subrufam odoratam, subacrem, vegetam, magnã: ex qua agnatæ propagines liliorũ, aut ari modo feruntur. Montanis, vmbrosis, & siccis locis prouenit. Foditur æstate radix, particulatimque dissecta siccatur. Potum radicis decoctum menses, & vrinas ciet. Ipsaque in eclegmate ex melle prodest

tussi, orthopnœæ, ruptis, conuulsis, inflationibus, & serpẽtiũ morsibus. In summa excalfaciẽs est. Folia eius ex vino cocta vtiliter ischiadicis illinuntur. Helenii radix & stomacho vtilis est in passo condita: siquidem salgamarii paululum siccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in sapam coniiciunt, & ad vsus recondunt. Trita, potáque ad cruentas excreationes efficax est. Alterum Helenii genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba est cubitalibus ramulis, serpylli modo per humum repẽtibus foliis lenticulæ circa ramos, sed longioribus crebrisque: radice pallida, digiti minoris crassitudine, per ima tenui, supernè crassiore, cortice nigro. Nascitur in maritimis, collibúsque. Radix vna in vino epota, contra serpentium ictus auxiliatur.

Helenij cōsideratio.

HELENIVM, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta est vulgaris notitiæ. Quod autem in Italia prouenit, folio est longe maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm verbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia, verùm etiam ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum varietate euenire facilè possit: crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus vir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis vetustissimum, ac probatissimum codicem, in quo longe plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulem ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosúmque: flores luteos: & in his semen verbasco simile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari possint,

possint, cùm nō facilè adducar, vt credam, Dioscoridem Helenii radicis, cuius tantùm est in medicamentis vsus, tum amaritudinem, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius libro XIX. cap. V. vbi sic habet. Siser his seritur mensibus, februario, martio, aprili, augusto, septembri, octobri. Breuior his est, sed torosior amariórque Inula, per se stomacho inimicissima. Eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, vt arundo seritur. Item libro XX. cap. V. Inula quoque inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si vt eruta est, terram non attingat. Condita tussim emendat. Radicis verò decoctæ succus tineas pellit. Siccatæ autem in vmbra farina, tussi, & conuulsis, & inflationibus, & arteriis medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex vino lumborum dolori illinuntur. hactenus Plinius. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioscorides, ad nos (quod ego sciam) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à nostrate non distinxit Auicenna, sed vtrunque simul confudit. Meminit huius etiam Plinius lib. XXI. cap. X. his verbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Item libro eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (vt diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquóque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant vsu eius quandam gratiam iis, venerémque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eúmque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero. quòd tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra serpētium ictus ex vino. Mures quoque contrita dicitur necare. hæc Plinius. Quibus satis constat, non modo in Aegypto hoc Helenii genus prouenire, sed etiam in Helena Aegæi insula præstantissimum haberi. Helenii vires scripsit Galenus libro VI. simpl. medic. sic inquiens. Helenii herbæ radix maximè vtilis est, non primo statim occursu excalfaciens: ac proinde non dicenda est calida, & sicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quę faciant ad educendos ex thorace, & pulmone crassos, lentósque humores idoneè commiscetur. Rubrificant quoque ea partes frigidis, ac diuturnis vexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas vocant, & exiguæ assiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. hæc ille. Cæterùm sunt, qui dicunt (vt etiā testatur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamē liber ille Galeni legitimus est) quod si Helenii succo tela venatoria inficiantur, venenata efficiuntur, idque in Dalmatia fieri narrant, vt feras omnino perdant. Quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iasim, siue Rasen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant: Hispanico, Raiz de alla: Gallico, Aulnee.

Helenij Aegypt. consid.

Helenij vires ex Galeno.

Fabulosum.

Nomina.

OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM.

CAPVT XXVIII.

OLEVM, quod ex immaturis oliuis exprimitur, ad multos vsus rectè valentibus accommodatissimum est. omphacinum id appellatur. Præstat recēs, odoratum, quod non mordeat. Tale vnguentorum compositionibus idoneum intelligitur. Stomacho vtile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: sudores cohibet. quò autem vetustius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (vt reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, emollit ventrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsúmque promptius ad obeunda munera reddit. aluum emollit, vlcerātium medicamentorum vires permistum hebetat: contra venena datur, assiduè potum, redditúmq; vomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextariis in potu datur: ventris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & vehementius discutit: oculorum claritati sublitū confert. Si vetusti non sit occasio, in vase decoquitur ad mellis crassitudinem, vt vetustatem repræsentet.

OLEVM SYLVESSRIS OLIVAE.

CAPVT XXIX.

OLEVM, quod syluestres oliuæ fundunt, vehementer astringit, & ad sano-

rum

rum vsus secundum sibi locum vendicat. In doloribus capitis vtiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet, defluentes capillos inhibet: furfures, vlcera capitis manantia, scabiem, leprásque abstergit: tardius canitiem sentiũt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo vetustius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media quaque die concha refunditur, ex altóque demittitur, vt assidua deuolutione, ictúque agitatum respumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emollescat, in supradictum oleum deiicitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpinguis piceæ, assulatim cæsæ æquale pondus adiicitur, & transactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in vas nouum vetere vino affusum recondi debet, substratis fertulæ Campanæ corollis drachmas vndecim pendentibus, cum pari iridis pondere. sin minus, rursus soli mandandum, & idem munus obeundum, vsque dum inalbescat.

SICYONIVM OLEVM.

CAPVT XXX.

SICYONII componendi ratio hæc est. In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius vnus: aquæ semicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at vbi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferuescit, & reliquis, vt diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri consueuit. Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam vsque modum vim habet. Febri, ac neruorum vitiis prodest. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo vtuntur.

STRIGMENTVM.

CAPVT XXXI.

STRIGMENTA à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in sordis speciem redacta, articulorum nodos imposita adiuuãt: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiorum parietibus, simulacrisque sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & vlceribus antiquis prosunt.

Olei consideratio.

MVLTO quidem artificio veteres vtebantur ad componendum multifariam oleum, vt ex Dioscoride satis supérque constat. Quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet: quanuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantùm in communi omnium vsu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam, quòd & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare velint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipsæ iam plenè flauæ tantillum subrubescere cœperint. Cæterùm non mirum est, si veteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter vtebantur, sed etiam vt agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebant. Qua de causa & balneas frequentabant, & thermas. nanque olei contracta sordes, vt corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris serui in balneis, qui non modò corpus totum intrantibus abluebant, sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebãt ad hoc opus aptissimis, quas alii ex auro, nonnulli ex argento, quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, denique pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremq; emanantem detergere curabant, olei strigmẽta, quo se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hîc meminit Dioscorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo vsu apud veteres oleum ad perungendos athletas, qui in theatris palæstræ nudi luctabantur, non solùm vt eorum corpora agiliora, expeditioráque in certamine redderentur, sed vt etiam ii difficilius sese manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis

Olei vsus apud veteres.

ob pedum

ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illū in se facilè contrahebant, ac multò magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusq; abrasi cœnosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioscorides mederi tradidit. Sed cū plurimi athletæ oleo copiosè perunctī inter luctandū palæstræ parietibus, ac statuis lapideis sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facilè fiebat, vt adueniente puluere cœnosum quoddam vnguentum parietibus inhæresceret: de quo etiam Dioscorides disseruit. Olei facultates fusius prosecutus est Galenus lib. VI. de simplicium medicam. facult. sic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod sanè proprissimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est: quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcissimū, fitq; potissimum ex oliuis, quas Græci δρυπεπεῖς vocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantū in se habet adstrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. Porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod verò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: vbi verò illā prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quæcunq; in præparando germina iniiciunt, ii & ipsi omphacino simile oleum efficiūt. Cæterùm rogandū non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præferat adstrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum esse existimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id est Hispanicum nomināt. Quod si nequaquam gustantibus adstringere appareat, sed ad amussim videatur dulce, id modicè esse calidū putandū. Porrò si tenue quoq; cernatur (tale est, quod purum est, quodq; intuenti translucidū videtur) ac modicum eius latissimè per cutem extensum sibi maneat continuum, celeriterq; à cute combibatur, id vtriq; pro optimo ducendum, ac olei virtute quā maximè pollere, quale est Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers sit mordacitatis, suprà positū est. Cæterùm quo potissimùm modo id probissimè laues, in sequenti tradā opere, quod inscribetur de medicaminū compositione, vbi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agetur. nūc simplicia prosequor, adiiciamq; & de aliis olei speciebus sermonem. Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicē temperaturā obtinet, sed extergit, simulq; adstringit. Squalidissimū id est ex omni olei genere, & post Istricum quoq;: deinceps illis est Hispanum. Pinguissimū est Libicum, & Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehensorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciā, Asiamq;. Porrò oleum pingue æstimatur, iudicaturq; viscositate: tenue verò si perluceat, si purum sit, si plurimū à minima eius portione inungatur, si facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur vnguentis, puta rosaceo, melino liliaceo, & quæcūq; id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conficiuntur. Horū quodq; vbi vnà cum aromatibus præparantur, vnguentū efficitur. Pro cuiusq; iniectorum natura oleum variari contingit. Ex iis ergo, quæ in toto hoc opere de quoque iniiciendorum generatim disces, sigillatim quoque confectum ex iisdem oleum cognoscere dabitur. Quod Græci ἔλαιον, Latini oleum, dicunt. id Arabibus Cait, seu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Oel: Hispanis, Azeyte: Gallis, Huyle.

Olei facultates ex Gal.

Oleum syluestre.

ELÆOMELI. CAP. XXXII.

IN PALMYRIS Syriæ, quod elæomeli vocant, ex quodam caudice manat, oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatésque detrahit, sextario cum vna aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere, torpescunt, & viribus deficiuntur. quod minimè vereri oportet: verùm crebro excitare, ne veterno pressi somnos capiant. Fit & oleum è pinguitudine surculorum. Optimum vetus, crassum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumq; dolores illitum emendat.

QVANQVAM quotidie plura, variaq; mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur, Elæomeli tamen (quod sciam) non modò non conuehitur, sed ne vllum quidem vnquam audiui, qui ipsum viderit, vel nouerit. Cæterùm Hermolaus vir quidem præstantissimus dubitat, vtrum elæomeli sit manna, elæomelitis, & aëromelitis, quod mel aëris significat, vicinitate deceptus. Quapropter non possum non admirari, doctissimum virum hac in re dubitasse, cùm tum Dioscorides, tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat consuetudinem, communi sententia scribant, elæomeli oleum esse è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoq; magis, cum addiderit Dioscorides, non modò elæomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi tusis, expressisq; arboris surculis.

Hermolai lapsus.

CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

Cicinvm oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua voles quantitate, torrido sole flaccescunt, & aliorum more cratibus instrati tantisper insolantur, dum vestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & cõiecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, subiectóque igni feruescunt: & vbi insitum prorsus humorem reddiderũt, sublato ab igni vase, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, vbi largior increbuit vsus, longè secus fieri solet. Nam repurgatos ricinos molæ mandãt, & accuratè mollitos per sportulam torculo exprimunt. Tum quidẽ ematuruerũt ricini, cùm cõtinentibus orbiculis exuũtur. Cicinum oleum ad psoras, & vlcera capitis manantia valet: prodest sedis inflãmationibus, vuluis conuersis, atque præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: ventris animalia pellit.

Ricini olei consideratio.

Ricininvm, siue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur, quanuis rarioris sit vsus. Nanque semen plantæ, quam Dioscorides ricinum appellat, Arabum esse cheruam nemo est, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum vocat, vt diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum est fœdum, liuidũ, & sanguine plenum, quod Italis zecca vocatur, suibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cùm hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum, idcirco Ricini nomen sibi comparauit. Meminit huius olei etiam Mesues, qui præter vires ei à Dioscoride redditas, addidit, id validè crassas coercere inflationes. Proinde ventriculi, laterum, coliq; doloribus prodesse illitum, potũ, & infusum.

Ricinus vnde dictus.

AMYGDALINVM OLEVM. CAPVT XXXIIII.

Amygdalinvm oleũ, quod aliqui metopium vocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, siccatisq;, in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adiicitur, & vbi dimidia hora humorem hauserit, vehemẽtius quã antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursũ hemina aquæ inspergitur, & postquã ebiberint, idẽ opus prosequẽdũ, singulas heminas reddũt singuli modij. Cõtra vuluarũ dolores, strangulatus, conuersiones, & eorũdẽ locorũ inflammationes efficax est: vitiis renũ, calculosis, difficili vrinæ, suspiriosis, lienosisq; proficit: dolores capitis, grauitatẽ auditus, sonos incertos, tinnitusq; discutit: maculas, & vitia cutis tollit è facie: & eam erugat cũ melle, radice lilij, & Cypria cera, aut rosaceo cerato: & oculorũ hebetudines emẽdat, vlcera capitis manantia, & furfures cum vino abstergit.

Cvm amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarẽ, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris cõfecto non adiicerẽ, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præsertim cùm nostræ ætatis medicis maximo sit vsui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeq; conficiãt. Parandi igitur rationem (vt Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq; amygdalæ, qua lubet quantitate, ab vtrisque corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, & in loco calido reponũtur, quinque horarum spatio. dein parum iterum contunduntur: mox prælo tandẽ premũtur, quousque omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæq; amygdalæ in vitreo, vel stanneo vase, infunditurq; vas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & statim prælo calentes subiiciuntur: itaque oleum copiosius excipitur. Tritæ rursum amygdalæ, & repurgatæ in sacculis panno duplicato inuolutis sub arena, cineréue calido reconduntur, & postquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed nostrates seplasiarii plurimùm negligentiæ, segnitiæq; indulgentes non modò amygdalas non repurgant, neque delibrant, sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum iniiciunt, ignique admouent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum coniiciunt, & prælo summittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt. quod plerunque exustionis nidorem tantum obolet, vt haurientibus illico euomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidem contusis amygdalis non delibratis,

Amygdalini parãdi ratio.

Myropolarũ ignauia, & lapsus.

oleum

oleum inde confectum corticum vires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis violētia, dum in lebetibus amygdalę torrentur. Hoc itaque diligenter animaduertens optimus Mesues Amygdalini faciundi rationem prodidit, vt videlicet, cùm purgatæ, contusæq; essent amygdalæ, colore quodam suaui, ac lęto leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ii faciũt myropolæ, qui etiam alia pleraq; confundunt.

Amygdalini vires.

Amygdalinum igitur, si rectè, probéque côficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deiicit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecticis plurimũ cõducit. Cõtra vuluarũ dolores illitũ & potũ facilè præstat: sicuti vesicæ cruciatibus est efficax, si argentea fistula coniectũ impulsorio instrumēto iniiciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficatius habetur. Idcirco in prouocãdis lapillis, conciliandisq; viscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

BALANINVM OLEVM. CA. XXXV.

SIMILI modo fit Balaninum oleũ. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cũ anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum vocant. Eandem vim habet, quam balaninum.

Balanini consideratio.

Balanini facultates

OLEVM vnguentariæ glandis, quod Balaninum vocãt, à pharmacopolis, & vnguentariis oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini vnguentariã nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, vt latius libro quarto differemus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (vt idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit. Illitũ strumas dissoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocineris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorũ conuulsiones, & cõpaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, ꝙ etiam si diu veterescat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoq; vnguentariis expetitur ad suauissima odoramenta excipienda, præsertim cũm moscho, & ambaro chirothecas illinunt. quo fit, vt nullo temporis tractu rancorem vnquam resipiant, vt facilè eueniret, si alio quouis oleo in opere vterētur. Quamobrem mirari non licet, si veteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem vnguentariam nominauerint.

Sesamini & eius vires.

Sesaminum verò (vt Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuq; premitur, quousque oleum reddat. Id (vt idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunq; lenit, sed præcipuè gulæ: vocem expedit, & dura apostemata mollit. Adiicitur Sesaminum plerisque vnguentorum compositionibus, quorum in officinis est vsus.

Oleum è nucibus iuglandibus.

Verùm quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina vsus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniæ student, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini semine exprimitur. siquidem hoc cerussæ admistum tractu temporis colorem immutat, illud verò incorruptum perpetuò asseruat.

HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYOSCYAMINVM sic fit. Semen candidum, recens, ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, vt in amygdalino diximus: dúmque insolatur, siccatæ, quæ sub manu sunt partes, cum reliqua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliendum vtile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei aluum soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur, cui facultas eadem est, quæ facto è gnidio grano, verùm inualidior. Rhaphaninum è rhaphani semine fieri solet, cæterorum more. Phthiriases mala valetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia vtuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum potest, eodémque modo paratur. Tritum sinapis semen, & calida aqua madefactũ, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

Hyoscyamini vires

TAMETSI perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in vsum receperint vnquam, ego tamē idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, vbi cætera præsidia non iuuerint,

rint, efficacissimum est medicamentum, præsertim; inflammationibus pudendorum vtriusq; sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, vel croco instillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & testibus illitum. Mensium exuberãtiam cohibet, & albicantia vteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis vtiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, aliis quibusdam additis, ita vt euulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca sæpius perungantur. At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, vel vitreo vase, ardenti aqua, quæ è vino fit, parumper prius affusum. His factis ponito vas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imponito & prælo subiicito, sicq; oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc æuo à medicorum vsu, eo quòd in deiiciendo aluo violentissimum sit medicamentum, rusticis tamen aptissimum, cùm sæpius, ne medicos consulant, coccum Gnidium deuorent: quo etiam sæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (vt Mesues inquit) potum aqua intercute laborantibus, viscerum obstructionibus, ventriculi: & coli cruciatibus à flatuositate genitis, efficax est. Suspiriosis mirificè prodest, & vocem clarificat. Epotum pituitam tum vomitionibus elicit, tū per inferna ducit. Rhaphaninū præterea, & Melanthinum aboleuerunt, sicuti etiam Sinapinū: etsi vbi ad summum excalfacere opus fuerit, maximā opem præstare valeant. Sinapinum verò non nisi collacrymantibus oculis exprimi potest: tanta enim est vaporis acrimonia, vt concepto vapore, illico prodeant lacrymæ. Miscetur quandoq; cum eo, quod è pistaceis nucibus elicitur: perunguntur q; eo genitalia in frigidis, vt felicius coeant, addito lasere, & moscho.

Hyoscya. parandi ratio.

Gnidinū.

Cnicinū.

Rhaphaninum. Melanthinum. Sinapinū.

MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

MYRTEI faciũdi ratio hæc est. E myrto nigra syluestri, aut satiua, foliorum mollissima quæque tusa premuntur: succo pares omphacini olei portiones adiiciuntur, subiectisque carbonibus inferuescunt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior hæc compositio. Tenera folia cõtusa coquũtur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleũ folia in sole macerant: alij prius oleum inspissant malicorio, cupresso, cypero, & iunco odorato. Efficacius est amarum gustu, & oleosum, viride, trãslucens, & olēs myrtum. Astringit, & indurat: ideo medicamẽtis miscetur, quæ cicatricem obducũt: prodest vlceribus in capite manantibus, ambustis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, sedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis sudores compescit: & ad omnia valet, quæ astrictionem, inspissationémque desiderant.

MYRTEVM myropolæ ferè omnes nõ quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conficiunt, sed è fructibus tantùm, nulla seruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; vino immiscent, & in æneum cacabum transferunt, subduntq; (vt citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tandiu inferuescere sinunt, donec vinum totum absumatur: mox ab igne tollũt, per colant, & asseruant. Neque animaduertunt conficiendi regulam à Mesue explicatam. siquidem is in calentis aquæ balneo, non quidem violento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (vt ipsi parant) ex maturis oliuis expresso. Nanq;, vt balnei humẽti, ac leni calore olei compositio mirificè digeritur, ac eius omnes conseruantur partes: sic cõtrà violento igne subdito peruertitur, & destruitur tota rei compositio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (vt etiam ab ipso exordio pollicitus sum) decreui non prætermittere quicquam, quò errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne, quod officinæ ad medicamenta vsurpant (illud excipio, quod ab arborum resinis, stirpiumq; aliarum gummi, vitreis organis per sublimationem, vt chymistæ vocant, elicitur) vase vitreo, vel saltem stanneo in balneo calentis aquę fieri debere: & inibi primùm impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium verò diem expressis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaq; tandiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplissimas exceptorum medicaminum comparauerit vires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, vt admodum superlucrentur, arcamq; auro ad summum vsque impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm vt vitæ ægrotantium satagant. Probi tamen, & diligẽtes hæc mea verba boni consulant, his verò mali errores emendent suos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat, hoc modo

In myrteo officinarū lapsus.

Olei omnis generis parandi ratio.

Myrtei parandi ratio.

modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium vncias decem, vini nigri adstringẽtis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contusis baccis, ac foliis omnia oleo & vino excipito, & vase vitreo, vel stanneo reponito, tectoq; vasis ore in balneo calentis aquæ immergito, & post tres dies extrahito, ac percolato. Rursus assumptis recenter baccis, foliis, & vino, vt antea oleo exceptis, in eodẽ balneo omnia recondito ad tertium vsq; diem. At postremò vasis ore detecto, tandiu id apertum sinito, donec balnei feruore vinum totum exiliat, & oleum tantũ remaneat. Nec audiendi sunt ii, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (vt suprà dictum est) substratis carbonibus Myrtinũ conficiunt. Quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, vt nostra hac ætate esse visitur. Quamobrem putandum, quòd si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio præteriisset, veluti nec illud Mesues, nec alii complures præterierunt, qui summo studio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt.

LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

LAVRINVM fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt, in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinẽ reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleũ cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorẽ contraxerit. alij styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum vtilius, quò recentius, quoq; viridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliẽs: venarũ spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorũ vitiis, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum non aliud iuuantius: attamen potum nauseam parit.

Laurini cõsideratio. LAVRINI conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedẽtem. Ideoq; quòd id parum, vel nihil referat, rem ipsam silentio prętereundam duximus: prętertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est vsus in officinis, à seplasiariis nequaquam fieri, sed ab aliis confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercẽt. *Laurini vires ex Mesue.* Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad ventriculi dolores, coli, vuluæ, & lienis efficax esse tradidit.

LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

SIMILIS Lentiscini ratio. Nam è maturo fructu tẽperatur, factis prius spissamẽtis, vt in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumq; sanat: vtilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lẽtiscini parādi ratio, & vires. LENTISCINVM pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, nõ longè à continenti nostra distantibus. Fit autẽ ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocãt, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt, præloq; subiiciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione cõfici audio, absq; alterius cuiusuis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (vt experimento comprobatum affirmant) ad acuendã oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis cõmiscent. At ego eo sæpius vsus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinũ summis laudibus extulit Galenus li. v. de compos. medic. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. *Terebinthini cõsideratio, et vires.* Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana virida nuncupant, nõ fit in Italia, neque ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde nõ venit in vsum. Hoc tamen (vt Mesues inquit) vulnera consolidat. Medetur item conuulsis, opisthotonicis, neruorũmque duritiis, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

† In his verbis mendum subesse putamus, vt etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Aliàs siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cùm scripserit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere: hic verò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoque refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus verba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

MASTICHINVM OLEVM.
CAPVT. XL.

MASTICHINVM è trita fit mastiche. Quod contra omnia vuluæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorúmque cruciatus vtile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio insula componitur.

Seplasiariorum lapsus. MASTICHINI parandi rationem, sanè quã paucis Dioscorides perstrinxit. quippe è trita tantùm Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarii autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinũ confici debere, communi oleo, albo vino permisto: mastichen admiscent, & æreo vase carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferuescere finunt, quoad vinũ prorsus exiliat, ac inde vsui afferuant. At ipse vitreis organis è purissimo tantũ mastiche illud sæpius confeci.

VNGVENTORVM COMPOSITIO.
CAPVT XLI.

DE RATIONE vnguentorũ consequẽter tractandum existimauimus: quandoquidem ea in nõnullis corporum vitiis, aut medicamẽtis mista, aut corporis perfusa, aut naribus obiecta, plurimũ prosunt. in quorũ probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus tẽperãtur. Optimũ huiuscemodi iudicium, quod tamen in quibusdã planè obseruari non potest, propter ea, q̃ admiscẽtur, odore cæteris præualẽtia: vt in amaracino, & crocino, telino, & plerisq; aliis, q̃ crebra circa hæc meditatione experiri cõueniet.

ROSACEVM. CAP. XLII.

ROSACEVM sic fit, Iunci odorati quinque libras & bessem tundito, & subactas aqua in viginti olei libris, & quincunce subinde mouẽdo, coquito: dumq; percolaueris, in olei libras viginti, & quincuncẽ, adiicito rosas non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premẽs, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & vbi recrementum pessum ierit, mutato vase, in craterẽ melle illitũ recondito. Cæterũ rosas, quæ antea pressæ fuerũt, in label-

ROSACEVM

lũ demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterũ premito, eritq; secundarium oleũ. Quòd si ter tias vsq;, quartásue perfusiones infundens exprimere voles, secundariũ fiet, tertiariũ, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris vasa melle oblini debent. Si verò secundam infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo humore imbutas iniicito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterũ tertiò, aut quartò simili modo exprimẽs facito, totiésq; recẽtes rosas detractis vnguibus immittito: fiet enim ita oleũ multò validius. nã septies oleũ rosarũ infusionẽ admittit, nec ampliuspræl ũ melle perungatur, oleũ à succo diligẽter secerni oportet: nã si minimũ quid relinquatur, vnguẽtũ corrũpet. Alij autẽ detractis vnguibus, rosas tãtũ oleo macerãt in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibrã pondere æquãt, in sextario olei diebus octo madescũt, & vsq; tertiã p̃fusionẽ quadraginta diebus insolãtur, & sic oleũ recõditur. Alij calamo, aut aspalatho prius olei spissamẽta faciũt. Alij coloris causa auchusã admiscẽt, & salẽ, quò minus oleat. Vim astringẽdi, & refrigerãdi obtinet: fomẽtis, & cataplasmatibus vtile. Potũ soluit aluũ: stomachi ardorem restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoëthe vocãtur: vlceribus in capite manãtibus atq; feruidis eruptionibus illinitur: caput dolẽs eo perfunditur: dẽtes inter initia doloris collui prodest: ad genarũ duritias illitũ efficax est. ad lacessita interanea, & concitatas vuluas vtilissimè subiicitur.

HOC

Vnguentorum conſideratio. Hoc ſub olei nomine comprehendit Dioſcorides oleum omne, quod per ſe tantùm, nulla alterius olei admiſtione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuerſorum generum ſeminibus, aut ſtirpium reſinis elicitur. Sed vnguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia ſimplicia medicamenta admiſcentur, vt in præſentia de Roſaceo agens, & deinde in ſequentibus manifeſtè oſtendit. Quo fit, vt apud Dioſcoridem oleum vocetur, quod ſimpliciter expreſſum ſit: vnguētum verò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus conſtet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. ſimpl. medicamentorum de oleo agens, ſic inquit. Ex dictis cognoſcere iam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur vnguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis cōficiuntur. Horum quodque vbi vnà cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur. *Roſacei cōſideratio.* Cæterùm oleum roſaceum, quod hoc tempore officinæ completum appellant, à Dioſcoridis roſaceo longè diſſidet, quod etiam eo preſtantius exiſtimādum eſt, ſummum ob artificium, quod in ipſa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita vt ingenium eſt multorum à labore procliue ad ignauiam) illud ſecundum Meſuem temperant, tametſi plures ab eo optimi roſacei conficiendi modum ſint cōſecuti. *Roſaceum omphacinum.* Fit etiamnum roſaceum roſis non affatim dehiſcentibus in omphacinū demiſſis, modò calentis balnei viribus (vt in quibuſdam aliis ſuperius adnotauimus) modò inſolatu perquàm longo. Sunt & qui, vt magis viribus præſtet, oleum prius ex aqua roſacea lauent, deinde pluſculo temporis ſpatio ter, aut quater roſas infundant, quæ haud penitus fatiſcant. demum expreſſione peracta, immutatum roſarum ſuccum adiiciunt, ac inde diu inſolant. Poſtremò oleum à ſucco ſecernunt, & diligenter aſſeruant. *Roſacei omphacini vires.* Hoc inflammationes diſcutit, roborat, adſtringit, fluxioneſq; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dyſentericis medetur. Capitis vulneribus aptiſſimum eſt, quòd roboret, ſiccet, reſoluat, inflammationéſque non modò prohibeat, ſed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur à Galeno lib. II. de comp. medic. ſecundum locos, vbi de dolore capitis ſcribit, qui vel ex vulnere, vel caſu excitatur. Cuius etiam meminit li. X. ſimp. medic. de ſanguine agens.

ELATINVM. CAP. XLIII.

Fracta elate, tuſa, & ſcarificata, in labellum deiicitur: omphacinam oleū triduo infunditur, mox per ſportulam exprimitur: verùm pares eſſe debent vtriuſque portiones. dein mundo vaſe ad vſus reconditur. Viribus roſaceo proportione reſpondet: aluum tamen non mollit.

Elatinvm, quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac noſtra tempeſtate abſoleuit.

MELINVM. CAP. XLIIII.

Melinvm hoc modo temperatur. Olei cōgius decē aquæ ſextariis admiſcetur. Adiicitur elatæ palmarū fractæ quadrans, & iunci odorati vncia: quæ die vno macerata coquuntur, mox in vas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete cotonea mala ſuperponuntur, & veſtimentis operta tantiſper inibi reſident, dum malorum vires ad ſe oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum ſpatio operimentis inuoluunt, vt contineatur odoris ſuauitas, nec euaneſcat: poſtea biduo macerata oleo exprimuntur, oleúmque reconditur. Id vim refrigeratoriam, & aſtringentem habet. Contra ſcabioſa vlcera, & quæ ſerpunt, ac furfures, perniunculóſque effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinām ſiſtit infuſum: ſudores cohibet: contra cantharidas, bupreſtim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

Melini cōſideratio. Melinvm oleum ad hodiernum officinarum vſum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolis diſſecta omphacino oleo macerantur, & vino ex eis expreſſo ſuperaddito inſolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, vt in aliis ſuperius oſtendimus.

OENANTHINVM. CAP. XLV.

Oenanthe è labruſca, optimè olens poſtquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, voluitúrque: & cum biduo manſerit, exprimitur, & reconditur. Aſtringit, proximum roſaceo effectum præbens: ſed aluum non reſoluit aut mollit. Probatiſsimum eſt, quod odore œnanthen refert.

Oenantinvm nullam à nobis requirit explanationē: quoniam à Dioſcoride tam apertè proditur eius parandi ratio, vt non ſit opus, illud pluribus explicare.

TELINVM. CAP. XLVI.

Foeni græci libræ quinque calami libra vna, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouētur, postea premuntur,& reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomū substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alij oleo antea his odoribus spisato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritiis magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus subiicitur, vbi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflāmationes lenit, tenesmo subditū prodest: vlcera capitis manantia, furfurésque expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorē inseritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ se ferat,& manus abstergat, sapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

Officinarvm Luminaria ex Rasis auctoritate aliam, quamuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato,& cypero elaterii besse adiiciunt.

SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

Serpylli, casiæ, abrotoni, florū sisymbrij, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro viribus ipsorum coniectatione, vnà tunduntur, atque is omphacini olei modus adiicitur, qui madentium vires non euincat: hæc post quatriduum exprimuntur: denuo noua alia simili mensura,& æquali tempore macerata premuntur: ita enim validius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro viridi, plurimùm redolens: mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuātem: aduersus vuluæ præclusiones, conuersionésque efficax est: menses,& secundas,& partus extrahit: vuluæ strāgulatus recreat: lumborum, inguinumq; dolores lenit: sed cū melle vti eo præstat, quandoquidem vehementi astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotocinorum, vulsorúmque cataplasmata vtilissimè additur.

Qvanqvam ex Theophrasti, Dioscoridis,& Plinii sententia idem esse constat sampsuchum & amaracum: cùm tamen Galenus,& Paulus de hisdiuersis capitibus seorsum scripserint, eorumq; temperamenta per gradus dissidere tradiderint, non ab re credidere nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud verò amaracum. Quorū opinionem auxit etiam Dioscorides, quòd in his vnguentorum compositionibus Sampsuchinum.& Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosq; ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum viribus differre, hac ratione freti, quòd si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his variis in locis scripsisset Dioscorides, alterum vnguentum Amaracinum, alterum verò Sampsuchinū appellans. Porrò vt huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno,& Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus Diosco. & Plinius sampsuchum vocauere, sed potius (vt ego existimo) marum, id quod etiam sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Nanque mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus assignandis Galenus à Dioscoridis maro non longè recesserit. Sunt & qui velint apud Paulum,& Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium vocat: quippe & hoc quibusdam amaracum vocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt: quorum opinio non omnino reprobanda videtur. Cæterū licet Dioscorides Sampsuchini,& Amaracini diuersis per se capitibus meminerit, non obstat propterea, quò minus idem esse possint sampsuchum,& Amaracum. Siquidem duabus de caussis vt alterum ab altero distingueret, Dioscorides facilè impulsus fuit: quarum altera est, quòd si diligenter adnimaduertantur vtrorúnque cōpositiones, vtique Amaracinū tum multò odoratius, tum Sampsuchino pretiosius iudicabitur. Ideóque auctor, eo quòd nolebat vnguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quodque ob eius claritatē id particulari descriptione dignum censebat, vt præstantiæ discrimen faceret, vtque etiam minus probatum à probatissimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumq; non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare voluit: nam si id non fecisset, quódnam altero præstātius esset discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua

Sampsuchini confide.

Solutio cōtrouersiæ.

Opinio quorundā.

qua alterum Sampsuchinum, alterũ verò Amaracinum Dioscorides appellauerit: quòd (vt libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico sampsucum amaracum appellabatur, vnde hoc vnguentum insigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaricinum vocabatur, talem nomenclaturam Dioscorides haud quaquan permutãdam censuit. Quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quàm secum ex Cyzico tulerat.

OCIMINVM. CAP. XLVIII.

Ociminvm oleum fit vt cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum vndecim, & bessis pondo, die noctuq; viginti olei libris macerato, premito, colato: cumque exhauseris quallum, rursus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium: nam tertiæ persusionis non est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, vt in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cùm tanto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimũ recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idẽ quod sampsuchinum potest, sed inefficatius.

ABROTONINVM. CAP. XLIX.

Olei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quicunce, foliorum abrotoni libras octo die noctúque madefactas, premito. Quòd si in longum tempus oleum velis asseruari, eiectis prioribus foliis, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad vuluæ duritias, præclusionésque efficax est: menstrua, & secundas pellit.

ANETHINVM. CAP. L.

Olei libris octo & dodrante, florum anethi libras vndecim & bessem, maceratas in oleo die vna, manibus premito, & recõdito. Quòd si iterum perfundere velis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, venarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

SVSINVM. CAP. LI.

Svsinvm, quod alij lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quicunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ vnciæ quinque, permisto odorifero vino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur, premuntúrque, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur, mille lilia decerptis foliis, in latũ, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctúque conquiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, vt rosaceum moram tolerat, nam concalfactum feruet, & computrescit: quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspargẽdus, & si qua sordes vasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primũ põdus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem coniiciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertió eadem infundũtur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi vendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis foliis expressum primò oleum infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemque faciendũ, vt prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secũdo, & tertio, vt dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò validius vnguẽtum efficies. Denique cũ factum abunde videbitur, singulis compositionibus miscere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas, & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci verò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, ex-

pressúmque primò vnguentum infunditur, & paulò post excipiuntur vasculis siccis, myrrha, aut gummi antea perfusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, alióve oleo, & liliis componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Aegypto factũ. sed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: vuluæ præclusiones, & collectiones aperit: vtilissimum ad muliebria mala. vlcera in capite manantia, feruidas eruptiones, varos, furfurésque emendat: vibices, cicatricésque celerrimè ad colorem reducit, ita vt sæpe fallant. In summa extenuat: potum bilem per aluum extrahit, vrinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Hoc, quod ex liliis temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm vniuscuiusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata videtur.

NARCISSINVM. CAP. LII.

Narcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei elothi libræ septuaginta cum vnciis quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinq; libris & besse adiicitur, cũ myrrhæ gleba contunditur, cribratáque ac vino veteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum iis efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàm plurimi coniiciuntur, qui bidui spatio (vt in susino dictũ est) permoti exprimuntur Oleum subinde decapulandum: siquidem celerrime putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas vuluæ duritias, præclusionésque: sed capitis dolores facit.

Narcissinvm, quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis. quod mirum non est, cùm id etiã Plinii ætate parari desiisset, vt ipse lib. XIII. ca. primo memoriç prodidit.

CROCINVM. CAP. LIII.

Cvm Crocinum componere voles, prius olei, vt in susino diximus, spissamenta facies. eisdẽ ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci vnciam vnam assumes: identidem quotidie moueto, & sexta die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parẽ olei modum adiicito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atq; cribratæ drachmas quadraginta permisceto: & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione vtuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi vsu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, somnum allicit: quare persæpe phreniticis subuenit perfusum, aut naribus admotũ, aut illitum: pus mouet, vlcera purgat: contra vuluæ duritias, atque præclusiones, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, prodest cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: concoquit enim, emollit, humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportione respondent butyrinum, onychinum, & styracinum: quæ etsi nominibus distant, viribus, & compositione cognata sunt.

CYPRINVM. CAP. LIIII.

Olei omphacini eloti pars vna, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius vna parte oleũ diluitur, altera ad iiciendis odoramẽtis admiscetur. Dein assumptis aspalathi libris quinque & semisse, calami libris sex & semisse, myrrhæ libra vna, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem & vnciis quinque, aspalathus tusus, & aqua affusus decoquitur in oleo, donec cõferuescat: myrrha autẽ vino vetere odorifero subacta, cõtusúsque simul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & vbi efferbuerint, sublato aheno oleum percolatur. Cardamomũ tusum reliqua aqua aspersum infunditur, spatha agitatur, nulla dũ refrixerit, interpellatione. Post hæc colato oleo in viginti octo libras olei, floris lugistri, quod cyprũ vocãt, sex, &

quadraginta libræ cũ beſſe inſtillantur, quæ ſufficienter madefactæ per ſportulam exprimuntur. Quòd ſi copioſius deſideretur, idem recentium florum pondus iniectum ſimili modo prematur: & iterum aut tertiò, ſi quis velit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris ſuauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora venarum adaperit: vuluæ, neruorúmque vitiis conuenit, pleuriticis, fractiſque, per ſe, vel cerato immiſtum. malagmatis imponi ſolet, quæ opiſthotonicis, angina laborantibus, inflammationíque inguinum opitulantur: item in acopa adiicitur.

IRINVM. CAP. LV.

SPATHAE quàm minutiſsimè contuſæ ſex libras cum beſſe, in tribus, & ſeptuaginta libris & quincunce olei, æreo vaſe, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: poſtea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inſpiſſato, macerata, vt ſcripſimus. Sed alia eſt componendi ratio. In olei ſeptuaginta libris & quincunce, xylobalſami (vt dictum eſt) contuſi libras quinque & ſextantem excoquito: poſtea detracto xylobalſamo, tuſi odorati calami nouem libras & dextantem adiicito, & myrrhæ glebam vetere vino odorato perfuſam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tuſæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, ſtrenuè, & vehementer diſtringito. Quòd ſi vis validius fieri, par pondus iterum ac tertiò ſimiliter maceratum exprimito. Longè optimum eſt, quod ſolam irin olet, quale illud eſt, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: cruſtas adimit, ſordida vlcera & putrida purgat. confert fœminis vuluæ cauſariis: item inflammationibus eiuſdem, atq; præcluſionibus: partus eiicit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium ſonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodeſt. diuturnis deſtillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum vlcera, quas ozænas vocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, vrinam mouet: difficiles vomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immiſsis, vel iis, quæ ad vomitum ciendum induntur: anginæ etiã illinitur, aut ex aqua mulſa gargarizatur: itẽ contra arteriæ ſcabritiã. datur etiã iis, qui cicutam, coriandrũ, aut venena fungorum hauſerunt.

QVANQVAM Irini præparatio (eſt enim per ſe clara ſatis) non magis, quàm Crocini, & Liguſtrini explanari expoſtulat: illud tamen ſilentio minimè prætereundum videtur, quòd non Iridis flores, ſed radices, cùm hæ odore fragrent, illi verò malè oleant, in hoc olei ſpiſſamento imponi debẽt. Quod etſi Dioſcorides nõ explicauerit, cùm tamẽ vnguẽta odorũ iucũditate cõmẽdẽtur, de Iridis radice, nõ de floribus intellexiſſe Dioſcoridẽ exiſtimãdũ. Quippe quæ & ſuauiter oleant, & ad vnguentorum ſpiſſamenta floribus præſtantiores habeantur. *Irini conſideratio.*

GLEVCINVM. CAP. LVI.

GLEVCINVM abſolutè conſtat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, ſpatha, aſpalatho, ſertula Campana, coſto, & muſto: circundatis interim vinaceis vaſi, quod aromata, vinum, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, poſtea expreſſum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorum, vuluæq; vitiis auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

MINIME quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem ſimplicem appellauerit Dioſcorides. Siquidem aliæ habentur vnguentorum compoſitiones, quæ multò pluribus ſimplicibus conſtant odoramentis, ſicuti Columella libro XIII. capite L. apertè indicat. Cæterùm non poteſt Gleucinum (ſi rectè admiſta ſimplicia conſiderentur) non vehementer excalfacere: tametſi Plinius libro XXIII. cap. IIII. id tum adſtringere, tum refrigerare ſcripſerit. Quod euidenti argumento eſt, aut Plinii gleucinum, ſiue muſteum, ab hoc Dioſcoridis, & Columellæ diuerſum eſſe, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendiſſe. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. ſcribat, gleucino muſtum incoqui in vapore lento, non vt alia admoto igne, ſed circundatis vinaceis per ſe calentibus, videtur non parum cum Dioſco *Gleucini conſideratio.*

Plinij lapsus.

ride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapsum fuisse, quàm secus. Nam etsi oleum omphacinum, cum quo musteum conficitur, tantum (vt Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictionis habeat: cùm tamen sit aliarum qualitatum susceptiuum, fieri quidem non potest, quin admistis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aspalatho, meliloto, & costo, valdè calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum sit, temperamentum permutat (vt Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa facilè alias recipit qualitates.

AMARACINVM. CAP. LVII.

AMARACINVM longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamentis è xylobalsamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisq; amarici, costi, amomi, nardi, casiæ, carpobalsami, & myrrhæ odoribus. aliqui, quò pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & vinum assumũtur: hoc in vasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, venarũ spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus, ac fistulis perquàm vtile: nec non humentibus herniis, postquàm medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra vlcera, quæ theriomata vocant, rumpit: difficili vrinæ illita sede, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: vuluæ subditũ menstruos cursus euocat: duritias, ac vuluæ tumores discutit: vulneratis neruis, & musculis confert, laneo centunculo modicè madefactum, & impositum.

Amaracini consideratio.

SVPERIVS in sampsuchini commentario abunde de Amaracino a nobis dictum est, Quo fit, vt hîc de eo plura scribere nõ sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycroum explicat, quod theriacæ admiscetur, vbi diffusius de eo agens scribit, quòd sui temporis vnguentarii amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, marum imponebant, vt maiorem expiraret odorem. Cæterùm se iussisse ait, vt legitimum experiretur amaracinum, id sibi ex solo amaraco præparari, quod etsi odoris fragrantia videretur inferius, non tamen viribus imbecillius fuisse testatur.

MEGALINVM. CAP. LVIII.

FACTITABATVR olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & prorsus obliterata est. Cuius ad historiæ complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina vnguentis, neque tutelæ, neque voluptatis gratia adiicitur, sed coloris, crassamentique causa. ea tantisper coquitur, dum desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de resina disseremus.

HEDYCHROVM. CAP. LIX.

QVOD Hedychroon vocant, in Co fieri solet: eisdem præditum viribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedychroi compositio ex Galeno.

HEDYCHROI compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta vino subacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, vnam tamen elegit, quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari, amaraci, aspalathi, schœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalsami verò, & opobalsami, cinnamomi, costi, singulorũ drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folii malabathrini, nardi Indicæ, croci, cassiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ verò ex Chio abundante plurimis fontibus insula mastiches drachmam vnam: vino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis, & scillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, vt hunc parandi modum describeret, tum quòd Andromachus hedychroum (vt inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam vt rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum, existimans esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamẽtum. id quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis euenisse comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione, hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes varias eorum compositiones, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris a Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, si iamdiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit, cùm & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Theriaca deprauatio.

METOPIVM. CAP. LX.

Fit in Aegypto vnguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani miſtionem: nam lignũ, in quo galbanum enaſcitur, metopion vocant. Conſtat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, vino, myrrha, balſami ſemine, galbano, & reſina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanum reſipiat. Calfacit vehementer, & adurit, atque extrahit: ora venarum aperit: vlcera purgat, extrahitque: ad præciſos neruos, & muſculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax eſt. ceratis, & malagmatis inſeritur: horroribus, conuulſiſque, præſertim quibus ceruix in ſcapulas deiecta, & retrorſum contracta eſt: vtile habetur: ſudores ciet, vuluæ ſpiracula recludit, & eiuſdem duritias laxat. In ſumma molliendi naturam habet.

MENDESIVM. CAP. LXI.

Mendesivm conſtat balanino oleo, myrrha, caſsia, & reſina. Aliqui tamen poſt ſingulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ ſimul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similẽ metopio vim obtinet, ſed inferiorẽ multò.

STACTE. CAP. LXII.

Stacte vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tuſæ, & organo expreſſæ. Ea perquàm odorata, ac pretioſa eſt, atque vnguentum per ſe facit, quod Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam olei miſtionem admiſit, cuius minima portio cõpos eſt virium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis vnguentis reſpondentem habet.

Stactes cõſideratio.

Stacte Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq́; officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non ſolùm Venetiis vbique venalis habetur, ſed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent.

Styrax liquidus.

Quòd autem Stacte myrrhæ ſit liquidus vocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum ſtyracem ex myrrha primùm aqua conſperſa, ac deinde expreſſa, fieri tradidit: qua in re Dioſcoridem ad vnguem imitatur. Cui quidem ſententiæ illud adſtipulatur, quòd liquidus ſtyrax (de legitimo ſanè loquor) ſit perquàm odoratus, & guſtui nõ obſcurè amarus. Porrò animaduertẽdum eſt, quòd hoc æuo ſyncerum haud facilè inuenias, vt fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, vel Syria ad nos conuehũtur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq́; manus tranſeant, qui nobis Chriſticolis ſemper dolos, fraudeſque moliuntur, Diis ſacrificium facere ſibi perſuadent, cùm nos aliqua in re fallere poſſunt.

Medica. peregrina cur adulterentur.

Cæterùm, vt redeam, vnde diuerteram, mea quidem fert opinio, ſi ſynceram ſtacten nanciſci poſſemus, non alienum fore, ipſam in myrrhæ locum ſubſtituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inueniri. niſi fortè vera ſtacte ſit liquor ille, de quo ſuperius in balſami commentatione diximus.

CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

Cinnamominvm conficitè balanino oleo: & xylobalſami, calami, iunci odorati ſpiſſamẽtis: atque cinnamomi, & ſeminis balſamini ſuauitate conditur, quadrupláque myrrhæ ad cinnamomum portione: mel ad cogenda omnia adiicitur. Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolens, craſſum, odoratum, guſtu perquàm amaro. Id non à reſina, ſed myrrha craſſitudinem obtinuit: reſina enim neque amaritudinem præbet, neq; vllam odoris gratiam adiicit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora venarum aperit, calfacit, diſcutit, diffundit: humores & ſpiritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ vitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax eſt. Ita enim ferè multum acrimoniæ exoleſcit, & quædam emolliendi vis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus craſsis vnguẽtis indurat. Facit mirum in modum ad fiſtulas, & vlcera, quæ putredinis vitium ſenſerũt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrenáſque cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduerſus ſerpentium morſus illinitur: ſcorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis groſsis imponitur.

NARDINVM. CAP. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunq; autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamenti gratia adiicitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, ægris: expurgat: calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

MALABATHRINVM. CAPVT LXV.

MALABATHRINVM spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino viribus respódens.

IASMINVM. CAP. LXVI.

APVD Persas fit quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus violæ: quorum sextans in Italicum sextarium sesamini olei demittitur, violis, vt in lilino diximus, vicissim permutatis. Apud Persas inter epulandum vsurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit, præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem laxationémque desiderant. grauius tamen spirat, quàm vt libenter à plerisq; recipiatur.

Iasmini consideratio. IASMINVM vnguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedentibus è nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc verò aliquid nobis se se offert declarandum. Itaque primùm scire conuenit, quòd Iasmi vocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm violaceum. Et certè cùm scribat Dioscorides, vnguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τῶ ἴων, hoc est verbum verbo reddendo, ex floribus albis violæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, vocabulorum fortasse vicinitate decepti, illud ex floribus iis percipi quàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini vulgò appellamus. *Hermolai, & Marcelli opinio improbata.* Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, vt suam comprobet sententiam, veteres asserit, præsertimque Dioscoridem, inter leucoii genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudq; speciatim gelsiminum intellexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò non probandam censeo, sed omnino refellendam existimo. siquidem nullo pacto cogitâdum est, nedum credendum, quòd Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisque generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminum esse, cùm id foliis, viticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq; notis ab omni leucoio dissideat. Sed hoc verum esse Marcello concedamus, etsi minus concedendum sit, quânam ratione dicet vnquam, Iasminum vnguentum fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asserit, si Dioscorides ipse palam prodit, Iasminum ex albis violis temperari? Ad hæc differre gelsiminum à leucoio abunde ostendit Serapio, qui non modò fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de vtrisq; tanquam de rebus diuersis disseruerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritque gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra visitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, vt credamus, gelsiminum Dioscoridi cæterisque veteribus incognitũ fuisse.

Cæterùm cur Arabes stirpem hanc IESEMIN appellauerint, causa facilè assignari potest: *Iesemin vnde dictum.* quod cùm gelsimini flores odoratos, albicantesq; albæ violæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari volentes, ipsi violæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi vernacula eorum lingua Zambach, siue Sambach vocitetur. Idautem sicut odore fragrat, ita & viribus pollet: siquidẽ Serapionis testimonio, excalfacit ordine secũdo: *Iesemini vires ex Serap.* humores discutit, pituitæ lenticiã senibus frigidis digerit cruciatibusq; ex pituitæ lẽtore prouenientibus mirificè prodest. Flores tã recẽtes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergũt. Paratur ex iis etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc vnguentarii cum amygdalino oleo

oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, vt quandoque è naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falſi vocabuli ſimilitudine Sambacinum, & Sambucinum idem eſſe exiſtimant. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus noſtri temporis non obſcurus capite de Sambuco in ſuo paruo de ſimplicium libello. Non diu eſt, quòd Ieſeminum, ſiue (vt nos) Gelſiminum in Italiam allatum eſt: quanuis nunc vbique horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelſiminis ornentur.

Ioannis de Vigo lapſus.

MYRRHA. CAP. LXVII.

MYRRHA lacryma eſt arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ ſpinæ nõ diſsimilis: è cuius vulnere defluit lacryma in ſubiectas tegetes: alia circum caudicem concreſcit. Dicitur ex his aliqua pediaſimos præpinguis, qua expreſſa, ſtacte emittitur. Alia gabi, ea pinguiſsima, læto & pingui ſolo naſcens: ea copioſam ſudat ſtacten. Omnium prima eſt, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, ſplendens, ſubuiridis, ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Troglodytica ſecunda eſt, bdellij modo mollis, verùm odore grauiuſcula, apricis naſcens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima, quæ ergaſima dicitur, pingui carens, cano ſitu obducta, acris, ad gummi imaginem vergens, & viribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex iis paſtilli fiunt, ſed è pinguibus pingues, & odorati: è ſiccioribus haud quaquam pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleũ non admiſit, cum in paſtillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda eſt recens, fragilis, leuis, vndiq; concolor, quæ confracta venas vnguium modo candidas & læues oſtendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens, ſuperuacua, & inutilis eſt ponderoſa, coloris picei. Calfacit, cohibet, ſoporem gignit, glutinat, ſiccat, aſtringit, vuluam emollit, & præcluſam aperit: menſes & partus celeriter extrahit cum abſinthio, lupinorum cremore, vel ſucco rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in vetere tuſsi, orthopnœa, in laterum pectoriſque doloribus, in alui profluuio, & dyſenteria: horrores diſcutit duabus horis ante febrium acceſsiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: ſubdita linguæ liquatáque, ſcabritiem arteriæ expolit: obtuſam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduerſus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes ſtabilit colluto cum vino, & oleo ore: vulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac oſſibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiſque cum meconio, caſtorio, & glaucio: ad varos autem cum caſsia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas deſtillationes lenit, † illitis pennaribus: oculorum vlcera complet, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & vt poſtea oſtendemus, & ad eadem conueniens. Bœotica myrrha diſſecta radix eſt arboris cuiuſdam in Bœocia naſcentis. Melior eſt, quæ myrrham odoris ſuauitate repræſentat. Vis ei calfactoria ineſt, emollit, diſcutitque: ſuffimentis commodiſsimè inſeritur.

MYRRHA, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum ſanè ab ea differt, quam inter præſtantiſſimas Myrrhæ ſpecies recenſuit Dioſcorides. Quippe vniuerſa ferè myrrha, quæ in officinarum vſu habetur, iis omnibus qualitatibus, ac notis deſtituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (vt videre eſt) minimè vireſcit, pinguis non eſt, non odorata, non vndique concolor, nec confracta venas vnguium figura leues intus oſtendit, nec ſapore acri deprehenditur, tametſi guſtui amaritudinem relinquat. Verùm ſi fortaſſe cuipiam videretur & hæc inter Myrrhæ ſpecies eſſe recipienda (quod tamen non ſatis compertum habeo) aut caucalim, aut ergaſimam, eſſe crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cùm hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; ſciamus ex India in Alexandriam

Myrrha conſideratio.

driam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò sicca, nigráque est, sed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam situ obducta: & quanquam inter huiuscemodi globulos aliquod quandoque reperiatur fragmentum, quod & clarum sit, & pellucens, confractum tamen diuersicolor apparet. Ecquid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quo fit, vt credere liceat, eiusmodi Myrrham aut è deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarúmque mistionum adulterio minimè vacare: hac enim impostura (vt Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ passim vulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatissima esse censetur. Verùm ea hactenus tam rara est, vt non nisi ad ostentatio nem asseruetur, & ad aliarum dignoscendarum regulam. Adulterabatur myrrha Galeni tempore opocalpaso, quæ calpasi lethalis, venenosaque est lacryma. Idcirco libro primo de antidotis. Opocalpasum (inquit) exitiale est, multósque nos forte quadam vidimus nostræ ætatis decursu mori, quòd inscii myrrham, cui opocalpasũ admixtũ erat, assũpsissent. De industria nanq; nonnulli eorũ, qui ipsam præparant, vt laudatissimam imponebant, eo quòd viderent collyriis inditam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiat, & interdum incipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, vim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile. hactenus Galenus. Adhibenda itaque diligentia est, ne & nos Myrrham quandoque opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare videtur, vt existimet Myrrham officinis vulgarem bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, vt bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhę frustra quandoque translucida reperiantur, sunt tamen potius hæc (vt dictum est) gummi adulteria, quàm myrrha, vel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Prętereà bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem vnguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quòd scilicet bdelliũ diu digitis ductum, tractatúmque facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha verò, quæ officinis venditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm arida sese offert. Cæterùm

Myrrha adulterata opocalpaso.

nota

Brasauoli opinio improbata.

improbauit Dioscorides, omniúmque Myrrhæ specierum deterrimam iudicauit, quæ aliquibus minæa, aliis aminnea vocatur, quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibúsque Troglodyticis prætulerit, factum est, vt existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cùm in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse. Plinius libro XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his verbis. Myrrham in iisdem syluis, vbi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntq; eam etiam à Traglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina: caudice duro, & intorto, crassiore quam thuris, & ab radice etiam, quam aliqua sui parte: corticem læuem, similemq; vnedoni: scabrum alii spinosũmque dixere: folium oliuæ, verùm crispium, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore, vtrunque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdémque temporibus, sed à radice vsque ad ramos, qui valent. Sudant autem sponte priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoque melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi, item cucumeris: succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua vitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est. hæc Plinius. Quo fit, vt facilè crediderim nostri vsus myrrham Indicam esse. nanque per mare rubrum & inde per carouanas (vt dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ quoque historiam non iniucundè scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq; arbores aliæ super montem, aliæ in pedemontis culturis propriis: quamobrem aliæ coluntur, aliæ vitam agunt incultæ. Montem istum prææltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoq; de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosiorémque narrant: caudice duro, contortóque iuxta terram, crassiorique sura hominis, cortice læui drachnæ simili. Alii verò, qui se vidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum

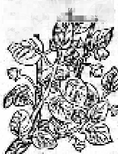
Myrrha historia ex Plin.

Myrrha histor. ex Theophrasto.

arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq; Sed thuris folium laurinum, læueq; myrrhæ aculeatum, non læue, vlmeo simile: crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum vehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atque ita vidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, & ramos incisos quidem, sed alios veluti securi percussos videri, alios tenuiores incisuras habere: & lacrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnunquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, albi solum tantummodo circũpauimẽtatum. Montem autem vniuersum Sabæis diuisũ dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiaq; mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: vnde & thus, myrrhãq; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoq; se audiuisse dixere, myrrhã, thusq; collectum vndiq; ad solis delubrũ conuehi: quod Sabæorum esse sanctissimũ inter omnia regionis illius, custodésque Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum, & myrrhã eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarũ, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendũ sit. mercatores verò, qui venerint, tabellas aduertere, eiusq; quod placuerit, acta mensura pretium in eodẽ ponere loco, vnde merces acceperint: sacerdotem deinde venire, parteq; tertia pretii Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idq; seruari tutissimè dominis, donec acceptum venerint. Alii myrrhæ arborem terebintho similẽ reddidere, sed scabriorem, spinosioremq;: folium paulò rotundius, gustatu proximũ terebintho: earum quoq; veteres præstantiores haberi. Nasci verò hanc, & thus in eodẽ loco terra subargillia, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, videlicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoq; longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrẽ verisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroũ oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitiũ, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusq; norma concolorem accipiunt. hactenus Theophrastus. Myrrhæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medic. vbi ita scriptũ reliquit. *Myrrha Vires ex Gal.* Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantiũ. Itaq; capitum vulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eiicit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus miscetur facultatibus, vtriq; quę ad vlcera, & crassas cicatrices præparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ ad tussim veterẽ, & asthma, siue anhelationẽ exhibẽtur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla. Verùm adeò moderatã obtinet abstersionẽ, vt nonnulli eam arteriacis quæ vocant medicamentis commisceant, tanquã sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamẽ: scilicet abstersionem proficiscẽtẽ ab amaritudine nihil verentes. hæc Galenus. Porrò vbi myrrha desit, Galenus in succidaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius cẽsetur) odoratum calamũ supplet: Constantinus verò amaras amygdalas eodem pondere. *Myrrha succidanea.* Sed equidem hic myropolas admonitos velim, vt nullo pacto eorum sequantur doctrinam, qui iubẽt, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrũ supponere. Nanq; Auicenna hanc sententiam omnino refellit, cùm vtatur his verbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiam notandum est, quòd (vt Galenus inquit libro I I. de comp. medic. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cùm ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, veluti etiam thus, & aloë. De Bœotica autẽ myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (vt arbitror) omnibus incognita. *Bœotica myrrha. Nomina.* Σμύρνα sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler, Mur, seu Mor, Arabibus: Myrrha, Italis: Mirrhẽ, Germanis: Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis.

† Exemplaria Græca typis expressa habent. διαχριομένα πτερῶ τῶν μυξωτήρων, id est, illita alæ narium. Quæ verba inunctionem ad partem nasi referre videntur, non autem ad instrumẽtum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. X I. de vsu partium, πτερὸν seu πτερύγιον pars quædam nasi vocatur.

STYRAX. CAP. LXVIII.

STYRAX lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quã plurimùm in sua odoris gratia pmanens, qui dũ mollitur, melleũ liquorẽ reddit: qualis ẽ Catabalis, Pisidia, & Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfurosus, friabilis, canoq; situ obductus. Cæterũ lacryma inuenitur gummiũ similitudine, perlucida, & myrrhæ

æmula: verùm perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quã vermiculi erodentes excussẽrũt, melle, & iridis sedimento, & quibusdã aliis. Alij cerã, aut adipem odoribus imbutũ, flagrãtissimis solibus cũ styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua veluti vermiculos exprimunt, vænundantq;. Styracẽ hunc, † quoniã in vermiculorũ speciẽ contrahatur, scoleciten cognominant, quẽ tanquã syncerũ imperiti approbant, nõ animaduertentes ad præcipuã odoris fragrantiã: siquidẽ acer admodũ est, qui adulterationis vitio caret. Styrax calfacit, emollit, & cõcoquit: medetur tussi, destillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ voci: vuluæ præcusæ, duritiáue laboranti conuenit: cit menses potu, appositúque: aluum leuiter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miscetur vtiliter discutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, vt fiat ex eo, veluti ex thure, fuligo: ad eadem cõueniens, ad quæ thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria styracinum oleum componitur, quod calefacit vehementer, & emollit: verùm caput dolore afficit, aggrauátque, & soporem affert.

Styracis consideratio.

STYRAX, passim in Italia Storax calamita officinis appellatur, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Namq; ipse simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacæ compositionem faciunt optimum indicauit styracem, qui in calamis è Phamphylia ferebatur: vnde calamitæ cognomen sibi facilè vendicauit. Itaq; cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstãtior, in vsu medentium est, vt dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adiiciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidẽ Galenus eodẽ loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantũ præstare cæteris, quantũ vinũ falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus vẽditur. Quo argumẽto fretus Manardus Ferrariẽsis existimauit, vbi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτος ἔστιν ὁ καταβαλίτης, hoc est, talis est Catabilites, potius legendum esse, talis est calamites. Neque probat lectionẽ mutandam esse in Gabaliten, quẽadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit vir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda videtur. Quippe quæ Plinii testimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. vbi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Cassium Seleuciæ montem. Atque etiam ei adstipulatur Oribasii codex manu scriptus, in quo lib. XII. legitur γαβαλίτης, & non καταβαλίτης. Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quẽ de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem video) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à veritate desciscit. quandoquidem Dioscoridi styrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facilè constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neque certè mihi rationi consonum videtur, ex eo quòd Galeni tempore styrax in calamis vehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (vt mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lacrymam colligebant, eam statim in calamis includebant, quàm vt suauis eius odor conseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ii (vt memoriæ prodidit Theophrastus li. IX. cap. XVI. de historia plantarum) qui ipsum in Creta legebant. siquidẽ ii dictamni manipulos in ferula, aut arũdine intercludebant, ne vis eius expiraret. Prætereà cùm apud veteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haudquaquam possum huic Fuchsii sentẽtiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quòd rectius sentire videar cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterùm Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta verò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quòd Styrax plerúnque puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes, ob idq; ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (vt idem scribit) cedri lachryma, vel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Styracis arbor viret Venetiis pluribus in locis, præsertimque in viridario clarissimi medici Maffei à Maffeo. Huius meminit Galenus lib. VIII. simpliciũ medicamentorum, sic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedin

Manardi lectio non probata.

Fuchsij opinio reprobata.

Styracis vires ex Galeno.

cedinibúſque, quas κορύζας, καὶ βράγχους vocant, prodeſt. Tum menſes ſeu potum, ſeu admotum proiicit. Combuſti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo eſt ſimilis. Στύραξ vt Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè verò Miha, Meha, Mehaha, ſeu Aſtarach: Italicè, Stirace: officinis, Storax calamita: Hiſpanicè, Eſtoráque.

Nomina.

† quoniam in vermiculorum ſpeciem contrahatur. Hæc verba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (vt arbitror) à Ruellio interprete adiecta ſunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob cauſam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

BDELLIVM.

CAP. LXIX.

BDELLIVM alij bolchon appellãt, alij madelcon: lacryma eſt † Saracenicæ arboris. Probatur guſtu amarũ, tranſlucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, liqueſcens facilè, ligni ac ſordis expers. † ſuffitu odoratum, vngui ſimile. Eſt etiámnum bdellij genus ſordidum, nigrum, vberioribus glebulis in offas conuolutum, aſpalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido ſiccum, reſinoſum, liqueſcens, ſed facultate ſecundũ. Adulteratur gũmi, ſed ita vitiatũ non perinde guſtui amaritudiné repræſentat, nec vſque adeò ſuffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidáſque hernias diſcutit cum ieiuna ſaliua dilutum: vuluæ ſpiracula laxat appoſitu, & ſuffitu: & partus, humiditatéſque omnes extrahit: calculos potu comminuit, vrinam mouet: tuſſientibus, & à ſerpente percuſsis vtiliſsimè datur: valet ad rupta, vulſa, laterum dolores, & diſcurſantes ſpiritus. Malagmatis inſeritur, quæ contra duritias, & neruorum nodos proſunt. Cõtuſum reſoluitur affuſo vino, aut aqua calida.

Bdellij conſideratio.

PRAESTANTISSIMVM Bdellium Dioſcoridi tranſlucidum eſt, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liqueſcens facilè, & quod incenſum odorem emittat vngui odorato ſimilem. Quod ſi modò noſtro tempore in Italiam importatur, adeò rarum eſt, vt (quemadmodum de myrrha diximus) ad oſtentationem tantùm aſſeruetur, vel ad adulterini, & reprobati dignoſcendi normam. Credidere quidã, hoc vulgare Edellium, cuius paſſim in officinis eſt vſus, conſtare partim ex nigro, quod India mittit, partim verò ex eo Arabici generе, quod ſiccum, reſinoſum, liuénſque ex Petra defertur, vtriſque à mercatoribus ſimul miſtis. Quòd ſi ita res ſe haberet, non eſſet planè moleſtè ferendum, quòd ſaltem mediocre impertiretur, poſtquàm nobis optimo interdictum eſt. Verùm etſi hoc fieri poſſit, cùm tamen in eo parum, vel nihil amaroris ſentiatur, cúmque cæteris ferè omnibus tum notis, tum qualitatibus ſit expers, quas ei Dioſcorides tribuit, eſt potius opinandum factitium id, & adulterinum eſſe, quàm legitimum. Hinc factum eſt, vt quidam recentiores ſimplicium indagatores, cùm nobis perſuadere vellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, vnde aduehi conſueuerat, ſomniauerint, communem myrrham legitimum eſſe bdellium, vt eorum ſententiam refellentes, in præcedenti commentario ſcripſimus. Huius, quo paſſim vtimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoque vidi nigrum, reſinoſum, odore fœtido laſeri quadãtenus proximo: aliud tranſlucidum, vtpote taurinum glutinum, ſed ſiccum, amaroris expers, nullóque odore præditum: quoddã verò adeò vulgari myrrhæ perſimile, vt ab ea vix dignoſci poſſet. Quæ omnia genera tametſi illegitima cenſeantur, officinis tamen tanquam legitima, & præſtantiſſima in medicamentis paſſim temerè vſurpantur.

Bdellij vulgaris genera.

Bdellium ſcriptis tradidit Plinius libro XII. capite. IX. his verbis. Vicina eſt Bactriana, in qua bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alii brochon appellant, alii malachran, alii maldacon. Nigrum verò & in offas conuolutum hadrobolon. Eſſe autem debet tranſlucidum, ſimile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, guſtu amarum citra acorem. In ſacris vino perfuſum odoratius. Naſcitur & in Arabia, Indiáque, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum vocant ex Media aduectum: facilius hoc, & cruſtoſius, amariúſque. At Indicum humidius, & gummoſum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius.

Bdellij hiſtor. ex Plinio.

Edellii facultates prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod ſanè & atrius eſt, & reſinoſum magis, emollientis admodum, & efficacis virtutis eſt. At alterum, nempe Arabicum, quod diluci dius eſt, magis deſiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum eſt, & contuſum facilè molleſcit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius eſt, & admodum guſtu amarum, & acre, & ſiccum, ab eo-

Bdellij vires ex Galeno.

 rum,

rum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potissimũ Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquosas, saliua matutina, ieiunaq; subigentes, vt emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum vrinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare. hactenus Galenus. Cæterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellii meminisse: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum verò cuiusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentissimum vidimus, iisq; in officinis accepimus, vbi sacchari arundines è Sicilia petitas venundantur. Nam cùm illic essem cum Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum v. inuictissimum Imperatorem agebat, multarum videndarum rerum, quæ ad medicã materiam spectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmæ genus (vt ab incolis accepi) ex Sicilia cum foliis palmeis, ac radice defertur cubitali, vel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli vulgò CEFAGLIONI. quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitib⁹ (cacriofli, & archichiochi Itali vulgò vocant) præferunt. quandoquidem id secundis mensis pro bellariis cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quòd gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd venerem conciliet. Porrò illa vulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conĳcere possumus) à Mauritanis accepta est: siquidem Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmæ, & natura eius est, sicut natura palmearii. Galenus insuper lib. VIII. simplicium medic. de palma differens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, vt suspicer, inde Arabes Græca voce corrupta suum Cefilionis nomen accepisse. Quod βδέλλιον Græci, Bdellium similiter Latini vocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol, aut Mochel: Itali, Bdellio: Hispani, Bedellio.

Bdellium alterum Serapionis palmæ genus.

Cefilionis consideratio.

Nomina.

† Licet Saracennicæ arboris lectio admitti possit, quòd Sartaca, vnde Saraceni dicti sunt, vrbs sit in Arabia, non tamen improbanda videtur lectio Arabicæ arboris. Quòd non solùm Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum bdellii genus Arabicum faciat, sed etiam quòd Oribasius libro XI. legat δάκρυον ἐστὶ δένδρου ἀραβικοῦ, hoc est: lacryma est arboris Arabicæ.

† Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus sic legitur: εὐῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι. hoc est, si verbum verbo reddamus: odoratum in suffitu, simile vngui. Eadem verba ex Dioscoride referunt inter Græcos Aëtius & Oribasius. Cæterùm in iis verbis illud dubiam sententiam facit, quòd non facilè colligi possit, quid per ὄνυχι intelligat Dioscorides. nam cùm hæc vox homonyma sit, & plura significet, cui potissimùm rei conueniat, auctor non explicauit, vt hinc vel aliquid deesse suspicandum sit, vel hac voce diuinandum de nota illa bdellii optimi magis sit, quàm aliquid certi statuendum. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, viri doctissimi, verba illa in diuersum sensum trahant. Alii enim probatum bdellium volunt bene odoratum esse semper, sed incensum fieri vngui simile, vt Manardus libro suarum epist. octauo: alii dum incenditur, odore malunt vngui assimilari, vt Hermolaus: quorum tamen vtrunque constat de odorato vngue intellexisse. His adstipulari videtur Serapio inter Arabas, qui bdellii descriptionem Dioscoridi acceptam ferens, verba illa interpretatur in hunc sensum: cùm incenditur, bonum spirat odorem, odori vnguis odorati similem. Sunt porrò qui bdellium suffitu odoratum faciunt, vngui simile, vt Ruellius. qui certè ea simplici verborum illorum versione non minus ambiguum reliquit illius notæ sensum, quàm in Græco reperiatur. Marcellus autem diuersam ab antedictis sententiam protulit, nam ita vertit illa verba: cùm incenditur, odoratum, & humano vngui colore simile. Hæc vtique Marcelli interpretatio plura habet, quàm in Græcis codicib. leguntur, ea fortasse ratione ab eo addita, vt nulla reliqua esset ambiguitas: quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, vt patet in principio huius commentationis. Nunc verò quid mihi sentiendum sit, ferè incertus sum. Videntur enim verba illa Dioscoridis ita distincta esse, vt duas bdellii optimi notas faciant: quarum altera est, vt odoratum sit, cùm suffitur: altera, vt sit vngui simile. Sed relinquitur dubitatio, an vnguis odoratus, aut humanus sit intelligendus. Eò tamen inclinat animus, vt putem humanum vnguem intelligi, quòd Plinius libro XII. cap. IX. de bdellio differens, Bactriano vngues reddat candidos, cum inquit, Bactriano nidor siccus, multique candidi vngues. Ex his nimirum verbis liquet, bdellium illud albis maculis vngui humano similibus refertum esse. Id quod etiam videtur bdellio assignasse Damocrates in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à Galeno referuntur libro II. de antidotis, dum ita scribit. Σχοίνου ιβʹ, κρόκου μίαν, βδελλίου ὄνυχας ∠ γʹ. ἀσπαλάθου βʹ S. Hæc duo carmina soluta oratione ad verbum sic vertemus. Iunci odorati duodecim, & croci vnam, Bdelli vngues drachmas tres, aspalathi duas semis. Sanè quòd Damocrates bdellii vngues in cypheos compositionem addat, me magis monet

mouet, vt credã bdelliũ notã peculiarẽ habere, qua vnguiũ effigiem repræsentat: aut quòd illud bdelliũ sit præstantius, cui sint maculæ humanis vnguib⁹ similes. Sed hæc fortasse fusius, quam deceat, vt quid alii, & quid ego sentiã in illis Dioscoridis verbis, exponerem, ita tamen, vt malim eruditiorum quoq; iudicium esse.

THVS. CAP. LXX.

THVS in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatũ tenet in eo genere masculũ, stagonias appellatũ, suapte natura rotũdũ: tale autẽ † indiuiduũ est, candidum, cùm frãgitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicũ verò fuluescit, & colore liuet, sed rotundũ industria factitant: nã in quadrãgulares formas dissectum fictilibus versant, donec rotunditatem contrahat: verũ huiusmodi thus tẽpore flauescit, quod atomũ, aut syagrum appellant. Secundũ locũ habet † Arabicum, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum vocant, minus multò, & fuluius. Est & genus aliud, cui amomite cognomen est, alioqui candidũ: quod dum mollitur, mastiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini resina, & gummi, quod facilè deprehendi potest: siquidem suffitum gummi flammã non eiaculatur, & resina in fumũ euanescit, thus verò statim ardet: idẽ maleficiũ odor prodit. Ad calfaciendũ, & astringendum pollet: oculorũ caliginẽ discutit, caua vlcera cõplet, & ad cicatricẽ perducit: cruenta vulnera glutinat, infrænatq; cunctas sanguinis eruptiones, etiã si cerebri membranis effluat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, & sedis, & reliquarũ partiũ permulcet tritũ cum eo & lacte linamentũ: formicãtes verrucas inter initia, impetiginesq; ex aceto, & pice illitũ tollit: ambusta igni, pernionesq; cum suillo adipe, aut anserino, & vlcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: paronychiis cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos auriũ dolores cum dulci vino infunditur: inflammatæ à partu mammæ cũ cimolia, & rosaceo magna vtilitate perunguntur: additur ad arteriæ, viscerumq; medicamẽta: prodest sanguinis excreationi potũ. Sed in secunda valetudine haustum insaniam mouet, & largius cũ vino potũ interficit. In fictili mũdo thus crematur, flagrãte glebula succensum à lucerna, donec exuratur: post perfectã vstionem operire oportet, vsquedũ restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendã fuliginem, vt in eius mentione mox ostẽdemus. Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacẽ indito, cremant. Fictili etiã nouo viuacibus prunis torretur, dum non amplius bulliet, aut pinguitudinem, vaporémve emittat: facilè enim comminuitur, quod perustũ non est.

CORTEX THVRIS. CAPVT LXXI.

PRAEFERTVR thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recẽs, læuis, minimè scaber, sine membranis. Adulteratur admisto pini, aut nucis eius cortice, sed horum index ignis est: siquidẽ reliqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumũ eructant: thuris verò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem eiaculatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thuri, sed validior, adstringentiórque. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in pesso confert: ad cicatrices oculorum, & caua, sordésque efficax est. tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

MANNA THVRIS. CAPVT LXXII.

MANNA thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, sed inualidiusculã. Sunt qui cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aërium vaporem, sed fuliginosum,

& impurum expuit, & permistum suaueolentiæ halitus virus habet.

FVLIGO THVRIS. CAPVT LXXIII.

FVLIGINEM thuris sic facito. Forcipicula lucernis accensas singulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo vase in medio perforato, detersa diligẽter sorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut vtraque subiectis quaternûm digitorũ altitudine lapillis, quò facilius perspici queat, si vrantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias supponito, & anteaquàm prorsus prior gleba restinguatur, aliam imponito, donec sufficientem fuliginem videaris coëgisse. Continuò tamẽ externæ æramenti partes spongia, aqua frigida madefacta, abstergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiscetur. Derasa itaque fuligine, cinis cremati thuris seorsum substrahendus est. Idẽ opus, quoad satisfactũ tibi videbitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones suspendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata sistit. Simili modo è myrrha, resina, styrace, reliquisque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

CVM THVS, Thuris cortex, manna, & fuligo ab vna tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus vnico commentario disserere. Sed primùm à thure exordiens cùm Dioscorides in eius scribenda historia, nõ latè se diffundat, vt eos voti compotes faciam, qui eam audire desiderãt, hic referam, quæ ex Theophrasto lib. IX. cap. IIII. quæq; ex Plinio libro XII. cap. XIIII. diligenter excerpsi. *Thuris histo. ex Theophr. & Plin.* Gignitur itaque thus (vt illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem vniuersæ, sed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est. Tractus is spectat ad orientem vndique rupibus inuius, & à dextra maris scopulis inaccessus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autẽ dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur vno tramite angusto, à quibus etiam thus Minæum olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeque exercent. Cæteris interdictum est, his exceptis, videre thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (vt perhibent) ipsas arbores videre possunt. Ius enim in thus, ipsumq; legendi potestas, tricentum tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi vendicant: quæ etiamnum ob id à propinquis populis sacræ vocantur, quòd cùm vulnerant arborẽ, quò liquor defluat, aut cùm metũt, nec fœminarũ, nec funerũ cõgressu polluuntur: atq; ita religione merces augẽtur. Quidam promiscuum ius Minæis omnibus esse tradunt, & vnoquoque anno inter ipsos diuidi. Cæterùm quanquam prisci Romani in Arabia bella gessere, thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neque Græcis etiamnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de eius effigie satis inter se conuenit, licet dixerit Theophrastus, quòd arbos thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet. Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantissimis æstibus, quòd tunc esset humoribus maximè prægnans, quòd postea legebatur sequenti autumno. Verùm dulcedo quæstus aliam viam attulit, qua etiam primo vere ipsum legeretur, incisis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore prosilit, atque distillat palmea tegete, vbi loci natura poscit, aliubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minúsque viribus pollet. Vindemia verna thus rursum emittit, nec comparandum priori: vires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur nouellæ arboris candidius esse, quàm veteris. Quod hæsit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticosum. Tradidit Dioscorides præter Arabicum inueniri & Indicũ, id tamen flauescere. quod indicat, thus & in aliis regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cùm Theophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quanuis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni, dixere tamen postea, quòd ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam insulis. Thus (vt scribit Galenus libro VII. simpl. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desiccat verò primo, paululumq; adstringit. *Thuris facultates ex Gal.* Sed candido minimùm adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit: proinde sanè strenuè quoque desiccat, adeò vt ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium, quàm ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius vsus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantùm

tantùm iis, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes, sed & iis, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum ficcioris tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò vt ad tertium vsque excessum perueniat. Habet verò etiam abstersorium quiddam: itaque eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt vlcera, videtur, velut & myrrhæ, & styracis. hæc Galenus. Verùm ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quòd in Galeni loco citato non solùm Gerardi Gaudani versio reprehendenda (quod tamen interpreti vitio minimè dandum est) sed etiam in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus communis lectio deprauata videtur. quipppe vbi in thuris capite legitur apud Galenum. ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, hoc est, vt vertit Gerardus, Ramus eius tum ficcioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, rectius legendum putauerim ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ, hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui prætérquàm ꝗ ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consistunt vlcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse videtur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, veluti ex myrrha, & styrace. Nam libro VIII. simpl. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis. Et libro VII. de fuligine scribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine vtuntur, in ocularias medicinas mista, eas videlicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiam fluxione tentatur, & vlcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc vsurpant quoque eam ad facultates, quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæque fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quodammodo valentior est. His igitur rationibus asserere non dubitauerim, hoc in loco vulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria vocum similitudine deceptorum deprauatos esse: quódque loco huius vocis αἰθάλη, quæ Latinè fuliginem reddit, successerit θαλλὸς, quæ ramum germénue significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aetium videre licet: tametsi Paulus hac menda non vacet, vel sui ipsius fortasse, vel potius librariorum culpa. Nam alias non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admirat one digni videntur. Cæterùm thus (vt Galenus scribit libro IIII. de comp. medicament. per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est. Præterea cùm dixerit Dioscorides, thus in secunda valetudine haustum, insaniam facere, & largius cum vino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ memoriæ thus opem præstare tradit. Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quámque tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & vtero gerentibus mulieribus, & pueris & delicatis deiiciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem aliter se habet: nanque Plinius, & alii complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus libro IIII. de compositione medic. secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, vt plenius legentibus satisfiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, que ex Arabum monumentis deprompsi, quęque ipse etiam in Calabria vidi, vbi laudatissima colligitur. Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aère veniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantũ genera ipse in Italia vidi, quorũ alterum ab orientali plaga, alterum verò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species, præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorũ mastiches similitudine sumpto: infirma verò, & vilis altera, quæ Bombycina nũcupatur. quippe quæ nil aliud est, quã aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccaro, aliisq; impostiuris adulterata. Calabriẽsis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Mãna cognominata, minutis granulis constans, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atque suauis. Secũdas partes sibi adsciscit, quæ ramis, insidet, tertias verò, quę lapidibus, & solo inheret: nimirum hæ granulis constat crassioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ciderat, Cosentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frõdibus, quæ iulapii perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, ꝗ hæc mane legitur, priusquàm sol exortus admodum excalfaciat, nanq; postea sole liquefacta, absortáque facilè euanescit. Qua-

Galeni locus restitutus.

Auicen. lapsus.

Manna thuris.

Manna cælestis historia, & genera.

f 4 propter

propter plerique, vbi in magna deciderit copia summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, vbi concretam maiori commodo legunt. Hinc verò fit, vt nesciuerim ego, qua ratione ductus Fuchsius vir eruditissimus scripserit libro de cõponendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (vt suis verbis vtar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinum vocari: quin & hanc viliori pretio vendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarúsque hanc, quam paulò antè reddidi, veram esse, non plura adiiciam: sed relinquam in hoc fore iudicium eorum (sint vel medici, vel pharmacopœi, vel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atque eam satis exploratam habent. Duo Mannæ genera etiamnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alerum verò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta videatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur: Quam verò ii Tereniabin vocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostéditur. Nanque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna. Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (vt arbitror) pharmacopolam emisse à quodã Mauritano vas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm velit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannã, qua communiter vtimur: eorũdem verò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quòd aliter mel roscidum appellatur. Auicenna verò de Manna agens, inquit, eam gummi modo con crescere, à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Auerroes, & post eum alii quàm plurimi, Mannam veteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarúmque folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, vt per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridiéque calida, & sicca fuerat aëris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in vnum coacti, ac densati fuisse videbantur: sed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, vocantq; id roscidum mel, & aëriũ. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quòd hinc Arabes suum deduxerint Tereniabin, præsertímque cũ scribat Serapio, hoc ab eis mel aëriũ appellari. Huius etiã meminit Plinius libro vndecimo, capite duodecimo his verbis. Venit mel hoc ex aëre, & maximè siderum exortu, præcipuéque ipso sirio explendente fit, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniũtur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillúmque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus, vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, vt ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro III. capite nono de plantarum historia, his verbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apésque quercus ferat, magis quoque illud confirmatur. Ergo nascitur vel hic melleus humor è cælo cadẽs, in hac maximè insidens. Mannam vtriusque consistentiæ è cælo demissam vidimus in Comitatu Goritiẽsi, vniuersoq; Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. maio, & iunio mensibus: fuitq; mihi ambarũ colligendarũ amplissima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalæ, persicæ, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, vt facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat, sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Qua re ab Arabibus diligentissimè perspecta, vtriusq; Mannæ historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda videtur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo afferant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri aëris, & cæli clementia: sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglosso absque aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen vt à rei natura, ita etiam à ratione, & à veritate abhorrere putauerim. Siquidẽ ea Manna, quæ

Fuchsij opinio.

Manna Arabũ.

Brasauoli [illegible]

Mannæ historia ex Gale. Pli. & Theop.

Mannam in comitatu Goritiensi & Foro Iulij.

Monachorum opinio explosa.

quæ inciſo harum arborum cortice in Apulia, & Calabrienſi agro hac ætate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor eſt, ſed ipſa eadem Manna, quæ diebus ſuperioribus eaſdem in arbores ab aere deciderat. Nam cùm illis regionibus vſu veniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim, abundeque madeſcant, fitque cortex ſolis ardore nimio ſitiens, ac rimoſus, magnam liquoris quantitatem intra ſe abſorbet. Quo fit, vt poſtmodum exuriente canicula inciſo eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concreſcat: qui tamen cùm leues, fungoſique ſint ob arboris ſucci miſtionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ viribus correſpondent. Quòd autem id tantùm fraxino, orneogloſſoq; eueniat, cùm melleus ille ros in vniuerſum omnes occupet plantas, in cauſa eſt harum arborum nobis occulta poteſtas, vt magnetis ad ferrum, & ſuccini ad paleas. quippe omnibus clarum eſt, apud Calabros, & Apulos ſolam fraxinum, eiq; congenerem orneogloſſum Mannam in ſe contrahere, retinere, denſare, ac cohibere: ex aliis verò arboribus eandem ſtatim defluere, & in ſubiectas herbas, petras, ſolúmque diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciſo cortice non ſanè primò, & ſecundum naturam, ſed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inueſtigarunt. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cæleſtem hâc eſſe crediderunt, vnum Crinitum Florentinum fuiſſe comperio. In cuius cenſuram Manardus Ferrarienſis libro primo ſuarum epiſtolarum peculiarem epiſtolam conſcripſit. Veruntamen venia illi danda eſt, cùm & Serapio, qui Mauritanis omnibus in ſimplicium medicamentorum hiſtoria præſtitit, thuris Mannam cum cæleſti ineptè confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compoſitione, ibique de eius viribus ac facultatibus diſſeruit. Manna tam Auicenne, quàm Meſuis teſtimonio, æquali ferè temperamento conſiſtit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaque habetur. Aluum deuorata, aut hauſta ciet, per ſe tamen imbecilliter. Ideoque tum fœminis vtero gerentibus, tum pueris ipſis tutò ſemper exhiberi poteſt. Aliis medicamentis addita vires eorum auget. Bilem facilè educit: ſitim extinguit, aperit, emollit, læuigatque gulæ, pectoriſque partes. Quæ ex Alexandria Aegypti adfertur Maſtichina vocata, vno duntaxat anno in ſuis viribus perſiſtit: ſed quæ in Italia prouenit, præſertimque Calabrienſi agro, pluribus annis incorrupta perdurat. Enimuero Fuchſius medicus noſtra ætate & doctrina, & rerũ cognitione clarus, in libro de compoſitione medicamentorum, quem ſecundò auctum excudit, Mannam à medicorum vſu explodere conatur his verbis. Manna leuem certè, aut ferè nullã ſoluendi, aluúmque ſubducendi vim habet. Quod iis compertum eſt, qui iuxta Libanum fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cùm abunde ea ſatientur, nihil tamen lædi, aut aluũ ſibi quoquo pacto ſubduci ſentire, ſed ea tanquã obſonio nutriri. Quapropter cùm melli quodãmodo ſimilẽ facultatem habere conſtet, facilè ea carere liceret, modò peregrinorum admiratione non ita duceremur: neque ſtulti, contemptis noſtratibus, è longinquis regionibus allatis vti potius, quàm iis, quæ noſtris in hortis proueniunt, mallemus. ſed ſtultitiæ noſtræ, temere ſumptus immodicos facientes, condignas damus pœnas. hæc Fuchſius. Quibus nimirum verbis liquet eum velle vſum Mannæ prorſus adimi, atque ipſum ad medicamenta deferri, quæ noſtris in regionibus proueniunt. vtinam æquè commodè & tutò fieri poſſet iſta commutatio, vt ſaltem quod ipſe vehementer cupit, immodicis ſumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non ſunt eæ, quibus id perſuaderi poſſimus, idcirco cogor in hoc eius ſententiæ refragari. Nam quòd Manna aluum ſubducat, & eam quidem innocuè, non ſolùm conuenit inter auctores, qui hactenus de illa ſcripſerunt, ſed id etiam quotidiana experiẽtia docet. ſiquidem duarum & ſemis vnciarũ pondere data aluum perbellè deiicit, & priuatim bilem educit. Quòd autem Libani montis indigenæ Manna non vt medicamento quod purget, ſed vt obſonio, quod nutriat, vtantur, quis tam facilè vt Fuchſius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur: aut ſi credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua, vt decet, experimentum tueatur. certè nullus, ſi rectè iudico. Vt autem medicamenta peregrina aboleſcant, quæ mitiſſimam ſoluendi vim habent, inter quæ iandudum Manna principem ferè locum obtinet, vtemur noſtratibus, & fortaſſe lathyri, pityuſa, tithymalis, bryonia, & aliis huiuſmodi, quæ paſſim naſcũtur in hortis & campeſtribus, atque vim lethiferã ac pernicioſam ſortita ſunt? abſit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc ſequi exemplũ Dioſcoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatiſſimorũ auctorum, quàm alterius quicunque ſit. illi enim non contenti ſimplicibus medicamentis, quæ ſuis in locis naſcebantur, peregrinis etiam vti voluerũt. quos tamen tantũ abeſt, vt ſtultos dicamus, vt etiam ſapientes iudicemus. Quare non potui ſatis mirari Fuchſium ita malè de Manna ſenſiſſe, quam omnibus, eo excepto, perſpicuum eſt ſine moleſtia ventrem purgare. Equidem optarem, vt ii, qui alicui medicamento vſum abrogare ſtudent, vel id æquius & modeſtius agerẽt, aut

Manna e ſecto arborũ cortice manans.

Petri Criniti error.

Serap. lapſus.

Mannæ temperamentum, & vires.

Fuchſij opinio reprobata.

è nostratibus ea proferrent, quæ eandem vim præstare possent. neque enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre velim modò hæc cùm illis viribus certare valeant. *Nomina.* Λίβανος καὶ λιβανωτὸς id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis, Vueirauch: Hispanis, Enciensо: Gallicis, Encens.

† ἄτομος. Hæc dicto hic, & paulò post legitur in vulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo verò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum videbatur Marcello, Dioscoridem vsum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet ἄτομον in ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat quo modo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem videntur ab Oribasio sublatæ libro XII. vbi primò non ἄτομος, sed ἄτμητος legitur, quæ vox sine controuersia illæsum, atque non scissum thus facit: secundò verò nihil legitur. quod argumento est, atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem σύχγρος, quæ vox vt est illius factitii thuris cognomentum, Oribasio teste, legitimum, ita non mutanda videtur.

† Hic vulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ ὀρίνιοι κοπίσκον καλοῦσι, id est: Arabias, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum vocant. Marcellus non ἀραβίας, sed ἐρέβιας legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libr. XII. vbi ὁ ἐρέβιος tantùm, reliqua verò vt addititia non leguntur.

† Exemplaria Græca vulgata hoc in loco legunt μαθολευόμενος: quæ vox, in itinere, à Ruellio, & artificiose conformatum, vertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.

PINVS.

PICEA.

PINVS, ET PICEA. CAP. LXXXIII.

PINVS, ET PICEA generi eidẽ adscribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctionẽ. arbores vulgò cognitæ. Quarũ cortex adstringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, vlceribus summũ corpus occupantibus, ambustisq; cum spuma argenti, & manna: vlcera delicatulorũ acrimoniam recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricẽ perducit: tritus cũ sutorio atramento serpẽtia cohibet: suffitu partus, & secundas eiicit: potus aluum sistit, vrinam mouet. Folia eorum trita, & illita inflammationes leniũt, vulnera ab inflammatione vindicant: trita autẽ, & decocta in aceto feruẽti collutione dẽtium dolores mulcent: hepaticis vtilia sunt drachmæ põdere in aqua, aut mulsa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idẽ præstãt. Teda earũ particulatim secta,

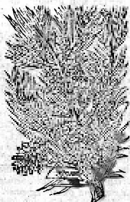
ſecta, ſi in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit ſpatha acoporum, peſſorúmque compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſsimè imponitur, quibus palpebras ornant, colorémque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabríſque genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides appellantur pinorum, piceæq; fructus, qui in conis inueniuntur: Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſſi, & pectoris vitiis auxiliantur, per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cùm repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & veſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt, datæ cum portulacæ ſucco, virium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, vetuſtæ tuſſi, ac tabitudini conferunt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

Pini hiſtoria, eiuſq; genera.

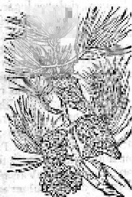
NOSTRAE nimirum negligentiæ adſcribendum foret, cùm nos aſſiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum ſyluæ, niſi harum omnium ampliſſimam, verámque hiſtoriam traderemus: eóque magis ad hoc teneri videor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorúmque nonnullos eum ſecutos, in huiuſcemodi plantarum hiſtoria, qui reſinas fundunt, lōgè ab eo diſſentire, quod in Tridētinis montibus noſtris oculis perſpectum, apud alios etiā teſtatum relinquere poſſumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophraſtum libro III. cap. x. de plantarum hiſtoria, duas Pini ſpecies adnotaſſe, domeſticam alteram, alteram verò ſylueſtrem: huiúſque in maritimam, & montanam diſtinctionem feciſſe, hiſce verbis. Pinorum aliam vrbanam, aliam ſylueſtrem aſſignant. Sylueſtris binum ſtatuunt genus, quorum alterum Idæam, alterum maritimam vocant. Harum rectior, celſior, materiéque craſſior Idæa: folio imbecilliori, tenuiórique maritima: & cortice læuiori, vtilíque ad coria, quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuíque dehiſcens: Idææ oblongior, viridis, minúſque hiſcens, tanquam ſylueſtrior. hactenus Theophraſtus. Verùm non deſunt, qui contendant Theophraſtum hæc de picea ſcripſiſſe, non autem de pinu: ea nimirum ratione freti, quòd πεύκη, de qua hic diſſerit Theophraſtus, Græcis piceam, non pinum ſignificet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communem Græcorum ſentētiam ſecutus libro, quem arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophraſt. περὶ πεύκης Græcè ſcriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace viri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quòd propterea eum Græci ſermonis imperitum iudicem, ſed quòd mihi videatur non diu verſatus in Theophraſti & Galeni lectione, aut de plantis iis ſcripſiſſe, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura ſunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium eſt, quin veteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea vſurpauerint. Neq; certè veriſimile eſt, Theodorum Theophraſti interpretē natione Græcū, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritiſſimum, ignoraſſe quid per illa tam vſitata & trita vocabula intelligerent Græci ſcriptores. Deinde Theophraſtus ipſe τῆς πεύκης nucē στρόβιλον vocat. ex quo palam fit, eū nomine πεύκης de pinu, nō autem de picea ſcripſiſſe. Quandoquidem στρόβιλος non aliud deſignat, quàm nucem pineam, vt apertè declarat Galenus libro II. de alimentorum facultatibus his verbis. Nux pinea boni ac craſſi eſt ſucci, multúmque nutrit, non tamen facilè coquitur. Appellant autem nunc Græci ipſam non κῶνον, ſed στρόβιλον. Idem libro de cibis boni & mali ſucci, ita ſcribit. His ipſis plus craſſi, nō autem mali, ſucci habet nucleus pineus, qui κῶνος vocatur. ipſum verò etiam στροβίλους veteres appellant. Item libro VII. de ſimplicium medicam. facultatibus, ſic inquit. Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant, & ſtrobilon &c. Adhæc commentario quarto de victus ratione in morbis acutis apud eundem hęc ſcripta leguntur. Nempe κόκκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, ſed κῶνος magis ab antiquis Græcis appellatur, veluti à recentioribus medicis propemodum omnibus στρόβιλος. Galeno denique adſtipulatur Symeon Sethi, vtpote qui nucleos pineos καρύδια τοῦ στροβίλους etiam nominet. Ex quibus vtique conſtare puto contra Bellonii opinionem, Theophraſtum ſub πεύκης vocabulo pinum deſcripſiſſe, non piceam. Nam ſi Theophraſto peuce ſtrobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non video, quo modo is piceæ fructus eſſe poſſit, cuius nuclei non ſunt edendo, Bellonii etiam teſtimonio. Quòd inſuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophraſtus, illud maximo eſſe poteſt argumēto, quod nuſquam picea viſa ſit vrbana, niſi fortè è ſylueſtrium ſemine ad ſpectaculum in hortis ſata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in

Petri Bellonij opinio exploſa.

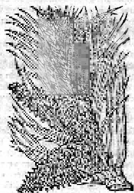
PINVS SYLVESTRIS.

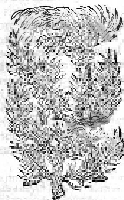
PINVS MARITIMA.

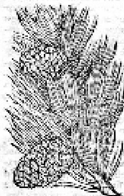
PINVS MARITIMA ALTERA.

PINVS SYLV. MVGO

PINVS SYL. TEMBR.

pinu, quæ domestica atque vrbana frequentissima conspicitur. Hinc porrò factum est, vt Bellonius sua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit. Quippe illud falsum est, quòd ex teda piceæ fiat pix, vt Bellonius asserit, peperam, meo iudicio, Theophra. hoc loco interpretatus. Siquidem rara ad modum est picea, quæ tedam habeat: atque pix omnis, cuius est vsus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, vbi ingentissimæ ac frequentissimæ sunt pinorum syluæ. Cæterùm his, quæ de syluestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia. siquidem agrestes, quæ plurimæ in maritimis nostris Senensibus proueniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se faciiè dehiscentem. Quæ verò numerosæ virescunt in Ananiis, reliquisque Tridentinis montibus, fructu constant paruo, breui, qui quam primùm aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decidit. Sed id euenire existimamus, climatū, & regionum varietate, vel etiam quòd maritimæ plura sint genera. quandoquidem in maritimis Pisarum oris syluestres proueniunt pini, qui breues nuces edunt, cupressi modo, non tamen rotundas, sed acuminatas, vt pictura, quam

Pinorum syluestriū species.

quam hîc exhibemus, ostendit. Quinetiam in eodem Tridentino agro iisdem Ananiis, & vallis Flemarum montibus aliæ duæ syluestrium visuntur species à prædictis longè figura dissidentes: quarum vnam vulgò Mughi incolæ vocant, quæ sine stipite medio, ramos circumquaque à radice fundentes, humi repunt spatio cubitorum decem, quindecimq́;: quales etiã apud Ananios Rouena monte, & in aliis plerisque harum vallium locis apertè conspici possunt. Proferũt hæ fructus paulò minores cæteris syluestribus, sed qui magis resinam fundant. Harum ramis vtuntur incolæ ad vasa vinaria cingenda: sunt enim tenaces admodum, & flexiles. Alterius verò speciei sunt, quas Cembri, & Cirmoli vulgò vocant, quarũ numerosissimas plantas ipse sæpe ac sæpius vidi, tum in Gauia Phœbeæ vallis, tum in Flemensibus, Vulturenæ, & Rhetinorum mõtibus. Hæ quidem speciosa proueniunt proceritate, ita vt ad tabulas parandas materiem non modò pulcherrimam præbeant, sed etiam suauiter odoratam: attamen non tanta assurgunt altitudine, quanta cæteræ syluestres. Ramos è caudice promunt, ceu & picea, qui pini frondibus virent. Caudicis cortex non vt pino subrubet, sed abietis modo subalbet. Fructus tam longitudine, quàm crassitudine piceo æquè similis est, breuior tamen, resinosus, colore in nigrum purpurascente: inter cuius nucamenta nuces recluduutur domesticis similes, minores tamen, triangulares, breues, fractu faciles, vt quæ dentibus facilè cedant: sapore quadámtenus domesticas referunt, nisi quòd gustui quandam penè incensibilem relinquant asperitatem: quòd omnium syluestrium proprium est. Ex quo facilè adducor, vt credam hoc nucum pinearum genus illud esse, quod Plinius lib. X V. cap. X. Tarentinum vocat, digitis fragili putamine, auiumq́; expositum furto in arbore. Etenim illæ ita fragiles sunt, vt non difficulter ab auibus rostro frãgantur. Ab iisdem pinis resina tum alba, tum odorata, veluti ab aliis sui generis manat. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra venarum serie placeant, sed quòd etiam odoris fragrantia præstent: id enim ad eorum hypocausta paranda, quibus maximè ob frigidissimam regionis temperiem & indigẽt, & vtuntur, plurimum affert ornamenti. Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus (quãtum ex eius verbis colligere potui) pinastrum esse censet.

Bellonij alsa opinio explosa.

Sed non rectè, mea quidem sententia. nanque pinaster, Plinio libro X V I. cap. X. auctore, nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine: gigniturque non modò in montibus, sed etiam in planis, Bellonio verò contrà, pinaster pino humilior est: & plana, & montium supercilia prorsus respuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelsissimis montium iugis. Huic profectò vt quis adstipularetur, fortasse ex eo adduci posset, quòd peregrinationi, quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasq́; regiones se fecisse fatetur, plura tribuere vellet, quàm probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperàm refragatur, ita vt suam putet auctoritatem illis præferendam esse. Sed ego miror, quòd mihi relatum sit virum hunc esse vulgaris peritiæ, neq; tot loca peragrasse, quot eius scripta perhibent. Quòd autem ad rem nostram attinet, Bellonius vbi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri vocem ex versione Latina frequẽter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnouisse plantam, quòd non nascatur in Græciæ, aut Asiæ montibus: atque ideo nullum esse ex Græcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminerit. Sed quanta sit huius boni viri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, vbi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, vnum vrbanum, alterum syluestre. Veruntamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto πεύκη piceã significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hic de picea syluestri sit locutus, demus illi ita esse, quid respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία. legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subiiciamus ergo quæ Theophrastus lib. I I I. cap. I I I I. de plãtarum historia in censu arborum quæ in montibus nascuntur, contra Bellonii sententiam posteritatis memoriæ prodidit, iis verbis. Ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται. περὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc est. Montibus autem propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ, abies, picea, pinaster. Addamus præterea quæ eodem capite, vbi plantarum meminit, quæ perpetuò virent, idem sic habet. ἀείφυλλα μὲν οὖν τῶν ἀγρίων ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. id est. Ergo inter syluestria perpetuò virent, quæ primo volumine retulimus, abies, picea, pinaster. Ex his itaque manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legisse, plura etiam temere & falsò scriptis tradidisse: vt hinc ipsum inanis gloriæ, vel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm veritatis studiosum fuisse facilè iudicem. Cæterùm non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptissimas esse, cùm laricem non ignoraret materiel præstantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam esse.

Plinij lapsus.

Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie videmus) quòd pini interitus est, vt teda fiat. Cuius verba sunt hæc loco suprà citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars externa caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo. quod sponte accidit vbertate arboris lar

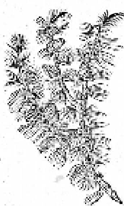
Teda consideratio.

ris largissima, quoad quis coniectare possit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro VI. cap. XV. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, vt antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq; sit, quoniam purgatissima est, assidet: & collecta, densataque pinguedinem reddit. Reliquũ verò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quę in tedam omni ex parte mutatæ sint, obesitate moriuntur, vt dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ vltra modum pinguerint. hæc ille. Cæterum quòd teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri possit, ita vt pinus non sua vtique sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarum, his verbis. Idæi vbi arboris caudicẽ cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda vno cùm plurimùm anno affirmant. Idq; cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Posthac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamque humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille. Quibus palam est contabescente pino, tam sponte, quàm arte fieri oririque tedam. Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutisse Plinium: quippe qui libr. XVI. cap. X. vbi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cùm inquit. Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua: parcior, liquidiorque, quàm picea: flammis, ac lumini sacrorum etiam grata. Et libro eodem cap. XVIII. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quædam in vniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cæteræ, è quibus resina gignitur. hæc Plinius. Verùm si quis Plinii defensor diceret, per tedã ipsum hoc in loco non aliud intelligere, quàm pinum, itaque cum tueri vellet, hanc tutelam illud (vt puto) vanam esse ostendit, quòd cùm eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, & primũ omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinum pro teda accepisse videtur, cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam versatur errore Adamus Lonicerus Ruellium secutus in suo de plantarum historia volumine, vbi fictam potius, quàm veram arborem pro teda pinxisse videtur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex aliis etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguissimam excisimus. Quapropter dicebat Theophrastus lib. IIII. cap. VI. de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atque picea, & omnino quæ tedam in sese gerunt. Quibus clarè patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo sit, vt & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, vt teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum vires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarissimum ab huiuscemodi lapsu vindicare vellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit vsus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademque facies, minimè animaduertens, quàm magno ipse quoque fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alii. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me vidisse nunquam (etsi centenas laricum syluas viderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaque vt vera eius quoque promulgetur historia, hic ea de larice disseremus, quæ & vidimus, & experiẽtia comprobauimus.

Plinij error, et quorundam.

Plinij & Ruellij error.

LARIX.

Laricis historia.

LARIX igitur arbor est eximiæ proceritatis, cortice perquàm crasso (non autem læuiori, quàm picea, vt Adamus Lonicerus scribit) in rimas vndique dehiscente, intúsque rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: foliis circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidũt, ibiq; marcescunt: ita vt sola larix inter cæteras resinã fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem vitam

tran

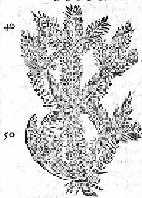
transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, vt Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupressinis admodum similes sunt, neque ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui vere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem vniuersam mirum in modū condecorant. quippe cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum viatorum oculos remorantur. Ligni materies durissima, præsertimq; rubescens, & in caudicis meditullio sita: eaq; propter in ædificiis omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanū profectò est credere (vt Plinius, Vitruuius, & recentiorum plerique perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones vertatur, sed veluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quandoquidem haud rectè cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim valle Ananiis contermina, quam Solis nuncupant, ac aliis multis Camonicæ, & Eliotropiæ vallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius illis maxima conflagratur copia. Nanque (vt referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo. quin & lignum eius siccum, cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm vehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt. Cæterùm selectissimum Agaricum in larice prouenit. nanque ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantissimum agaricum parua quadam securi à laricibus compluribus deieci, emiq; sæpius ab his, qui resinas colligūt. Nascitur etiam agaricum (vt prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in aliis arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agaricum Comachii in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id vidisse ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuero ipse in tota Hetruria, in aliisque quàm plurimis Italiæ locis, denique in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouinciis, vbi syluę quercubus, cerris, ilicibus, suberibusque refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam vidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere viderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus vbique passim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm è silice calybe excutitur: quinetiam iis ignitis ad machinulas exonerandas venatores frequentissimè vtuntur. Ad hæc quanuis in Tridentinis montibus, præsertimq; Ananiensibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus, in nulla tamen agaricum, præterquàm in larice, nascitur. Porrò ex larice etiámnū præstātissima illa resina manat, quę falsò officinis terebinthina vocatur, cū terebintina ex terebintho proueniat. Verū cū mercatores præterito iam æuo terebinthinā ad nos minimè afferrēt, ob idq; larigna eius loco vterētur tū medici, tum myropolæ, facilè factū est, vt larigna ex vsu sibi terebinthinæ nomen vendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea passim occupauerit, vt etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, vicem suppleat, omnibus notissimum arbitror. Attamen Fuchsius vir alioqui doctissimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ vice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (vt dixi) pro terebinthina larignam vsurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco vendebatur, vt ipse libro tertio de comp. medic. per genera memoriæ prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna vocata, prædictis planè humidior: substantia verò similis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinæ institores vendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore gustu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna vocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreque discutiendi virtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui iis contermini sunt, vernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua nō defluit: sed qui ipsam colligunt,

Resina larigna.

Plinij, & Vitruuij error.

Agaricū laricis innascens.

ABIES.

magno, & longo, terebro laricis caudicem ad medullam vsq; per æstatem perforant, & inde manantem resinam vasculis quibusdā è piceo cortice [illegible] excipiunt. Splēdidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorē verò annosę. Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus propè medullam ipsam pannum quoddam albicans quandoque, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, vt vix alterum ab altero discerni possit. Vtuntur hoc incolæ ad vulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos. Cæterùm admodum inter se similes

Pannum in larice nascens.

les

les ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt *Picea, & Abietis histor.* PICEA, & ABIES, ita vt sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem vtrique proceritas: ambæ iisdem sunt foliis oblongis, duris, ac densis: vtriusque ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & foliis euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceę folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, læuiora, minùsque pungentia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti verò albicat, etsi flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunque ad terram flectuntur: quod in abiegnis non visitur. Ligni denique materies piceæ multò speciosior, ac etiam vtilior: habet enim venas rectiores, minùsque nodosas. In picearum genere sola fœmina fructus adfert, sed in Ananiensibus, cæterisque Tridentinis montibus abies omnis infructifera est, etsi Plinius abietem fructiferam fecerit. Picea fert resinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. *Abietis lacryma.* Abies verò inter corticem & corticem præstantissimum liquorem illum concludit, quem vulgò LAGRIMO, quasi abietis lacrymam, appellant: de quo veteres nihil (quod equidem sciam) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit, per abietis lacrymam intellexisse Galenum libro III. de compositione medicamentorum per genera paulò antè citato, piceam illam liquidam resinam, quam pro terebinthina institores vendebant. Cuius rei illud indicium esse videtur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimilem, quod in abiegna lacryma maximè notatur: & quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior. nanq; huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, vt suspicandum putauerim, in his Galeni verbis librariorum fortasse culpa mendum aliquod subesse, licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia in quàm plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (vt supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbii medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hanc que illa calidiorem esse. *Error quorundam.* Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices vomicæ modo coaceruatur, & secto corio (vt in abscessibus sanie vexatis fieri solet) elicitur: hæc verò manat è laricis caudice ad medullam vsque perforato, vt ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, vt rem omnẽ hac in historia exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, vt hac impostura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnã pluri faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatã larignam, & ad vltimam claritatẽ redactam pro abiegna vendi tẽt, cùm rarissimi reperiãtur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lacryma substantia minus consistat, odore præstantissimo fragret, & gustui larigna sit amarior, ad annumq; asseruata quadãntenus flauescat. *Abiegnæ lacrymæ vires.* Ea vulneribus recentibus maximum affert præsidium, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota renum calculos eiicit, arthriticos dolores mulcet, coxendicúmque cruciatus lenit. Capitis vulnera mirificè sanat, adeò vt hac sola nonnulli vtantur. Additur & in antidotis balsami vice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: verùm in Tridentinis montibus, vbi vndique ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus, & fructibus infœcunda. Sed vt ad piceam nostra redeat oratio, *Bellonij opinio falsa.* non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atque etiam ex notis, quas suæ piceæ assignauit, aliquod pinastri genus intelligere videtur. Cæterùm arbor, quam idem sua tantùm auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperàm Sapinum vocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, vt sæpe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, vt suprà dictum est. Idcirco Plinius libro XVI. cap. XXIIII. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens. Insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem libro cap. X. quemadmodum & Dioscorides libro IIII. Taxum autem (vt obseruauimus) maximè foliis æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat. nam Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, vt eius verba declarant libro XVI. cap. XXXIX. vbi ita scribit. Abietis quæ pars a terra fuit, enodis est. Hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita Sapinus vocatur, superior pars nodosa duriórque sussterna. Quibus vtiq; Plinii verbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantùm abietis partem, sicuti etiã Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quòd audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè vulgarem & confusam nomenclationem secutus, vt eam veram putauit, ita etiam Piceam Sapinum appellauit. Sed is mihi quidem non videtur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum historiam, neque in Theophrasto cognouisse quòd πεύκη & πίτυς significarent, neque etiam animaduertisse, quòd hæ duæ voces sæpe à Græcis vna pro altera vsurpantur. Sed hic fusius, quàm deceat, aliquot Bellonii errata persecuti sumus. alius enim locus erit, ni si quid mihi humanitus accidat, vbi alia plura in hoc

Nomina.

LENTISCVS.

in hoc genere cō sultò tractabimus. Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς, Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonobar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin. Quæ autem Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Rot dannenbau. Hispanicè. Pino negro: Gallicè, Vng abre du genre du pin. Quę deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, & Germanico Lerchenbaum vocatur. Quæ deniq; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thānen, siue Thannenbaum.

LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor est. Cui toti vis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibúsque cognatæ insunt vires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & vbi abunde cocta, refrigeratáq; sunt, folia abiiciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crassitudinem. Lētiscus sua astringēdi dote, valet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluuia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è vulua, & eiusdem, aut sedis procidentia. In totum acaciæ, & hypocistidis vicem repræsentat. Idem facit succus è tritis foliis. Decoctū fotu caua explet, & fracta ossa ferruminat, vuluæ fluxiones sistit, nomas arcet, vrinam pellit, motus dentiū collutione stabilit. Virentes surculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricātur. Fit è semine oleum astrictoriam vim habens: quod prodest, cū quid astringi opus est. Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscina cognominatur, & ab aliquibus mastiche. Pota vtilis est sanguinem reijcientibus, & tussi veteri: stomacho auxiliatur, sed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima, & copiosissima in insula Chio prouenit. Præfertur, nitedulæ modo, resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, retorrida, friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæq; pineæ nucis mistura.

Lētisci cōsideratio.

LENTISCVS in Italia frequētissima nascitur, præsertimq; in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificiis, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni vbique copiosa oritur, in Cāpania maximè. Cæterùm Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgunt: nonnullæ verò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed virgultis, stolonibusq; innumeris corylorū syluestrium modo dissiliunt. veruntamen Lentiscus tum ramis, tum foliis densior constat, magisq; virgultorum cacuminibus ad terrā deflectitur. Foliis vtraq; est pistacii graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obscurum virentibus, in ambitu tamen rubent, sicuti & quibusdam venulis. Perpetua fronde viret. Cortice est subrufo, lento, tenaci, flexibilique. Profert terebinthi modo, præter racemosos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus: qui tandē veterascens vertitur in bestiolas iis persimiles, quæ ex vlmi, & terebinthi folliculis euolant. Tota planta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipsam deuitant. Sed Lentiscum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio sorbi, ac'n's syluestris punicæ rubentibus, vt Ruellius scribit, hactenus nonvidi, nec id vnquā me legisse memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatum crediderim, quemadmodum & Hermolaū, qui ea esse lentisci folia existimat, quibus coriarii Venetiis pelles cōficiunt, vulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentisco differt, etsi cum terebintho aliquam habeat similitudinem. Fert etiam Lentiscus Italica mastichen, vt ipse attestari possum: quanquam non ea copia, qua in Chio, & Creta Aegæi insulis. Itaque immeritò à nonnullis notatur Auicenna, quòd mastichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ii, qui maiori

Ruel. & Hermolai lapsus.

Mastiches considera tio.

iori in errore versantur, existimauerint non alibi fortasse, quàm in Chio nasci. Indicã mastichen è spinosa quadam planta manare, non solùm Theophrastus, sed etiam alii tradidere, quemadmodum & Plinius, qui lib. XLI. cap. XVII. non modò Chiæ mastiches meminit, sed aliarum quoq;, quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontóque proueniunt. Lentisci meminit Galenus libro VIII. de simp. medicam. facultatibus, sic inquiens. Lentiscus facultate ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccat igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodãmodo est medius, & symmetrus. Similem omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac foliis, præterea fructu, & cortice: ac si succum ex foliis eius viridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatè adstringens. Itaque bibitur & per se, & cum aliis medicamentis, quæ dysenterias, & alui affectus sanant. quin & ad sanguinis expulsiones, sanguinísque ex vtero eruptiones, tum sedis, vuluæq; procidentias idoneus est, vtpote ad hypocistida nónihil propè accedens. Meminit idem & mastiches libro VII. simpl. medic. his verbis. Mastiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrariis composita facultatibus est, adstringente videlicet, & emolliente. Proinde stomachi, ventris, intestinorum, iecorisq; inflammationibus competit, vtputa secundo ordine excalfaciens, & desiccans. Nigra verò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis desiccat, tum minus adstrictoriæ facultatis est particeps: quamobrem aptior est ad ea, quæ validiorem digestionem per halitum exposcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum est remediũ. Porrò oleum, vnguentúmque mastichinum ex Chia conficitur, non admodum sanè ex Aegyptia. cæterùm similis est & ipsum mastichæ facultatis. Hæc de lentisco, & mastiche Galenus posteritatis memoriæ prodidit. Sed cùm mastiche mihi Caphuram in memoriam redegerit, quòd certò sciam, eam mastiche, ardenti aqua, zedoariáque ab impostoribus adulterari, cúmque Dioscorides, Galenus, & cæteri illius seculi scriptores ipsam non solùm non adnotauerint, sed ne nouerint quidem, silentio minimè dissimulandum fore putauimus, quò magis legentibus satisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perlustrarunt, memoriæ proditum est. CAPHVRA igitur est gummi arboris cuiusdam in India nascentis tanta magnitudine, ac proceritate, vt sub eius vmbra hominum centuriæ recondi possint. Nascitur hæc arbor in montibus mari propinquis, materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cùm frequentibus cælum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, vel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interueniis ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, veluti resinæ, illisq; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum vel calóre solis excocta, vel ignium vi candescit. hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longiorique perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia vilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costúmque, in templis dicent. Sed hæ omnes in duo tantùm fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam. siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata verò, quæ solis, vel ignis ardore excocta, atque purgata album contraxit colorem, vtpote & cera Fuchsius libro primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cùm cælũ crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, vel cùm regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd similiter ex terræ cõcussu magna tũ sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra: quandoquidem nec Serapionis, nec aliorũ quoruncunq; hanc fuisse sententiã existimem: cùm tam ipse, quàm cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam vastissimæ proceritatis gummi, vel resinam Caphuram esse scribant. Nimirum oscitanter de hac scripsisse videtur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens Quod profectò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant. Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm vehementer etiam in aquam proiecta conflagret, fit perquàm odorata, & adeò tenuium partium, vt sæpe per se in auram euanescat, illis reclamare videtur. Quo fit, vt quis suspicari possit, aut legit

Lentisci vires ex Galeno.

Mastiches vires ex Galeno.

Caphuræ historia, et genera.

Fuch. opinio impro[illegible]

Platearij error.

Caphuræ temperamentum & vires.

legitimam Caphuram ad nos non aduchi, aut hoc loco Arabum monuméta (vt in aliisquàm plurimis) esse vitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandescentes inflammationes restinguit præsertimq; iocineris. Renes, & seminaria vasa refrigerat, sanguinémque cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem concilian dum, & ad arcendas tam vulnerum, quàm vlcerum inflãmationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœã, & albas vuluæ fluxiones efficax est cũ succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo ventri, testibus, renibusq; illita: quæ tamen antea psyllii seminis spissaméto, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum vrticę semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circũlita. Collyriis ad calidas oculorum lippitudines vtiliter imponitur. Renibus, ac testibus illita venerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde cõmodè antidotis admiscetur, quæ contra venena, venenosorum animalium ictum & pestilentes effectus conficiuntur. In vniuersum viribus innumeris pollet, quas breuitati cõsulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoq; manibus scisso, Caphura ponatur. quòd si humore madeat, syncerae est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterùm nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaq; sæpe deluduntur seplasiarii. Asseruatur tamen securè vase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllii semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asseruari putent. quod nec planè comprobandum videtur. Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq; igne, & arte vitreis organis elaboratur, sic vt candescat, atque pelluceat. σχῖνος Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentisco, Italis: Mata, aut Arueira, Hispanis: Lentisque, Gallis. Huius resina μαστίχη Græcè vocatur: Latinè, Mastiche, aut Resina lentiscina: Arabicè, Mastehc, Masteche, siue Mastoche: Italicè, Mastice: Germanicè ac Gallicè, Mastic: Hispanicè, Almastiga.

Caphuræ probat.o, & conseruatio.

Nomina.

Quod Arabibus Kaphor, seu Chafur, recentioribus Græcis κάφουρα, vt etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Campher: Gallis, Camphre.

TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor est. Cuius folia, & semẽ, & cortex astringunt, & ad eadem, ad quæ lentiscus, cõuenuit, simili parata modo, sumptáque. Fructus esui aptus est, sed stomacho aduersatur: excalfacit, vrinã mouet, venerẽ excitat: contra phalangiorum morsus conuenienter in vino bibitur. Resina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiam in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus insulis. Sed præualet cãdida, pellucida vitreo colore, & in cæruleũ vergente, terebinthũ olés. Terebinthina resinas omnes antecedit proxima lentiscina, & è pinu, & abiete: has sequitur è picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, mollire, discutere, expurgare. Tussi, ac tabi conueniunt per se, aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam ciunt, cruda concoquunt, ventrẽ emolliunt, palpebras cõmodissimè replicãt lepras tollunt, cum ærugine, ac sutorio atramento, nitróque: auribus saniem emanãtibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium vtiles, malagmatis, acopisq; admiscentur. Laterum dolori bus per se, ilitu & appositu auxilio sunt.

TEREBINTHVS.

RESINAE ALIAE. CAP. LXXVII.

LIQVIDA resina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ sibi cognomentũ vẽdicauit. A Gallia quoque subalpina: quã vernaculo nomine larica, hoc est, lariginã, appellant incolæ. Eã in linctu, & per se magnopere prodest tussi veteri. Colore inter se distãt: siquidẽ alia cãdida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, vt larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinã, quæ ad eadẽ pollet. Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ

abiete, aliæ picea, & pinu exierũt Eligi debet longè omniũ odoratissima, trãslucens, non retorrida, neque diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. E picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim sunt, atque thus odore imitãtur. Præstãtiores à Pityusa insula deferũtur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur. veruntamen eorundẽ gratia, quorũ & illæ, sumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in vase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque resinæ congius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterũm vbi refrixit, in fictile nõ picatum, quod aconitum vocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximij candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta sordes excernatur. Vruntur quoque sine aqua, primùm lento igne, & vbi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissionẽ discoquuntur, vsque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint: mox, vt dictum est, reponuntur. Aridas vnius diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorũ colorationibus magnopere vtiles sunt. E resina perinde atq; thure, fuligo excipitur, ad circũlitiones idonea: qbus palpebras fucẽt, & colorẽ mentiũtur. pdest glabris genis, collacrymationibus, erosisq; oculorũ angulis. Ex ea fit atramentũ scriptorũ.

Terebinthi histor. ex Theophrasto. TEREBINTHORVM (vt Theophrastus memoriæ prodidit lib. III. capite XV. de historia plantarum) alia mascula, alia fœmina. Mascula sterilis est, ob idq; sexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia viridem editum, rufum postmodum tingit, & cum vua maturescentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinosum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticosa, contortáque nascitur: at apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoráque: montem enim inibi terebinthis refertum, vt nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices validæ in profundo, atque in totum incorrupta hęc arbos habetur. Flos oleæ, verùm colore ruso. Folia circa vnum pediculum, pleraque specie laurinorum, coniugatim, quemadmodum sorbo, quodq; parte postrema acuminet, impar exit: verùm minus angulata, quàm sorbo, ambitúque laurino similiora, & pinguia cum vniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concaua, vt vlmus: quibus bestiolæ tanquam culices innascuntur. Fit in his resinosum quid, lentúmque: sed resina tamen non hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantùm adhæret: etsi non lauetur, postquàm collectus est, inter se cohærescit: cùm verò lauatur, candidus, probéque non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde libro IIII. capite V. historiæ plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amygdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc esse, ferréque nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed visu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius vti. hæc Theophrastus. Terebinthũ vidi ego primùm in colle vulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius videndi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperíque ipsam deinde in aliis compluribus Hetruriæ locis, videlicet in collapsis Romanorum ædificiis, ac ruderibus: sed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto. *Resina terebinthina.* Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium pręstantissima sit, non tamen diu est, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, vel quòd esset aduectu aptior, vel quòd impostoribus ad adulterationem conueniret aditus hoc modo facilior fieret. Verùm liquida vt per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterùm quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (vt supra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi vendicauerat, sed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnáque resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, vt hîc iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam, aridam fundant resinam: sed si quædam inue

inueniuntur, hæc est (vt Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quòd omnis abies, quæ resinam fundit, tabida sit, putris, & cariosa. Brasauolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quòd scilicet Plinius libro XXIIII. capite VI. tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidã è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides verò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quòd quanuis asserat Plinius, siccas resinas è pinu, & picea colligi, non propterea obstat, quominus ferant pariter huiuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus variisq; locis, è pinu, piceáq; antea longo tempore cæsis, solisq; ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, vel trabibus, quæ ædificiis coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Plinium errasse, quòd liquidarum generi lentiscinã adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcaq; dicitur, illius species est, quam coquere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, vtpote crystallina, hyacinthina, saturatoq; colore, pro resinarum ex quibus conficitur, varietate. quippe (vt Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ verò à Colophone Ioniæ vrbe sibi cognomentum comparauit, est (vt refert Plinius libro XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neque alia de causa vocatur & Hispanica, & Græca, nisi quòd ex iisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum est aliam ab hac, quæ neque fricta, neque excocta est, haberi Colophoniam: siquidem scribit Dioscorides quòd pinea, piceaque liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idque Colophonia per excellentiam vocabatur. Quod item testatur Galenus libro VII. de compos. med. per genera, cùm inquit. Quoniam verò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerũt, sciendum venit, aliam quandam esse colophoniam Chiæ mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, vt abietina, & calore sicut illa mediocri prædita. nascitur admodum modica, atque ob id pretiosa est. Porrò si quispiam diceret, non cognouisse Pliniũ, neque Dioscoridem, liquidam abiegnã, quam aliqui lacrymam, nonnulli verò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à veritate desciscere putauerim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthi, & resinarum meminit Galenus libro VIII. de simplic. medicam. facultate, vbi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaque quòd etiam deficcent, manifestum est: recentes quidem etiamnum, humidique modicè, sicci verò, ordine secundo. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, vt mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam vrinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis differens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate verò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis: præterea quòd nonnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam vocant mastichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adest adstrictio, adeò vt stomachi ventrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate vacans desiccatio: minimùm enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atque mastiche, adstrictionem possidens. Cæterùm adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, vt & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorẽ habeat partium tenuitatẽ. Attamen picea, & hac etiã magis strobilina acriores quidẽ ea sunt, sed non magis tamen digerũt, neq; attrahunt. Mediæ inter has quæ sunt pinea, & abietina, acriores quidem terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ. Et libro III. de compositione medicamẽtorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri crassitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alii colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur. His ambabus siccior est, quæ dicitur pityinon physema, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu

Brasſ. opinio reprobata. *Colophonia cõsid.* *Terebinthi vires ex Gal.* *Resinarũ vires ex Gal.*

ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci, vsus autē sum fricta, & liquidis. Iam verò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media vtriusque est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox verò abietina, deinde terebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, vt quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc verba scribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, post quas picea, strobilinaque numeratur. In his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima verò terebinthina sentire videtur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinā esse dixi. hactenus de resinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum est, quòd hoc in loco cæteris strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in vniuersum in medicamentis cōponendis à Dioscoride nequaquā dissentit, videlicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, vt paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentū in multiplices vsus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè Baton, Boton, Botin, siue Albotin: Italicè, Terebintho. Resina verò ita Latinis vocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratin, siue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

Nomina.

PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

Pix liquida, quam alij conum vocant, è pinguissimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, læuis. Contra venena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & vuæ inflāmationes, anginæq; vtiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentiū morsibus: adiecta verò pari cera, scabros vngues extricat, impitiginesq; emendat: vuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinâq; hordeacea, & pueri impubis vrina decocta, strumas rumpit: cohibet vlcera, quæ serpunt, cū pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna & cerato profundos vlcerū sinus conglutinat: rimis sedis, & pedum magno auxilio illinitur: vlcera replet, & cum melle purgat: quin & cum vua passa, & melle carbunculos, & putrida vlcera emarginat, disrumpitq;. Erodentibus medicamētis, quas septas vocant, probè immiscetur.

PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

E pice fit quod pisselæon appellāt separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum lacti. Nam expansa, quandiu pix coquitur, supra cortinā vellera pura madescunt, acceptoq; halitu eius exprimuntur in vas, idq; tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet vtilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum vlcera, scabiemq; emēdat.

FVLIGO LIQVIDAE PICIS. CAP. LXXX.

Fit hoc modo è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucerņamq; fictili vase in clibani speciem cōformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, vt clibani esse solent, operito, & adoleri finito: cōsumptoq; liquore nouū infundito, quoad sufficientē vsui fuliginem collegeris. Vis ei astringens, acrisq;. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & venustant, & ad circumlitiones. Item vbi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lacrymososq; oculos, insuper ad eorundem vlcera non inutilis est.

PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Liqvida pix decocta in spissam coit, quā vocāt aliqui palimpissam. quo in genere quædam visci modo lētescit, boscas cognominata: altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa,

rufa, resinosa. Talis Brutia, & Lycia picis, resinæq; simul naturam habentes. Calfactoriam vim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panósque discutit, vlcera replet: vulnerariis medicaminibus commodè permiscetur.

ZOPISSA. CAP. LXXXII.

ZOPISSAM aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine vocauerunt.

TAMETSI de pluribus Picis generibus, de oleo, earúmque fuligine diuersis, ac propriis capitibus differat Dioscorides, cùm tamen horum omnium historia notior sit, quàm vt à nobis explicari debeat, operæpretium non est, vt de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quónam modo pix ipsa conficiatur, vt illis & mihi sit satisfactũ, hîc rem paucis aperiam, omniaque de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quę passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigiis sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, vt ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde verò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, vt liquor è teda resudans in canalem totam axeam ambientem facilius defluere possit. Itaque concisam tedam in axea struis congerie locant, velut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearúmque frondosis ramis vndique tecta circundatáque, tum demum terra septa, lutóque obstructa, ne quóuis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succendunt eadem quoq; ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cũ desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiátque ob id congesta moles maximũ ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in scrobes ligneis asseribus circundatas, ne terra defluxam picem cõbibat: vnde postea & dolia, & cadi, & vtres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidátque, & liquor defluere desinat Sic enim picem fieri vidimus à syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti videntur Theophrastum libro IX. capite III. de historia plantarum, vbi eadem ferè ratione Macedones picem vre elatius tradidit. Picis facultatẽ memoriæ prodidit Galenus lib. VIII.

Picis conficiendæ ratio.

Picis facultates ex Gal.

simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca quidem desiccat, & excalfacit secũdo à me diocribus, siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quàm excalfacere. Humida verò contrà, plus videlicet calfacit, quàm desiccat: habétque nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulentos adiuuat. Satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam vim habent, atque concoquendi, digerendique: veluti & in gustu subamarum quid obtinent, & acre. Sic leprosos vngues eximunt mistæ cum cera, lichenásque detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida valentior est: arida verò pix tametsi ad hæc quidem deterior est glutinandis tamen vulneribus magis congruit. Ex his itaque clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis libro VII. eorundem simpl. vbi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed *Fuliginũ vires ex Galeno.* quæ speciatim in ea differentiæ sunt, eæ pro vsta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore simili quoque & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine vtuntur, in ocularias medicinas mista, eas videlicet, quæ ad oculos etiámnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiámnum fluxione vexantur, & vlcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc vsurpant quoque eam ad facultates, quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodammodo valentior est: magis etiam picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus vtuntur ad vitia palpebrarum vocata ptila, & erosos oculorum angulos, humidósque citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribúsque tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò superius diximus thuris fuliginẽ. πίσσα ὑγρὰ Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: *Nomina.* Arabibus, Eerf. Cest. Zeft, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut etiam Hispanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantùm. πίσσα ξηρὰ, καὶ παλιμπίσσα Græcè vocatur: Latinè, Pix sicca: Italicè, Pece secca: Gallis, Poix seche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes, Kepsen, seu Kapie: Hispani, Azei de pez.

† Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, vt communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, viscosa legitur in Oribasii codice manu scripto, libro XII. simplicium. Harum lectionum quę sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.

BITVMEN. CAP. LXXXIII.

Bitumen Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio est, vt purpuræ modo splédeat, sitque ponderosum ac validum odorem vibret. nigrum autem & sordidum, vitiosum est. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo vtuntur ad lucernarum lumina, olei vice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: nanque liquidi bituminis genus esse cõstat.

PISSASPHALTVM. CA. LXXXIIII.

Nascitur in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Cerauniis montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstúque in litus expuitur, illic coacta in glebas, mistã bitumini picem redolet.

NAPHTHA. CAP. LXXXV.

Naphtham vocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum. Vis ei ignium rapax, ita vt ex spatio protinus in eã transiliant. Ad suffusiones oculorum, & albugines vtilis. Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflãmatione tuetur: vuluarum procidentia, strangulationésque olfactu, suffitu, impositu, emendat: comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum vino, & castorio potum elicit: tussim veterem, & anhelitum adiuuat: serpẽtium morsibus, coxendicum, laterúmque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cũ ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dẽtium dolores oblitum. Cæterùm pilos incommodos siccum replicat, specillo impositum: concalfactum autem, & cũ farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorũ doloribus, lethargicisque prodest. Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

Bituminis consideratio.

Legitimvm quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod sciam) in Italiam non aduehitur: id nanque, quo officinæ vtuntur, impostura quędam est, pice, petroleo, & aliis nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historię minimè respondere videatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quã Iordanis amnis influit, qui ab vrbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palæstinæ topographiam edidit. Nil verò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis super natans, quod vndis ventóque agitatum in littore concrescit, densatur, coit, tenacissimúmque redditur. Nullum in hoc lacu (vt Galenus testatur lib. IIII. cap. XX. simpl. medicamentorum) animal, nullaque stirpis innascitur, neque visitur ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proiiciuntur, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quipper hoc esse verum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam vnaquæque nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alii quidem mare vocant mortuum, alii stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modò, sed & amara est. Salẽ verò etiã habet ex sese natum, perinde subamarum, primóque statim aspectu vnà cum vniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inicias, ne liquati quidẽ etiam possit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuò sale tenuissimo velut conspersus, vndiq; emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idque tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaque si volueris te ipsum deiicere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua, non sanè quia natura leuis sit, quod quidam veterũ sophistarum prodidit, sed vt cẽsuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq; in stagni illius aquã conieceris, deorsum haud feretur. quin verò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuiis citra submersionem portare valent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quã in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali. inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisque est. Ipsiq; tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereque quantò grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modũ iam inuenerunt, moderatam ad saliendum conficiendi salsu

ſalſuginem, ſi ouum in ea videatur natare:nam vbi etiámnum ſidit, ac nondum ſuper ſalſuginis ſuperficiem innatat,aquoſa magis eſt, & dulcis : grauiter verò ſalſa eſt, vbi tanta eſt ſalis copia indita, vt amplius liquari, qui poſtea adiicitur, nequeat. quam aquam ſi pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauiſſimam. Itaque ego quandoque inanem eſſe diuitis cuiuſdam ambitionem oſtendi,qui tantam in Italia maris mortui aquam deuexit,quæ ciſternam implere poſſet. Nam id ipſum ego expedite præſtiti, ſale plurimo in aquam potabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iſte,quem aliqui mare mortuum vocant, ille quidem eſt, quem ſacra teſtantur monumenta exortum eſſe, vbi Sodoma, Gomorrha, aliæque finitimæ ciuitates cæleſti igne abſorptę,ſubuerſæq; fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari ſcribit. Eructat continuè is(vt quidam Patriarcha. Hieroſolymitanus ſuis ſcriptis perhibet)nebuloſos quoſdam vapores fœtorem intolerabilem vibrantes,qui poſtea ventorum flamine per conualles olim fertiliſſimas exagitati, perpetuam ſterilitatem relinquunt, ita vt longo terrarum ſpatio nec herba,nec arbos,nec vllum deniq; germen proueniat, neq; víreſcat, niſi iuxta Hiericum, vbi ab Eliſei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia paſſuum excedere, latitudine maxima viginti quinque millia paſſuum implere. Idem Piſſaſphalti inter picis genera meminit libro XXIIII. capite VII. ſic inquiens. Eſt & Piſſaſphaltos miſta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro : quidam autem ipſi miſcent. Affertur ex eodem agro etiámnum hoc æuo : ſiquidem ex Apollonia Epiri, quam vulgò Valonam nuncupant, Venetias piſſaſphaltum pro picandis nauigiis copioſum importatur : quippe quòd pineæ pici commiſtum, valentiſſimè id muneris præſtet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit,vbi prope Leſinam non longè à Narenta foditur:cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, vbi id incolæ foſſitiam ceram eſſe exiſtimant. Scribit Fuchſius libro primo de componendis medicamentis, piſſaſphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Iſpruch reperiri, vocarique Germanico ſermone Triſchemblut, cuius portionem aliquam adhuc ſe habere fatetur, ſibi à Georgio Collimitio tranſmiſſam, quæ ſuccenſa bitumen ac picem veriſſimè redolet. Sed equidem vereor, ne ipſe quoque decipiatur, vnà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (vt Fuchſius inquit) in litore cuiuſdam torrentis frequentiſſimus reperitur, pro piſſaſphalto oſtendebat. Sed illius error, dum ego in Iſpruch eſſem, è clariſſimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehenſus eſt : quòd lapis Germanica lingua Triſchemblut vocatus, etſi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accenſus, nunquam tamen vt pix, & aſphaltus igne liqueſcit, ſed ligni, vel tedæ modo comburitur. Præterea vltimum bituminis genus, quod Naphtham vocant, Plinius libro II. capite CVIII. in Auſtagenis Parthiæ inueniri prodidit, tantamque eſſe huic ignium cognationem, vt tranſiliant protinus in ipſum vndecunque viſum. Quod etſi in Italiam aliunde(quod ſciam)non inferatur, inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eoſdem cum igne præſtat effectus : quale eſt, quod in agro Mutinenſi ſcaturit, petroleum, ſiue ſaxeum appellatum. Sed vt redeamus, vnde digreſſi ſumus, bitumen Sodomeum non niſi fictitium, vel impoſtorum malitia adulteratum aduehitur. Proinde Braſauolus in ſynceri defectu Mumiam à Mauritanis vocatam ſubſtituit,quòd certò crediderit, mumiam eſſe legitimum Palæſtinum aſphaltum. Quandoquidem exiſtimauit, ſiccatum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm ſint ex infima illius regionis plebecula, vice aloës, myrrhæ, croci, & balſami ex more Iudaico, duntaxat aſphalto impleri : quòd eorum paupertas aromatum ſumptus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse videtur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in vſu eſſe ad tutanda hominum cadauera. Sed quantum ipſe ex Arabum ſcriptis deprompſi, apud eos MVMIA potius eſt piſſaſphaltum, quàm aſphaltum : ſiquidem ſcribit Auicéna, mumiam eadem præſtare, quæ aſphaltus pice commiſtus. Ex quo facilè conijcere poſſumus, cadauera illa piſſaſphalto tantùm impleri. Cui etiam ſubſcribit Serapio, qui de Mumia diſſerens, ex Dioſcoridis auctoritate, eadem, quæ Dioſcorides de piſſaſphalto tradidit, ipſe verbótenus ad mumiam retulit, ſic inquiens. Mumia eſt in terris Apolloniæ : deſcendit nanque ex mõtibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eiicit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorẽ picis miſtæ cũ aſphalto cũ aliquo fœtore : & virtus eius eſt, ſicut picis, & aſphalti miſtorum. Vnde potius aſſerendum putauerim, noſtrã Mumiã eſſe piſſaſphaltum, quàm aſphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici vſum fuiſſe ad conſeruanda cadauera, non tamen negat, quin bitumini picem admiſceant, fiatque piſſaſphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has miſturas optimè nouerant, vtpote quibus non modò Syri, ſed & ſuæ gentis Mauritani vterentur. Quo fit, vt Braſauoli ſententiam non probandam exiſtimem, quòd ſcilicet vulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis ſubſtituatur. Nanque Mumia præterquàm quòd eſt (vt puto) ſyncerum piſſaſphaltum, vel aſphaltum pice miſtum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cada

Piſſaſphalti cõſideratio.

Fuch. & quorundã lapſus.

Naphtha mentio.

Braſa. opinio improbata.

Mumia cõſideratio.

MVMIA.

cadaueribus in sepulcris liquatur. Ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum, & Paulum consulere, qui in succidaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare conuenit, Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adiecisse, vt quæ aliquā inter se cognationem haberent, abinuicem non disiungeret: non enim erat nescius, huiuscemodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloë, ac etiam balsamo simul admistis implebantur. quæ veram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capitis initio, his verbis. Mumia sepulcrorum fit è myrrha, aloë, aliisq; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac nostra tempestate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quòd hac mistione nulla earum regionum cadauera præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem sepulcra habent sibi constituta diligenterque occlusa. Idcirco non ita facilè istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, vt minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, vel ipso pissaphalto confarcta. Ideoque apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, veluti seplasiariorum quam plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaque medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus, vt in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloë, myrrha, & croco repleri curarent, eamque deinde suo tempore eximi.

Bellonij opinio explosa.

Hanc tamen nostram sententiam pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, vir ex eo fortasse peritus iudicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos, & Arabas, quam pissasphaltum. Sed quòd eius argumenta non sint tanti momenti, vt oppositum nobis persuadere possint, & quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere instituimus, adiuuante Deo, latius ostendam. Vbi etiam plurima eius errata attexemus. quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his cōmentariis nostras ad vnguem tueri sententias, atque ab erroribus, quibus notati erimus, nos vindicare, sed quantum possumus materiam medicam à mendis expurgare, eamq; illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur.

Mumiæ vires.

Porrò Mumia, de cuius viribus iam nobis disserendum est, (vt Arabes tradunt) quam plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absque humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, vertiginosisque, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoii oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos vtiliter in earum concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, & myxorū decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto verò cumini, ammi, & cari, tum ventriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur vtiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia sphragide, & rubiæ radice. Hausta trium, vel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apii decocto assumatur. Erinis imposita, additis moscho, castoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores, præsertimq; cùm, adhibitis aliis, contumax morbus non soluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto vtiliter bibitur: & contra lethalia venena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laserpitii gummi iuuamento non modico sumitur, item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictisque locis cum recenti bubulo butyro vtilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluuia, pota verò interna proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ vesicæ, internis penis desquamationibus, & vrinam ægre continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potu exhibita variis corporis languoribus prodesse, os suum vnicuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries vidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus.

Bituminis histor. & vires ex Galeno.

Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne a nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus libro x i.

simp.

ſimpl. medic. ſic inquiens. Bitumen, vnum & ipſum eſt ex iis, quæ in aqua marina proueniũt, & in alia quapiam, quæ non eſt marinæ diſſimilis, vt in Apollonio Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis ſponte naſcentibus, ceu ſpuma quædam innatans hoc medicamen reperitur, & molle quidem eſt, dum innatat, poſtea verò reſiccatum pice ſicca durius efficitur. Optimum verò bitumen in mari, quod mortuum vocant, prouenit. Eſt autem id ſtagnum ſalſum in cœle, hoc eſt caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipſius vis eſt tum reſiccatoria, tum excalfactoria in ſecundo ordine. Meritò itaque eo vtuntur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exic-

Nomina. cari debent cum modica excalfactione. Nomen eius Græcum eſt ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral ieudi, ſiue Chefer aliheud: Italicum, Bitume, & Aſpalto: Germanicum, Iuden leim. πιττάσφαλτος verò ſic Græcis dicitur, vt Latinis Piſſaſphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, ſeu Mumia: Italis, Piſſalſphalto: Hiſpanis, Cera de minera.

CVPRRESSVE.

CAPVT LXXXVI.

CVPRESSVS refrigerat, & aſtringit. Cuius folia ex paſſo, & exiguo myrrhæ pota, veſicæ rheumatiſmis, & vrinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex vino tuſæ in dyſenteria, alui fluxione, tuſſi, & orthopnœa, aut ſi reiiciatur ſanguis, conuenientiſsimè bibuntur: earum decoctum eoſdem præbet effectus: tuſæ cum fico duritias emolliunt, nariúmque polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ ſcabros vngues eiiciunt: hernias inteſtinorum prolapſu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præſtant. Pilulæ cum arboris coma ſuffitæ, culices abigere exiſtimantur. Folia trita, & impoſita vulnera conglutinant, ſanguinem ſupprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per ſe, aut cum polenta ignibus ſacris, vlceribus quæ ſerpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus, admota cum cerato ſtomachum corroborant.

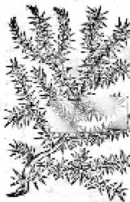
TAMETSI Cupreſſus arbor notiſſima ſit in Italia: quin etſi vulgaris ſint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant, attamen cùm nihil de eius hiſtoria memoriæ prodiderit Dioſcorides, vt lectoribus vndequaque ſit ſatisfactum, hic nobis differendum eſt, quantum hac in hiſtoria à Plinio, aliiſque nonnullis edocti, cognoſcere quiuimus.

Cupreſſi historia. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupreſſus, & difficillimè naſcentium, natúque moroſa, vt quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præſertim in locis, vbi ſuapte natura non prouenit. Tradiderunt veteres cupreſſum Diti ſacram: & ideo funebri ſigno eius ramos ante domos ponere ſolebant, vbi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius vmbra infauſta, nec quidem gratioſa. Duo habentur Cupreſſi genera, mas ſcilicet, & fœmina: hæc meta in faſtigium conuoluta: ille verò ramos in latus ſpargens. Harum patria, ac proprium natale ſolum Creta inſula eſt. nanque inibi quocunq; loco terra moueatur, ſubactáque ſit, niſi ferantur alia, hæc ſua ſponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem ſpectant, non appellato ſolo, Cupreſſus numeroſa ſponte proſilit. Quod admiratione non vacat, alibi non niſi tempore, & perquàm diligenti cultura prouenient, & cultorem magnopere faſtidiens. Odere Cupreſſi flumina, lacus, omneſq; aquoſos tractus, quo fit, vt in eiuſmodi locis ſatæ confeſtim inareſcant. Quod ſi rectè ſciuiſſet

Adami Loniceri lapſus. Adamus Lonicerus, non tam facilè (vt puto) ſcripſiſſet, cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum, quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur, non multo pòſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſſi fœcunditas: etenim trifera eſt. colliguntur eius coni menſibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen iis innaſcitur, granis adeò puſillis, ac minimis, vt atomis comparari poſſit: ob id enim ægrè perſpicitur. non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis. cibo abſumi natalem tantarum arborum. quo fit, vt fructiferæ Cupreſſi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupreſſus perpetua coma viret, eiúſque materies nec cariem, nec vetuſtatem ſentit, vt etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde veteres non aliam ob cauſam ex cupreſſina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam.

nam diuturnitatem permansura putarent, veluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupressus liquidam resinam larignæ similem, sapore verò acerrimam. Reliqua semina tradunt, foliis cupressi tusis si misceantur, à vermiculis quibuscunque non tangi, neque erodi. Lignum autem (vt aiunt) nulla temporis diuturnitate suaueolentiam exuit. *Cupressus pusilla.* Sunt qui pusillam cupressum, nonnullis etiam Cipresso vulgò dictam, abrotonum fœminam vocent, à similitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortasse aberraret, qui certò crederet, Plinium libro XXIIII. capite XV. de chamæcyparisso herba differentem, de hac intellexisse: præsertim cùm tradat, ipsam ex vino potam contra serpentium omnium venena, scorpionúmque ictus pollere: siquidem & nostra hac ætate plerique abrotonum fœminam ad idem vsurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellariis immiscent, vt arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolina vulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit disserendum, hîc plura dicere superuacaneum esset. *Cupressi vires ex Gal.* Cupressi meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cupressi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna vulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quòd resiccandi vim habeat absque insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multóque etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditásque, quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibúsque affectibus humiditates innoxiè, tutóque depascitur, atque absumit: cùm quæ excalfaciunt simul, desiccantq;, eas quidem quæ contentæ sunt, absumant: cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: siquidem exiccat, robúrque addit corporis partibus præ humiditate laxis, vtpote cùm adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admista est, eum seruante modum, vt deducere quidem valeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea vtuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata vtantur, admista nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso. *Nomina.* Κυπάρισσος Græcè vocatur: Latinè, Cupressus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipresso: Germanicè, Cypressen: Hispanicè, Cipres: Gallicè, Cypres.

IVNIPERVS.
CAPVT LXXXVII.

IVNIPERI genera duo: altera maior, altera minor. vtraque acris est. Excalfacit, & vrinã mouet: accensa serpentes fugat. Baccarum nonnullæ nucis iuglãdis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniũtur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam, id est, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & astringunt, stomacho vtiles: contra pectoris vitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: vrinam cient, vnde ruptis, conuulsis, & vuluæ strangulatui subueniunt. Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsa, quàm eorum succum ex vino contra viperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.

Iuniperi consideratio. REPERIVNTVR Græci Dioscoridis codices (vt etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorsus deprauatum legitur, quibusdam additis, quæ Dioscoridis doctrinam minimè sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minúsque Serapionem, qui tamen verbòtenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud vsquam posteritatis memoriæ prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant, præsertim cùm eius baccæ contra serpentium ictus efficacissimè deuorentur: bibatúrque, ac illinatur foliorum expressus succus ad viperarum morsus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare non modò non credendum, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandũ. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, vtpote addititiã, ex hoc capite resecandam duxi. Maior, & minor Iuniperi species in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuscia vrbanas alit, quæ in proceram arborem assurgunt, visuntúrque hæ frequẽtes in agro nostro Senensi: quarum

rum fructus sylvestribus & crassior, & dulcior habetur. Iuniperi materies ad centenarios annos incorrupta perdurat: proinde iussit Hannibal (vt Plinius tradidit libro x v i. cap. x l.) templum Dianæ Ephesiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistæ asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex se Iuniperus gummi mastichæ simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido splẽdescit colore: senescẽs verò in rufum abit. Porrò haud ignorandum est hanc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquàm longè dissidere. Nanque Græcis sandaracha est fossilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, vt amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc sandarachæ nomenclatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi vocant) in sandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum esse videtur, quòd vbi Arabes, sandaracham medicamentis inserendã esse præcipiunt, gummi Iuniperi immiscendum intelligunt: vbi verò à Græcis de sandaracha fit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis, est intelligenda. Non desunt tamen qui velint Mauritanorũ Sandaracham nõ esse gummi Iuniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem iudicio ausim facilè subscribere. etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Iuniperum maiorem: adeò vt pleriq; vulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro x i i i. cap. x i. plura gummi genera, vbi gummi Iuniperinum ad nihil esse vtile scribit. Cuius tamen frequens vsus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso, fit vernix liquidus: cuius est vsus ad illustrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: vtilis etiámnum ad ambusta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus vernix, hoc est gummi Iuniperi (vt author est Serapio) destillationes suspendit, mensium profluuia sistit, sinus exiccat immissus, haustus verò pituitam, quæ ventriculo, & intestinis hæserit: tineas & cætera ventris animalia necat. Neruorum resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discutit. Idem exceptus sanguinis excreationes supprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coërcet, & hiantibus frigore manuum, pedúmq; scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plinium, qui de ea libro x i. cap. v i i. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alii sandaracham, alii cærinthum vocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis: gignitur rore verno. hactenus Plinius. Cæterum oleum, quod ex Iuniperi materie (vt chymistæ dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter vitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm iucundo. Iuniperi meminit Gal. libro v i. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iuniperus, calida, & sicca vtrinque tertii ordinis. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, verùm in hoc primi fuerit ordinis. Arbor Græca voce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritana, Arconas, aut Archencas: Italica, Ginepro: Germanica, Vuekholter, & Krametbaum: Hispanica, Enebro: Gallica, Geneure. Eius autem gummi Græci vocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Verns: Hispani, Verniz: Galli, Vernix.

Gummi Iuniperi.

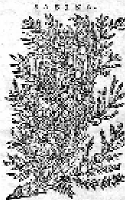
Gummi Iuniperi vsus.

Sandaracha alia Plinij.

Iuniperi vires ex Galeno.

Nomina.

SABINA CAP. LXXXVIII.

Sabina duorum generum est. Vna foliis cupresso similis, spinis horridior, grauiter olens, acris, & feruẽs. arbor est coactæ breuitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit. huius foliis nonnulli pro suffitu vtuntur. Altera tamarici folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordésque repurgant, & carbunculos rumpunt: cum vino pota sanguinem per vrinam eliciunt: partus apposita extrahunt, & suffitu idem præstant. Vnguentis calfacientibus immiscentur, & priuatim gleucino.

Sabina planta est in Italia vulgaris notitiæ, illa scilicet, quæ à Dioscoride primo generi assignatur, foliis cupresso similis, spinosior:

Sabinæ consideratio.

fior. verùm eius folia non adeò plenè virent, vt cupressi, & in cacumine aculeata conspiciuntur. Quod tamen sæpe imperitis negotium exhibet: siquidem aliquando vidi pro sabina assumi quandam herbam dodrantalem, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore nec sapore sabinam referat. Hanc sæpius existimaui esse Se-

Selago Plinij. laginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam. Nanque inibi selaginem esse affirmauit, sabinæ similem. Olim selaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia suffitam prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionum magorúmque vanitas, veluti & hoc æuo apud plerasque gentium turbas visitur, vt ii nunquam ad selaginem legendam accederent, nisi prius Diis sacra fecissent. Quin & eam inualidam omnino cēsebant, nisi dextra manu, & nudis pedibus legeretur.

Opiniones quorundam reprobatæ. Cæterùm non desunt, qui plantam hanc, cuius hîc imaginem damus, negent legitimam Sabinam esse, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarum in sua Dioscorides non meminit. Vnde factum est, vt quidam putauerint, eam maiorem iuniperum esse, alii verò thuiam, quam Theophrastus memoriæ prodidit libro & cap. V. de historia plantarum. Verùm vtrique, meo iudicio, in errore versantur: illi quidem, quòd hæc planta nec folio, nec flore, neque fructu, non materiæ, non odore, neque sapore, non cæteris denique notis iuniperum referat: hi verò, quòd thuia, vt est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis delubrum, atque in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cùm ramis, tum foliis, caudice, fructuque, vel potius ceu cupressus syluestris. præterea quòd, vt idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispius sit, atque simulacra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cedro, cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupressi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidáque, sed caduca & fungosa: non vt thuia peculiaribus locis gaudet, sed vbique ferè locorum nascitur. vt hinc maius atque euidentius discrimen in iis plantis appareat, quàm vt illorum error, qui eas vnam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Sed certè relinquitur, vt miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus, veram Sabinam esse inficiantur, cùm nullis careat notis ex iis, quas illi Dioscorides reddidit. Ea enim arbor conspicitur coactæ breuitatis, quæ in latitudinem magis effunditur, foliis cupresso similis, spinosior tamen: quin & grauius olet, & acris feruensque sentitur. Atqui illud nobis obiiciunt, quòd Dioscorides in describenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit, id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ii, si in quàm plurimis plantis ex iis etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, vel quòd plantæ eæ essent alioqui vulgo cognitæ, vel quòd omnes earum partes non satis exploratas haberet, vel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus: quarum omnium aliqua facilè potuit esse, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo euenisse, quòd Sabina frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Nam (vt equidem fateri possum) inter innumeras Sabinæ plantas, quas variis in locis mihi videre contigit, tres duntaxat memini me obseruasse, quæ baccas ferrent, & eas quidem rubentes ac iuniperi maiores. Id quod me quandoque adduxit, vt putauerim in hoc Sabinæ genere marem & fœminam reperiri: atque alteram raram esse in Italia, quemadmodum eam quoque raro vidimus, quam Dioscorides secundo loco repræsentauit, tamarici foliis similem, non autem aculeatam. Ex iis igitur meritò colligendum esse arbitror, hanc nostram Sabinam esse legitimam, vt quæ non solùm notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus.

Porrò petrus Bellonius de arbori- *Bellonij opinio absurda.* bus coniferis disserens, iis ineptè satis, meo quidem iudicio, Sabinam admiscet: atque in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quòd constanter affirmauerit se vidisse frequentissimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrigiæ montibus, tota facie iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, foliis cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed eam in foliis tantùm à priori variare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum vtriusq; esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum foliis prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat, vt Bellonius suum depingit, mihi quidem planè absurdum videtur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, vel ex eo manifestum esse puto, quòd quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò pòst arborem illam constituit, quam Plinius lib. XII. cap. XVII. Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit vtriusque sabinæ libro XXIIII. cap. XI. Tantū quidā suis peregrationibus tribuendū esse putant, vt eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cū sum-

mis &

mis & probatissimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere. Neq; certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo, vtilissimas duxi ad legitima simplicia medicaméta cognoscenda. Sed optarem, vt ii, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in mediũ proferrent, quæ essent rationi & veritati consona, & veterùm scriptorum auctoritate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparasset, quæ rei medicæ inquisitoribus maximæ debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror: nam & alii idem sentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem superius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hîc non est vt plura addamus, atque idem repetere superuacuum esset. Reliquum igitur est, vt Sabinæ suas vires reddamus: de quibus Galenus libro VI. simplicium medicamentorum disseruit iis verbis. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idque secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & vt sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis est particeps, nempe acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quàm in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaque glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur. nam vtriusque illi tantum inest, vt etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè vbi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæ citra noxam vim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, vt si quid aliud, & sanguinem per vrinas mouet. Fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum eiicit. Esto autem hoc medicamen tertii ordinis, tum excalfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ vel maximè tenuium sunt partium. Et hoc vtique nomine vnguentis inditur, & maximè glaucino, & in multas antidotos iniicitur. Quidam verò etiam cinnamomi vice duplum eius subiiciũt. Est enim extenuandi, & digerendi facultatis, si epotum fuerit. βράθυ Græcè, Sabina Latinè vocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Alharar: Italicè, Sabina: Germanicè, Seuenbaum: Hispanicè, Sabina: Galicè, Sauiniera, aut Sauinier.

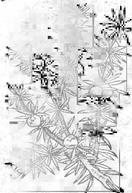
Sabinæ vires ex Galeno.

Nomina.

CEDRVS. CAP. LXXXIX.

CEDRVS arbor magna est, ex qua picem colligunt, quæ cedria vocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima est crassa, perlucida, grauis odoris: quæ dum effunditur, guttatim non dissipata coit. Cui ea vis inest, vt defuncta corpora conseruet, & viuentia corrumpat: qua ex causa mortuorum vitam aliqui eam appellauere. Vestimenta quoque, & pelles eximia calfaciendi, & siccandi dote, corrumpit. magni ad ocularia medicamenta vsus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricésque detergit: instillata autem cum aceto, vermes aurium necat: cùm hyssopi decocto infusa sonitus, sibilósque sedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur, peruncto ante coitum genitali, concipiendi vim adimit: anginæ ea perunguntur, tonsillarum inflammationibus auxilio est: lendes, pediculósque illitu enecat: cerastæ morsibus cum sale imposita subuenit: contra hausta leporis marini venena, in passo sumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum vlcera purgat, & si cyathus eius absorbeatur, persanat: vermes, & tineas subter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria separatum dum coquitur, velleribus supra halitum eius expansis, vt in pice. Eiusdem ad omnia vsus: priuatim vehementer perunctum, scabiem quadrupedum, canum, boúmque persanat: iisque inhærentes ricinos enecat, & vlcera, quæ ex tonsura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus vocantur. Calfactoriam vim habent: stomacho aduersantur: auxilio sunt tussi, conuulsis, ruptis, stranguriæ: menses cient ex polline piperis poti: contra haustum leporem marinum in vino sumuntur: serpentes fugantur, peruncto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota addũtur. † Fuliginem, quo modo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, vim præbet.

CEDRVS PHOENICIA.

CEDRVS LYCIA.

Cedri arboris consid.

CEDRI arboris Theophrasto, Plinio, & Galeno duplex est genus, nempe maius & minus. Maius omnibus arbor est eximiæ magnitudinis, & proceritatis, atque à minori planè differens materie, cortice, foliis, & fructu. Plinius maioris cedri duo genera facit lib. XIII. cap. V. vbi ita scribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima. materiæ verò ipsi æternitas. itaque & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro XXIIII. cap. V. idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur. hactenus Plinius. Qui fortasse non ineptè magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quę in monte Libano proueniunt (vt mihi retulerunt amici, qui vniuersam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur. vnde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (vt iidem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, vt nusquam arborem se vidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice vestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos vsque ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur. cor ticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo vsque ad cacumen ferè in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores visuntur, quantò superius erumpunt. hinc est, quòd eminus conspecta arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata assignant, veluti larici, vel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata. id quod etiam testatur Plinius libro XVI. cap. XXIIII. Conos profert piceis æmulos, verùm longiores, duriores, & vegetiores, pediculo pertinaciter inhærentes. in quibus semen includitur cupresso simile, vt Plinius tradit. Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre: atque alteram intra corticem vomicæ modo coaceruari, vt abiegnam lacrymam in abiete oriri superius diximus: alteram verò extra corticem emanare. vtranq; ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. In quibus vtique admirari subit, quod Theophrastus, & hunc fortè secutus Dioscorides scripserunt indifferenter cedri genus omne fructũ edere iuniperi baccis similem, crassiorē. nã reuera Cedrus magna, de qua hic tantùm scribit Dioscorides, conos parit piceis similes. Porrò Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durissima. quam ob causam credidere maiores, eam neq; cariem, neque vetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiamnum ratione ductus Salomon Hebræorum rex Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoque prisci simulacra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigiis non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma viret, qua si castretur, decacuminata demoritur, nec vnquam inde regerminat, vtpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (vt Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur vsi. Maxima ea in Cypro traditur ad vndeciremem Demetrii succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis verò ad trium hominum complexum. Cæterùm minoris cedri binæ item species sunt (vt prædicti auctores testantur) Lycia, & Phoenicia

Cedri minoris genera.

nicia, iuniperi similitudine. differũt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia verò folio constat minore, frequentiore, longè minus aculeato, vt ita iuniperum paruã quadantenus referat: cortice obducitur subrubro, & ramos emittit lentos, vitilium instar. Vtraque omni tempore fructum gerit: verùm in oxycedro maior & pulchrior spectatur. Phœnicia cedrus frequentissima nascitur in Istria, atque etiam in nonnullis Iapidiæ locis, iunipero admodum similis, nec nisi fructu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamẽ eam incolæ à iunipero nesciunt secernere. At cùm ipse oxycedri ramusculo essem donatus à Georgio Reffingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Pesino Istriæ oppido secum attulerat, rubentibus baccis vndiq; refertum, eaq; in memoria haberem, quæ apud Theophrastum, Galenum, ac veteres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti statim inclinauit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (vt memorant stirpium scriptores tum veteres, tum recentiores) difficile admodum esset dignoscere oxycedrum à iunipero, nisi huic cæruleus, pumilusq;, illi verò flauus rubénsve, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus vllum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros vocatur. De Lycia autem cedro quid sentirem, vel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, vt quæ mihi planè incomperta esset. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei iuuenis, ex quibusdam Morauiæ montibus à quodam vulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc veram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonstrauit, ita mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundũ est: atque ideo ipsam pictura, quam hic damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia si digitis atterantur, suauissimum spirant odorem, illi quadantenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramusculorum tantùm cacuminibus prodeunt. Hæ non secus ac illæ primò exo tu virent, mox flauescunt, denique rubent vbi plenè maturuerint. Saporem habent subamarum, atque non obscurè odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore cedri (vt suprà dictũ est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, vtilis ad multos in medicina vsus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprii, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conuehunt: tametsi regiones illæ plurimis (vt aiunt) cedris maioribus scateant. Petrus Bellonius lib. I I I. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tedam, laricẽ, cupressum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedriis eas omnes facultates assignauit, quas Dioscorides, Galenus, & alii quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò vt magno ac ridendo errore dixerit suas hasce cedrias defuncta corpora conseruare, quemadmodum ea conseruat legitima cedria. quasi idem quoque velit, quòd picea, pinus, larix, cupressus, iuniperus, & betula nullis prorsus inter se facultatibus differant. Neque certè alia videtur mihi auctoritate vel ratione ductus, vt in hanc iuerit sententiam, quàm hac, quòd scripserit Plinius libro X V I. cap. X I. picem in Syria cedrium vocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, vtpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex verbis Plinii, quæ modò subiiciam, satis, vt puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multósque ad alios vsus. Lignum eius concisum furnis vndique igni extra circundato feruet. Primus sudor aquę modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium vocatur. cui tanta vis inest, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa seruentur. Ex iis Plinii verbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi potest, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium vocauerint, quoniam olim ii ex cedro tantùm picem suam conficiebant, vt ea in Europa è teda fit. Quòd autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius: non tamen contrà, quòd cedria ab aliis resiniferis plantis defluat. Adde quòd à veteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride, & Galeno, nusquam (quod equidem sciam) memoriæ proditum est, resinæ aut picis genus vllum defuncta corpora conseruare, & viuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri scripsisse, Bellonium verò in hoc similiter hallucinatum fuisse, atque in aliis pluribus rebus, vt aliquando, Deo iuuante, latius ostendemus. Cæterùm variat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio. Quippe vulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est grauis odore, cùm tamen antiquissimus codex manu scriptus habeat εὔτονος τῇ ὀσμῇ, id est vehemens odore. quod indicat cedriam esse vehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro V I I. Aeneidos his versibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur litora terræ,
Diues inaccessos vbi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Gummi cedri meminit Fuchsius vir eruditissimus libro illo de componendis medicamentis, quem postremò locupletatum excudit, in com

Bellonij opinio falsa.

Fuchsij opinio.

compositione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non possit inueniri, lacrymam abietis substituendam præcepit, ratus vtique eandem vtrique facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab aliis aptiora proferantur, quorum meliori iudicio subscribendum sit. Neque ineptè fortasse iuniperinum gummi illius vicem supplere poterit: quandoquidem constat omnibus rei herbariæ studiosis tantam inter cedrum & iuniperum esse similitudinem, vt altera ab altera vix discerni posset, nisi ea esset differentia, quæ in baccis vtriusque manifesta deprehenditur. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ viridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus in sequentibus, capite de malis, vbi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo, plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt. Cedri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum his verbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Vtraque est calidæ, siccæq; temperaturæ tertii quodammodo ordinis secundum vtrunque. Cæterùm Cedrea (vocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem videtur attingere, abunde calida simul, & tenuium partiũ. Molles itaque carnes promptè citràque dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & vix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica vocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisq; ratione dissident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simúlque à corruptione tuetur corpora demortua, vtpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in viuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ vires adaugens, causa efficitur, vt teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum videri debet, si cùm tanta polleat potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos vermes interficere valeat, tum fœtum apposita viuentem quidem interimat, mortuum autem eiiciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic vtaris, nulli secundũ: aliaq; multa eiusnodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum valenter excalfacere, sicut vbi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorũ mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoq; oculorum cicatrices, & visus hebetudini ab humorum crassitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguissimum, & ad vnguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre, quanquam non minus excalsaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, crassius illud videlicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud vtpote crassius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaque vlcera irritat, phlegmonenq; illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est viribus, vt etiam plebeii experientia docti vulnera ouibus occasione tundendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiã pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας vocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupãt) moderatiores vires obtinent, adeò vt comedi quoque possint. Attamen si liberalius iis vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq;, ac morsum in ventre percipies. Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor vt Græcè κεδρία, ita etiam Latine Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Alkitran: Italicè, Cedria.

Cedri & cedreæ vires ex Galeno.

Nomina.

† Hic lectorem admonitum volumus, illa de fuligine Cedri verba nõ legi in Græcis tum vulgatis, tum etiam antiquis quibusdam codicibus. Quare cùm neque à Marcello vertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius addititia, quàm legitima censenda videntur.

LAVRVS CAP. XC.

LAVRVS quædam tenui folio constat, altera latiore. Vtraq; excalfactoriã naturam habet, & emollientem. Vnde decoctũ earum in muliebres insessus additum, vuluæ, & vesicæ vitiis conuenit. Virentia folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita vesparum apúmque ictibus opitulantur: eadem cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: sed pota stomachum effundunt, & vomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia

folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cum melle, vel passo prosunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines emaculant. Succus baccarum vtilissimè aurium dolori, & grauitati instillatur cum vino vetere, & rosaceo. In medicamenta autem adiiciuntur, quæ neruorum lassitudines reficiunt, acopa vocant: & ad vnguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in vino odorato potus.

Lauri historia.

LAVRVS tam tenui folia, quàm latifolia arbor odoratissimã, & si antiquis credimus, Apollini lucidissimo sacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pôtificúmque domos exornare solebat. Quod similiter, atque alii complures gentiliũ mores, in hunc vsque diem apud nos perdurat. Nanque vbi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum valuas decorat, sed & vbi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, vt magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebãtur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri & palmæ floridæ ramum adnectebat, vt nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea vasa, ac reliqua admirãda demõstrant, quibus magna eius palatia fulgēt. Romanis laurus ferebatur lætitiæ victoriarúmque signo. Idcirco laurũ in tẽplis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiã victoria nũtia attulerat. Quinetiã grata Apollini dona vno quoq; anno mittere solebant in Parnaso mõte quòd ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cœlo missa fuerit, vt ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi potest: nanq; Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit, cùm pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepidéq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes cõseruari alitem, et sobolem iussere aruspices, ramúmq; eum seri, ac ritè custodiri. Quod factũ est in villa Cæsarũ fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flamminia via, quæ ob id vocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, támq; se propagauit (tametsi radicibus destitutus) vt breui tempore ibi mirè sylua prouenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronámq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti triũphantes lauro coronabantur, tenebantq; in manu eiusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, vt plures laurorum syluæ Romæ virescerent, quæ ob id laureta vocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore viguit. Nimirum indicat laurum diis gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt. hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cælo lauro coronabatur. Laurus ex sese vim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde viret, tantáq; pollet vi, vt eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatque in earum folia ex aruis. Poëtæ perfectionis signo lauro coronantur, idque præmium est Apollineorũ musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum virus extinguit. Qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgāt. Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrastus libro IIII. capite VIII. de plantarum historia, sic inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptii, laurus est, & olea, & thymum: verùm non viridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen viridibus tam foliis, quàm germinibus. Colos quoque floris in thymo, tanquam nõdum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est. hæc ille. Laurum scriptis commẽdauit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiẽs. Lauri arboris & folia, & fructus desiccãt, & calfaciunt vehementer, plúsque etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus, habetque etiam adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere. Arbor Δάφνη sic Græcis vocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gau, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorbeerbaum: Hispanis, Laurel, siue Loureiro: Gallis, Laurier. Huius fructus Græcè Δαφνίδες vocantur

Lauri natura.

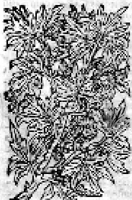
Laurus lapidea.

Lauri vires ex Galeno.

Nomina.

vocatur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di Lauro: Germanicè, Lorbeer.

PLATANVS. CAP. XCI.

TENERRIMA Platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularúmque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani consideratio.

PLATANVS Italiæ aduena, peregrináque est, quanquam regionem diluunt (vt Theophrastus est auctor) multi, magníque fluuii. Verùm enimuero si ibi nonnullæ virescunt Platani plantæ, vt quas ipse Neapoli, & Patauii vidi, sunt quidem ex lõginquis regionibus allatæ, vt etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum duntaxat vmbræ gratia Romæ expetitæ, vbi platanis tantum honoris increbuit, vt diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Nanque hæc arbor plurimùm vini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modũ fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplissimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò vt Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atque vnius pedum specu, numeroso vertice, se vastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem vmbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ varietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatem non adolescunt: attamen sunt cortice crasso, fronde vitiginea, lata, longo rubróque pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro XV. capite VII. Platani vmbra vsque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, vt diem integrum sub ea cum maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breui voluptate tot copias remorari. Platani aduersantur vespertilionibus. Earum pilulæ addidito melle, & illitæ, lentigines, veteresque ni gritias emendant. De platano disseruit Galenus lib. VIII. simplicium medicamẽtorum, sic inquiens. Platanus humidiorisque essentiæ est, non ita multò quàm symmetra. Proinde folia viridia trita, & illita, non obscurè phlegmona nascentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coactus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ verò cum adipe ad vlcera ambusta. Sunt autem oui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, vt cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum ob humorẽ nimiũ, vlcera vetera, & sordida. Vitandus est puluis foliis arboris insidẽs: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, valenter desiccans, & exasperans, vocémque lædit, sicut sanè etiam visum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit. Πλάτανος vt Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano.

Platani vires ex Galeno.

Nomina.

FRAXINVS. CAP. XCII.

FRAXINVS arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex vino pota, & illita viperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobémque potu perniciem afferre tradunt.

FRAXINVS.

DICTAMVM ALBVM.

Fraxini historia ex Theophr.

FRAXINVS arbor est notissima. Eius (vt Theophrastus memoriæ prodidit li. III. cap. XI.) duo reperiuntur genera: quorum alterũ excelsum, procerumq; est, lignũ habens candidũ, crassiueniũ, neruatũ mollius, enodius ac crispius: alterum humilius, minus auctile, scabrius durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ similia, in acutius tamẽ coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium vnum putaueris, quòd simul cuncta folia ferat, singulari pediculo, & singulis foliis coniugatim, veluti per genicula, pendentibus constat: amplo interuallo coniugationibus distinctis, perinde atque in sorbo. Fert fructum in siliquis minutum, nucosum, qualem amygdalæ, gustu subamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, nõ de fraxino Theophrastus prodidit, inquiens. Si iumenta (vt ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum vicinitate Plinium deceptum esse crediderim: nam Græcis fraxinus μελία, taxus verò σμίλαξ, & μίλος appellatur. Vnde vnũ pro altero sumens Plinius, facilè (vt diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia: siquidem taxi foliis, non fraxini iumenta non ruminantia necãtur. Quinimò hæc salutare præstant remedium lethalibus serpentium venenis: quibus adeò inimica est fraxinus, vt ne matutinas quidem occidentésue vmbras quàm libet spatiosas serpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

Plinij lapsus.

Fraxini species ornus.

Fraxini species sunt Ornus, itemque Orneoglossum dictum, quòd ferat semen illud, quod auis linguam appellant, vt ipsum quoque fraxinus fert. De quo differens Plinius lib. XXIIII. cap. VIII. mederi id iocineris, & lateris doloribus in vino tradidit: aquam, quæ subdit cutem, extrahere: corpus obesum leuare onere, & ipsum sensim ad maciem reducere. Id quoque in recentiorum medicorum vsu est ad stimulandam venerem.

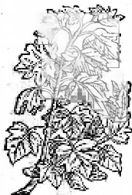
Dictami albi consideratio.

Folia fraxineis similia fert stirps illa apprime celebris, quam vulgò DICTAMVM ALBVM nuncupant, ob idque à recentiorũ nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) vsquam descripta est. Quare non possum non admirari, quónam pacto sibi dictami nomen vendicauerit. Ea est visu pulcherrima, speciosaque: floribus formosis impensè redolẽtibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro sapore: proinde mirum non est, si ventris tineas perimat. Tradunt etiam suapte vi pollere aduersus lethalia venena, ac omnium venenosorum animalium morsum, ictumque, nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit.

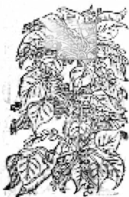
Nomina.

Quæ arbo Græcè μελία. Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Frassino: Germanicè, Eschern, Eschebaum, Steyneschern: Hispanicè, Fresno, & Frexo: Gallicè, Fresne.

POPVLVS ALBA.

POPVLVS NIGRA.

POPVLVS ALBA, ET NIGRA.

CAP. XCIII.

Potvs albæ populi cortex vnciæ vnius pōdere, ischiadicis, ac vrinæ stillicidio prodest. sterilitatem inducere tradunt, si cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum vino post purgationes pota idem præstare produntur. Tepens foliorum succus vtiliter aurium dolori instillatur. Pilulæ, quæ primo foliorũ partu exiliũt, tritæ, & cũ melle illitæ oculorũ hebetudini medẽtur. Memoriæ prodiderũt, corticẽ albæ populi, & nigræ particulatim cæsum, & sulcis stercoratis mandatũ, omni tẽpore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna vtilitate podagricis doloribus illinuntur. Resinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus vtile est. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnẽ defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocãt, alij chrysophorum. Id attritu iucundũ odorem spirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque stomachi, ventrisque fluctiones sistit.

Populorũ consideratio. Popvlvs Theophrasto triplici recensetur genere lib. III. cap. XIIII. de historia plantarum, vbi sic habet. Populus alba, nigraque vniformes habentur: ambæ natura erectæ, sed excelsior, læuiorque nigra: figura foliorum adsimilis, & ligni materies albedine similis visitur: vtranque ne florem quidem habere existimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam quidam Lybicam vertunt) populo albæ non absimilis, cùm magnitudine, tũ verò quòd ramis albicãtibus spargitur: folio hederę; sed parte altera sine angulo, altera verò oblõgo, inq; angulũ exeũte acutũ: colore parte resupina, pronaq; ferme simili: pediculo prolixo, tenuique annexo. quamobrem non erecto, sed inflexo. Cortice asperiori, quàm populus alba, scabriorique vt pyrus syluestris. hæc Theophrastus. Priora omnibus passim nota sunt. Sed quænam arbos nobis sit κερκὶς, non satis compertum habeo. quanquam in sylua, quam Gorītienses vulgò appellant il Panauizzo, arbor hæc, cuius hic imaginem damus, crescit betulæ æmula: quæ mihi quidem Lybicam populum repræsentare videtur. Plinio hæc libro XVI. capite XXIII. minima folio est, ac nigerrima, fungisque enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi. Sed hîc Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contrà supernè vireat, infernè vero albicet, candida efflorescente lanugine, quæ tamen in nigra non visitur, vt Plinius existimat, cùm indifferenter inquit. Populorum foliis grandissima lanugo. *Pliniũ pluries lapsus.* Sed & tertiò idem errasse deprehenditur: quippe qui scripserit eodem libro capite XXVI. populum nec fructum, nec semen ferre, cùm tamen vtraque fructum ferat, vuarum speciem præ se ferentem, intus alba lanugine refertum: atq; etiã scribat Dioscorides, semen ex aceto potũ comitialibus prodesse. Sed quid opus est pluribus,

POPVLVS LYBICA.

pluribus, si Plinius seipsum accusat, siquidem libr. XXIIII. ca. VIII. populum & vuas, & semen ferre fatetur, illas vtique vnguentis, hoc verò comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis vsus vnguentū populneum vocatum, ex populi vuis conficiant, vt Ruellius credidit à Plinio deceptus & quòd iis ad vnguenta odorata vteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepsicus non vuas, sed germina, vere primo prodeuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cùm tamen nullus prorsus vuis sit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi vuas odoratis vnguentis admiscuerit, dubitandum sanè est. Nam Plinio libr. VII. cap. vltimo, vbi de vnguentorum materia egit, nil aliud est populi vua, quàm bryon, Latinis muscus vocatus. Quem etiam præter cedrinum, & quernum prætulere ad vnguenta Dioscorides, & Galenus, & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, vt facilè credi possit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdem vuis differre, cùm inquit. Eodem & bryon pertinet vua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in sitientibus, aut siccis, asperisque locis. Secunda in Lycia cedro. hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat vuas, sed muscum perquàm odoratum, hinc Plinii error manifestè deprehenditur. Populus vtraque frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, nō modò in Padi amplissimi fluminis litoribus, sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. Ideóque fabulantur poëtæ, icti Phaëtontis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanū amnem, quem Padum vocant, ex corticis meatibus instar auratæ lacrymæ, electrum, siue succinū fundere, vt adhuc viuētes lacrymas effundebant: quæ nostro tēpore in orbiculos, quibus Deiparæ virgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur, & vulgaribus & infimis mulierculis monilium vice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideóque inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alii chrysophorum. Ex quo facilè percipi potest, quod cùm Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi vtrique adiunxit: ea tamen ratione id diiudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accommodari posset Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtas cecinisse carminibus. succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam. siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cùm plerique ipsorū, præsertim verò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërem in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienū nanq; cùm facultatem habeat succinum sistendi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, vt nō demirer, si etiamnū Germani in oculorū defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectāt. Reperio in enarrāda Succini historia, auctores cōplures, sed re vera admodum varios qui etsi grauius (vt historicos decet) hac de re loquantur, tamen cùm ipsi succini originem nusquam viderint, & quicquid de eo scripserunt, aliis acceptū referant, his nulla, aut sanè pauca adhibetur fides. Philemon succinum fossile esse dixit, & in Scythia erui duobus in locis, vno candidum, altero vero croceum. Sudines, & Metrodorus succinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere. quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit esse locum in Britannia prope Gutones, vbi à fluctibus maris non procul ab Abalo insula succinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno vtuntur, ipsumque Teutonis vendunt. Nicias historicus succinū solis radiorū succū esse voluit: hic enim credit radios vehementius actos in terram pinguem sudorē in ea parte relinquere, deinde æstate siccari, & à fluctibus maris in Germanorum litora eiici. Idem & Aegypto nasci simili modo dixit. Item in India, gratiúsque thure esse Indis Non defuerunt etiamnum, qui succinum nasci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiside dicto, qui sole excalfactus è limo fundat electrum. Non desunt præter hos plures, qui de succino differentes in diuersas iuerint

Ruellij erratum.

Poëtarū fabula.

Succini varia historia.

ſententias, quas nunc, vtpote non probandas, ſilentio inuoluam. Vnde iure dici poteſt, ſuccinum apud eos vel cereum, vel figulino luto ſimile haberi, cùm ipſum in tot varias formas, ac imagines tranſmutauerint. Sed vt tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur ſuccinum in inſulis ſeptentrionalis oceani. Id olim à Germanis Gleſum appellabatur: vnde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæſare, ibi claſſibus rem gerente, vna inſularum ob ſuccini copiam, Gleſaria fuit appellata, quæ prius Auſtrauia à barbaris dicebatur. Hic nimirum (vt Plinius inquit) naſcitur ſuccinum arboribus pinei generi defluens in terram, vbi poſtea denſatur. Cùm verò intumeſcens æſtus fertur in proximas ſyluas, ex iis in ſe rapiunt fluctus maris, & in Germanorum litora expuunt. Itaque Cornelius Tacitus rectè ſcriptum reliquit. Germanos huius maris accolas ſolos omnium ſuccinum habere, & legere. Quòd ſuccinum ſit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis teſtimonium perhibuit quidam eorum eques illuc miſſus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipſum vidit, veram eius originem didicit, & ſecum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea ſuccinum eſſe pineæ arboris gummi indicio eſt pineus in attritu odor, & quòd accenſum tedæ & reſinarum modo deflagret. Liquorem eſſe copioſè ſtillantem, tenacem, ac lentum, argumẽto ſunt quædam intus implicita, vt formicæ, culices, ac etiam lacertæ, feſtucæ, ac paleæ, quæ tranſparentia inſpiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia ſtramenta humoris lentore facilè implicentur, dureſcente deinde materia, veluti carcere includũtur. Hæc partim ex Plinio, partim verò ex aliorum ſcriptis decerpſimus. Tametſi rationibus non ſpernẽdis probare nitatur Georgius Agricola, ſuccinum non aliud eſſe, quàm bituminis genus, quod à quibuſdam ſcopulorũ crepidinibus erũpens in mare defluit, vbi aquarum ſalſedine dureſcit. Nam ſuccinum, quod nigerrimum eſt, ex quo etiámnum globuli ad angelicas numerandas ſalutationes cõficiuntur, aliquid cognationis cum piſſaſphalto habere videtur. Adde etiam quòd à pinu, neque ab arboribus aliis reſinam per ſe fundentibus tam pullo colore nulla defluit lacryma. Succinum incoctum adipe lactentis ſuis expolitur, & redditur tranſlucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, ſe vidiſſe affirmat contra Agricolæ ſententiam. Quo fit, vt de ſuccini hiſtoria adhuc lis ſub iudice pendeat. Cæterùm compertum eſt, quòd ſicuti magnes ferrum reſpuit, ſi adſit adamas, vel ſi allio affricetur, ita nec ſuccinum ad ſe paleas allicit, quæ ſint oleo perfuſæ. Verùm eorum opinio vana eſt, qui ſuccinum tradiderunt peculiari dote ocimum reſpuere: nam ipſe ſæpe ac ſæpius huius rei periculum feci, & ſemper ſuccinum ad ſe ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine ſuccinum vocant Karabe Mauritanos ſecutæ. Licet Braſauolus Ferrarienſis in ſuo de ſimplicium examine deceptus exiſtimauerit, Arabum Karabe ſuccinum eſſe nequaquam, ſed verum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ teſtimonio: etſi eorum neuter, ſicut nec Dioſcorides, quem illi ſequuntur, id quidem pro comperto aſſeuerauerit. Nanque Serapio (vt in omnibus adſolet) quicquid de Karabe adnotauit, verbótenus ex Dioſcoride deprompſit, ſic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haur romi, quod naſcitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando diſtillat in flumine illo, coagulatur ibi, & eſt illud, quod dicitur Alipton, id eſt electrum, & ſunt, qui nominant ipſum Arſopodum, & eſt Karabe. Eadem ſententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itémque capite de Karabe, non aſſerat eam eſſe populorum gummi, ſed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe diſſeruit, niſi vt oſtenderet, Karabe per ſe à populorum gummi differre. Præterea comprobat id eſſe Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis ſignificatum: quandoquidem Karabe lingua Perſica, Auicenna auctore, non aliud deſignat, quàm rapiens paleas. Quod ſenſu comprehenditur proprium eſſe ſuccini, aut electri, non autem populorum gummi. Inſuper aſtringentes paſtillos, quos Galenus libro VII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, Paulus ſui voluminis etiã ſeptimo, & Actuarius in ſuo de cõpoſitione medicamẽtorum, electri trochiſcos vocant, Arabes de Karabe appellant, eoſdem à Galeno, & Paulo aſſumentes. Quo fit, vt hac in re manifeſtè aberraſſe Braſauolus deprehendatur. Itaque dicendum eſſe putauerim electrum idem eſſe apud Græcos, quod ſuccinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neque etiam illud ideo populorum gummi eſſe crediderim, vt Braſauolus aſſeuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lacrymã dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem deſtillat, & in ſpiſſitudinem coit, aureo colore. Nam his verbis non probat electrum eſſe albæ populi gummi, ſed id tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodũ fecit Dioſcorides, quẽ ſecutus eſt Paulus. Ex his igitur ſatis patere arbitror, falſum eſſe, quòd idem ſint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, ſuccinum, & gummi populneum eſſe inter ſe diuerſa. Credidit Demoſtratus fieri ſuccinum ex lyncis vrina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & vulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) ſuccinum aſſerens, quod flaueſcit, fieri ex vrina maris, album verò ex vrina fœminæ. Quibus refraga-

Braſauoli opinione probata.

tur

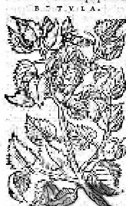
tur Plinius: quandoquidem ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quòd cùm & Diocles, & Theophrastus credidissent (non autem Dioscorides, vt ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdem criminis Plinius accusat. Quòd autem Diocles, & non Dioscorides (vt Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo, capitè de vrina, vbi in eandem Plinii sententiam veniens, hæc verba protulit: Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coirève in calculi duritiam, vulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, vanum esse coüincitur. Est enim quod à nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. At cùm Brasauolus minus fortasse accuratè Dioscoridis verba legendo percurrisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridem electrum esse lapillum, in quem lyncis vrina concrescit. Quod tamen falsum esse facilè constat ex prædictis Dioscoridis verbis. Cæterùm cùm non desint etiam poetæ, qui Phaëthontiadas non in populos, sed in alnos mutatas fabulentur, Alni quoque historiam, & vires, præcedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaque Alnus (vt Theophrastus est auctor libro III. cap. XIIII. de plantarum historia) sterilis & vnigena, natura caudice recto: ligno, medullaque molli, adeò vt graciliores virgæ totæ concauentur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreq;: cortice scabro, rufóque intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore, quàm laurus. nascitur in aquosis, alio nullo pacto. hactenus Theophrastus. Qui tamen eodem libro cap. XV. non vtique pyri folio alnum virescere tradidit, sed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit esse sterilem libro eodem cap. VI. cùm inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulò serius semen reddit: fraxinus, atque acer æstate: alnus, nux iuglans, pyrorúmque syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, vt alterum omnino suspicandum videatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio, est coryli crassiore, neruosioréque, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens. Hetrusci vulgò appellant onio: alii verò in Italia auno. Italica fructum fert viridem, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis. Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta. quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quòd in aqua numquam putrescat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamenta, quòd crebrò fixa non modò ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores imposita dissoluunt, & inflammationes restinguunt. Eadem nudis pedum plantis supposita viatoribus itinere defatigatis leuamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem vtiliter sparguntur. Præstat cortex tingendis coriis atro colore. Sed nec BETVLA omittenda videtur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda.

Brasauoli lapsus.

Alni historia, & vires.

Betulæ consideratio

BETVLA.

Hæc Theophrasto folio est caryæ sic Græcis vocatæ (quid autem sit carya compertum hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autem versicolore, & materie læui, nó nisi ad baculos vtili. Plinio li. XVI. cap. XVIII. Betula arbor est Gallica mirabili candore, atque tenuitate: terribilis magistratuum virgis: eadem circulis flexilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima prouenit, materie adeò tenaci, lentáque, vt ad vasa vinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Ananii è suis Betulis non modò optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandáque metalla, sed è delibrato, contortóque cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quòd bituminosa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddam picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quòd bitumine scateat. Hanc Tridentini corrupta voce vulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso: folio est nigræ populi, sed parte prona asperiori, viridioriq;, per ambitum serrato, & minutissimis quibusdam punctis, ipsisq; albicantibus in vniuersum resperso. Sterilis hæc, nec fructum ferens. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui vim maximam inesse quidam asserunt ad comminuendos tam renum, quam vesicæ calculos, si diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitorémque conciliat: oris vlcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admistus, caseos à carie, & vermibus vindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum nostra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio est, vt in omnibus ferè facere consueuimus. Primùm igitur de viribus Populi nigræ disseruit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à temperatis: sed in differentia,

Betulæ vires.

Populorum vires ex Gal.

quæ habetur in siccando & humectando, paulùm à temperatis & mediis ad siccius deflexerunt: verùm & subtiliorum potius, quàm crassiorum sunt partium. Et fol a quidem ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia imbecilliora, minùsque efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius: non tamen est admodum calidum. Deinde libro VII. eorundem simplicium idem Galenus Populi albæ vires descripsit his verbis. Populus alba arbor mistæ quodammodo temperaturæ est, ex aquea tepida, & terrena extenuata essentia. quamobrem & abstergentis facultatis est particeps. hactenus Galenus de vtriusque Populi facultatibus. Cæterùm non inuenio Galenum Succini meminisse in simplicium medicamentorum censu. qui tamen libro VII. cap. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos pastillum ex succino confectum ab Asclepiade transcripsit, quem quidem his hæmoptoicis, longo tempore tussientibus, & recenter phthisicis, purulenta è pectore difficulter eiicientibus, suppuratis, cœliacis, dysentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Pruttheni, in quorum litora fluctus maris succini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè crystallũ repræsentat. Huic vim mirabilem inesse testantur, quò scilicet fœmina deprehendatur an virgo sit & incorrupta, néne. Nam si ex vino ieiunæ exhibeatur, efficere aiunt, vt corrupta & vitiata protinus vrinam reddere cogatur. id quod virgini euenire negant. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba vocatur: Arabibus: Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbaum: Hispanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ verò Αἴγειρος Græco nomine, Latino Populus nigra vocatur Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Aspen, aut Poppel vueiden: Hispanico, Alamo nigrilho: Gallico, Tremble, & Peuplier. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latinè Electrum seu Succinum dicitur: Arabicè, Karabe siue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè, Agstein: aut Boernstein: Hispanicè, Esclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambre.

Succini vires.

Nomina.

MACER CAP. XCIIII.

MACER ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, crassus, gustu perquàm astringens, Qui contra cruentas execrationes, dysenterias, & alui fluxiones bibitur.

Maceris, & Macis discrimẽ.

NVNQVID officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (vt ego arbitror) magnam inter vtrunque esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat: Macer, qui ex barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquam astringens, manifestè declarat, Macerem non esse officinarum macim quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquam odoratum, amariusculumque. Adde quòd dixerit Plinius libro XII. capite VIII. Macir ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiamnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquam tradidisset ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cùm compertum haberet Auicenna, de vtroque seorsum tractauit, & Macin odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem verò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer vtique inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis vulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoque ad uectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in viribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, vt pleraque aromata, siue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraque terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, astringitque: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differẽtia neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest quòd Macer lõgè differat à Maci. nanque ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodũ vellicat: odorem

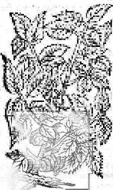
Maceris facultates ex Gal.

odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, vel fortasse plus calidi: & quòd pleraque ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, vel in principio tertii. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraque frigida terrestri, paucula verò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd macer à Dioscoride, & Galeno descriptus hoc æuo ad nos nō aduehatur: siquidé nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quanuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment, nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quòd dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (vt Ptolemeus est auctor) quædam in Indo fluuio insula, vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (vt inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur. Μάκερ vt Græcis, ita Latinis Macer, atque etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μάκιρ quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muscaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

Monachorum opinio falsa.

Nomina.

VLMVS. CAP. XCV.

VLMI & folia, & cortex, & rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinãt, sed multo magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida vnciatim potus, pituitas trahit. fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciémque splendidiorem præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia vsurpantur.

TAMETSI Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor, non tamen ob hoc silentio inuoluenda putauimus, quæ de ea posteritatis memoriæ prodidit antiquitas. Vlmus itaque (vt Theophrastus est auctor li. III. cap. XIIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera montana, quam Græci ὀρειπτελέαν vocant: altera campestris, vlmus propriè vocata: fruticosior hæc, illa verò auctior: folium indiuiduum, leuiter circunserratum, oblongius quàm pyro, scabrum, non læue. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flaua, robusta, neruosa, deformis, vt quæ tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores: viridis facilè cæditur, sicca difficilè. Sterilis denique putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea: cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras: cæteris verò temporibus quid ferat, minus animaduersum est. hactenus Theophrastus. Plinius verò quatuor vlmi genera statuit libro XVI. capite XVII. his verbis. Inter has, atque frugiferas, materie vitiúmque amicitia accipitur vlmus. Græci duo eius genera nouere: montosam, quæ sit amplior: campestrem, quæ fruticosa. Italia attineas vocat, excelsissimas: & ex iis siccanas illis præfert, quæ non sunt riguæ. alterum genus Gallicas. tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. quartum syluestre. Attineæ non ferunt samaram, ita vocatur vlmi semen: omnésque è radicum plantis proueniunt, reliquæ verò semine. hęc Plinius. Quitamen vnà cùm Theophrasto errasse deprehenditur, quòd hic vlmum cuiusuis generis sterilem esse scripserit: ille autem, quòd attineam sic Italis appellatam, semen nullū ferre prodiderit. Quando

Vlmi historia.

Theophra. & Plinij error.

Quandoquidem Theophrasto præter id, quod experientia nobis compertum est, repugnat Plinii authoritas: quippe qui vlmos omnes præter attineam semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella libro v. capite vi. cùm inquit. Vlmorum duo esse genera conuenit, Gallicum, & vernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniam vlmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisque & sterilis videtur, seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaq; nemo iam serit ex samara, sed ex sobolibus. Est autem vlmus longè lætior, & procerior, quàm nostras, frondémque iucundiorem bubus præbet. Sed vlmi facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis vtique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat: pituitásque, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma: & vulneribus, ambustísque decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores sanant, extrahuntq; per fistulas. Idem præstant è tilia cortices. Multi corticem commanducatum vulneribus vtilissimum putãt. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoque è medulla castratæ arboris affluens capillum reddit capiti illitus, defluentésque continet. Hæc Plinii verba de vlmi facultatibus lib. xxiiii. capite viii. Cæterùm humor in folliculis vlmi contentus (vt ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ super imponantur, atque inibi subfemorali, quòd Italis vulgò brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si in fotus, vel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Vlmi meminit Galenus libro viii. simpl. medic. sic inquiens. Vlmi foliis quandoque recens vulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictiorius: itaque cum aceto & lepram sanat. Porrò viridis etiámnum ac recens, si vulneribus vinculi vice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem vim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent. Huius arboris nomen Græcum est πτελέα: Latinum, Vlmus: Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicũ, Ylmé, Ristholtz: Lindbast, Yffenholtz: Hispanicũ, Vlmo: Gallicũ, Orme.

Vlmi facultates ex Plin.

Vlmi vires ex Galeno.

Nomina.

LIGNORVM MARCOR.

CAPVT XCVI.

Ex caudicibus, lignísque veteribus caries congeritur quæ farinæ modo illita vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & vino subacta, linteísque imposita illinatur.

Non sanè prorsus negligenda est lignorum veterum, & contabefactorum caries, cùm tanta facultate polleat, vt vlcera expurget, solidétque, & eadem serpentia sistat. Quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi vim possident. Quo fit, vt ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe quæ non modò vlcera, quæ contumacia non sunt, sanat, sed & quæ cacoëthe dicuntur, quæq; Gallica peste contracta sunt. Quare pudendorum exedentibus vlceribus inspersa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, siue caries in medicum vsum venit, sed & vermes in cariosis lignorum caudicibus nascentes, si Plinio credimus, qui libro xxx. capite xiii. de his sic scriptum reliquit. Cossi, qui in ligno nascuntur, sanant vlcera omnia: nomas vero combusti, cum pari pondere anisi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuisse hos olim & in cibis idem posteritatis memoriæ tradidit libro xvii. capite xxiiii. cùm inquit. Vermiculantur magis, minúsve quædam, omnes tamen ferè, idque aues caui corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit, prægrandésque roborum delicatiore sunt in cibo, cossos vocant: atque etiam farina saginati, hi quoque altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, si etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompserint, in cibis deuorauerit, Aristotelis testimonio, qui etiam addidit gustantibus esse suauissimas. Sed cur illud admirandum fuerit, si nostris etiam temporibus vermes, qui cariosis caseis innascuntur, magna admodum cum voluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipse ad arborem, ex qua caries decidit, particularem scopum habuisset, libro viii. simpl. medic. sic de illa scripsit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps est adstrictionis simul, & abstersionis, velut vlmus, expurgat, impletque vlcera humida. Σαπρότης ξύλων ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, siue caries: Arabicè, Nucharer veasab: Italicè, Tarlatura del legno: Germanicè, Vuurm meel: Hispanicè, Carcoma: Gallis pourriture & vermolissure de bois.

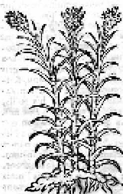
Cariei lignorum consideratio.

Vermium lignorum vsus.

Cariei vires ex Galeno.

Nomina.

ARVNDO. CAP. XCVII.

IN Arundinũ genere quædam nastos, id est farctior vocatur, ex qua sagittæ factitari solent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiũt. Alia, quòd fistulis addicta sit, syringias: cui multum inest carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conscriptionem accommodata. Alia crassa, concaua, apud amnes nascens: quæ à quibusdam cypria, ab aliis donax appellatur. Alia phragmites, seu vallatoria, gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita radix per se, aut cum bulbis suis illita, spicula aculeósque corpore extrahit: luxata, lumborúmque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tusa, & imposita ignibus sacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ sanantur. Paniculæ lanugo, si aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

Arundinũ consid.

ARVNDINVM quinque genera tantùm, veluti notiora hoc in loco à Dioscoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & lib. XXIIII. cap. XI. viginti nouẽ arundinum species descripserit: inter quas (vt superius diximus) odoratam recensuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in India, Syriáque nascens, odoris iucunditate vnguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum esse inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, vt vulgus medicorum, & Brasauolus Ferrariensis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine assumentes. Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctáque, quanuis gracilis & leuis, in communem sagittarum vsum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (vt tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est vsus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. Nanque nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie, quam Dioscorides vallatoriam nuncupat, qua nostri in viridariis, ac hortis in topiariis extruendis vtuntur, ac palos vitibus aptissimos efficiunt. Quòd autem vallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem, & candidam, cùm tamen communis nostra sit crassior. Verùm cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem libro IIII. capite XII. de plantarum historia, crassiorem, firmiorémque illam arundinem esse, quæ vallatoria nominatur, facilè sum ad credendum inductus, hunc Dioscoridis locum esse deprauatum: eoque magis, quòd septis, palis, & topiariis operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Illa verò, quæ ad scribendum vsurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estque omnibus notissima: veluti & ea, quæ Cypria vocatur, in paludibus nascens, & apud amnes.

Arundinis & filicis odium

Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem, & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arundinem vomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, vt singula internodia nauigiorum vicem præstent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæque mandauit.

Arundinis vires ex Gal.

De arundine Galenus libro VII. simpl. medic. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædã vis ei insesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: verùm quantum gustu liceat coniicere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeque acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex verò eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, vt exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen desiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est eius id, quod anthelen vocant: nam si in aures incidat, adeo tenaciter adhærens affigitur, vt auelli non possit, auditúmque vitiat: quamobrem sæpissimè exurdat.

Nomina.

Arundo sic Latinæ voce vocatur, vt Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica, Kor: Hispanica, Cannas: Gallica, Vng roseau.

PAPY

PAPYRUS CAP. XCVIII.

PAPYRUS, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina vtilitatis ad laxandas fistulas: madefacta lino inuoluitur, vsque dum inaruerit: constricta enim, atque immissa in hiatum humore completur, & intumescendo fistulas aperit. Habet nescio quid alimenti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, succum tantùm deuorantes, & mansam expuunt. Ipsis radicibus pro ligno vtuntur. Crematæ papyri cinis depascentia vlcera cùm omnium partium, tum oris maximè, cohibet: verùm melius id combusta charta præstat.

Papyri cõsideratio.

QUALIS Papyrus sit, Italia nescit: siquidem (vt Theophrastus est auctor libro III. capite IX. de plantarum historia, & Plinius libro XIII. capite XI.) Papyrus in Italia non nascitur, sed in Aegypto quibusdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quiescentibus Nili aquis, vbi hæ euagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens: semine nullo, aut vsu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno vtuntur, nec ignis tantùm gratia, sed ad alia quoque vtensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt: & è libro vela, tegetesque, necnon & vestem, etiam stragulam, ac funem. Mandunt quoque crudum, decoctúmque, succum tantùm deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem Papyrum intellectum est eundem vsum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas vestibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuisæ acu in prætenues, sed quàm latissimas philuras. hæc Plinius.

Papyri cõficiẽdi ratio.

Qui deinde sequenti capite fusius docuit Papyri conficiendi rationem, his verbis, Post hanc papyrum est, extremúmque eius scirpo simile, ac ne funibus quidem nisi in humore vtile. Texunturq; omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primò supina tabula scheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit esse, resegminibus vtrinque amputatis. Transuersa postea crates peragitur: premitur deinde prælis, & siccantur sole plagulæ, atque inter se iunguntur. proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures scapo, quàm vicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius. Videntur & Papyri quoddam esse genus, tenuia, læuiaque illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab insulis diui Thomæ, Brasilii, & Mederæ, ad nos conuehuntur, sacchareis vt vocant panibus inde delatis circunuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarissimo medico Luca Ghino Pisis ad nos missum, nigris rubrisque Arabicis characteribus manu scriptum. Quod clarissimum præbet indicium, earum insularum incolas tenuissimis his foliis, pro papyro passim vti. Veruntamen hoc non esse papyrum, è quo antiquitas suas confecit chartas, certò scimus, quòd hoc arte (vt Plinius est auctor) fieret, illud verò tale à natura producatur, & proprium suæ stirpis sit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipsam ex contritis linteis conficimus: vnde hactenus antiquum retinens nomen, etiamnum Papyrus apud plerosque dicitur.

Indica arundo.

Credidere nonnulli, veram esse Papyrum arundines illas, quas Indicas vocant, quibus imbecilles principes, atque hierarchæ, prælati vulgò dicti, ad ægram senectutem fulciendam pro scipione vtuntur, materiem auro, vel argento succingentes. Quod tamen asserere non ausim, nec vtique reprobare, cùm huiusce rei certam cognitionem adhuc assequi non potuerim.

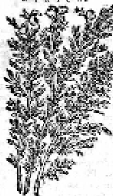
Papyri vires ex Galeno.

Papyri meminit Galenus lib. VIII. simp. medicam. sic inquiens. Papyrus ipsa quidem per se in vsum medicinalem non venit: at macerata, aut vsta vtilis efficitur. Igitur oxycrato, vinóve macerata, recentia vlcera glutinat, maximè in circulum circumposita. Verùm hic quidem est ceu materia, quæ medicamina sanantia accipiat: at vbi vsta fuerit, medicamen est exiccatorium, velut & chartæ combustæ cinis, nisi quatenus infirmior est, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum est, quòd nostri vsus charta, quæ ex veteribus contritis linteis, iisdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam veteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, vt dubium mihi sit, quónam modo parari possit illud Galeni medicamentum, quod de charta combusta dicitur, vlceribus sordidis, & fistulosis vtilissimum: itémque pastillus Faustini à Paulo lib. VII. traditus.

Nomina.

πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, seu Berdi: Italis, Papyro.

MYRICA.

MYRICA.

CAPVT XCIX.

Myrica, ſeu tamarix, arbor vulgo cognita eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum qua ſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriáque alteram gignunt mitiorem, ſylueſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter vtimur vice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morſus: illitus tumores inhibet. Cortex in eoſdem vſus adhibetur. Decoctum foliorum cum vino potum, lienem abſumit: ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione vuluæ opportunis in deſeſsionibus: phthiriaſi, lendibúſque circumfuſum prodeſt. Abundantiam fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

Myricæ conſideratio.

Vrbana Myrica, quòd ſciam, non naſcitur in Italia, quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ verò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam viridariis mitior credita, non alia eſt, quàm ſylueſtris, in locos mitiores tranſlata. Cuius rei certo ſunt indicio fructus, & flores, quos omnino ſylueſtribus ſimiles profert, non autem gallæ modo, vt domeſtica. Vmbra arboris inſigni proceritate ſæpe per æſtatem Romæ me oblectatum fuiſſe recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hoſpitalis Sancti ſpiritus. quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus, florem tamen, & fructum ferebat ſylueſtri ſimilem. Hæc in fluminum ripis frequentiſſima naſcitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioſcoridem: quippe qui dicat tantùm naſci Myricam apud paludes, ac reſides aquas, cùm oppoſitum ſanè eueniat in Italia. Quòd me ſæpius adduxit, vt crediderim, aut Dioſcoridis codicem hoc loco deprauatum eſſe, aut in Græcia ſecus, quàm in Italia myricam proxime ſtagna, ac paludes oriri. E myricæ trunco aluei excauantur (vt Columella ſcribit) aquáque replentur, vt ſubinde poſtea bibant ſues: nam hoc potu ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur, dum, quæ eorum eſt pabuli inſatiabilis auiditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia vlcera ignis exuſtione contracta, efficaciter exiccare author eſt Serapio. Folia ſimul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Elephantiaſim ex lienis vitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum paſſis vuis epotum ſanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod ſe vidiſſe ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi perſuaſum eſt, id non incongruum in Gallica peſte fore medicamentum, Guaiaco forſitan ligno non abſimile. Myricæ radices pro odorata caſia venditabant impoſtores. Sed poſtquàm fraus à peritis medicæ materiæ viris deprehenſa eſt, eius in officinis vſus penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Myrica abſtergentis eſt, ac incidentis facultatis, abſque perſpicua deſiccatione: habet verò etiam adſtrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultatéſque admodum prodeſt lieni indurato decocta cum aceto, aut vino, ſiue radice, ſiue foliis, ſiue extremis ramulis: ſanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam ſortita ſunt adſtrictionem, adeò vt gallæ omphacitidi proxima ſint, niſi quòd acerbitas euidens eſt in galla, ſed myricæ fructui temperatura ineſt inæqualis: immiſta eſt enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque vis abſtergédi: quod ſanè gallæ non accidit. Attamen vbi galla fortè ad manum non erit, eo vti liceat ad omnia, ad quæ illa vtimur: in eiſdem & cortice. Porrò myricæ combuſtæ cinis admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi. Μυρίκη arbor ita Græcè vocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarfa, ſeu Garfa: Italicè, Tamarigio: Germanicè, Tamariſcken, aut Porſt: Hiſpanicè, Tamargueira, & Tamariz: Gallicè, Tamariſc.

Myrica medicina.

Myricæ vires ex Galeno.

Nomina.

ERICA

ERICA.

ERICA ALIA.

ERICA. CAP. C.

ERICA fruticosa arbor, myricæ similis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma serpentiũ ictibus illitu medetur.

Erica consideratio.

ERICA stirps fruticosa Asiæ, Græciæq; fruticibus ascribitur. Hæc (vt plantarum scriptores asserunt) bis anno floret. quo fit, vt prima, & vltima habeatur, quæ inter syluestres stirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. capite IX. ericam describens inquit. Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduersari serpentibus tradunt, hæc Plinii verba. Verùm non ob id facile fuerit affirmare, quænam planta nobis legitimam Ericam præ se ferat, cùm tam paucis notis describatur ab omnibus: tametsi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud, quàm ericam designare videatur. Siquidem fruticosa est planta, semicubitalis, colore roris marini, foliis ferè myricæ, cui eam Dioscorides assimilat: vere primo & autumno florescens, quod huius fruticis proprium est, si rei herbariæ scriptoribus est adhibenda fides. Adde, quòd huiusce flores autumno maximè depascantur apes, ea fortasse de causa, quòd non modò Erica prima sit, & vltima syluestrium, quæ floreat, sed quòd etiam diuitius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem vsque. Vnde mel, quod ex iis apes faciunt, ericeum (vt Plinius est author) antiquis appellatur, quod conuehi tradidit post primos autumni imbres, cùm erica sola floret in syluis. Præterea cùm libro III. scribat Dioscorides, corim, hypericum aliquibus vocatum, fruticem esse folio ericæ, minore tamen, sitq; hæc cori folio admodum similis, magis ad huc inclinauit animus ad credendum, hanc esse Dioscoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima ericæ huius effigiem expressam dare. Oritur hæc frequentissima in Goritiensi agro eo præsertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur vicus) ad Vipacum fluuium itur. incolæ vernaculo sermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adolescit, fiuntq; ex ea scopæ aptissimæ ad mundandas ædes, & ob id vulgo hæc planta propriè vocatur Scopa. Marcellus, nescio qua ratione ductus, ericam magno errore genistæ speciem putat. Ericam aliã, cuius etiam hic imaginem exhibemus, vt quæ fortasse non minus, quàm antedicta, veram referat, misit ad me Gabriel Falloppius Mutinensis medicus singularis ingenii & eruditionis, dum Patauii honorificè humani corporis dissectionem & materiam medicam profitetur. Eam autem libenter depingi curauimus, atque in medium proferre libuit, vt rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices constituamus: quorum sanè iudicio subscribent studiosi, quibus nos quidem, quantum labore atq; industria consequi possumus, non grauamur prodesse. Ericam paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potissimũ, ac foliis vtẽdum. hæc Galenus. Cæterùm aqua, in qua Erica decocta sit, sumpta tepida tam mane quàm vesperi triginta dies quinque vnciarum pondere tribus horis ante cibum, valet ad vesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm post id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiusdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debentiídque pluries repetendum est. Equidem noui aliquos, qui seruata recta victus ratione, hoc tantum potu vesicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt.

Mel ericeum.

Erica facultas ex Gal.

Nomina.

Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere, Gallis.

ACACALIS CAP. CI.

ACACALIS fructus est nascentis in Aegypto fruticis, seminis myricæ quadantenus similis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACACALIM Aegyptiæ arbusculæ semen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quòd inter semina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS PRIMVS.

RHAMNVB SECVNDVS.

RHAMNVS TERTIVS.

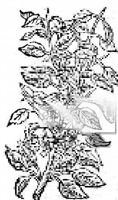
CAPVT CII.

RHAMNVS fruticat in sepibus, ramos ferens rectos, & aculeos in acutæ spinæ modũ foliis paruis, oblongis, subpinguibus teneris. Alterum ei genus candidius. Tertiũ nigriori bꝰ latioribusq; foliis cõstat, & quadántenus rubẽtibꝰ: cuius rami quinũ ferè cubitorũ longitudinẽ implẽt, spinosiores quidem, sed infirmioribus minusq; rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuem, folliculari specie, verticillo similẽ. Omniũ folia igni sacro, & serpentibus vlceribus, efficaciter illinuntur. Fama est ramos huius valuis, fenestrisve impositos, veneficia depellere.

Rhamnorum consideratio. RHAMNI tria genera facit Dioscorides. Primum, & tertium vbique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in sepibus nascitur, quo nostrates mulieres vtuntur ad insolandas ficus siquidem eas adhuc recentes longis huiusce fruticis aculeis perforant, & ad solem appendunt. Fert aculeos in acutæ spinæ modum: folia oblonga, mollia, subpinguia: corticem habet admodum album. Hoc, quod nigrius est (vt etiam Dioscorides inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus aculeis: fructu tenui, folliculari specie, rotundo, verticillo non absimili. Secundum verò genus, quod cæteris candidius est, ad nos misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hîc effigiem damus.

Ruellij error. Cæterùm Ruelliũ deceptum esse crediderim. quippe qui Rhamni genus eam esse stirpem arbitretur, quam nos vulgari sermone SPINO merlo, Longobardi Venetique Spin ceruino, Foroiulienses verò Spin guerzo appellant. Hæc enim foliis est latis, pyri quadántenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo vtuntur pictores, vbi colore viridi inficere sit opus: alii verò ad resoluendam aluum cum saccharo decoquunt: eiicit enim atram bilem, & pituitam. quæ sanè notæ Rhamnis minimè correspõdent. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Theophrastus absoluta rhamni historia de paliuro disseruit. Sed in errore longè maiore versan-

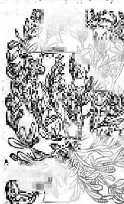
SPINO MERLO ITALICE.

Monachorũ error. tur Monachi, qui in Mesuem commẽtarios edidere, cùm Rhamnũ existimauerint rubum quendã, qui humi repens, incultisq; proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert. *Rhamni vires ex Galeno.* Rhamni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiẽs. Rhamnus desiccat, & digerit excessu secũdo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente. proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris vtendum est foliis. *Nomina.* Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος: Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum, Rhamno, & Marruca: Hispanicum, Scambrones.

HALIMVS. CAP. CIII.

HALIMVS VVLGARIS.

HALIMVS frutex est sepimẽtis idoneus, similis rhamno, sine spinis, foliis oleæ, sed latioribus. Nascitur in sepib°, & maritimis. Folia decoquuntur ciborũ gratia. Radix conuulsa, rupta, torminaq; mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis vbertatem facit.

Halimi cõsideratio. EST profectò & Halimus planta, cuius variæ sunt inter auctores sententiæ. Alii enim (vt Plinius auctor est lib. & cap. XXII.) halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alii maritimum olus, salso sapore. Tertiũ quoq; genus addidit Crateuas sub hedera tantũ nasci, longioribus foliis, hirsutioribusq; odore cupressi. Quæ autem à Dioscoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortassis proueniat in Italia, tamẽ qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm, si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quòd ea tantum admorsa fames arceatur. vnde si nomen adinuenisset, ea procul dubio sine aspiratione scribẽda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio, narrat, quòd eam venalẽ circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, vel arborem, eamq; fortasse, quam Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, vt salsam quandam herbam (incolæ Bidone vulgò appellant) quæ frequentissima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quòd ea instar oleris in ciborum vsum recipiatur. Hæc nimirum (vt eius pictura, quam hic damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ similia, crassiora tamen, ac perinde ferè pinguia, vt portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit albicantes, tenues, & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, vbi etiam separatim, nec minus copiosa visitur atriplex marina, quæ syluestrẽ maximè æmulatur. quanquã apud Mauritanos atriplex marina idem esse videtur cum halimo. Sed quòd inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Cæterùm putat Adamus Lonicerus, Halimũ eam esse plantam vuas ferentem, quàm vulgò Ribem vocant. Sed cùm huius folia non respondeant oleaginis, sed potius vitigineis, eum planè hallucinatum esse constat. *Halimi vires ex Galeno.* Halimi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, vbi & germina eius recentia esitant, & reponũt quoque in posterum futura vsui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dissimilarem. Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa. *Nomina.* Quæ planta Græcè ἄλιμος, Latinè similiter Halimus dicitur: Arabicè, Molochia: Italicè, Halimo: Gallicè Franche pute, vel blanchepute.

PALIVRVS. CAP. CIIII.

PALIVRVS frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen, pingue, & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur, vesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur.

ſatur. Folia & radix aſtrictoriam vim habent: quorum decoctum potu aluũ ſiſtit, vrinam trahit, contra venena, & ſerpentium morſus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoréſque omnes diſcutit, trita, & impoſita.

Paliuri cõſideratio.

ADEÒ inter ſe in quibuſdam plantarum hiſtoriis diſcrepant ſcriptores, vt perſæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum veritatem indagare ſtudent. Id autem diſcriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiuſce ſtirpis à Dioſcoride traditur hiſtoria, omnino differt ab ea, quàm diuerſis generibus protulit Theophraſtus. Hæc autem non conuenit cum ea, quam memoriæ prodidit Agathocles: neque huic illa correſpondet, cuius Plutarchus eſt auctor: & hæc à prædictis omnibus prorſus diſſentire videtur. Paliurus Dioſcoridis (vt ab eo primùm exordiar) eſt frutex ſpinoſus, durus, omnibus notus: cui ſemen pingue, & fuliginoſum. Paucis eius hiſtoriam perſtrinxit Dioſcorides, nulla habita de foliis mentione, quòd ſuperuacaneum exiſtimauerit pluribus agere de Paliuro, vtpote planta apud ſuas regiones notiſſima. quòd nobis eſt impedimento, quò minus veram Paliurum, de qua ipſe intellexit, cognoſcere valeamus. Theophraſto deinde libro III. cap. XVII. de plantarum hiſtoria plura ſunt Paliuri genera, quæ omnia in ſiliquis ſemina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ ſe ferentia, vt lini ſemen. Amat naſci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre videtur & illa, cuius idem meminit inferius libro, & capite quarto: ſiquidem hãc plurimam naſci teſtatur in Aphrica foliis ei, quæ in Græcia naſcitur, non abſimilem. Quæ quanuis folio Græcam æmuletur, fructu tamen diuerſo prouenit, vt qui non latus, neque folliculari ſpecie, ſed rotundus, rubérque ſit, cedri fructibus magnitudine ſimilis: cui & nucleus ineſt acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus verò per ſe iucundus habetur, atque ſi quis vinum infundat, tum ipſum ſuauiorem, tum vinum ſuauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi perſuaſi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam eſſe ſtirpem, quam nos AGRIFOLIVM dicimus, ꝙ foliis ſit vndique aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & guſtui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc aſſerere velim, quòd hæc propria ſit Aphricæ planta, ſed quòd aliquando his notis perſuaſus putauerim, Paliurũ hanc aut Agrifolium eſſe, aut omnino arborem ſibi ſimilem. Plinius ex Theophraſto hanc ipſam literis mandauit libr. XIII. capit. XXVII. Sed cùm de viribus eius diſſereret lib. XXIIII. eam recenſuit, quam & Dioſcorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ ſimilitudine reſpondeat, præter Agrifolium, vt dixi. Non dico Aquifolium: nam (vt Plinius refert lib. XXVII. capite VIII.) Aquifolium ea eſt in Italia arbor, quam Theophraſtus Crateogona vocat, omnibus ferè notis meſpilo ſimilis.

Agrifoliũ

Aquifoliũ

AGRIFOLIVM.

Illa verò quam Agrifolium appellamus, conſtat foliis perpetuis, lauri, latioribus tamen, ſubpinguibus, & per ambitum aculeatis: cortice viridi: ramis lentis, ac flexilibus. Fructus ei rotundus, lucidus, ruber, ruſcum & cedrum baccis æmulans. Huius radicum cortice incolæ viſcum parant, quo etiam modo ex viburno conficiunt. Hanc non deſunt, qui velint eam eſſe ſtirpem, quam Theophraſtus Agriam, ſiue Ariam appellat, ſempiternæ frondis arborem, inter robur, & ilicem mediam. Verùm vt ad noſtrum inſtitutum redeamus, Agathocles Paliurum omnino ab illis differentem tradit: quippe quoniam aſſurgat in Alexandria (vt ipſe inquit) ad pinus, vlmique proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis: folio viridi, rotundo, tenui. Hæc bifera eſt, nam tam vere, quàm autumno fructum profert, oliuæ phauliæ vocatæ magnitudine. Crudus manditur is ac virens: vbi verò exaruit, in farinam molitur, atque ea ita eſtur nullo liquore ſubacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio naſci prodit Plutarchus ex Creſiphontis autoritate libro arboribus dicato, cui ſi auis, aut aliud animal volucre ſidat, velut inueſcatum cohæret, præter cuculum, ſoli parcit, ſi tamen his fides eſt adhibenda. Quare cùm de Paliuro, tot ac diuerſæ ferantur ſententiæ, & habeantur hiſtoriæ, facilè crediderim, Paliurum eſſe nomen ad nationum placita variis, ac diuerſis aculeatis ſtirpibus impoſitum. etſi Ioſephus Salandius medicus apprimè doctus, & in ſtirpiũ hiſtoria non imperitus, dum Veneta claſſe in Græciam traieciſſet, Dioſcoridis Paliurũ ſe vidiſſe mihi pro certo affirmauerit, ſemine fuliginoſo, ac pingui: atque inibi propriũ adhuc nomen retinere. Sunt tamẽ è recentioribus, qui putent Paliurũ Dioſcoridis eam eſſe arborem, quam nos ſequenti capite oxyacãtham eſſe pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quam oxyacantham cenſemus, arbor ſit, nõ frutex: quódque fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, oſſicul

Recentiorum opinio reprobata.

ossiculos intus habentem, & in racemi modū cohærentem. Paliurus verò non fructum, sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (vt Theoph. inquit lib. III. cap. XVII. de historia plantarum) in siliquis cōclusum, lentum, pingueq́, lini seminis instar. Verùm ii fortasse Theodorū Theophrasti interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is lib. primo cap. XVI. sic vertit: Quædam folia cùm extremo, tum etiā lateribus sinuata concidunt, vt ilicis, roboris, smilacis (glandiferæ scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam vertisse παρακανθίζοντα sinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè significet, quam spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quòd omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum folia non proferre aliqua parte sinuata, vti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur, sed longa, & per ambitum vbique tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, in eiusdem capitis progressu idē ostendit Theophrastus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, pòst horridulum spinis gerunt, vt lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atque etiam magis in fruticum genere, vt rubus, paliurus. Quibus palam fit, plantam, quam nos vulgò vocamus Bagaia, alii verò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam iis tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite à nobis adducentur. Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. VIII. simp. med. his verbis. Paliuri folia, & radix adeò non obscuram habent adstringendi facultatem, vt & ventrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, vt & phymata curent, quæ quidem nō admodum phlegmonode sunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi vim vt & calculos vesicæ comminuat: & pectoris, pulmonisque excretionibus auxilietur.

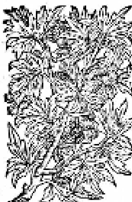
Paliuri vires ex Galeno.

Παλίουρος Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Gallis autem, Houx.

Nomina.

ACVTA SPINA.
CAP. CV.

ACVTA spina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui vocant, arbor est pyrastro similis, spinosa valde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, fragiles, & intus nucleum: radicem multifidam, altè descendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum sistunt. Radix illita aculeos, & spicula extrahit: abortum fieri tradunt, si ter radice venter aut sensim feriatur, aut perungatur.

HABET pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quòd arbor Dioscoridi ὀξυάκανθα, id est, acuta spina, vocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea sit nimirum arbuscula spinis horrens, quam rura Tridentina, vbi in sepibus, syluis, & conuallibus frequentissima nascitur, Crespino vulgò nominant: medicorum verò vulgus, ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita essecertò credentes, vt opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes, notæque perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioscorides, crespini notis prorsus acuta spina reclamare constabit. Qua potissimùm ratione adductus, quò magis veritas eluceat, errorisque nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Crespinum vocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neque me fugit, non parum suscepisse negotii, vt eos à concepta iandiu opinione in sententiam nostram, quam veram putamus, venire compellam, cùm magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo vsu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd veritas sit niue candidior, soléque splendidior, & eorum tum vera, tum fida comes, qui virtutibus, ac probitate præstant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctissimorum virorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo iis, vtpote veri defensoribus, fore iucundissimas, atque gratissimas. Nam qui, vt sibi placeant, malunt errare quàm veritati, & æquo cedentes, errores cognoscere, eósque corrigere, non sunt in philosophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis verbis tempus conteratur, rem institutam aggredior. Dioscorides acutam spinam arborem esse pyrastro similem scribit, minorē tamē magisq́; aculeatam, fructumq́; gerere myrti similitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radices subsint multifidæ, altæque descendentes. Ex quo palam est, ipsum non alias acutæ spinæ notas expressisse quàm proceri-

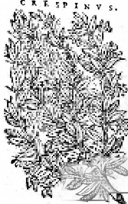
Acuta spina consideratio.

Acuta spina non est offic. Berberis, siue Crespinus.

proceritatis, crassitudinisq́; stipitis, ramorum radicum, ac fructuum, omissa foliorum, florũ, & corticis historia. Quæ omnia ipse accuratè perpendens, in primis Crespinum omnibus notis pyrastro reclamantem comperio, cui tamen prorsus adstipulari acutam spinã Dioscorides est auctor. Siquidem syluestris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, simplex è solo prosilit, atque vnico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumque crescit, vt ad cõmunem arborum proceritatem assurgat. Crespinus verò, cuius sanè innumeræ mihi præ oculis quotidie sese offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, sed pluribus, ac diuersis aculeatis stolonibus fruticat, qui virgarum modo in altum se attollũt, nec vnquam arborescunt, nisi raro, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habentur, pollicarem crassitudinem rarissimè excedunt, nisi ætate longa incrementũ susceperint. quin & rara inueniuntur eius virgulta, quæ hominis longitudinem æquent. Ad hæc pyraster cortice constat aspero, squamoso, inæquali, crasso, colore in nigro rufescente. Crespinus verò cortice vestitur albo, læui, & admodum tenui: quo fit vt non adeo leuiter ferro, vel lapide tangi possit, quin statim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraster prunorum modo aculeata conspicitur, aculeis singulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentissimis horreant spinis, iisque nigris, validis, candidi rhamni modo mucronatis. At crespinus ternis per interualla armatur aculeis, simul ex vno, eodemque puncto prodeuntibus, adeò vt trifurcato ordine prodeant, duobus scilicet vtrinque se pandentibus, tertio verò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud insuper discriminis addam, acutam spinam fructum afferre myrti magnitudine. Crespinum verò racematim in vuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, viridi, ac rubentes, eleganterque racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræsentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò viuaciores habeantur. Crespini deinde folia minimè pyrastrum referunt, sed potius punicam malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem desinentia, per ambitum spinis tenuissimis, frequentissimisque horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atque exiles, nihilominus altè non descendunt, veluti acutæ spinæ, sed in latus summo cespite vagantur. Flos denique pyrastro admodum refragatur; nanque melinus ex racemo vuæ simili erumpit, sui fruticis interno colore, a quo dum explicatur, atque dehiscit, perquàm suauem spirat odorem. Quibus euidentissimè colligi potest, & oxyacantham Græcis, & berberim Arabibus non esse crespinum, cuius communis est vsus apud medicos, & seplasiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendum est, quòd si Dioscorides per acutam spinam crespinum intellexisset, nunquam silentio dissimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum gerit, acinis inter se racematim cohærentibus, myrti baccis assimilasset: nec scriptum reliquisset, radices in profundũ agi: nec denique flauũ earum colorem vnquam reticuisset, quo insigniter natura infectæ sunt. Non prætermisisset etiam spinarum historiam, vtpote quæ ternæ suis virgis innascantur, à pede ad verticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quòd sæpius sine caudice, variis veluti stolonibus fruticet: non denique ipsam pyrastro prorsus similem reddidisset, à qua profectò non minus dissidet, quàm quercus ab olea.

Legitima oxyacantha.

Cæterùm si modo dicendum est, Oxyacantham nasci in Italia, eam equidem aculeatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyrastrum referentem, quam in Hetruria rura nostra Senensia Bagaia vulgò nominant, Ananienses, & cæteri Tridentinarum vallium incolæ quidam Amperlo, quidam verò Pan d'orso vernaculis nominibus vocant, & Goritienses Barazzo bianco vulgari sermone appellant: quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam spinam referat. Primùm enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisq́; aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusque cortex, veluti pyrastro. Tum ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, visu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modò vnus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyrastro admodum adstipulatur: quippe quòd sit illi haud quaquam absimilis. Porrò folia duntaxat à pyrastro dissidere videntur: nam dissecta sunt apii modo, paululumque longiora. Verum mihi quidem illud non videtur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta spina vireat fronde, hic non explicauit Dioscorides, sed tantùm dixit, eam esse arborem pyrastro similem: quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata constant apii modo: tametsi hoc in loco id adnotare pretermiserit Dioscorides. Hoc autem probatur manifesto ipsius Dioscoridis, ac etiam Theophrasti testimonio. Nam Dioscorides, cùm de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce vulgata, quæ frequens, &

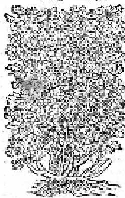

CRESPINVS.

communis visitur in Italia, illam in primis descripsit, quæ Neapoli nostra tẽpestate vulgò Azarolo vocatur, & veteribus aronia dicta est, sic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν, ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον, ἡδύν. id est, verbum ex verbo. Mespilus arbor, quæ à nonnullis aronia vocatur, spinosa est, similis foliis oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo similem, suauem. Quibus autem foliis constet illa mespilus Azarola vocata, Theophrastus lib. III. cap. XII. demonstrauit his verbis. Huius folia dissecta sunt, extremitateq; apio similia. Ita fit, vt concludamus oporteat, si mespilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; scisso (vt Theophrastus prodidit) apii instar, hanc spinosam arborem Bagaia vulgo dictam, esse procul dubio acutam spinam. quandoquidem eius folia in modũ apii dissecta sunt, mespili aroniæ modo. Theophrastus lib. VI. cap vltimo de historia plantarũ scribit, oxyacanthæ fructũ fuisse antiquis in coronarum vsu. Quod etiam non paruo est argumento, illam legitimam esse oxyacantham, quã in mediũ attulimus. Quandoquidem fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem vsque perdurat, adeò læuore quodã pellucet, ruboreq; decoratur, vt globulos è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Hæc est nostra de oxyacantha sententia, à nobis satis, vt arbitror, tum rationibus, tum auctoritatibus comprobata. Quam tamen quòd infirmare videatur Theophrasti auctoritas lib. I. cap. XV. & lib. III. cap. IIII. de historia plantarum, vbi oxyacantha connumeratur inter eas arbores, quæ perpetua fronde virent, cùm nostræ folia decidant, non est qui non facilè intelligat. Sed ego quidem non possum huic auctoritati alioqui grauissimæ assentiri, quin potius adducor, vt suspicer codicem iis in locis deprauatum esse. Suspicionem nobis facit illud, quod ibi tilia, myrica, quercus, & terebinthus sempiterna coma prodantur. quod vt falsum deprehendetur ab omnibus, qui hisce plantis folia decidua esse obseruabunt, ita quoque oxyacanthæ contigisse cognoscent, atque in omnibus mendum codici subesse. Eandem suspicionem auget nobis Plinius, qui lib. XVI. cap. XX. & XXI. dum arbores enumerat, quæ perpetuò virent, nullam tiliæ, nec quercus, neque oxyacanthæ mẽtionem facit: attamen is reliqua Theophrasto accepta referre potest. Reliquum igitur est, vt dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamque ideo fuisse veteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarũ historia scripserũt, huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porrò CRESPINVS frutex potius, quàm arbor est, è terra virgultis plurimis assurgens, veluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoque longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret longis, compressis, albicantibus, fractuque minimè contumacibus, quæ (vt suprà dictum est) per interualla terræ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis, atque fungosa. Numerosis tota virgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: foliis ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusque in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte Maio luteos, racematim cohærẽtes in vuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam absimiles, quãquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. E fructu post vindemias incolæ vinum exprimũt, quod falsò de Berberi vocant officinæ: cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisq; febribus, vti causus, & quæ pestilens est, iulapio violaceo commistum, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesque exhalationes supprimit. Datur vtiliter cœliacis, cibum reiicientibus, & dysentericis, & vbi bilis à iocinere in vẽtriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum mensiũ profluuia cohibet. Tineas ventris enecat, præsertim si bibatur ex aqua graminis, vel portulacæ vel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, & gargarizatu faucium, vuæq; inflammationes discutit, atque destillationes eò confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & vlcera vetera deficcat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant ventriculi doloribus, atque etiam ægrè spirantibus. Cæterùm postquàm acutæ spinæ historia eò me deduxit, vt de nonnullis aliis aculeatis stirpibus dissererim, non erit ab re, vt plantarum facultas augeatur, si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apii constat, & vndique spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, à nonnullis Vua marina

Crespini forma, & vires.

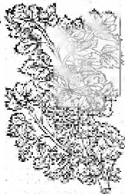
Vuæ spinæ mentio.

VVA SPINA

marina, & à pluribus Vua crespina vocata. Planta hæc antiquis fortasse incognita fuit nunc autem omnibus notior est, quã vt à me pluribus describi debeat. Huius baccæ in vsu ciborum sunt vuæ omphacis loco. Quę & febrientibus iusculis incoctæ non sine vtilitate exhibentur. In summa mulieribus vtero gerentibus magnopere expetuntur. Huic accedit & altera planta veteribus, quantum reor, incognita & silentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum RIBEM esse contendũt. Ea fruticosa est, folio paruo, vitigineo, perinde ac albæ populo. Ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles: è quib⁹ fructus paruarũ vuarũ modo, vt in crespino, racematim dependent, rotundis, simúlque cohærentibus acinis magnitudine piperis, q maturitatem adepti, maximè rubẽt, sapore subacido, admisto etiã dulci. Vulgaris est planta, in hortisque frequens: quippe quoniam ad sepiendos hortorum puluinos eleganter seratur. Verùm eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabum Ribem. Siquidem, vt posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore viridi rubescente, & folia lata, magna, & rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notum est: neque enim fert hæc capreolos, neque eiusmodi foliis viret. tametsi fructu Ribem admodum referat, quòd is gustui sit acidus simul & dulcis, qualem esse Ribis baccam auctor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ ille iure poterit vsurpari, vtpote quòd febribus acutis opituletur, æstuantem ventriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & vomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, cœliacos, & lientericos iuuet, & biliosis defluxionibus vexatos sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, impetumq; domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi videntur seplasiarii, qui ex huiusce arbusculæ fructu vinum exprimunt, & per annum asseruant, vt illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantam arbitrentur, quod Galenus lib. VII. de compositione medicament. secundum locos Vrsi vuam appellat. Quorum error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quando quidem asserit huiusce vuæ plantam memæcyli folio virescere. Bellonio verò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumen, foliis oxylapathi, grandioribus retusioribúsque: è quorum medio racematim exeunt baccæ rubentes, vt in hippoglosso, rusco, & lauro Alexandrina. At certè ego non audeo, nec possum Bellonii iudicio subscribere, quòd planta illa non respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, sed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è mediis foliis exerit. Vnde facilè adducor, vt putem eius Ribem falsam & adulterinam esse potius, quàm veram & legitimam. Oxyacanthæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor vt pyro syluestri similem habet speciem, ita & vires non dissimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisiuum obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, verùm myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet verò & nucleos. Porrò non esus tantùm, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥεύλεις Græci vocant, cohibet. Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabibus, Amirberis, seu Amyrbaris: Italis, Bagaia, & Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Piliriteros: Gallis, Aubespin.

RIBES VVLGARIS.

Ribis officin. consid.

Error quorundam.

Bellonii opinio improbata.

Oxyacantha. Vires ex Gal.

Nomina.

RVBVS CANIS.

CAP. CVI.

FRVTEX est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fulvescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: feruefacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubicanus consid. Non eqvidem putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestriũ genus, quæ rosas edunt iis quadantenus similes, quas Moschette vulgò vocamus, quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quóduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, non autem quòd arboris instar assurgeret, rubo longè maior, quodq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimùm dissidere videtur, fructumq; mittere nõ modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multò crassiorem. In eam autem sententiam non modò me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plinius: quandoquidem ipse lib. VIII. cap. XLI. peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton, id est, caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib. XXV. cap. II. vbi illud etiam addidit, quòd apud veteres nil aliud cynorrhodon erat, quàm spongiola illa, quæ mediis syluestrium rosarũ ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longè diuersum fecit, vt videre est lib. XXIIII. cap. XIIII. vbi ait, cynosbaton folio esse vestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus libro III. cap. XVIII. de plantarum historia, vbi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio viticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubũ, & syluestrem rosam, de qua postea lib. & cap. VI. particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tũ virgis tũ foliis constant, & florem minus odoratũ, minusq; coloratũ, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro cõperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorũ alterum κυνόῤῥοδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Meluẽ scribẽtes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrẽ rosam legitimũ esse canirubũ. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructũ oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararũt. Ex quo aliquis facilè iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionẽ habuisse. Ad hæc non reperio, quòd dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quòd omnino compertum haberet, hic à rosis quàm plurimùm differre. Illud insuper addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurescant, cynosbato verò flos perpetuò fit candidus, non est legitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex iis igitur omnibus satis (vt arbitror) liquet, canirubum a syluestri rosa longè abesse: tantoq; magis quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. IX. de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioquin periculum oculis imminere. Quod apertè demonstrat, super eo vel tenuem quandam lanuginẽ, vel quid puluerulenti insidere, quod si à vento expellatur in colligentium oculos, facilè iis cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam visitur. Meminit Rubi canis Galenus libro VII. simpl. medic. sic inquiens. Huius fruticis fructus, non segniter adstringit, folia verò mediocriter. *Rubi canis vires ex Gal.* Itaque particularis eius vsus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem haber, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græcè κυνόσβατος vocatur: *Nomina.* Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.

Marcelli, & Monachorum lapsus.

LIGVSTRVM CAP. CVII.

Ligvstrvm arbor est oleæ foliis circum ramos similibus, latioribus, mollioribus, & colore viridioribus: flore candido, muscoso, odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone. Folia astrictoriam vim habent: quare commanducata vlceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisq; prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitq; neruos, si quæ feruenti natura prædita sint, assumat.

Ligustri consideratio.

LIGVSTRVM in Hetruria Guistrico corrupta voce vulgus nostrum appellare consueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambrossene vulgò vocant. Mauritanis verò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus secus vias passim in Italia. Floret abeunte vere, & ineunte æstate, flore muscoso, vel (quandoquidem Oribasius legit βοτρυώδη) racemoso, candido, odore suaui, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, quarum in medicamentis est vsus. Sunt qui has baccas à Virgilio, vacinia vocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè sentiunt. Quemadmodum nec Fuchsius, qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα, vacinia esse putat: siquidem vacinium florem, non fructum esse pluribus constat. Cæterùm in nothis Dioscoridis stirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum vacinium Romanis fuisse vocatum. Ex quo facilè crediderim, vacinium Virgilio nil aliud designare, quam hyacinthum. Neque mirum est, quòd Virgilius hyacinthum vacinii nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum violis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc nostram sententiam comprobat Virgilius: quippe qui semper vacinia floribus admiscet, iisdemq; comparat, non autem fructibus. Quod manifestè declarauit in Bucolicis, vbi de vacinio sic cecinit, primò Eclog. II.

Vaciniÿ varia opiniones.

Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Deinde in eadem.

Mollia luteola pingit vacinia caltha.

Item in vltima.

Et nigræ violæ sunt, & vacinia nigra.

Marcelli opinio reprobata.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, vacinium esse Irim. Siquidem præterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis venisse, color non æquè promptè correspondet, quòd varius adeò sit, vt non aliunde sibi nomen comparauerit, quàm à cælestis arcus colorum varietate. Adde etiam, quòd cùm iridis flos omnium fragilissimus caducissimusque sit, poeta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam conuoluuli speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus, & arbustis se circumuoluit, ac etiam sæpius vitium palis in vinetis, flore candido, lilii, seu calathi effigie, quam ego læuem esse smilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilii commentator Ecloga secunda Bucolicorum. Nempe falsus (vt arbitror) quòd neglexerit in hac historia Plinium consulere, Dioscoridem, & alios de stirpium natura disserentes. Non defuerunt etiam qui existimauerint ligustrum esse Mauritanorum caprifoliū, quod sanè nil aliud est, quàm Dioscoridis pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenon, vt Ruellio placet. Sed isti quoque à veritate desciscunt.

Seruij Gram. lapsus.

Ligustri meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cypri seu ligustri folia, summaque germina in vsum veniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicè calida, habéntque etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambusta fouent. Vtuntur verò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam absque molestia & morsu desiccant. Quinetiam spontè prouenientibus in ore vlceribus aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt.

Ligustri vires ex Galeno.

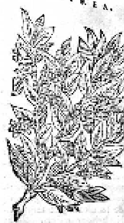
Nomina.

Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis verò Ligustrum appellatur: Mauritanis, Kenne, Henne, seu Hanne: officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinuueiden, Beynhoeltzlin, & Mundholtz: Hispanis, Alfena, siue Alhena: Gallis, Du troesne, vel Fresillon.

PHILLYREA. CAP. CVIII.

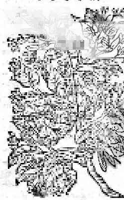
PHILLYREA arbor est ligustri magnitudine, foliis oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente. asperis nascitur. Huius folia adstringunt: ad eadē vtilia, ad quæ oleaster, cùm astrictione est opus: maximè ad oris vlcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota vrinam, ac menses cient.

PHILLYREA.

RECENTIORES Dioscoridis interpretes, vt Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic descriptam à Dioscoride, eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. *Phillyrea, & Tilia confus.* Quandoquidē tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλλυρέα dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertisset, alter alterum secuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum vertentes. Quo factum est, vt multis sit persuasum, vel quòd Dioscorides tiliam nunquam viderit, vel quòd illi à vulgari tilia alia esset longè diuersa, vtpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. *Interpretum Diosc. lapsus.* Sed quòd Dioscorides tiliā seorsum à phillyrea cognouerit, vel saltē in iis plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, vbi hæc verba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλυρίνοις. Quæ sanè voces Græcæ non solùm quòd rectè vertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, sed quòd postrema quidem non à φιλλυρέα, sed à φιλύρα, quæ Latinis tilia est, deduci possit, abunde declarant, has plantas diuersas esse in hoc ipso auctore. Porrò hinc facilè comprehendi potest, quòd illi non solùm nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognouissent, nulli dubium est, quin phillyream Dioscoridis proprio nomine separassent à philyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam libro III. cap. x. de plantarum historia his verbis memoriæ prodidit. *Tilia historia.* TILIA quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quòd altera sit fructifera, altera verò sterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodosior, spissiorque: fœminæ candidior. & cortex mari crassior, detractusque inflexibilis propter duritiam est: fœminæ candidior, flexibiliorq́; , ex quo cistas faciunt, item fœminæ odoratior. & mas sterilis, nulloq́; flore est: fœmina & florem & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folii pediculum, amentumq́; futurum, pediculo altero annexus, viridis, dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: flores cum vrbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis veluti neruis eminentibus, inq́; acutum, cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet

TILIA.

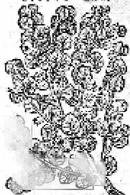

maiusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, suauiaq́; : folium forma hederaceū, nisi quòd in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculū curuatius, tamen de medio in acutius coactū prætendit, seq́; prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atq́; serratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorē corpore: nam & reliquum ligni molle est. Hæc de tilia Theophrastus. Quibus sanè notis adamussim respondet nostra tilia. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in philiyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa verò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ vocant paradisi, non absimilis, illi verò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, veluti neruis, disiunctus, cui intus semen atriplicis instar. Quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas, amplitudoq́; , ac ramorum dēsitas: nam phillyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquàm modica, tamen cùm sensibus, & experimento contrariū constet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptū propinquitate vocabuli & Theophrasti philyrā, & Dioscoridis phillyream simul confudisse: à quibus facilè ea, quæ de tilia scripsit, accepit. *Plinij lapsus.* In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quòd Plinius vni tantùm speciei, scilicet nostræ vulgari tiliæ, vires attribuit, quibus pollere phillyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tiliæ sunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum secutus. Est itaque Phillyrea arbor longè diuersa à tilia, multis cognita, quoniam in Italia prouenit asperis tantùm montibus, quibus maximè gaudet. *Adami Loniceri error.* Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum, & phillyream vnam & eandē esse plantam, contenditq́; caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideò hallucinatus videtur, quòd primùm phillyreæ delineatio à ligustro, quod Græcis κύπρος dicitur non parū dissentiat: secūdò quòd nō solùm codices Dioscoridis Græci, & ii quidē probatissimi, habeant phillyream, sed etiam Ori-

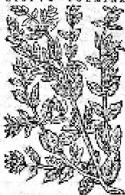
baſii codex manu ſcriptus, in quem ipſe ex Dioſcoride ſimplicia tranſtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico ſermone phillyream Mahaleb appellauit. Tiliæ cortex commanſus, ac inde illitus vulneribus agglutinandis efficax eſt. Folia verò trita, & aqua conſperſa pedum tumores diſcutiunt. Humor è medulla caſtratæ arboris defluens, capiti illitus, capillos reddit, defluentéſque continet. Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea vocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillyrea. Quæ verò Græcè φιλύρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè nominatur: Germanicè, Linden: Gallicè Til, vel Tillet.

Tilia vires. *Nomina.*

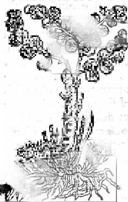
CISTVS MAS.

CISTVS FOEMINA.

HYPOCISTIS. CAP. CIX.

CISTVS, quē aliqui citharō, aut ciſſaron vocant, ramoſus frutex eſt, ſed improcerus, folioſus: ſaxoſis locis naſcens: foliis rotūdis, acerbis, hirſutis. flos † maſculo vt mali punicæ, fœminæ albet. Vis aſtringens: vnde flores in vino auſtero bis in die poti, proſunt dyſentericis, & nomas per ſe illiti cohibent: vetuſtati vlcerum, & igni ambuſtis cum cerato medentur. Hypociſtis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta ciſti radices naſcitur, floris punici ſimilitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractámque macerant, & incoquunt, reliquáque vt in lycio proſequuntur. Vires acaciæ habet, verùm aliquantò magis ſiccat, & aſtringit. Prodeſt dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus: fœminarum profluuio & pota, & indita.

NASCITVR vterque Ciſtus, è cuius radicibus Hypociſtis prosilit, in pluribus aſperis Hetruriæ locis, & præſertim in Apennino monte. Quare probi quidem, ac diligentes ſeplaſiarii omni ſtudio, atque ope niti deberent, vt ſibi vtrunque genus cum hypociſtide vel ex Apennino ipſo, vel aliunde comportaretur: quandoquidem ſine legitima hypociſtide legitima non poſſit fieri theriaca, nec præterea alia quædam, quæ in medicinæ vſum veniūt, antidota, ac medicamenta. Nanque hypociſtin, qua paſſim vtuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impoſtores conficiunt, ſuccum inde exprimentes, at vt concreſcat, inſolantes. Errandi tamen, ac ſimul impoſturam faciendi cauſam dederunt Arabes, quòd ciſtum hirci barbulam appellent. Quo factum eſt, vt ii omnino aberrauerint, qui officinis hypociſtidem parant, ſibi perſuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα vocant, illam eſſe ſtirpem, de qua Arabes intelligūt. Quo errore ducti non modò ſeipſos decipiunt, ſed etiā alios, qui paſſim adulterina hypociſtide vtuntur. Atqui Fuchſius in libro de componendis medicamentis, quem ſecundò edidit, vbi paſtillos ex ſuccino perpendit, non ſine magno errore (pace viri eruditi dixerim) putat hypociſtim fungum eſſe. Quandoquidem hypociſtis non fungus eſt, ſed veluti germen, quod è ciſti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræſentans, vt optimè ſciunt ii, apud quos ciſti plantæ copioſæ proueniunt. Hypociſtidis locum ſupplere acaciam tradidit Dioſcorides, vt etiam habetur in Galenicis ſuccidaneis: qua illius vice vti poſſent officinæ, ſi modo & ea ca-

Ciſti, & hypociſtidis conſideratio. *Fuchſij error.* *Hypociſtidis ſuccidanea.*

reret adulterio. Potest etiamnum, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus: quippe qui eadē præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride. Plinius deceptus vocabulorū germanitate ineptè satis, meo iudicio, cōmiscet cisti, & cisti historiā: quamobrē nō immeritò eū damnauit doctissimus Leonicenus. Cisti meminit Galenus libro VII. simpl. medic. sic inquiens. Cistus, aut Cistarus frutex est gustu adstringens, omnibúsque particulatim operibus. Attamen folia, & parua germina trita adeò desiccant, adstringuntq́; vt vulnera glutinare valeant. At flores magis sunt efficaces, adeò vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxúsque, ac humiditates sanent: cataplasmatis ritu illita vlcerum putredinosa iuuant. Est enim eorum facultas non instrenuè desiccans, feréque secundi excessus à temperatis absoluti. Adeò verò frutex hic frigidus est, vt tepidi caloris sit particeps. Porrò Hypocistis, quā vocant, multò est magis adstrictoria, quàm folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericósque affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis, hepaticísque commiscetur, & ex viperis confecto antidoto inditur, nimirum quò corpora confirmet, ac roboret.

Plinij lapsus.

Cisti, & hypocistidis vires ex Galeno.

Nomina.

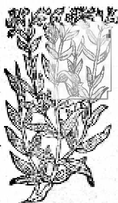
Frutex κίσθος, κίσθαρον, aut κίσσαρον Græcis dictus, Latinis quoque Cistus appellatur: Arabibus, Kaniet, Altheis, seu Lhaie althis: Italis, Cisto: Hispanis, Cerguacos. Hypocistis verò sic Latina voce, quemadmodum ὑποκιστὶς Græcè dicitur: Arabicè, Taratith: Italicè, Hipocisto: Hispanicè, Pultegras.

† Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (vt puto) sensum ex Plinio transtulit Ruellius: quòd verbum illud à Dioscoride studio fortasse breuitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quàm subintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.

† Nil mirum esse debet, quòd Plinio duo tantùm hypocistidis genera prodantur, coloribus rufo, & candido distincta: quandoquidem iis duntaxat Oribasius quoque contentus fuisse videtur libro XII. vbi genus χλώεον, hoc est, herbaceum, vt vulgati codices habent, non legitur.

LEDVM. LADANVM.
CAPVT CX.

Est & alterum cisti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex simili modo nascens, longioribus foliis, & nigrioribus: quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum vis astringens, ac eosdem, quos cistus, effe-

ctus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. siquidem cùm cisti frondes pascuntur capræ, hircique pinguitudinem conspicuè barba carpunt, & suo lētore villosis cruribus adhærescentem reportāt: quam depectentes incolæ, colantesq́; cogunt in offas, & ita recondunt. Alij verò attractis funiculis, insidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomerantq́; in ladanum. Maximè probatur odoratum, subuiride, facilè mollescens, quod arenas non collegit, nec squalore obsitum est, resinosum, quale in Cypro gignitur. Arabicum verò, Libicúmque vilius. Natura ei spissandi, calfaciendi, molliendi: ora venarum patefacit: capillum fluentem continet, addito vino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum vino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite, aut rosaceo infusum: suffitu secundas eiicit: pessis immistum vuluæ duritiem sanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tussímque finiunt, & malagmata vtiliter inseritur: aluum sistit cum vino vetere potum, & vrinam ciet.

Ladani consideratio.

Ladanvm, quòd vulgò alii appellant Laudano, alii verò Odano, tametsi plerunq; impostorum malitia adeò sabulo, & aliis adulteriis sit vitiatū, vt nihil valoris præstet, ego tamen præstantissimum sæpius Venetiis emi ab vnguentariis, qui odoramenta conficiunt. Verùm apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parāt, Ladanum, quod syncerum, purumq; sit, rarissimè reperitur: cùm eorum plurimi potius curēt, vt rem minoris emant, quàm vt seligant legitima ab adulterinis: quod tamen iniquum est, inhumanum, ac detestabile crimen. Arbuscula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur. Cæterùm Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (vt etiam

Plinij lapsus.

in super

in ſuperiori commentatione dictum eſt) ex ciſſo, id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò perſuaſum eſt, quòd non à ciſto, ſed ab hedera Ladanum legeretur. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ciſtus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus hic Ciſtus proueniens, tametſi haud alius ſit genere, quàm qui apud nos naſcitur, eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentémque caliditatem nactus eſt: atque vtroque à noſtrate differt, tum quia frigiditatem depoſuit, tum quia calorem aſſumpſit. Itaque cætera quidem huius ciſti, illis quæ in noſtrate viſuntur, ſimilia ſunt. Verùm Ladanum, quod vocant, ex eo prouenit, medicamentum primo exceſſu iam quodammodo completè calidum, vt videlicet & ſecundum attingat, habens etiam adſtrictionis paululum. Ad hæc ſubſtantia tenui, ac proinde emolliens, ſiue malacticum pariterq; moderatè digerens, ac videlicet etiam συμπεπτικόν, hoc eſt concoquens. Itaque mirandum non eſt, ſi peculiariter ad vteri vitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adſtrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris ſederit, id omne abſumit: tum meatus, quibus infixi ſunt, contrahit, & conſtringit adſtrictione. Cæterùm alopecias, & ophthalmias ſiue lippitudines, ſanare non poteſt, vtpote magis diſcuſſorias vires, quàm quæ Ladano inſunt, poſcentes. quippe proueniunt hæ ex prauis ſuccis, lentis, craſſisque, quos ſecantia, ac digerentia medicamenta potiſſimùm euocant, atque euacuant. Cæterùm tenuium partium ſint facultatis oportet, & minimè aſtringentis: non tamen vſque adeò tenuium partium, & deſiccatoriæ, vt nimio plus deſiccent, vnaque cum collectis inibi ſuccis præter naturam, naturalem quóque humiditatem incrementa pilis ſuppeditantem abſumant. nam ſic non tantùm alopecia liberabunt, ſed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuſcula, quæ Græcè λῆδον, Latinè ſimiliter Ledum nominatur, Arabice Chaſus. Quod verò λάδανον Græci, Latini item Ladanum vocant: Mauritani, Ieden, ſiue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hiſpani, Xara.

Ladani vires ex Galeno.

Nomina.

EBENVS. CAP. CXI.

EBENVS optima habetur Ethiopica, & nigra, nullos habens venarum diſcurſus, factitij cornus læuore: cùm frangitur, denſa apparet, mordens guſtu, atque aſtringens. Suffitur iucundo odore ſupra carbones, ſine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufeſcit. Altera eſt Indica. Internatis ſegmentis candicantibus, & modicè fuluis, item frequentibus maculis. cæterùm prior bonitate antecedit. Apud quoſdam ſeſamina, aut ſpinea ligna conſimilia pro ebeno væneunt. Quod diſcernitur ex eo, quòd fungoſa ſunt, & in purpureas aſſulas reſoluuntur, nihil mordacitatis in guſtu, nec redolentiæ in ſuffitu præferentia. Caliginem oculorum abſterget: ad veteres deſtillationes, puſtuláſq; mirũ in modum pollet: ſi quiſpiam facta ex eo coticula collyriis vtatur, melius proficiet. Ad oculorum medicaméta efficax eſt, ſi ſcobes, ramentáve vino Chio die, noctuque macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipſa excolant. reliquáque eundem in modum peragunt. Alij pro vino aqua vtuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi vſti modo, & ita ſiccis, ſcabriſque lippitudinibus conducit.

CREDIDIT Theophraſtus in India tantùm naſci Ebenum libro IIII. cap. V. de hiſtoria plantarum, vbi ſic habet. Ebenus quoque eius regionis vernacula eſt. Huius duo genera conſtant: alterum materie laudatum, pulchrúmque: alterum vile, & vitiatum. Rarum, quod præſtantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, ſed ſtatim ſua natura capeſcit. hæc Theophraſtus. Quod etiam ſenſiſſe videtur Virgilius in Georgicis libro II. ita canens.

Sola India nigrum
Fert Ebenum, ſolis eſt thurea virga Sabæis.

Ebeni conſideratio.

Plinius etiam lib. XII. cap. IIII. Ebenum nuſquam alibi, quàm in India naſci ſcriptum reliquit: nec eam tamen Indiá vniuerſam mittere, ſed exigua ſui parte gigni, præter quoddam fruticoſi genus cytiſi modo, in tota India diſperſum. Herodotus verò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam ſolam ferre intellexiſſe videtur: quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioſcoridis capite palàm eſt, naſci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non niſi ex ebeno Deorum ſimulacra fingunt, regesq; ex eo tantùm ſceptrum ſumunt. Item pocula, crateráſque ex ebeno factitant, quòd ſanè credant contra maleficia efficaciſſimum eſſe, & quicquid veneficii fuerit, tactu eius auerti. Itaque nihil mirum, ſi quod peregrinum in Italiam importatur,

tatur, summo sit in pretio, cùm etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primùm magnus Pópeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densissima omnium constat. Quo fit, vt quanuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos trūcos maximè hac ætate nouit Italia: nanque innumeri visuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandosq; capillos: itemq; apud illos, qui globulos funiculo traiiciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Ebeni vires scripsit Plinius lib. XXIIII. cap. XI. his verbis. Non omittam propter miraculū ebenum. Scobem eius oculis vnicè mederi dicunt: lignó que ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua verò & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo cum melle, ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt. Ebeni meminit Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Ebenus ex iis lignis est quæ trita cum aqua in succum soluūtur, vt lapidum nonnulli. Vis ei inest excalfaciendi, extergendi, & tenuiū partium. Quamobrem quæ pupillas offuscant, extergere creditur: miscetur aliis remediis ocularibus, quæ ad vlcera vetera, fluxiones, & bullas, siue pustulas accommoda sunt. hactenus Galenus. Sunt qui lignum ex Indiis petitum, quod quidam GVAIACVM, nonnulli Guaiacanum, pleriq; verò Lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est vsus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim: quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum veterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosq; fructus proferat ebenus: Illud tamen omnibus perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris verò qualitatibus id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, vt in suis Epistolis doctissimè annotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iandiu planè compertū est, cum hęc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus crassiori, vegetiorique mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore verò subpallida, & veluti perplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per longum intersecta. Alterum caudice minori, nec adeò vegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundūt, intimæ verò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè sanctum appellant, caudice cæteris exilior visitur, intrinsecusq; & extrinsecus albicans, cuius materies lineis admodum exilibus in longum actis perplexe distinguitur: estq; hoc longè cæteris & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent,

Ebeni vires ex Galeno.

Guaiaci consideratio.

idcirco diuersarum esse plantarū, diuersorúmque generum, vt quidam fortasse existimant. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet, illud verò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quòd hoc magis, illud verò minus adoleuerit, vel consenuerit. Quippe eò sanè nigrius cernitur lignum Guaiacum, quò ad maturiorem ætatem peruenerit arbor, a qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nōnullis Italiæ arboribus, & præsertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuiq; persuasum sit, ætatem vni plus, quam alteri virium addere, ac demere. Qua de re verba facturi, dicamus, cùm illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cúmq; eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia, & amarore admodum refertum, vt ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, vtpote iuniore, vis insit vegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi cōtineat: quin & cæteris viribus præstet. Eaq; propter putauerim ego, hoc illis in vsu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem vlcera emerserint depascentia, contumaciaq;: ossa verò cariosa sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in osseam penè duritiem occaluerint: & quibus denique perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæserit, eoq; magis, quò patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigrius, ac crassius inuenitur: neq; illud quidem ab re, quā doquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca cōmodissimè hoc vti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ii, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cœperit. Postremò illud minus cæteris præstat, viribusq; infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Nanq; quælibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuò exarescit, humidoq; priuatur. Cuius rei certissimū est argumentum, quòd in annosarum arborū truncis maior appareat nigredo, quàm in aliis vel iunioribus, vel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiā deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plātis, quam in animalibus locū habet. Nihilo tamen secius illud diligenter animaduertendū est, quòd Guaiacū albicanti prorsus colore præditū, recens, incorruptumq; sit: quippe cùm cæteris exilius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redūdantiā velocius cariē sentit, atq; fracescit. Qua ob cau sam satius quandoq; foret vetustiore recenter cæso vti, quam iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoq; recē tiorū nōnulli, de quorū numero vnus est Alphó

Guaiacū lignū præstantius.

ſus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opuſculum edidit, qui tantùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ deſumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda videtur: nam quicunque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoſcet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad ſe trahit ramorum auctrix facultas, quàm caudicis. Idcirco non alia de cauſa plantæ reiuueneſcunt, cùm earum rami implantantur, ſeruntur, & propagantur, niſi quòd illud idem humidum innatum intra ſe continent, & eodem vigent temperaméto, quo qui adoleſcunt: etenim ſurculi, atque rami ſunt caudici, perinde atque filii, & propterea animalibus ætate tenellis non abſimiles. Atqui mihi longè magis iunioris caudicis placeret vſus: ſiquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortaſſe nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, vt etiam ab animalibus, multum virium aufert. Præſtantiſſimum itaque lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæſum fuerit: tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, denſum, ponderoſum, minimè carioſum, odoratum, guſtu & acre, & ſubamarum. Cæterùm quoniam noſtra ætate æquè cortices, atque lignum in vſum veniunt, eandem in iis rationem ſeruandam cenſeo, vt quinam meliores, præſtantioréſque ſint, dignoſci poſſint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, vt ſcilicet illi eligantur, & probatiſſimi habeantur, qui à præſtantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacū tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indiis: nam & Hiſpani è ſuis regionibus nouiter repertis, & Luſitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua inſulis, & Mauritani, Aegyptii, Arabes, ac Perſæ à mari rubro per camelorum carouanas (vt aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, vt quidam narrant. At cùm omnibus compertum ſit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino cenſendum fuerit, Hiſpanicum viribus eſſe imbecillius, quàm quod ex Luſitania, vel Alexandria in Italiam importatur.

Guaiaci corticis electio.

Guaiaci planta.

Guaiaci planta (vt ii referunt, qui eam in ſyluis ſe vidiſſe teſtantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus craſſitudinem plerunque aſſurgit. Folia fert quadantenus plantaginis æmula, dura, ac breuia. Flores eius producit lutei: fructus verò iuglandis magnitudine, qui eſu aluum ſubducit: cortex annoſis niger, iuuenibus verò ſubrutilus.

Guaiaci facultates

Porrò ſi Guaiaci vires, ac qualitates rectè perpendantur, procul dubio liquidò conſtabit, ea præſtare poſſe, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus conſiſtat, itémque ſiccis, habeátque ſibi reſinæ plurimum admiſtum, nimirum etiam poteſt ſuis viribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atque expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam ſudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte reſinoſa, quam poſſidet, contagioni, atque putredini mirificè reſiſtit: quæ quidem incommoda hanc peſtem comitari ſolent. Cæterùm eo tempore, quo primùm in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis poſt annis, non ſine ſummo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifeſtum necis periculum imminere, qui rectam exquiſiti victus rationem per panis, & vuæ paſſæ modicum non ſeruaſſet, quique non perſtitiſſet in curatione ad quadrageſimum diem vſque in tenebris incluſus, ita vt ne aëris quidem claritatem inſpiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: iis inſuper carnium eſu, & vini potu interdictum erat, non ſecus atque veneno. Verùm enimuero cùm ſæpius eueniſſet, vt ante conſtitutum tempus quidam ob tenuiſſimam victus rationem ita imbecilles, ac viribus deſtituti conſpicerentur, vt penè ſpiritus, & vita deficerent, ii ne in tam manifeſto vitæ diſcrimine verſarentur, à conſanguineis, & aſſidentibus perſuaſi, caporum, gallinarúmque iura, ac contuſas carnes in cibum ſumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, vt vitam quaſi deperditam recuperarent. Quo poſtea medici experimento edocti, vanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori victu vti iuſſerunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc auſus erat vinum exhibere. Qua re à me ſæpius animaduerſa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obſcuris adductus tentare volui, poſſet ne vinum dari ex Guaiaci maceratione iis maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti eſſent. Quod cùm mihi in frigidis morbis felicius ceſſiſſet, quàm ex aqua tantùm lignum decoquere, id potiſſimùm me adduxit, vt hanc vini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, poſteritatiſque memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapſis, quo ſcilicet tempore Dialogus noſter de morbo Gallico Bononiæ excuſus prodiit in lucem, vbi eodem anno Carolus quintus inuictiſſimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter eſt coronatus. Ex quo poſtea factum eſſe audiui, vt plerique medici ex illis noſtris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ ſibi comparauerint, vtpote qui vinum Guaiaci ad ſuam praxim vertiſſent, proſpero admodum ſucceſſu. Licet fuerint, qui aliis perſuadere conati ſint, ſuum illud eſſe inuentum: qui vt rem facilius prætexerent, omnibus huiuſmodi vini præparationem diſſimulabant, & occultabant: vel id facerent, [illegible]rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæſtum conſequi poſſent.

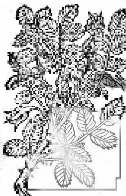
Sed cauendum profectò est à quibusdam impostoribus, qui cùm sint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem, & turpetum admiscent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, vt si forte quadã vnum quandoque persanant, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm vt quisque horum manus euitare, atque effugere possit, operæ pretium visum est, vini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriẽdi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præstantissimi lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram vnam & semis: adianti, aspleni, florum vtrusque buglossi, cuiusque librã: cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescunciam: sacchari libras quinq;. Deinde coniiciantur omnia in cado vinario mundo aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quàm optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniaque sic macerari triduo dimittantur. Post triduum verò linteo percolentur, asseruenturq; huiusce macerationis vinum in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quàm in cœna secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neque vesperi serapii vice, quemadmodum temerè multi facere cõsueuerunt. Hoc idem vinũ longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admistis ligno, cortice, cæterisque aliis, recentibus vuis albis in mustum compressis: ibiq; tandiu dimissis, quousq; mustum efferuescere desinat, & pellucidum, clarumq; reddatur: veruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum quantitate. Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die mane scilicet, & vesperi tribus, aut quatuor horis, antea quàm sumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua secundum communem medicorum vsum senas vncias, admistis vnciis duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primùm adianthi, lupi salictarii, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurii magni, glycyrrhizæ, ficulæ, vtriusque buglossi, singularum vncias quatuor: seminis anisi, melanthii, florum satiui, & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorum drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ libras duas, coniicitóque in vas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, ignique prius calefacto fictile inuoluito, & loco calido collocato, itaque per diem, ac noctem reponito. Postridie verò manibus sena premitur, mox dilutum per colatur: cui adiiciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne, quousque tertia pars euanescat. quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi vncia, ac ita iterum feruent omnia donec iulapii modo consistat liquor. Postremò percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto optimi turpeti vncia vtiliter addi potest. Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet vt tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantùm vncias, sitq; is similaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in syluis, vineis, ac montibus victitantium, assatæ potius, quàm lixæ: quin & vuæ passæ modicum. Bibat autem oportet præscripti vini æquã cum cibo mensuram. Quòd si quis purum id bibere non posset, diluatur aqua, quæ in phialis vitreis addita Guaiaci vnceola breui temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptissimũ profectò ver est martio, aprili, & maio mensibus. quòd si hoc tempore fieri non possit, fiat mense septembri in autumno: nam sicuti æstiuis ardoribus, & exurente iam sirio non modò diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tolerant homines, ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modò cæli serenitas adsit, vt quandoque in proximis hortis, ac viridariis solatii causa lento gradu deambulent: quippe quoniam eiusmodi hortorum amœnitate animus plurimùm leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdam magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi necessitate, & salutis mensura. Hac ergo ratione vinum Guaiaci exhibitum non modò medetur cuique acerrimo Gallicæ pestis incommodo, sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iocineris, lienisque morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc illud etiam obseruandum est, quòd ego Guaiaci vinum iis tantùm potandum exhibeo, quibus pituita redundet: vel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum, ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco semper cum cibis præbendum censui, vt communiter ab aliis fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alii CINAM, alii Chinam vocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor oppositum senserit. Huius radicis iandudum apud Hispanos inualuit

Vini Guaiaci conficiendi, & exhibendi ratio.

China radicis consideratio.

ualuit vsus contra podagras, maximéque apud inuictissimum Imperatorem Carolum v. cui meritò præclaram laudem acceptā referre potest. Aduehitur hæc (vt audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturq; in litoribus maris è terra euulsa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reiicitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neq; teredinem, neque cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, vt dixi. Sed quibus validis rationibus id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam Cæsarem inuictissimum nunquam ea toties vsum fuisse, nisi ex ea plurimū adiumenti percepisset. *Salsæ parillæ consideratio.* Sunt & qui radici illi, quam nuper aliqui SALSAM, aliqui Spartam parillam nuncupare cœperunt, tum guaiaci, tum etiam ipsius chinæ vires, & facultates tribuant. Hæc ebuli tam ad vnguem æmulatur radices, vt quandoque crediderim Spartā parillam, & ebulum esse idem: tamen id asserere non ausim, cùm hactenus eius folia non viderim. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus. *Nomina.* Eius nomen Græcum est ἔβενος, veluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, seu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod verò Latini Lignum Guaiacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum vocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosem holtz: Hispanis, Legno santo, & Legno dellas antilhas: Gallis, saint bois.

ROSA. CAP. CXII.

ROSA refrigerat, & astringit, sed sicca magis astringit. Succus recentibus foliis exprimitur, desectis forfice vnguibus (sic appellantur cādidæ foliorū partes) reliquū in pila premi, & teri debet in vmbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiámnum folia rosarū, continuo versata, ne muceant, néue situs in iis insideat. Aridis rosis, & in vino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis recti intestini, ac vuluæ penna illitus, aut infusus. Eadem sine expresione tusa, præcordiorū inflammationibus, humidis stomachi vitiis, igni sacro illini prodest: siccis, ac tritis femina aspergūtur. Misceri solent vulnerariis antidotis, atq; compositionibus, quas antheras vocant. Folia vtuntur in calliblephara. Flos, qui in mediis rosis inuenitur, siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam aluum, & cruentas reiectiones sistunt.

ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PASTILLI, quos rhodides vocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum viridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorū pondus æquent: siccatiq; in vmbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adiiciunt costi drachmas duas, iridis Illyricæ totidē, & vinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilių vice collo circundato vsui sunt, ad retundendum graue sudoris virus. Tritis etiam vtuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coërcendos, ita vt à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

MVLTA quidem sunt Rosarū genera, quæ in vsum medicum veniunt. *Rosarum consideratio.* At vulgatissimæ in Italia sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas vulgò appellāt incarnate. Præstantissimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus iis, quæ in rufum candicāt: vilissimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratissimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & aliis Moschette vulgò dicuntur. Siquidē non modò cæteras excellunt, quòd odore admodum suaui fragrent, sed quòd etiam magis aluum subducant, id quod indicat earū iucundissimus odor. Rosæ diuersis partibus constant. quo fit, vt pro diuersis tam internis,

quàm externis particulis, diuersum quoq; tẽperamentum sibi asciscant. Primùm itaq; terrestribus, & aqueis partibus, quæ tamẽ in ipsis mediocriter se habent, substantiã, & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aëreis verò & subdulcem, & odoratum saporem assumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam sequuntur, amaroré concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundæ spectãtur. quo fit, vt plus insit caloris puniceis, quàm subrubentibus. In recentibus adstrictioni præstat amaritudo, in siccis verò minimè: eaq; propter compertum est, earum deiiciendæ alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cũ recentes aluum subducant, siccæ verò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, verùm huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deiiciens conficiunt, plerunque ex subrubescẽtium maceratis aqua foliis paratur: etsi hac in re iis Damascenæ Hetruscis vocatæ longè præstent: quippe ex earum vicenis deuoratis foliis facilè quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarũ succus reserat, discutit, abstergit, & deiicit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis, & ventriculi, iocinerisq; obstructionibus opem mirificè præstat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi salutare est remedium, nam illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Ad hæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Sirupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absque aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen exceptas velim) non alium in medicina sibi vendicant vsum, quàm vt ex se aquam stillent: siquidem iis deiectoria vis, qua pollent puniceæ, ac subrutilæ, multò infirmior inest. Quamobrẽ videtur Manardus Ferrariensis, vir alioqui doctissimus, immeritò id Mesui vitio vertisse. Nam albæ, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deiiciendi vi cæteris præstent, credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem, quòd eas illi facilè incognitas fuisse existimem, verùm de iis albis tantùm, quibus passim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quòd Damascenæ Hetruscis vocatæ nuper in Italia florere cœperint, quodq; eas veteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sanè rosæ magnificandæ sunt, summoq; in pretio habendæ, non modò quòd viridariis, & hortis sint ornamento, ac aspectu perquàm iucundo, sed etiam quòd in præclarissimis medicamentis conueniant, quibus humanæ vitæ succurritur. Syluestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atque deiiciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus libro, & capite VI. de historia plantarum: Syluestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atque magnitudine superãtur. hæc Theophrastus. Cæterùm quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, sed odore sunt admodum ingrato, atque insuaui. Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius libro XXI. cap. quarto, vbi sic inquit. Contrà rosæ genera nostri fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addidere alii Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Vtilissimam verò plurimis, sed minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora. Cùm sit genus eius, quàm centifoliam vocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ verò circa Philippos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus nanque mons in vicino fert, numerosis foliis, ac paruis: inde accolæ transferentes cõserunt, ipsaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum, maximùmque folium: breuitérque indicium est odoris scabritia corticis, Cyrenis odoratissima est: ideoque ibi vnguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis siccis, quàm humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis nec riguis, contenta raris, proprieque ruderatum agrum amat. Præcox Campana, sera Milesia, nouissimè tamen desinit Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices. hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina vtiles, etsi pauci habeantur seplasiarii, qui separatim eas reponant. Primùm quidem duæ partes inueniuntur in foliis: quarum altera est, vbi calyci folia inseruntur, vnguium modo albicans, ob idque rosarum vngues hæ extremitates appellantur: altera verò foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in iis flosculis, qui veluti minuta semina tenuissimis capillis annexi flauescunt in rosarum vmbilico: horum enim partem faciunt granula, partem verò capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso

Rosarum succus, & dilutum.

Rosarum genera ex Plin.

Partes in rosa, earumq; vires.

in ipso Rosarum alabastro continentur, vna scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia, cor, ventriculum, iecur, & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etsi propriam à scriptoribus non receperint dotem, inseruntur tamen vtiliter lotionibus, & clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medii cum suis capillis gingiuarum desluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirificè inhibent. Calix denique, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte basis, alui fluores, & cruentas excreationes sistit. Cæterùm præter has, quæ in florentibus rosis consistunt, tres etiámnum in fructu comperiuntur partes, vbi rubescit is, & maturitatem sensit, videlicet, substantia carnis, semen, & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi vis. Idcirco & ipsæ remedio sunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualencunque item contra gonorrhæam, in qua præcipuè pollent. Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui verò alabastros, antheram esse existiment. Sed re vera hac in re planè hallucinantur: etenim anthera Celso, Galeno, & Paulo nusquam simplex est medicamentum, sed quædam ex pluribus rebus compositio, cuius frequens erat vsus apud antiquos ad oris vlcera; item ad pedum rimas, digitorúmque pterygia. Cuius etiam parandi rationem adnotatam reliquit Galenus libro VI. de compositione medicamentorum secundum locos, de oris vlceribus differens. Ex Rosis vi ignis fit aqua pluribus, ac diuersis instrumentis: veruntamen ea cæteris præstantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ vitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad vniuersum medicinæ vsum confici solent. Quandoquidem inter has, & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum, vel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ vitreis rostratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manant, nec sapore, nec odore dissentiunt, adeò vt non solùm proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ resipiant. Quod quidem in iis non inuenias, quæ vulgo plumbeis, & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, vel rarissimè gustaueris, quin tibi fumidum virus, nidorémque reddant. Quæ res non modò ægris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunque mouent, sed & plurimum noxæ pectori, ventriculo, iocineri, visceribúsque omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi vendicent, vt libro tertio in absinthii commentatione, annuẽte Deo, latius, explicabimus. Qua re hac ætate perspecta, doctissimi, ac peritissimi medici veteres secuti, decoctis, ac dilutis tantùm vti cœperunt. Quæ tametsi viribus aquas qualescunque sublimatas (ita enim stillatitias vocant) præcellant, eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (vt supra diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum sapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modò ipsas æquipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quòd viribus præcellere dixerim, sed quòd gustui suauiores, & visui iucundiores habeantur: quod non parum solatii ægrotantibus affert. Nos quidem aliis aquis non vtimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus, cuius ope hasce stillatitias, ac præstantissimas aquas suo tempore conficimus. Quarum aliæ sapore constant amaro, aliæ verò acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ denique insipido pro variis simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarii, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, vt iam plumbea, & ærea organa aboleãtur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant. quippe in hoc etiã (quanuis plus laboris, minus verò emolumẽti suscipiãt) & Deo, & hominibus simul rem gratã facere poterũt. Cęterũ Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus in libro de cõpositione medicamentorũ, quem nuper edidit, vnicè cauendũ præcipit in succis stillatitiis eliciendis, ne eius vasculi fundũ, in quo stirpes continentur, aquã in cacabo bullientem attingat, sed solo vapore ab ea eleuato incalescat. Qua in re secutus potius videtur fuisse Manardũ virum de arte medica præclarè meritũ, qui ita scriptũ reliquit in suis epistolis, quàm rei experimentũ. Verùm ipse non possum omnino eorũ sententiæ subscribere, vt qui iudicẽ non esse semper ea exquisita ratione procedendũ in herbis distillandis, ꝗ certò sciam nihil referre, quãdo etiam vasculũ herbas recipiens in aquã in maiore vase bulliẽtẽ immergatur. Nam etsi aquæ, quas illi volũt ex herbis vapore tantùm ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præstãtiores habeantur, tamen quę ex herbis eliciũtur vasculo impositis, quod aqua bulliẽs circũluat, parũ certè, aut ferè nihil illis bonitate cedunt. quod mihi cõpertum est in iis aquis, quas sępissimè libuit vtroq; modo elicere & experiri. Attamẽ aliquis illud discrimẽ esse dicet, ꝗ illo modo aquæ ex herbis extrahãt, quę tenuiores partes retinent, ꝗ vaporis illius caliditas imbecillior sit, quàm vt possit totam herbæ substantiam conficere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quę omnes herbarum partes secum referũt. Hæc sanè differentia, quæ facilè concedi potest, non est, meo iudicio, tanti momenti, vt illa regula perpetuò sit obseruanda, hæc verò euitanda: quin potius facit, vt hæc mihi videatur

Quorundam lapsus.

Aquarosarum præstantior.

Fuchsij opinio nõ probata.

Rosarum facultas ex Gal. tur probanda, illa verò reiicienda tanquam cautio nimis religiosa. Rosarum vires collegit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum vis, atque facultas superioribus libris pluribus verbis exposita est, nempe quòd ex aquea substantia calida mista duabus aliis qualitatibus, adstringenti videlicet, & amaræ, composita sit. Quinetiam cuius sit naturæ vtraque, amara scilicet, & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus Flos earum magis etiam ipsis rosis adstingit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est. *Nomina.* Rosa, quam ita Latini vocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron, seu Vard: Italis, Rosa: Germanis, Rosen: Hispanis, Rosas: Gallis, Vne rose.

LYCIVM. CAP. CXIIII.

Lycivm, quod aliqui pyxacanthã vocant, arbor est spinosa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: foliis buxi, densis: fructu piperis, nigro, læui, amaro, densóque: cortice pallido, non dissimili lycio madefacto: radicibus multis, obliquis, lignosis. Nascitur plurimũ in Cappadocia, Lycia, & plerisq; aliis locis. aspera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc est. Rami cum radiculis tusi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur id lyciũ, adiecta decoctioni amurca, aut absinthij succo, aut felle bubulo. Innatans spuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia vtuntur. Simili modo fit lycium semine expresso, & insolato. Optimum, quod vri potest, restinctúmque rubentem spumam ostendit, glebis intrinsecus nigris intus, cùm fregeris, rufis, odore minimè viroso, cum amaritudine astringens, crocino colore: cuiusmodi Indicum est cæteris præstans, & efficacius. Lycium adstringit, caliginem oculorum discutit: genarum scabiem, pruritus, veteresque fluxiones sanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritúsque illitum: cœliacis, dysentericis, potum, inditúmque conuenit: datur sanguinẽ excreantibus, & tussi ex aqua: contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuiis, vlceribus, quæ serpunt, aut putrent, medetur: fœminarum pro fluuia appositum sistit: rabiosorum icti bus ex melle potum, aut vice catapotij deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, ternûm cubitorum longitudine, maioresve, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus cortex rubescit: folia oleæ similia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Asseuerant etiam crudam in potu, eosdem effectus præstare: semen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio esse.

LYCIVM.

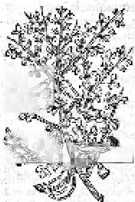
Lycij consideratio. Lycivm medicamentum, quo hodie officinæ passim vtuntur, nimirum notis illi plurimùm reclamat, quod nobis hic reddidit Dioscorides. Siquidem illud officinarum igni admotum nõ accenditur, nec intus rufescit, nec vllam gustantibus affert amaritudinem quæ omnia certo sunt indicio, idomnino imposturis, & adulteriis non vacare. Tradidere quidamhoc ab impostoribus fieri è ligustri fructu, alii id tribuũt periclymeni baccis, alii sanguineæ virgæ corymbis, alii porrò ex his omnibus simul contusis elici produnt, ac inde insolari. At legitimum, & quod syncerũ sit, quoquomodo se res illa habeat, cõpertum est, hoc æuo ex Lycia, vnde illi nomen, ad nos non importari. *Lycium in Italia nascens.* Veruntamen & in Italia lycii arbor nascitur: quandoquidem (vt Brasauolus testatur) in Liguriæ alpibus frequens illa visitur. Eadem & in Dalmatia prouenit, vnde nuper eius ramuli suis baccis onusti mihi allati fuerunt: quippe (vt mihi retulerunt) via, qua ex Zara itur Nonam, vbique virescit. Sed, quę maxima tum seplasiariorum, tum etiam medicorum incuria, ac negligentia est in iis exquirendis, quæ ad artem medicam spectant, plerunque fit, vt ne illud quidem, quod nobis sponte na

te na

te natura tribuit, cognoſcatur, nedum recipiatur in vſum. Lycii vices Dioſcoridi explet amurca in cupreo vaſe decocta, aut etiam rhus decoctus, quouſque eius liquamentum mellis craſſitudinem acquirat. Lycii meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Lycion, ſiue pyxacanthon, arbor ſpinoſa, ex qua lycium, quod vocant, conficitur: id videlicet medicamentum liquidũ, quo ad ſugillata vtuntur, & ſedis, oriſq; phlegmonas, vlcerationeſq;, tum herpetas, putredines, & vlcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Eſt autem facultatis exiccatoriæ, compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantiis, quas ἑτερογενεῖς Græci vocant: altera quidem tenuium partium digerente, atque calida: altera terreſtri, & frigida, ex qua adſtrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas puſilla medicamento ineſt, digerit verò, & deſiccat non parum, nempe in ſecundo receſſu, in calore autem mediis, & ſymmetris proximum eſt. Proinde ad diuerſos affectus hoc vtuntur medicamine, vt abſtergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: vt contrahente verò, cœliacis, dyſentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterũ verò Indicum ad omnia valentius eſt. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignoſci idẽ memoriæ prodidit. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus. BVXVS itaq; nobis notiſſima eſt planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, craſſiore, viridiore, ac ſubrotundiore: viret perpetua coma, eáque propter topiario operi accommodatiſſima: flore herbaceo: ſemine rufeſcente, omnibus animantibus inuiſo. Craſſiſſima in Corſica, flore non ferendo: quæ cauſa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, rarò criſpanti, nec niſi radice: cætero lenis quies materiæ, ſilentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem ſpiſſiſſima, & denſiſſima, atque ponderoſiſſima, adeò vt in aquis non fluitet, nec cariem ſentiat. Hæc etſi nullius ſit in medicina vſus, vt veteres prodidere, non deſunt tamen è recentioribus, qui velint non aliud eſſe Italis buxum, quàm Indis lignum, quod guaiacum appellant: ea tantùm ratione ducti, quòd plures experimento compertum ſit, eius decocto etiam felicius eos ſanatos eſſe, qui Gallica lue affecti erant. Quòd etſi experientiæ concedi poſſit, illud buxi lignum præſtare: attamen quòd buxus in Italia naſcens, & guaiacum ab Indis petitum vna, & eadem ſint planta (vt in ſecunda centuria Amatus Luſitanus aſſerere videtur) nunquam profectò crediderim. Siquidem guaiacum pingue, reſinoſúmque viſitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & ſapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis ſiccam buxi materiem carere conſtat. Quinetiam guaiaco (vt narrant ii, qui ab Indis ad nos redeunt) folia inſunt plantaginis, breuiora, craſſiora, durioráque: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus verò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nuſquam grandiorem. Quo fit, vt omnino exiſtimem eos hallucinari, qui putant, buxum quæ in Italia naſcitur, idem eſſe cum Indico guaiaco, vt nuper ſenſiſſe videtur Luſitanus loco antedicto. Sed quàm ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum ſit de ſimplicium medicamentorum cognitione, eorum facilè iudicium futurum ſpero, qui non mediocriter in re herbaria verſati fuerint, & huius ſcripta legent: atque etiam legere non grauabuntur apologiam, quam nos aduerſus illum ſcripſimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiuſdem in Dioſcoridem enarrationes adnotauimus. Lycium Latini ſimiliter atque Græci λύκιον nominat: Arabes, Hadhadh, Hadad, Kilulem, ſiue Felzakarag: Itali, Licio. Quæ verò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis, Boſſo: Gallis, Bouis.

Lycij vires ex Galeno. *Buxi conſideratio.* *Quorundam opinio reprobata.* *Nomina.*

ACACIA. CAP. CXV.

ACACIA in Aegypto naſcitur, ſpina inſtar arboris, fruticoſa, non ſe in rectũ attollens. Florẽ habet candidum, & ſemẽ lupino ſimile in folliculis: ex quo ſuccus expreſſus ſiccatur in vmbra, niger ex maturo ſemine, ſubrufus ex viridi. Eligatur modicè rufus, & odoratus, vt in hac arbore eſſe poteſt. Aliqui exprimunt ex foliis, & ſemine ſuccum. Manat & gummi ex ea ſpina. Vis ei ad ſpiſſandum, refrigerandúmque efficax. Succus oculorum medicamentis vtilis: valet ad ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, perniones, pterygia, & oris vlcera: procidentes oculos reprimit: menſium abundantiã ſiſtit,

prociduam vuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus, aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua: & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturq; in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctũ solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in vermiculorum speciem contrahatur, & vitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum verò, ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontóque prouenit, Aegyptiæ spinæ similitudine, longè minus, tenerius, humile: aculeorum vallo munitur, folia habens rutæ: semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm, quaternûmue capacibus. Succus eius adstringit, viribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

Acaciæ histor. ex Theophr.

ARBOR, quæ Dioscoridi Acacia vocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur libro IIII. cap. III. de plantarũ historia, vbi de ea ita scriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quòd tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina, foliáque aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea cæditur. Eius duo genera sunt: quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileque putrescens: nigra autem robustior, atque incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, ventrisq; compagines ea vtuntur. Erecta non valde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt vice gallæ. Flos & pulcher aspectu, vt coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea: manat hæc tum arbore percussa, tum sponte sine vlla plaga: cùm autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, vbi & robur, & persea, & olea quoque eo loco emigrat, non aquis fluuii riguo (distat enim plus, quàm trecentis stadiis) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæsa colorem celtis vtique repræsentat. hactenus Theophrastus.

Ex Plinio.

A quo Plinius non dissentiens, ipse quoque eius historiã memoriæ prodidit libro XXIIII. capite XII. cuius sic verba sonant. Est & acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigráque arbore, item viridi, sed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile, minore est tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam antè collectum nimio validius. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis, mox in pila tusis: exprimitur organis, tum densatur in sole mortariis in pastillos acacia dicta, arboris videlicet suæ nomine. Fit & ex foliis per se minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla vtuntur. Foliorum succus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus est. hæc Plinius.

Acaciæ officinarũ.

Succus è recenti semine expressus, ac postea longa insolatione concretus Græcis nomine suæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu supponunt tum officinæ, tum medicorum vulgus succum è syluestribus prunis expressum in tenues quasdam placentulas in sole densatum: siquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (si Dioscoridi credimus) eius vice tum rhois arbusculæ folia, tum lentisci foliorum succum, tum etiam hypocistidem medicamentis immiscere. Quamobrem his potius seplasiarii vti deberent, quàm supposititio syluestrium punorũ succo.

Gummi Arabicũ.

Scire etiamnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quòd ab Arabia regione Aegypto contermina suo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quòd Arabicum vulgaris vsus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanque illud non contractis vermiculis simile, sed in grumis versicoloribus cõspicitur, quorum alii succinum, alii topatium, alii chrysopatium, alii beryllum colore, & nitore referunt. Quod autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumẽto esse potest, quòd ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo vtimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi, procul dubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, aliisq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaque facilè quisque coniicere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimùm differre, quod Arabici gummi nomine officinarum vulgus habet. Hoc igitur vulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter vocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus: siquidem lib.

VII.

VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Gummi lachryma est congelata, concretáque in truncis arborum ipsam fundentium, velut resina quoque in multis visitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterùm quòd exiccatoriæ, emplasticæque sit facultatis, constat. hæc Galenus. Ex cuius verbis palàm est, gummi sic in vniuersum Græcis appellatum, nostrũ gummi esse vulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quãtum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborũ gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cùm grumorum formæ diuersitas, tum colorum varietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus vnica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt. Quamobrem omnino explodenda videtur eorum sententia, qui vbi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganti, hoc est, tragacanthæ officinis appellatur, propterea quòd effigie contractos vermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset. Sed tamen hoc etiam illud non est, vt suo loco dicemus. Galenus libro VII. de compositione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi κόμμι ἐκβαῖνον vocat: hoc fortasse argumento, quod scripserit Theophrastus (vt suprà dictum est) ingentem huiusce spinæ syluam esse in agro Thebano. Sed cùm ad nos non perferatur acacia (vt paulò antè scripsimus) nec etiam eius gummi importari credendum est. Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius vir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simplicium medicamentorum libello, his verbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, vti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia, seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi vocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, seu Arabicam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor vtiq; non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio, ἀκάνθη λευκῆ, hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum. Cæterùm alteram Acaciam, quam in Cappadocia, Pontóque prouenire tradit Dioscorides foliis rutæ, quamq; hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex iis, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbellè repræsentare visa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternũm quaternũmúe capacibus, quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeò vt in sole auri modo pelluceat. Acaciæ vires adnotatas reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Acaciæ & planta ipsa acerba est, & fructus, & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, vtpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & ficciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum inuehens, sed nec frigoris admodum valentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sanè coniectura est, non esse similare, verùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estóque & hoc tertii ordinis exiccantium, & secundi refrigerantium, vbi quidem elotum fuerit, illotũ verò primi. Nomen, quod ἀκακία habet apud Græcos, idem, quod est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabicè Aehachie appellatur.

Quorundam lapsus.

Iacobi Syluij opinio reprobata.

Acacia alterum genus.

Acaciæ vires ex Galeno.

Nomina.

VITEX. CAP. CXVI.

VITEX, siue lygos, frutex est in arborem assurgens. Nascitur in fluminum ripis, asperisque locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, sed molliora. Duo genera eius: vna harum album florem mittit cum purpureo: altera tantùm purpureum, & semen, vt piper. Excalfactorias vires habet, & astrictorias. Semen eius potum venenatis ictibus, aquæ quæ cutem subiit, lienosisq; auxiliatur: lac euocat: menses ciet, drachmæ pondere in vino potum: genituram exoluit: caput tentat, & soporem affert. Decoctum herbæ, & seminis in desessione, mulieribus vuluæ malo opportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet semen cũ pulegio potum, etiam suffitu, vel appositu: capitis dolorem dissoluit illitum: instillatur cum aceto, & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia suffitu, aut substratu fugãt venenata: illita quoque serpentiũ morsibus auxiliantur: testium duritias, cum butyro, & foliis vitium emolliunt. Rimas sedis semen cũ aqua illitũ mitigat: & cum foliis medetur luxatis, vulneribúsque. Virgam qui

manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginē sentire. Agnum, quasi dicas castum, vocant Græci, quoniam matronæ in Thesmophoriis Atheniēsium castitatem custodientes, foliis huius cubitus sibi sternunt. & lygon, quasi vimen, propter inuictam ferè ramorum flexilitatem.

Viticis consideratio.

VITEX.

VITEX, siue Salix Amerina, quam vulgus herbariorum Agnum castum appellat, arbuscula est in Italia vulgaris notitiæ. Duo eius genera recenset Plinius libr. XXIIII. cap. IX. Maior in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus, lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra, quæ tantùm purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Non multùm à salice vitilium vsu distat vitex: foliorum quoq; aspectu, nisi odore gratior esset. Græci lygon vocant, alii agnon, quoniam matronæ in Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes iis foliis cubitus sibi sternunt. Vitex, vt scriptum reliquit Galenus libr. VI. simplicium medicamentorum, caliditatis, & siccitatis classem tertiam sortita est, verùm ea est multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamē vitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, semēnque calida, siccáque facultate sunt, substantia verò tenui. Nam & vtentibus ita apparet, & gustantibus acre simul & subastringens percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiā semen est, verùm tam perspicuò calfacit, vt capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum bellariis) minus caput tentat. Porrò flatus ventris discutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea semen impetus in venerem tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertum. Folia item, florésque ipsius fruticis idipsum præstare possunt. Itaque non tantùm esa, potáque ad castitatem conferre creduntur, verùm etiam substrata. Hinc est, quòd Athenis in Thesmophoriis, hoc est, sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt: hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc est, casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus, quæ superioribus commentariis sunt dicta, agnum calfacere, simúlque exiccare, tum omnium maximè flatus discutere. Porrò quòd exactè tenuium sit partium, facultas eius indicio est. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine vaporum ab eo prognatorum, quā à caliditate eius, ac subtilitate partium fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & ventrem inflaret, & venerem stimularet, perinde vt eruca. Verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò secundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi par est, nam vtroque paulò est inferior: si quidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatis simul, ac facultatis mistione. Nam agni semen, ac germina modicam ferunt adstrictionem: at ruta vbi aruerit, exactè amara est, & acris, vbi verò humida, subamara. Non tamen austeritas, aut acerbitas illi inest: aut si cui videatur inesse, ea vtique omnino obscura, scio, videbitur, nec par ei, quæ est in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obstructa agni semen potius, quàm rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam vt omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non potest: verùm celeriter ad rem propositam reflectere, viri est vtique temperati. Magisque etiam idipsum in sequentibus medicamentis efficere conabor, hoc est, vbi ex quibusdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id solùm nouisse sufficit, quòd agnus calidus est & siccus facultate, idq; non mediocriter, sed tertio excessu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inueniet, quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem soluens, seu acopum, & excalfactorium ex eo vnguentum præparetur. hactenus Galenus. Huius plantæ nomen Græcum est ἄγνος καὶ λύγος: Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famancheſt, Samancheſt, seu Bengiecheſt: Italicum, Vitice, & vulgare, Agno casto: Germanicum, Schaffs mulle, & Keuschlamp: Hispanicum, Gatillo casto.

Viticis vires ex Ga.

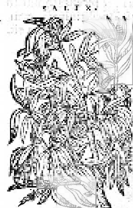
Nomina.

SALIX. CAP. CXVII.

SALIX vulgo nota est. Cuius semen, folia, cortex, & succus spissandi vim habēt. Trita folia cū exiguo pipere & vino pota, ileosis subueniunt: sumpta per se, & cū aqua præstant mulieribus, ne concipiant. Salignum semen in potu sanguinem expuentibus prodest. Cortex eosdē præbet effectus. corticis cinis

cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Ex foliis, & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxilia tur. Decocto eorum podragas foueri vtiliſsimum: furfures purgat in corpo re. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cùm floret, exciſo cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, quæ obſtant oculis, ſuam vim præbet.

SALIX.

Salicis conſideratio.

QVANVIS de Salice, vt vnã tantùm agat Dioſcorides, eius tamen plura tradun tur genera tum à Theophraſto libr. III. cap. XIII. de plantarum hiſtoria, tum etiam Plinio li. XVI. ca. XXVII. Nãquædam in tãtam proceritatem aſſurgunt, vt ex eis in Liguria fiãt & perticæ, & pali maximi vſus ad vitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ creſcunt, colore rufeſcentes, ſequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum vinariorum circulis commodè finduntur. Rurſus aliæ firmiores corbibus, & ruſticanæ ſuppellectili admodum expetitæ. Aliæ denique ſunt minuſculæ, ac ſpectabili tenuitate, texendis caniſtris, ciſtellis, ac calathis aptiſſimæ. Salicis lacrymam trium generum eſſe prodidit Plinius libro XXIIII. cap. IX. tametſi vnius tantùm generis meminerit Dioſcorides. Vnam arbor ipſa ſponte exudat: altera manat in plaga, cùm floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine: tertia eſt detruncatione ramorum autumni tempore à falce diſtillans. Cæterùm qui Salicis albicantem ſpumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapſis ſtatim floribus è ramuſculis vuæ modo depẽdet, donec ventis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò ſeneſcit, ac breui vitæ ſpatio perdurat. Eius materies ideò ſcutis faciundis apta, quòd lenta admodum ſit, tenax, & leuis. Salicis vires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum his verbis. Salicis foliis ad cruenti vulneris glutinationem quis vti poſſet. Verùm floribus eius maximè propè omnes vtuntur medici ad exiccantis emplaſtri præparationem: eſt enim vis eorum ita deſiccatoria, vt morſu abſtineat: habet verò etiam quandam adſtrictionem. Sunt verò etiam, qui ſuccum ex ea expreſſum, medicamen ſeruent mordacitatis expers, & exiccatorium, ad multas res vtile. Haud enim inuenias quid ad plures res vtilius medicamẽto citra mordacitatem exiccante, quod paulùm etiam adſtringat: ſicut in opere de medicamẽtorum compoſitione exactius demonſtrabitur. Porrò arboris cortex ſimilem facultatem obtinet tum floribus, tum foliis, niſi quòd temperaturæ ſit ſiccioris, velut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiuſq; cinere vtuntur ad omnia, quæ valenter deſiccare oportet. Nam clauos quos vocant, callos Græcis τύλους, myrmeciaſq; tollunt, aceto acri ipſum macerantes. Nonnulli autem dum floret ſalix, corticem eius incidunt, & ſuccum quendam colligunt, vtuntur ad ea, quæ pupillas offuſcant, extergente videlicet, ſimulq; tenuium partium medicamine. Vti verò illo ad multa alia quis poſſet, ſiquidem talis fuerit. Vitex ita Latinis dicitur, Græcis ἰτέα: Arabibus, Bulef, Bhulles, Saſaf, aut Chalif nominatur: Italis, Salice, & Salcio: Germanis, Vueiden, & Felbinger: Hiſpanis, Salce, aut Salgueiro: Gallis, Saulx.

Salicis vires ex Galeno.

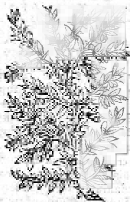
Nomina.

SYLVESTRIS OLEA
CAP. CXVIII.

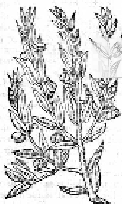
SYLVESTRIS oleæ, quam aliqui cotinon, id eſt, oleaſtrum appellant, alij Aethiopicam oliuam, folia adſtringunt: trita autem & impoſita ignem ſacrum, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomáſque cohibent: cruſtas emarginant cum melle illita: quinetiam ſordida vlcera repurgant: inflammationes, panóſque cum melle impoſita diſcutiunt: cutem à capite vulſam conglutinant: oris vlceribus, & priuatim infantium commãducata medẽtur. Succus, & decoctum eoſdem habent effectus: ſanguinis eruptiones, ac muliebre profluuium, admotus ſuccus inhibet: vuæ oculorum, puſtuliſq; prodeſt: vlcera, & veteres defluxiones ſiſtit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarũ eroſiones perquàm vtilis. Exprimitur ſuccus tuſis foliis, affuſo vino, aut aqua, ſiccatúſque ſole in paſtillos digeritur: ſed longè validior ad recondendum ſuccus habetur, qui cum vino, quàm cum aqua expreſſus eſt. auribus ſubuenit, ſiue vlcerentur, ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœ

liacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, vt spodij vicem cinis præstet, in cruda olla, oblito ore luto, vsque dum figlinum percoquatur: restinctaque vino, & rursus subacta, eodem modo vruntur: postremò cerusæ modo elota coguntur in pastillos. Huiuscemodi cinerem in medicamentis oculorum, constat spodio non cedere, sed eisdem viribus præditum esse putandum est. Foliorum satiuæ oleæ eadem vis intelligitur, sed aliquantò inferior: vnde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem vim cōuenientior est. Sudor ligni virenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures, & scabiem. Oleaginum semen illitum medetur furfuribus, & vlceribus, quæ depascunt, vorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe, & farina scabros vngues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ, pustulas gigni prohibent: sordida vlcera purgant. Muriæ succus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua flaua, & recens stomacho vtilior est, ventri difficilis: nigra autem, & matura corruptioni opportuna est,

OLEA SYLVESTRIS.

OLEA SATIVA.

stomacho aduersatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depascentia vlcera sistit, & carbunculos emarginat. Oleum syluestris oleæ gingiuis putri vligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates stabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus vtilis est: lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ spectentur.

LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE. CAP. CXIX.

LACRYMA, quam Aethiopica olea stillat, scammonio similis quádantenus est, fulua, stillis, exilibus constans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi similitudinem refert, colore nigricans, nec gustu mordens, superuacua est. Nostrates oleæ, oleastrique similem lacrymam sudant, quæ commodè ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginésque illitu emendat: vrinam, & menses ciet: cauis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter venena scribitur, partus pellit: lepras, & impetigines sanat. Appellatur autem Aethiopica, & agrestis olea.

Amurca

AMVRCA.

CAPVT CXX.

Amvrca expressæ oliuæ recrementum est. Decocta in cupreo vase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbẽs lycij effectus. Insuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulso commodè illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inductu suo obstruentia. Vetustate meliorem fieri cõstat. Vtiliter infunditur sedis, genitalium, aculuæ exulcerationi. Si verò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem, cariosos dentes extrahit: iumentorum scabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu sanat. Cruda, & recenti amurca podagras, articulariósque dolores foueri, vtilissimum: peruncta in villosa pelle, & hydropicis imposita, tumoris molem reprimit.

Oleæ syluestris cõsideratio.

Cvm oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex vna tantùm arbore proueniant, nõ ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus vnica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Nascuntur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, aliísque Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici insulis. verùm domesticis longè minores, foliis breuioribus, aculeatísque ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate vincant, magnitudine tamen satiuis cedunt: quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ, ac sturni: quippe quoniam syluestres oliuas libentius deuorant, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupiis delectantur, agrestes oleas summo studio, ac industria ab auibus tuẽtur: nempe quòd confecta satiuarum vindemia, auiculæ ad has aduolant, vbi mense decembri, & ianuario visco innumeræ capiuntur, præsertímque turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant, vt oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, vt inibi omnino paruipendantur syluestres.

Oliuarũ genera plura.

Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias videlicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantùm meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertímque noster Senensis ager. Primum harum genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur, sunt tamen spectata forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantùm muria asseruatis vtuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quòd multò plus amurcæ, quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præstantes, quanuis prædictis longè minores sint, sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi vsum. quippe quòd oleum ex eis expressum, fit non modò flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præstans, sed etiam copiosum. Gignuntur hæ à procerissimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum, latúmque amplissimè fundentibus. eas rura nostra Oliuastre vulgò vocant. Tertii verò, ac postremi generis eæ denique sunt, quæ passim in vniuersa Italia nascuntur, & omnium vulgarissimæ habentur. Laudatissimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus crassiores muria asseruatæ Romam, Venetias, & ad alias complures Italiæ clarissimas vrbes, vbi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importantur. Cæterùm olea, & quercus tam pertinaci odio inter se dissident (si rei agrariæ scriptoribus fides est adhibenda) vt altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adeò sterilescunt, vt nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, vel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circunstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium.

Oleæ, & quercus odium.

Syluestris, seu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat viribus, eius tamen in Italicis officinis nullus est vsus: neque quòd ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non esse, quòd gustatu mordax non sit, neque linguam vellicet: tum etiam, quòd omnibus perspicuum sit, eam lacrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem, sed verius in resinarum genere esse recipiendam: cùm igni exposita statim colliquescat, & diffundatur, quem admodum & resinæ quæ è pinu, picea, & aliis resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in oriẽte defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto, vel vino: quin potius statim comburitur. Est & alia oleæ maris rubri lacryma, ex qua (vt Theophrastus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterùm quanuis ætate nostra obscura admodum sit gummi Elemi origo, eius tamen vires clarissimæ apud chirurgicos, & vulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac vulneribus mirificè vnguentis, & emp

Aethiopicæ oleæ lacryma.

Gummi elemi.

tis, & emplastris additur, adeò vt præstantissimum sit in his sanandis medicamentum. De Amurca olei postremò nil aliud dicendum est, nisi quòd sit admodum vtilis (vt memoriæ prodidit Cato) apothecarum, & officinarum fabricis, vbi lanei, vel serici panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturque, item laquearia, & pauimenta non modò parietes contractos, vel aduentitios humores nunquam collacrymant, & situm minimè contrahunt, sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis vermiculi ibidem gigni possunt. Oliuæ vires prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantæ & frigiditatis participes sunt. Fructus verò, siquidem ad vnguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat. Olea satiua, sic Latinè, vt ἐλαία ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè, Zaiton, seu Caiton: Italicè, Oliuo domestico: Germanicè, Oelbaum: Hispanicè, Oliuo, & Azeytuno: Gallicè, Oliuier. Syluestris autem Græcis Ἀγριελαία, ἢ κότινος appellatur: Latinis, Oleaster, & Olea syluestris: Italis, Oliuo saluatico: Germanis, Vuilder oelbaum: Hispanis, Azebuche: Gallis, Oliuier sauuage.

Amurca olei.

Oliuæ vires ex Galeno.

Nomina.

QVERCVS. GLANS.

FAGVS.

ILEX.

CAP. CXXI

QVERCVS omnis adstrictoriã vim habet, præsertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiam tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex iis datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione vuluæ laborãtibus subiicitur. Glandes eosdem effectus exhibent: vrinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatæ venenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte vaccino potum, prodest contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoëthe vocant, & maleficia vlcera cum salsa axungia conueniunt. Iligneæ glandes viribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi asignantur, & consimile munus obeunt. Ilignæ radicis cortex cũ aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa, & trita tumoribus prosunt, & imbecilla mẽbrorũ partes corroborant.

SVNT & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exactè rationem reddere potest vniuersa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeò numerosa in vastissimis syluis proueniant, vt glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis saginet. Verùm ne aliquis existimet, harum non meminisse

Glandiferarum arborum consideratio.

niſſe Dioſcoridem, quòd fortaſſe eas non cognouerit, ſciendum eſt, eum, meo quidem iudicio, Δρυὸς nomine comprehendiſſe in vniuerſum omnes glandiferas arbores, non ſolùm quòd ſciret, vna voce omnia illa genera contineri poſſe, ſed etiam vt breuitati conſuleret: Δρῦς enim apud Græcos non modò quercum particulatim ſignificat, ſed vniuerſim quancunque glandiferam arborem. Quo fit, vt dixerit ipſe: Δρῦς πᾶσα συσπαστικὴν ἔχει δύναμιν, id eſt, Quercus omnis adſtrictoriam vim habet, ac ſi dixiſſet, arbor omnis glandifera adſtringit. Porrò mirum eſt (vt Theophraſtus eſt auctor libro III. cap. VIII. & IX. de plant. hiſtoria) quòd alia plurima præter fructum ferat quercus. Nã gallam gignit paruulam, atq; alteram reſinoſam, & nigram: quin & aliud ſpecie veluti morum, ſed durum, & fractu admodum difficile: id tamen rarum. Ad hæc aliud effigiem colis repræſentans. Cùm verò perficitur, durũ quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ ſpeciem intus oſtendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ eſt comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus vtuntur. Flagrat etenim probè, vt galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm quidem inutilem, verno autem tempore ſucco melligeno inficientem tum tactu, tum guſtatu. Inq; ramorum alis pilulam aliam gignit ſine pediculo, concauoq; ſeſſilem, peculiarem certè, verſicoloremq;. Nam eminentes quoſdam vmbilicos candicantes, vel paſſim variantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, ſplendidamq; oſtendit, aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoque puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, compreſſam, atque oblongam. Super folijs verò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquoſam, dum tenera eſt: hæc etiam interdum muſcas intus continet, veniensq; ad incrementum iuſtum in modum læuis paruulæ gallæ indureſcit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quin etiam viſcum taceo, quippe cùm in alijs quoq; proueniat. Sed nihilominus (vt dictum eſt) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophraſtus. Cæterùm non dubitandum eſt, quin omnes ii partus ſuos habeant vſus, ſuiſq; polleant viribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ vitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipſarum exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Ad hæc eius echinatæ pilulæ ſiccæ, ac tritæ vim apprimè adſtrictoriam poſſident: eaq; propter efficaciſſimo ſunt remedio contra omnes alui fluxiones. In ſumma præſtant, vbi ſupprimere ſit opus. Fagus quoq; glandiferis arboribus adnumeratur, tametſi fructus effigies glandibus prorſus reclamet. Hic enim extima parte calyculo includitur rotundo, quadantenus echinato, hiſpido, ac ſcabro: interius verò triangulari forma nuclei ſunt, qui tenui, & læui cute, caſtanearum modo, in atrum rubeſcente obteguntur. Horum ſapor dulcis, & ſubaſtringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pingueſcunt. Quamobrem cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ ſyluis: quippe iis in locis incolas mane inſpexeris, qui ſaccos gliribus plenos ferant vna tãtùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: ſiquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim ſyluas ingrediuntur. Item & ſciuris gratiſſimus eſt cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsq; compluribus volatilibus. Quin & obſeſſos hoſtibus homines in oppido Chio ea tantùm glande victitaſſe, Cornelius Alexander eſt auctor, donec ſe obſidione liberaſſent. Fagi folia eſitata labiorum, gingiuarumq; vitiis mirificè opitulantur: tuſa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis vtiliter illinitur. Ilex inſuper arbor eſt in Italia notiſſima, ſpectatæq; proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius denſa admodum eſt, ac robuſta, in atrum rubeſcens. Folijs laurinis, ac perpetuis viret: ſed quæ externè candicent, ſcabræq; ſint, internæ verò vireſcãt, leueſq; cernantur: quin & in toto ambitu adeò ſerrata ſunt, vt ſpinarum ſpeciem præ ſe ferãt. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præſtant. Iligneus carbo Hetruſcis in pretio eſt, non modò quod ignem diu foueat, sed etiam quòd (vt aiunt) vapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quaſdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto vulneribus recentibus, & cruentis oculis vtiliter imponuntur. In Ilicis genere (vt memoriæ prodidit Theophr. libro III. capite XVI. de plant. hiſtoria) eſt arbor illa, quam Arcades Smilacem vocant, ilici ſimilis: ea autem non eſt taxus, quæ etiam ſmilax dicitur, quoniam de taxo capite X. eiuſdem libri diſſeruit Theophraſtus) folio tamen non aculeato, ſed molliori, profundiorique, differentiiſque pluribus diſtinguendum: nec materie, vt illa, ſolida, ſpiſſaque, ſed ſoluta, mollique in opere. Meminit huius Gal. lib. VI. cap. III. de comp. med.

Quercus quæ proferat.

Fagi conſideratio.

Ilicis conſideratio.

Smilacis conſideratio.

SVBER.

med. secundum locos in columellæ remediis, sic inquiens. His fortiora sunt myrti, ac baccarum eius decoctum, & ex acerbis cotoneis malis, & virgultorum tenerorum ilicis, arbuti, *Cornarij lapsus.* smilacis, ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius quomodo fieri potest, quòd smilax (taxum, vel eius speciem intelligit) que ab omnibus venenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubii verò solutione nil aliud determinat, nisi quòd, cùm non vbique (sic ipse putat) taxus sit venenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi alioquin familiarem consuluisset, qui smilacem quandam (vt paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius, meo quidem iudi- *Suberis cõsideratio.* cio, & paucioribus rem hanc explicasset. SUBER denique arbor est fructu, & folio ilicis, perpetua similiter coma virens, quanquam id negat Theophrastus, sed crassissimo cortice vestitur, atque ilici magnitudine cedit, vt ii quidem attestari possunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ visuntur. Hæc cortice exuta minimè arescit, quemadmodum reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quòd sæpissimè cortice expolianda esset, materiem duplici cortice muniuit. Inter plures, ac varios corticis suberei vsus, qui in rebus domesticis celebrantur, ille præcipuus est, & vulgaris, quòd sutoribus maximè sit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis vtuntur piscatores, quòd ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinendis retibus, plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoq; Plinius lib. XVI. cap. VIII. scriptum sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraque: cortex tantùm præcrassus, ac renascens, atq; etiam in denos pedes vndique explanatus. Vsus eius anchoralibus maximè nauium, piscantiumque tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem vocent, atque vbi non nascitur ilex, pro ea subere vtuntur, in carpentariis præcipuè fabricis, vt circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. XL. inquit. Eius materies tardissimè vetustatem sentit, sicut robur, larix, casta- *Phellodrys.* nea, iuglans. hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat suberis, corticem verò, & ligni materiem cerro non absimilem, Hetruria vulgò appellat Cerrofugaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse videtur antiquitas: quandoquidem Theophrasto loco superius citato ea Phellodrys dicitur. Suberis cortex tritus ex aqua ca- *Glandiferarum arborũ vires ex Galeno.* lida potus sanguinem fluentẽ ex vtralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex vino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro VI. simplicium medicamẽtorum, his verbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt, Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea videlicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrẽ ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias, & diuturnos ventris fluxus commodam esse credunt. Maximè verò ea vtuntur decocta. Valentius tamen adstringunt, fagus, & ilex, seu quis eas species esse roboris velit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare valẽt, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quantò minus fortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoq; glutinasse me vulnus memini falce inflictum, cùm nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: triui ea in læui petra, & vulnus, omnemq; vicinum locum contexi. Eandem vim foliis habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes, & crescentes vtuntur phlegmonas. nam quæ iam vehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præsentem tractatum attinent. Cæterùm in præsentia nouisse, quod eatenus adstringentem, quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atque adstringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere scilicet eorũ, quæ (vt sic dicam) tepida sunt. Arbor, quæ δρῦς Græcis, Quercus Latinis appellatur: Chulliot, Hullet, aut *Nomina.* Beluth, Arabibus: Quercia, Italis: Eychbaum, Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quæ verò φηγὸς Græcè, Fagus Latinè dicitur: Arabicè, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè, Buochbaum: Hispanicè, Haia: Gallicè, Fau. Quæ denique Græca voce πρῖνος, Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, siue Carmas: Italica, Elice: Hispanica, Anzina, & Anzinheira: Gallica Yeuse.

CASTANEAE. CAP. CXXII.

SARDIANAE glandes, quas aliqui Castaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adstringunt & ipsæ, similésque effectus præbent: præsertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercursat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens est.

CASTANEAE nuces sunt in tota *Castanearum consideratio.* Italia vulgò notissimæ: item & earum arbores haudquaquam incognitæ. Antiqui castanearum

nearum complura fecerunt genera, nominibus plerunque inditis à locis, vnde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, satiuum scilicet, & syluestre. Mitiores facilè purgantur, harúmque illæ principem locū tenent, quas vulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris sint maiores, sapidiores, speciosiorésque. In montanis, vbi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ castaneis per hyemem victitant. Nanque eas in cratibus fumo prius exiccatas ab vtroque cortice repurgant, moluntq́; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificiis, atque aliis domesticis vtensilibus admodum apta est: siquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta, sed & cadorum costæ, & eorum cinctus: verùm igniariis inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus, & apricis.

Castanearū Vires. Castaneæ vehementer sistunt tum alui, tum ventriculi fluxiones, idque maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale, melléque subactæq; rabidorum canum morsibus vtiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adstringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, vulnerato prius in latere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, vel saccharo edantur.

Castanearum Vires ex Gal. De castaneis differens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi nanque & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his verbis animaduertendum, quòd Castaneæ, quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit, nòn tamen in cibis commendantur, si comedantur frequenter. Nanque, vt idem auctor est libro de tenui victus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multóque magis, si crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali succi memoriæ mandauit.

Nomina. Castaneæ ita Latinis vocatæ, Græcis κάστανα, σαρδιάναι βάλανοι, ἢ Διὸς βάλανοι, ἢ λόπιμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Marones: Gallis, Chastaignes.

GALLA.

CAPVT CXXIII.

GALLA fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidem, sed † articulorū manus modo rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior est. Vtriusque vis vehementer adstringere. tritæ excrescentia in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris vlcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & vino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra vuluas procidentes, fluxionésque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacísque cum vino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obsoniis addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum est, quod his affectibus conferat. In summa his vtendum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ opus sunt.

Gallarum consideratio. GALLAE vulgò notissimæ sunt, easque ferunt arbores omnes (vt Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriariis expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores verò, quæ læuiores

habent

Cornarij opinio reprobata.

habentur. Cæterùm neque in hoc Cornario adstipulandum esse iudico, quòd suis in Galenum commentariis tam primo, quàm sexto libro de compositione medicamentorum secundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidē gallam esse Dioscoridi, & Galeno, quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus capite de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ᾧ περ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. id est: omphacidis vstæ. est autem cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarii vtuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, vulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (vt diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inserunt tur, quod recentiores cupulam vocant. statuitque nūquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & vulgò cupula glandis vocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenii, sanissimique iudicii virum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum vocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse videtur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionem illud declarare, vt fecit, cùm inquit. Est autē ὀμφακὶς cauum illud, ex quo glās querna enascitur, quo coriarii vtuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quòd ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duóque gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat, alteram verò magnam, flauo colore, viribúsque inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignorauerint (vt Cornarius ignorasse videtur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, vsi sunt hoc vocabulo ὀμφακῖτις pro galla, nisi adiectiuè, & cum suo substantiuo κηκίς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος: vt contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis Glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo vocem illam acerbam vuam interpretatur, Græcæ linguæ peritissimi, hæc non cognouisse, neque animaduertisse deprehendantur.

Gallarū præsagiū.

Illud peculiare sibi maiores gallæ vendicauere, vt quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ, & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut vermiculum exponent. Si musca volat, futuri belli: si repit vermiculus, annonæ penuriæ: si currit araneus, pestilentium morborum præsagium est. Neque cuiquam mirum videatur, quòd ex omnibus gallis ista exoriantur animalcula: etenim ego huius rei sæpius periculum feci, nullámque vnquam sum consecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus vnum intra se non contineret: nam foramine conspecto facilè indicium summi potest, iam animal exiisse. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere. Cuius rei haud ignari veteres illi patres, non sine causa quercum dixerunt Ioui summo esse dicatam.

Gallarū vires ex Galeno.

Gallarum vires memoriæ prodidit Galenus libro VII. simp. medicamentorum, sic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: perquàm desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahítque partes laxas, ac languidas: omnibúsque fluxionum affectibus strenuè resistit. Est verò tertii in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxáque, & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quantò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin vehementiore, in vino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, vino vtare austeriore. Hanc rustici nostrates οἰνοκηκίδα, quasi vini gallam dicas, nominant. Deniq; gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniā ex vstione assumunt: suntq; iis, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccādi potestate. Cæterùm cùm ad sanguinis suppressionem præparare eas voles, carbonibus impositas, dum vndequaque candeant, aceto, aut vino extinguere oportebit.

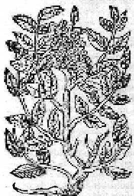
Nomina.

Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla, Latinè, pariter & Italicè: Hafs, aut Hafus, Arabicè: Galloepffel, & Eychoepffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hispanicè: Noix de galle, Gallicè.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδη. Qua voce constat, iudicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expressisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cùm eam tuberosam interpretetur, ipse quoque magnitudinem innuisse videtur. Quocirca nobis satius visum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum vocabulum, sed multò etiam magis omphacitides ipsæ apertissimè demonstrent.

RHVS

RHVS. CAP. CXXIIII.

RHVS, quæ obsoniis aspergitur, ab aliquibus erythros appellata, semen est coriarij fruticis, sic vocati, quoniã coriorum infectores eo vtuntur ad inspissandas pelles. Arbuscula est in petris nascens binûm ferè cubitorum altitudine: foliis oblongis, subrubentibus, in ambitu serratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadántenus lato: cuius corticosa tunica perquã vtilis est. Folia vim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, & in potus eorum, insessúsque adiicitur: instillatur auribus purulẽtis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis foliis, ad crassitudinem mellis in aqua decoctis, ad eadem, vt lycium, conueniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorúmque obsoniis inspergitur: fracta, desquamata, liuidáque illitũ ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ asperitates cum melle abstergit: candida fœminarum profluuia sistit: hæmorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitq́; efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

Rhois consideratio. RHVS Græcorum, cui (vt scribit Plinius libro XXIIII. cap. XI.) Latinis non est inditum nomen, Sumach officinis vulgò vocatur, vocabulo nimirum à Mauritanis accepto, vt in aliis quàm plurimis ab illis fieri solet. Hac in condimentis pro sale vtebantur antiqui: idcirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsoniis aspergitur. Cuius vsus, vt audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc vsque diem perdurat, vbi rhus prouenit præstantior. Nascitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, iis omnibus planè notis, quæ illi à Dioscoride tribuũtur. Huius aridis foliis hircorũ, caprarumq́; pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturq́; quas vulgò Somachi nuncupant. Cæterùm illud non videtur prætereundum, quòd etsi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. VI. de compositione medicamentorũ secundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse videatur, vt qui id modò Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriariũ, modò rubrum, non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, vel specie differre. Quandoquidẽ nobis constat, vnum tantùm genus Dioscoridi hoc loco descriptũ esse, quemadmodum & Galeno lib. VIII. simpl. med. Atqui hac in re scire cõuenit, quòd Rhus obsoniorum nil aliud est, quàm semen: coriariorum verò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptũ reliquit. Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarii ad inspissandas pelles vtuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus verò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturum, cui maior adstringendi vis inest, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atque Pontica rhus, etsi in aliis nascatur regionibus, à quibus nomen inuenit, nihil tamen genere distat ab Italica, atq; Iberica nisi illa magis, hæc verò minus viribus præstet. Ideoq; Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoëm Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit vsus apud antiquos in obsoniis. Qua in re & Plinius deceptus esse videtur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumq; diuiserit ab eo, quo in ciborũ condimentis antiquitus vtebantur. Fuchsius verò medicus singularis eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinii imitatione, tertiũ adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamẽtis, quẽ secundo loco edidit, Rhoëm Syriacũ non solùm differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriariis expetitur, sed peculiarẽ quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quòd Galenus lib. VI. de compositione medicamentorum secundum locos succum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia. quandoquidem non video, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno facta, colligi possit, rhoëm Syriacum esse genus separatum. nam ego potius adducar vt credam, ita eum cognominat

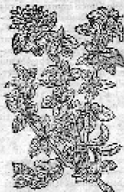
Monachorũ error.

Fuchsiũ error animaduersata.

minatũ fuiſſe à Galeno, quòd apud Syros cœli & ſoli illius temperie proueniat cæteris præſtantior. Et quanuis Theophraſto libro III. cap. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas ſcilicet, & fœmina, quòd alia ſterilis, alia fructifera ſit, non tamen ob hoc poſteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera coriis naſceretur, ſed ambas ad coria inficienda deſtinauit: quòd coriarii folia, & ramuſculos tantùm accipiant, non autem ſemen. Rhoëm, quæ in Cornelio Celſo ros Syriacus deprauatè legitur, Mannã, quæ ex Syria nobis aduehitur, eſſe putauit Petrus Crinitus Florẽtinus capite ſeptimo libri vltimi de honeſta diſciplina, falſus vocum ſimilitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda eſt in Celſo, aëris rorem ſignificare crediderit: etenim manna ros quidã eſt. Veruntamen eius ſententiam acriter exploſit Manardus Ferrarienſis libro epiſtolarum ſuarum primo. Theodorus in Theophraſto, Rhois vocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum ſecutus ſibi Latinè finxit: quippe (vt Plinius eſt auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit anſam, cùm iandudum pro certo exiſtimauerim, fluidam Theophraſto eam arbuſculam eſſe, quæ vulgo Lantana vocatur, è cuius radicibus viſcum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcum Theophraſti codicem perlegiſſem, Theodoriq; nouũ vocabulum non ſine bile examinaſſem, erroris mei cauſam facilè deprehendi. Quo factũ eſt, vt iam fateri libeat, fluidam Theodori nil aliud Theophraſto deſignare, quàm Rhoëm, & ob id Lantanã ſic à vulgaribus vocatam, vt prius credideram, non eſſe. Quæ tamen (vt mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quod maximè lenta, obſequioſa, flexuq; inuicta ſit. Tale enim eſſe viburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Petri Criniti lapſus.

VIBVRNVM.

Viburnũ.

Quantũ lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

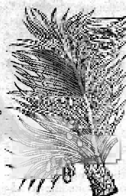
Exit hæc ramulis digitali craſſitudine, bicubitalibus, foliis vlmeis, incanis, & piloſioribus, quæ paribus internodiis aduerſis pediculis cõiugatim adhærent, per ambitum tenuiſſimè ſerrata. Florem edit album, vmbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo preſſi, qui primo ſtatim exortu virides, deinde rubri, demum verò nigri ſpectantur: radice per ſumma ceſpitum vagante. Hanc Ruellius rhoëm exiſtimat, cùm tamẽ alia Dioſcoridi, & Galeno rhus ſit planta, Hetruſcis notiſſima, quòd plurima oriatur eo Apennini tractu, qui Hetruriam reſpicit. De Rhoë hæc, quæ ſequuntur, nobis ſcripta reliquit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Rhus fruticoſa planta adſtringit, deſiccat. Nam & coriarii ad deſiccandam, & adſtringendum pelles planta vtuntur: ac proinde βυρσοδεψική, hoc eſt, excoriaria appellata eſt. Porro medicis in vſu ſunt in primis fructus eius, & ſuccus multùm auſteræ qualitatis. Conſentaneus eſt vſus particularis ipſi guſtus ſenſui. Fuerit itaque & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex ſecundo verò refrigerantium. Ῥοῦς vt Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur: Sumach, Adurion, Roſbar ſadiſticos, ſeu Roſaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagre, Hiſpanis.

Rhois vires ex Galeno.

Nomina.

† In vulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc eſt, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omiſſa fuerit, certè neſcio. Sed mihi quidem viſa eſt non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribaſius legat, ſed quòd etiam Rhus foliis pulchrè Ilicem æmuletur.

PALMA. CAP. CXXV.

PALMA in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis vigore, autumno decerpi ſolet, Arabici myrobalani ſimilis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore mali cotonei: quòd ſi ad maturitatem peruenire ſinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba eſt, & adſtringens: contra alui, fœminarumq; profluuia, in vino auſtero bibitur: hæmorrhoidas ſiſtit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus ſiccis adſtringunt: capitis dolorem afferunt: copioſiores in cibo inebriant. Sicciores ſanguinem excreantibus, ſtomachicis, & dyſente-

dyſentericis vtiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino veſicæ vitiis. Caryotæ, præſertim eſu, faucium aſperitati medentur. Thebaicarũ decoctum potu æſtuationem ſedat: vires recreat cum hydromelite veteri ſumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad eadem conueniens. Decoctum per ſe potu, & gargarizatione magnopere adſtringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & vino reſtincti, cinere loto, ſpodij vicem efficiunt, miſcentúrque in calliblephara. quòd ſi non iuſtã vſtionem acceperint, denuo cremandi. Vim adſtringendi habent, & ſpiracula cutis obductu ſuo claudunt: contra oculorum vnam, & puſtulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excreſcentias cum vino reprimunt: vlcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas vtiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

PALMA, quam aliqui elaten, aut ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt, calyxque: quo in ſpiſamenta vnguentarij vtuntur. Optima habetur odorata, adſtringens, ponderoſa, præcluſa, intus pinguis. Vis ei adſtrictoria: ſiſtit vlcera, quæ depaſcunt: laxatos artus cõmitit: trita miſcetur cataplaſmatis, & malagmatis: prodeſt præcordiis, imbecilli ſtomacho, & iocineri affecto, miſta conferentibus cataplaſmatis. Eius decoctũ ſubinde deterſum, capillos denigrat: datur bibendũ congruè renum, veſicæ, & viſcerum vitiis: vuluæ, ac ventris fluxiones ſiſtit: ſcabiem cum reſina, & cera ſanat, ſi viginti diebus recens apponatur. Inuolutúſque in ea elate fructus, quem ſuo amplexu fouet, elate etiam vocari ſolet, & ab aliquibus boraſſus. Adſtringit, & ſpathæ effectus præſtat, non ſic vnguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ boraſſus.

Palmæ cõſideratio

TAMETSI in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, viridariis, & monachorum clauſtris dictis, reperiantur Palmæ inſigni magnitudine, ac ſpecioſa proceritate, cùm tamen climatis noſtri temperies earum naturis inclementior ſit, fructum nobis non proferunt, ſed ſteriles conſeneſcunt. In Hiſpania tamen maritimis quibuſdam locis fructum edunt, verùm immitem, & qui nunquam matureſcat. Quæ in Creta proueniunt, fructum ſanè percoquunt, ſed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præſtantiſsimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (vt inquit Galenus) quæ in Hiericunte naſcuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliqubus cariotæ, quibuſdam vero dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore ſtatim decerptis, quibus Italia caret, vinum fieri auctor eſt Plin. libro XIIII. capite XVI. quo Parthi, & Indi vtuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et vt idem refert libro XIII. capite IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, niſi prope marem conſerantur: quo exciſo, aut exiccato, viduæ poſtea ſterileſcunt. Nec tamen ob id putandum, quòd mares fructum non ferant. Quandoquidem ſcribit Theophraſtus libro II. capite VIII. de hiſtoria plantarum, quòd ex fructiferis (plures enim ſunt, quæ fructum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures ſunt differentiæ, quoniam alii ſine oſſe, alii duro oſſe, alii molli proueniunt. Colore quoque inter ſe diſcrepant: alii enim candidi, alii nigri, alii flaui: ad ſummum non pauciores, quàm ficorum colores, neque abſolutè pauciora genera ſtatuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuráque volunt: quoſdam enim rotundos em[illegible] modum malorum: magnitudinéque tantos, vt quatuor tantùm in ſpicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, ſed optimum tam inter nigros, quàm inter cãdidos, genus, quod regium vocant, cùm magnitudine, tum virtute, ſed rarum id eſſe. Quædam non fructu modò, verùm & arbore ipſa, longitudine, formáq; reliqua diſtant: non enim magnæ, excelſæque, ſed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoque, Aegyptóque palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut vt plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine aſſurgentes. Genus aliud eſt in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructũ multò ampliorẽ, diſcrimineq; peculiari diſcretum, magnitudine mali punici, figura oblongũ: non tamen ſapidum, tanquam cæteræ, ſed radicibus ſimilẽ, vt nõ deuoretur, ſed ſucco tantũ expreſſo expuatur. hæc de palmis hiſtoria ex Theophraſto.

Musae plantae historia & vires.

Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Aegypto, Cypróque nascentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM appellant, & Musas similiter fructus. Adolescit hæc (vt referunt) ad quinûm, senûmve cubitorum proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquam longo, latóque ambitu se diffundit, adeò vt in longum triũ cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum verò sesquicubitum spatietur, lata, crassaque per medium excurrente costa. Torrescũt folia æstate sui natura, vel etiam fortasse solis ardore, adeò vt mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantùm consistit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine, ad summum prodeunt germina ternûm, quaternúmve digitorum inuicem distantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeò vt primo statim gustu non placeant, verùm qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quam idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem fecisse inter simplicia, vbi de eius viribus in hunc sensum differuit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodest thoracis, pulmonis, ac vesicæ ardoribus. aluum emollit. Verùm liberalior eius vsus stomacho aduersatur, ac iecur obstruit. Quamobrem si quis, cùm frigidi sit temperamenti, ea copiosius vescatur, subinde aquam mulsam, oxymel, aut gingiber conditum sumat necesse est. Fœtum in vtero alit, renibus opitulatur, vrinam ciet, & venerem stimulat. hactenus Serapio. Palmas plurimas gignũt maritima nostra in vallis Almæ campestribus, sed pumilas, & quæ cubitalem mensuram nunquam excedãt. Paulò his maiores & illæ habentur, quæ ex Sicilia Neapolim inuehũtur, quas vulgò, vocabulo ab Arabicis accepto, Cefaglioni appellant, de quibus suprà in Bdellii commentario abunde diximus. Palmæ genus India profert (vt Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquor, quem incolæ vasis excipiunt, ebibúntque suauiter vini vice: veruntamen nisi excoquatur, post triduũ in acetum acerrimũ desciscit. Eaque propter illum decoquunt, vt nos defrutum, fitque hoc modo, velut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluunt, & diebus viginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatũ, atque pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diúque perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas vocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, vt molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos secutæ TAMARINDOS appellant, Græci verò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum vocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (vt inquit Serapio) à quibusdam plantis, quæ foliis longis, acuminatisque, salignis similibus virent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quam illis, præsertim cùm non constet è veteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex iis, qui ad nos importantur, nulli, vel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunque contriti, & in massam quandam compacti deferuntur, quam si disieceris, flauos nucleos inuenies, varias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentésq;, & qui neruosis quibusdam villis farcti inueniuntur. Adulterantur ab impostoribus prunis, sed deprehẽditur fraus tum colore, tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant. Refrigerant, ac desiccant (vt scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Auerroi tertio adscribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè soluunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam, & furorem mulcent. Dantur obstructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis vtiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, vitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum ventriculum habentibus: sed noxa tollitur, admistis maci, mastiche, casia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum, sed roborantur, si admisto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictarii succo bibantur. In summa palmarum varia, ac diuersa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato, & ad Plinium libro XIII. cap. IIII. vbi de his latissimè scripsit. Cæterùm quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spatham vocant, manifestè declarat Dioscorides, cum inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructum palmarum adhuc floren

Tamarindorum consideratio.

Tamarindorum vires.

Palmae elate.

florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, vbi ita scribit. Fructiferarum aliæ masculæ, aliæ fœminæ. Interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongum illicò præstat. Sed elatæ, siue spathæ Galeno duo videntur esse genera libro VIII. simplicium medicamentorum, alterum quod tenerum sit palmæ germen, alterum quod eius sit tegumentum. Primum verò genus fortasse illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur, antequàm flores prodeant. Id, Dioscoridis testimonio, ab aliquibus Borassus appellatur: atque etiam Elate dici solet. Verùm hac

Plinij. & Loniceri lapsus.

in re maximè cæcutisse Plinium illud apertissimè ostendit, quod ipse libro XII. cap. vltimo scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem vnguēta pertinens, quam alii elaten vocant, quod nos abietem, alii palmam, alii spathen. Quibus palàm est, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrū cum abiete arbore confudisse, vocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cùm tamen vel germen palmæ tantùm, vel florum sit inuolucrum. Nec minus inter recētiores hallucinari deprehēditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quòd ensiformia videantur.

Palmarū vires ex Galeno.

De Palmarum viribus pertractans Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem vocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo sit, multo est vsui, non tantum foris impositus, vbi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq́; consilium est, sed & tanquam cibus sumptus & simul cum aliis, & per se. Porrò quod elaten vocant, nempe tenerū illud palmæ germen, eandem cum cerebro eius facultatem possidet. Quod verò velut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: verùm plus quàm dicta omnia exiccat, vtpote quòd & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaque iure vtuntur illo ad vlcerum putrescentia, miscentq́; medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis

Palmularum facultates ex eo.

quippiam. Et de Palmarum fructu disserens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in Palmulis differentia: aliæ nanq; siccæ sunt, & adstringētes, vt Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, vt quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantissimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hierichunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ censentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq́; dolorē inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs sunt humidæ ac dulces, siccæ atq; adstringētes. Sed constitutis extremis, iam omne quod in medio est, facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædā inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostendimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori ventriculi, quod medici stomachum vocant, inducunt. Succus autē ex iis in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, vbi pingues fuerint palmulæ, vt caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiā mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quòd & inflammetur, & scirrho obsideatur. Post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sanè maximè virides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore, adstringentes verò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, veluti & ficus: eadē nanq; palmularum viridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus nō admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò vt reponi queant. Quo fit, vt homines ipsis viridibus vesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq́;, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur. Arbor, quæ φοῖνιξ Græcis, Latinis Palma vocatur: Arabibus Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Datthelbaū: Hispanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes. Huius autem arboris fructus, qui δάκτυλοι καὶ φοίνικες Græcis, Latinis Palmulæ & Dactyli dicūtur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis, Dattilen: Hispanis, Tamaras, & Datiles: Gallis, Dattes.

Nomina.

MALVM PVNICVM.
CAPVT CXXVII.

MALVM PVNICVM omne boni succi est, stomacho vtile, perexiguū sufficiens alimentum. Dulcia stomacho vtiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorē gignunt, inflationes pariunt, vnde in febri abdicātur. Acida adstringunt, æstuāti stomacho auxiliantur, & multò magis cōtrahunt, ac vrinā cient:

MALVM PVNICVM.

ora, gingiuásque lædũt. Vinosa verò mediã sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsoniis insparsi, concoctiúe, fluẽtem aluum, stomachumq; sistũt: cœlesti aqua madescũt, bibunturq; commodè sanguinẽ excreãtibus: ad desessus dysentericorũ, fœminarumq; fluxione vuluæ laborantium vtiles sunt. Expressus nucleorũ succus coquitur cũ melle, ad oris, virilitatis, & sedis vlcera, nomas, reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, auriũ dolores, & narium vitia, præsertim acidorum. Huius flores cytini vocantur: qui adstringunt, siccant, cohibent. sanguinolenta glutinant: quas punicũ, præstant vtilitates. humida gingiuarũ vitia, mobilesq; dentes decocto colluũtur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriæ tradũt, qui tres quã minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperũ est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellant. Id spissandi vim habet, & quos cytini, præbet vsus. Decoctum radicis, potu latas ventris tineas pellit, & easdem euocat. Balaustiũ syluestris punicæ flos est, cytino similis. Cuius cõplura genera reperiuntur, candidum, fuluum, colore rosaceo. Succus ex eo exprimitur, hypocistidis modo: cui adstrictoria vis inest, eadem faciens, quæ hypocistis, & cytinus.

Punicorũ differ.

PVNICA mala in pluribus Italiæ locis vulgò, sicut etiã Latinè Granata dicũtur, à multis intus cõclusis granis: quanquã non desunt, qui ita appellari velint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proueniãt. Sed quomodocunque se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in vinetis, & in viridariis, eorum frequentissimæ visuntur arbores. Triplici (vt etiã scribit Dioscorides) distinguũtur specie: quippe quòd alia dulcia sint, alia acida, alia vinosa. Vinolenta ea sunt, quæ vulgò Vaiani vocat Hetruria, quæq; aliubi Schiaui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinq; enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & vinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: vtpote qui vni dulcia, alteri acria, & acida, tertio verò generi mista, & vinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & vinolenta. Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foueãtur arboris radices, & vetere vrina sæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiscant, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati: quin etsi iam consita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, vrinam veterem cum pari aquæ mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris, circulo, vel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore: vel si postquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta vndiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, vt diu integra perennẽt, ea in feruentem aquam immergant, statimq; eximant, & sole siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est. Acini maturi diligenter à coriis, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox vinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur, quousque fæx resideat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, vel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per æstatem facilè acescit. De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat, balaustiũ verò syluestris. Plinio libro XIII. cap. VI. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis cytinus vocatur, balaustium verò flos vtriusque in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore per quàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & viribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen vsque adeò præstantes. Immaturus pun

Cytinus, & balaustium.

Malicoriũ. rus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, vt Rhu ad perficienda coria vterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine vocantur, ventriculo inutilia haberi, dentes gingiuasque lædere, auctor est Plinius, etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris verò acinorum officuli vtiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex vino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus, (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita vt etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur. *Mali puni vires ex Gal.* Malorum punicorũ vires prodidit Galenus libro VIII. simp. med. sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab vnoquoque eorum procedit vtilitas, secundum vincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido. Itaque ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: vocantur autem sidia. Adsimilem illis vim habent cytini. *Nomina.* Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kumã, Rumã, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatoepffel: Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomme de grenade, & Mygrenes.

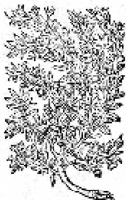
MYRTVS CAP. CXXVIII.

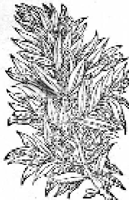
MYRTVS satiua nigra vtilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: sementamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. Semen viride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & vesicæ erosionibus. Succus virẽtibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho vtilis, vrinam cit: prodest contra phalangij morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillũ tingit. Ius decocti in vino vlcera in extremis mẽbris nata sanat: oculorũ inflãmationes illitũ cũ polline polẽtæ lenit: cõtra ægilopas illinitur: crapulã arcet præsumptũ vinũ, quod ferue facto aliquantum eius semine exprimatur: aliàs enim acorem cõtraheret. Præstat idẽ seminis effectus: vtile procidentiæ vuluarũ in desessionibus, sedis vitiis & fœminis fluxione vuluæ laborãtibus. purgat furfures, vlcera capitis manantia, atq; eruptiones papularũ: fluentes capillos cõtinet. Additur quoq; in medicamẽta, quas liparas vocãt, vti oleũ, quod ex foliis eius factum est. Decoctũ foliorũ ad desessiones balnearũ conuenit, & contra laxatos artus, & malè soli descentes: eo fracta ferruminationi repugnantia vtilissimè fouẽtur: vitiliginẽ emendat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorum eadẽ efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis vlceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisque prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cũ vino, ad vlcera serpentia, ignem sacrũ, testium inflãmationes, epinyctidas, & condylomata. Arentiũ foliorũ farina vtiliter inspargitur paronychiis, pterygiis, & contra alarũ, feminũq; perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cũ cerato, ambustis, paronychiis, pterygiisq; medẽtur. Exprimitur foliis succus, adfuso vetere vino, aut aqua cælesti, cuius recẽtis vsus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & vires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, verrucosum, intumescénsque, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adstringit. Tusum addito austero vino reponitur, coactúmque in pastillos siccatur in vmbra: multò efficacius & folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum: vbi adstringendum aliquid est.

Myrti consideratio. MYRTVS arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuū, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo vniuersa ferè Tyrrheni litora virescunt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in vniuerso Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano vbique Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adolescunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice: foliis longiusculis, perpetuóque virentibus, punicæ æmulis, quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident candidi, odorati: ideóque aqua ex iis confecta odoris suauitate vnguentariis plurimùm expetitur. At cùm nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda, eam tamen odoratissimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratissimam & iucūdissimam in Aegyto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. *Marcelli lapsus.* Satiuarum vtrumque genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadantenus referentes, multò sanè syluestribus maiores: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quòd vbicunque satiua Myrtus colitur, grandiores, vegetioresque baccas edit, quàm syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, vtpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum esse duxi, cùm de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur, sed de vera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis, in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa, cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliq. his verbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter vrbanas. quandoquidem ipse quàm plurimas syluestres myrti plantas vidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes nō amant, quin & frigidos odêre tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, viridariis, vinetis, & campis maximè proueniunt, tum in maritimis præcipuè, atque amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, vitámque lætam agunt. *Myrtidanum.* Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, vulgo notissimum est, vbi scilicet myrtus frequēs nascitur. *Myrti alia genera.* Sunt & alia veteribus Myrti genera, nobis quoque non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum: quorum Plinius meminit lib. XV. cap. XXIX. his verbis. Satiuarum genera topiarii faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum versibus. Hæc non est in vsu: ramosa vtraque alia. *Myrti vsus.* Myrti nostratis in Hetruria coria vbique perficiūtur: quippe quòd ea pelles densentur, crispentur, atque crassescant. Myrti baccis vltimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres vtuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideóque Plinius loco suprà citato ita scriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex vna omnium olei, viníque bina genera fiunt. Item myrtidanum, vt diximus. Et alius vsus baccæ fuit apud antiquos, antequàm piper reperiretur, illius obtinens vicem. Quodam etiam generosi obsonii nomine inde tracto, quod etiamnum myrtatum vocatur. Eadémque origine aprorum sapor commendatur plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc Plinius, Myrteum condimētum languidos ventriculos

MYRTVS TARENTINA.

MYRTVS EXOTICA.

culos roborat: idcirco & cœliacis, & dysentericis vtile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunque sint, valenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum semen tritum cōtra fungorum strangulationes mirificè præstat.

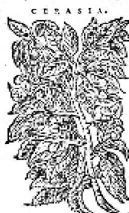
Myrti vires ex Galeno. Myrtus (vt memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrariis substantiis planta constat: vincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet verò etiam tenue quiddam calidum: vnde valenter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dissident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quantò dictis siccius est, tantò & desiccat, & adstringit vehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea vino subigentes in pastillos formant. Folia item arida viridibus plus desiccant: miscetur enim virentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantùm ex virentibus foliis exprimitur, sed & fructu. Restringendi vim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intro sumpta in corpus, quòd scilicet nondum vllam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam.

Nomina. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, siue As: Italis, Myrto: Germanis, Vuelsch heydelbeer: Hispanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte.

CERASIA. CAP. CXXIX.

CERASIA aluo vtilia sunt, si viridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. Gummi, quod cerasi resudarunt, cum vino diluto, tussi vetustæ medetur: colorem commendat, visum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex vino potum calculosis auxilio est.

CERASIA.

Cerasorū consideratio. NVLLA hodie arbor est in Italia, quæ vulgo notior sit Cerasis. Has scribit Plinius libro XV. cap. XXV. nouas, & peregrinas, nec antea visas è Ponto secum primùm aduexisse in Italiam Lucullum, postquàm debellato Mithridate is victoria potitus Romam venit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cum hac arbore intercessit affinitas, & consortium, vt non solùm ager is satiuarum plantas seruauerit, propagauerit, & adauxerit, sed & veluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grauida terra facta, sine aliquo semine in campis, in montibus, & syluis numerosissimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiuarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diuersorum sunt generum: quo fit, vt diuersa quoque sortiantur nomina. *Cerasorū genera.* Inter hæc illa principem sibi locum vendicant, quæ Hetruscis vulgò Marchiane, & duracine vocantur: tametsi horum alia maiora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia verò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis verò vulgò Acquaiuole, hoc est, aquea dicuntur, in nullo sanè habentur pretio: quandoquidem adeò sunt tenera, & fragilia, vt nisi sub arbore sua comedantur, facilè gestatu collidantur, & marcescant: quin & ob aqueæ partis redundantiam insipida sunt, orique ingrata. Quæ autem, quòd admodum nigricent, Corbine nos vulgò vocamus, Plinius verò actia, & cæciliana, cùm sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: veruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discumbentésque deturpent, mensis rarò apponuntur. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in aliis compluribus Italiæ locis Marasche vulgò nuncupantur, à sapore (vt puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò varia notantur genera, quæ etsi omnia sibi acidum adsciscant saporem, hæc tamen eius plus, illa verò minus habent. Rura Tridentina ea Marasche vulgò nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in iis acido dulce sit admistum, ob idque illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, & quæ minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ vulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiamnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec vnquam in atrum vergente. etsi cætera, vbi plenè maturuerint, in atrum rubescāt. Omnia hæc cerasiorum (vt ita dicam) Amarinorum genera aptissima sunt, vt insolentur, & vt saccharo condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia iucundissimè condiuntur, sed etiam ægrotantibus, præsertimque biliosis febribus vexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed oris insuauitatem emēdant, & cibi appetentiam conciliant. *Syluestria cerasia.* Syluestre horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro sponte prouenit, nihil prorsus tum colore, tum etiam sapore ab illis dissidens, quæ inibi, vt diximus, Verule

vulgò vocantur. Hæc breui pediculo pendent in arboribus admodum pumilis, tantæq; breuitatis, vt raræ, vel potius nullæ dodrantalem æquent mensuram. Quo factum est, vt crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Syluestria, quibus plerunque vescuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à rusticis, tum quòd plus ossis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cũ quadam acerbitate amara sentiantur. Degenerant cerasi quocunque fimo radicibus admoto, id vsqueadeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibiq; marcescant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx viua radicibus circumponitur: vel quibus aqua calida sæpius pedes irrigantur, etsi postea paruo temporis tractu inarescant. Galenus habita Cerasiorum omnis generis ratione lib. VII. simplicium med. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plã tis participem. Nam & in horum, sicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam verò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium ea quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum acerba sunt, quædam similiter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasiis non semper. Ergo que dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus vtilia stomacho sunt. contrà austera. Quecunque verò acida sunt, ea pituitosis, excrementosisque stomachis conueniũt: siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipsius arboris gummi communem omnibus viscosis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Propriè autem (si quidem verum est quod quidam scribunt) calculis vexatos cum vino potũ adiuuat. Nam sic illi tenuium partium quædam facultas inest. Cerasorum fructus, qui Græcis κεράσια, Latinis item Cerasia, & Cerasa dicuntur: Arabibus, Sarasie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirsen: Hispanis, Ceresas: Gallis, Cerises.

Cerasiorũ Vires ex Galen.

Nomina.

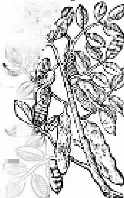
SILIQVAE. CAP. CXXX.

SILIQVAE, recentes stomacho aduersantur, aluum soluunt: eædem siccatæ sistunt, stomachóque vtiliores fiunt: vrinam ciunt, sed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur.

Siliquarũ consid.

SILIQVAE, quæ Græcis κεράτια dicuntur, in Italia officinis vulgò Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, præsertim in Apulia, ac etiã in Cãpania, vt optimè sciunt ii, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob læuigatos lapides inibi stratos laboriosa admodum via, quam Appiam vocant, frequentissimæ conspiciuntur. Incolæ has plantas Salequa vulgò nominant, vocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in spectatam satis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem protensis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris instar. Folio virent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent discedente hyeme, aut vere iam appetente: fructificant verò æstate, & autumno. Siliquæ recenter ab arbore decerptę ingrato displicent sapore, sed tractu temporis in cratibus expãsæ, & siccatæ, adeò mitescunt, vt & dulces euadant admodũ, & gustui suaues fiant. Aliud siliquarũ genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, scriptis tradiderunt Theophrastus, & Plinius: de quibus mihi disserendum non proposui, tum quòd Italis nusquam (quantum equidem sciam) nascantur, neque cognoscantur, tum etiam quòd nullum habeant vsum in medicina. Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, his verbis. Ceratia, quorum tertia syllaba per, t, literam & scribitur, & pronuntiatur, nihil cum cerasiis per, s, scriptis habent similitudinis. Est autem praui succi edulium, ac lignosum: vnde necessariò sequitur, vt concoctu sit difficile: nihil enim quod lignosum est, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipsis inest nõ paruum, quòd non celeriter deiiciantur. Proinde satius esset, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus nascuntur. Sed de viribus, quas & arbor, & ipsæ habent in medicina, idem Galenus disserens lib. VII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquit. Ceratonia exiccantis est, & adstringẽtis facultatis, sicut & fructus eius, quæ ceratia vocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem istis quid dam simile cerasiis. Nam si humida sumas, magis ventrem subducũt: sicca verò magis sistunt: vtpote cùm humiditatem expirent, & quod essentiæ est crassioris, tantùm reliquum habeant. Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ vocantur: Arabicè, Charnub: Italicè Carobe & Carobole: Germanicè, S. Ioannes brot: Hispanicè, Alfarobas: Gallicè, Carouge.

SILIQVAE.

Siliquarũ Vires ex Galen.

Nomina.

MALVS.

MALVS.

COTONEA MALVS.

PERSICA MALVS.

ARMENIACA MALVS.

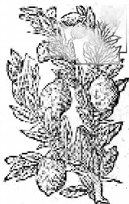
MEDICA MALVS.

AVRANTIA MALA.

MALA. CAP. CXXXI.

FOLIA, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adstringũt. Pomis acerbis ad stringendi vis inest, maturis verò longè secus. Ex iis verna bilem gignunt, neruos omnes lædũt, inflationes pariunt. Cotonea stomacho vtilia, vrinam cient: verùm tosta mitiora habentur. Prosunt cœliacis, dysentericis, purulenta extussientibus, cholericis, præsertim cruda. Maceratorum liquor commodè in stomachi, aut ventris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum assumptus orthopnoicis salutaris est. Decocto fouentur vuluæ, & sedes, si procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, vrinam mouent: mel autem sibi constringentem illorum vim, & inspissantem adsciscit. Quæ cum melle coquuntur, stomacho, atque ori gratiora sunt, sed minus inspissant. Cruda cataplasmatis adiiciũntur, ad cohibendum aluum, aut si stomachus æstuet, aut in vomitiones effundatur, ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit vinum ex ipsis tusis, expressisq́; sed quò perduret, quindecim sextariis succi vnus mellis adiũgitur, alioquin in acorem degenerat. Prodest ad omnia, quæ dicta sunt. Fit & oleum ex iis, quod melinum vocauimus: quo vti mur, quoties adstringenti oleo est opus. Eligi oportet vera, quæ sanè sunt rotunda, parua, & odorata. quæ verò struthia dicuntur, magna quidem sunt, sed minus vtilia. Flos & viridis, & siccus cataplasmatis imponitur: iis conueniens, quæ adstrictionem desiderãt, inflammationibus oculorum, reiectionibúsque sanguinis: contra citam aluum, & mensium impetus, in vino bibitur. Melimela ventrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: stomacho negotium exhibent: æstuationem faciunt. ea multis dulcia mala vocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, stomacho vtilia: sistunt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala similia sunt vernis, & adstringunt. Sanè in hũc vsum immatura omnia opus sunt. Persica poma matura tam stomacho, quàm ventri vtilia sunt. acerba aluum cohibent, sed sicca vehementius. Decoctum è siccis alui, stomachíque fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicũtur, minora sunt supradictis, & stomacho vtiliora. Medica mala, persicáve, aut cedromela, quæ Latini citria vocant, nemini non cognita. Arbor ipsa omnibus anni temporibus pomifera, aliis deciduis, aliis subnascentibus. Malum oblongum est, rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. semen habet pyri. Id in vino potum venenis resistit. aluum mouet: oris suauitatem commendat, decocto eius colluto, aut succo: æstur in malacia mulieribus. Vestiariis impositum ab erosionis vitio vestes vindicare existimatur.

Malorum consideratio.

IN malorum quoque genere Dioscoridi recensentur Persica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræsentare videantur. Sed nos primùm de vulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Eorum itaque (vt Galenus libro secundo de alimẽtorum facultatibus posteritatis memoriæ prodidit) varii, ac multiplices sunt sapores, quos etiam variæ sequuntur functiones. Alia nanque austerum, alia acidum, dulcémve saporem gerunt. Sunt etiam quæ ex iis mistum habeant, ita vt appareant & dulcia simul & austera. Quædam præterea cum dulcedine manifestè acida sentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autẽ nonnunquam & quæ tres simul sapores planè referant, dulcem scilicet, & acidum, acerbũq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adstringunt, succum habent frigidum, ac terreum. Quæ verò acida apparent, frigidum quidem succum habent,

verùm

verùm tenuium est partium. Mediæ autem tẽperaturæ sunt dulcia, quæ ad calidius vergunt. Quemadmodũ quæ omnis qualitatis sunt expertia, insipidáve, ac veluti aquosa, ad frigidius inclinant. Malis igitur vteris pro vincentium saporum facultatibus: austeris quidem cùm vẽtriculus vel propter calidam intemperiem, vel ob multam humiditatem fuerit imbecillus, acerbis autem, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm crassum succum, qui nõ magnopere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum. Siquidem succus frigidus non acida, sed acria postulat. Vtraque certè & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt, quòd hæc quidem cum refrigeratione, illa autem cum calfactione id præstent. Porrò dulcis malorum succus, cùm sine acrimonia, & crassitie, hoc est, cùm solus exquisitè fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quòd si acrimoniam, aut crassitiem habuerit, citius subducitur. Cæterùm optima etiam genere mala vitanda sunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu sunt difficilia, & frigida, tardeq; permeant, & praui sunt succi: ad hæc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quę verò bellè matura in hyemem, & ver proximum asseruant, ea morbis sæpenumero perquàm vtilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis vaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibum, aliquando etiam cum pane, ad ventrem, & stomachum roborandum, iis qui cibũ fastidiunt, tardeq; concoquunt, quiq; vomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoq; vsum apta sunt acerba: nam parata, vt modò dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele rose vulgò vocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm suauiter oleant, gustuiq; arrideant, cum naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosea verò, quæ eidem epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur, Quæ verò adeò rubent, vt cruore perfusa videantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescũt (si rei agrariæ auctoribus credimus) nisi quòd ex mali, & mori nigræ insitione suam traxerint originem. Cornarius sua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentariis in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Cestiana poma esse arantia, siue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. Nec eum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro XV. capite XIIII. apertissimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco

Cornarij opinio reprob.

scriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonii, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in vrbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd austera sint facultate: non vt somniasse videtur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quod equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, vt qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tanquam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim concluseris ante florum aduentum, & cum mala cœperint adolescere soluto vinculo eas libertate donaueris. Mala Cotonea primùm in Italiam aduecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, vnde Græcis cydonia dicta sunt. Horum tria in Italia inueniũtur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioscoridi, & Galeno struthia vocata. Hetrusci hæc pyra cotonea vocát: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suaueolentia, ac viribus cedunt. Postremò Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insitæ fuerint, vel ex strutheis, quæ cotonearum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris verò, siue strutheis minora visuntur: forma verò, ac facultate inter vtrunque media. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ vsum. Nempe quòd ex omnibus præter vinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium vocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia nõ ægris modò apta sunt, sed etiam sanis vtilia æquè & grata. Galeni autem (vt ipse testatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conscripsit) Cydonite placenta, quam officinæ Dyacidonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ saccharo, vel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indurescunt lignorum instar, ita vt dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsum à pensilibus vuis reponenda sunt, quòd vuas suo acerrimo sapore adeò vitient, vt eæ statim marcore conficiantur. Persicorum quoque plurimæ reperiuntur species. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia virescunt, alia candida sunt, alia sanguinea, alia duracina, alia cotonea vocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam vinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera

Malorum cotoneorũ consideratio.

Persicorũ consid.

austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hæreat ossi, vt nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quę ab aurei coloris nitore, odoreque perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas sibi vendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, non propterea modò quòd sint gustu reliquis suauiora, sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudine Nucipersica cognominantur: hæc enim cùm colore, & sapore non refragentur percisis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt voluptate. Est & genus aliud Persicorum in Hetruria, ac in aliis Italiæ locis agricolarum mãgonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam persicorum ossium vice dulces amygdalarum nucleos includunt. Cæterùm sanè multis contendit Cornarius, in suis commentariis in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, vbique corruptum esse Plinii codicem, iis in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladii, & Constantini Cæsaris libros corruptos esse, vbi in iis de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, vbi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla vel ratione, vel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione videtur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdum esset credere) mendũ subesse. Quamobrẽ in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos esse crediderim. Quinimo virum alioquin doctissimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quódque non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δωράκια, quidve Aëtio, & Constantino, ac aliis quibusdam Græcis ῥοδάκινα extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in vniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cùm, vt equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit vitiatus. Paulo enim δωράκια, vt vulgata habet lectio, non ῥοδάκινα Cornarii modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, vt Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica vocata. id quod & nos sine

Cornarij opinio reprobata.

vlla controuersia probamus. Sed Paulo δωράκια (vt diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, vt ipse declarat his verbis. τὰ δὲ πρεκόκκιά τε καὶ δωράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξύνεται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. id est. Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neq; enim acescunt, neq; similiter corrumpuntur. Quibus palam est in Paulo potius δωράκια, quàm ῥοδάκινα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακινέα vocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm iis similes videantur, non tamen vera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκινα μῆλα in vniuersum vocãtur, vt ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si vellet, quòd rhodacena percisis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaq; rationibus liceat nobis dicere, δωράκια Paulo nec ῥοδάκινα, nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium venio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & vuæ cũ duracinæ inter varias cerasorum, & vuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud verò Græcis ῥοδάκινα, quòd verbum hoc vniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, vt ait Cornarius, vocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpæ consistentia gustui gratiora sese offerant & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina vua sine vllis vasis in vite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesque firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremò quòd rhodacene arbor, persicam arborem in vniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortassis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aëtium consulat, Constantinum Cæsarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ii pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm veram, legitimámque persici plantam: Persicorum omne genus damnauit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, vt praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam ventriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua

Plinij lapsus.

cua expetantur ægris. Niſi fortaſſe & ipſe pro perſico perſeum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Perſici flores eſu aluum deiiciunt, itémque vomitiones cient, ſed non abſque labore, ac detrimento.

Marcelli, & Simphoriani error.

Non defuerunt, vt Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in hiſtorialibus Galeni campis, qui exiſtimauerint eandem plantam eſſe perſicam, & perſeam, de qua agit Dioſcorides in huiuſce primi voluminis calce. Quę (vt tradunt) ea profectò eſt, quæ in Perſide exitioſa naſcitur, etſi tranſlata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in ſalutarem verterit naturam, adeò vt in cibos recepta, tam ſanis, quàm morboſis prorſus habeatur innocua. Huius hiſtoriam latius proſequitur Theophraſtus libro I I I I. de plantarum hiſtoria (vt infrà ſuo loco dicemus) quam ſi quis perlegerit, hanc à noſtris perſicis plurimùm diſſidere comperiet. Manifeſto etiámnum argumento ſunt Dioſcorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter ſe differant: quandoquidem ii de his vt forma, & genere differentibus ſeorſum ſuis ſcriptis tradiderunt.

Armeniacorum conſideratio.

Armeniaca præterea, quæ Latini, vt in Dioſcoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati vulgò Bacoche, & Moniache corruptis vocabulis appellamus, ac ſi diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum viſuntur genera magnitudine potius, quàm genere differentia. Quod euenit non modò cæli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus, ſed & cultorum mangonio: nanque ex multiplicata inſitione maximè proficiunt. Porrò omnia, vbi maturitatem ſenſerint, aureo colore ſplendent. Idcirco Romanis vulgò Griſomele, quaſi chryſomela dicuntur, eáque præcipuè, quæ eo tractu cum perſicis magnitudine certant. Matureſcunt ineunte æſtate menſe Iunio ante alios fugaces fructus, vnde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à perſicis diſſidere, teſtis eſt Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus: ſed non item in ventriculo, vt illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longè magis, quàm perſica, corruptioni obnoxia experientia contendunt.

Medicorũ malorum conſideratio.

Inſuper Medica mala, vt ex nomine cognoſci poteſt, ex Media primùm aduecta ſunt. hæc Latinis Citria, vel Citromala vocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei vireſcunt, aurantiis parum, vel nihil refragantur, foraminibus viſum ferè effugientibus vbique punctim traiecta. Quamobrem neſciuerim ego, qua ratione Theophraſtus (vt Theodorus interpretatur) ei folia aſſignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis conſentiunt. Quo fit, vt admirari non liceat, ſi recentiorum plerique exiſtimauerint Theophraſti codicem hoc in loco ſcatere mendis, & quòd vbi legitur ἀνδράχνης, id eſt, portulacæ, legi potius debeat ἀράχνης, id eſt, araneorum telæ. Quandoquidem iis fortaſſe videbatur, quòd, cùm mali Medicæ folia ſint vbique minutis admodum punctis perforata, ita vt linteoli ſpiſſioris modo ſint tranſparentia, facilè telis araneis comparari poſſent.

Theodori lapſus.

In quorum ſententia ego quoque perſtiti, quouſque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegiſſem, comperi Theodorum, alioquin virum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritiſſimum, malè Theophraſtum hoc in loco fuiſſe interpretatum, & vocabuli ſignificatum minus rectè accepiſſe. ſiquidem, vt apertiſſimè declarat Plinius lib. X I I I. cap. X X I I. Adrachne arbor eſt arbuto admodum ſimilis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa ſit herba, & andrachne vocetur, vnius literæ diuerſitate. Cæterùm adrachne eſt ſylueſtris arbor, neque in planis naſcens, ſimilis vnedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi poteſt, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò vireſcit laurinis ſimilibus, Medicæ mali folia comparaſſe Theophraſtum. Citrea arbor omnibus horis pomifera eſt: alia nanq; matura cadunt, alia matureſcunt, alia verò ſubnaſcuntur. Hæ Plinii æuo non erant in Italia, vt ipſe teſtatur libro X I I. capite I I I. vbi inquit, ſæpius tentaſſe gentes, plantas è Media transferre ad ſe, quæ tamen ibi diu viuere nequiuerunt, licet magna cultorum ſolertia fuerint enutritæ. Nunc verò contrà tranſlatitiæ factæ ſunt, atque cum Italo ſolo tantam iniere gratiam, vt non modò in maritimis, ſed in mediterraneis quidem tum hortis, tum viridariis, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentiſſimæ feliciter germinent. Poſtquàm cultu, & diligentia Palladii (is enim proditur primus artem adinueniſſe) factum eſt, vt ex Media in Italiam tranſlatæ proſilierint, ac propagauerint. Theophraſti ætate Citria mala nondũ in ciborum vſum venerant, eorum teſtimonio, quæ ipſe lib. I I I I. de plantarum hiſtoria memoriæ prodidit, ſed tantùm odoris gratia veſtibus inſerebantur. Quin & eorum vſus erat antidoti loco contra venena, ad quæ demolienda ſemen præcipuè efficaciſſimum habent.

Citriorũ mira facultas.

Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quoſdam damnaſſet nebulones, quò ſuorum facinorum luerent pœnas, aſpidibus ſecũdum Aegyptias leges in prædam exponendos, ii Citrium in itinere, dum ad beſtiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam vicem eorum dolens, atque miſeriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum deſcendiſſent, & ab immanibus, ferociſſimiſque feris demorſi eſſent, nihil ſanè moleſtiæ ſenſerunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præſumpſiſſent, certior factus eſt, citrium tantùm ex integra ſimplicitate donatum, eos comediſſe. Poſtridie verò iuſſit vni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum

theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter verò à fera ictus vndique liuidus factus, confestim interiit. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarum historiarum volumine, Clearchum Heracleotam, Ponti tyrannum multos veneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrii vis latuisset. Seruantur Citria mala diutius incorrupta, si hordei, vel milii aceruis obruantur. Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum viribus plenius disserendum est. Citria itaque venenis aduersantur, eorumq; maximè semen. Citrii decoctum collutione, oris halitum commendat, suauitatemque accersit. Ipsa autem integra vestiariis condita, vestes non modò gratissimo odore perfundunt, sed eas etiam à tineis, & blattis vindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & crassum generant succum: ob hoc vesci iis melle, aut sacchare conditis satius est, quòd ventriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcétque pestis contagia. Proinde recentiores medici ad febres pestilentes serapiis ex eo confectis feliciter vtuntur. Ea principem in cibis obtinent locum, quæ in lacus Benaci ripis proueniunt, quæ etsi parum mala Limonia dicta magnitudine superent, maiorem tamen cæteris ab ore ineunt gratiam. Quæ verò ex Liguriæ viridariis, & Adriatici, & Aegæi pelagi insulis, aliisque locis afferuntur, etsi melopeponum modo crassescant, speciosaq; magnitudine excellant, cùm tamen insipido gustu non multùm placeant, in cibis non æquè ac illa, præstant: verùm quod pulpa copiosiore constent, officinis expetuntur sacchare, vel melle asseruanda. Citrii mali meminit Galenus libro VII. simplicium medic. sic inquiens. Mali medice fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam, vt ipsum tertii sit ordinis reficcantium, refrigerantiúmque. In cortice verò itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccat hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaque: nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re vera semen est. Hic amarus est, & digerendi videlicet, siccandique facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia verò denique exiccandi, ac digerendi vim obtinent. hactenus Galenus. Vbi animaduertendum est, quòd cùm initio capitis inquit, In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam, vt ipsum tertii sit ordinis reficcantium, ac refrigerantium, Galenus non de nucleis intellexit, neque de vero eorum semine, sed tantùm de acido Citrii succo, in cuius medio vbique includitur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius verba in calce ferè capitis ostendunt, quæ ita sonant. Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re vera semen est. Hic amarus est, & discutit, hoc est calefacit, & exiccat secundo recessu. Quam rem malè, meo quidem iudicio, assecutus Auicenna, vtpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo semini Citrii secundam calidorum, & siccorum sedem assignauit: tractatu verò, quem cordis viribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & siccorum classem adscripsit, nullum quidem verbum faciens de acido Citrii succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstrauimus. Non longè natura, & viribus à citriis distant mala LIMONIA, & AVRANTIA dicta, & illa, quæ ADAMI poma vulgò vocantur, nos verò Lomie dicimus: tametsi Limonia, cùm sint gustu omnibus iis speciebus acidiora, ob id succo & frigidiora, & licciora esse, argumento duci possit. Quin & Aurantia cortice calidiora censenda sunt, quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior gustatu deprehenditur. Aurantiorum (quemadmodum etiam de punicis superius diximus) in Italia tria obseruantur genera, dulcia, acida, & vinolenta, siue mista. Dulcia in omnibus partibus excalfaciũt. Aliorum verò succus refrigerat, prout maiore, seu minore referta sunt aciditate. Quocirca febricitantibus ad restinguendam sitim, acida quidem, & vinosa, non autem dulcia sunt exhibenda. Fit è Limoniorum succo, sicut & citriorum, serapium ad restinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad pestilentes febres, & eas, quæ contagione nõ vacant. Aqua, quæ è Limoniorum succo calentis aquæ balneo, & vitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, vitiligines vbicunque sint, & totius corporis maculas emendat, varos delet, & acaros interimit. Serapiis admista febribus acutis, & contagiosis mirè succurrit. Epota ventris tineas enecat: id quod etiam præstat succus recenter expressus, vnciæ pondere potus. Cæterùm non parum laboris impendisse videtur Brasauolus in præfatione sui de simplicium examine libri, vt doceret, vnde emanauerit Arantiorum vocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat, ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius

Citriorũ vires.

Citrij mali vires ex Gal.

Auicenna notatur.

Limonia, Aurãtia, & Adami poma.

potius existimauerim, vulgò Arãtia, quasi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuisse. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepisse videntur: vnde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc est, aurea mala dicta fuere. Reliquũ est, vt singulis malis sua reddamus nomina.

Nomina.

Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα vocantur: Arabibus, Tuffa, seu Tufaha: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hispanis, Mansanas: Gallis, pomes. Ea verò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicuntur: Arabicè Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanicè. Quitten, aut Kutten: Hispanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Coing. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, eorum Latinum est Mellita, vel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, quæ περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Persica mala appellantur: Arabico, Sauch, seu Chauch: Italico, Pesche: Germanico, Pfersich: Hispanico, Pexegos: Gallico, Pesches. Μῆλα ἀρμενιακὰ, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritani, Mermex seu Mirmix, Mex, Mesmes, siue Mismis: Itali, Armeniache, Bacoche, Moniache, & Grisomele: Germani, S. Iohans pfersich: Hispani, Albiricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Galli, Abricos. Mala denique Μηδικὰ μῆλα, ἢ κιτρόμηλα à Græcis vocata, Latinis similiter Medica mala, aut Citromala, & Citria dicuntur: Italis, Cedri, & Citroni: Germanis, Citrin oepffel, Iuden oepffel, & Citronaten: Hispanis, Cidras: Gallis, vng Citron.

PYRA. CAP. CXXXII.

PYRORVM multa genera. Quæ tamẽ omnia adstringunt: proinde adduntur conueniẽter in repellẽtia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum sistunt: ieiunos esitata lædũt. Achras pyrastri genus est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem conuenit. stringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

Pyrorum consideratio.

QVONIAM Pyra vulgatissima sunt non modò in Italia, sed vbique in tota Europa, ideo superuacaneum duxi eorum arbores per historiã explicare. Multa, ac varia apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, vt Plinius refert libro, & capite XV. celebrauere superba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, seueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, aniciana, tiberiana, signina, purpurea, sementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas sanè varias appellationes mutuata sunt, vel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum vsum reuocarunt, vel à locis, vnde venerant, aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebãt, aut à colore proprio, aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaque nostri quoque Hetrusci antiquorum consuetudinem secuti, variis nominibus à diuersis inditis causis sua Pyra vulgò appellant moschatelle, giugnole, campoline, roggie, ghiacciuole, spinose, quadrane, carouelle, papali, san Nicolo, durelle, zuccaie, campane, vernareccie, gentili, porcine, sementine, & plura alia habent aliis nomenclaturis appellata. Cæterùm si quis vellet in nostratibus veterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, vt vnumquodque eorum genus peculiarem, perspicuámque habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, vt ex sola nomenclatura innotescant.

Pyrorum facultas.

Porrò in vniuersum de eorum viribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus, quòd pyrorũ facultates, ex saporibus gustu dignoscuntur: cùm dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ vnum, vel plures præ se ferunt sapores: & contrà, hæc deinceps ab illis sint diuersa.

Pyrorum vires ex Gal.

Pyra (vt scriptum reliquit Galenus libro V. simplicium medica.) esu stomacho grata sunt, quin & vim habent exiccãdi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et libro II. de alimentorum facultatibus ita scribit. Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in iis quoque alia austera tantùm, vel acerba apparent: veluti quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum mistione composita: sunt quæ nullam penitus huiuscemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, vt cùm aquea sint, ac hebetia, nulla roborandi vi polleant. Talis igitur omnino pyrorum vsus, qualis malorum. At pyris, præsertim

ſertimq; grandibus, quæ apud nos menatæ vocantur, aliqua alendi facultas donata eſt. Proinde ea ſecta in tenues orbiculos, ſiccataq; reponunt. Quibus coctis per hyemem, & ver, cùm fames eſt, ciborum parum nutrientium vice veſcuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur. Arabibus, Humechte, Cirmetre, ſeu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hiſpanis, Peras: Gallis, Poires. *Nomina.*

MESPILVS PRIMA.

MESPILVS ALTERA.

MESPILVS. CAP. CXXXIII.

MESPILVS, quæ à nonnullis aronia vocatur, ſpinoſa arbor eſt, folio † pyracanthæ, ſiue oxyacāthæ. Fert pomum ſuaue, exiguo malo non diſsimile, tribus intus oſsiculis: qua ex cauſa id nonnulli tricoccon appellauere. Tarde matureſcit, eſu adſtringit, ſtomacho gratū eſt, aluumq; ſupprimit. Alterum meſpili genus in Italia naſcitur, quod aliqui ſetanium, alij epimelida vocant. Arbor foliis mali, ſed minoribus. Pomum fert rotundum, eſui aptum, vmbilico latiore: quod adſtringit, ſeróque matureſcit.

Meſpilorū conſid. MESPILORVM hic à Dioſcoride duo recenſentur genera: quorum illa, quæ foliis eſt pyracanthæ, ſiue oxyacanthæ noſtratibus haud quaquam adſtipulari videtur. Quippe (vt ſenſu patet) noſtrates Meſpili foliis oblongis, laurinis ferè ſimilibus virent, non autem apii modo per ambitū inciſis, veluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem guſtatu ſuauem, ſed potius iniucundum, quòd acerbus ſit, & auſterus. Quin & is quina includit oſsicula, non ſanè terna, vt primo Meſpilorum generi aſſignat Dioſcorides. Cæterùm ſi fructum profert Italia, qui priori Meſpilo legitimè adſcribi poſsit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, vbi copioſa ſeritur in hortis, viridariis, ac vineis, Azarolo vulgò nominatur. Huius plures plantas vidi ego primū Neapoli in ampliſſimo viridario Pompei Cardinalis à Columna via, qua itur ad poetæ Maronis ſepulcrum, vel vt vulgò dicunt à Pedigrotta. *Azaroli deſcriptio.* Arbor eſt mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud abſimilis: ſpinis horrida, non tamen admodum acutis: foliis laciniatis, apii æmulis. Ex quo perſpici poteſt, eos Dioſcoridis codices hoc loco ſcatere mendis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem foliis eſſe pyxacanthæ, non autem, vt legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (vt ſuperius ſuo loco explicauimus) oxyacantha foliis germinat diſſectis, pyxacantha verò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifeſto eſt indicio, quod de hoc Meſpilorum genere poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus lib. III. cap. XII. cū inquit. Magnitudine arbor iſta excellit, gyroq; comatur. Foliū magna ex parte inſiſſum, quod vel apiū parte poſtrema imitatur, ampliore figura, quodq; promiſsū, neruosū, apio tenuius, oblongius, totūq; circuntuſum eſt, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequā decidat, vehemēter rubet. Radice numeroſa, altaq; arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis eſt. hactenus Theophraſtus. Quæ ſanè verba certo ſunt argumento, eā Dioſcoridis lectionē planè deprauatā eſſe, quæ huic Meſpilorū generi pyxacāthæ frondes reddit. Quinetiā foliū explicant oxyacanthæ à Dioſcoride eius in hiſtoria ſilentio diſſimulatum, quòd ſcilicet apii modo per ambitū ſit diſſectū. Sed illud etiā nō ignorandum, tantam oxyacanthæ cum hac Meſpilo interceſſiſſe cognationem, vt ſi Meſpilus hæc oxyacāthæ inſeratur, omniū ſpecioſiſſima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed vt

redeamus eò, vnde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli vocatæ fructus nullis prorsus notis reclamāt Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ii exigui sunt, ternà includunt officula aliis Mespilis duriora, quā quam magnitudine, & forma dissimili, serā sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis denique notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repræsentant, vt non aliud hac in re afferendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta. Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, vulgaribus nostratibus collatæ, nihil inter se dissentire comperiuntur. Quapropter nil mirum scriptis mandasse, Dioscoridem alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse liquidò cōstat. Quandoquidem lib. VI. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & ventriculo noxium. Epimelida autem à rusticis Italiæ vnedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de vtroque Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit. In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur: quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de vtroque Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret, declarat tamen primùm Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutis Azarolum esse: nanque is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat. Mespilorum vires recensuit Galenus libr. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mespili fructum, alii tricoccum nominant, quòd tria intus in vniuersum gerat grana, quorum vnumquodque arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali, & acini, ipsius vitis, & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci vocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, vixque edi potest, ventrem strenuè coërcens. Quin & in germinibus, & foliis acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Horum eadem quoque prædictis est ratio. Ambo enim adstingunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatissimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora. Prorsus nanque nihil acerbi, vti Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, vt ficus, vuasque esse comedenda: nequaquam enim eis, vt cibis, sed vt medicamentis potius indigemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit vtilius, quàm si primam huius dictionis ὄυαρ syllabam ab antiquis Atheniensibus per, o, solùm prolatam, scriptámque fuisse cognoscas. Arbor μέσπιλον, ἢ μεσπίλη Græcis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror, seu Zarur, & Alzarur: Italis, Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas: Gallis, Nesplier.

Mespilus altera.

Serap. lapsus.

Mespilorū vires ex Gal.

† Ne videamur hîc temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienū duximus, variam esse huius loci scripturam in Græcis tum impressis, tū vetustis exēplaribus. Verū ea nobis magis probāda visa sunt, quæ habent pyracanthā, vel oxyacanthā (idem enim esse putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

LOTVS ARBOR. CA. CXXXIIII.

LOTVS arbor est vastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem, dulcem, cibis gratam, stomacho facilem. Aluum sistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

LOTVS

LOTVS arbor Latinis Celtis vocatur. Differentiæ generum plures (vt li. & ca. IIII. de plantarum historia prodidit Theophrastus) eaq; maximè fructuum varietate inter se discreta produntur. Sed Loti proprium genus consurgit pyri magnitudine, aut paulò minore: foliis per ambitum serratis, alioqui ilicis viderentur. Fructum profert magnitudine fabæ, ꝙ vuarū modo maturescit, variè colores immutās, gustatu prædulcis, suauis, atq; etiā stomacho salubris. Gignitur alter absq; interiore nucleo, qui nō modò cæteris præfert, ꝙ ventriculo suauior sit, sed etiā ꝙ vinū reddat. Numerosa hæc arbor in Pharide insula, ideo Lotophagia vocata, ꝙ inibi Loti fructu victitēt incolæ. Cæterū nō minor Lotorū copia in cōtinēti, sed lōgè largior: plurima enim hæc in Africa, vbi tāta fructus & arboris copia narraf, vt diebus pluribus exercitū Ophelli Carthaginē petentis in commeatuum defectu, hoc tantum fructu victitasse ex historiis habeatur. Scribit Plinius li. XIII. cap. XVI. Lotum arborem ætate sua extitisse Italiæ familiarē, ac vulgò cognitā, licet mutato solo, cœlique climate, vnde nobis allata est, à grata illa fructuum dulcedine degenerauerit. Dioscorides nō aliis notis reddidit Lotū, quàm quòd arbor esset vastæ proceritatis. Cui

Loti arboris historia.

ſubſcribens Plinius lib. XVI. cap. XXX. ſic inquit. Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latiſſima expatiantium vmbra, & in vicinas domos ſæpe tranſilientium. Item eodem loco ita ſcribit. Loti fructus ſylueſtris quidem eſt, ſed ceraſorum penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert ſolem hyeme decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores, validioréſque, aut plures, vt dixiſſe totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Quamobrem putauerim ego, ſi modo hodie Loti naſcuntur in Italia, eum non aberrare, qui veram lotum, præſertim Dioſcoridi, & Plinio, eam aſſe arborem dixerit, quæ in Tridentino, & Goritienſi agro vulgò Bagolaro vocatur: in Veronenſi verò, & in aliis quibuſdam Italiæ locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquent, pleræque tamen conſpiciuntur, quæ longè pyrum proceritate vincunt. Hæ itaque præterquàm quòd caudice conſtant craſſiſſimo, ramis latiſſimis in altitudinem ſe extollentibus, cortice ſpectantur læui, colore in cæruleum nigreſcente. Quo fit, vt is grato coloris aſpectu reſpicientium oculos mirum in modum ad ſe alliciat, vt tradidit Plinius. Foliis virent ilici proximis, per ambitum ſerratis, aſperiſque, quæ medio autumno flacceſcunt. Fructus eis ceraſorum ſimilitudine, qui vt illa, longiore pediculo pendet. Is primo viret, mox in candidum flaueſcit, deinde per maturitatem rubeſcit: denique, poſtquàm maturuerit, nigricat, guſtu ſuaui, non ingrato. Quæ omnes huiuſce arboris delineationes, ac notæ Theophraſti, Dioſcoridis, & Plinii loto planè reſpondere videntur. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc æuo Italiæ eſſe copioſam. Cæterùm neſciuerim ego, quorum teſtimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum exiſtimauerit plantam exiguam illam, quam Hetruſci vulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (vt ſuperius de paliuro differentes diximus) vti ex viburno noſtro, vulgò verò lantana, quidam viſcum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ ſanè opinio tantùm abeſt ab hiſtoria loti, quam ex Theophraſto, Plinióque retulimus, vt etiam ei prorſus aduerſetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor eſt, perpetua virens coma, foliis admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice viridi: quæ notæ penitus loti deſcriptioni repugnant. Lotum ſcriptis tradidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Lotus arbor non ita multæ adſtrictoriæ qualitatis eſt particeps, ſed & tenuium partium eſt, & exiccatoria. Itaque lignorum ipſorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dyſenteriis, & cœliacis affectibus. Decoquuntur verò interim in aqua, interim in vino, nimirum prout vſus popoſcerit, nec infunduntur tantùm, ſed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum ſignum eſt ipſum adſtringentis eſſe cuiuſdam, ſimiliter mediocriter deſiccantis facultatis. Dictum quippe eſt & in ſermone de ladano, ciuſmodi eſſe facultatis oportere, quod fluentes capillos eſſet cohibiturum. Planta, quæ Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, ſeu Alſadar: Italis, Loto albero: Hiſpanis, Almez: Gallis, Aliſier.

Lotus Italica.

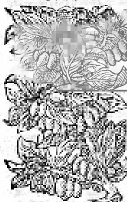
Ruellij error.

Loti vires ex Galeno.

CORNVS. CAP. CXXXV.

CORNVS dura arbor eſt, baccas ferens oliuæ modo oblongas, quæ primùm virent, dein per maturitatem rubeſcunt, aut ceræ colorem repræſentant. In cibo adſtringunt: profluuio alui, atque dyſenteriæ ſalutares, ſiue in edulio, ſiue in defruto exhibeantur. Muria, vt oliuæ, condiuntur. Sanies, quam virentia folia torrendo reſudarunt, impetigini cõuenienter illinitur.

CORNVS.

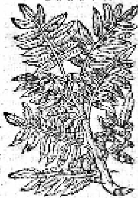

Cornicon ſideratio.

CORNVS eſt vulgaris notitiæ. Cæterùm (vt lib. III. de plantarũ hiſtoria, ca. XII. memoriæ prodidit Theophraſtus) ſexus in ea duplex inuenitur. Nanq; cõſurgit mas duodecim cubitorũ altitudine: folio amygdalę, niſiquòd pinguius, craſſiúſque: cortice neruoſo, & tenui: caudice non minus craſſo. Fœmina virgas paruas, ſicut ſalix amerina, ſuo latere ꝓfert, & fruticoſior eſt. Nodos ambę, perinde ac vitex, tũ geminatos, tum inuicẽ congruos habẽt. Materies maris excors, totaq; ſolida, cornibus denſitate, firmitateq; ſimilis, vnde illi nomen. Fœminæ verò medullam continet, & mollior eſt, atque cauatur: ob id ad venabulorum vſum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem ſterilem dicunt, fœminam autem fructuoſam. Nucleum fructus oliuæ ſimilem habet, guſtu dulcis, odoratúque gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatque eodem modo, vt ſingulari pediculo plura proferat. In Macedonia verò (veluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ ſunt: ſed mas per æſtatem, fœmina verò per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum maſculæ bonitate cedunt, vt mandi vix poſſint. Porro cauendum

dum est, ne Corni arbores prope aluearia cõserantur, vel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo citata commoriuntur. At certè mirandũ est, quòd scriptis mandauerit Theophrastus, Cornũ arborem amygdalæ folio virescere, cùm longè diuerso prorumpat. *Theophrasti locus suspectus.* Eaque propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida monte prope Troiam tum soli, tum etiam cæli magis æstuante natura, corno folia adeò restringi, vt amygdalæ quadantenus æmula videantur: etsi, meo quidem iudicio, potius putandum sit, Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse. *Cornorũ usus in cibis.* Fit ex baccarum pulpa quoddam obsonii genus cydonite non dissimile. Quin & ex eorum decocto, & saccharo liquor ignis opere, & coctura concrescit, coagulaturq́; qui præterquàm quòd gratissimo placeat gustu, datur vtiliter dysentericis, ac fœminis mensium profluuio laborantibus. *Corni vires ex Galeno.* Corni vires memoriæ prodidit Galenus libro VII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaque mirum videri non debet, ipsum valenter ventrem restringere, sicut & mespila. Folia quoque, & germina gustu acerba sunt, valenterque deficcant. Itaque maxima vulnera glutinare possunt, potissimum durorum corporum: at paruis vulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis deficcant. *Nomina.* Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus vocatur: Italis, Corniolo, veluti fructus eius Cornolæ: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum, & Dierlem: fructus verò Vuelsch Kirsen: Hispanis, Cornizolos: Gallis, Cornier.

SORBA. CAP. CXXXVI.

Sorba colorem luteum referentia, priusquã maturescant, dissecta, & sole siccata manduntur, vt aluum sistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in potu præstat.

Sorborum consideratio. Sorba fructus sunt in Italia vulgatissimi, nullisque non cogniti. Veruntamen illud non duxi prætereundum (vt hic nonnulla perstringam ex his, quæ de Sorbis latius tradit Theophrastus libro III. capite XII. de stirpium historia) quòd in sorbo etiam maris, ac fœminæ differentia dignoscitur, certo quidem argumento, quòd vna sterilis sit, altera verò fructifera. Quinetiam in pomis discrimen, quòd alia sint orbiculata, & succo odoratiore, dulcioréque placeant: alia verò ouata, vt quæ etiam pyri effigiem repræsentent, gustui acidiora, & asperiora prædictis, minúsque olentia. Sunt & syluatica Sorba, quæ maturitatem adepta ori non insuauia habentur. Hæc adstrictoria vi domesticis longè excellent, si tamen immatura insolentur.

Sorborum vires ex Gal. Sorba, testimonio Galeni tum libro VIII. simplicium medicamentorum, tum libro II. de alimentorum facultatibus, eandem adstringendi naturam præstant, quam mespila, sed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico vsu magis, quàm in cibis expetuntur, probantúrque. *Nomina.* Sorbi fructus Græci ὄα, Latini Sorba: Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel, Sperbieren: Hispanis, Sorbas: Galli, Cormes nominant.

PRVNVS. CAP. CXXXVII.

Prvnvs arbor est nota. Cuius pomũ estur, sed stomachũ malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignũtur, exiccata stomachovtilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in vino decocta collutione, & gargarizatu, vuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestriũ Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa verò decoctæ sto-

macho vtiliores redduntur, aluumq; magis adstringũt. Gummi prunorum agglutinat: potũ in vino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat.

Prunorũ consideratio.

Prunorum differentiæ inexplicabiles ferè sunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam verò parua, quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia vinosa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conspiciuntur. Cæterùm licet Dioscorides pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit: Galenus tamen aliter sensisse videtur septimo simplicium censu, vbi sic inquit. Pruni fructus ventrẽ subducit, recens quidem plus, aridus verò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata ventrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuò soluant, minus tamen iis, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus. Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritissimo æquè atque doctissimo, suo de simplicium examine, vbi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquàm quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto veritatis tramite lapsus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quòd non solùm pruna Damascena sicca, sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamenta deiectoriam simul & adstringentem vim obtinent, vt manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quòd primùm aluum deiiciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit, Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cùm loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria vi pollere, libro II. de aliment. facultatibus his verbis attestatur, Prunis æquè ac ficubus concessum est, vt vel exiccata vtilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur. Proxima iis, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla verò Damascenorum vel plurimum. Probatissima in

Galeni tutela cõtra Brasauolum.

his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna, laxaque sunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua sunt, & ventri subducendo minùs idonea. hæc Galenus. Ex cuius verbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argumentis Brasauolum adductum fuisse, vt hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cæteræ denique non fructuum modò, sed & omnium ferè simplicium medicamentorũ qualitates naturam, & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, vt parem vnquam repererit neminem, vt omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima, iis similia, quæ Galeno præferuntur, esu ventrem soluere non inefficaciter, adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse volumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri velimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, vt referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd voluerit, ea esse deiectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem deiiciunt: proinde ea vtiliter vsurpant medici ad febres, aliósque biliosos affectus. Quin & seplasiariis expetuntur: quippe qui ex iis quotannis electaria, intinctus, liquorésque varios parare cõsueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur, sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (vt Theophrastus est auctor libro IIII. capite III. de plantarum historia) insignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine mespilis proximum, nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasque faciũt. Non dissident effigie à prunis, nec dissimili admodum sunt facultate fructus ii, quos officinæ Arabes secutæ SEBESTEN nominãt, quique Græcis Myxa, & Myxaria vocantur. Quod etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint, de iis tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aëtio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinii ætate: nunc verò non vbique familiares, sed raris admodum hortis, & viridariis virent. Arbor est pruno valde similis, ei tamen magnitudine cedens. Cortex caudici candicat, ramis

Prunorũ vsus.

Sebesten consideratio.

mis verò viret. Foliis comatur rotundis, ac firmis. Fructus adolescunt exigui pruni magnitudine, nucleo intus triangulari forma, qui satis baccæ proportione respondet. Fructus maturitatem adepti, in atrum virescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta, tenacique pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptii viscum conficiunt, quod Venetiis Alexandrinum appellant, aucupiis commodissimum: Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius medicus hac nostra ætate celeberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. XXVII. vt fortasse in Arabes inueheretur, quos vbiq; ferè odisse videtur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria vi pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & vulgata, comprobatáque continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui libro VII. de iis verba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate verò consimilis. Ex quibus Pauli verbis elicitur, quòd ita ventrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem differens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, ventrem subducit, recens quidem magis, aridus verò minus. Neque huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eiiciunt, vt videre est suo de compositione medicamẽtorum compendio. Eorum insuper deiiciendæ alui facultatem maximè comprobat vulgaris experientia, clarissimum omnium lumen. Siquidem (vt iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia vocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, vt illam quoq; Fuchsii opinionem minùs probem, quæ est, quòd electuarium de Sebesten officinis dictum ventrem deiiciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria vi præditorum, quæ iis adduntur. Nam si id per se præstant, vt ostendimus, idem etiam aliis admista præstabunt. Quare, vt ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, vt virum doctissimum, & de medicina amplissimè meritum, sed plerique alii, nunquam adeò Græcis addicti esse deberent, vt prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis, & veritatis præsidia, cogantur deserere. Sed vt eò nostra reuertatur oratio, vnde diuerterat, dicimus auctoritatibus, & experientia freti, Sebestena deiectoriam vim habere. Quocirca vtiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (vt auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi opitulantur: ventris tineas pellunt: vrinæ ardoribus à bile, vel salsa pituita prouenientibus maximam opem præstant.

Fuchsij opinio reprobata.

ZIZYPHA

Zizyphorum consideratio.

Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem abs re, hic id de eorum viribus disserere, quod à Galeno, qui ea Serica nominat (si tamen Serica esse Galeno Iuiubas asserere liceat) libro II. de alimentorum facultatibus proditur, vbi sic ait. Ne his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbósve profligandos valeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur: ideo stomacho non sunt vtilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis vitia conferant, & quòd quidam (vt ferunt) cùm maximè renum, tum etiam vesicæ affectibus prodesse censeant. Verùm quoniam (vt diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna, sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à veritate alienum. In quo tamen si vitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoque Græcis posterioribus adscribendum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcum, & medicum peritissimum suo de compositione medicamentorum volumine, zizypha ad pectoris vitia compositis medicamentis compluribus admiscere, vbi scilicet ex calidorum humorum redũdantia morbus emerserit: itẽ eandẽ in his vsurpare, quę bilem deiiciũt. Quod & Nicolaum Alexandrinũ in suis compositis medicamentis

Auicennæ defensio cõtra Fuchsium.

mentis, persæpe fecisse comperio. Ideoque nil mirum, si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: nanque suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, crassitie (vt rei veritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (vt fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, vt in morbis tantùm calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici vtiliter zizyphis vti possint & debeant. Id quod eius verba apertè indicant, cùm dicat, quòd sanguinem incrassant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, vt datis iam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quòd quãdoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (vt sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed veritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicẽna, eos meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quique ea iis commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, vt recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quóduis pectoris vitium indifferenter vtuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, debitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur libro XV. cap. XIIII. vbi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem venere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem consulem vidimus, primus vtique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus precipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libr. XVI. cap. XXV. Ab amygdala, inquit, proximè florẽt armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item libro XVII. capite X. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum libro IX. cap. IIII. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, vt suspicandum sit, Plinii codicem hoc in locò deprauatũ esse. Illud suspicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Simeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio vna tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepsico, & Symeoni Sethi ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα (tot enim modis scripta inueniuntur) ea esse videantur, quæ Galeno serica, eadémque Auicennæ, Serapioni, aliisque pluribus Mauritanis, mihi quidem statuendum videtur, Galeno serica non aliud designare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum esse argumentum crediderim, in Plinio hîc subesse mendam, & illi de zizyphis id adscribendum esse, quod de tuberibus deprauatè fortasse legitur. Fructus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: *Nomina.* Arabibus, Anas, Auas, seu Agias: Italis, Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & Kriechen: Hispanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, Prunes. Fructus verò, qui Græcis recẽtioribus, μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια, Latinis similiter Myxa, & Myxaria, atq; etiam Sebestena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebesten, Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebesten: Gallis, Sebeste. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζίνζυφα, & Galeno σηρίκα, Latinis Zizypha vocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, seu Hanab: Officinis, Iuiubæ: Italis, Giuggiole: Germanis, Rotburstbeerle: Hispanis, Azufecifa: Gallis, Iuiubes.

ARBVTVS.

ARBVTVS. CA. CXXXVIII.

ARBVTVS, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui folio: cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen est. Maturus aut flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

Arbuti cõsideratio. ARBVTVS in Hetruria frequentissima prouenit, vbi vel per hyemem perpetuis virescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortasse (vt magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio,

Serapio, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, Arbutum non deſcribit in vniuerſum coroneæ malo ſimilem, ſed eam tantùm proferre folia malo coroneæ minora. nec ſcribit tenuia habere folia, vt vulgata habet Dioſcoridis lectio. Siquidem, vt palàm eſt, Arbuto folia inſunt laurinis, & iligneis craſſiora. Meminit Arbuti Theophraſtus libro III. cap. XVI. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præſtat: corticem tenuem, tamarici ſimilem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret menſe iulio. Flores ſingulari appendice parte poſtrema racematim cohærent, ſpecie quiſque myrto oblongo ſimilis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto. cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodq; defloruerit, tenue ſicut verticillus circa fuſum. Fructus anno integro matureſcit, vt ſimul hunc haberi, atq; alterũ flore ſponderi contingat. hactenus Theophraſtus. Quæ in Hetruria naſcitur, folia profert laurinis, iligneiſve ſimilia, breuiora tamen paulò, craſſioraq;, colore potius pallido, quàm viridi, in ambitu vbique ſerrata, rubra per medium excurrente coſta. Caudex cortice veſtitur ſubrubro, aſpero, ſquamoſoque, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret mẽſibus iulio, & auguſto, floribus candidis, paruis, lilii conuallii vocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, ſorborum ferè magnitudine: qui primo exortu virent, deinde flaueſcunt, maturi verò rubent, aſpero tactu, nullo intus oſſiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his inſipidus, ſimul & auſterus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum ſtimulant acerosa quadam ſubſtantia, qua exterius conteguntur, ita vt planè acerosi videantur. His maximè delectantur turdi, &

Arbuti vſus, & vires. merulæ. Quo fit, vt hyeme, quo tempore ipſa poma maturitatem ſentiunt, eiuſmodi aues inibi laqueis, retibus, aliiſque aucupii generibus facilè capiantur. Arboris folia coriariis expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præſtare aduerſus peſtem. Quamobrem aquam, quæ ex foliis extracta ſit, admiſto oſſe in cerui corde reperto, vbi ſtatim morbus inuaſit, magno (vt ipſi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, vbi paucis inquit. Arbutus arbor ipſa qualitate acerba vnà cum fructu eſt. eum memecylum nuncupant. Eſt autem hic, & in

Nomina. ſenſus ſtomacho, & capiti dolorem inferens. Huius arboris nomen Græcum eſt κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hiſpanis, Madronho, aut Madromeiro: Gallis, Arbouces.

AMYGDALAE.
CAP. CXXXIX.

AMYGDALAE amaræ radicum tritarum decoctũ vitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idẽ munus præſtant: menſes admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut tẽporibus cũ aceto, vel roſaceo: epinyctidas ſanãt ex vino: item putreſcentia vlcera, & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle. Earum autem eſu dolores finiũtur, aluum emolliunt, ſomnum faciunt, vrinam cient: contra ſanguinis reiectiones cum amylo, † & mentha aſſumuntur: renum vitiis, & pulmonum inflammationibus ex aqua in potu, aut eclegmate cum reſina terebinthina dantur: calculoſis, difficilique vrinæ in paſſo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tuſſi, & inflationibus coli, nucis auellanæ magnitudine. quinis, ſeptenisve præſumptis, ebrietatem non ſentiunt potores. Vulpes ſi cum quadam eſca eas vorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adſtringit: reiiciẽtibus ſanguinem, potum auxilio eſt: impetigines, quæ ſummum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tuſſi vetuſtæ cum diluto vino potum medetur: calculoſis cum paſſo bibere prodeſt. E nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, ſed multò minus valent in remediis, quàm amaræ: attamen extenuant, vrinam ciunt. Recentium ſeu cum ſuo putamine, humida ſtomachi vitia emendantur.

AMYGDALAE tam dulces, quàm amaræ fructus sunt vbique vulgò notissimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandique facultate præditæ sunt, quàm dulces. quo fit, vt etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososque humores expectorandos. Galenus dulces paucis perstringens libro II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ facultatis sortitæ sunt: sola enim extenuandi, atque abstergendi vi pollent: qua tum viscera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de vtroque Amygdalarum genere disserens libro VI. simplicium medicamẽtorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur his verbis. Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi vim possident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterum duo experientiæ exempla proponi satis est, vnde vim eorum possis discere. Siquidem ephelin expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmonéque crassorum, lentorúmque humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostẽsa sunt genere quidem incidentis, specie verò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidẽs facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum supra demonstratũ est, sed & experientia monstrat: nam in iecore crassorum, viscosorúmque humorum in extremis vasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediúntque. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor vniuersa similem sortita vim est. Nam huius radices coctæ, atque illitæ ephelas purgant. Quotquot verò sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem possident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demonstratum autem retrò est, qualitatem dulcẽ moderate esse calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ, vt Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens vndique humor abstergatur. Et contrà, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (vt etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti: quanquam eis plerique vtuntur & ad roborandam venerem, & ad reficiendas vires. Hæ vt Græcis ἀμυγδάλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ vocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, seu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hispanis, Almendras: Gallis, Amandes.

† In vulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδύοσμον, id est, & mentha. Verùm dictionem hanc vertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur, eam quoque & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transferunt. Quæ vt veræ Dioscoridis lectioni adstipulantur, ita hoc loco mentham addendam esse putamus.

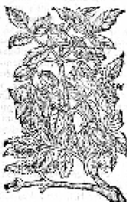
PISTACIA. CAP. CXI.

PISTACIA, quæ constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt & stomacho amica. Trita cum vino contra serpẽtium ictus prosunt, siue edantur, siue bibantur.

PISTACIA.

STAPHYLODENDRON.

PISTACIA, quorum est communis in officinis vsus, ex Syria Venetias importari solent. Quæ & è Syria (vt Plinius auctor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuisset, nouissimis Tyberii Cæsaris temporibus. Horum arbores

bores Venetiis, Caietæ, Neapoli, & in aliis Italiæ locis vidimus, foliis lentisci maioribus, colore ex viridi in luteum inclinante, ac eodem ordine extremis ramusculis emergentibus, è quibus racematim suis quæq; pediculis pendent pistacia.

Pistaciorum vires ex Gal.

Hæc (vt libro II. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti, tametsi infarctas humore iocineris vias expediant, & à vitiis liberent. Porrò an stomacho noxia sint, an vtilia, an aluum molliant, an adstringant, nullum huius rei certum habere testimonium scribit Galenus. Cuius sententiæ refragatur Auicenna, qui cùm palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione vtitur, his ferè verbis. Inquit quidam, non inuenio, quòd Pistacia stomacho prosint, aut sanè officiant. Ego autem dico, quòd nauseam discutiunt, & ventriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteráque qualitas, quæ gustu in iis deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum secuti pistacia exhibent, sed ad iecur ipsum, ventriculúmque roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiscent. quin & ad conciliandam venerem, & ad pinguedinem inducendam maciæ, & marasmo affectis commendant. Quibusdam in locis pistaciorum syluestrium nomine appellantur cuiusdam arboris fructus, quam Plinius libro, & capite XVI. STAPHYLODENDRON nominat, etsi à pistaciis effigie, & sapore plurimùm dissideant.

Staphylodendron.

Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie admodum imbecilli, floribus albicantibus, racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, rufo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo subuirens nucleus includitur, sapore dulcis, sed nauseam commouens.

Nuclei pinei vires

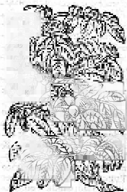
Sapore pistaciis similes sunt Pinei nuclei, qui in strobilis iucluduntur. Hi enim (vt loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant succum, sed crassum, tametsi ægrè concoquantur. Verùm, si Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, resoluunt, ac impinguant. Prosunt præterea pulmonum vitiis, purulenta excreantibus, & tussi molestatis: sed priusquam edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin ventriculum lædunt. Semen augent, & venerem excitant. Renes, & vesicam non modò expurgant, sed etiam roborant, eorúmque vlcera prohibent. Vrinæ stillicidio opem mirificè præstant. Quam ob causam strobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentissimo habentur vsu ad huiuscemodi affectus.

Nomina.

Quæ nuces Græcè πιςάκια, Latinè quoque Pistacia, & Pistacea appellantur: Arabicè, Pustech, aut Festuch: officinis & Barbaris, Fistici: Italis, Pistacchi: Germanis, Vuelsch Bimpernuszlin: Hispanis, Alhocigo: Gallis, Pistaches.

NVX IVGLANS.

CAPVT CXLI.

NVCES Iuglandes, quas nonnulli Persicas vocant, sunt difficiles concoctu, stomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tussientibus inimicæ: vomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta verò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, venenis resistunt, nec minus si à veneni haustu comedantur: largius esitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abscessibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, sale, & melle, canis, hominisque morsui proficiunt: tormina, cum calyce suo perustæ, & vmbilico admotæ, sedant. Putamen combustum, tritúmque in oleo, & vino, infantium capite perunctо, nutrit capillum, alopecias replet. Sistunt menses nuclei vsti, si triti ex vino admoueantur: iidem è veteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopiis medentur: alopeciis commanducati, & impositi præsenti sunt remedio. Nucibus tusis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt, vtpote suauiores: itaque allio mistæ eximunt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

Nucum in glandium consideratio.

NVCES Iuglandes, quæ in communi sunt vsu, itémque arbores, à quibus eduntur, omnibus vulgò in Italia notiores sunt, quàm vt à nobis repræsentari debeant, cùm nulla arbor Nuce vbique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quasi Iouis glandes interlisis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas esse, plures tradidere auctores.

Quippe

Quippe cùm homines primùm glandibus tantùm diu victitassent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horúmque dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere.

Iuglandiũ Vires ex Gal.

De iis differens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in foliis, tum in germinibus adstrictionem quandam possidet: cæterùm euidentem, multámque in nucis putamine recenti pariter & sicco. proinde eo tinctores quoque vti solent. At nos eius expressi succo similiter, vt mororum, & ruborum in melle decocto, vice stomatici medicaminis vtimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti succi conuenire censentur. Porrò nucis ipsius id, quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaque ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc sanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaq; quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas sanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα, hoc est, neruorum vulnera vtuntur. Et libro II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Habet Iuglans & adstringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis processu marcescit, degenerante tota eius substantia in pinguem succum, adeò vt cibo prorsus fiat inidonea, quòd veteri oleo, sua pinguitudine adsimilis appareat. Viridis autem, atque etiámnum humida, neque adstringentis qualitatis, neque oleosæ conspicuè est particeps: sed magis est quodammodo ἄποια, id est, qualitatis expers: quod saporis genus aqueum (vt dixi) vocare consueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, stomachóque vtilior est, & multò magis, si vnà cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisque medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas deiectioni magis, aridas verò minus conuenire. Non pauci quoq; cũ garo iuglandes præsumunt, vẽtris subducendi gratia. Ad hoc autem virides aptiores sunt, vtpote quæ adstringentis qualitatis minùs participes sunt. Quin & aridarum quoque, vbi prius in aqua fuerint maceratæ (vt nonnulli faciunt) similis, ac viridium facultas habetur. hęc Galenus.

Iuglandes conditæ.

Cæterùm Iuglandes virides decerptæ mense maio, vel iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, sacchar o, vel melle asseruatæ stomacho vtiles euadunt, & ori non ingratæ. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Græci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd constet, memoriæ prodiderint, hic ea non dissimulanda putaui, neque alienum duxi recensere, quæ de iis ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historiis sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus.

Nucis Indicæ consideratio.

Nuces igitur INDICAE myropoliis omnibus vulgatissimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (vt Mauritani auctores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: namque magna inuolucrorum mole obtegũtur. Cortex iis extimus colore constat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosúsque: intus verò villosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, villosum, barbatúmq;, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anserini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, crassitudine semidigitali, duriuscula, tenax, callosaque, albicans, sapore dulci, butyrum referens, tenui sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes, eæq; præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumento recentiores facilè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo abscessu, humectant verò primo. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant, ventriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & venerem excitant.

Oleum ex nucibus Indicis.

Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, vtiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & ventris animalia pellit. Quod verò recentes nuces pressæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac denique facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit. hactenus de Indicis.

NVX MYRISTICA.

Nucis Myristicæ cõsideratio.

His succedunt MYRISTICAE, quæ vulgò officinis ob odoris præstantiam Muscatę, quasi moschatæ dicuntur. Hæ (vt referunt ii, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosissimæ in insula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quædam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen foliis, ac breuioribus. Hæ post foliorum germinationem, florem statim emittunt, quem Macim Arabes vocant. Panditur is syluestrium rosarum modo: è cuius medio nux erumpit, & processu temporis perficitur, & vbi maturitatem senserit, macis rosarum instar

instar, expansus eam circumplectitur: quam postea suo tempore cultores legunt certatim, & quàm quisque potest vberius, quoniam sunt ibi omnia communia. Arbores absque cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edũt. Myristicæ nuces suo maci, tanquam rete comprehensæ, Venetiis in officinis quàm plurimis visuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei vice, & is est nux Myristica, quam vsurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariem: item ponderosæ, farctæ, præpingues,

Myristicarũ vires.

humore redundantes, ita vt adacta acu confestim è vulnusculo exeat humor. Siccant (vt Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Astringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ virus commansæ abolent: lentigines in facie emendant, visum acuunt, ventriculum & iecur roborant: lienem absumunt, vrinam ciunt, fluentem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis vteri affectibus mirificè prosunt: & vt in vniuersum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrãtissimum spirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis vtilissimus: quin & veneris inunctionibus maximè expetitur. Myristicas nuces veteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quod in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hic quoque asserere nõ dubitauerim, macerem (vt in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio peruenisset, veri quidem simillimum est, quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ dotes nunquam scriptis dissimulassent.

Nuces vomicæ, & metellæ.

Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, & METELLAS vocant. Sed tam officinæ, quàm medicorum vulgus has magno errore confundunt, quòd plerunque legitimas vomicas metellarum loco vsurpent, & contrà metellas nonnunquam vomicarum vice. Nam Vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas verò, quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, veluti paruis oculis, per ambitum sunt refertæ.

Multorũ error.

At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum, & album, auellana paulò maiorem, nodosamq́;. Quibus notis eas esse præditas cõstat, quas seplasiariorum vulgus metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis metellis à Serapione descriptis, his verbis. Nucis metellæ arbor, vomicæ arbori non dissimilis, fructũ gerit mandragoræ, oleosum, hirsuto cortice, sapore non iniucundo. Quæ notæ perspicuò adstipulãtur iis, quas Vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt, & gustui non ingratæ. quin & facultatibus, non autem notis (vt quidam falsò existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cùm auctore Serapione, quarto refrigerent excessu, ita vt drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore verò mensura temulentiam faciant. Quos quidem effectus præstare videmus non modò in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas vomicas esse contendunt. siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus differens, nullam lethalem vim eis adscribit, sed quòd tantùm duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, vel sale haustæ, mirificè vomitum cieãt. Quamobrẽ dixerim ego, illas, quibus callosa tubera supereminent, vndiq; visuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse vomicas: metellas verò, quæ pressæ, & hyrsutæ canibus necandis aptissimæ habentur.

Fuch. lapsus.

Cæterùm nesciuerim ego, qua ratione ductus Leonarthus Fuchsius vltimo libello, vbi tantùm stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metelles hispidos esse fructus peregrinæ illius plãtæ, quam antea magno volumine Stramoniam vocauerat. Quod prorsus reclamare videtur Mauritanorum sententiæ, à quibus harum historias accepimus.

Anacardij mẽtio, & vires.

Sed quoniã scribẽti mihi de Nucibus omnibus ANACARDIA sese obtulere Græcis veteribus ignota, cùm & ipsa in officinarum vsu expetantur, de eis quoq; verba facere ex Arabum testimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (vt testis est Serapio) fructus cuiusdam arboris auicularum corculis non dissimiles, vnde & nomen, colore etiamnum cordis modo rufescente, cùm scilicet ab arbore decerpuntur. Inest iis liquor mellis crassitie sub cortice residens, sanguinis modo rubicũdus, sub quo & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Nascuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas excalfaciunt, & exiccant tertio excessu. Præstat in medicina liquor, etsi myropolæ cõmuni errore & cortice, & nucleo vtantur. Anacardia (vt aiunt) labantes reuocant sensus, memoriæ iacturam resarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida causa attulerit, auxiliantur: nihilominus sanguinem exurunt, & cutim vlcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia sunt, cùm & adurant, & deleteria facultate non vacent: cui tamen remedio est lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expressum.

Nomina.

Hactenus de variis nucibus, nunc earum nomina sunt nobis reddenda. Nuces communis vsus Græci vocant κάρυα βασιλικά. Latini nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leuz aut Giauzi, Itali, Noci: Germani, Nussen, &

Vuelſchnuſz : Hiſpani, Nuezes : Galli, Noix. Nux verò, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis κάρυον ἰνδικὸν appellatur : Latinis, Nux Indica, Arabibus, Neregil, Dabig, ſeu Giauzi alhend : Italis, Noce d'India : Germanis, Indianiſch nuſz : Hiſpanis, Nuez de las Indias : Gallis, Noix d'Inde. Nux deinde, quæ μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν Græcè, Nux myriſtica, aut Nux moſchata Latinè dicitur : Ieuzbaue, Iusbague, ſeu Giauzi ban, Arabicè : Noce moſcada, Italicè : Muſchat nuſz, Germanicè : nuez de eſpecie, Hiſpanicè : Nois muſcades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, ſeu alke, officinis ac Barbaris Nux vomica, & Italis Noce vomica nominatur. Nux denique Arabica voce Leuz alrachalin dicta, Latina Nux metella : Barbara, Nux methel : Italica, Noce metella nuncupatur. Quod autem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardium dicunt : Arabes, Baladar, ſeu Beladur : Hiſpani, Anacardo.

NVCES AVELLANAE.
CAP. CXLII.

NVCES AVELLANAE.

NVCES auellanæ, quas & leptocarya vocant, ſtomacho infeſtæ ſunt : ipſæ tamen tritæ, & in aqua mulſa potæ, tuſſi veteri medentur : toſtæ, & cum exiguo piperis potæ, deſtillationem cõcoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe vrſi perunctus, alopeciis capillum reddit. Aiunt nonnulli vſta earum putamina, & in cineris ſpeciem redacta, cum oleo, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuſo ſincipite.

Auellanarum conſi. AVELLANAE nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt, quòd in Græciam (vt Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in vrbanarum, & in ſylueſtrium genere numeroſæ reperiuntur. Cæterùm ex domeſticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ ſunt: veruntamen oblongas & præſtantiores, & guſtui gratiores eſſe conſtat, & illæ præſertim, quæ putamine vehementer rubent, & fractu minimè ſunt contumaces, quales ſunt Vicentinæ. Oblongæ ſerius maturitatem ſentiunt, celerius verò rotundæ. quapropter illæ vegetiori ſunt nucleo, diùque perdurant. Syluestribus corylетis ferè innumeris ſcatet Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta vbertate, vt eas rura ſaccis legant, vbi maturitatem ſenſerint. Auellanæ (vt memoriæ prodidit Galenus tum libro VII. ſimplicium medic. tum ſecundo de alimentorum facultatibus) plus habent eſſentiæ terreſtris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti : ſiquidem denſiores ſunt, & minus pingues. Diocles auctor eſt, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in ventriculo ſupernatare, largius eſitatas caput tentare, innocentiores tamen eſſe virides, quàm aridæ. *Auellanarum vires ex Gal.* Nuces, quæ κάρυα ποντικὰ, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Præneſtinæ, & nuces Auellanæ dicuntur : Arabibus, Agileuz, ſeu Bunduch : Italis, Nocciuolæ, Auellane, & Noccelle : Germanis, Haſelnuesz : Hiſpanis, Auellanas : Gallis, Noyſette, Melline, & Auellaines. *Nomina.*

MORVS CAP. CXLIII.

MORVS arbor nota eſt. Cuius fructus aluum ſoluit, ſtomacho inutilis eſt, & facilè corruptionem ſentit. Hoc idẽ præſtat mori ſuccus : decoctus autem æreo vaſe, atque inſolatus, adſtringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonſillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inoleſcit vis eius adiecto ſciſsili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ ſemine, iri, & thure. Immatura mori poma ſiccantur, tuſaque acinorum rhois vice, obſoniis miſcentur, vt cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum

tus aluum reſoluit: latas ventris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauſerunt. Folia trita ex aceto illita, ambuſtis igni medentur: tingúntque capillum, vitium, & fici nigræ frondibus ſimul coctis in aqua cœleſti. Succus foliorum cyathi menſura potus, contra phalangiorum morſus auxilio eſt. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptiſsimè in dolore colluuntur. Radix circiter meſſem inciſa, facto in ambitu ſcrobe, ſuccum emittit, qui poſtridie concretus inueniri ſolet. Is in dolore dentium efficax eſt: tubercula diſcutit, & aluum purgat.

Mori conſideratio. EST & Mori vtrunque genus album, & nigrum paſſim vulgaris notitiæ in Italia, præcipuè his in locis, vbi bombyces ſericifici aluntur. Conſtat alba mororum poma adſtringentem facultatem longè minorem, quàm nigra eſſe adepta (etſi Dioſcorides, & Galenus alborum non meminerint) ex multa & perſpicua, ſed paululum inſipida dulcedine, quæ guſtatu deprehenditur: ſiquidem in maturis nulla adſtringendi vis planè percipi poteſt. Morus nouiſſima vrbanarum germinat, foliaque emittit: eaque propter veteribus dicta fuit arborum ſapientiſſima. Mora (vt prodidit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, item ſecundo de alimentorum facultatibus) matura quidem ventrem ſubducunt, immatura verò vbi aruerint, admodum reſtringunt. Itaque ad dyſenterias accommoda ſunt, item ad cœliacas, & quaſcunque alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum ſuccus ad oris medicamenta ſit vtilis, propter eam videlicet, quæ ineſt illi, adſtrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem expoſcunt adſtrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatē, ſortita ſunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus ſuis partibus miſtam aliquam vim obtinere videtur, ex reſtringente, & purgāte compoſitam. Attamen in radicis cortice purgatoria cū quadam amaritudine exuperat, adeò vt & latas interaneorum tineas perimat. In aliis autem partibus reſtringens vincit, in foliis tamen, & germinibus quodammodo media vtriſque temperies eſt. Mora vbi primùm manſa fuerint, ingeſta citiſſimè tranſeunt, & aliis cibis ſuo veluti ductu viam ſtruunt. Verùm ſecundo loco ſumpta, celerrimè aliis vnà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, ſi cùm eduntur, prauo in ventriculo humori occurrant. Quòd ſi corruptionem non ſentiant, corpus quidem humectant, ſed non planè refrigerant, niſi actu frigida aſſumantur. Pauciſſimum miniſtrant alimentum ſimiliter atque pepones, haud tamen vomitum cient, nec ſtomacho, vt illi aduerſantur.

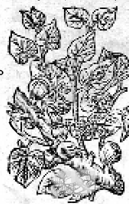
Mori vires ex Galeno.

De Moris autem, quæ rubi ferunt, libro IIII. in ruborum commentatione, Deo fauente, latius differemus. Sed quoniam mori foliis & veſcuntur, & aluntur vermiculi, qui admirabili naturæ ſpectaculo nobis SERICVM vellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compoſitionibus vtuntur, vt, quantum per me fieri poteſt, omnibus rei medicæ ſtudioſis fiat ſatis, ea de Serici viribus hic perſtringam (quandoquidem non inuenio è veteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna poſteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de viribus cordis inſcripſit. Sericum itaque (eodem auctore) mirificè exhilarat. qua in re crudum eo longè præſtat, quod ignem fuerit expertum, tametſi coctum quandoque in vſum veniat, verùm antequàm in infectorum cortinis immerſum inficiatur. Excalfacit ſericum, reſiccatque ordine primo: exiccat, & attenuat ea naturæ dote, vt cor recreet, lætúmque efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illuſtrat ſpiritus. neque eius facultas vni tantùm aſſignatur ſpirituum generi in vna tantùm diſpoſitione, ſed ei propriū eſt, omnibus æquè ſpiritibus opem ferre, ita vt ſpiritus tam vitales, & animales, quàm naturales reficere valeat. Cæterò quanuis negauerit Auicenna decoctum ſericum, & fullonum coloribus imbutum in medicos venire vſus, Meſues tamen in eo ſerapio, quod de pomis inſcribitur, id ſericum admittit, quod cocco legitimè ſit infectum. Idq; ſimiliter inſerit in ea medicamenti compoſitione, quam Alchermes, ipſe nuncupauit. Arbor, quæ μορέα ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè, Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον. Latinis Morum dicitur: Italis, Moro. Arabes vtrunque Tut, ſeu Thut nominant: Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hiſpani, Moras del moral: Galli, Meurier & Meure.

Serici mētio, & vires.

Nomina.

SYCOMORVS. CAP. CXLIIII.

SYCOMORVM, aliqui etiam ſycaminum, id eſt, morum, vocant, cuius fructus ſycomorum etiam, propter inefficacē guſtum, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, frondoſa, multo lacte abundans: foliis mori: pomum ter, aut quater

quater anno fert, non ramis, vt fico, sed caudice ipso, caprifico non dissimile, dulcius grossis, sine granis interioribus: quod non maturescit, nisi vngue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimũ in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: vbi prouentu fœcundo, restibilique iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo vtile est, sed perquàm exilem præbet alimoniam: stomacho aduersatur. Succus primo vere tenera arbore antequàm fructum ferat, eximitur, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim altiore plaga violetur cortex, nihil effluet. Spongia, aut vellere lacryma excipitur, quæ siccata, & in pastillos coacta, fictili vase reponitur. Vis succi emollit, vulnera conglutinat, discutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra serpentium morsus, duratos lienes, stomachi dolores, & perfrictiones. celerrimè teredinem sentit. Gignitur & in Cypro arbor genere distans, quæ cùm sit vlmus, prædita tamen est foliis sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, supradictis cætera similis,

Sycomori histor. ex Theophrasto.

SYCOMORUS (vt Theophrastus est auctor libro IIII. cap. II. de plantarum historia) arbor est moro nostrati similis, quippe forio, magnitudine, aspectuq; proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & visu proximum, succo atque sapore caprificis sanè simile, verùm longè dulcius, granisque internis omnino carens, multitudine numerosius maturescere nequit, nisi scalpatur. Scalpitur autem vnguibus ferreis: & cùm scalpata poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quòd sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi proprium vẽdicauit, quòd cæsa continuò viret, neque siccatur vnquam, nisi aqua obruatur. Eáque propter & lacubus, & stagnis demergitur, madefactaque in profundo siccatur, cumq; sicca omnino fuerit, superfluitat, atque innatat. hactenus Theophrastus.

Sycomori mentio ex Galeno.

De Sycomoro disseruit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, vbi ita scriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plantam vidi vnà cum fructu, paruæ, candidæq; ficui adsimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, veluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi videtur. Ridiculi nanque sunt, qui fructum hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, quòd paruis ficubus assimiletur. Ipsius autem nascendi ratio ab aliis arborum fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis caudicéque enascitur. hæc Galenus:

Ficus Cypria.

Sycomoro similis est (vt loco citato memoriæ prodidit Theophrastus) quæ in Creta vocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisque crassissimis. Differt tamen à priore, quòd germen quoddam emittit sine vllis foliis, radiculæ simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusque folia vlmum repræsentant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissóque lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè cõueniunt. magnitudo autem pruni est. hæc Theophrasti verba. Quæ sanè maximo sunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam esse.

Vulgaris error.

Cæterùm apertè hallucinantur ii, qui putant arborem Sycomorum esse, quæ plerunque visitur in monachorum claustris vulgò vocatis, & in templorum plateis, vbi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi verticillos factitant, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (vt Bellunẽsis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participẽ esse prodit Fen sexta quarti, vt latius libro sexto dicemus.

Nomina.

Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, seu Giumeizi: Italis, Sicomoro, & Fico d'Egitto.

FICI. CAP. CXLV.

FICI maturæ recentes stomachum lædunt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorẽ euocant papulásque, sitim sedant, calorem restinguũt. Siccis natura excalfaciendi, vires alunt, sed sitim magis stimulãt, aluo vtiles

vtiles: rheumatiſmis ventris, & ſtomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, veſicæ, & iis, quos longa valetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptiſsimæ. ferueſactæ cum hyſſopo, & potæ, thoracem purgant: tuſsi veteri, diuturniſq; pulmonum vitiis conueniunt. aluum molliunt tuſæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctũ arteriæ, & tonſillarum inflammationibus gargarizatu prodeſt. cum hordeacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres fotus cum fœnograeco, & ptiſana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæq; duritias diſcutiunt: parotidas, & furũculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, ſi cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento ſutorío, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoëthicis vlceribus medentur: quin & cum vino decoctæ addito abſinthio, & hordeacea farina, vtiliſsimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato ſanant perniones: prurigines, ſonitusq;, ſi crudæ terantur, & ſinapí, liquoréque aliquo exceptæ auribus inſtillentur. Tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ fici lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, concretúmque diſſoluit vt acetum: exulcerat corpora, meatus aperit, ſoluit aluum, vuluam recludit cum detrita nuce Græca potus: menſtrua ciet cũ luteo oui appoſitus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplaſmatis cum farina fœnigræci, & aceto vtilis: lepras, lichenas, vitiligines, vitia cutis in facie, pſoras, vlcera in capite manantia, cum polenta expurgat: inſtillatus plagæ, percuſsis à ſcorpione, venenatorum ictibus, & rabioſi canis morſibus auxiliatur: prodeſt dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: verrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præſtat ſuccus è teneris ramis ſylueſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in vmbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponũtur exulceratoriis medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſoluat, ſi inter coquendum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moueatur. Groſsi, quæ erinei nonnullis vocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodoſq; omnes emolliunt. Crudæ formicas, verrucas, & thymos, nitro, farináque additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cum ſale, & aceto vlcera in capite manantia, epinyctidas, & furfures ſanant: iis ficoſæ extuberationes, & palpebrarum ſcabritiæ perfricantur. Nigræ ficus, foliis, cauliculiſq;, candidæ vitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, & vlcera, quæ ceria, id eſt, fauos, vocant. Groſsi cum ſylueſtris papaueris foliis oſſa extrahunt: furunculos cum cera diſcutiunt: contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ venena, cum eruo, & vino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod ſubindè macerari opus eſt, & inueteraſcere: ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt: nanque expurgat, & conſumit, quæ excreſcunt, eóque ſic vtendum eſt: ſpongia aſsiduè hoc lixiuio imbuta ſuperponitur. Interdum dyſentericis, & in fluxiones vetuſtas, & ſinus cuniculatim exedentes, magnóſque, inſtillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carne replet, & oras committit, non ſecus atque emplaſtra, quæ cruentis vulneribus iniiciuntur, enæma vocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulſa, cũ cyatho aquæ recenter colatũ, addito olei exiguo: cœliacis, dyſentericis, per ſe cyathus datus prodeſt: neruorum vitiis, cõuulſionibus, com-

modè illinitur ex oleo, vtpote quod sudores moueat: aduersus gypsi potū, & phalangiorum morsus bibitur. Hæc eadem præstāt reliqua lixiuia, præsertim quernū: omnia tamē adstringunt.

Ficorum consideratio.

FICI fructus sunt in Italia vulgò notissimi. Quarū etsi plura notentur genera in candicantium, & nigrescentium discrimine, sunt tamen omnibus notiores ob frequentissimum in autumno earum in cibis vsum, quàm vt nobis præstantiores repræsentare, ac describere sit opus. Siquidem omnes satis gustus edocuit, eas esse laudatissimas, quæ planè maturæ pinguedine, & sapore cæteras antecellunt. Sed vt præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & vt omnes cognoscant, quod præbeant alimentū, quamq; vtilitatem, ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. II. de alimentorū facultatibus sic scriptum reliquit.

Ficorum facultas ex Gal.

Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, sed etiā autumnales fructus, non tamē id vitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;. Nam & abstergendi vi pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarū esum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omniū ficubus id vsu venit. Carnem tamē non compactā, neq; firmā generant, ceu panis, & suilla caro, sed turgidulā, & subinanē, veluti fabæ. Quin ventrē flatibus implēt & ipsæ, & non mediocrē hinc profectò molestiam intulissent, ni etiā celerē descēsum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quē excitant, non diu manet, atq; ob id minus cæteris autumni fructibus lædere cōsueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas nō mediocriter antecellūt, quod & in aliis quidē omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantū in illis discrimē existit. Siquidē ad plenū maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa vacāt. Et sequenti capite, vbi vuarū facultates recenset, sic inquit. Ficus, & vuæ quēadmodū inter fructus autumnales principatum obtinēt, ita fugacibus omnibus magis nutriūt, minimumq; praui succi habēt, præsertim cum exactā maturitatē fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriāt, maximo argumēto sunt ij, qui vinearū fructū custodiunt: siquidē hi cùm duos menses solis vuis, ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, vescātur (nisi fortè panis quidpiā cum illis addant) obesi tamē, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haud quaquam est firma, ac densa, quemadmodū ea, quæ ex carnibus fit, sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm vesci ipsis desierint, contrahitur, ac cōsidet. Idem etiam de Ficubus siccis differens loco prius citatò, ita scribit. Caricæ multiplicē quidem habent vtilitatē: si quis tamen largiùs esitauerit, ab eis offendetur: non admodū enim probum sanguinē gignunt, quapropter pediculorū quoq; agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandiq; vim habent, qua & ventrem ad excretionē irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodū & ficus, non peculiari quadā eximia facultate, sed communi ratione dulciū omnium ciborū, ac potuū. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt, nec obsunt: sed medicamētis incidentibus, ac extenuātibus, & abstergentibus mistæ, nō mediocriter auxiliātur. Ideoq; nonnulli medicorū in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibū cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatē habēt acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi assumātur, non solùm sic affectis, sed sanis quoque vtiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentū, apertos esse non ægrotantibus modò, sed benè valentibus etiā tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas vulgò comedunt, quòd id vtile esse experientia didicerint. Verisimile autem est, ipsorum nonnullos medici cuiusdam consilio adductos, ficus hoc modò primùm comedisse, deinde eam notitiā ad vulgus dimanasse. Qui verò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita scribit. Ficus aridæ vim habēt excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent verò etiā partium tenuitatem quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquant: statim verò etiam ea discutiunt. Atque ipsæ per se illitæ eiusmodi vim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem vtique naturæ est. Verùm vbi magis concoquere consiliū est, miscenda est farina triticea: vbi verò plus discutere, hordeacea. panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medicamentorum compositione, & rationis curandi. verùm in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt, magis possunt concoquere: quæ verò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterū quòd ex iis plurimū in aqua coctis efficitur, simile est melli, nō solùm cōsistentia, sed & facultate. Porrò ficus virides comesæ, propter admistā humiditatē, facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamē aluum vtræque tū humidæ, tū siccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiūq; par

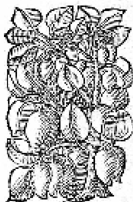
par

partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus: valenter enim eorum vterque calidus est. Itaque non mordicat tantùm, aut absterget vehementer, sed & vlcerat, & ora vasorum reserat, & formicas, quas myrmecias vocant, eiicit: quinetiam purgare potest. Porrò ficus agrestis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tū succus ad omnia quā satiuæ valentior est. Sed & cradæ, hoc est rami earum adeò sunt calidæ, tenuiúmque partium temperamento, vt carnes bubulas duras, si coquendis adiiciantur, friabiles, ac teneras efficiant. hæc de ficubus Galenus.

Fici Præcoces. Democritus præcoces ficos fieri pollicetur, si oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contra, serotinas, si primæ grossi, cùm fabæ magnitudinem excessere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum est.

Nomina. Fici fructus σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, seu Tin: Italis, Fichi. Germanis, Feighen: Hispanis, Higos: Gallis, Figuier.

PERSEA. CAP. CXLVI.

Persea arbor est in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, stomacho vtilem. in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præsertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu sanguinis eruptiones sistunt. Arborem hanc prodidetunt aliqui in Perside exitiosam esse, translatámque in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

Persea arboris consideratio. Qvemadmodvm superius in malorum commentatione prodidimus, Persea arbor Aegyptia non est (vt putat Marcellus Virgilius Florentinus) nostras Italica malus persica, sed planta plurimùm dissidens ab ea, vt & Dioscoridis, & Galeni testimonio facilè probari potest: quandoquidem ij vtranque, sed vt alteram ab altera diuersam, diuersis capitibus tradiderunt. Hæc (vt libro IIII. de plantarum historia cap. II. scribit Theophrastus) arbor est Aegypti, aspectu magna, formosáque: folio, flore, ramo, totáque figura potissimùm pyro vicina, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: quippe nouus anniculum semper occupat. Maturitas anniuersariorum afflatu conficitur: reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Est magnitudine pyri, figura oblongus amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, vt prunum: verùm longè minorem, molliorémque. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctúque facilis, & innocua, etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudinéque. Materie constat robusta, dura, visúque decora, veluti lotus. Quapropter ex ea & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia factitant. Ex his igitur Theophrasti verbis, si Perseæ notæ, ac delineationes cum nostra persica malo diligenter conferantur, liquidò patere arbitror, has plantas inter se diuersas esse.

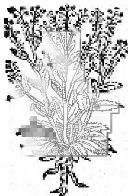
Perseæ mentio ex Gal. De Persea verba faciens Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, hæc memoriæ commendauit. Hanc etiam plantam vidi in Alexandria, quæ & ipsa magnis arboribus est annumeranda. Tradunt autem fructus huius apud Persas adeò noxium esse, vt edentes interimat: in Aegyptum verò translatum, in esculentum mitescere, & pyrorum, malorúmque modo, cum quibus & magnitudine conuenit, esitari. Eadem recensuit Galenus libro II. de compositione medicamentorum secundum locos, vbi de cephalææ curatione agens, sic inquit. In sola Alexandria perseæ arborem vidi, at non in alia Romanis subdita gente. Quidam persion ipsam appellant, aiuntque in Persis lethalem eius arboris fructum esse, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus existat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam verbis palàm esse crediderim, perseam à persica malo prorsus dissidere, cùm in tota ferè Europa persica malus frequentissima proueniat.

Columella lapsus. Quin & ex iis facilè dixerim, Columellam errasse, quòd existimauerit, persica ea esse poma, quæ à Persis ad Aegyptios allata persea dicuntur, vt libro cultui hortorum dicato his versibus testatur.

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armeniisque, & cereolis, prunísque Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (vt fama est) patriis armata venenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

Nomina. Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis similiter Persea nominatur: Italis, Perseo Græcè vocis imitatione dicetur.

IBERIS. CAP. CXLVII.

† IBERIS, siue cardamantica, folia habet nasturtij, vere virentiora: caulem cubitalem, aut minorem, in incultis nascitur. Aestate lacteum florem promit, quo tẽpore efficacior est. Radices duas nasturtio similes habet, calfacientes,& adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas descendatur,& postea oleo cum lana locus perungatur.

Iberidis cõsideratio.

VIDIMVS primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclara sui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, vbi vulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac aliis pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hanc,& Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est libro x. de compositione medicamentorum secundum locos circa finem de coxendicum curatione agens, vbi ex Damocrate sic inquit. Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo versibus iambicis, quemadmodum solet de tribus disserit medicamentis. Ac primò quidem de eo disserit, quod ex herba constat, quã ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (vt dixi) ipse Damocrates Iberidem vocat, vt qui tantùm visu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius vsum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, videtur Iberidem appellare, quæ à Grecis lepidiũ nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam iis carminibus.

Iberis, & Lepidium idem.

Herba hæc vbique multaque frequens nascitur,
Monuméta iuxta antiqua, muros, & veteres.
Tritásque quondam publicè pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper virescens, foliis nasturtij
Florentibus vere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta,& exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, variúmque valde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguũ,
Visum ferè vt fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at indè acerrimum,
Verò similem quam maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quod Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idem esse testatur his verbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium vocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi voluminis calci accreuisse nimia vel librariorum, vel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimùm deducit, quòd constet, huius primi voluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides libro II. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, vbi priuatim Lepidio, quod Damocrati Iberidem existimamus, propriam assignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio viribus proximum. Et libro III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ vsus, quam lepidiũ quoque appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi venerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expresse contra Galeni, & Pauli auctoritatem,& contra rationes, quas superiùs adduximus, aliud à lepidio iberidẽ esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, vtpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm vt certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nũc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiúsque item vsum ad ischiadas commendasse. Quod eius verba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ verò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri foliis, & mul

Iberidis caput additium.

Monachorum lapsus.

Iberis altera Pauli.

& multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in aliis quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his paucis describitur. Exit lepidiũ in cubitalem altitudinem, foliis laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, vel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis ob vehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifestè aberrarunt viri alioqui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod vulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, verbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium, nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβηρὶς, καρδαμαντικὴ, καὶ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Asceitaragi, seu Sitharegi, & Hausab: Italicũ, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kresz: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicũ, Chasse rage, Passeraige, & Nasitort sauuage.

Barbari, & Ruel. lapsus.

Nomina

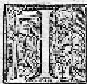
† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eique adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint vetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SECVND. PED. DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

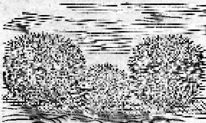
IN PRIMO, charissime Aree, libro, quem de medicinali materia cōdidimus, de aromatibus, oleis, vnguētis, arboribus, & nascētibus ex eis succis, lacrymis, seminibúsque disseruimus. In hoc autem secūdo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atq; oleribus explicabimus, subnexis herbaceis, quæ acri prædita sunt facultate, vtpote quæ cum ipsis cognatione iuncta sint: qualia allium, cepa, sinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires disiunxisse videamur.

ECHINVS MARINVS.

CAP. I.

MARINVS Echinus stomacho, vētrique vtilis est: vrinam cit. Huius testa cruda inassata commodè medicamentis admiscetur, quæ psoras abstergunt. Crematæ verò cinis sordida vlcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echini marini consideratio. ECHINVS marinus notissimus est, iis præsertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici litora accolunt. Ingentem Echinorum numerum vidimus nos, dum placidis mare ageretur vndis, in alueo magni portus Ciuitatis veteræ in Romano litore, nigris horrentibus spinis. Alios verò vidi ex Pirano Istriæ oppido

allatos, his longè maiores, purpureo colore suffusos, quos Echinometras appellauerim, quòd scripserit Aristoteles libro IIII. de historia animalium capite quinto, hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi testa, spina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, soliti: spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genera (vt idem inquit) Echinorum plurima sunt. Primum, quod cibo idoneum est, in quo, quæ oua appellantur, magna, esculentaque cōsistunt, pariter in maiore corpore, & minore, nam nouelli adhuc, paruíque pleniusculi illis constant. Secundum, ac tertiū spatagi, ac brissi, quæ genera pelagia sunt, raráque inuentu. Adhæc, quæ Echinometra appellatur quasi (matrem

trem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud est minutum, spinis longis, prædurisque, gigni in alto gurgite solitum, quo nonnulli ad destillationes vrinæ medicaméto vtuntur. Quo fit, vt Paulum Iouium planè aberrasse crediderim: quippe qui suo de Romanis piscibus libello, Echinometram Aristoteli destillationibus vrinæ opitulari, non autem huiusce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma visitur, priore, atque nouissima parte spissum, & continens: cætera verò non continuum, sed simile laternæ, cui non obducta membrana est. Omnium maximè spinis muniti sunt, vtpote qui testa vndique spinis circumuallata celentur, quibus vtuntur perinde ac pedibus: iis enim nitibundi mouentur, sedémque permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, vt quod caput appellant, & os, echinis versum in terram sit: quod verò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur. quod idem omnibus turbinatis, patellisque euenit: pastus enim de imis petatur necesse est. Vnde fit, vt os inuersum ad pastum sit, excrementum verò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde venter in partes quinque distinctus, perinde ac si plures numero ventres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleníque vacantis materiæ, & ex vno stomacho dependent, in vnúmque ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa ventrem nulla, sicuti in vniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, membranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore sufim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non vnum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidem eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis iis, qui vada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisque operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes. Quod vbi videre nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrænant. hæc ex Aristotele.

Iouij error.

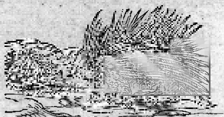
Echinorũ vires ex Galen.

Meminit vtriusque Echini Galenus, marini, scilicet, & terrestris vnico tantùm capite libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Erinacei vtriusque tum marini, tum terrestris corpus totum vstum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida vsi sunt vlcera.

Nomina.

Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino, Gallis Herisson marin.

HYSTRIX ECHINVS TERRESTRIS.

ECHINVS TERRESTRIS CAP. II.

TERRESTRIS erinacei corium combustum alopeciis cum pice liquida aptissimè illinitur. Assicatum corpus, & cum aceto mulso potum renum vitiis auxilio est: item aquæ, quæ cutem subiit, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos vocant: viscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excocto arefactum, ad eosdem vsus vtilissimè reconditur.

Echini terrestris consideratio.

TERRESTRIS Erinaceus vulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici cõstat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & taxus. Differẽtia dignoscitur ex eorũ rostro. Id nanq; alij suillum, alij verò caninũ habẽt. Rarò ex cauernis exeũt, nisi noctu. quo fit, vt nocturno tẽpore à venatoribus plerunq; capiantur. Maturescẽtibus vuis per æstatẽ, & autumnũ vineas petunt, vbi ad vuas, quæ solũ attingunt, accedẽtes, acinos pedibus diducunt. His cõstratis in terra, in orbẽ se conglomerant, & super eo se volutãt itaq; spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu syluestrium arborũ poma à ventis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerũt. Inter quadrupedes solus Erinaceus volatilium more testes renibus hęrẽtes habet: eaq; propter velocissimè coit, non quidẽ aliorum quadrupedum more superueniẽs, sed erectus cõiungitur propter spinas. Vbi præsensit venantẽ, statim in globũ se cõtrahit, ne quid cõprehẽdi possit præter aculeos: itaq; oblatrãtes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur.

Echini terrestris facult.

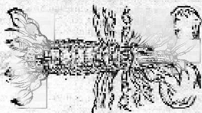
Frigidi tẽperamenti animal Echinus est, excremẽtis cõpluribus redundãs, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamẽtorum potius, quã in ciborũ vsu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Vires longè plures iis Echino reddidit Rasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniã illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui, ideo hic ea adnotanda

non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, vbi diffusius tractantur. *Hystricis mentio.* Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore longè maior: quin & lōgioribus aculeis, firmis, tenuissiméve mucronatis vndequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, vt vrsus, totidémque diebus fert vtero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos. Quo fit, vt non modo canes, sed quandoque venatores feriat. Combusti cinis potus (vt Plinius est auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco sermone, Echinus terrestris Latino vocatur: Arabico, Ceusud, siue Caused: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herisson.

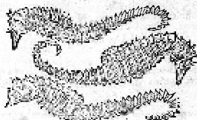
HIPPOCAMPVS. CAP. III.

HIPPOCAMPVS marinum animal est exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPOCAMPVS, LOCVSTAE GENVS.

HIPPOCAMPVS, EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi consideratio, & inter veteres opiniones. QVANQVAM non desunt scriptores, tam inter veteres, quàm recentiores, qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quique ad multos in medicinis vsus eum commendent, eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterùm sunt, qui credant, Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera, in campis verò herbas vniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasque propriè Græci κάμπας vocāt. quippe quòd illis fortasse forma, ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt, qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguū animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat: ἵππος enim Græcis grande significat, vt hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissimè demonstrant. Veruntamen nō ob id Dioscoridē impugnandum existimant, nec pariter alios, qui de eo idem scripsere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, aliisque in aquatilium genere grandioribus, paruum videatur, si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem, formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. *Prima opin.* Vnde inclinauit quandoq; animus, eum esse Hippocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus vulgò vocatur Faloppa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum: capite, & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutissimis solidisque aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorū decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt, cæteri verò vt in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò vt in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus vndique aculeis, maculis duabus purpureis naturę artificio insignitā: adeò vt his notis quasdam villosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degūt in hortis, & agris, olerum, & segetū radices erodentes. Has Tridentina rura vocant vulgò Cagne, Ananienses verò, quòd villosæ sint, Orsolane. Qua appellatione planè videtur vulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæ in Tridentino agro frequentissimæ, exeúntq; è terra plerunque imbrium tempore: nam quæ prope herbarum radices in cauernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores iis venantur aduenientibus pluuiis, irrigantq; hortos, vt postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, vt, si vera referunt, qui dicunt, Hippocampum è locustarum genere esse (id enim videtur inter antiquos fateri Plinius lib. XXXII. cap. XI. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre valeat, quàm id, de quo diximus. *Opinio altera.* Sunt & alij, qui pro certo velint, Hippocāpum esse pisciculum illum, vel potius marinum monstrum, qui quibusdā Dracunculus, aliis verò Equiculus marinus vocatur, cuius nullus in cibis

in cibis vsus, flexuosum equum Hippocampum vertentes. Visitur plerunque hic in piscariis foris inter minutiores pisciculos, semidodrantali longitudine: capite potius draconis, quam equi: rostro anteriori parte prominente, pectore arcuato, gibboso dorso, duplici vtrinque aculeorum processu, rectis lineis à capite ad caudam vsq;. Gerit & in capite spinas adeò sursum porrectas, vt cristæ speciem præbeant, nec disparibus aculeis torquis in modum collum præcingitur: è quibus alia oritur aculeorum series medium intersecans pectus, duorum media, quæ vtrinque latera transcurrunt. Cauda illi tenuis, & vnci modo reflexa. Horum opinionem, sicut & aliorum, cum rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit. Nam etsi Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, videri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Therim, atque Achillem, Nereidasque supra delphinos, & hippocampos, cùm tamen hæc poetica fabulosaque sint, nullam certè iis adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, vbi locis innumeris marini visuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum verò corporis partim numerosis squamis contectum, alisque perquàm amplis ad natandum munitū piscium modo, partim verò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hos facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Quare potius dixerim ea, quorum historia ignoratur, omnibus fuisse, & esse cognitu difficillima, cùm alias coniecturis tantùm agatur.

Hippocāpi vires ex Gal. Hippocampi vires recensuit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum si totum vsseris, alopeciis prodesse proditum quibusdam est, ipsúmque videlicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam vnguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij veteri adipi suillo. hæc Galenus. Cæterùm longè alias Hippocampi vires retulit Aelianus libro XI. cap. III. de historia animalium: cuius verba hìc subiiciam.

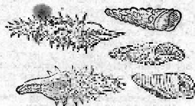
Hippocāpi vires ex Aeliano. Rei piscatoriæ ritè periti homines dicunt Hippocampi ventrem in vino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussire, & sicca quidem tussi vehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei ventrem intumescere, & calidos vapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & vomendi quidem cupiditate ardere ferunt, verùm nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. sin in ventrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è vita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaque ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere desiderēt bibere, [illegible] & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis affert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ ventrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia veterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, vt hic piscator Hippocampos simul cum aliis piscibus caperet, & peradolescentes à rabida canicula morderentur. Cùm eorum in Methyna Cretensi ad litus iacentium vicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent, à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consiliis, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, iisq; morsus vlcera obligauit, atque hominum adolescentium rabiem vicit, eosque ad incolumitatem tandem restituit. Hactenus Aelianus de Hippocampi viribus. Hoc animal vt Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo. *Nomina.*

PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA. CAP. IIII.

PVRPVRA vsta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricē perducit. Eadem præstant concremata Buccina, sed vehementius vrunt. Si quis salis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt: ambustis vtiliter illinuntur, quibus solui medicamentum nō oportet: nam posteaquàm vulnus cicatricē duxerit, ipsum in testæ modum indura tum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mētione demonstrabimus.

ſtrabimus. Cionia vocantur purpurarum, buccinorúmque mediæ partes, circa quas teſtæ volumen clauiculatim intorquetur. Cremata ſimili modo, maiorem purpuris, buccinisque facultatem vrendi conſequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ ſunt, & ſtomacho vtiles, ſed aluum non molliunt.

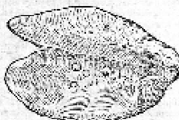
PVRPVRAE. BVCCINA.

Purpurarũ conſid.

SVNT & Purpuræ marini piſces, eius ſanè generis, quæ teſta integuntur. Hæ (vt auctor eſt Plinius lib. IX. capite XXXVI.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum veſtibus expetitum. Hunc in mediis faucibus gerunt, candida quadam vena concluſum, colore nigricantis roſæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum vita ſua ſuccum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoque attritu lentorem cuiuſdam ceræ ſaliuant. Lingua Purpuræ digitali longitudine, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rariſque textu veluti naſſis, in alto iactis. Ineſt iis eſca, cluſiles, mordacéſque conchæ, quales mitulos videmus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetunt purpuræ, porrectiſq; linguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimúntque mordentia: ita pendẽtes auiditate ſua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis viuunt ſaliua ſua. Anno magnitudinem implent, celerriméque creſcunt, quemadmodum & conchylia omnia. Eſt in purpurarum genere & Buccinum ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur: vnde & cauſa nomini, & rotunditate oris in margine inciſa. Sed maior eſt purpura, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non inſunt, ſed vtriſque orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaque ſcopulos legitur. Purpuræ, buccináque ſimul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa ſanè narratione ſcriptis celebrata ſunt ab Athenæo. Ad eius igitur volumina accedant ij, qui plura ſcire deſiderant. Sed quoniam

MARGARITARVM CONCHA.

Margaritarũ, & earum cõchæ hiſtoria.

MARGARITAE, quæ non modò ad mulierum, hominumq; decorem, ſed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipſæ gignũtur conchis, hic inter pretioſa cõchylia eas recenſere nõ ab re fore duximus, preſertim quòd neq; Dioſcorides, neq; Galenus de his quicquam, quod legerim, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Naſci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius libro IX. capite XXXV. Fertilis admodum earum eſt Taprobane, & Torois, item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ eſt haud multum oſtrearum conchis differens, vt liquidò conſtat ex iis, quas noſtri vulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has vbi genitalis anni ſtimulauerit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas factas poſtea eniti, partúmque concharum eſſe Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe conſtare, cælique eis maiorem ſocietatem eſſe, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum: ſi tempeſtiuè ſatientur, grandeſcere & partus: ſi fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si verò & tonuerit, pauidas, ac repentè compreſſas, quæ vocant Phyſemata efficere ſpeciem, verùm inani inflatam ſine corpore. Cæterò in aqua molles ſunt Margaritæ, at exemptæ protinus dureſcunt. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine, & vetuſtate præcipuas eſſe, veluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ. Quocirca has ſummo ſtudio petunt vrinantes piſcatores: ſiquidem capta rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipſa cùm manũ videt captioſam, compri

comprimit sese, operítque opes suas gnara propter illas se peti, manúmque si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & aliis munita suppliciis. Captæ multo obruuntur sale in vasis fictilibus: nanque erosa carne, vniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima vasis. *Vniones præstantissimi.* Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesséque illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos vniones reperiri Plinius scriptum reliquit. *Plinij error.* Verùm Americus Vespucius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua vniones vltra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt, sed etiam addunt numerosiores ibi vniones in vna tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dissident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, vt orientalibus comparari possint, è quibus contextũ thoracem afferunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimoniũ perhibere possum, quòd iam mihi in Bohœmia degenti compertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt vniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atque certè mihi subiit quandoque mirari, cùm earum margaritarum copiam vidi tum apud Serenissi. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohœmiæ homines. *Vnionum vires.* Margaritæ in medicum etiam vsum veniunt: quandoquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyriis admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quòd πορφύρα Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. *Nomina.* Quæ verò Latinis Buccina, κήρυκες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios: Gallis, Cornetz de Pourpre. Cæterùm quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritas & Vniones vocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.

MITVLI. CAP. V.

MITVLI laudatissimi in Ponto. Cremati eundẽ buccinis effectum præbent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle vtiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus vtiliter imponuntur.

TELLINAE. CAP. VI.

RECENTES Tellinæ aluo vtiles, sed maximè ius earum. Salitæ vruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

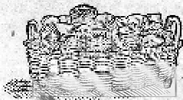

NON desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant. *Mitulorũ & tellinarum consideratio.* In quam sententiam potissimùm venisse comperio Paulum Iouium virum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quàm cum Dioscoride rectè sentire. *Iouij lapsus.* Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quòd de his duobus diuersis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam vtrisque redidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi de viperis disserens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum verò peculiari capite, singulis proprias, & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe vtriusque sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos, & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, vbi plurimæ venales circumferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hactenus inueni neminem. Præter vnum Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ vulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine côchylia ita vocata legitimos referãt mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdã scabra

bra: intus verò pellucida, & tota pondere leuis. *Nomina.* Μύακες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus verò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus. Τελλῖναι vt Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talsam: Hispanicè, Brignigois, Gallis espece de Moules.

CHAMAE. CAP. VII.

CHAMARUM, aliarúmque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet. id cum vino assumitur.

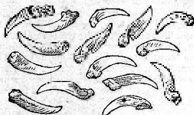

Chamarũ consideratio. QUANQUAM Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur, nihilominus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, vt non facile sit, eas inter se distinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuere Chamæ, quòd plerunque in litore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pandentes sese læui testa contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipse vidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate sunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur, ideo non est, vt plura de his dicamus. *Nomina.* Quæ Græcis χῆμαι, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

VNGVIS ODORATVS. CAPVT VIII.

VNGVIS, siue onyx conchylij tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo vescantur. Colligitur posteaquàm stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant fœminas vuluæ strangulatu oppressas, comitialésque: poti ventrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

VNGVES ODORATI.

Vnguium odoratorũ consideratio. QVI diligenter caput hoc de vnguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est vngues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nusquam à veteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neque enim volunt eam nardũ in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quã flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides, conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdũ videtur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cùm vngues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis est vsus, si vruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur: præsertim quòd iidem suffitu (vt Dioscorides tradit) excitant fœminas vuluæ strangulatu oppressas, comitialésque. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra virili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione vindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum videtur, quòd à Dioscoride scriptum sit, vngues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, vt iidem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas vocauerint, simili ratione decepti. Quorum fortè Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus vngues odorati inueniuntur. Deinde illud quoque mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur cõchulæ Indicæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim

hoc

hoc non euenit, quòd inibi naſcatur, ſed quòd Dioſcoridis tempore non ſecus ac noſtro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim, aut Alexandriā. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ ſuauem ſpirent odoré, eoq; nardum imitentur, atque odoris gratia ſuffiantur? Certè non aliam ob cauſam fieri puto, niſi vel quòd propter maximam locorum diſtantiam in longo itinere aſcititium illum malabathri odorem amittant, vt Indicæ nardo euenire libro ſuperiori in eius mentione diximus: vel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiantur, quæ malabathro prorſus deſtituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, vt credam id in India cultorum negligentia periiſſe, perinde ac balſamum in Iudæa. Quippe vt malabathrum renaſcatur (id quod Dioſcorides refert) neceſſe eſt, vt ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus vratur. Quod cùm ab Indis fortaſſe fuerit omiſſum & neglectum, facilè poſtea factum eſt, vt vniuerſum malabathri genus omnino deperditum ſit. Atque adeò hinc eſt, vt vngues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Poſtremò illud mihi haudquaquam abſurdum eſſe videtur, quòd conchulæ Indicæ ſuffitu preſſas vteri ſuffocatione mulieres comitialesq; reuocent. Nanq;, quòd fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuiſſe odoris grati atque iucundi, vtpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem exiſtimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæſiſſe, vt igni impoſita teſta ille ſtatim exhalaret. Teſta verò eadem relicta & incenſa, quid mirum ſi odorem fœtidum emiſerit, & caſtoreum oluerit? ex quo ſanè (vt experientia docet) mulieres vuluæ ſtrangulatione laborantes ſuſcitantur. Cæterùm cùm onyx vnguem ſignificet (vnde conchula Indica vnguis odorati nomen accepit, quòd fortaſſis vnguis alicuius effigiem referat) cur ipſum purpuræ tegumento ſimilem fecerit Dioſcorides, mihi hactenus incompertum eſt. At certè, vt dicam quod ſentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de cauſa hoc conchylij genus onychem appellari volunt, quàm quòd eius tegumentum ſit rugarum, concauitatis, aſperitatiſque expers: læuore autem, ac candore præditum, humanorum vnguium modo. Siquidem purpuræ teſta, cui onychem aſſimilat Dioſcorides, in vniuerſum aculeata conſpicitur: quin & inæquali, ſinuoſoque cortice obducitur. Porrò quòd videam vngues odoratos, qui in myropoliis paſſim habentur, brutorum quorundam vngues repræſentare, atque ſi vrantur caſtoreum olere, facit vt ferè non dubitem affirmare eas legitimas eſſe. Fuchſius in ſuis in

Fuchſij opinio reprobata.

Nicolaum Myrepſicum doctiſſimis annotationibus in compoſitione aureæ Alexandrinæ, vbi ipſo vertente legitur, oſſis anterioris narium purpuræ, ſcribit id nil aliud Nicolao deſignare, quàm quod Actuario, & aliis poſterioribus Blattium byzantium, ſiue byſantis dicitur, quòd in quibuſdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάτιον βυζάντιον ὅπερ ἐστὶν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Quin & differre inter ſe ait Blattium byzantium, & Dioſcoridis onychem, quòd onix cōchilij ſit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compoſitione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam byſantiam vocari. Sed longè quidem ab eo diſſidet opinio noſtra. Primùm quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum vocabula medicamentaq; tam ſimplicia, quàm compoſita (vt ipſemet fatetur Fuchſius) recentiores Græci ſæpius vſurpant, nil aliud deſignat Blattium byzantium, quam Dioſcoridi onyx, Latinis vnguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus nō inuenerim, qui purpurarū os tam oris, quàm narium (vt Fuchſio placet) ſiue teſtã earum tegumentũ odore aliquo commēdauerit, quique inter odoramenta recenſuerit, atque antidotis inſeruerit, ſed qui tantùm ſcripſerint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abſtergere, excreſcentias in carne cohibere, vlcera purgare, & ad cicatricē perducere: contrà verò conſtet omnibus odoratos vngues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddam reſipiant, & tenuium, atque adſtringentium ſint partium, ac ventriculi, iocineris, cordis, vterique affectus, non modò Fuchſij, ſed Nicolai quoque ſententia (modò huius codex non ſit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda videtur. Quòd autem ad hos affectus odoratos vngues prætulerint Arabes, quibus recentiores Græci longè plura accepta referunt, teſtis eſt Serapio authoritate Meſehaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & ſiccat ordine tertio: quin & adſtrictionis, & tenuium partium eſt particeps: ventriculo, cordiſque palpitationi, iocineri, vuluæque odoris fragrantia conferens. Quo fit, vt etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, ſiue blattum byſantium repræſentare, quam Indicam odoratam conchulam, non vt Fuchſius arbitratur, os in ore, vel naribus purpuræ inuentum. Miſcetur itaque Indica conchula, vel eam voces odoratum vnguem, non ſine magna ratione, & auctoritate à poſterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & viſcerum morbos ſit admodum vtilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem virium imbecillitatem firmet, animi defectum ſiue à corde, ſiue à ventriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos,

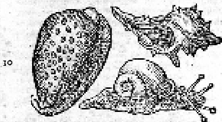
deiectos, & imbecillitate languẽtes recreet, & vteri strangulatus in mulieribus auertat, vt Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primùm eius qualitates, demum verò facultates perpenderimus, quarum nullæ (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi adscribẽdus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in vniuersum præter testam, qua conteguntur, ossibus careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem repræsentat. Illud præterea falsum esse deprehẽditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ bizantiæ vocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati vngues. Postremò quæquæ sint illæ in Nicolaum expositiones, quibus maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obstare posse putauerim, cùm fortasse incerti sint auctoris, vel si certi, minimè probandi, quod is rationi, ac veritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum cõtrà quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai verba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designate ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας, quàm βλάττιον βυζάντιον, id est, vnguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai verba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, vt nulla indigeant explanatione, non erat opus, vt ille interpres ea aliter exponeret, sed potius, vt declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere. quòd facilè sciret, fabulosum esse purpuras in naso vel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse videtur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diarmargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum vnguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus. Huius nomen Græcum est ὄνυξ: Latinum, Vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athfar ateb, aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata.

Nomina.

COCHLEAE.

CAP. IX.

TERRESTRES cochleæ stomacho vtiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis virus olet. Quæ verò vepribus, frutetisque

glutinata cohæret, quam vocant nonnulli sesilon, Ventrem, & stomachum turbat, vomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & vrendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentésque: emendant oculorum cicatrices, & vitia cutis in facie, albugines, ac visus hebetudines, si cum carne sua vstæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cũ thure, & myrrha illitæ, cum vulnera alia, tũ maximè quæ nerui acceperunt, conglutinãt: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat. trita cum testa, vino, & myrrha, si exiguum inde bibatur, coli vesicæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore eius, pilum attingat.

Cochlearũ consid.

COCHLEAE vulgò notissimæ sunt. Hæ licet albæ, nigræque reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres, omnes tamen eandem naturam in vniuersum obtinent. Si verò aliquo pacto inter se differũt, id natalis soli causæ adscribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis victitant herbis, iis sanè præstant, quæ in opacis degũt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ vel insipidæ habeatur, vel palustrem resipiant limum, illæ

illæ verò sapidiores, esuique gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegiũ, calamintham, origanum, aliasque odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, vbi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ visuntur. Cochleas olim vsque adeò cœnis expetitas memorat Plinius libro IX. capite LVI. vt iis viuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim vt essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati sunt sapa, & farre, aliisque rebus, qua eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias vocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, vicinisque aliis locis, & eas quidem præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus, & frutetis, vncis quibusdam ferreis, prope fruticum radices terra circunfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriam, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, vt in cibis iis longè suauiores, gratioresque habeantur, quæ vere, & æstate imbribus excitatæ hinc inde vagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescántque sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat, cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt.

Cochleæ pomatiæ.

Cochlearũ vires ex Gal.

Cochleæ si totæ cum testis vrantur (vt Galenus memoriæ prodidit libro XI. simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulque pipere albo, mirificè prosunt dysenteriis, in quibus vlcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem vt piperis sit pars vna, gallæ verò duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc vbi ad vnguem læuigaris, cibis inspergito, bibéndumq; aut ex aqua aut ex vino albo, & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nonnihil ex vstione calidum. Porrò cochleæ, quæ vstionem non sunt expertæ, si tritæ vnà cum testis imponantur, & toti ventri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè desiccant. Et omnino inhærere ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idémque faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere vniuersos, etiamsi viscosus, crassúsque in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuersis carnibus verba faceret, sic de cochlearum quoque carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad læuorem redacta, omnium valentissimè desiccat partes superfluo humore grauatas, adeò vt & hydericis conueniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (vocatur autem is à multis μύξα κοχλιῶν, hoc est, mucus limacis) thuri mistus, aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum fit glutinatorium, desiccátque pulchrè purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones resiccans. Quidam etiam ad palos eximendos vtuntur totis vna cùm testis ad læuorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in vulnus cum nerui vulneratione, & contusione factum tritas imposui, ipsúmque vulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpessus. Erat autem homo durus, & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi vsum miscendum ipsi thus, aut myrrham. Verùm horum habebam tum neutrum, vt qui tunc ab vrbe abessem in villa. Possis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porrò vbi multi muci cochlearum accipere voles seorsum, stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies venatas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimum habent viscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est. hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è vomicis fracta cute educentibus vtiliter immiscentur.

Cochleæ marinæ.

Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis veniunt: quanquam iis, qui maris litora inhabitant, frequentiori sint vsui.

Cochleæ sine testa.

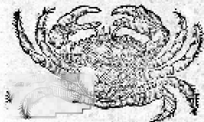
Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, vel testa carent, quæ nobis speciatim Lumache vulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis, sed in cellis vinariis, & aliis subterraneis vliginosisque ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum vulgus prodesse existimat. At Plinius libro XXX. capite V. auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanque ex iis in stillatorium vas coniectis, additis quibusdam aliis, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare scriptum reliquit Plinius libro XXX. capite XVII. & eas combustas dysentericis vtilissimas esse, darique ex eo cinere cochlearia bina in vino myrtite, aut quolibet austero.

Nomina.

Κοχλίαι vt Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum, Italis, Chiocciole: Germanis, Schnecken: Hispanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Escargoz.

CANCRI. CAP. X.

Cancrorum fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum vino, magnopere prodest canis rabiosi morsibus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorúmque morsus, atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure esitati, iis prosunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, verùm inefficacius omnia præstant.

Cancrorũ consideratio. Hallucinantur, qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos illos esse, quos vulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (vt hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancrum perperàm vocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis, sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci vulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetiis, vbi marinorum numerus propè infinitus habetur, vbi crustam exuerit, à corporis mollitie vulgò vocatur Mollecca. *Multorũ error.* E' quorum genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles lib. IIII. capit. II. de historia animalium, vbi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνουροπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων προμηκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, & corpus cùm quidem locustis, squillisque longum sit, cancris verò rotundum est. Porrò astacos Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani, & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, cum vulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd vulgaris gammari faciem repræsentent. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀστακὸς nil aliud esse crediderim, quàm quòd Venetis astase, Romanis verò leo nũcupatur: quãdoquidẽ is paulò inferius postquàm de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, videtur sanè vulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cancros, cùm inquit. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς. hoc est. Genus item aliud est, quod quidem paruum est veluti cancri, facie verò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, vtpote & paruorum cancrorum aliqua genera, vt ipse eodem loco testatur Aristoteles, cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, vt putauerim ego gammaros Galeno appellari γαμμαρίδες, mutuato, cùm Romam venisset, à Latinis vocabulo, quòd eo carerent Græci. Nanque libro III. de alimentorum facultatibus: Ἀστακοὶ (inquit) καὶ πάγουροι: καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τ᾽ ἄλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. hoc est. Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factũ, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim vnquam. Quibus etiam ex verbis palàm certè est, inter gammaros, & cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morsus, itémque ad tabidos, & marasmo laborantes Gammaris vtuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. *Cancrorũ vires ex Gal.* De cancris Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum, hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est: substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, ísque tum solus, tum cum gentiana, & thure multò præstantior. Thuris sanè partẽ vnam esse oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis vsis nos sumus vsi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo Aeschrion empiricus ille vtebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quã impositos cancros viuentes, hactenus vrebat, dum facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, vrens cancros tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porro bibendum hoc medicamen iis, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie vsq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verùm aliquot post dies curam cœpisset demorsi

demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum verò vulnus emplasticũ applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetóque conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi sextarium Italicũ, opopanacis verò vncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribẽda tamen censui, quia magnopere medicamẽto huic ipse cõfiderẽ: nimirum cùm nullus vnquã eorum, qui illo, vt dictum est, fuerunt vsi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de iis, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorũ numero sunt id genus omnia. Ignoscẽdum itaque tum hoc in loco scribẽdi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret vtilitas, quam sanè posteris impertire volebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddere volens, non abs re inquit. Cancer cùm animal sit aquaticũ, prodest à cane rabido morsis, quibus videlicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrẽ sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionẽ salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde vt cancri, iuuare assolẽt? quia, inquit, similem cancris præparationẽ non admittunt. Nam horum vstorũ cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium venenum absumere, simúlque digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, aliis persuadere non tento. Itaque nec Pelopis rationem, vt veram accepi, vt quæ crebras habeat cõtradictiones: verùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum scieram, qui fuerant illis vsi, totis vtique corporibus, hoc aperiendum, recensendúmque à me existimaui, tametsi nõ esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hactenus Galenus. Cæterùm gammarorum faciem referant locustæ, & squillæ, quanquã hæ chelis careant.

Gammarorum lapilli.

Gerunt gammari eo tantùm tẽpore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundósque, quibus vtuntur medici vtiliter ad expellendos renũ calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex vino potandos exhibẽt.

Cancri fluuiatiles.

Rotundis autẽ cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine vulgò Granci, & Macinette nuncupant, abũdat maximè vbique suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodũ Insubriæ, Transalpinarúmque regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt, Ita Hetruria cancros, vtpote & Græcia, vbi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus.

Quorundã error.

Sed & illi nõ minori in errore versantur, qui putãt marinos minutiores (vt ita dicã) gãmarulos, quas vulgò Gãbarelli, & Gambarussoli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tũ Aelianus, tũ Plinius cancellos nominant. quippe quòd hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidẽ ij, qui in hoc genere nunquã rufescũt, Venetis, aliisq; quã plurimis populis proprium adhuc Squillæ retinent nomen: vulgò enim Schille dicuntur, quanquã in Hispania, præsertimque in Cantabria omnes hi gammaruli Squillæ nulla differentia vocitentur. His, vt diximus, adstipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium capi. VIII. cùm inquit.

Squillarũ consideratio.

Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario verò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt maiæ vulgò Granceuole, paguri vulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles canchri vulgò Grãchi appellati, & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus, gammarulos paruas dici squillas, nisi vt omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, vt memoriæ prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, vulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscariis habentur venales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd iis cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ verò, seu forcipes deficiant. Qui autem, qualésve

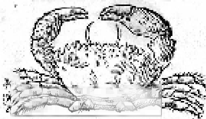
GRANCEVOLA.

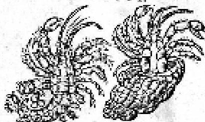
Cancellorum consideratio.

CANCELLI sint, nomine Maia, vulgo ipso parulos cancros designantes, scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè

PAGVRVS, VVLGO GRANCIPORRO.

CANCELLI.

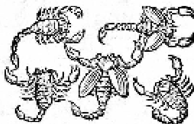
genere, vt quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his verbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generũ est. quippè qui natura locustis similis spectetur, nasciq; seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus vitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est. quapropter is in ancipiti esse, genusq; sibi vendicare vtrunque videtur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est, nisi quòd partem capiti, & pectori subditã ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, vt cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub iis est, quod velut capillamentis quibusdã pluribus circundatur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini itẽ vtrique adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, dissectóque sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit. foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus libérque vagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quam qui neritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem paruum habens, cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimùm solet. hæc Aristoteles. Aelianus verò lib. XIII. cap. XIX. de cancellis ita scribit. A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquã domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim vacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm iis vt capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrãt, neque modò in supradictorum conchas immigrant, sed & in permultas alias capaciores trãseunt, & ampliorem nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent: ac sæpe de spoliis multo certamine inter se contendunt, viribúsque inferiore repulso, victor exuuias assequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius libro IX. capitu. XXXI. & XLII.

His igitur diligenter perspectis, omnibus, vt arbitror, palàm fiet, & cancros à gammaris, & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος Græcè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè, Sartham, seu Sarthan: Italicè, Granchio: Hispanicè, Cangrejo: Gallicè, Cancres. *Nomina.*

SCORPIO TERRESTRIS.

CAP. XI.

TERRESTRIS Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionũ consideratio. TERRESTRES Scorpiones animalia sunt vulgò nota, quòd in quacunque domo, nõ modò in cubiculis, & cellis vinariis, sed vbique passim reperiantur: adeò est hominum vita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus venenosi, minúsque nocui, quàm aliis in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt, ipse tamen complures vidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuissimis perpessi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Cõtrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamẽ euenire affirmãt gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronũ præcipuum habent, & aduocatũ apud Deum. Hoc idẽ asserit Aristoteles lib. VIII. cap. XXIX. de animaliũ historia, vbi sic inquit. Morsus belluarũ ex locorum diuersitate plurimùm differunt, vt in Pharo, locisque aliis, scorpiones nõ lædunt. At in aliis

in aliis locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & vel hominem, vel quãmuis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quanquam cæteros virulentos ictus

Scorpionum genera.

minimè sentiunt. Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirum quòd alij sint flaui, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, virides alij, alij lutei subatraque cauda, alij vinosi, alij albi, alij denique fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, virides quàm plurimos me vidisse, legisséque recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, vbi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quam mille, & quingentos collegi mus, crassos, & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub ventre secum vbique gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles lib. v. cap. x x v i. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones vermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox vt prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim vndenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum, multò magis fœminis pernicialem esse, quàm viris, præsertim virginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus

Scorpiones aligeri.

tantùm seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo libr. x v. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aera volitantes de vna in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non videtur absurdum, cùm idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæ iisdem ferè coloribus distinguuntur. Tantóque magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, vbi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, quòd, si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locũ coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari videtur. nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancri scorpiones necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à vespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percussi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib. x x v. cap. x. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo veratro. Quidam medici

Scorpionũ facultates.

vtuntur Scorpionum cinere, qui viui sint exusti, ad vrinam ciendam, iis præcipuè, qui renum aut vesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, vt in hunc vsum commendauerit Mesues oleum ex iis paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum, Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores. Ego tamen illud vsu ex-

Olei ex scorpionib. vires.

ploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus tempo rum, manuum, & pedum arteriis illitum, ab omnibus liberat venenis, dummodo erodenti facultate vacent. Quin & eos sanat, qui tam à viperis, quàm cæteris venenosis animalibus vel icti, vel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen verbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines pestilentia sæuit: quippe quòd non modò peste infectos iuuet, sed & sanos præseruet. Præstat denique ad omnes interancorum vermes, omnésque dolores mulcet ex flatu, vel ex frigore genitos, præsertim ventriculi, coli, ac vteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro sexto, vbi de venenorum remediis, siue antidotis latius differemus. Σκορπίος

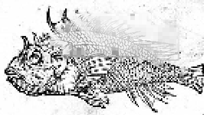
Nomina.

χερσαῖος Græcis, Latinis Scorpio, & Scorpius vocatur: Arabibus, Harráb, seu Hacharab: Italis, Scorpione terrestre: Hispanis, Alacran: Gallis Scorpion.

SCORPIO MARINVS

CAP. XII.

MARINI Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines, & hebetudines.

CREDIDERE quidam marinum Scor-

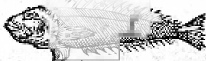
Scorp. marini, & scorpænæ cõsideratio.

pionem, & Scorpænam vocatam, nihil inter se differre. Veruntamen quod scorpæna sit marinus scorpio, nemo non ibit inficias, qui & Aristotelis, & Athenæi auctoritate nitatur: vterque enim ad inuicem distinxit illos. Porrò Scorpæna in dorso spinam gerit venenatam, quæ imprudentes piscatores sæpius icit: neque iam desuerunt, qui eius ictu sint interempti. Proinde existimarunt nõnulli, ictuũ similitudine falsi, inter

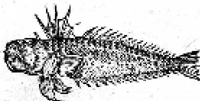
scorpænam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Cęterùm Scorpio, & Scorpæna (vt equidem arbitror) eiusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma, inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagiis piscibus est, scorpæna longè maior, adeò vt octonas, nouenásque quandoque ponderet libras. Scorpæna verò piscis, est litoralis, scorpio ne multò minor. Scorpius item vniuerso corpore rubet: cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: pinnis constat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorsum, quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed iis tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen vis his, qui scorpænæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui vulgò vocent Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis vocatur Cerna. Scorpæna autem. quæ suum apud omnes retinet nomen, nec cornua habet, nec dentes adeò acutos: gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminentiores, ac duriores, nec vsque adeò pinnatos: in cæteris verò pinnis iis omnino caret, præterquàm circa branchias, vbi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro virescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpænam vocent, quòd quadantenus sibi inuicem correspondeant non modò figura, sed & carnis bonitate. Σκορπίος θαλάσσιος Græcè, Scorpio marinus Latinè, Scorpione marino Italicè dicitur. *Nomina.*

DRACO MARINVS. CAP. XIII.

DRACO marinus dissectus, & apertus, impositúsque ictus spinæ suæ, qua ferit, medela est.

DRACO MARINVS ALTER.

VARIAT auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob virium præstantiam omnium aquatilium velocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingẽtia metitur maria. Quin & venenosum est illi animal, adeò vt quoscunque pisces, vel alia quæcunque animalia dente vulnerauerit, interimat. Piscatorum prætereà artificio captus, statim vt in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (vt opinor) transcribat, plura tamen addere videtur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, sed serpens, vt is posteritatis memoriæ commendauit libro IX. cap. XXXVII. de historia animalium his verbis. Serpens marina colore, & corpore congro proxima est, sed obscurior, atque acrior. Hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm primùm adacto terebrat, subítque tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et libro II. capite XIIII. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes, nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ varietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. Plinius hoc animal non serpentem, sed draconem marinum pariter cum Alberto vocat libr. IX. capite XXVII. sic inquiens. Rursus draco marinus captus, atque immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. At hic, mea quidem sentẽtia, Draco marinus haud quaquam fuerit, de quo scribit Dioscorides, sed per se maris serpens. Quandoquidem Aristoteli libro VIII. capite XIII. draco marinus piscis est litoralis, quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugilis, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, & omne saxatile genus. Proinde dicebat Plinius libro XXXII. capite XIII. Extra has sunt rotundæ in oleario vsu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdexia, draco. quidam volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis: aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspõdere videtur is, quem Veneti piscatores, itémque Aquileienses, & Tergestini Araneum vocant, & vulgò Pesce ragno. Quippe qui inter litorales aculeos circùm branchias habeat, caudam versus spectantes, & alios in dorso adeò venenatos, vt ab eo icti, nisi curam admiserint, facilè interimantur. Itaque & is videtur Plinio fuisse draco, vel dracunculus, quem libro IX. capite XLVIII. ipse araneum quoque vocauit, cùm inquit. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Præsertim cùm libro XXXII. capite vltimo inter litorales, & maris

Draconis marini cõsideratio.

Piscis araneus.

ris magis peculiares pisces non aliter araneum recensere videatur, quàm draconē Aristoteles. *Nomina.* Δράκων θαλάσσιος Græcis ita dicitur, vt Latinis Draco marinus, & Italis Drago marino.

SCOLOPENDRA.
CAP. XIIII.

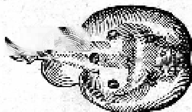
SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

SCOLOPENDRA marina animal est exiguum: atque, vt prodidit Plinius lib. IX. cap. XLIII. ea est terrestri non dissimilis, quam etiam Hetruria centipedam appellat. *Scolopendra consider.* Dicunt hanc (si tamen iis auctoribus est adhibenda fides) statim, deuorato hamo, omnia interanea innocuè euomere, ac deinde, eo ab intestinis explicato, sua eadem resorbere viscera. Quocirca mecum sæpius cogitaui, non iniucundum fore, eius viscerum speculari anatomē. Sed nec ipsam hactenus mihi videre licuit. *Nomina.* Ea Græcè σκολόπενδρα θαλάσσια appellatur: Latinè, Scolopendra marina, pariter & Italicè.

TORPEDO. CAP. XV.

MARINA Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet. eadem apposita euersam sedem, prociduamq; coërcet.

TORPEDO.

Torpedinis consideratio. TORPEDO in chartilagineorum, planorumque piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Hæc dorso rubescit, maculis quinque nigris (quod in adultis tantùm visitur) interiectis, oculis similibus: supina verò parte albicat. *Torpedinis mira facultas.* Tanta huic vis peculiaris inest, vt retibus capta, anteaquàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis nanque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandē transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia corpedo prædita est, vt si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repētè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo vel si hasta, virgáve attingatur, quàmuis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quã libet ad cursus veloces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita scribit. Nouit torpedo vim suam: ipsa enim non torpens, mersaque in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium. *Torpedinis vires ex Gal.* Cæterùm proprietas hæc viuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (veniunt enim frequenter in cibis) vniuersum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus li. XI. simplicium medic. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotã, sedemque euersam coërcere, à quibusdam est proditum. Verùm ego cùm vtrunq; essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc viuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, vt hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter aliis, quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi. Putoque eum, qui primus est vsus tali quapiam motum ratione vti aggressum. hæc Galenus. Venetiis piscis hic ab effectu, vulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani verò (me quidem latet, vnde id nomen traxere) eũdem vulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt. *Nomina.* Quæ νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus, Tead: Italis, Torpedine: Hispanis, Hugia: Gallis, Torpille.

VIPERA.

VIPERA. CAP. XVI.

VIPERINAE carnes si coctæ edãtur, claritatem oculis afferunt: neruorum vitiis auxiliantur: increscētes strumas reprimunt. Detracta autem cute,

caput caudaque, quoniam carne vacāt, amputari debent. quippe commentitium est quod præcipitur, certā vtrinque mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis elotum, dissectúmque discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo, & anetho. Aiunt iis, qui viperas esitent, pediculos procreari: quod planè à veritate abhorret. Adiiciūt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo vescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur: adiiciuntur salis, caricarumque tritarum, singulatim quinque sextarij, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem, reconditur. Plerunque, vt ori gratior fiat, immiscetur spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

Viperarū consid. IAMPRIDEM cœptum est veras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagātes, vt Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circunforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, nō quidem oua, cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud verum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ viscera abrodant, occisa parente, vt libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius libro X. capi. LXII. *Plinij lapsus.* Qui Aristotelis verba perperam interpretari deprehenditur, à quo Viperæ historiam ipsum accepisse liquidò constat. Cuius sententiam non tantùm explodit, quod experimēto compertum est, sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, viperinos fœtus parentis viscera, aut vterum abrodere, sed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd Vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranā quandam, qua in matris vtero obuoluuntur, vt citius prodeant in lucem. Qua in re, vt hoc omnibus palam sit, sic libro V. de historia animaliū capite vltimo, sonant Aristotelis verba. Τῶν δ' ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας. τὸ δ' ὠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. id est. Vipera è serpentibus animal edit, cum intra se primum oua pepererit. Ouum hoc vnius coloris, & molli cute contectum, vt piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice cōtinetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas viperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdū, vt qui in vtero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit quā viginti. hæc Aristoteles. Cuius sententiam (vt dictum est) peruertens Plinius, vbi ei dicendū fuerat, quòd vltimæ viperulæ adhuc in matris vtero degentes, sua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur. nam in vita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum viuam, ac incolumen vidisse Viperam, quæ suos catulos nouissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant, quique falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso vulgò appellant, vtq; maiorem cum spectatoribus ineant gratiam, sæpissimè viperinos dentes, longos, acuminatos, atque mortiferos ostentant, conditos (vt Plinius inquit lib. XI. cap. XXXVI.) gingiuis, atque membranula quadam circundatos, lethali veneno referta. Quin & viperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis alunt in capsulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris viscera scindunt. Cæterùm quòd Viperæ primū intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoq; auctor est lib. VII. cap. XIIII. contra eos, qui secus sentiunt. *Viperarū facies, & sexus discrimen.* Viperę (vt scribit Auicenna libro quarto, vbi de venenis agit) caput habent pressum, latumq;, vbi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, vtpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere vellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonē inscribitur, sic inquit. Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feritis caput latius, quam mari, quem etiam excedunt vniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes, fœminæ verò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his versibus.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύω χροῒ τεκμαίρονται,
Ἰὸν ἐρευγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc est soluta oratione.

Masculi

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes: at plures sem per fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse libro VIII. capite XV. de historia animalium, quòd licet hyeme cęteri serpentes cauernas subeant terrę, viperæ tamen sub saxis condantur.

Plinij lapsus.

Ex quo palàm est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit libro VIII. capite XXXIX. Viperam solam terra condi, cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere voluptatis dulcedine. Sed vt iam Viperis vires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de iis libro XI. simplicium medicam. tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus.

Viperinæ carnis vires ex Galeno.

Viperarum igitur carnes palàm videre est excalfacientes, & desiccantes, vbi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat vel ex iis, quæ ego iuuenis etiámnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans aliquousque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationéque quidam nostrûm morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè vicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum victui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul inde metentibus vinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abiit. Verùm vbi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, vt pro more impleto cratere, competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effudit, & vnà excidit vipera mortua. Quare attoniti messores, veriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm viuere in ea miseria. At ille, vbi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracωn, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum, & locustarum (carabos Græci vocant) vbi extima testa exciderit. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asiæ, non procul ab vrbe nostra accidit. Vir quidā elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium vsum, sperās inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuencula sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cùm aquis vteretur, in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus, & viperarum plenus, fortè fortuna ex illis vna in vrceum vini incidit negligentius positum: extinctáque est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod sors euenisset, hero id vini propinat. Cæterùm ille, vbi ebibisset, ad eum modum, quo ille, quid egebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è viperis experiméta ibidem scripserit, vnde similiter alij incolumes euasere, vt eius firmior redderetur ratio, quòd scilicet viperarum esu elephantiaci sanentur, attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda diximus.

Vipera vino delectatur.

Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse vino: siquidem illis natura comparatum est, vt vino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles libro VIII. capite IIII. de historia animaliū, quòd ideo viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur, quia vini incontinentes sunt: ebriæ enim capiūtur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de venenis, venenatísque agens. Quinetiam viperæ (vt ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio libr. VIII. capite XXIX. de historia animalium, scorpium deuorari à vipera certum est: ob idq; (vt idem est auctor) eorum venenatorum morsus grauiores sunt, quæ aliis animalibus venenatis vescuntur: quod profectò faciunt viperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declaraauit, sic inquiens.

Viperarū venatio, & earum pastilli.

Viperas non vt alii qui faciunt, æstate media, neque statim, vbi cauernas egressæ fuerint, venari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimque ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod iis mediū intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, viperas dilacerare solent, vere quidem finiente nondum tamen æstate inchoata. Vel si ver ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reiicere oportet: aliarum verò caput, ac caudam abscindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ virulentiores esse videantur, etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis, id, quod vtrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum verò reliquum corpus, intestinis exemptis, pelléque detracta, aquis primo abluendum, atque in vas fictile coniiciendum est: deinde aqua pura superinfusa, viridique anetho (tunc enim viget) ollæ prunas, vt coquatur subiicere conuenit, vel arida lig

da ligna, quæ, quòd fumũ non emittant, ἄκαπνα vocant, vel quod melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore viperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæve in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi viperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere vellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, vt nihil ex spinis simul auferatur: atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optiméque confecti, qui præcipuè & benè fermentatus sit, & in furno, non sub clibano coctus, modicum quiddã admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiã partem excedat malunt. Ego verò quandoq; quartam, quandoq; & quintã panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculũ est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hũc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exicasse. Verùm cùm viperas, & panem coniunxeris, diligentérque adeò subegeris vt nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoque antè siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, viperarum iure maceratum: id quod ipse quoque diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius nanque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis, in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, vel saltem ad septentrionem non respiciat, solis radios tota penè die admittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim vbi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, vt æqualiter vtraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculúmque erit ne marcescant. Postea verò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radiis, sæpéque denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere volueris, recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur. quod vitare conuenit, non solùm in hac, sed & in quibuscunque aliis antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: vasa nanque ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum vocant. Cæterùm longè melius est, haud multò pòst, quàm pastillos confeceris, ipsis vti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atque etiam multo post eis vtaris. Rectè nanque à principio siccati, ad tertium, quartúmque annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is nanque si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, vtiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quò optimi & præstantissimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum videtur, quòd qui viperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, vbi id certò iis euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius libro XXX. capite XIII. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset insanabilia vlcera, viperas edendas dabat, miráque celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos viperis, aliisque serpentibus similiter, atque anguillis victitare prodidit Galenus libro. III. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos vesci traditum est, qui occidentales, nouitérque repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, vt libro VII. autor est Plinius. Vipera in Latinis dicta Græcis ἔχιδνα vocatur: Arabibus, Labane alfahay: Italis, Vipera: Germanis, Brantschlangen: Hispanis, Biuora, & Bicha: Gallis, Viperes.

Aegyptij vipera cibum.

Nomina.

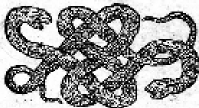
SENECTA ANGVIVM.
CAP. XVII.

SENECTVS anguium in vino decocta dolori aurium, infusu: & dentiũ, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè viperinam.

NVLLIS non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa, & stirpes inuenitur. De hac cùm differeret Aristoteles libro VIII. de historia animal. capite XVII. sic inquit. Serpentes senectam exuunt tum vere, cùm egrediuntur, tum etiã autumno. Vipera etiam exuit tam vere, quàm autumno. Cùm serpens exuere incipit, ab oculis primùm

Senectam anguium consideratio.

mũm detrahi aiunt, ita vt obcæcari videatur iis, qui rem non intellligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atque vna ferè nocte, & die ſenectus tota exuitur à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro ſecundarum, quo contentus prodierit, exuitur, ſic iſta ſenectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur.

Nomina. γῆρας ὄφεως Græcè, Senecta anguium Latinè vocatur: Alchalha, & Selach alhaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlagen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hiſpanicè, Deſpouille des Serpens, Gallicè.

LEPVS MAR. ET TER.
CAP. XVIII.

LEPVS marinus loligini paruæ ſimilis eſt: qui per ſeſe tritus, aut cum vrtica marina illitus capillos euellit. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui valetudine contracti ſunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe vrſino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduũ à cõcubitu potum, conceptum adimere, partúſque ſpem intercipere proditur: vuluæ, & alui fluorem ſiſtit: comitiales iuuat: contra venena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum lac, & viperarũ morſus. Sanguis eius ſi calidus illinatur, vitia cutis in facie, vitiliginem, lentigineſque ſanat.

Leporis marini conſideratio. MARINVS Lepus (vt nonnulli memoriæ prodidere) ſic primùm appellari cœpit, quòd terreſtris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro IX. cap. XLVIII. Lepus, inquit, qui indico mari naſcitur, etiam tactu peſtilens, vomitum, diſſolutionémque ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis, colore tantùm lepori ſimilis:

LEPVS TERRESTRIS.

in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm. nec viuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facilè coniici poteſt, Dioſcoridem potius de noſtratium marium Lepore intellexiſſe, quàm de iis, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd parųę loligini ſimilem marinum leporem reddiderit. Albertus auctor eſt, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piſcium magnitudine, ſed capite lepori non abſimili, dorſo ruſeſcente, eſculentum: tametſi à nonnullis explodatur, vt pote quòd & concoctu contumax ſit, & elephantiaſim gignat.

Leporis terreſtris conſid. Cæterùm terreſtris Lepus notiſſimum animal eſt, & curſu velociſſimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ vtrinque dentata ſunt (vt ſcriptum reliquit Ariſtoteles lib. III. de partibus animalium, cap. XV.) & quæ vnicum tantùm continent ventrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius lib. VIII. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in ſummis vallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur, eo præſertim tempore, quo ij niuibus altiſſimis veſtiuntur: qui tamen adeò magni non ſunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, vt qui in campeſtribus capiuntur Cæterùm candidi hyeme tantum conſpiciuntur: nam liqueſcente niue ſubrubeſcunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio ſunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim ſubrutili viſuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ ſua maxima timiditas eſt) alio quàm fuga ſe tutari ſciunt. Huic ſoli pilos in bucca intus, & ſub pedibus eſſe adnotauit Ariſtoteles libro III. de hiſtoria animalium, cap. XII. *Vana opinio.* Archelaus auctor eſt, cui etiam ſententiæ plerique ſubſcribunt, Leporibus vtrunque ſexum, & vtranque gignendi vim ineſſe, & omnes lepores æquè gignere, ac ſi eſſent hermaphroditi. Quod ita facilè poſſe pati naturam, nullo pacto crediderim: ſed potius ridiculam hanc

opinionem in hominum mentibus insitam putauerim, quòd viderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant, sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium: cap. XXXIII.) superfœtant, dum adhuc vtero gerunt, similiterque statim à partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant: Sed fœtus edunt non vniuersos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat, nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensque vtero, denuo concipiat fœtum. Mares (vt loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coëunt cum fœminis: retro enim iis genitale membrum à natura datum est, vt apparet, dum vrinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere: siquidem cognitu perquàm difficile est, an mares, an fœminæ sint, vt etiam cuniculis contingit: qui cùm fœcundius etiam prolificet, quàm lepores, non ob id tamen mares vnquam parere visi sunt, quanuis quolibet mense fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. XXXVII. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriæ prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, capite XVII. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. vbi hoc leporũ genus pluribus in locis reperiri testatur, specialim verò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (vt idem tradidit libro VIII. de historia animaliũ, cap. XXVIII.) Lepores si aliunde illati dimittantur, viuere nequeunt: sed eódem reuersi, vnde maris intro ierint insulam, moriuntur.

Leporis facultates.

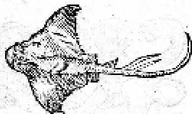
Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum, atrabiliosumque generat succum. Veruntamen (vt inquit Rasis libro de IX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Iecur verò arefactum, iecinorosis vtiliter exhibetur potandum. Integer cũ pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoque igne succenso tandiu dimissus, vt penitus exuratur, vrinæ vitiis mirificè opitulatur, adeò vt calculos eiiciat, tam in renibus, quam in vesica genitos. Leporinum fel saccharo exceptum, oculorum argemas, nubeculasque delet. Leporinum stercus (vt aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd vuluis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat vterum.

Nomina.

Animal λαγὼς θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre marina. Quod verò, λαγὼς χερσαῖος Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè, Arneberzi: Italicè, Lepre terrestre: Germanicè, Hase: Hispanicè, Lieure: Gallicè item Lieure.

PASTINACA MARINA.
CAP. XIX.

MARINAE Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat: nam eos frangit, & euocat.

Pastinacæ piscis consideratio.

PASTINACA marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum, & chartilagineorum genere collocatur. Hanc quidam vulgò vocant Pesce colombo. Gerit hæc in cauda supernè radios duos præduros, acutos, & vtrinque minutissimè dentatos, quorum venenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aëtius libro III. quòd qui à marina pastinaca percussi sunt, his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absque forti ratione Plinius libro IX. cap. XLVIII. ita scriptum reliquit. Nullum vsquam execrabilius venenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma vt telum perforat & ferri, & veneni malo. Latet piscis hic: & vt idem auctor est libro citato, cap. XIII. latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens.

Marcelli ignoratio.

Marcellus Virgilius, nimirum cupidus inueudi rationem, qua pastinacæ radio vti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, vt consentaneum est, inquisiuerit, nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidẽ Plinius lib. XXXII. cap. VII. nos abundè docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus vti valeamus, sic inquiens.

Pastinacæ, & eius radij vires.

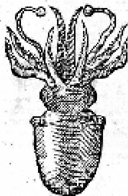
inquiens. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore vtilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoque in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absque ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis vermibus exeduntur, si eo vlcera scarificentur, pungantúrque. Pastinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum scabiem sanat, sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscissis in vniuersum cauda & capite, decoquatur. Τρυγὼν θαλάττια ita Græcis, vt Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Nomina.

SEPIA. CAP. XX.

SEPIAE coctæ dum estur atramentum, ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyriis è testa factis conuenienter genarum scabritiæ perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat vitiligines, furfures, dentes, & vitia cutis in facie. elotũ in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

Sepiarũ consideratio.

SEPIAE in omnibus Italiæ piscatiis, proprium retinent nomen, venalésque habentur, in iis inquam, in quibus marini veneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ verò maiore corporis mole. Est Sepiis in dorso os candidum, superiori parte durũ, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus venis distincta visitur. Expetuntur Sepiæ ossa aurifabris: facilè enim in partem illam fungosam anulorum, cæterarúmque rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non vacant: vbi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus voracioribus piscibus. Pariunt (vt prodidit Plinius libro IX. capite LI.) omnibus mensibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est vita. Id quod de polypis retulit Aristoteles libro IX. de historia animalium, capite XXXVII. Qua in re dixerim, quòd si historia, quam tradit Plinius libro IX. capite XXX. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax, atque pedes, quos vix vtroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, vera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & deni, & bis deni annis viuere possint. Quod etiam tum sepiis, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim, præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginésque eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore vndis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam vim esse Anaxilaus est autor, vt eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes videantur. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur, quam ob causam antea cædi verberibus solent, quàm excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas ventriculo vtiles existimauerit, dixeritque eas sanguinem attenuare, atque hæmorrhoidas ciere. Cæterùm (vt Galeno placet libro III. de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægræ conficiuntur, & succi crudi plurimum gignunt. Attamen iis, quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius testa exusta (vt libro XI. simplicium medicamentorum, idem scriptum reliquit) ad vitiligines, lentes, & scabiem vsum vtilem præstat: mista præterea fossili sali, in oculis existentes vngues eliquat: & antequàm vratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione vlcera desiccat. Sepiæ oua in cibis sumpta vrinam ciere Plinius commemorat, renúmque lentorem dissicere. Sepiis nucibus, & allio paratis quidam vescuntur, vt salaciores in venerem prorumpant. Quæ omnia Græcis, Sepia item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Sarathan, & Sarthan: Germanis, Blacfich: Hispanis, Siba: Gallis, Seche.

Polypi mira magnitudo.

Sepiarum facultates.

Nomina.

MVLLVS PISCIS.

CAPVT XXI.

MVLLORVM assiduo cibo, aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei, ac scorpionis morsibus medetur: si crudus, atque dissectus admoueatur.

MVLLVS

Mulli consideratio.

MVLLVS piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Huic magnitudo non ampla, color subrufus, veluti purpureus. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos venisse: tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus libro III. de alimentorum facultate. de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum voluptatis nomine commendatur. Quidam verò ipsum ne per se quidem solùm edendum censent, sed garelæo, quod vocant, in vase præparato, cum pauxillo vini viscus in eo tantisper disterunt, dum ex vniuersa eius substantia, & præparato liquamine vnus, ac similaris succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse videatur, in quo intincta mulli carne vescuntur. At mihi profecto nequaquam tantæ suauitatis visum est, vt eum honorem mereatur, neque tam insignem corpori vtilitatem conferre, vti nec ipsum caput: quanquam hoc quoque laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, vt minores: nec concoctu faciles, vt quæ dura admodum est. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendióque friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris, neque pinguedinis. Eáque ex parte cunctis aliis præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant: tantaque iis ingluuies, vt etiam hominum cadaueribus vescantur. Ij cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, vtrinque barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo mullus viuus immergitur, haustum, venerem viris mirum in modum inhibet: fœminis verò conceptum. Mulli, quòd barbati sint, Venetis vulgò dicuntur Barboni, non autem Spari, vt alias diximus incertis, & insidis piscatorum nominibus falsi. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis vocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hispanis, Salmoneta. *Nomina.*

Mulli facultas ex Galeno.

HIPPOPOTAMVS. CA. XXII.

HIPPOPOTAMI testes exiccati, ac triti, contra serpentium morsus bibuntur.

Hippopotami historia.

HIPPOPOTAMVS est (vt Plinius narrat libro VIII. capite XXV. & XXVI.) belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: vngulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxiis: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles libro II. de historia animalium, cap. VII. huic belluæ dentes exertos reddidit, non apri: sed caudam quidem apri eam habere prodidit, magnitudinem asini, hinnitum equi, & tergoris crassitudinem tantam, vt ex eo venabula fiant: quin & interiora omnia equo, & asino similia. Segetes hoc animal astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus vestigiis, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum viuum, & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medêdi parte etiam magister exstit. Assidua nanque satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus, atque vbi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat: atque ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, venerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Beluá, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis, Hippopotamo. *Nomina.*

Hippopotami vires.

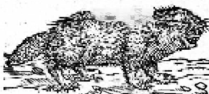
FIBER. CAP. XXIII.

FIBER ancipitis vitæ animal, plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua victum capessit. Huius testes serpentium venenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in vniuersum varios obtinent vsus. Siquidem menses, ac partus pciunt, duabus drachmis cũ pulegio poti: partus, secundásque eiiciunt: contra

inflatio

inflationes, tormina, singultus, venena, ixiámque ex aceto bibuntur: lethargicos, & vtcunque veterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum vitiis. In summa calfactoriam vim habent. Eligi debent testes, qui ex vno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, vt gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus veluti ceroso, odore graui, & virus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpũt, coniicientes in follem gummi, aut ammoniacum cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abiici, cùm venatu vrgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, vt in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum † potui dare.

FIBER.

Fibri consideratio.

QVEMADMODVM in superiore spectatur Germania, vbicunque Rhenus influit: quin & in Austria, atque Pannonia, vbi Danubius, in aliisque finitimis prouinciis, vbi Drauus, & Sauus discurrunt, Fiber sanè quem Græci κάστορα appellant, animal est (vt Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis vitam ducat: ibi nanque videtur modo in fluminibus natare, modò in litore vagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Pedes huic sunt posteriores anserinis similes, anteriores verò vt taxus habet. Cauda est illi glabra, lata, piscium ferè modò squamosa. Estur hæc, quòd gustatu piscium carnes planè sapiat, iis etiam diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. In cæteris denique corporis partibus parũ, aut ferè nihil à lutra differt. Quo factum est, vt crediderint medicorum nõnulli easdem lutræ testibus inesse vires, quæ fibrorum testiculis insunt. Dentes Fibris anteriores ferocissimi, atq; acutissimi sunt, quibus arborum ramos, vt ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, vbi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit. Vanum profectò est (vt etiam scribit Dioscorides, itemq; Sestius medicinæ diligentissimus) credere Fibros sibi testes dentibus amputare, cùm venatu vrgẽtur, ob hoc se peti gnari. Quandoquidem id nunquam in his compertum sit, qui nostra ætate capiuntur. Plinius huius facti anceps id affirmauit lib. VIII. cap. XXX. quod tamen postea negauit lib. XXXII. cap. III. Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterati Fibrorum testes emantur: nanq; pauci admodum habentur ex iis, qui venales Venetias importantur, qui quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo, cùm legitimi parui admodum sint. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius verò asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterãtur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidem sæpius contingit, & videre, & habere ex Austria, Stiria, & Carniola Fibri testes, qui omni prorsus adulterio vacant: quos magnitudine, colore, odore, gustu, atq; etiam viribus longè ab iis dissimiles esse comperimus, quibus officinarum vtitur vulgus. Plinius lib. XXXII. cap. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Põto afferuntur. Cui tamẽ refragatur Strabo lib. III. suæ Geographiæ his verbis. Producit Capreas Hispania, equósque syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: similiter & Otides aues. Fluuij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet vim. Pontico enim proprium est, vt venenosum sit, vt in aliis permultis. hæc Strabo. Ex quibus facilè cõstat plurima in Põto venenosa nasci. Id quod etiam in Bucolicis testatur Virgilius his versibus.

Vana opinio.

Fibri testiũ adulteratio.

Has herbas, atq; hæc Põto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.

Hinc verò fit, vt nesciam ego, cur iusserit Damocrates castorium Ponticum addi in Mithridatis antidotum, cùm tamen Andromacho in theriaces compositione eligantur testes illi, quos castor Istrius, hoc est, ad Danubium viuens, protulit. Horum meminit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiẽs. Testiculos castoris nuncupant Castorium, medicamentum & celebre, & multi vsus, adeò vt Archi

Castorei vires ex Gal.

Archigenes de Castorij vsu totum conscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos verò velut in aliis medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaque quòd excalfaciat manifestum est. nam si voles ipsum ad vnguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinire, & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, vbi contactæ substantiæ quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant, nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certe hæc ipsa igni, & soli æstiuo admota. Itaq; cùm Castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam meritò desiccat. Atque hoc illi cùm multis aliis medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id plus valet, quàm alia, quæ similiter vt ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, iis quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimùm si ea densa fuerint, velut neruacea. Palàm igitur talia ob causam positam magnificè iuuantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum plerique in vsu Castorij, cùm id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motuve priuatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulsionem fieri, vbi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi verò ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, iis qui præ plenitudine tremunt, vtilissimum: aduersissimum verò iis, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, vbi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentóque illius affectu, ac discreto, si quidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij vsum accedito. Sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum vitiant, alia ventrem, alia caput, alia aliam quàmuis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori humido appplices resiccationem poscenti, siue frigido excalfactionem, siue humido simul frigidóque excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam vtique ostendit vtilitatem: nec vllam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri vacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed vt sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus vnà cū pipere albo, vtrunque mensura cochlearij ex melicrato bibendū præbentes: nec quisquam vllam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, vbi per venam, quæ in talo est, modicè euacuassem, oblato castorio vnà cum pulegio, aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absque vt fœminam læderet. Præterea locos morantes eiicit. eaque omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita venter flatu distenditur, vt ægrè curationem admittat, aut torminibus vexatur, atque singultu, idque ob frigidos, viscososq; humores, aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò sumptū, iis prodest quoque cuti impositum cum sicyonio, aut veteri oleo. Quæ verò ampliori caliditate indigent, iis etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti, colloq; imponere. hactenus de castoreo Galenus. Cæterùm, vt Plinius est auctor lib. XXXII. cap. III. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoque Fibri resistit venenis, & ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua vesica, vt aliqui existimant. Animal, quod κάστωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè, Inchiam alginde beduster, Giendedestar, seu Giendibidestar: Italicè, Castoreo: Germanicè, Byber: Hispanicè, Biuaro, & Biuerio: Gallicè, Bieure.

Castorei vires ex Plin.

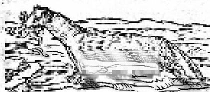
Nomina

† Cùm in impressis hoc loco legatur ποτίζειν, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius (vt alias diximus) Dioscoridis verba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι, id est, reponere. Quæ lectio ideo verior esse videtur, quòd castorium (teste Dioscoride) non solùm potui detur, sed etiam infundatur, & suffiatur.

MVSTELA VVLGARIS. CAP. XXIIII.

MVSTELA, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inueterata sale, in vmbra siccatur. Ea binis drachmis cū vino pota, aduersus omnia serpētiū venena præsentaneo est remedio.

remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius ventriculus coriandro farctus, inueteratusq;, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.

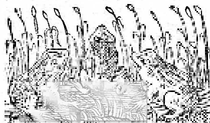
Mustelæ consideratio.

MUSTELA vulgaris notitiæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum, animo tamen inuicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius libro XXIX. capite IIII. Alterum syluestre, quod in agris, & vepribus vitam agit: Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtraeque adeò cupidè catulos suos diligunt, vt eos hinc aliò transferant, verentes ne sibi ij surripiantur. *Vana quorundam opinio.* Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles libro III. de generatione animalium, capite VI. vt cùm vidissent quidam, Mustelas catulos suos, quos paruos admodù parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen venia danda est, cùm poëtis quælibet audendi amplissima sit potestas. *Encelij lapsus.* Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, vir alioquin eruditus, quòd lib. III. cap. LIIII. de fossilium natura, vulgi fortasse sententiæ addictus magis, quàm Aristotelis & aliorum probatissimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit. qui præterea coruos & syluestres gallinas ore concipere magno errore tradidit. *Martes, & earum historia.* Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Vna nanque pilo vestitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat. hanc nos vulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpe domos illorum ingrediatur, vbi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat, sanguine plerunque exucto, sed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres ascendit, atque inibi columbas (modò eas comprehendere possit) earúmque pullos enecat. Altera syluas incolit, raróque illas deserit. hæc propriè Mars vocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulùm longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore, tactúque molliore. vt vel his nominibus eius generis pelles magnatibus expetantur ad hyemales vestes suffulciédas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, ilignéisque syluis versatur: alterum verò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aspectu. *Zobellæ historia.* Mustelarum quoq; generi adscribitur quod Germani ZOBELLAM, nos verò Zibellinum vocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fuluis vestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est Moscouia, & Lituania, atque etiam iis abundant finitimæ aliæ regiones, a quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, vbi capiuntur. quo fit, vt venatores quandoque ditissimi fiant. *Viuerra.* Porrò & VIVERRA inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò vt sanguine potius, quàm carnibus victitet. Inueniuntur præterea (vt audio) in Germania, Polonia, & vicinis locis alia Mustelarum genera: quę quoniam hactenus ipse non vidi, neque explorata sunt mihi, ideo quid de iis scribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohœmia vitam agam, equidem futurum spero fauore atque auxilio Sereness. Ferdinandi Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendissimi, vt non solùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia videre & cognoscere, quę in hac boreali plaga proueniunt, sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt. *Mustelæ natura, et vis.* Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ virus exitio esse auctor est Plinius libro VIII. capite XXI. adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Iniiciunt enim eas cauernis facilè cognitis, sola tabe. Necant illi simul odore, moriuntúrque, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt visum reuerti, eademq; quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelæ cuiuslibet fimus moschum nonnihil resipit. Is melle exceptus, addita lupinorù aut fœni græci farina, strumas, cæterósque pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cum succo fœniculi vtuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas. quinetiam idem lentigines, & alia huiusmodi cutis vitia emaculare perhibent, si cum melle, & vitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarù combustarù cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis verò inunctus suffusiones emendat. *Nomina.* Hoc animal γαλῆ Grecis dicitur: Latinis, Mustela: Italis, Donnola.

RANAE

RANAE. CAP. XXV.

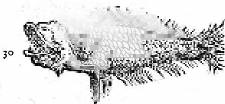
CONTRA omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iúsque earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in vestigia euulsorū instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

Ranarū consideratio. RANAE Italis, præsertímque Insubriæ populis frequentissimæ. Genere sanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ nanque ex putredine gignuntur æstiuis imbribus puluere madefacto, quibus sic ortis breuis est vita, nullúsque earum vsus. Aliæ verò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuiis, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque victitant, ob idq; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis vitam agant. Verùm vtræque & venenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuiis, paludibus, & lacubus versantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit vsus, colore viridi, aut subrutilo, cinereóve. tametsi & inibi quandoque ex his cernuntur, quæ non tutò edi possunt: vtpote quæ à rubetis non multum pernicie distent. *Ranarū partus.* Pariunt Ranæ, vt Plinius tradit libro IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes, nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm, & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq; semestri vita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tātùm quotannis in limū resolui existimasse, quæ ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Βάτραχοι sic Græcè, Ranæ Latinè vocantur: Arabicè, Difdaha seu Dafda: Italicè, Rane: Germanicè, Frosch: Hispanicè, Ranas: Gallicè, Grænoille, & Raine. *Nomina.*

SILVRVS. CAP. XXVI.

SILVRVS recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale verò conditus, minimum suppeditat alimentum, arteriam expurgat, & vocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixa corpori spicula extrahit. Muria eius incipientibus dysenteriis prodest, si in desidentium fotus adiiciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

EXISTIMAT Paulus Iouius in libello de Romanis piscibus, Silurum eum esse piscem, quem vulgus Sturionem appellat. *Pauli Iouii opinio improbatur.* Veruntamen si Aristoteli, & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, aliud piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Nanque Aristoteles Siluro dentes assignat adeò firmos, atque acutos, vt iis hamos etiam ferreos frangere valeat. Plinius item libro IX. cap. XV. tradidit, Silurum vbicunque sit, grassari, omnéque animal appetere: idcirco innatantes equos sæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Lisboum, & in Danubio. At Sturiones etsi prægrandes sint, edentuli penitus habētur. Ad hæc Silurus Aristoteli, & Plinio fluuiatilis semper describitur piscis, cùm tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, vt facilè deductus sim in sententiam clarissimi Manardi Ferrariensis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurū Italis haudquaquam esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus, quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum vulgari sermone vocant Acchia: Rheni verò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich appellant: siquidem is maximè grassatur, morsúque petit omne animal

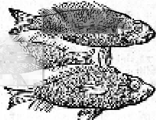
mal, quod ſibi obuiam ſit. Is effigie gobium refert capite magno, ore amplo, & dentibus ferociſſimis. Hac in ſententia me quoque Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio naſci auctor eſt. Piſcis, qui σίλουρος Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus, Harbe: Italis, Siluro: Germanis, Bolch, & Balich. *Nomina.*

SMARIDES.

CAP. XXVII.

SMARIDIS piſcis ſaliti caput exuſtũ excreſcentes vlcerum oras, puluilloſque reprimit: nomas cohibet: thymos, clauoſque abſumit. Caro non ſecus atque ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

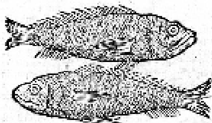
SMARIDES.

MAENAE.

CAP. XXVIII.

MAENARVM ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

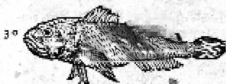

Smaridis conſideratio. ETSI ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, vt quinam piſcis ſit Smaris, certior fierem, nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec denique veterum quenquam aliquid certi nactus ſum, ita vt planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, iis Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus ſum, vt eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos vulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. *Mæna.* Cæterùm cùm Mænæ, quæ vulgò Menole dicuntur, ſint vulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram. Σμαρίδες ita Græcis, *Nomina.* vt etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Abſamaris: Italis, Smaridi. Quæ verò Græcè μαινίδες, Latinè Mænæ dicuntur: Italicè, Menole: Hiſpanicè, Pandelhas.

GOBIVS. CAP. XXIX.

GOBIVS recens in ſuillũ ventrem coniectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextariis, donec duo ſuperſint, decoquatur, excolatus & ſub diuo refrigeratus potui detur, aluus ſine moleſtia deiicitur. Illitus contra ſerpentium, canumque morſus auxilio eſt.

GOBIVS.

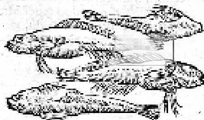
GOBII ALIVD GENVS, OVER PAGANELLO.

GOBII in Venetis ichthyopoliis frequentiſſimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proueniant. *Gobiorum conſideratio.* Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis litoribus, vbi in profundum non labatur aqua, ſumma cum voluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go vulgò vocant. *Gobij facultates ex Gal.* Capite ſunt amplo, guſtuque perſuaues, quòd carnem habeant

beant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his disserens Galenus libro III. de *Gobij facultates ex Gal.* alimentorum facultatibus, sic inquit. Gobius litoralis est piscis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præstantissimus autem ad voluptatem, coctionem, simul ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis litoribus, aut saxosis promontoriis viuit. At qui in fluminum ostiis, aut stagnis, aut stagnis marinis versatur, non æquè suauis est, neque *Gobij fluuiatiles.* probi succi, neque concoctu facilis. Cæterùm sciendum est (vt etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri, verùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum testantur ij, qui in Lario lacu, itémque

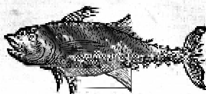
GOBIVS FLVVIATILIS.

Verbano capiuntur, laudatissimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. In fluuiis vniuersim minores existunt, quanquam ex iis etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres vncias pendāt. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque & Athesis & Nosius, & Lauisius, & Sarca iis refertissimi sunt. Hos inibi quidam vulgò vocant Capitoni, quidam verò Marsoni: at in Hetruria, vbi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobiis vocabulo, vulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt hi pisciculi non modò cócoctu facillimi, sed & ori suauissimi, atque gratissimi, præsertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui verò suauissima. Quo fit, vt solertissimi piscatores horum fœturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operā nauent, quàm piscibus ipsis. *Nomina.* Κωβιὸς Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hispanis, Cadozes: Gallis, Gou:ons.

THVNNVS. CAP. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon vocant, sumpta iis auxiliatur, quos vipera nomine prester momorderit: sed oportet vinū quàm plurimum subinde cogantur haurire, ita vt vomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè valet: canum morsibus vtilissimè illinitur.

THVNNI pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus *Thunni considerati.* litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm iis, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt maio mense, ac iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphiis, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostris prominēte instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphiæ immanes beluæ. *Xiphia piscis.* Nam (vt Plinius inquit libro XXXII. cap. II. mucronato rostro tam validè naues perfodiunt, vt in oceano mergantur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta vocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi, timidissimíque sint, non aliter in fugam à xiphiis gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam vel inanibus terriculamentis acti, facilè vadis, atque litoribus intruduntur. *Thunnorū captura, & nomina.* Porrò summa spectantium voluptate maio, & iunio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piscationem vniuersus concurrit populus, maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidē stolidi cùm sint, vocibus, & strepitu territi, concitantur ad vada: quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximóque omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nominā: nanque primus thunnorum fœtus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limariis autē adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cùm verò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu viuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni videtur aduersari Aristoteles, cùm asseueret, eos biennio vitam finire. Animal est paruum (vt scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeo, tantóque infestat dolore, vt in naues exiliant: quo tempore, vt maximè noxij damnantur in cibis. *Thunnorū in cibis facultas.* Cæterùm thunnorum ventres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis ventriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam

tantā cum palato ineant gratiam, minorem tamen ventriculo inferūt noxam. Quanquam huiuscemodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (vt Galenus est author libro III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt prędìti : quam ob causam & praui sunt succi, & excrementitiū præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idq; sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in venis congerit. *Nomina.* Piscis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus vocatur: Arabibus, Kesam, & Aliena: Italis, Tonno: Hispanis, Atuni: Gallis, Thon.

GARVM. CAP. XXXI.

GARVM omne, quod ex piscibus, carnibúsque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat, depascentia vlcera sistit. Morsus à cane medetur. dysentericis, atque ischiadicis infunditur: nõnullis, vt exulcerata adurat: aliis autem ad lacessenda, quæ vlcera non senserūt.

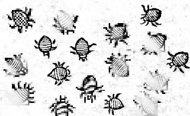
IVS PISCIVM. CAP. XXXII.

RECENTIVM piscium ius, modò per se, modò ex vino potum, aluū subducit. Priuatim ad hunc vsum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus aliis saxatilibus, nec virus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari consideratio. GARVM dictum esse à veteribus tradidit Plinius lib. XXXI. cap. VII. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci garon vocabāt, intestinis illius sale maceratis, ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò vt nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides, sed generatim de omni piscium, & carnium muria, qua hæc diutius asseruari solent. Cæterùm de piscium iure non est cur pluribus agam, cùm satis ab ipso auctore de eo proditum sit. *Nomina.* Quod Græci γάρον, Latini similiter Garum dicunt: Arabes, Muri, siue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod verò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Ius piscium dicitur: Italis, Brodo de pesci.

CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

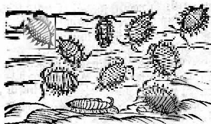
CIMICES, qui in cubilibus enascūtur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspide prosunt: vuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum vino aut aceto, adhærentes sanguisugas abigunt: triti, & vrinariæ fistulæ impositi, vrinæ angustias leuant.

Cimicū consideratio. INTER omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresque habentur, quàm Cimices: quippe qui non solùm morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt, sed etiam fœtorē adeò detestabilem, abominandúmque nobis ex se relinquunt, vt eo longè magis sensus, spiritúsque lædantur, quàm vniuersæ corporis partes, quæ ab iis fuerint ictæ. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidissimáque sint animalia, noluit tamen eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina vsum. Vtuntur iis recentiores quidam ad ciendam vrinam viuis in penis organum immissis, non autē mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse videtur: siquidem in meatum vrinarium inditi, ingressu titillationem excitant, & vrinæ vim expultricem proritant. *Cimices syluestres.* Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis victū, & locū habent, lectulariis maiores, colore viridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina vsum. *Nomina.* Cimices ita Latinis, κόρεις Græcis appellātur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hispanis, Chismes, Chimesas, & Parauelhos: Gallis, Punaises.

MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

MILLEPEDAE, quæ sub aquario vase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex vino potæ difficili vrinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis vtiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

Millepedarum vsus.

MILLEPEDAE, quas vulgò appellamu Porceletti, animalia sunt exigua, & omnibus vulgaria. Proinde non operæpretium duxi, vt plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata sunt libro II. de compositione medicamentorum secundum locos ad diuturnos capitis dolores, vbi sic inquit. Maximè etiam prosunt sub aquario vase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit Plinius libro XXIX. capi. vltimo, Millepedam animal esse è vermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aselli, & Multipedæ vocantur: Arabicè, Harna: Italicè, Millepedi, & Porcelletti: Germanicè, Esel: Hispanicè, Gallmilha: Gallicè, Cloporte.

BLATTA. CAP. XXXV.

BLATTAE eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarum consideratio.

BLATTARVM plura esse genera, auctor est Plinius lib. XXIX. cap. vltimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ vulgò vocantur Piattolle, noctu magis, quàm interdiu in cellis vinariis apparentes circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis vliginosisque ædium partibus, fœdissima quidem, nauseosaque sunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, & cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citissimæ. Lux istis aduersissima, ita vt, si nocte lumen repentè inferatur humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, vtpote quæ multùm in pistrinis versantur, intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis vermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam & hæ Blattæ nomen sibi vendicauerint. Nobis hæ vocantur vulgò Barbeggie, aliis verò Carpe. Blattarum vires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribúsque remediis morbos posse sanari, quàm iis, qui à tam fœtidis, atque execrandis sumuntur animalibus. Quæ Græcis σίλφη, Latinis, pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis, Grillen, & Heymichen: Hispanis, Rapa coua.

Nomina.

PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

PODAGRAS, pernionésque emendat pulmo marinus recens, tritus, & illitus.

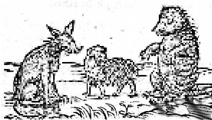
Pulmonis marini consideratio.

PVLMONES marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (vt Plinius est auctor libro IX. capite XLVII.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongiis, vrticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerunque vndis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Mirum, quòd si iis virgæ baculique perungantur, nocte facium accensarum modo lucem edunt. πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis, Latinis verò Pulmo marinus appellatur: Italis, Polmone marino: Hispanis, Natura de vieya, & Capacha de velha.

Nomina.

PVLMONES. CAP. XXXVII.

SVILLVS, & agninus, vrsinúsque pulmo impositu, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps quoque liquefactus, infusúsque aurium dolores finit.

MVLTA præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum disserit Dioscorides, quæ medicamenti vim possident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verũ cùm hæc animalia nemini nõ sint cognita non opus esse existimo, vt de iis plura dicamus. Quanquã illud silẽtio non dissimulandũ, quòd scilicet Vrsarũ partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & vndique rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat vrsinam, vt nonnulli scriptis commendarunt, & credit vulgus.

Vana de Vrsæ partu opinio.

Quando

Quandoquidē in valle Anania supra Tridentum vidimus nos prægrandē Vrsam prægnantem, ab ipsis venatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in vtero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, vt plerique existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientia. *Nomina.* πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hispanicè, Leuianos: Gallicè, Poulmons.

IOCINERA. CAP. XXXVIII.

ASINI IECVR inassatum esu comitialibus prodest: veruntamen ieiunis edendū præcipitur. Capræ verò inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dū coquitur, apertos oculos halitu eius vaporari. prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex vino potum, contra serpentium, † volucrúmque morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptū, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellit.

Iocineris lupi consideratio. PRAETER Asini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo vtuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in vniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum iis exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus: iisq; similiter, qui aqua intercutem laborant. Quanquam id probare non videatur Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud videlicet comparans, quod sine ipso componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino scripsit postea libro & capite. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos, vbi iecinoris medicamenta recenset, cùm sic inquit. Cochlearum terrestrium carnem valde probè terito, & affusis vini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum vnam aut alteram qualitatem. Quale est & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vsus autem ipsius consimilis cochleis est. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma vna cum vino aliquo dulci, qualia sunt theræum Creticum, & scybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc sunt visceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire videntur, vt quæ ex substantiæ proprietate commoditatem se exhibent, & neque calidas, neque frigidas intemperies lædant. hactenus Galenus. Cæterùm idem in simplicium medicamentorū censu, libro paulò antè citato, Canis rabidi iecur non iis præstare viribus, quibus aliquorū fert opinio, scriptum reliquit his verbis. *Canis rabidi.* Iecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere iis, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdā memoriæ est proditum. Ac scio certè quosdam, qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, verùm non illo solo. Siquidem aliis præterea remediis vsi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audiui verò quosdam, cùm illi soli fidem habuissent, postea mortuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tametsi Galenus nihil literis mandauerit, Paulus tamen id renum calculos eiicere tradidit. Dioscorides verò secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, vt Pauli codicem deprauatum esse crediderim. At ventris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem vt vanam explodens, qui ventriculo roborando ipsum exhibent. *Mergi iecur, & Venter.* Eósque item deridet medicos, qui ad idem vsurpant internas ventriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se vtrunque expertum fuisse, nec inde quicquam consecutū emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm seplasiariis ad ventriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe stomachi gallinarum, longè magis vulgum, quàm Galeni dogmata secuti: quanquam in hoc Galenus sua

experientia fretus, apertè Dioscoridi refragetur. Quod Græci ἧπαρ Latini item hepar, & iecur vocant: Mauritani, Bedib: Itali, Fegato: Germani, Leber: Hispani, Figado: Galli, Foyes.

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod est volucrum, legant, sed κτηνῶν, id est, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quæ sit vera Dioscoridis scriptura, non facilè intelligi potest, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.

GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

GENITALE cerui tritum, & in vino potũ, à vipera demorsis auxiliatur.

Genitalis cerui vires.

RASIS auctor est, Genitale cerui, præter vim, quam sibi natura comparauit contra viperarum morsus, vt etiam scribit Dioscorides, auxilio esse remorantibus vrinis, ac coli cruciatibus affectis, si vbi aqua probè fuerit elotum, ipsa statim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & iis medicamentis inditum, quæ venerem excitant, ea valentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est. Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.

Nomina.

VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE. CAPVT XL.

VNGVLARVM asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. eædẽ oleo subactæ strumas discutiũt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarũ cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanãtur.

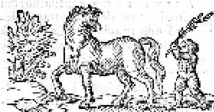
Vngularũ vires.

NON solùm Asini, & Caprarum vngulæ in medicum veniunt vsum, sed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, vt auctor est Rasis libello de LX animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat, Mularum verò mulieres infœcundas reddere. Quinetiã mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis, & accensis. Earum nomen Græcum ὄνυχες. Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chafit, Stes, & Dalef: Italicum, Vnghie: Hispanicum, Vnhas de animal: Gallicum, Ongle.

Nomina.

LICHENES EQVORVM CAP. XLI.

LICHENES sunt in equorum genibus, & super vngulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

Callorum equi vires.

DE CALLIS, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro XXVIII. capite XI. & XV. iisq; tritis, & per aurẽ cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq; quadraginta ex vino aut mulso potis calculos expelli. Cæterùm Galenus, cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdã vsurpari ad quemlibet animalium morsum. Λειχῆνες ἵππων, ita Græcis, Latinis verò Lichenes equorum nominantur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hispanis, Impigenes dellos cauallos: Gallis, Surots des cheuaux.

Nomina.

CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

VETERIS corij cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus sanat.

Veteramẽtorum vires ex Galeno.

CORIA vetera, quæ videlicet veteramentorum sunt, vsta (vt Galenus memoriæ prodidit libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tanquã scilicet hoc faciant ex antipathæa quadam. Certè quæ phlegmone obsidentur, haudquaquam iuuantur: verũ vbi sedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur. hæc Galenus. Cæterũ veteramenta prunis accensa fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad vuluæ strangulatus,

gulatus, vt mihi quoque experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neque eos modò, qui in domibus nostris oberrant, sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æstatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostræ ætatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini, cui cùm frustrà adhibita essent innumera medicamenta, ipsáque alioquin efficacissima, illud tamen magnificè præstitit veteramentorum fumus traiectorio in corpus haustus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim vipera non parua) fumi nidorem præsensit, visa est à circumstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione.

Vipera ex homine fugata.

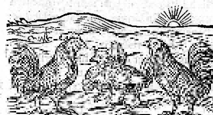
Nomina. Καττύματα sic Græci, quæ Latini Coria veteramentaria vocant: Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe vecchie: Hispani, Zepatos viegos Galli: vieux cuyrs.

GALLINAE, ET GALLI.
CAP. XLIIII.

DISSECTAE gallinæ, & adhuc calentes appositæ, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias suffice re oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quæ interiore ventriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea verò inter coquendum abiici solet) siccatur, tritáque in vino conuenientissimè stomachicis datur in potu. † Ius è vetere gallinaceo aluum deiicit. Abiectis itaque interaneis salem coniici oportet, & consuto ventre decoqui in viginti sextariis aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, crassósque, atram bilem, & strigmenta elicit: pdest longis febribus, suspiriis, articularis morbis, & inflationibus stomachi.

Gallorum & gallinarum vires ex Gal. & aliis.

TAMETSI Gallinarum ius simplex (vt Galeno proditum est libr. XI. simplicium medicamentorum) retinendi vim habeat, gallorum tamen veterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis vtuntur medici, non tantùm ipsis dissectis, & appositis (vt docet Dioscorides) sed viuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eúmque demorsis partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitularum modo in se venenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos viuos continuò apponere necesse est, donec iniectum virus penitus absumatur. Vtuntur præterea gallinarum adolescentium iure, ad æquandos corporis humores, post febrium discessum, cum saccharo, serapij modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium testes, deperditas in morbis vires mirificè restituunt: quam ob causam hecticis, & marasmo laborantibus, morborúmque diuturnitate macrefactis vtiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & venereas roborant vires. Plinius cùm de gallinis dissereret libro XXIX. capite IIII.

hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se. Ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoque sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur, quin statis horis cantent, etsi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant. Gallinæ sic Latinis, ἀλεκτορίδες Græcis vocantur: Arabibus, Degedi, siue Giaziudiuch: Italis, Galline: Germanis, Han, & Hennen: Hispanis, Gallinas: Gallis, Gellines, & Coq.

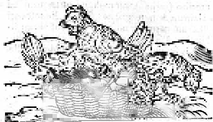
Nomina.

† Codices Græci typis expressi hoc in loco habent. ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νέου ἀλεκτρυόνος μάλιστα δίδοται ἐπικράσεως χάριν φαυλοτέρων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευασθείς. hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores vitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratū. Verba illa Ruellius, cuius interpretationē alioquin sequimur, vel neglexit, vel illegitima iudicauit, Nos verò huc ea asserenda duximus, nō solū q in vulgatis codicibus, ac antiquissimo (teste Marcello) legatur, sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscri

ſubſcribere videtur verborum ſeries,& commu nis rei vſus.

OVVM. CAP. XLIIII.

Ovvm molliculum plus alit ſorbili,& durum plus molli, Luteum oui cõrra oculorum dolores vtile eſt : inaſſatum ſedis inflammationibus prodeſt, cum croco,& roſaceo:& condylomatis cum meliloto:cum vua autem fruticis eius,quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, vt cibo aluos ſiſtat:per ſe etiam offerri ſolet. Candidum oui crudum refrigerat: ſpiramenta cutis occludit : inflammationes oculorum infuſum lenit : ambuſta, ſi ſtatim eo perungantur,puſtulas non ſentiunt:faciem à ſolis aduſtione tuetur: fronti impoſitũ cum thure fluxiones arcet, auertitque: inflammationes oculorum lana exceptum, addito roſaceo , melle, & vino mitigat : vtiliter contra hæmorrhoidis ſerpentis morſus crudum ſorbetur: ſummè tepidum prodeſt veſicæ roſionibus, renum exulcerationibus, gutturis ſcabritiæ,reiectionibus ſanguinis,deſtillationibus, & thoracis rheumatiſmis.

Ouorũ conſideratio. De gallinarvm tantùm ouis hîc locutum fuiſſe Dioſcoridem, credendum eſt: quippe quæ ſint cæteris præſtantiora, eorũmque ſit tum in cibis,cùm in medicinis præcipuus vſus. Nam quemadmodum teſtatur Galenus libro III. de facultatibus alimentorum , & Hach Arabicus in ſuis diætis, gallinarum oua gratioris ſunt ſaporis, ori iucundiora, pluſque afferunt alimenti,quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore,recreant, ſemen prolificũ augent, & vires ad coitum ſuppeditant. Quæ omnia eò præſtant efficacius , quò recentiora ſunt,& à gallinis edita, quæ prius admiſſarios gallos ſuſceperint:quandoquidem (vt Galenus inquit) recentia veteribus plurimùm præſtant: quippe optima ſunt recentiſſima,peſſima , autem vetuſtiſſima. Secundum locum ſibi vendicant à perdicibus, & phaſianis edita,quanquam gallinacea viribus non excellant. Deteriora verò ſunt anatum, anſerum, gruum , & reliquarum aquatilium : aggrauant enim ventriculum, ſuccum craſſum gignunt, & ægrè concoquuntur , tametſi plurimum præbeant alimenti , vbi à validis, robuſtiſque ventriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida ſunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum vſum expetenda. Pauonum autem, ac ſtruthiocamelorum peſſima ſunt, ſaporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præſtat: nempe quòd illud temperatum conſtat , ori non ingratum, boni ſucci , & concoctu minimè contumax: hoc verò frigidum eſt, pituitam gignit,ægréque concoquitur. Oua variis,& diuerſis modis decoquuntur. quo fit, vt etiam diuerſum afferant nutrimentum, & ob id diuerſos in corpore pariant ſuccos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur , & horum præ cæteris, quæ tremula vocant, quòd lactis ſemicoagulati inſtar tremant. Sorbilia, quæ vt velocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur , minus ſanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indureſcunt, difficillimè concoquuntur, craſſos generant ſuccos,obſtruunt,in ventriculo marceſcunt : arenulas, & calculos gignunt : & coli, & ventriculi excitant cruciatus. Porrò ex iis,quæ extra putamina coquuntur , ea cæteris præſtant, quę integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à noſtris , quòd quaſi diſpergantur, vulgo Sperdute vocantur. Veruntamen curandum , ne hæc quoque indurentur : ſiquidem vbi duritiem contraxerint , non ſecus atque alia diutius cocta , redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo , aut butyro integra friguntur, ventriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur , conſocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum , & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum ſuper prunis torrentur,aut ignitis ſigulinis tegulis inaſſantur,aluum cohibent,difficileque concoquuntur. Et hæc ſufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterùm quibus,quantiſque oua in medicamentis polleant viribus, retulit Galenus libr. XI.de ſimpl.medicam.facultatibus, ſic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias vtimur, ex numero eſt medicamentorũ minimè mordicãtium.Itaq; vtendum eſt oui albumine non tantùm ad oculos,verùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis,vt ſunt omnia ſedis, ac pudendorum vlcera maligna. Miſcetur quoque vtiliter medicamentis profluuium ſanguinis ex cerebri membranis ſupprimentibus,quæ nimirum citra morſum illinuntur,atque adſtringunt. Sed & ad vlcera

cera rebellia miscetur iis, quæ absque morsu ea possunt desiccare: cuiusmodi est medicamen pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porrò & ipse vitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis videlicet aut lixis, aut assis. Verùm id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur, & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, vt iis quæ ex meliloto constant, sedi applicādis. Crudo verò ouo toto vtimur admisto rosaceo ad palpebrarū, aurium, mammarúmq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quóvis modo euenerint aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorū tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones ventris desiccat. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut cœliacū affectum conueniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendúmque ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochlearum integrarum vstarum. Apta quoque & vuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est vtile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum vitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: iis vero, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod vocant: id quod in aqua eo vsque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatque. Eadem ratione stomachi, ventris, intestinorum, ac vesicæ medetur asperitatibus. hęc Galenus. Cæterùm oleum, quod è vitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & vitiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisq; sanat. Quinetiam vlcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atque vlceribus: item ambustis vtiliter illinitur: cerebri contusas mēbranas putrilag ne affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, vt nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ouis præterea omnibus volucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omn bus, præterquàm phocæ, delphino, & aliis nonnullis. Gignuntur item ex iis & è terrestribus quædam, vt crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, vipera excepta. Verùm, vt Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex vitello nascitur, informaturque, ex albumine verò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. VI. cap. III. de historia animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subiiciunt. Siquidem exempto quandoque fœtu, die vno, atque duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli visceribus magnam vitelli partem inuenerunt in corpus assumptam. Testudinum oua, quanquam diutius elixantur, nunquam tamen eorum albū concrescit, quanuis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo, testudines statim oua non edere cùm testa obducuntur, quemadmodū volucres, sed postquam omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: nanque mihi quandoque contigit dissecuisse testudinem, quæ vtero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimāt. Ouum quod Latini, ὠὸν, Græci vocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein, & Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis, Oeuf.

Ouorum partes, & cocturæ varia.

Ouorum vires ex Gal.

Oleum ex ouorū luteis.

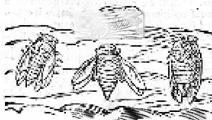
Animalia ex ouis orta.

Oua testudinum.

Nomina.

CICADAE. CAP. XLV.

CICADAE, quæ inassatæ manduntur, vesicæ doloribus prosunt.

CICADAE passim in Italia cognoscuntur, atque adeò mihi vulgaris notitiæ sunt, vt sæpe æstate assiduo cantu messores, agricolas, ac viatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. XXX. de historia animalium, & Plinius libro

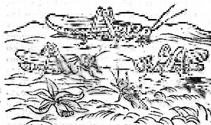
Cicadarū consideratio.

libro xi. cap. xxvi. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest, Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouissimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemque nouissimæ prodeunt, & primæ intereunt. Sunt que canunt præcinctu diuiduæ, siue minores, siue maiores sint: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo vites eriguntur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra vermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra vocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimæ sunt, anteaquàm cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in vtroque genere, fœminæ verò silent. Vnum hoc animal ex iis, quæ viuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, vnde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, vt minus vmbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde vbi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in vmbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiamnum regionibus. Quo factum est, vt crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriūdus, frigidissima regione ad arcticum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme verò ad hypocaustorum fornaces plerunque stabulantes: cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis vescuntur, quemadmodum & gentes ad orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex. Cicadarum vires descripsit Galenus libro xi. simplicium medicamentorum, sic inquiēs. Sed & cicadis siccis quidam vtuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantque aut tres, aut quinque, aut septem, per intermissionem videlicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta vesica est. Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis, Cicale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis, Sigale.

Albertila psus. — *Cicadarū vires ex Gal.* — *Nomina.*

LOCVSTAE. CAP. XLVI.

LOCVSTAE odoris suffitu vrinæ difficultates adiuuant, præsertim quæ fœminas malè habent. earum carnes nullo sunt in vsu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex vino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde vescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCVSTAE omnibus notę, varia pro morum, & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verùm herbis, & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus vniuersa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro v. cap. xxviii. de historia animalium, qui mares sunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares vacant: ac vniuersæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita vt quasi fauus esse videatur. Hinc vermiculi speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua disiecta emergunt locustæ, ac euolant. Tam mollis fœtura hæc est, vt ad tactum leuissimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu veris, & statim à partu moriuntur, vermiculis circa collum innascentibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoque eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisque: pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosque tractus permeant (vt Plinius inquit) diráque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infestant tanta sanè multitudine, vt solē obumbrent solicitè suspectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras. quòd non modò vniuersas cùm segetes, tum herbas deuorent ad radicem vsque, sed & radices ipsas regerminare prohibeāt. Huius rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore voluēte anno domini M. D. XLII. ex paludibus Mæotidibus profectæ, non solùm vniuersam Pan

Locustarū consid.

sam Pannoniam, maximámque Germaniæ partem, sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentium pernicie: siquidem omnem segetem, omnémque virentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, vt Leuitici x I. capite legitur, à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam iis ex syluestri melle victitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui velint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij verò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certo crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimũ, hisce Locustis animalibus victitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponens diui Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenaica regione (vt Plinius est auctor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò oua obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus vagatur id malum. In India ternũm pedum longitudinis esse traduntur, adeò vt fœminarum crura serrarum vsum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες: Latinum, Locustæ: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanhotes grandes: Gallicum, Locustes, & Sauterelles.

Locusta in cibis.

Nomina.

OSSIFRAGVS.

CAPVT XLVII.

VENTER eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

Ossifragi consideratio.

VARIA admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidè Aristoteli volucris est aquila maior, colore cinereo, albicāte. Probè hæc fœtificat, & viuit. Pia, & benigna est: nõ enim suos tantùm nutricat pullos, sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido eiecerit, antea quàm adolescant, quòd inter se cibi auiditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis valet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. x. capite III. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isque ab eodem proditur ex haliaëto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea videtur auis, quam idem libro XXIII. Arabica voce appellat Kirij, cùm sic inquit. Kirij auis est præda victitans bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens non solùm suos, sed & ab aquila abiectos tædio nutriendi. hæc ille. Qui vel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, vbi ita scribit. Quintum autem aquilæ genus est paruulum valde, & à quibusdam vocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, vt ex iis confractis medullam sugat. hactenus Albertus. Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quòd Aristoteli Ossifragus non sit genus aquilæ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, vt in hac historia Albertum hallucinatum esse credam, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Nanque marina illa clarissima aquila vocata (vt Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atque oscitanter fortasse Aristotelem legisse. quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint visus, nullam ij cum Ossifrago cognationem habere videntur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo ossifraga pro osina legebatur, iandudum credidimus ossifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens visitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis vulgò vocatur Agrotto. Sed cùm posteà animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atque aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non ossifraga, vt vitiosè in alio, scriptum erat, cœpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, vt in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Auis, quæ Græcis φήνη, Latinis Ossifragus nominatur.

Alberti, & Plinij lapsus.

Nomina.

GALERITA. CAP. XLVIII.

GALERITA auicula est parua, apicem in vertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

Alaudarum historia.

Alaudarum (vt memoriæ prodidit Aristoteles libro IX. capite XXV. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, verùm colore simile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, vermiculis victitantes, decidentibusq́; seminibus. Mares suauiter canunt, primæq́; sunt aues, quæ æstatem cantu pronuntiēt. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, vt sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo. Quæ auis Græcè κορυδαλλὸς, Latinè Galerita, & Alauda vocatur: Arabicè, Hanabroch, seu Kanabroch: Italicè, Lodola: Germanicè, Vualdtlerch: Hispanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.

Nomina.

HIRVNDO.

HIRVNDO. CAP. XLIX.

Dissectis crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in ventre eorum lapillos offendes: è quibus duos, vnum colore varium, alterum purum eximes: ij priusquàm terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, vti ficedulæ, in cibo, aciei visus medicamentum præbent. Tam pullorum, quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ, & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum historia.

Hirundinum tria habentur genera: vnum nostra tecta subit: alterum vetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium verò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (vt Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente vere ad nos aduolant, & martio plerunque mense nostras ingrediuntur ædes: ibíque è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atque vbi vltimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, vnde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento iis visum reddentes. Quinetiam experientia compertum est, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent. Hirundinum verò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur. Cæterùm vires Hirundinum recensuit Galenus libro XI. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Hirundinibus quoque vsi sunt multi, comburentes videlicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum omnes quicunque in faucibus atque columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum visum hoc cinere nonnulli. Alij verò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent. Auis χελιδὼν Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schuualb: Hispanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.

Chelidonia.

Hirundinum vires ex Gale.

Nomina.

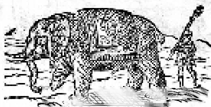
EBVR. CAP. L.

Eboris scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringēdi ebur obtinet.

Elephantorum historia.

Omnibvs sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octaui pluribus capitibus: tametsi non

omnia, quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Aphrica vltra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit. Ij quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, vt omnium ferarum mitissimi, & placidissimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, vt is verum præbuit exemplum, quem Roma vidit Leonis decimi Pont. Max.

æuo, etsi rarissimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures verò vndique duûm palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longissimum habent, concauum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus vtuntur. Os gerût pectori proximum, vt quod cum suillo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi venales conspiciuntur Venetiis in publico foro vulgò Marceria dicto, ac in aliis Italiæ emporiis) qui proni cuspide deorsum vergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine duûm, triûmve palmorum, quos callosa materia obducit: vngulis quinque circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura iis magna, ac fortia, neque (vt quidam imperiti existimant) vno tantùm osse constant indiuisa, sed genua flectunt, vtpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (vt refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) vt eos, qui deferri volunt, suscipiant genua submittunt, seséque erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarissimis setis referta. Quocirca haud facilè se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab iis se vindicent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, vt arctatis in rugas repentè cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi lacessiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeò in sublime iaciunt, vt priusquàm in terram decidant, soffocentur, & pereant. Ad hæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non cô-

Error quorundam.

prehendat: etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit vasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neque vlla tam ingens est arbos, quam ij promuscide nô prosternant, frangant, ac dilacerent. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conscendere non assueuere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus nô assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti sunt, vt nullis habenis cohiberi possint. quo fit, vt liberi incedere dimittantur: verùm cùm maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonem intelligant, idcirco verbis facilè reguntur. Adeò conspectum ignem expauescunt, vt eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab iis non cognita, qui eius Elephanti curamgerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater vxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine versati sunt: nam vbi bellica tormẽta ignem eructantia conspexisset, magnúmque, ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, vt nunquam cohiberi voluerit, donec vnà cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti nô coeunt neque gignût, nisi annum vigesimum agant, vt auctor est Aristoteles lib. VI. cap. XXVII. de historia animalium. Qua in re Plinij error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam vnius tantùm fœminæ coitu vtuntur, eámque cùm vterum gerentem viderint, non amplius tangunt. Quantum verò temporis vnaquæque fœmina vtero gerat, haudquaquam sciri potest: quòd Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coëant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cùm natus est, cernit, & ambulat. Viuere Elephantos (vt inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum, vel septuagesimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes sunt. Gaudent amnibus maximè, circaque fluuios vagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religionem præ se ferunt: solem nanque, ac lunam venerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendũt, ibique lauantur: mox purificati genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos

Plinij lapsus.

phantos pollere, vt maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere voluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit verò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à venatoribus circumuentos, cùm sciant prædam solùm in dentibus suis ab illis expeti, dentibus vehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædáque se redimere. Quod facilè crediderim vanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quòd fiber viso venatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt: mitescunt autem arte, vt pleraque alia fera animalia. Item si parui, & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & verberibus, præsertim si aliis domitis, qui tumultuantem coërceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari possint, quales in Senega (vt in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis venales spectari possunt in compluribus Italiæ vrbibus, veluti Romæ, Venetiis, Mediolani, & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quę ad humanum vsum accommodantur. Hinc itaque fit, vt nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, vir alioqui rerum peritus, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè verum reperiri: atque illud, quod vulgò eius vice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse. quod in hoc erret euidentius, quàm vt à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propinetúrque ex lactucæ seminis cremore, aqua, in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantheyn: Hispanis Diente de elephante, Aut Marfil: Gallis, Yuoire.

Eboris vires. — *Nomina*

SVILLVS TALVS.
CAPVT LI.

SVIS talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus coli longisque torminibus medetur.

TALVS in animalibus os illud vltimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀστράγαλος, vulgò autem os clauiculæ appellatur, de quo non est operæpretium est, vt plura dicamus. Nomina subiiciam. Græcum est ἀστράγαλος ὑὸς, Latinum Talus Suillus: Italicum, Talone del porco: Hispanicum, Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum, Talon de porceau. *Nomina.*

SVILLVS TALVS.

CERVINVM CORNV.
CAPVT LII.

CERVINI cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, regio morbo, & vesicæ doloribus cum tragacantha, fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, vlceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, feruefactum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

CERVI animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, vt candido cuique lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quæ Aristoteles tum VI. & IX. de historia animaliū libris, tum IIII. de partibus *Ceruorum historia.*

partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque syluestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu velocissimi, & ingentibus armati cornibus. Ij cùm turgente iam venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, vt insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore vagentur in syluis. quo fit, vt conualles, & montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantáque rabie mares feruntur in coitum, vt sæpe inter coeundum fœminas declinent, atque prosternant in terram. Cùm autem maris genitale vtpote durum, sustinere non possint, fœminæ euntes, & currentes coëunt, & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atque aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in vnam tantùm fœminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem vsque. Cùm mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit. Fœtent vt hirci: facies quoque eorum nigrescit aspergine, vt hircorum. Degunt ita quousque imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab iis, qui pedibus insectantur. Quo fit, vt vbi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, mense augusto, & septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo menses. Pariunt magna ex parte vnum: sed non nullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedant: tum etiam quia cùm peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (vt nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondũ cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initiũ quoddã prætuberans, quod breue, hirtúmque est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta ad subularũ similitudinem: quamobrẽ Subulones per id temporis eos vocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (vt Aristoteles inquit) procedit numerus vsque ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis venia dictum) vsque ad vndenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se vidisse in Germania, quemadmodum, & nos vidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Gulielmum Bauariæ ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singulus vnum & viginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua postea dono, vtpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis vnum superaddant: quippe cùm longæui admodum sint, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò iis, qui vltra centum annos vixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. *Vulgaris opinio vana.* Cæterùm (vt Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem. Nam iis in pugna vtuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cùm præliis omnino cesserint. Cerui (vt etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis velut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense aprili, statuto tempore. Idq; opacis faciunt locis, vt muscarum tædio vacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi verecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inueniri nequeant. vnde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderint. A' phalangio demorsi, vel à quouis generis eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu venantium, pastorumq; fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturq; ea voluptate, ita vt alter venantium cantet palàm, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, vbi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omniũ rerũ miraculo stupens, in tantum vt equo, aut bucula, accedẽte propius hominẽ iuxta venantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittásque miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt, in demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibúsque ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traiicientibus. Nec vident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine

fine naturæ miraculo, quandoque inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atque idipsum confirmari potest non dissimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita Ceruis (vt Plinius memoriæ prodidit libro VIII. capite XXXII.) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterùm quod vita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non videtur approbasse Aristoteles libro VI. de historia animalium, vbi sic inquit. Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex iis, quæ narrantur, videmus: nec gestatio, aut incrementum hinuli ita euenit, quasi vita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re vera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiámnum ex Cæsaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur verba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco Alcibiades mortem obiit, ceruæ omnes scissa aure sunt, qua nota vel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem libro VIII. capite XXVIII. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius libr. VIII. cap. XXXIII. Cùm tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Nisi forsan posteriori æuo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (vt Plinius auctor est libro VIII. capite XXVII.) cerui monstrauere percussi eo telo, pastúque eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta vulneratis. Cerui manifesto fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus, & phoca: sed id in venulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, vt eorum viscera non modo in cibis minimè recipiantur, sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi cótineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita vt fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est venenum, adeò vt breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter vertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores iis, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni vniuersi, atque contigui solent numero adeò circiter viginti. Ceruinus sanguis (vt Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum vlcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex vino verò sumptus, venenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem vsq; exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, vt in puluerem facilè conteri possint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius vir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia venena mirificè præstat, antidotísque admiscetur, quæ pestilentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, vt facere consueuerunt. Quod Græci ἐλαφοκέρας, id Latini Ceruinum cornu vocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtzhorn: Hispani, Cuerno de cieruo, & punta de cieruo: Galli, Corne de cerf.

Aristotelis & Plinij lapsus.

Vermes in capite cerui.

Cerui vsus in medicina.

Nomina.

ERVCAE. CAP. LIII.

ERVCIS, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à venenatis bestiis feriri negantur.

ERVCAE, quibus olitores maximè inimicantur, animalcula sunt vulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoque adeò numerosæ proueniant, vt inuitis olitoribus olera cuncta vna tantùm deuorent nocte. Gignuntur (vt memoriæ prodidit Aristoteles libro V. capite XIX. de historia animalium) ex virentibus herbarum foliis, maximéque ex brassica. Primùm minus quid milio cósistit in folio: mox vermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum erucalæ afformantur. Hæ tempore succrescentes motu cessant, suáque forma immutantur, duriorique cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idque (vt Aristoteles prodit, & post ipsum Theophrastus libro V. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine obrupto, euolat inde animalia pennigera, quos papiliones vocamus. Itaq; primùm dum Erucæ sunt

Erucarũ historia.

sunt, cibo aluntur, atque excrementum emittunt: at verò cùm in aurelias transierint, nihil vel gustant, vel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodã anno peperit Hetruria, adeò vt pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, vt ex puro auri metallo factas quisq; credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarũ multitudo, vt vniuersas eroserint herbas. Quo postmodum factum est, vt vbique stirpium folia, ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs veluti viuo ac palpitãti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa vrbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac viridaria: plerunque enim in ædificiorum cauis capite ad terram verso reperiuntur appensæ. Cæterùm etsi dixerit Aristoteles, Erucas ex herbarum, olerumq; præsertim folijs ex sese gigni, absque animalis semine, visuntur tamen hoc æuo papiliones ex aureliis exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandẽ prodeunt, vt sericino Erucarum generi euenire compertimus. Vnde mihi quidem dubitandum videtur, an rem hanc diligenter perpenderit, vel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, vermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soléque addensari. quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant.

Erucarũ generatio.

Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponãtur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilẽ in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea lib. x i. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisque erucis hæc in medium protulit. Vbi verò apricis regionibus post pluuias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellãtur Erucæ. Græcè autem κάμπαι nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutices olerũ concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationẽ semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocẽt erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede vnamquanque aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes vermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referũtur, superstitiosis sunt relinquenda. Κάμπαι ita Græcè, Latinè Erucæ vocantur: Arabicè, Riapsa: Italicè, Bruchi: Germanicè, Raup, seu Holtzuurm: Hispanicè, Bruchi: Gallicè, Chenilles.

Remedia contra erucas.

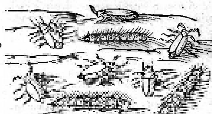
Nomina.

CANTHARIDES. CAP. LIIII.

E FRVMENTIS congestæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili vase non picato conduntur, & raro mundoq; linteo obligato ore, & deorsum cõuerso suspenduntur super aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino trãsfixæ reponuntur. Potentissimæ omnes variæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoq; corpore, crassæ, ac blattarum modo perpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ vnius sunt coloris.

BVPRESTES, ET PINORVM ERVCAE. CAP. LV.

SIMILI modo reconduntur buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ: quæ supra cribrum suspensum ferueñti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, vlcerare, calorem elicere: qua de causa admiscentur medicamentis, quæ lepras, ferosq; lichenas, & carcinomata sanant. menses ciunt pessis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd vrinam moueant. Alij pennas, pedésque contra potarum veneficia, remedio esse tradiderunt.

CANTHARIDES vulgata sunt animalia, nomine à canthare, qui Latinè scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt

Canthari dum consideratio.

Sunt in Italia frequẽtissimæ, calidioribus præsertim regionibus, vbi non modò in frumentis inueniuntur, sed in fraxinis quoq; stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesq; sunt, nam veterascentes facilè cariem sentiunt, vnde inutiles fiunt in medicamentis. *Bupre-stes.* Buprestes autẽ (vt Plinius inquit lib. XXX. cap. IIII.) nõ perinde in Italia sunt vulgares, & frequentes, sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. *Pinorum erucæ.* At pinorum erucæ numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò vireant syluæ, Ananiensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborũ ramis, & iis plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdã tenuissimis velleribus innumeris inuolucris cõtextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, vt nonnunquam conclusi vermiculi millenarium numerũ excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuissima serici velamina maximè æmulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptissima est: quare imposita confestim fluorẽ sistit. Sed de his hactenus. *Error multorũ.* Cæterùm sunt medicorũ quàm plurimi Mauritanos præcipuè sequentes, qui quotiescunq; Cantharidas medicamentis miscent, præcipiunt capita, alas, & pedes abiici, tanquã partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. XI. simpl. med. integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & iis integris ipse perpetuò fuerat vsus. Sed si responderint ij, illud nec eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis lib. IIII. de victus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus verbis eodẽ loco Hippocratis sententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaq; copiosa aqua, curatus esse visus est: quòd pars tumoris præter naturã plurima statim ad moderationem redacta sit, veruntamen non multis pòst diebus obiit. Quam ob causam medico quidam crimen ingessit, perperã data esse cantharidum corpora inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: móxque facto similiter in femore abscessu, sectoq;, multis pòst diebus hominem mori contigit. quanquã vrinarum prouocatorio medicamẽto ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum vsi sint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendũ esse existimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura sunt prędità in proprij veneni remediũ. Quod cùm accuratè perpẽdisset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit, vt facilè attestantur quæ lib. XI. de simplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit; sic inquiens. *Cantharidum vires ex Gal.* Veruntamen sufficientẽ habemus de cantharidibus experientiã, quòd in vngues psorodeis cum idoneis ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, vt toti cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus, necnon quibusdã septis, atque interim etiã iis quæ clauos, quos vocant, eiiciunt. Porrò præceptorũ meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta vrinam cientia iniiciebat. At quidã solas alas, & pedes iniiciunt, quæ aiunt esse alexiteria iis, qui corpora ipsorũ bibissent. Alii contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores sunt ad ea, quę expertũ me dixi, eæ cantharidũ, quæ inuentæ in frumento, lutea trãsuersim in aliis cingula obtinent, potissimùm si iniiciantur in vas fictile nouum, deinde ori vasis linteũ obductũ sit rarum, & vas ita teneas inuersum, vt linteum, quod cantharidibus subest, vaporem ab aceto sursum elatũ excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de buprestibus agẽs, ita subdit. Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autẽ & ipsæ animalis quoddã genus cantharidibus tum specie, tum viribus adsimile. Mox de pinorum erucis: quin & erucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampe, huius sunt facultatis. *Nomina.* κανθαρίδες vt Græcis, ita etiã Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dherarie, siue Carariha: Italis, Cantarelle: Germanis, Goldt keffer: Hispanis pariter & Gallis, Cantarides. Βουπρήστεις Græcè, item Latinè Buprestes nominantur: Arabicè, Xofostis: Italicè, Buprestì: Germanicè, Knoelster: Hispanicè, Arebenta buei. Πιτυοκάμπαι Græcis, Pinorũ erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis: Pytoriapsa, Arabibus: die vum von fichten, Germanis: Gusanos del pino, Hispanis.

SALAMANDRA. CAP. LVI.

SALAMANDRA lacertæ genus est, iners, varium, quod frustrà creditum est, ignibus non vri. Vim habet erodẽtem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum vis est exesse, & lepras abolere: similiq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle seruatur ad eundem vsum.

Salamãdra consideratio. SALAMANDRAE in agro Tridẽtino copiosæ inueniuntur, Ananiẽsi præsertim valle, iuxta semitas, & in opacis, vliginosisque locis. Incip

Incipiunt enim apparere verno tempore, atque etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores, itemque hyeme ob vrgentissima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formáque lacerto similis est, verùm capitis, ac ventris crassitudine excellit, breuiore tamen constat cauda. Illa etsi altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignauior est, hic verò contrà agilis, celérque conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles, atque abominandæ sunt, ita vt facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius libro x. capite LXVII. sic inquit.

Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquã nisi magnis imbribus prouenit, & serenitate deficit. Huic tantus rigor, vt ignem tactu extinguat, nõ alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis superposita, non secus atque, cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ tradũtur. Veruntamen in medium magni ignis, vbi flamma valentius agit, vel in fornacem proiecta, statim comburitur. Vanum est ergo credere (vt etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eóque victitare, vt chamæleon aere: quandoquidem facto periculo, igne exustam breui salamandram vidimus. Quo fit, vt scripserit Galenus libro III. de temperamentis, Salamandram ad certum vsque temporis spatium ab igne nihil pati: vri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, vt explicare nesciam, quo argumento, quáve ratione prodiderit Aristoteles libro v. cap. XIX. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem flammas, & prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari possit. Illud prçterea mihi dubium est, an idem eodem capite vera retulerit, cùm asserit in Cypro insula ærariis fornacibus, vbi chalcites lapis ingestus complurибus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas bestiolas, paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent, amotóque igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc vera essent, ea nunquã reticuisset Galenus, qui diligentissimè omnia Cypri metalla inuestigauit, ac nouit, pariterque metallorum fornaces, cùm fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratissimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus vtranque cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli, sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam videre licuit. Qua in re nesciuerim, quónam pacto Aristoteles seruari possit. Nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (vt Plinius tradit) neque est in eis genus masculinum, fœmineúmve. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu venenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua veneno inficiunt, maxima degustantium iactura. quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc veneno interiere. Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinensibus frequentissimum, capite terrestribus breuiore rotundioréque, cauda anguillarum modo, nigro vndique dorso, ventre autem rufescente, luteis maculis resperso, horrendo aspectu, æquè atque terrestre. Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα, Latinis similiter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm siue Molch: Hispanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.

Vana opinio.

Aristot. vana opiniones.

Salamandra aquatica.

Nomina.

ARANEVS. CAP. LVII.

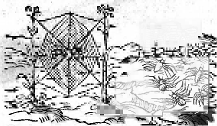
ARANEVS, quem holcum, alij lycon, id est lupum vocant, subactus cum splenio, & linteo illitus, prolatúsque vtrisque temporibus, aut fronti, tertianos circuitus persanat. Tela eius imposita sanguinem sistit, vulnera, quæ summam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Est & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, densamq; telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appensum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex rosaceo, & infusus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorum, & phalangiorum genera.

ARANEORVM, & phalangiorum (vt lib. IX. capite XXXIX. de historia animalium scribit Aristoteles) plura sunt genera. Mordax, quod in duo distinguitur, alterum simile iis, quæ lupos appellant, est paruum, varium, procax, salax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec viribus valens, neque saliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morsum. Genus secundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum est, quod non

non texit: partim maius, quod asperam, paruamque telam apud terram, aut sepes orditur, bucculis intexere solitum primordiis intus positis obseruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, vt capiat: partim varium est, quod paucam vilemque telam sub arboribus facit. Tertium genus, quod sapientissimum, lautissimúmque omnium est, nostris ædificiis latissimas contexit telas. Huius, vt equidem arbitror, hic meminit Dioscorides. Plinius araneos, qui ictu, vel morsu venenum inferunt, phalangia nominat, quorum historiam libr. x x i x. capite i i i i. diffusius enarrauit his verbis. Phalangium est Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multò maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercursantibus respersum guttis. Acerbior huius, quàm vespæ ictus. Viuit maximè circa furnos, & molas. Aequè phalangion Græci vocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangij nomine araneus, lanugino-

Phalangiorum genera ex Pli.

sus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus vermiculi duo, qui ceruina pelle conclusi, & mulieribus adalligati ante solis ortum, præstant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morsu eius, qualis à scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat aster tion, nisi distingueretur virgulis albis. Huius morsu genua labefactantur. Peior vtroque est cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneosos: etiámnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ similis, aluo nigra, guttis albis distinguentibus. vesparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput distinguente linea alba, & transuersum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius, eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Hactenus de araneis, & phalangiis Plinius. Cui subscribens Aëtius libro x i i i. capite x v i i i. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ verò apud eos, qui de noxiis bestiis scripserunt, referuntur, vt plurimum sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini vuæ nigræ similitudine, vnde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium ventrem habet, pedes verò ex vtraque parte quàm breuissimos. Alterum vero lupus appellatum, muscas perdit, eísque pascitur: ac corpus quidem habet latum, ac volubile, partes verò circa eius ceruicem incisæ sunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quòd formicis maximè assimiletur, colore est fuliginosum: corpus verò eius velut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est, & viride, stimulúmque iuxta collum habet, atque si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremò scolecium, siue vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangiis Aëtius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint visa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, vbi innumera æstate tota vagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti verò ab his variè, ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigiliis afficiuntur, plerique vomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiúntque phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam varia, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex vario horum animaliũ veneno, aut ex demorsorum hominũ temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ venenum dietim, vel horatim immutari, fierique ob hoc, vt tam variis symptomatibus vexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiámnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: veruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ.

Phalangiorum genera ex Aëtio.

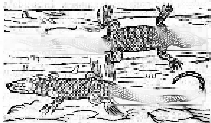
Tarantulæ consideratio.

Degunt

Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui huius insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos vidi ego nonnunquã in plateis iacentes, & in xenodochiis, qui prædictis affectibus torquebantur. *Tarantulæ remedium.* Sed mirum certè, quàm facilè huiusce veneni vis musica mulceatur. Quandoquidē (vt equidem attestari possum) auditis lyricis instrumētis, vel tibiarū sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in mediū tripudiare, & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquã tenerentur dolore. Quòd si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, nō multo pòst tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudient, donec veneni virus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat, & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, vt absque vlla sonitus intermissione, tandiu tripudient demorsi, quousque penitus curati quiescant: cùm tamē, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac aliis, quæ venenosorum morsibus aduersantur. *Nomina.* Nomen ἀράχνη Græcum est, vt Latinum Araneus: Arabicum, Hamdebut, seu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hispanicum, Arana: Gallicum, Araigne.

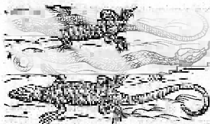
LACERTA. CAP. LVIII.

LACERTAE caput intritū, & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: varos, formicantes verrucas, & pensiles, quas acrochordonas vocant, tollit. Iecur exesis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueatur, ictis à scorpione leuamentum præstat.

SEPS. CAP. LIX.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam vocarunt, in vino pota, morsus suos sanat.

Lacertarum consideratio. LACERTAE, quæ vbiq; vulgares oberrãt, oua quemadmodū serpētes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (vt Plinius est auctor) cubitalē æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiūtur: in India verò Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudinē lacerti reperiūtur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, vt referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas. *Chalcidicarum cōsideratio.* Cæterū, quæ Chalcidicæ vocantur, in Libya, & Cypro copiosè prouenientes, nō habentur in Italia. Morantur hæ plerunq; in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidā verò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aëtius lib. XIII. Sepam inter mortiferos recolit angues, sic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorū reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: recta verò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, vniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ii, qui ab eo percussi sunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aëtius. Pausanias porrò aliter sentire videtur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in venatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit. Viperæ similis est minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo varius, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putauerim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidice historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus. *Terrantola.* Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola vulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cùm homines morsu perimat, fecit, vt mecum quandoque cogitauerim, an ea fortassis Nicandro, ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitáque cernatur. Sed hæc libro sexto, duce Deo, latius explicabimus, vbi de his, quæ morsu, vel ictu ve-

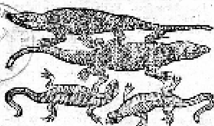
nenum emittunt, sermonem faciemus. Quæ Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hispanis, Gartixa. Quæ verò σήψ Græcè, Latinè Seps, & Lacerta Chalcidica vocatur. Italicè, Sepa, Gallicè Lezardes.

Nomina.

SCINCVS. CAP. LX.

SCINCVS aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi virium vendicasse, vt si drachmæ pondere bibantur, venerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, veneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

SCINCVS.

Scinci consideratio.

TAMETSI scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis, aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis fortua crocodilos referant, magnitudinem tamen longè minorem habent: nanq; qui ad summum adoleuerunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis vestiuntur subluteis, cæsia à capite ad caudam discurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: veruntamē ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt. sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius vtuntur seplasiarij deficientibus marinis, non sine magno fortasse hominū discrimine. Reprobat hos Fuchsius quoq; libro primo de cōpositione medicamētorum, sic inquiens. Scincus animal est in aquis degens, lacertæ magnæ simile, sed ventricosius: cauda lata, vt anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ subiiciunt, cum duabus caudis, veri non sunt, sed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Qui tamen dum aliorum errorem meritò damnat, ipse (pace viri alioquin clarissimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse videtur, quòd existimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiuliensis ager, & quę circum Vtinum ciuitatē stagnantes sunt aquæ, maximè scatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus venter, ac maculis varius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus verus non est: sed potius animal salamandræ generi adscribēdum, quòd terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quem aquatiles testudines terrestres repræsentant. ob id itaque rectè Vtinenses hoc animal Salamandram aquaticā vocant, abhorrentq; maximè, quòd inter venenata omnino reputēt. Huic sanè cùm Aegyptio scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadantenus elato: ventre lacerta non maiore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in vniuersum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: cæsiáque à capite ad caudam discurrēte linea. Talis nimirum Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro XXVIII. cap. VIII. vbi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à crocodilo aquatico squamarum seta à cauda ad caput versa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur salsi. Rostrum eius, & pedes in vino albo poti, cupiditates veneris accendunt. Vtique cum satyrio, & erucæ semine singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admistis, ita vt pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum venena, ante posteáque sumptus. In antidota quoque nobilia additur. hæc Plinius. Porrò CROCODILVS (vt refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum, ad quindecim vsq; cubita crescens: quanuis ad duodeuiginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ouum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm sexaginta, viuitq; diu, maximumq; animal minima hac origine euadit: nanque fœtus ex ouo exclusus proportione respondet, lacertorū magnitudinem æquans. Linguam adeò indiscretam habet, vt omnino ea carere videatur. Cuius rei causa est, quòd idem & terrestris, & aquatilis quodammodo est. Ergo vt terrestris, locum obtinet linguæ, vt verò aquaticus eling

Scinci Vicentini.

Fuchsij error.

Crocodili historia.

elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguã videntur, nisi valde resupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera superiorem mouet mandibulam, miniméque inferiorem. causa est, quòd pedes ad capiendum, retinendúmque inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & vngues in pedibus acutissimi, coriúmque durissimum, telis, ac sagittis minimè cedens. Interdiu plerunque terram incolit, noctu verò aquis se mergit, innatátque flumine. Duo eius esse genera Plinius est auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterum minus illi simille, multum infrà magnitudinem, in terra tantùm, odoratissimísque floribus viuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam vocant, oculorum vitiis vtilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones, vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascenres tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit, ac varos, omnésque maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil vtilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij vtriusque cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis vtriusque claritatem visus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incursauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum, excepto capite pedibúsque, elixum manditur ischiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius intestinis assignauit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat.

Crocodili genera, et vires.

Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, veniátque & ipse in medicum vsum, non ab re fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (vt Aristoteles memoriæ prodidit lib. II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera deorsum ducta ventri iunguntur, vt piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & lõgis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partésque talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipse etiam reliquæ partes paulótenus in digitos quosdam finduntur, aduncis vnguiculis. Corpus asperum totum, vt crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiparorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanque metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, vt testudinis. pallescit cùm moritur, defunctúsque colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.

Chamæleontis historia.

Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis vstum. Dextro oculo, si viuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si viuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauorésque: corpore vero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.

Chamæleontis vires.

Σκίγκος vt Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aschanchur, siue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hispanis, Stinco.

Nomina.

TERRENI VERMES. CAP. LXI.

TERRENI vermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo vrinam ciunt.

Terrenorum Vermium, & eorum olei Vires.

TERRENI vermes etiam in medicũ vsum veniunt. quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum neruorúmque cruciatus. Veruntamen aberrant plerunque myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim vermiculos in æneum cacabum, & affuso inde oleo igni ferue faciunt: quo fit, vt paruo momento ij non modo inassentur, sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm vase vitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanque hoc modo eorum succus elicitur, comburíque nequeunt. Præstat hoc oleũ ita paratũ, præsertim si vermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inũctis prius locis dolentibus oleo, ac mox superpositis vermibus in eo elixis, tusis, admistísque cum æquali cerati pondere, quod triapharmacũ vocant, ex argẽti spuma, oleo, & aceto cõflatũ. Quibus etiam cõmendauit Plinius libro XXX. cap. IX. ipsorũ vermium cinerẽ cũ melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos vermes in oleo veteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres vermes prius vino albo eloti, ac per se absque oleo vase vitreo excepti, operculato vasis ore, ne quid expirare possit, in balneũ calentis aquæ immergũtur, tandiúq; efferuescere permittuntur, donec in liquorẽ oleo similem vertantur. Præferunt quidã hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum vulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum: aut oleo, quod vitreis

organis à larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Nanque his additis vniuersa corporis recentia vulnera breui tempore glutinat, iis exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur vtiliter terreni vermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, vel absinthij decocto: adduntúrque in electuariis ad idem paratis, vt Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (vt idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt.

Nomina. Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis, vermes terreni: Arabibus, Charatin: Italis, vermi terrestri, & Lombrichi: Germanis, Regen vurm: Hispanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.

MVS ARANEVS. CAP. LXII.

Mvs araneus dissectus, & impositus, sui morsus veneficia luit.

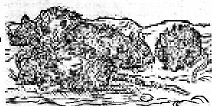

Aranei muris consideratio. Araneus mus (vt Aëtius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os verò sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in vtraque maxilla: quo fit, vt quatuor dentium ordines habeat. Quibus vtique notis abunde respondent ij, à quibus picturam, quam hîc damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander in suis theriacis, dixitque perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum, poeticúmque censemus: tametsi non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huiusce succurrant morsibus. Scribit Plinius lib. VIII. cap. LVIII. mures araneos vltra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in vniuersa reperiantur Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes visuntur. Nihilominus incolæ inter venenata non habent: id quod fortassis & cæli, & solis temperamento euenit. Siquidem nec scorpiones ibidem exorti ictu venenum relinquũt, vt in eorũ mentione superius diximus.

Nomina. Μυογάλη Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziss mauss: Hispanicè, Murganho: Gallicè Musaraignes, vel, Musets.

MVRES. CAP. LXIII.

Mvres, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis vtilissimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

Murium consideratio. Mvres diuersorum sunt generum: siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiũtur: sunt etiamnum aquatiles marini. Verùm primùm de iis differentes, qui nostris in domibus oberrant, quique etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis verba referam, qui libro VI. de historia animalium, cap. vltimo sic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in vase miliario aliquãdo occupata, paulò pòst reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim cõpluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, vt parum ex vniuerso frumenti relinquatur: tam cito absumitur, vt nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines vincere, vel suffiendo, vel sues, vt latibula effoderent, admittendo, non possent. Quinetiam vulpes eos venantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium vincit, nisi imbres: iis enim quàm primùm intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur, Sunt qui vehementer confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptiis muribus prædurus, ferè vt erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & Glires.

Glirium consideratio. Idcirco (vt Plinius auctor est libro XXXVI. capite primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi vetantes, Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, vel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exube

exuberantia ventriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; cótumaces existant. Notatum nó congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubát, rursus æstate iuuenescunt. Montibus Goritiési agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis syluis maxima est horú quandoque fœtura. Quo fit, vt numerosi à venatoribus capiantur, præsertim cùm fagina glande abundant syluæ. Exeunt venarum nocte, & arbores suffientes, in quibus stabulantur, sic eos stupefactos innumeros capiunt, adeò vt iis repletis saccis domum plerunque redeant, quos postea excoriant, & impositos præ nimia copia cadis sale, & muria asseruant, quemadmodum pisces. Horum caro iis vtiliter estur, qui canina laborant fame: nanque exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Discoquitur Gliris caro detracta pelle, & intestinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atque ita asseruatur, quòd constet deplorata aurium vitia eo remedio sanari.

Agricola error.

Georgius Agricola, vir aliqui doctissimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortasse veros glires non viderit neque cognouerit, non sine magno errore putat in libello, quē subterraneis animalibus dicauit, Sciuros à villosa cauda, qua se operiunt & inumbrant, ita vocatos, Glires esse. Sed quòd hæc duo animalia inter se maximè differant, omnibus notius esse arbitror, quàm vt pluribus exponi debeat.

Murium montanorum consideratio.

Porrò MONTANI mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam nonnunquam superant, cruribus non vsqueadeò longis. Capite leporem referunt: verùm tam breuibus auribus sunt, vt vix supra pilos appareant. Pilo vestiuntur vario tassi modo, oblongo. Breuem habent

MVS MONTANVS.

caudam, & pedes acutis vnguibus armatos. Hyeme admodum pinguescunt: & obesi fiunt, ita vt aliquando monstrosè intumescant. Hi Ananiensibus, Phœbeisque montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, vocanturq; vulgò corrupto vocabulo Marmontane, quasi Mures montanos dixerint. Erigútur sæpius vrsi modo, anterioribus pedibus veluti manibus, cibum ori ministrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis instar, sed longiores, atque acutiores, quibus sæuissimè mordent. Sed mirum est (ego enim qui periculum feci, id certò testari possum) quòd si acutis forcipibus secentur, vna tantùm nocte renascuntur. Domi retenti si iuuenes sint, exuta quadantenus feritate mitescunt, sed vtensilibus damnum inferút: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & destruant. Hyeme delitescunt, fœno ac paleis, in aceruum congestis plerunque se condentes. Dormiunt integris mensibus, quemadmodum & glires. In montibus viuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore se tueantur. Exterrefacti acutissimè vociferantur, ac sibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes syluestri, & graui quodam odore adeò spirant, vt quibusdam nauseam moueant. Quo fit, vt sale, & muria asseruati tum odoris grauitatē, tum etiam exuperantē humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm sale conditi concoctu admodum contumaces existant, ventriculo laborem inferant, corpusque vniuersum excalfaciat. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd cótractos molliat & restituat neruos.

Murium alia genera.

Sunt verò & alia quoque murium genera, nempe Ponticum, Lassicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouinciisúe cognominata. Ponticus pilo est niuei candoris, sed superiore caudæ parte saturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. corporis magnitudo illi vt sciuro. insectatur aues & mures. Hunc sane id esse censemus, quod Armellinum vocamus. Lassicus pilis vestitur in cinereo candidis, ventre tamen albicante: est Pontico paulò maior. hunc Varium appellamus. Noricus corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus. breui constat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, verùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamē compluribus intercursantibus pilis. capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatē ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm murium stercus (vt in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus vtiliter illinitur. Quinetiam per se potum, vesicæ lapidem comminuit.

Nomina.

Μῦς ita Græcis, Latinis verò Mures appellantur: Italis, Topi: Germanis, Mauss: Hispanis, Ratones: Gallis, Soriz.

LAC. CAP. LXIIII.

Lac generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum, & intestina † inflatione vexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è viridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali crassitudine, quod vngui instillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte vescitur: inde stomacho accõmodatissimum reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem vsqueadeò vtile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, ventri magis idonea: sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, veratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne ventrem, & stomachum subuertit: quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipuéque candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis interaneorum, vesicæ, & renum: foris verò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & viriatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis addimidias, vlcerosas vẽtris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod vbi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia volumus deiectionem moliri, vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantiis, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramóque ficulneo recenti mouetur, insparsis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariúmque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla singulis, vsque ad quinas. ita vt intercedentibus spaciis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, vstionésque, ab exitialibus medicamentis factas: vti à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio: aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisque. Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuásque stabilit. Fluxiones alui, si vlcera sentiantur, tenesmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit. per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut halicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ vuluæ immititur. Humanum lac dulcissimum est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: cõtra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis vtile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & neruorum vitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, vt ostendimus, schistũ præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra venena antidoti vicem obtinet: abortus mortuos expellit.

CASEVS. CAP. LXV.

Casevs recens sine sale sumptus alit, stomacho vtilis est, & facilè in mẽbra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit. illitus, oculorũ inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui verò recens salitus est, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium ventri, interaneísque exhibet. Vetustiore sistitur aluus. Sero, quod à caseo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ea virus redolet, magnopere alit, bubulóque proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO.

CAPVT LXVI.

E lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillum est. Fit & ex caprino, agitato in vasis lacte, donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: vnde largius epotum, ventrem resoluit: prodest, vbi oleum non adfuerit, contra venena. Cum melle si infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Contra inflammationes, & duritias vuluæ, quod nec virus resipit, nec vetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi solet, quæ pus mouent: vtile præsertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, vesicæ ceruix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aspide percussis vtilissimè imponitur. Recens obsoniis additum olei vicem pensat, & adipis vice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fictilique operculato, quod supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna pòst deraditur ad vsus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & vlcera celeriter ad cicatricem perducit.

LAC.

Lac est benigni alimenti superfluum in fœminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentiis: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ, variam consequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates disseram, cuius hac tempestate tam in cibis, quàm in medicamentis est vsus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininum. Et quanuis veteres vsi fuerint tum camelino, tum etiam equino, cum tamen in Italia, ac in aliis conterminis regionibus, quòd sciam, eorum nullus sit vsus, hæc tanquam superuacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccius sit. His crassius est ouillum, minúsque serosum. Bubulum deinde, bubalinum, præter id quòd admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem libro x. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, & caprino butyrum confici referat. Ego nanque ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porrò asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit. Probatur in vniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo visitur, pellucidum, ac clarum

Lactis cõsideratio.

Lactis probatio.

ac clarum, non viride, non luteum, nō nigrum, nec aliquo liuore suffusum: odore suaui, syncero, minimè graui, aut viroso: sapore quidem dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia media inter crassum, & tenue, ita vt eius gutta vngui instillata non defluat, sed in sua sphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium sanè præstantissimum erit, & in cibis optimum. Contra pessimum præbet alimentum, ventriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit, quódque ex morbosis animalibus emulsum fuerit, vel etiámnum ab iis, quæ reprobatas, venenosasq; plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus libro III. de facult. alimentorum, quòd si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omninò aluus illi fluet. Optimum datur vtiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, & denique vbi ventriculus excrementis vacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppressis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & iis præsertim, qui lacte, & eduliis lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantóque maior inde sequitur noxa, quantò crassius lac assumptum extiterit. Eáque propter citato loco inquit Galenus. Lac, quod seri plurimum habet, etiamsi semper eo vtare, nullum prorsus periculum adfert. Quod verò huiuscemodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem crassitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius vtuntur, est periculosum.

Lactis facultates.

Cæterùm vt lac, quod bibendum est, prosit, hæc præterea adsint oportet, lac nimirum recenter sit mulsum: aliquid mellis, sacchari, aut salis admistum sit, ne in ventriculo concrescat: tantúmque ex eo sumatur, quantum concoquere valeat ventriculus. A' cibis etiam omnibus, & vino, posquàm assumptum fuerit, abstinendum est, quousque à ventriculo secesserit, minimèque exercitio vtendum est. At quoniam lac dentes inficit (etsi Dioscorides contrarium de asinino scripserit) eo statim ebibito, vino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem inmisto coagulo concreuit, quanquam verno, ac æstiuo tempore, mensis frequentissimè expetatur, tamen angustiam parit, ventriculum opprimit, caput vaporibus replet, ægrè concoquitur, & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq; in cibum veniat, primum omnium ingeratur: siquidem vltimo loco sumptum (vt fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præsertim, cerebrum auget, corpus impinguat, siccam & asperam tussim lenit, venerem roborat, vrinæ ardoribus subuenit, dissoluta corpora reficit, probi multique est alimenti, bonam facit aluum, facilè in sanguinem vertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum.

Lactis bibendi ratio.

Lactis coagulati vires.

Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabrescere faciat, potum verò emortuos educat fœtus, vt nonnullis proditum esse scribit Dioscorides, reprobat Galenus libro x. simplicium medicamentorum. Butyrum præterea (vt loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in mediis nimirum corporibus secundum duritiē, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes complures illo prorsus solo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquā fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus. Sed & in ventrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idque in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, verùm minus educit: plus verò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine id, quod vulgò Romæ, ac in vniuersa ferè Italia Capo di latte appellāt, mensis plurimùm expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuero ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd ventriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo, nutrimentum eiicit, anteaquàm concoquatur, vapores in caput mittit, & crassum generat succum. Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam ventriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius asseruatur. Nanque vetus, qui quòd linguam parumper vellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, vt plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cùm neque ad concoctionem, neque ad mouendam vrinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Itaque cùm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conijciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam: verùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore

Butyri vires ex Galeno.

Caput lactis. natas, his pane

Casei consideratio, & facultates.

tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum vtiliter posset accõmodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo vnitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est. nam rupta sponte sua cute absque incisione videlicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium cõparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum vsus est inueterato: atque vbi tunc quoq; idem percepit commodum, sæpius deinceps vti perseuerabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui verò nec recens, nec vetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers læsionis, minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus. Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris cõmendauit libro III. de alimentorum facultatibus, ita nec mihi sanè vitio vertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostros Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui vulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim vniuersæ ferè Hetruriæ coaguli vicem præstant: quo fit, vt senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarũ lacte, mense septembri, recénsque estur. Hunc vulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, aliisq; primatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus vbiq; nostrates referti sunt colles, iiq; præsertim, qui non longè distant ab vrbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiórque existat, est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus verò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus, inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cùm statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis vinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem priuatim vulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci vescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substantiam habeat admodum pinguem ac lentã. *Recotta vires.* His accedit, que vulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus ventriculum vexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defloxionibus obnoxiis, sitim sedat, somnum conciliat: veruntamen obest ventriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat. Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substãtia. *Seri vires ex Gal.* Hoc (vt Galenus inquit lib. X. simplicium medicamentorũ) extergendi potentiam possidet, sumiturq; subducẽdi ventris gratia, ac per clysteres iniicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis vlcera, quæ sanie infestantur acri, vice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solẽt ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo vtimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes. Prætulit Mesues serũ, *Ex Mesue* quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarũ, in laudatis pascuis, vitiliatium, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & vsque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluũ absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atrã ab exustis humoribus genitam deiicit: quo fit, vt mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus; & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua inter cute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur vtiliter febrientibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiámnum vitiis in cute à bile, & perustis humoribus emergẽtibus. Quare lichenibus, vitiliginibus, alphis, psoris, leprisq; admodũ conuenit. hæc Mesues.

Lactis facultates ex Gal. Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, vbi ita scribit. Lac vbi aliam quampiam exiccantem facultatẽ habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionũ. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi iniiciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos vocant κάχληκας. Et lac eousque decoqui debet, dum pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est vtile: præterea ad hypopia, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris extrinsecus, vbi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cũ rosaceo, & ouo, phlegmonas eorũ cõcoquet. Sed hoc esto lac mulieris recẽs ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & vtero

vlcera

vlcerato tum per sese, tum iis medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, vtiq; citra morsum curantibus, & vbi in sede vlcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad vlcera pudendorum vtimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationẽ, siue mor sum, siue ob malignitatem. Eaq; propter & cancrosis applicatur vlceribus, medicamentis anodynis cõmistum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constat. Et quid attinet commemorare, quòd ore cõtentum, collutum, gargarizatumq; vel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonsillas, & columellã, & antiadas phlegmone affectas admodũ mitigat, & proinde anginam. Atque vt semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multò magis, vbi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi videntur etiã medici ad venena, quæ erosione interimunt, lac dari suadere, velut & lepus marinus interficit, & cãtharis. Sed & sunt, qui exhibent iis, qui aconitum, & thapsiam sumpserint. Sed hæc ex ratione fecerunt.

Nomina. Quod Græci γάλα, Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hispani, Leche: Galli, Laict. Caseus verò ita Latinis, τυρός Græcis vocatur: Arabibus, Lubon, seu Giebẽ: Italis, Cascio: Germanis, Kesen: Hispanis, Queso: Gallis, Formage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur. Italicè, Siero: Germanicè, Molkeu: Hispanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod deniq; Græci βούτυρον, Latini similiter Butyrũ nominãt: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, & Anchen: Hispani, Manteca: Galli, Beurre.

† Illud hoc loco non prætereundum duxi, quòd in Græco codice manu scripto non φυσητικὸν, hoc est inflationẽ pariens, sed φυσικὸν, id est, naturale legatur. quòd lac potius stomachum iuuet, quàm inflatione vexet: id enim innuit verbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse videtur Serapio, quippe qui ex Dioscoride ita transcribat. Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librariorũ lapsus ob vocum similitudinem.

LANAE, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

Svccidae lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniũt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: siquidem facilè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim œsypum vocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarúmque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, vruntur. Nec secus fimbriati marinarũ purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigãt, eodémque modo vrunt. Alij in fictili oris patuli, verucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatásque lanas, oleo ita suffusas, vt ne stillare quidem possint, assulis tedæ subiectis, & eisdem, lanisque permutatim interstratis, leuiter succendunt, & vstas tollunt. Quòd si è teda pix, pinguitudóve vlla profluit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta. cinerẽ in labellis, aqua addita, manibus confricant, & considere patiuntur: idque sæpius, mutãtes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum vocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parãdi ratio hæc est. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnóque impetu ligula, vti respumet, agitatur, aut lignea rude validiusculè conturbatur, quo largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & considente pingui, quod supernatabat, collectóque in altero fictili vase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterum mari perfunditur, & de

& demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum cõsumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusáque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atq; pingue, candidúmque spectetur: tum in fictili vase conditur. verùm omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & sordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo vase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, vt diximus, lauant: colatúmque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidũ fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouámque adiiciunt. Melius est læue, radicula non curatum, quod succidarum virus oleat & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens, veluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet vlcera, & emollit, præsertim sedis, ac vuluæ, cum meliloto, & butyro. In vellere appositum menses, & partus euocat: vlcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: cõtra erosos angulos oculorum, scabiosósque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, vti demonstrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

Cvm Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Græci Oesypum appellant, & officinarum vulgus Isopum humidam vocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, vel adiiciendum esse putemus. Cæterùm ἔριον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis, Schmutziguuolé: Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod verò Græcè οἴσυπος, Latini item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab, siue Iusaratab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido, Gallicè, Gresse de la laine sorge.

Nomina.

COAGVLVM. CAP. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex vino, venenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur. sanguinem in grumos concretum discutit. Post mẽstruas purgationes appositum vuluæ cum butyro, præstat mulieribus, vt concipiãt: potum verò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, priuatim cœliacis, dysentericisque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubalique coagula, similes naturas sortiuntur: contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto conuenienter assumũtur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei vires repræsentat: comitialibus, strangulatis vuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit vituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa, coagulũ omne dissipata cogit, & coacta dissoluit.

Animalivm coagulum (vt Aristoteles memoriæ prodidit libro III. capite XXI. de historia animalium) lactis substantia est: quippe quod in eorum ventriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata vtrinque lepus. Quò vetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè

Coaguli consideratio.

præcipuè potest: atque etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quod autem leporinum coagulum sanguinem reiicientibus conueniat, vt Dioscorides scribit, minimè quidem probare videtur Galenus libro x. simplicium medicamentorum vbi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in ventre coagulatum dissoluere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino, sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in ventre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: verùm non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderunt. cæterùm nec alium quen quam eo vsum noui, nec ipse sum ausus acri vti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ad dysentericos, & cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam vires obtineat castorij. Verùm quæcunque proditum est, quodque coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Eius nomen Græcum πυτία: Latinum, Coagulum: Arabicum, Anfea, Anfhae, seu Anfhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lypp, Kymn lypp, & Kaeß lypp: Hispanicum, Coalho: Gallicum, Presure.

Coaguli facultates ex Gal.

Nomina.

ADEPS. CAP. LXIX.

ADEPS anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vuluæ vitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, vuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter vase, flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco vehementer frigido reconditur, & ad vsus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis vicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectúsque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & vrsinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cœlesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindéque noua aqua abluitur: cæterùm fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur: eliquatúsque, colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum virus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam trāsfunditur. vbi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusq́; fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumq́; ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (vt in suilli mentione dictum est) exemptis, pilæ emolliendū tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua: donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem coniicito, & adiecta aqua, vt superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cúmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratúmque, vt in suilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem seuum, renibus maximè detractū, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm verò dissolutum fuerit, in fictilem

fictilem ollam coniiciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, proluendũ, decoquendũ, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumq́; detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendũ, opertumq́; soli interdiu credendũ, vt ad cãdorem reducatur, & odoris virus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisq́; tunicis, fictili nouo, postquã exiguum salẽ insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquã excolato: & vbi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaq́;, donec quàm optimè elotum videatur. Rursus in olla cũ pari modo vini odorati decoquito, & cùm iterũ efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidem finito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne virus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet: sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorũ, ac leonũ pinguia curari oportet. Taurinum autem, & vitulinum pingue, necnon ceruinũ, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, mẽbranis, elotũ, & vino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactũ, pernoctare finitur: alterũ id genus vinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemq́; eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adiiciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri voles, quadraginta floris eiusdẽ drachmæ, cũ paribus palmæ, calami, & cassiæ modis addũtur: & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ vnciæ. omnia exactius tundũtur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni vase inibi pernoctant: postridie vinũ effunditur, aliudq́; generis eiusdem adiicitur. Ter simili modo bene cõferuescat: deinde matutinis exẽpto adipe vinũ effundatur, & abluto vase, si quid imo subsidẽs hæsit, detergatur. postremò eliquatũ pingue, & excolatum, ad vsus reconditur. Hoc autẽ modo odoramẽtis imbuitur, quod antea curatũ est. Verũ antè dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramẽtorũ vires adsciscant. Itaq; assumẽs quodcũq; horũ voles, cum vino feruefacito, impositis vnà myrti ramulis, serpyllo, cypero, itẽ aspalatho plenius tuso. Aliqui tamẽ ad hunc vsum, vno duntaxat horũ cõtenti sunt. Cùm autẽ ter efferbuit, exemptũ leniter, & linteo colatũ aromatis, vti expositum est, imbuitur. Adipibus spissamẽta sic fiunt (quẽcũq; acceperis, oportet, vt recẽs tundatur.) Syncerus, & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam nouã demittitur, infuso vino albo, vetere, odorato, quod semipedis altitudinẽ superet: lẽto igni feruescat, dũ vernaculus odor aboleatur, planeq́; vinũ redoleat. At vbi deposito vase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittũtur, & duo vini eiusdẽ sextarij, & seminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitãtur, tusi minæ quatuor adiiciũtur: lento igni subinde miscẽdo decoquũtur: cúmq́; odoris virus euanuerit, excolatusq́; adeps refrixerit, vna cõtusi aspalathi mina, cũ amaracini floris minis quatuor, & vetere vino subigitur. Nocte vna hæc odorẽ rapiũt, cõbibúntve: postridie in fictilẽ ollã tricongialẽ ea omnia cũ adipe iniecta, additis sextariis tribus vini, vna feruescũt, quousq; & vim, & odorẽ spissamentorũ adeps ipse contraxerit: qui eliquescẽs colatur, & reponitur. Quòd si maiorẽ odoris fragrantiã efflagites,

drachmas octo quã pinguissimæ myrrhæ vino maceratæ, quod multos in annos asseruatũ est, misceto. Gallinaceus, anserinusq; sic odoribus imbui solẽt. Cuiusuis eorũ percurati sextarij duo fictili olla excipiũtur: erysisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè cõtusi, singulorũ sescuncia admiscetur: vini Lesbij veteris cyathus vnus adiicitur: ea ter efferuescũt prunis, mox vase sublato ab igne, die, noctuq; refrigerãtur: postridie liquata per linteum crassum mundũ in vas excolantur. vbi verò adeps coierit, cõcha excipitur, fictiliq; nouo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidẽ pinguia nõ cogũtur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentũ adiiciant, quò facilius in vnũ corpus omnia coalescãt. Eadẽ ratione suillus adeps, & vrsinus, cæteriq; id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm sampsuchi odorẽ adeps ipse repræsentabit hoc modo. Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina vna, tẽpestiuiq; sampsuchi exquisitè cõfracti sesquimina miscentur, & insperso largiore vino digerũtur in offas, quæ in vase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leniusculo igni, affusa aqua leuiter coquũtur: dumq; suũ adeps odorẽ exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. postero die detersa sorde, quæ pesũ ierat, sampsuchi, vt dictũ est, cõtusi iterum sesquimina priori pastillo adiicitur, eodẽmq; modo in offas cogitur: aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & siqua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco recõditur. Si quis tamen incuratũ adipẽ anserinũ, gallinaceũ, aut vitulinũ a putredine tueri velit, ita faciundum est. Quemuis adipẽ diligẽter elotũ, & siccatũ in vmbra super cribrũ, per lintea mũda manibus vehemẽter exprimat, linoq; consutũ vmbroso in loco suspẽdat, & post multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omniũ est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantũ adstringunt. Earundẽ virium compos leoninus: nam resistere eum aiunt iis, qui insidias moliuntur. Ceruino, elephantinóque perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cũ polenta, rhoë, & caseo dysentericis datur, & cũ ptisanæ succo infunditur. Ius decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoq; vtiliter iis, qui cãtharidũ venena hauserunt. Hircinus, vt qui validissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cũ fimo capræ, & croco impositus. huic proportione respõdet ouillus. Suillus verò contra vuluæ, & sedis vitia idoneus est: ambustis igni medetur. E sue vetustissimus quisq; sale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodest: cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininũ tradũt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusq; cõueniunt muliebribus malis, & ad labiorũ rimas, ad mangonizandã faciem, & contra auriũ dolores. Vrsinũ constat raptos vitia alopeciæ capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur auriũ doloribus. Fluuiatilium pisciũ pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescant, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesq; efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

TAMETSI de adipibus, seuis, & pinguibus, quæ in medicũ vsum veniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides: vtpote qui non eorum modò facultates, & vires tradiderit, sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine vindicentur, tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidẽ iudicio) copiosius etiam, & particularius differuerit Galenus, nec vanum, nec à nostro instituto alienum

alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro XI. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communissima sunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ bene nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ verò macilenta sunt, maléque nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe verò adeò pauculum, idq; siccum, vt ægrè vti possis. Porrò differt à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps prouenit, velut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquescit, nec facilè, vbi liquata fuerit, rursum concrescrit, cogitúrve. At adeps nec facilè funditur, liquescitve, & fusus celerrimè coit, ac conglaciatur, multóque apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, pastúsve multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. Ad boues, & capræ, & quæcunque id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si voles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, vt plerique medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nam hic omnium ferme aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua vicinâ oleo vim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui verò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem, quàm suillum iniicimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis vlcera curantibus, cuiusmodi est, quod vocant parygrum) sed quòd caprinus ob crassitiem citius concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tinesmosis iniicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, vbi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit Nam quod crassarum est partium, minus, magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper, ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratur eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium tēperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunq; modo appellare libebit totū hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cū sus omnibus propè quadrupedibus animalib⁹ in caliditate, ac siccitate inferior sit, proinde pinguedinē quoque minus habet calidam, magísque humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorū corporū. Huius enim meminisse perpetuò oportet in principiis huius operis dicti. At differentiæ, quæ sunt cuiusque singulatim, in maioris, minorísque ratione sunt. Nam pinguedo suis, vt ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, vt oleum: verùm pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hîc memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem, tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, velut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps vitulinus, taurino minus tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum: sed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuium partium. Itaque si ipsum medicamentis ad vlcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modò nihil adiuueris, verùm etiam læseris, nimirum addita maiori, quā cōueniat acrimonia. Inueteratis tamē tumoribus atq; scirrhi in morē induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci vocant) & in summa quæcunque scirrhosa sunt, iis aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab vtroque ex æquo distat, vt quantò calidior, sicciórque suillo est, tantò superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò vtrique medicamentorum miscetur generi, & iis scilicet, quæ scirrhosis medentur, & iis, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrapharmacū quod vocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue vitulinū, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris, & fœminis, & vt breuiter dicam, omnibus, quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalē temperiem, siue ex ratione ac forma vitæ, conueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidē putresce-

Pinguedinis vires ex Ga.

re non anticipent. Nam vinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, vetustate & calidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur: ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægréque solubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora videri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia vocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Etsi denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia vocant, rhoë, & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur si quemadmodum astrictionis vocabulum de vtroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus vnam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quàm homines, vt qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringeréque nostram fateantur substãtiam: secernere verò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum improprie adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet coniectantem dicere, an in vocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in vocabulis potius falsos viros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis. qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum vocum non satis pernouit. Hic ergò cùm ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare velit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu verum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam viperarum adipem, vbi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere, illitum referunt, visum est mihi eius facere periculum esse satius: at vbi prout iubent, fecissem, menttos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm vrsorum adipem alopecias curare verè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen vulpinum adipem dolores aurium sanare, absque vt explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendẽdum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcunque alium affectum nominare velint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatilium: alij verò potius marinorum, quò videlicet aliquid plus scire videantur, quàm vulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Tassi pinguedine, quæ (vt experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem vllam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis veteres pinguedinem imbuerent, & in vnguenti morem conficerent. quemadmodum hac nostra ætate vnguentarij illam parant, quam vulgò POMATA vocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli verò recentis vncias sex: deinde exemptis membranis, vino albo lauant, exprimúntque tandiu, donec vinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, vitro, vel plumbo oblitum coniiciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, vel syluestribus semicontusis senis, vel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die vna. deinde lento igne tandiu decoquunt vas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque vniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito vase mundo, aqua rosarum madente, dimittúntque concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum coniiciunt, adiectis olei amygdalini dulcis vnciis sex, ceræ albæ vnciis quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa: sinúntque concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut aliis refragrantibus aquis, tandiu lauant rude miscentes, donec vnguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & vitreo vase recondunt, seruántque in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet vsum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam à frigore, quã ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admisceant, vt melius, citiúsque rimæ occludantur. Alij verò cinnabarin addunt, vt flammeum referat colorem. Porrò (vt libro tertio de facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in dietis) Adeps omnis in cibis sumptus ventriculum effundit, appetentiam deiicit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem ventriculi facultatem imbecillem reddit: sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam includit, & in ventriculis facilè in bilem vertitur, & in vapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis

Pomata parandæ ratio, & vsus.

Adipis in cibis facultas.

Nomina.

Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham. ſiue Saham: Italis, Graſſo: Germanis, Feyſt, Fettigkeit, & Schamaltz: Hiſpanis, Gordura: Gallis, Greſſe.

MEDVLLA. CAP. LXX.

LAVDATISSIMA eſt ceruina, mox vitulina, poſt hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æſtatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cùm aliis anni temporibus concrementum ſanguinis, & veluti caro friabilis, in oſſibus inueniatur: nec facilè cognoſci poteſt, ni quis eam oſſibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rareſaciunt, vlcera explent. Ceruina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ reſperſu ſubactæ, ſelectiſq; oſſibus tantiſper elotæ, & in linteū expreſſæ, donec aqua ſyncera emanet: & deterſa ſorde pinna, ſiqua innatet, liquatæ in duplicato vaſe in pilam exprimuntur: & vbi coiere, omni fæce, quæ ad ima ſidit, deraſa, fictili nouo reponuntur. Quòd ſi libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anſerum, & gallinarum adipe demonſtrauimus.

Medulla vires ex Gal.

MEDVLLA, vt ſcriptum reliquit Galenus libro XI. ſimplicium medicamentorum, vim habet indurata, & ſcirrhoſa corpora emolliendi, ſiue muſculis, ſiue tendonibus, ſiue ligamētis id accidat, ſiue etiam viſceribus. Optimam ſemper expertus ſum ceruinam: deinde ipſorum iuniorum boum, quos vitulos etiam nomināt, ac proinde medullam eorum vitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior eſt, tum ſiccior. Itaq; durities ſcirrhoſas diſſoluere nequit, ſiqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his ſunt prodita. Ex vitulina igitur, & ceruina medulla peſſi componuntur vteros emollientes. Et extrinſecus vteris medicamenta imponūtur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi. Accipitur autē non ſolùm medulla ex oſſibus, quæ ſanè re vera eſt medulla, ſed & ex ſpina, quam & ipſam medullam nominant, ſpinalem videlicet: quæ tum durior, tum ſiccior eſt, quā alia. Illa enim mollior eſt & pinguior: ac proinde ego ſpinalē ſeorſum per ſeſe abſq; illa repono. Sed ea mihi vtriuſque medullæ cura eſt, ne aut putreſcant, aut ſitum colligant. Itaq; in hyeme primùm eas capio, velut & adipem, deinde in ædibus ſiccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum foliis lauri ſiccis repono. Nam quæ recentia ſunt & humida, multum etiam qualitatis ſuæ illis impartiunt, vt acriores fiant medullæ. At ſi quando ambiente calido, & auſtrino medullas, aut adipē voles reponere, paratum ſit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè ſunt quæ meridiem ſpectant (putreſcūt enim in talibus) nec humo proximum, atq; humidum (nam in talibus ſitum contrahunt) ſed ſupernum atque excelſum, & ad aquilonē obuerſum, paruas habens feneſtras apertas, vt tam noctu, quàm interdiu ab Arcto ſpirantes ventos accipiat. hactenus Galenus. In vſu verò ciborū ſpinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitoſum, ac craſſum generat ſuccum, ægrè concoquitur, ventriculo nocet, nauſeam concitat: robuſtis tamen ventriculis concocta, bonum præbet alimentū. Porrò quæ ex oſſibus elicitur medulla, quanquam largius ſumpta ventriculi appetentiam deſtruat, pituitamq; gignat, ſi tamē probè conficiatur, valentiſſimè nutrit, magiſq; ori placet, quàm ſpinalis, quòd hæc ſapidior ſit in omnibus ſuis partibus. Μυελὸς Græcè, Medulla Latinè vocatur: Arabicè, Mochial halhadā, ſeu Moch ſimpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hiſpanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

FEL. CAP. LXXI.

FEL omne reponitur hoc modo. Recēs præligato ore folliculi lino tandiu demiſſum in feruentem aquā, dum quis ſpatium trium ſtadiorū percurſaret, mox exemptum ſiccatur vmbroſo loco, aſperginem nō redolente. Sed quod ad oculorum medicamēta adiici ſolet, ligatum lino in vitreū vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os vaſis lini principio, & operto vaſe reconditur. Eſt autem omnis fellis vis acris, & excalfaciens: intenſis tamen, & remiſsis viribus differunt. Siquidem præſtantius in effectu eſſe videtur fel marini ſcorpionis, & piſcis qui callionymus appellatur, marinæ teſtudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & ſylueſtris capræ. quod priuatim prodeſt cōtra ſuffuſiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum ſcabritias. Ouillo, ſuillo, hircino, atque vrſino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præſertim infantibus, deiectionē quis molietur, ſi intinctum eo tomentum, aut fimbriam ſedi ſubiiciat. Priuatim

uatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis vlcera sanat, & ad cicatricem vsque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerariis emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & vrsinum contra eadẽ pollent, verùm inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestriũ caprarum felle peculiariter peruncti luscioſi sanantur. Hircinũ idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillũ autẽ contra auriũ vlcera, reliquaq; omnia magno vsu assumitur.

QVANVIS de fellis reponendi ratione, atque etiam de eius viribus abunde scripserit Dioscorides: non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno libro x. simplicium medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaque sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter tempera ta obtinent animalia, eadẽ ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoque animaliũ fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hũc humorem illis inesse minus calidum, quantò scilicet & in aliis sunt inferiora. Cæterùm hæ differẽtię habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa verò minus calida sint, verùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento: ac etiam irritamẽto. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, violentérque diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemq;, & multum laborem perpessus fuerit, ab eius felle plurimũ differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis lætus, liberq; vitam desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac vexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut viridius, aut magis cæruleũ, magisq; ærugini simile: ob idque etiam longè calidus erit, quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoq; fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenũ meminisse non reperio. Hic (vt plerique perhibent auctores) potus, vesicæ calculos comminuit. Naribus inditus visum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentẽ inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in erinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idẽ magno successu ex vino exhibeant potandum felle suffusis. Denique auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si viri penis eo perungatur. Quod Grecis χολὴ, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.

Fellis vires ex Galeno.

Fellis bubuli lapis, & eius vires.

Nomina.

SANGVIS. CAP. LXXII.

SANGVIS anseris, anatis, & hœdi, vtilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & colũbæ, necnon perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, luscioſisq; illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit: in vino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita vt tepet illitus, vitia cutis in facie, lẽtiginésque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum vino, & leporis coagulo, cuminóq; contra serpentium morsus, & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamẽta additur, quæ erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem viridiũ ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu cõceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier.

lier menstrua supergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignẽ sacrum illitus.

Sanguinis consideratio.

Disserens de sanguine Galenus, statim initio libri x. de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum vsui rectè competat, vt Dioscorides, & plerique alij, qui de eius viribus scripserunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen multa de sanguinis viribus à scriptoribus esse prodita, quę facto periculo fabulosa potius, & vana reperiuntur, quàm vera. Siquidem, vt idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum verò perunctis virginum mammis, eas extuberare non sinat: pilósque renasci inhibeat, iis partibus illitus, vnde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilósque è palpebris euulsos renasci prohiberi viridium ranarum cruore. Quibus facilè coniicere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum viridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeãtur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse videtur: quod hîc ea, quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum vitium sit, qui sexum in Dioscoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus. Tametsi non desint, qui turturis, vel columbę sanguinem præferant in perforata caluaria, vbi rosaceo melius inueniri nihil possis: nonnulli verò laudibus extollant gallorum, gallinarúmque sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili verò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorũ equorum, quòd septicus sit, ad exulcerandam vbique cutim: domesticorumq; murium ad ἀκροχορδόνας Græcis vocatas, id tamen nunquam experiri volui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, vel stolidus viderer, si tantis, tamq; probatis remediis semel præteritis considerem, sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri volet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quàm concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, vt sexto volumine diffusius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Bluot: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Vana sanguinis experimẽta.

ina.

FIMVM. CAP. LXXIII.

Armentariae bouis fimum, si recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: foliis autẽ inuolutur, & calfactũ cinere feruenti superponitur. coxendicis cruciatus fotu cõpescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditũ est, procidẽtes vuluæ reprimũtur: accensi nidore culices abiguntur. Fimũ caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositũ lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterósque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopeciis exustũ, & cũ aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositũ his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctũ imponitur serpentium morsibus, vlceribus quæ serpũt, igni sacro, & parotidibus. Vtilẽ ischiadici vstionẽ hunc in modum accipiũt. In eo intersti tio, vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruẽtes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxã sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. adustio id genus Arabica appellatur. Ouillũ ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptũ. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut vino potũ, reiectiones sanguinis sistit, vetustũ lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorũ, quã equorũ fimũ, siue crudũ siue crematũ, addito aceto, sanguinis eruptiones cõhibet. Armẽtarij, qui herba pascitur, sic cum fimũ liquatum in vino, mox potũ, cõtra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordeacea farina mistum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritũ cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni me-

detur. Gallinaceum verò omnia eadē, sed inefficacius præstat: priuatim tamē contra venena fungorū, & coli cruciatus ex aceto, aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinū detritū cum aceto, & illitum, alopeciis medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninū, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptū, cum vino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitū, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: sed ea statim glutinat. sicco ex melle anginæ perungi commodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileā vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitorémque seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescens: quæ cùm teritur, fermenti acorē quadántenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsúmque non dissimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusæ colore per rarum cribrum paulatim exprimūt, vt se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea væneūt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninúmque gutturi impositum, anginis auxiliari.

Stercoris vires ex Gal.

STERCVS, vt posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro x. simplicium medicamentorum, vim habet vel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium, & canum, vbi ossibus duntaxat vescuntur, neque grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis, sed & aliis medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia composita medicamenta collegit, vt multos impleret libros, & stercore ad multos sępe affectus vtitur, non modò medicamentis, quę foris imponuntur commiscens, sed iis quoque, quæ intrò in os sumuntur. Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum. Assiduè

Humani stercoris experimentum.

quidam à phlegmonis ad fauces existentibus vexabatur, adeò vehementer, vt suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum venam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturū medicamēti experimentum, & se vocari, si quādo rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem precepit. Itaque vocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantùm, sed & in aliis, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduò suffocari periclitabatur, data mercede, vt se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò vbi conuentum esse de pretio, is qui vendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipathean quandam vtilitatem obtinet. Esse autem eam antipathean, vt qui curatur nesciat, vnde conficiatur. Iussit itaque alium daret, qui pro ipso disceret, quiq; iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti factūrum copiam, priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem, sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum volens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, vt ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis videlicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum vinum vetus: atque hæc omnia mediocri in quantitate, modò vt perfectè ea puer posset concoquere. Itaque cū primo die eo victu esset vsus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoq; die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea are facto vtebatur, similiter vt stercore canino, vt antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese verò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilominus operatum. Atque ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum. hæc Galenus. Cæterùm fit ex humano stercore vitreis organis aqua, præsertímque ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus vlceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus verò sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & vesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & iis auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt, sed etiam ab omnibus aliis animalibus icti, quæ venenum eiaculātur. Porrò oleum, quod post eius stillatitiam aquā ab organo emanare solet, carcinomata, sinus,

Aqua, & oleum ex humano stercore.

Bubuli ster. vires ex Gal. ta, sinus, aliáque vlcera, quæ Græcis cacoëthe dicuntur, etiam valentius sanat. Bubulum deinde stercus (vt idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantis, attrahentisq; & ipsum est facultatis, vt palàm facit, dum apum vesparúmque morsus iuuat. Atque hæc vt à proprietate substantiæ totius iuuentur, fieri potest. Cæterùm humidum illud vere collectum, cùm boues herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò validum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur. *Caprini ster. vires ex Gal.* Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò vt induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant, sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo vsus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito videlicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic vsus esset, non tantùm in genu, sed etiam aliis in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quàm vt mulieres vrbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos varie caprino stercore vtimur. Sed & vstum tenuiorum quidem partium, verùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, vt lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim vis eius cuiusque etiam vsti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex iis, qui in agris, & vicis medicinam exercent, vtebatur eo ex aceto ad viperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex iis cōplures seruauit. Et hic ipse quoq; medicus arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex vino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet. cæterùm potiora eligere potissimùm ad vrbanos, & honoratos, aliculúsque existimationis viros: in quibus equidem ego tali nunquam sum vsus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium vsus, aut in itinere, aut in venatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus, *Canini stercoris vires.* præterquàm quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginem curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci στόμωμα vocāt. Quinetiam periodicas, circularésve fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex vino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis vlceribus inspersum, vel emplastris ad id facientibus commistum. Pollet etiam suis viribus *Lupini ster. vires ex Gal.* Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipsis paroxismis, sed etiam in interuallis, si quidem phlegmone vacarent. Quorum ego quosdam vidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale vbi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd vel suspensum euidenter sæpenumero iuuisset. Itaque hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, vt suspenso altero posteriorum crurū, & meiant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaque in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, vepribus, herbisque procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium deuorati animalis, quod vt effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens, ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex vino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicādum esset, iubebat suspendi vinculo confecto ex lana nō cuiuslibet ouis, verùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, vnde quod ad hunc vsum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum videremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quòd autem ciconiæ *Ciconiæ stercus.* fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm satis superque disseruerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & aliis descripta repererim, quæ medi-

r 5 cinæ

cinæ magis competere possint, non est quid am plius addendum existimem. Veruntamen animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & victus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minúsve calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus. Quod Græcè ἀπόπατος, Latinè Stercus & fimum vocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar hasuan: Italicè, Sterco: Germanicè, Drecken: Hispanicè, Estiercol: Gallicè, Fiante.

Nomina.

VRINA CAP. LXXXIIII.

HVMANAM vrinam suam cuique bibere, contra viperæ morsus, ac venena, incipientémque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientissimé fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus vlcera capitis manantia, furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctáque in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis resorpta vrina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo vase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginésque. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in vrina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: ferue factum cum cyprino, inditúmque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrra instilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eisdem prædita est: priuatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subiit, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, vrinámque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum vitiis mederi. Lyncis vrinam quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coiréve in calculi duritiam, vulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, vanum esse conuincitur. Est enim quòd à nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluóque fluxione laboranti conuenit.

VRINAE omnes quidem, vt scriptis tradidit Galenus libro x. simplicium medicamẽtorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At vrina hominis omnium propè aliarum vrinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & vrina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum valida est, vt etiam ex odore apparet, qui vtique acerrimus est. Hac vtuntur Hetrusci ad puerorum vermes, oleum suo in vtriculo vrinæ admiscentes, & in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asseruant, eoque puerorum nares, tempora, & vmbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed quanuis Dioscorides complurium vrinarum vires descripserit, vt quas variis, ac diuersis morbis vtiles esse existimauerit, Galenus tamen vrinarũ medicamẽta paruipẽdisse videtur. Quippe qui crediderit (quemadmodũ & de sanguinibus disserens inquit) cùm parata reperiãtur valentiora medicamẽta, ac experimẽto cõprobata, iis præcipuè morbis cõgruentia, quibus vrinã conferre nõnulli autumant, earũ medicinas ad curiosos superstitiososq́; spectare magis quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq́; remedia nunquã probatis, expertisq́; preponũt. Quòd autẽ puerorum vrina ęgrè spirãtibus cõferat (vt Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnœæ vocatæ gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamẽta, quæ huic medeãtur affectui. Quin cùm bibisset quidã, affectu liberatus nõ est, vt nõ eximium quid preter alia possideat. Chrysocollę cõficiẽdæ rationem, quã fieri ex puerorũ vrina prodidit Dioscorides, quamq́; seplasiarij, & aurifices vulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptã reliquit Galenus lib. I X. simp. medicamẽtorum, vbi de ea speciatim egit, & lib. X. eorundem de vrinis disserens. Et quanuis (vt libro quinto dicetur) legitima, probataq́; chrysocolla fossitia habeatur, fit tamen artificio ex pueri vrina in ardentissimis solis caloribus æreo mortario, atq; etiã pistillo æreo tandiu circumacta, donec mellis spissitudinẽ assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad cõtumacia vlcera sananda, exedentiaq́; coërcenda. Illud profectò vanum, ac fabulosum esse manifestè deprehenditur (vt hîc Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quòd

Vrinarũ facultates ex Gal.

Vrina apri.

Vrina medicinas cõtẽpsit Galenus.

Chrysocolla factitia.

vrina

vrina lyncis, simulac excernitur, duretur, coëat ve in lapidem illum, quem Lyncurium vocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur, quòd suæ proprietate naturæ pennas ad se trahat, quemadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quæque alliciunt. Quantum verò à legitimo lyncurio vulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est vsus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorũ scientiam negligunt, ij diiudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis venditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est nec alius quiuis lapis ei viribus respondens, nec si quidem vrinam cieat, & renum, vesicæq; calculos comminuat, vt seplasiariorum, & medicorum vulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorúmque in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Ceterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace viri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quod libro III. capite XXVII. de re metallica, poëtarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm veris probatissimorum auctorum testimoniis, probare contendat, Lyncurium ex vrina lyncis coalescere, atque ex maris vrina fuluum fieri, ex fœminæ verò vrina album. Hanc autem opinionem suam ex eo comprobare videtur, quòd aliquando in vesica apri, itémque suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo postea colligit, mirum non esse, quòd lyncis quoque vrina in lapillos concrescat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio, vt cõprobet quod contendit, quámque vana sit opinio hæc, eorum sit iudicium, qui magnis laboribus, multis studiis, summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de vrinis, & lyncurio. Restat modò, vt etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaque cùm eius non meminerit his libris Dioscorides, possitq; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius viribus, & facultatibus hîc referam, quæ à Galeno lib. X. simplicium medicamentorum memoriæ produntur his verbis. Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, vim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum vnoquoque sano, aut ægroto, ieiuno aut sitibundo, aut cibo potúque sumpto. Etenim vt vrina, & bilis, & sudor, sic etiam saliua sumpto quidem cibo imbecilla est: valida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio vtriusque est eorum, qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potúmve ingesserunt. Hac ergo saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum videlicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt subinde, tanto scilicet interuallo, dum saliuæ vires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm si macerarent aqua, non æque prodesset. Ex quo liquet, saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteráque ecchymomata, maximè vbi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substantia vel maximè aduersa est saliua bestiis hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: vbi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac vbi tertiò dixisset, atque expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absque incantatione à sola saliua morientem vidi scorpium, idque celeriter passum à saliua esurientium, aut sitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potúque fuerant impleti: in aliis autem proportione. Quod οὖρον Græcis, Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, orina. Quod verò σίελον, σίαλον, & πτύελον Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè vocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Lhab.

Encelij opinio vana.

Saliua vires ex Galeno.

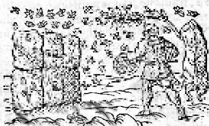
Nomina.

MEL. CAP. LXXV.

PRINCIPEM locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob sequacẽ lentitiam non facilè abrumpitur, tractúmque resilit in digitos. Mel abstergendi vim habet: ora venarum aperit, humores euocat. qua ratione in sordida vlcera, sinúsque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat: medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ collutum, gargarizatúmve medetur: vrinam ciet:

auxiliat

auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus venena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit. crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati vsus aptior est. Primatum tenet in mellis genere vernum, deinde æstiuum: hybernum verò, vtpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi absinthio vescantur. quo vitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibusdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edêre, mente abalienantur, ac sudore diffluunt. Remedio sunt esitata ruta, & salsamenta, aut epotum mulsum, resumpta, quoties vomitione reiiciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamenta mouet. Quod cum costo illitum, fœminarum cutem emendat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. salis modo coactum est, dentibus, vt sal, fragile: aluo idoneum, & stomacho vtile, si aqua dilutum bibatur: vexatæ vesicæ, renibúsque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis consideratio. MEL, quod apes colligunt, omnibúsque vulgarissimum est (auctore Galeno libro III. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum foliis: earúmque neque succus, neque fructus, neque pars, vllo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non tamen assiduè, nec copiosè, vt ille, prouenit: repertúmque est aliquando æstate super arborum, ac fruticum, herbarúmque folia mel quàm plurimum, adeò vt agricolæ velut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius libro XI. capite XII. sic inquit. Mel ex aëre venit, & maximè siderum exortu, sitq; præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillúmque concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus, vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc verò è tanta cadens altitudine, multúmque dum venit sordescens, & obuio terræ halitu infectus. Præterea à fronde, ac pabulis potus, & in vterculos congestus apum: ore enim vomunt. Ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiésque mutatus: magnam tamen cælestis naturæ voluptatem affert. Ibi optimus semper, vbi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verùm enimuerò (vt idem auctor est libro XI. capite XIIII.) mel, quod in Creta Carnia monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eædem vsquam reperiuntur. Porrò venenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoque recensuit libro antè citato, capite XIII. Subiunxitque & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ. *Mel Heracleoticum.* Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, vt illud, quod ex anacardiis fluere Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro XV. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. *Mellis genera non roscida.* Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, vt in eo mella ex arborum frondibus defluant. Ex primitur etiámnum è vulgaribus siliquis, quæ Græcis κεράτια dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes viridesq; asseruãt, ac etiamnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex iis, quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputent, *Sacchari consideratio.* an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt veteres, præsertim Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Saccharo dici possit. Et quanuis plerique reper

reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis vsus saccharũ, & quod ab antiquis describitur, vnum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta, tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus: concrescereque ad hanc diem vsque ex cœlesti rore, quemadmodum & id, quod mannam vocamus: non autem in iis arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur. Qua in re eos viros alioqui doctissimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, vt puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super harundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec veterum, vel recentiorum quenquam, concrescre saccharum in arundinum foliis ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, vt mihi refellenda videatur eorum sententia. Nam si verum illud esset, vt ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæque mandauit, silentio præteriisse tam pulchrum, & admirabile, scitúque dignum naturæ opus in saccharo conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. III. de alimentorum facultatibus, aërei mellis historiam, quod nos mannam vocamus, quódque sua ætate in monte Libano, aliisq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis veritati consonum videtur, vt dicamus, nil aliud veteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. XII. cap. VIII. sic inquiens. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine. hæc Plinius: Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, vt mannæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodiis cohæreret collacrymans, è quibus vulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia prætereа huc accedit ratio, quæ (vt equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret foliis, paruo temporis interuallo in auram euanescit (vt libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id saccharo euenisset, si ex rore (vt ipsi contendunt) concreuisset. Siquidem à sole tactum, rarefactúmque facilè disiliisset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è foliis arũdinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro XV. Geographiæ, vbi apertè scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, vt quidam peruicax, ignarúsque medicus mecum contendere, atque etiam, vt suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est veritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiẽs solis calore concreuerat, vt & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cùm accuratissimè perpendissent homines, liquorisque præstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt. Neque id incassum attentasse videntur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutímque incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec vniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in vasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus, non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ palustribus arundinem ita crassam progigni ait, vt fissis internodiis lembi vice vectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, saccharum nostri vsus fuisse existimant, proculdubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentissimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, vt Strabo testis est loco nuper citato, vbi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur vtroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Antiquorum saccharum.

Factitij sacchari inuentio.

Aliquorũ lapsus.

semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborúmque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantùm ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine,

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus versibus attestatur, dum inquit.

Indica nõ magna nimis arbore crescit arũdo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex iis palàm est, hos omnes de factitiis Indorum potionibus, quæ iis vini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, pressisq; siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad varij vsus potationes. quemadmodum & occidentales Indi è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstent, esse mel, neque saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcissimum præbeant succum non modò illæ magnæ, sed etiã quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadãtenus ori dulcescentiantur. Quod autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro: cui non magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit: cui arundines, quarum meminit, vastissimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda videtur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similius factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus vini loco sibi conficiant. Sed vt suam opinionẽ auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, vtq; lucidius comprobaret antiquorũ saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, lib. I X. epist. v. Auicennam etiam admittit, quẽ tamen aliàs vbiq; reiecit, ac reprobauit, asserens, quòd cùm ipse huius fuerit sentẽtiæ, vltimo capite libri secundi antiquorum sacchar ũ mannam vocauit, cùm inquit. Zuccharũ alhusar est manna cadẽs super alhusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Alhusar, siue Alhasser (vt Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (vt testatur Serapio) arundinem casab dicũt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Auicennam huiusce arboris esse mannam, vel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis cõcretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Auicenna, sic inquiens. Et in zuccharo quidem alhusar est cum abstersione pauca, stipticitas, & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, vt paulò infrà voluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, paritérque renum, & vesicæ vitiis auxiliari: non tamen ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharum gummi modo collacrymans in arundinibus concresceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato, ibique antiquorum saccharum recensens, inquit. Assumptum sicut gummi ab harundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum, perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibíque postmodum solis ardoribus concreuisse. Verùm enimuero quod alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharum, quanuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haudquaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de saccharo his verbis. Alhasser habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stiptieæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum, pulchrumq;, & ideo assimilauerunt cantilenarij in cantilenis suis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum, & Fuchsium, viros alioqui doctissimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, vt probaret antiquorum saccharum è roscido cæli succo in calamis concrescere, vtq; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri vsus saccharum, perinde ac mel, calidum reperiatur, sitimque facilè conciter, antiquo

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid ex Serapio.

tiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, de sacchalo ita scribit. Sacchar, quod ex India, atque felici Arabia conuehitur, in calamis, vt aiunt, cócrescit, & ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei vires obtinens, quod ad abstergendum, desiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferens, eatenus ab illo substantia differt. Quibus Galeni verbis clarum est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eáque propter asserit Galenus, saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, vti Fuchsius interpretari videtur. Quinetiam idem Galenus libro VIII. capite III. methodi medendi, saccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, vt certò crediderim, antiquorum saccharū ab iisdem arundinibus emanare, à quibus vulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factū sit nostrate factitio longè tenuius. Ideóque Auicenna: Zuccharum (inquit) tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatémque in acutissimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridem à viris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itémque Mederam lustrarunt, adhuc iis in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dissimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, vt arundines sacchari liquore prægnantes, eùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, veluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanãt. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit vbertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentísque auri sitis docuit homines artem modúmque, quo saccharum concisis, decoctis, pressísque arundinibus copiosius elicerent, factum est, vt Indi quotannis vniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, vt nullis remanentibus, quæ saccharo plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio,

Sal Indū.

deperditúmque hac de causa sit antiquorum saccharum. Cuius vice eo recentiores vtuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis fossitij modo, dentibúsque fragile, vt antiquorum saccharum vndequaque referat. Comperit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorísque asperitatibus. Verùm ad hæc id præstantius est, quod in fictilibus, vbi violaceum Iulapium asseruatur, æstate concreuit: eò quòd violarum diluti facultate humectet, leniátque magis. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Haël, seu Hassel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè σάκχαρον, Latinè quoque Saccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker, Hispanicè, Azucar: Gallicè, Succre.

Nomina.

CERA. CAP. LXXVI.

CERA optima est subfulua, subpinguis, pura, odorata, & halitum quadántenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumq́; atque transfundunt in vas. quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersóque nitri momento, decoquunt: cumq́; iterum, tertióve inferbuit, separatum vas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, si qua fortè adhæsit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, vti retulimus: & vase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum vasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immiti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti. interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, vsque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadē factitari, & identidem recoqui operæ pretium est. Nec desunt, qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant:

dein laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm sol remissa vehementia humorem pariat, vt non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis. ac milij magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Cera vires ex Galeno. CERA, vt Galenus scriptis mandauit libro VII. simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet verò quiddam etiam crassarum partium, atque emplasticum, quamobrem non modò exiccare, sed & per accidens humectare videri fortassis poterit, perspirationes videlicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Eius nomen *Nomina.* Græcum κηρὸς: Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hispanicum, Ciera: Gallicum, Cire.

PROPOLIS. CAP. LXXVII.

PROPOLIS eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis, & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tussi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in aluearioρum foribus, cerosæ naturæ inuenitur.

Propolis considera-tio. QVANQVAM, vt hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro libro tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præforibus reperitur, seu, vt apertius dicam, præ spiraculis, vbi intrandi, exeundique apibus patet aditus: tamen Plinius libro XI. capite VII. ita scriptum reliquit. Prima fundamenta commosin vocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasque magni ad medicamina vsus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam venit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunque è mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiamnum graui, vt qua plerique pro galbano vtantur. Huius etiam meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Propolis vires ex Galeno.* Propolis extergentis, non ita valentis est facultatis, cæterùm admodum valenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et vt idem quoque scribit libro III. de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis valentius attrahit, quam cuiusuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum vulneribus medendis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam. APES igitur (vt Plinius auctor est) sunt & rusticæ syluestrésque, horridæ *Apum consideratio.* aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & vrbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues variæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo vesparum, etiánnum deterrimæ ex iis pilosæ. Apes odère fœdos odores, procúlque fugiunt, sed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cùm ante fores in teporem solis pro motis aliæ cibos ministrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, plurésque inchoantur, ne *Apū rex, & regimen.* desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, variúsque. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à vulgo differunt. Cùm rex procedit, vnà est totum examen, circáque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictorésque assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examẽ. Cùm processere, se quæq; proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: validius fatigatum ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequũtur. *Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt.* Duce prehẽso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse vtique sine rege nõ possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiúsque nascentium

domos

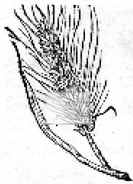
domos diruunt. Rege cõsumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos cõuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantes exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subueniatur, fame moriũtur. *Apes quibus gaudeant.* Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succũ habente. Horum florum auidissimæ sunt, atque etiam synapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideóque hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere iis, vel vrinam hominum, vel boum, aut grana punici mali amineo vino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, iisque gratissimum. *Mira apũ in opere suo industria.* Mira apum prudentia, earumq; operis obseruatio, vt annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec vna excitet omnes gemino, aut triplici bombo, vt buccino aliquo. Tunc vniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim ventos, imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaque temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiũt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim vescũtur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat; & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumq; vel vsque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, vt aliis intrent, aliis exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent vna. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generũ, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantẽ. Nouissimi maximè implentur melle: ideóque auerso alueò faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehẽsi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta verò terram volãt in aduerso flatu vepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiã notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullaq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, vnum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerũt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec vna circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorũ more. tunc repentè omnes conticescunt. *Apum reparatio ex Virgil.* Si fortè fortuna apum vniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bienni vitulo, vt lib. IIII. Georgicorũ clarè docuit Virgilius, ita canens.

Exiguus primũ, atq; ipsos contractus ad vsus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premũt arctis: & quatuor addũt
Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus bima curuans iã cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spirit⁹ oris
Multa reluctãti obstruitur: plagisq; perẽpto
Tunsa per integrã soluuntur viscera pellẽ.
Sic positũ in clauso linquunt: & ramea costis
Subiiciũt fragmẽta, thymũ, casiasq; virẽtes.
Hoc geritur zephyris primum impellentibus vndas.
Antè nouis rubeãt quã prata coloribus, antè
Garrula quã tignis nidũ suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat: & visenda modis animalia miris,
Trunca pedũ primò, mox & stridẽtia pinnis
Miscẽtur: tenuẽq; magis, magis aëra carpũt:
Donec, vt æstiuis effusus nubibus imber,
Erupêre: aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina vsum habent: siquidem siccæ & in puluerem contritæ, iis admistæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopeciis capillum restituunt. *Nomina.* Πρόπολις vt Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, vel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis, Vorstosz: Hispanis, Betum de colmena, Gallis Cire vierge.

TRITICVM. CAP. LXXVIII.

Optima è tritici generibus ad secundæ valetudinis vsus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur

trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur. Itaq; cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus eorũ similagine panis, plus alit, quàm cibarius. È trimestrium farina panis, leuiorem cibũ præbet, & qui facilè in membra demãdetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique vim habet: priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculósque ex sale concoquit, & aperit: Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadántenus refrigeret: sed herbis, succisve huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

Tritici genera ex Theophrasto.

Tritici genera (vt Theophrastus auctor est libro VIII. capite IIII. de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, vt Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum. quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam vel aliunde cognomina sortiuntur pro suis viribus tum aliis, tum vel maximè quæ ad cibum pertineant, vt cachrydias, stlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec verò ab re fuerit, si illa quoque pro differentiis capies: & aliud præcox, aliud serum: & aliud auctu amplum multúmque reddens, aliud ieiunum quoddam parúmque ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, vt Aphricum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso. quod etiam ipsum Aphrico datum est: crasso tamen & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis vestitur, vt Thracium: & aliud vnicalamum, aliud multicalamum, & magis, minúsque. Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione virium proximum est: eiusmodi nanque differentiæ naturaliores profectò appareant. Quibus & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies valeat consummari, vt in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficique posse affirmant: idémque firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse volunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consummationem, sed inuentu rarissimum est. Et bimestria verò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parúmque fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Caristum. Trimestria verò permulta, & vbique habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, vnicalama sunt, atque in totum infima. Leuissimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex iis, quæ in Græciam aduehi solent, Siculum datur. Sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicium afferunt, quòd athletæ, qui Bœotiæ ternos semisextarios vix possint consumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina consumunt. Leue satis & quod in Laconico agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœlóque intelligi debet. Nam & Asiæ vltra Bactra quodam in loco adeò grande

grande frumentum fierit tradunt, vt nucleis oli uæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeò firmum nasci affirmant, vt si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cæterùm Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit libro XVIII. capite VII. his verbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante, cùm clarissima fuit Græcia, atque in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, vt ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad verbum translata sententia.

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. hæc Plinius. Nec sanè mirum videri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omnique ornatu ad politicè (vt ita dicam) viuendum instituit, vt meritò etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasque superat gentes. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium mensium, maturum, mundum, pinguíque terra ortum. Nam plerunque euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) vt quod foris flauum, densúmque apparet triticum, intus rarum, laxum, albúmque conspiciatur, quod vtique plurimum furfuris habet. Quo fit, vt panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum, verùm etiam ventriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non noua, non longi temporis, & crassi furfuris fuerit. Nam quæ superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ verò iandiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut viroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ est associanda aquæ, eáque subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neque cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Iniiciendum est & salis albi parum, vt panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquàm abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactũ, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita vt quantitas panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum missa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimùm fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisque remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc visu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum. quòd internè crudus sit, atque illaboratus: externè verò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio vndiq; æqualiter præassatur, hic & probè in ventriculo concoquitur, atque ad actiones quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præsertim cùm annus pluuius, frigidúsque aduenerit, vt in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compressis oleum, quod ad vlcerum sinus commendant. Sunt etiámnum, qui eo vtantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad asperam cutim læuigandam. Meminit tritici Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triticum vt medicamentum foris impositum, primi est ordinis excalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet verò etiam quiddam viscosum, & obstruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod verò ex pane fit cataplasma, vim habet magis digerentem, quàm quod ex tritico: nimirum cùm & salem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum vim habeat attrahendi, digerendique ea, quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum assumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem ventriculo infert, & caput vaporibus tentat. Triticum sic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, siue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Vueyssen, Germanicè: Trigo, Hispanicè: Fourment, Gallicè.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

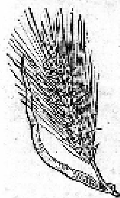
Oleum è tritico.

Tritici vires ex Galeno.

Nomina.

HORDEVM.
CAP. LXXIX.

HORDEVM.

HORDEVM est candidum, purúmque. Id minus, quàm triticum alit. Ptisana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis scabritias, exulcerationésque pollet: quibus etiam triticea ptisana præsidio est: sed plus alit, magisq; vrinã mouet. Lac abunde suppeditat, si cum fœniculi semine decocta sorbeatur. Hordeum absterget, vrinam ciet, inflationẽ parit, stomacho aduersatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulsa aqua cum fico, vt inflammationes, collectionésque discutiat: duritias cum resina & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduersus intestinorum inflationes cum lini semine, fœnograeco, & ruta illini iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut syluestribus pyris, aut rubo, alui profluuia sistit: podagricis inflãmationibus cum cotoneis, aut aceto prodest: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplasma, & calida imposita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cũ pice, & oleo decoctus, puri mouendo est: cum aceto subactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodest. Farina ex his alumum cohibet, inflammationésque mitigat.

Hordei cõsideratio.

NON minus Hordeum in Italia vulgaris notitiæ est, quàm triticum. Est autem (vt Theophrastus libro VIII. capite IIII. de plantarum historia memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis versibus, aliud ternis, quaternísque, cúmque plurimùm senis: est enim vel eiusmodi quoddam genus. Quod verò pluribus construitur versibus, hoc semper ferè spissius, positúque arctius constat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum sit brachiari, vt proposui. Et spicæ verò aliis grandiores, rarioresque constãt: aliis minores, frequentioresque: & aliis distantiores à foliis, aliis proximiores, vt Achilleis cognomine. Et hordeorum ipsorũ aliud rotundius, minúsque: aliud oblongius, maiúsque, atque in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copiosius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cæli mutationes candido validius esse videtur. hactenus Theophrastus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo castratum enascitur. Galli qui serunt, mundum vocant hordeum, quòd sponte granum gluma concidat, in reliquo autem nõ nisi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem sentit, minúsque tolerat imbrium impetus. Siquidem infestis imbribus aut vliginosis locis, aut longiore pluuia dilutis satum in lolium degenerare affirmant. Hordei meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Hordeum primi est ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abstersionis. Paulò etiam plus desiccat, quàm farina fabacea cui non insint cortices: cætera verò similia sunt foris vtentibus. In cibo autem hoc fabis præstat, quod flatuosam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim crassioris essentiæ, quàm hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam vtrunque paulùm à medio recessit, multo sunt vsui. Nam talia medicamenta multis aliis miscentur, ceu materiæ quædam. itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton verò, hoc est polenta, multò plus hordeo desiccat. Et primo de facult. alimentorum sic inquit. Hoc item semen in vsu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidẽ illud palàm calfacit, hoc verò non modò non calfacit (quo modo nõnulla, quæ in medio sunt calefacientium, & refrigerantium, vti amylum, & elotus panis) sed quoquo modo ipso vtare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, vim quadam refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea succi specie à tritici natura hordeum: nam ex succis, quos vtrunque semen gignere natum est, qui quidem è tritico in nobis prouenit, crassus, & viscosus est: qui ab hordeo, tenuis, ac

Hordei facultates ex Gal.

nonni

nonnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum vnquam calfacit: ſed variè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contrà humectare, ſi quidem vt decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus. Cæterùm cũ recentiores medici Galeni ptiſanam non ritè, & ad vnguem parare nouerint, eius vice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum pultis ſpeciem referat: tundúntque deinde, & tenui incerniculo percolant, modò ſaccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerũ ſeminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Manardus verò Ferrarienſis ætate noſtra acutis morbis minimè competere antiquorum ptiſanam, minúſque recentiorum exiſtimat: quòd, vt ipſe aſſerit, Itali huic cibo à teneris non aſſueuerint, quódque noſtri vſus hordeum antiquorum hordeo facultate ſit longè infirmius. Cuius tamen ſententiæ non vulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicámque doctrinam ſequentes, minimè adſtipulátur. Porrò hordeaceus panis præter id, quòd ventriculo laborem inferat, frigidos, lentóſque ſuccos generet, parum nutrit, flatúſque gignit: quanquam aſſerunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum eſſe. Sed cùm polenta ſpeciatim ex hordei farina fiat, interponatúrque ſæpius à Dioſcoride ſimplicibus medicamentis, vt omnibus palàm fit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hîc de ea diſſerere. Polentam veteres pluribus modis faciebant, vt Plinius eſt au ctor libro XVIII. capite VII. Græci enim perfuſum aqua hordeum nocte vna ſiccabant, ac poſtero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant & qui vehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergerent, ſiccarétque prius quàm molirent. Alij verò virentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgabant, madidúmque tundebant in pila, atque in corbibus eluebant: ſiccatúmque in ſole rurſus tundebant, & purgatum molebant. Quocunque autem genere præparato vicenis hordei libris, ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibras, ſaliſque acetabulo, torrentes ante omnia miſcebant in mola. Itali verò ſine perfuſione hordeum toſtum in ſubtilem formam molebant, iiſdem additis, atque etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationẽ parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimẽtorum facultatibus. Vbi non ex aliis ſeminibus admiſtis, vt Plinius tradit, ſed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter toſto laudatiſſimam fieri polentam ſcribit. Quare crediderim, iis medicamentis, quæ in Dioſcoridis, & Galeni ſcriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam eſſe, quæ ex recenti, & viridi adhuc hordeo modicè toſto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac vtrunque intellexiſſe non dubitent. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xahaer, aut Shair: Italis, orzo: Germanis, Gerſten: Hiſpanis, Ceuada: Gallis, Orge.

…ana …ra

Manardi opinio.

Panis hordeaceus.

Polenta conſideratio.

Nomina.

ZYTHVM. CAP. LXXX.

Ex hordeo potus fit, cui Zytho nomen eſt. Is vrinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præſertim cerebrum veſtientibus, officit. Inflationem parit, vitioſum ſuccum creat, elephantiaſin gignit. Perfuſum zytho ebur, obſequioſum, & operi tractabile redditur.

CVRMI. CAP. LXXXI.

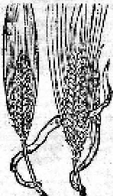
Fit et ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoque ſæpe potu pro vino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum ſuccum gignit, neruis nocet. Conſimilia etiam potus genera ex tritico fieri ſolent, in Iberia, quæ occidentem ſpectat, & Britannia.

Zythvm, quantum ex Dioſcoride colligi poteſt, potus ſanè fuerit ex macerato hordeo, vel tritico paratus, illi maximè ſimilis, qui aquilonaribus regionibus Ceruiſia appellatur. Siquidem huius rei teſtis eſt Plinius libro XXII. capite vltimo, vbi ſic inquit. Et frugum quidem hæc ſunt in vſu medico. Ex iiſdem fiunt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hiſpania: ceruiſia, & plura genera in Gallia, aliiſque prouinciis. hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quòd & ipſum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticóque in aqua maceratis, bibatúrque vini loco. Quamobrem credendum eſt, nil aliud zythum, & curmi fuiſſe antiquis, quàm Ceruiſia, quam loco vini bibit hoc æuo vniuerſa regio ſeptentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim eſſe differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum vtrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio vno, vel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, vel minus coctura adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempeſtate in Germania euenit. Nam etſi omnes

Zythi, & curmitis conſideratio.

illi potus ex hordeo, vel tritico parentur, diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ nanque dulces, grataq; gustui sunt: aliæ verò amaræ, austeræq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bauaria antequàm potus suos conficiant, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, vt non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, vel deperderit. Serunt enim Bauari lupulos, coluntque hanc ob causam, vt nos vites, demetúntque eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur, sed & vini speciem induūt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & vinum, perdurátque eius temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctúque difficilior sit, quàm vinum. ζῦθος sic Græcè, vt Zythum item Latinè, & Italicè Zitho vocatur. *Nomina.*

ZEA. CAP. LXXXII.

ZEA duorum generum est. vna simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quā hordeum alit, ori grata. digeritur in panificia, minus quā triticum alens.

Zea consideratio. NISI Zea, de qua hîc differit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra vulgò dicunt, aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facilè crediderim, quæ legitimā referat zeam. Verùm enimuero quòd zea, Italica sit spelta, facilè ex Dioscoride coniectari potest, quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum vna simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duûm est generum: vna spicas profert simplicibus granorum versibus: altera verò iis duplicibus constat, in quibus singulus folliculus duo concludit grana. Zeam hanc quidam, vt Foroiulienses, Pirra farra vulgò appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. capite VIII. zeam esse Italiæ in Campania maximè, & semen vocari ait. Id quod manifestè ostendit, cùm zea fuerit copiosa fruges in Italia, facilè in hunc vsque diem eius perdurare prouentum. Quod cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum zea esse potest, quàm spelta nobis vocata. Hanc Hetrusci antiquos quadántenus secuti appellant vulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres, qui Speltam, algam quasi alicam vocent. quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & veteres deglubitam zeam halicam appellauere. *Zea vires ex Galeno.* Zeæ meminit Galenus libro VI. simplicium, medicamentorum sic inquiens. Zea vniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaque ex illis cognoscatur. *Nomina.* Eius nomen Græcum ζεὰ, Latinum, pariter & Italicum zea: Arabicum, Hais: Germanicum, Speltz, S. Peters korn, Kin: korn, & Dinckelkorn: Hispanicum, Spelta: Gallicum, Espeltra, & Espeautre.

CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRIMNON crassior est ex zea, triticóque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit, † sed ægrè conficitur: aluum vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

CRIMNVM crassior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam vtebantur: quáque loco panis diutius victitarunt, vt Plinius est auctor libro XVIII. capite VIII. κρίμνον id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolada, aut Rolum vocant. *Crimni consideratio. Nomina.*

† Neque Ruellium, neque communem, vulgatámque Græcam lectionem hîc secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quòd facilè conficiatur, sed ἀκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur, legendum putat.

OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIDEM zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyra consideratio. OLYRAM zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo, tametsi hac ætate nõ seratur in Italia. Ideóque Galenus iisdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim vtranque inter triticum, & hordeum medium tenere temperamentum asseruit. *Marcelli, & multorum opi. reprobata* Adducitur autem Marcellus, vt ferè credat, olyram à Secale vulgò vocato, è quo rustici alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium sibi alioqui familiarem oscitanter legisse demonstrat, cùm non animaduerterit seorsum, ac differenter scripsisse Plinium de olyra, & secale, quod speciatim farraginem appellauit libro XVIII. Nam cap. x. ex arinca, quam Græci olyram vocant, fieri dulcissimum panem scribit. At XVI. ex secale deterrimum, & tantùm ad arcendam famem vtilem. In eodem versatur errore Otho Brunfelsius eo compendio, in quo sibi omnia Dioscoridis simplicia medicamenta declarasse, nobis autem confudisse videtur. Siquidem is inter alias ineptias asserit olyram omnino esse secale. Ad hæc non possum non admirari Hermolaum, Manardum, & Ruellium alioqui doctissimos viros: quippe qui vno ore fateantur, olyram Plinio siliginem nuncupari, cùm is speciatim de siligine, & olyra, tanquam de rebus inuicem discrepantibus scripserit libro XVIII. capite octauo, nono, & decimo. Quandoquidem is pro Siligine intelligit quoddam præstantissimi frumenti genus, ex cuius farina veteres panem candidissimum, leuissimúmque conficiebant: pro Olyra autem aliam frugis speciem, ex qua dulcis fiebat panis, vocatq; hanc Arincam, sicuti etiam libro XXII. capite vigesimo quinto, non (vt ij quidem asserunt) Siliginem. Horum sententiam refellit etiámnum Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, vbi de pane agens, inquit. Panis quidem syncerissimus cùm à Romanis, tum ab omnibus ferè, qui illorum subiacent imperio, siligineus vocitatur. Nam siliginis, quæ Latina inflexione siligo dicitur, Græca vox non est, nec apud illos alia habetur. Quod minimè dixisset Galenus, si olyra, & siligo idem fuissent: cùm olyra Græca planè sit vox. Ex quibus colligi potest, quòd si olyra, & siligo idem extitissent, nequaquam affirmasset Galenus, siliginem apud Græcos carere nomine. Hallucinantur itaque non solùm qui putant veterum siliginem, & olyram esse idem, sed & qui existimant olyram esse secale, quam Plinius farraginem, nos verò vulgò Segala appellamus. Siquidem præter rationes, & auctoritates à nobis adductas, id etiam experimento falsum esse manifestè deprehenditur, quòd panis siligineus Galeno purissimus, candidissimus, & omnium ad alendum aptissimus reddatur. Apud nos verò impurissimus fit nigerrimus, & ad alendum imbecillimus, qui ex secale, vel farragine conficitur. Zeæ species ὄλυρα Græcis, Olyra similiter Latinis appellatur, quemadmodum & Italis: Germanis, Rocken, & korn: Hispanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche.

† Ne quis frustrà quærat Siliginis caput, lectorem admonitum volumus, hîc nos minimè secutos esse Ruellium, qui ὄλυραν siliginem vertit: sed Græcam vocem retinuisse, quòd olyram à siligine planè differre censeamus, vt in commentario ostendimus.

ATHERA. CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

CVM Dioscorides, satis supérque declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. *Atheræ consideratio.* Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis vulgò Mosa nuncupatur: vtuntúrque ea plurimùm non modò infantulorum lactentium cibis, quem admodum nos pane in aqua decocto, sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, vt ij quidem norunt, qui diu in Germania versati sunt. Quæ ἀθήρα Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas, Gallicè, Boulie. *Nomina.*

TRAGOS. CAP. LXXXVI.

TRAGOS quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluúmque magis emollit.

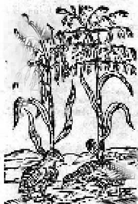
TRAGOS, quem aliqui halicam, nonnulli verò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. *Tragi consideratio.* Atquoniam (vt Plinius inquit lib. XVIII. cap. x.) ex oriẽte peregrinus nobis inuectus erat, vnde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ, mirũ quidem non est, si tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, vt in aliis quàm plurimis euenisse comperimus. Nomen eius Græcum τράγος, Latinum quoque Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Double turguet. *Nomina.*

AVENA. CAP. LXXXVII.

AVENA genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes paruulas veluti locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, vtile ad cataplasmata,

vti hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tußientibus in sorbitione succus.

Auena cõsideratio.

TAMETSI Auena, vulgaris notitiæ seges, edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum, in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carniũ elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Auena (vt Galenus memoriæ prodidit libro VI. simplicium medicamentorum) vnum est ex leguminibus: verùm vt medicamẽtum similem hordeo vim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adstrictionis obtinet, vt ventris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potissimùm in Mysia, quæ est supra Pergamum, vbi & typhæ, & olyræ vberrimus est prouentus. Iumẽtorum autem est alimentũ, non hominum: nisi vtique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum ex aqua estur cum vino dulci, aut sapa, aut mulso. Cæterùm Auenæ farina (vt Plinius adnotauit libr. XXII. cap. XXV.) decocta in aceto næuos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè, Auena Latinè vocatur: Arabicè, Cartamum, siue Churtal: Italicè, Vena: Germanicè, Habern: Hispanicè, Auena, & auea: Gallicè, Auoyne.

Aue fa cultas ex Gal.

Nomina.

ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORYZA frugum generis est, in palustribus, riguisque nascens. Mediocriter alit: sed aluum supprimit.

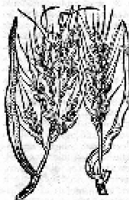
ORYZA adeò omnibus in cibis familiaris frequensque est, vt nulla prorsus explanatione in ea describenda sit opus. Quin etiam de eius viribus nil aliud explicãdum relinquitur, quàm quod literis mandauit Galenus. qui lib. VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic de ea paucis scribit. Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter ventrem sistit. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes in sistenda aluo vtũtur, ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu vtique & in edendi suauitate ab ea quàm plurimùm deficit. Vt ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reisz: Hispanis, Atroz: Gallis, Ris.

Oryzæ facultas ex Gal.

Nomina.

HALICA. CAP. LXXXIX.

ORYZA.

HALICA fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum magis cohibet: stomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitáque lepras tollit: vnguiũ scabritias extricat: incipientibus ægylopiis medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

Halica cõsideratio.

HALICAM antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei auctor est Plinius libro XVIII. capite XI. sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum est, pilo vinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundariũ, grandissimum verò apherema appellant. Nondum habent cãdorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, colorémque, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quę in Aphrica degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioréſque, & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoque difficulter deterunt vtriculos. Posteaque gypsi pars quarta inspergitur, atq; vt cohæserit, farinario

nario cribro subcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quòd veteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm procul dubio compertum sit gypsum in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, vt facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quòd quanquam aliqui cretam, alij verò gypsum halicæ commiscerent, vt candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanque & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, vt illas a carie, & teredine vindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, vel medicamentorum misturis eæ expetuntur. Hoc enim mihi visus est innuisse Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere videtur, vt repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio

Halica vires ex Gal.

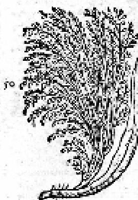
non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit. Halica ex genere est tritici, quæ valenter nutrit, succumque lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci vino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saléque conditam. Qui autem per sanitatem ob vehementem ventris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, iis halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, vt ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si cretâ, vel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur, sed etiam ex tritico, & aliis frumentaceis, vt ex Galeno, Paulo, Aëtio, & aliis intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in vniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent. Nanque Far ab halica longè diuersum putamus.

Farris, et halicæ differentia.

Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitque per se frumenti, vel tritici proprium genus, antiquis Adoreum vocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex pluriũ probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat plinius libro XVIII. cap. VIII. sic inquiens. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quòd Adoreum veteres appellauere. Quin & eodem capite, vt fortasse palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica, aliud verò Far: Qui zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. VII. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ vsus, vt ipse testatur Plinius libro XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est, non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas libro VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, vbi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij viridis sextarium vnum. Hæc in vas vitreum confecta per diem, & noctem macerari finito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aëtius libro IX. cap. XLV. vbi ex Archigene hæc habet. Quòd verò Latinè in regionibus Romæ vicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indéque extractum, ac in pilam coniectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi verò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor, aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris verò variè apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisque far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hactenus Aëtius. Ex cuius, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat. qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quòd Græcis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.

Nomina.

MILIVM. CAP. XC.

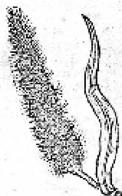

MILIVM in panes coactum, minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, vrinam cit. Torretur milium, feruénsque in sacco ponitur, vt torminibus, reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

Milij vires ex Gal. MILIVM, vt libro VII. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat verò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem eduli comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti: sed & ventrem desiccat. Porrò foris impositum in facculis idoneum est fomentum iis, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatis vsus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonnunquam vtuntur, vrgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccat. Agricolæ huius farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo vescuntur. *Nomina.* κέγχρος Græcè, Milium Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Guguers, siue Giaures: Italicè, Miglio: Germanicè, Hirsz: Hispanicè, Milho, & miyo: Gallicè, Millet.

PANICVM
CAP. XCI.

PANICVM frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodémque modo in panes subigitur. Eosdem habet vsus, minus tamen & nutrit, & stringit.

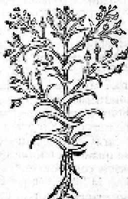
Panici vires ex Galeno. PANICVM, vt scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiã milium. Si verò foris illinatur, exiccat, atque refrigerat. hæc Galenus. *Ruel. lapsus.* Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium volumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanque melica, quæ apud Insubres vulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quàm nostrum vulgus in Hetruria Saggina vocat. Alij verò in Italia populi Sorgo appellant. Nec vsquam, quòd sciam, in Italia panicum melica vocatur. *Melicæ cõsideratio.* MELICA autem (vt vtar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò vt campi, in quibus ad maturitatem vsque adoleuerit, arundineta repræsentare videantur. Eius tamen calamus non vt vulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ, quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam verò nigredinem in vniuersum contrahunt, granis compluribus onustæ. Depectitur granum à rusticis, molitúrque in farinam, & inde in agrestem cogitur panem: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarúmque feratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro XVIII. cap. VII. milium est indicum. quod tamen non animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij sectator. Plinius enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum. *Nomina.* Quod ἔλυμος Græcis, Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis: Panico: Germanis, Pfenich, Heydelpfenich pray, Fuchsschuuantz: Hispanis, Panizo, & Paniso: Gallis, Panic.

SESAMVM.
CAP. XCII.

SESAMVM stomacho inutilis cibus. halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in vino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribúsque prodest. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij vtuntur.

TAM

SESAMVM QVORVNDAM.

SESAMVM ALIORVM.

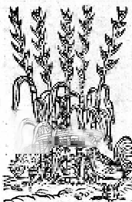
Sesami cõsideratio.

TAMETSI Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleum, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas viderint vnquam, cùm nullum, vel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia. Siquidem quod in myropoliis habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (vt Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: foliis rubentibus: flore viridi, herbaceo: semine vasculis incluso, papaueris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primùm aduectum est. Ibi enim copiosissimum seritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum vsum: sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsisse videtur Ruellius, nihil ita, vt Sesamum, emacrare solum, vtpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoque numerosior. Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse libro VIII. capite IX. de plantarum historia, vbi sic inquit. Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimúmque posse extenuare putatur, vtpote quæ multipliciori crassiorique calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium. hactenus Theophrastus. Cæterùm duas diuersas imagines pro Sesamo exhibuimus, quòd varia quoque sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alij enim hanc plantam, illam alij pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) neutra placet, quòd vtraque historiæ refragetur, quam de Sesamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curauimus, ea saltem ratione, vt illud lectores admonerem, quòd eæ, meo iudicio, notis veri Sesami non respondeant: quódque in manifesto errore versentur, qui secus opinantur. Sesami meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ita scribens. Sesamon non parum in se continet viscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem vim obtinet. Et libro primo de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideóque repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso vescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventris partibus vigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quóduis pingue. Est autem crassi succi, ideóque non celeriter peruadit. Σήσαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Sensera: Itali, Sesamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.

leno.

Nomina.

LOLIVM. CAP. XCIII.

LOLIVM, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescẽtia vlcera, gangrænasq; compescit cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure viuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perdu

perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa vtilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adiuuat.

Lolij consideratio. LOLIVM omnibus notissimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis vligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, vt superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium vere tantùm exoriri putent, prouenit tamé (vt Theophrastus memoriæ prodidit lib. VIII. cap. VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso & pingui, eiúsque peculiare pinguitudo notatur. *Fuchsij error.* Credidit Leonardus Fuchsius (vt declarauit in suis clarissimis de stirpium historia commentariis) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum virorum, qui in stirpium doctrina diu versati sunt, sententiæ refragatur, sed & veterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis melanthij, vel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, vt sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse videtur, quàm ipse vsquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, vt dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit ei lolium in pane comedisse. Quòd autē id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè vulgò cognitum est, testis est Dioscorides libro IIII. capite de phœnice, vbi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palàm fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Ex vulgata quoque Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & veluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem vbique locorum incerniculis à tritico, aliísque cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. *Lolij vires ex Galeno.* Lolium, vt scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, desiccat, & excalfacit efficaciter, vt propinquum sit acribus, magis quàm iris. sed non est perinde vt illa subtilis essentiæ, verùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi verò extremò exiccantium. *Nomina.* Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, seu Zeuen: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Tuualch trespe, Rueuueyssen, & Lulch: Hispanicum, Yoio: Gallicum, Yuraye.

AMYLVM. CAP. XCIIII.

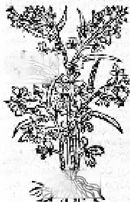
AMYLVM ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat. Optimum ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit quinquies die, &, si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor vtilis vnà excludatur. vbi mollissimum esse videtur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi, reliquúmque quallo sportísque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si paulisper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauáque vlcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsoniis admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur vno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressáque feruentissimo in sole, vt antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina vsus, ad alia tamé cōueniens.

Amyli consideratio. AMYLVM, quod vulgò Amidum officinis vocatur, omnibus quidem notum est. Probatur autem, auctore Plinio libro XVIII. capite VII. leuitate, ac læuore, atque vt recens sit, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quod è Creta aduehitur, Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (vt ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit. *Amyli vires ex Galeno.* Amylum, vt memoriæ prodidit Galenus libro I. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exasperatas partes vim obtinens: quæ communis est omnibus substantiis consistentia siccis, quæ neq; adstrictionem, neque acrimoniam, neque aliam quàmuis facultatem habent insignem. quas substantias iure ἀποίους, id est, qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, vt illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd verò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem est, cùm palàm id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (vt diximus) est difficile. Porrò Amylon (vt Plinius tradit libro XXII. capite XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur

tur. Item ſiſtit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & vlcera ſanat. Item puſtulas, & fluxiones ſanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui ſanguinem reiecerint: in veſicæ verò dolore ſemuncia amyli cum ouo, & paſſis tribus, ſufferuefacta à balneo. Quod Græci ἄμυλον, Latini ſimiliter Amylum vocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hiſpani, Amydon: Galli, Amydon.

Nomina.

FOENVM GRAECVM.
CAP. XCV.

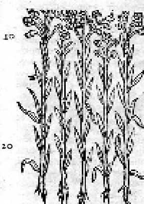
Foeni Græci farina vim habet emolliendi, diſcutiendique: in aqua mulſa decocta aduerſus tã internas, quàm externas inflãmationes, efficaciter illinitur: lienem cũ aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis ſubuenit: & ſiue tumor, ſiue præcluſio ſit vuluæ, fouẽtur, & inſident. Fœni græci in aqua decocti cremor expreſſus, capillos, furfures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, ſi cum anſerino adipe peſſi vice ſubiiciatur. Viride cum aceto vtiliſsimum imbecillibus locis, & vlcera ſentientibus. Decoctum eius prodeſt aduerſus teneſmos, fœtidámque dyſentericorum proluuiẽ. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abſterget.

Fœni Græci Vires ex Gal.

Foeni Græci ſemen profert planta trifolio ſimilis, corniculis quibuſdam incluſum: vnde illi Buceras nomen impoſuit Theophraſtus. Huius meminit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Fœnum Græcum calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbàtque. quæ verò minus ſunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat. Τῆλις, & βούκερως id Græcè dicitur, quod Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, ſeu Hebbe: Italicè, Fien græco: Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hiſpanicè, Alfornas & Alholuas: Gallicè, Fenigrec, & Senegré.

Nomina.

LINVM. CAP. XCVI.

Linvm vulgò notum eſt. cuius ſemẽ eaſdem, quas fœnum græcum, vires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſque inflammationẽ, cũ melle, oleo, exiguáque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: vitia cutis in facie, varóſque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiáſque diſcutit: vlcera, quæ ſerpunt, fauóſque cum vino decoctum expurgat: vngues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis vicem ſubſtituatur: tuſſim lenit: venerem ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Huius decoctum interaneorum, vuluæque eroſionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in deſeſſionibus perquàm vtile.

Cvm Linum, & eius ſemen ſint non modò medicis omnibus, ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, vulgò notiſſima, ſuperuacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi, etſi ſeminis vſus, & vires minimè ſilentio ſint prætereundæ. Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiariis expetitur, ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignariis, cæmentariis, ac ferrariis fabris. Præſtat & ad lucernarum vſum, quòd diutius igni reſiſtat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem vſu neruorum conuulſionibus peridoneum eſt. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad oſſium compagines explicandas mirificè prodeſt. Perutile eſt omnibus ſedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac dolori-

Olei ex lini ſemine Vires.

bus: ſœ

bus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu iis exhibeant, qui laterali dolore vexantur. verùm recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plus quàm par sit, sed & nauseam commouet. *Xyli mentio, & vires.* Cæterùm quoniam (vt Plinius inquit libro XIX. capite primo) XYLON, siue Gossipium, quod nos vulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, cùm eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, non dissimulandum duxi, quòd Xyli semen, quod tamen rancorem non senserit, tussi, & pectoris vitiis opitulatur. quinetiam excalfacit, & emollit, & semen auget. Candidissima verò eius lanugo sanguinem è vulneribus manantem sistit, præsertim si prius paululum exuratur. Sed plura de Xylo dicemus libro sequenti in gnaphalij mentione, vbi eius quoque effigiem dabimus. *Lini vires ex Gal.* Lini seminis facultates memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic scribens. Lini semen esum flatuosum est: etiam si frigatur: adeò sanè excrementitia humiditate plenum est. Est verò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & siccitatis quodammodo in medio est situm. *Nomina.* Quod Græci λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, siue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flacs: Hispani, Lino: Galli, Lin.

CICER. CAP. XCVII.

CICER satiuū aluo idoneum est, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menses ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes testium, verrucosas informicationes: ad scabiem, vlcera capitis manantia, impetiginésque, item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit vrinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus: eorum decocto. Lædunt ea exulceratam vesicam, & renes. In verrucarum formicantium, pensiliumque genere, prima luna singulis granis singulas tangunt. eaque grana linteolo deligata abiici post se præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Syluestre cicer, foliis satiuo simile est, odore acri, sed semine discrepat. Idem quod satiuum præstat.

IN CICERVM genere habetur cādidum, quod & Columbinum vocatur. Est & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam venerem mirificè præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. *Ciceris consideratio, et vires ex Gal.* Horum meminit Galenus primo de aliment. facultatibus, sic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed valentius nutrit. Venerem stimulat, creditúmque est etiam simul semen generare: cuius gratia admissariis equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi maior, quàm fabis: adeò vt quædam ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atque comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè nascentia, Arietináque vocata. Huius ex aqua decoctum potare præstiterit. Vescuntur & virentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis. hactenus Galenus. Nigrum vocari Arietinum tradidit plinius, quòd arietum capita sua imagine repræsentet. Theophrasto quoque Cicerum plures sunt differentiæ libro VIII. cap. V. de historia plantarum, vbi sic habet. Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasq; differentias ostendit, vt arietinum, & columbinū. Candida inter omnia dulcedine præstant. *Ciceris vires ex Aëtio.* Ciceris facultates recensuit etiamnum Aëtius, sic inquiens. Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, ventri accommodatum, vrinam, ac menses euocat, & lac, & sperma copiosè generat. Huius decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum verò genus, quod Orobiæum vocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum duritiès discutit: affertq; ad vlcera maligna præsidium non pœnitendum. hactenus Aëtius. Cæterùm syluestre omnibus ferè notum est. & si Plinio fides est adhibenda, ventrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit. Græcis ἐρέβινθος, Latinis Cicer nominatur: Arabibus, Chemps, Hamos, seu Alhamos: Italis, Ceci: Germanis, Kichern, Kichererbs, & Ziser erbs: Hispanis, Grauancos: Gallis, Chiches.

FABA. CAP. XCVIII.

FABA inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnē gignit, media calidi, frigidique natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias,& cœliacorum profluuia sistit:contra vomitiones conuenienter manditur.Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abiiciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maiorémque flatum parit.Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tenentur,adiuuat:lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidásque cum fœni græci farina,& melle discutit:cum rosa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, vuásque reprimit:subactum vino,suffusiones,& ictus oculorum recreat.Manducata sine cortice faba,ad auertendas fluxiones,fronti illinitur:decocta in vino testium collectiones sanat:quò tardius pubes erūpat, pueris imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur,gracilescunt,& minus alimenti capessunt:cum polenta, scisso alumine,& vetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur,imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirundine concitatis: nanque eas supprimit, si semisecta apprimatur.

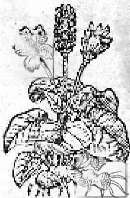
FABAE omnibus notissimæ sunt.&,vt memoriæ prodidit Galenus libr. VII.simplicium medicamentorum,in exiccando,& refrigerando secundum vtrunque ad medium temperamentum propinquissimè accedunt.Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex nonnihil adstringentis.Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis,cœliacis,& vomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant,exhibuerunt. Porrò vt edulium,flatulenta est,ac coctu difficilis,si quid aliud : excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum verò foris imposita,sine molestia desiccat. In podagricis ea sæpenumero vsi sumus ex aqua decocta, & deinde adipi suillo admista.Ad neruorum tum contusiones, tum vulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat,cum polenta.Sed & testium , & mammarum aptum est cataplasma.Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant,maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur.Quin lac quoque ab eo cataplasmate extinguitur,sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet.Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit. Inflat is cibus quocunque modo apparetur : nec per quámuis longam decoctionem id vitij potest amittere, quod ptisanæ minimè negatum est:deponit enim per illam quicquid habet flatulenti.Qui porrò affectus singulos cibos sequinatos , animaduertere, & mente consequi volet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeq; qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus , aut ipsum minus rectè coctum assumpserit.Habent autem fabæ non densam , nec grauem,sed fungosam,leuémque substantiam:quæ tamen ipsa nonnihil abstersoriæ possidet facultatis,similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac vtuntur , velut alij nitro,atque aphronitro,& in vniuersum iis, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisana : nam quæ in summa cute eminent lentes,exterit , & maculas velut ex sole contractas.Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem transitu diu cunctatur,sicut quæ glutinosa, & crassi succi sunt sine vlla abstergendi facultate , qualia halicam,tragum, similaginem,& amylum esse perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex fresa faba paratum , quod ἔτνος Greci nuncupant,flatibus non careat,multò amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta(nam hoc modo aliquando pro bellariis sumunt)flatum deponit, sed tum concoctu perdifficilis, tardóque descensu incommodior redditur,& crassi succi alimentum in corpus diffundit.Quòd si viridis,immatura, nondúmque arefacta edatur , commune omnium fructuum

Fabarum consideratio & vires ex Galeno.

fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus. rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum vim non tantùm in viis intestinorum, sed etiam per vniuersum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, sed promptius deiicietur. Plerique autem hominum non crudas solas fabas comedentes, vnà eas cum suilla carne decoquunt, veluti olera consueuerunt: ruri verò etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cepas admiscent, cùm in ollis pulmentum ex illis struunt. Sunt qui non simul elixatas, sed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanque dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum est. κύαμος sic Græcis, Latinis verò Faba vocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, siue Bachale: Italis, Faua: Germanis, Bonen: Gallis, Feue.

Nomina.

FABA AEGYPTIA. CAPVT XCIX.

AEGYPTIA Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Aegypto plurima prouenit, in Asiæ etiam, Ciliciæq; lacubus inuenitur. Folia habet ampla, †etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine: florem roseum, dupla papaueris amplitudine: & vbi flore exuitur, fert folliculos vesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam seratur ipsa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda coctáve estur. ei Colocasiæ nomen est. Faba virens manditur, & exiccata nigrescit: vulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho vtilem, dysentericis, cœliacisque prodest, inspersо polentæ vice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in vino mulso decocti, si terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

SVNT qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoque plantas, & eas quidem raras, secum deferebat ex Syria & Aegypto. Cæterùm eos equidem in errore versari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ ari speciem repræsentat, esse fabam Aegyptiam. siquidem illa florem non edit dupla papaueris magnitudine, non profert fabas, nec radicem habet, quæ cruda mandi possit ob vehemétem eius acrimoniam. Huius tamen ari folia videntur esse fabæ Aegyptiæ. Et certè hanc adeò æmulantur, vt aliquando existimauerim eas stirpes nihil inter se differre. Sed postquàm rem hanc diligentius examinaui, earum discrimen cognoui, atque illos planè falli iudicaui, qui arum Aegyptium non distinguunt ab Aegyptia faba. Meminit huius Theophrastus libro IIII. cap. x. de plantarum historia, vbi ita scribit. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisque exit. Caulis eius, qui longissimus, quaterna cubita perficit: crassitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, vesparum fauo non absimile. Inq; singulis cellis, singulæ fabæ continentur, paulò super id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roseus in plenum caput. Super aquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanque conterenti amarum illud, ex quo pilula fit, inflexum patescit. Fructus ita se habet. Radix illi crassissima, arundine plenior, rimas similiter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eóque cibo, qui incolunt paludes, vtuntur. Nascitur itaque sponte vel plurima, cæterùm & seritur in limo paleis largè admistis, vt descendat, incorruptaque maneat: sicq; fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim valida est, nec procul arundinum stirpibus, verùm spinis subhorrens. Quam obrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non videt. Nascitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque. hactenus Theophrastus. Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius libro XXI. capite XV. vbi sic inquit. In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabilis: foliis latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ

Aegyptia fabæ consideratio.

Colocasia ex Plinio.

personata in nostris amnibus vocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, vt implexis Colocasiæ foliis, in variam speciem vasorum potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (vt Galenus auctor est libro primo de alimentis) sicuti nostratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam sortita est. Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Grecè, Faba Aegyptia Latinè dicitur, Italicè, Faua d'Egitto: Hispanicè, Inhame.

Nomina. † Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi verbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari videtur.

LENS. CAP. C.

LENS frequenti cibo aciem oculorũ obtũdit, ægrè concoquitur, stomachũ malè habet, eúmque & intestina inflat: sed aluum cũ cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adstringendi: qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primáque aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventrem resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plãtagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abiiciũtur, vel rhoë, quæ obsoniis inspargitur: verùm acetum cum ea diligẽter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra subuersionẽ stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polẽta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum, sedisq;, addito rosaceo: sed in amplo sinu, aut inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis, adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænã euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusq;, vt antea dictum est: cõtra mammas in quibus lac in grumos coiit, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

LENTES, quemadmodum libro VIII. simplicium medicamentorum scriptũ reliquit Galenus, valenter adstringũt: in caliditate verò, & frigiditate medium tenent, desiccant tamen in secundo ordine. *Lentium vires ex Galeno.* Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit ventrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abiicitur, vbi retentionis causa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primáque aqua inter coquẽdum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panẽ quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius vehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est cõtrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculũ sale, garo, oleoq; conditũ bibatur, aluum deiiciet. At quod ex bis decocta lente ad eum modũ, quem retulimus, ferculum apparatur, contrariam succo vim obtinet. Nam quæ ventri obueniunt, fluxiones desiccat, os ventriculi, intestina, & totum denique ventrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens verò decorticata, vt illam adstringendi vehementiam, cumq; hac alia videlicet omnia, quæ consequuntur, amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumq; succũ gignens, tardè cõmeans: alui tamen fluores haud desiccat, vti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modũ in hoc edulio non seruãt, elephantiasim quam vocant, & cancrũ incurrunt. Siquidem crassa, siccaq; cibaria facilè in melancholicos humo-

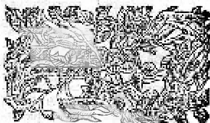
res vertuntur. Quare iis duntaxat, quibus vitiosa est habitudo ob aquā in carne diffusam, lens cibo vtiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam visum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Ei verò, qui contrario modo se habet, humidiori videlicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassū enim, & tardifluum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua vtriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adiiciendum, vt quæ per decoctionem in cremorē latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem asciscit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquàm quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius cōcoctioni efficitur: cùm ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuitum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi vult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidentia. Cui verò sapa commiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius visceris, atq; vnà lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescētes visceris vtriusq; affectus, quos scirrhos vocant, hoc epulo exacerbari. Quòd si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehēdes: ceu vtique quæ inter has media est, quam νεαρὰ, id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit. Nam hæ quoq; sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neque istis affatim, sæpeq; vti expediet, presertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in vnoquoq; edulio intelligere oportet. At autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme verò eis vtendum: vti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in vere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendū. Est porrò mediorum non vnā, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædā ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatē adeptæ: vt si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, verùm etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta, citius verò, quàm lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum virtute, lentis videlicet, ac betæ, esse permistum. hactenus Galenus. Ex cuius verbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum vsu minimè esse recipiendas, præterquàm ab iis, quibus morbi alicuius ratione, vt medicamenta potius, quàm vt cibus conueniant. Φακὸς Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linsen, Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentile, Gallis. *Nomina.*

PHASIOLI.

CAP. CI.

PHASIOLI inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt: ad vomitiones idonei.

PHASIOLI.

PHASIOLI sunt in Italia vulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habentur genera, variis coloribus distincta: nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. *Phaseolorum consideratio.* Quos superiori quoq; ætati cognitos fuisse putauerim, etsi nōnulli eos nuper in Italia venisse existiment. Candidi, quibus granū cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac varij seminantur in hortis aliisúe locis, vbi vmbra æstiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorū, clauicularumq; reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac veluti topiario opere contexunt: solaresq; radios inhibent, non secus quàm vitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores, & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiūt. Quo fit, vt crediderim ego, illos à veritate haudquaquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem,

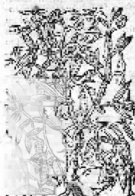
hoc

hoc etiam libro à Dioscoride descriptum: quippe quòd illi maximè respondeat, vt in sequentibus dicetur. *Marcelli error.* Quamobrem longè aberrasse videtur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit sibi parum verisimile videri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, vt scenas, & tabernacula vestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides, sed & ipsius smilacis numerosus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac viridariis longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conuestiunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus libro VIII. cap. III. de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum & ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam dolichi (vt adiuuante Deo infrà in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausoniis vulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis verò Arabeia, vt Manardo Ferrariensi placet. *Manardus notatur.* Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus descripsere, vt eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porrò in hoc præsenti capite Dioscorides de candidis tantùm, ac vulgaribus phasiolis disseruit, non de eruilia Arabeia vulgò vocata: in sequētibus verò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui vel rubētes, vel lutei, vel versicolores enascuntur. *Nomina.* Ita φασίολοι Græcè, vt etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagiuoli.

ERVVM. CAP. CII.

ERVVM paruus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in valuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi vsus conueniens. Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: sanguinem per vrinam extrahit: elixo boues saginantur. Parādæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana candidaque deligūtur, permiscēdóque aqua resperguntur, donec sufficienter combibant: postea torrentur, vsque dum hians cortex disrumpatur: molitáque, farinario cribro incernuntur: postremò farina reconditur. Hæc aluo vtilis est: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: sanguinem per vesicam, aut aluum cum torminibus elicit, si largius in cibo, aut potu assumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totúmque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiásque, serpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra vlcera, quæ theriomata vocāt, fauósque emarginat: carbunculos rumpit: cū vino subacta illitu morsibus viperarū, canum, hominúq; medetur: vrinæ difficultates: tenesmosq; ex aceto mitigat. Eruū tabidis, qui alimētū nō sentiunt tostū, & ad nucis magnitudinē melle exceptum, sumptúmque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

ERVVM.

ERVVM officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. *Erui consideratio.* Cæterùm quod ex Alexandria, Syriáque Venetias conuehitur, aliud nimirum semen repræsentare censemus, quàm Erui, quod frequentissimum in Hetruria nascitur, ac seritur. Folia mittit Eruum, quod vulgò Mocho vocamus, lathyri, vel cicerculæ vulgò vocatæ æmula: florem pisorum modo, admodum rufescentem: siliquas forma teteres, & oblongas, in quibus semen, colore in aliquibus pallido, in nonnullis candido, in quibusdam verò rufescente. Porrò cùm hoc ignoraret Brasauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis vicinitate fortasse deceptus. *Brasauoli et Fuchsij lapsus.* Qua in re Fuchsius quoque hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia volumine Cicerculam vulgò vocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, vt periculum facientibus clarissimum est, haud quaquam eæ reperiūtur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine vacat, largius esitata nunquam sanguinem per vesicam, & aluum cum torminibus elicit, vt de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, vtriusque pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi

Eruum

Eruum ab agricolis seratur, habetur tamen & inter sponte nascétia: namque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoscatur, illud inter viciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam elegit Dioscorides candidus Erui semen: Galenus tamen libro primo de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuisse videtur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorum vsu tam tutum, quàm pallidum viribus antecellere. Erui vires prodidit Galenus lib. V I I I. simplicium medic. ita inquiens. Orobus desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit verò primo. Porrò quatenus amaritudinis est particeps, eatenus incidit, extergit, atque obstructiones expedit. Cæterùm si sumatur copiosè, sanguinem per vrinas euocat. Et libro I. de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, vt apud alias plerasque gentes, Eruo in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibis prorsus hoc semen damnatur. est enim & insuauissimum, & praui succi. Cæterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoque scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini præparato ex melle vtimur, vt medicamento crassos pulmonis, thoracisque humore expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed vnà cum ea & abstergendi, & incidendi vim, vt sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum. Id Græcis ὄροβος, quod Latinis Eruū nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: Hispanis, Ieruos: Gallis, Ers.

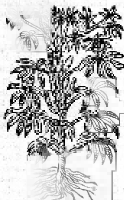
Erui vires ex Galeno.

Nomina.

LVPINI. CAP. CIII.

SATIVVS Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem vlcera tetra, quæ theriomata vocāt, gangrænas, incipientem scabiem eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, vitiligines, maculásque fouere vtilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in vellere. Eorum farina cutem, liquorésque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto cocta, illitáque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescant, faciem abstergunt: medentur pecorū scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita vt tepente decocto abluantur. Citvrinam radix cū aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere cœperint, cum aceto poti, fastidiū detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignútur & syluestres Lupini, satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ satiui possunt.

LVPINI

SERVNTVR in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum vsum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumere exoriūtur plantæ, quæ maio mense in campestribus visuntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibique frequenter eduntur cum sale. Lupinus (vt scriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus) multi vsus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, vel sine his etiam, sale modico conditus: non velut hordeum, & alia multi farinam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est. Quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non brobè inuenis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et lib. V I. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinē deponēs: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm vt medicamētum ita præparatus ex genere est emplasticorū. At qui natiuam amaritudinē habet, is etiam extergendi, digerendique vim obtinet. Interficit lumbri

Lupinorū consideratio.

Lupinorū facult. ex Gal.

lumbricos tum illitus, tũ addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eiicere potest. Tum etiã foris identidẽ perfusum, vitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci vocãt, psoras, gangrænas, vlcera maligna, quæ cacoëthe vocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatẽ digerendo, siccandoq;. Expurgat iecur, & lienem cũ ruta, & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositũ. Porrò Lupinorũ farina sine mordicatione digerit: nec enim liuida tantum, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantiũ temperamento, & affectus diuersitate, quod ex vsu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere. Digerit itẽ quæ liuida sunt. Et quæcunque modò diximus præstare posse decoctũ, eadem omnia efficit & farina. Sunt verò etiã qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinũt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia valentior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis. Lupinus satiuus sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tornus: Italis, Lupino domestico: Germanis, Vuickbonen, Feigbonen, Vuolffasckbonen: Hispanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupins. Lupinº verò agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.

Nomina.

RAPVM. CAP. CIIII.

DECOCTA Rapi radix alit, inflationẽ parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerẽ stimulat. Decocto podagræ, pernionesq; fouẽtur: contritoq; rapo, atq; imposito iuuantur. Si excauatæ radici rosaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliquescat, exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & vrinam ciunt. Semẽ antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensum doloris auferũt, anodyna vocãt, idoneũ est: potum contra venena salutare est: venerẽ concitat. Rapũ muria conditũ, minus alimẽti sufficit: sed multò magis appetentiã recreat. Syluestre rapũ in aruis nascitur. † Frutex est in cubiti altitudinem assurgens, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructũ in siliquis calyculatis: cumq; eorũ inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis speciem præbet. in qua semina paruula concipiuntur. foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoq; corpore, vtimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolij farina, fieri solent.

Rapi consideratio.

RAPVM in Italia vulgò notissimum est, præsertim apud Insubres, vbi statim post messem æstate, iunio, ac iulio mensibus, in aruis fecundò seritur: deinde mense octobri, cùm radix ad summũ extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, sessile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro XVIII. cap. XIII. longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mensibus gignitur tam magna radix, vt ea aliquibus in locis plus quã centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa vidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum, & radix (vt Theophrastus est auctor lib. VII. cap. IIII. de plantarum historia) gaudent frigoribus: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia verti. Austrinis, atque serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa vtilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, vindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque tenella folia in vniuersum erodunt, cõmista sationis tempore semini fuligine: aut maioris sedi succo per noctẽ macerato semine. Siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobatam asserit. Syluestribus rapis scatet vbique Hetruria, nullis reclamantibus notis. Quare in hoc cogor Fuchsij sententiæ refragari, qui manifesto errore, in suis de stirpium historia doctissimis commentariis, putat Rapum syluestre esse Rapunculũ vulgò dictum: quippe quòd illi minimè respondeat. Rapi vires recensuit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ita inquiens. Rapi semen venerem excitat, vtpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix cõcocta difficilis est, inflatq;, & semen generat. Et libro secun

Fuchsij lapsus.

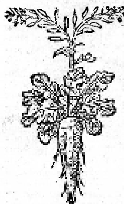
Rapi vires ex Galeno.

secundo de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum siue γογγυλίδα, siue βουνιάδα appellare velis, quod eius extra terram est, oleraceũ censetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoq; ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum vsui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoq; si quis vltra modũ esitauerit, & maximè si perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in venis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimùm quando benè fuerit percocta, vt quæ longam elixationẽ requirat, optimaq; sit bis decoctionem perpessa, ad eum modum videlicet, *quem antea in hac præparandi ratione docuimus, Sin crudior ingeratur, concoctu est difficilior, ac flatulenta, stomachoq; noxia: nonnunquam autem & ventrem mordicat. γογγύλη id Græcè vocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgiem, siue Alsegiem: Italicè, Rapo: Germanicè, Rueben: Hispanicè, Nabo: Gallicè, Raue, seu Naueau blanc de iardin.

Nomina.

† Quod in Græco hìc legitur θάμνος, Ruellius vertit fruticosum. Quæ vox est potius ab eo ex Plinio lib. x x. cap. I I I. reposita, quod etiam aliàs sæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem vertimus, licet hac, vt aliis plerisque vocibus, Dioscoridẽ impropriè vsum fuisse existimemus.

NAPVS. CAP. CV.

COCTA Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum venenorum vires hebetat: antidotis admiscetur. Conditur sale radix.

Naporum consideratio.

NAPI in raporum genere recensentur. Plura Theophrasto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempestate duo tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametsi albos crassitudine superent, magisque colore placeant, sunt tamen insipidiores, & gustui ob id minus grati. In Aegypto frequentius seruntur, quòd inibi ex eorum semine copiosum exprimant oleum. Βουνιὰς nomen Græcum est: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum, Steckrueben: Hispanicum, Nabicas: Gallicum, Nauet.

Nomina.

RAPHANVS. CAP. CVI.

RADIX, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori suauis est: sed stomacho aduersatur, ructus ciet, vrinã pellit, aluo aptior: summo tamen cibo sumi debet, quò magis eius distributionem adiuuet: cùm autem præsumitur, cibum suspendit: quare vomituris commodissimè datur ante cibum: sensuum aciem excitat. Decocta contra veterem tussim, & pituitæ crassitiem in pectore, efficax est. Cortex ex aceto mulso, celerius vomitiones mouet: hydropicis commodissimè illinitur: lienosis vtilis: sugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra viperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilũ reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis strangulãtur, tam cibo, quàm potu salutaris est: menses cit. Semen, vomitiones facit, vrinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas validissimè emarginat: coctum cum aceto mulso, anginis perquã vtiliter gargarizatur: contra cerastis morsus, potum ex vino, auxilio est. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam vocant, folia satiuo similia, sed magis lampsanam imitantur: radix gracilis, tenera subacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: sed hæc excalfacit, vrinam concitat, æstuosa est.

RAPHANVS Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quòd Latinum nomen imitentur, Radice vulgò vocant: quemadmodum & Romani suam antiquã Raphani syluestris appellationem retinent, qui ipsum primæ literæ metathesi Ramoraciã appellant. Cæterùm cùm syluestris, satiua longè durior, acriórque deprehendatur, Dioscoridis codex hic, vt in aliis plerisque locis, mendi suspitione non vacat, vtpote qui Armoraciæ radicem reddat tenerã mollémve, & subacrem. Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ clarissimus, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli

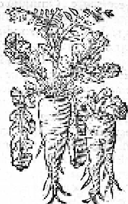
Raphani consideratio.

Fuc. error.

nulli vocauere, foliis oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus vtitur vniuersa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re eum, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius plantæ sapore fretum. Quòd si is vel Romam vnquam profectus esset, vel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (vt arbitror) in eum errorem incidisset. Raphani Theophrasto libro VII. capite IIII. de historia plantarum, plura sunt genera: nempe corinthium, cleoneũ, liothalassium, bœotium. Adolescit amplissimè Corinthium, quòd vel radice conspet detecta. Hoc enim sursum versus protruditur, non vt cætera in terram ampliari solitum est. Liothalassium, quod Thracium vocant, validissimum aduersus frigora traditur. Bœotium dulcissimũ est, & figura rotundum, nec vt Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, suauioráque sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod foliis erucæ simile cõstat.

Raphani vires ex Gal.

Raphanus (vt libro VIII. simplicium medicamentorum scribit Galenus) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat verò secundo: agrestis autem in vtroque efficacior est.

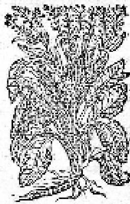

RAPHANVS.

Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaque ad sugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda existunt. Meminit item Galenus Raphani lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquiens. Radiculam solam, crudamque vrbani homines vt plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici verò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obsonia: in quibus est origanum viride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpyllum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia viridia, eduliorum sunt obsonia, vnà cum illis sumpta, suntq; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoque, & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quam nutrimenti nomine assiduè vescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè vnà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, vt rapæ caulis, sinapiq;, & lactucæ: nutritq; magis caulis iste, quàm cruda radicula, vt qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solum caulem, sed vnà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparũ modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia. Ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt, nullus tamen eos citra damnum potuit imitari.

Nomina.

Radix, quæ Græcis ῥαφανίς, Latinis itẽ Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, siue Fegiel: Italis, Raphano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Refort.

RAPHANVS VVLGARIS.

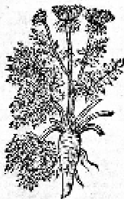
SISER CAP. CVII.

SISER vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata est, & stomacho vtilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat.

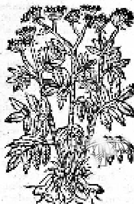
Siseris consideratio.

NON desunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum vocatarum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimũ esse Siser. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij testimonio ductus, qui libro XIX. capite V. hæc habet: Inest Siseribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hisce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum concludat, nec gustui amaritudinem relinquant, sed dulcedi-

SISER.

SISER ALTERVM.

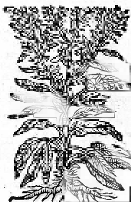

nem potius quandam præ se ferant. Quòd præterea Siser sapore sit subamaro, facilè ex Galeni sententia comprobari potest libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi sic scribit. *Sisari vires ex Galeno.* Sisari radix cocta stomacho grata est, & vrinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cum leuicula adstrictione. hæc Galenus. Ex quibus facilè colligi potest, Sisera ab hisce carotis plurimùm recedere. Sciendum igitur est, quòd Siser in Italia non seritur, tametsi in Germania, Rheni præsertim fluminis accolæ, suis in hortis sisera frequentissima habeant, quæ & serunt, & colunt. Ideóque Maguntiæ venalia abunde reperiuntur, à Tincao agro illuc allata. *Siseris forma.* Siser folio est olusatri, caule, & vmbella pastinacæ simili, radicibus dodrantalibus, neruosam intus matricē continentibus, subamaris, & colore subcroceo, & quæ gustatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præstātia allectus Tiberius Cæsar (vt citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi sisera curauit ex Gelduba castello Rheno imposito, vbi generositas præcipua. *Nomina.* Quod Græci σίσαρον, Latini quoque Siser vocant. Mauritani, Culcas, Fisarum, siue Seisaron: Itali, Sisaro: Germani, Gierlin, & Girgelin: Hispani, Chiriuias: Galli, Cheruy, & Gyroles.

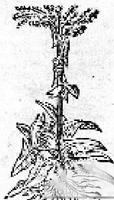
LAPATHVM, SIVE RVMEX.
CAP. CVIII.

Ex generibus rumicis, oxylapathum vocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est satiuus, † illi dissimilis. Tertium genus syluestre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon vocant. Folia eius syluestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, melicerides, rosaceo, aut croco adiecto, discutiuntur. Syluestris, & oxylapathi, & eius, quam oxalida nominant, semē ex aqua, aut vino vtiliter bibitur, contra dysenterias, & cœliacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionum ictus. Quòd si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos vngues persanāt: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricādus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur, aut in soliis balnearum confricetur. Coctæ in vino, & instillatæ, aurium, dentiumq́; dolorem mulcent: strumas: parotidásque discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine vtuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia sistūt: cū vino autē potæ regio morbo medētur, calculos vesicæ cōminuūt, menses cient, scorpionū ictibus auxiliātur. Hippolapathon olus est magnum, in paludibus nascens. Easdem habet vires, quas supradicta rumicis genera.

OXYLAPATHVM.

OXALIS.

OXALIS ALTERA.

HIPPOLAPATHVM.

Rumicis consideratio.
Oxylapathum.

TAMETSI Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non seratur, in iis tamen spõte frequentissimus nascitur, nullis deficientibus notis, quibus satiuus delineatur. Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum vocatur, non quidẽ quòd gustu acutum, seu acidum sentiatur, vt oxalis, quam vulgus officinarum Acetosam appellat, sed quòd foliis proueniat in acutum desinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò significat acutum saporis respectu, modò mucronatũ respectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterque Serapio Lapathũ omne nullo discrimine Acetosam nominant, perperam id ad saporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xxi. Oxylapathon nõ nisi in palustribus nascẽs, satiuo similius esse scribit, cùm tamen alterũ alteri dissimile faciat Dioscorides.

Oxalidis consideratio.

Illud verò, quod ab acido succo ὀξαλὶς Græcis dicitur (etsi id silentio inuoluat Dioscorides) duorum est generum, maius nimirum, & minus. Illi folia sunt hortensi similia: huic verò sagittarum figura, mollia, læuia, quibusdam veluti capillamentis subrubentibus inspersa, succosa, foliisq; maioris acidiora. Semen vtrique idem, præterquàm quòd maiori maius, minori verò minus.

Hippolapathum.

Hippolapathũ porrò nõ solùm in palustribus prouenire videmus, sed etiam in montibus, iis præsertim in locis, vbi pecudes diutius stabulari solent, & vbi eorum fimo pinguescit solum, illi plantæ omnino respondens, quæ sub Rhabarbari nomẽclatura, passim hodie in hortis, ac viridariis plantatur.

Lapathi vires ex Galeno.

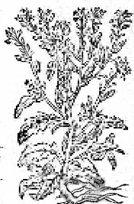
Lapathi meminit Galenus lib. vii. simpl. medic. sic inquiens. Lapathum moderatè digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum mistam: nã simul cũ eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifestam

quandam etiam adstrictionem obtinet, adeò vt & dysenterias, & diarrhœas, siue profluuia sanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et libro secundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, vti antè diximus, syluestrem betam possit quis appellare, cùm non gustu solùm, verùm etiam facultate hortensi betæ persimilis sit. Quoniam autem beta iucundior est rumice, idcirco ea magis homines vescuntur. Quare nec nos quoque prolixius hìc de rumice scribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia exposuerimus. Planta, quæ Græcis λάπαθον, Latinis etiam Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, seu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hispanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ verò Græcè ὀξαλὶς, oxalis item Latinè dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hispanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Sallette.

Nomina.

† Nihil fortasse Plinius à Dioscoride dissentiet, si in hoc loco sequamur lectionem Oribasij lib. x i. simplicium: qui habet ὂν κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id est, non prorsus simile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter se differre, quantum vulgata lectio innuere videtur.

LAMPSANA. CAP. CIX.

LAMPSANA syluestre olus est. Plus alit, quàm rumex, & stomacho vtilius. Cuius folia, caulésque coquuntur in cibo.

Lampsanæ consideratio.

QVANVIS hìc inter olera, quæ in alimentorum vsum venere, Lampsana recenseatur à Dioscoride, nullis tamen notis ab ipso describitur, quòd fortasse suis in regionibus notissima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim vnà cum Plinio libro x x. cap. I x. inter syluestres brassicas lampsanam esse, pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Nascitur hæc frequentissima in Hetruria, Apulia, ac plerisque Italiæ locis, iis præsertim campis, qui aratrum eo anno minimè sensere: tametsi nobis hac tempestate non fuerit, nisi forsan vrgente annonæ penuria, in alimentorum vsum recepta. Meminit huius Galenus libro v i i. simplicium medicamentorum, his paucis verbis. Lampsana esa succos prauos procreat. Cæterùm illita abstergendi nonnullam, digerendique facultatem possidet. Olus hoc vt Græcis λαμψάνη, ita Latinis, & Italis Lampsana nominatur.

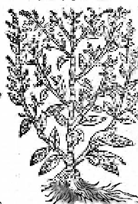
Lampsanæ vires ex Gal.

Nomina.

BLITVM. CAP. CX

BLITVM estur oleris modo. aluo vtile est: nullius in medicina vsus.

BLITVM.

Bliti consideratio.

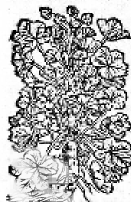
BLITVM duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunq; notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulis, & folia adeò rubescũt, vt cocci neo colore infecta videantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia amarantum referunt, sicut etiã caulis. Quin & radix sanguineo succo madet. Album prouenit iisdem foliis, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie syluestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgò appellant, recipitúrq; nonnullis in cibum. Id nanque aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, vel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, vel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (vt ego ex visu testari possum) vomitiones mouet, ventriculi & intestinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaque propter Plinius libro x x. cap. x x i i. ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners videtur, ac sine sapore, aut acrimonia vlla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeò turbat, vt choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, è vino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus

lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat. hactenus Plinius. Bliti meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in secundo maximè excessu à temperatis. Item secundo de alimentorũ facultatibus: Qui porrò, inquit, atriplicis, blitiq; gustabilem qualitatem intelligit, brassicæq; saporis commeminit, lactucam in brassicæ, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregiè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaque sunt. Quapropter non ex solo oleo, garóque, sed addito aceto sæpius, meliúsque assumuntur: alias nanque stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momẽti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatẽ sortita sint. hæc Galenus. Quo fit, vt mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo vtile esse, & nullius in medicina vsus. Eius nomen Græcum est βλίτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala samenia, siue Bachale alemanie: Italicum, Blito: Germanicum, Mayer: Hispanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge.

Bliti vires ex Galeno.

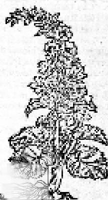
Nomina.

MALVA. CAP. CXI.

MALVA satiua esui longè aptior syluestri. stomacho aduersatur: aluum iuuat, sed multò magis caules: interaneis, & vesicæ vtilis. Cruda folia cũ salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem vtendum est. Contra aculeatos apium, vesparúmque ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita perunẽti non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfurésque cum vrina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritáque, vtilissimè ex oleo imponuntur. Eius decoctũ vuluas insessione mollit: prodest erosionibus vesicæ, & intestinorum, vuluæ, sedisque, clystere infusum.

MALVA ARBOREA.

Ius decoctæ cũ radice sua contra omnia venena auxiliatur, si continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorũ morsus remedio est. lac euocat. Semen in vino potum, addito loti syluestris semine, vesicæ cruciatus lenit.

MALVA vulgaris adeò notitiæ est, vt nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint. Plura eius genera: sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quàm satiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, vt libro primo de plantarum historia capite V. prodidit Theophrastus, cùm inquit. Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atque à sua natura discedere, vt Malua in altum se attollens, atque in arborem transiens. Quippe ita fit neque tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita vt longitudine, crassitudinéque instar hastæ possit grandescere: quapropter commodè ad vsum baculi venit: Tempore verò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capessit. hactenus Theophrastus. Plinio libro XIX. capite IIII. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit, & baculorum vsum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, vbi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum viginti, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habetur & canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, vidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas in quodam monachorum cœnobio, vbi eorum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est & ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hortis ac viridariis folio exit magno, rotundo: caule tricubitali: floribus rosarum effigie rubentibus, candidis, vel subrubeis, nullo tamen odore fragrantibus. Nam si vt rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma, ac coloris viuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia, ac pulchritudine cum ipsis rosis certare potuissent. Maluæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis verò quantò plus habet aqueæ humiditatis

Maluæ consideratio.

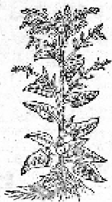
Maluæ vires ex Galeno.

miditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò validior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nũcupatur, sed efficacissima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est θριδακίνη. id est lactuca syluestris. Inter verò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoq; est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A'refrigerandi facultate manifestè abest, vt etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus vicissim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad liquorem exactissimum redacta sint. Tum nanque cognosces lactucam manifestò refrigerare: maluam verò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est, sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleum, garúmque affatim vnà hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum, succos inter se compares, tenuis & abstersorius betæ, maluæ crassior glutinosiórque, lactucæ in vtriusque medio statuetur. Herba, quæ Μαλάχη Græcè, malua Latinè vocatur: Arabicè, Chubeze, seu Chabazi: Italicè, Malua: Germanicè, Pappel: Hispanicè, Maluas: Gallicè, Malue. *Nomina.*

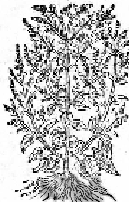
ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATRIPLICEM aliqui chrysolachanon vocant. cognitũ olus est. Duo eius genera, syluestre, & satiuum. Coctum estur, vt olus: aluum mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illinatur. Semen cum aqua mulsa potum, regium morbum sanat.

ATRIPLEX SATIVA.

ATRIPLEX SYLVESTRIS.

Atriplicis consideratio.

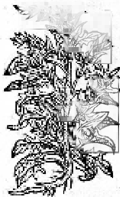
ETSI in Hetruriæ hortis rara admodum sit Atriplex: frequentissima tamen apud Insubres seritur, quòd ex ea præsertim rura sibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutissimo cultello Atriplicis folia, & caseo in scobem attrito, butyro, ac ouis commiscent, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquunt, comedúntque abunde, perunctis vndique labiis. Hæc inter olera ocyssimè assurgit: nam & seritur, & manditur decimo quinto à satu die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen desinentia, sagittarum instar, pinguia, succosa, colore ex viridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis vndiq; ad natis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine pressis, tenuibúsque folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis vere tantùm: siquidem vt ocyssimè crescit, ita & velocissimè senescit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam vulgò dictam, eiusdem esse generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertissimè. quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis, & seminis forma, atque colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Nanque suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrysolachanon enim Latinis aureum olus significat. quod tametsi Atriplici competere possit, non tamen ob id Spinaciæ conuenire videtur, quæ foliis, caule, flore, ac semine perpetuò virescit. Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, vnum syluestre, alterum maritimum. Illud in campestribus, atq;

Recentiorum quorundam opinio reprobata.

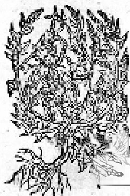
Atriplicis alia genera.

etiam

SPINACIA.

ATRIPLEX MARINA.

KALI.

etiam alibi sponte prouenit. hortensi omnibus propè nostis respondet, præter quàm foliis, quæ albidiora spectantur, herba vulgò cognita est. Atriplex verò in maritimis nascens, cuius nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, iis facilè sese offeret, qui non grauabuntur, vt hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam inuenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diuersam ab halimo olere maritimo, vt eius imago, quam hìc damus, apertè declarat. Inibi quoque plantam illam nobis contigit videre, quæ KALI. Mauritanis appellatur, cuius cinere vtuntur fabri vitriarij ad vitrum conficiendum: ex decocto autem eiusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali iisdem dicitur. Hæc cùm primùm terra emergit, folium est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecta geniculato, non multo pòst tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm verò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi denique planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioráque conspiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor vniuersæ plantæ salsus, veluti crithmo. Hanc

Kali Mauritanorũ mentio.

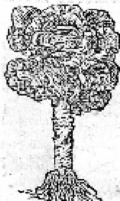
quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent. Sed errant, meo quidem iudicio, vt latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, vt memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à mediis, frigida verò primi, quam vtique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluæ. Quin & ventrẽ celeriter permeat, vt illa, ob lubricitatẽ. Porrò paululum omnino eius est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortẽses autem atriplex, & malua, quàm agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliscentibusq́; & mollibus etiamnum, ac velut feruentibus hortenses: vigentibus autem, & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi vim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatam vtile est. hæc Galenus. Scribit Serapio rasim vidisse hominẽ quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum vomitionibus, tum alui deiectionibus vexatus fuit, adeò vt ad extremam virium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantùm semen exhibebat: quod iis non sine molestia magna aluum abunde ciebat, atque etiam simul crebros prouocabat vomitus. Quæ tamen facultas paucis, vt puto, hactenus innotuit. Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτράφαξις, & χρυσολάχανον vocatur: Arabibus, Caraf, seu Caraf: Italis, Atriplice: Germanis, Molten & Milten: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes.

Atriplicis vires ex Gal.

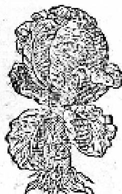
Nomina.

BRAS

BRASSICA CRISPA.

BRASSICA CAPITATA.

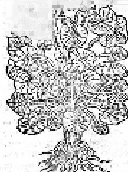
BRASSICA. CAP. CXIII.

BRASSICA satiua aluo idonea est, si modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum sistit, sed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: stomachum autem malè habet. acrior est æstiua. In Aegypto propter amaritudinem non estur. Cæcutientibus, & tremulis esse prodest. Summo cibo sumpta crapulam discutit, & vini noxam restinguit. Melior stomacho cyma, sed acrior, & ad ciendum vrinam validior. ea condita stomacho inimica est: aluum conturbat. Crudus succus cum nitro, & iri deuoratus, aluũ emollit: cum vino quoq; epotus, viperarum morsibus auxiliatur: cum fœni græci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitiis illinitur: prodest & sordidis vlceribus, & vetustis illitus: caput purgat naribus infusus: menses extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per sese illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusq;: epinyctidas, ignem sacrũ, leprasq; sanant. carbunculos ex sale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduersus depascẽtia vlcera, gangrænasq; valent. Lienosisq; ex aceto cruda prosunt. Mãsa, deuorato succo, retusam vocẽ instaurant. Decoctũ eius potu, aluũ, & menses ciet. Flos post conceptionẽ in pesso subditus, partũ abortu vitiat. Semen eius, præsertim quæ in Aegypto nascitur, potũ tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutẽ, lentiginésq; expurgat. Virẽtes cauliculi cũ radice cremati, & adipe porci vetusto excepti, diuturnos laterũ dolores mitigant.

BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIIII.

SYLVESTRIS Brassica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: satiuæ similis, sed candidior, hirsutiórque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non insuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumorésque discutiunt.

BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

MARINA Brassica à satiua prorsus abhorret, quòd folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa: tenuia: singula à ramulis rubẽtibus exeũt, singulari, vt hedera, pediculo. Albo succo prædita est, sed pauco, salso gustu, & aliquantum amaro, pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: vehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

Brassicae satiuae genera.

SATIVA Brassica, Theophrasto, & Plinio auctoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestantur: nam in iis multiplex, & varia crescit Brassica. Cato brassicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisque foliis, caule magno, consilli cymarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam vocant. Tertiam propriè vocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus foliis, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verùm Plinius libro XIX. capite VIII. Brassicæ (vt diximus) complures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ crispis admodum foliis, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans, tenera, subdulcis, & quæ hac ætate omnium præstantissima habetur. Ait enim, Sabellicæ vsque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem extenuat, sed dulcissima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis vndiq; in orbem foliis, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato sic inquit. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus turrisque, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitis vllis post tritianum, cui pedale aliquando conspicitur: & cyma nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ vulgò Capucci dicuntur, pulchrè respondēt. Est insuper ex iis, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurque subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo vetustiores alios, qui de hortorū sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ foliis admodum per ambitum laciniatis, minutimq; intercisis assurgit. Pernicialia porrò Brassicis omnibus cum vitibus odia seruantur. Vitémque viuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmant: assitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento vsus Androcides, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quòd scilicet dulcem nimirum succum, abstergentém que contineat. Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argentario promontorio, aliisque tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc non longè à Terracina vrbe, via qua itur Neapolim, plurimam vidimus, foliis domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuaui gustu. Ex semine Brassicæ veteris (vt Plinius est auctor libro XIX. capite X.) rapæ fiunt, atque inuicem. Brassica satiua, & esculenta, vt memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, desiccandi vim habet tum esa, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & vlcera glutinat, & maligna vlcera sanat: præterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè

Brassicae syluestris consideratio.

Brassicae vires ex Galeno.

solubiles, & id genus quoq; erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se abstersorium, quo lepras curat. Porrò semen eius potum lumbricos interficit, maximè brassicæ Aegyptiæ, quandò ea scilicet tēperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semē est, sicut videlicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam abstersionem postulant, adiuuat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, vt videlicet iam adurentē vim participent. Hac ratione ei veterem adipem commiscentes, ad inueteratos laterum dolores, & si quid eius fuerit generis, adhibent. Nam valenter digerēs medicamentum efficitur. Brassica verò agrestis quodammodo calidior, siccior, q; domestica est, seu alia propemodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum vtranque hanc facultatem valentiora sunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam sumitur, vt quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadem de causa & gustantibus amarior est, quàm domestica: quanquam domestica quoque subamarum quiddam, & acre contineat: sed vtranque habet agrestis validam. quare etiam extergit, & digerit quàm domestica valentius. Marina autem brassica suprà quàm quòd ventrem deiiciat, vtpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiā ad externos corporis vsus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodātur, idonea. Et libro II. de aliment. facultate: Brassica quoque, inquit, à multis vt obsonium estur: medici autem, vt desiccante medicamento, ea vtuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatibus medicamētorum ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo brassicæ succus purgandi vim quandam obtinet: contrà solidum eius corpus siccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cùm expellere alui excrementa propositum erit, aheno, in quo elixa vnà cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere confestim, vasculóque in quo paratur, oleum cum garo iniicere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum siccare volentes, cùm mediocriter bulliisse videbitur, priore aqua effusa repentè, aliam calentem iniicimus: ac ita rursus in ea discoquimus, vsque dum tenera flaccidaque euaserit. quod non facimus, cùm ventris subducendi gratia sumitur. hactenus Galenus. Cæterùm licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia, ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam vulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, foliis lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acria sentiuntur. Quamobrem Dioscoridis codicem hoc

Brassica agrestis de lectoria.

Brassica marina cō sideratio.

Locus Dioscor. suspectus.

hoc in loco, sicut & in aliis permultis, mendi suspicione non vacare putamus. Facilè enim cueniſſe crediderim librariorum incuria, vt folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco ſucceſſerint: & certè facilis fuit vnius literæ lapſus. Siquidem Soldanella vocata omnibus notis marinam braſſicam repræſentat, exceptis foliis, quæ ſunt ariſtolochiæ rotundæ minora.

Ruellij error.

Ruellius vir doctiſſimus, etſi in hoc nobiſcum cæteriſque conſentiat, quòd marina braſſica hæc ſit herba, quæ vulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (vt inquit) reclamante nota, in eo tamen manifeſtè aberraſſe deprehenditur, quòd Soldanæ folia ariſtolochiæ longæ, atque etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam eſſe.

Syluatici error.

Cuius error apertè conuincitur ipſius Serapionis teſtimonio: quippe qui Cachile ſuum vſneæ ſimile fecerit, folióque non ariſtolochiam, ſed naſturtium imitari tradiderit. Marinam braſſicam in litoribus Venetis, Aquileienſibus, ac Tergeſtinis, vbi copioſa naſcitur, nos ſæpius vidimus, ac legimus.

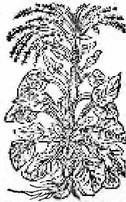
Nomina.

κράμβη ita Græcis, Braſſica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, ſiue Karûb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hiſpanis, Colhes, & Couues: Gallis, Choux.

BETA NIGRA.

BETA CANDIDA.

BETA. CAP. CXVI.

BETA duorum generum eſt. E' quibus nigra coquitur cum lenticula, vt ventrem ſiſtat: quod magis radice eius præſtatur. Candida aluo vtilis eſt. Vtraque tamen propter nitroſum humorem, quem habet in ſe, noxij ſucci eſt. Vnde ſuccus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, lendéſque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis foliis vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, ſcalpello prius exaſperatas: atque depaſcentia vlcera, illini prodeſt. Eruptionibus papularum, igni ſacro, ambuſtiſque cocta medetur.

Beta consideratio.

BETA tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentiſſima naſcitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modò foliis, ſed etiam radice, quæ illi raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò ruſeſcente, vt eius ſuccus viuum ſanguinem referat. Hanc Germani hyeme cineribus calentibus obrutam coquunt, ſubinde corticibus exuunt, & in acetariis aſperſo pipere cócinnant ad eſum, carotæ vulgò vocatæ modo. Sed & illis dulcior eſt, & guſtui gratior.

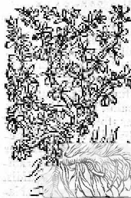
Beta facultates ex Galeno.

Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. ſimplic. medicamentorũ, ſic inquiens. Beta nitroſæ facultatis particeps eſt, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cęterùm cocta nitroſitatem omnem exuit, ſitq; facultatis phlegmonis aduerſæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendúmque validior eſt beta alba. Nam nigra adiunctũ habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm aliis partibus. Et libro II. de alimentorum facultatibus inquit. Betæ abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò vt aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim iis, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Iecoris obſtructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem vbi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipſam medicamentum

tum potius, quàm alimentum dixerit, vbi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri syluestrem Betam tradidit Plinius libro XX. cap. VIII. eamq; vocari Limonium, quod describitur à Dioscoride libro IIII. à Galeno verò libro VII. simplicium medicamentorũ. Cuius sententiæ refragatur Galenus libro II. de alimentorũ facultatibus, cùm inquit. Equidem non satiuam solùm maluam, sed agrestem quandam etiã esse perhibuimus, quemadmodum & lactucam. At agrestis Beta nulla est, nisi vtiq; quis lapathum ita nominare velit. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (vt ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præsertimq; vbi leniẽtia clysmata nihil profecerint. Olus Græcè Τεῦτλον, Latinè Beta vocatur: Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Pieſſen: Hispanicè, Aſelgas: Gallicè, Poree.

Beta syluestris Plinio.

PORTVLACA. CAP. CXVII.

PORTVLACAE vis adstringit. Capitis doloribus, inflammationibus oculorũ, cæterisq;, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, vesicæ dolorib', auxilio est: cõmãducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionésque mulcet: renes, & vesicam adiuuat, etiã si erosionem sentiant: veneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus valens. Contra teretes ventris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis vtilissimè cõmiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum vino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

PORTVLACA omnibus vulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, & caulis crassior in altum se attollens. Alterum verò syluestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus foliis. Portulacæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, paucæ cuiusdam particeps austeritatis. Proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus à temperatis, ac mediis: in humectandi verò secundi. Hac ratione & æstuantes, vt si quid aliud, adiuuat tum ventris osculo imposita, tũ totis hypocondriis, potissimum in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, vtpote cùm viscosam habeat humiditatem. Similiter verò & succus eius. Itaque non foris modò impositus, sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subastringit, vtiliter dysentericis editur, & muliebri profluuio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidẽ multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam vt cibo vtuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Vt medicamentũ autem, dentium stupori medetur ob lentorẽ suum morsus expertẽ. de ea diffusius in opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, vt tradidit Plin. li. & cap. XX. emplastri modo imponitur vmbilico prociduo. Sanat & mammarũ, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodest in vniuersum omnibus calidis affectibus. Huius herbæ nomen Græcum est ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachele alhanicha: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicũ, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourpier. & Pourchaille.

Portulacæ genera.

Portulacæ vires ex Galeno.

Nomina.

ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

CORRVDA, siue syluestris asparagus, vulgaris est notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, vrinam cient. Radicis decoctum cõtra

ASPARAGVS.

vrinæ difficultatem, regium morbum, renũ vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cũ vino autẽ, phalangiorũ morsibus auxiliatur. Si decocti succus super dente cõtineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, vt aiunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contusis, atque defossis. quod, quantum equidem sentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, foliis fœniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in vino albo, renum dolores sedant. Assus autem, coctúsue, vrinæ stillicidium, difficultatémque, ac dysenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cũ ficis, aut ciceribus, sumpta, regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriámque leuat. Alligata radix, aut haustum eius decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

Asparagorum vires ex Gale. ASPARAGI tam satiui, quàm sponte nascentes, in Italia notissimi sunt. Meminit horum Galenus libro VI. simplicium medicam. sic inquiens. Asparagus petræus, aut myacanthinus abstergendi vim habet, idq; citra manifestam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ ipsius radices, & semen, Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et libro II. de aliment. facultatibus: Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἕλειος id est, palustris appellatur, ceu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho vtiles sunt, vrinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores. hæc Galenus. Asparagi in cibo sumpti, vt scribit Plinius lib. XX. capite X. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & ventrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm vt memoriæ prodidit Auicenna Fen vltima libri quarti, Asparagi in cibis suaui odore corpus totum commendant: verùm vrinam fœtidam trahunt. *Ex Plinio & Auicenna.* Græcis ἀσπάραγος, Latinis asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, siue Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge. *Nomina.*

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, vel satiui asparagi mentionem fieri: tamen non video, quomodo hæc ad syluestrem quoque referri possint, vt aliqui referẽda censent. Cùm enim hunc notũ esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, vt solet, eius subiecisset descriptionem. Quo fit, vt hæc potius ad satiuum referenda putemus, vel saltem mendum subesse suspicemur.

PLANTAGO. CAP. CXIX.

DVO Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante. Altera maior, lætior, virentiórque, latis constans foliis, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinẽ petit, angulosus, subruber, à medio ad verticem tenui semine circundatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò vtilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem. quare omnibus malignis vlceribus, & fluxioni opportunis, atq; elephanticis, sordidisque illita prosunt: profluuia sanguinis, vlcera quæ serpũt, epinyctidas, carbunculos, nomásque cohibent: vetera vlcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanant: sinus conglutinant: morsibus canis, ambustis igni, inflammationibus, panis parotidibus, strumis, ægilopiis, illita cũ sale prosunt. Coctum cum aceto & sale

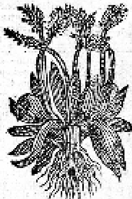
olus,

olus, dyſentericis, cœliacisq́; ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum. & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic vt media antecedat. comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris vlcera, purgat, cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium doloribus idem ſuccus inſtillatur. additur quoq; in obulorum collyria. gingiuis cruore ſuffuſis, & ſanguinis reiectionibus, potu confert: clyſtere dyſentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduerſus ſtrangulationes vuluæ, in vellere ſubiicitur, etiam ſi vulua fluxione laboret. Semen ex vino potum alui fluxiones. & ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & manducatu, & collutione, dentium dolores ſedat: eadem cum foliis, vlceribus renum, & veſicæ in paſſo datur. Ferũt tres radices, cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis vtantur.

PLANTAGO MAIOR.

PLANTAGO MINOR.

Plantaginis conſideratio.

QVANQVAM à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, aliiſq́; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenſentur, maius nimirum, & minus, eam tamen, quã vulgus, quòd lanceæ cuſpidis formam referat, Lanceolam appellat, eſſe tertiam quandam Plantaginis ſpeciem, nemo eſt qui ambigat. Hetruſcis plantago Centinerbia vulgò vocatur, corrupto à Quinqueneruia vocabulo. Maior, eo quòd eius folia, quæ latiora ſunt, fibris ſeptem tanquã neruis diſtinguuntur, Septineruia appellatur: Media, quoniam in eius foliis quinque apparẽt coſtæ, Quinqueneruia dicitur. Minima verò, quòd eius folia, quæ leuiter hirſuta ſunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici poteſt.

Plantaginis vires ex Gal.

Plãtago (vt ſcriptum reliquit Galenus lib. VI. ſimp. medic.) miſtæ eſt tẽperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet verò & auſterum quiddam, id quod terreum eſt, ſiccum, frigidum. Itaque refrigerat ſimul, & deſiccat, & in vtroque ſecundi exceſſus à mediis eſt. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, vnà etiam ſicca ſunt, ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dyſenterias: nam & ſanguinis profluuia ſiſtunt, & ſi quid aduratur, refrigerant: tum ſinus quoque glutinant, & alia vlcera recentia ſimul & vetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli ſecunda eſt plantago, idq́ue temperaturæ ſymmeteria, & conueniẽtia. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obſtupefaciat. Semen eius, & radix ſimilis ſunt facultatis, niſi quòd ſiccioris, & minus frigidæ. Sed ſemen etiam ſubtilium eſt partium: radices verò craſſiorum. Ipſa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digeſto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipſorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renũ obſtructiones, nõ has tantũ adhibẽt, ſed folia quoque, & multò magis ſemina. Hæc enim quandã in ſe abſtergendi facultatẽ obtinent: quã & in herba viridi ineſſe ſatis coniici poteſt, verũ ab humiditatis copia vinci.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago vocat: Arabibus, Liſen, aut Leſan alhamel: Italis, Plantagine: Germanis, Vuegerich: Hiſpanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain.

SIVM, SEV LAVER.

CAP. CXX.

Sion in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, foliis latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctáque esu, calculos rumpũt, atque excernunt: vrinas cient: menses & partus extrahunt: dysentericis in cibo auxiliantur. De sio Crateuas tradit, herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & ad erucam accedentia.

Sij consideratio.

SIVM.

Sivm in scaturientiũ fontiũ riuis, quorũ aquæ hyeme calẽt, æstate verò frigescũt, plerunq; nascitur. Cæterùm falluntur apertissimè, qui pro Sio herbam Crescione vulgò vocatã, tam scilicet dulcem lactucæ similẽ, quàm acrem, ac subamaram, cui nasturtij sapor, & erucæ folia insunt, in medicamentis vsurpant. Quippe quòd ea non alia sit planta, quàm sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus vulgò vocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus dissidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule recto: foliis latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: floribus candidis: semine corniculis incluso. Rari admodum sunt fontium riuuli, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. *Plinij lapsus.* Plinius libro & capite XXII. Sium cum aquatico sisymbrio confudisse videtur: quòd Sio sisymbrij aquatici vires assignauerit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminã vocant, nonnulli etiam sium appellant. Vnde quòd fortè existimauerit Plinius Sium, & cardaminam vnam, & eandem plantam esse, vni tantùm Sio vtriusque facultates reddidit: etsi prius libro XX. capite XXII. speciatim de syluestri sisymbrio in riguis proueniente disseruerit. Serapio Sium Senacion vocat: Verùm senecio Dioscoridi alia est planta, vt li. IIII. in eius mentione explicabitur. *Sij Vires ex Gale.* Sij meminit Galenus libro VIII. simp. med. sic inquiens. Sium quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Digerit autem, & vrinam mouet, & calculos renum frangit, & menses euocat. *Nomina.* Quod Græci σίον, Latini quoque Sium vocant: Mauritani, Ror eathalmi, & Inhamehanella, seu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgolestro: Germani, Vuassermerck: Hispani, Rabacas: Galli, Berle.

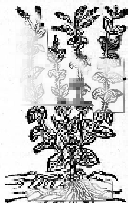
SISYMBRIVM.

CAP. CXXI.

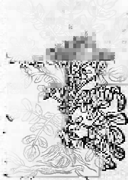
Sisymbrivm (alij serpyllum syluestre vocant) in solo inculto nascitur, menthæ hortensis similitudine, odoratius, latiore folio. Inseritur coronis. Calfaciendi vim habet. contra stillicidia vrinæ, calculósque, semen ex vino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. item contra vesparum, apúmque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum sisymbrij genus, aliqui cardaminam, alij sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus sion, prouenit: quæ ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd gustu cardamum, id est nasturtium repræsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, vrinas mouet. crudum estur. Purgat lentigines, cutisque vitia in facie, noctibus impositum, matutinisque detractum.

TAMET

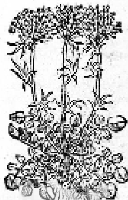
SISYMBRIVM HORTENSE.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

SISYMBR. AQV. ALTERVM.

Sisymbrij consideratio.

TAMETSI prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theophrastus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarum historia, & lib. V. cap. VIII. de earum causis, satiuum etiámnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, vulgus verò mentham Romanam, vel crispam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & vulgaris menthæ latiora, crispa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, virentemq́; : & odore, gustuq́; mentha longè acrior sentiatur. Cuius rei illud etiam, præter assignatas notas, manifestum indicium facit, quòd Balsamita hæc facilè in mēthā degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur Theophrastus his verbis.

Sisymbrij in menthā mutatio.

Sisymbrij mutatio in menthā, velut prædictis opposita scilicet est, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neq; curam solitā adhibet, vt radices amplius deducantur, quàm in partem vi tota conuersa, debilior pars superna cōsistit, odorisq́; sui vehementiā amittit, quasi ex ambobus illis, germine, atq; odore similitudo proueniat. Quippe acritudine exolescēte, reliquus odor, quia mollis quidā, remissusq́; est, proximè ad mentham accedit. Quamobrē transferre sæpenumero iubent, ne istud eueniat. Hæc Sisymbrij causa est. hactenus Theophrastus. Sed equidē non putauerim Dioscoridis Sisymbriū sponte in incultis nascens, cum Theophrasti Sisymbrio cōuenire: quin potius alterū ab altero longè dissidere crediderim. Syluestre enim in Ananiensi agro in incultis natū complutibus locis vidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscoride tributis. quod mihi quidē satiuo effigie planè reclamare visum est. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari potest, syluestre Sisymbrium à satiuo plurimū differre. Quandoquidē si idem essent, cùm Sisymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidē non posset, vt syluestre aliter vsquā inueniretur, quàm in menthā permutatum, cùm nulla hominū cultura nascatur. Quo postmodum fieret, vt locus, in quo Sisymbriū primò adoleuisset, breui temporis tractu vbiq; mentha scateret. quod tamen nusquā hactenus factum reperi.

Brasauoli error.

Cæterū Brasauolus, cùm hæc fortasse non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinā menthā appellat, tam satiuum, quàm syluestre Sisymbriū indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se vidisse (quòd potius eum oculos fefellisse putauerim) Balsamitā desciuisse in calaminthā. Pliniū quidem, nō Theophrastū secutus. Siquidē Theophrastus in menthā, non in calaminthā Sisymbrium desciscere prodidit. Plinij verò codices nonnulli lib. XIX. cap. X. scriptū quidem habent, quòd Sisymbriū in calaminthā degene-

rat, quam lectionẽ accepit Brasauolus: sed ea lectio deprauata cẽsetur. Idcirco factũ est, vt ij, qui Pliniũ castigarunt, eam restituerint, quod compertum habuerint Pliniũ ex Theophrasto historiã sumpsisse. Itaque iam eius loci vera, & legitima lectio est, vt in castigatis codicibus legitur, quòd Sisymbriũ in menthã desciscat, nõ in calaminthã. Sisymbriũ verò, quod (vt Dioscorides inquit) aliqui Cardaminã, alij Sium appellãt, ea nimirũ herba est, quã vulgò nostri Crescione appellãt, acri sapore prædita, de qua etiã diximus in præcedenti capite, de Sio differẽtes. Siquidẽ ea in fontiũ riuis discurrentibus comite Sio nascitur, foliis primo exortu rotundis: cùm verò adoleuerint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore satiuo nasturtio proximis. Meminit huius Plinius libro XX. cap. XXII. quanuis lib. XIX. cap. VIII. aliud Sisymbrij genus cõmemoret his verbis. Sisymbriũ simili modo seritur. lætissimũ nascitur in puteorũ parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidã existimarũt, Pliniũ de vulgari menthastro, quod in aquosis passim prouenit, disseruisse.

Sisymbrium aquaticũ.

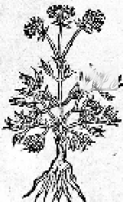
Sisymbrij vtriusq; mentionem fecit Galenus lib. VIII. de simpliciũ medicamẽtorum facultate, sic inquiens. Sisymbriũ tenuium partiũ, digerẽtis, excalfacientis, & exiccãtis facultatis est, & tẽperaturæ in tertio ordine. Sed & semen eius tenuiũ partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidã cum vino exhibent singultientibus, & tormina patiẽtibus. Sisymbriũ verò, quod quidã Cardaminẽ vocant, quandoquidẽ cardamo, hoc est, nasturtio simile quiddã gustu præfert, cũ siccũ est, tertij est ordinis excalfacientiũ, & desiccantiũ: cũ humidũ, & viride, secũdi. Vt Græci σισύμβριον, ita etiã Latini Sisymbriũ dicũt: Arabes, Sisnabarion, seu Sisnabar: Itali, Sisembro, & Menta Romana: Germani, Vuassermuntz, & Bachmuntz: Hispani, Hierua buena de agua: Galli, Mẽthe aquatique.

Sisymbrij vtriusque vires ex Galeno.

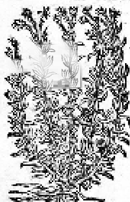
Nomina.

Quod verò σισύμβριον ἕτερον Græcis, Sisymbrium alterũ Latinis appellatur: Italis, Sisembro aquatico, & Crescione: Germanis, Brunkressen, & Vuasserkressen: Hispanis, Berros, & Agriois: Gallis, Cresson.

CRITHMVM.

CRITHMI. MAR. SPECIES.

CRITHMVM. CAP. CXXII.

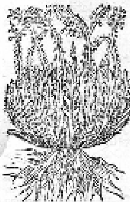
CRITHMVM, seu, vt aliqui, Crithamon, fruticosa, & vndique foliosa herbula est, cubiti altitudinẽ ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: foliis pinguibus, numerosis, albicãtibus, veluti portulacæ, latioribus, & longioribus, salso gustu: flores candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatũ rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia incocta vino, potu vrinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctũve in olere. seruatur etiã in muria.

NASCITVR Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promõtoriis, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & vniuerso circũ Italiam litore, sed etiã in Adriatico sinu, vbi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit videre eo tractu per quem à Timauo fonte Tergestum nauigatur: nanque inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in vniuersa ferè Hetruria Fœniculum marinũ dicitur: etsi in aliis quàm plurimis Italiæ locis, vbi à maritimis in hortis, ac viridariis translatũ virescit, herbã sancti Petri appellitet vulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment, plant

Crithmi consideratio.

plantam hanc legitimum esse Empetron, libro IIII. à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. *Quorundam lapsus.* Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum. qui Empetron corrupto vocabulo Sampetram, herbam vocari putat, nulla habita facultatis, no tarúmque ratione. Cuius sententiæ maximè re fragatur experientia, quòd Crithmum, quanquam abunde, copioseque ingestum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum empetro reddidit Dioscorides, qui propterea illud inter ea, quæ aluũ deiiciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba sancti Petri recte dixerit, si empetron nullis aliis à Dioscoride repræsentatur notis, quàm quòd nascatur in montibus, & maritimis, salso, & amaro sapore? Verùm enimuero non modò putandum, sed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandum erit, herbam hanc Crithmum esse. Quippe quòd ea notis omnibus, quę radicibus, foliis, caulibus, ac seminibus, & vniuersæ denique plantæ tribuit Dioscorides, Crithmum planè referat. *Crithmi vires ex Galeno.* Crithami vires recensuit Galenus li. VI. simplicium medicamẽtorum, his verbis. Crethmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate. quamobrem vis eius est exiccatoria, & abstersoria. Vtraque tamen imbecillior in eo est, quàm in amaris. Κρίθμον Græci, Crithmum item & Crithamum Latini vocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di san Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hispani, Perexil de la mar, & Vnhas de angula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin.

CORONOPVS. CAP. CXXIII.

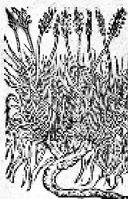
CORONOPVS oblonga herbula est, per terrã strata, fissis foliis. coquitur in olere. Radicem habet tenuẽ, adstringẽtem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & secus vias.

Coronopi consideratio. VARIAS, ac diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, vt plantarum historiam à mendis omnibus expurgatam pristinæ, ac propriæ redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum vnus extitit Nicolaus Leonicenus, vir quidem ingenio, & doctrina pręclarus, qui longa verborum serie hac de re scripsit, conclusitq; tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse vernacula sua lingua Capriola, nos verò nostra Sanguinella appellamus, quòd eam pueri æstate naribus indant, vt inde sanguinem eliciant. Verùm cùm eius sententiam minimè probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopũ inter aculeata recensent, his magis adstipulandum esse iudicauit, qui volunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbam, quæ vulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis vulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetariis passim vsurpetur, quàm iis, qui Capriolam, siue Sãguinellam dictam Coronopum esse censent. *Quorundam opinio damnata.* Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tãtùm venit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas vulgò nonnullis Pes coruinus vocatur, aliquibus verò Pes gallinaceus, qua vtuntur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, vbi id expostulet necessitas, legitimus sit Coronopus. Inter quos non modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat, sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commẽtarios. Nanque Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatissimis viris refelli, qui in hanc venerunt sententiam: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè sentire. Quippe Pes coruinus vulgò vocatus (vt in sequẽtibus suo loco disseremus) Coronopus non est, sed proculdubio ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius varię Dioscoridi produntur species: inter quas vulgaris Pes coruinus *Leoniceni opinio reprobata.* suam retinet sedem. Quòd autem Leoniceni Capriola coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinque veluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatãtur, cornicis, vel alterius volucris formam pedis repræsentant, cùm tamen (vt etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, nõ seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Plinium sequi velit, quòd dixerit li. XXI. cap. XVI. (quod tamen ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, vt eius, quã Coronopũ vocãt, frustrà, meo quidem

quidem iudicio, probare contendet, Sanguinellam, ſiue Capriolam eſſe Coronopũ. quòd eius caulis culmi modo geniculis interſectus, humi minimè repat, ſed rectus in altum aſſurgat, & culmorum in morem ſpicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum eſſe gramen, cuius meminit Plinius lib. XXIIII. cap. XIX. his verbis. Sunt qui & aculeatũ gramen vocant trium generum, cùm in cacumine aculei ſunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahúntque ſanguinis ciendi gratia. Neque vſquam, quod equidem legerim, expreſſit Plinius (vt Ruellius teſtari videtur) gramen hoc aculeatum eſſe coronopum. Illud pręterea animaduertere oportet, quòd Dioſcorides non ſcribit Coronopum aculeatã plantam eſſe, neque eum inter aculeatas libro tertio recenſuit, ſed hic inter olera, quæ in ciborũ vſum veniunt. Quanuis contrariũ fecerit Theophraſtus, quòd fortaſſe ad foliorum formam alluſerit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata videntur, cũ tamen pungere non valeant, vt cũ acanthinis pariter luſit Dioſcorides. Quare facilè adducor, vt credam, Coronopum tam Theophraſto, quàm Dioſcoridi idẽ eſſe. Ideóque Plinius libro XXI. Theophraſtum ſecutus, Coronopum aculeatum facit: libro verò XXII. Dioſcoridem fortaſſe imitatus, aculeorum haudquaquam meminit.

Gramen aculeatũ Plinij.

CORONOPVS SYLVESTRIS.

Sed & illud ſilendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludẽtes ſanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienſes ſemen colligũt, deglubúntque in pilis, & milij, vel panici modo carnaum iure decoquunt, granulis oblongiuſculis panico minoribus, guſtui non ingratis, adeò vt Germani himeldauu vocẽt, hoc eſt, cæleſtem mannam. Huius plantam Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, vt quaſi certò crediderim, quòd Leonicenus ab iis fortaſſe doctus, putauerit hanc plãtam eſſe Dioſcoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum ſcribat ſpinis nullis rigere, ſerique in hortis in ciborum vſum, eos nihil falli exiſtimauerim, qui nobiſcum ſenſerint eam plantam legitimum eſſe Coronopum, quæ vulgò nobis Herba ſtella vocatur. Nempe nullam hactenus plantam vidi, quæ perinde ac illa adamuſſim Coronopum referar. Inuenitur hæc etiam ſponte naſcens diluto extenuatóque ſolo in comitatu Goritienſi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi vulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in vino pota viperarum, aliorúmque venenoſorum animalium morſibus maximè aduerſetur, ſitque præcipuum remedium, ita vt ipſa ſola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet de morſos. Coronopi vires paucis perſtrinxit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur manducata. Eius nomen Græcum κορωνόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba ſtella: Germanicum, Kraenfuoſſ: Hiſpanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole.

Coronopi ſylueſtris mentio, et vires.

Coronopi vires ex Gale.

Nomina.

SONCHVS. CAP. CXXIIII.

SONCHI duo genera, Syluestrior quidam eſt, & magis ſpinis horret. Alter teneritate quadam molleſcit, cibis expetitur. Caule cõſtat anguloſo, † inani, interdum rubente: foliis in ambitu per interualla diſſectis. Vtriuſq; vis refrigerat, modicè adſtringit. vnde æſtuanti ſtomacho, & inflammationibus illiti proſunt. Succus eorum ſtomachi roſiones ſorbitione mitigat: lac elicit, invellere appoſitus, ſedis, ac vuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quèm radix illita, vibratis à ſcorpione ictibus ſubuenit. Alter ſonchus tenerior, arboris inſtar eſt, latis conſtans foliis: caulem in ramos exeuntem folia diſtinguunt. ſed ad eadem pollet.

SONCHVS in Hetruria, vbi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita vulgò vocatur. Viſuntur in hortis, campis, & vineis duo ſonchi genera. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis diſſeruit Dioſcorides, non ſolùm non inuenitur in Italia, vbi non recordor me hactenus vidiſſe plantam, quæ Sonchum arboreſcentem referat, ſed neque etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophraſtus, & Plinius. Soncho noſtri vtũtur hyeme in acetariis, præſertimq; eius radicibus, quæ cũ teneræ ſint, manſuq; dulces, frequenter menſis expetuntur. Sonchi vires nobis deſcripſit Galenus lib. VIII. ſimpl. medic. his verbis. Sonchus vbi adoleuerit, ex ſpinoſis plantis eſt. Cæterùm viridis etiámnum, & tener eſtur, perinde vt cætera olera ſylueſtria. Temperamentum eius quodammodo miſtum eſt: conſtãt enim ex aquea, terreáque eſſentia, vtraque

Sonchi cõſideratio.

Sonchi vires ex Ga.

vtraque leuiter frigida, Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmatis in morem illinatur, siue edatur, manifestò refrigerat, postea verò quàm planè reficcatus fuerit, terrestre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem. Σόγχος sic Græcè, vt etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder hasen koel, Gens dystel: Hispanicè, Serraya, & Serralla: Gallicè, Laitteron, & Palais au lieure.

† Hæc dictio κενὸς, quæ vacuum, & inanem significat, hìc non legitur in vulgatis Græcis. Sed tamen eam habent vetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, vt aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.

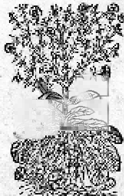
SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

SERIS duûm generum est. Altera syluestris, quæ picris, & cichorion vocatur. Altera satiua, latioribus foliis cõstat, stomacho quàm hortensis vtilior. Quæ iterum in duas species digeritur. vna folio latiore prodit, lactucarum simillima: altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraque refrigerat, & adstringit, stomacho vtilissima: aluum sistit cocta, si cum aceto adsumatur. Syluestres stomacho meliores: quando quidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt. Cardiacis per se, aut cum polenta, vtiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio sunt. Herba cum radice illita, percussis à scorpione subuenit: igni sacro cum polenta medetur. Succus cũ cerusa, & aceto, valet ad illitus eorum, quæ refrigerationem desiderant.

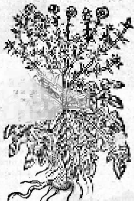
INTYBVS HORTENSIS.

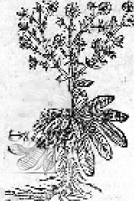
INTYBVS HORT. ALTER.

INTIBVS SYL. SIVE CICHORIVM.

CICHORIVM SATIVVM.

Seridis, siue Intybi consideratio.

QVONIAM in Græcis vulgatis codicibus initium istius capitis & in verbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatũ, & confusum legitur, ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διττή. ἡ μὲν γὰρ πικρίς, ἣ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος. ἡ μὲν γάρ ἐστι θριδακινωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. id est Seris syluestris, & hortensis Syluestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion vocatur: altera satiua latioribus foliis, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis verò duplex genus: vna folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio. quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex vsu clarissimè patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem vbique ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioréque, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis: quin & ori erratica gratior. Ea verò, quæ sponte prouenit, passim ferme virescit, foliis in ambitu longè magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quòd ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam vocant alteram domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animaduertendum est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm sciuerit is Scariolam, corrupta è barbaris voce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimque non aliud esse Græcis quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruam Serim dixeris, vocant: tametsi in syluestrium quoque genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ non longè sit absimilis. Omnes itaque in Italia vulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentissimè in acetariis apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra, & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albescunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura docti, quòd viderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, vel arena obrutum, & tenerrimum, & candidissimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Verùm quanuis asserat Dioscorides syluestrem Intybum, quemadmodum & satiuum duorum tantùm esse generum, Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophrasto lib. VII. cap. XI. de plantarum historia Aphaca vocatur. Hæc enim illi ingustabilis, & amara est: festinanter hęc floret, sed celeriter flos senescit, atque in pappos euanescit. Tum alius iterũ prouenit, atq; iterũ alius, idq; tota hyeme, vereq; toto vsq; æstatem factitatur. Flos melini speciem gerit. hæc ille.

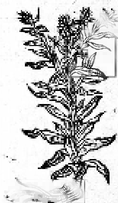
DENS LEONIS.

Huic per omnia in vniuersum respõdet, quæ nonnullis DENS LEONIS, aliis Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisque verò Ambubeia vocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, vel Ambubeia dicatur. Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atque ignauia, qui cùm in hortis numerosissimũ, præstantissimúmque habeant Intybum, & in campestribus Cichorium vbique frequentissimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò syluestrem lactucam suo lacte refertam subiiciunt, atque ex iis aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè detestandum est: nam etsi hieracio, syluestrique lactucæ vis frigida insit: tamen præterquàm quòd nullam cum iocinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potissimùm tempore turgent, quibusdam suis partibus calorificum adeò est, vt linguam exurat, ac vellicet: quibusdam verò adeò somnificum, vt non desint: teste infrà Dioscoride, qui illud meconio permisceant. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo CYANVS Plinio dicitur, aliquibus verò vulgò Battisecula, vel Battisuocere, nobis autem flor Campese, quòd in campis inter segetes, maio, & iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hic maximè rusticanis puellis, suis contexendis coronis quibus per æstatem

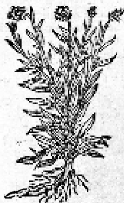
Seplasiariorũ negligentia.

Cyani mentio.

CYANVS MAIOR.

CYANVS MINOR.

æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibúsve rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam, non habeo. Huiusce vires nullus antiquorum, quod sciuerim, scriptis mandauit. quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis propria dote aduersari, suo de Cichorea serapio, quod ad pestilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inseruit. Intybi, & Cichorij vires recensuit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam verò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ, frigidæque temperaturæ, vtrunque secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: verùm vtraq; adstringentis qualitatis est particeps, velut & chondrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et lib. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarij generis existunt: apud nos nanq; rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum subfrigida est, & subamara, ac moderatè adstringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addunt per adstrictoriam facultatem: insuperque commissuras osculorum venarum in sima visceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergent. Neque verò frigidas intemperies magnopere lędunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem absque adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam viscus talium olerum substantia potest, etiam si citra serosum, aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiuscunque complexu: ex mistura enim mellis humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiam si siccatæ tusa, quis potioni inspergat, itidem iuuát. Quin & decoctorum decoctum potatū multum commodi affert. Si verò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa viscus, magnopere auxiliantur ex vino albo tenui potata cum his, quæ vrinam ciunt. Vtilis autem non solùm succus ipsorum est tum recens, tum exiccatus, sed & ipsa olera exiccata, tusáque, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus satiuus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Hundebe, seu Endeba: Italis, Endiuia: Germanis, Endiuien: Hispanis, Endiuia: Gallis, Endiue. Quæ verò σέρις ἀγρία κιχώριον, & πικρὶς Græcè, Cichorium Latinè vocatur, Italicè, Cichorea: Germanicè, Vegueiss, & Vueguuartz: Hispanicè, Almerones, & Cichoria: Gallicè, Cichoree.

Intybi, & Cichorij vires ex Galeno.

Nomina.

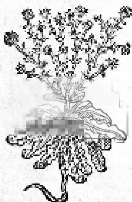
CHONDRILLA.

CAPVT CXXVI.

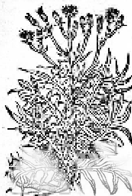
CHONDRILLA, quam aliqui cichorion, alij serin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio similia. qua ex causa nonnulli sylucstris intybi speciem esse pronunciarunt, verùm tenuior tota est. In cuius ramulis, gummi mastiches simillimum, magnitudine fabæ inueniri solet: quod cum myrrha tritum, & linteo appositum, instar oliuæ, fœminarum menses trahit. Tusa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in pastillos: qui nitro admisti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera

radix efficit, si intincta succo acus, pilis admoueatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ, in vino, aut per sese potus, aluum sistit. Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumrosum, humi sparsum: caulem lacteo lacte madentem: radice tenui, rotunda, læui, vegeta, flauescente, succosa. Cuius caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Nascitur in lætis, & cultis.

CHONDRILLA PRIMA.

CHONDRILLA ALTERA.

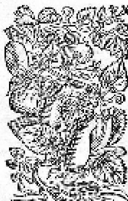

Chondrillæ vtriusque consideratio.

NIMIRVM syluestris cichorij species Chondrilla est: gracilioribus tamen foliis, caule, floribus, ac semine. Frequentissima hæc non modò in Hetruria, sed etiam in vniuersa Italia in cultis locis, scrobium aggeribus, & secus vias virescere, ac suo tempore florescere conspicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetariis recipitur, quanuis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dissimile, foliis tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis vbertate, quo in omni parte, præsertímque radice redundat, à nostris vulgò Lattaiuola vocatur. Rura eam suis acetariis pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ vires scripsit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, vbi simul de intybo, & cichorio disseruit, nihilque ei peculiare reddidit, prٚæterquàm quòd intybi sit species. Veruntamen libro II. de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit.

Nomina. Huic nomen Græcum χονδρίλλη: Latinum, pariter & Italicum Chondrilla: Arabicum, Candarel, Cadaron, seu Amiron: Hispanicum, Leitugas, & Lechugas dentre los planos: Gallicum, Letteron.

CVCVRBITA.

CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVCVRBITA esui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in sincipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrásque refrigerant. Succus è ramentis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ, & expressæ succus, cũ melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinũ

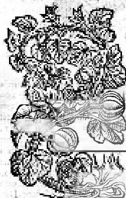
in cu

in cucurbitam recentem excauatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

Cucurbita consideratio.

CVCVRBITA satiua, quæ per æstatem in cibum frequentissimè vario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe longa, rotunda, & sessilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter se forma dissimiles habeantur, non tamen propterea viribus, & natura sibi inuicem repugnant. Siquidem (vt Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. cap. V.) forma varia in cucurbitis arte, & mangonio fieri facile potest. Nam semina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparādas supradictis: quę in medio, rotūdas: quæ in lateribus, crassas breuiores, ac sessiles, aptissimas quidē ad recipiēdum tum vinū tum oleū, tum alios quoslibet liquores, vrceorum, & cadorum vice. Si vero cordi sit, vt fiant corpore vastiores, de media cucurbitæ parte semen inuerso feratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eò mulieres accedant: nanque earum contactu facilè elanguescunt incrementa virentium. tantóque magis, si eis fluxerint menses: tūc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad semina seruantur, è primo seligātur prouentu, pendeántque in sua vite ad hyemem vsque: deinde sublatæ insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facilè earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens vasculum aqua subiiciatur, à quinq; vel sex digitorum interuallo, ante posterum diem adrepentes cognoscentur descendisse. Sine semine nascentur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerētur. Sunt & alia Cucurbitarum varia genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recētes asseruari possunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam venisse: vnde Indicæ à pluribus vocitātur. Sapor ijs subdulcis, nō vt nostratibus vsque adeò insipidus: verùm gustui insuaues sunt, nisi præcipuis condimentis saturentur. Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamētorum his verbis. Cucurbita humidæ, frigidæque temperaturæ est, vtraque qualitate secūdi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad auriū dolores comphlegmone iunctos, cum rosaceo vrētibus vtilis est. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autē humida est, & sitim propellens. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, crudi cibo insuauis est, stomacho perniciosa & concoctu planè inexpugnabilis: adeò vt si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore ventriculo incumbere sit sensurus, stomachumque euertet, & ad vomitum concitabit, quo solo ab vrgentibus symptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, aliaque ex fugacibus complura, aux mox quàm elixata est, aut frictā in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt Cucurbita verò de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatē habet: nisi quis eum quoque saporem nominare velit, qui neque acris, neque salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec idgenus quippiam manifestè representat, veluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια id est qualitatis expertia vocitare solent (Latini fatua, aut insipida dicūt) quo quo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm sit cucurbita non immeritò varios apparandi modos admittit, vtpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idq; ad quémuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidū, frigidumq; corpori alimentū præbetac id ipsum, ea de causa, exiguum. Sed facilè per aluū subit: eū ob substantiæ suę lubricitatē: tum ob omnium humidorū ciborum rationē, qui scilicet citra adstrictionē tales sunt. Nec sanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet non nunquam accidere, cùm aut vitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in ventriculo aceruatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugācibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in ventriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura & vt in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cum alicui vehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facile illi adsimilatur, vt si cū sinapi sumatur, succus ex vtroque in membra diffusus acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadē ratione, si cum salso quopiam esitetur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porrò sic apparata cibus longè suauissimus, si salsamentū ex ponticis illis fuerit, quæ ὡμὰ appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa, decenterque condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. Assa autem, vel in sartagine fricta,

CVCVRBITA INDICA.

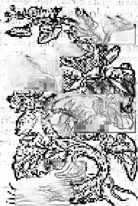
Cucurbitæ facultates ex Galeno.

cta, vt propriæ permultum humiditatis deponit, ita reliqua eius pars nullam sibi valẽtem vim adsciscit, vti nec cùm in iure simplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem sibi innatam nõ immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia sunt, acribus, aut acidis, austerisve, aut salsis permisceri saporibus postulant, si quis & cum voluptate ea sumere, & nauseam cupiat euitare. *Nomina.* Cucurbita Latinis dicta. Gręcis κολοκύνθα ἐδώδιμος appellatur: Arabibus, Haraha, Hara seu Charha: Italis, Zucca: Germanis, Kurbss. Hispanis, Calabaca: Gallis, Vne courge.

CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SATIVVS Cucumis aluo, & stomacho perquàm vtilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte, aut passo, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis, vrinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin vocant, sincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina, siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix sicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoque illita cum melle, vlcera concreta in modum faui, quæ ceria vocant.

CVCVMERES.

MELONES.

Cucumeris consideratio. QVANQVAM Græci (vt Galenus est auctor libro II. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum, quàm Melopeponum genera Pepona nominant: tamen σίκυος nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride, id tantùm omnes ferè comprehendi volunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni potest, an hîc reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris vires, qui aliis Italiæ populis Anguria vulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè insubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis verò Citrulus, omnibus notissimus. Siquidem non ex Dioscoride modo, sed nec ex aliis veteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυος appellatus, notis vllis repræsentet. Sed quòd Græci σίκυος vocabulo nostratem Citrulum, & Insubrium Cucumerem significent, facilè conici potest ex ipso Dioscoride. Quippe qui libro IIII. Cucumerem syluestrẽ asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilẽ parit, à satiuo dissidere, cùm aliàs foliis, floribus, ac sarmentis satiuũ prorsus referat. Verùm cũ huic ille per omnia respõdeat, quẽ nos citrulũ, alij verò Cucumerẽ dicũt, nõ possum nõ liberè pronũciare, Dioscoridẽ hic citruli nobis vocati, nõ autẽ angurię vires descripsisse. *Brasauoli lapsus.* Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasauolũ putamus, quòd procul dubio existimauerit, veteres Græcos præfer-

timque

ANGVRIAE.

tímque Dioscoridem, σικῦς appellatione anguriam, vel Hetruscorum cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui libro XIX. capite V. Cucumeres, ait, in Italia virides, & quàm minimi: in prouinciis quã maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ grãdissimi Mœsiæ. Viuũt hausti in stomacho in posterũ diem. Quod propriũ est citruli nobis vocati, non autẽ anguriæ vulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cùm aqueæ sint substantiæ, ac prædulces, quę maturitatem sensere, ingestæ facilè à ventriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoso, frigidóque succo referti sint, ob idque concoctu perquàm contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à ventriculo descendunt. Ad hæc (vt citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atq; iidem in tantum odére oleum, vt si è vite pendentibus vas olei subiiciatur, adeò refugiunt, vt in hamum curuentur. quod anguriis, quæ sphericã formam referunt, minimè euenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò vt in vite pendentes anguium modo contorti viderentur. Seruantur Cucumeres (vt Plinius auctor est) vsque ad alios penè prouentus: & id quidem non solùm muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnóque sicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim virides seruari tradunt. Quid autem veteribus fuerint, quidve nobis sint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè ausim decernere: etsi non desint, qui dicant Melopepones Galeno libro II. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones verò, quos in eo genere Veneti corrupta inde voce vulgò Piponе vocant. Verùm enimuero cùm asserat Galenus, quòd pars intima carni semen inclusum tangens, cùm in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, vt aliquid in hac re certi statuere nequeam, neque inuenire possim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniã vtriusq; generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponũ carnea pars semen continens estur, & nõ estur, prout fructus ij, plus, minúsve maturitatis fuerint adepti: nam vtriusque, cùm vltimam senserint maturitatem, id supermæ carnis vnà cùm seminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & insuaue reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen vtrisque minus maturis, non euenit: eáque propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hæc igitur tametsi me (vt dixi) dubium reddant, inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenũ nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum vnquam habuit notitiam. Sed quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (vt ingenuè fatear) quod proferam, hactenus non habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Nanque Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis viribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tan tùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, vt credam angurias veteribus Græcis penitus ignotas fuisse. Eas equidem nunquam vidisse, vel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus. quippe qui suis de stirpium historia commentariis non sine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias vocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres vulgares vocat angurias, vt perperàm, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse videtur. Cucumeris vires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his verbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est, qui verò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & vrinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusóque, atque cribrato, vice pulueris abstersorij vtatur. Superat in eis humida, frigidáque temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam desiccantis, idque in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideóque non facilè, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc sisi, intrepidè

Peponum, & melopeponis consideratio.

Fuchsij error.

Cucumeris vires ex Gale.

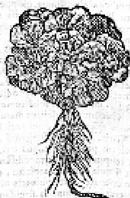
intrepidè, affatímque iis se explent, longi temporis tractu, gelidum, & vtcunque crassum humorem in venis aceruari contingit, qui per eam, qua venæ funguntur, concoctionem, haud facile in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi eduliis, quantùm vis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in venis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui vel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi vim: ideóque vrinam cient, & deorsum expeditius, quam cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum veluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò vt renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore vitiosum humorem, potissimùm quando non probè concoctum fuerit. Tum verò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquàm ad corruptionem perueniat, vomitioni quoque idoneus est, largiusque ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino vomitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quam pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item vrinā prouocant, tardiusque deorsum descendunt. Ad vomitum verò excitandum non eandem vim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò vt illi in ventriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, officiunt. Σίκυς ἥμερος Græca voce, Cucumer satiuus Latina vocatur: Arabica, Chathe, seu Chetha: Italica, Cocomero, & Cedruolo: Germanica, Cucumeru: Hispanica, Cogombro: Gallica, Cocombre. At πέπων Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca, seu Bathiech: Italis, Mellone: Germanis, Pfeben, & Melaon: Hispanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè, & Italicè nominatur: Arabicè, Dullaha: Germanicè, Gurchen: Hispanicè, Cogombro: Gallicè, Cocombre.

Peponum vires ex Galeno.

Melopeponum facultates ex Galeno.

Nomina.

LACTVCA CRISPA.

LACTVCA FLORIDA.

LACTVCA. CAP. CXXIX.

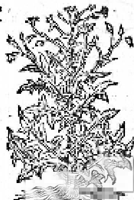
LACTVCAE satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & veneri refragatur. Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, vim quandam nanciscuntur succo, aut lacti syluestris lactucæ similem.

LACTVCA SYLVESTRIS. CAPVT CXXX.

SYLVESTRIS Lactuca satiuæ similis est, sed longior caulis, & candidiora folia, graciliora, & asperiora. Amaro gustu

gustu est, & viribus aliquantum papaueri similis: vnde lacteum eius succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquã per aluum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obolos: argema, caliginemq; repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierũ. In summa somnum allicit, doloris leuamentum præstat, menses trahit: cõtra scorpionum, & phalangiorũ ictus bibitur. Semen non aliter quàm satiuæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, sed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in aliis liquaminibns moris est, insolatum.

LACTVCA SYLVESTRIS.

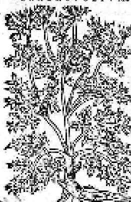
Lactuca consideratio.

Lactvca satiua herbarũ ferè omniũ vulgò notissima est. Cuius etsi plura, ac diuersa in Italia reperiantur genera, vt in hortis, & olitoriis foris æstate tota conspici potest, non ob id tamen existimandum est, quòd ea viribus, & facultatibus inter se differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem foliis crispa, teneraque inuenitur, quis neget maiorẽ cum palato inire gratiam, quam quæ dura, patula, ac lactescens habetur? *Lactuca syluestris.* Syluestris in campestribus nascens, faciliè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine, & folio satiuam iam flores, & semina proferentem æmuletur: verùm gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Meminit huius Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, sic inquiens. Syluestris lactuca folio breuior, quàm satiua est, idq; consummatũ aculeatur, & caule simili modo breuiore perficitur: succum acrem, ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam aufer-re, cum lacte mulieris. *Lactuca Vires ex Galeno.* Satiua (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq; olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) verùm maximè secundum aquæ, vt sic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua, & leuia erysipelata: non tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiã edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam iis, qui libidinosis somniis vexantur, datur. Sic & agrestis lactucæ semen. Cuius quoque colligitur succus, argema, & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Plerique medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porrò nonnulli vitio verterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re vera haberet, nõ modò nulli olerum, sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti eduliis esset secundum. nempe sanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametsi prudentius obiiciant, longius tamen aliis à vero absunt. quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quod meritò quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quòd plurimum quidem sanguinis, aliorum verò succorum nullum producere sit comparatum. Si verò, quia permultum è lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm vescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius vti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè vituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò nouisse conuenit, omnibus aliis oleribus paucissimum sanguinem, & vitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec vitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilẽ gigni. Vt plurimùm quidem cruda ipsa vescuntur. Aestate autem, cùm in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsoniisue, præsertim iis, quæ caseo constant. Plerique etiam antequam excalescat, in aqua elixa vtuntur: vti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus, cùm olere hoc à longo tempore me vt familiari cibo vsum fuisse sciret, viderétque post mandi a me citra magnã molestiam non posse, coctura rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os ventriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis vtebar. Cùm autem ad

prouectam ætatem perueniſſem, olus hoc contra quàm in iuuentute, ſomnum iam ſtudio, & induſtria accerſenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia vigiliis dedita opera me aſſuefeceram, declinante iam ætate, ipſa ex ſe inſomni, grauius hoc incommodo moleſtabar. Aduerſus quod vnicum mihi præſentiſſimum remedium lactuca veſpere commanducata ſemper fuit. *Nomina.* Lactuca ſic Latinis, θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis, Cherbas, ſeu Chas: Italis, Lattuca: Germanis, Lactuck: Hiſpanis, Lechuga, aut Alfalſa: Gallis, Laictue.

GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

GINGIDIVM, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum naſcitur. Herbula eſt ſyluestri paſtinacæ ſimilis, tenuior, & amarior: radice parua, candicante, ſubamara. Olus hoc crudum, coctum, conditúmve eſtur, magna ſtomachi vtilitate: vrinam cit. Decoctum ex vino potum veſicæ prodeſt.

CHAEROFOLIVM.

Gingidij conſideratio. HVIVSCE ſententiæ eſſe cõperiũtur Ruellius, & Fuchſius viri clariſſimi (licet ille non planè adſtipuletur) necnon etiã recentiorum alij, qui ſtirpiũ cognitionem profitentur, in hoc cõſentiunt, quòd Gingidium ea ſit herba, quam nos vulgò Cerofolio vocamus, illi verò Cherefolium. Veruntamẽ cùm hæc radice nitatur, quę nihil amara ſentitur, ſed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia, idcirco eorum opinionem non equidem (vt dicam quod ſentio) probandam putauerim. Quinimò crediderim vel Gingidium hactenus in Italia non eſſe repertum, vel inibi facilè non oriri: præſertim cùm Dioſcorides, & Plinius aſſerere videantur, peculiare olus eſſe Gingidium tam Syriæ, quàm Ciliciæ hortis. *Gingidij vires ex Galeno.* Meminit Gingidij Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum his verbis. Gingidium ſicut guſtu amaritudinem, & adſtrictionem præfert, ſic temperamento quoque ipſo caliditatem, & frigiditatem. Secundum verò vtranque qualitatem deſiccatorium eſt. Sed enim ſtomacho amicum eſt, vtpote non paruam obtinens adſtrictionem. Quamobrem non admodum conſpicuam caliditatem poſſidet: ſecundo autem receſſu deſiccat. Et lib. II. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Plurimum in Syria Gingidium naſcitur: eſtúrque ſimiliter ac ſcandix apud nos. Stomacho mirè vtile ſiue crudum, ſiue elixum libeat ſumere: longioris autẽ decoctionis impatiens eſt. Nonnulli ipſum cum oleo, & garo mandunt. Alij vinum etiam, aut acetum adiiciunt, ac multò magis ita ſtomachum iuuat. Cum aceto ſumptum faſtidioſos ad cibum inuitat. Perſpicuum verò eſt, quòd hæc herba medicamentum potius eſt, quàm alimentum. Quippe quæ adſtrictionis, & amaritudinis non obſcuræ, nec exiguæ particeps eſt. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari poteſt, Chærefolium non eſſe Gingidium, quòd in ipſo eæ amaroris, & adſtrictionis qualitates guſtu haud manifeſtæ deprehendantur.

Nomina. Quod Græci γιγγίδιον, Latini ſimiliter Gingidium vocant: Itali, Gingidio: Germani, Koerffel, & Kerbelkraut: Galli, Cerfueil.

SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCANDIX, ſyluestre olus eſt, amarum, ſubacre: quod crudum, coctúmve manditur: ſtomacho, & ventri vtile. Decoctum in potu, veſicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis conſideratio. QVANQVAM Scandix antiquis rei herbariæ ſcriptoribus ſtirps fuit notiſſima, vt quæ ab iis in frequenti ciborum vſu haberetur aliis admiſta oleribus, cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides ſit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, vel lineamentis deſcripſerit, neſciuerim profectò quónam pacto, quáve ratione affirmari poſſit & in Italia Scandicem naſci, & pariter dignoſci à compluribus. Cæterùm ſcribit Hermolaus vir doctiſſimus, & in ſtirpium hiſtoria omnium ſuæ ætatis facilè primus, ſe vidiſſe Scandicem in exemplari Græco Dioſcoridis appictam foliis fœniculo proximis, floribus luteis, ſiue albis, corniculis caule ſummo emergentibus. Hanc ipſam nos quoque ſæpius vidimus maio, & iunio menſibus inter ſegetes, præſertímque in agrorum marginibus. Sed quamuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi foliis eſſurgere, mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre videtur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicanteſque, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuſcula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non diſſimilia, quemadmodum & in chærefolio viſuntur, licet huic longè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit, vt rectè intuentibus

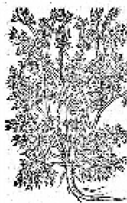
tubus

tibus specie tantum, non autem genere differre hæ plantę haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc, de qua in præsentia disserimus, plantam legitimam esse Scandicem, facilè etiam hinc persuaderi potuerunt, vt assererent chærefolium esse gingidium. quoniam Dioscorides consueuit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè irem sententiam, si hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice veteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obscuras quidem qualitates, quas veteres veræ Scandici assignant, in hac, vt ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ veteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, vt hæ stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, vt credam harum alteram gingidium, alteram verò scandicem esse. Neque ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd viderit is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ scriptores nullus quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nesciuerim ego quánam historia, & ratione fretus aliquis vnquam illam pictura expresserit. nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthrisco similem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius descripserit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scãdicem commemorat Galenus li. VIII. simp. medicamentorum his verbis. Scãdix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeò vt in siccãdo, & excalfaciendo secundi sit ordinis intensi. Vrinam valenter ciet, & viscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans. hæc Galenus. Ex quibus etiã manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quámque pro eadem plerique recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem eã nõ tantam acrimoniã, nec amaritudinem gustui repræsentat, vt dici possit primum caliditatis, & siccitatis, gradum excedere. Cæterùm si vlla est planta, cui hæc comparari possit, eam adamussim mihi quidem referre videtur, quam plinius libro XXIIII. capite XIX. à pectinum similitudine, VENERIS pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis semipede maioribus: foliis syluestris pastinacæ, vel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus summatim ab eodem capitello cũpluribus acuminatis rostellis, inter se disiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac vulgari Scandice. Quæ herba σκάνδιξ Græcè, Latinè Scandix similiter nominatur: Italicè, Scandice.

Scandicis vires ex Galeno.

Nomina.

PECTEN VENERIS.

CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

CAVCALIS

CAVCALIS, quam alij syluestre daucum vocant, cauliculo est dodrãtali, aut maiore, subhirsuto: foliis apio similibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq́; candida in cacumine vmbella, suauiter olente. Crudum coctúmve olerum modo estur: vrinam mouet.

Caucalidis consideratio.

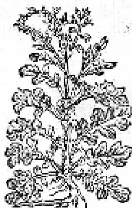
VISITVR Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto præsertim solo, vt & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico vulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigiẽ referant, quod vulgò Petrosello dicunt. Etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in cuius cacumine vmbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non absimilem. Quapropter Galenus libro VII. simplicium

medicamentorum, ita de ea ſcriptum reliquit. *Caucalidis vires ex Gale.* Caucalidem quidam daucum ſylueſtrem nuncupant: eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac viribus. Nam excalfacit vt ille, & deſiccat, vrinam ciet, & muria ad repoſitionem conditur. *Nomina.* Vt Græcis καυκαλὶς, ita etiam Latinis Caucalis appellatur: Italis, Caucalide: Gallis, Perſil ſauuage.

ERVCA. CAP. CXXXIIII.

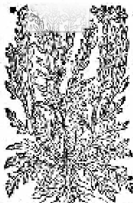
CRVDA ERVCA venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præſtat, vrinam cit, Concoctioni prodeſt, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, vti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiámnum ſylueſtris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem ſpectat. Cuius ſemine pro ſinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò ſatiua acrior.

ERVCA SATIVA.

Eruca conſideratio, & vires. VVLGARIS admodum planta eſt Eruca tam ſatiua, quàm ſponte naſcens, quòd frequentiſſimè in cœnis acetariis inſeratur. Excalfacit olus hoc (vt teſtatur Galenus lib. 11. de alimentorum facultatibus) perquam manifeſtè, adeo vt non facilè ſolum abſque iunctis lactucæ foliis edatur: nam ita immodico calori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in venerem ſtimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (vt ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur. Ventris tineas enecat, lienémque extenuat. Tritum, & cum felle bubulo miſtum, nigras vlcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle verò perunctum, vitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca vocatur: Mauritanis, Iergir, Ergir, ſeu Giargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, Vueiſz ſenff: Hiſpanis, Oruga, & Arugua: Gallis, Roquette.

ERVCA SYLVESTRIS.

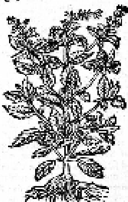

OCIMVM. CAP. CXXXV.

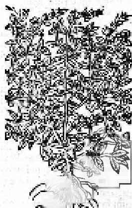
OCIMVM vulgò cognitum. Id copioſiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, ſpiritum mouet, vrinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & roſaceo, pulmonum inflammationibus auxilio eſt. Draconis marini, & ſcorpionis ictibus per ſe prodeſt: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus viſus caliginem abſtergit: diſtillationes exiccat. Semen potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatiſque: naribus hauſtum, ſubinde mouet ſternutamenta. quod idem herba efficit. Sed oculos premi neceſſum eſt, cùm ſternutamentum vrget. Sunt qui in cibis abdicandum cenſeant: quandoquidem manducatum, & in ſole poſitum vermiculos creat. Aphri autem adiiciunt, ſi feriantur à ſcorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

OCIMVM

OCIMVM MAGNVM.

OCIMVM PARVVM.

Ocimi consideratio.

OCIMVM quemadmodum odoratissimum, ita & omnibus notissimum est. Nanque perraræ sunt vbiq; ædium fenestræ, perraraq; cœnacula, ac viridaria, quæ Ocimo non redoleant, vtpote quod frequens seratur, & foueatur in figulinis vasis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum foliis assurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac crassis, citreæ malo similibus, à quorum effigie ipsum facilè vocarunt Arabes Ocimum citratum, quo modo ipsum Mesues nominat. Secundum foliis exit, ac ramulis, dicto longè minoribus. Tertium, quòd foliis constet minutis atq; angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis vulgò appellatur Basilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, vocauitq; medium hîc à Dioscoride descriptum, Ocimũ non garyophyllatum: garyophyllatum verò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum illud Citratum à foliorũ similitudine nuncupauit, quod citri foliis æmulum esse diximus, vt facilè omnibus perspicuũ esse potest, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco videant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure, quáve ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc Serapioni foliis exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis verò foliis melissophyllo maioribus, per ambitũ serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in deliciis habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius viribus cæteris sit longè aptius, atq; etiã præstantius, vt quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus. Scribit Brasauolus suo de simpliciũ examine Romæ primùm excuso libro, tantam de ocimi viribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controuersiam, vt alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à scorpione feriantur, qui ocimũ ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà verò Plinius, qui libro XII. cap. XX. si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognouisset vtique quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, iisq; respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit. Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, vrinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris vitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoque fugiendum censet. Adiiciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum vermes afferre. Aphri verò, si eo die feriatur quispiã à scorpione, quo ederit ocium, seruari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus, quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Vsu quoque compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorũ epiphoris, impositum ex vino: stomacho quoque esse vtile. hæc Plinius. Ex quibus clarissimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, vt auctor est Theophrastus libro V. capite VIII. de plantarum causis, vbi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in

Monachorũ iactantia.

Brasauoli lapsus.

Ocimi degeneratio.

serpyllum, quia vehemẽter siccatur. Folio nanque minus, odoréque vehementius redditur. Quippe cùm alimenti quoque minus habeant, quæ sicca sunt. Sed huiusmodi mutationes ita euenire putandum, vt aliquid similitudinis faciant, non vt omnino speciem exprimant alienam. hactenus Theophrastus. Cæterùm Auicenna libro de viribus cordis à Dioscoride dissentire videtur, Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicũ generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationẽ in venis. Nec aliter videtur sensisse Galenus, qui lib. VIII. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientiũ: habet autem recrementitiã humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum vtile est. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique vt obsonio vtuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritũ fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim vbi quis quotidie ollam ad solẽ calfecerit. Sed hoc sanè à vero abest. Id porrò verè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, & cócoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidẽ apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum vel quòd citò proueniret: vel primũ inter cætera pabuli genera è terra erumperet: vel quòd iumẽtis citaret aluum, sic appellatũ ὠκὺ ab Græca voce, quæ Latinis valet citò. Ocimũ verò herba est illa odorata, de qua suprà disputauimus, sic nominatũ ab ὄζω verbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per z, quàm per c scribendũ esset. Cæterùm ocimũ antiquis quibusdam boum pabulũ erat ex secta viridi segete, priusquã indurescerent culmi: vel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nẽpe è fabarũ modiis decẽ, viciæ duobus, & eruiliæ tantundẽ vna in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamẽ è vicia, fœno græco, faba, eruoq; in vnum cómistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, vt putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, viridémque fuisse segetẽ, è pluribus seminibus vnà in agro satis in primum iumentorum pabulũ, sed etiam ex vno tantũ cerealiũ genere, nẽpe hordeo, auena, vicia, eruo, aliisq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo verno tẽpore, non modò alantur boues, ac etiam equi, sed etiã repurgentur. Id quod nostra quoque ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo, & vicia. Nec placet eorũ sententia, qui sibi nulla, vt arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymũ plantã esse sui proprij generis. quòd è veteribus nullũ hactenus inuenerim (quantum equidem vidi, & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæq; mandauerit: sed cóperi quidẽ, quòd vocabulũ hoc non magis vni, quã alteri conueniat. quandoquidẽ vnicuiq; pabuli generi, quod primo statim vere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda videtur Adami Loniceri opinio, quòd non sine errore ridendo frumentũ Turcicum, siue, vt aliis placet, Saracenicum, quod Tridentina rura vulgò appellant Formentone, & Foroiuliensi à pullo seminis colore Saracino, ocymũ esse firmiter existimet. Quinetiam is turpiter aberrasse deprehenditur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocimi facultates reddiderit. Nec alia ratione motus frumentum Saracenicũ ocymum esse censet, quam quòd satũ tertia à satu die erumpat. Verùm ocymũ non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus vere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum vocari debeat. Quod ὤκιμον (vt antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Basilico: Germani, Basilien, & Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli, Basilic.

Ocimi vires ex Galeno.

Ocymi ab ocimo differentia.

Adami opinio vana.

Nomina.

OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

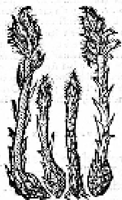
OROBANCHE cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteũ vergente: radice digiti crassitudine, & cùm ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hác inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: vnde orobanche sibi cognomentũ vsurpauit. Estur, vt olus, cruda, & in patinis, asparagi modo decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

Orobanches consideratio.

OROBANCHEN, quæ omnibus notis legitimæ Dioscoridis respondet, vidimus primùm in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde vbique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed & inter segetes, cannabim, linum, & in viis secus agrorum sepes. Cæterùm etsi scriptis mandauerit Theophrastus libro VIII. de historia, & V. de causis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexúque suo, ea tamen, quæ hîc à Dioscoride repræsentatur, & à Plinio libro XXII. capite vltimo, nullo sanè complexu, sed sua tantum præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope

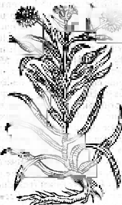
ipsam

ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd vicinas strãguler, ac deuoret plantas, Herba lupa vulgò orobanchem appellant. Prosilit hæc (vt inquit Dioscorides) nullis vnquam foliis, sed vno tantùm assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq; & qui sesquipedalem non excedat longitudinẽ.

Flos è quibusdam patescitglobulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali visitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam vulgò Coda di leone appellatur, aliis verò Herba tora vocatur, q̃ vaccæ ea deguſtata (vt pastores facto periculo testãtur) statim taurum adeant. Sunt & qui (vt loco citato scribit Plinius) cynomorion eam appellent à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum existimauerim, vel Theophrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, vel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse. *Orobanches facultas.* Orobanche, vt Galenus est auctor libro VIII. de facultate simplicium medicamentorum, est siccæ, frigidæq; tẽperaturæ in primo ordine. *Nomina.* Huius plantæ nomen Grecum est ὀροβάγχη, quemadmodum & Latinum Orobanche, necnon Erui angina: Italicum, Orobanche.

BARBVLA HIRCI. CA. CXXXVII.

BARBVLA hirci, quæ ab aliis come vocatur, breui est caule: foliis croci: radice longa dulci: magno super caulem calyce: è cuius summo semen nigrum dependet, vnde nomen inditum est. Herba esui apta est.

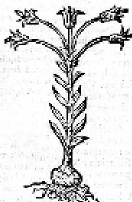
Barbulæ hirci consideratio. HIRCI barbula, quam Hetruria vulgò appellat Sassefrica, vulgaris admodum est notitię. Radix q̃ gustu dulcis, iucundáque sit, estur hyeme frequenter in acetariis. Foliis exit hæc croci, latioribus tamẽ, ac lõgioribus: flore aureo, rostro porcino vocato non absimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is sereno cælo fatiscit, nubiloso verò contrahitur, occluditúrque calyce, quemadmodum & chamælonis echinus. E concluso calycis vertice barba dependet incana, prolixáque. Vnde nomen accepit, vt Theophrastus prodidit lib. & ca. VII. de plantarum historia. Sed certè nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophrasto, & Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cùm illa pulchrè huius notis respondeat. *Hermolai error.* Glutinat hæc recentia vulnera, si foliorum succus, vel eius stillatitia aqua spleniis, & attritis linteolis superponatur. *Nomina.* Τραγοπώγων ita Græcis, Latinis verò Barbula hirci vocatur: Italis, Barba di becco, & Sassefrica: Germanis, Bocks bart, & Gauch brott: Hispanis, Barba de cabron.

ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

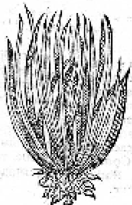
ORNITHOGALVM cauliculus est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes se pandunt, lactei visuntur: inter quos dissectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, vt melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

Ornithogali consideratio. ORNITHOGALVM adeò inter segetes frequens oritur, vt si maio mense in aruis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris non incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, ornithogali radices vomere erutas colligunt: & cùm sint castaneis suauiores, iis & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur, odore iucundissimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, perquàm odorata: vere, vel æstate cùm fronde virent, hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur. Diu seruari possunt, & vbi annonæ præmit inopia, plebis rusticæ famem, & ieiunia castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine

ORNITHOGALVM.

TRASI.

cedine, gregatim ad has eliciendas, radicitúsque vellendas aduolant. Cæterùm cùm ornithogali radices suauitatis suæ præstantia, in mẽtem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, vbi tantùm, neque alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, vulgò vocantur TRASI, saporis dulcedine castaneis proximè accedentes, recentioribúsque quibusdam in medicamentis eædem expetantur, eas hic recensere non ab re fore duximus. Sunt igitur Trasi radiculæ figura, ac forma persimiles fericinis erucis, quę feruenti balneo elixæ contrahuntur, dum serica stamina inde mulieres conglomerant. Harum cremore pectoris, & laterum vitia expurgantur. quo fit, vt tussientibus opem non modicam pręstent: tunduntur enim, macerantúrque carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam venereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Sunt radices hæ, vt experientia compertum est, & ex dulcedine

Trasorũ mentio, et vires.

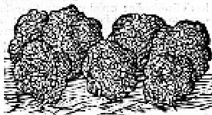
coniici potest, in calefacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt. Planta germinat vere, & æstate foliis farragini similibus, cuius radicibus Trasi cohærent. Has verò satis repraesentare videntur radices illæ, quas DORONICOS vulgus officinarum nominat. Quas, quidem in primis commendarunt Arabes, & præsertim Auicenna ad cordis affectus, contra venena, & deleteria medicamenta. Plantam, cuius hæ sunt radices, hactenus non vidimus: quanquam asserit Ruellius foliis esse ferè acuti rumicis. Alij verò ea leucoio simi lia esse volunt. Doronicus Actuario carnabadiũ dicitur. Affertur ex Alexandria Aegypti, & ex Gargano Apuliæ, sed viribus longè infirmior. Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali, Ornithogalo: Galli Churles.

Doronici cõsiderat.

Nomina.

TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVBERA rotundæ radices sunt, sine caule, sine foliis, flauescentes, vere fodiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

TVBERA, quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pulla verò alteri pulpa subest. Rimosus vtrisque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Ananiensi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore subrufo, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum meminit Plinius libro XIX. capite II. sic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, sequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum est aliquid nasci, aut viuere sine vlla radice. Tubera vocantur hæc, vndique terra circundata, nullisque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec vtique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas vrgente, neque ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, vt planè nec terram esse possimus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & sabulosis locis, frutetosisque nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei, etiam

Tuberum cõsiderat.

etiam librali pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica, & altera syncera. Distinguuntur & colore rufo, nigróque, & intus candido. Laudatissima quæ Aphricæ crescunt. An ne vitium id terræ? neque enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & viuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est iis cum ligno.

Historia ex Plinio. Lartio Licinio prætorio viro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, vt deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturâ in se globari. Quod certum est ex iis, quæ nascuntur, & seri non possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec vltra annum durare, tenerrima autem verno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius.

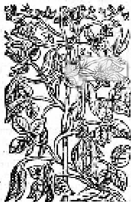
Tuberū vires ex Ga. Tubera (vt memoriæ prodidit Galenus libro II. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, vt quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his vtuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustúque aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, vt alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In aliis eadem est proportio.

Ex Auicenna. Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, vt frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & ventriculum aggrauant. Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur:

Nomina. Arabicè, Ramec, Alchamach, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunst: Hispanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle.

SMILAX HORTENSIS.
CAP. CXL.

HORTENSIS Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos: qui tantum adolescunt, vt topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœni græci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte fuluescunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinā ciet, & tumultuosa somnia facit.

Smilacis hortēsis cōsideratio. HORTENSIS Smilax (vt suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, variis coloribus depicta, quæ vulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidem præter id, quòd rubentes, versicolores, & (vt Dioscorides inquit) renum figura cernantur, foliis exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac vinciunt, sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, vitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie visitur in hoc phasiolorum genere. quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At vbi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen vsq; illi se circumuoluunt. Quo fit, vt longè aberrasse Manardum existimem, quòd asserat libro

Manardi error. I. epist. III. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis vulgò appellatur Rouiglione, aliis verò Arabeia, cùm tamen Galenus itémque Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quod Eruilia (vt ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quòdque huiusce tantùm leguminis siliquæ vnà cum semine comedantur, vt Galenus libri II. de aliment. facult. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborum rami apponantur, vt illos

implicent, nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere valeat, versicolorum phasiolorum modo. Ad hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, vt Tridentinus ager vbiq; testari potest. Quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturque nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (vt ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quanuis decocta vnà cum siliquis mensis apponatur, nunquam tamen aliquem me vidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod viderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidē cùm tenella adolescunt, anteaquàm consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetariis integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, vel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissimè deuorantur. Hinc itaque fit, vt certò potius credam, hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo vocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides phasiolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis verò hortensis nomine, de qua hîc sermo, vulgares illos phasiolos repræsentauerit. Qui (vt suam tueatur sententiam) consentaneum minimè videri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, & veritate eum alienum existimarem, qui responderit, primùm tractasse Dioscoridem de vulgaribus, & candidis phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, vbi de omni segete, leguminibus disseruit. Deinde verò de versicoloribus, qui in hortis, viridariis ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis, & viridariis coluntur. Quamobrem vt hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quod manifestè declarat, eum hîc de hortensibus, illic verò de iis, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atque eos ita seiunxisse. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quòd tam facilè adductus esset, vt asseueraret dolichos esse eruiliam, cùm eum legisse existimandum sit, Galeno, & Paulo eruiliam ochrum vocari. Plāta, que σμίλαξ κηπαία Græcis, Smilax hortensis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagiuolo Turchesco: Germanis, Vuelsch bonen: Hispanis, Feyones: Gallis, Faséoles de couleur, vel, Poix à visage.

Nomina.

MEDICA. CAP. CXLI.

MEDICA, cùm recenter prodiit, foliis, & caule trifolio pratensi similis est: procedens verò folia contrahit, caules edens trifolij, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, iucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

Medicæ cōsideratio.

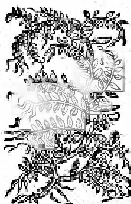
MEDICAM inde nominationem inuenisse certum est, quòd primùm, Plinio lib. XVIII. cap. XVI. auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etsi hæc quondam in vniuersa Italia sereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognosceretur, nec tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam viderint, nedum serant: quanquam non desunt, qui eam se consecutos existiment. Sed cùm ab amicis hoc anno semen accepissem, illudq; magna cum diligentia terræ mandassem, accidit, solo forsitan repugnante, vt nulla exorta sit planta: vnde quid de ea iudicem non habeo. Hæc (vt Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique testantur) vno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (vt quidam referunt) abundat Hispania, vbi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa vocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (vt lib. II. capite de Cot inquit Auicenna) vocatur etiámnum Aphris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibique maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis, & Italis, vt Græcis μηδική nominatur: Mauritanis (vt modò dictum est) Cot, & Alfasafat: Hispanis, Alfalse, Eruaye, & Alfalfa: Gallis, saint Foin, vel, grand Treffle.

Nomina.

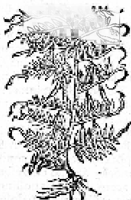
APHACA. CAP. CXLII.

APHACA in aruis nascitur, altior lente, tenuibus foliis: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternáve semina nigra, lente minora, continentur. Quæ adstringendi vim habent. quare torrefacta, stomachi, aliuíque fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

APHACA.

VICIA.

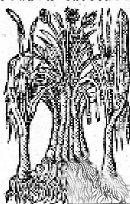
Aphaca cõsideratio.

NON solùm in vniuersis Italiæ locis Aphaca sponte nascitur, sed & à multis in campis seritur leguminum, & erui modo ad columbarum saginam. Folio germinat viciæ maiore, crassiorique, quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticulæ maioribus, in quibus includitur semen, viciæ quadantenus maius. Goritiensi agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, vt maxime aberrent, qui censent Aphacam nihil à vicia differre, quæ inter segetes vbique copiosè prouenit. Quippe quòd hæc minori sit folio, tenuiori caule, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eaque propter de Aphaca, & Vicia differens Galenus libro I. de alimentorum facultatibus, ita scribit. Aphacæ, & viciæ seminum figura non rotunda est, veluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoque cum sua planta, & valuulis integra rustici reponunt, vt brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoque comederint, potissimùm vere, cùm etiamnum virent, quemadmodum fabas, & cicera esitate consueuerunt. Semina autem hæc non solùm insuauia sunt, sed concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perspicuum ergo est, cùm huiusmodi naturam obtineat, alimoniam quoque, quæ ex ipsis in corpus permanat, improbi, crassiq; succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd Theophrastus libro VII. capite VII. & XI. de plantarum historia Aphacam inter intybacea, vel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non est, si etiam in aliis quibusdam à Dioscoride discrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac aliis nonnullis ostẽdimus. Nec mirum etiam Plinium hac in historia variasse: nam libr. XXVII. capite V. Dioscoridis Aphacam ad verbum retulit: libro verò XXI. Theophrastum secutus, eam inter cichoracea reposuit. Quæ Græcis ἀφάκη, Latinis item Aphaca, & Aphace nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, siue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde vuicken, & Vogels vuicken: Gallis, Vesse sauuage.

Quorundam lapsus.

Aphaca intybi genus.

PORRVM CAPITATVM.

PORRVM CAPITATVM.
CAPVT CXLIII.

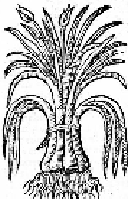
CAPITATVM porrum inflationem facit, noxium succum creat, tumultuosum somnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menses pellit: sed lædit exulceratam vesicam, renésque, cum ptisana verò coctum, esu pectoris vitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in desessionibus ad præclusiones vuluæ, & duritias

tias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulcescit, & multò minus inflat. Semen acrius est, & quandam adstrictoriam vim habet. quare succus cum aceto, addito thure, aut manna, sanguinis profluuia sistit, maximè si naribus erumpat. Venerem stimulat: contra omnia thoracis vitia, tabémque, pro delinctu efficax est: arteriam esu purgat: sed si assiduè estur, visus obscuritatem inducit: stomacho aduersatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra bestiarum morsus auxilio est. Ipsum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut rosaceo, vtiliter aurium doloribus, & sonitui instillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoë, qua ad obsonia vtuntur: epinyctidi medentur: crustas ex sale illita rumpunt. Veteres sanguinis reiectiones cohibent, seminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti ponderе potæ.

Porri consideratio. PORRVM, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunque in foris olitoriis vnà cum oleribus venale reperitur, omnibus notissimum est. Cæterùm etsi magnopere laborent hortorum cultores, vt eorum porri, longi, crassi, candidi, ac teneri euadant, nesciunt tamen eos capitatos efficere, ceparum instar: quanuis ij apud veteres in frequentissimo vsu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuíque gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullam foliis, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite consideat: vel sacculo conuelluntur radices, vt delumbatæ alant, neque distrahant, vt scriptum reliquit Plinius libro XIX. capi. VI. *Porri facultates ex Galeno.* Porri facultates recensuit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, vbi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus percrebrò vescuntur homines, rarius caule, foliisque, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinosósque incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur: quanquam ne sic quidem vim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò vt obsonium, verùm etiam vt medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere possit, vsurpatur. Aliquantisper elixum, vsque dum acritudinem abiiciat, viribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta. πράσον κεφαλωτὸν id vocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes, Curat, seu Kurat: Itali, Porro capitato: Germani, Lauch: Hispani, Puerro: Galli, Porreau. *Nomina.*

AMPELOPRASVM.

CAPVT CXLIIII.

AMPELOPRASVM stomacho magis, quàm porrũ aduersatur: plus autem excalfacit: vrinam, & menses vehemẽtius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

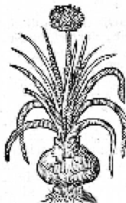
Agrestis porri consideratio. PROVENIT agreste porrum plerunque in vineis, vnde à natalibus ἀμπελόπρασον, quasi vineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in vniuersa Hetruria non solùm in vinetis, sed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura nostra ipsum vulgari sermone appellant Porrandello. Estur à rusticis, & agricolis in acetariis crudum, recentis allij vice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est præterea Ampeloprasum (vt libro VI. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & siccius domestico, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quàm illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, valentiúsque infarcta organa obstructione liberat. Hac quoque ratione vrinas, & menses sæpe prouocauit, vbi à crassis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò verò est calidum, vt illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dissimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampeloprasо, quod nominis significationi reclamat, & potius scorodopraso competere videtur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum mediũ quid-

dam

dam concipias, facultatem ampeloprasi inueneris. Quandoquidèm scorodoprasum, teste infrà Dioscoride, vt allij, & porri vires, ita & nomen sibi vendicauit: ampeloprasum verò dictum est, quòd in vinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus cõfirmat lib. VIII. simp. medicamentorum his verbis. Scorodopraso sicut gustu, & odore mediã allij, & porri qualitatem possidet, ita & vires. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Ampeloprasi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in aliis congeneribus plantis inter syluestria, & satiua inuenitur Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eáque ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxiũ efficitur. Quod

Nomina. ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt: Mauritani, Nabati: Itali, Porro saluatico, & Porrandello: Germani, Vuild lauch: Hispani, Ayos, & Puerros de las vinhas: Galli, Porrée de chien.

CEPA. CAP. CXLV.

CEPA longa acrior est, quàm rotunda, itẽ flaua quàm candida, & sicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant: aluo vtiles sunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquósque excretionum exitus reserant, subditæ pro balanis. Succus cum melle illitus oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cum aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole vitiligines sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat: varos cum sale reprimit: contra calceamentorum attritus. cum gallinaceo adipe vtilis est: citæ aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum succo perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctáque vehementius vrinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo vescantur. elixa, & cum passis vuis, & fico illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum historia ex Theophrasto. CEPARUM plura Theophrasto notantur genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia, vbi sic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, vt quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, samothraciæ, item setaniæ, & fissiles, & ascaloniæ, Ex his Setaniæ minimæ, sed largè dulces. Fissiles verò, & ascaloniæ, tum cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, vere externa folia detrahunt, & reliqua coluntur detractis his foliis, altero germinant, simulque inferius finditur, vnde fissiles appellatæ sunt. Quidam vel omnibus detrahenda folia censent, vt vim suam imo contineant, neque effusæ seminescant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fissiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac proficere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa ver, cum germinatum sit, transferunt. Perficiuntur adeo celeriter, vt cum cæteris, aut etiam prius euelli possint. Plus temporis dimissæ in terra, putrescunt. Plantatæ caulem edunt, seménque tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ, etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisque similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascaloniis quodammodo proxima, ni fortè vel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum verò, in caulem, seménque totum funditur: sine capite, saporéque dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes nanque depositæ melius, celeriúsque perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, vt depositas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepe nascun

nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: sectæ verò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiúsque retondetur, vt porrum. qua de causa semine seritur, id nec deponitur. Cepas hisce ferè differentiis discernere licet. hactenus Theophrastus. Nascuntur Cepę in vniuersa Italia frequētissimę, quæ etiā inibi multiplici signantur genere, vt refert Plinius lib. XIX. cap. VI. & vt nos quotidie videmus. Quādoquidē forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædā rotundæ, quædā verò sessiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & subrubentes aliæ, quædam virides, & candidæ nonnullæ. Quin & sapore vel acerrimæ, vel mediocri acrimonia prædita sunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ sunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametsi ad summum rubescant, ac crassioribus tunicis compactæ sint, leuiuscula tamen acrimonia pollent, mansúque tenerrimæ comperiuntur: ob idque in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres nontantur, quæ magis rubent. Contrà verò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob causam ad medicamenta potius, quàm ad cibos seruantur: quanquam secus fortasse in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores esse memoret Dioscorides. Connumerantur etiámnum inter ceparum genera (vt locis supra citatis Theophrastus, & Plinius testantur) quæ Ascaloniæ ab Ascalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his similes sunt Theophrasto sectiles nominatæ, nobis verò in Hetruria vulgò Cipolle maligie.

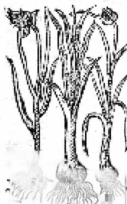
Ceparum vires ex Gal.

Cepa (vt memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum) ex quarto est ordine excalfacientium: essentia autem eius potius crassarum est partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum apposita, tum cum aceto inuncta. In sole alphos abstergit, tum alopeciis attrita pilos alcyonio citius restituit. Porrò si succum eius exprimas, quod reliquum est, admodum terreæ substantiæ est, eiusque calidæ: at succus aqueæ, aereæque caliditatis. Hic igitur iis, qui suffusi sunt, aut aciem oculorum obtusam præ crassitudine humorum obtinent, inunctus prodest. Ex huius temperatura tota cepa flatuosa est manducata. Itaque quæ temperatura sunt sicciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus præbeant alimentum, suprà in porri mentione retulimus ex ipso Galeno, qui de iis simul disseruit libro II. de alimentorum facultatibus.

Nomina.

κρόμμυον Græcè, Cepa & Cepe Latinè vocatur: Arabicè, Basil, seu Basal: Italicè, Cipolla: Germanicè: Zuuibel: Hispanicè, Cebolha: Gallicè, Ciboule, & Oignon.

ALLIVM. CAP. CXLVI.

ALLIVM quoddam satiuum, atque hortense habetur. quod in Aegypto, singulari vt porrum capite cōstat, dulce, in purpureum vergens, paruum. Reliqua verò magna & candida, ex pluribus coagmētantur nucleis, quos aglitas, id est spicas, Græci nominant. Aliud est syluestre, quod ophioscorodon, id est anguinum, vocant. Vis aliis acris est: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, stomachum exiccat, sitim gignit, flatum permouet, summam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum esu hebetat. Eosdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoscorodon dicitur: latas ventris tineas in cibo sumptum abigit vrinas detrahit: contra viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodest, ita vt non aliud magis, si cum vino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabiosorum morsus, & illitu, & cibo valet. Magnæ & allio vtilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tussim crudum, coctúmve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus sugillationibus cum melle, & alopeciis cum nardino vnguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & sale sanat: vitiligines, lichenas, lentigines, vlcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem

lenat,

leuat, si in ore contineatur: contra venenatos muris aranei morsus, cum ficulneis frondibus, & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum desessionibnsadditum, menses, & secundos partus extrahit. Allium eiusdem gratia suffitur. Factum ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton vocant, esu cit vrinam, ora venarum patefacit, hydropicis vtile.

Allij consideratio. ALLIVM vulgaris est notitiæ. Cæterùm quanquam scribit Dioscorides Allium, quod non cohærentibus nucleis, siue spicis, sed singulari, & solido capite constat in Aegypto nasci, eiusmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus aliis Italiæ locis prouenit, ibique Allium mas appellatur. Allij meminit Theophrastus libro VII. capite IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Allium ante solstitia, aut paulò post solstitia seritur nucleatim diuisum. Discrimen eorum, quòd aliud præcox, aliud serotinum: est enim genus quoddam eiusmodi, vt sexaginta diebus perfici possit. Differunt præterea magnitudine singulari. Cyprium vocatum maximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis vtuntur: & cùm tunditur, mirum quàm spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & crassitudo, eorúmque causa, tempore, cultúque penè videntur contingere, vt etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam vel deposito melius id existimant. Radicis autem allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atque ex vno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, vt & bulbus, & scylla, & eiusmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoque, & allium capitari posse, & cepe affirmant. hactenus Theophrastus de allio domestico. *Allium syluestre.* Syluestre verò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id est, anguinum allium vocant, vbique, in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore, & sapore illi persimile: foliis angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Hoc, cùm aliquando in montibus legerem vnà cum aliis herbariis, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo *Arabum lapsus.* turpiter versati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem foliis æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus vocabulorum vicinitate, quàm imperitia decepti, vt sequenti libro in scordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porrò illud hic silentio non dissimulandum duxi, ne forte seplasiariis imponat, quòd Brasauolus apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ prius excuso, vbi syluestre allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. *Brasauoli error.* Qua in re non vno tantùm, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primùm quòd existimauerit, allium syluestre scorodoprasum, vel ampeloprasum esse. Deinde quòd certò crediderit, ampeloprasum, & scorodoprasum vnam & eandem plantam esse. Hi Brasauoli errores manifestè redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solùm eas plantas nominibus, sed etiam capitibus, & facultatibus distinxit: quem etiam secutus est Galenus, licet, vt in ampeloprasо diximus, huic tribuerit, quod scorodopraso tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium syluestre ophioscorodum appellari: syluestre porrum, quòd in vineis proueniat, ampeloprason: tertium verò, quòd promiscuas allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brasauolum virum alioqui doctissimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride, & Galeno non viderit, vel non animaduerterit. Σκόροδον Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, *Nomina.* Cairin, & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hispani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.

SCORODOPRASVM.
CAPVT CXLVII.

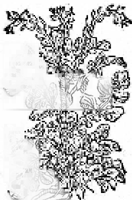

SCORODOPRASVM magnitudine porrũ æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi vires ex vtroque vendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamen. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum vicem transit.

QVONIAM antiquorm nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasi meminit

meminit, propterea exiſtimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in vnum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace ſua dixerim, cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd compertum ſit, legitimum Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci: ac inde poſtea tranſlatum, in hortis, & viridariis depoſitum vireſcere, ita vt intuentibus legitimum ſe oſtendat, & Marcelli errorem prodat. Creſcit id porraceis foliis, quæ digitis attrita ita allium, & porrum ſimul reſipiunt, vt illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioſcorides, & Galenus atteſtatur libro VIII. ſimplicium medicamentorum, his paucis. Scorodopraſum ſicut guſtu & odore mediam allij & porri qualitatem poſſidet, ita & vires. Id Græcè σκοροδόπρασον, Latinè ſimiliter Scorodopraſum appellatur: Italicè, Scorodopraſo: Germanicè, Aber knoblauch: Gallicè, Ail porreau.

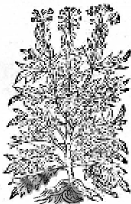
SINAPI PRIMVM.

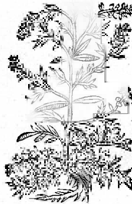
SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

NASTVRTIVM.

SINAPI. CAP. CXLVIII.

SINAPI hortenſe, aliqui napi vocant. Eligi debet adultum, valde rufum, non magnopere ſiccum, ſed quod fractum internè vireſcat, & veluti quodam ſucco madeat, cæſium colore: ſiquidem recens id genus, tempeſtiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum efficax eſt. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: cõtra prąduros tonſillarum tumores, ac veterem, calloſámque arteriæ ſcabritiem, ſuccus ex aqua, & melle conuenienter gargarizatur: ſternutamenta

ciet

albicat. Nascitur in semitis, & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem vtrinq; extrahit, potũ acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinẽ potu educit, internas suppurationes rũpit: mẽses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi vocant, latis foliis, radicibus magnis: vtile ischiadicorum infusioni.

THLASPI.

BVRSA PASTORIS.

Thlaspi cõsideratio.

TAMETSI non desint, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris vulgò dictam vnã, & eandem esse plantã, cùm tamẽ huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitũ sinuatim laciniata visuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum sententia prorsus explodenda videtur. Cæterùm legitimũ reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundant & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimũ in Pago sancti Petri non longè à Goritia, aliisq; circumstantibus locis, semine perquã acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte pressis, vt Dioscorides inquit. Meminit Thlaspi Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thlaspi semen habet & ipsum facultatem acrem, adeò vt internos abscessus potum dirumpat. Menses ciet, & fœtus enecat. Per sedem infusum sanguinolenta euacuãs, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorũ humorum euacuatorium, acetabuli mensura potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaspi (inquit) quòd è Creta affertur, quodq; vbique nascitur, colore inter luteũ, & flauum mediũ, figura rotundum, exiguum adeò, vt multoties grano milij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatum thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictũ magnitudine permultùm superat, atque ab vno latere paruam quandam, veluti compressionem præ se fert, vnde & nomẽ obtinuit. Prouenit autẽ vt hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoq; non absolutè quod inde asportatur, optimũ censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec passim nascẽti simile. Hæc de thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicum thlaspi illi, quod Cappadocia profert, nõ esse viribus cõparandũ. Porrò illud animaduertendum esse duximus, quòd hoc in loco legitur in Dioscoride: Θλάσπι βοτάνιόν ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις, ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπάροις. id est. Thlaspi herbula est angustis foliis, digitali lõgitudine, in terrã versis, in cacumine diuisis, subpinguibus. Atqui diuisuræ eæ in nostrati nõ visuntur in foliis, sed in folliculorũ cacumine. Quo fit, vt planè suspicer hoc loco Dioscoridis codici mendũ ac vitiũ subesse, vt in aliis cõpluribus: & quòd fortasse nota hæc, quę propria folliculorum est, librariorũ incuria in folia transierit, præsertim quòd in cæteris notis nostrũ Dioscoridis, & Galeni descriptioni prorsus adstipulatur. Hac igitur ratione is locus, nobis visus est, qui restituatur, & legatur, queadmodũ nunc in textu legi potest. Reliquũ est, vt de BVRSA PASTORIS, cuius superius meminimus aliquid in mediũ afferamus. Sed cũ veteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantũ recẽsebo, quæ à recẽtioribus de eius viribus adnotata inuenio, cũ plãta ipsa omnibus vulgò notissima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerãtiũ, exiccantiũ, & adstringẽtiũ genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflãmationibus, & sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cũ plãtagine, & Armenio luto, bibiturq; eius decoctũ ad intestinorũ difficultatẽ, & ad cruẽtas excreationes. Herbæ succus recẽtia vulnera glutinat, & auribus purulentis

Thlaspi vires ex Galeno.

Dioscoridis locus restitutus.

Bursa pastoris vires.

rulentis infusus medetur. Sistit mensium abũdantiam, si eius, & persicariæ decocto insideat mulieres. Estúrque ad idẽ, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulticula circũlita, & in oleo frixa. Additur in emplastris, quæ ad capitis vulnera componuntur, & in vnguentis cõpluribus. Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaspi quoque Latinis dicitur: Barbaris, Nasturtium tectorũ: Italis, Thlaspi: Germanis, Bisemkraut: Hispanis, Paniqueso de flor blanquo: Gallis, Seneué Sauuage.

Nomina.

† Hoc loco Ruellius legisse videtur φακοειδής, ꝙ verterit lẽticulę effigie: nec temerè, ꝙ Thlaspi semẽ illi pulchrè respõdeat. Verũ vulgati Gręci codices habent δισκοειδής, hoc est, disci figura.

ARABIS, SIVE DRABA. AP. CLI.

ARABIS

DRABA herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex vtroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora & candidiora. In cacumine verò sambuci vmbellam gerit, candidos flores habẽtem. Herba hæc cum ptisana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridũ pro pipere obsoniis admiscetur.

Drabæ cõsideratio.

NASCITVR in Ananiensi agro, præsertimque in campestribus, & agrorum marginibus, cubitalis planta, foliis lepidio non dissimilibus, & vmbella ferè sambuci, Drabam adamussim referens. quemadmodũ & in Galliis nasci Ruellius testatur in noualibus, & sæpe cultis. Cęterũ quoniã Serapio in nasturtij mẽtione, de Draba etiam disserit, camq; Nasturtiũ orientale nominat, quod insignis eius acrimoniæ indiciũ est: & quoniã in nostrate leuiuscula sentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia nascitur, Serapionis saltẽ sit Draba, ego profectò affirmare non ausim: nisi fortè id Drabæ accidat pro ragionũ diuersitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate. Herba, quæ ἀραβὶς, & δράβη Græcè, Arabis item & Draba Latinè, pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Nasturtium orientale: Gallicè, Draue.

Nomina.

IRIO. CAP. CLII.

ERYSIMON, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortósque nascitur: foliis erucæ sylue stris: cauliculis in lori modũ lẽtis, & obsequiosis: floribus luteis: siliquis in cacumine gracilib. vt fœno græco, corniculatis: semine nasturtij, exiguo, vrẽtis gustus. Cõtra thoracis fluxiones efficax est, & si purulẽta extussiũtur: regio morbo, & coxendicibus prodest: cõtra venena in delinctu cũ melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle vtiliter cæcis carcinomatis, parotidibus, duritiis mammarũ, & testium inflãmationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, vel linteo illigatum, pinsita farina oblitum perassetur.

QVANQVAM Theophrastus, & antiquorũ alij Erysimon inter cerealia commemorãt: & sesamo simile faciunt: quod tamen à Dioscoride repręsentatur, foliis erucæ æmulis, tanquã ab illo admodũ dissimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, vbi de sesamo disseruit, ab eo repositũ est. Eaque propter facilè dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud verò Dioscoridi. Ideoq; Plinius vtrisq; in Erysimi historia adstipulari videt. Nãq; li. XVIII. ca. VII. ac X. Theophrastũ secutus, ipsum frugib⁹ adscribit, sesamoq; simile facit. Et lib. XXII. cap. XXV. Dioscoridẽ imitatus, foliis erucæ paulò angustiorib⁹, & semine nasturtij Erysimũ esse prodidit. Hoc idẽ palã est fecisse Galenum: quippe qui li. VI. simpliciũ medicamẽtorũ, Erysimũ plãtis cõparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, vti nasturtiũ, & sinapi. Et li. I. de alimentorũ facultatibus, ipsum inter fruges retulit, quæ in cibũ veniũt, vna cũ sesamo, sic inquiẽs. Vt porrò milio panicũ adsimile est quodãmodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimũ corporis substãtia nõnihil affine: sed mãlum insuauius est, & tenuioris alimẽti, adeò ꝙ in omnib⁹ illo deterius existit. Cæterũ Ruellius, ꝙ dixerit Plinius Erysimũ, & sesamũ rubẽtib⁹ puenire foliis, itẽ ipsis virentibus nullũ animal vesci, illud frugis genus autumat Erysimũ esse, quod vulgò Tridentina rura appellant Formẽtone, Foroiulienses verò, ꝙ pullo sic colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehẽdit, ꝙ nullis notis respondeat hoc Erysimo, ꝙ Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidem, quod

Erysimi, seu Irionis consideratio.

Ruellij, et Hermolaè lapsus.

vulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non foliis, à nullóque pecude respuitur, sed ab omnibus auidissimè depascitur, nec vlla ex parte sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, vt credit Hermolaus, itémque Ruellius ipsum secutus, sed stirpem esse, quæ passim in plateis, ædificiorum areis, & ruderibus, & secus vias oritur, foliis erucæ, floribus luteis, paruis: è quibus cornicula prodeunt, tenuia, acuminatáque: semine nasturtij, minore tamen, & acri. Id Græcis ἐρύσιμον dicitur, quod Latinis similiter Erysimum, & Irio: Italis, Erisimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder senff: Hispanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle.

Nomina.

PIPER. CAP. CLIII.

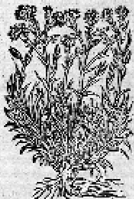
PIPER in India nasci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælogum fructum, veluti siliquam, promit, quod lõgum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandénsque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia videmus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remediis, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur, theriaca vocant. Longum verò vehementius mordet: & quoniam priusquàm ematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. Nigrum verò, vtpote quod tempestiua maturitate collectum sit, odoratum esse cõstat, candido suauius, acrius, & ori gratius, necnon ad condimenta vtilius. sed candidum, & adhuc in acerbũ vergens, antedictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenũ, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inueniuntur etiámnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimíque põderis, quod vocant brasma. Vis omniũ excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, absterget caliginem, quæ oculis obuersatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, siue potu. siue illitu subuenit: serpentium morsibus auxiliatur: partus extrahit: cõceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi, omnibúsque pectoris vitiis, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginæ eo, & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri foliis, tormina discutit: cum vua passa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat. ad intinctus esculentorum additum: strumas cum pice discutit: vitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur, Non est huius arboris radix gingiber, vt aliqui existimauere, sicuti paulò pòst ostendemus. Nanque piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, saliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum semine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam vocant.

Piperis et plãtæ eius histor.

LVSITANI nauigationibus suis hæc æuo confectis per oceanum Atlanticum versus austrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliásque Indici pelegi insulas: item Hispani liburnicis vecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiusmodi odoratis simplicibus vniuersam repleuerunt Europam, sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ prodiderunt. Quod postea fecit, vt nobis planè ignorasse videantur Theophrastus, Dioscorides, & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigenam potius in hoc fidem secuti, quàm quòd fortè ea viderint, quæ de pipere scriptis tradiderũt) aut ob aliã quámuis causam, plãtæ illius formã, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quonã modo piperis plãta suũ edat fructũ, an scilicet racematim, an corymborũ modo, an in siliquis inclusum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius li. XII. ca. VII. ita scribit. Arbores quæ passim piper gignũt, iuniperis nostris sunt similes. Quãquam in frõte Caucasi solibus opposita gigni tãtùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in phasiolis videmus. Hæ priusquàm dehiscãt, decerptæ, tostę́; sole, faciunt, quod vocatur piper longũ. paulatim verò dehiscentes per maturitatẽ, ostendũt candidum piper, quod deinde tostum solibus colore, rugísque mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioscoride nõ longè dissidere videretur, nisi piperis plantam similem iunipero reddidisset nanque Dioscorides nullis eã notis repræsentauit, neque

Plinij lapsus.

CARYOPHYLLVM FLOS SYLVEST.

CARYOPHYLLVM FLOS ALTILIS.

neque alicui similem fecit. Theophrastus præterea quanquã scriptum reliquit lib. I X. cap. X X I I. de plantarũ historia, Piperis duo esse genera vnum rotundũ, alterum oblongũ, eius tamẽ arboris effigiem silentio præteriit. At hi, qui suis liburnicis immensa traiecerunt maria, propriasq; perlustrarunt regiones, vbi piperis vtriusq; plantæ innumeræ virescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis viticulis vicinas arbores altiore complexu scandentibus, acutæ clematidi nõ dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri vuarum labruscæ modo, confertius tamen, deinde mense octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatio plerunq; fit. Longum autẽ, vt iidem testantur, aliæ ferunt arbores, estq; velut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod velut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adstipulatur, vermiculosa facie dependet, piperato gustu, nunquam tamen in album, vel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridẽ secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longũ piper edere credidit. Piperis fruticem vidimus nos Neapoli, qui Lusitanorũ descriptioni maximè respondere visus est, quòd viticuloso caule esset, clematidis acutæ modo. Sed & aliã arbusculam piper racematim proferentem vidi Venetiis, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam vulgus Ribẽ appellat. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna visuntur. Quo fit, vt mirum non sit, si in piperis historia variant auctores. Quandoquidem cùm variæ in Italia piperiferæ habeãtur arbusculæ, facilè credendum est, varietatis longè maioris eas in India reperiri. Piperis meminit Galenus lib. V I I I. simplicium medicamentorũ, sic

Piperis planta in Italia.

Piperis Vires ex Galeno.

inquiens. Piperis radix vires costo similes potissimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est. humiditatis eius indicium est, quòd facilè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed pòst paulò incipiat, verùm plusculum duret. Porrò fructus, qui velut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superassatum est, & superexiccatũ. Verùm vtrunque valenter tum excalfacit, tũ desiccat. Cæterùm quoniam Dioscorides inter simplicia de

CARYOPHYLLIS, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintq; in præcipuo medicorum vsu, adeò præstantissimum, odoratissimumq; medicamẽtum, silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi insulis, nõ longè à Badan. Huius caudex buxo simillimus est, eademq; materies. Folia verò cinnami vulgaris instar habet, sed rotundiora. Fructu est paruo, ex atro rufescente, in claui modũ capitato, exertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio vmbilicatim prodeũte. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circunquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius lib. X I I. cap. V I I. his verbis. Est etiámnũ in India piperis grani simile, quod vocãt Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenũ: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simpliciũ medicamentorum volumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, periisse, aut Pauli potius, quã Galeni testimonio de his scripsisse Serapionẽ.

Caryophyllorũ hist.

Nam de Caryophyllis prius Paulus iisdẽ, quibus postea Serapio, verbis tractauit, lib. VII. vbi hæc habet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India veluti flores cuiusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodũ ordine: qui multiplicis vsus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, vt scribit Serapio, iecinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarũ pondere cum lactæ sumptus, venereas vires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum visum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de historia & viribus Caryophylli seminis aromatici. Cæterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hic non prorsus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, & Garofoli vulgo vocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à veteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, vulgares æquè ac iucundi, vt superuacaneum putem & plantam, & flores eos describere. Quare satis fore duxi, si hoc loco eorum imagines duntaxat exhibuero. Cùm igitur duo sint eorum summa genera, nos primò Caryophyllum florem altileum seu satiuum, deinde syluestrem depingi curauimus, vt ex duplici effigie, quam damus, apertè cognoscatur.

Caryophylli flores et eius mentio.

Nomina. Quod Græci πέπερι, id Piper Latini vocant: Mauritani, Fulfel, seu Fulful: Itali, Pepe: Germani, Pfeffer. Hispani, Pimienta: Galli, Poyure. Quod verò Græcis καρυόφυλλον Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Carunfel, seu Charunful: Barbaris, Gariofilus: Italis, Garofano. Germanis, Naegel: Hispanis, Clauo de especia, siue Clauel: Gallis, Girofles.

† Ex Græcis vulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὡς φακῷ, quod sonat, vt dicunt: alij verò ὡς φακῆ, id est, vt lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius verò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare possit.

GINGIBER. CAP. CLIIII.

GINGIBER sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua virente ad multa, perinde atq; nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & eduliis admiscet. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant: & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho vtilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundũt. in antidota addi solet. In summa, piperis viribus respondet.

Gingiberis histor.

GINGIBER (vt referunt Lusitani, qui plurimum se vidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit internodiis, foliis arundinaceis, quæ bis, térve in anno reuiuiscunt, ac reuirescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil subesse discriminis in sapore cũ præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruitúrque nonnunquam eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quam ad ternos, quaternósve palmos. Cùm eruitur, radicis internodium in scrobe fossores relinquunt, terrámque illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & sacchаro recentissimum asseruatum, vel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus longo tẽporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernóque cinere parato, modò muria, modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanescit, sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud verò cùm statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, vires & facultates non exuit, sed eas seruat. Quanquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, velle videatur, quòd Venetiis mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentissimum in India siliquarum melle, aut sacchаro conditum asseruatur, & cum aliis aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à veritate, & ratione dissonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropoliis versati,

Brasauoli error.

Gingiberis vires ex Gal.

sati, rem omnino exploratam habent. Gingiberis vires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Gingiberis radix vtilis est, quam vtique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, velut piper: vnde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum. siquidem in tenues solueretur partes, & celerrimè actu vt illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, vt facilè perforetur, cùm scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed eleborata, & familiarem continentia humiditatem, huic vitio obnoxia sunt. Idē vsu venit piperi lõgo. Atque hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere lõgo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nã sicut ab aridis calamis flãma simul celerrimè accenditur, & vnde quaq; dispergitur: eundẽ in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quę prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt viridia, & tardius, accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, vt vtriusque medicamenti diuersus sit vsus. Siquidem vbi totum corpus celeriter excalfacere consiliũ est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à coloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm vbi partem quàmuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè calescentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant, non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia, & agrestium columbarum stercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant. hactenus Galenus. Faciem gingiberis repræsentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratior tamen, amariuscula, neque adeò vt gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere veteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius, & Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (vt capite CLXXII. testis est Serapio) conuehitur è Sinarum regione vltra extremas Indiæ oras. Excalfacit, & siccat ordine secundo. Flatus discutit, & pinguedinem auget propria quadam facultate, non quidem elementari. Pòst sumpta grauæ virus animæ, quod allium, cepa, vel vinum excitauit, abigit. venenosorum animalium morsibus opitulatur: alui fluxiones sistit, vteri abscessus resoluit, vomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit, itemque ventriculi. Alui tineas quascunque enecat, & in antidotis additur. Ideóque dixit Auicenna, nihil esse ea præstantius ad ebibitum napellum.

Zedoariæ histor. & Vires.

Non desunt, qui crediderint, quòd ARNABO, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria vnum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio capite. CCLXXI. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zerumbet eadem scribat Serapio, quæ de arnabo ante ipsum adnotauit Paulus. Est autem Arnabo, vt ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Isach, arbor procera, in oriente proueniens: foliis longis, colore viridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti & ramorum cortex. Infrugifera est, citreum odorem spirans. Quibus facilè patet, arnabo non modò zedoariam non esse, sed nec in Europam ad nos adueht. Quo fit, vt Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus existimet. Hunc fortasse secutus Fuchsius medicus doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non sine magno errore putat zurumbet & zedoariam idem esse. Qui non minus in Arnabo quoque errasse cognoscitur, quòd velit Doronicum orientale id esse, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter se habet, vt ex antè dictis satis colligi potest. Hallucinatur etiam hac in re Brũfelsius: quòd is scripserit suo de medicis vocabulis onomastico, quòd arnabo vnguentem est odoriferum. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus apertissimè asserit, Arnabo vnguentis experti, quòd suauiter oleat, non autem vnguentum esse, vt Brunfelsius somniasse videtur. Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις, & γιγγίβερις Græcè, quod item Latinè Zingiber, & Gingiber nominatur: Arabicè, Lẽgibel, seu Gingiber: Italicè, Gengeuo: Germanicè, Ingber: Hispanicè, Gengiure: Gallicè, Gingimbre. Quod vero ζούλαξ, ζάδουξ, & ζάδειρα posteribus Græcis, Zadura, & Zedoaria Latinis pariter & Italis appellatur: Germanis, Zituuen: Gallis, Cretonart.

Arnabo & Zurũbet historia.

Cordi, Fuchsij & Brunfelsij error.

Nomina.

HYDROPIPER.

CAP. CLV.

HYDROPIPER apud aquas nascitur, quæ stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatum, solidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioráque, gustu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: fructum acrem, in surculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cum semine il-

lita tumores, veteréſque duritias diſcutiunt, ſugillata delent: quæ poſtquám inaruerunt, tuſa pro pipere in obſoniis admiſcentur. Radix parua, nullius in medicina vſus.

Hydropiperis conſideratio.

HYDROPIPER.

TAMETSI pro virili parte contendat Ruellius, vt nõ minus doctis, quã elegantiſſimis verbis comprobet, eã non ſpernendam ſtirpem, quam vulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum eſſe Hydropiper: is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, ſed & Latinis, & Græcis literis apprime doctus.

Ruel. lap.

Si quidem Dioſcoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioráque, guſtu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: nõ autem amaro ſapore, vt Ruellius ait, Dioſcoridis verba peruertens, quò facilius ſuam aſtruat ſententiam.

Ruellij lapſus.

Vulgare verò Eupatorium foliis creſcit cannabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri, vt piperis: quinetiam adeò odoratis, vt hac de cauſa herbam eſſe viribus inſignem, quanuis ab antiquis ſilentio prætermiſſam, ſemper exiſtimauerim, cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioſcorides. Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus, ſolidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: ſemine etiámnum acri, in ramuſculis prope folia racematim cohærente. Pſeudoeupatorio verò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen: ſed in cacumine flores gerit ſubrubentes, qui diuiſi muſcarij facie, ſylueſtris origani modo, per maturitatem in papposeuaneſcant: è quibus ſemen prodit amarum totius plantæ ſapore, quãquam eſſe hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius aſſeueret. Qui quoniam vulgare Eupatoriũ plerunque in aquoſis oriri conſpexerit, id omnino legitimum eſſe Hydropiper pro certo aſſerere non dubitauit, nulla prorſus habita ratione, an aliæ inter ſe reſpondeant notæ. Quãobrem, vt ex dictis rationibus clariſſimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi videtur ſenſiſſe, vt eius clara doctrina, ingeniíque præſtantia expoſcere videbatur. Quandoquidem cùm vulgare hoc Eupatorium primo ſtatim occurſu guſtui amarorem relinquat haudquaquam obſcurum, facilè hinc indicium conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper, quo vnà cum ſale in ciborum condimentis piperis vice priſca ætas vtebatur: nam quæ amara ſunt, præterquam quòd piperis vicem explere minimè valent in cibis addita, ab omnibus reſpuuntur tanquam naturæ inimica.

Quæ Perſicaria ſit Hydropiper.

Cæterùm ſi in Italia Hydropiper naſcitur, illa meo quidem iudicio eſt perſicariæ (vt vocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm viridi adoleſcit. Quippe quæ foliis proueniat oblongis, menthę maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroque, alis concauo: è cuius adnatis ruſum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita vt linguam vehementer vellicet.

PERSICARIA.

Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd prope ſtagnantes aquas hæc planta plerunque vireſcat, vbi eam Dioſcorides naſci teſtatur.

Hydropiperis vires ex Gal.

Meminit Hydropiperis Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, vt piper. Attamen herba ipſa etiámnum viridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latinis ſimiliter Hydropiper vocatur. Italis, Hidropepe, & Pepe acquatico: Germanis, Vuaſſer pfeffer, & Mucken kraut: Hiſpanicè, Hierua pexiguera ſin manchas, Gallicè, Curage.

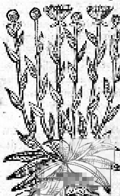
PTARMICA.

CAP. CLVI.

PTARMICA exiguus frutex eſt, ſurculos habens paruos, multos, & rotundos, abrotono non diſsimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, vti anthemidis, paruum, rotundum. quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat: vnde nomen accepit.

accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Flores sternutamenta efficacissimè mouent. Nascitur in montibus, & petrosis.

Ptarmica historia.

PTARMICA in Hetruria frequentissima prouenit. Nascitur & in Tridentino, agro, præsertim Ananiensi tractu, surculis frequentibus, paruis, rotundis, abrotono nō dissimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: vnde & Oliuella à multis vulgò nominatur. Gerit in surculorū cacuminibus capitulum, chamæmeli deflorentis modo: cui quemadmodum & herbæ, vis quædam adeò acris inest, vt olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas, quibus pauimenta verruntur, conficiunt, nec in alium colligunt vsum. Huiusce meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his verbis. Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis vim obtinent: est enim temperies eius calida, & sicca, viridis etiámnum ordine secundo, siccatæ tertio. Eius nomen Græcum πταρμικὴ: Latinum item Ptarmica, & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica.

Ptarmica Vires ex Gal.

Nomina.

RADICVLA, SEV LANARIA. HERBA. CAP. CLVII.

STRVTHIVM herba vulgò nota: qua purgandis lanis vtuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, vrinam ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopnœæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiam lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyriis, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

Struthij consid.

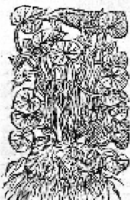
STRVTHION, seu Radicula, adeò olim vulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea vterentur, vt Dioscorides eam notis vllis repræsentare superuacaneum duxerit. Sed cùm tractu tēporis huius exoleuerit vsus, eius quoque notitia simul abolita videtur. Quo fit, vt arduum sit nobis nūc diiudicare, quęnam planta Italis Struthion iure dici possit. Mauritanis, & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea vsquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hactenus ipsum non modò non viderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet libro VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius libro XIX. cap. III. his verbis struthium describit. At quæ vocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori, mollitiæque. Aequè nascitur satiua vbique, sed sponte præcipua in Asia, Syriáque saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci vocant. Floret æstate, grata aspectu, verùm sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum, radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est vsum. Struthij vires adnotauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Struthij radice potissimùm vtimur, vtpote gustu acri, & calida, siccaque tēperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoque sternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit Fuchsium virum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarissimis commentariis, plantam vulgò Saponariam vocatam legitimum Struthium esse censeat, eamque pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ, læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est quàm adeò acri, vt quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba στρούθιον Græcè, Struthiū, Radicula, & Herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, seu Kunder: Barbarè, Condisi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria, Gallicè, herbe aux Foullons.

Struthij Vires ex Galeno.

Fuch. lapsus.

Nomina.

CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

CYCLAMINVS folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus suprà infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquãte: floribus in eo purpureis, rosarũ effigie: radice nigra, & aliquã tum lata, vt rapum videri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquámque detrahit, menses potu, appositúve ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri, partum appẽsa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis vestibus cõtectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgãdum caput, naribus infunditur: ad deiicienda quoque alui excrementa, in vellere sedi subiicitur: illito vmbilico, & imo vẽtre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest. medicamentis abortũ inferentibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduam sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinẽ decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: vulneribus ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienẽ absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emẽdat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis vlcuscula, pernionésque foueri congruum est: ipsaq; in oleo vetere feruefacta, illito oleo vlcera cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, vt strigmenti crassitudinem vnguentum contrahat, cum primis vtile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi cõtusam, & in pastillos diuisam. Nascitur in vmbrosis, maximè sub arboribus.

ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

EST ET altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cyssophyllon vocãt: foliis hederæ, sed minoribus: geniculati caulibus, crassisque, circa vicinas arbores, capreolorum modo se voluentibus: flore candido, odorato: acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice super vacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum vini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum absumunt: ad orthopnœeam bibitur: reliquias à partu purgat.

Cyclamini consideratio. *Ruel. lapsus.*

TAMETSI Cyclaminus prima quæ vulgò Panis porcinus dicitur, planta sit vulgaris notitiæ, secundam tamen hucusque mihi videre non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum vulgus Sigillum sanctæ Mariæ vocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est, harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, vt ipse delineat, nil aliud repræsentare videtur, quàm vitem nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria vulgò vocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciuisse, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primùm tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Cyclamini primi generis duæ (vt Mesues auctor est) reperiuntur species, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua, nucis auellanæ, cicerumq; magnitudine. Illa verò magna constat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (vt diximus) vulgaris admodum est, & passim *Cyclamini genera, & vires ex Mes.*

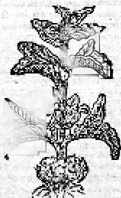
& passim in syluis, & vmbrosis nascens. Minorem vidi ego in agro solùm Tridẽtino in vallis Ananiæ montibus, vbi copiosè nascitur. Cyclaminus (vt idem Mesues memoriæ prodidit) tam hausta, quàm clystere infusa pituitam viscosam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgãdum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidísque conueniat hemicraneis. Item resolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Cyclamini meminit Galenus libro VII. simplicium medicament. vbi ita scribit. Cyclaminus varias vires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora venarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum verò id est ex particularibus operibus. Adeò vehemens eius facultas est, vt abdomine illito, ventrem subducat, & fœtum interimat.

Cyclamini Vires ex Galeno.

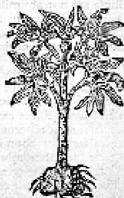
Κυκλάμινος herba sic Græcis, Latinis quoque Cyclaminus, & Rapum terræ vocatur: Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, seu Borthormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis porcinus, & Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan porcino: Germanis, Schuueinbrot, Erdapffel: Hispanis, Pan de puerco: Gallis, Pain de pourceau.

Nomina.

DRACVNCVLVS MAIOR.

DRACVNCVLVS MINOR.

DRACVNCVLVS MAIOR.
CAPVT CLX.

DRACVNCVLVS maior in vmbrosis circum septa gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duûm cubitorum, baculi crassitudine, versiculoribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, sibi inuicem implicita. Fructum summo caule facit, racemosum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui vestitam. Colligitur, dum maturescit, & succus exprimitur, siccatúrque in vmbra. Radix quoque messibus effoditur, elotáque particulatim conciditur, & funiculo transfixa siccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodest contra orthopnœas, rupta, conuulsa, tussim, & destillationes. pota cum vino venerem stimulat: vlcera, quæ cacoethe vocantur, atque phagedænica expurgat, præsertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fistulas, & partus euocãdos componuntur. ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata absumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginésque effectum præbet. Herbæ, radicísque odor teneros conceptus abortu vitiat. item si triginta grana eius in posca bibantur. Sunt, qui eius succum cum oleo, aurium doloribus infudere: quinetiam folia, vtpote quæ adstringant, vulneribus recentibus imposuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, posse à vipera feriri inficiantur.

DRACVNCVLVS MINOR.

CAPVT CLXI.

DRACVNCVLVS minor folio constat hederaceo, magno, candidis notis insigni: caule recto, bicubitali, versicolore, maculis resperso purpureis, ita vt anguem planè referat, baculi crassitudine: fructus summo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, gustu feruens, mordáxque: radice aliquantulum rotunda, bulbosa, aro non absimili, tenui obducta cortice. Nascitur in sepibus vmbrosis. Seminis succus cum oleo instillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impositus, polypum absumit: carcinomata illitu sistit: triginta eius grana, si in posca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, postea quàm flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulsis, tussi, destillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, siue cocta, tostáque cum melle, aut per sese edatur, siue farina eius ex melle delingatur. vrinam pellit, venerem excitat, cum vino pota: phagedænas vlcerum, & quæ cacoethe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipsa ad fistulas, & eiiciendos partus fieri solent. qui radice sua manus perfricuerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus apposuisse prodest. Caseus foliis inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudáve, ad sanorum vsus, pro olere recipitur. In Gymnesiis insulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuiis placentarum loco offerunt. Radix messibus effoditur, lotáque frustatim conciditur, & lino traiecta, siccatur in vmbra, & ita reconditur.

Dracunculorũ consideratio.

LICET in vetustis quibusdam Dioscoridis codicibus maioris, minorisque Dracunculi historia speciatim diuisis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum dissidere videatur, cúmque etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in simplicium materia Dioscoridem ad vnguem secuti sunt, eiúsque dicta bona fide retulerunt, vnius tantùm Dracunculi meminerint, non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodiisse, & alicuius curiositate hîc historiæ Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoque cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam. quanquam ingenuè fateri possum, me vtrunque Dracunculum Tridenti, ac Venetiis vidisse. Alterum quidem, qui maior est, ari, siue rumicis foliis, sibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi crassitudine, versicolore, maculis in purpuram nigricantibus resperso, adeò vt angui similis videatur. Alterum verò, qui & minor, & omnibus vulgaris est, foliis hederaceis, albis, quibusdam maculis conspersis: caule, ac fructu maiori similibus. Quippe quòd longam ex se vaginam emittat externa parte herbaceam, interna verò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum prosilit purpurascens, à quo demum racemosum oritur semen (vt Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem verò aureo rufescente. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre cõspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorum sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctissimorum consensu confirmetur, cùm tamen sæpius maiorem & minorem Dracunculum viderim, non prorsus alienum esse mecum quandoque cogitaui, si quis suspicetur duo vt sunt dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoque illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species libro XXIIII. cap. XVI. sic inquiens. Id autem quod Græci Dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, foliis betæ, non sine thyrso, flore purpureo. hoc est simile aro. Alij radice longa, veluti signata, articulosaque monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (vt affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidémque esse folia. Quarti verò generis meminit ipse in sequentibus libro XXV. capite II. cùm inquit. Eadem Lusitaniæ prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omniũ morsus esse remedium. Alij sunt, quos in priori volumine

Dracunculi species ex Plinio.

volumine eiusdem nominis diximus : sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rursusque cum iisdem in terram se condentis : nec omnino occultato eo apparet serpens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui libro VII. cap. XI. de plantarum historia secundum dracunculi genus inter ari genera cõstituit, his verbis. Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis varietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij verbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontij, siue Dracunculi genera, vt etiam Venetiis oculata fide comprobari potest in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, vbi præter Arum duo virent æstate Dracunculi genera.

Dracunculi vires ex Gal.

Dracunculus, vt Galenus testatum reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, quiddam Aro persimile obtinet, tum foliis, tum radice, ceterùm illo tum acrius est, tum amarius : ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet, & amara, conjuncta est, medicamentum factum est vtiq; maximè efficax. Nam radix viscera omnia expurgat, crassos potissimùm, & lentos succos extenuans : optimúmque remedium est contumacium vlcerum, quæ κακοήθη nuncupant. hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo disserens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ deiectoria vi pollent, scripsit, eo hausto deiici è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur : quippe quòd vbi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis viscera expurgare, non quòd deiiciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & vasa detergat.

Dracunculus hortensis.

Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetariis vescimur, vtimurque ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire : eam siquidem nasci putant lini semine excauatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiam Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa eius acrimonia, qua maximè linguam vellicat, eorum esse medicamentorum, quæ valentissimè excalfaciunt, facilè coniici potest.

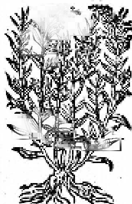
Lingua serpentina, siue Ophioglossum.

Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quòd LINGVA Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyssimè deperditur. Prosilit enim mense maio, sed cùm tenerrima sit, pauco pòst tẽpore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit vnum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ vocatæ haud dissimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens : vnde Græcorum voce Ophioglossi nomen inuenit. Præstat hæc maximè ad recentia vulnera glutinanda. Quo fit, vt eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo vtuntur chirurgici ad prædicta felici (vt aiunt) successu.

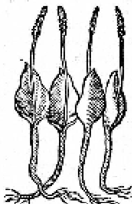
Nomina.

Δρακόντιον quod Græci vocant, Latinis Dracunculus appellatur : Arabibus, Luf, & Alluf : Italis, Dragontea : Germanis, Natter vurtz : Hispanis, Taragontia : Gallis : Serpentine.

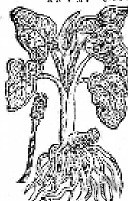
DRACVNCVLVS HORTENSIS.

OPHIOGLOSSON.

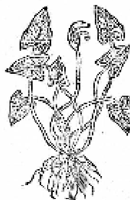
ARVM. CAP. CLXII

ARON, apud Syros lupha vocitatum, folia emittit dracunculi, sed longiora, & paucioribus distincta maculis: caulẽ subpurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit, radice dracunculi alba. quæ decocta estur, vtpote cùm minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, & arida per se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo Podagris illinitur, & dracunculi more reponitur, In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

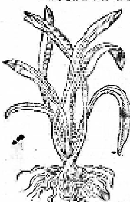
Ari consideratio. ARVM in Hetruria, item in agro Goritiensi, frequentissimum prouenit, in campestribus, in vineis, in scrobium marginibus, & passim in semitis propter sepes, præsertimq; in maritimis nostris Senensibus, vbi vulgò ipsum vocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto vocabulo appellari solet. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciẽ erugandã, illustrandamq; magnis laudibus efferũt. Idquod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quẽ Gersa vulgò nominant: is siquidem mirum in modum carni splendorem, & candorem conciliat. *Ari Vires ex Gal.* Ari vires memoriæ prodidit Galenus lib. XI. simp. med. vbi ita scribit. Arum terrena essentia cõstat, sed calida: proinde extergendi vim possidet, verùm non valentem, sicut dracontium. Est itaque in exiccando, & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maximè sunt vtiles: siquidem comesæ crassitiem humorũ mediocriter incidunt, adeò vt & excreationibus ex pectore idoneæ sint: sed magis tamen aptum est dracontium. Et lib. II. de aliment. facul. sic inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, vt dracontio ferè similis sit. Dum rectè parare voles, prioris decoctionis aqua effusa, repente in alteram calidã iniicere conuenit. Cyrenis contra, quàm in nostra regione, Arum se habet. nam illic minimũ medicamentosũ, minimumq; acrimoniæ possidet, adeò vt vel rapis sit vtilius. Idcirco radicẽ quoque in Italiam comportant, vt quæ absque vt putrescat, aut regerminet, longo tempore perdurare possit. Herba, quàm Græci ἄρον, & *Nomina.* Latini similiter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara vocatur: Barbaris, Aron, Barba aaron, Dragontea minor, & & Serpentaria minor: Italis, Aro, & Gigaro: Germanis, Clein natter vurtz: Hispanis, Yaro: Gallis Vit de chien.

ARISARVM. CAP. CLXIII.

ARISARVM exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuscunq; in perniciem agitur.

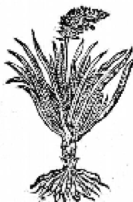
ARISARVM ALTERVM.

Arisari historia. ARISARVM, Plinio libro XXIIII. cap. XVI. auctore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tantùm, minoribusq; foliis, & vtique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinẽ implet. Huius duo hodie ab herbariis ostenduntur genera: quorũ vtrunq; ad me primùm misit Aloisius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligẽtissimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est Arisarũ plurimũ nasci in agro, Romano, non longè ab vrbe. Hæc eadẽ Arisari genera postea ab aliis etiã accepimus. Vtriusq; picturã exhibere libuit, nõ quòd vtrunq; probemus (alterũ enim non verũ putamus) sed vt de iis aliorũ etiam sit iudiciũ. *Arisari Vires ex Gal.* Meminit Arisari Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum his paucis. Arisarum multò minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Vt Græcis *Nomina.* ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur.

HASTVLA REGIA.

CAPVT CLXIIII.

HASTVLA REGIA vulgaris notitiæ est: foliis maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem quem anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè, trium drachmarum pondere, verùm foliis, floribus, & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera sordida, & depascentia: mammarum quoq;, & testium inflammationes, tubercula, furunculósque: decoctis in fæce vini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto vetere vino dulci, myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquàm vtile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino, & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floréſque in vino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

Asphodeli historia.

HASTVLA regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, planta est non ignota. Huius caulem (vt Plinius est auctor lib. XXI. ca. XVIII.) Theophrastus, & ferè Græci omnes cubitalem, & sæpe duûm cubitorum, anthericum vocauere: radicem verò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Planta hæc spectatu mira, & iucunda est, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui circunquaque dependent: quippe quòd aliquando eius aliquam viderim bulbis vltra centum radici cohærentibus. quanquam loco citato tradit Plinius, Asphodeli radicem aliis numerosiorem esse, vt quæ octoginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Vermes Albucū creat (vt Theophrastus ait) qui in volucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis, mira voluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nicander in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus.

Asphodeli vires ex Galeno.

Meminit earum quoque Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiẽs. Asphodeli radix vtilis est, sicut ari, arisari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliórque, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat. hæc Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur. Aëtio libro primo ad ciendos menses, his verbis. Asphodeli radix in vino albo vetere decocta, & vino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet.

Nomina.

Planta, quæ ἀσφόδελος Grecè, Hastula regia Latinè vocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Birnach, Abg, seu Axeras: Italicè, Aspodelo, Amphodillo, & Hastula regia: Germanicè, Golduurtz, & Heidnisch: Hispanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Afrodilles.

BVLBVS ESCVLENTVS.

CAPVT CLXV.

ESCVLENTVS bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo vtilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus verò, & scillinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem stimulant, linguã, tonsillásque exasperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras

gras ex melle, aut per ſeſe hydropicorum tumores, & canum morſus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: ſudores compeſcunt: ſtomachi dolores mitigant: furfures, & vlcera, quæ in capite manant, cum toſto nitro abſtergunt. ſugillata, varóſque per ſe, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto, emendant: fractis auriculis, vnguibúſque, ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impoſiti. Cremati verò, & cum alcyonio miſti, vitia cutis in facie, atráſque cicatrices, in ſole illiti emaculant. faciunt ad rupta, ſi cum aceto cocti edantur. Sed copioſiore eorum cibo abſtinendum, quoniam neruos tentant.

BVLBVS VOMITORIVS

CAPVT CLXVI.

BVLBVS, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus eſculentus: radicem ſimilem, cortice nigro. Ea radix manſa, aut decoctum eius potum, veſicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum conſideratio.

BVLBORVM genera, eſculentum, & vomitorium, antiquis vulgò notiſſima fuiſſe ex eo maximè conſtat, quòd eorum faciem non repræſentauerit Dioſcorides. Nobis verò Bulbi eam ob cauſam, vel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum Herbariis adeò incogniti ſunt, vt neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonſtret. Veteribus autem fuerunt in frequentiſſimo ciborum vſu, his præſertim admiſti, quæ veneris conciliandæ gratia parabantur, vtpote qui venerem ſtimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè teſtatus eſt in Xeniis ſuis, dum cecinit.

Cùm ſit anus coniunx, cùm ſint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm ſatur eſſe potes.

Multorũ error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum eſculentum eſſe Aſcalonium cepe, aut fiſſile illud ceparum genus, quod Hetruſcis vulgò vocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifeſtè deprehenditur ex Theophraſto, qui Aſcalonium, fiſſiléque cepe inter ceparum genera libro VII. capite IIII. de plantarum hiſtoria recenſuit, non autem inter Bulbos, de quibus ſpeciatim diſſeruit libro VII. capite XIII. Bulborum meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Bulbus eſculentus frigidior, & craſſior eſt, lentúmque ſuccum procreat. Nam & coctu difficilis eſt, & flatuoſus, & venerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, ſimul & adſtrictionem, abſtergit, ſimul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Eſt enim oſtenſum, amaritudinem in extergentibus eſſe ſubſtantiis, adſtrictionem verò in glutinantibus. At ſiccitas vtranque conſequitur. Bulbus autem vomitorius multò eſt calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, ſic de bulbis ſcribit. Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis foliis manditur: in vere interdum ipſe etiam coliculus. Amaram, auſterámque vim euidenter bulbi in ſe habent: quamobrem elangueſcentis ſtomachi aliquatenus excitant auiditatem. At verò neque iis aduerſantur, quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam craſſiore, ac glutinoſiore ſunt corporis ſubſtantia. Etenim amaritudo craſſitudini reluctatur, lenta, craſſáque nata incidere, quem admodum in commentariis de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi vberiùs quidem alent, ſed excreare volentibus aduerſabuntur, vtpote omni amaritudine exuti. Tum verò ex aceto, oleo, garóque miſtis, eſitare ſatius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minúſque inflabunt, ac facilius concoquentur. Βολβὸς qui Græcis ἐδώδιμος, Latinis Bulbus eſculentus cognominatur: Mauritanis, Baſar alzir: Italis, Bulbo che ſi mangia. Qui verò Græcis βολβὸς ἐμετικός, Latinis Bulbus vomitorius dicitur: Mauritanis, Zir: Italis, Bulbo vomitorio.

Bulborũ vires ex Galeno.

Nomina.

SCILLA CAP. CLXVII.

SCILLA vim acrem, atque feruentem habet. aſſatam ad multa vtiliorẽ eſſe cõſtat. Polline ad cruſtã ſubacto, aut luto oblita, in clibanum conicitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens cruſta ſufficienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem

dem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non assatur, interaneis maximè noxia est. Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur. Sumi etiam solet quod maximè est mediũ, direptis viuótenus tunicis, quod frustatim confectum coquitur, mutata sæpius aqua, donec ipsa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectáque lino frusta siccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte se contingant. His scillæ segminibus ad oleum, vinum, aut acetum scillinum vtimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ scillæ in oleo feruefacta, aut cum resina liquefacta, imponitur. decocta in aceto demorsis à vipera, cataplasma est. Ad singulas assæ partes adiectis octonis tosti salis, cochlear vnum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydropicisq;, & stomachicis, quibus innatat cibus. Regio morbo, torminibus, in tussi vetere, suspiriosis, & ore reiicientibus, tres obolos in delinctu ex melle sumpsisse satis est. Coquitur cum melle, & estur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet: strigmenta per aluum extrahit. Cocta, & simili sumpta modo, eosdem præbet effectus: sed cauendus scillæ vsus his, qui intestinum sentiunt vlcus. ad pensiles verrucas, & perniones, tosta efficaciter illinitur. Tritum semen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet.

PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

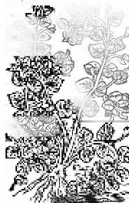
PANCRATIVM, quod aliqui scillam appellãt, radice est magni bulbi, subrufo colore, ac subpurpureo, gustu amaro, ac feruente: foliis lilij, sed longioribus. Scillæ vires, & præparationem habet, eodémque pondere in morbis efficaciter assumitur: cui tamen mitior, quàm scillæ facultas inest. Radicis succus cum erui farina digeritur in pastillos, qui hydropicis, splenicisque cum hydromelite, commodissimè dantur.

Scillæ, & Pancratij consideratio.

SVPERIORIBVS annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus tum medicis, tum seplasiariis communis est vsus, legitimas esse: in hanc autem opinionẽ veneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inuenerã lib. XIX. capite V. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinẽ reddidisse. quare cùm sæpe vidissem ex iis Scillis, quibus passim vtimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuisse, vt ferè caput hominis æquarent, non poteram non existimare illas esse veras. Deinde legeram apud Theophrastum libro VII. capite XII. de plantarum historia, Scillam prius caulem floresque gignere, quàm folia. Id quod in nostratibus cùm manifestè deprehendatur, mihi quidem non videbatur esse discedendum à vulgari opinione. Adde quòd sæpenumero quasdam Scillas vidi paruas, pyro paulò maiores. has equidem putabam Pancratium esse: illas verò communis vsus, Scillas. idq; eò magis, quòd Dioscorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo similem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ crassitudinis censetur. Verùm cùm postea aliquantò accuratius harum plantarum historiam expendissem, inueni Aloes folium, Dioscoridis & Plinij testimonio, scillæ similitudinẽ habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis vsus, vt quæ folia ferat non aloe, sed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophasto, & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item non euenit nostris vulgaribus Scillis. Hinc itaque iure quodã factum est, vt de Scilla non vlterius vulgarem illam tenuerim, sed in dubiam venerim sententiam, an scilicet Scillæ cõmunis vsus legitimæ & sint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ foliis aloë similibus proueniãt. Cæterùm dum adhuc in hac re dubia versarer, à quibusdam medicis Hispanis accepi in Hispaniæ maritimis Scillas innumeras oriri nostratibus duplò maiores, foliis aloen æmulãtibus, sed minus crassis: quæ amaritudine, acrimonia, ac virium præstantia communes nostras Scillas longè vincunt. Iam ergo non dubitauerim asserere prædictas Hispaniæ Scillas, veras esse, nostrates verò legitimũ esse Pancratiũ Dioscoridis. huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilij sunt, verùm longiora. Nec obstat, meo quidẽ iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem. nanque bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeò hinc

fortasse fit, vt Scillæ, quarum est communis vsus, non ea præstent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (vt Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit. *Scillæ præparatio.* Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in vas vitreum coniiciunt, insolantq; per æstatẽ, ardente præsertim sirio. Demum percolato melle vtuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos vsus scillæ parandæ ratio. Quippe qui cõcisam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam, sed vt ab ea succum sole colliquatũ in diebus canicularibus eximeret, in fictile, vel vitreum vas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radiis ipsa liquesceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, vt qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris vice. *Scillæ vires ex Galeno.* Scilla (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim virium eius vehementia exoluitur. *Nomina.* Nomen illi Græcum est σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haspel, Hausel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Scilla: Germanicum, Meer zuuibel: Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire, & Oignon marin.

CAPPARIS. CAP. CLXIX.

Capparis aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbẽ euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotũda: fructũ oleæ similẽ, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes, numerosásq;. Tenui plerunque solo, asperisq; locis, in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluũ turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: cocta tamẽ stomacho, quàm cruda vtilior est. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienem absumit, & vrinam, cruentúmque excrementum emittit: bibitur vtilissimè in coxarum doloribus, & neruorũ resolutione, item ruptis, & conuulsis: menses ciet, caput purgat. Dentiũ dolorem sedat semen ex aceto decoctũ, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, vitiligines albas absterget. Radix, foliáque intrita, strumas, ac duritias discutiunt. Auriũ vermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Rubro mari, defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingiuasq; osse tenus exest. quare in cibis non ab re damnatur.

Capparũ consideratio. Capparis frutex est in Italia vulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asseruatis frequentissimè in cibis vtimur. Ex iis suauiores, & qui cum palato meliorem ineant gratiam, sunt recẽtes acerrimo asseruati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Est & in Apulia capparum prouentus, vnde etiam plurimæ deferuntur, verũ longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haudquaquam cient, vt Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint præditæ, dum recentes, ac virides comeduntur, anteaquã muriam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiã Romæ in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibúsque, præsertim circa Pacis templum, itémque Senis, quæ quidem Apulis saporis præstantia minimè cedunt. In cultis nasci cappares negat *Capparũ satio.* Theophrastus libro VI. capite V. de plantarum historia. Seruntur tamen hac æstate, colantur

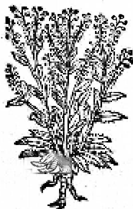
luntúrque perinde ac segetes, & legumina, quemadmodum & Plinij tempore. qui serendi rationem libr. XIX. cap. VIII. his verbis explicauit. Quippe cùm capparis quoque seratur, siccis maximè, area in defossu cauata, ripisq; vndique circumstructis lapide, alias euagatur per agros & cogit solum sterilescere. Floret æstate, viret vsque ad Vergiliarum occasum. Sabulosis familiarissimum. *Cappari satio.* Capparis vires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorū, sic inquiens. *Capparis vires ex Galeno.* Capparis radicis cortex vincentē habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuersis, pugnantibúsque cōstet facultatibus. quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, densare, cōstringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum iuuare valet, tum foris idoneis illinendis remediis admistum, tum intrò in corpus assumptum, siue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, siue aridum contusum, illisque permistum. Quippe cùm apertè crassos, lentósque humores hoc pacto sumptum euacuet, nec eos tantùm per vrinas, sed & per ventrem: sæpe etiam sanguinolentos defert, vnde & lienes adiuti sunt, & coxarum dolores. Quinetiam menses promouet, & ex capite purgat, detrahítque, auxiliatúrque ruptis, atque conuulsis. Cæterùm cuinam ipsum potioni in quoque affectuum misceri conueniat, non est præsentis instituti persequi. Porrò radicis eius cortex vlceribus malignis cataplasmatis modo impositus, non malum est remedium, vt qui illa extergère valeat, ne segniter desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratio ne adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum vino, sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itemque extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines siquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportione virium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò & folia, & caules eius, similem vim obtinent. meminíque me foliis quandoque paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum virium obtundat vehementiam. Nec mirum est, quòd aurium vermes succus amaritate occidat sua. Porrò capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, vt quam fert Arabia, multò est nostrate acrior, adeò vt plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et lib. II. de aliment. facultatibus, sic de Cappare scribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa vescuntur, distribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ, vt medicamento, quàm vt alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asseruatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc viridis, anteaquā sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum eius amittit. níque sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: aluum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus donec omnem salis naturam exuat, vt minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cùm ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deiiciendámque pituitam ventri adhærescentem accommodatum erit, ac denique ad lienis, iecorísque amoliendas obstructiones. Verùm in hos vsus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, vt terebinthi turionibus, vescuntur. cúmque adhuc virent, in oxalme, & aceto, non secus atque hos, reponunt. Planta quæ κάππαρις Græcè, capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè, Capparo: Germanicè, Kappren: Hispanicè, Alcaparras: Gallicè, Capprez. *Nomina.*

LEPIDIVM.
CVP. CLXX.

LEPIDVM, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte seruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur, lienosis simili modo prodest: lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

CVM satis supérque à nobis ostensum sit, in primi libri calce, in Iberidis cōmentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, superuacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. *Lepidij cōsideratio.* Siquidam eò quisque facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Veruntamen illud silentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit libro XIX. capite VIII. Lepidium cubitali longitudine assurgere, foliis laurinis, non autem nasturtij, vt Dioscorides inquit. *Lepidium Plinij.* Quod sanè nobis insinuare videtur, Plinij Lepidium eum esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus libro III. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (vt libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum vellicet. Cæterùm non possum non ad-

LEPIDIVM DIOSC.

LEPIDIVM PAVLI, ET PLIN.

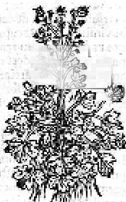
Lapsus Hermolai Manardi, & Ruell. mirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc foliis sit helenio paulò minoribus, & verbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, vt quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari videntur, qui Lepidium prodidit laurinis foliis exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi viri nostratem Piperitim, quæ proculdubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum vocauerint. Quod λεπίδιον Græci, Lepidium quoque Latini vocant: Mauritani, Seietaragi, Hausab, Asceiraragi, seu Sitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchbluon, & Vuilder kresz: Galli, Passerage, & Nasitort sauuage.

RANVNCVLVS QVINTVS.
CAP. CLXXI.

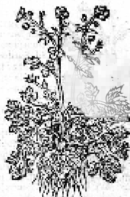
Complvra Ranunculi genera. vis tamen omnibus vna, acris, & vehemens exulcerans. Nam vnum coriandri foliis constat, latioribus, subalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaráque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in limitibus humidis. Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimum in Sardinia proueniens, quàm acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare vngues scabros extricant, scabiem eximũt, stigmata delent: formicantes verrucas, & pensiles, alopeciásque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritáque sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

RANVN

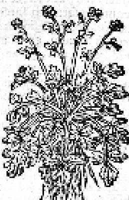
RANVNCVLVS PRIMVS.

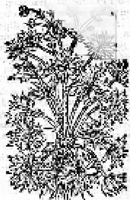
RANVNCVLVS SECVNDVS.

RANVNCVLVS TERTIVS.

RANVNCVLVS QVARTVS.

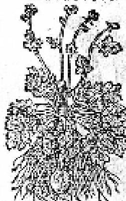

Ranũculi consideratio.

RANVNCVLVM, qui Græcis βατράχιον dicitur, vulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quanuis perperam, vocant, vt superius quoque in coronopi mentione diximus. Planta est vulgò nota, pluribus tamen, & diuersis generibus distincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioscorides, nos tamen & quintũ, & sextum genus sæpissimè vidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioscorides, vnũ genus est, quod nobis quinto loco assignabitur, quod quidem foliis primo proximis prouenit, sed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberosa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerãs, qua per hyemẽ, arescentibus iam foliis, vtuntur quidam, vbi exulcerandi sit opus. Illud porrò genus lanuginosius, vel, vt Plinius ait, foliosius copiosissimũ in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, plerique ideo Apium risus nominant, quòd quibusdam memoriæ proditum sit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rem se aliter habere crediderim, & aliis potius adstipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si edulio fuerit, vescentibus neruos contrahere, rictúque ora diducere, ita vt qui mortem oppetunt, velut ridentiũ facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui huius venenatæ herbæ meminit, sic inquiens. In Sardinia quædam herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Ideóque Dioscorides libro v i. Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ vescentibus mentem adimat, & quadam neruo-

Apium risus.

RANVNCVLVS QVINTVS.

rũ distentione dehiscere in rictus ora cogat, ita vt imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius risus in adagiũ cessit. Cæterùm quã magno in errore versẽtur, qui existimant Ranũculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias. Omnia verò vehementer acrem facultatem possident, adeò vt cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, si moderatè vtare, psoras, & lepras excoriant, & vngues leprosos diuellunt, & stigmata discutiunt, & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam si diutius inhæreant, non excoriatur solùm ipsa cutis, sed & in crustam vritur. Atque igitur hæc omnia caulis, & foliorum sunt opera, si imponas virentia. Porrò radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter aliis omnibus, quæ valenter desiccant. Sed & dentium dolores iuuat, vt & frangat eos valenti scilicet exiccatione. & vt semel dicam, calida, & sicca valde est tum radix, tum vniuersa adeò herba. Βατράχιον ita Græcis, Latinis verò Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncolo, & Pie coruino: Germanis, Hanen fuosz: Hispanis, Hierua belida: Gallis, Bacins, vel Pye-pou.

Quorundã error.

Ranũculi vires ex Galeno.

Nomina.

ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVO Anemones genera, vnũ syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: vna phœniceũ florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia, cæterũ scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, vt papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latioráque folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicũ capillamẽtis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis vtriusq; acris. ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Cõmanducata radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorũ inflammationibus: cicatrices eorũdẽ, & hebetudines emẽdat: sordida vlcera abstergit. Folia, & caules, si cũ ptisana decocti edantur, copiã lactis præbent: menstrua ciunt, vellere apposita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonẽ nominari eupatoriũ putẽt: quoniã à syluestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorũ cognationẽ in floribus distinguere nõ possunt. Verũ papauer, & argemone colore minus saturato spectãtur, & vtraq; tardius floret. Quinetiam argemone croceũ succum, gustu admodũ acrem, reddit: rhœas verò candidiorẽ, & acrem. Insuper anemone, & rhœadi capitula syluestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum, in rhœade subãgustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

NON DESVNT profectò, qui credant, Anemonẽ, & syluestre papauer idẽ esse: sin minus, saltẽ eiusdẽ esse generis. Sed ij, mea quidẽ sentẽtia, fallũtur, & prorsus aberrãt à Dioscoridis proposito. Quandoquidẽ si hoc idẽ sensisset Dioscorides, alterũ ab altero diuersis capitibus nõ distinxisset, neq; vt legitur in huius capitis calce, differre Anemonẽ à syluestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonẽ id omnino esse syluestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimẽ animaduertẽs, quòd si huius cauliculi frangãtur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse videtur, quòd hoc longa constet radice, nõ autem oliuæ modo rotunda: capitulúmque ferat papaueris, non asparagorũ cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantùm stirpiũ imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisq; PVLSATILLA cognominatur, etsi nullam, quantũ equidẽ sentio, habeat cum Anemone cognationem. Illa nanque cùm primum erumpit, folia mittit admodũ hirsuta, minutimq; laciniata

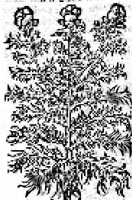
Anemones consid.

Brasauoli lapsus.

Fuchsij lapsus.

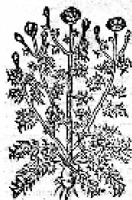
Pulsatilla historia.

ANEMONE.

laciniata, quæ sapore sunt perquàm acri, adeò vt non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula vulgò dicta. Flos, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, ineunte vere dehiscit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti splendet purpura: e cuius medio quidam aurei flosculi emicant eos admodum æmulantes, qui rosis innascuntur: inquorum vmbilico floccus quidam purpureus visitur, sericinum referés opus. Exteriori verò parte in ipsius caulis cacumine circa floris basim villosus alter circunquaq; se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capillosо, incanoque capitulo, iuglandis ferè magnitudine, cótinetur. Radix illi subest pedali longitudine, excisa, nigri chamæleonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autē acris, veluti foliis, & caulibus. Sũt qui hanc miris laudibus efferant contra pestilentiam, & ad hausta venena, itemq; contra omnium venenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Cæterùm legitimam vtriusq; generis Anemonem legimus nos in Ananiensi agro, quæ, vt arbitror, Dioscoridis descriptioni nihil prorsus reclamant. Eas item postea vidi Venetiis, in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quã herbarij Herbã venti vocant. Verùm si herba vẽti helxine fuerit, vel solidago minor, vt Simon Ianuensis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam venti intelligere voluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Anemonæ omnes

ANEMONE ALTERA.

Ruel. lapsus.

acrem, extergendi, attrahendi, & ora vasorum reserandi facultatem obtinent. Itaque radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone vocatur: Arabibus Sackaik alnachamen, seu Sakaik anheamen: Gallis, Passefleur.

Nomina.

PULSATILLA.

ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

Argemones consideratio.

EXTANT nõnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli verò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctissimis viris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquã meminerint. Veruntamen, vt satisfactum omnibus sit, alterius quoque Argemones historiam hic adiiciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera foliis syluestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dysentericis auxiliatur, vulnera conglutinat, & inflammationibus vtilis est. Conuulsis, & vellicatibus imposita medetur: contra serpentium morsus vtiliter cum vino bibitur. Plinius libro XXV. capite VIII. Argemones tria fieri genera memorat, idque demum probari, cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentissima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi:

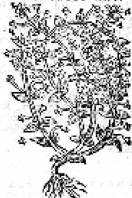
Caput Argemones adulterinum.

Veterum nostrorum error.

sicut & in quibusdam locis vallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Quamobrē in maximo errore fuisse deprehenduntur veteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quòd Eupatorium Argemones vice acceperint, sub Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones vires sanè quàm paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et huius herbæ facultas abstersoria est, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.

Argemones vires ex Gal.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.

ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVO sunt Anagallidis genera, quæ tantū flore distant. nam quæ ceruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: foliis in quadrā gulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraq; mitigandi vim habet, inflāmationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem iniiciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus, iecinoris, & renum vitia, si ex vino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, procidua sedem reprimere: quæ verò phœniceū, illitu euocare.

Anagallidis consideratio.

ANAGALLIS tam mas, quàm fœmina, quæ officinis vulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria vernaculo nomine Centone vocatur, Insubribus verò Pauarina. Nam hæc florem fert cādidum, & caulem rotundum, Anagallidū verò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus vtrisque caulis. Anagallidum vires recensuit Galenus libro VI. simplicium medicamētorum, sic inquiens. Anagallis vtraque tam ea, quæ ceruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis suns facultatis. Habent verò quendam etiam calorem attractorium, ita vt & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autē desiccandi vim habent citra mordicationem: quamobrem & vulnera glutināt, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi reuocauerit, quam vulgus herbariorū MORSVM diaboli, alij Succisam appellat, cumq; putem me, quàm plurimis fortasse rem gratam facturū, si his nostris commentariis ipsam quoque inseram, hic locus visus est, vbi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Foliis constat plantagini, quam vulgò lanceolam vocant, similibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binūm cubitorum longitudinē assurgunt, exeant breuiora, angustiora, leniterq; per ambitū laciniata. Floret æstate, scabiosæ vocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricātes, succisas, & circumrosas:

Anagallidum vires ex Gale.

Morsus diaboli historia & vires.

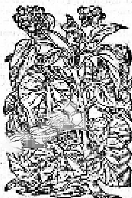
sas: vnde superstitiosum nomen inuenit. Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum vulgus sequitur, cacodæmona ob tantę efficaciæ radicē inuidere hominibus, atq; hac de causa, vbi succreuerit, statim eam vndiquaque dentibus succidere, & circum rodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc si viridis cruda, tritáque carbunculis pestiferis imponatur, præsentaneo remedio (vt aiunt) eos sanat, aut si vinum, in quo decocta fuerit bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti vinum vtiliter bibitur non modò ad vteri dolores, sed etiam ad pestilentem auram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest, eam esse calidæ, & siccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent plerique ad alui tineas necandas, ac eadem sugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλὶς Græcè, Anagallis quoque Latinè vocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron.

Nomina.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

HEDERA. CAP. CLXXV.

HEDERA differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est, altera nigra, tertia helix. Cādida fructum fert candidū: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam vulgus Dionysiam vocat. Helix fructum non gignit, sed tenues habet viticulas, & folia parua angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens, neruos tētat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: ambustis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cū irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cū aceto, & rosaceo perfundi vtile est: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentémque turbant largiùs sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omniū vlcerum generi etiam si cacoëthe sint. vitia cutis in facie, & ambusta sanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menses triti, & subditi corymbi: iidem poti, post purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiámque emendat, & sanitati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

HEDERA, cuius hic tria tantùm summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitiæ. Verùm si quis Hederæ plura genera

Hederæ cōsideratio, et genera.

nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abunde disseruerit lib. XVI. cap. XXXIIII. legat Theophrastum li. III. cap. XVIII. de plantarum historia, vbi hederæ sigillatim species diligentissimè persequitur, & de iis copiosissimè pertractat: vel potius ipsum audiat, nã hæc quę sequuntur, ipsi ad verbũ accepta referimus, qui loco citato sic habet. Hedera quoq; multigena est: quædam enim humi repens, quædam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam foliis: rursus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiusculum, densum, & velut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam vocarunt, Atheniẽses acharnicam riguam eam appellãt: alia minorem, sparsioremq;, modo nigræ. Habet nigra differẽtias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentiis maximis discernitur: etenim foliis plurimùm distat, cum paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq; sint: cùm hedera rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorũ longitudine, atque etiam sterilitate, quoniam fructum quędã non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, vt quidam volunt: at verò si omnes hederescant, vt aliis placet, ætatis, certè, dispositionisq;, nõ generis erit discrimen, quẽadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoque folium multùm ab hedera distat, verùm id rarum, & in paucis euenit, vt vetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia versicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; distare videtur, quippe herbaceæ quædã folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in versicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreq; distãt. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimũ venit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmãt, non tantùm foliis, quæ maiora, latioraq; habet, verùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea verò crassiora, breuioraq;. Ac hedera, vt semen proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem vniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed pręcipuè nigra, & inter cãdidas, quæ asperrima, immitissimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atq; arborescit intantum, vt per se ipsa hederæ arbor fiat. Attamẽ ex maiore parte semper super aliud vitam degere solet, atq; (vt ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, vel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas assiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilo minus viuere, durareq; potest. Habet vel aliud discrimen nõ mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius vehementer amarus, tam in cãdida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederæ generibus. Hedera (vt auctor est Galenus lib. VII. simpl. med.) ex contrariis composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam esse vel gustus comprobat. Nec deest tertia: aqueam nanq; substantiam quãdam tepidam obtinet, certè si viridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est, manetq; quæ terrea est, & frigida, adstringẽs, & ea quæ calida, & acris.

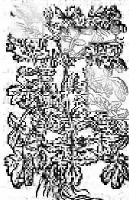
Hederæ facultates ex Gal.

Nomina.

Hedera, quæ ita Latinis, Græcis κιττὸς nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hedera: Germanis, Mauer, Epheuubaum, Epheuu: Hispanis, Era: Gallis, Lierre.

† Non ab re quidem suspicandum est (vt doctissimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non ἐρυθρά, hoc est, rubra, vt habent vulgati codices, legendum sit, sed εὐρυθμότερα, id est, concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui libro III. cap XVIII. de plantarum historia eo nomine hederæ helicis folia depingit.

CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

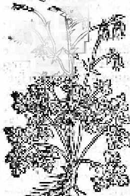

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis: foliis ranũculi, mollioribus tamen, & colore cæsijs: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua semen papauere maius re

ius re

ius recluditur. Succus in æreo vase, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Foliis, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate, & siccatus in vmbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & vlceribus quæ serpunt: imposita cum vino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi videtur vendicasse, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visum restituere.

AQVILINA.

Chelidonij maioris consideratio.

CHELIDONIVM, quod maius cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ multorũ stultitia est, quòd Græci nominis vim ignorent, nõ Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quam hirundinariam significat, sed Cæli donum appellitãt. Qui postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis vanis alchymicis imaginationibus accommodatissimam, sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbósque quàm plurimos profligandos vtilem. Prouenit Chelidonium vbique in Italia propter sepes, in scrobium ripis, secus vias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt, qui Chelidonium maius vocent herbam quam aliqui AQVILINAM, alij Aquilegiam nominant: foliis ferè chelidonij maioris, paulò tamen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali, recto, tenuique: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus vndique concaua: semine atro, in capitulis recluso, melanthij modo. Sed quibus hæc viribus prædita sit, hactenus neque mea, neque aliorum experientia compertum habeo. Chelidonij maioris meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, vbi hæc scribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & succus eius ad acuẽdum visum commodus est, vtique in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestione, atque discussione indigens. Vsi sunt quiddam radice eius ad morbum regium à iecoris obstructione proficiscentem, in vino albo eam potui exhibentes cum aniso. Pari modo mansa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μέγα Græci, quòd Latini Chelidonium maius, vocant: Mauritani, Kauroch, Chalidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Chelidonia: Germani, Scheluurtz, & Schelkraut: Hispani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidoine, & Esclere.

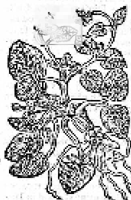
Vanitas chymistarum.

Aquilina.

Chelidonij maioris vires ex Galeno.

Nomina.

CHELIDONIVM MINVS.
CAPVT CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum syluestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: foliis hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & subpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum aceruatim congestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus nascitur. vis ei acris, & anemones modo summam cutem exulcerat. psoras, & scabros vngues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidonij minoris consideratio.

PLANTA, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, verno duntaxat tempore, frequens gignitur, vliginoso præsertim solo, & in scrobium, fossarúmque marginibus: foliis hederæ minoribus, rotundioribus, ac subpinguibus, sine caule: flore luteo, etsi eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum aceruatim congestis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ vere & nascatur

nascatur, & arescat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum similitudine, vt quæ multis granorum tritici grumulis, veluti strumis, quæ Græca imitatione scrophulę vocantur, coaluisse videantur. quanquam alij ex hoc potius sic dictam putant, quòd strumis, siue scrophulis (vt quidam asserunt) imposita medeatur. Nostris eam in Hetruria vulgò vocari Fauoscello putauerim, quòd fabarum modo folia subpinguia proferat. Nec ea aliunde sibi Chelidonij nomen vendicasse existimatur, auctore Theophrasto lib. VII. capi. XIIII. de plant. histor. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua videtur esse dubitatio: quòd nullam prorsus nec foliis, nec radicibus præ se ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longéque magis, quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere potest, quòd quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimúmque acrimoniæ possidet, adeò vt in cibis vel rapis vtilius habeatur, in Italia verò, ac minori Asia contrà adeò acre, vt medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur, minimũ acrimoniæ sortiatur, quod verò in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, nostrati nihil præterea deesse videtur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus sum, vt credam, quòd quanuis in Italico desideretur acrimonia, non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ sit expers, iis morbis haudquaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, vt & vires, quæ illam consequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, vt non possim ego subscribere iudicio Fuchsij viri alioquin eruditissimi, qui in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò excudit, Chelidonium minus censet alteram Malacocissi speciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda videtur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem foliis hederam quodammodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat viticulas nô profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuique natura tributum est. Minoris chelidonij vires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius sit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, vnguésque scabros eiicit. Succus eius per nares purgat, vtpote admodum acer. Itaque hæc herba quarti ordinis fuerit absoluti iam, idque tum in calfaciendo, tum in siccando. Herba hæc Græcis χελιδόνιον μικρὸν dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Mamiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoscello: Germanis, Feiguuartzen, Blanterkraut, Pfafenhoedlin, & Meienkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis, Couillons de prestres, vel, Petite Esclere.

Fuchsij opinio reprobata.

Chelidonij minoris vires ex Galeno.

Nomina.

OTHONNA.

CAPVT CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidoniæ succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cuiusdam herbæ succũ, quæ othonna vocatur: nascique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna foliis erucæ, perforatis cribri modo, & veluti à tinea derosis, squalore obsitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis adiicitur, vbi expurgare est opus: mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorẽ quendam ex herba emanare, qui elotus, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

OTHONNAM Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia aliis accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaque hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ętate Othonna minimè cognoscatur. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonij succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, vt refert Dioscorides. Eius nomen Græcum ὀθόννα, Latinum item, & Italum Othonna.

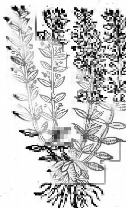
Othonna consideratio.

Nomina.

AVRI

AVRICVLA MVRIS.

CAP. CLXXIX.

MVRIS auricula, quã myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubẽtibus, & concauis: foliis angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui alsinem, muris auriculam vocitant.

Auricula muris consideratio. REPERIVNTVR quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis volumine in hunc locum ipsam transtulere, vbi sui generis, vel potius nominis alteram repræsentauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarissimè demonstrat, Alsinem statim post helxinem sequi debere, quòd ei adeò similis sit, vt tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset, idcirco libro quarto de ea nobis dicẽdum erit, quòd inibi eius legitimam sedem esse existimemus. Cæterum hæc, de qua hic mentio est, passim mense maio floribus ornata visitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus vias, & vbique ferè locorum. Huiusce vires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simp. med. sic inquiens. Auricula muris desiccat ordine secundo: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet. Ea Græcè μυὸς ὠτίον vocatur:

Nomina. Latinè, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, Vualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hispanicè, oreya de raton yerua: Gallicè, Oreille de Ratte.

GLASTVM. CAP. CLXXX.

SATIVVM Glastum, quo infectores lanarum, vtuntur, folium habet plantagini simile, verùm pinguius, nigriúsque: cuius caulis duûm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluuia sistũt ignem sacrum, phagedænas, putrescentia vlcera, & quæ serpunt, sanant. Syluestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadámtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus semen flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

Isatidis, seu Glasti consid. ISATIS satiua, quam in Hetruria vulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, vbi oppidum est Guadum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima feratur. Glastum syluestre Plinio inter syluestres lactucas recensetur lib. XX. cap. VII. quippe quòd illi non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum vocant, de quo diffusius lib V. suo loco differemus.

Isatidum vires ex Gal. Meminit vtriusque Isatidis Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Isatis satiua, qua vtuntur tinctores, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tùm gustu, tùm actione præfert. Proinde quàm satiua valentius desiccans, valentius etiam humidis putredinibus obsistit. Planta Græcis ἰσάτις ἥμερος, Latinis Glastum satiuum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ verò Græcis ἰσάτις ἀγρία,

Nomina. Latinis Glastum syluestre, & Italis Guado saluatico appellatur. Vtrumque Glastum vocant Mauritani Dili, Dileg. Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vueidt: Hispani, Pastel: Galli, Pastel de Languedoc.

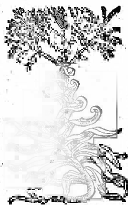
TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacæ si-

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS.

milis, & caule, & foliis: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice seni, septenive prodeunt, foliis referti cæruleis, crassis, lentis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter vites tempore verno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed vbi inaruerunt, absterguntur.

Telephij consideratio.

QVANQVAM non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguẽ seu crassam, quidam verò Fabã inuersam appellant, cùm tamẽ nulla reperiatur qualitate prædita, qua abstersoriæ, siccantisq; facultatis particeps dici possit, vt Galenus Telephium esse testetur, foliáque proferat portulacæ lõgè maiora, eorũ sanè sententiæ planè adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephiũ referre videatur.

FABARIA.

Telephij vires ex Gal.

Telephij vires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: verùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida vlcera conuenit, & leucas, & alphos cum aceto sanat. hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria nostrate, etsi hæc (vt paulò antè diximus) notis pluribus proximè ad Telephij historiam accedat, vt eius pictura, quam hic damus, apertè satis demonstrat. At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium & esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, verum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, iis caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum videri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo vires mutauerint suas, vt illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè euenisse suspicandum est. Velim tamen in his, vt in aliis quoque dubiis plantis, suum cuique esse iudicium.

Nomina.

Herba, quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur.

LIBRI SECVNDI
FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PED. DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

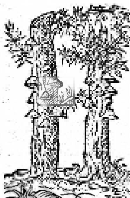
***

VPERIORIBVS, charissime Aree, commentariis, tradidimus de aromatibus, vnguẽtis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, succos, semina, herbas, & quæ vernacula, & inter se cognata cẽsentur, quæq; pluribus scatent remediis, prosequemur.

AGARICVM. CAP. I.

AGARICVM radix fertur laserpitij similis, sed facie summa solutior, & rariore, fungosoq; tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum discursibus constat: mas rotundus est, & vndique compactior. Vtrique gustus in initio dulcis, mox ex distributione in amaritudinem transit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem esse plantæ affirment: alij vt fungos nasci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Asiæ, & Cilicia in cedris, sed friabile, & infirmum. Astringendi, calfaciendíque

naturam habet. efficax est contra tormina, cruditates, & rupta: prodest itidem cõtusis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in vino mulso febrim non sentientibus: febricusosis verò in aqua mulsa: arquatis quoque, suspiriosis, iocineris, renúmque vitio laborantibus, dysentericis. Item si vrina ægrè reddatur, si vuluæ strangulatus vrgeat, si pallor membra decoloret, drachma vna dari solet: si tabes infestat, ex passo: si lien negotium exhibet, ex aceto mulso: si dissolutio stomachi est, ita vt cibi tenax non sit, manditur, & sine vlla humoris sorbitione deuoratur: simili modo acida ructantibus propinatur. sanguinis reiectiones sistit, tribus obolis ex aqua sumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores

dolores, & comitiales morbos, si cùm aceto mulso, pari pondere assumatur: menses ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ vexat, vtiliter æquali modo datur: horrores soluit, datum ante febrium accessiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, si cum aqua mulsa bibatur: venenorum antidotum est denarij instar, cum diluta potione sumptum: si serpentes ictum vibrarunt, morsúmque subfixerunt, tribus obolis ex vino potum, mirè auxiliatur. In summa, internis omnibus vitiis conuenit, pro viribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: iis ex aceto mulso, aliis ex aqua mulsa.

Agarici consideratio. AGARICVM fungus est in arboribus nascens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris historia. Præstantissimum habetur in Tridentinis montibus, vbi sæpissimè propriis manibus illud diuulsimus, adacta securicula. Cæterùm tametsi Plinius libro XVI. capite VIII. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat, in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem viderim, soli tantùm larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asiæ Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla eius mentione facta, quod in larice ipsa, ac glandiferis (vt Plinius inquit) arboribus prouenit. *Fuch. lapsus.* Fuchsius medicus ætate nostra celebris in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortasse argumento ductus, quòd Dioscorides auctor sit agaricum nasci in Sarmatiæ regione, in Galatia Asiæ, & Cilicia. Verùm iampridem desiit ex illis locis importari, vt testantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetiis venditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus sunt syluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & aliis finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè vnquam, dum ego Venetiis agerem, intelligere potui, quod agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, vt putem, Fuchsium virum alioquin eruditissimum, in hoc planè deceptum esse. *Agarici vires ex Galeno.* Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere libro VI. de simplicium medicamentorum facultate, vbi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulò pòst subamara apparet: & acrimoniæ quandam speciem temporis spatio inducit, læuiculæque adstrictionis. est & consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superioribus commentariis dicta sunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compositum est ex substantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi vim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus viscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos vtique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex crassis, aut viscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestiis frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum. tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ vnius cum vino diluto. Est & purgatorium. Et libro primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum fraudem nullam admittit. optimum est læuissimum: densum verò, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter hæc medium est, quantum signis, tantum & viribus ab vtrisque distabit. hactenus Galenus. De viribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquiens. *Ex Mesue.* Agaricum deiicit vtranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentésque humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniúmque sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medullæ pariter & neruis inhæserat, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde ventriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus vterum mundare. Præter hæc soluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum videtur, vocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles possidet vires ad plerosq; tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, vertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorum causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, vt regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene vexatis leuamentum præstet. Vrinam quoque pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici vsus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deiicit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit. *Nomina.* Quod Græci ἀγαρικὸν, Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, seu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannen schuam: Hispani, Agarico: Galli, Agaric.

RHAPONTICVM. CAP. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, prouenit in iis, quæ supra Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno

magno similis, sed minor, & rufior, fungosa, aliquantū lævis, sine odore. Optimum habetur, quod teredines nō sensit, si gustatu cum remissa adstrictione lentescat, manducatumq; colorē reddat pallidum, aut ad crocum inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulsa, rupta, lienosos, hepaticos, tormina, & renum, vesicæ, & pectoris vitia, aduersus intenta præcordia, & vuluæ mala, coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, & cœliacorum affectus, cōtra febrium circuitus, & venenatorum morsus. Datur in singulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eisdem liquoribus: si febri careant in mulso: sin aliter ex aqua mulsa: si tabem experiuntur, ex passo: si lienis exercet, in aceto mulso: si dissolutio est stomachi, id est, cum cibi tenax nō est, manditur, & sine sorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenásque tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum dissipat. Summa eius vis adstringens, cum aliquanto calore.

Rhapontici consideratio.

RHAPONTICVM officinæ Rheuponticum vocant. Quod nomen sibi asciuisse videtur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus libro XII. suarū historiarū, vbi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circunflexus, Asiamq; ab Europa disterminans, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha vicinus est amnis, in cuius superciliis vegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum vsus proficiens. hæc Ammianus. Legitimū paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tēpore Rhapontici vice maioris centaurij radix in medicinæ vsum irrepserat. Qua etiam nostra ætate non desunt, qui Rhapōtici loco vtantur, recentiorum inuenta respuentes, cùm hactenus legitimū Rhaponticū neq; nouerint, neq; viderint: tanta est quorundā pertinacia.

Quorundā error.

Credidere ad hæc peritissimorum medicorū quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre. Quippe quoniam eorū temporis curriculo legitimum Rhaponticū Italia nō viderat. Quod cùm paucos post annos ad nos esset allatū, non defuere qui priorū reuocauerint sententiam. Id quod maximè palā facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidē is lib. VI. epistola II. firma hac, & stabili ducebatur opinione, vulgare nostri vsus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticū & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamē cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticū è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorē, quam habuit, reuocauit, vltima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticū primùm vidi ego Venetiis in officina ad medici insigniū è Constantinopoli allatum, ac deinde aliis pluribus in locis etiā ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, verum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. V. suarū collectanearū tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quòd purgatoriam, quæ illi inest, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipse sit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neq; cæteri seniores Rhabarbari nostri vsus vsquā meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscoride descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest.

Vana Auerrois calumnia cōtra Gal.

Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (vt ferè suspicor) sit lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarbaro assignauere facultates, quàm qui eos præcesserunt, Rhapontico assignauerint. Quippe quòd eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod verum indicium præbet scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, vt non ab re putandum sit, id euenisse interpretū ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimū (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit libro VII. cap. XI. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verùm non propterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctor is fidem manifestam facit libro primo capite XLIII. vbi scribit, quòd deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluū leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarū designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam. quemadmodum credidere recentiorum quidā, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, vbi peculiariter de simplici-

bus medicamentis agit, de vtrorumq; facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indiciũ haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam. Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dissidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionũ, vbi gignitur, diuersitate, clementia vel inclementia cœli. Neq; alia ratione asserit, Ponticũ nullo odore cómendari, quàm aquilonariũ regionũ, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamẽ Pótica regio nõ vsq; adeò sit frigida, vt Ruellij sentẽtia admitti debeat, sed vt potius tanquam inanis reprobanda videatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia cómendantur, in aquilonari plaga: & in ipsa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamẽ falsum esse semper crediderim: nam quanuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aëris algore, sint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, vt discerni nequeant: quin & in quẽlibet vsum, vbi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò vt sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, vel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur; itemque acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati vsum, odore tam valido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur, non tamen ob hoc euenit vnquam, quin suis propriis ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, vt infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aëris, soli, & regionis algore, sed quòd alia à Rhabarbarico, vel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimùm distare purgatoria vis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionẽ molitur, cùm potius adstringat, non est amarum, sed subacre, non aridum, sed lentum, non compactum, sed rarum, non ponderosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimque cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe videtur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum vnam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore versantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dissidere, ac vnam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices sunt, adeò persimiles videantur, vt visibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanque olfactu odoris fragrantiam haud insuauẽ, gustu verò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus? Quis à strobolina resina, & à quibusdã gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & vnguentariam glandem, vt nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret, illud verò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm cassia, & cinnamomũ, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, vt nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates diiudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, vt ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita scriptũ reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant: mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aëreæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: verùm non minimè & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoque liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quòd adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysente

Rhapontici, et rhabarbari discrimen.

Ruellij, et aliquorũ error.

Rhapontici vires ex Gal.

dyſentericis conferat: nec enim reluctatur terreſtri frigido tenue aëreum, imò eo quòd deducat, & in altum perducat, valentioris effectus cauſa exiſtit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis naſcitur, ſimul atque euulſum eſt, ipſum elixant, quò ſuccum remittant, ac tam ſuccum, vt ſyncerum, & aquæ impermiſtum, quàm Rheum exiccatum, vt non elixum ad nos poſtea mittunt. Idcirco ſcire oportet adulteratum dignoſcere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum ſua ſponte naſcens viderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (vt paulò poſt dicturi ſumus) de Rhabarbaro tradidit Meſues. Cui tria Rhei conſtituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum vocat, omnia ſi regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, vel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum nil aliud illi deſignatur, quàm Ponticum, vel quòd è Ponto ad Turcas vicinos deferatur, vel quòd ab iis ſaltuoſis conuallibus, in quibus vltra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij teſtimonio, venationibus ferè vixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè diſtat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum poſteri vocauere, probatiſſimorum auctorum teſtimonio oriri certò ſcimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, vt hac in re non dubitauerim erraſſe etiam Meſuem, quippe qui inter Rhei genera alium ducentia Ponticum admiſcuerit, à cæteris tum ſpecie, tum facultate diuerſum, quāuis fortaſſe rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum. Porrò Indicum ab India dictum, vbi frequentiſſimum prouenit, nemo eſt qui ambigat. Sed quānam ratione Sceniticum, & Indicum idem eſſe dixerit Meſues, hactenus compertum non habeo: niſi fortaſſe Sinicum rectius legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (vt arbitror) deferatur cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifeſtè idem declarat Meſues: quippe qui Scenicum, vel Sceniticum Indum eſſe affirmat. Scenitæ enim (vt infra dicemus) Indiæ populi non ſunt, ſed potius Sinæ, à quibus Sinicum, non Scenicū, vt vulgata habet lectio, mea quidem ſententia, vocari debet. Sunt tamen qui velint Scenicum, nec Indicum eſſe, nec à Sinacum regione oriūdum, quod à Mauritanis non Sinicum, ſed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, vt Adamus Lonicerus, in Arabia hoc naſci cenſet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, ſiue Sceniticum vocari putat. Fuchſius verò Meſuis opinionem ſecutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam, quippe quiſcripſerit libro primo de cōpoſitione medicamentorum, Rheum Indicum eſſe vocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, vt auctor eſt Stephanus de vrbibus Perſidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ deſertæ Arabiæ populi omni aromatum genere ſint deſtituti, cúmque aſſerat Meſues Sceniticum rheum, & Indicum idem eſſe, cadit, perítque Loniceri opinio. Velim tamen ſi poſſem Fuchſij ſententiam probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi ſint è Parthorum collegio Ariæ, & Martyanæ montes incolentes, diſtēntque ab Indiæ ſinibus milliaribus pluſquàm mille & quingentis, neſcio profectò, quónam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici poſſit. quo fit, vt etiam Fuchſij opinionem longius ſuſtinere nequeam. Ad hæc de Barbarici nomenclatura varia admodum eſt recentiorum medicorum ſententia. Quandoquidem ſunt qui velint ſic dictum à Barbaria Aphricæ prouincia, ſic vulgariter appellata, vbi olim Carthago clariſſima habuit ſedem. Horum opinionem ſequitur Fuchſius, quòd ſcripſerit libro primo de compoſitione medicamentorum, id verum fuiſſe Rhabarbaricum, quod ſuperioribus annis ſecum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Barbaricum vocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces eſt ſita, deuehi cenſent, rati Indicum, & Barbaricum idem eſſe. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi inſula, ſic appellatum exiſtimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum ſuæ mercis ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum ſinum, traiecto prius anguſto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter ſe habet opinio noſtra: quippe quòd ſemper exiſtimauerim Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum ſcripſiſſe tum libro VI. de ſimplicium medicamentorum facultate, tum libro IIII. capite VI. de tuenda ſanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioſcorides ſuperiore libro, & Plinius lib. XII. cap. VII. à Troglodytis deferri, & iu eorum regione naſci tradunt. Quinetiā reperio, glandem vnguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri ſcribit, Dioſcoridem libro ſequenti in Aethiopia, vbi eſt Troglodytica regio, & Plinium li. XII. ca. XXI. Troglodytis naſci poſteritatis memoriæ prodidiſſe. Ex quibus ſanè liquidò conſtare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis vnam & eandem fuiſſe. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, ca. XIX. vbi raritatis cinnamomi cauſam reddit, id accidiſſe ſcribit, incenſis ſyluis Barbarorum ira. Nam cùm, ipſo inibi teſte, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permiſta, non alias vtique gentes Barbaras appellaſſe credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram

Rhei Turcici nomēclatio.

Rhei Indici nomēclatio.

Rhei Barbarici nomenclatura.

ram capite xvi. eiusdem voluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quę sanè omnia ita in mea me firmant opinione, vt certò credam, Rheum illud verè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare videtur Strabo, quòd lib. xv. suæ Geographię apertè testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India australi prouenîunt, quòd hæ regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, vt dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob prædictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum vsquam legerim ex ea Aphricæ parte, quæ vulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniã nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi insula aduehitur, rectè Barbarũ dici potest, cùm ex India vtrunque petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopię regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriã nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciã, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (vt vocant) comportari.

Opinio falsa.

Cæterùm, antequàm de Rhabarbari viribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac vana sit vulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum violentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (vt inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & vtero gerentibus mulieribus omni tẽpore, & ætate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere vendebatur) vt ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc nõ dedissent medici, nisi vbi morbos vel mortis periculo, vel diuturnis languoribus non vacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, vt passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curãdis valentissimum, imò violentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum.

Rhabarbari vires Mes.

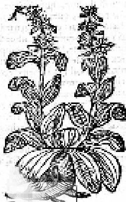
Huius vires cæteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quòd cùm frangitur, ruso, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde siccant, subtractáque vi, & quasi anima vendunt. Aquam verò, qua maduit, igne, vel sole similiter siccant, & in pastillos cõformant ad regales vsus. Fraus cognoscitur, ꝙ syncerum non vehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum verò contrà se habet, coloris interni varietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuũt, & eius substantiam conseruant. Est & aëreis raritatem substantiæ conferẽtibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrẽtibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea verò in sublime fertur. quo fit, vt eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut vino perfunditur. Operatur autem in obstructionũ affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis verò, vbi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa vacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò vt pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari vires caprinum serum, vel si maceretur intubi, vel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit vini albi odorati modicum, præsertimque vbi ad obstructiones reserandas paratur. Illud præterea memorię retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, vbi tantùm abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hasce functiones, viscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, vehementer operatur, ac vehemẽtius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absque iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum verò, ac laxum minimè, quoniam ex vehementi, ac longiori contritione facilè euanescit, ac deperditur. Resoluitur itẽ eius vis, cùm aqua, vel vino decoquitur. Deiicit Rhabarbarum nõ modò bilem, sed etiam pituitã ipsam. Eiq; propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam ventriculum, quàm iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres.

Sanguinē reiicientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate ſubſtātiæ prodeſt. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præſertimq́; ſi vino auſtero drachmæ pondere commiſceatur, addito ſynceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dyſenteriam cohibet, præſertim quod igne ſit torrefactum, addito tamen adſtringente vino, & plantaginis ſucco. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, vel quatuor. Verū ſi cera oblinatur, vel in melle reponatur, vel pſyllij ſemine, vel milio ſepeliatur, diutius integrum, & ſyncerū ſeruari poterit. In Italia quoq; Rhabarbarū quoddam in hortis, & viridariis paſſim reperitur, à peregrino nō abſimile. quod etiam (vt à medicis fide dignis mihi relatum eſt) bilem deiicit, quanuis peregrino ſit longè infirmius. Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον Græcis, Rhaponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, ſeu Rauend: Italis, Rhapontico.

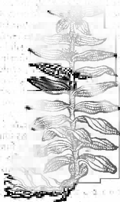
Rhabarbarum Italicum.

Nomina.

GENTIANA.

GENTIANA MINOR.

GENTIANA. CAP. III.

GENTIANAE inuentio prima aſſignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Foliis partim proximè radicē, iuglandi, plantaginiue ſimilibus, ſubrubris: partim à medio caule, & præſertim iuxta cacumē, paulùm diſſectis. caule cauo, & læui, digiti craſsitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorū altitudine. ſemine in calycibus lato, leui, glumoſo, ſatis ad ſphondilij ſemē accedente. radice longæ ariſtolochiæ, longa, craſſa, amara. Naſcitur in ſublimibus montium iugis, vmbroſis locis, aquoſiſq;. Vis radicis excalfactoria, & adſtringens: contra morſus ſerpentiū, duabus drachmis cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti ſucci drachma, laterum doloribus, & ex ſublimi deturbatis, ruptis, & cōuulſis prodeſt: hepaticis, & ſtomachicis, pota cū aqua ſubuenit. Radix collyrij modo ſubdita, partus eiicit: impoſita, vt lycium, vulneraria eſt, & vlcerū cuniculatim depaſcentiū medela. Succus præcipuè eodē effectu prodeſt: oculis inflammatione laborātibus illinitur: pro meconio collyriis acribus immiſcetur. Radix vitiliginē abſterget. Succi extrahendi ratio hæc eſt. Cōtuſa radix quinque diebus aqua maceratur: poſtea in eadem tantiſper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox diſcoquitur, dum mellis craſsitudo fiat, fictiliq́; reconditur.

GENTIANA planta eſt vulgaris notitiæ. Frequentiſſima excelſis Tridentinis montibus prouenit, præſertimq́; in Ananiis, in quorum cacuminibus ſæpius eius effodi radices brachiali craſſitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentā, vnde illi nomen, non modò Dioſcorides, ſed aliorū etiam veterum monumenta teſtantur. Plinio lib. XXV. cap. VII. ea eſt omnium præſtantiſſima, quæ in Illyrico naſcitur, vbi fortaſſe primū inuenta eſt. Gentianæ vires paucis admodum perſtrinxit Galenus lib. VI. ſimpliciū medicamentorum, ſic inquiens. Herbæ Gentianæ

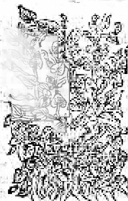
Gentiana conſideratio.

Gentiana vires.

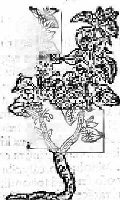
tianæ radix valde efficax est, vbi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit. Nec mirum, si hæc possit, cùm impensè sit amara. Hæc (vt Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, siccatq; secundo. Vrinã, & menses ciet, & aduersus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Eius aqua, præsertim quæ vase duplici balnei vapore vitreis organis elicitur, febres (vt ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum viscerum, tum vasorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualescunque detergit, si ea frequentius maculæ abluãtur. Est præterea quædam vulgaris etiam planta, aliquibus CRVCIATA dicta, quæ non paruã cum Gentiana cognationem habere videtur: quandoquidẽ & notis, & facultatibus illi plurimũ respondeat. Vnde eos non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorẽ appellauerint. Hęc in incultis præcipuè locis nascitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus ferè interuallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorũ singulis alis bina prodeunt folia suppinguia, longa, vulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in summitate erumpẽtibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbẽ exeunt. Radix illi alba, longa, amarissimo gustu, locis pluribus ab vtroque latere crucis instar perforata: vnde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harũ, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra pestilentiam, & venenosorũ animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tusa, & ventri emplastri modo imposita, vermes, qui in intestinis fuerint, procul dubio necantur: & vlceratæ strumæ sanantur, si iis eodẽ modo contusa, quæ nuper effossa sit, vel sicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In summa non desunt, qui asserant, has ea omnia præstare posse, quæ Gentiana. quod ex prædictis facilè probari potest. Ananiensia rura Cruciatam vulgò vocant Pettimborsa. Ex quo quis coniiciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica voce Metti in borsa, ideo Pettimborsa nominari, quòd tot viribus commendetur, vt perinde ac gemma, crumenis asseruari mereatur: aut quòd tantum viribus excellat, vt medici ea vtentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri. Γεντιανὴ planta sic Græcis, Gentiana similiter Latinis vocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana basilica, seu Basateca: Italis, Gentiana: Germanis, Entzian, Bitter vurtz, siue Creutzuurtz: Hispanis, Gentiana: Gallis, Gentienne.

Cruciata consideratio. *Cruciata Vires.* *Nomina.*

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

ARISTOLOCHIA LONGA.

ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

ARISTOLOCHIA nomẽ ex eo sibi adoptauit, quòd existimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, foliis hederaceis, præstãti odore cum acrimonia, mollibus, subrotũdis, multis ab vna radice germinibus, prælongisq; palmitibus: floribus candidis, pilei similitudine, in quibus quod rubrũ est, grauiter olet. Longa mascula appellatur, nõnullis dactylitis: lõgiore quàm rotũda folio: tenuibus ramulis, dodrãtalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marcescens in pyri similitudinẽ turbinatur. Radix rotundæ in orbẽ cõglobata, rapi modo: lõgæ verò digiti crassitudinẽ, & dodrantis longitudinem

tudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxeo, gustu amaro, & graui. Est etiámnum tertia longa, quæ clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertos foliis subrotundis, minori semperuiuo similibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, crasso cortice, odoratoque vestitas, priuatim vnguentorum spissamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis resistit. Longa verò aduersus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menses, partus, & omnia vuluarum onera eiicit: eadem efficit subdita in pesso. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspiriis, horroribus, lieni: conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ossium squamas illitu adimit, vlcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamẽ inferior est.

Aristolochia consideratio.

ARISTOLOCHIAE, quam officinæ Aristologiam vocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis notailla: verò omnibus ferè rei herbariæ studiosis notissimæ. Quæ rotunda vocatur, etsi non vbique in Italia prouenia, in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimáque nascitur, præstanti odore. Vtraque flores edit, & fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntque iuglandibus longè maiores: in rotunda verò rotundiores, pauloque minores spectantur. Qua in re non potui non maximè Plinium admirari, quòd li. XXV. cap. VIII. vtranque ferre bacculas paruas veluti cappares tradiderit, nisi quis illud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ vtriusque fructus vidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Greci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab vtero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (vt Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indiciũ præbet nomen ipsum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (vt Plinius inquit) grauidis, sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensésque ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus proculdubio exitiale potius, quà salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoque interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo.

Plinij & Leoniceni lapsus.

Nec minus præterea Leonicenum virum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, vel auiditate ductus, de cyclamino, & aristolochiis Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse videretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit.

Opinio quorundã reprobata.

Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certò persuadẽt, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur, argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & vt suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & vbi vulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτά, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώου μικροῦ ἐοικόσι, hoc est ad verbum, ramulos habens tenues, foliis subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non ἀειζώου μικροῦ, sed ἀσάρου μικροῦ, quòd asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neque probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm vnum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is vsquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè videretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm vulgaris Aristolochia longa rutæ flores nõ edat, clematitis esse non potest. Preterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud esse videtur longa officinarum, quàm longa Dioscoridis: aut fortassis eius species, cuius nulla, quod exter, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioráque, quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non scribit Dioscorides: nec folia lõga, lataq́; vt vulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si cõtrà dixerit quispiam, longam vulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris,

nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorum regionúmque varietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàm plurimis ludat: quódque vidimus etiã nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (vt in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. Ad hæc Clematitidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostratéque non visitur, cùm tenui cortice perpetuò vestiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, vt crederem Aristolochiam longam, cuius hîc effigiem appinximus, esse clematitim. Sed potius eò deductus sum, vt suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio vocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Aristolochiæ generi assignetur, tenuior est, quã clematitis, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionẽ auxit, q viderim hanc præter etiã aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus aliis partibus alteri adeò persimilis, vt nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ prę ter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (vt Dioscorides inquit) digiti crassitudine, & dodrantis longitudine: altera verò tenui ac longiore, quæ (vt aiunt) ab Andromacho & Gal. li. I. de antidotis ἀριστολοχία λεπτή, hoc est Aristolochia tenuis appellatur. quin & hanc affirmant eam longam esse, cuius hîc imaginem exhibuimus, cuiúsque passim est vsus. Quo fit, vt pro certo existiment hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, & Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces cõpositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (vt dicunt) præ se ferre videtur, alterum etiámnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse pręter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatum fuisse putant à Galeno lib. antè citato, vbi docẽs quomodo nonnulla, quæ ab Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit. Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis versibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius filio soluta oratione descriptã. Quod enim ille Cecropium mel obscurius appellat, hic Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronunciat, hic verò in prosa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet crassum appellatum. Idem & in aristolochia fecit, cùm præter tenuem aristolochiam, alia quoque reperiatur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum verbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sentio vt qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse, quàm clematitim cognominatam. Etenim vt omittam, quòd Dioscorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim, clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ longæ subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat coniicere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacã recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato vestitam, vnguentorũ spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. XXV. capite VIII. clematitim cæteris prætulit iis verbis. Tertium longissimæ tenuitatis, vitis nouellæ, cui sit præcipua vis, quæ clematitis vocatur, ab aliis Cretica. Et paulò pòst idem ait. Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuiorique, gratior. hæc ille. Quibus vtique adstipulari videtur etiam Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi de Aristolochiarum viribus disseruit, vt infrà patebit in earum commentatione. Quare nõ est, meo quidem iudicio, asserendum, quòd Aristolochia λεπτὴ Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochiæ genus ita vocatum quandoquidem λεπτὴ hîc nullum facit per se genus: neque solùm tenuem indicat, sed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiusmodi est clematitis. Cæterùm si Aristolochia Græcis λεπτὴ nominata esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν vocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse conuincitur. Primò quòd apud Dioscoridem, Galenum, alióśque antiquiores qui de plantarum historia ac viribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera scripta reperiantur, scilicet maius & minus Secundò quòd constet, Plinio lib. XXV. ca. VI. centaurium cognomine leptum nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantùm centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij viribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot verbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum refelleremus sententiam? cùm huic

Pistolochia.

Alio opinio refutatur.

dissi

difficultati satis ferè facere possint verba ipsius Dioscoridis, quibus Aristolochiæ clematitidis radices expressit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod est, longissimas legit Oribasius) λεπτάς. id est, radices longiores, tenues. Vt vel ex his intelligi possit, haud absurdum esse, quòd aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & iuniori vocatam fuisse existimamus. Ex his itaque omnibus colligendum esse arbitror, quòd Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab aliis, sed eadem cum clematitide: & quòd sub Aristolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem sententia, Aristolochia clematitis, vtpote tenuior, odoratior, & præstantior, in theriacæ compositionem addenda: non autem illa longa, quam hic depictam dedimus. Quæ tamen à nobis fortè, rectius, Plinij Pistolochia censetur, vt suprà dictum est: aut certè aliud Aristolochiæ genus veteribus incognitum. Veruntamen Fuchsius medicus clarissimus, suis de plantarum historia commentariis, aliam plantam Pistolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsio mollis in vniuersum planta, quæ vere primo vnà cum chelidonio exoritur, & maio, vel ad summum iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisque foliis, coriandro, vel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte sessili, superiori verò monticuli instar elata, intus vbique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd vera Aristolochia rotunda sint destituti, eius vicem infeliciter expiet. Non tamen ob id censendum est hanc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidem hæc illi tuberosa, & inani radice non constat: sed clematitide tenuior est, densis (vt dictum est) radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Sed rectius, veriúsque quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. XXV. cap. XII. iis depingitur verbis. Alia est Capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus. De hac etiam Aëtium locutum fuisse existimauerim lib. X. cap. II. in curatione obstructi iecinoris, vbi chelidonij Capni meminit, eo quòd (vt diximus) vnà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, vt libro quarto latius differemus, vbi consultò fumariæ historia tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Aristolochiæ rotundæ vicem supplere possit, atque in huius penuria illa vti liceat, adnotatũ reliquit Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca dia tessaron. Attamen si Galenum

Fuch. opinio reiecta.

sequi volumus, pro Aristolochia rotunda longam substituemus. Aristolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simp. medic. vbi eorum vires explicauit iis verbis. Aristolochiæ radix ad medicationes vtilissima est, amara, & subacris. Sed ex illis omnium subtilissima est rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum verò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior est. Itaque ea ad vnguenta vtuntur vnguentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, sed nec ipsa inefficax est: verùm absterg endi, atque excalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quàm rotunda abstergit, ac digerit, sed non minus calefacit, imò forsan plus quoque. Itaque in quibus vsus est modicæ abstersionis, commodior est longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus vteri. At in quibus crassum humorem validius extenuare oportet, illic vsus est rotũdæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida vlcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, vt si quod aliud medicamentum, idonea est. hactenus Galenus. Aristolochiæ vim purgatoriam inesse (quod tamen silentio præterierunt Dioscorides, & Galenus) author est Mesues, qui ita scribit. Aristolochiæ radix pituitosos per inferna ducit humores, atque etiam, vt nonnulli asserunt. biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium est, quòd asthmaticis maximum adferat iuuamentum. Quæ Græcè ἀριστολοχία, Aristolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Masmocra, seu Zaraued: Italicè, Aristologia, Germanicè, Osterlutey: Hispanicè, Astronomia: Gallicè, Foterlle, aut Sarasine.

Aristolochia vires ex Gal.

Nomina.

DVLCIS RADIX. CAP. V.

DVLCIS radix plurima gignitur in Cappadocia, & Pōto. Fruticosa est, ramis binũm cubitorũ altitudine assurgentibus: foliis lentisci, densis, pinguibus, tactúq; gummosis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui

re, qui siliquas lentium modo habet rufas, & paruas, radicibus longis, vt gentianæ, coloris buxei, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycij exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: verùm oportet, vt linguæ subditus eliquescat: æstuanti stomacho, thoraci, ac iocineri conuenit: sanat vesicæ scabiem, & renum dolores, cum passo potus: idem eliquatus, sitim sedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiusdem farina pterygiis commodissimè inspargitur.

Dulcis radicis consideratio.

Dulcis radix, quàm Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, vel potius Barbaros secutæ, Liquiritiam vocant, & Hetrusci vulgò Regolitia, planta est est paucis non cognita. Abundat hæc Apulia, præsertim Gargano monte, vnde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Visitur etiámnum in viridariis pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata, sed & ad medicamentorum vsum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat, & ori gratior in medicamentis habetur. Sed non possum non valde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas libro XXII. cap. IX. inquiens. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, foliis echinatis, pinguibus, tactúque gummosis. Et libro XXI. cap. XV. dum catalogo quodam aculeatas cómemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, vt carduus, eryngion, glycyrrhiza, & vrtica. Iis enim omnibus foliis inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, vt sine controuersia dici possit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, cùm certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis foliis proueniat, sed (vt Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis pinguibus, tactúque, gummosis. Cuius erroris causa illud facilè esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei veritatem, in quo fortasse facili, lubricóque librariorum non aduertentium lapsu ἐχίνῳ pro σχίνῳ scriptum legebatur: vel quòd Grecæ linguæ non exactè peritus vocabulorum, vocúmque similitudine deceptus (vt alibi quandoque demonstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter veritati cohæret, vt facilè ij quoque deprehendi possint à veritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse

Plinij lapsus.

præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto libro IX. cap. XIII. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimque dies degant. Nam (vt idem testatur) circa Meotim pal[illegible] plurima nascitur. Glycyrrhizæ meminit [illegible]ns libro VI. simplicium medicamen[illegible] sic inquiens. Huius fruticis radicum [illegible]x in primis vtilis est, similiter vt eius radices dulcis, cum leui quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria, verùm etiam vesica scabra, idque temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adiuncta sit, vniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potissimùm caliditatis fuerit, quam proximè accedens ad symmetrum, siue temperatum. Porrò quoniam temperie quoque humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum, simul & humana natura frigidius. Refert Dioscorides, radicem siccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium. γλυκύῤῥιζα sic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz, siue suesholtz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Regalisse.

Glycyrrhizæ vires ex Gal.

Nomina.

CENTAVRIVM MAGNVM.
CAP. VI.

Centaurium magnú folia habet iuglandis, oblonga, viridi brassicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, inquibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semē cnico simile, ceu laneis quibusdam inuolutum, Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstri-

ctione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribúsque locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, veteri tussi: sanguinem expuētibus, drachmis duabus trita datur, si febris sit, in aqua, cæteris in vino: item ad tormina, & vuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam vuluæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio vtūtur.

Centaurij magni cōsideratio.

CENTAVRIVM magnum (vt in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia, est, quàm illa insignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum esse credidit: quámque etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus vera cognoscere simplicia medicamenta. Cæterùm contendat licet Musa Ferrariensis medicus clarissimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunque officinæ vtuntur, Centaurij magni radicem non esse, is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifestè deprehenditur, cùm ea radix, quæ vulgaribus Rhapontici vicem explet, omnibus sanè notis Centaurium magnum repræsentet. Quippe quòd crassa sit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo succo prægnans, qui gustui non modò quadantenus sit acris, sed etiam cum aliqua adstrictione dulcis. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclarissimo Apuliæ monte numerosa nascitur: quin & in aliis Italiæ locis, nempe in Veronensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit vnda, sed infirma radice, si ad Apulam comparetur. Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiariis persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: foliis salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysimachia accipiunt. Neque alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinentur, quantáque in erroris caligine versentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multùm studij, & temporis consumpserunt. Porrò vtriusque Centaurij vno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, vt mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentissimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus: quemadmodum & Auicenna, qui cùm illo pariter errat, & cum vtrisque Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quę tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, vt sequenti capite explicabimus. Cæterùm neque Plinius ab errore vindicari potest, qui tametsi in Centaurij magni historia libro XXV. capite VI. in omnibus ferè Dioscoridi subscribat, in facultatibus tamen errasse videtur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, sed in minori tantùm deprehendatur. Centaurij magni meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, de eius viribus iis differens verbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in vsu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul, adstringensque apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, viuúmque corrumpens, atque eiiciens. Adstrictio verò, opera crassæ, terrenæque frigiditatis, cùm vulnera glutinet, & sanguinem reiicientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febre verò liberis cum vino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnϾ, siue spirandi difficultati, tum inueteratæ tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solùm quod præter naturam est, oportet, sed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda est acrimonia, vtique cùm non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem vehementiam tunc, atque violentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendáque, adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: vtunturque eo medicamento quidam vice lycij. Græci κενταύριον μέγα id vocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontic: vt etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontic.

Brasauoli lapsus.

Quorundam hallucinatio.

Arabum lapsus.

Plinij error.

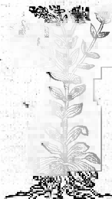
Centaurij magni vires ex Galeno.

Nomina.

CENT

CENTAVRIVM MINVS.

CAPVT VII.

CENTAVRIVM minus, limnesion aliqui vocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico similis, caule angulofo, palmum excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram vergente: foliis rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: vetera vlcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosq; humores per aluum exigit, si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm vtilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in vellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum vitiis succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans. & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec superemineat aquæ: mox vbi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, vsque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidámque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant. quòd si quid concretum faucibus vasis adhærescat, deradunt, reliquóque humori permiscent, noctu diligenter operiunt: nanque ros nocturnus liquores coalescere non finit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (vt in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, vti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: sic ex acerbis vuis melligo elicitur. Lycium tamen, & absynthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

Centaurij minoris cōsideratio.

CENTAVRIVM minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria vulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandísque mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, verum, & legitimum Centauriū minus esse, omnibus, vt arbitror, exploratius est, quàm vt à nobis ostendi debeat. Quippe quòd nullis in vniuersum notis Centaurij minoris historiæ refragetur. Galenus ob ingentes, mirásque eius facultates, de ipsius viribus integrum librum conscripsit, Papiæque dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, vt non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris vires cum maiori turpiter confuderint.

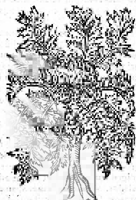
Centaurij minoris vires ex Galeno.

Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoque meminit libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, vtilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adstrictionis, atque ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia vtiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & vetusta, quæque ægrè ad cicatricem perduci queunt vlcera, cicatrice eodem modo vtentibus obducuntur. Arefacta verò glutinatoriis. & desiccatoriis miscetur facultatibus, iis videlicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, veterésque duritias emollire, tum vlcerum maligna, quæ cacoëthe vocantur, sanare. Miscetur etiam iis, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ vehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat quanquam cùm adeò vehementer operabitur, vt cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò

eius

eius, cùm adsimilis sit facultatis, hoc est, exiccatoriæ, & abstersoriæ, & cætera iā dicta pulchrè efficere potest: & cū melle oculis illinitur, mensesq; & fœtū appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant & iis, quibus nerui affecti sunt, vt qui euacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm iecinoris quoque obstructiones optimè expediat, bonumq; sit lieni indurato remedium, foris impositum, nec secius, si quis bibere sustineat. Κενταύριον μικρόν sic Græcè, Latinè verò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion sege, & segir, seu Katarion sages: Italicè, Centaurea minore: Germanicè, Tausent gulden kraut, Fieber kraut, Erdtgall, seu Biber kraut: Hispanicè, Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre. *Nomina.*

CHAMAELEON ALBVS.

CHAMAELEON ALBVS.

CHAMAELEON NIGER.

CHAMAELEON NIGER.

CAP. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus vocatur, quòd quibusdam in locis viscum circa radices eius inueniatur: quo pro mastiche vtuntur mulieres. Folia habet silybo, aut scolymo similia, asperiora, acutiora, nigróque chamæleone validiora. Caulem non promit, verùm ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, veluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in lætis collibus crassam, in montosis verò graciliorem, in profundo albam, aliquátenus aromaticā, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli mensura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in vino austero cum origani feruefacti succo. Hydropicis commodissime drachma in vino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinæ decoctum propinatur. Hausta in vino, serpentium venenis resistit: occidit canes, & sues: mures item necat, subacta cum polenta, aùt aqua, & oleo madefacta.

CAP. IX.

CHAMAELEON niger foliis scolymo similis esset, nisi minora, tenuioráque, ac rubro distincta viderentur. Caulem emittit dodrantalem, crassitudine digitali, subrubrum: & in vmbella flores spinosos, tenues, hyacinthi æmulos, versicolores: radice crassa, nigra dēsa interdum exesa, quæ dissecta flauescit, & cōmanducata mordet. Prouenit in cāpestribus, siccis, & cliuosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorij exiguo, cedrino oleo, & axūgia, scabiem abigit: eadē, cùm sibi sulphur, & bitumen asciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines absterget. Decoctum collutione, dentiū dolorē mitigat. Cū pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta, dentes fouētur: eos quoque frangit, si scriptorio stylo feruens admoueatur: vitia cutis in facie, vitiligenésq; cum sulphure emendat. erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas, tetraq; vlcera illitu sanat. Quare chamæleon vocetur, à varietate foliorum eue

rum euenit: mutant enim cũ terra colorem: hîc viridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnusquã rubra inueniũtur.

Chamæleo ūtriusque consideratio. *Carlina*

CHAMAELEON albus tam ab Hetruscis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis vulgò Carlina vocatur. quòd credat vulgus (vt facilè solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti vulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris, magnisq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quandò enim pota radix (vt Dioscorides, & Galenus testantur) latas interaneorum tineas interimat, & serpentium venenis resistat, mirum, vtique non fuerit, quod eadem in pestilentia opem ferre valeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pternici non absimilem (nostri eam Carcioso vulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli vice Hetruria vtitur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hec contra Chamæleõtis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace viri alioqui eruditissimi dixerim) vidisse existimauerim: quòd libro suo de plantarum historia primùm scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse videtur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat. Nascitur niger in Tridentino agro, Ananiensibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (vt eorum vtar distinctione) caulem proferentem, quam legitimũ Chamæleonem nigrum Dioscoridis semper existimauimus, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ἀκάνθαν λευκὴν dicunt, Mauritani verò Bedeguar: item Carlinam alteram caule viduam esse spinam Arabicam ab Aphris Suchaa vocatam. Quippe cùm spina alba (vt Dioscorides est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicãte, vnde fortasse nomen traxit, & inani, flore verò purpureo nitescat: Carlina verò hæc caule sit dodrante paulò maiore, pleno, non inani, subrubro, non albicante, floribus hyacinthi emulis, nulla ratione dici posse putauerim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi vnquam probare possint, Carlinam alteram caule vacantem Arabicam esse spinam: quòd nusquam Dioscoridem scripsisse inuenerim, spinam Arabicam caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilẽ. Ex quo rectè (vt arbitror) cõcludi potest, quòd cùm spina alba procul dubio caulem edat, eundem

Quorundã error.

Monachorum opi. explosa.

quoq; Arabica promat. Sunt etiam qui velint, Carlinam caulem gerẽtem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, nisi sexu, nẽpe quòd altera mas, altera verò fœmina fortasse fuerit: negantq; omnino has plantas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrum Chamæleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd scripserit Galenus lib. VIII. simp. medic. Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob caussam in extrinsecis tãtùm venire medicamentis. Sed cùm raphani vice a compluribus copiosè cum acetariis èdatur nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probant. Quibus facilè respondi potest, quòd fortasse hac in re (sit tamen cum venia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cùm omnibus in confesso sit, quòd si in altero duorum aliqua deleteria vis insit, ea potius in albo, quàm in nigro esse possit. Quãdoquidẽ non modò scribit Dioscorides Ixiam lethale medicamentum in albo tantùm Chamæleonte nasci, sed quòd eius radix canes, & sues, ac mures necet, si ab eis deuoretur. Quæ sanè euidens argumentum faciunt, quòd potius albus, quam niger, lethale quiddam obtineat, præsertim cùm nigro nullam lethalem vim assignauerit Dioscorides. Verum enimuero, ne cui temeritatis nomine suspectus sim, quòd à Galeno audeam dissentire, concedamus, non præter rationem id scripsisse Galenũ, quòd Ixia etiãmnũ oriatur in nigri radice, vt Cretenses affirmant, qui ex vtriusq; Chamæleonis radicibus Ixiam colligunt ad pennas sagittis conglutinandas, quòdque scriptum reliquerit Theophrastus, Chamæleonis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis sese offert ratio, qua rectius, vt puto, illis respondere possumus. Siquidem facilè fieri potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, aliisque conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit venenosa, & in Italia salubris, exuta ob cœli huius clementiã lethali facultate, quemadmodum, & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera, Aegyptiis tamen innocua facta est, soli & cæli bonitate. In Põto enim non modò mel venenosum est, sed & plantæ quamplurimæ lethiferæ sunt: imò & animaliũ partes (quod scribat Strabo Ponticũ castoreum venenosum esse) quæ tamẽ omnia nobis salubria sunt. Arũ præterea Cyrenis adeò mitis est, vt rapi modo in ciborũ vsum veniat, cùm tamẽ in Græcia, & Italia adeò acerrimum sit, vt nec coctum, nec crudũ edi possit. Quin & scorpiones in cõpluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt, in aliquibus verò, vt in Tridentino tractu, nullũ ictu venenũ relinquunt: quo etiam in loco nigrum veratrũ nulla deiectoria vi pollet. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinã caulem fundẽtem esse Chamæleonem nigrum, quòd hæc planta omnibus in vniuersum notis nigrũ Chamæleonem referat. Quãdoquidẽ foliis cõstat scolymo minori

Quorundã opinio reprobata.

minoribus, tenuioribusq; subrubra per mediū excurrente costa: caule itē dodrantali, crassitudine digitali, subrubro: floribus in vmbella spinosis, versicoloribus. radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquando corrosa, quæ fracta intus flauescit. In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamussim conueniunt, vt nemo, nisi sensibus & ingenio obtusus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonē nigrum esse non videat, & perspicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquisitionem factus, hoc tempore asserere non dubitaui, licet aliàs aliter senserim. Hacq; in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligētissimus æquè & doctissimus indagator alios à Carlinis Chamæleones ostēdat in Italia, qui rectius suis notis Dioscoridis historiā repræsententur: tunc enim in hoc, vt in aliis quoq;, nō grauabor mutare sententiā. Explodendi sunt Arabicæ factionis scriptores, vt qui non sine detestando errore, Græcorū vocabulorū vicinitate decepti, Chamæleam, quam sua lingua Mezerion apellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio disserens libro & tractatu 2. cap. 464. circa finem, suum errorem prodidit iis verbis. Mezerion bibitur cum vino ad morsum vermium venenosorum, & est propriè nigrum, venenum mortiferum, & quando miscetur cum sauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit vires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum non vtique album ea præstare crediderit contra Dioscoridis sententiam.

Arabum turpis error.

Meminit vtriusque Chamæleonis Theophrastus libro IX. capite XIII. de plantarum historia, vbi sic habet. Chamæleonum, vnus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, & ipsæ etiam radices specie differunt. Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum confecta orbiculatim modo raphani decocta est, iunco transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa vua comesa acetabuli mensura è vino bibitur austero. Occidit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Etsi hominem ægrescentem experiri volueris, an viuere possit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur æquè omnibus locis, folio scolymo simili, verùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili: vnde quidam acanum eum vocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, læuiorique. Tota autem herba vmbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidáque amat. Lepram, & vitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere potest. hactenus Theophrastus. Illud insuper non ignorandum est, viscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice nascens, venenum esse mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somnolentos vigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à cœna nullo incommodo assumunt. Huius plerisque locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, vbi contra sumptum viscum aliquod remedium protulit. χαμαιλέων λευκὸς sic Græcè, Latinè verò Chamæleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Carline. At planta, quæ χαμαιλέων μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis vocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis, Ebervurtz: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette.

Chamæleonum histo. ex Theophrasto.

Nomina.

CROCODILIVM. CAP. X.

CROCODILION chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, leui, aliquantulam lata, odore, vt nasturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest, duplex vti scutum: quod sua pte vi vrinam ciet.

SVNT qui velint, Carlinam vulgò vocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (vt præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in vniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, vt vix vnquam persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo iis sanè viribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, leuis aliquantulum lata, & odore, vt nasturtij, acuto. Illi verò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesáque: non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat, Crocodilium verò proueniat in syluosis, compluribus aliis reclamātibus notis, iis etiam haudquaquam adstipulari possum. O quàm magnificerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, vbi tamen hactenus ipsum videre non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta sit facultate

Crocodilij consideratio.

Opinio explosa.

Alia opinio reprobata.

tate præditum, vt potu tantùm sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius libro XXVII. capite VIII. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides, à quo illa omnia accepisse videtur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates lib. VII. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic inquiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, vrinam, mensésque ciens. Itaque facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, vt quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris execrationibus valenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit verò etiam per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoque Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.

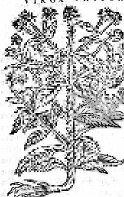
Crocodilij vires ex Galeno.

Nomina.

DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

DIPSACVS aculeatarum generis est. Caulem habet altum, spinis horridum: foliis lactucæ, spinosis, binis, genicula singula cõplectentibus, prælõgis, ceu quasdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio habẽtibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros asseruetur: vnde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, singula surculis capitula insunt, oblonga, echinata spinis: quæ arefacta, candida spectantur, dissectáque medulla tenus, vermiculos ostendunt. Sanat rimas sedis, fistulásque, si tusa, & decocta in vino radix, vsque dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, verrucisque pensilibus remedio esse. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appensi, prodũtur quartanis febribus remedio esse.

VIRGA PASTORIS MINOR.

DIPSACVS, quem Latini Labrum Veneris vocant, in Italia vulgaris est planta, iis præcipuè locis, vbi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisque floccis concinnant. In Hetruria Dipsacum vulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienses verò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, præsertimque in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & syluestris quoque sponte in campestribus, in agrorum, & scrobium aggeribus, in viis iuxta sepes frequentissimus nascitur, nullis prorsus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioscorides. Inuenitur autumni tempore (vt experientia quenque docere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitúsque dissecto vermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maximè expertus: etsi Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator, vermiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat. Dipsacus officinis, & herbariorum vulgo Virga pastoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam ostendunt: quanquam non adeò striato caule, ac spinis horrido constet, foliis item infirmioribus sit, & capitibus multò minoribus, vt quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita vt sericis viridi colore infectis floccis similia videantur. Cæterùm animaduertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem iis, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris virgam nil aliud esse putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminę, quàm maris historiam libro quarto tradidit Dioscorides. Quapropter illud mihi semper persuasum velim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiariis, qui suis potius pandectis, quàm cæteris castigatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt. Nanque Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, vtpote qui illud assequi non potuerit, quod Arabum Pastoris virga, esset Dioscoridis polygonum, non autem

Dipsaci consideratio.

Virga pastoris duplex.

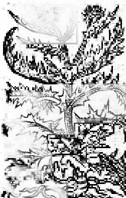
Syluatici hallucinatio.

autem Dipsacus: qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab vrsis. Dipsaci meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his paucis. Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habétque nonnihil abstersorium. Planta, quę Græcis Δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibsacos: Italis, Cardo, & Dissaco: Germanis, Kartendistel, Gardenkraut, Buobenstrel, & Vueber karten: Hispanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge à bergier.

Dipsaci vires ex Galeno.

Nomina.

SPINA ALBA. CAP XII.

SPINA alba nascitur in mōtibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida, & aculeata: caulē supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albicantē, intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum echini marini æmulum, sed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, stomachicis, & iis, qui cruenta extussiunt, efficax est: vrinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore collui prodest. Epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

Spinæ albæ cōsideratio.

SPINAM albam seplasiarij Arabas (vt plerunq; solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur cōtentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari possit. Verū etsi tantam litem transigere nequeant, interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostentant, & quisq; suam veram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatā herbam esse, quam aliqui Carduum benedictū vocant, alij verò vulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam vocatam, id est album chamæleontem, Spinam albā esse contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserūt, quorum sententiam, superius in chamæleontis vtriusque mentione, vt falsām reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse velint echinatam illam, ac spinis rigentem herbā, quæ Hetruscis in lacte cogendo coaguli vicem explet. Non desunt insuper qui vnam, vel alterā syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, vt omnes ij nullo veritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius ætatis nostræ medicus alioqui clarissimus: quippe qui vltimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in vniuersum aculeatarum plantarum generum amplissimis constat foliis, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisque seu lacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomē adinuenit, etsi à quàm plurimis, præsertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquā, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc foliis albi chamæleonis triplo, quadruplóque maioribus in campestri planitie nasci, vt nostra testatur Hetruria, vbi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, vbi Spina alba Dioscoridis testimonio prouenit. Ego verò, qui à Dioscoride ne latum quidem vnguem recedere soleo, in syluosis montium iugis spinam albam legitimam oriri, mihiq; inibi compertam fuisse existimo, foliis albi chamæleonis similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subhirsutis, spinis rigentibus: caule verò bicubitali, pollicari, vel ampliore crassitudine, subalbo, & inani: in cuius cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ vallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis Iulio mense visuntur. Quapropter, vt quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, videant, sciantq; nòn in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus: quorum si quandoque tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nanciscentur, quemadmodum & ego inibi eam sæpissimè reperi. Hæc enim non modò seplasiariis maximè conducet, vt legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant, verùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius versatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quod à Tuscis, eo quòd (vt paulò antè diximus) coaguli vicem præstet, vulgò vocatur Presura. Error autem iis facilè deprehendetur, si illud

Fuchsij lapsus.

Quorundam error.

si illud adnotare voluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim seratur, foliis albo chamæleonti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram verò Suchaa appellauit, syrupo de eupatorio vocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia viscera, nempe ventriculus, & iecur imbecillia sint reddita, & vbi à sua naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non parũ refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd vtraque adstrictoria vi polleat, quæ (vt ipse ait) syrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantũ reserandas, semper huius apud medicos fuerit vsus. Qua in re non solùm ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace viri alioqui clarissimi dixerim) exactam curandorum morborum rationẽ calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia viscera imbecilla sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, vtpote quæ adstrictoria vi, qua pollent, languida ilia, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis solent periti, ac docti medici iis medicamẽtis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaque facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaque sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiariis accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere possint, & debeant, vt magis atq; magis tum vasa, tum viscera laxet. Quippe quòd si tantùm laxandi, ac reserandi facultate hoc medicamentum debuisset esse prædĭtum, non modò hoc spinarum radicibus carere debebat, sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterque examinata, non sine methodo, vt quæ robur his visceribus allatura sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admista, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis vexata, totam humorũ molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam viribus omnibus destituta ad mortem vsque demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ, & calidæ facultatis est. Itaque potum iis, qui conuelluntur, conuenit. Quæ planta ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca, Gallicè Espine blanche, vel, Artichault sauuage.

Brasauoli calumnia citra Mesuem.

Spina albæ vires ex Gal.

Nomina.

SPINA ARABICA. CAP. XIII.

ARABICAM spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones, mensium abundantiam, cæterásque fluxiones radix etiámnum valet. Prouenit in asperis.

ERRASSE eos nimirũ crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hic meminit Dioscorides, eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam vocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quòd nusquam consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm longa historia Acaciam arborẽ, quæ etiã Aegyptia spina vocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdũ quidẽ videretur, si eandẽ præter morẽ hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoq; plantas esse necesse est. Quamobrem non parũ Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscoridẽ hoc loco aculeatã quandã Arabicã herbam albæ spinę in vniuersum æmulã intellexisse, non autẽ (vt ipse putat) acaciã nuncupatam. Qua in re non satis virũ hunc admirari possum. quippe qui nõ modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpiũ historia scripsere, facile princeps, sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosissimus, quem tamen si accuratius perlegisset, ac sequi voluisset, nunquã arbitror in eum errorẽ incidisset. Quandoquidẽ Plin. lib. XXIIII. cap. XII. alterã ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in odorũ loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundantiã, etiámnũ radice valentior. Quæ à Dioscoride verbótenus translatisse perspicuũ est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborẽ assurgit, his verbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, itẽ viridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdẽ meminit etiã lib. XIII. cap. IX. postquàm Perseæ arboris materiem miris laudibus cõmendauit, vbi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra,

Spina Arabicæ consideratio.

Ruellij hallucinatio.

nigra, quoniã incorrupta etiam in aquis durat candida verò facilè putrescit. Quibus ex locis palàm est, non credidisse Plinium, vnam tantùm Arabicam, vel Aegyptiam esse spinam, quã uis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni sententiam hac in re non animaduertisse videtur: siquidem Galenus lib. VI. simpliciũ medicamentorum ita scribit.

Spinæ Arabicæ vires ex Ga.

Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunque, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipsius. Hic verò & columellæ prodest, & iis, quæ in sede inflata sunt: tum vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem. hæc Galenus. Qui vt has plantas diuersas habuit, ita etiam seorsum de earum viribus disseruit.

Nomina.

Planta ἄκανθα ἀραβικὴ Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaha.

CARDVVS. CAP. XIIII.

CARDVVS, Græci scolymon vocãt, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ nigriora, & crassiora: caulem longum edit, foliosum, capite spinoso: radice nigra, & crassa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiúsque corporis emendat: item si decocta in vino bibatur. copiosam autem vrinam, fœtidámque expellit. Herba cùm recens tenerescit in olera, asparagi modo, transit.

Carduorũ consideratio, & genera.

ETSI vnius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides, Theophrasto tamen, Plinio, ac aliis probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm vt primùm de his, qui natura cultrice sponte proueniunt, sermo fiat, scire sanè conuenit, quòd eorum diuersa sunt genera: quorum tamen nomina propria, quod sciam, non habentur. Atqui Plinio lib. XX. cap. XXIII. duo tantùm eorum genera produntur: vnum fruticosius statim à terra: alterum verò vnicaule, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris seruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis vulgò vocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albíque euadunt, vt magno quidem apparatu, secundis cœnis pro bellariis cum sale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his verba fecisse Theophrastum libr. VI. cap. IIII. de plantarum historia, cùm ita scribit. Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantùm nascitur, Græciæ nusquam habetur. Sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque spinoso. Caules hos cactos appellant. desquamati cibo idonei sunt, paulò amaricantes: & reseruare eos aqua salsa conditos consueuerunt. hæc Theophrastus. Nostrates, quibus vbique nunc Hetruria scatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim verò (vt audio) ex Sicilia. Quapropter nostri cum hoc Theophrasti genere maximè conuenire videntur, quòd scripserit, Cactum Siciliæ peculiarem esse plantam.

Cardui Carcioffi.

Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruscum vulgus appellat Carcioffi, aliis verò inibi Archichiochi dicuntur. quorum item meminit Theophrastus eodem loco, cùm subdit. Alium verò caulem erectum producit, quem pternicem vocant. Is quoque cibis aptus excrescit, sed reseruari non patitur. Fructus, in quo semen, echinata specie est. Verùm exemptis lanuginosis seminibus, is quoque vescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est. hactenus Theophrastus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantũ equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta voce Neapolitanis, & Siculis vulgò vocatur Cefaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abunde disseruimus. Carduorum autem, quos vulgò Carcioffi vocari diximus, nobis plura sunt genera, varia capitis forma distincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus cõstant, alij verò ad terram versis, nonnulli etiam aculeis vacant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigientur, quibus verò in globũ extuberent, dehiscentibus in altero squamatim spicis, in altero iisdem squamis, veluti corticosis vnguibus in vnum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Ex quo facilè in eam sententiam deductus sum, vt crediderim, hanc Cardui speciem postremam nucis pineæ æmulam, esse Carduum pineam Theophrasto vocatã, quòd is loco antè citato ita de ea scribat. Est Carduus pinea ab radice foligera: qua de media seminalis acanus, veluti malum extuberat. hæc ille. Cæterũ Cardui aculeati genus & illud est, cuius echinati capitis floribus Hetrusci coaguli vice vtuntur, etsi Cardui satiui omne genus idem suis floribus præstet. Spinis carebunt, vt hortorum cultores testantur, Carduorũ capitula, si priusquã seratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiã nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & diffectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factũ esse, vt ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cùm natura Carduorum omne genus spinis vacare nequeat.

Cardui vires ex Ga.

Cardui meminit Galenus li. VII. simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius viribus tradidit, quàm fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium

incipientem, ficcitatis verò fecundum aſſignauit. Et libro I I. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum ſuccum generet. *Nomina.* Σκόλυμος ea planta eſt Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, ſiue Sacolomas: Italis, Cardo & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hiſpanis, Cardo de comer, ſeu Cardos: Gallis, Artichault, & Cardon.

POTERIVM. CAP. XV.

POTERIVM, Iones neurada vocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: foliis paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius vſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in aquoſis, & collibus. Radices demittit binûm, ternúmve cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ, præciſis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

Poterij cõſideratio. EX REI herbariæ peritis hactenus neminem reperi, qui Poterium in Italia naſci dixerit, atque ipſum oſtenderit. Quamobrem facilè crediderim, quòd illud non procreet Italia. Nam ſi inibi naſceretur, fieri quidem non potuiſſet, quin hæc ætas, quæ rerum cognitioni maximè dedita eſt, ipſum adinueniſſet: præſertim cùm Dioſcorides, cæterique ſcriptores Poterij faciem clarè ſatis deſcriptam reliquerint. *Cornarij opinio falſa.* Sed hîc ſubit nobis mirari Cornarium virum alioqui ætatis noſtræ inſignem, quòd prunum ſylueſtrem putauerit verum Poterium eſſe. Quæ certè ſententia vt eſt, meo iudicio, abſurda, ita non immeritò à Fuchſio medico clariſſimo refellitur. *Poterij vires ex Ga.* Cæterùm etſi nobis hactenus incompertum eſt Poterium, non tamen omittendæ ſunt eius vires, de quibus ſub titulo Neuradis Galenus diſſeruit lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, iis verbis. Neuras, quidam poterium vocant, deſiccandi abſque morſu facultatem poſſidet, adeò vt & neruos inciſos glutinare credatur. Radices eius potiſſimùm ſunt eiuſmodi. quin & decoctum earum quidam exhibent iis, quibus affecti ſunt nerui. *Nomina.* Id Græci ποτήριον, quod item Poterium Latini vocant: Itali, Poterio.

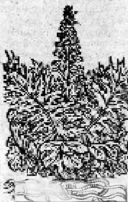
ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACANTHIVM albæ ſpinæ ſimile, foliis aculeatis per extremitates, † & lanugine araneoſa obductis. ex qua collecta, & neta, veſtes bombicinis ſimiles texunt. Folia, vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur.

Acanthij conſideratio. QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioſcorides, in Italia naſcatur, equidem affirmare non auſim. Quandoquidem hactenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi oſtenderit, quæ adeò araneoſa, ac ſubtili lanugine obducta ſpectarentur, vt ex ea neta veſtes bombicinis ſimiles texere quis potuiſſet, vt hîc Dioſcorides, & li. XXIIII. ca. XII. teſtatur Plinius. *Quorundã error.* Quamobrem ingenuè aſſerere non dubitauerim, eos magno in errore verſari, qui pro Achanthio quãdam Cardui montani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine velata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumueſtit, depecti, vel neri poteſt, vtpote quæ tenuiſſima ſit, ſine villis, fragilis, ac omnis lentoris expers. *Nomina.* Quod Græci ἀκάνθιον, Latini ſimiliter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

† Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hîc deſiderari oſtendit abruptus auctoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, vt puto, auctoritate freti. Nos verò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſſimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur. καὶ ἀραχνοειδὴς ἐστὶ χνοῦς. quæ ad verbum ſonant. Circa quæ araneoſa eſt lanugo.

ACANTHVS. CAP. XVII.

ACANTHVS, Romani pæderotam vocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactuceis latiora. & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binûm cubitorum, digitali craſsitudine, læuem, prope verticem ex interuallis circunda

cundatum foliolis, ceu nucaměta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semē oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ vstis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt: potæ vrinam ciunt, sed alnum cohibent: ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

Acanthi consideratio.

CREDVNT omnes ferè huiusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis vulgò vocatur Branca orsina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè adstipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solùm quòd ij magnæ sint apud me auctoritatis, sed etiam quòd ipse viderim hanc, quæ Branca vrsina dicitur, foliis lactuca latioribus, longioribusq́; , erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari crassitudine, per interualla sub ipsum vsq; verticē foliolis quibusdam oblongis, veluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq́; : atque etiam radice eadem constet, qua Acanthus, aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca vrsina legitimus sit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantáque ipsa videatur topiariis operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (vt Plinius libro & cap. XXII. auctor est) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & veluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum viridariis feratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neque illud suspicionem nostram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq́; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Brancæ vrsinæ foliis differre. Siquidem cōtrà iis quispiam facilè respondere posset, quòd etsi vtraque eandem retineant formam, non ob id tamen necessariò vnam & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam vrsinam ab Acantho non differre, ita idem negare vitium esse videtur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parū, meo iudicio, facit, quòd iisdem facultatibus Branca vrsina prædita sit, quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope verticem vsq; ex interuallis circumuestito, potest tamen intelligi, quòd non re vera foliola illa aculeis horreant, sed quòd adeò acuminata erumpant, vt sanè spinis persimilia videantur. Id quod facilè credi potest, cū cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho à Dioscoride repræsentato adamussim respondeat. Neque impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumq́; puluinorum toros vestire. Quanuis enim necū haud facilè ex se valeat, tamen tum caulis, tum folia ob eorū mollitiem, lentoremq́; adeò flecti queunt, vt vimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari possint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam vrsinam, vnam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus carduo (vt Dioscorides inquit) similis, spinosus, foliis tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera constituit. *Acanthi facultas ex Gale.* Acanthi meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij verò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatē obtinent. At radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuiū partium. *Nomina.* Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè similiter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orsina: Germanicè, Berenklauu: Hispanicè, Yerua giguante, & Branqua vrsina: Gallicè, Brāquee vrsine. Quæ verò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus syluestirs vocatur: Italis, Acantho saluatico.

ANONIS, SIVE ONONIS.

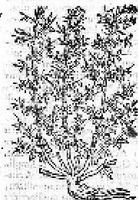
CAP. XVIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: foliis lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acu-

tioribus spinis, & veluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit candidam. Quæ excalfacit, & extenuat. huius cortex ex vino potus vrinam ciet, calculos comminuit, margines vlcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

ANONIS, SIVE ONONIS.

Anonidis consideratio.

NASCITVR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido præsertim solo: foliis tenuibus lentis modo, pusillis, que ad rutæ, vel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notissima est, quòd non modò suo ramorum, ac radicũ implexu, aratra inuitis bubulcis in mediis agrorũ sulcis sæpius remoretur, vnde Resta bouis compluribus nominatur, sed quòd etiam messoribus, & fœnisecis spinis suis acutis admodum sit infesta. Nam etsi prædura, callosaq; sit eorum cutis, eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cùm maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc vulgò Bonaga vocant. Cæterũ quanuis floris eius nihil meminerit Dioscorides, constat tamen flore plerunque purpureo subalbicante, interdũ tamen aureo. Sed hæc quibusdam in locis aculeis vacat. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophrastus libro VI, capite V. de plantarum historia, sic scribens. Ononis ramis aculeigerum est, anno tantùm perdurans, folio rutæ similis, sed per totum caulem apposito, vt veluti coronam ex interuallis tota species repræsentet. Florem minutulum, & in siliqua non vndique septum edit. Nascitur glutinoso, lætoque solo, & præcipuè in segetibus, atque cultis: qua de causa agricolis inimica exit. Viuax admodum est. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus sua infima pellit: & singulis annis, surculis in latus emissis, rursus postero anno deorsum versus pellere solita est. Ideóque effodiendã tota, extirpandáque penitus est. Incipit germinare æstate, perficiturq; autumno. hactenus Theophrastus. Huius quoque mentionem fecit Plinius libro XXVII. capite IIII. vbi sic inquit. Anonim, quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem fœno Græco, nisi fruticosior, hirsutiórque esset, odore iucundo: post ver spinosa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re errasse deprehenditur: siquidem non post ver Anonis spinosa redditur, sed (vt Theophrastus author est) in autumno. Id quod etiam experiméto comprobatur. Anonidis radix vim maximam præstat ad renum calculos comminuendos, expellendósque, obstructis præsertim vrinæ meatibus. quod multorum testimonio compertum est qui calculo affecti, vbi tantùm radices corticum puluerem ex vino diutius bibissent, pristinam sanitatem recuperarunt. Noui ego quendam, qui huiusce radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, vstionéque hunc curari posse antea statutum esset. Anonidis vires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientẽ. Cortex eius maximè est vtilis, habens quippiam & abstersorium, & incisorium. Proinde non tantùm vrinas prouocat, sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes. Huic plantæ nomen Græcũ est ὀνωνὶς, & ὄνωνις: Latinum item, Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicũ, Hauhechel, & Stallkraut: Hispanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Bugrandes.

Anonidis histor. ex Theophrasto.

Anonidis vires ex Galeno.

Nomina.

LEVCACANTHA.

CAP. XIX.

LEVCACANTHA, prædita est radice cyperi, valida, & amara. Quæ manducata dolorẽ dentium sedat: veteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex vino poto. Eadem ruptus, & conuulsis medetur.

Radicis

Radicis epotus succus esodem præbet effectus.

Leucacantha consideratio.

IN manifesto errore versantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est, albam spinam, de cuius historia, & viribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, vel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoque adiunxerat, quam tamen albam spinam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præteriit. Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earum historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore vindicari nō potest: quippe quoniā postquā spinę albę, quā Mauritani Bedeguar appellāt, meminerit, alterā eius nominis spinam subdidit, quæ cùm in arbustum vndique aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostribus maximè expetitur. Non tamē ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm vt pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostendit, sed Galenus etiam, & Paulus, qui præterquam quòd alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce disserens lib. XXIIII. cap. XII. sic inquit. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed vires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit libro XXII. cap. XVI. vbi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (vt Hicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisque medetur. hæc Plinius. Quæ quidem vidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo viro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoque capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita vt is omnibus illud suum fecisse videatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum aliàs sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre.

Ruel. lapsus.

Brasauoli error.

Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, vt ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, vt falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, vt puto, complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus foliis, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficile quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, vnam secernere, quæ verè Leucacantham repræsentet. tametsi damnandus vsquequaque non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdam maculis depinguntur. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici posset, eam à maculis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiam ipsius tum durities, tum amaritudo, etsi forma cyperinas non æmuletur, consentire videntur. Sed hoc potius disputandi, quàm asserendi gratia proponimus: cùm adhuc nihil certi nobis compertum sit.

Leucacanthæ vires ex Gal.

Leucacanthę vires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupant. Huius amara radix est, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo est ordine.

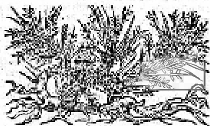
Nomina.

Λευκάκανθα quæ Græcis, Alba spina Latinis appellatur: Italis, Biāca spina: Gallis, Chardon nostre Dame.

TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignosa summo cespite nititur: vnde surculos humiles, robustos, latissimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquā tenuia exoriuntur: quæ sub se spinas albas, rectas, & firmas occulunt. Est etiāmnū tragacantha lacryma, quæ vulnerata radice manās, concreuit. Præstat pellucens, gracilis, læuis, syncera, & subdulcis. Cutis spiracula, vt gummi, obstruit. Huius increbuit vsus ad oculorum medicamenta, ad tussim, exasperatas fauces, retusas voces, cæterásque destillationes, cū melle in delinctu: subdita quoq; linguæ liquescit. In passo ma

desacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & vesicæ rosiones, misto cornu cerui vsto, & eloto, aut scissi aluminis momento.

Tragacãthæ consideratio.

TRAGACANTHAE plantam, à qua effigiem, quàm hic exhibemus, depromspsimus, iam pridem ad nos misit quidam rei herbariæ studiosus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè est, quæ nullis prorsus notis à Dioscoridis historia dissentiat, vt ex eius pictura omnibus liquidò constare potest. Cæterùm lacryma è vulnerata radice manans, quam seplasiarij vulgò vocant Gomma draganti, passim in officinis concreta visitur, è Creta, Asia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (vt Dioscorides inquit) è vulnerata prius radice manat, sed etiã sponte (vt Theophrastus est author) ab ea scisso in latere cortice distillat. Sed hanc, qua vtimur, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commẽtarios ediderunt, veram esse Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ subdita facilè, Dioscoridis testimonio, colliquescat: hęc verò nunquam, cum linguæ supposita adeò lenta, tenáxque euadat, admista saliua, vt nullo ferè temporis tractu dissolui liquarique possit.

Monachorum errarum.

Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, vt qui Dioscoridis sententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lacryma linguæ subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cùm inquit. Vsus eius ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterásque destillationes, cum melle in delinctu liquescitque subiecta linguæ. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lacrimam non solam & per se tantùm, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subiiciendam, vt clarissimorum medicorum institutione fieri adsolet cum bechicis catapotiis, & diatragacanthæ trochiscis, quibus ipsa commiscetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aspera arteria, pulmo, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita sensim, leniterque liquescere, vt commodè in tracheam percolentur arteriam voluit hic Dioscorides eclegmatis vsum rectè methodo describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarẽtur, nihil prorsus proficerent cum ita non in pectus & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd si intellexisset Dioscorides lacrymam per se tantùm linguæ submittendam, subiunxisset quidem, vt sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. quandoquidem planè absurdum videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subiiciatur, paulatimque liquescere cogatur, ac deinde silentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ subiiciendum esse, non ipsam tantùm lacrymam, sed etiam Monachos in hoc, vt aliàs sæpe, deceptos esse.

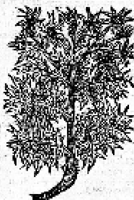
Tragacantha vires ex Gal.

Tragacanthæ vires scriptas reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his paucis verbis. Tragacantha similem gummi vim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccat.

Nomina.

Τραγάκανθα sic Græcè, vt etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha vocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, seu Alchathad: Germanicè, Dragant: Hispanicè, Alquetira.

ERYNGIVM.

ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis. Cuius folia in principio, sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed vbi adoleuerunt, circa complures

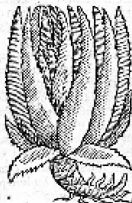
ERYNGIVM MARINVM.

plures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorum summitatibus globosa capitula, durarum, acutißimarúque spinarum ambitu stellatim circumuallantur, quorum color aliàs viridis, aliàs albus, interdum cæruleus inuenitur. Radix oblonga lata, foris nigra, interne candida, pollicis craßitudine, odorata. Nascitur in asperis, & campestribus. Vim habet calfactoriam. Pota menses, & vrinas pellit: tormina, inflationésque, discutit: contra iocinerum vitia, serpentium, morsus, & hausta venena, cum vino prodest: bibitur aduersus plurima, cum seminis pastinacæ drachma vna. appensa, illitáve, tubercula discutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opisthotonicis, & comitialibus medetur.

Eryngij consideratio. LONGE quidem aberrant seplasiarij Senenses in Eryngij cognitione, vtpote qui pro Eryngij radicibus assumant aculeatæ cuiusdam stirpis radices, quam Cacatreppola vulgò vocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio respondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioscoridis descriptioni nihil refragetur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goritiensi agro, quin & in compluribus Italiæ locis. Est & Eryngium marinum, quo Veneta litora vndique referta spectantur. Assurgit hoc foliis altero latioribus, circinato ambitu spinosis: radicibus longioribus, mollioribusque, saccharo asseruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametsi non meminerit Dioscorides, Plinius tamen lib. XXII. cap. VII. vtriusque historiam tradidit. *Quorundam errores.* Quo fit, vt eorum sententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium esse existimant, vt in crocodilij mentione superius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cùm Serapio in capite de Secacul, neque Dioscoridem, neque Galenum citet, quos maximè in simplicium historia sequitur, quorumq; dicta bona fide refert, sed tantùm suæ gentis auctoribus nitatur, clarissimum præbet indicium, Secacul diuersum fuisse, & plantam Græcis incognitam. Siquidem si pro eryngio Secacul scripsisset Serapio, ei sanè non fuisset opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioscoridis, & Galeni sententia, magno virium & notarum discrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio secernere nescientes, Eryngij radices tum saccharo, tum melle asseruatas venereis infeliciter commiscent auxiliis, vt, qui ederint, fortiores, salacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præstare nusquam hactenus apud Dioscoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterùm animaduertendum est Serapionem Astera Atticum, siue Bubonium cum eryngio confudisse, stellarum similitudine deceptum, qua cœruleo colore se inuicem æmulantur: etsi quæ Bubonio insunt, nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Eryngij vires ex Galeno.* Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem verò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. *Nomina.* Eius nomen Græcum ἠρύγγιον: Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel, Manstreuu, Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault.

ALOE. CAP. XXII.

ALOES folium scillæ similitudinē habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum:

B 5 folia

folia gerit curta, quæ vtrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas desinunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiæ cognatus: graui tota est odore, & gustu amarissima: radice vna, ceu palo, in terram depacta. Plurima, præpinguisque in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia in locis quibusdam maritimis: & in insulis (vt in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm vtilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum purissimæ esse videtur: alterum ad iecinoris imaginem vergit. Eligi debet boni odoris, syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo caocta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & valido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima vsque frusta resoluitur. Nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, somnum allicere, & corpora densare, aluum resoluere. Stomachum repurgat binûm cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur. aliis purgatoriis medicaminibus admista, præstat, vt minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: vlcera ad cicatricem perducit, cohibétque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque sedis ex passo sanat: hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad cicatricem ducit: liuores, & insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginésque angulorum permulcet: dolorem capitis sedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo: capillum fluentem continet cum vino: tonsillis, gingiuis, & omnibus oris vlceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti testa, pennáque subinde versatur, vt possit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læue, ac pinguissimum assumatur.

Aloës consideratio.

Non dubium est, quin ea legitima sit Aloë, qua passim officinæ vtuntur. Nam electissima, ac purissima (adulterata enim quandoq; etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum vires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignãtur. Aloë ætate nostra in quàm plurimis Italiæ locis virescere conspicitur, presertim Romę, & Neapoli, vbi super ædium fenestris, ac atriis in fictilibus vasis terra plenis alitur, ac fouetur ad spectaculum potius, quàm ad medicũ vsum. Quemadmodum & herba Plinio OPVNTIA dicta, folio Aloë longè crassiori, ac ampliori. Mirum quòd ex huius folio tantùm plantato radices fiunt, atque ea ita non secus nascitur, ac si tota planta sereretur. Illud etiam eam spectantibus permirum accedit, quòd temporis spatio fructus proferat ficis similes. vnde à plerisq; Ficus indica nominatur.

OPVNTIA.

Opuntia Plinij.

Mesues à calumnia vindicatus.

Inuehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, & Fuchsius ipsum secutus, quòd affirmauerit ille, Aloën per os sumptam venarum oscula adeò reserare, vt inde postea sanguis facilè exiliat, cùm id (vt ipsi aiunt) tum Dioscòridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictũ sit, à veritate desciuerint, non multo quidem

dem laborē demonſtrare poſſem, ni præter inſtitutum noſtrum id eſſe cenſerem, niq́ue compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, reſponſum fuiſſe à Iacobo Syluio clariſſimo ætatis noſtræ medico in Meſuem ſcribente, & à Gratianopolitano quodam. qui tam probatiſſimis rationibus Meſuem tuentur, vt non amplius Manardo, ac Fuchſio hîc eum lacerandi locum relictum eſſe putem. Aloës meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ naſcitur in magna Syria aquoſior eſt, & facultatis imbecillioris: attamen vſque adeò deſiccare poteſt, vt vulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis eſt Cœleſyria, & Arabia, multò eſt melior. Optima autem Indica, cuius liquor eſt, id quod ad nos importatur, medicamentum Aloë cognominatum, ad plurimas res, propter ſiccitatem mordicationis expertem, vtile. Eſt autem non ſimplicis naturæ, ſed vt indicio eſt guſtus, adſtringit ſimul, & amara eſt: adſtringit quidem mediocriter, ſed vehementer amara eſt. Subducit & ventrem, vt puta ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo ſtercore vocant ἐκκοπρωτικά. Itaque ex dictis patet (ſi quidem memoria tenemus, quæ in quarto libro ſunt demonſtrata) quòd tertij ſit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intenſi, aut ſecundi exoluti. Sed & ipſius facultatis miſturam atteſtantur particularia eius opera: nam & vtile ſtomacho medicamen eſt, vt ſi quid aliud: & ſinus glutinat. Sanat & vlcera, quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt, & maximè, quæ in ano ſunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua ſubacta, & vulnera eundem ad modum glutinat. Congruit ſimiliter vtenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In ſumma, repellere, & digerere ſimul poteſt, cum hoc, vt paulùm extergat, quantum videlicet vlceribus puris non ſit moleſtum. Præterea idem Galenus libro VIII. de compoſitione medicamentorum locum in hieræ mentione, de Aloë ita ſcriptum reliquit. Atqui ipſam aloën Andromachus quidem lotam, ex aliis autem aliqui etiam ſic, aliqui verò illotam adiiciunt. Verùm iam noſſe operæ pretium eſt, ad ventris ſubductionem illotam aloën aptiorem eſſe, multum verò de medicamentaria vi deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, ſi non vehemens, ſed valde debilis ſit febris. Quidam verò etiam ex illota aloë pharmacum multis ſic febricantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifeſtè læſiſſent, in aliis rurſus maximum experti ſunt nocumentum. Infeſtiſſima eſt enim aloë, etiam lota, his qui citra vitiatos humores ex intemperie calida & ſicca affliguntur. Proximam ab his læſionem percipiunt, qui ſiccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam. & in vniuerſum qui ex ſola qualitate particulam aliquam læſam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipſas euacuantibus egent. quæ verò abſque his conſiſtunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloë conſtantis vſu. Itaque vbi humiditas vitiata tunicas ventris perrigat, ex aloë picra vtilis eſt, expurgans humiditatem. Omnino autem ſic affectis acceſſio nauſeæ plus aut minus adeſt. Euacuatio igitur affligentis humoris per ſolam aloen contingit, quæ purgatoriam vim non fortem habet, ſed vt ea, quæ circa aluum ſunt, quæ etiam contingit, purgare poſſit. Et ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur, vſque ad locos circa hepar conſcendit. non tamen totius corporis purgatoria aloë exiſtit. Cæterùm ex his quæ ei admiſcentur, maſtiche vt ſtomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloës vim frangere queat, admiſcetur. Cinnamomum verò eadem gratia, & præterea quòd tenuiſſimarum partium eſt, vt aperire ventris meatus poſſit, extergereq́ue ac attenuare, ſi quid viſcoſum aut craſſum in humoribus feratur. Craſſos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloë trahere non poteſt. Quapropter bilioſarum ventris affectionum optimum pharmacum eſt, adeò vt in vno die ſæpe multos ſtomachicos creditos perſanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex vitiatis humoribus ortos, cinnamomum admiſtum: vt pote quod alterantem habet facultatem vitioſarum qualitatum in id quod ſecundum naturam habet. Hactenus de aloë ex Galeno locis citatis. Deiicit Aloë (vt Meſues auctor eſt) non modo bilem: ſed & pituitam ipſam. Caput, ventriculúmque mundat, quorum etiam cruciatibus maximè ſuccurrit. Inflammato, æſtuantique bilis redundantia ventriculo auxilio eſt. Quotidianus eius vſus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò viuentium, ſed etiam defunctorum corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha vlcera contumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poſſit. Senſus omnes, intellectúmque acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quamobrem iis ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Meſues. Cæterùm necat Aloë ventris tineas ex lacte, vel melle ſumpta: aut vmbilico tenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta. Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloë vocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hiſpanis, Hierua baboſa: Gallis, Aloes, ſeu Perroquet.

Aloës vires ex Galeno.

Ex Meſue.

Nomina.

ABSINTHIVM.

CAPVT XXIII.

Absinthium, aliqui bathypicron, herba vulgò cognita. Præstantius in Ponto, & Cappadocia, in mõte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & ventri inhæsit: vrinam cit, & crapulam præsumptum arcet. ad inflationes ventris, & stomachi dolores prodest, cum seseli, & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduersatur ixiæ venenis cum vino: item cicutæ, & muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad sugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat sanies. Dentium, auriúmque dolores decoctum vaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordiis, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: stomacho quoque longa valetudine laboranti cum rosaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquæ inter cutem, lienosisque subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten vocant, præsertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta vtuntur, cum febri carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Insparsum arcis absinthium, vestes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

ABSINTHIVM MARINVM.

CAPVT XXIIII.

Absinthium marinũ, quod aliqui Seriphiũ vocant, copiosissimũ in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphorisi Aegypti gignitur: quo Isiaci pro oliuæ ramo vtuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminibus, subamara, stomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretésque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maximè pinguescunt hoc pabulo. Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia alpibus finitima scatet. Id patrio nomine Santonicum † vocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio non dissimile: verùm subamarum est, non adeò seminis fœcundum. Eadem quæ seriphium potest.

† puto legendum, centronicum, ob centrones populos Alpibus finitimos, quos Galli Vocant, Tarantine.

Absinthiorum consideratio.

ABSINTHII genera tria hîc à Dioscoride traduntur, nempe vulgare nostrum, marinum, quod Seriphium vocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & ventriculi inflammationes libro vndecimo capite decimosexto Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens. Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, veluti in libris de medicamentis est traditum, vtique in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est vehementissima, adstrictio verò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & ventris phlegmonas eligi præstat. Porrò id est tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis, verùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper vti. hæc Galenus. Cuius auctoritate freti credidere recentiorum nonnulli, Ponticum absinthium à communi nostrâte specie nō parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio discrimine alterum ab altero dissidere crediderim, quam quòd Ponticum sit climatis illius temperie, & foliis, & floribus nostrate longè minoribus: quin & eam ob causam adstrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Galenus libro VI. simplicium medic. vbi de Abrotono agit, cùm inquit. Abrotoni duæ sunt species, altera quam marem, altera quam fœminam nūcupant. quod ipsum definitum est, tum apud Dioscoridem, tum apud Pamphilum, aliosque innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursum tres statuendæ sunt species, quarum vnam eodem cum genere ipso nomine appellitant, cuiusmodi potissimùm est Ponticum, alterum Seriphum, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem sensisse videtur Dioscorides, quòd in vulgaris Absinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palàm esse puto, specie quidem à nostrate non differre absinthium, quod in Ponto gignitur, sed quibusdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantùm. Absinthium autem huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solùm in Ponto nascitur, verùm etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus deliniauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine cōstat longè, quàm commune nostrum Absinthiū, minoribus. Saporem habet amariusculum, cui non parua adstringendi vis coniunctaest. Odorem etiam spirat (vt Galenus testatur) non insuauem, ita vt odorati nōnihil resipiat. Mesues, vt Syluius doctissimè adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi verò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesui Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in vniuersa Italia prouenit. Plinius lib. XXVII. cap. VII. Ponticum scribit multò Italico amarius esse. in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacem vim obtinet ad aquam intercutem, vt mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi desperatos, qui ex longo esu comarum eius, quæ sacchro adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito comarum recentium absinthij Pontici libram vnam: sacchari albissimi libras tres. Comas illas tundito in mortario lapideo: deinde iis optimè tusis saccharum in puluerem tritum adiicito. rursus omnia simul tantisper tundito, donec in vnum corpus redigantur: mox ad vsum recondito. Ex absinthio ita saccharato semuncia quotidie assumitur tribus horis ante cibum. Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodque sacchro circundatum contectumq́; necandis interaneorum vermibus præbent, Absinthij marini esse semen. Attamen, vt fatentur rei herbariæ periti, qui ex Gargano Apuliæ mōte inter multa simplicium genera, semen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Absinthio nostrati paululum absimili. Ex quo facilè (vt mea fert opinio) coniici potest, id potius esse Santonici absinthij semen, quàm Seriphij: præsertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum esse videatur. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis: quæ (vt ipse ait) vnà cum pluuia è cælo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas, verum & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit vsus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq́; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsium suspicor illud non cognouisse: siquidē quod in suis clarissimis commentariis magno volumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quòd cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simpliciū libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese vindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperàm, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaque absinthium cùm primùm è terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, iisq́; præsertim quæ vbiq; caulem ambiūt, abrotonū æmulatur, non tamen foliis est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumque, abroto

Quorūdā errores.

Fuch. lapsus.

nota

abrotoni modo inter folia erumpens; atque in summitate caulis ferè racemosum, vt hæc pictura eius demonstat, amari, & adstringentis gustus. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantùm superficie tenus Absinthium vulgare amarescere, imis verò partibus dulcescere, ob idque gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium vi distillat, dulcem potius, quam amaram sentiri contendunt. Qua in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, nō ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extima parte amarum, medullitus verò dulce, sed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in vaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, vt stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (vt diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substantia superficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcissimam veluti cerussam conuertitur, non mirum quidem videtur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem iis non euenit absinthij stillatitiis aquis, que duplici vase vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur. nam hæ sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidem dulcedinis gustantibus præbet. Euenit sanè hoc, quoniam balneum suæ ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet: Quo fit, vt non adeò in vaporem vertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum violento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à vitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiāt. Quare satius, mea quidem sentētia, esset, vt otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: vel saltē quisq; quam rectè instituit, vitam sequeretur. Absinthij meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos ventris humores per egestionem infernam propellit, ac per vrinas euacuat. Magis autem quod in venis est biliosum, per vrinas expurgat. Ob hæc contentam in ventre pituitam oblatum nihil adiuuat. Sic neque si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, valentior est. Porrò quòd insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensum eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomæomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de Absinthio marino, siue Seriphio ageret lib. VIII. simplicium medicamentorum: Seriphium, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata. Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis item Absinthium appellatur: Arabibus, Assinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Vuermuot, Etlz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absinte. *Nomina.*

ABROTONVM MAS.

ABROTONVM. CAP. XXV.

ABROTONVM duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circum ramulos foliis, seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis, quod per æstatē prodit, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas

vocatur

ABROTONVM FOEMINA.

vocatur, sarmētosum, gracilibus ramulis vti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Vtriusq; semen crudum tritum, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulsis, ruptis, coxendicibus, vrinæ angustiis, mensibus suppresis, aut remorantibus. In vino potum exitialium venenorum antidotum est: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & substratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum vino potum prodest, priuatim efficax contra scorpionum, & phalangiorum venena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane, tritum cum farina hordeacea, decoctúmque tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

Abrotoni consideratio.

ABROTONVM mas planta est vulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in campestribus nascens, tenuioribus foliis, & minutiore semine. Quod verò fœmineo generi adscribitur, non omnibus notum est: non ideo, quòd & ipsum frequentissimum non seratur in hortis, sed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam vulgò appellant, alij verò marinum esse absinthium existimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina vulgò vocata, nil sanè aliud est, quam Abrotonum fœmina.

Quorundam error.

Quod primùm (vt Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, vnde & à quàm plurimis Cypressus vulgò dicta est. Deinde quòd candicantibus constet foliis, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbicularis, caulem summum, æstatis & autumni tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quòd in vniuersum suauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione adducor, vt decernere non dubitem, hanc plantam, quam vulgus Cypressum, siue Santolinam appellat, esse Abrotonum fœminam. Hinc itaque Fuchsium alioqui rei herbariæ gnarum errasse crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam subiecerit ab eo longè diuersam. Qui etsi Santolinam seorsum postea depinxit, non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, sed herbariorum, vt arbitror, vulgum secutus, eam Chamæcyparissum, hoc est, pumillam cupressum nuncupauit, eiúsque nullam à Græcis factam fuisse mentionem falsò credidit. Cæterùm quòd Goritienses Abrotonum marem Veronicam appellent, ea sanè planta mihi in mentem venit, quæ recentiorum quibusdam VERONICA vocatur, magnis (vt aiunt) insignita viribus.

Veronica consideratio.

Hæc duûm est generum. Mas, quæ humi repit, caule est dodrante maiori, rubescente, lanuginosóque: foliis oblongis, nigricantibus, hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoso, foliis rotundioribus, minimè laciniatis, subpinguibus. Flores profert in luteo purpurascentes: semen in vasculis rotundis inclusum: radicem verò maris æmulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: vnde conicere licet, eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi vi præditam. Medetur cruentis vulneribus, ac etiam diuturnis vlceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasi laborantem à venatore suo hac tantùm herba fuisse sanatum. Tumores præterea in vniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres, ad tabidos, & iocineris, & lienis infarctus.

Abrotoni vires ex Galeno.

Sed vt nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ sunt ex Galeno, qui libro VI. simplicium medicamentorum, ita de eius viribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonum calidum, & siccum facultate, in tertio ordine seu recessu post media situm est. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex gustu ducta coniectura; vt pote cùm sit admodum amarum. Porrò saporem eiusmodi, cùm terrenæ sit essentiæ, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaque non instrenuè & excalfacit, & desiccat. Nam siue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis est) contusam vlceri puro illinas, mordax, & irritans videbitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut ventrem perfundere voles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc voles confricare, minus vtrique rigore concutientur. imò & sensus quidem protinus vbi admotũ fuerit, ipsum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos

lumbricos interimat, par est, nimirùm cùm sit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam vim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio id ipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissimæ siquidem acerbitatis particeps Abrotonum est, non paucæ verò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, velut etiam Seriphum: gratum verò, & amicum Absinthium. Siquidem de istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum verò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho vtile & amicum. Porrò vbi qualitates hæ inuicem permistæ fuerint, quæ vehementior fuerit, ea vtique vicerit. Cæterùm Abrotonum vstum calidum, & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca vsta, & anethi radix. Illa enim vlceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè vlceribus, quæ in pudendorum præputiis sunt, competere videntur. At cinis Abrotoni vlceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut rhaphanino, aut sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoque segnius tardiúsque enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi vim obtinet, & mordax est, & calidum. quas vtique maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Id Græci ἀβρότονον dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, Kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotano: Germani, Stabuuertz, Schefzuuuertz, & Gertuuurtz: Hispani, Abrotano, & Hierua lombriguera · Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe.

Nomina.

HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYSSOPVM, herba nulli nõ cognita, duûm generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potúmque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur. crassum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiúsque addita iri, cardamomo, aut irione, deiicit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitróque, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impositum, sugillata discutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum vaporis suffitu discutit.

NON modò sunt, qui dubitent, an vulgare Hyssopum legitimum appellari possit, sed & qui certò credant, idipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (vt Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere vmbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactam, sed multifidam, & veluti diuisam. Quæ quidem nota non visitur in nostrate Hyssopo, vt quod flores spicatos proferat, non autem digestos in vmbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, vt non ab re illi dubitauerint, an vulgare Hyssopum legitimum sit, hi verò crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & in errore versari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet vulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius, & vetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm verterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὀρίγανον ἡρακλεωτικὸν, ὃ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς, ἀλλ' ὥσπερ διῃρημένον. id est. Origanũ Heracleoticũ, quod alij Cunilam vocant, folium habet hyssopo simile: vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus, vt perperàm Marcellus vertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano vmbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed veluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro IIII. in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit. Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Verum

Hyssopi cõsideratio.

Opinio reprobata.

Marcelli mala interpretatio.

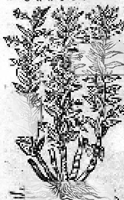
Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis verba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim vtimur, legitimũ esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur, sed etiam de foliis, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam venustate plantam totam, vel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius libro XII. cap. XXV. balsamo folium proximũ rutę, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. IIII. Georgicorum perpulchrè cecinit.

Ille comã mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuũ fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est foliis, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in vniuersum scatet. Quamobrẽ hic nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis vsus, verum, legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytum petræum à me (vt spero) proximis annis repertum, quòd folia vulgari hyssopo similia proferat. Nã cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum verò folia habere hyssopi, clarissimum præbet argumẽtum, quòd hyssopum, quo passim vtimur, sit verũ. Quin etiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & vtrunq; genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, nõ modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum, sed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, vel similes plantas seriatim coniunctèq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quę folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimũ esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (vt experientia comprobat) iis omnibus polleat viribus, quas illi reddidit Dioscorides. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec vsque adeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura.

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

Hyssopi paucis meminit Galenus libro VIII. simpl. medicamento. sic inquiens. Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio; sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque vires descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilẽ educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone cõtinetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò

GRATIOLA.

mundet, sed quòd etiã roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, presertim senibus, quorũ pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, vt asthmaticis, & tussietibus opituletur. Discutit hyssopi vsus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & vrinam ciet, & febrium horrores excutit: visum acuit. Melle commistum interaneorum tineas necat, nitri tamen addito momẽto. Oleum, quod tum foliis, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat. hactenus Mesues.

Gratiola historia & vires.

Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illam, quæ vulgò ab aliquibus GRATIOLA vocatur, ab aliis Gratia dei, à quibusdam etiã, vt à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omniũ ferè iudicio, euidentius hallucinati sunt, quàm vt pluribus demonstrare sit opus. Quoniam verò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, vt de ea aliquid dicamus. Nascitur hæc in locis humidis; præcipuè in pratis vliginosis, prouenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalem altitudinẽ excedit, caule quadrangulari, foliis hyssopi latioribus, & longioribus. florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentẽ quæ caulem ambiunt. Gustu herba hæc amarissima est, quo etiam quadantenus adstringens sentitur. Aluum vehementer purgat, tam recens quàm sicca sumpta bilẽ, pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & superposita.

Nomina.

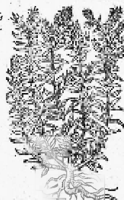
Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyssopum appellatur: Arabibus, Cyfe, Iusa, seu Iabes: Italis, Hissopo: Germanis, Firch hyssop, & Hoster hyssop: Hispanis, Hissopo hierua, & Hissopilho hierua: Gallis, Hissope.

STOECHAS. CAP. XXVII.

STOECAS, iuxta Galliam in insulis eiusdẽ nominis è regione Massiliæ gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & aliquantùm acris. Cuius decoctum, hyssopi

sopi modo, ad pectoris vitia efficax est. Antidotis vtiliter miscetur. Viscera omnia, & vniuersum animatis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat.

STOECHAS.

Stœchadis consideratio.

STOECHADEM officinarum vulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (vt Dioscorides scribit) ex aduerso Massiliæ in insulis illis, quas Stœchadas vocat, sed & in Arabia, vnde cũ aliis mercimoniis, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias cũportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiariis, indito ab Arabia cognométo, hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelagi stœchas plerunque Arabicæ vicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, verùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatissima est peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde sequitur, quæ in Stœchadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinuenit. De Stœchade vires scripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Stœchadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Cæterùm temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, vnde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua vtiq; amara est. Ob vtrorunque verò conuenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum viscera omnia, tũ totius corporis habitum est nata. Suprà nanq; ostensum est, quòd quæ ex eiusmodi essentiis constãt medicamina, dictos effectus reddere possint. Huius quoque meminit Mesues, ita de eius viribus disserens. Sthœchas deiicit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest cõtra frigidos morbos qualescunque sint, ideóque comitialibus conueniens remedium habetur, addita scilla, aut eius aceto. Balnea, fomẽta, ac laconica, quæ ex ipsius tum decocto, tum vapore fiunt, occlusos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna viscera frigido humore affecta roborant. Abstinendum tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum ventriculus sit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauseam commouet, sitim accendit, & calore quodam molestissimo vniuersum afficit corpus. Quæ planta Græcè στοιχὰς. Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Astochodos, Astuhorados, siue Astuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichaskraut: Hispanicè, Cantuesso: Gallicè, Stechados.

Stœchadis vires ex Galeno.

Ex Mesue.

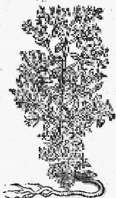
Nomina.

ORIGANVM. CAP. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticũ, quod & cunilam vocant, folium habet hyssopo non dissimile: vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: semine in summis virgis haudquaquam denso. Excalfacit: vnde decoctum cum vino potum demorsis à serpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauserũt, iis ex passo: si verò gypsum, aut ephemeron, ex aceto mulso propinatur. ruptis, cõuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per aluum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, psoras, regiumq; morbũ, decocti ius in balneis prodest. Succus virentis, tonsillas, vuam, & oris vlcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit. aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoë, quo ad obsonia vtuntur, vomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo vase per dies bis vicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbæ autem substratu serpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen veluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Syluestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam vocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Foliis est origani: ramulis tenuibus, dodrantem altis: in quibus vmbellæ anethi insunt, flores candidi: radix tenuis, superuacua. Peculiariter percussis à serpente, folia, & flores ex vino poti auxiliantur.

ORIG

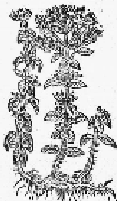
ORIGANVM HERACLEOTICVM.

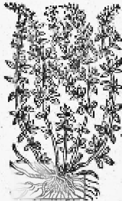
ORIGANVM ONITIS.

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex eſt, ſylueſtri ſerpyllo, aut origano ſimilis, folio, & ramulis. Quibuſdam in locis lætius, virentiúſque inuenitur, & latioribus foliis, ſatis glutinoſum. Alterum exilibus ſurculis, ac tenuibus foliis, quod aliqui praſium vocauere. Optimum eſt Cilicium & Cretenſe, & Smyrneum, & in Chio, Coóque proueniens. Omnia excalfaciunt, vrinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deiiciunt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menſes trahunt: peripneumonicis, tuſsientibus, ex melle in eclegmate dátur. Grata, ac mitis eorum potio eſt: quare cibum faſtidientibus, & ſtomacho acida ructanti, imbecilloq́; præbetur: itē ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus præcordiorū excitetur. Tumores verò cum polenta illita diſcutiunt.

Origani historia varia.

VARIA, ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ authores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib. VI. cap. II. de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidum fructuoſum. Plinius verò libro XX. capite XVII. poſt Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum ſubiunxit. quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus foliis, glutinoſum. Alterum exilioribus, mollibúſque, ſampſucho non diſsimile, quod aliqui praſion vocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. In quibus verbis Plinius deprehenditur non ſine errore Tragoriganum cum Origani generibus confu-

Plinij lapsus.

disse, quòd Heraclij nomine, quod constat Origani genus esse, duas illas Tragorigani species, quæ à Dioscoride redduntur, huius ferè imitatione expresserit: licet tertium quoque addiderit ex alio fortè authore. nisi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere sumpserit, & simul confuderit. Sed dimissis aliorum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & auctorem proposuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus asserere videatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia passim nascitur, quódque perperàm Origanum vulgò ab omnibus vocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam syluestris Origani genus esse semper existimaui, quòd sua sponte in campestribus, asperis, cliuosísque locis, & montibus proueniat, purpurascenti admodum vmbella. Nam quanuis à Dioscoride vna tantùm syluestris Origani species describatur, floribus candidis, nil tamen obstat, quin in aliis quoque à Græcia regionibus vna, vel altera eius species floribus differens gigni possit. Siccum origanum, quod Venetias è Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantíque odore. Quo fit, vt hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum (quanquam apud pleró sque Heracleotici, vel alterius nomen sibi falsò vendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus, sed etiam quòd gustatu linguam admodum vellicet. Siquidem hinc facilè coniici potest, syluestrem origanum cæteris (vt Galenus testatur) valentiorem esse. Heracleoticum origanum, itémque Onitim misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ, sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) vtrunque è Creta (vt ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum verò, cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, foliis serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere differens Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanus, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quàm quidam panaces Heraclium, alij conylem cognominant, valentior vtraque est. Omnes verò incidendi, extenuandi, calfaciendique facultatem possident: hæcque tertio excessu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, assumpsit etiã adstrictionis quippiam. Hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum iis agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt. Planta Græcis ὀρίγανον, Latinis pariter Origanum vocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuot, Rottdosten, & Costentz: Hispanis, Oreganos: Gallis, Origan, aut Mariolaine bastarde.

Brasauoli opinio reiecta.

Origani vires ex Galeno.

Nomina.

PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVLEGIVM herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secũdas, ac partus eiicit. Pulmonis vitia ex melle, & aloë potũ extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachique erosiones ex posca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in vino vtilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum vsque dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas vuluas corrigit: contra inflationes, duritiásque vuluæ in desessiones conuenienter adiicitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatum à pecoribus, balatum concitat.

ETSI dubitauerint recentiorum quidam, an vulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius vulgarem notitiam, nullis foliorum, florúmque notis eius faciem descripserit Dioscorides, non desunt tamen rei herbariç periti, qui velint Pulegium vulgaris vsus Dioscoridis, alio rúmque antiquorum esse pulegium. Hócque argumento nituntur, quòd non modò experientia compertum sit, vulgare Pulegium omnibus iis viribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides, sed quòd etiam Plinianæ historiæ maximè respondeat. Plinio siquidem lib. XX. cap. XIIII. duo Pulegij produntur genera: fœmina,

Pulegij cõsideratio.

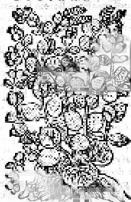
fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum vtrunq; fert ſolum Italicum, vtrunque in Hetruria præſtantiſſimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis vſus vnam, vel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (vt infrà ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iandiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrũ legitimũ eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretenſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamẽ illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegiũ in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis vaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma cõſpicitur, eſt ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſſimilauit Dioſcorides) folio ſimile, acerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorũ, de Pulegio diſſerens, ita ſcriptũ reliquit. Pulegium cùm acre, & ſubamarũ ſit, valde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd verò extenuet, ſatis indicat, cùm humida, craſſa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, menſeſq; moueat. γλήχων herba ſic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegen, ſeu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertzpoley: Hiſpanis: Poleio: Gallis, Pulege, & Pouliot.

Quorundã error.

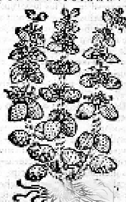
Pulegij vires ex Galeno.

Nomina.

DICTAMNVM.

PSEVDODICTAMNVM.

DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DICTAMNVM, aliquibus ſylueſtre pulegium vocatur. Cretẽſis herba eſt, acris, læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus foliis, quæ tomento quodam, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. † Florẽ nullum, aut ſemẽ profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitũ quoq;, aut ſuffitum, defunctos partus eiicit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgandi vim habet ſuccus illitus, aut cũ polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquóve corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorẽ efficax habetur: ſiquidẽ ipſum imminuit. Metunt æſtate, & autumno. Radix eius guſtu calfacit: partus accelerat. Succus cũ vino potus, contra ſerpentiũ morſus præſidio eſt. Tanta herbæ facultas eſt, vt olfacta abigat beſtias, quæ venenato ictu ſæuiãt, appenſaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis morſibus infuſus ſuccus, præſentaneo eſt remedio, ſi etiam ab inſtillatione ſtatim in potu aſſumatur.

PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

QVOD Pſeudodictamnũ vocãt, multis in terris naſcitur, antè dicto ſimile: ſed minus, quàm illud acre. Eoſdẽ affectus præbet, ſed inefficacius multò.

DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, foliis ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſylueſtris orig

origani, nigri, molles. Odor foliorum inter sisymbrium, & saluiam, iucundissimus. Efficax ad eadem, sed minus nares ferit. Miscetur emplastris, & medicaminibus, quæ aduersus serpentium iniurias confinguntur, theriaca vocāt.

Dictamni consideratio.

DICTAMNVM legitimum, ac probatissimum in Creta insula tantùm gignitur: neq; tamen inibi passim, sed in angusto loco duntaxat prouenit, vt author est Theophrastus, qui lib. IX. cap. XXVI. de plantarum historia Dictamnum posteritatis memoriæ prodidit, his verbis. Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, vi mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potissimùm pollet. Folio pulegio simile constat, nec sapore absimile est: ramulis tenuioribus conditur. Vsus foliorum, non ramorum, nec fructus est: valent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, vt dictum est: aut enim facilè posse parere faciūt, aut certè dolores penitus sedāt. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa voluptatis. Quod etiam de telis fertur, verum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telum eiicere. Dictamnum tale est, viresque eiusmodi possidet. Falsum dictamnum folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & viribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus prosit, tamen multò deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim ex paulo vehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cùm expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam aliis pluribus euenit, vt viribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum vehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum veluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec vim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & vis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (vt dictum est) mirum, simulque proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterùm vt ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, vt in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidem est, quòd ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, vir non solùm ingenio & doctrina celebris, sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. VI. epist. III. inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (vt ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, vel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, vnà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, vt fermè suspicor. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnũ, & ex consequenti etiam florem, videtur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit. Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum nō obscurè à Damocrate explicatum est, vt in Galeno legitur libro V. de compositione medicamentorum per genera, capite X. in emplastro ex dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis versibus, quos solutis verbis sic vertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ læuis siccæ florem habentis drachmas viginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse libro XII. suæ Aeneidos, vbi ita cecinit.

Dictamnũ fert flores.

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cũ tergo volucres hæsere sagittæ.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret, sed etiam caule. quod tamē experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Pseudodictamnũ porrò hodie paucis (vt arbitror) notum, Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omniũ medio flores purpurei prodeunt, marrubij, vel melyssophylli modo, sapore pulegij, minus tamē acri. Vulgare autē Dictamnũ, album vulgò cognominatũ, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, hircinũ virus olente, & amara prouenit, nullis prorsus notis aliquod Cretēsis dictamni genus repræsentat. Viribus tamē quàm plurimis, præsertimq; antidotis conficiendis, summopere cōmendatur. Quo fit, vt non satis admirari possim, quòd veteres rei herbariæ peritissimi, huius insignis plantæ nusquam, quod sciam, meminerint. De eius historia, ac viribus libro primo latius disseruimus. quare nunc ea repetere superuacaneũ esse duximus. Dictamni, ac falsi Dictamni vires tradidit Galen. lib. VI. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Dictamnũ tenuiore essentia constat, quam pulegium: cætera illi simile. At quod vocāt pseudodictamnum, ad omnia imbecillius dictamno est. Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoque Dictamnũ appellatur: Arabicè, Mescatremesir, Alnegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamò: Germanicè, Vuildenpoley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real. Quod verò Græci

Pseudodictamnũ.

Vulgare dictamnũ.

Dictamni vires ex Galen.

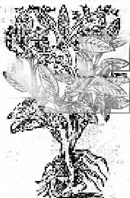
Nomina.

ψευδο

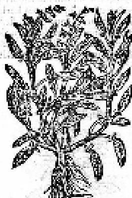
ψευδοδίκταμνον, Latini item Pſeudodictamnum, & falſum Dictamnũ dicunt: Itali, Falſo Ditamo.

† Hic locus illi prorſus eſt ſimilis, qui in vulgatis Dioſcoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc ſimiliter, atque in illo adnotauimus, mẽdum ſubeſſe arbitramur. Ergo communis quoque erit vtriuſque loci ratio, qua vterque ſuæ, vt ſpero, integritati reſtituatur. Et quoniam ſuperuacuum eſſet ea referre, quæ alibi à nobis dicta ſunt, nunc dicam tantum quomodo hic legendum cenſeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam ſecuti ſunt interpretes, habet, οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. At illa, quam nos veram putamus, erit. οὔτε δὲ ἄνθος· οὔτε καρπὸν φέρει. quæ verba ita Latinè reddemus. Neque verò flos, neque ſemen confert. Ex hac caſtigatione illud facilè fiet, quòd Dioſcorides auctor grauiſſimus non ſolum erroris ſuſpicione non condemnabitur, ſed etiam maximè commendabitur, quòd ea ſcriptis tradiderit, quæ cum aliis veteribus conueniunt.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR.

SALVIA. CAP. XXXIIII.

SALVIA, ſiue eleliſphacon, frutex eſt ramoſus, longus, virgas habens quadrangulas, & canas folia mali cotonei effigie, ſed longiora, aſperiora, craſsiora, & quæ ſenſim attritarum quaſi veſtium ſcabritiem referant, hirſuta, ſubalbida, perquàm iucundo odore, ſed graui: ſemen ſummis in caulibus ſylueſtri hormino ſimile gerit. In aſperis naſcitur. Menſes cit, & vrinas decoctum foliorum, ramorúmque potum, & partus extrahit, & paſtinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, vulnerum ſanguinem cohibet, tetra vlcera purgat. Teſtium pruritus ſedant rami foliáque, ſi eorum decocto cum vino foueantur.

Saluia cõſideratio. ADEO eſt vulgaris notitiæ Saluia hortenſis, vt nulli prorſus reperiantur horti, in quibus hodie frequens paſſim non ſpectetur. Eſt etiam præter hanc Saluia ſylueſtris, quæ in campeſtribus, aſperis, incultis, & montibus prouenit foliis domeſticæ ſimilibus, candidioribus tamen, & hirſutioribus. Quo fit, vt longè aberrent, qui pro ſylueſtre Saluia, agreſtẽ Sclaream ſic vocatam vſurpant, quam ſeplaſiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum eſt, quòd illa, quam ſylueſtrem appello, ea ſanè non eſt, quæ in Hiſpaniæ campeſtribus, & aſperis locis, ac in Maſſilienſi agro vnà cum noſtrate nardo, & lauandula frequentiſſima naſcitur. Quandoquidem hæc non ſylueſtris Saluia eſt, ſed ea ipſa, quam domeſticam vocant: nam quæ in hortis habetur alia non eſt, quàm campeſtris in hortos tranſlata. Ideóque non ſcribit Dioſcorides, Saluiam in hortis naſci, ſed in aſperis tantùm locis. Cæterùm Theophraſto duæ Saluiæ produntur genera li. VI. cap. II. de plant. hiſtor. vbi ſic inquit. Sphacelus, & ſaluia inter ſeſe diſtant, qua ſi alterum vrbanum, alterũ genus ſylueſtre dixeris. Sphacelo foliũ læuius, contractius, minusq; ſqualens: ſaluiæ ſcabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ à Theophraſto redduntur, in Italia quoque in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eáque ſum ſententia, vt exiſtimem ſphacelũ marem eſſe, ſaluiam verò fœminam. In Creta, ac etiam in quibuſdã Apuliæ, & Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædam, gallarũ inſtar, ſubalbida: quorum aliàs mihi copiam fecit Ioannes Baptiſta Rhamnuſius Illuſtriſſ. Senatus Veneti ſecretarius, vir moribus, ac

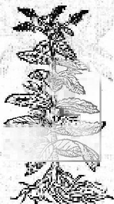
bus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ sua est humanitas) cum ea ex Creta sibi allata essent, mihi videnda tradidit. Saluiam Græci elelisphacon vocant. Vnde factum esse puto, vt Plinius lib. XXI. capite XXV. vocabulorum cognatione deceptus, quod Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore elelisphacon lentis speciem esse. Saluia, Galeno li. VI. simp. med. teste, temperamento est euidenter excalfaciente, ac leuiter adstringente. De eius viribus copiosius disseruit Aëtius, sic scribens. Saluia manifestè calefacit, & leniter adstringit. Tradunt quidam, suffitam saluiam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compescere. Agrippa sacram herbam vocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ, laxæq; fuerint, vtilissimè comedere prodidit: continet enim conceptum, vitalémque reddit. Ac si succi huius heminam cum modico sale, quarto à secubitu die, mulier potauerit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti post sæuas pestilentias, ab his qui superfuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimósque inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus, sanguinem expuétibus succi saluiæ cyathos duos, ieiunis cũ melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulę in hunc modum parantur. Sumito spicæ nardi, gingiberis, sing. drachmas duas, seminis saluiæ assati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. duodecim, & cum succo saluię pilulas cõficito, & mane ieiunis drachmam vnam exhibeto, eodémque modo in vespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis, Aelisfacos, seu Elifacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hispanis, Saluia, & Salua: Gallis, Saulge.

Plinij lapsus.

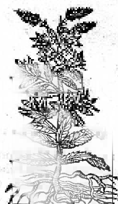
Saluia vires ex Galeno, & Aëtio.

Nomina.

MENTHA.

MENTHA ALTERA.

MENTHA. CAP. XXXV.

MENTHA cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi, atque exiccandi vim habet. Sistit sanguinem, poto ex aceto succo: tineas in ventre teretes enecat: venerem stimulat. Singultus, vomitiones, choleráſque sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polenta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendãtur, aut lacte turgeant, compescit: cum sale canum morsibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulsa subuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confricta læuigat. Lac coire, densariq; in caseum non patitur, si folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho vtilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum vocant, hirsutiore est folio, & prorsus maiore, quàm sisymbrij, grauiori odore. quare minus ad sanorum vsus expetitur.

MENTHA cùm hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes vulgò Menthastro appellãt, adeò omnibus vulgaris, notaque est, vt sine vitio eius delineationem silentio pretermitti posse putauerim. Et quanuis plures, quàm hic scribat Dioscorides, in hortis sint menthæ species (vna enim breuioribus, & crispioribus constat foliis alia rubenti caule, & flore, alia verò albicante) huiusmodi tamen specierum differentiæ non sunt,

Menthæ cõsideratio.

sunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantùm sata, tam restibili fertilitate durat, vt vix in posterum extirpari possit, quin renascatur. Venereis voluptatibus Mentha cõmendata est: etsi Plinius non sine errore libro XX. cap. XIIII. planè contrarium scriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis causam scitè reddidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi de ea iis differit verbis.

Mětha Si- vestris Gal.

MENTHASTRVM.

Hediosmos, alij verò minthen odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthem vocant. Vtraq; gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium. In firmior tamen est mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in vniuersum dicam, hæc ceu syluestris quædam est, illa ceu domestica. Quãobrẽ sanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad venerem excitat. Id quod omnibus commune est, quæ humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob talem ipsius herbæ temperaturam in abscessibus ea quidam cum polenta mista vtuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd valentius cùm excalfaciat, tum deficcet, quàm id genus poscant. Habet verò etiam quiddam amarum in se, & acerbum, & amaro quidem lumbricos interficit, acerbitate verò si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimit. Substantia est, vt si qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum est, hoc loco Galenum per syluestrem Mẽtham non intellexisse legitimam Calaminthā, quòd is de odorata Calamintha (vt sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiosè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet Galenum in hoc non suam, & veram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Græci vulgi, qui syluestrem mentham calaminthæ nomine appellare consueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare videtur.

Mentha græca mẽtio.

Cæterùm est & herba passim in hortis crescens, folio saluiæ longiore, latioreque, betonicæ æmulo, in viridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus, in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in vniuersum amara est, subadstringens, & grauiter odorata. Goritiensibus hæc vulgò vocatur MENTHA græca: in Hetruria verò Saluia romana, quòd potius foliis saluiam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Lassulatam appellent: sed vnde apud hos id sibi nomen asciuerit, nescio, ipsi dicant. Porrò Valerius Cordus in suo dispensatorio, in vnguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam, & Saracenicam:

MENTHA GRECA.

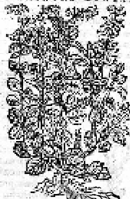
pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præsens mentio, imponendam esse cẽset. Sed quoniã id nulla comprobat authoritate, vel ratione, eius quidem sententiæ adstipulari non tutum esse arbitror: præsertim cùm Nicolaus nuper à Fuchsio latinus factus, nullam huiusce Saracenicæ menthæ mentionẽ faciat, sed rubeæ, & agrestis tantùm. Id quòd facilè nobis indicat, vt liberè dicamus, Cordi dispensatorium quàm plurimis scatere mendis. quippe quòd non omnes medicamẽtorum descriptiones ex bonorum authorum fonte hauserit. Plãtam hanc (vt ipse scribit) Germani vocant Vnser frauuen muntz, id est, mentham sanctæ Mariæ. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostendit. Qui verò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam si Hetruscis Germanica, vel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad vocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd, vt modò diximus, herbam diuæ Mariæ eam vocent in Hetruria. Huius epotus succus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido vtero subuenit. Ventriculum roborat, tam haustus, quàm illitus, & vomitiones compescit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum venenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis, pariter & Italis mentha vocatur: Arabibus, Nahanaha: Germanis, Muntz: Hispanis, Hieruabuena, & ortelana: Gallis, Mente.

Nomina.

CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

EX CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: surculos, & caules angulosos, purpureum florem. Altera

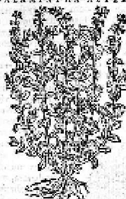
CALAMINTHA MONTANA.

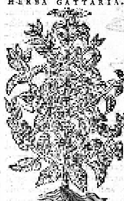
pulegio similis est, sed maior: quam syluestre pulegiũ ideo appellarũt, quòd odore ipsum æmuletur. nepetam Latini vocitant. Tertia menthastro cognata est, foliis oblongioribus, caule & ramis maioribus, quã superiora, sed viribus inefficacior. Omniũ folia gustu impensè feruentia, & acria: radix superuacua. Nascitur in campestribus, asperis, & aquosis. Potu, aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & vrinas expellit: ruptis, conuulsis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusq; auxiliatur: regiũ morbum expurgat. Præsumpta in vino venenis resistit: tineas, cæteraq; interaneorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudáve, si teratur. Elephanticos esitata adiuuat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita, si in vellere subiiciantur, mẽses extrahunt, & partus enecant: accensa, aut substrata, serpentes fugãt: nigris cicatricibus candorẽ reddunt, in vino cocta, & illita: sugillata tollunt. Calamin-

CALAMINTHA ALTERA.

tha ischiadicis imponitur, vt ex alto humores euocet, summã cutem exurens. Vermes necat succus auribus instillatus.

HERBA GATTARIA.

CALAMINTHA officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerãtur species. Sed eius frequẽtior est vsus, quæ Latinis Nepeta vocitatur, secũdo loco hîc à Dioscoride tradita. Nomẽ hæc apud Hetruscos in hunc vsque diem retinet: siquidem nostrates eam, corrupto tamen nomine, vulgò appellant Nipotella. Ceterùm hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehẽditur, quòd pro certo existimet Calaminthã secũdo loco à Dioscoride descriptã illam herbã esse, quam, eo quòd catti magna eius capiantur voluptate, Gattaria quidã vulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quòd GATTARIA, cuius hìc imaginẽ damus, sit herba foliis vrticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegij foliis dissideat, nõ modò ceteris notis, verùm etiam odore, in quo Brasauolus nititur, ij diiudicent, qui has differentias rectius norunt. Sunt tamẽ à vulgaribus, qui Gattariam etiã Nepetam appellẽt, quorum nomenclaturã magis fortasse secutus Brasauolus, quàm plãtæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud vnquam, mea opinione, fuerit, quàm vulgaris calamintha, qua officinæ vtuntur, quamq; nos vulgò vocamus Nipotella. quãdoquidẽ vulgaris vsus Calamintha, non modò foliis pulegiũ æmulatur, sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo

Calamintha consideratio.

Brasauoli error.

tia. Quo fit, vt mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam syluestre pulegium vocata fuerit: non enim odore tantùm (vt Brasauolus velle videtur) Nepeta pulegium imitatur, sed & foliis, & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neque etiam putandum, eandem tertiam esse, quemadmodum falsò

Ruellij error tatum.

credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioscorides menthastro similem, non autem melissophyllo, aut vrticæ, quas (vt paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim, sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis repererim tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen foliis, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis vallis Ananiæ montibus, foliis albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescẽte. Quanquam

Monachorũ lapsus.

in hoc errore, mea quidem sententia, versantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, vt asserere non dubitent, montanam hanc Calamintham legitimam esse Nepetam.

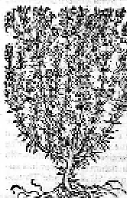
Calamintha vires ex Galeno.

Calaminthæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus differens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccáque temperie, ex tertio quodammodo ordine vtraque qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & valdè calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem valde excalfacit, & mordicat, cutémque laniat, postremò etiam vlcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuò calfacit, & sudores ciet, omnéque corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intrò verò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totúmque adeò articulum excalfacit, cutémque non obscurè adurit, mensésque tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eo tantùm, quòd strenuè tenues humores digerat, verùm etiam quia extenuet, & incidat valenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in vino coctam cataplasmatis modo imponere viridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta vehementior redditur, & ad vrendum promptior. Porrò talis cùm sit ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, velut etiam cauteria, & quæcunque medicamenta calida sunt, & acria, tenuiúmque partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: verùm ad quædam ita efficaciter agit, vt quæ valentissima est, nimirum cùm coniuncta sit vehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium vermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit, & eiicit. Igitur incidẽdi quidem ei vis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem abstergendi verò propter vnicam amaritudinem. Itaque asthmaticis ob omnia antè dicta prodest. ictericis verò, siue regio morbo laborantibus potissimùm ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, vtpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Nomina.

Καλαμίνθη herba sic Græcè, vt etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, la Neuada: Gallicè, Poulliot sauuage.

THYMVM. CAP. XXXVII.

THYMVM ab omnibus cognoscitur, surculosus frutex, exilibus foliis, multis, & angustis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis. Gracili solo, & petroso prouenit. Vim habet hanc, vt cum sale, & aceto potum, pituitam per aluũ detrahat. Decocti ius prodest orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas ventris exigit: menses, partus, & secundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores discutit, cum aceto illitum: concretum sanguinem dissoluit. verrucas thymi colorem reddentes, pensilésque tollit. Ischiadicis cum vino, & polẽta impositum

tum subuenit: hebetibus oculis in cibo prodest. Perquàm vtile pro condimento, duntaxat ad vsus eorum, qui recte valent.

Thymi historia.

THYMVM duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus libro VI. capite II. de plantarum historia, vbi de eo disseruit his verbis. Quin & thymum candidum, nigrúmque reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio, apiarij constare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probè succedit. Destruitur, peritq; flos, si imber incesserit. Semen fœcundum satureiæ, atque etiam magis origani manifestò sentitur: thymi verò nullum osten di potest. sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim serunt, itaq; oritur thymum. hactenus Theophrastus. Cæterùm nunc thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est, quod è Creta insula, aliisq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris videlicet, meminit hic Dioscorides. Verùm cùm is libro quarto in epithymi historia, epithymū florē esse scribat è thymo duriore, satureiæ simili, haud dubiè ostendit se nō secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnū, quod mittit surculos cōplures exilibus foliis, angustis, & numerosis circūdatos: in quorū cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum verò lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore passim ferè scatet Goritiensis ager, eius præcipuè colles: in cōque (vt libro quarto suo loco dicetur) legitimum epithymum oritur.

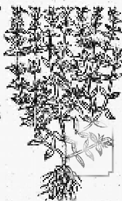
Thymi vires ex Galeno, & Aetio.

Thymi meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifestè: ob id & vrinam, & menses ciet, fœtum euellit, & viscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoque Thymo vires reddidit Aetius sermone primo, sic inquiens. Hæc verò experimentis de Thymo cōperta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutissimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquósque humores, atque acrem saniem euacuat: facit & ad vesicæ affectus. Ventre autem inflato, vbi scilicet intumescere cœperit, drachmam vnam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulsæ. Ad lumborum coxendicúmque dolorem, laterisque & thoracis, ac hypochondriorum suspensiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato mensura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiā & melancholicis, & mente turbatis, timoréque detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduersus lippitudinem, & vehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum vino vtilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verùm ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemque gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet.

Nomina.

Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item Thymus, & Thymum appellatur: Mauritanis, Hasce: Italis, Thimo: Germanis, Romischer quendel, & Vuelscher quendel: Hispanis, Tomilho salsero: Gallis, Thym, seu Mariolaine d'Angleterre.

SATVREIA. CAP. XXXVIII.

SATVREIA triuialis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florū plenam, coloris herbacei. Eadē potest, quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis vsus. Est etiámnum quædam satiua, syluestri prorsus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

Thymbra consideratio.

THYMBRA Græcis dicta, & Satureia, Cunilaque Latinis, nobis in Hetruria, corrupto à Cunila nomine, vulgò vocatur Conilla. In aliis tamen plerisque Italiæ locis, quòd à Satureia vocem corrumpere maluerint, appellatur vulgò Sauoreggia. Non desunt etiam ibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustu repræsentat, eam vulgò Peuerella, quasi Piperellam nominent. Thymbræ duo inueniuntur genera, satiuum, & syluestre, quod & gustu acrius, & odore fragrantius est, in campestribus, & sabulosis proueniens. Ideóque Columella minimè damnandus videtur, quòd Thymbram à Satureia discreuerit: quandoquidem is optimè nouerat hortensem, ac syluestrem Cunilam reperiri. quod & Plinius satis notasse deprehēditur. Ex quo facilè intelligi potest, Columellā syluestrē, thymbrā nuncupasse, hortēsem verò

verò Satureiam. Sed quæ sit Thymbra illa, quam Dioscorides syluestri generi assignauit, & spicam ferre prodidit floribus plenam, coloris viridis, nondum satis mihi constat. neque enim hactenus mihi contigit plantam syluestrem aut satiuam videre, quæ illi planè respondeat. Quamobrem non alterius imaginem exhibere potuimus, quàm illius cunilæ, que passim in nostris hortis nascitur: & hæc est (vt equidem opinor) satureia, cuius à Columella fit mentio. Cæterùm quòd in simplicium censu vsquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus verò eius mentionem fecit libro VII. vbi de vtraque specie iis paucis disserit. Thymbra syluestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum vsum gratior, & accommodatior. Quæ herba θύμβρα Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latinè vocatur: Arabice, Sahater, seu Shatar: Italicè, Thymbra, Coniella, Sauoreggia, & Peuerella: Germanicè, Kunel, Zuuibel hysop, & Saturey: Hispanicè, Segurelha: Gallicè, Sauoree, Sarriette.

Thymbræ vires ex Paulo. *Nomina.*

SERPYLLVM.
CAP. XXXIX.

SERPYLLVM duorum generum est. Hortense odore sampsuchum imitatur, atque in coronas addi solet. cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si qua eius particula terrã attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, sed candidiores. in maceriis multò procerius assurgit. Syluestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem increscit, ramulos edens tenues, surculosos, foliis refertos longioribus, quàm rutæ, & duribus, angustis. Flores iucundè olent, gustanti acres. Radicis nullus vsus. Nascitur in petris, satiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi vsum aptius. Menses trahit, & vrinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulsis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduersus serpẽtes potu, illitúve prodest. capitis dolores mulcet coctum, adiecto rosaceo, & madefactum in aceto: maximè verò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos vomitus sedat succus, drachmis quatuor ex aceto potus.

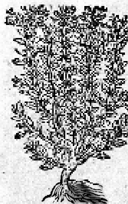
Serpylli cõsideratio.

SERPYLLVM hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (vt Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Syluestre duorum est generum: vnum flore candido, odore citrei mali: alterum verò flore purpureo, gustu perquàm acri, satureiæ simili. Vtrunq; copiosissimè nascitur apud Goritienses Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nusquam videre contigit, nec item odoratius. Serpyllum à Theophrasto, cui hortense nil aliud esse censeo, quàm syluestre in hortis satum, describitur libro VI. cap. VII. de plantarum historia, vbi de eo disserit iis verbis. Serpylli syluestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus serunt, vt apud Sycionem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cùm in quantúmuis longitudinis procedere valeat, nactum scilicet adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera vrbana reddere non est, vt retulimus: ferocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satureiatum quoddam, atque vehementissimum: tum gratum odore, molliusque comperiri. Tempus serendi plurimum autumnus: hoc enim primum serere nimirum properant. hactenus Theophrastus. Ex cuius etiam verbis satis perspicuè colligi potest, duo esse syluestris Serpylli genera. Quare etsi palàm vnius tantùm generis mentionem fecerit Dioscorides, duorum tamen obscurè meminisse potuit, cùm inquit. Syluestre, zygis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si vnum tantùm syluestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sanè necessarium non erat addere zygis cognomen differentiæ causa. Satiuum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum syluestris altera species, quæ malum citreum olet. Proinde scitè Plinius libro XX. cap. XXII. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à serpendo putant dictum. quod in syluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli vires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Serpyllum vsqueadeò excalfacit, vt & menses, & vrinas moueat. est autem & gustu admodum acre. Eius nomen Græcum, ἕρπυλλος: Latinum, Serpyl

Serpylli vires ex Galeno. *Nomina.*

Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener koel: Hispanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicum, Sarpoulet.

SAMPSYCHVM. CAP. XL.

SAMPSVCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatissimum. Secundũ sibi locum vendicauit Aegyptium. Amaracum gẽs Sicula, & Cyzicena appellat, Herba est ramosa per terram repens: foliis eius calaminthæ, quæ tenui folio constat, hirsutis, & rotundis. suauissimum odorem spirat: ideo coronis inferitur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & iis quos vrinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia, sugillata tollunt: menses subdita in pesso trahunt: contra scorpionis ictum ex aceto, & sale illinuntur: luxatis, tumoribusque cerato excepta, imponuntur: aduersus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodest. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiscetur.

Sampsuchi consideratio. CVM superius libro primo in Sampsuchini vnguenti commentatione, Sampsucum, & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus, & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere supernacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre possint ij, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis vulgò appellatur Persa, quòd fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris verò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam sui odoris iucunditate, vt nullæ ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fictilibus vasis Amaracum non serant, vel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, vt putauerim ego, ex eo Maioranæ sibi nomen adinuenisse, quòd maiori cura, ac diligentia seratur, colaturq́; quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea solùm ratione, quòd, vt paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur, sed quòd [illegible]m perpetua vireat coma. Sampsuchi meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sampsuchum tenuium partiũ, & digerentis est facultatis: desiccat enim, & excalfacit ordine tertio. *Sampsuchi vires ex Gal.* Id Græcis σάμψυχον, & ἀμάρακον, Latinis quoque Sampsuchum, Amaracus, & Maiorana vocatur: *Nomina.* Arabibus, Merzenius, seu Morsangius: Italis, Maiorana, & Persa: Germanis, Meyeron. Maiorana, & Meyram: Hispanis, Maiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine.

MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SERTVLA campana laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color vicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam, colore in luteum languescente, odore infirmo. Vim habet adstrictoriam. Inflãmationem omnem emollit, præsertim quæ in oculis, vulua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœni græci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóve. Recentes meliceridas per se cum aqua, & vlcera manãtia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti consideratio. PROBATISSIMA, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis, sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, vt iam cognouerint medici vulgaris vsus Melilotum illegitimam esse, potiùsque lotum vrbanam referre, cuius historiam libro quarto tradidit Dioscorides. Meliloti meminit Plinius libro XXI. cap. IX. vbi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio venere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima: Græcis in Sunio, Mox Chalcidica, & Cretica, vbicunque verò asperis, & syluestribus nata, Coronas

Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio eſt nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus eſt, & flos. Ipſa cana placet, maximè foliis breuiſſimis, atque pinguiſſimis. Melilotum, vt Galenus memoriæ prodidit libro VI. ſimplicium medicamentorum, miſtæ facultatis eſt: habet enim quiddam adſtringens, ſed & digerit, & concoquit: copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ Meliloti pars in vſum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut ſemen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præſertim Serapio, qui ex auctoritate Iſaac Eben amram de Meliloto ſcribit in hunc ſenſum. Melilotus herba eſt, quæ folia fert rotunda, & viridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in ſiliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra ſinapis magnitudinem. Porrò in meliloto vſum ſibi vindicarunt ſiliquæ, & ſemina, quæ in eis continentur. Μελίλωτος ita Græcè dicitur, vt Latinè Melilotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelich: Italicè, Meliloto: Hiſpanicè, Corona de rei: Gallicè, Melilot.

Meliloti vires ex Galeno.

Nomina.

MARVM. CAP. XLII.

MARVM herba cognita vulgò, ſurculoſa, flore origani, foliis multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet ſiſymbrio conſimilem: ſubſtringit enim, & modicè calfacit. Qua de cauſa illitu ſerpentia vlcera ſiſtit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magneſiam, & Tralleis copioſiſſima gignitur.

ETSI Galenus inter ſimplicia medicamenta nuſquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit, libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compoſitione eius mentionem fecit, cùm ita ſcribit. Aliæ hedychroi deſcriptiones reperiuntur, quæ neque Amaracum, neque Marum prorſus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neque enim duo hæc omnes noſcunt vnguentarij, eo quòd herbas ſolùm è Creta aduectas emant vnà cum ſeminibus, atque ſuccis. Ego verò & eaſdem herbas ſcio in Aſia naſci, ac in aliis quidem regionibus raras eſſe, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoque vt & alias quaſdam herbas, ita & Amaracum vidi, quæ odore multum à Maro ſuperatur. Marum enim valdè redolet, putarétque aliquis ſola nominis appellatione ductus, vnguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, ſicq; forſitan ab antiquis vnguentum conficiebatur, ſed nunc ſolùm marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipſe deguſtaſſem, ac eam amaram quidem plurimùm, acrem verò parum deprehendiſſem, hortatus ſum quendã eorum, qui Amaracinum conficere ſolent, vt amaraci tantum compoſitioni immitterent, quantum & mari. Ac mihi viſum eſt id vnguentum minus quidem odoratum, nihil autem viribus inferius. hæc Galeni verba. Ex quibus palam eſt, Marum ab amaraco viribus, & facie parum admodum diſſidere, etſi tum amarius ſit Marum, tum etiã odore fragrantius. Quapropter non planè eorum ſententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illam eſſe arbitrantur, quæ maiorem ſpirat odorem, maiorémque amaritudinem guſtu præfert: quæq; foliis viret minuſculis, candidioribus, & tenuioribus: vnde non immeritò à noſtris in Hetruria vulgò cognominatur Perſa gentile. Sampſuchum enim, ſiue Amaracum, inibi Perſa vulgò vocari ſuperius indicauimus. Cuius illud genus, quod foliis conſtat pinguioribus, latioribus, viridioribus, guſtúque acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus eſſe cenſetur. Illorum inquam ſententiæ fermè adſtipularer, niſi eidem aduerſari Galenus inueniretur, quippe qui loco citato teſtatus ſit, ſe in Italia amaracum vidiſſe, nulla quòd inibi Marum viderit, facta mentione, ſed tantùm quòd hoc in altis ab Aſia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, vt exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipſum collocauit libro XXII. capite XIIII. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, ſic inquiens. In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus foliis, ac variis: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd vnguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iuſſit, etſi minus quidem odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Quod Græci μάρον. Latini pariter Marum nominant.

Mari mẽtio ex Galeno.

Marum Italiæ peregrinũ.

Nomina.

ACINVS. CAP. XLIII

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccóque ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos, ignémque ſacrum ſanat.

QVANQVAM ſunt aliqui, qui Acinum eam ocimi ſpeciem eſſe exiſtimant, quæ anguſtioribus conſtat foliis, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atq; etiam vmbræ gratæ virentis

De Acino opinio quorundam exploſa.

virentis æstiuo tempore passim in figulinis vasis fouetur extra fenestras ædium, & in atriis, quam nos ob eius gracilitatem vulgò vocamus Basilico gentile, horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius lib. xxi. capi. xv. vbi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribúsque ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit libro xxi. capite xxvii. cùm ait. Acinon & coronarum causâ, & ciborum Aegyptij serunt, eadémque erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac foliis esset, & admodum odorata. Ex his Plinij verbis abundè palàm fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat.

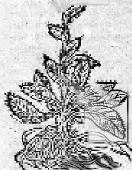
Manardi opinio non accepta.

Cæterùm Manardus Ferrariensis, vir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quàm herbam quandam, quæ in incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & viarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, vt Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, vt de hac, & de aliis rebus dubiis quandoque certiora proferantur.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BACCHARIS herba fruticosa, quæ in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media violæ, & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinē petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: radicibus veratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum, squalidúmque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, vulsis, ex alto præcipitatis, spirãdi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & vrinæ difficili: menses pellit: contra serpentium morsus vtilissimè datur in vino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata vtiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, vtpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorũ inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopiis incipientibus, ignibúsque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

Bacchatis consideratio.

DVM EAM de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentariis repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus veram Baccharim reperisse, aut ab aliis repertam vidisse, accidit interea temporis, vt eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ.

And. Lacunæ litera.

Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandique Dioscoridem nauemus assiduam operam, ob idque nobis ex vsu sit hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quàm dissipare nostras, volumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare veram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad viuam formam expressam, in vsum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentariis, quos iam (vt fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, vt in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media violæ & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulùm asper: radices nigro veratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimum cinnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in aliis lutei visuntur: ita vt huius stirpis esse duæ species videantur, vel si meminerit vnius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ vires, & facultates sunt omnino eędem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hic amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quòd eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarúmque studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbar

herbarios Italiæ non vulgaris, vt qui ſit variis ac nobilibus plantis refertus. Hanc ſanè comperi nullis prorſus reclamantibus notis, Dioſcoridis Baccharim repræſentare. Nam prætterquàm quòd conſtaret, vt illa, foliis aſperis, magnitudinem inter violam & verbaſcũ referentibus, caule anguloſo, cubitali altitudine, aliquantulùm aſpero, habebat etiam in caule ſua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter ſuſpicor legendũ eſſe παραφυλλάδας, non παραφυάδας, vt vulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adſtipulatur etiam Oribaſij manu ſcriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant veratro nigro ſimiles, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ ad amuſſim hiſtoriæ Dioſcoridis reſpondet, vt eius quoq; effigies, quam pictam damus, affabrè demonſtrat, facilè adducor, vt affirmare non dubitem, hanc eſſe veram, & legitimam Baccharim. Cæterũ Leonicenus, & Braſauolus ipſum ſecutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim eſſe, quam quidam Sclaream, nonnulli verò Matriſaluiã appellãt. Sed cùm huius radices nõ ſint veratro nigro ſimiles, neq; minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum ſententia improbanda videtur: præſertim quòd verã Baccharim eam eſſe cenſeamus, de qua ſuperius diſſeruimus. Non defuerunt etiam, qui crediderint, Baccharim Dioſcoridi accreuiſſe, caputq; hoc adulterinũ eſſe, eo fortaſſe argumento, quòd eam hactenus inuenire non potuerint. quorum ſuſpicionem augere potuit Galenus: quippe qui in ſimplicium cenſu de Bacchari quicquam, quod equidẽ legerim, memoriæ nõ prodiderit. Vnde ij in eam ſententiam deuenerunt, vt Baccharẽ eandem eſſe cum aſaro certò putarent. Verùm horum quoq; error iam omnibus euidentior factus eſt, quã vt hic à me explodi debeat. Neq; enim ea ſolùm ratione proditur, quòd pridem legitima Baccharis reperta ſit, ſed etiã quòd legitimũ hoc Dioſcoridis caput eſſe comprobet Oribaſius, in quo illud ex Dioſcoride trãſcriptum legitur. Quinetiã idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. VII. atq; ea ſcribit, quæ facilè, ſi cõferantur, Dioſcoridi accepta ferrentur: ſic enim inquit. Baccharis odorata eſt herba, odore cinnamomo proxima, coronaria, acris. Huius radicis decoctũ meatus obſtructos aperit, vrinam, & menſes citat. Folia ipſius, cùm ſint aſtringentia, fluxionibus opitulantur. Huic herbæ nomen Græcum eſt βάκχαρις, Latinum quoque Baccharis.

Leoniceni, & quorundã opinio reprobata.

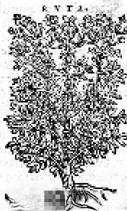
Baccharis vires ex Paulo.

Nomina.

RVTA. CAP. XLV.

Rvta montana, ſylueſtriſq;, ſatiua, & hortenſi acrior eſt, & in cibis damnata: ſatiua verò, quæ ſub ficu arbore

RVTA.

enaſcitur, magis in cibos admittitur. Vtraque vrit, calfacit, exulcerat, vrinã ciet, mẽſtrua pellit, aluum ſiſtit potu, cibóve. Lethalium medicamẽtorum antidotũ eſt, ſi ſemen ex vino acetabuli menſura ebibatur. Folia per ſe præſumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridiſq; ficis, inefficaces venenorum vires reddunt: contra ſerpentes ſimili modo ſumere conuenit. Genituram cibo, potúve extinguit: cum anetho ſicco decocta, tormina ſedat. Facit ad pectoris, laterumq; dolores, difficultatem ſpirandi, tuſſes, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumq; cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, vt antè dictum eſt. Itẽ ad inflationes coli, vuluæ, rectiq; inteſtini cũ oleo decocta, & infuſa. Fœminas vuluæ ſtrangulatu liberat, ſi à genitali ſedẽtenus cum melle ſubiiciatur. Feruefacta ex oleo, & pota, ventris tineas excutit: articulariis doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eiſdẽ in potu auxiliatur, decocta in vino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, cõditaq; cibo, viſus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum roſaceo, & aceto illita, auxiliatur: profluentem naribus ſanguinẽ ſiſtit trita, & indita. Teſtiũ inflammationibus cum laureis foliis impoſita, & eruptionibus papularum cum myrto, & cerato prodeſt: cum pipere autem, vino, & nitro affricta: albæ vitiligini medetur: cum eiſdem illita formicationes tollit, & verrucas, quæ thymi florem repræſentant. contra impetigines cum alumine, & melle vtiliſsimè

D

mè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignẽ sacrum, vlcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum aceto, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorũ, ceparúmque acrimoniã domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac vehementi inflammatione. oportet itaque eam vnctis antea manibus, & facie colligere. Tradunt succum gallinaceis pullis inspersum, feles arcere. Adiiciũt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, viperis scatet. Semen eius potum contra intestina vitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incontinentiã vrinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly vocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est viribus, quam hortensis, & validior. Syluestris, vtpote noxia, cibis abdicatur.

Ruta consideratio.

RVTA vtraque planta est vulgaris notitiæ, tam satiua inquam, quàm syluestris. Non tamen velim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo disserendum est, sed de ea tantùm, cuius meminit Dioscorides in præsenti capite, quámq; in eius calce satiuæ similem fecit: siquidem hæc ab illa plurimũ differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò vt qui circumstant montes, ea vbique scateant, præsertímque Seluatinus mons, qui eadem fermè vestitur. Facie hæc hortensi perquàm similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amariorique. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptiis prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, vt quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hic (vt equidem arbitror) in triplici versantur errore.

Monachorum hallucinatio.

Primùm quòd existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non dissidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androsæmum, & hypericum vnũ & idem esse, cùm tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quòd prodiderint, hanc syluestris Rutæ historiam bis à Dioscoride descriptam reperiri, magnámq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum iudicio scripsisse videntur Monachi, cùm non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, iisq; non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hîc ascititia, hyperici autem propria censentur, sed quod proximè sequitur, in quo alterius syluestis Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalam, alij verò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne vnà cæcutientes sæpe ducantur in varios errorum labyrinthos. Seritur Ruta (vt author est Plinius libro XIX. capite VIII.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & siccis, terráque maximè lateritia: cinere vult nutriri, hic & semini miscetur, vt careat erucis. Sub fici vmbra libentius acquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium venatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra venena pollere. Vtuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quòd contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis visa est (Flauo Iosepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitissimum Iudææ oppidũ. Is enim lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scriptũ reliquit. Erat autem in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis à nulla enim ficu vel celsitudine, vel magnitudine vincebatur. Ferebant autẽ eã ex Herodis temporibus perseuerasse: mansissetq; vlterius profectò, sed à Iudæis, qui locũ ceperunt, excisa est. Rutæ syluestris, & satiuæ meminit Galen. lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica verò ex tertio. Est autem non solùm gustu acri, sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atque incidere crassos, lentósque humores potest. Ob eandem vim & vrinas mouet. Quin & tenuium est partium, flatusque extinguit. Quare ad inflationes competit, ac veneris appetitum cohibet: digeritq;, atq; exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter desiccant. Porrò quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum vtique fuerit ruta syluestris. Πήγανον Græcis herba est, que Latinis, pariter

Rutæ vires ex Galeno.

Nomina.

pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, seu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hispanis, Arruda: Gallis, Rue.

RVTA SYLVESTRIS.

CAP. XLVI.

VOCANT etiámnum syluestrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab vna radice multos emittit cauliculos: foliis multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribúsque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulũ semen, sub rufum, gustu amarũ recluditur. cuius est vsus. Semẽ autumno maturescit. quod cũ melle, vino, croco, & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciẽ. Sunt qui eã harmalam vocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandã cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

Ruta syluestris alterius consideratio.

INVENIVNTVR ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad vnguem secutis, qui vel maximo librariorum lapsu, vel potius eorum temeritate, qui nimis scioli videri volunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis fronte scripta ostendũt, quæ doctissimorũ quorunq; consensu adiectitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò additiria lectione decepti quidã rerum, literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes syluestrem hanc Rutã ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehẽsus est, atque Dioscoridis lectio restituta à peritissimis viris, qui rei discrimen exactissimè nouerunt, & vetustissima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tali offenderunt. quemadmodum neq; id sese offert lectitandum in Oribasij codice manu scripto, herbarũ descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, vt nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hic perperàm repetita. Sed hæc iam missa faciamus, & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: vnam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram verò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam vocant. Hanc, vt ingenuè fatear, hactenus non vidi: non desunt tamẽ, qui eam demonstrare promittãt in Italia, ac etiã iam ostendatur (vt audio) in publico horto Patauij. Quod non equidẽ negauerim, tametsi fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicũt. Verùm enimuero grauissimo errore ducuntur seplasiarii, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotiis, aliisq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat, sed etiam venenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is, vbi in conficiendis fœtidis catapotiis, quid sit Harmel explanare cõtendit, ait Syluatici Pandectarum authoris testimonio, quòd quotiescunque reperitur Harmel cum aspiratione nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine verò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euidens, ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quam nudè scriptum Mauritanis perpetuò agrestem Rutam significat, vt Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, & facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Hármel scripserunt, Dioscoridi, & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Auicenna ipsius Harmel etiam meminit libro quarto sui Canonis, vbi viperarum morsus curationem tradens, sic inquit Ruta syluestris (& non est alharmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus viperarum. hæc ille. Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his verbis decipiatur, vt suis in Paradoxis Fuchsium, virum alioqui expertissimum, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, vt qui illum, vt puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodũ etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non eiusdem vtique generis est syluestris Ruta, de qua vnà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidã Harmalam, Mauritani verò Harmel, siue Alharmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantũ equidem reor, liquido patebit, Auicennam haudquaquam errasse, vt errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est alharmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus viperarum, iis verbis declarat se illam hic syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco disserit Dioscorides, quámque suæ Arabicæ familiæ authores Harmel, siue Alharmel vocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens. Et al-

Seplasiariorum graue error.

Fuch. lapsus, & Auicenna defensio.

harmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Alharmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa verba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse, sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetiisse calumnietur. Porrò non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem libro v. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse volunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat vrinam, & menses, & valet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorum incuria fuisse deprauatus. Neque difficilis lapsus fuit, quòd ij vocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, vt Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auerrois lectio, vt ne primum quidem attingat, cùm Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale venenum esse affirment. Quapropter quàm pessimè agatur ab iis, qui Cicutæ formidandũ semen iis compositis medicamentis addunt, quorum vsus est ad deiiciendos, incidendos, extenuandósque lentos humores, ij diiudicent, qui veritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt. Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly lib. v i i. simplicium medicamentorum, vbi de ea disserit his verbis. Moly, hoc quidam vocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partiũ, & calida tertio abscessu: vnde crassos humores secat, ac digerit, & vrinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine vllo errore seplasiarij alteram alterius loco subiicere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt. Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA cognominatur, quibusdam verò Galega dicitur, nostrates eam vulgò appellant Lauanese. Passim hæc in scrobium aggeribus, humentibúsque locis prouenit, fœno græco persimilis. Magnifaciunt ipsam nonnulli suis experimentis nixi non modò aduersus pestilentiam, & lethalia medicamenta, verùm etiam contra ferarum omnium,

Quorundam error & ocus Auerrois restitutus.

Rutæ syluestris alterius vires ex Ga.

Ruta capraria mentio, & vires.

quæ dentibus, aut aculeo venenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem vsum herbam vel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo vulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo vexatis. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, vt latius libro quarto suo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον Græcè, Ruta syluestris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta saluatica: Gallicè Rue sauuage.

Nomina.

MOLY. CAP. XLVII.

Moly folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulũ, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa. quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, si trita cum irino vnguento, in pesso subijciatur.

Moly, vt scriptum reliquit Theophrastus libro i x. cap. x v. de plantarum historia, apud Pheneum exit. atque apud Cyllenam esse (quem admodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra veneficia summa: non tamen effodi difficulter, vt ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius li. x x v. cap. i i i i. ita scribés. Laudissima herbarum est, Homero teste, quam vocari à diis putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contráque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigráque, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferríque Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem ibidem, sed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius sanè verbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossum & sibi allatum scribit, ab illo plurimùm dissidere, quod Homerus, & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly, cui Dioscoridis delineatio respondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neque ab aliis inibi repertum, aut aliunde aduectum scio. Ceterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno libro v i i. simplicium medicament.

Moly historia ex Theophra. & Plinio.

Moly vires ex Ga.

Myle

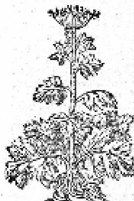
Myle vocatur, cùm inquit. Myles radix paruo bulbo ſimilis eſt, facultatis contrahentis. nam cũ farina ærina, (hoc eſt lolij) appoſita apertam vuluã ſanare ſcribit Dioſcorides. His verbis Galenus non ſolùm quidem Mylen ſuam Dioſcoridis Moly acceptam refert: ſed etiam nos commonet mendi cuiuſdam, quod hucuſque latuit in codicibus Græcis Dioſcoridis. Quippe quòd vbi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, quod eſt, cum irino vnguento, Galeni teſtimonio, legendum ſit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id eſt, cum farina loliacea. Et certè in id vitium facilè librarij quadam ſcripturarum vicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua vulgaris lectio deprauata manifeſtè deprehendetur. Nam ſi vnguentum irinum efficaciter aperit, non video quid Moly radix cum eo præſtare poſſit πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, hoc eſt, ad vuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quam ad aperiendas vuluas, vt verterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen ſecus facere non poterant, ſi vnguenti irini rationem habere volebant.

Dioſcoridis, locus caſtigat⁹.

Nomina. Id μῶλυ Græci dicunt, quod Latini item Moly.

PANACES HERACLEVM.

CAP. XLVIII.

PANACES nonnullis Heracleũ dicitur: ex quo opopanax colligi ſolet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ naſcitur: ibiq; compendij, & quæſtus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, ſtudioſè colitur. Foliis eſt aſperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulnea accedẽtibus, in ambitu quinquepartitò diuiſis: caule, vt ferulæ, altiſsimo, qui lanugine quadam incaneſcit, foliis etiam minutioribus obſitus: muſcariis, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & ſemine odorato, feruentéque. Radices habet multas ab origine vna, candidas, graueolentes, craſsi corticis, & ſubamari guſtus. Naſcitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur ſuccus inciſa radice, recenticaulium pullulatu. Ea candidum ſuccum emittit, qui ſiccatus in ſumma cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem ſuccum excipiunt, foliis excauato ſolo ſtratis, quæ ſiccata tolluntur. Simili modo caule meſsibus inciſo, profluentem ſuccum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, diſtentæque, ſiccæ, quæ cariẽ non ſentiant, aromaticæ, feruentes guſtu. Fructus ex media ferula cibo idoneus eſt: ſed ex agnatis ſtolonibus, ab vſu cibario abhorret. Maximè in hoc ſucci genere probatur, quàm amariſsimus, internè albus, aut ſubfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, ſtatim in aqua eliqueſcens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed ſynceri experimẽtum eſt, ſi digitis in aqua friatus reſoluatur, & lacteſcat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusq;, vulſis, ruptis, laterum dolori, torminibus, ſtillicidio vrinæ conuenit. Contra veſicæ ſcabiem ex aqua mulſa, aut vino bibitur: menſes trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ vuluam malè habent, duritiáſque, ex melle dilutus, diſcutit: iſchiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiſcetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cũ vua paſſa illitus ſubuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplaſtrum cõtra beſtiarum morſus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conciſſa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax eſt. nudata oſſa corpore operit, ſi trita cum melle illinatur. Semen cum abſinthio ſumptũ, menſes pellit: cùm ariſtolochia, prodeſt aduerſus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vuluæ ſtrangulatus in vino bibitur.

PANACES ASCLEPIVM.
CAP. XLIX.

PANACES Asclepij caulē à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatū: circa quē folia fundūtur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora, odorata: in cacumine vmbella, vbi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix parua est, & tenuis. Auxiliarem vim habent flores, & semina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

PANACES CHIRONIVM.
CAP. L.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium veneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

Panacis consideratio.

PANACES Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ viridariis, vbi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumq; cōmodum innumera plantarum genera suis in hortis, ac viridariis serunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum vocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetiis venalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non desit, etsi adulteratæ frequentior sit vsus apud eos, qui ex quauis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissimè aberrauit Mesues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius est, quàm vt à nobis ostendi debeat. Panaces Asclepium nuper vidimus, eiusq; effigiem hîc appinximus. Sed Chironiū non prouenit, quod sciam, in Italia. Quanquam non desunt, qui pro Chironio panace ostendant plantā, quę folium habet oblongum, hyssopi ferè modo: florem pentaphylli, sed maiorem, aureo tamē colore: surculos numerosos, tenues, lignososq; : radicem item lignosam, rufescentem, gustu adstringentem. Verū quòd Dioscorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco similia, & radicē gustu acrē, non video quomodo ingenuè possim eorum sententiæ subscribere. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironiū à Chirone, & Heracleū ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; est appellatū, cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ vtuntur. Semen enim, ac radix, etsi in pluribus valeant affectibus, ad nos tamen, quod viderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cū denudata ossa carne explere volunt, radicū segmenta, quæ lacrymæ compacta reperiūtur, quæquæ illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc vsum in puluerem redigunt. Panacis vires describit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, his verbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit vocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longè est ad plurimos vsus aptissimus, vtpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponátque ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando verò secūdi. Cortex radicis exiccatoriū simul, & excalfactorium est medicamentū: sed minus quàm succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatē. Quare eo quoq; vtimur & ad ossa denudata, & ad vlcera maligna, & cōtumacia. Sufficienter enim talia carnem progereant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, velut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodū. Cęterùm nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc vocitent. Panaces autem Asclepiū minus est calidū suprà dicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad vlcera, phymata, & phagedænas vtuntur. Panaces verò Chironiū & ipsum similem prædicto facultatem possidet. hæc Galenus. Porrò deiicit Panacis lacryma (vt author est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimq; ab articulorū compaginibus, lentam, crassam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cùm frigidis torquentur morbis. πάνακες ἡράκλειον sic Græcis, vt etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steusir, Ieusir, siue Giausir: Italis, Panace Heracleo. Huius gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis itē Opopanax: Italis, Opoponaco: Hispanis, Opoponaque.

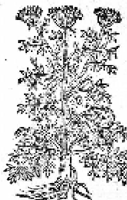
Mesues lapsus.

Panacis vires ex Galeno, et Mesue.

Nomina.

naque. πάναχες verò ἀσκλήπιον sic Græcè vocatur, vt Latinè similiter Panaces Asclepium: Arabicè, Panax Aschilibet: Italicè, Panace Asclepio. πάναχες denique χειρώνιον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur: Mauritanis Panax caromon: Italis, Panace Chironio.

LIGVSTICVM. CAP. LI.

LIGVSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces vocant plurimum in Liguria nascitur, in monte Apennino Alpibuscó termino: vnde nomen traxit. Panaces incolæ non abre appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & viribus eisdē præditum. Gignitur in altissimis, asperisque montibus, ac vmbrosis, maximè iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia ferulæ Campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximum, gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis, seminisq; vis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: itē ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: vrinas, & menses potu trahit. Eosdē præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamētis decoquētibus admiscetur. ori perquàm vtile: quare pro pipere vtūtur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodā simili: quod facilè gustu discernitur: amarum enim est. Alij semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo vitiant.

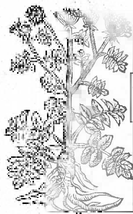
In Ligustico quorundam error. PALLVNTVR apertè, vt mea quidem fert opinio, qui herbam vulgò hodie Leuisticum nominatam, quam legitimum hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hìc à Dioscoride repræsentatū, quod Galenus vnius literæ mutatione Libysticum appellauit. Siquidē hoc caule assurgit tenui, & foliis ferulæ Campanæ similibus. Illud verò caulē profert altū, crassum, concauum, & geniculatū: folia apij palustris æmula, maiora tamen, ac etiā crassiora. Cæterùm quanuis legitimū, ac verum Ligusticum in Liguria, cuius Genua metropolis est, vnde etiam nomē inuenit, frequentissimum proueniat, sitq; inibi adeò vulgaris notitiæ, vt eius semine passim vtātur incolæ in ciborum condimentis, non ob id tamē per cætera Italiæ loca hactenus, quod sciā deferri cœpit. Nascitur in Ananiensibus montibus, quin & in Goritiēsibus. Venetiis etiā videri potest in horto Maphei medici clarissimi. Galenus de Libystico differens li. VII. simp. medic. sic breuiter inquit. Libystici radix, & semē ex genere excalfacientiū sunt, adeò vt menses cieāt, & vrinas prouocent, flatusq; discutiant. *Libystici vires ex Galeno.* Quod Græci λιγυστικόν, Latini similiter Ligusticum, & Libysticum dicunt: Itali, Ligustico. *Nomina.*

PASTINACA. CAP. LII.

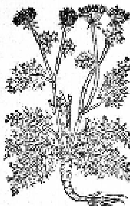
PASTINACA syluestris folia gingidij habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: vmbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceū: radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta māditur: Semen potum, vel impositū, menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subiit: serpentium morsibus, ictibúsque prodest: præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix vrinam pellit, venerem stimulat, partus apposita eiicit. Folia trita, & cū melle imposita, phagedænas vlcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

VVLGARES admodum sunt in Italia tam satiuæ, quàm syluestris Pastinacæ radices, vt quę passim quadragesimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum vsum recipiantur. *Pastinaca considerat.* Cęterū quoniam fortassis in Gallia non seruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putauit. Carotas nobis vulgò vocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme vsurpamus in acetariis, satiuas esse Pastinacas. Vt hinc maximè admirari subeat Ruelliū, virum alioqui doctissimum. *Ruellij erratum.* Siquidē hactenus neminem inueni è rei

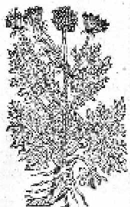
PASTINACA SATIVA.

PASTINACA SYLVESTRIS.

CAROTAE.

herbariæ scriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rufa, vt sanguineo succo madeat, qualis Carotę dictę inesse deprehēditur. Satiua in Italia frequētissima seritur in hortis. Erratica verò nunquam in cāpis ac incultis sua sponte nascitur. Vtraque albicanti bus constat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur & ita sæpe, vbi desunt pisces, eorum vicem supplent: licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicandæ: venerem enim nō obscurè stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis vmbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus, vt paulò inferius suo loco dicetur, vbi eius tres species à Dioscoride redduntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à syluestri Pastinaca parum, vel potius nihil viribus differat, ob idq; alterum alterius vice in medicinæ vsu capi possit, non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam. Pastinacæ meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic in-

Pastinacæ vires ex Galeno.

quiens. Pastinaca satiua imbecillior: agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè semen, ac radix. Habet porrò etiam abstersorii in se quippiam. quamobrem vlcera phagedænica quidam foliis eius viridibus cum melle, quò pura reddāt, illinunt. Planta, quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Pastinaca vocatur: Arabice, Iezar, Gezar, seu Giezar: Germanicè, Pasteney, & Pastinachen: Hispanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Pastenades.

Nomina.

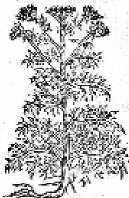
SESELI. CAP. LIII.

SESELI Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem vegetiorē: vmbellam anethi, in qua semen oblongum angulosum, degustanti statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi vim habent. Potu stranguriæ, & orthopnœæ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibúsque prosunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim veterē sanant. Semen cum vino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus vtile. cōtra perfrictiones in itineribus, cū pipere, & vino bibitur. Capris, cæterisq; pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Aethiopicum seseli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita extensis: ramis sesquipedalibus: capitulo anethi: semine in tritici morē denso, nigro, amaro, Massiliensi

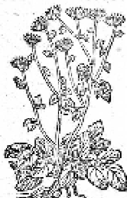
odora

odoratiore, & acriore, multum suaui. Peloponnense folia habet cicutæ, latiora, & crassiora: caulem supra Massiliensis magnitudinem*, ferulaceum: & latam in cacumine vmbellam, in qua semen latius, odoratum, & carnosius pẽdet. Eisdem viribus prædituni est. Nascitur in asperis, riguis, & collibus. inuenitur etiámnum in insulis.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM.

CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

SESELI PELOPONENSE.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticũ seseli vocant, iuxta Ciliciam in Amano monte nascitur, herbula surculosa, semine duplici, rotundo, scutulorum effigie, odorato, subacri. Contra vrinæ difficultatẽ bibitur: potu cit menses. Succo seminis, caulisque virentis, ternis obolis ex passo decem diebus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

Seselis cõsideratio. SESELI Arabibus Sisileos dicitur. Officinæ verò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Massiliensein omnibus ferè Tridentinis montibus legitur, Sed maximè animaduertendum est, quòd quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopoliis, verum sit reperire Seseli, in quàmplurimis tamen quoddam semen Seselis vicem explens venditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tãtùm sit præditum, & olfactui cimicum fætorem repræsentet. Porrò Seseli Aethiopicum, ac Peloponense, quæ prius in Italia non videram, hoc anno à me, vt spero, reperta sunt. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natum esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium viridario allatum, terræ commisissem. Verùm cùm postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dissidere cognoui. Seselis monstratio prima assignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. IX. cap. V. de historia animaliũ, ceruas statim à partu Seselim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire. Seseli omne genus in vniuersum memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simp. med. vbi ita scribit. Seseli & radix, atq; etiam semen vsq; adeò excalfacit, vt admodum vrinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, vt & comitiali morbo, & orthopnœæ competat. *Seselis vires ex Galeno.* Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis, vt etiam Italis Seseli nuncupatur: Arabibus, Sisalios: Barbaris, Sisileos: Garmanis, Steinbrech: Gallis, Ser montain. *Nomina.*

SISON. CAP. LV.

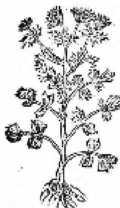
SISON exiguum semen est, in Syria natum, apio simile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Cõtra lienis vitia bibitur: vrinæ difficultatẽ potu emendat, remoratos mẽses citat. Eo incondimẽtis, cũ cucurbita, & aceto indigenæ vtũtur. In cacumine granula multa gerit.

Sison semen incognitum.

SISON, vt hîc Dioscorides testatum reliquit, semen est in Syria proueniens, nobisque incognitum: quandoquidẽ plantam, quæ illud profert, apud vllum authorem suis notis describtam nõ inuenio: nec semen ipsum, quod equidem sciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, vbi eius notitia, & seminis vsus. Nam prætterquàm quòd difficile sit, etiam periculosum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre sententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quòd Latinè quoque Sison.

Nomina.

ANISVM. CAP. LVI.

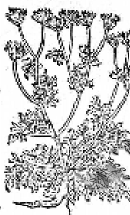
ANISVM in summa excalfacit, exiccat. oris halitum iucundiorẽ facit, doloris leuamentum præstat. Vrinam ciet, discutiẽdi vim habet, hydropicis potum sitim extinguit. Animaliũ venenis aduersatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia sistit: lac ad mammas elicit: venerem stimulat: dolores capitis leuat, suffitum naribus, cum rosaceo tritum, instillatúmque fractis auribus medetur. Melius semper recens, plenum, non furfurosum, odore præstans. Inter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aegyptium.

Anisi consideratio et vires ex Galeno.

ANISVM vulgaris omnibus ferè notitiæ planta est, nihilq; secius vulgò eius semen notũ. Quamobrem longiori sermone eius historiam prosequi non operæ pretium duximus. Cæterùm vt nostrum sequamur institutũ, non sunt à nobis silentio prætereunda, quæ de eius viribus scriptis tradidit Galenus lib. VI. simp. med. vbi sic inquit. Anisi semẽ maximè vtile est, acre, subamarum, vt propè ad vrentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo. Proinde & vrinam ciet, & digerit, atque etiam ventris inflationes sedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Anisum appellatur: Mauritanis, Aneisum, seu Anexisium: Italis, Aniso: Germanis, Anisz, & Enisz: Hispanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.

Nomina.

CARVM. CAP. LVII.

CARVM, semen est vulgaris notitiæ. Excalfacit: vrinã concitat, stomacho vtile, os cõmendat concoctionem adiuuat. Vtiliter miscetur antidotis, & oxyporis. anisi vicem præbet. Radix cocta, pastinacæ modo, mãditur.

Cari consideratio.

CARVM officinis vulgò Carui dicitur. semen omnibus notissimum. Planta nascitur in pratis, & collibus. Semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; cõdimentis indunt, quemadmodum nos anisum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguẽdi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carum semen esse rubentis illius radicis, quæ vulgò Carota vocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, vt tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adscribi possit. Quod tamen de Caro testatur Galenus lib. VII. simp. medic. sic scribens. Cari semen excalfacit, & exiccat tertio quodãmodo ordinè, moderatè acrem qualitatem possidens. Itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, non semen tantùm, sed & planta. Cuius nomen Græcum est κάρος: Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, Karauia, seu Karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich, & & Kim: Hispanicum, Alcarauea: Gallicum, Carui.

Monachorũ error.

Cari vires ex Gal.

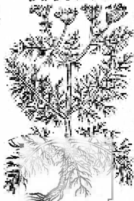
Nomina.

ANETHVM. CAP. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, seminisq; decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina sedat: aluum, vomitionésque sistit: vrinas ciet, singultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, assiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad desessiones vtile. Condylomata illitus seminis cremati cinis tollit.

Anethi cõsideratio, & Vires ex Gale.

ANETHVM.

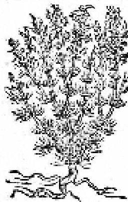
ANETHVM hortis omnibus frequentissimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, vt sępius colligentes fallat, nisi gustum consulant. Cæterùm Anethum, vt author est Galenus libro VI. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, vt habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium verò ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis. Itaque meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit temperies pus mouentibus, & concoquentibus vocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerendi facultate præditum. Vstũ autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea vlceribus nimis humidis, mollibúsque prodest, potissimùm, iis, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm viride humidius est, & minus calidum: itaque magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digeric. Idcirco mihi videntur veteres in conuiuiis vsi esse coronis ex eo concinnatis. Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, siue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut: Hispanis, Eneldo: Gallis, Anet.

Nomina.

CVMINVM SATIVVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

CVMINVM SATIVVM.

CAPVT LIX.

CVMINVM satiuum ori gratum est, sed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia, & Terentia, & plerisque aliis tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat. ad tormina, inflationésque conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in vino. testium collectionibus auxiliatur, inpositum cum vua passa, aut lolij farina, ceratóve: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, sanguinis profluuia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

CVMINVM SYLVESTRE.

CAPVT LX.

SYLVESTRE Cuminum, plurimum, efficaciúsque in Lycia, & Galatia Asiæ, atque Carthagine Hispaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis foliis, tenuibus, veluti serratis, & gingidij diuisura. In cacumine capitula quina, aut sena habet, mollia, rotunda: in quibus est semen acerosum, gustu satiuo acriore. nascitur in collibus. Bibitur semen

ex aqua

ex aqua, aduersus tormina, inflationésque: item contra venenatas bestias ex vino. Singultus ex aceto sedat: stomacho vtile, quem humor vexat. Sugillata tollit, si manducatum cum melle, & vua passa illinatur: testium inflammationibus, adiectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud syluestris Cumini genus, satiuo non dissimile, quod à singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentiũ morsibus præsidio est. Calculosis, & iis, qui vrinæ stillicidio vexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. sed apij semen feruefactum postea bibendum est.

Cumini cõsideratio.

SATIVVM Cuminum omnibus notum est. Sed an syluestre, idque præsertim, quod primo generi à Dioscoride assignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non ausim: quòd nec illud viderim, aut repererim vnquam, neq; præterea ab aliis repertum, vel ex Lycia, Galatia, & Hispania allatum audiuerim. Quod verò secundo ascribitur generi, si in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Gesnero, viris doctissimis, eam plantam esse putauerim, quam Germani vulgò Rittersporn, hoc est, Equitis calcar, & Consolidam regalem vocant. Quandoquidem planta hæc nascitur in segetibus. Caulem profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, syluestris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ violæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ veterum calcaris formam exprimere videntur: vnde & illi nomen à Germanis inditũ. Semen fert melanthio simile, in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, vix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam vocant, primum syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore versantur. Nàm, vt vnusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiariis vocata, nil aliud vnquã fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multa? nónne hoc idem in papauerũ semine quotidie comperimus? in quibus tamen varius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & aliis pluribus plantis: quarum semina etsi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, vt in huiusce syluestris Cumini historia patres illi, & qui eos sequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis syluestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundis acerosum gignitur, fortasse (vt opinor) vulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractúque contumax, quod in pimpinella vulgò vocata nõ visitur. Satiuũ foliis ferè fœniculũ repræsentat: vnico exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in vmbella, veluti fœniculum, in qua copiosum profert semen: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quàobrem frequentissimum in maritimis nascitur.

Monachorũ error.

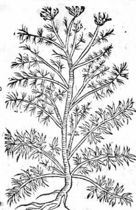
Cumini vires ex Galeno.

Cymini vires scriptas reliquit Galenus li. VII. simp. med. sic inquiens. Cymini semine potissimùm vtimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum vnumquodque, tum vrinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium.

Nomina.

κύμινον ἥμερον quod Græcis, Cyminum & Cuminum satiuum Latinis dicitur: Italis, Cumino domestico: Arabibus, Camum, seu Kemum: Germanis, Kimmel: Hispanis, Comino: Gallis, Cumin. Quod verò Græci κύμινον ἄγριον, Latini Cuminum syuestre nominant: Itali, Cimino saluatico.

AMMI. CAP. LXI.

AMMI Aethiopicum cuminũ appellant. Plerique hoc natura diuersum esse ab illo existimãt. Vulgò notum est, semen exile, multò minus cumino, origanum resipiens. Eligendum est purũ, minimè furfurosum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, vrinæ difficultatem, serpentium ictus, cum vino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria vocant, vt inde exortis vrinæ difficultatibus resistat. Sugillata cũ melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua passa, aut resina, vuluas purgat.

QVAN-

Ammios consideratio. QVANQVAM varia, ac diuersa semina viderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur, nullum tamen ex iis hactenus mihi sese obtulit, quod animũ ad credendum alliceret, verũ Ammi ex Alexãdria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeóque vulgaris petroselini semen æmulatur, vt visu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum cõsulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamen referre verum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen cõtrarium sensisse videtur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus, lib. xx. cap. xv. cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci vocant Ammi. Quidam verò Aethiopicum Cuminum id esse existimat. Hippocrates regium appellat, videlicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniã sit exilius, & candidius. Similis autem & huic vsus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus verum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu versatus, ex Patauio, vbi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verùm enimuero huic fanè illud non adstipulari certum est, quo magno, vt arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se vsos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, vtpote qui suũ Ammi nullo origani sapore commendari fateantur.

Rullij lapsus.

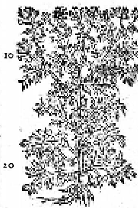
Monachorũ error.

Ammios vires ex Galeno. Herbę, quam vocant Ammi, semen, vt Galenus testatum reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, maximè est vtile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumque partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat, & vrinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi vocatur: Arabicè, Nanocahch, Anazuẽ, Nanachua, seu Nanachue. Italicè, Ammi, vt etiam Hispanicè: Germanicè, Amey.

Nomina.

CORIANDRVM. CAP. LXII.

CORIANDRVM, aut coriannũ vulgaris est notitiæ: vim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum panæ, aut polenta, ignibus sacris, & vlceribus, quæ serpũt, medetur. Epinyctidas cum melle, vel vua passa, testium inflammationes: carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & geniturã adauget: largiùs tamen sumptũ, mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore vsu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáve argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflãmationes emendat.

CORIANDRVM omnibus notissimum est. In cuius facultate indaganda Galenus productus est, vt longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam libro VII. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut vtcunque vocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant, at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperàm. Siquidem ex contrariis facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus variè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusque particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei vnius duntaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed fortè nihil obstabit: imò, si verum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hic repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, sicut fanè hac quoq; tẽpestate non paucos inuenias medicos vel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidáque reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamenta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam

Coriãdri facultas ex Gal.

naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiamnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia verò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam vocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neque quæ facultate sunt frigida, neq; quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est, sed velut si vel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quauis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidam affectum existimabis, & quæ digerant excalfaciantque medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam recciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, vt talis affectio etiam erysipelas vocetur: sed eam etiam calidam dicere, vbi iam refrigerata est, id verò neuticam conceden dum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriãdrum, quod vt ipse inquit, cum pane aut polẽta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod vtique inflammatum est, & flauum, haud vnquam sanare poterit cum pane coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus voluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusque medicamenti facultatem explorandum censuimus, quàm maximè fieri posset, simplissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici neque quòd vel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neque quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius verò is, qui vocatur ab omnibus nobis vsitatè, vt à veteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, vt sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam vbi neutrum vincat, sed ad vnguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud scirrhodes, vt compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cum alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltẽ eorũ meminisse necesse est, quòd exactum erysipelas haud vnquam ab antè dicto cataplasmate curari posit. Voco autem exactũ, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione absit Coriãdrũ, vel ex ijs, quę ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissol uit. Quòd verò nullum refrigerantiũ medicamentorum idoneum sit dissoluẽdis strumis, vel ipsum Dioscoridem non dubitaturũ arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamẽta strumas sanare potentia, quę omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissẽtiens. Porrò verò ac in re Galeno maxime refragatur Auicẽna, qui in ipsum apertè inuehitur lib. II. cap. CXLIIII. sic inquiens. Scripsit Galenus Coriandrũ esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cęteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, vt ego coniicio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absque dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate velociter in aurã euanescat. Quapropter dixit Humaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorũ nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & vsque ad principium secundi, & siccum in secundo. quãquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo vergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quę dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disper ditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, vt in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quonam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit, frigida substantia exterius relicta. Sed cum bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, vt sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac veritatis habere videatur, tamẽ cùm omnibus compertum putem, Galeno neminẽ adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim sapo ris gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim denique ex longa experientia profundissimæ philosophię cõiuncta, operępretiũ est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriãdrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simpliciũ volumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm quòd in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum

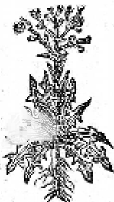
Coriandri facultas ex Auicẽna.

Brasauoli error.

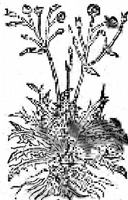
Coriandri seminis vsus.

drum ſumptum mentem nō ſine periculo commouere, quódque alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderunt, eiuſdem ſuccum potum interimere, ideo factum eſt, vt multi, quorum ego ſententiam ante hac ſecutus ſum, coriandri vſum prorſus damnauerint. Sed id nunc certè mihi videtur iniuſtè factum, ſiquidem Coriandrum mentem non commouet, niſi largius & immoderatè ſumatur. Quid queſo mirum erit de coriandro copioſius ſumpto, ſi vinū etiā cuius tamē eſt vſus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, ſtrangulatus, & mortem denique inferat? quod ſi moderatè bibatur, præter alias vtilitates, quas humano corpori præbet, ventriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementoſa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, ſpiritus claros reddit & viuificat. Quare non equidem video, quid obſtet, quò minus ſimili ratione credamus, tantum abeſſe, vt Coriandri ſemē noceat, vt etiam maximè proſit, ſi tamen parcè & modicè ſumatur. Quippe ab eius vſu moderato non abhorruiſſe Galenum puto: nam libro VIII. capite IIII. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij menſura exhibendum eſſe. Galeno autem apertiſſimè adſtipulatur è recencioribus Græcis Symeon Sethi, vtpote qui in coriandri mentione ſcribat, id ſtomacho bonum eſſe, & eundem corroborare: cibum in ventriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorem hunc de temperato coriandri vſu tradidiſſe, nulli dubium eſt. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non ſit admittenda, ſed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri vſum omnino fugiendum eſſe cenſent. nos enim iam non omnem eius vſum, ſed immoderatum tantùm, vt nocuum, vitandum eſſe exiſtimamus. Id Græcis κόριον, & κορίαννον appellatur: Latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzbara, ſeu Kuzibara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hiſpanis, Culantro, & Ciliandro, Gallis, Coriandre. *Nomina.*

HIERACIVM MAIVS.

HIERACIVM MINVS.

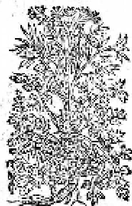
HIERACIVM. CAP. LXIII.

HIERACIVM magnum caulem emittit aſperum, ſubrubrum, ſpinoſum, cauum: folia ex interuallis rariuſculè diuiſa, ſimilia ſoncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè ſubſtringendi: vnde illitum, ſtomacho æſtuanti, inflammationibúſque prodeſt. Succus eroſionem ſtomachi ſorbitione mitigat. Herba cum radice illita, vibratis à ſcorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuiſa in ambitu: cauliculos teneros, virentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim ſuam ad eadem, ad quæ ſuperior impendit.

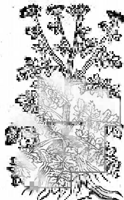
HIERACIVM tam maius, quàm minus frequentiſſimum vbique in Italia naſcitur, ſoncho non admodum diſſimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem feciſſe, nec etiam Paulum, in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius libro XX. capite VII. inter lactucarum agreſtium genera, ſic inquiēs. Sunt, qui herbam Hieraciam vocent, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoq; oculos tingēdo, obſcuritatem cùm ſenſere, diſcutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoque papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Cōditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorū vitia cum *Hieracij conſideratio, & vires ex Pli.*

cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionésque omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia tosta, thyrsiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionũ ictus. Verùm cótra phalangia commisto vino ex aceto. Aliis quoque venenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut iis quæ vesicæ nocent: item psimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle, atque aceto ad detrahenda vitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho vini dare iubet. Peculiares earum vires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, venerémque inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc non paucæ restant, quoniam inflationes discutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipsæ nequaquam faciunt. Nec vlla res in cibis auiditatem incitat, inhibétque: eadem in causa alterutrinque modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt, modicæ sistunt, lentitiam pituitæ digerunt, atque, vt aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi dissoluti vtilissimè adiuuantur, in eo vsu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si crassior pituita sit, scillite, aut vino absinthite: si & tussis sentiatur, hyssopite admisto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copiosiores, & ad vesicæ vitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoque prosunt recentibus, prius quàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coërcent, initio cum aphronitro. mox in vino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex vino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod vtilissimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte indundunt. Deferuefacti ij caules & stomacho vtilissimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieraciis, quàm syluestribus Lactucis vires contribuit. Quod Græci ἱεράκιον, Latini similiter Hieracium vocant: Itali, Hieracio: Galli Herbe d'Esperuier, vel, Cicorée iaune. *Nomina.*

APIVM HORTENSE.

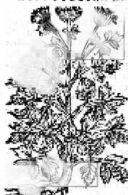
APIVM PALVSTRE.

APIVM. CAP. LXIIII.

HORTENSIS Apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet: mammarum duritiam ex lacte cóncreto cótractam, reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, venenorum noxæ resistit, cùm vomitiones excitet: aluum cohibet. Semen vehementius vrinam pellit: contra serpentium venena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamẽtis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoque, ac tussis remediis. Eleoselinum in humidis nascitur, satiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen te-

HIPPOSELINVM.

nuiora: semine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Nascitur in petrosis, & montibus. Vrinam ciet, semine, ac radice in vino potis: menses trahit. antidotis, necnon medicamentis vrinam cientibus, & excalfactoriis, inseritur. Nec hallucinari nos oportet, existimantes oreoselinum esse, quod in saxis prouenit: aliud enim est petroselinum. Petroselinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, semine ammij, odoratiore, sapore acri, aroma olente. Vrinã cit, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renum, & vesicæ doloribus, in potu subuenit. Admiscetur antidotis vrinã cientibus. Hipposelinum Latini olusatrũ appellant, aliqui smyrnion, quanuis aliud sit, quod propriè smyrnion dicitur, vt paulò pòst referemus. Est autem maius, & satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente veluti lineas: foliis latioribus, in puniceum vergentibus: coma rorismarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In vmbrosis, & palustribus enascitur. olerum generis, vt apium. Radix cruda, coctáve estur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudáque muria condiuntur. Vim hanc habet, vt poto semine ex mulsò vino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus.

Apij hortensis consideratio.

PVTANT dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, iiq; præsertim, qui diu versati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studij impenderunt, vt hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos satiuum fuisse Apium, quàm vulgare nostrum Petroselinum, hodie hortis omnibus frequentissimum. Quorum equidem sententiam nunquam ausim improbare: cùm nostrum hoc notis omnibus sit præditum, quibus constare Apium veteres tradidere. Plinius siquidem lib. XX. capite XI. naturalis historiæ ita scribit. Apio gratia vulgò est: nanq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiámnum confirmare videtur Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiarissimum est, & ori, stomachóque gratissimum. Quæ sanè omnia in vulgari nostro Petroselino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiarissimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quanuis id varios nostrarũ mensarum cibos frequentissimè commendet, scripsere tamẽ tum Chrysippus, tum etiam Dionysius (vt Plinius author est) Apium ad cibos nõ admittendum, imò omnino nefas: nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; visus claritati inimicum. Caule fœminæ vermiculos gigni. Ideóq; eos, qui ederint, sterilescere mares, fœminasq;. In puerperiis verò ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt. Innocentiorem tamen esse marem. Eáque causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, si recentiores quoque Apio comitialibus interdixerunt.

Eleoselini consideratio.

Cùm igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet vulgare Petroselinum legitimum esse Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus satiui Apij vicem explet, nil aliud esse, quàm Paludapiũ, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi vocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur. caule, & foliis satiuo maioribus, rarioribúsque. Eáque propter Theophrastus libro VII. capite VI. de plantarum historia, de eo differit his verbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est, odore, sapore, figuráque. Hinc itaque fit, vt Ruellio minimè adstipulandum censeam, qui plantam nobis Italis Macerone vulgò appellatam, Paludapium esse putat. Quippe (vt paulò pòst, atque etiam in proxima Smyrnij commentatione dicetur) non parua sanè inter vocatum Maceronem, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differentia.

Ruellij opinio, non accepta.

Oreoselini consideratio.

Apij porrò in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride redditur foliorum

delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, vt fermè suspicor. Verùm Theophrastus, & Plinius Oreoselinum descripserunt foliis cicutæ, radice tenui, & semine vnus, alter verò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum est, vt nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco deprauatum esse, & quòd vbi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ hoc est, capitula habet papaueri similia In quam opinionem hos facilè potuit adduxisse vulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (vt modò dixi) Dioscoridis lectionem viciatam putauerim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasij codex, in quo nõ μηκωνείῳ, sed κωνείῳ legitur. Præterea ipse sæpenumero vidi Apium in montibus nascens, quòd à Theophrasti, & Plinij pictura nullis prorsus notis dissidet. Prouenit enim foliis cicutæ, radice tenui, & semine in vmbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximé adstipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est foliis consurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in vmbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso. Sed an legitimum Petroselinum Macedonicum vocatum, in Italia proueniat, non equidem asserere ausim, etsi Monachi illi, qui in Mesuem scripsere, se in Romanis quibusdam montibus illud adinuenisse testentur. quod tamen (si vera referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit. Quod verò Hipposelinum vocatur, nil certè aliud esse opinor, quàm quod nonnulli hodie Leusticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò vt meritò Hipposelinum dicatur. Id sane notis omnibus refert Hipposelinum: licet Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem vulgò vocatam falsò Hipposelinum existimet, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris verò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis supérque comprobatur, præsertim cùm hæc coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinũ foliis paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra: nigróque etiam semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo coniici potest, quòd Dioscorides, itémque Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus verbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent. Theophrastum quoque ab illis comprehensum fuisse. Cæterùm hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leusticũ vulgò vocatum, Smyrnij loco in suis clarissimis de stirpium historia commentariis depinxerit. Idem præterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primũ rectè scribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortensi vtuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre, tamen postea perperàm (meo quidem iudicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasiis apij semen vocari, atque in eius locum vsurpari. Etenim eleoselini semine, non petroselini, quod nobis hactenus desiderari existimo, apij seminis loco vtuntur omnes ferè pharmacopœi, idq; etiam apii semen nuncupant. Apij meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamen. sic inquiens. Apium vsque adeò calidum est, vt & vrinas, & menses cieat. Flatus quoque discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis vis est: verùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum valentius. Eodem quoque libro superius tamen, de Petroselino disseruit his verbis. Petroselini semen maximè vsui est, cùm tota etiam herba vnà cum radice similem, sed imbecilliorem, facultatem sortiatur. Est autem vt gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum, vnà cum incidendi effectu. Hinc menses, & vrinas largè prouocat. Flatus quoque discutit. Fuerit itaque & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius disserens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaque Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucũ & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idé in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & vino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, vt mel Atticum, vinum Falernum, sic petroselinum Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atq; vt mel ex insulis Athenas affer

Petroselinum.

Hipposelini consideratio.

Marcelli, & Brasa. lapsus.

Fuchsij error.

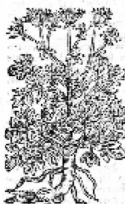
Apij generum vires ex Gal.

affertur, ſic petroſelinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq́; & propè totum in Theſſalonicā: inde verò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in vino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia vina in Falerni ſpecie à vini magiſtris concinnantur, quæ perinde atque Falernina, in omnes prouincias Romano imperio ſubiectas importantur. Tibi verò ſi petroſelinum Eſtreaticum quandoque deerit, ne peiorem exiſtimes theriacam futuram, ſi alium impoſueris. Non enim ſi mortiferis venenis, ſi venenatorum morſibus aliud ab Eſtreatico petroſelinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, vt torminibus, ventriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus aliis, ſegnius opitulatur, quos in primis ſanare theriaca non promittit. Ad hæc Eſtreaticum petroſelinū theriacam planè amariorem facit, præſertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab aliis petroſelinis, quòd vt acerrimum, ita quoq; amariſſimū eſt. σέλινον κηπαῖον

Nomina. id Græci, quod Latini Apium hortenſe, nominant: Mauritani, Charſs, Carſi, ſeu Chares: Itali, Apio domeſtico, & Petroſello: Germani, Peterſilien, & Peterlin: Hiſpani, Perexil: Galli, Perſil de iardin. Id verò ἑλειοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium paluſtre, & Paludapium: Mauritani, Aſalis: Itali, Apio paluſtre: Germani, Epſſich, & Eppich, Hiſpani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Perſil de Ieau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini vocant: Mauritani, Acraſelinum: Itali, Apio montano: Hiſpani, perexil monteſino: Galli, Perſil des montaignes. πετροσέλινον deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroſelinū, & Italis, Petroſelino. Poſtremo ἱπποσέλινον id Græcè vocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè, Hipposelino: Germanicè, Liebſtockel: Gallice, Ache, & Ache large.

SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMYRNION, quod in Cilicia petroſelinum vocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & ſtolones multos: folia latiora, ſuppinguia, ad terram infracta, robuſta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum langueſcente: capitibus caulium orbicularis, vt anethi: ſemine braſſicæ, rotūdo, nigro, acri myrrhæ ſapore, ita vt alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, guſtu acri, fauces mordet, ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus viridis, aut ſubalbidus. Naſcitur in ſa-

xoſis, & collibus, atque ſqualidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & ſeminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obſonia vtuntur: aluum ſiſtunt. Rādicem cōtra ſerpentium ictus bibere conuenit: tuſſes, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiáſque diſcutit: vulnera ad cicatricem perducit. partus abortu vitiat, ſi feruefacta ſubiiciatur. Semen lienis, renum, & veſicæ vitiis prodeſt: menſes, & ſecundas pellit. commodè datur iſchiadicis in vino: inflationes ſtomachi lenit: ſudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

SISMYRNII ſingulæ notæ, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur rectè, diligēterq́; expendantur, facilè quidem perſpici poterit, Smyrniū ei herbæ ſimillimum eſſe, quæ à noſtris in Hetruria vulgò vocatur Macerone. Siquidem hanc naſci clarum eſt caule apij, ſtolonibus multis referto: foliis latioribus, ſuppinguibus, robuſtis, ad terram verſis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum langueſcente. Præterea in caulium cacuminibus vmbellā gerit anethi modo: ſemine braſſicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referēte. Radice deniq; nititur odorata, acri, ſuccoſa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore verò parte ex albo vireſcit. Quas quidem notas ferè omnes conſtat Smyrnio Dioſcoridem reddidiſſe. Verùm quiſpiam, cui fortè hæc noſtra ſententia minus arrideat, obtrudet nobis ſemen, vt quod Maceroni noſtro non inſit rotundum, braſſicæ modo. Huic illud reſponſum volumus, quòd cùm cæteræ in vniuerſum notæ illi reſpondeant, facilè in ſeminis delineatione mendum ſubeſſe poteſt. Vel quòd nō in rotunditate, ſed in alio vni cū altero ſemine intercedat ſimilitudo. Porrò *Smyrnij conſideratio.*

quamuis memoriæ nõ prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnium seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quòd sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis, Plinij tamen ætate passim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat lib. XIX. cap. vltimo, vbi Smyrnium inter hortensia referens, inquit. Et Smyrnium olus iisdem locis seritur, myrrhamq; radice resipit. Idem quoq; testatur Galenus, quòd ipsum inter olera cõnumeret libro II. de aliment. facultatibus, & de eo scribat in hunc modum. Smyrnium non est insuaue. Ideoq; Romæ plurimum venit. Multò autem acrius est, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius vrinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sison: & mulieribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neque tum apium habet. Postea verò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue vinum, siue acetum velit adiicere. Nonnulli cũ aceto, & garo tantùm edunt, veluti apium: alij verò paululum olei iis adiiciunt. hæc Galenus. Ex cuius sanè verbis liquidò apparet, Smyrniũ veteribus etiam inter olera fuisse receptum. Galeno nimirum adstipulantur ea, quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi. nanque ij affirmant, plantam Maceronem appellatã passim coli in suis hortis, atque eam veris tempore (vt etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimũ emittere: qui non solùm edendo sit, sed gratiam quoq; inueniat cum ore, præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaque fortasse, vel etiam validioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, vir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium esse notrum dictum Maceronem constanter asseruit. Quo fit, vt minus dubitem Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (vt proxima commentatione diximus) Maceronem esse Paludapium. Smyrnium verò eam esse stirpem certò putet, quam in Galliis vocant vulgò Leuecchia. Smyrnij tum historiam, tum facultates descripsit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Smyrniũ quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem validius, petroselino autem imbecillius. Menses itaque, & vrinas mouet, calidum, siccumq; tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem & ipsum Smyrnium, minus verò petroselino, & Smyrnio acre. Proinde & vlceribus imponi potest, quia videlicet sine molestia deficcet. Sed & digerere, quæ indurata sunt, valet. Reliqua vis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine eius vtimur ad menses, vrinas, &

Ruellij opin. improbanda.

Smyrnij vires ex Galeno.

IMPERATORIA.

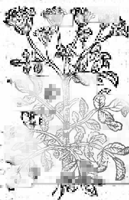
asthmata, siue anhelationes. hactenus Calenus. Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui hallucinantes contendant, plantam Imperatoriã vulgò vocatam legitimũ esse Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigrescant, interius verò virescant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint, an hæ plantæ cæteris inter se notis conueniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, viriúmque præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, foliis sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutóque: in cuius cacumine vmbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, paritérque odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosáque, quæ foris nigra est, intus verò subuiridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis coniicere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, vel quarto inchoante: siccare verò secundo. Discutit hæc mirificè tum ventriculi, tum intestinorum, tum etiam vteri flatus. Quapropter coli cruciatibus ac ventriculi torminibus maximè vtilis est. Cit item menses, atque vrinam. Fouentur eius decocto vtiliter in dolore dentes, præsertim si in vino austero radix decoquatur. Eadem ex vino pota vteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est veluti præstantissimus apophlegmatismus, vt quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, vinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidiũ hora vna ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum cõmendat, & omnes roborat sensus. Epidemiis morbis, venenis ferè omnibus, ac venenosorum animalium tum morsi

Quorundam hallucinatio.

Imperatoria planta descriptio, & vires.

morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit vniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cùm tot tantisq; viribus prædita sit. *Nomina.* Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Olusatrum, nominant: Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hispani, Apio Macedonico.

ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis est, aut rorimarino similis, geniculatus: foliis duū digitorum latitudine, vt terebinthi, prælongis, aliquātum asperis, circūfractis. Adnata multa habet, ferentia vmbellas anethi similes, & semina eiusdem: florem subluteum: radice ternûm digitorum longitudinis, & crassitudinis vnius, candida, dulci, esui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra serpentium ictus, datur semen in vino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere.

Elaphobosci cōsideratio. QVANQVAM aliqui profitentur, se Elaphoboscum in Italia inuenisse, atq; etiam quibusdam in hortis ostendere, herba tamen, quā pro eo demonstrāt, folia profert incisuris multis diuisa, læuiaq;. Adeò vt hinc perspicuè intelligi possit, eam à legitimo Elaphobosco plurimùm dissidere, si Dioscoridi magis, quàm Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & capite XXII. Elaphoboscum foliis smyrnij, & semine corymbaceo depinxit his verbis. Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine: semine corymbis dependentibus, simili effigie, sed non amaris: foliis olusatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus verbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiant, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. *Ruellij opin. suspecta.* Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboscum legitimum paucis hodie cognosci, etsi frequens vbique reperiatur, illúdque esse censet, quod vulgò officinis simul & herbariis Gratia dei nominatur, è qua sui nominis vnguentū conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per Gratiam dei eam plantam intelligit, de qua nos superius disseruimus in hyssopi commentatione, & qua officinæ vtuntur. Quippe quòd hæc caule, & foliis hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandā sæpius vidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro, cuius etiam hîc picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, vt non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum esse Elaphoboscum. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorū, sic inquiens. *Elaphobosci facul. ex Gale.* Elaphoboscus facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ secundo maximè excessuum ordine. Eius nomen Græcum est ἐλαφόβοσκον: *Nomina.* Latinum similiter Elaphoboscum, & Cerui ocellum: Italicū, Elaphobosco.

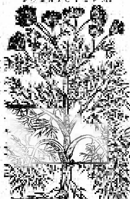
FOENICVLVM. CAP. LXVII.

FOENICVLVM, si herba edatur, aut semen cum ptisana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod vrinam excitet. contra serpentium ictus in vino conuenienter bibitur: menses ciet. in febribus nauseam, & stomachi feruorem ex aqua frigida potum sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur. Succus caule, & foliis exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adiicitur, quæ ad excitandam oculorum aciem commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem valens, etiam semine viridi, ramulisq;, & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, igniq; admouēt, quò facilius vi caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

EST & syluestre fœniculum, magnum: fert autem semē cachryi simile.

FOENICVLVM.

Cuius radix iucundè olet, potáque stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventrem sistit, radice, aut semine poto: cõtra serpentiũ morsus auxiliatur, calculos comminuit, regiũ morbũ expurgat. Lactis abũdantiam facit, decoctum foliorũ haustum: fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & viribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi consideratio.

FOENICVLVM tam erraticum, quàm satiuum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense vere ineunte, locis apricis, & modicè saxosis. quippe quod non minus in ciborum cõdimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat, quam vtile sit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. XX. cap. XXIII. sic inquiens. Fœniculum nobilitauere serpentes, gustatu senectã exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est, hominum quoq; caliginẽ præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur, inungiturq; ex melle. Vbique hoc est: laudatissimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij Hippomarathron, alij Myrsineum vocant, foliis maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida. nascitur in calidis, sed saxosis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioscoride mutuatus esse videtur. Porrò alterum syluestris Fœniculi genus, cuius semen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod sciam, in Italia cognoscitur, & ostenditur.

Fœniculi Vires ex Galeno.

Fœniculum, vt memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, tam valenter excalfacit, vt ex tertio ordine excalfacientium censeri posfit. Desiccat verò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac procreat. quod si admodum desiccaret, non sanè generaret. Suffusis eadem ratione auxiliatur. Vrinas, mensésque ciet. Est & alterum Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrũ nuncupant, cuius radix ac semen amplius quã domestici, desiccandi vim obtinet. quocirca ventrem quoque eo nomine sistere videtur. Nec sanè manifesta illis inest adstrictio. Huius non radix modò, sed & multò magis semen cachryi adsimile est: potéstque & calculos frangere, & auriginosos sanare, mensésque mouere, & vrinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est Hippomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius. Planta Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus, Raienigi: Italis, Finocchio: Germanis Fenchel: Hispanis, Hinoio, & Funcho: Gallis, Fenoil. *Nomina.*

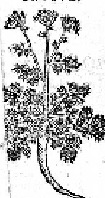
DAVCVM. CAP. LXIX.

DAVCVM aliqui daucium vocant. Creticum foliis fœniculo simile, minoribus, & tenuioribus: caule dodrantali, vmbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto, suauissimi odoris in mandendo. Radix digitali crassitudine, & dodrantis longitudine adolescit. In saxosis nascitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium assignatur genus foliis coriandri, floribus albis, capite, & semine anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium semẽ excalfacit, potum vrinam, menses, & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tussim mitigat, phalangiorum morsibus potum in vino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in aliis generibus inualuit vsus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra venenatorum iniuriam in vino bibitur.

Dauci cõsideratio.

TAMETSI nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendant, affirmãtes, hoc idem sensisse Galenũ, & post ipsum Paulum, ij tamen, quantũ equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici posfit, Daucum esse syluestris pastinacæ genus, non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit, vnquam

DAVCVM.

vnquam ſylueſtris paſtinaca, cuius paulò ſuperius meminit Dioſcorides. Quandoquidem ſi vnam, & eandem plantam eſſe Daucum, & agreſtem paſtinacã crediďiſſet Dioſcorides, de iis ſanè ſeorſum nõ diſſeruiſſet, neq; alterum ab altera propriis capitibus diſiunxiſſet. Cæterùm cùm non deſint, quibus videatur Galenus inter ...ntas nullam facere differentiam, viden...ſt, an ita ſe res habeat. Mihi quidẽ inter...rimen fieri voluiſſe Galenum, illud ma... argumentum eſt, quòd Dioſcoridem ſe... & ipſe varias vtriſq; tribuerit vires, eaſq; ...locis deſcripſerit. Dauci ſi quidem libro ...ſtinacæ verò lib. VIII. mẽtionem fecit ...a ſimplicium cenſu. Hinc itaq; fit, vt apertè coniiciam, Galenum inter illa diſcrimen nouiſſe: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium ſecuti, contrarium aſſerunt. Quorum præterea ſententiam, ipſius Galeni teſtimonio, facilè explodi poſſe putauerim, nec ſolùm quòd diuerſis capitibus vtriuſq; vires ſpeciatim tractauerit: ſed quia libro VI. ſimplicium medicamentorum, Daucum non eſſe paſtinacam clariſſimè oſtendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nominant, agreſtis quidẽ domeſtico minus eſt eſui idoneus. In quibus ſanè verbis Galenus perſpicuè ſatis declarare videtur, Daucum non ſibi, ſed aliis paſtinacam agreſtem appellari. Quamobrem cũ Dioſcoride non modò dixerim, ſed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorũ illud Italis frequentius eſt, quod ſylueſtrem paſtinacam æmulatur. Hoc enim in Senenſi agro, præſertim in maritimis, frequentiſſimum naſcitur. Creticum autem legitimum ex Creta tãtùm afferri exiſtimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri foliis prouenit, & ſemine cumino ſimili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis reperitur. Dauci vires tradidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum ſuprà citato, vbi ita ſcribit. Daucus, quem quidam ſtaphylinum nuncupant, agreſtis quidem domeſtico minus eſt eſui idoneus, cæterùm in omnibus vehementior. At domeſticus comeſtilis quidem, ſed imbecillior. Acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehenſa flatuoſum quiddam obtinet, ac venereum. Semen autem domeſtici quidem & ipſum quãdam ad venerem ſtimulandi potentiam poſſidet. Agreſtis verò planè flatu caret, quod ἄφυσον vocant: ac proinde vrinam, menſeſq; ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui ſubinde de ſemine eiuſdem ſcripſit, eiq; ſeorſum vires ſuas reddidit his verbis. Dauci herbæ ſemen excalfaciendi vehementer facultatem habet, vt inter prima efficax ſit tum vrinæ mouendæ medicamen, tum menſibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum poteſt, foris impoſitum. Ipſa verò herba ſimilem quidem vim obtinet, tamen ſemine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis miſturam. quanquam vtique & ipſa calida ſit temperie. Δαῦκος ita Græcis vt etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis, Ducu, Gezar: ſeu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hiſpanis, Dauco Cretico: Gallis, Carotes ſauuages.

Quorundam error.

Dauci vires ex Galeno.

Nomina.

DELPHINIVM. CAP. LXX.

DELPHINIVM ſurculos emittit à radice vna ſeſquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuiſa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræſentant: vnde tractum nomen eſt. Flos violæ albæ non diſſimilis, purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud vtilius bibi poteſt, ab ſcorpione percuſſis. Aiunt enim obiecta herba, ſcorpiones reſolui, atque ignauos torpeſcere: ſemota verò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis, & apricis. Alterum eſt delphiniũ, quod Romani buccinum vocant, ſuperiori ſimile, ſed foliis, & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

QVANQVAM ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullum adhuc nomen impoſuerunt, quę omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet, in Italia tamen nemo hactenus, quod ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt, vt putauerim vnquam, illud Ruellii verum ac legitimum fuiſſe Delphinium, vt etiam ſim plerunque ſuſpicatus, hoc Delphinii caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temerè, vt arbitror: nã ſuſpicio inde ortũ ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquã, quãtum quidem legerim, deſcribatur à Galeno, Oribaſio, & Paulo: cùm tamen horum alius hiſtoriam, alius vires plantarum ex Dioſcoride bona fide in ſuo quiſque ſimplicium cenſu referat.

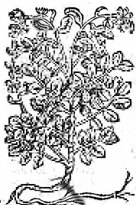
Delphinii conſideratio.

Quorundã opiniones improbata.

referat. Cæterùm non desunt etiam qui velint, eam plantam Delphinium esse, quam Germani vulgò vocant Rittersporn, id est, Equitis calcar, herbariorum verò vulgus Cõsolidam regalem: quam nos inter sylvestris Cumini genera superius retulimus. Verùm cùm hec vnum tantùm emittat à radice caulem, non autem plures surculos, folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ violæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius ætatis nostræ medicus præstanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione, quem iam recens locupletatum excudit. Sed ipse quoque (si rectè sentio) vnà cum illis in errore versatur. quandoquidem non solùm (vt diximus) nusquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerũt illi præstantissimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen simplicia ex Dioscoride transcribunt, & mutuantur, sed neque etiam eius caput legitur in antiquissimo Dioscoridis codice Longobardis literis scripto, cuius sæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, vt mihi licuit videre in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clarissimus iurisconsultus Ioannes Albertus Vuidmanstadius Austriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifesto satis argumento esse potest, Delphinij historiam planè fabulosam esse, vel saltem Dioscoridi adscriptã & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis vocatam, siliquarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidens est, vt iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum esse) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaq; sint tenuia, longa, diuisa: flores verò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, vt mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, cùm huius nusquam, quod iuuenerim, meminerint Dioscorides, Galenus, Paulus, & veterum Græcorum alij, sitq; in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè vtile medicamentum, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena disseramus, eiusq; historiam, & vires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum est, describamus. Constat itaque SENA, Mauritano nomine dicta, foliis glycyrrhizæ crassis, suppinguibus, fabarum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, veluti brassicæ, purpureis intercursantibus venulis quibus: succedunt folliculi falcati, adeóque natura compressi, vt superior membrana inferiori cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens, vuarum vinaceis vsqueadeò simile, vt non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero

Senæ delineatio.

SENA.

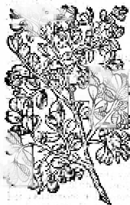
discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi, quo fit, vt maturescentes, paruo ventorum flatu facilè decutiantur. Planta est frigoris impatiens, ob idq; seri vult maio, nec vltra autumnũ perdurat. Siquidem (vt pluries expertus sum) prius sata, facilè frigore deperditur, serius verò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum volumine, vbi sic habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idq; facilè ventorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio. Cuius postremis verbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus lib. III. cap. XVII. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, vbi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam vocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm vergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena verò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur vinacearum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena verò non nisi paucis mensibus viuat. Quo fit, vt iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentariis, has plantas facultate inter se minimè differre, eum tamen in errore versari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ vomitiones ciere. COLVTEA, vt de ea quoque hic aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magni

Ruellij hallucinatio.

Colutea, et Colytea mentio.

magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirũ in modum pinguescunt. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fœno græco. Germinat primo vni caulis, triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoque anno arborescit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè verbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore vindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato: vbi eam iis depingit verbis. Arbor circa Idam prouenniens, quam COLYTEAM vocãt, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotũdiori, amplioriq́; vt vel vlmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoque: cortice non læui, sed quasi vitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, verùm vibratis, & admodum flauis. Fructu, floreque carere, putatur. Ex his Theophrasti verbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit, hoc tãmen tempore pluribus in locis sponte natam vidimus præsertimque in Tridẽtino agro apud Ananios, vbi ego primùm eam quàm plurimis ostendi. Sed vt eò, vnde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deiiciẽda aluo foliis longè præstantiores esse. Huic verò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis vir doctissimus, sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri videtur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries cõprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duûm esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum verò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in vmbra siccatur, sed hoc venundatu rarum. Cui sanè, vt iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria vis inest, quàm foliis. Primum verò genus, quo Venetiis omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi vim habet, sed propè nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, vt arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantùm vtuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoque fui. verùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, vt folliculos decerptos virentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis vti voluerint, Senam serant, vt folliculos optimos habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus foliis, & tutius, & efficacius vtantur. Obest Sena (vt idem Mesues inquit) nonnihil ventriculo. quamobrem vt hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & ventriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sentẽtiam: quòd degustatis Senæ foliis, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atq; etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare ventriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorũ sententiam ego quoq; pedibus eo: nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoq; contingat, vt epoto Senę diluto, eorũ intestina torminibus vexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, vt in eis non paruam extensionem faciant, dum viam ad exitum quærunt. Neque tamen me vnquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, ventriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ vires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deiicere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coëgit quendã Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) vt suã potius tueretur sententiam, quàm veritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atq; agarico confectũ, quod cuidam Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacũ illud damnandum esse censebat, quoniam Senę dilutum, agaricumque excipiebat, argumento quòd hæc duo (vt ipse asserebat) maximè ventriculum læderent, immemor, ne dicã ignarus, quantum præstantiæ, ac virium agarico tribuerint an febribus diuturnis finiẽdis, à pituite præ

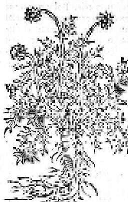
COLVTEA.

Mesues, et Brasauolus lapsus.

fertim infarctu exhortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisq; laudibus Senam extulerit Actuarius. *Senæ, & eius diluti vires.* Cæterum è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegyti, vel ex Syria affertur, quanuis è nostrate adhuc in agro virente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim: qui tutò, largeq́; omnes purgat humores. Daturq; commode pregnãtibus, & pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhaletur: cuius unciæ quinque, vel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deiicienda aluo præstantius, atque valentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuum vocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. *Diluti præparatio.* Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimę Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma vna, florum buglossi drachmæ duæ: misceturque omnia, & fictili vitro circumlito, siue stagneo vase angusti orificij excipiuntur, & affusis feruentis aquæ, aut seri caprini vnciis decẽ, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, ígnique calefacto vas inuoluitur, reponiturq; in arca, vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnem facultatem in se recipit. *Senæ vires ex Mesue, & Serap.* Sunt præterea, qui vindemiæ tẽpore Senæ folia in mustum coniiciant, vinũ inde conficicentes, quòd alui deiectoriam vim obtinet. Educit Sena per inferna (vt Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (vt Actuarius ait) non bilem tantùm, sed etiam pituitam: quòd sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertque omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumque retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus vtiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrũ, neruos, oculorum aciem, & auditoriã facultatem. Optima demum in vniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui, & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen iis potissimùm commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, *Nomina.* veluti viola. Planta, quæ Græcis ἀκαφίνιες, Latinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ verò posterioribus Græcis σένα, Latinis item Sena vocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hispanis, Sen de Alexandria, Gallis, Senè de Leuant.

PYRETHRVM. CAP. LXXI.

PYRETHRVM Romani saliuarem vocãt. Folia, caulémque emittit, vt daucum syluestre, & fœniculum: vmbellamq; anethi, circinatæ rotunditatis. radix lõga est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo, Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, resolútionesque eximiè cõducit.

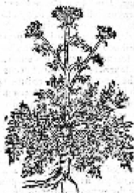
PYRETHRI radix officinis omnibus est nota, in frequentique vsu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. *Pyrethri consid.* Nascitur Pyrethrum in quibusdam quidem Italiæ montibus, sed non adeò acre, vt quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas vidi primùm ego in Bausano Tirolensium emporio in hortulo quodam Blasij Sbaicher medici in simplicium facultate peritissimi, quæ foliis, caule, radiceque nullis discrepantibus notis Dioscoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant vmbellæ anetho similes, quales Pyrethro reddidit Dioscorides, sed potius flores anthemidis modo spectabantur, id quod etiã testatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia prouenit. Ex quo facilè adductus sum, vt suspicandum putem, aut hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum negligentia deprauatum esse, aut plura Pyrethri genera reperiri. Cæterùm sunt ex rei herbariæ prudentibus, qui nouum quoddam Pyrethrum ostendant, passim ferè in pratis, ac incultis nascens, foliis hortensi pastinacæ proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur, postea tamen cùm diutius mãditur, tum linguam, tum fauces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyre

mi Pyrethri sapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur. Pyrethri meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, vbi eius vires iis descripsit verbis. Pyrethri radice potissimè vtimur, causticam, vrentémve facultatem obtinente: qua vtique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoq;, quos ναρκώδεις vocant, & resolutos adiuuat. πύρεθρον sic Græcè, Latinè verò Pyrethrum, & Saliuaris herba vocatur: Arabicè, Macharchara, seu Hacharcharha: Italicè, Pirethro: Germanicè, Bertram: Hispanicè, Pelitre: Gallicè, Pyrethre.

Pyrethri vires ex Galeno.

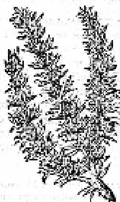
Nomina.

ROSMARINVM.

ROSMARINVM.

ROSMARINVM CORONARIVM.

CAPVT LXXII.

DVO Rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferúmque, cuius semen cachrys vocatur. Folia fœniculi habet, crassiora, & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine vmbellam, in qua semen copiosum, candidum, sphondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino consimile, semen ferens latum, nigrum, vti sphondylion, odoratum, minime exurens: radice foris, nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neque caulem, neque florem, neque semen promit. Nascitur in saxosis, & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas, & abscessus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle vlcera purgant: torminibus medentur cum vino potæ, & contra serpentium morsus conueniunt: menses, & vrinas cient: veteres tumores illitu discutiunt. Tam radicis, quàm herbæ succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut vetus pectoris vitium, auxilio est. regio morbo laborantibus cum vino, & pipere datur: sudores mouet, cum oleo peruncтum: ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat vitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus vtendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, foliis lactucæ sylvestris amaræ asperioribus, candidioribúsque, radice breui, Theophrastus author est: potúque idipsum alterutra parte purgare. Cachrys vim habet excalfaciendi

calfaciendi, & vehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inseritur. cōtra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita vt tertio die soluatur.

ROSMARINVM CORONARIVM.

CAPVT LXXIII.

ROSMARINVM, quo coronarij vtuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, densa, longa, exilia, subter incana, supernè virentia, grauiter odorata. Excalfactoria vi præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & vbi laborans exercitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinóque vnguento admisceri solet.

Rosmarinorum cōsideratio.

PRIMVM, ac summum Libanotidis, siue Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride repræsentatum, aliquoties vidi Venetiis in horto amœnissimo Maphei medici excellentissimi, nullis sanè deficientibus notis, quas illi Dioscorides assignauit. Idem quoq; frequens satis nascitur in agro Goritiensi supra Salicanum in monte Gargaro, in via qua ad ædem diuæ Virgini sacram ascenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nusquam mihi videre licuit, tametsi id inibi nasci non negauerim. Sed certè Cordum in suo dispensatorio hallucinatum crediderim: quippe qui existimauerit syluestrem Angelicam esse Libanotim. Porrò Rosmarinum, quo (vt Dioscorides inquit) coronarij vtuntur, nostras nimirum vulgare est, quod in hortis, ac viridariis passim, & in vineis alicubi plantatum conspicitur. Id infrequentiori vsu est, notiúsque omnibus, quàm vt de eo plura dici debeant. Cæterùm variat, mea quidem sententia, in Rorismarini descriptione Theophrastus, qui libro IX. cap. XII. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoriæ prodidit. Rosmarini genera, inquit, duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio vtile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys vocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, & veluti thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potissimùm solo squalido, atque saxoso. Radix medicamento vlcerum vtilis, & mensibus pota in vino nigro austero. Fructus ad vrinæ stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis vbertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori, candidiorique: radice breui. Nascitur id quoque prædicto solo (aliàs, vt Hermolaus legendum censet, & hic à Dioscoride commonemur, vbi erica) lætissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen versus consistit, superius purgat: quod terram versus, inferius. Prohibet & vestibus interposita vermiculos noxios. Colligitur per messem tritici. hæc Theophrastus. Libanotidis, siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Libanotides tres sunt, vna sterilis, duæ fructum ferentes: omnes verò eiusdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas est vtilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt. hæc Galenus. Cæterùm Cachrys non modò Rosmarini semen, significat, sed etiam quarundam arborum nucamenta, vel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici possint: quæ, tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia visuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce, ac quercu. Nisi inter hæc veteres Græcos auctores aliquam nouisse differentiam sit iudicandum, quòd apud plerosque non cachrys, sed canchrys, pro Rosmarini semine scriptum reperiatur. quæ tamen voces hactenus à recentioribus confundi inuenio.

Rosmarini vires ex Galeno.

Cachrys quid.

Nomina.

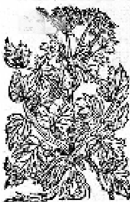
Planta, quæ λιβανωτὶς Græcis, Libanotis & Rosmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaier almeriem, Alpinalsach, & Cachola: Italis, Rosmarino. Quæ verò λιβανωτὶς στεφανωματικὴ Græcè, Rosmarinum coronarium Latinè vocatur: Arabicè, Elkialgeber: Italicè, Rosmarino coronario: Germanicè, Roszmarin: Hispanicè, Romero: Gallicè, Rosmarin.

SPHONDYLIVM.

CAPVT LXXIIII.

SPHONDYLIVM folia quadántenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen

SPHONDYLIVM.

semen pituitã per aluum extrahit. medetur iocineris vitiis, regio morbo, comitialibus, ortopnoicis, vuluarum strãgulationi: veternosos suffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorũ, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, serpentia vlcera cohibet. Datur radix cõtra regium morbum, & iocineris vitia: circunrasa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur. qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

Sphondylij consideratio.

RARA admodum sunt prata, vligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphõdylij plãtas non habeant: eaque præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie virent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine vmbella insidet, albis floribus referta: è quibus semen prodit, seseli nõ absimile, latius tamen, ac squamosum, sapore iniucundo, vt quod cimices fermè resipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, gustu non ingrato. Huius semine vtuntur quidam seselis vice, quòd alterum alterius effectus præstare existiment. Porrò Fuchsius non videtur satis Sphondylium nouisse, quòd ipsum vnà cum Acantho depingat, vocetq; Acanthum Germanicam. Cui facilè imposuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum similitudine deceptæ, pro Branca vrsina Sphondylium vsurpant.

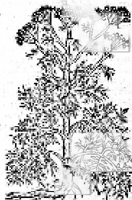
Fuch. error.

Sphondylij vires ex Galeno.

Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sphondylij fructus acris, & secantis est facultatis. Itaque ad asthma, & comitialem morbum aptum est medicamentum: prodest & regio morbo. Et radix nimirum adsimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumrasam. Porrò floris etiam succus ad diuturniora aurium vlcera conueniens reponitur. Quod Græci σφονδύλιον, Latini similiter Sphondylium vocant: Itali, Sphondilio.

Nomina.

FERVLA. CAP. LXXV.

E VIRIDI Ferula medulla pota vtilis est ad cruentas excreationes, cœliacósq;: cõtra viperarum morsus in vino datur: erumpẽtẽ naribus sanguinem indita sistit. Semẽ potum torminosis auxiliatur: sudores ciet, vncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt: muria conduntur. Ferula itaque caulem profert ternûm sæpe cubitorum: folia fœniculi, longè asperiora, & latiora. qua ab imo caule vulnerata sagapenũ efficitur.

Ferulæ historia.

FERVLA æstuosis nascitur locis: ideoque nil mirum, quòd Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in vniuersis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam pastores eximunt oui luteum induratum referẽs, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & sale conspersum, non modò gustui gratissimus est cibus, sed etiam ad excitandam venerem valentissimus. De Ferulis latius disseruit Theophrastus libro VI. cap. II. de plantarum historia, vbi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod cõmune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atque Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tãtùm: seu etiã alterum sit, vt nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici possit, consimilis certè sentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis. sed vnicaules ambæ, & geniculatæ

niculatæ sunt. Folia, & Cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisque causa. Folium enim grãde, molle, multifidum, vt capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, seménque insidet. nec flore, fructûve laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in vere primùm foliorum, tum caulis, vt etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eadémque singulari innititur. Talis Ferula est. hæc Theophrastus. Porrò Ferulæ (vt Plinius est author libro XXIIII.cap.primo) asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris verò iumentis præsentaneo veneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (vt idem Plinius lib. XX.cap.XXIII. testatur) murænis infestissima est: tactæ siquidem emoriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum vice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem vtuntur.

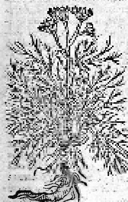
Ferulæ vires ex Galeno.

Ferulæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ferulæ semen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam vocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis conuenit.

Nomina.

Νάρθηξ Græcis ea planta vocatur, quæ Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hispanis, Cananheia.

PEVCEDANVM.
CAP. LXXVII.

PEVCEDANVM caulem emittit tenuẽ, gracilẽtum, fœniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensq; è plaga succus vmbræ mandatur: in sole siquidem confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & vertigo sentiatur. Assatione radix inutilis fit. Tam lac, quàm succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: verùm inefficacior succo lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibúsque adhærens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens gustu. Ex aceto, & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, vertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in vniuersum, vitiis neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant vuluæ strangulatus, & veternosi reuocãtur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspiriis, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad vesicæ cruciatus, & renum distentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem vtilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, sordida vlcera purgat, & vetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

Peucedani consideratio.

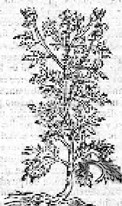
QVONIAM nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, vtpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm vt longiorem descriptionem postula

postularet, idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quódnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum videtur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis foliis, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in vmbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, vmbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quòd si ita se res habet (vt equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpenumero Peucedanum vidisse in Ananiensibus montibus, vbi huiusmodi plantæ frequentissimæ proueniunt, quæ non solùm prædictis notis Peucedano adstipulantur, sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauitérque olentem. In hac itaque sententia persistam, vt hanc herbam, quam etiã pictam damus, verum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus vulgò officinæ vtuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius verò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac foliis mihi videre licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cùm frequens, nec longa sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiariis, si rerum legitimarum studio caperentur, facilè Peucedani radices conueherentur. Peucedani meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore vtimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem speciei facultatis: sed valentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & viscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porrò quòd incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia videlicet tenuium est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuando crassos humores. Sed & radice ad hæc vti licebit: quæ & squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia videlicet validè desiccat, minus tamen quàm succus excalfaciens. Et vlceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccat verò tertio iam incipiente. Planta, quæ πευκέδανον Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano: Gallicè, Queuë de Porceau.

Peucedani vires ex Galeno.

Nomina.

MELANTHIVM SATIVVM.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

GITH, SEV MELANTHIVM.
CAPVT LXXVIII.

GITH exilibus surculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: foliis, vt senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu

ceu papaueris, oblongo, intercursantibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acre, odoratum, quòd panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subuenit. discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumorésque vetustos, cum aceto illitum: circum scarificatos clauos excutit: cum vetere vrina impositum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodest. teretes ventris tineas expellit, perunctо ex aqua vmbilico. destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menstrua cier, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum vino potum, leuat: phalangiorum morsibus ex aqua, drachmæ pondere, haustum auxiliatur. Incenso serpentes fugantur. Tradunt largiùs epotum enecare.

Melāthÿ consideratio.

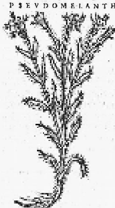
GITH, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella vocatur. Legitimum foliis est minutim incisis, ramulis tenuibus, capitulis in summitate oblongis: in quibus semen includitur nigrum, intercursantibus membranis distinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & viridariis, atque etiam in aliis locis satum prouenit. Quod cùm antè nos probè animaduertissent Hermolaus, & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis passim nascitur, foliis ferè porri: caule prælongo, hirsutóque: flore purpureo, rosæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem sententia, iudicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maximè pugnat, vtpote quæ foliis, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neque etiam semine. quod etsi nigrum Melanthij modo gignatur, non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem simul & asperitatem. Hinc itaq; perspicuum esse potest, Brasauolum, alioqui medicum clarissimum, in suo simplicium volumine Romæ excuso manifestè cæcutiuisse. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud verum, legitimúmque esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quódque vulgò Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cuius error non solùm prædictis rationibus, sed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare videatur, quàm spurium Gith, quod ideo Githago, & pseudomelanthium vocari potest. quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud significat, quàm spuriam tritici speciem. Quod cùm postea ipse Brasauolus animaduerteret, nostris fortasse, aut aliorum commentariis admonitus, suam reuocauit sententiam. Quare posthac Brasauoli quoq; sententia, ij damnandi erunt, qui in hac persistent opinione. Iam igitur constituamus licet, verum Gith in hortis, & viridariis satum prouenire, in quibus frequentissimum seritur in Germania Cæterùm est & syluestre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortensi non admodum dissimile, capitibus tamen grandioribus, & semine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere possumus,

Brasauoli erratū.

Melanthium syluestre.

Pseudomelāthiū.

PSEVDOMELANTH.

PSEVDOMELANTHIVM sponte inter segetes nascens, quod vocant vulgò Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo syluestre Melanthium esse. Sed longè minus id fuerit Lolium, vt apertissimè hallucinatus credidit Fuchsius, medicus, alioquiperitissimus: cuius error à nobis explosus est libro secundo in lolij mentione. Porrò & illud semen odoratum, subrubrúmque, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm vsurpant. seplasiariis Nigella citrina vocatum, Melanthij genus est. quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verùm si modò in aliquo dissident, color est. qui in altero niger, in altero verò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino differentes diximus) vt magno in errore versentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quòd præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum. Melanthij meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his verbis. Melanthium excalfacit, atque desiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: vnde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduè olfactum. Quinetiam si intrò in corpus sumatur, vel maximè flatus extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad vnguem à caliditate elaboratæ. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum verò in quarto horum voluminum est, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationē terrena pertingit substātia, amara

Melāthÿ vires ex Galeno.

proueniat qualitas. Itaque mirum non eſt, ſi lumbricos interimat non eſum modò, ſed etiã foris ventri impoſitum. Siquidem & id præſtare poſſe ſaporem amarum monſtratum eſt. Neque ſanè etiam mirandũ, ſi lepras, clauos, myrmecias eiiciat, ei præſertim, qui in ſuperioribus libris comprehenſorũ haud eſt immemor. Sic verò etiam orthopnœam iuuat, & menſes prouocat, qui vtique ob craſſitiem, aut viſcoſitatem humorum recenti fuerint. In ſumma, vbi inciſione, exterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtantiſſimum id remedium eſt. *Nomina.* μελάνθιον ſic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicũt: Mauritani, Xamin, Sunis, ſeu Sunizi: Itali, Melãthio: Germani, Schuuartz roemiſch, & Schuuartz coriander: Hiſpani Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle baſtarde.

LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

LASERPITIVM in Syria, Armenia. Media, & Libya naſcitur: caule ferulaceo, quem maſpetum vocant: foliis apio ſimilibus: lato ſemine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, veſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cũ putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, cibis, aut ſali permiſta. Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, tranſlucens, myrrhæ æmulũ, non porraceum, odore valens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorẽ toto corpore ciet: blandiſsimo odore, adeò vt ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicũ, & Syriacũ minus viribus valent, & magis viroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomẽto. quod maleficium deprehenditur guſtu, odore, viſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicẽ magudarin, & folia maſpeton vocauere. Efficaciſsimũ laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrẽ vim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & vino alopecias ſanat. oculorũ aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitũ cum melle, diſsipat: cauernis dentiũ in dolore inditur, aut cũ thure in linteo circũligatur, aut cũ hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur. iis prodeſt, quos beſtia in rabiẽ efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet aduerſus venena telorũ, & animalia omnia, quæ virus eiaculantur, potũ, aut illitum: ſcorpionũ plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoercitis immittitur: & cũ ruta, nitro, & melle, vel per ſe carbũculis. Clauos, calloſq; prius circumraſos vellit, cerato, aut aridorũ ficuum carne præmollitũ. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & excreſcẽtia in carne, polypoſq; ſi aliquot diebus cum atramẽto ſutorio, aut ærugine illinatur. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus fauciũ, ſcabritiis opitulatur: grauem, ſubitoq; irrauceſcentẽ vocem, dilutũ aqua, ſorbitione confeſtim expedit: vuam illitũ cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa vtiliſsimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mãgonizat: tuſsi cõmodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutẽ, cũ aridis ficis. Horrores diſcutit cũ vino, pipere, & thure potũ. neruorũ cõtractionibus, opiſthotonicisq; datur oboli pondere deuorãdum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatũ cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: mẽſes ciet, cũ pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ ſumptũ: cũ lixiuio autem potui datum, repentè cõuulſis, ruptiſq; prodeſt. ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorũ ſucco eadẽ præſtãtur, ſed multò inefficacius. Cũ aceto mulſo mãditur, ad expediendã arteriã, maximè cùm vox retũditur. Eo cũ lactucis vtũtur, exitque in vicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus: Eiuſdẽ cũ laſerpitio facultatis.

Laserpitij seu Laseris cõsideratio.

CREDIDIMVS iandudum Laserpitij lacrymam nihil aliud esse, quàm illud iucundi ac suauis odoris gummi, quod pharmacopœis atq; vnguentariis Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea perstitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, transflucens, & quod dilutum albesceret, non poteram non adduci, vt crederem hoc esse legitimũ Laser. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant viri docti & rei medicæ studiosi, qui idem mecum sentiebant. Verùm cùm postea cœpissem Laserpitij ac Laseris historiã diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophrasto, Dioscoride, Galeno, & Plinio collegissem, quæ priori nostræ opinioni apertè aduersari videbantur, facilè in aliam deductus sum sententiã. etenim sic animum induxi meũ, vt malim veritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falsa tueri. Strabo itaq; lib. vltimo Geographiæ testatur, Silphiũ suo vsq; tempore Cyrenis defecisse, his verbis. Cyrenis finitima est regio, quæ Silphiũ gignit. & Cyrenaicum succum, quem Silphium posterius effert. Id propemodũ defecit, cùm aliquando barbari odio quodã ingruissent, ac radices eius penè omnes eruissent. Fuerunt hi Nomádes viri. hæc ille. At Plinius Cyrenaici succi defectum non in barbaros vt Strabo, sed in publicanos quosdam refert lib. XIX. cap. III. vbi de eo ita scribit. Ab his proximũ dicetur auctoritate clarissimũ Laserpitium, quod Græci silphion vocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum vocant Laser, magnificum in vsu, medicamẽtisq;, & ad pondus argentei denarij pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. hactenus Plinius. Huic verò cum Theophrasto fermè conuenit, quòd hic scribat pecus silphio purgari, pinguescereque vehementer, & carnes mirabilem in modum suaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij testimonio constet, Silphium Cyrenis eorum vsque ætate defecisse, neque inibi inueniri, nil mirum videri debet, si nostra etiam tempestate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici possit. Quare id gummi, quod seplasiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, verum silphij liquorem mentietur potius quam sit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, vt inde aliò deferri nõ potuisset, nisi clam à mercatoribus, qui vinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitũ tradit. quin & tanti factũ fuisse à Cæsare, vt illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quòd Belzoinum nostrũ non sit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copiosum importatur nõ solùm in Italiam, sed in vniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo vim acrem tribuat, atq; Galenus eundẽ & calidissimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem video, quomodo vulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quonam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniã relinquit. Præterea validi cortices, qui plerunque Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quám ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiã nuper retulit mihi quidã medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: vbi tamẽ Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminẽ. quemadmodũ neq; in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obiiciet aliquis, quòd Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam prouenerit, sed etiam (vt scribũt Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quod ob id ad nos aduehi possit. Nos huic ita facilè respondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, virosiq; odoris: atq; eum esse dixerim, quem officinæ medicorũ Assam fœtidam vocant. Nanq; Laser (vt Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus viribus valet, & magis virosum reddit odorem. quinetiam, eodem teste, Laser omne antequam siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem videtur non temerè colligendũ esse, quòd præstantissimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur.

Opinio quorundã explosa.

Cæterùm quid veteribus fuerit gummi illud elegantissimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incumpertum est. In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (vt Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet vndique cõcolor, quæ confracta venas vnguium modo cãdidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, & acris. quas tamẽ notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi vndique maculis conspergatur, tamẽ fractas amygdalas repræsentat magis, quam vnguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ ille tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò vt Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruũ, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidẽ inuenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (vt perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) iis in syluis, in quibus thus etiã prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex

India

Laserpitij historia ex Theophrasto.

India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quamuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus lib. VI. cap. III. de plantarum historia, ideo eius verba hic subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq; caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum vocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo vere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitque vehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assúmque. corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium vocant. Radix nigro cortice tegitur, eúmque detrahere solent. Sunt veluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes reliquum abscindunt: Nec enim deuiè, neque plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitque, si diu mansit: Præparant id, conficiúntque in Pyreum portum aduectum hoc modo. Cùm in vasis coniecerint, farinámque admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuráque ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidū ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, si colatur mitescátque solum, deuiat, atque omnino degenerat: vtpote natura culturæ aspernans, ferocitatísque constans vernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi vrbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant verò annos maximè trecentos vsque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, vt ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodémque anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictísque propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulémque totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, benéque gluto. Sed huius contrarium illi volunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & verè, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc, sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè videntur, & purgare quidem nequaquam valere: exiccare autem, & concoquere vnicè posse. Quòd si quà pecus ægrescés, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur vtro tandem sint modo, quærendum. Quod verò Magydarim vocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minúsque vehemens, & sine Lasere est. necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoque, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulísque rationem, & si quam vllo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. hæc Theophrastus.

Laserpitij vires ex Galeno.

Meminit Galenus Laserpitij libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Laserpitij succus calidissimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamē imposita corpori efficaciora, & omnium potissimùm succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi vim quandam propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aëriæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis nanque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialius, & velut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Nomina.

Planta, quæ Græcis σίλφιον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laserpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Mascastes. Folia verò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabicè, Anuiden, & Mascasten. Liquor seu lacryma Græcis λάσαρ, Latinis Laser nominatur. Radix μαγυδάρις Græcis vocatur.

SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

SAGAPENVM ferulaceæ herbæ succus est, quæ in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens, gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus vetustis, conuulsis, & ruptis. crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In vnguenta probè admittitur. menses pellit, sed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex vino haustum, serpentium ictibus, olfactum ex aceto vuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines suffusionesque detergit. Resoluitur vt laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

Sagapeni consideratio. SAGAPENVM officinæ interpolato vocabulo Serapinum appellant. Cæterum etsi eius adulterati frequentior, & communis ferè sit vsus: tamen Venetiis præstantissimum quoque venditur, idq; illi præcipuè comparant seplasiarij, qui honore diuitiis anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem hactenus compertum nō habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, vt constat, cæteris præstat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio pretermissa est. *Sagapeni vires ex Mesue.* Sagapenum itaq; (vt Mesues tradit) crassos, lentosq; humores deiicit, crassamq; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrū mundificat, ac neruos, crassaq; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicraniis, comitialibus, vertigini, paralysi, orisq; distentioni. Pectus valētissimè expurgat, eiusq; ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna vexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginū duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyriis additum, oculorum caligines discicit, aquamq; in eos defluentem cohibet. Palpebrarū item hordeolos vocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam valentissimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij delitescant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menses cit, sed fœtum interficit, tam haustum, quàm suppositum: contra vteri dolores, strāgulatusq; prodest. Ventriculo tamen officit: verùm noxa corrigitur lentiscina resina, & indica nardo. *Sagapeni vires ex Gale.* Sagapeni meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit iis verbis. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum proueniunt crassitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua prouenit, ferulæ assimilis, imbecilla, & inutilis est. Sanè ipsa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abusiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius nanq; foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum. *Nomina.* Id σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, siue Sechbinegi: Seplasiariis, pariter & Hispanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

EVPHORBIVM Libyca arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo succo turget. Cuius eximium feruorem expauescentes incolæ, ouillos ventres elutos, arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confestimque è plaga, perinde atque vase quodam, in ventriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, vulnus eiaculatur. Duo succi genera: vnum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in ventriculis concrescit, atque vitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adulteratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leni

leui gustu, os accensum diu detineat, adeò vt quicquid ori obiiciatur, planè euphorbium resipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit. potus tota die exurit: quare melli, collyriisque pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarũ doloribus prodest in odorifera potione haustus. squamas ossium eadem die eximit: verùm eo vtentes, necesse est linamentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa côuestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molesti passuros, si incisa osse tenus capitis cute, intritus succus infundatur, vulnúsque postea consuatur.

Euphorbij consideratio.

NON equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo passim officinæ vtuntur, cùm tam gustu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius violentissimam acrimoniam nunquam, nisi inuito animo, à seplasiariis tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio gossipio, & linteis aqua rosarum madefactis muniant, tanta tamen est acrimoniæ vis tenuissima, vt omnibus vnà cum aëre penetratis munimentis, in eorum tandē perueniat nares, vbi molestissimũ excitat ardorē, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodũ refrigerātibus succurratur. Quo fit, vt solertissimi pharmacopolæ baiulis, ac aliis victũ quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absq; conuitiis, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expauescentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (vt Plinius quoque testis est) adinuenit primùm Iuba Libyæ rex in monte Atlante vltra Herculis columnas, appellauítque Euphorbiam medici sui nomine, & fratris Musæ, à quo diuus Augustus fuit conseruatus. Euphorbio deiectoria inest facultas. cuius nusquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio inuoluerint Aëtius, & Actuarius, qui concordes de eo his verbis disseruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit, sed etiam aquam, hàncque validius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentissimúmq;: propterea colicis, & ventrem frigidiorem habentibus datur. cæteros vehementer conturbat: sitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiā Paulus annotauit libro septimo, vbi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam, & pituitam deiiciunt. Verùm in simplicium censu, Dioscoridem, Galenúmque secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoque nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes Mesues fusius Euphorbij vires tradidit in soluentium medicinarum mentione, vbi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod vsque adeò excalfacit, extenuatque, vt in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, vt exulceret, ruborem inflammationémque inferat, penetret, & violēter abstergat. Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita vt non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido aluum deiiciat. Iocineri ob id, ventriculóque sua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius iis commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius vim retundere valeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundátque compaginum cauitates à crassis contumacibúsve excrementis, qua in re omnium valentissimum est medicamentũ. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisq; distentionibus, & cæteris neruorũ morbis à frigore obortis, si ex leucoijoleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri, lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta valentissimè cit. Occipiti autem confricatũ, veternosos, obliuiososq; iuuat. Aquam intercutē facillimè extrahit duorũ obolorũ pondere potum. Sed drachmarũ trium pondere haustum (vt Serapio, & Auicenna scriptum reliquerūt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & ventriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius vtendũ est, quàm annum integrũ conseruerit. nanq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus sepultum. Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Euphorbium causticæ, siue vrentis, & tenuium partiũ facultatis est, alijs succis similiter. Et lib. II. de compositione medicamen. localium, cap. III. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita scribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatũ est, quòd citò exoluatur. quare in eiusmodi pharmaca non vetus conicere oportet. Dictũ etiam recens albidius esse: quod verò inueteratum est, flauioris aut pallidioris coloris reddi. Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis itē Euphorbiũ nominatur, queādmodum succus eius: Mauritanis, Euforbion, seu Farbiũ: Italis, Euphorbio: Hispanis, Alforuiam, Alforfion, & Euforuio: Gallis, Euphorbe.

Euphorbij vires ex Aëtio, & Actuario.

Euphorbij vires ex Mesue.

Ex Galeno.

Nomina.

GALBANVM. CAP. LXXXI.

GALBANVM succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium vocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiē præbens, pingue, minimè lignosū, retinens nonnihil adiecti seminis, & ferulæ, graui odore, neq; valde humidū, neq; nimis aridū. Adulteratur faba fresa, resina, & ammoniaco. Galbanū excalfacit, vrit, extrahit, discutit: mēses, ac partus trahit appositu, vel suffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim veterē, difficultatē spirandi, suspiria, rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cum vino, & myrrha: simili modo sumptū mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & vuluæ strāgulatus, & vertiginosos olfactu suscitat. Si vratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri nō patitur. Serpentes cū oleo, & sphondylo circūpositū, necat: dentiū dolorē oblitū, aut cauernis inditū, mitigat. vrinæ difficili prodesse existimatur. Resoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsáve: aliàs meconio, æreusto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum voles, in feruentem aquam demittito. nanque cùm liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt: quas hoc modo facilè separabis. Mundo linteo, raroq; alligatū in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, vt imum vasis ne tangat: opertóque vase in feruidam aquam demittito: sic enim syncerum, veluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

Galbani consideratio.

QVANVIS legitimum, optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimque Venetiis venale reperiatur, id tamen, quo passim officinæ vtuntur, nihil, vel sanè parū Galbanum refert, quod in laudatissimi genere à Dioscoride repræsentatur. Siquidem illud nō modò ab impostoribus adulteratū est, sed etiā lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus, ac aliis compluribus recrementis vitiatum. Quærant itaque probi seplasiarij, quod optimū est: alij verò, qui parsimoniæ, ne dicā auaritiæ student magis, quàm honori, vt qui probatissimū vix nunquā assequi possint, id saltē, quod impurum est, purgare deberēt à Dioscoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduētitijs sordibus expurgari possit. Galbani vires tradidit Galenus lib. VIII. simpliciū medicamentorum, sic inquiens. Galbanū succus est plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi vi. Fueritq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiēte, aut secundo completo: in desiccando verò ex secundo incipiente. Id Græcè χαλβάνη, Latinè Chalbanū, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hispanicè, Galbano.

Galbani vires ex Galeno.

Nomina.

AMMONIACVM. CAP LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ succus est, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agasyllim vocant. Probatur bene coloratū, ligni & calculorū expers, thuris similitudine, minutis glebis, dēsum, syncerū, nulla sorde spurcatū, castoreū odore imitans. gustu amarū. Hoc genus thrausma, id est, friaturā appellāt: quod verò terram, & calculos collegit, Phyrama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, succū stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasq; discutit. potū aluū soluit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustū: articulorū, coxendicūq; doloribus liberat. Auxilio est anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: itē quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cū ptisanæ succo sorbeatur. Cruentā vrinam pellit, albugines oculorū absterget, genarum scabritiam absumit, tritum autem cum aceto, & impositum, iocineris, lienisq; duritias sedat. discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lassitudines, & coxendicum dolores eo perungi vtile est, cum nitro, & cyprino oleo, vice acopi.

Ammoniaci consideratio.

AMMONIACI lacrymam officinæ, mutata vna litera, Armoniacū vocant. Cuius tamen syncerissimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimoniis Venetias redeunt. Quandoquidem rarissimū Ammoniacū visitur, quod suis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ vtuntur, piceæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impostorum adulteriis vitiatum. Vt hinc facilè dici

posse

poſſe putauerim, hoc vel illegitimum, vel ſaltem deterius eſſe, idq; fortaſſe, quod Dioſcoridi phyrama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib. XII. cap. XXIII. vbi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quã Metopion vocãt, reſinæ modo, aut gũmi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phyrama appellant. hæc Plinius. Cæterũ Ammoniaco vſi ſunt antiqui (vt Paulus eſt author) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè vſum illud ab iis receptum fuiſſe conijciendum eſt, quod electiſſimum, & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quòd ab ipſo Paulo, itemq; Aëtio in ſuis medicamentis Ammoniacũ thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantiſſimũ ita intelligere voluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò vt & articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas diſcutiat. Quod Græci ἀμμωνιακόν, Latini item Ammoniacũ dicunt: Mauritani, Raxach, ſiue Aſſach: Itali, Ammoniaco & Armoniaco: Hiſpani, Aguaxaque, & Armoniaque: Galli, Armoniac.

Ammoniaci vires ex Gal.

Nomina.

SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

SARCOCOLLA lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis, pollini thuris ſimilis, rufa, guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplaſtris inſeritur. Adulteratur admiſto gummi.

Sarcocollæ conſideratio.

LACRYMAM hanc Sarcocollã dixere Græci, quoniam ſicuti glutinum lignum, ita hæc ſauciatam, exulceratãmve corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerũq; (vt de aliis quoq; pluribus lacrymis, reſinis, & liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus guſtu facilè deprehenditur. quandoquidẽ quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plinius lib. XIII. cap. XI. albam cæteris prætulit, ſic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi vtiliſſimũ pictoribus, ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib. XXIIII. cap. XIIII. idem ita ſcribit. Sũt qui & Sarcocollã ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadã acrimonia dulcem. Cum vino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit, cùm hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinẽ relinquere aſſerant, ille verò contrà dulcedinem. Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tuſſientibus, & difficulter ſpirãtibus auxiliatur. Eſt etiam ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Calueſcũt tamen, qui frequentius ea vtuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, ſi in cratere vitreo aſinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouũ lac quotidie eſt infundendum, priore effuſo. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis vtiliter imponuntur. Cruentis vulneribus, ac diuturnis vlceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio ſuo munere ea à ſordibus mũdet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Aluũ tardè deijcit, perturbatq; eos, quorum ventriculus bile redundat: quare cauendum eſt, ne iis exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprõpſimus. quæ ſanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, vtpote qui ea nuſquam, quod equidẽ legerim, ſcriptis tradiderunt. Sarcocollæ vires retulit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptũ reliquit. Sarcocolla lacryma eſt arboris Perſicæ. miſtam vim habet ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara. Itaq; citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare vulnera valet. Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Anſarot, Anazarũ, ſeu Auzurut: Hiſpanis, Lancarotes: Gallis, Sarcocolle.

Sarcocolla vires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Nomina.

GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLAVCIVM ſuccus eſt herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur, foliis ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram ſparſis, odoris tetri, guſtus amari. tota croceo ſucco madet. Folia in olla fictili ſemifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, vſque dum flacceſcãt: deinde contuſis ſuccũ exprimunt. Cuius eſt vſus ad oculorũ medicamenta, vtpote cùm inter initia refrigeret,

Glaucij conſideratio.

GLAVCIVM medicorum, & officinarum vulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina vſurpare ſolet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo paſſim ſeplaſiarij vtuntur, meo quidem iudicio, verum

F 4 ſynce

syncerumq; Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum vitiis opitulatur; forinsecus rufescit, intus verò croceo colore spectatur, & gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehenderim, qui è maioris chelidonij succo Glauciũ conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus vocari Memithe. Quòd in Serapione vel interpretis, vel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidẽ orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius verba ad vnguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidoniis. Quo factum est, vt illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorẽ inciderint: quòd nõ solùm ex chelidoniis suum Glauciũ eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tũ adeò manifestè refrigerat, vt solum sæpe erysipelata, vtiq; si valentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreáq; substantia: vtraq; sanè frigida, verùm non summè, sed ceu aqua fontana. γλαύκιον sic Græcè, vt etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.

Glaucij vires ex Galeno.

Nomina.

GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLVTINVM, quod xylocollan, alij taurocollan vocant, præstantissimum Rhodiacum, quod ex bubulis coriis conficitur. Id candidum est, & trãslucens. Nigrum verò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illitumque pustulas erũpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PISCIVM gluten, venter est piscis cetacei. Præstat cãdicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini consideratio.

NEMO est, qui taurinũ, & pisciũ Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus verbis opus est. Verùm sciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis coriis conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium cẽsu. quãquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionẽ fecerit, quòd ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ, concoctoriæq; facultatis est, quibuscunq; ipsum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidẽ retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα vocatur, quod Latinis Gluten & Glutinũ: Italis, Colla di carniccio: Hispanis, Colla, & Grudel. Quæ verò Græcè ἰχθυόκολλα, Piscium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodũ & Hispanicè, Colla di pesce. Arabicè vtrunq; gluten Zire, seu Gara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colle de poisson.

Nomina.

VISCVM. CAP. LXXXVII.

VISCVM optimum est recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod asperi nihil, aut furfurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxeo fruticis folio. Contusum acinum lauant, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisque aliis arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, discutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mistum: epinyctidas in splenio sanat: vetera vlcera, abscessusque, quos cacoëthes vocãt, ex thure mollit. Lienẽ cũ calce, gagate, aut Asio lapide coctũ, & impositũ absumit: cũ sandaraca, aut auripigmẽto illitũ, vngues extrahit. mistũ cũ calice, & vini fæce suã vim intẽdit.

Visci consideratio.

VISCVM fit pluribus, ac diuersis modis. Verùm

Verùm omnium præstantissimum est, quod è granis in quercu nascentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisque nascitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatissimum prouenit, sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senẽsibus, vbi vastissimæ assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio iis locantur, qui viscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno vitæ suo periculo, sæpiusque funibus adalligati id muneris in aëre pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec disrumpantur: postea contundunt, & tandiu lauant in aqua, quousque surfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantùm, robore, ilice, syluestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est malo, ac pyro, non tantùm syluestri, sed etiã domestico, quanuis penitus inutile.

Visci vtilitas in Hetruria.

Visci maxima Hetruscis vtilitas est: nam præter eius vsum in aucupiis, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis vtile est vitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Visco vites omnes circundant, quo postea erodentes vermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, è terra sursum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perspexisset natura omnium rerum parens, visci multum Hetruriæ largita est, ne hanc ob pestem vino destitueretur. Visci fructu vescuntur turdi, præcipuè magni, quos nostri vulgò turdellas appellant. Quorum stercore visci semine pleno inficiuntur, & feruntur arbores, in quibus pernoctant, & victitant: è quo tãdem semine nascitur planta, quæ viscum creat. Vnde scitè à Plauto dictum est. Turdus exitium sibi cacat. Cæterùm Viscum per se non est arbor, sed in arboribus viuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam testatur Virgilius libro v i. Aeneidis, cùm inquit.

Quale solet syluis brumali frigore Viscum
Fronde virere noua, quòd non sua seminat arbos.

Proinde Plinius libro x v i. cap. vltimo ita scriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Nanque cùm suam sedem non habeant, in aliena viuunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc est natura, vt nisi maturatum in ventre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipsum memoriæ prodidit Theophrastus libro i i. cap. x x i i i. de plãtarũ causis, vnde illa mutuatus est Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (vt Plinius inquit) stelim Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentissimum in Tridẽtino agro in vallis Ananiæ syluis conspicitur, vbi ingens turdellarum copia victitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroque prouenit, perpetua fronde viret. Id verò contrà, quod quercui, robori, & castaneæ innascitur, vtpote cui appetente hyeme omnia folia decidant.

Theophrasti sententia non accepta.

Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulò antè citato, cùm ita scribit. Viscum aliud folio esse perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud virentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, vt in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæúe frondis hæc est, quemadmodum diximus. hactenus Theophrastus. Verùm enimuero hæc Theophrasti sentẽtia non omni ex parte probanda videtur. quippe quoniam vniuersum Viscum, quod in amygdalo, pyro, maloque in Italia prouenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua viret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, vt aliunde huius rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, vt libro primo in prunorum mentione de iis differentes retulimus. Vtuntur hoc Insubres suis in aucupiis, quòd arboreo visco careant, illudq; è Venetiis deferunt, quò primùm ex Damasco Syriæ aduehitur: vnde Damascenum vocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & viburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentariis inseruimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus viscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaque scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq; tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscent. Hac etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni visci lignum in tenuissimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco Viscum ipsum in catapotiis deuorandum dederunt.

Visci vires ex Galeno.

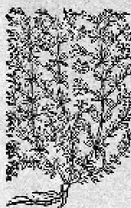
Visci meminit Galenus libro v i. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit iis verbis. Viscum ex plurima aërea, & aquea calida, paucissima terrena substãtia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem valenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & crassiores, eosque diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere,

quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, velut thapsia. Sed & suprà commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, vbi largum continent humorem recrementitium. Nomen illi Græcum, ἰξὸς : Latinum, Viscum : Arabicum, Dabach, seu Dibach : Italicum, Vischio, & Pania : Germanicum, Vogel liem : Hispanicum, Visco: Gallicum, Guy.

Nomina.

† Nulla hîc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantùm leguntur. γίνεται ἐκ τινὸς καρποῦ περιφεροῦς. hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Serapio. Sed interpres videtur secutus Plinium, qui libro XVI. cap. vltimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur messium tempore immaturi.

APARINE. CAP. LXXXVIII.

Aparine ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrãgulis, per interualla orbiculato foliorũ ambitu, vt in rubia: flos albus, semen durum, rotundum, concauum, album, vmbilici figura, asperitate vestium tenaci. Ea pastores coli vice vtuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum succus, potu contra viperarum, phalãgiorúmque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

Aparines consideratio.

Aparine nusquam non prouenit, sed præsertim (vt Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc vulgò vocant Speronellæ, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterici instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium vestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia vulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Aparines meminit Galenus libro. VI. simplicium medicamẽtorum, vbi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & desiccat: habetque nonnihil subtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη vocatur: Latinis similiter Aparine: Italis, Aparine & Speronella: Germanis, Klebkraut: Hispanis, Presera: Gallis, Grateron.

Aparines vires ex Galeno.

ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

Alyssvm exiguus frutex est, vnicaulis, subasper, rotundis foliis: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyssi consideratio.

Alyssi varia est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem vocamus: quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis constat. Quòd autem Plinio hæc Alysson sit, eius verba declarant libro XXIIII. cap. XI. vbi de erythrodano ita scribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pellesque perficiuntur, in medicina vrinam ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita vt bibentes lauentur quotidie. Radix, semenque trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, qui Alysson vocatur, foliis tãtùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos rabiê sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusq́; hactenus Plinius. Quem facilè quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quòd is statim post aparinem, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum foliis est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum, in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi,

Dioscoridi, vt Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infra de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem fecisset, si nullam iudicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare vel Plinium hac in re hallucinatum, vel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi videntur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cùm inquit. Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleam sideritim vocant, quæ propter vias vbique nascitur, purpureo flore, foliis crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His verbis Aëtius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur, sed neque etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alysso intelligat. Nam cùm tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & vltima, heracleæ vocantur, non equidem scire possum, an primam, vel vltimam in suum Alyssum receperit Aëtius. Florem siquidem purpureum habet sideritis Dioscoridi postrema, in vineis, & maceriis nascens, folium tamen non crassum, sed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, vt eam planè referat plantam, quam vulgus herbariorum Robertam appellat. Huic postremò, vt aliis quoq;, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus libro 11. de Antidotis, vbi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio adsimilis, asperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum vergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni verbis palàm est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quàm vltimam sideritim referre. Cùm igitur varia admodum sit de Alysso authorum sententia, cúmque eius historia tam varia, incertáque habeatur, difficilè quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitimè vocari possit. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (vt ipse ait) syluestrem cannabim vocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, vel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere videar, iis diiudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter versati, hæc & maiora diiudicare possunt. Cæterùm Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neque illud similiter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in vsu medico probandum, vel reprobandum sit, non facilè decernere ausim. quanquam à Galeno nunquam discedendum putauerim. Qui præterea Alyssi facultates tradidit libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Nuncupata est hæc herba Alysson, quòd mirificè iuuet demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, sæpe in totum sanauit: atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methodo. Quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc vt abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & vitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον Græcè, Alyssum quoque Latinè dicitur: Italicè, Alisso.

Varia de Alysso sententia. *Ruellij error.* *Alyssi vires ex Galeno.* *Nomina.*

ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASCLEPIAS, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numerosas, tenues, odoratas: floris virus graue: semen securidacæ. nascitur in montibus. Radices ex vino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia aduersus vuluæ, mammarúmque vlcera, quæ cacoëthe vocant, illinuntur.

FALLVNTVR, mea quidem sententia, qui Asclepiadis vice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam vulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerunque secus vias nascitur, & perpetuò humi serpit foliis rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuique funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in viis publicis nasci, nusquã etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, vt equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditissimi dixerim, quem constat ex suis commentariis hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quàm vulgus herbariorum Vincetoxicum vocat. quæ frequenter in saxosis, & asperis locis prouenit, læui admodum caule: foliis lauro acutioribus: flore albo, muscoso: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus innumeris, albicantibus. Quandoquidem huius cùm folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quòd ex Oribasij lectione Asclepias non profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus forsasse, vt solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantùm λεπτὰς, ὀδώδεις, id est, tenues, odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc venenis maximè aduersari scribant: quin & fractis, & ab alto

Asclepiadis consideratio. *Quorundam lapsus.* *Fuchsij error.*

ab alto deuolutis auxiliari, si contritæ in puluerem radices ex vino sumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à partu turgentes, præsertim vbi lac in eis coierit: in quorum vsu radices ipsas decoquunt, quas deinde cum polenta mammis illinunt. Sed perperàm, quòd hoc Asclepiadis sit proprium. Cæterùm non desunt, qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum vulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & succum eius in vnguentis ad miscent: nanque vulneraria est, & glutinatoria. Asclepiadis meminit quidem Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius viribus differens, sic tantùm inquit. In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit: at nos eius nondum periculum fecimus. *Nomina.* Ea Græcè ἀσκληπιάς, vt etiam Latinè Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade.

ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATRACTYLIS, spina est cnico similis, folia multò longiora ferens in summis virgis, magna parte nuda, asperáque, qua fœminæ pro fusis vtuntur. capitula in cacumine spinis horrent: flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia cum pipere, & vino teruntur vtilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsúmque deposita statim recrudescere.

Atractylidis consideratio. Ruel. & Hermolai error.

ERRANT haud dubiè, vt mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus libro VI. capite IIII. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod vt omnibus perspicuum esse possit, iis præsertim, qui aliter sentiunt, hîc Theophrasti verba de Cnico, Acarna, & Atractylide subiiciam. Cnicum, inquit, syluestri, vrbanóque discernitur. Syluestris genera duo notantur: alterum vrbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu vtebantur. fructum nigrum, maiusculum, amarúmque parit. Alterum genus densum constat, caulésque soncheos profert, quodammodo humicaule sit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitque ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæque modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, verùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ aliis syluestribus est, quòd illa duriora, spinosioraq; vrbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu cnico vrbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habétque peculiare, quod in foliis euenit. decerpta enim, carníque allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est, cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruorémque repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim, & quidem in totum (vt summatim proponam) vniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus verbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus, vtpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est à Cnico syluestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantùm insit proprietas, vt è foliis succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidē iudicio, præbuit Plinius, quòd lib. XXI. cap. XV. syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida vocari tradiderit. Vbi postquàm commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis vtuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas prætereà, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differētia prima syluestris, & satiuæ. Syluestrium duæ species, vna mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquæ mulieres vtebantur. quam quidam atractylida vocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij verba. Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum syluestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse vocatum, non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum syluestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius ca. XVI. eiusdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idē erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. qua de causa phonos vocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus spinosis dici possit. hactenus Plinius. Ex iis igitur omnibus meritò colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ vtebantur mulieres. Quod sanè animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti versione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum

colum, vt primum agrestis Cnici genus vertendo, ex antiquo ad colos vsu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse videtur, priscas mulieres agresti Cnico coli vice fuisse vsas, fusorum verò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm hactenus in Italia, vt ingenuè fatear, Atractylida non inueni, neque eam ab aliquo repertam esse scio. quanuis non iuero inficias, quin ea possit etiam in Italia nasci. Equidem plures vidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchrè respondebant: attamen ex iis nullam vnquam nactus sum, quæ foliis carni adhibitis sanguineum succum funderet. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciem eam nimirum esse stirpem, quam herbariorum vulgus Carduum benedictum, vel sanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus vocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo hunicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex iis notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici syluestris genere, nil mirum si cogor mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè afferere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum vocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim, nunquam tamen euulso folio, vel ramulo sanguinem è vulnere profluere comperi. Prætereà si concedamus, quòd Ruellius vera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiæ, cùm tam Theophrasto, quam Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat: quoniam id Atractylidis est proprium. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, vt suam tueretur sententiam, asserere voluisset, Atractylida esse primum syluestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neque etiam mihi, vt liberè liceat quod quisque sentit dicere, placet Fuchsij opinio, qui libro primo de compositione medicamentorum, & insuis de plantarum historia commentariis, Carduum benedictum vulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat. hirsutiorem dixi, quoniã is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis vnum duntaxat sit genus: quod, quantum reor, Carduus benedictus non est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in imis virgis vnquam visitur nudus: quinimò virgas non profert, sed caules lentos, quibus humi ferè repat, vel potius solo procumbit. Sed postquàm in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum syluestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atque excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDVVS Benedictus ita vulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis cõstet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæque existimationis plãta est non modo apud Italos, sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus venena lethalia, tã interius sumpta, quàm venenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut aliis febribus detenti quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim præstatur hausto eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex vino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera ventris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & vteri vitiis auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia vlcera, & quæ cacoëthe vocantur, sanat, cuteque obducit. Quamobrem decoctis miscetur, quæ è ligno Guaiaco ex vino, & aqua iis parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτρακτυλις, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis, Atrattile.

Ruella-psus.

Fuchsij opinio reprobata.

Cardui benedicti vires.

Nomina.

CARDVVS BENEDICTVS.

POLYCNEMVM.

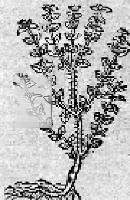
CAP. XCII.

POLYCNEMON, frutex est surculosus, foliis origani: caule, vt pulegij, geniculis multis intercepto, sine vmbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet. ad vrinæ stillicidia, ruptáque cum vino bibitur.

Poly

Polycnemi consideratio. POLYCNEMVM hactenus, quòd ego quidē ipsum cognouerim, nō reperi neq; vidi in Italia. Cæterū etsi inibi nōnullæ inueniātur, atq; etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre videntur, cùm tamen plura etiam iis desint, quæ in Polycnemo requirūtur, quàm vt pro vero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi vires ex Galeno quoq; scire desiderat, is libro VIII. simpl. medic. illas ita paucis retulit. Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaque & ob id vulnera glutinat. Huic plantæ nomen Græcum, πολύκνημον: Latinum similiter Polycnemum: Italicum, Policnemo. *Vires ex Galeno.* *Nomina.*

CLINOPODIVM.

CLINOPODIVM ALTERVM.

CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

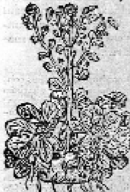
CLINOPODION frutex est foliis serpyllo similis, surculosus, duûm dodrantum altitudine. Nascitur in petrosis. Flores, marrubij modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, stranguriās, serpentium ictus: menses. & partus pellit: & pensiles verrucas, quas acrochordonas vocant, eiicit, aliquot diebus potum. Aluum sistit decoctum ad tertias, potúmque, si febrim sentiunt, ex aqua, alioquin, ex vino.

Clinopodij consid. CLINOPODION nil aliud nobis designat, quàm lecticæ pedem, quòd circinata florum figura, qui intercedentibus interstitiis caulem circumplectuntur, basim lecticæ pedum referat. Nascitur vbique frequens, foliis non modò serpyllo proximis, sed etiam montanæ calaminthæ, quam maximè repræsentat. Huius meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, sed nondum adurendi: est verò etiam essentia tenuium partium: ponátque ipsum quispiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum resiccantium. Κλινοπόδιον sic Græcè, vt Latinè pariter Clinopodium vocatur: Italicè, Clinopodio. *Clinopodij facultas ex Gal.* *Nomina.*

LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.

LEONTOPETALON caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, punicei coloris: folia brassicæ, sed papaueris diuisura: radicibus nigris, rapæ similibus, strumosis. Nascitur in aruis, & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex vino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

Leontopetali consideratio.

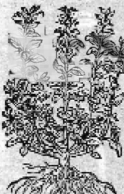

LEONTOPETALVM, LEONTOPETALVM, eiusq; nigram, extuberantémque radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetiis, & Patauij in quibusdam hortis vidimus, verùm etiam in Hetruriæ aruis, aliisque Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib. XXVII. capite XI. vbi ipsum iis depingit verbis. Leontopetalon, alij rhapeion vocant, folio brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo. radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Leontopetali radice maximè vtimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excalfaciendique in tertio ordine possidet. Λεοντοπέταλον quod Græci, Leontopetalum quoque Latini dicunt: Leontopetalo, Itali, Galli autem, Patte de Lyon.

Leontopetali Vires ex Galeno.

Nomina.

TEVCRIVM. CAP. XCV.

TEVCRION, siue, vt aliis placet, teucris, herba est virgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenui folio, non multùm à cicere alieno. Hæc in Cilicia iuxta Gentiadem, Cissadéq; vbertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: itē serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

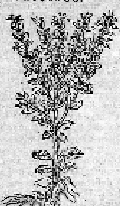
Teucrij cõsideratio.

HERBA quædam nascitur pluribus in locis, foliis quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similis, vt sæpe ex tempore visa oculos decipiat. Hanc esse verum Teucrium mecum semper existimaui, quòd ea mihi planè notis respondere videatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat vbertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Cissadem, id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV. capite V. vbi ita scriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion vocant, spargentem iuncos tenues, folia parua asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem. neq; semen gignit. Medetur lienibus. Constátque sic inuentam. Cùm exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni, eúmque exinanisse. ob id à quibusdam splenion vocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximéque ex Ciliciis, & Pisidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis vulgari sermone vocatur Faua grassa. quanquam hanc alij falsò, vt opinor, Telephium esse contendunt. Teucrij vires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatque ipsum quispiam in tertio exiccantium, secundo verò excalfacientium ordine. Hanc herbam Græci τεύκριον, Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.

Teucrij vires ex Galeno.

Nomina.

TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHAMAEDRYS Græcis, aliis chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eā teucrion appellauere, propter eam quā cū teucrio seruat similitudinem. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus, indurato lieni, vrinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur

xiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium venena ex vino, potu, illitúque efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta purgat vetera vlcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

Chamaedrys consideratio.

CHAMAEDRYS herba est vulgaris notitiæ. In Hetruria, Senensibus præsertim, vulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati videntur, quibus nil aliud per Chamædryn significatur, quàm humilis, & terrestris quercus. Insubribus verò vulgò Calamandrina vocatur. Aliis herba febrium, vel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus aliquot tertianas fuget, & finiat. Magnificiũt Chamædryn Hetrusci, quòd (vt affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, non minus quàm scordium planta ei cognata. Cæterùm quanuis Dioscorides, aliique veteres vnius tantùm, quòd extet, Chamędryos meminerint, tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, siue Trissagine disseruit Theophrastus libro IX. capite X. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia ad rupta, & vulnera, in oleo trita valent, & ad depascentia vlcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura vix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem vtiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis verò eiusdem partem vnam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, vt thapsiæ, & ischiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quòd Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto authore, bilem deijcit. Trissaginis vires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chamædrys vincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & vrinas, ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & viscerum obstructiones expurgat. Ponátque eam quispiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccat, quàm calfacit. Hæc planta χαμαίδρυς Græcè vocatur: Latinè, Chamædrys, & Trissago: Arabicè, Damederios, Chamadrius, seu Kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hispanicè, Chamedreos: Gallicè, Germandree.

Chamædryos vires ex Galeno.

Nomina.

LEVCAS. CAP. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quàm vrbana foliis, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quàm satiua habetur. Vtraque ex vino contra animalium venena, præcipuè marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio.

TAMETSI Hermolaus, & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in vinetis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada, ego tamen eam mercuriali consimilem facere profectò non ausim, cùm nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluráque de eius notis tradat, quàm fecerit Dioscorides: qui certè, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis iudicare videtur ipsius Dioscoridis sermo: nam cùm statim ab ipso capitis initio montanam Leucada vrbanæ comparauerit, nimirum ostendit à se prius vrbanam fuisse descriptam. Neque hac de causa tantùm adducor, vt Marcello adstipuler, sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem vetustissimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, vna est montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm satiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quòd hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quódque in iis plura adhuc desiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam. Λευκὰς herba sic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Nomina.

LYCHNIS. CAP. XCVIII.

LYCHNIS coronaria, flore est albæ violæ simili, sed purpureo: quo corollæ factitantur. Cõtra scorpionum ictus semen in vino potum auxiliatur. Lychnis syluestris, omnia vrbanæ similis. Bilem per aluũ detrahit, semine duabus drachmis poto. ictis à scorpione subuenit. Aiunt huius herbæ appositu scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

QVAN

Lychnidis consideratio.

QVANQVAM nõ facilè est hac ætate plantas in Italia ostendere, quæ legitimè referant vtranq; Lychnidem, hortensem scilicet, & syluestrẽ, cùm earũ folia, & caules tam à Dioscoride, quàm ab aliis rei herbariæ scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsentẽtur notis, vtpote plantarũ, quę fortasse olim omnibus erant notissimæ ob frequentẽ earum vsum tum ad lucernarũ lumina, tum etiam ad coronas contexendas, attamẽ in Tridẽtino, & Goritiensi agro planta quędã in hortis, ac fictilibus seritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ violę similis: foliis longis, tomẽtosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, vt dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea plãta hæc vera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidẽ auget, facitq;, vt in hoc nihil ferè addubitem, quòd alterã eiusdẽ generis frequentissimam apud Ananienses syluestrẽ repererim, illi satiuæ adeò per omnia similem, vt cùm natalis dũtaxat discrimẽ intercedat, hæc meritò Lychnis syluestris appellari queat. His accedũt tomentosa earũ folia, quæ ad lucernarum vsum pro elychnio cõmodè vsurpari possunt. Vnde apud veteres Lychnidis sibi nomẽ asciuit, quippe lucerna Gręcis λύχνον dicitur, quemadmodũ & ἐλλύχνιον funiculus, qui è gossipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inseritur ad lumẽ edẽdum, flammamq; nutriendã. Quare cũ gossipio, vt puto, carerent antiqui, tomentosis herbarũ quarundã foliis ad hoc munus obeundũ vtebantur, nempe lychnidis, verbasci, aliarũq; nonnullis. Illud denique addiderim, vt nostra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides esse opinor, mirũ in modũ ruralibus, vrbanisq; virginibus expetitur ad coronas factitãdas: qua in re priscã imitãtur ætatem. Cæterũ Plin. lib. XXI. cap. IIII. Lychnidẽ inter rosas retulit, sic inquiẽs. Est & rosa, quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis verò Lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec vnquã excedẽs quinq; folia violæ magnitudine, odore nullo.

Lychnidis facultas ex Gal.

Lychnidis coronariæ semen, vt Galenus est author lib. VII. simplicium medicamentorum calidũ est secundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: siccum sanè eodem quoque modo.

Nomina.

Quæ herba Græcis λυχνὶς. Lychnis quoque Latinis dicitur: Italis, Lichnide.

LILIVM. CAP. XCIX.

LILIA coronamentis se dedunt, Liria à quibusdam vocata. E quibus vnguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij susinũ appellant, neruos, & priuatim vuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra serpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambustis

LILIVM.

proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vase coquitur conuenienti medicamẽto vetustati vlcerum, & ad recẽtia vulnera. Inassata radix, & ex rosaceo trita, igni ambusta sanat, vuluam emollit, menses ciet, vlcera cicatrice obducit. Cũ melle detrita neruis præcisis, luxatisq; medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceráque in capite manantia expurgat: abstergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoscyami foliis, & farina tritici mulcendis testiũ inflammationibus. Semen potum morsibus serpentium aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Pisidia Pamphiliæ efficacissima vnguentis nascuntur.

Liliorum consideratio.

LILIA Italis notissima sunt, atque adeò omnibus, vt planè superuacaneum esse putem, exemplo Dioscoridis adductus, vel ex nobis eorum faciem repræsentare, vel alterius historiam referre. Sed tamen quoniam iis quandoque mos gerendus est, qui semper hortis nouis ac variis floribus refertis delectantur, idcirco silentio præterire non potui, quin hic insererem, qua ratione, quóve mangonio alba lilia (si tanta fides priscis rei herbariæ authoribus adhiberi potest) purpurea fieri possint.

Liliorum historia ex Plin.

Quod cùm Plinius docuerit libro XXI. cap. V. vbi de Liliis latius disserit, ideo eius verba subiiciemus. Lilium, inquit, rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione vnguenti, oleique, quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosis decet, medio prouentu earum incipiens. Nec vlli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, foliis foris

striatis, & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxātibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq; duplex, vt alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In vnguenti verò, oleiq; vsu folia nō spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, vt hipposelinum. nihilque est fœcundius, vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon vocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisque bulbi, sed vnius. Narcissum vocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à liliis est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arescentes, liliáque suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæce nigri vini, vel Græci mense martio macerantur, vt colorem accipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circunfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirúmque ita tingi aliquid, vt nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (vt Anatolius testatum reliquit) totum annum viridia durabunt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. sic enim clausa perpetuum annum vegeta manebunt. Sed vt intermedio tempore ad vsum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò vt vicissim, & variis temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, vt aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantū, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in aliis floribus fieri pollicetur. Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari potest, quod MARTAGON chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido non dissidet, sicuti nec caule. Foliis vulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, vel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdā rubētibus respersa, &

Martagon, & eius delineatio.

MARTAGON.

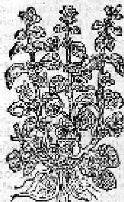
ipsi odorati sunt, aspectuq; iucūdi. Lilij genus hoc in suis de stirpiū historia commentariis Fuchsius, asphodelum fœminā putauerat esse, pro eoq; depinxerat. Sed quia sui erroris cōscius factus, hanc ipse suā mutauit sentētiā, nō est cur iam nos eam pluribus refellamus. Liliorū facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua vtique in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eáque temperata. Itaq; etiam quod ex eo conficitur oleum, & vnguentum, citra morsum digerendi, simúlque emolliendi facultatē obtinet. vnde fit, vt vteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerūt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoque moderatè desiccantem, extergentemq; facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum vlcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam vteros emollit, mensesq; prouocat. Folia verò præcoquentes, & ipse ad obductam vsque cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat, sed aliis quoque vulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad vulnera suo tempore vtantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in foliis: quanquam tamen nec in ea ipsa multū insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cùm aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorū validiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia vniuersa, quæ valenter exiccari postulant absq; morsu. Imposuimus verò etiam quandoque & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad vtrunque: atque insigne medicamē fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absque morsu, ceu vulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque vlcera humida flaccidave, & diuturna sunt, quæque ægre

Liliorum vires ex Galeno.

ægrè ad cicatricem perducuutur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor, cæterum rerum ipsarum natura sæpenumero vt attingã adigit, celeriter verò relinquẽda sunt, atq; ad propositũ reuertendum. Planta, quã Græci κρίνον & λείριον, dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis.

Nomina.

BALLOTE. CAP. C.

BALLOTEN nomine alio nigrum marrubium vocãt. Caules edit quadrãgulos, nigros, subhirsutos, cõplures ex vna radice: foliis maioribus, quàm marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, † graueolẽtibus, apiastro proximis, vnde aliqui apiastrum eam vocauerunt. candidi flores vniuersi verticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, foliis ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, vt condylomata reprimãt: purgant & sordida vlcera cum melle.

BALLOTE, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdã Marrubium fœtidũ cognominatur, frequens in agrorũ marginibus nascitur, & passim secus vias. Est autem hoc apiastro adeò simile quòd facilè legẽtes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq́; ab aliquibus Marrubiastrum, ab aliis Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi vires eius silentio præterierit Galenus) lib. VII. sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canis morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum, βαλλωτὴ & μέλαν πράσιον: Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum: Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schuuartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.

Ballotes consideratio.

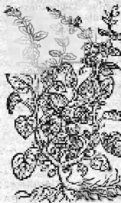
Nomina.

† In Oribasij codice manu scripto hîc interiectum legitur verbum μέλανα, quod folia quoque Ballotæ nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adiiciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat, quodq́; ipsius meminerit Plinius lib. XXVII. cap. VIII. cùm inquit. Ballote foliis est marrubij maioribus, & nigrioribus.

APIASTRVM. CAP. CI.

MELISSOPHYLLON, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen vsurpauit, quoniam apes ipsa herba delectãtur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraq́;, nec ita hirsuta spectarentur: citreũ malum olent. Folia cum vino pota, aut illita prosunt, contra ictus phalangiorũ, scorpionumque: item aduersus canis morsum. Decocto eorũdem gratia, foueri prodest: desessionibus fœminarum ad ciendos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluũtur. dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cũ sale strumas discutiunt, vlcera purgant: articularios dolores illita sedant.

APIASTRVM.

MELISSOPHYLLON, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri vulgò vocant Cedronella, itémque Melissa, sicut etiã Insubres. Herba est vulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habẽtur genera, vnũ satiuum, alterum syluestre. Fuchsius tamen medicus clarissimus, Melyssophyllum in tria genera digessit libro illo de cõpositione medicamẽtorum, quẽ nuper auctũ excudit. Sed cur is duo prima genera, quę (vt scribit) grauiter odorata sunt, & cimices verius quàm citrũ redolẽt, inter melissophylli genera connumerauerit, ego nescio, ipse dicat. Mihi quidẽ (vt dicã ingenuè quod sentio)

Apiastri consideratio.

G 2 planè

planè absurdum videtur, quod melissophillum odore suo aliud referat, quàm citreum mâlum, cuius tantùm odorem spirare Dioscorides memoriæ prodidit. Melissophyllum, ad cuius facultates iam nostra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferũt. tametsi id Græci, quod extet, silentio præterierũt. Proinde hæc Serapio retulit. Melissophylli, inquit, proprium est animum hilarem reddere: humenti, ac frigido ventriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obstructiones reserare, deficientem animum reuocare, cordis imbecilitatem roborare, eãq; præsertim, qua somnus frequentius nocte intercipi solet, quin & eius pulsum reprimere, animi solicitudines fugare, ac solicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exusta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Melissophyllon, cõprobatur Auicennæ quoque testimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo scribit. Melissophyllũ excalfacit, siccatq; ordine secũdo. Cor exhilarat, vitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, saporis austeritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam visceribus competit. Vires deiectorias possidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios vapores à spiritibus, & à sanguine, qui cordi, & arteriis inest, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiã in toto corpore efficere nequit. Melissophylli meminit Galenus libro VII. simplicium medicamẽtorum, his verbis. Melissophyllum marrubio simile est facultate, sed plurimum ab eo vincitur: quamobrem nec vtitur eo quispiam. Superuacaneum siquidem foret præsente marrubio, cuius tantus est vbiq; terrarum prouentus, velle vti melissophyllo. Cæterùm si cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo vti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiastrum, Plinio libro XX. cap. XI. authore, in confessa dãnatione est venenatum in Sardinia. Ea plãta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Melissophyllum, & Apiastrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Turungen, seu Trungian, & Marmacor: Italis, Melissa, & Cedronella: Germanis, Melissen, & Binenkraut: Hispanis, Torongil, & Hierua cidrera. Gallis, Melisse.

Apiastri vires ex Arabibus.

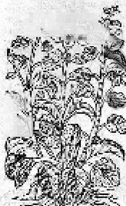
Ex Galeno.

Nomina.

MARRVBIVM. CAP. CII.

MARRVBIVM, frutex est ab radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem equat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex interuallis: flores verticillato ambitu, asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia sicca cum semine decocta in aqua, aut viridium succus datur cũ melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eiicit. mulieribus à partu nõ purgatis datur, vt menstrua, & secũdas extrahat: item in difficili partu, & his qui venena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt. vesicã, renesq; lædit. Folia cum melle illinũtur sordidis vlceribus purgãdis: pterygia, nomasq; sistunt. laterum dolores mitigant. Succus foliis contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum vino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regiũ morbũ expurgat. aurium doloribus conuenienter instillatur per se, aut cum rosaceo.

MARRVBIVM.

Marrubij consideratio.

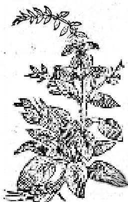
MARRVBIVM vulgaris est planta, notiorq; omnibus in Italia, quam vt pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, vbi ita scribit. Sũt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo vnguentarij vti ad nonnulla consueuere. Alterum rotundius, squalensq; vehemẽter, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum. hæc Theophrastus. Ex quibus vtique constare potest, Theophrasto alterũ marrubium non aliud esse, quàm Dioscoridi balloten. Marrubij vires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Marrubium vt gustu amarum est, ita si quis vtatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgãs. ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiã in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate verò tertij, medij, aut completi. Succo eius cum melle ad visus acumen vtuntur. Quinetiam & per nares morbum

Marrubij vires ex Galeno.

morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus sanè obstructiones discicere, meatumq; ipsum, & ramos membranarum expurgare est visus. Id Græci πράσιον, quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Farasio, siue Frasium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungenkraut: Hispani, Marruio: Galli, Marrubin.

Nomina.

STACHYS. CAP. CIII.

STACHYS, frutex est marrubio similis, sed longior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures virgas ab vna radice exeuntes, marrubio cādidiores. Nascitur in mōtibus, & asperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorū decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

Stachyos consideratio.

STACHYS frequentissima in Italia nascitur. assurgit enim virgis compluribus, angulosis, ab vna tantùm radice exeuntibus, hirsutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: foliis numerosis, incanis, hirsutis, oblōgis, præduris, odorisq; iucūdi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla verticillato ambitu caulem circundant marrubij modo. Ex quibus sanè notis satis constare arbitror, hanc herbā, quam pictam exhibemus, esse verā Stachyn. Quibus etiam accedit, quod ea (vt Galenus testatur) amara sit, & gustu acris. Plinius lib. XXIIII. cap. XV. Stachyn porri similitudinē habere tradidit, Græcarum vocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidē πράσον porrum significat, πράσιον verò marrubium, cui Stachys est similis. Stachyos meminit Galenus lib. VIII. simplic. medic. sic inquiens. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, & amaro: tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non solum menses mouet, sed & abortū affert, & secundas eiicit. Στάχυς vt Græcè, ita etiam Stachys Latinè vocatur: Italicè, Stachi: Gallicè, Sauge molle.

Plinij lapsus.

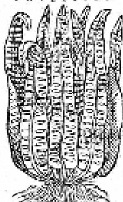
Stachyos vires ex Galeno.

Nomina.

PHYLLITIS. CAP. CIIII.

PHYLLITIS folia promit rumici similia, longiora, & viridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi vermiculos tenues ostendunt. In vmbrosis, & opacis hortorum locis emicat, gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in vino pota serpentium morsibus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

PHYLLITIS.

Phyllitidis consideratio.

QVI notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuūtur, diligētissimè expendere voluerit, haud difficilè quidē fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli verò Scolopendriā perperàm appellāt: Perperàm dico, quòd legitimum Scolopendrium (vt infrà suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis verò ceterach dicitur. Quòd autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendū impellor, quòd vmbrosis, opacis, humētibusq; locis proueniat: quòdq; foliis sit rumici maioribus, lōgioribus, ac viridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentiis quibusdam transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (vt Dioscorides inquit) pēsiles vermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine vacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis vermiculis prodire. Neq; illud sententiæ nostræ quicquā obstare crediderim, quòd huius herbæ cōplures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem vel quinquaginta emittant folia. Quippe (vt experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab vna tantùm radice tot folia erumpere visa sunt, sed à quam plurimis se simul tangentibus, ita tamen vt vna ab altera separari posset. Vnde facilè cognoui, quòd si singulæ radices abinuicē distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis foliis referte inueniuntur. His itaque rationibus, mea quidem sentētia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leon

Manardi.

Leonic. Ruellij. et Fuch. lapsus. Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis viri, quòd tã facilè crediderint, Linguam ceruinam vocatã, Phyllitim nequaquã referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine vidua sit, nõ tamen foliis constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, quòd iam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed iis fortasse errandi occasionẽ præbuit vulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere suadet. quod tamẽ Hemionitidis est proprium. Cuius fortè vulgi opinionem ij potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapsum inciderunt. *Phyllitidis vires ex Gal.* Phyllitidis meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicament. sic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis sit acerbæ, nõ absurdè diarrhœas, siue profluuia, & dysenterias pota iuuat. *Nomina.* Planta, quæ φυλλῖτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Philite: Germanis, Hirtzzungen: Hispanis, Lengoa ceruina: Gallis, Langue de cerf.

PHALANGIVM. CAP. CV.

PHALANGIVM, à quibusdã phalangites, ab aliis leucacantha vocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, pluresve, in diuersa tendẽtes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habẽs: semine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figurã, multò tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dũ à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, semen, flos cum vino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq; ictus: tormina quoque discutiunt.

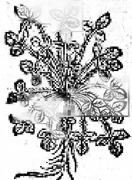
Phalangij consideratio. EADEM ferè, quæ hîc de Phalangio posteritatis memoriæ prodidit Dioscorides, retulit Plinius li. XXVII. cap. XII. vbi ita scribit. Phalangites à quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucanthemon, vel, vt in quibusdã exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candidus, lilio rubro similis: semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, vel flore, vel semine auxiliantur contra scorpionũ, phalangiorumq;, & serpentiũ ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, si conferantur, Dioscoridi accepta referri poterũt. Cæterũ etsi non desint hodie herbarij, qui in Phalangij, vt in plurimũ aliarũ quoque incognitarũ plantarũ locũ herbas quasdã quales quales sint, substituãt, atq; rei herbariæ parum gnaris pro legitimis sæpe ostendant, ipse tamen hactenus, vt ingenuè fatear, verum Phalangium non vidi in Italia, neq; ab aliis inuentum scio. quanquam non equidem negauerim, ipsum inibi nasci. *Phalangij vires ex Galeno.* Phalangij vires tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Phalangites sic appellata est, quòd morsis à phalangiis auxilietur. Est autem facultatis tenuium partium, desiccantis. quamobrem & tormina patientibus succurrit. *Nomina.* Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

† Si quis Græca Dioscoridis exemplaria cõsulat, hic nõ πλατὺ, hoc est latũ, sed παχὺ, quod est crassum, scriptum reperiet. Quòd si præterea ea legat, quæ ex Plinio in cõmentario retulimus, deprehendet Ruelliũ in vertendo secutũ fuisse Pliniũ, ex eoq; vocẽ illã reddidisse.

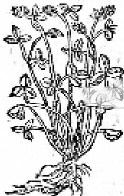
TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRIFOLIVM, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij asphaltion, vocãt. Frutex supra cubiti altitudinem attollitur, virgas habens tenues, iunceas, & nigras, vnde ramulares enascuntur appendiculæ, in quibus terna singulis germinationibus exeunt folia, loto herbæ similia. iis recenter enatis rutæ odor inest, vbi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: semen quadantenus latum, subhirsutũ, ex altera extremitate exertũ, antennæ modo corniculũ gerens. radix tenuis, longa, valida. Semẽ, & folia in aqua pota pleuriticis, vrinæ difficultati, comitialibus, & iis qui aquæ inter cutẽ principia sentiunt, fœminis quoq; vuluæ vitiis opportunis, auxiliantur: mẽses ciunt. ternæ drachmæ è semine dari debẽt, è foliis verò quaternæ. Contra serpentium ictus trita folia, & ex aceto mulso pota, præsidio sunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. qua autẽ aqua sanatus quis fuerint, si ea quispiã alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à serpente demorsus. Quidam terna folia, aut semina in tertianis, cum vino potui dedere: & in quartanis quaterna, vt quæ febriũ circuitus discuterent. Radix antidotis inseritur.

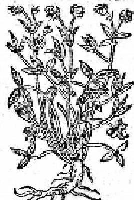
TRIFOLIVM ASPHALTITIS.

TRIFOLIVM PRATENSE.

TRIFOL. PRAT. ALTERVM.

TAMETSI plura in Italia passim in pratis, ac viridariis Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota, non tamen de his tradidit hoc capite Dioscorides, sed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Asphaltitis dicitur, de quo etiam scribit Galenus. Verùm nō ob id putandum, Trifolium pratense omne genus Dioscoridi fuisse ignotum: siquidē eius meminit libro quarto in syluestris loti capite, dum ita scribit. Syluestris lotus plurimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis, foliis trifolij pratensis. Ex quibus vtriq; Dioscoridis verbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifoliū pratense esse lotum syluestrē, vel vrbanam. Plinius lib. XXI. cap. IX. de tribus trifolij generibus disseruit in hunc modū. Folio coronat & trifoliū. Tria eius genera, menyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatū. Tertiū ex omnibus minutissimū. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoq; Scribonius Largus, qui ita scriptū reliquit. Trifolium acutū, quod oxytriphyllon appellant, nascitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nusquā eam vidi herbā, nisi in Lunæ portu, cùm in Britāniā peterem cum Claudio Cæsare. Est autē foliis, & specie cōmuni trifolio similis, nisi quòd pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandā super se habent, & in extrema parte velut eminētem aculeum. Sed frutex huius duûm pedū, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur. hæc illæ. Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, foliis subpallidis, tenuibus, cordis effigie quod à quibusdā Panis cuculus, ab aliis Trifolium ACETOSVM, & Alleluya vocatur. Plinius (vt quidā putant) hoc oxyn nominat libro XXVII. cap. XII. vbi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius.

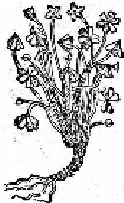
Trifolij consideratio.

Trifolium acetosum.

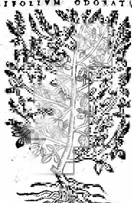
Porrò huic illud quoq; Trifoliū addere possumus, quod nōnulli Trifolium ODORATVM ideo cognominant, quoniam eius tum folia, tū flores non iniucundum spirant odorem. Romani ac Hetrusci pariter id vulgò vocant Tribulo: atq; stillatitiam ex eo aquam eliciunt, odoris tātùm gratia. Hanc plantam equi auidissimè in pabulum suum sequūtur. vnde factum est, vt quidam eam Trifolium equinū appellauerint. Planta est fruticosa, quæ ad trium cubitorum altitudinem attollitur, foliis trifolij pratensis, caule lignoso, ramulis pluribus referto. Florem edit muscosum, album, atq; etiam alicubi luteū. Radicibus nititur multis, albis, quæ per summa cespitum diuagantur. hæc de trifolio odorato, de quo eriā aliquid dicemus libro sequēti in Cytisi cōmentatione. Cæterū Trifolium pratense in Italia trium est generum. Primum foliis exit rotūdis, & amplis: secundū longiusculis: tertiū vt primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quòd in vno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænūciat. nam (vt Plinius est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de

Trifolium odoratū.

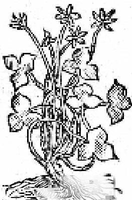
TRIFOLIVM ACETOSVM.

TRIFOLIVM ODORATVM.

TRINITAS.

ba, de qua ideo hic inter trifolij genera differendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiso: vnde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaque herba TRINITAS vulgò vocata, in locis prouenit vliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appensa, quæ auersa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore verò albis quibusdam maculis resperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo statim vere flos emicat cæruleus. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq́;. Huiusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad vulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius sumpta. quinetiã & ad enterocelas: in quem vsum puluerem dimidij cochlearis mensura ex vino austero propinant. Sed vt ad trifolium nostra redeat oratio, eos in apertissimo errore versari existimauerim, qui Andacocam Aphris vocatam, ad quamuis trifolij speciem referunt. Quandoquidem Andacoca (vt testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E cuius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleũ conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorũ morbis, præsertimq́; tremoribus: illudq́; oleum de Andacoca appellant. Id enim non desunt, qui credant è vulgari trifolij semine fieri. sed quàm apertè decipiãtur, vel ipsi videant, vel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triphyllum, quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium vocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio vnde. Vis plãtæ est calida, & sicca vt bitumen, cui odore est similis, vtrinque tertio ordine. Proinde pota laterũ dolores ab obstructione natos iuuat, & vrinã, mẽsesq́; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendũ est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sentẽtiã. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonẽ, vbi pluriũ medicamentorũ facit mentionẽ, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifoliũ herba, quæ hyacintho similis est, cùm vere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodũ, deinde morsibus aranei, vel viperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autẽ in alio nõ cõmorso sanũ locũ eodem fotu circũdederis, similẽ sensum, similesq́; dolores iis, quos morsus inuehit, ões efficit. Vt re vera miraculo dignũ opus esse videatur, videlicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem praué afficere. hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis verba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facile constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (vt Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus vlcere effectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis verba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorúmque decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpẽtes percusserint.

Trinitatis herba mẽsio.

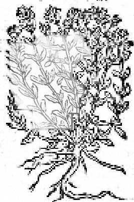
Quorundã error.

Trifolij vires ex Galeno.

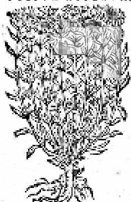
Galeni sententia dãnata.

Qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à ſerpente demorſus. Ex iis Dioſcoridis verbis clarum fieri puto, hanc rem in ſe nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipſius decoctum, quo demorſi fouentur, venenum à vulnere extrahat, eiq; permiſceatur, haud dubiè id venenoſum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum videri debet, ſi idem decoctum, quo quiſpiam non demorſus foueatur, vbi perfuſæ partes aliquo vlcere laborauerint, veneno per vlceris poros ingrediente, ac ſanguini ſe commiſcente, ea omnia excitet mala, quibus demorſi vexantur. idem enim venenum cùm ſit, eoſdem quoq; præbeat effectus neceſſe eſt. Vnde liquidò colligi poteſt, quòd virus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, ſic illud, quod ſimilem ſenſum, ſimileſque dolores faciat. Quòd autem venenum exuctum à ferarum morſibus vlceratis particulis contactum necem afferre poſſit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifeſtè demonſtrant. Quandoquidem ſcribentes ore demorſos ſugere præſtantiſſimum eſſe remedium, ſeriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat: quoniam ſi venenum illud vlcus inficeret, ſugentem in mortis diſcrimen duceret. Hæc itaque ſunt, quæ me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re Dioſcoridis mentem non accepiſſe, atq; etiam, ſi licet dicere, cæcutiuiſſe. Ceterùm non deſunt, qui velint, vt Galenũ tueantur, librum de theriaca ad Piſonem non eſſe legitimũ, idq; pluribus rationibus comprobãt. Quibus an aſſentiendum ſit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phraſim profitentur quique eius volumina diutius euoluerunt. Ego certè, vt dicam quod ſentio, non poſſum non illis ſubſcribere, qui librum illum ſpurium eſſe cenſent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus venit Iulius Alexandrinus Tridentinus vir quidẽ ſingularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ exiſtimationis medicus apud Sereniſſ. Ferdinandũ Rom. Regem. Huius ergo viri iudiciũ, vt quod multis & iis quidẽ firmis argumẽtis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Τρίφυλλον id Græci vocãt, quod Latini Trifoliũ: Itali, Trifoglio: Germani, Vuyſenklee: Hiſpani, Treuol, Galli, Triolet. *Nomina.*

POLIVM.

POLIVM ALTERVM.

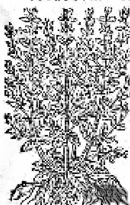
POLIVM. CAP. CVII.

Dvo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen eſt, & cuius eſt vſus. tenuis frutex eſt, candidus, dodrantalis, ſemine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum ſpeciem præſe ferente, paruo, cano hominis capillo ſimili, grauiter olente, non ſine quadam ſuauitate. Alterum fruticoſius, non vſqueadeò valens odore, & viribus infirmius. Potum ferueſactũ auxiliatur ſerpentiũ ictibus, hydropicis, & morbo regio: & lienoſis ex aceto: ſtomachum malè habet, caput doloribus afficit: aluum, & menſes ciet. ſubſtratum, ſuffitúmve ſerpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

Polij cõſideratio. Seplasiarii iiii, qui pro Polio herbam quandam vſurpant, quæ numeroſos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam ſemine vndique refertos, euidentius, meo quidem iudicio errant, quàm vt eorum erratum explodi mereatur. quãdoquidẽ herba hæc nullis prorſus notis Poliũ repræſentat. Porrò vtrũque Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo reſpondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum vulgus herbariorum Iuam muſcatam appellat, à quo ſecundum effigie nõ lõge diſtat, quamuis non adeò ſit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, viret Venetiis in horto Maphæi excelẽtiſſimi medici. Polij meminit Plinius lib. x x i. cap. v i i. vbi ita ſcriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia vtilẽ prædicantiũ, ſuperq; cætera ad famã etiã dignitatis: prorſuſq; mirã, ſi modò (vt tradunt) folia eius mane cãdida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpici-

tur. Duo genera eius, cãpestre maius, syluestre quod minus est: quidã teuthriõ vocãt. folia canis hominis similia, à radice protinus, nũquam *Plinij lapsus.* palmo altiora. hæc Plinius, quorũ plura à Theophrasto mutuatus est. Cæterùm in iis Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Poliũ cum tripolio confuderit, cuius historiã libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidẽ Tripolij propriũ est, non autem Polij, teste Dioscoride, vt colores ter in die mutet: neq; id quidem à Dioscoride, vt à Plinio foliis, sed floribus adscribitur. Preterea capitulũ Polio inesse cano hominis capillo simile scribit Dioscorides, non *Polij vires ex Galeno.* autẽ folia, vt ipse Plinius tradit. Polij vires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simp. med. vbi sic inquit. Poliũ amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaq; viscera omnia obstructione liberat: vrinamq;, & mẽses ciet. Ac viride etiam num magna vulnera glutinat, maximè species eius fruticosa. Aridũ cum fuerit maligna vlcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Poliũ minus, quo etiã vtimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius, adeò vt ex tertio sit ordine desiccantiũ, ex secundo autem *Nomina.* completo excalfacientiũ. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cahade, Iahade, seu Giade: Italis, Polio.

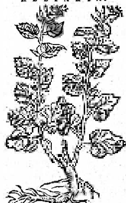
SCORDIVM. CAP. CVIII.

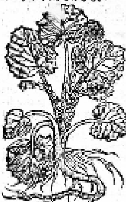
SCORDIVM in montibus, & palustribus nascitur, foliis trissaginis, maioribus, non sic in ambitu diuisis, aliquantum allia redolẽtibus, gustu amaris, & adstringẽtibus: quadrãgulis caulibus: subrubro flore. Herba vim excalfactoriam habet: vrinam cit. Cocta recens, aridáve cum vino, aduersus venenatos serpentium morsus bibitur, ad stomachi quoq; rosiones, dysenteriam, & vrinæ difficultatẽ, binis drahmis cum hydromelite: crassamẽ purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad veterem tussim rupta, cõuulsa, si cum nasturtio, melle, & resina misceatur in ecligmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: mẽses imposita mouet, vulnera conglutinat, vetera vlcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excrescẽtias in carne cohibet. Succus ad eadem vitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumq;.

SCORDIVM non ita pridem inueniri, & *Scordij cõsideratio.* cognosci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum seplasiarij Mauritanorum monumentis decepti, syluestri tãtùm allio, quòd à Dioscoride ophioscorodon vocatur, pro legitimo Scordio vtebantur. Neq; iis solùm rerum imperitia, sed etiam vocabulorum vicinitas imposuerat, vt qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nesciuerint, pro vnoque acceperint. Sed illis potissimùm errandi occasionem dederat Auicenna, vel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compositionem Scordium, in alteram verò syluestre allium addiderit. Quod cùm vidissent superioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris vocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, vt certò crediderint syluestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atq; vnum & eandẽ plantam esse. Quo postmodum factum est, vt syluestre allium apud omnes in Scordij locũ illegitimè successerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò verum legitimúmque Scordium, trissagini adeò simile, vt Trissago palustris meritò dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, alij odore præditum, recẽtiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm vt sit à nobis longiori historia repræsentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, iis verbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non sit improbandum quod in aliis quoque nationibus reperitur. Scriptum autem est à quibusdam viris grauissimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies insepulta iacuissent, quæcunque supra scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus aliis computruisse, ea præsertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quã rem sanè omnibus persuasum est, tam putrefacientibus animalium venenis, quàm medicamentorũ deleteriis Scordium aduersari. Præterea Scordij *Scordij vires ex Galeno.* meminit idem Galenus lib. VIII. simp. med. vbi de eius viribus ita scribit. Scordiũ ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè scorodo, hoc est, allio adsimilis eius est acrimonia: vnde sanè, mea sententia, nomenclaturã sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excalfacit viscera, tum menses, vrinamq; mouet. Præterea conuulsa, ruptaq;, & laterum dolores ab obstructione, & frigore natos

natos sanat epotum. Denique viride quidem illitum magna vulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus. *Alliaria herba mētio.* Cæterùm herba quædam iuxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abunde allium refert, vt non temere vulgò

ALLIARIA.

ALLIARIS siue Alliaria vocitetur. Huius folia cùm primùm erumpūt, ferè rotunda spectantur violæ similitudine: postquàm verò adoleuerint, per ambitum in serræ modum laciniata visuntur, vt quadantenus melissophylli effigiem repræsentent, læuiora tamen sunt, nec adeò rugosa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, gustatúque allij odorem, & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundúmque: flores albos, & semen nigrum, minutúmque, irionis modo tenuibus siliquis inclusum. Radix, quæ longiuscula est, eundem cum foliis odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & deficcatoria, verùm non adeò vehemens est, vt in allio. Attamen hinc certò colligi potest, quòd ea crassos humores extenuare, & lentos incidere valeat. Semen emplastri modo impositum, vuluæque admotum, mulieres vteri strangulatu oppressas liberat, & excitat. *Nomina.* Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium similiter, & Trissago palustris Latinè vocatur: Arabicè, Scordeon, seu Scordeum. Italicè, Scordio: Germanicè, Vuasser batenig, & Knoblochs kraut: Hispanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.

TVSSILAGO.

CAP. CIX.

TVSSILAGINI folia sunt maiuscula, quā hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè virentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos luteus, vere prodit, quo vnà cum caule confestim exuitur: inde nonnulli his vacare existimarunt. Radix tenuis est, † & superuacua. nascitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni sacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida suffitu, ita vt fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sanant, qui sicca tussi, atque orthopnœa infestantur: pectoris vomicas rumpunt. Eundem effectum præbet suffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eiicit.

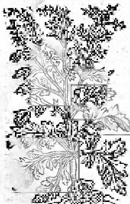
Tussilaginis consideratio. TVSSILAGO Hetruscis vulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab iis Farfariam vocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscripta. Officinæ hos, vel illos secutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba est vulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugacissimis, vt Plinius, qui eorum tam subitam iacturam nō animaduerterat, deceptus Tussilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cùm tamen ea vere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum tempore durent: quo non nisi etiam à peritis, vel ab iis, qui tunc sese fortè fortuna tulerint obuiam, conspici possint, eóque magis, quòd iidem caulis, & flos prodeant, priusquàm folia emicent. Quare scitè scripsit Dioscorides, Tussilaginem confestim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos his vacare existimasse. Sed certè vel hæc non legit, vel illa non obseruauit Plinius, quòd Tussilaginem aperto errore & caule, & flore viduam fecerit. *Plinij lapsus.* Is Plinij error deprehenditur libro XXVI. capite VI. vbi ipse de Tussilagine disserit iis verbis. Tussim sedat Bechion, quæ & Tussilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris vbi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quàm hederæ, quinque aut septem, subalbida à terra, supernè pallida: sine caule, sine flore, sine semine: radice tenui. Quidam eandem esse bechion, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinē haustus, aut deuoratus, veterem tussim sanare dicitur: sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera à quibusdam saluia appellatur, similis verbasco. hæc Plinius. Verùm altera Tussilago, cuius nulla fit mentio à Dioscoride, vtpote qui vno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incōperta est: nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli vocant. *Fomes ignis ex tussilag.* Porrò nascitur in Tussilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicum segmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito salis nitri aliquantulo, ac demum sole siccata omnium optimus est fomes ad ignem è silice excussum excipiendum. Quippe adeò ignis est rapax, vt statim primo tantùm chalybis concussu accen-

Tussilaginis vires ex Galen. datur. Tussilaginis facultates posteritatis memoriæ tradidit Galenus li. VI. sim. med. sic inquiēs. Bechium ideo sic nuncupatum est, quòd βήχας, hoc est, tusses, & orthopnœas iuuare creditum sit, si quis videlicet folia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat. Est autem modicè acris, vt sine molestia noxáve omnes thoracis abscessus credita sit rumpere. Sanè folia virentia partes cruda inflammatione obsessas illitu extrinsecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admistionem: qua omnia viridia, teneraq; participant alia plus, alia minùs. Nam sicca Bechij folia acriora sunt, quàm vt partibus inflammatione laborantibus conueniant.

Nomina. Quæ planta βήχιον Græcis, Tussilago Latinis vocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Rosshuob, & Brantlattich: Hispanis, Vnha de asno: Gallis, Pas de asne.

† Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit. Quomodo enim radicem Tussilaginis ἄχρηστον, hoc est, inutilem rectè vocauerit Dioscorides, si paulò pòst ei nonnullos vsus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod sciam, animaduersum, vidit Manardus, vidit item Fuchsius. Sed vterque tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, vt dicam quod sentio, verbum illud vt adscititium delendum esse puto, Oribasij testimonio nixus, in cuius codice manu scripto illa dictio non legitur.

ARTEMISIA. CAP. CX.

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis nascitur, absinthij modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus foliis, ramisque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiúsque, foliis, virgísque latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æstate floret. Sunt qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat. feruefactæ conuenienter in muliebres desessus adiiciuntur, ad detrahendos menses, partus, secundásque: item ad præclusiones vuluæ & eiusdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam vrinam cient. menses pellunt pubi illitæ. Succus vuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ insessio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAPVT CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in sepibus, & cultis iuxta aquarum ductus nascitur. Eius flores, & folia contrita sampsuchi odorem reddunt. Si quis stomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & stomacho imponat, sanitati restituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, si succum eius cũ oleo rosaceo miscẽs illinat, sanatur.

TRIA à Dioscoride recensentur Artemisiæ genera. Verùm priora nullis inter se notis certant, nisi quòd in vniuersum altera maior est, altera verò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adscribitur, herbula est simplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. XXV. cap. VII. sic inquiens. Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus foliis, pinguibusq;. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenera, tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam simplici caule, minimis foliis: flores copiosi erumpentes, cùm vua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam vocant. Talis in Cappadocia nascitur. hæc Plinius. Qui tametsi in prioribus Artemisiæ generibus, nihil à Dioscoride dissentiat, dissidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambrosiam sequenti capite ab ipso Dioscoride descriptam subiecerit, crediderítque deceptus hic ambrosiam, & tertium Artemisiæ genus, vnam & eandem esse plantam. Cæterùm prima duo Artemisiæ genera Hetruscis frequentissima sunt, neque in alio inter se distant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores spectentur, in minori verò minores: aliàs facie, & forma similiæ constant, quinetiam idem sapor, & odor, eademq; facultas vtrique inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiam, quę in Hetruria officinis Matricaria, & vulgò mulieribus Amarella vocatur. Sed eò magis virum

Artemisia consideratio.

Plinij lapsus.

hunc alioqui celebrem admirari subit, quòd scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariæ Artemisię species nullis prorsus notis distinctas, præterquàm quòd alteri vnus tantùm sit ramus, alteri verò plures. Eius verba subiicere lubet. Non dubito, inquit, vt nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto vocabulo Arcemise dicitur, ac si Artemisia dictum sit, veram Artemisiam esse, quæ folia absinthio similia habet, vt Dioscorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id est, vnum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense vulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim vtitur. Quam nos Matricariam, & Marellam vocamus, Artemisiæ species est, illa scilicet, quæ malè olet. Nec obstat, quòd Ferrariæ duæ species Artemisiæ sint per vnum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos. hæc Brasauolus. In quibus sanè verbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quòd non scripserit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiam multiplici constare caule: alteram verò simplici tantùm consurgere, vt Brasauolus suo modo interpretari videtur. Sed author is duntaxat tradidit (vt etiam Plinius refert) quod aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemisiæ generi assignantur, non autem secundo, vel primo, vt Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quòd asserat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, vel Amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire videatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimiles habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (vt legitur in suo vltimo volumine Venetiis impresso) dum longa oratione contēdit Amarellam, seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam verò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo vulgò vocatam esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, vt nullo pacto (dicam liberè quod sentio, aliis tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum vnciarum quatuor pondere haustum vtranque bilem, ac pituitam deiicere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea vis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum. Ruellius præterea quanuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat, in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab vna tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: foliis longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, vno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (vt ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neque ab aliquo inuentam vidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florũ, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum videtur, sed vix etiam fieri posse putauerim, vt quis nunquam hanc Artemisiam legitimę demonstret. Neque tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (vt suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquàm quòd rationi consentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus vnius & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est. Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquã respódere. Adhęc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, versantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam vulgò vocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum verò eam, quæ vnicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, vel potius erroribus ipse quoque Fuchsius implicatur, vir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò vt etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentariis, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum verò tertium. qua in re is forsasse fuit, qui maluerit cum aliis errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli vnquam labori pepercerunt, vt hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertium Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse. Quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur. quemadmodum etiã in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex vetustiorum exem-

Plura Brasauoli errata.

ruellij hallucinatio.

Monachorũ et Fuchsij error.

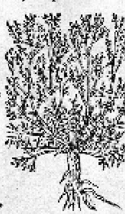
rum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atq; etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut verbis respondere possim. Cùm itaque (vt eo redeam, vnde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum videri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neque item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi viri, & in plantarum historia diutius versati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atq; adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisię genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (vt paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem, cum tamen vulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudque à quibusdam reddatur, nobis quoque adiiciendum, eiusque aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atq; inibi vulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, vt hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio viro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit. Duûm tantum generum Artemisiam fecit, eorumque vires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraque excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd verò ad reficcationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autē & modicè tenuium partium. Itaque ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes vteri.

Artemisia vires ex Galeno.

Nomina. Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beyfuoss, & Sant Iohans gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.

AMBROSIA. CAP. CXII.

AMBROSIA pusillus frutex est, ramosus, triũ palmorũ altitudine: foliis rutæ, circa imũ caulē exiguis cauliculi seminibus, perindeque quasi racemulis grauidi, qui nunquā florem pariunt, odore vinoso, suaui: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ consideratio. ETSI in nostris illis commentariis, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenuè confessus essem, me nunquam vidisse Ambrosiam in Italia, postea tamen ea variis in locis se mihi obtulit inspicienda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter viginti millia passuum) inter durissimos lapides orta. Cui cùm inibi ex tēpore obuiam factus essem, eamq; conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, vt certò crederē hanc esse Ambrosiam. Ea quanuis à Dioscoride, & Galeno non aliis repræsentetur viribus, quàm vt reprimere, repellere, & illitu adstringere valeat humores, qui in aliquā partē decumbunt, dixere tamen nō poëtæ solùm, sed plantarum quoq; scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstātissimam hanc plantam à veteribus Ambrosiam fuisse vocatam, quàm quòd suo in cibis vsu longæuos faciat homines, quemadmodum Ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosque conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius lib. XXVII. cap. IIII. vbi eam iis verbis depinxit. Ambrosia vagi nominis, est & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnū habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est vuis dependentibus, odore vinoso, qua de causa botrys à quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit, hæc Plinius. Ambrosiæ quoque facultates, sed quàm breuissimè, tradit Galenus lib. VI. simp. medic. sic inquiens. Ambrosia cataplasmate imposita vim habet adstringentem, ac repellentem.

Ambrosiæ vires ex Galeno.

Nomina. Ea vt Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè Ambrosia nominatur.

Bot-

BOTRYS. CAP. CXIII.

BOTRYS fruticoſa herba eſt, lutea tota, & in multas alas ſparſa: ſemen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio ſimilia. tota ſuauem odorem ſpirat, quæ reueſtimétis interponitur. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambroſiam vocant, alij artemiſiam.

Botrys conſideratio.

LEGITIMA, & vera Botrys ſabuloſis, & aridis gaudet, quin & glareoſis fluuiorum alueis. Ideóque Tridenti frequentiſſima naſcitur ſecus Ferſinam, & Lauiſium rapidiſſimos torrentes, & in aliis quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis ſerunt, quòd eam vteri affectibus opitulari exiſtiment. Fruticat hæc foliis cichorij, laciniatis, ſinuoſiſque quercuum foliorum ſimilitudine: ramis numeroſis, tenuibus, ſemine copioſiſſimo, racemoſóque refertis. Planta tota ſucco quodam reſinoſo madet, adeò vt comprehenſa reſinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem ſpirat, & qui nares quodammodo feriat, ſed tamen is ſuauitatem retinet. Plinius videtur ex Dioſcoride Botryn reddidiſſe libro XXVII. cap. VIII. vbi eam in hunc modum deſcripſit. Botrys fruticoſa herba eſt, luteis ramulis: ſemen circa totam naſcitur: folia cichorio ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Eius tamen facultates ex Dioſcoride retulit Paulus libro VII. vbi ſic inquit. Botrys, quam aliqui ambroſiam, alij artemiſiam vocant, planta eſt admodum odorata. Hæc cum vino pota non niſi recta ceruice ſpirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur. Ea Græcis *βότρυς*, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Traben kraut, & Krotten kraut: Gallis, Piment, vel Millegraine.

Botryos vires ex Paulo.

Nomina.

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

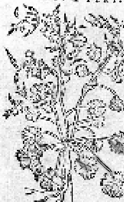
GERANIVM.
CAPVT CXIIII.

GERANION foliis anemones, diuiſuris longioribus: radice ſubrotunda, cùm eſtur dulci. Quæ drachmæ pondere in vino pota vuluæ inflationes diſcutit. Geranium alterum caulibus minutis, & piloſis, ſeſquipedalibus: foliis maluæ. in ſummis alis ſurſum ſpectantia gruum capitula inſunt, cum ſuis roſtris, aut canini dentes. Nullius in medicina vſus.

Geranij conſideratio.

DVO tantùm Geranij genera à Dioſcoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere videntur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum deſcriptione differat. Id quod ipſe Plinius apertè teſtatur libro XXVI. capite XI. vbi de Geraniis diſſerit iis verbis

GERANIVM TERT.

bis. Geranion alij qui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis est cicutæ, foliis minoribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binûm palmorum, & in iis foliis, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus foliis anemones, diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc Plinius. ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera. Romanis vnum, Græcis verò duo. Quæ omnia hodie passim ferè visuntur in campestribus, secus vias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis vocari, à Dioscoridis myrrhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam verò Acum muscatam, eo quòd (vt Plinius inquit) odorem iucundum spiret. Nanque assurgit hæc foliis cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geranium, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, foliis maluæ, in summis alis gruum capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquam dubitauerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus vulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum verò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ vallis agro, & vbique ferè locorum passim prouenit, foliis anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbariis etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec foliis visitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium vocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus videtur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, vt dicam quod sentio, eam quidem illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, vt Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim foliis admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij, quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim foliis est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui. at his omnibus Ruberta caret, vt libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, vindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco suprà citato Latinis vocatum Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit libro XXIIII. cap. XVI. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus vocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, vt videre est in iis Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo iis esse adstipulandum, qui Pedem columbinum vocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium foliis exeat maioribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse videtur, quòd secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride assignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam vidimus in pluribus hortis, ac viridariis satam, foliis rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam alij eodem nomine vocant: eámque cæteris præferunt in potionibus ad interna vulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, vt quæ foliis ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem esse cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (vt Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate vtilissima est. Bibitur contra phthisim drachma in vini cyathis tribus bis die; item contra inflationes. quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum.

Ruellij erratum.

Hermolai lapsus.

Brasauoli error.

Momordica.

Secundum verò Geranium etsi nullius esse in medicina vsus scriptis tradiderit Dioscorides, non desunt tamen hodie herbarij, qui in internis vulneribus glutinandis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum, mirificè commendent. Sed equidem vereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinū appellauit: quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum vulneribus mederi. Geranij non reperio meminisse Galenum in simpliciū medicamentorū libris. Eius quidē meminit Paulus, sed ea tantū de Geranijs posteritatis memoriæ mādauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Nomina. Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium vocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken schnabel: Hispani, Pico de cigueuha: Galli, Bec de Grue, vel, Bec de Cigoigne, aut Herbe Robert.

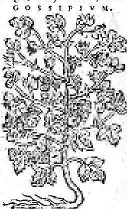
GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNAPHALII foliis albis, mollibusq; aliqui pro tomento vtuntur. Bibuntur efficaciter folia in vino austero ad dysenteriam.

GNAPHALII historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, vt nobis non modò difficile, sed etiam impossibile videatur, vt quisquā coniicere, ac decernere possit, quænam planta sit, quæ verum Gnaphalium repræsentet: præsertim cùm antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadē, qua Dioscorides, breuitate vsus, Gnaphalij notas reddidit libro XXVII. cap. X. Fuchsius tamen in suis clarissimis de stirpium historia commentariis herbam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gnaphalium existimauit, quòd incana, tomentosaque conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse videtur, quam Plin. lib. XXIIII. capite XIX. Herbam impiam vocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinij dici posset, quòd eius è veteribus nemo, quantū equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam iis notis, & viribus descripsit. Herba impia vocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo vestita, atq; capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id Impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & vino admisto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaque & suibus dari, quæq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque

Impia herba Plinij.

ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniā Gnaphalium ob eius tomentū, illud candidissimū vellus, quod vulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini verò XYLON, & GOSSIPIVM. Gossipium, mihi in mentem redegit, à veteribus Græcis nusquā, quod sciā, descriptum, ideo hic de eius historia, ac viribus latius disserendū duxi, quam fecerim in lini mentione, vbi eius quoq; memini. De hoc itaque Plinius lib. XIX. cap. I. sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiā vergens gignit fruticē, quē aliqui Gossipiō vocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec vlla sunt ei in candore, mollitiáve præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, vbi copiosissimum prouenit: quin & in Apulia, aliisq; regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè excalfacit, ac siccat. quæ si comburatur, mirum in modum manantem è vulneribus sanguinem sistit. Seminis medulla tussi, & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde venerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur. Sed vt iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus vires, eas ipse libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis retulit. Gnaphalium ideo sic nominatum est, quòd foliis eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc est, pro tomentis vtantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum vinorum quopiam, dysentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

Xyli historia, & vires.

Gnaphalij vires ex Galeno.

Nomina.

TYPHA. CAP. CXVI.

TYPHA folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: flore in cacumine ambientem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus,

H ambu

ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

TYPHA.

Typha cōsideratio.

TYPHA planta est in Italia vulgaris, notiórque omnibus, quam vt eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentissima prouenit, ita vt rarè admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Clauа, quam in læuissimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda vulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum vice ad grabatos farciendos. Foliorum verò vsus ad cōuestienda vitrea vasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ foliis, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, vtuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: eóque non modò pueros, adolescentesq́; sanari pollicentur, sed etiam iuniores, iam ætate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus lib. primo cap. XIII. de plantarum historia, vbi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit.

Nomina.

Ei nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben, & Narenkolben: Hispanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Masse.

CIRCEA. CAP. CXVII.

CIRCEA, quam & dircæam aliqui vocant, foliis est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam veluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis, saxis, & vento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextariis tribus vini dulcis per diem, & noctem macerantur, potúque triduò vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circæa cōsideratio.

HAVD equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri possit in Italia: quamuis ea antiquis fortasse notissima fuerit. Siquidem nulla hactènus se mihi obtulit planta, neque aliis, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterū credidere nonnulli hanc sibi Circææ nomen comparasse, quòd Circe venefica in suis ea vteretur veneficiis, vel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis verisimile putetur, cùm tamen à nemine Circæam his pollere viribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi vendicasse existimandum. Meminit Circææ Plinius libro XXVII. capite VIII. vbi eam his notis, ac viribus depinxit. Circæa strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibitúrque ad dolorem vuluæ, & vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac minuit in vino, aut mulsa aqua pota. Hæc Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, vt puto, errore dissentiat, quòd Circææ semen in vino, aut mulsa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius non modò Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoque Galeno. qui de Circææ viribus disserens lib. VII simpl. medic. sic inquit. Circææ herbæ radicem scribit Dioscorides ex vino dulci potam secūdas expurgare. Est enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationē conducit.

Plinij lapsus.

Circæa vires ex Galeno.

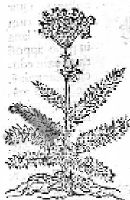
Nomina.

Quę Græcè κιρκαία, Latinè similiter Circæa, & Italicè Circea vocatur.

OENANTHE. CAP CXVIII.

OENANTHE folia habet pastinacæ: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. nascitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso vino pota, secūdas eiiciunt. Radix è vino vrinæ stillicidio conuenit.

FILIPENDVLA.

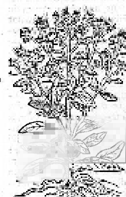

Oenãthes conſider. OENANTHEN, cuius hic Dioſcorides meminit, Theophraſtus libro VI. cap. VII. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. XXI. cap. XXIIII. non equidẽ hactenus reperi, ac vidi in Italia, etſi in ea indaganda non parũ laboris inſumpſerim. Fuchſius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthen eã eſſe herbam exiſtimãt, quæ hodie FILIPENDVLA vocatur. Quorũ certè ſententiæ, quamuis virorũ magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui ſubſcribere. quòd Filipendula hæc magna nuſquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd ſemen nõ ferat atriplicis: quòd denique non in petris, ſed in pratis, & læto vbique ſolo proueniat. Quibus ſanè rationibus nõ potui non adduci, vt apud Dioſcoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen ſemper eſſe crediderim. Oenantes vires, quas deſcripſit Galenus in ſimplicium cenſu, non licuit mihi reperire. *Filipẽdulæ Vires.* Ceterùm Filipendulã non vulgaribus pollere viribus, teſtantur recentiores. Ea enim vrinæ remoratui, eiuſq; ſtillicidio auxiliatur: itẽ renum tum calculis, tum doloribus: Eadem ſtomachi inflationes diſcutit. Medetur ſuſpirioſis, & anhelantibus, omnibusq; in vniuerſum morbis, quos cauſa frigida excitauerit. Prodeſt comitialibus inſperſo cibis radicum puluere. Planta, *Nomina.* quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.

CONYZA. CAP. CXIX.

CONYZAE duo genera. quæ parua vocatur, odore præſtantior eſt: maior verò frutice altior, & foliis latioribus, graui odore. Vtriuſque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia. in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris, qui in pappum abit. radices ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratũque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum vino ad menſes, partusque eiiciendos bibuntur: item contra vrinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuãt. Decoctum in deſeſſionibus medetur vuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus obliniitur. Capitis dolores tenuis illita ſanat. Eſt & tertium conyzæ genus, caule craſsiore, ac molliore: foliis mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

CONYZA MEDIA.

Conyza consideratio.

CONYZAE omne genus non in Hetruria solùm, sed alibi quoq; passim ferè prouenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior vulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (vt Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortasse ratione adductus Theodorus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autẽ Conyzæ Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, vbi de eius generibus differit his verbis. Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quemadmodũ cætera, quæ sic discerni desiderãt. Fœmina enim tenuiori vestitur folio, & compressior est, atq; in totum minor. Mas amplior, crassiorq; caule, atque ramosior, & foliũ amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germine, floreq; constant: quippe cùm circa arcturum germinẽt, & post arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; cõtra bestiarum morsus commodior est. hæc Theophrastus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius species, cuius à Dioscoride fit mentio, inter marem, & fœminã media est. Nascitur hæc in Ananiæ vallis agro, & in Goritiẽsi comitatu copiosissima, humentibus præsertim locis, & secus vias, vbi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales.

Conyzæ vires ex Galeno.

Conyzæ vires posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamẽtorũ, sic inquiẽs. Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperaturæ, tum facultatis: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, siue quis folia læuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuipiam illinat, siue vbi in oleo coxerit, eo vtatur. Siquidem concussiones, siue rigores per circuitum redeuntes, tale sanare oleum videtur. Flores quoque eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum foliis tritos in vino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, vtrisq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα sic Græcè, vt etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Coniza, & Pulicaria: Germanicè, Gecle muntz, & Durruurtz: Hispanicè, Attadegua, Gallicè, Herbe aux Puces.

Nomina.

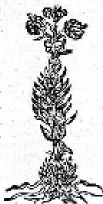
HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris vt porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna est, atq; bulbosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pesso apposita, aquam educit, & sanguinẽ. Folia trita mãmarum inflammationes à partu contractas, oculorũq; collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis vtilissimè illinuntur.

HEMEROCALLIS.

HEMEROCALLIS ALTERA.

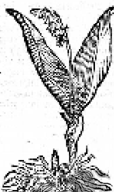
Hemerocallis consideratio.

HEMEROCALLIS nusquam nõ prouenit in Italia. quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in mõtibus, & in vallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium syluestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortẽsi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cũ suo tempore dehiscunt, colore perquàm pallido (vt Dioscorides ait) conspiciũtur, adeò vt fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud esse nõ diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ. id nanq; facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam sortitos diuisuram, vt eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demõstrat. Hinc itaq; eorum error, vt arbitror, euidentissimè deprehenditur, qui Lilium conualliũ vulgò dictum Hemerocallim esse existimãt. Nanq; illud foliis constat ferè plantaginis, tenuioribus tamẽ, minusq; striatis, cauliculis iunceis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen versus plures prodeũt flores albicantes baccustij, & arbuti effigie, odore perquàm iucundo. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq; refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis verò, Dioscoride teste, folia, & caulẽ profert lilio similia. flores colore admodum pallido: radicem

Quorundã error.

mag nam,

LILIVM CONVALLIVM.

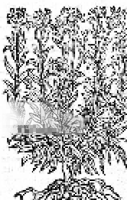
Lilij conuallij metis, & vires.

magnam, bulbosamq;. Quæ sanè, notæ, si diligenter conferantur, manifestissimè iudicabunt, eos hallucinari, qui Liliũ conuallium Hemerocallim esse contendunt. LILII cõuallij magnus apud Germanos in medicamentis est vsus (abũdat enim eo maximè Germania) ad varios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco resolutis, comitialibus, conuulsis, vertiginosis, animi deliquio correptis, & cordis pulsatione concussis, ipsum exhibent. Quin & ictis, seu commorsis à venenosis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo esse auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æstatem siccatis vinum vindemiarum tempore, ipsos calcatis vuis admiscentes, quo postea vtuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores vetere vino macerent, & in vitreo vase diu insolent, admistis lauendulæ vocatæ, & roris marini floribus, additisque odoramentis nonnullis: deinde ex iis stillatitiam aquam in calentis aquæ balneo vitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisque vasculis reponunt. Hanc aquam auream appellãt: qua vtuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inserunt, rati ex eius assumptione homines moriẽtes in vita retineri posse per pusculum temporis spatium. Sed quàm vana isti ferantur opinione, mihi quidem sæpenumero experimento deprehensum est. Quod etsi iis quoque irritum comperiatur, ea tamen est huiusce aquæ apud omnes authoritas, vt plerique ab eius exhibitione abstinere nequeant, etiam in morbis calidissimis. Cæterũ non sine errore Fuchsius, vir alioqui doctissimus, putat Lilium conuallium esse Ephemerũ, de quo Dioscorides agit libro sequenti. Sed quã is apertè decipiatur, nos suo loco dicemus. Hemerocallis meminit Galenus lib. VI. simplicium medicament. sic inquiens. Hemerocalles radicẽ habet lilij radici similem, nõ figura tantum, sed & viribus. Prodest nõ secus atq; illa, igni ambustis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulsorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoq; Hemerocallis, & Lilium syluestre vocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio saluatico: Germanis, Heydnischlilien: Hispanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis iaune.

Hemerocallis vires ex Gal.

Nomina.

LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEVCOION vulgaris est notitiæ, sed in floribus differentia quædã: nanque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniũtur. Luteũ verò præcipui in medicina vsus. Huius aridi flores feruefacti in desessionibus, valent contra vuluæ inflammationes, & menstrua expellũt: sanant oris vlcera, cum melle: cum cerato, rimas sedis. Semen duûm drachmarum pondere ex vino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

Leucoij cõsideratio.

LEVCOION etsi Latinis albam tantùm violam ipso nomine significat: tamẽ à rei herbariæ authoribus & pro cæteris violarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cœruleoq; colore distinctis, sæpe vsurpari solet. Id hodie officinis, atq; etiam medicis iis, qui Arabum factionem sequuntur, horum voce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac viridariis, in ædium fenestris, parietibusq; frequentissimũ visitur: vbi illud in figulinis, ac ligneis vasis mulieres studiosè colũt, ac fouent. Nanq; eius flores cùm coloris varietate, tum odoris suauitate tantum cum oculis, & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta frequentissimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quãdoquidem cœruleum inibi, quod sciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuisse suspicatur, vetustissimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scripti testimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore verbum legebatur. Suspicionem hanc auget, itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id verbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cùm alioquin reliqua Dioscoridis referant. Cæterùm ex Leucoio,

Dioscoridis locus suspectus.

 siue

siue ex albis violæ floribus, vtpote qui cæteros odore præcellant, Persæ odoratum illud vnguentum parant, quod Iasminũ appellant, vt primo libro in ipsius Iasmini vngueti mentione ostendimus, vbi eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini vulgò vocati id fieri contendunt. Leucoij vires tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucoij frutex vniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quàm virides, adeò vt & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoque decoctum eorum mouet, & secundas, fœtúmque emortuum elicit: & si bibatur, fœtum viuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, vt si quod aliud, amarum. Quòd si quis virium eius vehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, vteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimùm quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruere. Sic cum cerato vlcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt verò etiam, qui cum melle ad oris vlcera adhibeant. Semen cum eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarũ mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, fœtúmque viuentem interficere, ac mortuum eiicere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli verò & phlegmonas in articulis induratas iis curant. Id λευκόϊον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba, (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream violam comprehendunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb violen, & Vnyss veil: Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violiers.

Leucoij vires ex Galeno.

Nomina.

CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRATAEOGONVM, siue, vt aliis placet, cratæonon, foliis melampyro simile est, multis calamis ex vna radice emicantibus, multorumq; geniculorũ: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus, & vir modo consimili, totidem diebus ante coitũ hauriat, virilis sexus partum futurum.

QVANVIS putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ vocatæ speciem: ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicaria nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi videatur. Neq; verò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut reperta vidi in Italia: vbi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum, & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus obscura satis, & confusa traditur. κραταιόγονον sic Græcè, vt Cratæogonum item Latinè vocatur: Crateogono, Italicè.

Cratæogoni cõsideratio.

Nomina.

PHYLLON. CAP. CXXIII.

PHYLLVM, quod elæophyllon vocatur, in saxosis nascitur. duûm generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: semen papaueris, maiusculũ. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, vt thelygonon fœminei, proditur. Horũ Crateuas author est. Sed huiusmodi historiátenus mihi produxisse visum est.

LEGITIMVM Phyllum nendũ hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquã videtur Ruellius existimasse, Persicariã, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humẽtibus, ac vliginosis locis prouenit: Phyllum verò in saxosis nascitur, vt Dioscorides testatur. Quo tamẽ, si eius verba accuratè expenduntur, nullã huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, vnde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, vt mirari non liceat, si nobis quoq; Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidẽ facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllũ fuisse incognitum. Cæterùm nõ desunt qui velint Phyllum à Lizonosti, hoc est, Mercuriali nõ differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicẽ respondeant. Verùm quòd cũ iis non possim liberè cõsentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oluæ: florem herbaceum

Phylli cõsideratio.

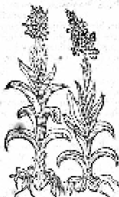
Opinio quorundam.

baceum, non album. quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & vineis, non in saxosis tantùm. quòd de his denique seorsum diuersisque capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, vtpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantùm in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus vtique notis ea mihi visa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an verum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim. Phylli meminit Theophrastus libro XI. cap. XIX. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam valere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum vocant. Ambo inter se similia sunt, & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, verùm pallidior: arrhenogoni verò sicut oliua, cùm primùm ex muscoso flore emergit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus. Ex cuius nimirum verbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse. quandoquidem Theophrasto theligonum non nascitur musci modo, neque folium habet oleæ viridius, vt in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè theligoni notarum diuersitas facit, vt planè suspicer in Dioscoridis potius, quàm in Theophrasti verbis mendum aliquod subesse. Atque adeò fit, vt quasi iam non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (vt antè dixi) in saluatino monte, verum Arrhenogonum esse: non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat, sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi grauissimi. Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllũ, & foliũ appellatur: Italis, Phillo, & Folio.

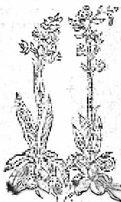
Phylli mentio ex Theophrasto.

Nomina.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLI SPECIES.

TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

TESTICVLVS, quem Græci cynosorchin vocant, foliis circa caulem, & ima eius parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, oliuæ modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior: ac rugosior. Eduntur radices coctæ, vt bulbi. Ex quibus si maiorem edant viri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam verò ad inhibendos. & alterum alterius potu resolui. Nascitur in petrosis, & sabuletis.

TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

TESTICVLVS alter alio nomine serapias, Andreas authore vocatur: quoniam radix multa vtilis sit. Foliis est porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum sinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, vlcera purgat, & serpete

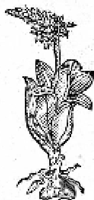
TESTICVLVS.

eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflãmationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanántque putredines, & oris vlcera cacoëthe: aluum sistunt è vino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

SATYRIVM. CAP. CXXVI.

TESTICVLVS ALTER.

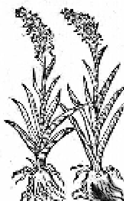
SATYRIVM aliqui trifoliũ vocant, quoniam tria fert folia, ad terrã infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudũ: florẽ lilij effigie, candidum: radicẽ bulbosam, máli magnitudine, fuluam, intus vt ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in vino nigro austero bibere conuenit, contra opisthotonum. Vtendum ea dum concumbendi incessit cupiditas: siquidem ea proniores ad venerem fieri affirmant.

SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

EST ET alterum Satyrium erythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore, duro, leui, splẽdente. quod fertur nõ secus atque scincus, libidinẽ excitare. Cortice radicis gracili, rufo. intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, vt pdũt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoq; magis, si bibatur in vino.

Satyrij, & Testiculi consideratio. Multorũ error.

PALMA CHRISTI.

ERRANT, mea quidem sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrij vice passim in medicamentis vtatur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quanuis viribus, & facultate non longè sint dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quòd animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ. vtrinq; pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, & rugosior. Satirij verò radix bulbosa, maliq; modo exuberãs describitur, colore exterius fulua, interius vt ouum candida, gustãti dulcis, & ori non ingrata. Cæterùm verum Satyrium, vt ingenuè fatear, hactenus in Italia videre mihi non licuit. Testiculorum porrò in Ananiensibus montibus, aliisq; compluribus locis non modò duo inueniuntur genera; sed alia quoq; longè plura. quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus à prædicta radicis figura id palmam CHRISTI appellat. Auicẽna hasce radices Digitos citrinos nuncupat. etsi eas Digitos citrinos esse perperàm, nullaq; quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt. Huius duo in Ananiæ vallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibusdam nigris respersa: caulem rotundũ, læuem: florem spicatum, varium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere viderentur. Alterum minus, quod foliis constat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranti æmulus, qui recens odorẽ quàm suauissimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybe experta, epotus (vt perhibẽt ij, qui ita esse experimento cõprobarunt) dysentericis maximè prodest. Idem aquam præstare aiunt, quæ per vitrea organa ex iis elicitur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedũt. Excalfaciũt vtræq; (vt author est Auicẽna)

Palma Christi genera.

na) siccátque secúdo recessu. Crassa corporis excreméta pellũt, faciéque detergũt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorũ affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex vino potus, comitialibus subuenit. Item radicis decoctum vino diutius commistum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna, Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugantis nanque earum tantùm vsu Biliotum quendam curatum retulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse videtur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atque canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit cõtra Dioscoridis delineationem qui vnam tantùm radicem Satyrio mali magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus. Hallucinantur præterea vnà cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati sunt. quippe qui male sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quod Canis testiculis. Verùm ⁝ Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè ecipiantur, intelligent. Sed his facilè errani occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. x v i. cap. x. Orchin, id est, testiculum, cum tyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm uoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, medici eius vice Testiculi radices suppediint, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi l prolem gignendam testiculi radices prætulet Dioscorides, quòd maior à viro deuorata asculum gignat, minor verò à fœmina fœmiim: deturque mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad stimulandum venerem, arida verò ad inhibendam. non tamen ob id vnquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad venerem fuisse excitatum, quàm esset, priusquàm eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quod vtrasque simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, vt altera alterius vim destruxerit, cùm alteri vis insit, vt venerem stimulet, alteri verò vt eãdem inhibeat. Id quod fortasse iis non eueniret, si legitimum haberemus Satyrum: vel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit. Cuius Theophrastus meminit libro i x. cap. x x. de plantarum historia, vbi ita scribit. Ad rem autem veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus vim dixere vehementem adeò fieri, vt quoties vellent, coire valerent. Et quidem qui vsi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui vel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando coiuisse fatentem se licuit audire. verùm emissionem seminis guttatim fuisse, demumque in sanguinem deuenisse. Mulieribus verò vehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine vsæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophrastus. Canini testiculi vires posteritatis memoriæ mandauit Galenus libro v i i i. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos [illegible] herba. Radici eius bulbosæ, [illegible] inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet, Cæterùm maior radix multam videtur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam quapropter epota venerem excitat. Altera verò, minor videlicet, contrà admodum elaborata est, ita vt eius temperamentum ad calidius, & siccius vergat. Vnde hæc radix non modò non stimulat ad coitum, sed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis verò, quem & Serapiada nuncupant, siccio rem facultatem obtinet, quàm vt primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad venerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & vlcera sordidá purgat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò vt & putrescentia, contumaciáque vlcera sanet. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac proinde ventrem ex vino potus sistit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quamobrem gustu quoque apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad venerem incitat. Hæc verò & herbæ ipsius radix præstare potest. Porrò, vt quidã scribunt, ex vino n[illegible] austero potum sanat opisthotonon. Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Testiculus & testiculus canis nominatur: Arabibus, Chasi alkeb, seu Chasi alchelb: Italis, Testicolo di cane: Germanis, Knaben kraut: Hispanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de Chien. Quæ verò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gasialchaleb, Chasi altraleb, siue Tatarich: Italicè, Satyrio, & Satirione: Germanicè, Stendel vurtz: Hispanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion.

Fuc. errata. *Monachorũ lapsus.* *Canis testiculi vires ex Galeno.* *Satyrij vires ex Galeno.* *Nomina.*

HORMINVM. CAP. CXXVIII.

HORMINVM satiuum herba est foliis marrubio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siquidem in syluestri rotundum, fuscumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius est vsus. Ad venerem stimulandam, cum vino bibi volunt. Purgat cum melle argemas, albuginésque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahũtur aculei ex corpore. Idem effectus

est illitæ herby. Syluestre magis viribus pollet: quare vnguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

Hormini consideratio.

HORMINVM.

SCHLAREA.

Ruellij, et Fuchsij opin. reprobatio.

RVELLIVS, & hunc, vt arbitror, secutus Fuchsius in his quoq; de stirpium historia clarissimis commentariis, certò credunt Horminum satiuum eam per omnium odoratā herbam esse, quæ vulgo aliquibus Sclarea, quibusdā Matrisaluia, & nōnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Syluestre verò horminum illam esse censent, quæ passim in pratis nascitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Sed certè horum, licet doctissimorum virorum, sententiam vt minus probem, multa mihi occurrūt. Primùm quòd contrà Hormini vtriusq; descriptionem illæ plantæ cōstent caule plerunq; bicubitali, foliis marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in vtrisque illis plantis rotūdum semen inueniatur, non autem in vno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nūquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum satiuum fuisset, vt illi existimant: ea enim adeò odorata est, vt eius odor insignis sine vitio præteriri non possit. Huc denique illud accedat, & eos planè, vt puto, refellet, qui secus opinantur, quòd nuper plantam, cuius hic effigiem damus, Pisis ad me misit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus, quæ adamussim Horminum satiuum repræsentat, vt pictura affabrè demonstrat. Hormini vtriusque meminit Plinius libro XXII. cap. vltimo. vbi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachye eundem incidisse superius ostendimus. Nam vbi Horminum foliis marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum vicinitate deceptus: πράσιον enim marrubium significat, πράσον verò porrum, quòd Plinius legisse videtur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratū: quòd (vt Galenus author est lib. I. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hîc nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio. quanuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est. Græci eam plantam ὅρμινον vocant, vt etiam Horminum Latini: Itali, Hormino, Galli, Ornal, vel Toute bonne.

Plinij lapsus.

Hormini frugis genus.

Nomina.

HEDYSARVM.

CAP. CXXIX.

HEDYSARON, quod vnguentarij pelecinum, id est, securidacam vocant, frutex est, foliis ciceris: semen rufum in siliquis fert, corniculorum modo aducis, quod ancipitem securim æmulatur, vnde nomen accepit: amarum gustu. Stomacho vtile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nascitur in segetibus, & hordeis.

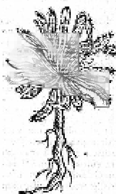
nota

Hedysari consideratio.

QVANQVAM Securidaca inter triticum, & hordeum quandóque proueniat, frequentior tamen inter aphacam nasci cernitur. Id quod etiam testatur Theophrastus libro. & cap. VIII. de plantarum historia, vbi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit. Plinius

Plinij lapsus. Plinius similitudine vocabulorum deceptus libro XVIII. capite XVII. Securidaca lentem complexu strangulari scribit. In eo autem error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & verterit: nam Græcis lens φακὸς, vocatur, non ἀφάκη, quæ viciæ genus est. Sed re quoque Plinio refragatur Theophrastus, qui loco citato aracum, non autem securidacam lenti innasci, & inimicari tradidit. Hedysari meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Hedysari vires ex Galeno.* Hedysarum, aut pelecinus. Huius fruticis semen colore rufum est, vtrinque anceps, vti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & viscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli. *Nomina.* Planta, quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedysarum, & Securidaca nominatur: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.

ONOSMA. CAP. CXXX.

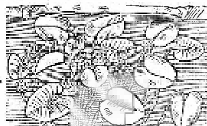
ONOSMA oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & vnius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente. gignitur in asperis. Folia in vino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

Onosmatis consideratio. PLANTA quædam ex collibus, quos variis herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices verò eius ita rubescunt, vt quasi rubiæ videantur. Ex iis notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, vt eam verum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, vt de ea aliorum quoque sit iudicium. Sed certè, vt verum fatear, mihi adhuc incompertum est, an hæc caulem, flores, & semen proferat: siquidem eam hactenus non nisi caule, & reliquis viduam videre mihi licuit. *Onosmatis vires ex Galen.* Onosmatis vires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Onosma, vel osmas, vel phlonitis, vel ononis, ex acri, & amara constat substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eiicere, foliis eius in vino potis. *Nomina.* Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onosma vocatur.

NYMPHAEA.

CAPVT CXXXI.

NYMPHAEA nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, foliis fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, aliis in summa aqua, aliis demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, vt rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro semine, denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum vino pota cœliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac vesicæ doloribus illinitur: vitiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopeciis medetur. eadem contra veneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit. pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi vendicasse videtur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

NYMPHAEA ALTERA.

CAPVT CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, foliis antedictæ: radice alba, scabra: flore luteo, nitente, rosæ simili. Huius semen, & radix contra fœ-

minarum

minarum profluuia efficaciter ex vino nigro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

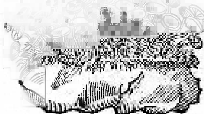
Nymphaea consideratio. NYMPHAEA vtraque seplasiariis Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur vbique frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit vulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm vt indicari deceat. *Fuch. opinio reprobata.* Veruntamen Fuchsius medicus ætatis nostræ clarissimus in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, vt eius verba, quæ hic subiiciam, apertè satis declarãt. Nymphææ, inquit, seplasiis Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioscorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaque sententia semine potius & radice medicis vtendum erit, quæ, vt iidem testantur, refrigerandi & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contrà floribus esse vtendum præcipiunt, illisque refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi vim tribuunt. Atque hos quidem flores quarta species Nenupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Greci commemorant, duas alias recensent. Vt hinc constet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem assignant. Ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. Adeò nihil est in vniuersa Arabum doctrina certum ac solidum. hactenus Fuchsius. Huius equidem viri alioqui eruditi iudicio tantum abest vt hac in re scribere velim, vt potius cogar ipsum refellere, atque Arabum doctrinam tueri: vtpote qui Græcorum scripta bona fide referant, atque iis etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod vel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradant, vbi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui vim illam intactam reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi nanque, vt omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm vtuntur floribus, vbi humectandum sit, sed etiam semine & radice, vbi adstringere & refrigerare sit opus. Neq; mirum certè, quòd Arabes suis nymphæis frigidũ & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, vt etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non videtur Græcorum sententiæ aduersari. quippe Greci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi vim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes verò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse volunt, vt clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorsus sit alienum à ratione, vt vna eademque planta suum variet temperamentum pro diuersa vniuscuiusque partis natura. Huius rei Galenus testis esse potest in mandragoræ mentione, vbi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu verò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quã odiosè (quod videtur facere Fuchsius) exprobrandi: vt qui non sine magna mortalium vtilitate Nymphææ flores in vsum medicum asseruerint. quòd à veteribus Græcis, quantum nobis constat, prætermissum est. Porrò verisimile non est, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nam si Auicenna existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis vtique non fuisset vsus ad dysentericos, ad veneris insomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida siccáque requirunt medicamenta. Sed illud nobis obiicietur, vt contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albasaris inter nymphæas recenseat plantam, quæ tenuium partium sit, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus, neque hoc nobis ita vt Fuchsio mirum videtur. Vt autem non miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui vis insit calida, facit tertij semperuiui exemplum in Dioscoride. etenim is tertium sedi genus depinxit, eique vim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atque iisdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cęterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua nascitur, folio quidem nymphęæ, sed brassicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, vt in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi videre, quàm in Bohemia. *Vires ex Galeno.* Nymphææ facultates retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his verbis. Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi vim habet citra morsum. Itaque ventris profluuia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, vt & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex vino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi vim obtinent, ita vt & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos verò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba. *Nomina.* Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis,

Nilofar

Nilophar, Ninofan, seu Nilufar: Italis, Nimphea: Germanis, Gelb, Vueisz scebluomen, & Haruurtz: Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Iaunet de eau, & Lis d'estang.

ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

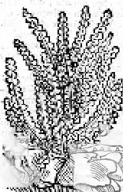
ANDROSACES herba est amara, † tenues spargens iuncos, sine foliis, folliculos in capitulis habens, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in vino pota, copiosam hydropicis vrinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris vtiliter illinitur.

Androsaces consideratio. ANDROSACES ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hic picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdam Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (vt Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. *Androsacis vires ex Gal.* Androsacis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem resiccata, exhibitaque tum ipsa, tum fructus eius magnopere vrinam mouere, & nimirum discutere, & desiccare. *Nomina.* Hæc planta vt Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace.

† In vulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur λεπτὴ, hoc est tenuis: quam vocem, vt superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio verò λευκὴ, id est alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice vertit Marcellus. Cæterum non desunt, qui vbi paulò pòst ἄφυλλος, hoc est, sine foliis legitur, ἔμφυλλος, hoc est, cum foliis legendum putent.

ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASPLENVM aliqui scolopendrio vocãt, alij splenion, alij hemioniũ: foliis est multis, scolopendræ animali similibus, ab radice vna prodeuntibus. Nascitur in parietibus, saxisq; siliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, subter flauescentia hirsutáque, supernè viridia. Vim hanc habent folia in aceto feruefacta, vt per dies quadraginta pota lienem absumant: quibus etiam contritis lienem ex vino illini oportet. stranguriæ, & regio morbo prodest, singultum sedat, calculos in vesica comminuit. Conceptũ adimere creditur, per sese, aut cum muli liene appensa. Tradunt noctu, silẽte luna, huius rei gratia effodiendam.

ASPLENVM, siue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum scripta sequuntur, Cetrach barbara voce vocatur. *Aspleni consideratio.* Nec diu est, quòd nonere rei herbariæ periti Arabum Ceterach esse legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea vniuersa herbariorũ schola Aspleni loco phyllitim quàm etiam vulgò Linguam ceruinam appellant, suis immiscebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum est, vt nullus amplius dubitandi locus relinquatur, adhuc tamen inueniuntur è veteribus nostris seplasiariis, qui vt suam potius pertinaciam, quàm veritatem ipsam tueantur, nullo pacto sibi persuasum esse volunt, phyllitim non esse legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd sui maiores phyllitim Scolopendriã appellauerint, quodq; eam spleni semper maximè profuisse experimento

mento cognouerint. Qua tamen in re prorsus aberrant, vt ex Asplenij notis facilè ab omnibus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenum, quàm ipsum Cetrach vocatum. Nec desunt præterea, qui obnixè contendant, Cetrach non esse Asplenum, quòd scripserit Dioscorides nasci Asplenum foliis polipodij, siue filiculæ, quibus tamen ipsius Ceterach folia non vndequaque respondere videntur. Verùm sij, qui ita obiiciunt, eam vidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, foliis angustioribus, & admodum virentibus, iis in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio exit Ceterancho perquàm simili, quanquam paulò ampliore. Tantaque est similitudo, vt mihi primùm hanc herbam inspicienti ea fermè visa sit verum Asplenum: quæ tamen effossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstantissimum asplenum in Creta nascitur, vbi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas vrbes Gnoson, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortinam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera verò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Aspleni vires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac vtique ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existiment Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas repræsentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro V. cap. XII. simplicium medicamentorum de his differens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè videatur, cùm inquit. Maiores lienis obstructiones vehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ idipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè verba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauatáque in eo sit scriptura vel librariorum incuria, vel nimia alicuius scioli diligentia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim disserit Galenus, nusquam, quòd inuenerim, Scolopendrij meminerit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam vires (vt suprà retulimus) sanè quàm paucis perstrinxerit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium, vel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (vt ipse Galenus scribit libro IX. cap. II. de comp. medic. secundum locos, vbi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab aliis Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoque eam vim sortita est, qua lienem absumere potest. Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνος, Latinis quoque Asplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolosendrion, Seu Sculusendriũ: officinis, Cetrach: Italis, Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

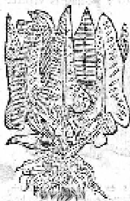
Quorundã error.

Asplenij vires ex Galeno.

Galeni locus suspectus.

Nomina.

HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEMIONITIS, quam aliqui splenion vocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquã flores, neque semen, neque caulem gignit. in petrosis nascitur. austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

FALLUNTUR proculdubio (vt in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplasiariorum vulgus Linguam ceruinam, perperamque Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos viros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare euidentissimis, vt puto, argumentis ostendimus, idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra viros tam celebres rationes audire. Porrò nonmodò iam nobis compertum est veram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnũ Amphitheatrum, vnde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerũt hortos, sed nos quoq; hoc anno eã accepimus ab Aloysio Anguillario Romano rei herbariæ peritissimo, qui Hemionitidis plantam,

Hemionitidis consideratio.

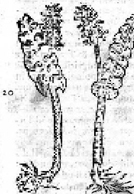
plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio miſit. Equidem credidimus iamdudum vnà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim vnam tantùm Plinio plantam eſſe, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ libro XXV. capite V. ita ſcriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion vocant. Veruntamen cùm poſtea tractu temporis Plinij codex mendis quàm pluri mis expurgatus ad manus eſſet, non hemionion legendum fuiſſe comperi, ſed hermion. Quo factum eſt, vt omnino fuerim coactus in hoc mutare ſententiam, contraq; aſſerere teucrium à Plinio deſcriptum à Dioſcoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & aſplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd ſcripſerit lib. XXVII. capite V. Aſplenum ſunt, qui hemionion vocant. Sed equidem vereor, ne & ipſe in errore verſetur. quandoquidem Dioſcorides non modò vtriuſque hiſtoriam diuerſis capitibus deſcripſit, ſed etiam aſplenum nuſquam, quod ſciam, hemionitim appellari ait: tametſi contrà Hemionitim non aſplenum, ſed ſplenion à quibuſdam vocari tradiderit. Sed poſtea quàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymiſtis LVNARIA minor, & ab aliis ob ſemen racemoſum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipſa miris in medicamentis polleat viribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid diſſererem. Hæc itaque breuis eſt planta, dodrantali ferè altitudine. Caule conſtat ſimplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramuſculus, coſtæ effigie: cui folia ſunt vtrinque ſeptem annexa, lunata, craſſa, firmáque, braſſicæ marinæ modo. Flores profert in ſummitate caulis, oxalidis minoris inſtar: ſemine ruſo, rotundo, minutóque, in vuæ modum racematim cohærente. Vis totius plantæ mirè efficax vulneribus glutinandis, itémque intrinſecis, atque extrinſecis corporis fracturis ſanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocælas. Datur vtiliter, commodéque dyſentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas vteri fluxiones ſupprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depaſcuntur, vbi hæc copioſa prouenit, auulſis ab ea clauis, ſuos ferreos calceatus amittere, & ob id vulgò à nonnullis Sferra cauallo appellari. Sed perperàm, meo quidem iudicio, quòd alia ſit planta, quæ vel ab ipſo effectu legitimè ſic fuerit appellata, vel quòd ſemen proferat ferreis equorum calceis ſimile. Magnifaciunt hanc quidam, præſertim chymici, eámque pluris ferme æſtimant, quàm aurum. Sed quàm iſti in ſuis vanis opinionibus deludantur, ipſi magno ſæpe ſuo damno experiuntur. Eſt & alia herba, quam aliqui ſimiliter Lunariam minorem nominant, quæ in ſcrobium ripis, & aggeribus vligine madentibus, ſecus vias plerunque naſcitur. Serpit hæc humi in: c. is caulicu-

Lunaria minoris deſcriptio, et vires.

Lunaria minor alia.

lis, cubito longioribus, clematidi illi ſimilibus, quæ Vinca peruinca vulgò vocatur, in quibus à radice ad ſummum ex vtroque latere breuibus interſtitiis folia exeünt craſſiuſcula, rotunda, paruorum nummorum ſpeciem referentia: vnde à nonnullis Nummularia dicta eſt. Sunt qui exiſtiment, hanc eſſe Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia piloſa non ſunt, ſed læuia: quia præterea non naſcitur in ſegetibus & cultis, ſed in ſcrobium aggeribus & vliginoſis locis, ideo iis non poſſum adſtipulari. Hæc quoque glutinandi, & coll[...]ndi facultate prædita eſt. S[...] [...] noſtri mo[...] eſt, Hemionitidi ſuæ reddantur vires ex Galeno, qui eas [...] libro VI. ſimpliciũ medicamẽtorum, his paucis [...]. Hemionitis [...] & adſtrictionem, & amaritudinem poſſidet: quamobrem cum aceto pota lienoſis auxilio eſt. Ea vt Græcis ἡμιονῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis vocatur.

LVNARIA MINOR.

Hemionitidis vires ex Galen.

Nomina.

ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANTHYLLIS duplex eſt. quædam enim lenti ſimillima, foliis mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Naſcitur in ſalſis terris, & à ſole illuſtratis, non inſulſo guſtu. Altera eſt foliis, ramuliſque aiugæ ſimilis, hirſutioribus tamen, breuioribus, & aſperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, vrinæ difficultati, renibúſque plurimùm prodeſt. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum roſaceo, & lacte impoſitæ, vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ ſimilitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulſo, comitiales ſanat.

PRIMAM, aut alteram Anthyllida: quæ Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam vidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc poſteritati Salſolam vocatam fuiſſe tradit, quòd ex ea ſalem fieri memoriæ proditum

Anthyllidis conſideratio.

Fuchsij opin. damnatur. proditum sit. Fuchsius verò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse. nam vbi Aluminum genera expendit in fine fermè sic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchsius vna cum Amato Lusitano, à quo illum hanc vanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis nanque non video ego, quomodo fieri possit, vt Cali Mauritanorum duas possit legitimè Græcorum plantas repræsentare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac viribus inter se maximè differunt, vt in ea Apologia, quam in illum Lusitanum scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, virum alioqui doctissimum & in re medica adeò clarum, vt primas ferat in Germania, quòd Lusitani illius ineptias tam religiosè sit secutus, vt hic contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atque genus explicare, quòd Cali esse putabat. At re vera Cali (quantum ego sentio) nec primum, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc sine foliis nascitur, sed eorum vicem explent aculei, adeò vt tota planta spinis horrida spectetur. Illa verò Anthyllis, quam primo generi adscribit Dioscorides, lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste Dioscoride) foliis ramulisque aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa, prorsus desiderantur. *Vires ex Galeno.* Vtriusque Anthyllidis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Anthyllis duplex est, sed vtraque modicè desiccat, vt & vlcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò vt & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest. Quæ herba Græcè ἀνθυλλίς, Anthillis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur. *Nomina.*

ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

ANTHEMIDIS genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numerosis: rotundis capitulis: floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta

ANTHEMIS.

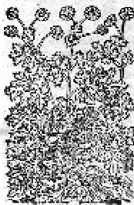
semitas. colligitur vere. Vim habet radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandiq́;. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, vrinam, calculosq́;: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerum vitia sanant. Decocto earum vesicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet, cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon vocant. Ea cui leucanthemo nomen est, item quæ chrysanthemon dicitur, vehementius vrinam ciunt. Aegilopiis illitæ medentur: commanducatæ vlcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo vtuntur, terumtúrque in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dúmque ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars vna, modò contrà floris partes duæ, & herbæ vna, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in vino mulso diluto.

ANTHEMIS, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & vulgo corrupta voce Camomilla vocatur. Verùm quanuis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eámque cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum verò purpurei bubonij modo insunt, pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris foliis albicantibus circumseptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiórque inter segetes in campis proueniat, oleatque suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in rariis Italiæ locis reperiuntur. *Anthemidis consideratio.*

Vidimus

Anthemidis vires ex Galen. Vidimus tamen nos vtrasque pluries in Italia. Anthemidis meminit Galenus libro III. simplicium medicamentorum, sic scribens. Chamæmelum tenuitate quidẽ rosæ persimile est, calore verò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudinibus, vt si quid aliud confert, doloresq; sedat, mitigatq;. Præterea tensa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura sunt emollit, quæq; constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra visceris alicuius inflammationes infestant, discutit, ac dissoluit, ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consacratum est, febriúmque omnium remediũ putatur. Verùm hac quidem in re à veritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamẽ pulchre reliquas etiã omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex viscerum inflammatione prognatę. Nam & harum remedium chamæmelũ vel strenuissimum est, vbi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondriis, vt si quid aliud, gratum existit. Meminit etiamnum libro VI. eorundem simplicium medicamẽtorum, sic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copiosius est, diceturq; nunc summatim, quòd calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. *Nomina.* Planta, quæ Græcis ἀνθεμὶς, & χαμαίμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis, Manzanilla: Gallis, Camomille.

PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon vocant, foliis est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatũ, cum aceto mulso, aut sale potũ, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitã detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna vtilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

Partheniũ consideratio. SERITVR Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in iis satum, sed in aliis quoque locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam vocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenij historia Brasauolus, & Fuchsius, viri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuẽ commentarios ediderunt, quòd cõcordes sibi persuaserint (vt superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam vulgò vocatam esse illud Artemisiæ genus, quod secũdo loco à Dioscoride repræsentatur: vtpote qui nõ rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam verum referre Parthenium, quam herbariorum vulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarissimi medici magno in errore versentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neque sapore vsqueadeò amaro, vt in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoq; Partheniũ vocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis vitreis vasis aptissima, vt Galenus ipse testatur libro VI. simplicium medicamentorũ, & Plinius lib. XXII. cap. XVII. naturalis historiæ. Nec desunt etiã, qui velint mas Partheniũ appellare Athanasiam, quam &

TANACETVM.

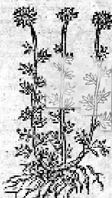
Tanacetũ, & eius medicina. TANACETVM vocant seplasiarij, cuius etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hîc mòdò effigiem damus. Quorum equidẽ sententiam magis probandam censerẽ, quàm eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetũ esse cõtendunt. Vtuntur Tanaceto recẽtiores ad ventriculi, & alui flatus discutiendos, itẽ ad lũbricos ex ventre pellendos. Vtũtur & ad frangendos renũ calculos, & ad ciendam vrinam.

Sed id viris magis, quàm mulieribus commendant: contrà verò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperio. Eius nomen Græcum est παρθένιον, Latinum similiter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, siue Alachuam: Italicũ, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicũ, Muotter kraut, & Mettram: Gallicum, Matricaire. & Maronne.

Nomina.

BVPHTHALMVM.

CAP. CXXXIX.

BVPHTHALMON, quidam cachlam vocat, caules emittit tenues, mollésque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, vnde nomẽ traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiásque discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

Buphthalmi consideratio.

NON parum profectò inter se variant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, vt herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet, decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus nascentem, que (vt equidem opinor) Bellis maior est, folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà verò candidissimis foliolis vndique circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alij verò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam verum Buphthalmũ esse contendunt, vulgaris anthemidi cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam vocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quanuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat, flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non vtique respondent. Quẽadmodum & hinc perspicuum est alterã plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentissimè scripserit Dioscorides vulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum verò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit vsus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in vniuersum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in vulgari parthenio conspicitur. Cùm itaque Buphthalmum luteo planè flore præditũ esse debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut similes plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis spectatæ in philosophia, ac medicina eruditionis, mihíque perinde ac filius charissimus, quod in nullis prorsus notis à Dioscoridis descriptione dissidet, vt eius effigies, quàm hîc damus, abunde demonstrat. Buphthalmi vires retulit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum iis verbis. Buphthalmum, inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem boum oculis videantur adsimiles, colore autem anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & vehementius discutiunt, adeò vt duritias sanent cerato misti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tantum anthemide intelligit, quæ luteos flores profert. Sed quoniam de Buphthalmi flore disserenti mihi BELLIS sic à Plinio vocata occurrit, cuius etiã initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & vires recẽsere. Bellis igitur in Italia trium generum. Primum in hortis seritur: cætera in pratis, & campestribus nascuntur. Hortense herbula est foliis longiusculis, in cacumine subrotundis, solo procumbentibus, & in rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim serratis: è quorum medio cauliculi prodeunt villosi, flexibilésque: in quorum cacuminibus anno ferè toto flores emicant, centrótenus aurei, per ambitum verò foliolis duplicibus in purpurã rubentibus circundati, coronis texendis aptissimi. Alterum in pratis plerunq; nascens, foliis, & cauliculis constat

Buphthalmi Vires ex Galeno.

Bellidis historia, & Vires.

BELLIS.

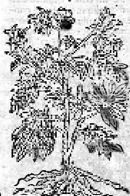

constat hortensi similibus, maiusculis tamen: sed flore intus melino, circùm verò candido, anthemidis modo. Hoc, quòd primo statim vere floreat, Hetrusci appellant vulgò Primo fiore, & Fiore di primauera. Tertium cæteris maius assurgit, flore prædicto non dissimili, sed maiore: foliis etiam maioribus, magisq; serratis, caulibus lignosis, interdum cubito altioribus, nô nisi æstate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (vt recentiores perhibent) valêt in strumis, & capitis fracturis: quinetiã in vulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem vsq; penetrarunt, in quem vsum Bellim potionibus inserût. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad ischiada, & paralysin. *Nomina.* βούφθαλμον sic Græcè, Latinè verò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue: Gallicè, oeil de beuf.

PAEONIA. CAP. CXL.

PAEONIA, siue glycyside, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: sunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam vocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina verò smyrnij more diuidûtur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cùm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens. alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, vt in hastula regia. Fœminis à partu nô purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: ventris doloribus cum vino pota auxiliatur. valet contra regium morbum, & renum, ac vesicæ dolores. decocta in vino aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem vel duodecim pota in vino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pota initia calculorum eximût. Grana nigra auxiliãtur suppressionibus nocturnis, vuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut vino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

PAEONIA.

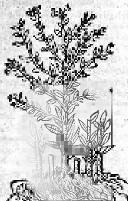
PAEONIA fœmina planta est vulgaris notitiæ: mas verò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. *Pæonia consideratio.* Hãc Pisis ad me Goritiã misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam vidimus. *Vires ex Galeno.* Pæoniæ vires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. v i. simp. med. vbi ita scriptũ reliquit. Glycyside, quam pentorobon, & pæoniam nuncupant, radicem habet læuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quà acris, & subamara est: qua verò quiddam etiam adstrictorium obtinet, ventris fluxiones sistere potest. Verùm eam tunc in austerorum vinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Est autem facultate omnino resiccatoria vehementer, ita vt non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem vidi puellum quandoque octo totis mensibus morbo *Galeni historia.* comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicem tempore: vbi verò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq; suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò visum est mihi satius esse denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaq; erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes, & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assiduèq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperæ iniectis, illis viperam præfoces: eaq; postea cuiuspiam collo

obuincias, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus iis, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc verò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium, & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius. Hæc planta Græcis γλυκυσίδη, & παιωνία, Latinis item Pœonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Piuoyne. *Nomina.*

LITHOSPERMVM MAIVS.

LITHOSPERMVM MINVS.

LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

LITHOSPERMON à seminis duritia nomen accepit. Foliis est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iūci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: foliis longis, inter quæ parum semen, rotundū, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, vt semine cum vino albo poto calculos frangat, pellatque vrinam.

PHALARIS. CAP. CXLII.

PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius vsus radicibus, multos, duūm palmorum geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut vino succus ad uesicæ cruciatus vtilissimè bibitur. Semē cochlearis mensura potū, ad eadem efficax est.

Lithospermi consid. LITHOSPERMON hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Miliū solis nominant. Licet rectius fortasse Mauritanorum quoq; imitatione ab illis Miliū Soler vocaretur. Quādoquidē hęc planta (vt scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequēs nascitur in mōtibus Soler: vnde illi aptius fortè à loco, quàm à sole cognomentū imponeretur. Huius milij, vtcūq; cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est Lithospermum, quóve Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius vbiq; in Italia gignitur. Hoc vtiq; nō temere existimauere nonnulli esse Phalarida, quòd semen proferat milio persimile, subcandidum, & oblongū. Quibus facilè subscribi posset, si planta hæc culmis geniculatis, ac etiā foliis zeæ similis spectaretur, quòd Oribasio Phalaris non modò culmos fundat zeæ similes, sed etiā folia. Ex iis equidē notis, quæ planè in Milio solis minore desiderantur, cogor illis nō adstipulari. Quin potius adducor, vt certò credam Phalarim esse plantā ab illa diuersām: eamq; fortasse, cuius aliquando picturā dabimus, quæ in syluestriū frugum genere, à quibusdam recensetur, adeò vt non desint etiā qui hanc appellent Syuestre miliū. Est enim culmo, & folio zeæ, & semine candido & oblongo, milij ferè magnitudine. Ceterùm Fuchsium, virū alioqui doctissimum, Lithospermū Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpiū historia commentariis pro verò Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. *Fuch. error.*

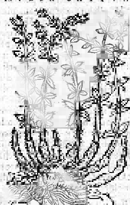
xerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem videtur errasse in libro de compositione medicamentorū, quem nuper auctum edidit: vbi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos Lacrymas vocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis vtuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniā confutauimus in Apologia, quā aduersus Amatum Lusitanū, quem fortè secutus est Fuchsius, scripsimus, hic vt satis alibi explosam relinquimus. Lithospermon, vt herbā summa admiratione dignā, eleganter descripsit Plinius lib. XXVII. cap. XI. cuius hic verba subiiciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui egonychon vocant, alij diospyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quam rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarū, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi. Tantus est decor, velut aurificū arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere, atq; humi serpere authores tradunt. Ego vulsam, non hærentē vidi. hactenus Plinius. Lithospermi in simplicium medicamentorum libris, Galenum meminisse non inuenio. Verùm Phalaridis, quam phalerim nuncupat, vires reddidit lib. VIII. eorundem, sic inquiens. Phaleridis herbæ tum succus, tum semen, tum folia potu auxiliari creduntur vesicæ doloribus, ceu in sese habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoque Lithospermum vocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, seu Calab: Itali, Lithospermo, & Milium solis: Germani, Meerhirsz, & Steinsomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.

Lithospermi histor. ex Plin.

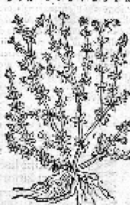
Phalaridis Vires ex Gal.

Nomina.

RVBIA SATIVA.

RVBIA SYLVESTRIS.

RVBIA. CAP. CXLIIII.

ERYTHRODANVM radix rubra est, qua tinguntur lanæ. Vna sponte prouenit: altera seritur, vt in Thebana Galliæ, & Rauenna Italiæ: in Caria inter oleas, vt in aruis, solo creditur. Hanc non sine quæstu serunt: nanque maximum ex ea sentiunt prouentum. Asperi caules, & quadrāguli, lōgi, aparinæ nō dissimiles, robustiores, & multò prorsus maiores: foliis per interualla circum articulos, stellatim decussatis. Semen eius rotundum, inter initia viride, mox rubrum, postea cùm ematuruit, nigrū: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de causa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulsa: item ischiadicis, & resolutis. Crassam, copiosamq; vrinā pellit, nonnunquam & sanguinē: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam spectare. Aduersus serpentium morsus, ramulos cum foliis vino bibere prodest. Semen ex aceto potum, lienem absumit. Imposita radix trahit partus, menses, secundásque. albæ vitiligini illita ex aceto medetur.

Rubiæ cõsideratio. RVBIA, quam Græci Erythrodanũ dicunt, Hetruscis nullis non cognita: neq; medicis solùm, ac seplasiariis cognoscitur: sed etiã mulierculis, ac rusticis, iis præsertim, qui in locis habitant, vbi lanificio opera impẽditur. quandoquidem inficiendis tingendisq; lanis aptissima est. Quapropter rustici, & agrestes mulieres, quòd lanarũ infectores Rubiæ quotannis plurimũ emant, huius radices effodiũt, & vendũt, vnde tantũ quæstus faciunt, vt sibi suisq; victũ suppeditẽt. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quòd asperrima sint, ad stagnea vasa detergenda: siquidẽ mirũ dictu quã pulcherrimè nitescant, quæ Rubiã fuerint experta. *Rubiæ vires ex Galeno.* Rubiæ meminit Galenus lib. VI. simpl. medicamen. vbi sic scribit. Est autẽ Rubia tinctorũ radix acerba, & gustu amara. Itaq; quæcunque agere dictũ est superiore libro, vbi in vnũ eiusmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & vrinas crassas, multasq;, ac nonnunquã etiam sanguinolentas vacuet. Quin & menses ciet, ac mediocriter quæ extersionẽ postulant, extergit: proinde vitiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant. *Nomina.* Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alfabagin, Arabicè: Erithrodano, & Rubbia, Italicè: Ferber roet, Germanicè: Ruuia, Hispanicè: Garance, Gallicè.

LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

LONCHITIS folia habet porri, latiora, rubẽtia, plurima, ad radicẽ circunfracta, veluti in terram procũbẽtia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes velut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: vnde sibi cognomentũ arrogauit. radix dauci. Nascitur in sitientibus, & asperis. Radix ex vino pota vrinã ciet.

LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALTERA est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicũt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioráque, ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modũ prodest, in eisq; inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

Lonchitidis consideratio. ETSI in compluribus Italiæ, ac Germaniæ mõtibus, aliisq; asperis, & aridis locis diu multumq; perquisiuerim primũ Lõchitidis genus: ipsum tamẽ hactenus mihi nõ licuit reperire, neq; etiã ab aliis inuentũ videre. Cæterũ Lonchitim alterã iampridẽ vidimus studio, ac liberalitate Lucæ Ghini medici clarissimi, qui eam Pisis ad nos misit. Hæc folia habet scolopendrij, asperiora, maiora, magisq; diuisa, vt eius pictura, quã exhibemus, probè ostẽdit. De prima Lõchitide disseruit Plin. li. XXV. ca. XI. vbi sic inquit. Lõchitis nõ, vt pleriq; existimauerunt, eadẽ est, quæ xyphiõ, aut phasganion, quãquã cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubẽtia ad radicẽ, & plura quã in caule, capitula personis comicis similia, paruã exerẽtibus linguã, radicibus prælongis. nascitur in sitiẽtibus. Hactenus Plinius, qui horũ pleraq; à Dioscoride mutuatus est. *Lonchitidis vires ex Gale.* Lonchitidis vtriusq; meminit Galen. lib. VII. simpl. medic. vbi de earũ viribus ita scribit. Lonchitis, eius videlicet, quæ semẽ habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde vrinã ciet. Porrò eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda vulnera idonea sunt viridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant. *Nomina.* Λογχῖτις vt Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis vocatur.

ALTHAEA. CAP. CXLVI.

ALTHAEA, quam alij Ibiscum vocant, in syluestriũ maluarum genere est, cui folia vt cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit vtilis, & plurib

pluribus polleat remediis. Decocta enim in vino aut aqua mulsa, & per se cum imponitur tusa, efficax est contra vulnera: item ad strumas, parotidas, abscessus, mammarum inflammationes, fracta sedis, inflationes, neruorum rigores. siquidem discutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, vt dictum est adiecto suillo adipe, aut anserino, terebinthináve, vt malagmatis lentor fiat, facit ad vuluæ inflammationes, præclusionesque, in pessis subdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasque à partu extrahit. Decoctæ radicis succus ex vino potus, succurrit vrinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumque tritum, vitiligines in sole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à venenatis non feriuntur. valet contra dysenteriam, & sanguinis reiectiones, aluique profluuium. In posca, aut vino decoctum bibitur, contra omnes vesparum, apum, similiumq; aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morsibus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

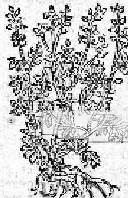
Althææ consideratio.

Althaea à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymô habere videtur. Quacirca meritò scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius vsu. Ea vulgaris herba est, nullisq; non cognita. Latini hanc Ibiscum nominant. Italis verò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita maluæ, quod cum ea quandam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco vulgò vocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus lib. I X. cap. XIX. de plantarũ historia, vbi de ea differit iis verbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosioriq; caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ. caulis quoque gustu maluam reddit. Vsus eius ad rupta, & tusses è vino dulci, & ad vlcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac veluti conglutinare posse affirmant: alias vim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hactenus Theophrastus. Meminit Ibisci Galenus libro V I. simplicium medicamentorum, vbi eius vires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autem malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cætera quidem similiter agunt, vt herba viridis, sed tenuiorum partium, magísque exiccatoriam, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt, vt & vitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò decoctum dysenteriæ, alui profluuio, & sanguinis reiectioni vtile est, nempe cùm adstringentem quandam facultatem possideat. Planta, quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἰβίσκος, Latinis Althæa, Ibiscus, seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, siue Chathmie, & Rosa zaueni: Italis, Maluauisco: Germanis, Ibisch, & Heyluurtz: Hispanis, Hierua canuamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues.

Althææ vires ex Galeno.

Nomina.

ALCEA. CAP. CXLVII.

Alcea syluestrium maluarum generi assignatur. folia habet diuisa, verbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino vestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum vino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

Alcea consideratio.

Alceam hodie passim ferè in Italia aliqui Bismalum, alij Maluam syluestrẽ, nonnulli etiã Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquàm similis, sed foliis longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiúmque marginibus, iuxta sepes, vias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco vtantur, cùm huius copiã non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Porrò Alceæ peculiari

culiari capite meminisse Galenum non reperio, nisi hanc syluestrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro VII. simplicium medicamentorum describit, his verbis. Malua syluestris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter est facultatis. Hortẽsis verò quãtò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò validior est, quantò & siccior. hæc Galenus. Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib. VII. vbi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In vino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimum eius radix. Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Bismalua, Malua saluatica, & Buon vischio: Germanicum, Sigmars kraut: Hispanicũ, Malua de Vngria, & Malua montesina: Gallicũ, Bimauue.

Alcea Gi- ſ ex Paulo.

Nomina.

CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CANNABIS satiua planta magni in vita vsus ad robustissimos funes factitandos: foliis fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo. quod largiore cibo geniturã extinguit. Succus ex ea recẽte conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris cannabis virgas fert althææ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus acommodatus.

Cannabis consideratio.

CANNABIS satiua planta est adeò vulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, vt omnino superuacuum sit eius faciem verbis repræsentare. Syluestris autem quanquã in multis Italiæ locis proueniat cùm syluosis, tum etiam campestribus; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Cæterùm satiuæ semen in cibis sumptũ planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas verò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia rarò oua parere solent, Cannabis semine vescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio vermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos vermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (vt Plinius libro XX. cap. XXIII. author est) vermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eiicit. Hinc itaque quispiam coniicere potest, eius facultatem ad interaneorum vermes haud imbecillem fore. Cannabis meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cannabis semen flatus discutit, adeóque desiccat, vt si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo viridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, vt mihi videtur, natos vtantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo differt, vt quod concoctu est difficile, stomachóq; ac capiti noceat, prauíque sit succi. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum aliis tragematibus vescantur. Tragemata autem voco ea, quæ post cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multùm autem calefacit: ideóque sumptum paulò largius caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent. quo tantum abest, vt morbum curent, vt etiam eius augendi occasionem præbeant. Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scehedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè, Zamer hanff: Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.

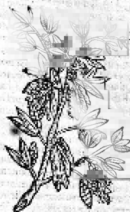
Cannabis vires ex Galeno.

Mulierũ error.

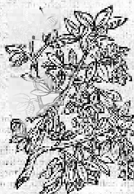
Nomina.

ANAG

ANAGYRIS.

ANAGYRIS ALTERA.

ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANAGYRIS frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: foliis viticis, virgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, versicolori facie, simile renibus, quod durescit vua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat, & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in vino. difficulter parientibus adalligantur, ita vt à partu statim auferatur. Radicis cortex concoquẽdis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones vehementer ciet.

Anagyris consideratio.

QVANVIS veteres vnius tantùm Anagyris meminerint, duo tamen in Italia visuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, & eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: foliis viticis proximis: flore brassicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen, & breuioribus paulò siliquis incluso, colore purpurascente, vsqueadeò duro, vt aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tridentina vulgò vocant Eghelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino simili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen continetur eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongũ, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores veluti legumina, crebris adeò vomitionibus afficiuntur, vt nonnunquam viderim ego quosdam, qui sanguinem vsque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius verò nigra. Incorrupta diu durat: proinde vinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis vitibus aptissimos, hosq; cæteris præferunt ex aliis arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea validissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet vallis Anania, ac vniuersus Tridentinus ager. Cæterùm nõ desunt è recentioribus herbariis haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus vir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis vulgari sermone Eghelo appellari suprà diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plinius libro XVI. cap. XVIII. Laburnũ vocat, vbi ita scribit. Aquas odore cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex iis Plinij verbis abunde, ni fallor, cognoscitur, quòd vt falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medullitus nigra, cortice tenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli vocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem vulgò incognita, vt de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburni Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium afferat Gesnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Gesnero, tum

Opinio reprobata.

omnibus iis, qui cum eo hac in re sentiunt. quinetiam ostendunt, quàm magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna veluti cytisus, quodq; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed is (pace viri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehéditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij testimonio: vt qui inter cætera seri iubeât iuxta aluearia cytisum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus libro primo de antidotis, vbi cytisi historiam & vires describit. Et miror certè, Gesnerum illa non vidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, vt perlegisse coniicitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iampridem habui de planta Eghelo vulgo, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Nanque non solùm foliis, floribus, corniculis, semine, & omnibus denique notis Anagyrim prorsus æmulatur, vt eius effigies, quam hic damus, pulchrè demonstrat, sed etiam viribus & odore, vtpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentiatur.

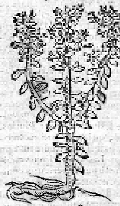
Anagyris vires ex Galeno.

Anagyris vires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Anagyris frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiámnum virentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt exiccantisque valenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & vomitũ prouocat.

Nomina.

Planta, quæ ἀνάγυρις Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagyri, Italis, Gallis, Boys puant.

CEPAEA. CAP. CL.

CEPAEA portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuẽ. Folia in vino pota vrinæ stillicidio, & vesicæ scabie laborãtibus opitulantur. maximéq; id pstat, si cum decocto radicum asparagi eius, quẽ myacanthõ, hoc est, corrudã vocãt bibatur.

Cepææ consideratio.

CEPAEAM, quam antea in nostris commentariis Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum comperisse, aut ab aliis compertam vidisse. hoc tempore Venetiis ad me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate sua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, vt si aliud non esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi visa est ita adamussim Dioscoridis descriptioni respondere (id quod eius pictura, quàm hic damus, graphicè ostendit) vt non dubitandum putem, quin hæc sit vera ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in simplicium censu.

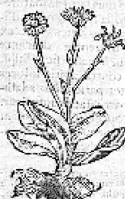
Cepææ vires ex Paulo.

Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro VII. inter simplicia, vbi eam retulit his verbis. Cæpæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra vesicæ scabies vtiliter bibuntur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, corrudam appellant, pota, vrinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit.

Nomina.

Κηπαία vt Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.

ALISMA. CAP. CLI.

ALISMA, alij Damasonio appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent. †laciniosa, conuexáque in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui, candido, pallescéte: radicibus tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquosos amat tractus. Radix, si drachma vna, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorsi sunt, aut opium hauserunt: torminibus, atque dysenteriæ, per se, aut cum pari modo seminis dauci, potui datur. conuulsis, & contra vitia vuluæ prodest. Herba sistit aluum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

QVAN-

Alismatis consideratio. QVANQVAM affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere videtur, Alisma sibi cognitum esse, vocarique à nonnullis Pastoralem fistulam, à quibusdam verò Plantaginem aquaticam, tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica foliis prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumque spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cùm itaque ex iis notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanam inter se plurimùm differre, non temerè facere videor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hîc pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc omnibus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, vt iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma: aut saltem eius effigiem exhibere, vt aliorum quoque de ea sit iudicium. Cæterùm duo Alismatis genera Plinius constituit libro XXV. cap. X. vbi de vtroque differit his verbis. Alisma, inquit, alij damasonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexáque in terram, aliàs etiam venosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus foliis. hæc Plinius. *Alismatis Vires ex Galen.* Alisma memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus disserens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quòd radix eius epota dysenterias sanet, & aluum sistat, atque œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd abstersoriam quandam facultatem obtinet. *Nomina.* Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicū, Alisma.

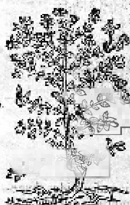
† Hæc vox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello vertitur. Vnde planè suspicor, quòd Ruellius ita verbum hoc ex Plinio adiecit, vt reliqua etiam ex eodem reddidit.

ONOBRYCHIS. CAPVT CLII.

ONOBRYCHIS folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum radicem paruam. nascitur in vliginosis, & incultis. Herba suapte vi, si trita illinatur, tubercula dissipat: cum vino pota, strangurias sanat: illita ex oleo, sudores mouet.

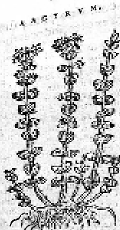
Onobrychis consideratio. NASCITVR Onobrychis, Plinio libro XXIIII. capite XVI. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin velint eam esse herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam vocant: nos verò vulgò Lauanase. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam respondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè videatur, quòd illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari. *Vires ex Galen.* Onobrychidis vires tradidit Galenus libro VIII. simpli. medicamentorum, sic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendíque vim obtinet: proinde folia eius virentis etiámnum illita ad morem cataplasmis tubercula discutiunt: arefactæ verò, si cum vino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta. *Nomina.* Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè vocatur.

HYPERICVM. CAPVT CLIII.

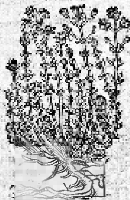

HYPERICVM alij androsæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam semen odore resinam imitatur: surculaceo frutice, dodrantali, rubescente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio simili, qui digitis attritus sanguineū succum remittit, qua ex causa androsæmon cognominatur: subhirsuta siliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: semine intus nigro, resinosi odoris. gignitur in locis cultis, & asperis. Vrinam cit, menstrua pellit appositum: tertianis, quartanisque cum vino potum liberat. Semen quadraginta diebus haustum, ischiadicis medetur. Folia cum semine illita, ambusta sanant.

ASCYRVM.

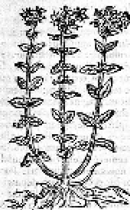
CORIS.

ASCYRVM. CAP. CLIIII.

Ascyron, siue ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, maiores habens ramos, surculosiores, rubentésque: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinosum, hyperico non absimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de causa androsæmon vocauere. Vsus seminis ad ischiadicos, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplissimè derrahit. sed assiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinitur & ambustis efficaciter.

ANDROSAEMVM.

ANDROSAEMON.

CAPVT CLV.

Androsaemon ab hyperico, ascyróque differt, quòd fruticet ramulis surculosis, ac tenuibus: rubentibus virgis, & foliis rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita vinoso succo manant. complures alas habet in cacumine, vtrinque expansas, pinnatásque: circa quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papaueris nigri, insigne lineis. Huius comæ tritæ resinosum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, biliosa alui excrementa pellit. ischiadicis maximè medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

CORIS. CAP. CLVI.

Coris, quod aliqui hypericon vocant, frutex est folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante, suauis, odoratus, acris. Potum semen menses trahit, & vrinas: contra phalangiorum morsus, ischiadicos, & opisthotonicos ex vino potum auxilio est: horroribus ex pipere; sed opisthotonicis ex oleo, aptissimè illinitur. Radix vino decocta potaq; defectis opem ferre.

ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desudabit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, & congenerũ consideratio.

HYPERICVM, Ascyrum, & Androsæmum, eiusdem planè generis plantæ (vt Dioscorides inquit) esse videntur. Verùm in earum caulibus, & foliis aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa viridiora, vni maiora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus vulgò cognoscuntur: eæ nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatæ conspiciuntur, iis adamussim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris vocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsæmum, & Ascyrum. quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: foliis ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suaui, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbariis. nascitur frequentissima in Italia. Hypericum à perforatis foliis à nostris vulgò Perforata vocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, iisq; adeò minutis, vt visum effugiant, nisi ipsa folia sole obiecta inspiciantur. id quod silentio videtur inuoluisse Dioscorides: quinetiã Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit libro XXVI. cap. VIII. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordeum plerunque abeunte maio: verùm Hyperici semen non perficitur, nisi iulio, & augusto mensibus. In hac quoque Hyperici historia errat Brasauolus medicus licet clarissimus, quòd velit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam, id quod circunfertur, cùm flore sit melino, illegitimum esse putat, imò non aliud, quàm Rutam syluestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum alleruare admonet. Neque in his vno tantùm, sed quantum sentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasauoli sententiam, cùm sic in eo legatur ἄνθος ἔχειν μήλινον, hoc est, florem habens luteum: non autem album inquit, vt perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortasse falsa interpretatione. Brasauolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro syluestri ruta seruandum censuerit, cùm tamen in calce ferè sui voluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolæ rationem explicat, communis vsus Hypericum Ascyrum esse declarat. Nec secus quàm Brasauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo vtimur, primum esse syluestris rutæ genus. Quorum sententia cùm fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abunde explosa, & improbata, superuacuum esset idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoscere volet. Hyperici vires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hyperycum calefacit, & desiccat, tenuisq; substantiæ est, adeò vt & menses, & vrinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus. non tantùm semen. Porrò cum foliis illitus viridis ac cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambusta. Cæterùm si sicca cõtusa inspergas, sanabis humida, & putredinosa vlcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. VI. de Androsæmo ita scribit. Androsæmum planta fruticosa, natura duplex: vnum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum verò à quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum verò facultas modicè extergens & desiccans, vt & ambusta sanare credantur. Cæterùm in vino austero decocta, vinum ipsum magnorum vulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in simplicium medicamentorum censu, mihi incompertum est. Planta, quæ Græcis ὑπερικὸν, Latinis similiter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, seu Reiofaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohãs kraut: Hispanis, Coraioncillo: Gallis, Mille pertuis, & Trucheram. Quam verò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Ascyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Asciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androsæmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androseman, Androsion, siue Andresagian: Italis, Androsemo. Quæ deniq; κόρις Græcè, Coris etiam Latinè, & Cori Italicè vocatur.

Plinij lapsus.

Brasauoli error.

Monachorum hallucinatio.

Hyperici vires ex Galeno.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in vulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ violæ mentio, idcirco sunt qui illorum testimonio freti, verbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non video: siquidem in Oribasio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamussim floris colore luteam violam repræsentat, vt nihil melius. Nos autem vsi sumus voce Græca, ne ex albo, quòd fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas.

† Quæ hic sequuntur, in Græcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, vt quæ adscititia

adſcititia ſint habita. Nos verò illa huc admiſimus Ruellij, vt facimus, interpretationem ſecuti: necnon etiam fidem codicis manu ſcripti.

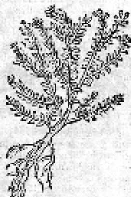
AIVGA. CAP. CLVII.

AIVGA herba in terra repens, ſubcurua: foliis ſemperuiui minoris, multò tenuioribus, hirſutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, vel candido: radicibus cichorij. Folia ſeptem diebus in vino pota regio morbo medentur: & quadragiuta diebus ex hydromelite, iſchiadicos ſanant. Dantur peculiariter vrinæ difficultatibus, iecinoris, & renū vitiis: torminoſis proſunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atq; antidoto, contra aconitum vtuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti ſubacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis ſumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris ſquama, & reſina deiicit: appoſita ex melle, vuluæ vitia extrahit: mammarum duritias diſcutit, vulnera glutinat: vlcera quæ ſerpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum eſt genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ ſpeciem incuruatis, prætenuibus: coma ſupradictæ, flore candido, ſemine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, foliis exilibus, albis, ſcabris: caule aſpero, candido: luteis floſculis, ſemine iuxta alas. reſipit & hæc pinum. Hæ duæ vim ſuperioris obtinēt, ſed non vſqueadeò efficacem.

CAMAEPITYS PRIMA.

CAMAEPITYS ALTERA.

Aiugæ conſideratio.

AIVGAM, quam Græci Chamæpityn vocant, quoniam foliis, & odore pinum refert, herbariorum vulgus Iuam arthriticam appellat, quòd iſchiadicis, & aliis articulorum doloribus opem ferat non obſcuram. Vulgaris eſt notitiæ Aiuga, quæ primo generi adſcribitur. Verùm poſtrema, quam ſæpius etiam vidimus, nō adeò omnibus eſt nota. quemadmodum nec media, quam hactenus mihiquidem videre non licuit.

Cuiuſdā Germani error.

Cæterùm in aperto errore verſabatur Germanus ille pharmacopola, qui Braſauolum docuit Aiugam Germanica lingua vocari Vergiſſ mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cū Germanis iādiu verſanti notiſſima eſt: quæ tamen nulla prorſus ex parte quāmuis Aiugam repræſentat.

Chamæpityos vires ex Gal.

Chamæpityos meminit Galenus lib. VIII. ſimp. med. vbi de eius viribus ita ſcriptum reliquit. Chamæpitys guſtu quidem amarum ſaporem acri validiorem obtinet, effectu verò expurgat, abſtergitq; viſcera plus quàm calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obſtruitur, bonum eſt medicamentum. Quin & menſes ducit tum pota, tum appoſita cum melle. Sed & vrinæ mouendæ aptum eſt medicamentum. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato iis, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba Porrò ipſa viridis vulnera magna conglutinat, & vlcera putreſcentia ſanat. Preterea mammarum durities diſcutit, Eſt enim in ſiccando ordinis tertij, in calfaciendo verò ſecundi.

Nomina.

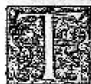
Quæ herba Græcis χαμαίπιτυς, Latinis Chamæpitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur: Mauritanis, Hameſithees, ſeu Chamaſithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hiſpanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muſcate, aut arthetique.

LIBRI TERTII.
FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

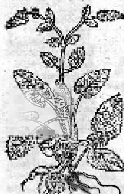
IN LIB. QVARTVM PED. DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

***

TRIBVS ANTE libris, amantiſsime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia, frumenta, olera, radices, ſuccos, herbas, ſemináque. In hoc autem quarto diſſeremus de radicibus, & eis, quæ reſtant, herbis.

BETONICA. CAP. I.

CESTRON pſychotrophō vocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba eſt caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuiſa, odorata, prope radicem maiora: in ſummis caulibus ſemen, veluti ſatureiæ, ſpicatum eſt. Decerpta huius folia ſiccantur, plurimos ad vſus. Radicibus nititur, vt veratri, tenuibus. quæ ex hydromelite in potu, pituitoſam vomitionē euocant. Folia dari debent ruptis, conuulſis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos vteri ſtrangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in vini ſextario drachmæ contra ſerpentium morſus ebibuntur. Herba magna vtilitate illatis à ſerpente vulneribus illinitur. aduerſus etiam venena drachma ex vino pota cōuenit: præſumpta ea, ſi venenum hauriatur, nihil nocebit. vrinam ciet, aluum ſubducit. Medetur comitialibus, & inſanis pota ex aqua: & iecinoris, lieniſque vitiis drachmæ pondere in aceto mulſo. concoctionem adiuuat, ſi quis fabæ magnitudine ſecundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo conſimili acida ructantibus propinatur. ſtomachicis eam manducare, & ſuccum deuorare proderit, ſi poſtea dilutum vinum ſorbeatur. Datur ſanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: iſchiadicis, renum, & veſicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, ſi febricitāt:

Ea aliter

sin aliter ex mulso. regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum vino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili vase reconduntur.

Betonicæ consideratio.

BETONICA herba est nullis non cognita, & innumeris prædita viribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari prouerbio dicunt. Tu hai piu virtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es virtutibus, quàm Betonica. Scripsit de Betonicæ viribus proprium libellum Antonius Musa clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficiis, & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à visibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res sancta est. Cestron vocatur, & synchotrophon: siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thrysi spicato, thymbræ modo. Pollet vniuersa planta dotibus ferè innumeris. quandoquidem tusa capitisque vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertio quoque die iterum, atque iterum imponatur. Aiunt præterea tam valentioris esse facultatis, vt ossa quoque fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur. quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à foliis per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamen addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachmæ pondere haustus in aquæ calidæ cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit. quo fit, vt etiam visum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribúsque immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonicæ decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota suspiriosis, & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: iecinoris verò, si ex calida hauriatur. Ex vino decocta lienis vitiis medetur. Sanat & renum vitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex vino autem veteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis septem & viginti, ad lateris, lumborúmque dolores vtilissimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis sumpta, alui & intestinorum tormina remouet, si tamen à crudis non fiant succis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulsæ cyathis octo epotis, commodè ciatur aluus: sanantúrque iis ex vino sumptis coli inflammatione vexati. Betonica in eclegmate ex melle sumpta nouem diebus, tussim sedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in accessionibus tantùm fieri debet. Idem præstat etiam in tertianis, si cum pari pulegio assumatur. Sanat ipso quoque ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hausta, triũ drachmarum pondere, addita mellis vncia: calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, vteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, si ex calida aqua, aut mulso duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præcisos glutinant neruos, & resolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte sumpta tribus diebus, sanguinem ore reiectum cohibent: & ex pari vini veteris mensura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præsumpta ebrietatem arcet. Ex vino frequenter hausta, ictericos sanat: & suillo adipe admista, carbunculos curat. Potu ex aceto mulso vnius drachmæ pondere, viatoribus longo itinere defatigatis vires mirificè reficit. Fastidia abstergit, & stomachicos recreat. Aduersatur venenis, & serpentium, & venenosorum rabidorumq; quorumcunque animalium morsibus non modò intus sumpta, sed etiam extra emplastri modo imposita. Cuniculosa, sinuosaque sanat vlcera cum sale indita. Ex vino hausta menses ciet. Potu dolores podagricos lenit, præsertim radicum decoctum potum. idémque præstant contrita folia imposita.

Vires ex Antonio Musa.

Betonicæ vires ex Galeno.

Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simpliciũ medicamentorum, sic inquiens. Cestron, aut Psychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidédi, vt gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abstergitq;. menses quoque ciet, & comitialibus prodest: tum rupta, conuulsaque curat, & omnibus bestiarum morsibus vlceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est.

Nomina.

Planta, quæ κέστρον, & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne, & Betoine.

BRITANICA. CAP. II.

BRITANICA, aut Vetonica, folia habet syluestris lapathi, sed nigriora, & pilosiora

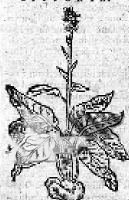
pilosiora, gustu adstringentia: radicem tenuem, & breuem caulem paruum emittit. Foliis exprimitur succus, qui igni aut sole cogitur. Vim habet adstringentem, priuatim depascentibus oris, & tonsillarum vlceribus accommodatam. Valet etiã ad reliqua, quibus adstrictione est opus.

Britanica consideratio.

QVANQVAM tradit Ruellius Britanicam esse plantam Italiæ cognitam, atque ibi vulgò appellari Piatamano, mihi tamen hactenus non solùm nomen illud incompertum est, sed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebrauit Plinius libro XXV. cap. III. hisce verbis. In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagésq; in genibus soluerentur. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britanica, non neruis modò & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque, & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (vt certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit homines. Frisij, quà castra erant, nostris demonstrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorũ vulgus ideò BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidẽ etsi Bistorta rumicis constet foliis, non tamen ea nigra sunt, neq; pilosa: quinimò lęuia apparent, supernè rufescẽtia, & à terra quadãtenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, breuisque: Bistortæ verò crassa, serpentis iacentis modo cõtracta, & intorta, colore rubro, nõ (vt Plinius inquit) nigro. Sed prætereà non desunt etiã, qui Tormẽtillã sic officinis, & vulgò vocatã Bistortæ generi adscribãt, quòd non facie, sed fortasse viribus illi respondeat. Quæ quoniam hîc nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideo hic locus exposcere visus est, vt de ea aliquid disseramus. Est itaque

Bistortæ mentio.

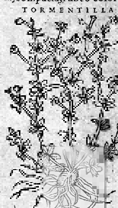
BISTORTA.

Tormentilla historia, & vires.

TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diuiso: radice breui, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti: cauliculis tenuibus, subrubẽtibus: flore melino, adeò vt in pentaphylli genere sit reponẽda. Sunt qui à septenis foliorũ diuisuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbarij compertum habent, hanc iisdẽ pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrẽ vtræq; abortum prohibẽt bibitæ, ac vẽtri renibúsque ex aceto illitæ: vrinæ incõtinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earũ decocto ad vmbilicũ vsq; cõsederint fœminæ. Idem prestant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & ex melle atq; spica subactæ, ventri ac pubi illinãtur. Sanguinẽ è vulneribus manantẽ cohibent, super asperso earum puluere. Qui item potus biliosas coërcet vomitiones, si ouorũ albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, siue è radicibus decoctũ, venenis omnibus remedio est. Ex quo tantũ apud nõnullos Tormẽtillæ inualuit, vsus, vt ex eius radicibus etiam medicamenta componãt aduersus pestilentiam. Vtræq; dysentericos sanant, & vulnera glutinant, præsertim quæ in intestinis, & visceribus fuerint illata, non modò ipsis vulneribus illitæ, sed & in potionibus haustæ. Rebellia, contumaciáque vlcera curant, & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodũt. Sed vt iam ad Britanicæ vires redeamus, eas scriptis tradidit Galenus lib. VI. simplic. medic. vbi sic inquit. Britanicæ herbæ folia adstringẽtia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia folijs syluestriũ lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere. itaq; coctum quidam reponunt, tanquàm inter stomatica medicamẽta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia. hactenus Galenus. Cæterùm non est silentio prætereundum, quòd Dioscoridis codices inueniũtur, in quibus post Britanicam alterũ per se de Betonica caput legitur. Quod quoniam pluribus indiciis in Dioscoride ascititium esse constat, atq; in hunc authorem ex libello Antonij Musæ Augusti Cæsaris medici fuisse translatũ, idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione idem dignum censuimus. Quæ planta Græcè βρεταννικὴ, Britanica Latinè, pariter & Italicè appellatur.

TORMENTILLA.

Britanicæ vires ex Galeno.

Nomina.

LYSIMACHIA. | LYSIMACHIA ALIA.

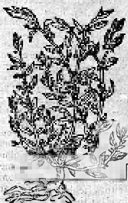

LYSIMACHIA. CAP. III.

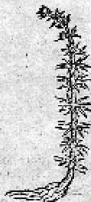
LYSIMACHIA, quã aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresve, fruticosos, tenues: prodeuntibus geniculatim, foliis tenuibus, salicis figura, gustu adstringentibus: flore rufo, aut aureo. gignitur in aquosis, & palustribus. Foliorum succus adstringẽte sua vi, sanguinis reiectionem supprimit: dysentericis potui datur, aut infunditur: mensium abundantiã sistit, in pesso. sanguinis profluuio subuenit, si nares ea herba obturentur: vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem suffita reddit: qua de causa serpentes fugat, & muscas interficit.

Lysimachia consideratio. LYSIMACHIA à Lysimacho rege inuentore nomen accepit, vt Plinius est author libro XXV. cap. VII. vbi de ea ita scriptum reliquit. Inuenit Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis, viridia: florem purpureum: fruticosa est, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, vt iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. hæc Plinius. *Ruellij erratum.* Ruellius Lysimachiam eam herbam putat esse, cuius est vsus apud infectores ad inficiendos viridi colore pannos: vbi enim hos glasto tinxere, eam superinducentes viridem colorem efficiunt. Hanc Hetrusci, qui lanificio dant operam, vulgò appellant Cerretta, siue Braglia, Forоiuliẽses verò Cosaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Cerretta, quam ipse rusticis Corneolam vocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem salicis: florem luteum, semen folliculis genistæ effigie inclusum: nascitur in pratis, nullaq; est, quod gustu perceperim, adstrictione prædita. Non desunt præterea alij, qui pro Lysimachia aliam plantam ostendant, quæ quadrato exit caule, foliis salicis, flore in purpuram rubescente, spicato. verùm in hac quoque nihil adstringens gustu deprehẽditur. Lysimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiã misit Vincẽtius Cantonus ciuis meus, medicus eruditus, & rei herbariæ studiosus: quæ mihi planè singulis notis, quas Dioscorides Lysimachiæ tribuit, videtur adstipulari. Nascitur hæc in Romano, & Senensi agro. Cæterùm quanuis Ruellius in mentione Lysimachiæ existimauerit (vt suprà diximus) Corneolam esse veram Lysimachiam, in fine tamen eiusdem capitis quandam aliam herbam à rusticis sibi demonstratam fuisse testatur, ad fugandæ pestilentiæ efficacissimam, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asseruit. *Ruellij alius lapsus.* Ex quo palàm est, Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse, ea fortasse ratione adductus, quòd Dioscorides flore rufo, aut aureo constare Lysimachiam memoriæ tradiderit. *Lysimachiæ vires ex Gale.* Lysimachiæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum disseruit. Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam: per quam & vulnera glutinat, erumpentémque ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cùm ipsa, tum succus eius multò magis. Pota dysenterias, sanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium sanat. Huic herbæ nomen Græcũ est λυσιμάχιον. Latinum, & Italicum Lysimachia.

POLYGONVM MAS.

POLYGONVM FOEMINA.

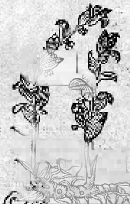
SANGVINARIA
CAP. IIII.

POLYGONVM mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, vt gramen repūt: folia rutæ, sed † molliora, longioraque: semine sub omnibus foliis turgescente, vnde marem appellari volunt: flos ei candidus, aut puniceus. Vis epoti succi est, spissare, ac refrigerare. prodest cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & vrinæ stillicidio: nam vrinam apertè ciet. Cum vino potus, contra serpentium morsus auxiliatur: datur in febribus per horam ante significationes. fœminarum profluuia impositu sistit. Idem succus aurium doloribus, iisdemque purulentis instillatur. Facit eximiè ad genitalium vlcera, cum vino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, sanguinis reiectionibus, vlceribus quæ serpunt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina fruticat vno caule, arundini teneræ simili, densis geniculis, & in se tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ similes: radicis nullus vsus. nascitur in riguis. Huic quoque spissandi, refrigerandiq; natura ad eadem valens, sed inefficacior.

Polygoni consideratio. POLYGONON mas, quod ab Italis vulgò vocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & viis publicis frequens vbique nascitur. Fœmina verò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Polygoni meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi eius vires reddidit his verbis. *Polygoni vires ex Galeno.* Polygonum, inquit, vti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè vincit in eo aqueum frigidum, vt videlicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stomachus feruet æstu, foris frigidum illitum prodest: velut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione videtur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum vlcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum vulnerum glutinatorium. Sed & aurium vlceribus prodest: & si vel plurimū insit pus, hoc tamē etiā desiccat. Easdē ob facultates & profluuium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis reiectiones, & vndecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & vrinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis. non tamen affectū exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quam fœmina, valdioris est effectus. *Nomina.* Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonū mas vocatur: Arabibus, Basialrahagi: Italis, Polygono maschio. & Correggiola: Germanis, Vueggrasz: Hispanis, Corriola: Gallis, Corregiole. Quæ verò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè Poligonum fœmina dicitur: Italis, Poligono fœmina: Germanis, Kantten kraut: Gallis, Corrigiole. vel, Renouée.

†Impressi codices Græci tum Venetiis, tum Basileæ hic malè habent ἐπιεικέστερα, hoc est, mitiora, cùm legendum sit ἐπιμηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in iis addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti videntur interpretes.

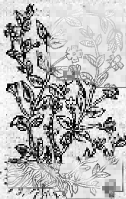
POLYGONATVM. CAP. V.

POLYGONATVM nascitur in mõtibus, frutice cubito altiore, foliis lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadã adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit, candidos, foliis numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam, densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ vulneribus efficaciter illinitur, quinetiam maculas in facie delet.

Polygonati consideratio. POLYGONATVM Hetruscis vulgò Frassinella nominatur. Alij verò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginochietto vulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Mulieres è Polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq́; pro fuco vtuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis vocitent: verùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, veluti *Manardi erratum.* Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: siquidem perspicuum est, Serapionem fidelem Dioscoridis interpretem, nullis suum Secacul repræsentare notis, quæ à Dioscoride polygonato tribuuntur. Huc accedit, quòd Serapio eo in loco nunquam Dioscoridẽ citat, vt sui moris est in aliis simplicibus medicamentis, quæ ipsi Dioscoridi refert accepta. Illud insuper, si particulatim libeat percurrere, Manardi errorem manifestè deprehendet, quòd Serapio non folia lauri suo reddidit Secacul, sed pisorum instar. Neque Polygonatum, & Secacul eisdem viribus pollere constat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad vulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici seminis vbertatem, & ad venerem conciliandam. Qua in re nonnulli falsa Manardi opinione ducti, se delusos inuenerunt, qui Polygonati radices sacchara conditas ad venerem excitandam auidissimè deuorarunt, nullo tamen rei successu. De Polygonati viribus disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, hunc in modum. *Polygonati vires ex Galeno.* Polygonatum mistam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adstrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiusdam insuauitatis. Quocirca nec admodum est vsui, sed tantùm quòd radicem eius quidam vulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculasq́; in facie illo detergunt. *Nomina.* Hæc planta vt Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè polygonatum nominatur: Italicè, Frassinella, & Ginochietto: Germanicè, Vueisz vurtz: Hispanicè, Frassinella: Gallicè, Genoillet, vel Genoilliere.

CLEMATIS. CAP. VI.

CLEMATIS humi serpit. læto, pinguique solo prouenit, viticulas spargens crassitudine iunci, exiguas: folia lauri figura & colore, & multò minora. Eacũ caulibus in vino pota alui profluuia, & dysenterias sedant: subddita in pesso cum lacte, & rosaceo aut cyprino, cruciatibus vuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. imposita serpentium morsibus iuuamentum præstat. Fertur etiam contra aspidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

EST & altera Clematis, quæ viticuloſum emittit ramulum, rubeſcentem, lentum: folium guſtu admodũ acre, ac exulcerans. repit per arbores, vt ſmilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum conſideratio.

CLEMATIS, quæ primo loco deſcribitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis vulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris, ac puellis virginibus, funeſtas texunt corollas. In hac ſiquidē nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare videatur. Quamobrē eorum ſententiam explodendã putauerim, qui noſtratē Peruincã chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam vulgò Laureolã appellamus. Nam hæc virgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeũtes, rectas, tenues, læuesq;: ſemē rotundũ, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulãtur. Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nimirũ à prima quã maximè diſſidet. Et ſanè, vt ex quibuſdã notis, quæ probè adſtipulari videntur, colligi poteſt, hæc noſtris Vitalbis vulgò vocatis plurimũ facie reſpõdet. quandoquidē hæ viticulis exeunt rubentibus, ac lentis: foliis ſunt ſmilaci ſimilibus, quæ ſi linguam conſulas, & vehemēter acria, & exulcerantia deprehendes. Ambiunt hæ mirè inuoluendo ſeſe ſepes, repuntq; per arbores nõ aliter, atq; ſmilax. quin & earũ ſemē aluum efficaciter deiicit. Quo fit, vt mihi omnino perſuaſerim, noſtratē Vitalbã eſſe Clematidē alteram contra eorũ opinionem, qui acrē Clematidem eam plantã putant eſſe, quæ naſcitur in ſepibus, flores proferens candidos, calathi effigie, quos quidã rei herbariæ imperiti Liguſtra falsò vocant: falsò inquã, quoniã Dioſcoridi liguſtrũ arbuſcula eſt, non herba, vt ſuperius libro primo monuimus.

Quorundã error.

Fuchſij error.

Fuchſius tamen medicus doctiſſimus noſtratem Vitalbam, vitē nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidē ſententia, vt infrà ſuo loco dicemus. Floris alterius Clematidis figurã nõ repræſentauit Dioſcorides: tameſi Vitalba vocata florem album, & odoratũ proferat, ſitq; alia huic ſimilis, quæ purpureũ florem promit, facie tamen ab altero diuerſum. Cæterùm herba, quam quidam

FLAMMVLAM.

Flammulæ hiſtoria, & vires.

FLAMMVLAM dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodũ nec acerrimo guſtu. Attamen neq; ſepibus circũuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm rectìcaulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, vnde Flammulæ ſibi nomen aſciuit. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo vitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hãc compertũ eſt efficaciſſimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (vt Plateariuſ eſt author) excalfacit, ſiccatq; ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanariis edendã præbeant magno (vt ferunt) iuuamēto. Alij eius oleũ commendãt iſchiadicis, articulorũ iliumq; doloribus, vrinæ anguſtiis, & renũ calculis, in quibus morbis aut calidũ illud inungũt, aut clyſteribus infundũt. Id autē præparãt hoc modo. Flammulæ folia tenuiſſimè cõciſa in roſaceũ imponũt, quod vitreũ vas exceperit, ac inde per æſtatē inſolant obturato vaſe. Datur etiã in cibis hiſce morbis affectis, triũ drachmarũ pondere. Sed vt iam ad Clematidũ vires reuertamur, ea de his ſubiiciã, quæ Galen. lib. VII. ſimplic. medica. adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrē & adurentē ſiue cauſticã facultatē obtinent, adeò vt & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientiũ initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidã myrſinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterum id nec exulceratoriũ eſt, nec acre, ſicut quòd antè dictum eſt, imò profluuiis, & dyſenteriis cũ vino potũ prodeſt, dentiũq; dolores mãſum mitigat: tũ vteri quoq; doloribus in peſſo admotũ, vſui eſt, tantũ abeſt, vt perinde vrat, ac vlceret, ceu illud ſuperius. Sed ſummè nobis ſuſpiciendus Pamphilus ille, ſicuti in reliquis nugatur de iis, quæ nunquã vidit, literis ea mandans, ſic hæc ambo in vnũ confudit. At Dioſcorides vtriuſq; in quarto meminit, & eius quæ ſimpliciter vocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, ſed in principio. Quamobrem neceſſe non eſt, me etiã deſcribere ſpecies ambas, ſicut nec in aliis feci. hæc Galenus de vtraq; Clematide.

Clematidum vires ex Gale.

Ex quibus palàm est exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioso ex huius quarti libri calce, vbi cõmodè inter aliũ deiiciẽtia medicamẽta, sibi locũ adinuenerat, exemptũ fuisse, & hic alteri Clematidi adiunctũ ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiã. Prima clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hispanis, Peruinqua: Gallis, Peruenche. Secunda verò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè vocatur, Gallicè, Liseron.

Nomina.

POLEMONIA. CAP. VIII.

POLEMONIA, alij philetæriã, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, vtrinque pinnatis: foliis paulò quã rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut sanguinariæ, proximis: quibus in summis velut corymbi dependẽt, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculæ simili. nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in vino radix cõtra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua aduersus vrinæ difficultatem, & coxendicũ cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienosis. Eadem scorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: eúmque, si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemoniæ consideratio.

CREDO equidẽ me iam sæpe vidisse Polemoniam in altioribus, & asperioribus vallis Ananiæ montibus, tenui, & quadrãgulari caule, vtrinque pinnato: foliis effigie nepetæ: corymbis quadantenus dependentibus, nigro semine refertis: radice prælonga, albicante. Hinc itaq; non facilè adducor, vt credam, quemadmodum censet Brasauolus, eam esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ vulgus appellat Lauanese: alij verò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidẽ hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunque in scrobium marginibus, aliisq; vliginosis locis: non autem in montibus asperis, vbi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides. Cæterùm Fuchsius lib. I. de composi. medic. eam Polemoniã putat esse, quã officinæ Ben albũ vocant. Sed ab eo, pace viri eruditissimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit vtrinq; pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, vel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solum in montibus, & asperis proueniat, sed vbique, præsertim in pratis. De Polemonio disserens Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (velut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi vim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum vino ad ischiadicos, dysenteriam, lienémque induratum potui exhibent. πολεμώνιον sic Græcis, vt etiam Latinis Polemoniũ, & Polemonia nominatur.

Fuchsij opinio.

Polemonij vires ex Galeno.

Nomina.

SYMPHYTVM. CAP. IX.

SYMPHYTVM PETRÆVM.

SYMPHYTON petræon nascitur in petris, ramis tenuibus, paruis, origano similibus: capitulis, & † foliis thymi: lignosum totũ, odoratum, gustu dulce, † saliuã ciens: longa radice, subrufa, digitali crassitudine. Decoctũ in aqua mulsa & potũ, pulmonis vitia purgat: sanguinem reiicientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam, rubráque fœminarum profluuia in vino decoctum: ad conuulsa verò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & commanducatum sitim sedat, faucibus asperis subuenit, vulnera recentia, enterocelásque conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctæ coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui pecton vocant. id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem, crassum, leuem, angulosum, vt sonchi inanem: circa quem breui interuacante spatio, folia exeũt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: caule secundum angulo

SYMPHYTVM ALTERVM.

gulos quosdam striato: foliis tenuibus, ex alarum sinu prodeuntibus, in quibus flores lutei, & circa caulem velut verbasci semina emicant. Tam caulis, quàm folia aspera lanugine horrent, tactuque pruritũ concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, viscosæ. quarum est vsus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant. carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis foliis, vtiliter illinuntur.

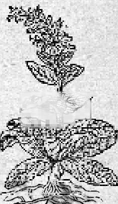
Symphytorum consi.

QVANVIS in nostris commentariis, quos multo antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non antea adinuenisse Symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter viginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci paulo supra arcem, ac deinde in aliis ipsius montis partibus, aliisq; Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui vulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem vocant Sancti Vrbani, nullis prorsus deficientibus notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Est profectò planta, præsertim vbi floruerit, visu iucundissima, ita vt maxima cum voluptate ad se videndum viatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam viribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Dioscorides, nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim Consolida maior nominatur, quã etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ singulæ Dioscoridis historiæ ad vnguem hærere deprehendantur. Hæc frequentissima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, vt Dioscorides inquit; sed & candidis, & purpureis, eadem sanè facie, ac forma. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam esse plantam nullis non cognitam,

CONSOLIDA MINOR.

CONSOLIDA MEDIA.

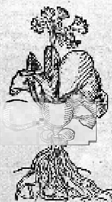

Quorũdã errores.

quã officinæ CONSOLIDAM, & Solidaginem minorem vocant. Siquidem eam nihil prorsus Symphyti petræi notis respondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidẽtius est, quã vt à me indicari deceat. Neq; etiã statuẽdum censeo idem Symphytum esse eam aliam herbam, cuius folia auersa parte purpurascunt, quæ ab herbariis vulgò CONSOLIDA media nũcupatur, ab aliquibus verò Laurentina, & à Senẽsibus Morandola. Harum modò dictarum stirpium etsi nusquã, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani, eæ tamen mirũ in modum prodesse existimantur disruptis, fractisq; internis, & externis corporis partibus. Idcirco vtiliter dãtur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam iis, qui interna, intestinave vulnera acceperint: nanque illa, sint vel exterius, vel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam vocatam potu sanguinis grumos in ventriculo, vel in alia corporis parte concretos discicere, & dissoluere. Illita verò folia, vel eorum succum efficax medicamentum esse prædicant vlceribus omnibus in ore manantibus, exedentibusq;, ac etiam testium, pudendorumq; virilium, & muliebriũ. His omnibus facultatibus ea quoque prædita est, quam Solidaginem minorem vocant, vt quidam existimant. Etenim vbi vulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem vsurpant, quam etiam altera longè præstantiorem esse sæpenumero compertum est. Recensetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædã ipsis vulgaris herba, quam

Solidaginis minoris, & mediæ Vires.

SANICVLAE GENVS.

Sanicula Vnũ genus.

SANICVLAM appellant. Exit hęc foliis pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturæ ipsius artificio nodulis, ac lacinijs quibusdam elaborata, vt non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligenter intuentur. His vtuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna vulnera, præsertim ad ea, quæ in thoracis cauitatem penetrauerint. Plura insuper Saniculæ ostendunt genera. quorum vnum, quod aliquibus herbariis Auricula vrsi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, veluti fabariæ vulgò vocatæ, laciniis circùm magno artificio factis à natura, colore in album flauescente. Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis vulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia vulnera, tam intus sumptum, quàm exterius illitum. His aliam denique annumerant Soldaginem, quam vulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua vulgari lingua Rittersporn vocant, quod sonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine violæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, vnde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, venenis, vomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ vrinæ, calculosis, ischiadicisq́; quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum sylueſtre, quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quamuis plantam, vt superius in Cumini commentatione diximus. Meminit vtriusq; Symphyti Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi ita scriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrariis constat viribus: habet enim incidendi vim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi, vim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur, & tertia ad eas inest humiditas quædā non immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat.

Sanicula aliud genus.

Solidago alia.

Symphyti vtriusque vires ex Galeno.

Porrò secundùm omnium dictarum virium mistionem simul digerere abunde potest, simulq́; corpora contrahere, & constringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in vino decoctum ad dysenteriam, & rubrum pro fluuium exhibent, vtuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui verò ad nephritin renúmve dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum verò alterum, puta magnum, similem dicto vim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum. Sed his sanè à modò scripto diuersum est. Cæterùm quatenus viscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, scillæ simile est. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali, Simphito petreo vocant. *Nomina.*

Quod verò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Consolida maggiore: Germani, Vual vurtz: Hispani, Suelda maiore, & Consuelda maior: Galli, Oreille d'asne, Consyre, vel Consoulde.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hic folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum verò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam verum Symphytum petræum censemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd vbi communis lectio habet πτυέλου, προκλητικὸν, hoc est, saliuam prouocans, in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens.

HOLOSTIVM. CAP. X.

HOLOSTION quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuórve digitis supereminens extra terram: foliis, viticulisque coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba: prætenui vsque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum. nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in vino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

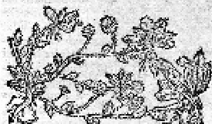
HOLOSTIVM etsi à nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia; eam tamen plantam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione à Goritiensibus ideo Serpentinam vulgò vocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc siquidem herba est exigua, humi procumbens, quæ foliis, cauliculisq́; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq́;. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his vtiq; quispiam facilè posset hanc herbulā pro holostio *Holostij considera tio.*

ſtio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non auſim. Recenſetur Holoſtium inter ſymphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credunt eam herbam eſſe Holoſtium, quam Piloſellam herbariorum vulgus appellat. nam quanquam Piloſella dicta frequens naſcatur in collibus, folia tamen edit oleæ proxima, albicantibus pilis horrida, vnde illi nomen. Iiſdem veſtiuntur pilis & caules, qui humi ſerpunt, ac repant, è quibus poſtea prodeunt flores aureo colore. Radicibus nititur breuibus, & tenuibus. Sed hæc eius delineatio nihil prorſus Holoſtio competere videtur. PILOSELLAE plura ſunt genera. quorum vnum naſcitur inter ſaxa Saluatino monte in comitatu Goritienſi: foliis in terram ſparſis, longis, echij inſtar, pilis innumeris, lanugineq́; obductis:

Quorundã error.

Piloſellæ deſcriptio, & vires.

PILOSELLA.

caule duûm palmorum longitudine: flore cyani ſimilitudine, maiore tamen. Præſtat hæc planta ad vulnera glutinanda: quinetiam ad enterocelas, tam illita, quàm pota. Hanc nobis Piloſellam maiorem liceat appellare, quando nondum conſtet, an veteribus Græcis, aut Latinis cognita fuerit, à quibus nomen mutuari poſſimus. Tota Piloſellæ planta vehementer adſtringit: quapropter huius rei non ignari paſtores maximè cauent, ne ouium greges in illis paſcuis immorentur, vbi huiuſce plurimum gignitur. Quandoquidem depaſcentes oues tanta alui adſtrictione afficiuntur, vt inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dyſentericis, & vteri profluuiis: quin & vulnera glutinare tam ſcilicet exterius, quàm interius illata, cœliacisq́; magno eſſe item auxilio, & bilioſis vomitionibus: cruentis item ſputis, enterocelis, & omnibus in vniuerſum fracturis opē ferre, ſed præcipuè caluariæ. Cæterùm vt ad Holoſtium noſtra redeat oratio, ingenuè fateor nullam hactenus plantam ſe mihi obtuliſſe, quæ magis Holeſtium referat, quàm ea, quæ Serpentina, vt diximus, à Goritienſibus vulgò vocatur. Holeſtium (vt author eſt Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) deſiccandi vim habet cū adſtrictione: quamobrem ipſum ad rupta potui exhibent. Quod Græci ὁλόστιον, Latini item Holeſtium, & Holoſtium dicunt: Itali, Holeſtio.

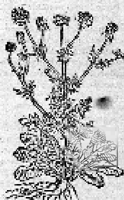
Holeſtij vires ex Gal.

Nomina.

STOEBE. CAP. XI.

STOEBE vulgaris eſt notitiæ. Cuius ſemen, & folia ſtringunt. quapropter decoctum dyſentericis infunditur: auribus quoque purulentis inſtillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis proſunt, & erumpentis ſanguinis impetus cohibent.

SCABIOSA.

STOEBEN Dioſcoridis tempore omnibus vulgò cognitam fuiſſe, illud maximo argumento eſt, quòd eam nullis prorſus notis repræſentauerit. Hinc certè nobis faceſſitur negotium, quò minus ſcire poſſimus quænam ſit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro XXI. cap. XV. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophraſto lib. VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria mutuatus eſt) ſic inquiens. Quædam ſunt herbæ, quæ ſpinas in folio habent, & in caule, vt phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem lib. XXII. cap. XI. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoq́; & dyſenteriæ infuſa. hæc Plinius. Ex quibus equidem verbis planè aſſerere auſim, Phleon, & Stœben eandem plantam eſſe. Hanc in Orchomeno lacu naſci ſemine placentaceo, & molli, colore rubido, author eſt Theophraſtus lib. IIII. cap. XI. de plantarum hiſtoria. Hinc itaque Matthæi Syluatici error manifeſtè deprehenditur, qui in ſuis pandectis Stœben eam herbā interpretatur, quam vulgus Scabioſam nominat. cuius, quod ſciā, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quāquam nō deſunt, qui Scabioſam eā eſſe contendant, quæ ab Aetio vocatur Piora: quā tamen is nomine tantùm expreſſit, nulla adiecta deſcriptione, ex qua aliquid certi conſtitui poſſit. Cæterùm Scabioſam vocatam non eſſe Stœben illud abunde oſtendit, quòd hæc foliis conſtet laciniatis, ſubhirſutis: caulibus tenuibus, cubitali altitudine, atque etiam maiore: in quorum cacumine flores emicent in cæruleo albicantes: & in pratis, & campeſtribus proueniat. At Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, ſtagnis paludibus, aliiſq́; locis aquoſis naſcitur. Vnde Ariſtophanes comicus

Stœbes cōſideratio.

Matthæi Syluatici error.

micus recte in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totâ consumpsissent die inter cyperū, & phleum saltantes. Sed quoniam nusquam reperio veteres SCABIOSAE meminisse, ne à nobis quoque silentio prætermissa in posterum deperdatur, hîc eius facultates explicabo. Pollet in primis hæc aduersus scabiem, vnde illi nomen: in quem vsum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt, sed & herbæ ipsius succo, per se, aut in vnguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectoris vitiis, & respirationi inseruientibus organis: quippe quæ & eorum inflammationes purulentas disiiciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, siue Carbunculis pestiferis vtiliter illinitur: adeò vt illita hos lethales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Sed iam ad Stœbes vires redeamus, de quibus Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, disseruit his verbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt vsui, adstringendi vim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis iniicitur, & auribus pure fluentibus, tum vulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præstat cum vino atro austero: valenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia viridia, si illinantur, vim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant. Quæ planta στοιβὴ Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebæ Italis appellatur.

Scabiosæ mentio, et Vires.

Stœbes Vires ex Gal.

Nomina.

CLYMENVM. CAP. XII.

CLYMENVM caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulem sese inflexis, vt in Iride & polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E frutice toto cum radice succus exprimitur: qui ad sanguinis reiectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubráque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: sanguinem naribus erumpētem supprimit. Trita folia, aut siliquæ recentibus vulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunt.

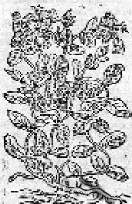
SI CAVLES, itemq; flores herbæ, quæ Saponaria vulgò vocatur, Clymeni delineationi respondērent, quemadmodum folia illi quadrare videntur, quippe quæ plantagini prorsus referant imaginem, cum Ruellio vtique sentirem, fatererq; Saponariam lagitimum esse Clymenon. At certè neq; caulis, quem rotundum profert, & per internalla geniculatum, neq; flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrē quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Hanc (vt Plinius memoriæ prodidit libro XXV. cap. VII.) inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus. Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur.

Clymeni consideratio.

Ruellij, et Plinij lapsus.

Nomina.

PERICLYMENVM. CAP. XIII.

PERICLYMENON simplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipsum amplectētia, subcādida, hederacea: inter folia surculi exeunt, in quibus baccæ hederæ similes: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quasi in folium procumbens: semen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, crassa. Nascitur in aruis, ac sepibus, conuoluens se adminiculis propter assidentibus. Semē eius postquàm ematuruit collectum, & in vmbra siccatum, si drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem absumit, lassitudinem discutit: sed vrinam ciet, statim à sexto die cruentam. orthopnœæ, & singultui prodest: partum accelerat. Folia sunt eisdem viribus prædita: quæ tricenis septenis diebus epota, sterilitatē facere produntur: peruncti ex oleo, febrium algores abigunt.

SVNT qui Periclymenum perperàm Caprifolium appellent: officinæ Matrisyluam vocant: nos verò, quòd propinquas vinciat plantas, vulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potissimùm nos ad credendum impellit, vulgatum Matrisyluam esse Periclymenon, quòd non solùm omnes huiusce ætatis rei herbariæ peritissimos in hanc sententiam deuenisse comperim,

Periclymeni consideratio.

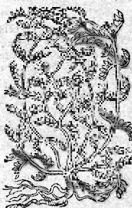
pererim: sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognouerim. Quandoquidem Matrisylua vnico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia, subcandida, hederaceáque. Flos ei fabæ non dissimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in surculis quibusdam cõnexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis, & fruticibus mirè sese conuoluere, vbi in sepibus, & frutetis nascitur, adeò vt sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetque adminicula, vt in ea manifestum imprimat vestigium: vnde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius, alioqui viri doctissimi. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisyluam nominat, cùm tamen, vt subinde legimus, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisylue Syluaticus ipse disseruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm

Quorundam error.

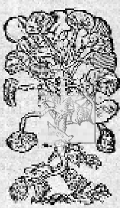
Matrisylua in eorum vnguentorum vsum venit, quæ ad capitis vulnera parantur. Nanque hac in re efficacissimum est medicamentum, quanuis è veteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea vi pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clarissimus chirurgicus, ad crurum vlcera, quòd eam ad hoc (vt ipse inquit) vtilem esse tradiderit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit. Periclymeni tum fructus vtilis est, tum folia, adeò vehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, vt si plusculum bibantur, vrinam sanguinolentam efficiant: principio quidem vrinam tantùm mouent: porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ vnius pondus cum vino. Porrò desiccat quoque semen. Et quidam aiunt, si copiosiùs bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, vt Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam vrinam cruentam reddi à sexto die memorat. Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoque Periclymenũ dicitur: Italis, Matriselua: Germanis, Geiszblatt: Hispanis, Madresylua: Gallis, Cheurefeueil.

Periclymeni vires ex Galeno.

Nomina.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

TRIBVLVS AQVATICVS.

TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRIBVLI genus vnum terrestre, foliis ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra stratis: spinis secundum folia rigidis, præduris. iuxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus, aquis familiare, quod in flu minibus natum comam exerit, aculeo condens: foliis latis, & pediculo longo: caule parte summa, quàm ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quædam spicacea: semen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ: ideo inflammationes omnes cataplasmate adiu-

iuuat

uat. vlcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonsillásque persanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis iuuamentum affert. Drachma terrestris tribuli pota, illitáve, ictos à vipera recreat: contra venena cum vino aptissimè bibitur. decoctum eius sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

Tribuli consideratio.

Etsi vnum duntaxat, Tribuli terrestris genus descripserit Dioscorides, duo tamen eius genera à Theophrasto redduntur libro VI. capite V. de plantarum historia, his verbis. Tribulo peculiare est, vt fructum gerat aculeatum. Eius duo sunt genera: vni folium est ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terrestre, & surculosum: serius germinat, cui in foliis sunt aculei, magisq; hoc apud septa villarum erumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri, hoc est serotino, rotundum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestris genera Theophrasto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides assignauit, memini me vidisse Venetiis in maris litore propè diui Nicolai sacellum. At hunc, cuius hîc figuram exprompsimus, Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci vulgò vocant Cacatreppola, ea fortasse ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophrasto illi tribulo non redditur, atque etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neque siliquam ferre, in qua intus claudatur semen, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & sacharo condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, vt superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisque Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neque solùm in dulcibus aquis gignitur, sed etiam in mari. Hos tribulos Venetiis in foro vendunt, quos marinos appellant, vt qui in lacunis illis vicinis enati inueniantur. Ex his porrò qui peregrè proficiscuntur, verticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, collóque gestant, vt maiorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Nonnulli fructu, qui castaneis refert similitudinem, sub cineribus calidis cocto, non secus, atque illis pro bellariis vescuntur. Tribuli vtriusque facultates perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit.

Ruelli error.

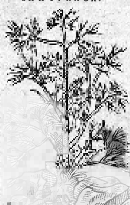
Tribuli vires ex Galeno.

Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico verò aqueum. Propter vtrunque itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terrestris fructus cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit. Τρίβολος χερσαῖος sic Greci, Tribulus terrestris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terrestre. Τρίβολος ἔνυδρος Græcè, Tribulus aquaticus Latinè vocatur: Italicè, Tribolo aquatico: Arabicè simpliciter tribulus Hasach, seu Haserk appellatur: Hispanicè, Abroyos, & abrolhos, Gallicè Saligots, Escharbots, chatagnes d'eau.

Nomina.

† Hoc in loco ita equidem legunt vulgata Græca exemplaria, sed Oribasius libro XII. itémque vetustus Dioscoridis codex habent μακρὰ. qua voce Tribulum terrestrem viticulis longis repræsentant. Id quod etiam satis plantæ pictura demonstrat.

SAXIFRAGA. CAP. XV.

†Sarxiphagon aliqui sarxiphragon, alij empetron, Romani saxifragã vocant. frutex est surculosus, in petris, & asperis locis nascens, epithymo similis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: stranguriæ prodest, singultum sedat, calculos vesicæ frangit, & vrinam ciet.

Saxifraga consideratio.

Licet omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis satis superque persuasum esse non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioscoridi illegitimum esse, quòd Latina nomenclatura contra scriptoris morem Græcè proferatur, tamé cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, id mihi quoque dissimulandum non putaui: eaque maximè ratione, quòd eam plantam habet, nouitque Italia, cuius vsus præcipuè experitur ad renum, & vesicæ calculos comminuendos, & ad vrinam remoratam ciendam. Ea in Hetruria pluribus locis è durissimis erumpit saxis, foliis capillaribus, epithymo non dissimilibus, præsertim Argentario promontorio in maritimis nostris. Inuenitur quinetiã in agro

Goritiensi

Goritiensi quibusdam saxis enascens, iuxta Sontij fluminis ripam, quà Salicano rure itur Canalum. Sed aliquis fortasse obiiciet, hanc plantam non esse legitimum Saxiphragon hoc loco descriptum, quòd ea nullis ferè notis epithymum repræsentet. Neque id quidem temere obiicietur: etenim non video ego, quomodo Saxiphragon rectè epithymo assimilari possit, quòd illud frutex sit surculosus, hoc autem tantum absit à frutice surculoso, vt videatur potius esse quoddam capillamentum. Idcirco facilè adductus sum, vt suspicer codicem hoc in loco deprauatum esse: aut Saxiphragon frutex erit, qui foliis duntaxat epithymum æmuletur, vt illa folia satis ostendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hic expressimus, capillorum instar tenuissima conspiciuntur. Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione vulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes vrinam cieant, & calculos frangant pellantq;. Est porrò alia quoq; planta Germanis herbariis notissima, quam Saxifragam albam cognominant. Prouenit hæc mense maio saxosis, arenosis, asperis, sitientibusq; locis: foliis humi procumbentibus, exiguis, rotundis, in ambitu serratis, vulgaris terrestris hederæ modo, pinguioribus tamen, & mollioribus. Caulem profert tenuem, iunci modo, hirsutum, cubitalem: in cuius cacumine flores prodeunt albi, candidis violis non absimiles, qui mense Iunio absque semine decidunt. Radix huic exilis, granulis quibusdam cohærens, coriandri magnitudine, quæ partim albicant, partim verò rufescunt, & pro semine feruntur, amaro gustu. Folia cum radice in vino decocta vrinam cient, renum, & vesicæ calculos pellunt. Idem præstant & granula, quæ radicibus adhærent, si tusa deuorentur. Planta, quæ Græcis σαξίφραγον, & σαξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Sassifragia nominatur, Gallis verò Perce pierre.

Planta saxifraga dicta.

Saxifraga alba.

Nomina.

† Qui postremò impressi sunt Græci Dioscoridis codices non hîc, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictũ sit, vt omnibus constet illud nõ solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptũ reperiri.

LIMONIVM.

LIMONIVM ALIVD.

LIMONIVM.
CAP. XVI.

LIMONION folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & sæpe plura: caulem tenuẽ, rectum, lilio æqualẽ, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex vino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluuia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

PROVENIT Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, innumeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasiæ falsò Behen rubrum appellant, quam si quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: vnde cogetur fateri aut hanc verum Limonium esse, aut saltem eius genus. Siquidem herba est (vt imagines duæ, quas hic damus, apertè demonstrant) foliis betæ, tenuioribus, & longioribus, decem, sæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit. Præterea in pratis, præsertim vligino

Limonij consideratio.

vliginosis, & palustribus prouenit. Addã etiam quòd experimento compertum est, Behen hoc adulterinum prȩditum esse facultatibus & viribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro vero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi persuasum sit (vt in glandis vnguentariæ commẽtatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro XX. cap. VIII. Limonium syluestrem betam vocari tradit. Sed huic, vt in beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, vbi se nullam vnquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ.

Limonij vires ex Galeno.

Limonij vires memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Limonij semen vt pote austerum, cœliacis, dysentericis, & sanguinem spuentibus cum vino exhibent. Iuuat & profluuium muliebre. Satis autem est acetabuli mẽsura.

Nomina.

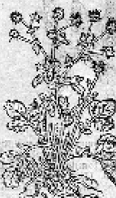
Quod Græci λειμώνιον Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.

LAGOPVS. CAP. XVII.

LAGOPVS herba sistit aluum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Nascitur in segetibus.

Lagopi consideratio.

CARYOPHYLLATA.

SANE tam paucis Lagopum perstrinxit Dioscorides, vtpote qui ne vllam quidem eius imaginis notam designauit, vt arduum æquè, atque difficile sit afferere, quinam statuendus sit in tam ingenti plãtarũ multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio.

Syluatici opinio explosa.

Cæterum Matthæus Syluaticus parũ rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopũ eam esse herbam, quam herbariorum vulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in segetibus, sed in montibus, & in viis iuxta septa. quòd mirum in modũ sepibus opacari gaudeat. De hac veteres, quod sciam, nihil memoriæ prodiderunt. Nisi fortassis fuerit Geum à Plinio descriptum lib. XXVI. cap. VII. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olẽtes.

Caryophyllatæ vires.

Porrò CARYOPHYLLATA planta est non vulgaris, neq; viribus inefficax, argumento quòd eius radices manifestum caryophylli spirent odorem. Ea recentiores vtuntur pota ad thoracis interna vulnera. Quin & eius succum, admista ærugine, cuniculosis, contumacibus, vlceribus vtiliter iniiciunt. Eadẽ olfactu spiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Epota prodest cœliacis, dysentericis, fœminarum profluuiis, & cruenta expuentibus. Tam intus sumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, vt manifesto sunt indicio eius radices: quippe quæ gustu odoratæ, adstringẽtesq; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, discutere, & adstringere valent, sed etiam roborare. Sed, vt ad nostrum institutum reuertamur, Germanorum vulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirsutum: semen in paniculis paruis, muscosis, lanuginosisq;: cui non obscura adstringendi vis inest. Proinde sunt è Germanis, qui ea vtantur ad detergendam sedẽ in dysenteria. Nascitur hæc quidem in segetibus. verùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentauit.

Lagopi vires ex Galeno.

Lagopi vires scriptas reliquit Galenus lib. VII. simp. medic. his paucissimis verbis. Lagopus facultatis est deficcantis, adeò vt fluxus alui probè exiccet.

Nomina.

Huius plantæ nomen Græcum est λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus.

MEDIVM. CAP. XVIII.

MEDION in saxis, & opacis nascitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: semine cnici, minuto: radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menses fœminarũ sistit, eclegmate per aliquod dies sumpto. Semen in vino potum, menstrua pellit.

Medij consideratio.

MEDION in Media duntaxat nasci quibusdam proditum est. Quòd si ita se res haberet, mirum profectò non esset, si non proueniret in Italia, vbi ipsum hactenus fateor me non reperisse, aut vidisse. Sunt qui eius folia intubo similia faciant, non autem iridi, vt communis habet lectio, quibus etiã Oribasius adstipulatur. Et certè facilis potuit esse librariorum lapsus, vt qui vocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioscoride scripserint.

Medij vires ex Gal.

Medij facultates tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contra atque semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuiũ muliebre quo

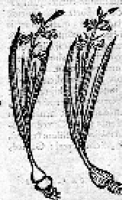
quod vocant. At semen tantùm abest, vt tale quid efficiat, vt etiam mẽses cieat, vtpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis. *Nomina.* Vt Græci hanc plantam μήδιον, ita etiam Latini Medium vocant.

EPIMEDIVM. CAP. XIX.

EPIMEDIVM, caulis est non magnus, hederæ foliis, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mãmas increscere nõ sinũt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post mẽstruas purgationes, quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant.

Epimedij consideratio. QVI Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tẽpore cognoscat, demonstrétque, hactenus reperi neminem. Quare putauerim aliis in regionibus hanc plantam prouenire: vel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. *Opinio cuiusdã medici explosa.* Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur. idq; illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur: etsi vnicuique mediocriter etiam in re herbaria versato perspectum esse possit, pro aliis tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur vtriusque plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas verò nullo constat caule, sed foliis tantùm modò vicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribúsque à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim vere florẽ edit cœruleũ, mox semen. Epimedium verò, Dioscoride authore, neq; florẽ neq; semẽ profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix verò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clariùs ostenditur, & medici illius opinio vana apertissimè exploditur. Cæterùm Plinius libro XXVII. capite IX. Epimedij historiam ad verbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro VI. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. *...medij* Epimedij vis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt verò epotum concipiendi spem adimere. Planta, quàm Græci ἐπιμήδιον, Latinis similiter Epimedium appellatur. *Nomina.*

GLADIOLVS. CAP. XX.

XIPHION, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum vocant. nomen inde accepit, quòd folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius videretur, & gladij modo mucronatum, neruosúmque. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, super alterã insidente, quarum inferior gracilis est, superna vberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto vino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inseri solet. menses imposita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque vtiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

NASCITVR Gladiolus, quem Græci xiphion vocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, in pratis, & in aruis inter segetes: vnde Segetalis plerisque dicitur. *Gladioli historia.* huius flores nostri vulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronatáque. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo flores emicant purpurei, paribus inter se spatiis distantes, qui etiam iridis flores forma

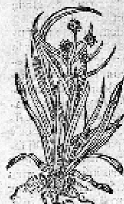
forma effigiéque plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & vno tantùm colore constant. Prodit ex his semen (vt Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis, pressisq; verticillorum modo, vna super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpurascente, veluti croci radices. Cæterùm quanuis tradiderit Dioscorides, quòd superior radix magnitudine inferiorem superat, plerunque tamen contrarium visitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quem in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus is & aquosis inueniri existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum vocari Gladiolum, quem passim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ superior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta ξίφιον Græcè vocatur: Latinè, Gladiolus: Arabicè, Kasiston: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schuuertel: Gallicè, Glais, & Glayeul.

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli vires ex Galeno.

Nomina.

SPARGANIVM. CAP. XXI.

SPARGANION, aliqui xiphidion vocant. folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis procumbētia: in summo caule veluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis venena, radix cum vino datur.

Sparganij consideratio.

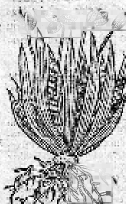
EXISTIMAT Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis prouenit, quam herbariorum vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, vt in proxima commentatione dicetur, nil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quod grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli, sed latiora, longioráque, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule non pilulas, quæ semen continent, sed folliculos, aut siliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam describens, eius historiam Paulo Æginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquam potui reperire. Sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Vidimus hoc primùm in agro Romano apud Tolpham propè aluminis fodinas ad pedem montis Ronconi, & deinde in aliis plerisque locis, foliis gladioli, arctioribus: pilulis in caulis cacumine platani proximis, herbaceo colore, in quibus semen continetur. Sanè quàm paucis de Sparganio disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Sasarhe ramon: Italicum, Sparganio.

Syluatici erratum.

Sparganij facultates ex Galen.

Nomina.

XYRIS. CAP. XXII.

XYRIS folia habet iridis, latiora, & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: semen in folliculis, simile fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractáque efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurij, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, stragurias, & alui proflauia. Semen tribus obolis potum, vrinam vehementiùs impellit: & cum aceto, lienem absumit.

Xiridis consideratio.

XYRIS pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria, nullis deficientibus notis, quas ei tribuit Dioscorides. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo vtantur ad scabiem, vitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamen-

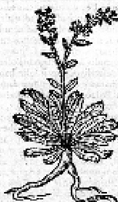
Xiridis vires ex Galeno.

dicamentorum, vbi de eius viribus ita differit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccãdi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos sanare potest. Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoq; Xyris dicitur: Arabibus, Casoras: vulgò, Spatula fetida. Germanis, Vuandtleusz: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul Sauuage. *Nomina.*

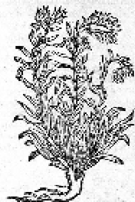
ANCHVSA PRIMA.

ANCHVSA ALTERA.

ANCHVSA TERTIA.

ANCHVSA. CAP. XXIII.

ANCHVSA, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, nigra, multa, ab radice quoquo versum humi sparsa, spinis horrida: radici crassitudo digitalis, quæ æstate prouenit, & manus inficit sanguineo colore. læto solo nascitur. Radix adstringit: ad ambusta, & vetera vlcera, ex oleo & cera efficax est: igni sacro cũ polẽta medetur: lepris, & vitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, vuluæ indita. Eius decoctũ renũ vitiis, lieni, & bile suffusis datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Sistũt aluũ folia in vino pota. Radice pigmẽtarij vtuntur ad vnguentorũ spissamẽta. Est & altera, quã aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarũt. Hæc à priore distat, quòd minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus in puniceum vergens conspicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ messibus sanguineũ succũ fundũt. in sabulosis nascitur. Vis ei, foliisq; inest, quæ contra virus cùm reliquorum serpentium, tum maximè viperarũ auxilietur, siue cibo, siue potu, siue alligatu: nam si quisquã mandẽs, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cuius semẽ mãducatũ, si in serpentis fauces inspuatur, eã interficiet. Radix acetabuli mẽsura cũ hyssopo, & nasturtio pota, latas vẽtris tineas excutit.

TRIA sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio libro XXII. cap. XX. quartũ quoq; genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniã primo aliarũ generi quadantenus similis est, hirsutior tamẽ hæc, lanuginosior, & minus pinguis, foliis tenuioribus, & languidioribus. *Anchusarum consideratio.*

bus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cùm tamen alias omnes locis cōpluribus in Italia inuenisse me certò sciā. Anchusæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à vulgari buglosso nō longè dissimiles, quamuis Anchusis magis subrubentes, magisque expansi spectentur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoq; recenset lib. VI. simplic. medica. vbi ita scriptū reliquit. Anchusæ quadruplex species est. Quarū onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantē, & desiccantē, tum adstringentē, & subamarā, tum quæ sufficiat extenuādis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq; condensandis. Cæterū folia habet imbecilliora quidē radice, adstringunt tamē & ipsa, & desiccant. Porrò lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq; radix eius, quā onocleæ adstringit. At onochelos calidior est, & magis medicata. nam plusculū habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hac verò etiam calidior est parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata est, Anchusæ nō omnes easdē vires obtinent. Nam onoclea quā vocant, radicē habet simul adstringentē, & subamarā, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergendis quoq;, & abluēdis biliosis, & salsis succis. Dictū enim suprà est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est vtilis. Sed & refrigerare idonea est. & sanè cū polenta illita iuuat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde vitiligines, & lepras sanat cū aceto. At radicis quidē hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbæ radice quidē sunt imbecilliora, non tamen aliena sunt à resiccatione, & adstrictione. Itaq; etiam profluuium sanant pota cum vino. Et quæ Lycopsis nominatur eodē modo erysipelatis congruit, & radicē habet quàm onoclea magis adstringentem. At onochili, & alcibiadij cognominatæ vis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiòrē habet acrimoniā, & eos qui à viperis morsi sunt, admodū iuuat tum illita, tum suspensā, tum ciā. Reliqua verò, nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, alcibiadio quidē persimilis est, verùm & amrior, & magis medicaminosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota. Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur: Germanicè, Rodtochsen zung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.

Anchusarum vires ex Galen.

Nomina.

LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

LYCOPSIS, quæ & anchusa à nonnullis vocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribúsque, crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore in iis paruo, purpurascente: radice rubra, & adstringēte. nascitur in cāpestribus. Cū oleo radix illita, vulneribus medetur: & cū farina hordeacea, ignibus sacris: sudores perūcta mouet, adiecto oleo.

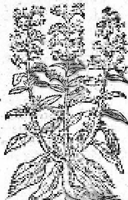
EGO quoq; vnà cū Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederē Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi vice passim vsurpant, vocantq; Cynoglossam, si tamen hæc radice rubra, non autē candida niteretur: si foliis viresceret asperis, non autē lænibus, ad terrā recidentibus, non sursum spectātibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si deniq; Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro XXVII. cap. XI. de Lycopsi seorsū tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse lib. XXV. cap. VIII. cogor omnino, vt ingenuè dicā, ab illis dissentire. Potius enim adducor, vt credā, Lycopsin herbam esse anchusæ nō absimilē: quā ideo non temerè Galenus, & Aëtius eum secutus in anchusarum genera retulerunt, vt superiori commentatione diximus. Lycopsin, quā ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq; locis enatam, anchusæ adeò similem, vt vix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglosso disserendum est suo proprio capite, idcirco disputatio, quódnā verum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ vulgò vtuntur, in illud tēpus commodius differetur: Lycopsis, vt Plinius est author loco citato, foliis est longioribus, quam lactuca, crassioribusq;: caule longo, hirsutis adnatis, multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis λυκοψίς, Latinis item Lycopsis, & Italis Licopside appellatur.

Lycopsis consideratio.

Opinio reprobata.

Nomina.

ECHIVM. CAP. XXV.

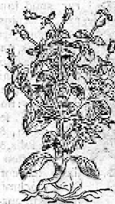

ECHION folia habet præ longa, aspera, aliquantúm tenuia, anchusæ proxima, minora tamen subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula, cauliculos exiles, numerosos: minutáque vtroque latere folia, expansa, pinnatáque ni-

gra, in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti viperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior: Quæ non percussis modò à serpentibus ex vino prodest; sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in vino, aut sorbitione sumpta, lac extrahit.

Echij consideratio. ECHION à viperis omnino nomen adinuenit(vipera enim Græcis ἔχις dicitur) vel quòd semen proferat capitibus viperinis simile, vel quòd viperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inuentam author est Nicander in theriacis, & proinde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum secus areã dormiret, à vipera in extremo inguine ictus est. excitatusq; à somno ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, hausitq; in corpus. Mansæ verò herbæ reliquũ vulneri superimposuit contra doloré. quo medicamento liber euasit. Vnde postea Echio nomen inditum est Alchibion ab eo, qui primus ostenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius scriptor grauissimus duo Echii genera inueniri scriptum reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo similia habeat: alterum verò, quod folio est spinis horrido, priuatim Echion nominari. Id sane quod in theriacis ante ipsum scripserat Nicander. Quibus videtur etiã Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subiecerit Ocimastrum. His quoque subscribit Plinius libro XXV. cap. IX. sic inquiens. Echios duũ est generum: altera foliis coronata, pulegio similis: altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt. *Plinij lapsus.* Sed tamen ignorasse Plinium Alchibion, & Echium idem esse, satis manifestum est: siquidem is lib. XXVII. cap. V. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex cuius verbis illud facilè colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perspexerit, nempe quòd ipsum genuit viperinis capitulis, vt ita apud homines, quorum potissimùm curam gerit, testatam relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad huiuscemodi lethalium ferarũ morsus. Echium, quòd vbique ferè proueniat, aridis præsertim locis, sæpe in Hetruria, in agro Tridētino, & Goritiensi vidimus, semenq; eius viperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis, Vocant quidã syluestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentis inter minuta folia à medio caule ad summum: è quibus semen prodit nigrum, hirsutis, spinosisq; inuolucris inclusum, viperarum capitibus simile. Non inuenio Galenum vllam Echij mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. *Echij vires ex Paulo.* Paulus tamen eius vires describit Dioscoridem secutus libro VII. vbi hæc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion vocant. Spinosa herba est; quæ non modò à serpente commorsis cum vino pota auxiliatur; sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati sinit. *Nomina.* Quod Græci ἔχιον, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochsen zung: Hispani, Yerua della biuora: Galli, Buglosse sauuage, vel, langue de Bouc.

OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCIMOIDES, Latini ocimastrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyoscyamo similes, semine, vt gith, nigro prægnantes. Vim habet semen in vino potum, qua viperarum, cæterarumque serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & superuacua.

Ocimastri consideratio. OCIMASTRVM, siue syluestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiosè nascitur in Italia, præsertim inter segetes prope septa, & in agrorum marginibus, foliis sanè satiuo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantali, vel cubitali longitudine: in quorum summo flores emicant, candidi, quandoque verò purpurei, id quod silentio præteriit Dioscorides: è quibus vascula erumpunt hyoscyami figura, capaci ventre, arctis faucibus, per ambitum denticulatis, viperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melanthio ferme simile. Hæc vascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, vbi exaruerint: siquidem, cùm semen exciderit, iis intus sufflantes acutissima edunt sibila:

fibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, sic inquiens. Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterum minoribus foliis, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis viperarum figura. *Ocimastri vires ex Galeno.* Ocimastri vires tradidit Galenus in calce libri VIII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est. *Nomina.* Herba Græcis ὠκιμοειδὴς, Latinis Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauuage.

ERINVS. CAP. XXVII.

ERINVS nascitur apud fontes, & fluuios, foliis ocimi, sed minoribus, parte superna diuisis: surculis quinis, senisve, dodrantalibus: flore candido. semine nigro, & acerbo: folia, & caules lacteo succo turgent. Semẽ drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum sulphure, & nitro instillatus, aurium dolores sedat.

Erini consideratio. ETSI nonnulli Dioscoridis codices habeãtur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; non desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, vt arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos viderim, legerimq; lacteo succo manantem, adeò vt eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madẽs libro XXIII. cap. VII. vbi de ea hæc memoriæ prodidit. Herba, inquit, quam Græci Erinon vocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm vtilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis. hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduersus venena non meminit Dioscorides, quanquam Nicandro, vt quæ ad id præstet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in vetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. *Erini vires ex Galeno.* De qua differens ipse Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Echini herbæ semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorũ, & narium fluxiones. *Nomina.* Quæ herba Græce ἔρινος, Latinè Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hispanicè, Basilgo de lhagoa, Gallicè, Basilic d'eau.

GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRAMEN geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & vt arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues pascunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus: calculosa etiam vesicæ excrementa comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idque iuxta vias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat. foliis hederaceis: flore odorato, candido: semine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & admodum dulcibus. Succus si in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adiiciantúrque piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum

erit

erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quod herba, præstat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, vomitionesq; sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat, si eo virenti sæpe pascantur.

Graminis historia ex Plinio.

Plura, ac varia sunt Graminis genera: siquidē præter hæc tria, quorū meminit Dioscorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur lib. xxiiii. cap. xix. naturalis historiæ, his verbis. Gramen ipsum, inquit, est inter herbas vulgatissimū: geniculatis serpit internodiis, crebroq; ab iis, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitate fastigiatur. In Parnaso tantū hederacea specie densius, quā vsquā fruticante flore odorato, candidoq;. Iumētis herba nō alia gratior, siue viridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succū quoq; eius in Parnaso excipi tradūnt propter vbertatē: dulcis enim hic est. In vicē eius in reliqua parte terrarū succedit decoctū ad vulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq;, & ab inflammationibus placat. Decocto adiicitur vinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis, myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo vase, ad dentiū dolores, & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus, vlceribus vesicæ: calculos frangit. Semen vehemētius vrinam impellit: aluum, vomitionesq; sistit. priuatim autem draconū morsibus auxiliatur. Quod è graminū genere septem internodia habet, efficacissimē capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatū gramen vocant triū generū, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero, quod est aizoo simile, ad paronychia, & pterygia vnguium, & cùm caro vnguibus excreuerit, vtuntur cū axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus, & tegulis. Huic caustica vis est. Sistit vlcera, quæ serpunt. Gramen capiti circundatū, sanguinis è naribus fluxiones sistit. hæc Plinius de graminibus. Cæterum hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen, quod in Babylone, quodq; in Parnaso mōte prouenit, nō gigni in Italia: quanquam illud primum, ac vulgatū genus nobis passim frequentissimum nascatur. Neque illud quoq; omnibus non cognitum & vulgare est, cui in cacumine cauliū quini sunt aculei, veluti digiti, quos pueri naribus inserūt extrahuntq;, vt sanguinē eliciant. Hanc herbā Hetrusci ab effectu vulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, vbi Leoniceni, & Ruellij sententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioscoridis vnam & eandem herbam esse asseuerunt. Verùm de Coronopo separatim disseruit Plinius lib. xxii. ca. xix. suæ naturalis historiæ. Sed iam Graminibus suas reddamus vires ex Galeno, qui de iis agens lib. vi. simplic. medicam. ita scriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida est, & sicca, mordacitatem quandam exiguā, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate verò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso verò desiccatorium, & tenuium partium, & subacerbū. Gramen esculentam habet radicē, vbi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguū, & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertū est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta vlcera glutinare. At ipsa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis, & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillū est, eius verò quæ in Parnaso nascitur, vrinam ciet: & fluxus ventris, & stomachi resiccat: vis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

Graminis vires ex Galeno.

Nomina.

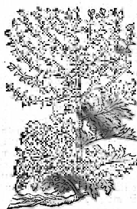
Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Negen, seu Negien, Thel, Kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis, Grasz: Hispanis, Grama, & Gramenha: Gallis, Dent de chien.

SIDERYTIS. CAP. XXIX.

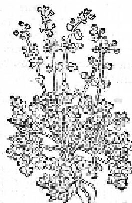

Sideritin aliqui heracleā vocāt. folia habet marrubij, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut saluiæ accedentia, minora tamen, & aspera: caules edit quadratos, dodrātē altos, aut etiā maiores, non iniucundi gustus, aliquantumq; substringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ vertebræ, vt in marrubio spectantur: & semē in eis nigrū nascitur in petrosis. Illita folia suapte vi vulnera sine inflammationis periculo iungunt.

SIDERITIS ALTERA.

SIDERITIS TERTIA.

SIDERITIS ALTERA.

CAP. XXX.

ALTERA Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus: folio filicis, numeroso, vtrinque per oras diuiso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quàm betæ rotundius aliquãtò, ac durius. Huius vis, foliorúmque ad vulnera, præcipua est.

SIDERITIS TERTIA.

CAP. XXXI.

SIDERITIN aliam esse tradunt, quam Crateuas heracleam vocat, in maceriis, & vineis nascentem: foliis, ab vna radice multis, coriandro similibus, circa coliculos dodrantales, læues, teneros, subcandidos, atq; subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento. Huius ea vis est, vt quamuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

Sideritis a nsiderata.

TRIA Sideritidis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hîc à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentariis me nunquam inuenisse, ac vidisse tradiderim, eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera iandiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæque historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam varia effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, vt qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficiétenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est diuisura. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cuius imaginẽ expressit Fuchsius in suo insigni de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd eius pictura non solùm non præse fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant, sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubii modo, planè veræ Sideriti refragari conspiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm si is Iudaicam illam intelligit, cuius libro II. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa vacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum. Sunt tamẽ aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominãt, quæ herbariis, & medicis quibusdã VIRGA aurea, dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: foliis oliuæ latioribus, circùm minutissimè serratis, in superficie læuibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, non tamen anthemidis modo rotundis, radiatisq;, vt eam minus rectè depingit Fuchsius. flores ij, vbi maturuerint, in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, aliis quibusdã additis, iis felicit

Fuchsij erratum.

Ruellij opinio reprobata.

Virga aureæ facies. & vires.

feliciter potandum exhibet, quibus intrinſecus inflicta ſint vulnera, & ad fiſtulas. Quinetiam eam in vnguenta, quæ ad id conficiuntur, vtiliter addunt. nam, vt ipſi referunt, glutinandis vulneribus tam intrò in corpus ſumpta, quàm exterius illita, efficax admodum eſt medicamẽtum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clariſſimus author, ad vrinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium ſcriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet. id quod etiam præſtat clyſteribus infuſa. Eius decocto ſanantur oris vlcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamẽ hæc, vt ad inſtitutum noſtrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, vt fortaſſe Ruellius exiſtimauit. Sideritidis vires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abſtergendi quandam facultatem: ſed plurima eius pars humida eſt, & mediocriter frigida: paucula verò ineſt adſtrictio. quare phlegmonem ſedat, & glutinat. Hæc Galenus, de vna tantùm Sideritide ſcribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile eſt decernere. Σιδηρῖτις ſic Græcè, vt etiam Sideritis Latinè vocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite.

Sideritidis vires ex Galeno.

Nomina.

ACHILLEA. CAP. XXXII.

ACHILLEA, quibuſdã Achillea ſideritis, dodrantales, aut maiores gerit ſcapos, fuſorũ effigie, minutulis foliis circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, ſubfuluo colore, lentis, odore multo, non inſuaui, verùm medicato: vmbella in cacumine rotunda, floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus, prouenit læto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem ſanguinem inhibet, & cruenta vuluæ profluuia in vellere. Decocto quoque inſident fœminæ fluxione vuluæ laborantes. ad dyſenteriam bibitur.

QVI vulgaris vſus Millefolium Achilleam eſſe exiſtimant haud dubiè, mea quidem ſententia, decipiuntur. Siquidem id (vt infrà latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo ſectionibus, coriandri ſimilitudine, ſed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametſi conſtet, Millefolium vmbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea; non tamen propterea colligendũ eſt Millefolium, & Achilleam vnam & eandem herbam eſſe. Quandoquidem non putauerim ego fuiſſe Dioſcoridis inſtitutum (vt Ruellio placet) quòd hæc Achillea vmbellam ferat candidam, illa verò purpuream, alia denique auream: ſed quòd omnibus in vniuerſum Achillææ plantis eadem inſit vmbella, quæ tantùm prædictis coloribus diſtincta ſpectetur. Naſcitur in Hetruria planta, naſcitur & in Goritienſi agro, ſcapis ferè cubitalibus: foliis coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: vmbella in cacumine rotunda, amplaq;, colore in purpura candicante, punctis quibuſdam aureis depicta, quam ſemper putaui eſſe legitimam Achilleam. Atque in hac perſiſtam ſententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioſcoridis repræſentare videatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, vt crederent noſtrum millefolium eſſe Achilleam, illos deduxit Plinius, qui libro XXV. cap. V. Achilleam Latinis millefolium vocari tradidit. Veruntamen is, quantum videre eſt, eo in loco non Achileam hanc deſcribit, ſed eam omnino plantam, quam Dioſcorides myriophillum appellat. Quare paulò pòſt hæc verba ſubiunxit. Sed alij, inquit, fatentur veram Achilleam eſſe ſcapo cæruleo, pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis foliis rotundis eleganter veſtitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitaſſe Plinium, qualis legitima eſſet Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuiſſe, vt nihil in eo perpetuum ſtatui poſſit. Serapio, authoritate Conſtantini, Achilleam, quòd (vt ipſe ait, licet falsò) rubeum ſuccum fundat, Sanguinem draconis appellat. ſed fortaſſe hic interpretis lapſus ſuus factus eſt. Siquidem ſuccum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioſcorides: neque etiam (vt omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem draconis appellant, herbæ ſuccus eſt, ſed Arabicæ cuiuſdam magnæ arboris gummi, vel, vt aliqui volunt, draconis animalis eſt ſanguis ab elephãte colliſi. Cuius loco illius plurimum vendunt impoſtores, quem hirci ſanguine cum reſina quauis, ſorbis ſiccis, aliiſq;

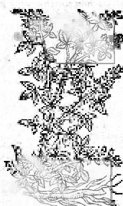
Achilleæ conſideratio.

Multorũ error.

Serapionis lapſus.

Achillea vires ex Galeno. nonnullis adulterant., & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus libro VIII. simpliciũ medicamẽtorũ sic de eius viribus scribens. Quidam etiam vocant Achilleã sideriten, quæ propositæ quidem, quod ad iam dicta attinet, viribus est non dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat. quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuiũ congruit. Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus, Sichritis, & Egilos: eius verò succus Demalochotten. *Nomina.*

RVBVS. CAP. XXXIII.

RVBVS notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum sistit, & fœminarũ profluuia. præsteris morsui accõmodatissimũ. Gingiuas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent vlcera quæ serpunt: vlceribus in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum foliis tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur. singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus præmaturi cibo, necnon flore in vino poto.

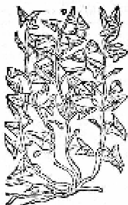
RVBVS IDAEVS.
CAP. XXXIIII.

IDAEVS Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supradictus. Cæterum flos cum melle oculorum collectionibus illinitur. ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

Rubornm consideratio. RVBI vulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro III. cap. XVIII. de plantarum historia. Alius nanque arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frutetisq; implicatur: alius humi serpit, radicaturq; graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique aliis modis in syluis, & montibus vagatur. In montibus siquidem, Tridentinis, præsertimq; Ananiensibus Rubi quoddam genus nascitur, rubra proferens mora, fragis non dissimilia, nullis intus ossiculis, quæ ab incolis vugò vocantur Ampomele, gustui per æstatem non iniucunda. Is maximè delectantur vrsi: qui ac de causa eo potissimùm tempore, quo illa maturescunt, à venatoribus captãtur. *Opinio quorundã reprobata.* Hoc rubi genus sunt è recentioribus, qui pro certo crediderint esse Idæum rubum. Sed equidem non video, quomodo illorum sententia prorsus rectè probari possit: nam si Idæus rubus dictus est (vt interpretatur Dioscorides) quòd in Ida proueniat, hinc nimirum colligi posse putauerim: vt Plinius lib. XXIIII. cap. XIIII. nõ temerè fortasse collegisse videtur, quòd is in Ida tantùm, non aliàs nascatur, quẽadmodum etiam radix, quæ Idæa dicitur, & dictamnum in Creta. nisi fortè quis Ideum pro montano accipiat. Fuchsius rubi mora (vt libro primo in ligustri mentione diximus) vacinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vacinia flores, non fructus esse existimem. *Rubi vires ex Galeno.* Rubi vires descripsit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, si inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia, mollia potissimum, & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum verò adstrictionis: eadem ratione & germina. Iraque si mandantur, aphthas, & alia oris vlcera sanant. quin & alia vulnera glutinare valent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, siquidẽ maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, vti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est. At immaturus à frigida substantia terrea vincitur: & propterea acerbus est, & valde exiccatorius. Et sanè vterque siccatus reconditur, validius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: vtraque ad dysenterias, & ventris profluuium, tum robur deperditum, & sanguinis exputiones, idoneare-

nea remedia. Porrò radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος appellatur: Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, seu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius verò fructus Græcè βατίνα & βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramber, & Kratzber. *Nomina.*

HELXINE. CAP. XXXV.

HELXINE cognomẽto cissampelos, foliis est hederæ: minoribus: ramulis exilibus, quibus complectitur quodcunq; contigerit admiculum. Nascitur in sepibus, vinetis, & segetibus. Foliorũ succus potu deiicit aluum.

Helxinis considera tio.

NVLLI certè dubium esse putauerim, quin Helxine cognomine cissampelos, quasi hederaceam vitem dixeris, species sit Conuolulí. Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verùm cùm eam reddiderit Dioscorides foliis hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit complectatur: nascaturque in sepibus, vineis, & segetibus, satis mihi declarasse videtur, eam esse Helxinen, quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac vincit, & in vinetis, palis, & vitibus circumuoluitur. Hanc Hetruscum vulgus suo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridẽtinis verò Minutola dicitur. Quanquã nõ desunt, qui putent Helxinem eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & vicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri vulgo appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulum vocat libro XXI. cap. V. vbi eam his verbis depingit. Est inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quam Conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem, ligustrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorẽ explosimus libro primo, vbi veri ligustri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Helxine, quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel vuind: Hispanico, Campanella yerua, Gallico, Campanette, Clochette, Vitreole, Liset petit, vel, Liseron.

Quorũdã opinio.

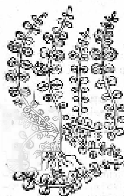
Helxines Vires ex Galeno.

Nomina.

ELATINE. CAP. XXXVI.

ELATINE folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senisve, à radice foliosis, gustu adstringentibus. nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, foliis cum polenta tritis, & impositis. Eadem cocta sorbitionis vsu dysenteriam sistit.

NVMVLARIA.

Elatines considera tio.

SVNT qui velint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Numulariam vocant. Alij verò non hanc volunt, sed eã quam nos vulgò vocamus Solbastrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, vt dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Numularia in primis non fert folia pilosa, neque in segetibus, neq; in cultis prouenit, sed plerunque in scrobium marginibus, præsertim vligine madentibus. Deinde Pimpinella vocata ramulis exit lõgè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet vndique in ambitu laciniata, asteriscimodo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia vulgo Rapistrum vocari, ait, eoq; vt rapo syluestri in vernis acetariis rura vti. Verùm si rapistrum id Hetruscis est, quod Gallis, certo scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quòd nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cùm hactenus plantam non viderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuissimè disseruit lib. VI. simp. medic. sic inquiens. Elatine mo-

Elatines Vires ex Galeno.

dicè tum refrigerat, tum adstringit. Huic nomen Græcum est ἐλατίνη : Latinum similiter Elatine : Arabicum, Athin. *Nomina.*

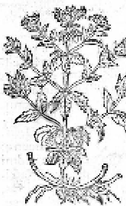
EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVPATORIVM fruticosa herba est, vnicum efferés caulem, lignosum, nigricantem, rectum, tenuem, hirrsutum, cubitalem, interdũ ampliorem: foliis per interualla quinquefolij, aut cannabis potius similibus, quinquepartitò, aut amplius diuisis, nigricantibus & ipsis, per ambitum serratis: semen medio caule erumpit, pilosum, deorsum spectans, quod siccatum vestibus inhæret. Contrita huius folia, & cum suillo adipe imposita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt medentur. Herba, aut semen in vino potum, dysenteria, iecinoris vitiis, & serpentium ictibus liberat. Nec desunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia sit, vti exposuimus.

Eupatorij consideratio. SVMVNT nonnulli, imò vniuersa ferè seplasiariorum turba, legitimi Eupatorij vice quandam aspectu insignem plantam, quæ plerunque in vliginosis locis, & in scrobium marginibus enascitur, tricubitali longitudine, foliis cannabinis æmulis, maioribus tamen, subalbidis, hirsutis, & amaro gustu: caule subrubeo, rotundo, firmo, hirsutoq;, multis alarum cauis, multisq; adnatis referto. Huic flores in vmbellam exeunt, non tamen simul cohærentem, sed diuisam, origani vulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui maturescentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plurés diuaricatur partes, illi inutilis est, nullíusque in medicina vsus. Et quanquam ii sciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam esse plantam, quæ vulgò Agrimonia vocatur, eorum fortè imitatione, qui Dioscoridis ætate eandem perperam argemonem appellabant, cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reiicere nequeant, vel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, vt vulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admisceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij vsum damnemus, cùm id proprium sit Auicenæ Eupatorium, sed vt vnumquodque suo reddatur authori. *Eupatorium Auicenna.* Palàm etenim est, vt ex foliorum amaritudine, & odoris præstantia, quo huius Euparorij tota redolet planta, percipi potest, id & ob structiones aperire, & crassos, lentosq; humores mirificè incidere posse. Veruntamen nunquã eò deueniam, vt asseuerem, hoc apud Gręcos legitimi Eupatorij nomen sibi asciuisse: tantum illud abest, vt etiã à nullo, quantum equidem inuenerim, veterum sub alio nomine posteritatis memorię proditum sit, præterquàm ab Auicenna. Ruellius tamen nescio qua ratione ductus in suis de natura stirpium commentariis non sine magno errore sibi persuasit, vulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper esse à Dioscoride libro secundo descriptum. Sed nos ibi in nostra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius explosimus, quàm vt quicquam supersit addendum. Cæterum Mesues quoque habet suum peculiare Eupatorium, quod, vt ex eius descriptione apparet, à prædictis longè diuersum est. *Eupatorium Mesuis.* Id nanq; plures ab radice emittit caules: foliis minori centaurio similibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in vmbellam cohærentibus, helichrysi modo. Hoc nostratibus Senensibus vulgò vocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem vino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi mensura ad necandos vermes admirabili successu. Nascitur hæc in campestribus: atq;, vt mea fert opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat. Hinc itaq; addiscant Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plãtæ nomine Eupatorij, in medicamẽtis à Mesue relictis suũ interponere Eupatoriũ: in Auicennæ remediis suo item vti: & in Græcorum compositiones Agrimoniam vulgò vocatam addere. *Cordi & Fuchsij error.* Sed animaduertãt velim ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur, quòd perpe

EVPATORIVM AVICENNAE.

perperàm, meo quidem iudicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsius Mesuis Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deiiciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua deiectoria vi, qua magno cum impetu ventrem soluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum secutus videtur Fuchsius, vir alioqui doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, vbi in antidoto è lacha magna illud Eupatorium vsurpandum esse tradit, quod a Mesue describitur, & Græcis ageratum, Italis verò gratia Dei nominatur. Qua in re illud de iis duobus viris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Eupatorij meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Eupatorium herba tenuium partium, incidendi extergendique facultatem citra manifestam caliditatem obtinet. quocirca obstructiones iecoris expurgat. Inest & adstrictio modica, propter quam robur visceri addit. hactenus Galenus. Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnullis

Eupatorij vires ex Galeno.

POTENTILLA.

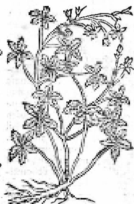
Potentilla descriptio & vires.

POTENTILLA vocatur, tametsi hirsutioribus sit foliis, supernè virentibus, infernè verò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, pilosellæ vocatæ modo, aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius verò candicante. Nascitur in vliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluuia, & dysenterias cohibet, & vulnera recentia agglutinat. Prodest item & sanguinem reiicientibus. Pudendorum, & oris vlcera sanat. Firmat commotos dentes, stringitque gingiuas, & dentium dolorem mulcet, si eius decocto os sæpius colluatur. Herba quæ Græcis εὐπατώριον, & ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus, Cafit, Cifit, seu Gafet: Italis, Agrimonia: Germanis, Odermenig: Hispanis, Agramonia: Gallis, Agrimoine.

Nomina.

QVINQVEFOLIVM.

CAPVT XXXVIII.

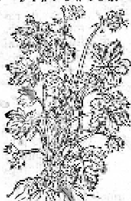
QVINQVEFOLIVM ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semen, folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem, auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquariis ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, veratro nigro crassiorem. plurimis pollet remediis. Ius radicis decoctæ ad tertias, si in ore contineatur, dentium dolores sedat: putrida oris vlcera, collutione sistit: arteriæ scabritias, gargarizatu læuigat: contra alui profluuia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicúmque cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, serpentia vlcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus, & collectiones discutit: ignes sacros, reduuias, condylomata, psorasq́; sanat. Teneræ radicis succus, contra iecinoris, pulmonúmque vitia prodest: item aduersum venena. Cum hydromelite autem, vel diluto vino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana verò, ternûm: in quotidiana, vnius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam vulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant. Quinquefolium sanguinis profluuia & potum,

& illitu

& illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

Quinquefolij genera.

DIAPENSIA.

TAMETSI vnius tantùm Pentaphylli, siue Quinquefolij meminerit Dioscorides, nos tamen quatuor eius genera vidimus in Italia. Quorum vtique primum à Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quòd foliis sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, subalbido, per terram repit. Vltimum verò folia fert vitiginea, in partes quinque diuisa, quod aliqui DIAPENSIAN, alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum summitatibus, & adnatorum fastigiis, capitula prodeunt subalbida, facie fragis similia. Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quamuis negat Brasauolus, id tamen aliis, vt mihi eam effodienti, verum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro crassiores. Hinc autem mirari subit Manardum Ferrariensem virum alioqui huius nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ verò herbariorúmque vulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex vno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum verò quinque, vnde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet, crassiores tamen, oblongas: illa verò admodum breues, strumosas simúlque in vnum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, siticulosísque locis, in altis præsertim montibus: illud verò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuisse. Cæterùm nunquam admiratus sum Plinium in hoc (in quo tamen à Leoniceno, vt arbitror, immeritò reprehenditur) quòd libro XXV. capite IX. tradiderit reperiri Quinquefolium, quod fraga gignendo commendatur. Quandoquidem (vt paulò antè diximus) Quinquefolij genus est, quòd à quibusdam Diapensia nominatur, in cuius summis cauliculis capitula spectantur fragis non dissimilia. Verùm etsi asserat Brasauolus in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinque vnicuique pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratissima, putétque de hac intellexisse Plinium, quòd à Verona, vt ipse inquit, fuerit oriundus, non tamen ita planè eum à calumnia vindicari posse putamus, cùm Suetonius Tranquillus suo de illustrium virorum catalogo, Plinium Nouocomensem fecerit, non Veronensem. Quarta hac Quinquefolij specie Germaniæ chirurgici maximè vtuntur ad intrinseca vulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, vel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, vbi adstringenti, solidantíque medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur foliis, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens.

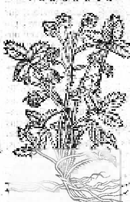
Manardi erratum.

Quinquefolij vires ex Galen.

Quinquefolij vires retulit Galenus libro VIII simplicium medicamentorum, his verbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat vehementer, minimùm verò acris est. Quare in multo est vsu, velut alia quoque omnia, quæ cùm sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideo & res, & locus mihi expetere videtur, vt hîc tum plantæ, tum fructus eius vires perstringamus.

Fragariæ & fragrorum vires.

FRAGARIA.

FRAGARIA itaque planta est nemini ferè non cognita, adeò vt hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Refrigerat ordine primo, siccátque secundo. Folia, & radix vulnera, & vlcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, vrinã cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatque renes, & vesicam. Idem ore contentum, colluitionísque modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustui æstate in cibis arrideant, biliosis, æstuantibúsque ventriculis prosint, siticulosísq; sitim sedant. Vinum, quod ex iis elicitur, vlcusculis,

quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; varos, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit. Neque etiam hìc silentio dissimulanda videtur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob vocabulorum vicinitatem ad memoriam reuocarũt, cùm & ipsa miris ad oculorum morbos viribus prædita sit: etsi à veteribus Græcis nusquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaque EUPHRAGIA tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: foliis minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumque amaris: caule exit tenui, rubentique: flore inter purpuram & aurum albicante, quẽ emittit abeũte æstate. nascitur in pratis. Præstat hecquocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, vel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiũt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea vinum vindemiarum tempore, vuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ vinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat vinum. Cuius vsu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum visus in quocunque cuiusuis ætatis homine, præsertim vbi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil videns per longum tempus, & infra annum, eius vsu restitutus est ad visum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate, quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum vitellis, idem mirificè præstat, vel quando puluis idem recipitur cum vino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularíis, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et vsus vini Euphragiati non habet par in proficiendo visui. Si autem vinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de vinis. Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Germanicè, Vueis funf, & Fingelkaut: Hispanicè, Cinco en rama: Gallicè, Quinte fueille.

Euphragiæ delineatio, & vires.

Nomina.

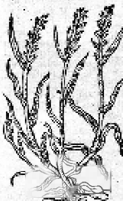
EUPHRAGIA.

PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHOENIX folia habet hordei, sed breuiora, & angustiora: spicã lolio similẽ: calamos digitorũ senũm, radiciad uolutos: septenas octonásve spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harum virium cõpos, vt in vino austero pota alui proflu uium, & emanãtem vulua sanguinẽ sistat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & suspensam, sanguinem supprimere prodant.

PHOENIX.

PHOENIX Hetruscis syluestre Lolium dicitur, quòd spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in vicis secus vias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro XXII. cap. XXV. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum vocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima visitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetiis in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius vber vbique prouentus. Huic herbæ nomen Græcum φοίνιξ, Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico, Gallicum, Iuraye sauuage.

Phœnicis consideratio.

Nomina.

IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDAEAE radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

IDAEA radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, vbi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari videatur,

Idææ radicis consideratio.

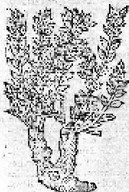
deatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: vel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, vt etiam Idæo rubo euenire superius dictum est. Huius vires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea vt Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix vocatur: Italis, Radice Idea.

Idææ radicis Vires ex Gal.

Nomina.

RHODIA RADIX.

CAP. XLI.

GIGNITVR Rhodia radix in Macedonia costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta frõti, & temporibuscum rosacei momento imponatur.

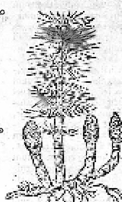
Rhodiæ radicis consideratio.

RHODIA radix planta est non omnibus planè vulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritię viret, iandiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium medicinæ non imperitus, ad nos primùm videndam misit: quam tamé postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter viginti millia passuum à Goritia distat. Cæterum quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, vt ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hic diffusius prodamus. Radix itaque Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circunquaq; folia prodeunt longiuscula, in mucronem desinentia, portulacæ, aut sedi minoris pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine vmbellam profert, viridem tithymali cyparissij modo, sed quæ, vbi deflorueris, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis costo, læui cortice quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ verò sicca est, læuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: vnde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum viuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisque locis, vbi vix tantum terræ circum habet, vt illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunque causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, vbi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusque illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitque (vt diximus) omni capitis dolori, vtpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens. Rhodia radix ea videlicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo verò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Rosen vurtz.

Rhodiæ radicis Vires ex Gal.

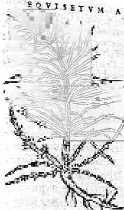
Nomina.

EQVISETVM. CAP. XLII.

EQVISETVM in riguis, & scrobibus nascitur. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se sarcti, rubescentes, leniter scabri: & iũcea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborũ candices scandens, obuolutumq; dependet comis multis, nigris, vt equorum cauda: radix lignosa dura. Vis herbæ spissare: quare sanguinem naribus erumpẽtem succus

EQVISETVM ALTERVM.

ipſe ſiſtit: prodeſt dyſentericis in vino potus: vrinam citSanguinolenta vulnera glutinantur, tritis foliis, & illitis. Radix cum ſua herba tuſsim, orthopnœam, ruptáque adiuuat. Foliis in aqua potis, diſſectiones veſicæ, & inteſtinorum, enterocelæque in vnum coaleſcere, cogique feruntur. Alterum Equiſetum caulis eſt rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio eſt, eadémque fungitur facultate.

Equiſeti conſideratio.

EQVISETVM officinis, & herbariis pleriſque verbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Vtrunque eius genus vulgaris eſt notitiæ. Alterum, quòd aſpero ſit caule, à quibuſdam vulgò Aſperella vocatur. Expetitur hæc mulieribus ad ſtagnea vaſa detergenda, illuſtrandáque, necnon etiam materiariis fabris, iis præſertim, qui torno opera ſua conficiunt: ſiquidem huius herbæ ſcabritia illæ ſuis vaſis ſplendorem, nitorémque conciliant: iſti verò ſimiliter ſuorum operum ruditatem expoliunt. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, vnde & Græcis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non abſimile. Hoc rura noſtra vulgò vocant Paltruſalo, in cibúmque aſſumunt, ieiunij quadrageſimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumſpergunt, & oleo in ſartagine frigunt, manduntque piſcium vice. Ex quo cibo aluus quandoque eorum adeò conſtringitur, & conſtipatur, vt in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiſeti germen ſiccum aſſeruẽt per annum, quo ſubinde æſtate vtantur ad dyſenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunque Equiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius clariſsimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentariis. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus, is in paruo libro, in quem plantarũ imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equiſetum pro Polygono fœmina aperto lapſu reddiderit.

Fuchſij lapſus.

Equiſeti meminit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis. Hippuris, inquit, adſtringentem cum amaritudine facultatem poſſidet, ac proinde valenter, ſimulque citra mordacitatem exiccantem. Itaque vulnera maxima cataplaſmate impoſita conglutinat, etiam ſi præſectos eſſe neruos contingat: præterea vocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad ſanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potiſſimùm rubrum, ad dyſenterias, & ad alios ventris fluxus generoſum eſt remedium herba ipſa aut ex aqua, aut ex vino pota. Sunt qui de ea ſcriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam veſicæ, ac tenuium inteſtinorum vulnera ſuccus ipſius ſanauerit. Prodeſt etiam profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxiis in ventre affectibus ex auſterorum vinorum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua.

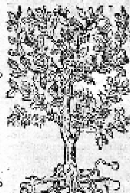
Equiſeti vires ex Galeno.

Nomina.

Quæ planta Græcis ἱππουρις, Latinis Equiſetum appellatur: Arabibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, ſiue Daneb alchail: Italis, Coda di cauallo: Germanis, Roſſzſchuuantz: Hiſpanis, Coda de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prelle, vel. Cheualline.

COCCVM INFECTORIVM.

CAPVT XLIII.

COCCVM, quo infectores vtuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Aſia, & Cilicia: vltimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, neruiſque præciſis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoq; in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

Cocci [illegible]

ETSI Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiariis, & infectoribus notiſſimum ſit, quod & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum

tum sericea, tum lanea stamina infici soleant, nescio tamen an eius arbuscula in Italia proueniat. Nos autem eam, cuius picturam damus, vidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis vsus constat rotunda, inanique bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, vt Dioscorides asserit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuersorum esse generum, nostrumq; facilè illud esse, quod Plinius in Attica, & Asia prouenire tradit, Scolecion ideo vocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur vermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter vtuntur mulieres Italicæ ad prohibendum abortum, ipsum grauidis in ouo sorbili propinantes pauco addito thure, vel mastiche. Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, aliud esse Coccum, aliud verò Chermesinum vulgò vocatum, quo serica stamina rosseo colore inficiuntur. Etenim asserunt ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ vt plurimùm vulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, vocarique hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt, minimè credendum esse, quòd Græcorum coccum vulgò grana tinctorum nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentissimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ sectæ inuenerim, qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorum à Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea sanè omnia in eius historia referat, quæ Dioscorides suo cocco tribuit. Quapropter scirem libentissimè qua ratione, quave authoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc vanam, & erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego nostrum Chermesinum à cocco minimè differre, quòd certò sciam, aliud esse coccum, aliud chermesinum, vnde & infectores differentiæ causa coccum Granam nuncupant, Chermesinum verò, quod è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorum chermes nostri vsus chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quàm Coccum, cuius hîc meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispaniis ab occidentali India importatum; quod cùm copiosissimum afferatur, Chermesina, stamina nunc vilescere cœperunt. Cocci seu Grani infectorij vires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his verbis. Granum tinctorium adstringentem, simùlque amaram facultatem possidet. Vtraque sine morsu desiccat: proinde ad ingentia vulnera congruit, præsertímque neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite. Quæ κόκκος βαφικὴ Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè, Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlachber: Hispanicè, Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè, Vermillon, vel. Graine d'Escarlatte.

Monachorum opin. explosa.

Grani infectorij vires ex Galeno.

Nomina.

TRAGIVM. CAP. XLIIII.

TRAGIVM nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei lacteus, gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymáque illitu spicula è corpore eiiciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota strangariæ medentur, calculos vesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma vna. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

TRAGIVM ALTERVM.

CAPVT XLV.

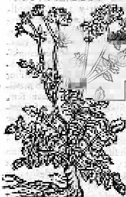
EST ET alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrij habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci virus olent: exinde sibi tragij nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitiis.

TRAGIVM, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quódque in vniuersum lentisco simile facit, Plinius libro XIII. capite XXI. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro XXVII. capite vltimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum, & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab aliis authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam in Italiam. Quo fit, vt id mihi hactenus sicut & cæteris herbarum studiosis, vt ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum veniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret, foliis scolopendrio similibus, quæ hirci virus oleant. Ex quo adducor, vt ab iis planè dissent

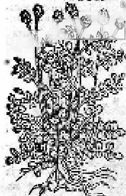
Tragij consideratio.

Opinio reprobata.

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

PIMPINELLA ALTERA.

dissentiã, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidã Pimpinellam, quidam verò ab odore Saxifragiam hircinã appellant. Quandoquidẽ huic scolopendrij folia nõ insunt, nullúsque eius ad dysentericos vsus, tametsi ad ciendam vrinã, expediendosq; viscerũ infarctus plurimũ præstet. Huius PIMPINELLAE duo habentur genera. Maior radice nititur longa: foliis circũquaque solo procumbentibus, dissectis, per ambitumq; serratis: caule quadrãgulari: floribus in vmbellã cohærentibus, tenuibus, albicãtibusq;. Minor caule exit rubẽti: foliis minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis. Vtraq; tamen hircum redolet. Radix, in qua vis tota consistit, excalfacit, siccatq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. Præstat hæc ad renum, & vesicæ morbos, quorum calculus est causa. Od id enim renes à calculis expedit, & vrinam remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex vino haustus, deleteriis medicamentis, & venenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant. Est & alia Pimpinella, quæ à nostris vulgò SOLBASTRELLA nominatur, nullis non cognita, vtpote quæ acetariis frequentissimè inseratur. Verùm hæc ab antedictis longè distat viribus, etsi foliorum facie satis inter se conueniant. Siquidem vltima hæc gustata non leuiter adstringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facilè coniicitur, eam esse adstrictoriæ facultatis. Hinc itaque fit, vt muliebre profluuium efficacissimè sistat: dysenteriam, & cæteros alui fluxus cohibeat: quin & biliosas vomitiones reprimat. Herba ipsa vulnera, & vlcera sanat: miscetúrque vnguentis, quæ tum ad capitis vulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc

Pimpinellæ genera, & vires.

Pimpinellæ vulgaris vires.

Matthæus Curtius clarissimus ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibúsque febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, vt suprà etiam in sua mentione docuimus. Tragij meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi hæc de eius viribus tradit. Tragi, inquit, folia, semen, & lacryma trahentis, digerentisq; sunt facultatis. Est verò & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, visitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraque planta Græcis τράγιον, quẽadmodum & Latinis Tragium appellatur.

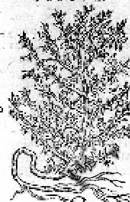
Tragi vires ex Galeno.

Nomina.

TRAGVM. CAP. XLVI.

EST etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon vocant: maximè in maritimis nascens, palmũ alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine foliis: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente. Racemorum acini decem ex vino poti, cœliacis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à plerisque, & in pastillos digesti asseruantur: quibus vtuntur, cùm opus est.

TRAGVM.

TRAGVM aliquibus Scorpion vocari non modò tradidit Dioscorides, sed etiam Plinius li. XXVII. capite vltimo, his verbis. Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion vocant, semipede alta, fruticosa, sine foliis: pusillis racemis, rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et libro XXI. cap. XV. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio: nullum enim folium

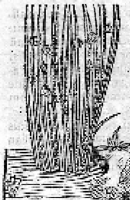
Tragi consideratio.

folium habet. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophrastus libro VI. capite primo de historia plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, & scorpius: hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaque omnibus abunde constare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum esse Tragum. Ea siquidem in maritimis nascitur (plurima enim in Tergestino litore prouenit, & ad Argentarium promontoriū in Hetruria) nulla prorsus reclamante nota ex iis, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nusquam, quod iuuenerim, meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu.

Nomina. Herba hæc τράγ☉ & σκορπί☉ Græcè dicitur: Latinè itema Tragus & Scorpio.

IVNCVS.

CAP. XLVII.

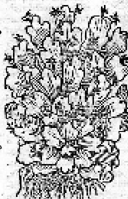
IVNCI duo genera. vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem fastigiatur. Cuius etiam duo assignantur genera. vnum sterile: reliquum fert semen nigrum, rotundum, & crassiore constat calamo, carnosioréque. Tertius est iuncus, qui vocatur oloschœnos, prioribus carnosior, asperiorq́; is similem supradicto fructum in cacumine parit. Semen vtriusque tostum, ex diluto vino potum, sistit aluum, & rubra fœminarum profluuia: vrinam cit, capitisque dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduersus phalangiorum morsus. Aethiopici iunci semine somnus allicitur: sed modus in potione seruandus est ne sopor fiat.

Iunci consideratio, & [illegible] Galeni. IVNCVS omne genus vulgaris est notitiæ, quandoquidem propter stagnantes aquas omnes eius reperiuntur species. Iunci generum meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi de iis ita scriptum reliquit. Schœnos lea, hoc est, Iuucus læuis, quædam oxyschœnos, alia oligoschœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq́; oxyschœnos: crassior, laxiórque oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnū affert. At oxyschœni duæ sunt species: altera sterilis, cuius quidem in medicina nullus vsus est: altera verò semen fert, cuius etiam semen somnum conciliat, sed minus quàm oligoschœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrunque si frictum cum vino bibatur, ventris fluxus desiccat, & muliebre profluuium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd composita eorum temperies est ex terrena videlicet essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: vt & inferna desiccare possint, & sensim frigidos ad caput vapores submittere, quibus somnolentos efficiant.

Σχῖν☉ sic Græcis, Iuncus verò Latinis vocatur: Arabibus, Dis: Italis, Giunco: Germanis, Bintzen schmelen: Hispanis, Iunco: Gallis, Ionc. *Nomina.*

LICHEN.

CAP. XLVIII.

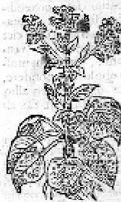

LICHEN, qui saxis est familiaris, aliquibus bryon appellatur, aspergin osis petris adhæret, vt muscus. Is illitus sanguinis profluuia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus oris, & linguæ desfluxiones inhibet.

Lichenis consideratio. LICHEN procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticā vocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat, & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat suppingui, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se pandente, triplici vel quatriplici lacinio intersecto. Prodeūt à radice cauiculi tenues, quibus

capit

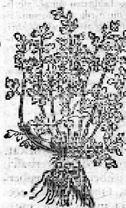
capitula insunt parua, stellarũ effigie. *Lichenis genera ex Pli.* Lichenis Plinius libro XXVI. cap. IIII. duo produntur genera, quæ his verbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, vnde nomimine inuẽto. Nascitur in saxosis, folio vno ab radice lato: caule vno, paruo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantũ adhærens, vt muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinẽ sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoq; regium cũ melle sanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubẽtur, vngi oleo amygdalino, hortensibus abstinere, hæc Plinius. *Pulmonaria depictio, & vires.* Cæterùm est herba Licheni non longè dissimilis, quæ in quercuum, aliarúmq; syluestrium arborum caudicibus nascitur, in opacis præsertim syluis, hæc tamen aridior, & ambitu latior, superiore parte virescẽs, inferiore verò pallescẽs, maculis quibusdam referta, adeò vt formam pulmonis referat: vnde plerisq; PVLMONARIA dicta est.

PVLMONARIA

Vtuntur hac nõnulli magis fortasse nomine quàm ipsis viribus freti, ad tabem, pulmonũ vlcera, & cruẽta sputa. Nec desunt qui laudibus eã efferant ad vulnera sananda, ad pudẽdorum vlcera, & ad vtrunq; muliebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dysentericis exhibent, & bilioso euomentibus. *Pulmonaria alia.* Est & alia herba, quæ etiam Pulmonaria vulgo nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio buglossi, aspero, hirsuto, albis maculis circumsperso. Caulem gerit hæc ineunte verè, in cuius cacumine flores erũpunt purpurei, perinde ac in vulgari cynoglosso. Huic plãtæ rei herbariæ periti non contemnendas vires tribuũt, ad pulmonis vlcera senãda. Qua in re, itẽq; in sanguinis erectione mirabili successu se eã exhibuisse mihi sæpius retulit Iulia à Marostica Teruisiẽsis medicus peritissimus; decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito saccharo: vel succus ex ea expressus serapij modo cum saccharo paratus. Præstant hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo à tabe affectis sumãtur decocta. *Lichenis vires ex Gal.* Lichenis meminit Galenus libro VII. simplicium medicamẽtorum, sic inquiens. Lichen, qui in petris nascitur, est velut muscus quidem sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus videtur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerãtem facultatem habet, vtranq; verò resiccantem. Abstergentem quidem, atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerãtem verò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & grauiter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantiis componitur, aduersum esse inflammationi, nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluuia sistat, vt refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo. *Nomina.* Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichẽ dicitur: Arabibus, Azez alsacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein laber kraut, & Brunen leber kraut: Hispanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.

PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PARONYCHIA exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, maioribus foliis. Illita paronychiis, atq; fauis remedio est.

Paronychia cõsider. PARONYCHIA non modò in saxis gignitur, sed etiam in veterum ædificiorum parietibus, foliis peplo, aut rutæ similibus, aduersa parte pallentibus, paruisq; maculis refertis, phyllitidis vel hemionitidis modo. Hãc aliqui parietũ Rutam, alij Saxifragam appellãt. Copiosissima prouenit hæc in ingenti sylua, quæ in itinere est, quo Goritia discedentes petũt Labacum, Carniolæ vrbem, vbi & in saxis, & siccis arborum truncis frequentissima visitur. *Paronychia vires ex Gal.* Meminit Paronychiæ Galenus lib. VIII. simpl. medic. ita de ea scribens. Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & vt refert Dioscorides, fauos quoq;. Vis eius est tenuium partium, & exiccatoria morsu vacãs: talia enim sint oportet, quæ paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem eiusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, velut & hoc, essentiæ insuper tenuium partium sunt.

Nomina. Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur, Gallis, Percepierre.

CHRYSOCOME. CAP. I.

CHRYSOCOME palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non iniucundo, ex dulci austero. in petrosis, opacisque nascitur. Radix excalfacit, & adstringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite assumitur.

Chrysocomes cōsid. QVI Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ viridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantū in suiipsius vsum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & virescere, & florescere omittamus, donec nobis, aut aliis compertam in communem quoque cognitionem, & vsum prodere contingat. Interim tamen, vt nostrum institutum sequamur, vires eius ex Galeno subiiciam: quas ipse libro VIII. simplicium medicamentorum, iis verbis descripsit. *Vires ex Galeno.* Chrysocome vocatur & chrisites. Radix vincentes acrem simul, & adstringentem qualitates habet: quare neque multi vsus est. Vsui tamen est decocta in melicrato in peripneumoniis, & morbis hepaticis. Sed & menstruæ purgationis prouocandæ vim quandam obtinet. *Nomina.* Χρυσοκόμη sic Græcè, vt etiam Chrysocome Latinè dicitur.

CHRYSOGONVM. CAP. II.

CHRYSOGONVM densè fruticat, quernis foliis, flore coronarij verbasci: radix vt rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque imposita, muris aranei morsibus auxiliatur.

CHRYSOGONVM, nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscūtur, & ipsum perpetuò recensendum esse putauerim: vel nobis in abditissimis naturæ hortis, vbi delitescit, inuestigandum erit. Id siquidem hactenus mihi neq; inuenire, neq; ab aliis compertū videre licuit in Italia. *Nomina.* Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoque Chrysogonum dicunt.

HELICHRYSVM. CAP. III.

HELICHRYSON, quidam chrysanthemon, nonnulli & id amaranton vocant, quo deorum simulacra coronant. Ramulum habet candidum, virentem, rectū, firmum: folia intercedētibus spatiis angusta, abrotono similia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, veluti siccis corymbis dependētibus: radice tenui.

HELICHRYSVM.

Nascitur in asperis, & torrentium alueis. Contra serpentium ictus, coxendicum dolores, vrinæ stillicidia, ruptaque, coma è vino pota opitulatur: ciet menses. Sanguinem concretum ventris ac vesicæ absumit, pota cūm mulso: ieiunis, trium obolorum pondere, sistit destillationes, data in vino albo diluto. Vestibus inseritur, vt eas ab erodentium iniuriis tueatur.

HELICHRYSON copiosè prouenit in Hetruria in pratis gracili solo, incultisq; locis, siticulosis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. *Helichrysi consideratio.* Caule constat recto, æquali, ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: foliis per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem vmbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, veluti myriophylli, vel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent, Proinde commode hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helychrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod nostris Hetruscis vulgò dicitur Fioruelluto. Helichrysum depinxit Fuchsius in suis clarissimis de stirpium historia commentatiis, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. *Fuchsii error.* Qua in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius lib. XXI. cap. XXV. vbi de eo disseruit his verbis, Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemō vocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt. qua de causa deos coronant illo. Quod

dilig

diligētiſſimè obſeruauit Ptolemæus rex Aegypti. Naſcitur in frutetis. Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro VI. ſimplic. medic. ſic inquiens. Amarantũ facultatis eſt incidentis, & extenuãtis. Coma igitur eius menſes cum vino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in ventre, ſed & in veſica: ſed tunc potius cũ mulſo bibenda. Et omnes ſimpliciter fluxiones, pota deſiccat, ſtomacho infeſta. hæc Galenus.

Helichryſi vires ex Galeno.

Cæterùm cùm Helichryſum tam Dioſcoridi, quàm Galeno Amarantũ dicatur, opportuna nobis ſeſe offert occaſio, vt hîc AMARANTI purpurei, quod, vt paulò antè diximus, à noſtris vulgò vocatur Fioruelluto, hiſtoriã, & vires tradamus, præſertim quòd puellis gratiſſimũ ſit hyeme in ſuis texendis corollis, vtpote quod tam recens, quàm ſiccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conſeruet. Hoc itaq; folia profert ocimi m[illegible] caulē craſſum, pinguē, ſubrubentem: florem ſpicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu ſiccatum (vt ſuprà dictũ eſt) aſſeruatur, haudquaquam tamen ſuum deperdit colorem.

Amaranti purpurei mētio, & vires.

AMARANTVS PVRPVREVS.

Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius libro XXI. capite VIII. cùm ſic inquit. Amaranto non dubiè vincimur. Eſt autem ſpica purpurea, verius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirúmque in eo gaudere decerpi, & lætus renaſci. Prouenit auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirúmque poſtquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas ineſt (vt recentiorum quorundam fert opinio) frigida & ſicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas vteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, vel pectore, vas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἑλίχρυσον, & ἡλιόχρυσον, Latinis pariter Helichryſum & Heliochryſum appellatur: Italis, Helichriſo, Gallis, Paſſeuelours.

Nomina.

CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHRYSANTHEMON aut caltha, nõnullis buphthalmos, herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbẽ oculi imitantes, vnde buphthalmi nomẽ traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris vice manduntur. Flores cum cerato triti, ſteatomata diſcutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei vſu, poſt exitum ebibantur.

QVANQVAM non deſunt, qui crediderint Buphthalmũ, & Chryſanthemũ vnam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare videantur, tamen ſi particulares quædã notæ in vtriſq; diligẽter expendãtur, facilè inter has plãtas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quòd cùm optimè ſciret Dioſcorides, diuerſis libris, diuerſiſq; capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod vtiq; minimè feciſſet, ſi compertũ habuiſſet, nullã inter eas intercedere differentiam. Quæ tamẽ hinc cognoſci poteſt, primùm quòd Buphthalmo folia inſint fœniculo ſimilia, quæ planè capillaria cõſtant: Chryſanthemo verò tenera, multifida, minutimq; per ambitũ laciniata. Deinde Chryſanthemi caules in cibis mãdi aliorũ olerũ modo ſcribit Dioſcorides: id quod de Buphthalmo agens ſilẽtio prætertit. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi ſimiles: Chryſanthemo verò luteos, & vehemẽter ſplendentes. Cæterũ de horũ viribus diſſerens, Buphthalmi flores, cũ cerato tritos, tumores, duritiaſq; diſcutere tradidit in vniuerſum, & affirmatiue locutus. Verùm poſtea de Chryſanthemo ſcribens, huius flores, inquit, ſteatomata diſcutere prodũtur, particulariter, & dubiè locutus. Hæc ſanè harum plantarũ manifeſta diſcrimina faciunt, vt credã, quòd aliquis antiquorũ curioſus, nimiſq; ſciolus Buphthalmum, & Cryſanthemũ vnam tantũ referre plantã fortè exiſtimans, omnia in Chryſanthemo adiecerit, & cõfuderit, quæ lib. III. de Buphthalmo memoriæ

Chryſanthemi conſideratio.

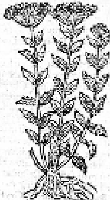
moriæ prodidit Dioscorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab aliis factum esse in præcedentibus ostendimus. Hoc itaq; argumento fretus crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendū. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodū splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaq;, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantū aberrauerint ij, qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentissimum prouenit in Senensi agro prope Montē nigrum oppidum ita appellatū, estur q; ibi à rusticis veluti beta, & brassica. Buphthalmū verò etsi antea à me nō visum in nostris cōmentariis Italica lingua conscriptis confessus essem, ad nos tamen hoc anno verum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus. quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarissimo, & rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulātibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factū est, vt certius ausim affirmare Chrysanthemi historiā auctā, deprauatáq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius medicus doctissimus in suo de plātarū historia cōmētario, Chrysanthemū illud esse ranūculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus esse puto, quam vt à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simpliciū medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum est χρυσάνθεμον: Latinum item Chrysanthemū: Italicum, Chrisanthemo.

Chrysanthemi caput restitutum.

Fuch. error.

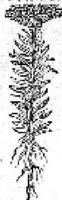
Nomina.

AGERATVM. CAP. LIIII.

AGERATON fruticosa herba est, palmari longitudine assurgēs, simplex, humilis, origano maximè similis: vmbellā gerit, in qua flos bullis aureis emicat, helichryso minor. Nomē ei inditum est, quoniā diutissimè flos in sua coloris specie cōseruetur. Vis decocti feruēs: huius vstæ nidor vrinā cit, & vuluæ duritias emollit.

AGERATVM ALIVD.

NASCITVR Ageratū passim in vniuersa Hetruria, foliis origano proximis: floribus aureis, in vmbella emicātib⁹, helichrysi modo. Hāc herbā Mesues Eupatoriū existimat, vt superius in Eupatorij commētatione abūde diximus. Ea à nostris Senēsibus vulgò appellat̄ herba Giulia. Agerati vires paucis perstrinxit Galen. lib. VII. simplic. medicamen. sic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo resoluit. Quæ herba ἀγήρατον Græcè, Ageratum quoq; Latinè dicitur: Italicè, Herba giulia.

Agerati consideratio.

Nomina.

VERBENACA. CAP. LV.

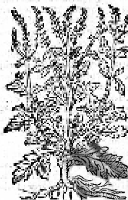
PERISTEREON, siue verbenaca, nascitur in aquosis. Nomen ex eo duxisse videtur, q̄ colūbæ circa hāc perquā libēter versari soleāt. Dodrātis altitudine, & interdū amplius adolescit. Folia è caule prodeūt incisa, & subalbida. ea singulari ramo, radiceq; sola, constare sæpius inuenitur. Folia cū suilla adipe recenti, aut rosaceo imposita, vuluarū dolores finire putātur: ignē sacrū illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraq; ex melle ad cicatricem perducunt.

SACRA HERBA. CAP. LVI.

SACRA HERBA, quæ & peristereon nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiusculos, angulosos: in q̄bus ex interuallis folia querc⁹, sed minora, angustioraq;, eisdē diuisuris in ambitu, colore aliquatenus cæsio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cū radice in vino pota, illitáve aduersus serpētes pollēt. eadē drachmæ pōdere cū thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis dieb⁹, ieiuno ore, cōtra regiū morbū bibūtur: veteres tumores, & inflāmationes mitigāt: sordida vlcera purgāt. Tota in vino decocta, tonsillarū crustas abrūpit: oris nomas gargarizatu cohibet, Aiūt si aqua spargatur

gatur tricliniũ, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potãdum in tertianis febribus tertiũ à terra geniculũ, cũ foliis circũdantibus: quartanis quartum. Sacrã vocãt herbã, quoniã multũ ad amuleta, expiationesq; cõmẽdetur.

VERBENACA.

Verbenacæ consideratio.

VERBENACA Hetruscis vulgò Verminacola, aliis verò Italis Berbena, & Berbenaca dicitur. Huius (vt ex his duobus capitibus elici potest) duo habentur genera, quæ hoc tantùm inter se differunt, quòd alterum caulibus in altum attollatur, rara ex interuallis proferens folia. Alterum verò resupinatis caulibus humi procumbat, & numerosioribus foliis constet. Nec sanè alia inter hæc tum foliorum, tum florum deprehenditur differentia. Hinc fit, vt in suo insigni de stirpium historia commentario Fuchsium virum alioqui eruditissimũ, apertè errasse existimem: quippe qui discriminis causã. Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamẽ in Dioscoride mihi nunquam licuit inuenire, quemadmodum neq; in Plinio, qui vtranq; Verbenacæ speciem libro xxv. cap. ix his verbis descripsit. Nulla tamẽ Romanæ nobilitatis plus habet quã hierabotane, aliqui peristereõ, nostri verbenacam vocant. Hęc est, quã legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac iouis mẽsa verritur, domus purgãtur, lustrãturq;. Genera eius duo sunt: foliosa, quã fœminã putant: mas rarioribus foliis. Ramuli vtriusq; plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quã quercus, angustioraq;, diuisuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur vbiq; in planis aquosis. Quidã non distinguũt, sed vnũ omnino genus faciunt, quoniã vtraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur Galli, & precinũt respõsa. Sed magi vtiq; circa hanc insaniũt. Hac perunctos impetrare quæ velint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; nõ morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita vt ne luna, aut sol cõspiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentũ datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in vmbra separatim, folia, caulẽ, radicẽ. hæc Plinius. Ex quibus verbis, vt arbitror, facilè deprehendi potest error Fuchsij Brũfelsium fortè secuti, quòd in suis de plantatũ historia commentariis primò editis, pro Verbenaca fœmina eam plãtam depinxerit, quæ à Dioscoride, cæterisq; antiquis scriptoribus Erigerõ, siue Senecio nũcupatur, tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in vltima methodo, rectam verbenacã perperã, meo iudicio, alterã sinapi speciem esse contendat.

Fuchsij error.

Verbenacæ vires ex Galeno.

Cæterùm haud nescius Galenus nullum, vel paruũ inter vtrasq; verbenacas discrimen esse, breuiter de earum viribus sub vna tantũ specie disseruit libro VIII. simplicium medicamẽtorum, sic inquiens. Verbenaca ideo peristereon appellata est, quòd in ea peristeræ, hoc est, columbæ versentur. Vim habet adeò desiccantẽ, vt vulnera conglutinet. Et libro secũdo de cõpositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribẽs, sic inquit. Omnium porrò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta, maximè viridis: imò & arida cùm radicibus, & simul cũ serpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas nascẽtis radix. Quin & ipsam per se verbenacã, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis.

Nomina.

Primũ Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν & περιστερεὼν ὀρθὸς vocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum verò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur. Latinis, Verbenaca supina. In vniuersum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis Eisen kraut: Gallis, Veruaine masle.

ASTRAGALVS CAP. LVII.

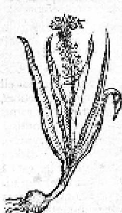

ASTRAGALVS paruus est à terra frutex, foliis, & ramis ciceri similis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, præduras, veluti cornua, inter se implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in ventosis, opacis, & in niualibus. eo Memphis Archadiæ scatet. Aluum sistit radix in vino pota: vrinam mouet: vetustis vlceribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem supprimit. ægrè ꝓpter duritiã tũditur.

Astragali consideratio. ASTRAGALVS frequens nascitur in agro Tridentino, in vallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, prędúris, inter se implicatis, & gustu astringētibus. Astragalus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius siquidē libro XXVI. cap. VIII. Astragalū his notis repręsentauit. Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices villosas, implicatas, rubras, prǽduras. Nascitur in petrosis, apricis, & iisdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ. *Astragali vires ex Galeno.* Meminit Astragali Galenus libr. VI. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Astragalus frutex est exiguus, radices habens adstrictorias: quamobrem etiam in numero est non instrenuè exiccantium. Nam vlcera vetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus est in Pheneo Arcadiæ. *Nomina.* Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino similiter Astragalus: Italico, Astragalo, Gallico, Chiches de montaigne.

HYACINTHVS.

CAP. LVIII.

HYACINTHVS folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procūbentem, florū purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, vt creditur: pueris cum vino albo illita, pubertatem coërcet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota, & vrinam impellit: phalangiorum morsibus auxiliatur. Semē adstringentius est, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum vino potum.

Hyacinthi consideratio. HYACINTHVS in vniuersum in campestribus inter segetes, & in syluis prouenit: foliis, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, viridi, tenui, læuiq;: flores cum violis circa finem Martij, & Aprilis initium: florētem emittit comam, ab ipso caulis medio vsq; ad summū purpureis circundatum floribus, qui maturescentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquā cōtabescāt. Hetruscis nostris Hyacinthi vulgò vocantur Cipolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Cæterū scire conuenit, quòd Hyacinthus hic non est ille, quem ex Aiacis sanguine editum poëtæ fabulantur, in cuius flore ipsius Aiacis nomen primis literis expressum legitur. Siquidem is (vt poëtæ canunt) florē profert rubentem, lilio adsimilem. *Hyacinthi vires ex Gal.* Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libr. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi verò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaq; pueros diutissimè seruare impuberes illita cum vino creditur. Semē leuiter extergit, & adstringit: quamobrē & ipse regio morbo laborātibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. *Nomina.* Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis itē Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertzenbluomen: Hispanis, Mayos flores: Gallis, Vaciet.

PAPAVER ERRATICVM.

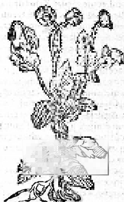
CAP. LIX.

PAPAVER erraticum, quod rhœada vocāt, vere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos syluestris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus: semen rufum: radix longa, subalbida, minoris digiti crassitudi-

ne, gustu amara. Huius capita quinq;, aut sex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis quibus somnus accersendus est. Semina acetabuli mensura ex aqua mulsa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præstandum mellitis placentulis, & dulciariis libis admiscentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes sanant: eorundem fotu, & perfusione somnus allicitur.

PAPAVER SATIVVM.
CAPVT LX.

E SATIVI papaueris genere, quod hortense est, semen in panem densatur, qui sanis in vsu sit: eo etiam ex melle pro sesama vtũtur, thylacitin vocant. Capitulum habet longum, & semen candidũ. Syluestre verò caput habet insidens, demissumque, & nigrum semen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipsum rhœas dicitur, quoniam eius scapo lacteus succus emanat. Tertium magis syluestre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix. quare si capita ipsa, & folia decoquantur in aqua, somnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polẽta triti, & cataplasmatis admisti, ignibus sacris, & inflammationibus prosunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in pastillos, qui siccati ad vsum reconduntur. Capita quoq; per se in aqua coquũtur ad dimidias, iterúmq; adiecto melle, dũ humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamẽtum in tussi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorũ affectu. doloris leuamẽtum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypocistidis succo, & acacia. Papaueris nigri semen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigiliis fronti, temporibusq; illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inspissat, siccátque. *Opium.* Sumptũ erui magnitudine, dolorem finit, cõcoquit, & somnum allicit: tussi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm si copiosius hauriatur, nocet, cum lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum rosaceo perfusum, efficax est: auriũ dolori cum amygdalino, myrrha, & croco instillatur: inflammationibus oculorum cũ torrefacto oui luteo proficit: igni sacro, & vulneribus cũ aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. somnum accersit subditum sedi pro balano. Optimum habetur graue, & densum, gustu amarũ, odoratu soporiferũ, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neq; asperum, neque grumosum, quod inter colandũ non vt cera coëat, & in sole diffundatur: dein admotum lucernis, nõ atra luceat flãma: extinctũ deniq; odoris vim conseruet. Sed opion glaucio, gummi, aut syluestris lactucæ succo adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo succo fictum, exiliter spirat, & asperius spectatur: gummi vitiatum splendescit, & infirmũ est. Nec desunt, qui eò demẽtiæ deuenerint, vt adipem ei admiscerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, vt Erasistratus author est, vsum eius dãnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitiis infundi vetans, quoniã visus aciem hebetaret, & soporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus vsum duntaxat olfactãdi probauit, quoniam ad conciliandum somnum conueniret: alioqui nobis vt noxio interdicit. Quæ cõmentitia esse experimento deprehendũtur: siquidem effectus, virium huiusce medicamenti fidẽ faciunt. Qua

re non alienum fuerit scriptis mãdare, quónam modo is excipiatur succus. Ali qui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentésque in mortario digerunt in pastillos: id meconium vocatur, multùm opio ignauius. Porrò opij faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò post redire, vt concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in vetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne vestibus succus deradatur.

Papaueris erratici consideratio.

SPECTANTVR Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeò numerosa, vt deceptis oculis, campi videantur coccineis velaminibus vestiti. Horum flores non desunt qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem vsum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorũ edocti, ex ipsorum florum recẽtium succo ter, aut quater iterato diluto, serapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis vtuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntq; in cibum caseo, & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (vt ipse scriptũ reliquit lib. IX. cap. XIII. de plantarũ historia) eadẽ sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum vocatum non absimile intubo erratico constat: quare in vsum venit cibariũ. Nascitur in aruis potissimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris vnguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque viridius etiam. purgat inferius. hæc Theophrastus. Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis disserendum est.

Papaueris satiui consideratio.

Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, & hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerũ species ab agricolis seruntur. Verùm illud dũtaxat, mea quidẽ sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in viridariis, & hortis prope ædes seritur. Cætera verò syluestria nominauit, non quòd sponte & per se nascãtur (serũtur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraq; proueniãt tum caule, tum capitibus, tum etiã foliis: quòd præterea nigrum, asperumq; proferant semen: quòd deniq; serantur in campestribus segetũ, & leguminũ modo. Rem autem se ita habere testari videtur Plinius lib. XIX. cap. VIII. cùm sic inquit. Papaueris satiui tria genera. Candidũ, cuius semen tostum in secunda mensa cũ melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur ad fuso ouo inhærens, vbi inferiorẽ crustam apio, githq; cereali sapore cõdiunt. Alterũ genus Papaueris nigrũ, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertiũ genus rhœam vocãt Græci, id nostri erraticũ dicũt. Spõte quidẽ sed in aruis cum hordeo maximè nascitur. hactenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisq; verò nigris scatet vniuersa Insubriũ tellus: sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolũt valles, vbi Papauera hæc copiosè feruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine vescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedũt illi quidem hasce placentas ad saturitatẽ vsque: nec ob id tamen vnquam (quod mirum alicui fortasse videbitur) diuturniore somno capiũtur, neq; veternosi fiunt. Quin nec illi etiã, qui Stiriam, superioremq; Austriã incolũt, in veternũ incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis cõtinuè assumant, oliuarum olei vice. Ea demum experientia fecit, vt intrepide quandoq; ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentissimis febribus ad sitim extinguendã, somnumq; conciliandum etiã largiùs exhibere. Hinc præterea factum est, vt cum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim preceptorũ meorum graues admonitiones incusserant, & ingesserant.

Papaueris succi, siue Opij facultas.

Cæterùm ex incisis Papauerum capitibus opos, siue succus manat, quin in Opium vocatum addensatur, vt scitè docuit Dioscorides. Et quanuis Opium quarto excessu frigidum statuatur, tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri vsus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur, sed etiam acre, adeò vt paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi posse putauerim, calidissimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeã, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere velim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentissimè expenderunt. Sed forte ea acris, amaraq; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscent, vt Dioscorides adnotauit. Illudq; argumento esse potest, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud

illud verum & legitimum è lacryma, quæ ex inciſo papaueris capite exierit, concretum, ſed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum ſucco confectum eſt: idq; meconium vocatum erit, opio longè deterius. Papauerum vires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticũ, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ ſunt præter has ſpecies ſylueſtris papaueris: alterum velut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atque hinc eſt, quòd hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen, quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, viſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratũ edunt. At eius, quod primo loco recenſuimus, cuius florem celeriter decidere poſuimus, validius ſemen refrigerat, ita vt nequaquam eo quis innoxiè ſolo vti poſſit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli admiſcens. Admodum verò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt iis, qui ex melle conficiuntur bellariis, atque placentis, panibúſque. Porrò tertio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt, admodum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omnium eſt medicatiſſimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in foliis, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem vſque, & mortem perducens. quare medici quò probè eo vtantur medicamentis miſcentes, frigiditatis vehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & vltimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et libro II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas obortο, ita de opio differit. Rarò, inquit, cogimur pharmacis ex opio vti, cùm videlicet præ doloris vehemẽtia homo de vita periclitatur. Quanquam & tunc ſolidæ partes ex eius vſu offendantur, adeò vt poſt hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò vt debilem oculum reddiderint, & viſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: velut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad vehementem aurium dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus libro III. eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit. Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis vti vbi nullum aliud mitigatiuum opem tulit. hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè, aut inconſultè ad vſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq; ſit ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro VIII. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, vbi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur vbi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi verò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora viuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum vſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem fragiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum ſic Latinis, μήκων ῥοιὰς Græcis appellatur: Italis, Papauero ſaluatico: Germanis, Klapper roſen: Hiſpanis, Amapollia & Papoulla: Gallis, Coquelourdeis. Papauer verò ſatiuum Latinè dictum, μήκων ἥμερος Græcè vocatur. Arabicè, Thaxthax, ſeu Chaſchas: Italicè, Papauero domeſtico: Germanicè, Magſomen: Hiſpanicè, Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod denique Græci ὀπιὸν, & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali, Opio.

Papauerum vires ex Galen.

Nomina.

PAPAVER CORNICVLATVM.

CAPVT LXI.

PAPAVER ceratites, id eſt, corniculatum, folia habet cãdida, hirſuta, verbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſsimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: ſemine papaueris, puſillo, nigróque: radice per ſumma ceſpitum, nigra, craſſa. naſcitur in maritimis, & aſperis. Radici ea vis ineſt, vt

in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu sanet. prodest his, qui crassa quædam, & araneosa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresque: argema ac nubeculas iumentorum, peruncta abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari existimarunt, falsi quadam foliorum cognatione.

PAPAVER SPVMEVM. CAPVT LXII.

ALIVD Papaueris genus aphrodes, id est, spumeum vocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali: foliis admodum paruis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba est, & spumea tota: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cùm integrè adoleuit, deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, vomitione expurgat. priuatim huiusmodi purgatio, comitialibus prodest.

Papaueris corniculati consideratio.

PAPAVER corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, vbi sæpius ipsum legimus, frequentissimum prouenit: quanquam etiam in aliis Italiæ locis nascitur, sed quod potissimùm in hortis, & viridariis ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Huius meminit Theophrastus libro IX. capite XIIII. de plantarum historia, sic inquiens. Papaueris quoque syluestris genera notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio constans verbasci nigri, sed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per summáque cespitum: fructus inflexi, vt cornicula figurantur. Legitur circa messes. Aluum purgare potest: folium albuginem ouibus aufert. nascitur iuxta mare, saxosis locis. hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe vocatur, fieri è corniculati papaueris succo. Verùm ij (vt Dioscorides est author) procul dubio decipiuntur. Cæterùm Papauer

Papauer spumeum.

spumeum, quod aliqui heracleum vocant, nondum mihi compertum est, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet. Quo fit, vt ipsum quoq; inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, vt quidam faciunt.

Plinij lapsus.

Veruntamen non mihi videtur silentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapsus, in Papaueris spumei mentione libr. XX. capi. XIX. Quippe qui huius papaueris folia speciem passerum auium repræsentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiusdem nominis Græci significatione. στρούθιον enim Græcis non modò passerem auiculam significat, sed & plantam eam, quam Latini radiculam, siue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem auiculis, quas passeres Latini dicunt, Papaueris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptũ reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio constat struthij, hoc est radiculæ, qua linteis candorem conciliant: radice candida, in summa terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea vtuntur in vino mulso. hæc Theophrastus.

Papaueris corniculati vires ex Galeno.

Papaueris corniculati meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, de eius viribus in hunc modum disserens. Papauer corniculatum nominatum quidem est à semine leuem inuersionem habente, veluti & fœnum græcum, vt bouis cornu videatur esse simile. Vocatur porrò à quibusdam paralium, quandoquidem vt plurimùm iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores sordida admodũ, & maligna vlcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, vlceribus iam expurgatis: adeò enim abstergere valent, vt & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc virium robore non sordem duntaxat, sed & crustam vlceribus detrahit. Papauer verò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum vocatur, eo quòd totũ sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.

Nomina.

μήκων κερατῖτις id Græcis vocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbolmagen, Moen, & Beelmagsamen: Hispanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot cornu. Id verò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papauer spumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero spumeo.

HYPECOVM. CAP. LXIII.

HYPECOON, aliqui hypopheon vocant. nascitur in segetibus, aruisque, foliis rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris succo.

Hypecoi consideratio.

HYPECOVM iis facilè sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non grauabuntur. Hoc pro syluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesij vallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, foliis rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirsutis: in quibus sunt flores, qui in luteum pallescunt, etsi prope calycem purpurei spectentur. in horum medio flocculus

HYPECOVM.

erumpit colore aurum æmulans, visu iucundus. Floribus succedũt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus semen clauditur nigrum, asperum, pseudomelanthio proximum. Meminit huius Galenus libro VIII. simplicium medicamẽtorum, his paucis verbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi vim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò vt parum absit à papauere. Quod Græci ὑπήκοον Latini quoque Hypecoum vocant: Itali, Hipecoo.

Hypecoi vires ex Galeno.

Nomina.

HYOSCYAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYOSCYAMVS frutex est caules emittẽs crassos: folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis, ordine prodeũt, tanquam punicorum cytini, scutulis septis seminum plenis, vt papaueris. Tres eius differentiæ. Vna semine nigro, floribus penè purpureis, smilacis foliis, cytinis præduris & spinosis. Alterius semen subflauum vtirionis. flores lutei, folia & siliquæ simpliciores. ambo insaniam gignunt, & soporem: ideo in communi vsu damnantur. Tertium genus, vt quod mitissimum esset, medici recepere: pingue, lanuginosum, molle, candidi floris seminisque, in maritimis ruderibusque. nascens. cuius occasio si non adsit, rursum vsurpari oportet. niger, vt deterrimus, improbatur. Recenti semine, caulibus, foliisque tusis succus in sole exprimitur, & exiccato humore, vsus ad annum vsque prorogatur: nam facilè corruptionem sentit. Extrahitur etiam ex sicco semine separatim in aqua calida tuso, & expresso. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, & magis dolores finit. Cõtusa herba recens, addida trimestri farina, digeritur in pastillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à sicco semine exemptum est, collyriis, quæ doloris sensum auferunt, commodissimè inseri solent. contra acutas, calidásque fluxiones, dolores aurium atque vuluæ mala prosunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum, cæterarúmque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tussi, destillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra mensium abundantiam, & erumpentem aliunde sanguinem, oboli pondere cum papaueris semine, & aqua mulsa bibitur: podagris subuenit: testibus inflatis, mammisq; tumentibus à partu, tritum ex vino illinitur. Aliis quoque cataplasmatis, quæ doloris leuamentum præstant, admisceri solet. Folia omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta vtilissimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum vino terna, quaternáve pota sanant algidas febres, quas epialos vocant. Cocta olerum modo folia, si acetabuli mensura manduntur mediocrem insaniam gignunt. idem efficere tradunt, si collo vlcus sentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

ETSI tria Dioscoridi Hyoscyami tradantur genera, id tamen solùm mihi videre licuit, quod aureum, florem profert, & semen in vasculis subflauum potius, quàm nigrum: nam reliqua, quanquam diligenter inquisiuerim, qui mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Hyoscyami meminit Scribonius Largus, inquiens.

Hyoscyami consi.

inquiens. Alterum, quod Græcis hyoscyamus vocatur, qui biberint, capitis grauitate, & venarum distentione laborant, menteque abalienantur cum quadam verborum altercatione: vnde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quòd viderim in Ananiæ vallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeò desipientes factos, vt parentes, & vicini eos crederent à cacodæmonibus vexatos esse. Hinc est, quod eius regionis incolæ Hyoscyamum vulgari sermone appellant Disturbio, vt quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ semen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo pòst tempore pereunt quemadmodum & pisces. Hyoscyamus videtur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quòd (vt Helianus inquit) huiuc herbæ pastu resoluantur, & conuellantur apri. Sed remedium nouere, aquas enim statim adeunt, & cancros venantur, atque ita protinus saluti restituuntur.

Hyoscyami vires ex Gal. Hyoscyami vires recensuit Galenus libro VIII, simplicium medicamentorum, his verbis. Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flauum est, propinquam facultatem obtinet. Verùm vtrique fugiendi sunt, vt inutiles, & venenosi seu deleterij. Cæterùm cuius semē, ac flos candidus est, ad sanationes vel maximè idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est: eius verò, cui est subflauum, leuiter mali colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, vt ad hyoscyami historiam nostra reuertatur oratio, mihi quidem non videtur prætermittenda suspicio, quæ est, quòd in huius capitis initio, vbi de floribus fit mentio, mendum aliquod subsit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur, quæ siliquis legitimè debentur. Etenim siliquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atq; semen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis suspicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoscyami Dioscoridi acceptum referat, quod hic de floribus scriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conjicere possumus, hunc locum in Dioscoride deprauatum aut mutilatum esse.

Nomina. Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoscyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iusquiamo: Germanis, Bilsomen, & Bilsen: Hispanis, Velenho: Gallis, Iusquiame, & Hanebane.

PSYLLIVM. CAP. LXV.

PSYLLION foliis est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus. sarmentosa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribúsve conuolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, vnde & nomen. in aruis, & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliēdum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitū auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cū rosaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti vmbilico, illitum ex aceto: medetur. Teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, vbi concreuit aqua, illinitur: siquidem vehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorē reprimit. contra ignes sacros efficax est. Fama est, si virens domum importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida vlcera, & quæ cacoēthe vocantur, expurgat. Succus vermiculosis auribus, aut fluxione laborātibus, ex melle prodest.

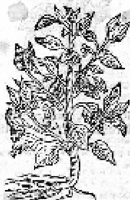
PSYLLIVM.

Psyllij consideratio. PSYLLIVM, quod & Pulicariam herbam nuncupant, vbique ferè prouenit, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendísque calidis defluxionibus, & ad extinguendam sitim, læuigandamque linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus vtūtur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Psyllij vires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ deiectoria vi polleant, vbi hæc ad sensum saltem habet. *Psyllij vires ex Mes.* Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius seminis tria habentur genera, candicans, subflauum, & ad purpuram vergens. Præstantius perfectè maturū, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrariis constat cum viribus, tum sub

tum substantiis: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ, & deleteriæ facultatis. Quæ verò in cortice residet, teste Rufo, infrigidat, humectátque tertio excessu. Infunditur psyllij semen in aqua fontana frigida, agitatúrque rudicula tandiu, quousque aqua lentorem contrahat, percolatúrque deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut syrupo violaceo. hoc enim modo psyllium potu aluum mirificè emollit, & deiicit. Verùm si frixum prius semen rosaceo admistum eodem modo agitetur, tunc sumptum dysentericis remedio est, & cæteris alui fluoribus, præsertímque iis, qui deiectorio medicamento exuperante hausto superueniunt, sed præcipuè acri, quale est scammonium. Cæterùm maximè animaduertendum est, ne Psyllij semen (id quod tamen detestantur recentiorum quidam) tusum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari substantia, ventriculum, & intestina exulcerat: iecur, & sanguinem inflammat, & omnia denique viscera lædit. Integri seminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deiicit: eaque propter ardentissimis febribus, intolerabili siti, inflammatis valde spiritibus, & faucium, & pectoris asperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni sacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodest capite dolentibus fronti impositum, si tamen dolor à causa calida fuerit excitatus. Hæc ex Mesue decerpsimus. Psyllij vires paucis perstrinxit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. *Psyllij vires ex Galeno.* Psyllij semen admodum vtile est, ex secundo refrigerantium ordine: in desiccando verò, & humectando, medium quodammodo est, & symmetrum. *Nomina.* Herba ψύλλιον Græcè, Psyllium item Latinè dicitur: Arabicè, Bazara chathona, seu Bezer cothume: Italicè, Psillio: Germanicè, Psylien kraut: Hispanicè, Zargatona: Gallicè, Herbe à puces.

SOLANVM HORTENSE.

SOLANVM HALICACABVM.

SOLANVM HORTENSE.

CAPVT LXVI.

HORTENSE Solanum frutex est cibis idoneus, exilis, pusillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, viridi, qui post maturitatem nigricat, aut fuluescit. herba innocentis gustus. Natura ei refrigerandi: quare folia vlceribus quæ serpunt, & ignibus sacris, conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitisque dolores, trita & imposita per se sanant: æstuanti stomacho auxiliantur: parotidas cum sale detrita illitu discutiunt. Valet succus eius aduersus ignem sacrum, atque vlcera quæ serpunt, cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma: ad ægilopas cum pane: infantium adustioni, quam syriasi vocant, cum rosaceo perfusus proficit: in collyriis, aquæ vel oui vicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori instillatus prodest. mensium abundantiam sistit in vellere subditus. Succus fuluo gallinarum corralium fimo subactus, & linteo appositus, ægilopiis præsentaneo est remedio.

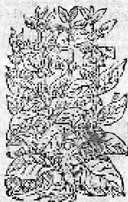
SOLA

SOLANVM HALICACABVM.

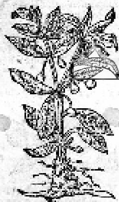
CAPVT LXVII.

EST ET aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut physalida, id est vesicariam vocant, foliis antedicto similibus, verùm latioribus, cuius caules, posteaquàm adoleuerunt, prona terram spectant: folliculis orbiculatis, vesiculis similibus: in quibus semen continet fuluum, rotundum, læue, acinorum vuæ figura: quo coronarij vtuntur, corollis intexentes. Vim, vsúmque hortensis solani habet: verùm cibis nequaquàm expetitur. Regium morbum purgat, semine poto, & vrinam pellit. Ex vtraque herba succus extrahitur, qui siccatus in vmbra reconditur, ad eadem valens.

SOLANVM SOMNIFERVM.

SOLATRVM SOMNIFERVM.

SOLANVM SOMNIFERVM.

CAPVT LXVIII.

SOLANVM somniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, densis, caudicosis, fractu contumacibus. pinguium foliorum, cotoneæque mali similium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, subrubro cortice vestita. nascitur in saxis, non procul à mari. Radicis cortex, in vino drachmæ pondere potus, somnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer vrinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: si quid numero adiiciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio est aqua copiosa mulsa, potui data. Succus pastillis inseritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in vino, si in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis succus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

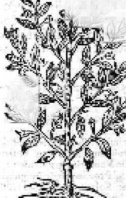
SOLANVM FVRIOSVM.

CAPVT LXIX.

SOLANVM manicon, aliqui persion, alij thryon appellauere. Huic folium erucæ simile, maius aliquantò, satis acantho, quàm pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adolescentes: caput in cacumine oliuæ figura, sed vt platani pilulæ hirsutius, verùm maius, latiusq;: florem nigrum: postquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis constans, similibus hederæ corymbis, vt vuæ mollibus: radice firmatur candida, crassa, caua, cubitali. gignitur in montibus, vento perflatis, & platanetis. Radix drachmæ vnius pondere

pota ex vino, facit species vanas, imaginationesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres vsque dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio est aqua mulsa copiosiùs pota, & vomitione reiecta.

SOLATRVM MAIVS.

Solani generū consideratio.

EQVIDEM Solani generibus, quæ hîc à Dioscoride describuntur, etsi in cōmentariis, quos antea Italico sermone cōscripsi, me duo tantùm genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod alii qui Halicacabum, alij Vesicariam vocant, hoc tamē anno tertium, quod Somniferū appellant, Pisis ad nos misit vir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere videtur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non vidisse fateor. Cæterùm errāt mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum vulgus Solatrū maius nominat, Veneti verò vuulgò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceū, tametsi eius baccæ largiùs sumptæ interficiant, facto inexpugnabili somno, vt quandoq; accidit pueris, qui discriminis ignari eas vuæ vice deuorarūt. Vnde quanuis hæ plantæ viribus conuenire possint, facie tamen inter se maximè distant. Horū sentētiæ adstipulatus est Fuchsius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpiū historia cōmentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarū libro, hanc herbā in Mandragoras reposuit, eamq; Mandragoræ speciē voluit esse, quā Dioscorides Morion vocari tradit, lapsus, ni fallor, de vno in alterū errorē. Mandragora siquidē nomine Morion, folia fert maudragoræ mari similia, dodrātali longitudine, terræ procūbentia, circa radicis summū. Id quod manifestū præbet indicium, hanc perpetuò caule viduā esse, queadmodū cætera mandragoræ genera. nā pediculi, quibus mādragoræ fructus sustinētur, caules dici non possunt. Hinc itaq; fit, vt plantā hanc, quæ vulgò Bella donna vocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putē: cùm hæc folia emittat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis, bicubitalibus, & ligni modò præduris. Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintā speciē, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidē longa experientia comperi, varia ac diuersa Solani reperiuntur genera.

Fuchsij error.

Solani historia ex Theophrasto.

Somnifici, & manici Solani meminit Theophrastus lib. IX. cap. XII. de plantarū historia, sic inquiens. Solanorū genera duo. Alterū somnificū, radice rubra, sanguinis modo, sed candida cùm siccescit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticē radicis tundentes admodum, & in vino meraculo madefaciētes dant, atq; ita dormire faciūt. Nascitur in rupibus, & faucibus, atque sepulchris. Alterū genus insanire facit. id alij Bryoron vocant, alij perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum, atque caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, si vt quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat vis, drachmis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor, si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius, atque pilosius: nec fructui platani absimile constat.

Vesicariæ genus aliud.

Est & aliud Vesicariæ genus, quod hac tempestate scenas, attegias, tuguria, & pergulas inumbrat: quinetiam ædium fenestras topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc foliis oblongis, per ambitum laciniatis: floribus candidis, è quibus vesiculæ prodeunt, in quibus semen includitur album, pisi similitudine, in cuius medio veluti humani cordis effigies visitur, obsignata nigro colore. Nec sine ratione id à natura factum conijci potest, quod fortasse huiusce cordis nota nobis insinuet, hanc stirpē ad cordis affectus maximè præstare. quemadmodū & in Echio herba contra viperarum morsus celeberrima, semen viperinis capitibus simile procreauit.

STRAMONIA.

Stramonia.

Refertur etiāmnū inter Solani genera alia quædā plāta STRAMONIA multis vocata, adeò Solano similis, vt nil aliud, quā ipsum repræsentet, verùm eius folia opium redolēt. Flores, qui suauem lilij odorem spirant, gerit hæc albos, æmulos conuoluuli illius, qui compluribus rei herbariæ imperitis

Ligustrum falsò dicitur. Fructus ei circunquaque spinosus, vmbilicatusq́; colore viridi. Folia solanum quadantenus referunt, maiora tamen. Quo factum est, vt quidam existimauerint, hanc viribus solano non dissimilibus preditam esse. Solani singulis generibus vires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorũ, vbi ita scriptum reliquit.

Solanorũ Vires ex Galeno. Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, vtunturq́; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulāt: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorũ verò non esculentorum vnum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino vuæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas vtuntur. Alterũ autem fruticosum, ὑπνωτικὸν, hoc est, somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικὸν, id est, furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorũ facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ vrinæ idoneũ: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad vesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani verò somnifici cortex radicis, si cum vino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus. Sed & ad cætera quoq; papaueris succo persimilis est: nisi quòd eousque imbecillior est, vt ipse tertij habeatur ordinis refrigerantiũ, cùm hic in quarto sit constitutus. Huius solani semen vrinam ciendi vim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiámve adsciscet. Porrò quod reliquũ est ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibētur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores insaniã. Vna certè innoxiè sumitur: cæterũ nec ipsa vtile quid obtinet. Verũ si foris corpori emplastri modo illinatur, vlcera maligna, & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secũdo ordine iam cópleto, & tertio incipiente: refrigerans verò secundo incipiente.

Nomina. Illud solani genus, quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortense nominatur: Arabibus, Hamebathanaleb, Hameb alchahaich, siue Hanab althaleb: Italis, Solatro hortolano: Germanis, Nacht schadt: Hispanis, Yerua mora: Gallis, Morelle. Quod verò Solanum Græcè ἁλικάκαβος, & φυσαλὶς, Latinè Halicacabus, & Vesicaria appellatur: Arabicè, Kekengi, Alkekengi, siue Kekenegi: Italicè, Halicacabo: Germanicè, Laudēkirsen: Hispanicé, Bexiga de perro: Gallicè, Beguenaudes. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum somniferum dicitur: Italis, Solatro somnifero. Quod denique Græcè στρύχνος μανικὸς,, Latinè Solanum furiosum uocatur: Italicè, Solatro furioso.

DORYCNIVM. CAP. LXX.

DORYCNION Crateuas halicacabon, aut caleam vocat. frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: foliis oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido: siliquis in cacumine, ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, versicoloribus. radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

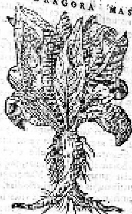
DORYCNIVM, Crateuæ testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, foliis cũformatum etiam colore oliuæ proximis. Verũ mihi hactenus non contigit ipsum inuenire, aut inuentum videre: quanuis in eo quoq; inquirendo multum laboris insumpserim. Cæterũ hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariã, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito: cuius historiam inter Solani genera præcedēti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. *Dorycnij consideratio.*

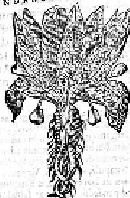
Vires ex Galeno. Dorycnij meminit Galenus lib. VI. simpliciũ medicamentorũ, vbi de eius viribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaueri simile est, & mandragoræ, & iis qui sic refrigerandi vim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius verò sumptum interimit.

Nomina. Id δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoque Latini vocant.

MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

MANDRAGORAM, aliqui antimelum, alij circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina existimatur, thridacias appellatus, angustioribus foliis, ac minoribus quàm lactucæ, virosis ac graueolentibus, in terra sparsis: mála gerit sorbis similia, pallida, odorata, in quibus semen veluti pyrorũ: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternísve, inter se cõuolutis, nigris foris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nõnullis morion vocitatur. huius folia magna, alba, lata,

mala quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinãte, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones ſoporantur: radix alterius ſimilis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recẽtis radicis tuſo, & prælis ſubiecto: qui inſolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Malis quoque ſuccus depromitur, ſed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad vſum ſuſpenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquũt, & defæcatum ius ſeruant, cyathoque vno vtuntur in peruigiliis, & doloribus, & ante ſectiones, vſtioneſque, ne ſentiantur. Succus duobus obolis ex mulſo potus, vt veratrum, per vomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, peſsis quoque emollientibus, admiſcetur: ſemioboli pondere inditus, per ſe menſes, & partus expellit: ſubditus ſedi pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur, quæ ſenis horis cum eo decocta fit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, ſuppurationes, ſtrumas, & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſine exulceratione delent, ſi quinis, ſeniſve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in muriis eoſdem ad vſus. Trita radix ignibus ſacris ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: ſtrumas, atque tubercula cũ aqua diſsipat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hũc modũ. Ternæ minæ in vini dulcis metretam coniiciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, iis qui ſecari, aut amburi debent, vt antè dictum eſt: ſiquidem nullo tunc afficiuntur dolore, ſed veterno quodã preſsi torpeſcunt. Mala ſoporem afferunt olfactu, & etiam ſi mandantur: item expreſſus ex eis ſuccus. nimio tamen odore percuſsi, obmuteſcunt. Semen malorum potum vuluas purgat: appoſitumq; cum ſulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Scarificata, punctiſq; multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vaſe recipitur. Liquamentũ autem ſucco lacteo præſtantius eſt, ſed non vbiq;. vt experientia docet, radices lacteum ſuccum delacrymant. Alium tradunt eſſe mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta ſpecus enatum: foliis albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambiẽtibus: quæ mollis eſt, & candida, paulò maior palmo, pollicéque craſsitudine æquat. Tradũt eam in pane, offa, obſonióve drachmæ

pondere deuoratam, vsum rationis intercipere. obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternisve, ex quo data est horis. Hac medici vtuntur cùm scindendi, vrendive necessitas adest. Antidotum esse volunt radicem, cum manico solano potam.

Mandragora vtriusque consideratio.

MANDRAGORAE vtrunq; genus frequẽs nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulia Gargano monte, vnde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in viridariis spectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetiis vtranq; Mandragoram in hortis & vasis fictilibus satam vidimus. Sed profectò vanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanã effigiem repræsentent, vt ignarũ vulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno vitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiãt effodientes, quòd audita voce periclitentur, pereantq; fossores.

Mandragora humana forma fictitia.

Quippe radices illæ, quæ humanam formã referunt, quas impostores, ac nebulones quidam venales circũferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarũ radicibus. Sculpunt enim in his adhuc virentibus tam virorum, quàm mulierum formas infixis hordei, & milij granis, iis in locis, vbi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe tãdiu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantq; ita vt capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certã fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circunforaneum lue Gallica correptũ nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi cõparabat Mãdragoras. quarum complures mihi demonstrauit, asserens vnam tantùm interdum diuitibus vendidisse quinque & viginti, nonnunquã etiã triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium vtilitati & saluti quantum possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluẽda duximus, vt palàm omnibus fiat, quibus fallaciis ac fraudibus maximo cum detrimento, & vitæ sæpe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui vt antiquorum quoque authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagorã vocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere voluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictã fuisse. quippe quòd in vniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniãt, adeò vt crura hominum modo habere videantur. Quapropter si eo effodiãtur tempore, quo fructum gerunt, qui mali instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appẽsus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, vel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius sententiæ ignari adducti sunt, vt Pythagoræ & Columellę id maximè vitio verterint, vt qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed vt ad fabulam illam redeamus, quę periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere volentibus, iis cane qui effodiat, non ad alligato, ea mihi quidẽ desumpta videtur à Flauo Iosepho: qui etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod vt omnes clarius intelligãt, hic Iosephi verba subiiciam, quæ lib. VII. cap. XXV. de bello Iudaico ita scripta sunt. Vallis, inquit, qua ciuitas à parte septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, vbi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa vesperam verò veluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamq; euellere cupientibus facilis non est, sed tandiu refugit, nec prius manet, quàm si quis vrinam muliebrem, vel menstruũ sanguinem super eam fuderit. Quinetiã tũc siquis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoq; modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circũfodiunt, ita vt minimum ex radice terra sit cõditum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis verò continuò moritur, tanquam eius vice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam operæpretium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, viuis immersa, eosq; necantia, qubus subuentum non fuerit, hæc cito, etiamsi tantummodo admo-

MALA VVLGO MELANZANE.

ueatur

ueatur ægrotãtibus, abigit. hactenus Iosephus, Ex cuius vtiq; verbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, qua postea vanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam.

Hermolai tutela.

Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus prouenien, qui mihi ostenderet in Italia, hactenus reperi neminem. Brasauolus, itemq; Fuchsius Hermolaũ immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd virum hunc in ea sentẽtia fuisse velint, vt putauerit mala illa,

Mala vulgò Melanzane.

quæ Insubribus MELANZANE vulgò vocantur, nostris verò Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius verba abunde testari poterunt, quæ in suis corollariis de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi possit iis, quæ a Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ vulgò Melãzana vocitamus, hoc est, vt ipse puto, mala insana: de quibus nihil veteribus scriptum fuisse iam desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut hercle multa quondam fuere, quæ modò vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice vulgari sunt, passim nascente, vt melones, & cucurbitæ: pari quoq; cultu, foliis propè ficulneis: flore oblongo, specioso, candido. Manditur vulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad verbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Brasauolus, tum Fuchsius hac in re Barbarum insimulauerint.

Malorum insanorũ vires.

Sunt è nostratibus, qui Malis insanis vescantur ad venerem excitandam. Quod forte ideo præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia existunt. Verùm cùm frequẽtius manduntur (vt testis est Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiã pariunt viscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: vnde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaq; fit, vt Auerroem mirari subeat, quòd libro V. collectaneorum, mala insana commendauerit suo quodam modo parata.

Mala aurea.

Iam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum, colore primùm viridi, deinde vbi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam verò rubeum visitur. Ideoq; vulgò appellantur POMI doro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa.

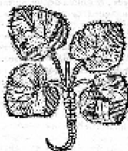
Mandragoræ vires ex Gale.

Mandragoræ vires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his verbis. Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò vt tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & in pomis humiditatis: proinde soporem conciliandi vim ea habent. Radicis cortex, cùm sit valentissimus, non tantũ refrigerat, sed & desiccat, reliquũ quod intus est, imbecillum existit.

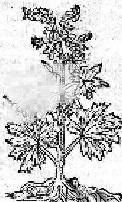
Nomina.

Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis itẽ Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, seu Yabrohach: Italis, Mãdragora: Germanis, Alraun: Hispanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.

ACONITVM PRIMVM.

ACONITVM SECVNDVM.

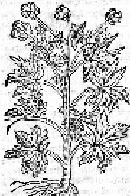
ACONITVM. CAP. LXXII.

ACONITVM, aliqui pardalianches, alij cammorõ, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij theriophonon vocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & subhirsuta: caulem palmo altũ: radix scorpij caudã æmulatur, & alabastri modo

splẽdet. Torpescunt, vt fama est, scorpiones admota radice, stupéntque: qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adiicitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

ACONITVM TERTIVM.

ACONITVM QVARTVM.

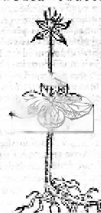
EST ET alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alij lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: vnũ, quo vtuntur venatores: alia duo in vsũ suum vertere medici. è quibus tertium, quod Ponticũ nominatur, plurimũ in Italia, montibus Iustinis exilit, à priore distãs, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuisura, longiora, & multò nigriora: caulẽ filicis pediculo similẽ, nudũ, cubitali altitudine, aut ampliore: semẽ in siliquis oblõgis recõdit: radices in modũ squillæ marinæ cirrorũ nigrescũt. Quibus ad venationẽ luporũ vtũtur: insertæ siqdẽ crudis carnib9, & deuoratæ lupos enecãt.

Aconiti genera, et consideratio. DVO DIOSCORIDI produntur Aconiti genera, quanquam postremum triplici distinguit differentia. Primũ, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum verò, quòd canes, lupósque conficiat, Cynoctonon, Lycoctonónque vocari ait. Hoc (vt diximus) in tria genera distribuit: veruntamen postremum tantùm describens, duorum priorum historiam, & vires silentio præteriit. Quo fit, vt Hermolai, & Marcelli sententiam probandã putẽ: qui non temerè quidẽ suspicantur, in altero capite plura desiderari, quibus & priorum historia, & quonã pacto tum medici, tum venatores iis antiquitus vterentur, palã fieret. *Dioscoridis locus suspectus.* Huius diminutæ lectionis illud non parũ suspicionẽ auget, quòd in tertio genere, quod Ponticũ appellauit, nihil sit ab ipso Dioscoride prętermissum. ex quo quis fortè coniicere potest, in cæteris quoque eum quicquã nõ prætermisisse. Tertiũ hoc genus passim in Italia omnibus ferè montibus nascitur, foliis quæ platanũ quadantenus æmulantur, magis tamẽ per ambitum serratis, albis quibusdã maculis respersis: caule filicis, bicubitali: floribus subluteis, acutis galericulis facie similibus: è quibus siliquæ prodeunt, semẽ cõtinentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus iisdem ferè foliis, & caule, floribus tamẽ melinis, ranũculo nõ dissimilibus, longè tamen maioribus, adeò vt syluestres rosas hic æquet amplitudine. *Gesnerus deceptus.* Quanquã Gesnerus in suo magno libro de animalibus inscripto (in quem is mihi quidẽ videtur vt multa vera doctè, ita non pauca etiã falsa ac vana ineptè cõgessisse) negat inueniri Aconitũ, cuius flores lutei sint, atq; rosas æmulẽtur: vt qui sibi fortasse persuaserit omnia naturæ opera se nouisse & vidisse. Attamẽ in hoc, pace eius dixerim, decipitur: siquidẽ plures extãt montes, qui cũ hoc Aconiti genere scateant, nos hic vera scripsisse, Gesnerũ contrà veritati refragari, posteris omnibus testatũ relinquẽt. Sũt qui hoc Aconitũ ab effectu Lupariã vocẽt: at rura Tridẽtina, in quorũ montibus copiosè prouenit, ipsum passim Vulpariã nominãt, vtpote quod præter lupos, vulpes etiã interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia deniq; animalia, quæ suo exortu tanquã cæca producuntur. Primũ genus thelyphonon appellãtũ, quo venatores pantheras, & pardos interficiũt, sæpius legimus in Tridentinis montibus. Huius generis est & illud, quo vtuntur quidã in Romano, & Neapolitano agro, lupis eo tantũ cædem procurãtes. Radices eius pluries venales vidimus Romæ in Aurelio ponte iuxta molẽ Adriani: quãdoquidẽ non desunt, qui eas expetant, ad mures, canes, & lupos enecandos. Primi generis Aconiti, quod thelyphonũ vocant, meminit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plantarũ historia, vbi ita scribit. Thelyphonũ, quod alij scorpionẽ appellãt, quia radicẽ scorpioni similem habet, admotũ, scorpionẽ occidere tradũt: & eũ reuiuiscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idẽ & oues, & boues, & iumenta, & ad summam omnes quadrupedes eodẽ die, si genitalibus folium, vel radicula imponatur. Proficit potũ contra scorpionũ ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, vt dictum est, scorpion

scorpionis effigie: Nascitur graminis modo, & geniculis constat. loca amat vmbrosa. Quòd si vera sint, quæ de scorpione narrantur, iam & reliqua eiusmodi haudquaquam incredibilia, & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de theliphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. XVI. eiusdem voluminis, sic inquiens. Acognitum nascitur in Creta, atq; Zacyntho: sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio intubaceo, radice tũ specie, tum colore nuci proxima. vim illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ est, non humilis materiæ: herba ea breuis est, & nihil superuacui habens, sed frumento similis semẽ nõ spiceum. Nascitur vbiq;, & non in Aconis solùm, à quibus habet apellationem: is autem vicus est Periandinorum. amat autem loca potissimùm saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neque vllum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec nosse quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactario vti. Hæc ille de secũdo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (vt ipse inquit) in vsum suum vertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòst hæc verba subdit, Aliud quoq; venenum vim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse nanq; radiculam quandam, quæ eodem die possit occidere: folium hanc habere ellebori, notamq; omnibus esse. hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium suspicor, veratri folia tribuerit. nam & Dioscorides nigro veratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Fuchsius in suis claris de stirpium historia commentariis, primi generis Aconitum eam plantam esse censet, quam herbariorũ vulgus HERBAM Paris appellat. Sed is planè, mea sententia, aberrat: siquidem hæc vno tantùm constat caule, rotũdo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis instar patentia, sanguineæ virgæ simillima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis summitatem, sed hæc minima sunt, & longiuscula: in

Fuch. error. Herba Paris

HERBA PARIS.

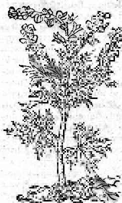

quorũ medio purpureus, vinosusq; extat globulus, acino vuæ similis, in quo semen concluditur album, minutum, copiosumq;, halicacabi modo. Radix, quæ illi subest tenuis, in capillares ferè particulas dissecta, pallescit, nulla scorpionis caudæ effigie, nec alabastri modo aliqua ex parte nitet, vt primum Aconiti genus à Dioscoride repræsentatur: cuius folia (vt etiam Plinius libro XXVII. cap. IIII. est author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri similia sunt, nunquam, quod viderim, in caulis medio suam habent originem, sed statim ab ipsa radice exeunt, hirsuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod sciam, à rei herbariæ scriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino semen colligitur, cui non modò nulla deleteria vis inest, sed etiam contra veneficia præstantissimum est medicamentũ. Noui enim ego quosdam, quorum aliqui morborũ diuturnitate, alij verò veneficiis semistulti facti erãt, hoc tantùm Paridis herbæ semine ad vigesimum vsq; diem in puluerem hausto drachmæ pondere, pristinæ sanitati omnino restitutos esse. Porrò idem Fuchsius in suis paradoxis nil aliud Aconitum esse putat Mauritanis, & præsertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rursus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe quòd reperio Auicennam de vtroq; Aconiti genere scriptitasse, & alterum appellasse strangulatorem adib, alterum verò strangulatorem leopardi, quæ nomina eadem sunt, quæ apud Græcos lycoctonos, & pardalianches: atque eundem prius magna differentia speciatim de Napello egisse cõstat. Præterea NAPELLUS radicem Aconitis longè dissimilem profert: sicuti & folia, quæ potius artemisiã, quàm cyclaminum, & platanũ referunt. Flores idem edit purpureos, qui antea quàm dehiscant, mortui hominis caluariam repræsentant, dehiscentes verò pandunt sese vrticæ mortuæ modo. Caules ei bicubitales, & aliquando maiores: semen paruum, nigrum, corniculis conclusum breuibus. Quæ certè omnia & harum plantarũ discrimen apertè ostendunt, simul & Fuchsij sententiam refellunt. Hinc itaq; colligendũ putauerim, Aconitũ cuiusque generis nullã habere cũ Napello cognationem. Napelli vis in necandis hominibus

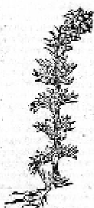
Fuchsij error alius.

Napelli historia, & vires.

NAPELLVS.

NAPELLI GENVS ALTERVM.

adeò immanis, sæuaq; existit, vt nullis ferè antidotis occurri possit, nisi quàm primùm, & statim succurratur, quod tamen Aconitum sumentibus non euenit. Napelli immanitatem vidimus nos Romæ anno à christo nato 1524. mense nouẽbri in Capitolio Clementis VII. Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuisset experiri olei cuiusdam præstãtissimi vires, quod Gregorius carauita Bononiensis chirurgicus tunc præceptor meus cõtra deleteria medicamenta, & venenosorum animalium quorumcunq; morsus parauerat, iussit Pontifex venenũ dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò suorum facinorũ pœnas luerent, laqueo vitam finire, vt in iis olei huius experimentum fieret. Horum alterũ, qui plurimum Napelli sumpserat dulciariis panibus cõmistum, pontificij medici statim oleo inungẽdum prębent, qui post tertium diem sæpius oleo perunctus euasit incolumis: quanquã non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum verò, cui longè minus venenati panis exhibuerant, oleo inungi vetant, vt assumpti veneni effectum, sæuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè cõprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obiit infelix, iis omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna. Cæterùm idem quoq; Fuchsius loco suprà citato Leoniceni testimonio nixus, in Auicennam acerrimè inuehitur: nec sanè eum, vt nostri recentiores, principem, sed tyrannum, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna scripserit (vt ipse inquit) Napellum perniciosum esse venenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitũ delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re nõ possum non admirari Fuchsium, virum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrẽ & antiquũ scriptorem paulò acrius & immodestius egerit. Hominum enim eruditorũ partes esse semper existimaui, etsi ego eas vsquequaq; seruare non potuerim, vt non vanis contentionibus, neq; conuitiis aliorum scripta refellant, sed rationibus, iisq; probatissimis, præsertim cùm eos accusant, qui multis antè seculis è vita decesserunt, nec amplius à calumniis se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius sit authoris lapsus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm vllis iurgiis potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum sectis, quarũ vni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non videtur existimandum, quòd Auicenna vir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè cõmendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in veneno tam sæuo, cui exitiales formidandasq; vires tribuit. Cuius rei firmissimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata in qua nusquam legitur Napellum bibitum albaras delere, sed quòd hoc efficit quædã eius cõfectio in potu sumpta. Verba enim Auicẽnæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicta alberzacili in potu sumpta. Ex quibus verbis plura mihi sese offerunt coniicienda, vt tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta sit, vt non solùm necem non inferre possit, sed ne tantillum quidẽ obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicẽna appellat Napellum Moysi, aliqui verò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli venenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ vim ad albaras, & lepras: aut in eadẽ confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus victitat, à nobis pluries inuentus in Ananiẽsibus mõtibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniã iisdem contra Napelli venenum polleat viribus, quibus & eiusdẽ nominis plãta. Hæc fortassis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm vt quantũ per nos fieri posset, Auicẽna à calũnia vindicaretur. Deinde vt ingenuè dicerem quod de iis omnibus sentio, qui optimos etiam quosq; authores, præsertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisq; magna est habẽda gratia: tantũ abest vt eos odio pecpetuo prosequi debeãt. Verùm cur id faciãt, nõ video, nisi quòd tutũ sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri velint. Cæterùm existimarunt Manardus Ferrariẽsis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicũ Græcis vocatũ inter se nõ differant. Sed quantũ & illi viri grauissimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mẽtione latius ostendemus. Aconitorũ vires tradidit Galenus lib. VI. simpl. medicã. vbi ita scriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatẽ obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herbæ verò radix ad hæc vtilis est. Quod autem Lycoctonon vocatur, similem alteri facultatem habet,

Auicenna defensio.

Aconiti vires ex Galeno.

bet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consueuit. Hactenus Galenus. Meminit Aconiti etiam Plinius lib. XXVII. cap. II. his verbis. Sed antiquorum curam, diligentiamq; quis possit satis venerari, cùm constet Aconitum venenorum omnium ocyssimum esse, & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc quoq; tamé in vsus humanæ salutis vertêre scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est natura, vt hominem occidat, nisi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, quum venenum in visceribus reperit: mirũq; exitialia per se ambo quum sint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo supersit. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu, stupentq; pallétes, & vinci se cõfitentur. Auxiliatur eis Helleborum albũ tactu resoluente, ceditq; Aconitum duobus malis, suo, & omnium. Quòd si quis illa fortè ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorũ munera intelligit. Aconiti primum genus Græcè vocatur ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: Latinè, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs beer, & Dolluurt: Hispanicè, Centelha: Gallicè, Herbe de la tore. Alterùm verò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum, cynoctonum & Lycoctonũ: Itali, Aconito cinocto no: Germani, Vuolffs vurtz: Hispani, Yerua mata louo, & Yerua de balhesteros: Galli, Patelouine.

Appendix.

Conradi Gesneri calumnia retunditur.

CONRADVS Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarissimus medicus suo, quem de raris, & admirandis herbis appellauit libello, de primo Dioscoridis Aconito differens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (vt arbitror) inuidorum potius quorundam suasionibus, quàm sui ipsius genio excitatus eò immodestiæ, iniuriæq; peruenisse demonstrat, quò haudquaquam decere crediderim honestos quosque viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerum, quem hactenus modestissimè de omnibus scripsisse constat, nunc primum longè aliter se gerere, præsertim cùm certò sciat se iam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris non vocabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusque Gesnero euenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cuius authoritas, integritasque tanta iandudum fuit apud ipsum, vt innumeris ferè locis in libris de animalium historia, alijsque voluminibus non solùm illum laudauerit, probauerit, ac etiam obseruauerit, sed illius scriptis, inuentisque pro sui commodo vsus sit, ac multa illi accepta referre possit? Etenim non abest suspicio, quin eius synceritatem vafer quispiam labefactauerit maleuolus, (nam & alios synceros, ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, vt dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse in medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari possit, quum planta, quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo Dioscorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat. Adeò vt à genuino non minus differre videatur, quàm coruus à cygno. Nam vbi hirsuta folia? vbi Cucumeris, aut Cyclamini facies? vbi plura quàm vnum tantùm folium? vbi radix caudæ Scorpionis æmula? vbi (Dij boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimùm mirari subit, quod quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitissimi olitoris, cuius balistæ se telum effecit, contra nos probare sententiam, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quotquot sunt clarissimi nominis authores admittere. Adhæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, vt non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet nimis artificiosa sit radix, & quòd absque vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omninò glabræ artificio editæ longè maiori, vt in Dentaria vocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cuius superius inter symphyta meminimus, videri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quotnam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum sanè esset recensere. Recensebo fortassè aliàs. Quippè nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui suæ reddere non possit. Sunt enim in promptu doctissimi viri, & in plãtarum historia, ac facultate exercitatissimi, qui rerum veritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiant numerum, satius mihi fuerit iis commendari labores nostros, quam à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctissimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licèt magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirat, sed duorum, aut trium eruditorum testimonia, hæc semper in promptu erunt. Viuit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineauit, Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit, Viuit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum iterat. Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præstare possum, & montes viuunt, & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd iam tam morosi sint homines, vt nil aliud extare terris, maribusq; censeant, quàm quod ipsi tantùm viderint. Verùm enimuerò non possum satis explorare Gesneri mentem,

Generi lapsus.

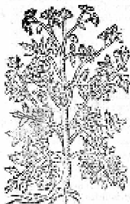
Gesnerus notatur.

Matthioli testimonia aduersus Gesnerum.

tem, quippè qui hæc, & alia nonnulla aduersum me prius scripserit, & nunc primùm nos honestè benigneq; defenderit aduersus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, aliisque nonnullis barbara quadam inuidia sauciatus citra causam omnem, ac rationem temulenti hominis instar, acrius, immodestiúsque, quinetiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur. Sed licet etiam nobis, obsecro, parumper vnà cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati possit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, vbi tantum contumeliis, calumniis, & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono, doctoque viro grauius, molestiúsque contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitissimis hominibus rabidis morsibus carpi, & præter equum impugnari. Id, quod si aut nostro tantùm æuo, aut mihi soli euenire perspectum haberem, dolerem primùm horum temporum nequitiam, indè verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animaduertam, eamque fuisse semper bonorum, doctorúmque virorum conditionem non ignorem, vt inuidorum tela euitare, rabiemque effugere neutiquam possint, facilè æquo animo patior quorundam audaciam, insignémque temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussus ille, quem potius (vt ita dicam) Marassum vocauerim. Quid? Mihi blatero inuidiam parare credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliâ ob causam labores nostros in omnium ferè studiorum manibus florescere, & legi, laudari, fouerique ab omnibus, quàm quòd ij de re herbaria benemeritum me iudicent? quin etiam ob id mihi tantas agant, habeantque gratias, quantas mihi vix meritus esse videor? At qui is, tametsi stultissimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere videtur, quòd corium illud suum tanti faciat, vt Matthioli pelli anteferendum iudicet, quod sibi aliquandò ex vsu fore putat. Seruet ille suum corium diligenter inunctum, & magno existimet pretio. Quippè nisi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumescentia rumpatur medius. At videant candidi: pijque lectores, qua hipocrisi inceperit in nos inuehi Guilandinus, quum primùm inquit. Non is sum, qui cauillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quum tamen nil magis profiteatur: quàm calumniis, maledictis, & imposturis synceritatem, & modestiam nostram impugnare, & id me scripsisse asserat, quod nusquam in nostris legitur commentariis. Sed nescio quomodo turpiora sint vitia, quàm quæ virtutum specie celantur. Porrò si quandoque fortassè nonnullas bonas horas malè consumpsero, vt huic impudentissimo conuiciatori respondeam (id enim hic non expostulat locus, ne huius futilitate, & friuolis ineptiis nostra defœdentur commentaria) rogatos velim studiosos omnes, ne id à me factum putent, vt aliquam mihi exindè laudem requiram, quæ nulla mihi tam diu esse potest, quàm diu cum homine tam impudenti negotium est: qui tanquam lutulentus sus cum quouis volutari cupit, sed si quam ille maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat, cæterique eius simillimi apertè omnes intelligant, plus esse bonis, eruditisque viris se defendendo præsidij, quàm vanis obtrectatoribus in calumniando fraudis.

Melchioris Guilandini explosa temeritas.

CICVTA. CAPVT. LXXIIII.

CICVTA caulem edit geniculatum, vt fœniculi, grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu rami, moxvmbellæ in summo prodeũt: flores quoq; albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale venenum inest, suaque vi refrigeratoria necat. Remedio est vini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem vsus est aridi: commodè miscetur collyriis, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & vlcera quæ serp

serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resoluit. lac puerperarum mammis apposita extinguit: in virginitate mammas coercet, & increscere non patitur. pueris præstat, vt eorum testiculi cibum non sentientes intabescant. Efficacissima vis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia nascenti.

Cicuta consideratio.

Cicvta vulgaris notitiæ est planta, vtpote quæ plerunque prope vrbium, & oppidorum mœnia proueniat, ferulæ adsimilis, odore tamen admodum graui. Maxima vis Cicutæ, vt Plinius refert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia verò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, profundissimo somno, & torpore capiuntur, ita vt non tantùm stupidi, sed planè mortui videãtur. Id quod aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad vsum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atque ingenti spectantium risu. Cicutæ breuiter meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, vbi tantùm omnibus notum esse scribit, quod ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipsa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit videre, vt latius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutæ radices pastinacæ vice decoctas comederant. Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atque etiam Italis Cicuta vocatur: Arabibus, Sucaram: Germanis, Ziger kraut, Schirling, & Vuetterich: Hispanis, Ceguda: Gallis, Ciguë, Cocuë, & Seguë.

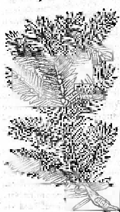
Cicutæ vires ex Galeno.

Nomina.

TAXVS. CAP. LXXV.

Smilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiusdem figura, in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniæ contermina nascens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint easdem homines, alui

TAXVS.

profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præsentis est veneni, vt si qui dormiant sub ea, aut in eius vmbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, vt ab ea caueamus.

Taxi consideratio.

Nascitvr Taxus frequens in Ananiæ vallis montibus, saxosis ac præruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè dissimilis visitur: quanquam hæc illarum proceritatem non nisi rarissime æquet. Baccas fert rubentes, agrifolij modo, dulces, vinosasque: quas quandoque mandentes tum pastores, tum qui in syluis arbores cædunt, statim in febres incidunt, & dysenterici fiunt, sanguine & spiritibus inde admodum inflammatis. Lign materies, quòd rufescat, quàm plurimis intercursantibus venis, incorruptáque sit, lignariis fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præsertim concinnandis mensis, & hastis, telisque conficiendis. Quamobrem Germani huius arboris asseres ad sua construenda hypocausta non exigua sibi cõparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus libro III. capite X. de plantarum historia, sic inquiens. Taxus quoque genere simplex, procera, auctu insignis, similisque abieti, nisi quòd non pariter excelsa, magisque alis sinuata est: folio quoque Abieti similis, sed pinguior, molliórque ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili. propter quod vendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum venundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summáque cespitum. rara hæc circa Idam. At in Macedonia, Arcadiaque vel fructum abunde proferre, rotundum, faba paulò maiorem, colorem rufum, tactúque mollem. Aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suauisque est, atque innoxius. hactenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare videtur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, vt ipse ait, sed noxium, vt supra

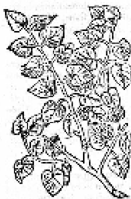
Taxi historia ex Theophra.

Ex Plinio. vt suprà diximus. Taxi Plinius quoque meminit libro XVI. capite X. vbi de ea ita scribit. Abieti, & piceæ similis etiamnum aspectu est Taxus, minus virens, gracilisque, & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, vt si qui dormiant sub ea, cibúmve capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur. hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, vbi de noxiis medicamentis pertractat. quò cùm peruentum fuerit, de iis diffusius nobis disserendum erit.

Taxi vires ex Galen. Taxi vires quàm paucis reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamento. sic inquiens. Smilax, aut taxus arbor est venenosæ facultatis.

Nomina. Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ: Latinum, Taxus: Italicum, Tasso: Germanicum, Eibenbaum: Hispanicum, Texo: Gallicum, Yf.

APOCYNVM. CAP. LXXVI.

APOCYNON, siue cynocrambe, brassica canina, frutex est longis viticulis constans, malè olentibus, lentis, vitiliumq; modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti longitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes, & pantheras enecant, in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

Apocyni consideratio. APOCYNON, quod & Brassicam caninam appellant, etsi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò vt inter alias incompertas stirpes in amplissimo naturæ viridario posteris reliquerim explorandam, hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum vna per omnia Dioscoridis Apocynon repræsentat. Scribit enim vir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens, alteri verò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamen hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius verò breuior. E longiori sata plantam prouenisse ait, quæ non modò humi repit, sed & arbores quantúmuis proceras scandit: è breuiori verò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraque porrò non minus lacte turget, vt scribit, quàm tithymali omne genus: verùm id repenti omnino album inesse: non repenti verò subcroceum. Hinc itaque fit, vt huic viro planè subscribam, & alteram, cui omnes prorsus notæ adamussim adstipulari videntur, Apocynon esse certò credam. Neq; hanc facilè mutabo sententiam, nisi aliam plantam proferri videro, quæ clarioribus notis, quàm hæc, cuius picturam exhibemus, Apocyni faciem exprimat.

Apocyni vires ex Galeno. Apocyni vires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus venenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaque illita admodum digerentis est facultatis.

Nomina. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Brassica canina Latinè dicitur: Italicè, Apocino.

NERIVM, SIVE RHODODENDRVM. CAPVT LXXVII.

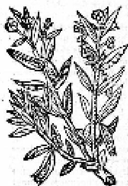
NERION aliqui rhododaphnen, alij rhododendron vocant. frutex est vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala foliis, crassioribúsque: flore in rosam conformato: fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa. nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedū plurimis venena

sunt

ſunt: hominibus verò contra ſerpentium morſus præſidia, è vino pota, eò magis rura addita. Imbecillæ etiam animantes, vt pecus, & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

Nerij conſideratio.

NERIVM.

NERIVM, quòd flores roſarum effigie proferat, laurinisq́; foliis conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro vulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & viſu non iniucunda, præſertim cùm roſeis emicat floribus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum paſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul vidiſſet Nerium ſuis floribus refertũ, ratus eos eſſe veras roſas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, vt parum defuerit, quin eas primo occurſu imprudens deuorarit. Verùm, vt qui in plãtarum hiſtoria, in viribus earum indagandis diligentiſſimus author extitit, non immemor Nerij flores depaſtos aſinis venenum præſentaneum eſſe, ita deceptus labra ſubmouit, demiſſiſque ad terram auribus abiit. *Nerij vires ex Galeno.* Nerij vires deſcripſit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Nerium, vt Rhododaphne notus omnibus eſt frutex, Foris quidem corpori illitus, diſcutiendi vim obtinet. Intrò autem in corpus aſſumptus, pernicioſus, ac venenoſus non tantùm hominibus eſt, ſed pleriſque etiam pecudibus. hæc Galenus. *Conciliatio Dioſcoridis cum Galeno.* Quæ maximè repugnant Dioſcoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra ſerpentium venenoſorum morſus. Niſi dicere velimus, quòd Nerium ſumptum ſecundum Galenum ſit hominibus non demorſis pernicioſum: ſecundum verò Dioſcoridem idem iis remedio ſit, quos ſerpentes momorderint. Idq́; ea ratione fiat, qua & cantharides (vt inquit Auicenna) à cane rabido demorſis medentur, & euphorbium à ſcorpionibus ictis, & alia denique lethalia medicamenta aliis item venenis aduerſantur, vt inferius libro ſexto latius dicetur. Siquidem mihi non videtur veriſimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioſcorides in ſimplicium materia omnium facilè princeps. *Nomina.* Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον ſic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum: Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hiſpanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Roſagine, ſeu, Roſage.

FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVNGORVM differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis venenoſi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adſuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arboréſve, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpãt. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum, concretamq́; pituitam, terráque eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore vitiantur. Sed qui veneno imbuti non ſunt, ſuauem in iuribus gratiam habent: largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant, aut choleram morbum citant. Remedio eſt nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut ferueſactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Corpus aluunt, ſed ægrè diſſoluuntur, cùm magna ex parte integri ipſi cum recrementis alui deiiciantur.

Fungorum genera, et conſideratio.

TAMETSI duo tantùm Fungorum genera hic videatur recenſere Dioſcorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales reſpiciẽs, tamen, vt omnibus palàm eſt, plura ac diuerſa eorum, quæ in cibis expetuntur, diſcrimina notantur.

notantur. Horum inter omnes Italiæ regiones feracissima est Hetruria, vbi illi Fungi cæteros antecellunt, qui vulgò dicuntur Prignoli: ij si quidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque solùm odorem eximium spirant, gustuiq; gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum verò locum apud nostros Hetruscos tenent ij, qui vulgò Porcini, hoc est, suilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo vel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere perniciosi plures, quàm in aliis reperiantur. Cæterùm periculosi ac malefici à peritis, & oculatis viris facilè dignoscuntur, cùm à tetra & cortice purgantur, inciduntur q; decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (vt Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Auicenna libro IIII. fen VI. eos nocentiores esse, qui nigri, vel virides, vel in nigro purpurascentes visuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes viderit, & non cognouerit his notis eorum virus patefieri. Sed accidit plerunque, vt illos potissimùm Fungi interimant, aut saltē in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis, calentibusq; cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, vt ij qui dissecti parantur. Ad hæc non semper officiunt Fũgi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius quàm par sit, ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodũ, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula vsque adeò obstruunt, vt conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissimè fungos mãdunt, nisi allio, & pipere adiectis. Asseruantur Fungi muria, præsertim qui vulgò Porcini dicuntur: nanq; hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, vt ij qui nobis vulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigiole, Vescie di lupo, & cõplura alia, quæ, cùm nihil vel parum ad rem faciant, silentio inuoluẽda duximus. Cæterum Fungi non tãtùm humi proueniũt, sed & in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo vacant (dummodo non sint arbores noxiæ) quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere qui dam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananiensibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore. per ambitum dissecti, in cibis gratissimo, nullo amarore prædití, licet agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hic certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, vt adeò incõsultò, auideq; fungis vescãtur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, vbi eorum frequentissimus est vsus, vt Neapoli inuenti sint lapides, qui defossi, & in cellis vinariis translati, terra aliquantulum operti, & subinde tepida aqua inspersi intra quatriduum fungos non ingratos procreãt. Hos & Romæ, & Neapoli vidimus, vbi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant.

Fungorũ alia genera.

Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychinio fiunt, præsertim cùm aër humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaque lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræsentans, in ellychnij extremitate concrescit, & flammæ lumẽ obumbrat. Neq; enim in hoc subscribam Cornario, viro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentariis, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, cẽset fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (vt ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidẽ apud veteres nusquã me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Nanq; Virgilius libro primo Georgicorum, vbi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertissimè testatur, iis carminibus.

Fungi lucernarũ.

Cornarij opinio explosa.

Tũ cornix plena pluuiã vocat improba voce:
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pẽsa puellæ
Nesciuere hyemẽ, testa cùm ardẽte viderent
Scintilare oleũ, & putres cõcrescere fungos.

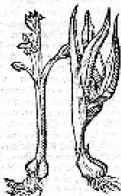
Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce verbis. Nam (vt inquit Plinius) cùm aër humidus esse cœperit, fauilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aëris crassitate in lucernis residet, & quasdam velut fungorũ imitatur imagines. hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoque adstipulatur libro XVIII. cap. vltimo, cùm ita scribit. Pallidi nanq; ignes, murmurantesq;, tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. iij. de morbis vulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoque in palpebris, quandoq; in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno lib. 1. de locis affectis adnascẽtiæ capitis, vbi hoc fracto, meninx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus μύκητας, id est fungos, vocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ij qui in lucernis concrescunt. Fungorum vires memoriæ prodidit Gale

Fungi corporis affectus.

Fungorũ vires ex Galeno.

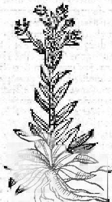
Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fungus frigida, humidáque admodum planta est, quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantémve facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita differit. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis vulgò vtuntur, sed adparant variè & condiunt, vt alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum videlicet, prauúsque est succi, si quis ipsis largius vtatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos verò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) vsum largiorem, os ventriculi pressum, ac grauatum, coarctatúmque fuit, difficilémque habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudorémque frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis iis quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano, ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis insper sam: post quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidúmque admodum ac crassum erant mutati. Μυκῆτες qui Græcis, Fungi Latinis appellatur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: *Nomina.* Germanis, Pfifferling, & reysken: Hispanis, Hongos, Cogomelos, & Cylherquas: Gallis, Champignon, & Potyron, & Moucerons.

COLCHICVM.

COLCHICVM.

EPHEMERVM.

COLCHICVM.

CAPVT LXXIX.

COLCHICON, aliqui ephemeron, sunt qui agrestem bulbum vocant. Autumni exitu florem edit croci, candicantem: ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum semen: radicem foris è nigra rufescentem, quæ delibrata, candida, & mollis spectatur, lacteo succo madet, atque gustatu dulcis inuenitur: bulbus eius mediam habet rimam, fissurámque, qua flos erumpit. plurimum in Messenia, & Colchis enascitur. Ea comesa, fungorum more, strangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum saporis voluptate imperitos allicit. Remedio sunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaq; cùm adfuerit, non aliud desideratur auxiliũ.

EPHEMERVM.

CAPVT LXXX.

EPHEMERON, aliqui syluestrem irin appellant. Folia habet lilij, sed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: semen molle: radicem vnam, digitali crassitudine, longam, adstringentem, odoratam. nascitur in syluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua

præcipua, si decocto colluantur. Folia in vino cocta, discutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Colchici, & Ephemeri consideratio.

Ephemeri duo genera constituisse videtur Dioscorides. vnum, quod Colchicon, & agrestem bulbum: alterum, quod Irin syluestrem cognominant. Quod primo loco describitur, vsque adeò perniciosum affirmant, vt vno die sumptum interficiat: vnde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud se depinxisse tradit Dioscorides, ne ab aliquo imprudéter bulbi vice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum saporis voluptate imperitos alliciat.

Mauritanorum & sequacium error.

Verùm cùm hoc diuinum Dioscoridis institutum non animaduerterint, vel fortè neglexerint Mauritani, & eos secuti medici superioris nostræ ætatis, non modò seipsos, & sequaces miserè deceperunt, sed & cæteris omnibus errandi ansam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, si eius notę diligentissimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræsentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem vulgò officinæ Mauritanos secutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum detestandus sit error is, & abolenda praua, ac perniciosa hæc cōsuetudo, quantúmve discriminis, & incommodi nostris corporibus hinc immineat, æstimabunt ij, qui rectè diligentérque ea perpenderint, quæ non solùm Dioscorides, & Galenus, sed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero posteritatis memoriæ prodiderunt: quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etsi hac tempestate ab hoc manifestè præstari non constet experimento in his, qui ipsum in medicamentis assumunt, id tamen non alia de causa fieri putauerim, quàm quòd fortasse in Italia, vt in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ sumitur quantitas, exigua sit, neq; ad perdendum sufficiens. Sed non propterea dubitandum est, quin hoc sumentibus grauia & periculosa incommoda inferre valeat.

Serapionis lapsus.

Erroris occasionem dedisse videtur Serapio, vtpote qui confusè vno tantùm capite de vtroque Ephemero, & de Hermodactylo scripserit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inscripto, immemor, vel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus est, eas plantas inter se maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifestam facit Paulus Aegineta, qui li. VII. de Ephemeris, & de Hermodactylo separatim tanquam de diuersis disseruit: & primùm de Hermodactylo, sic inquiens. Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum vim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cùm humores defluunt, exhibetur. verùm stomacho nimis quàm aduersatur. Mox paulò inferius, sex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita scribit. Ephemeron non venenum illud, sed quod Iris syluatica nominatur, mistæ potestatis est, & repellentis, & discutientis per halitum, hactenus Paulus. Ex quibus sanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem, sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cæteri Mauritani, qui post ipsum libros conscripserunt, atque etiam ex nostris plerique, qui superiore ætate claruerunt, vt cæci cæcos sequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & posteros hucusque in hunc pessimum & detestandum vsum pertraxerunt. Iam itaque resipiscant tum medici, tum seplasiarij, qui Colchicum suis medicamentis, & catapotiis inserunt, & ipsum iam non secus ac scopulum euitent, vtpote quod, omnium probatissimorum authorum testimonio, mortiferum sit medicamentum.

Hermodactyli coniectura.

Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ scriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis vllis eius tradiderit historiam. Veruntamen, si ex vocabuli etymo conijcere licet, nil aliud significare videtur Hermodactylus, quàm digitum Hermi, aut Hermetis. Vnde factum est, vt aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quámque vulgò Christi palmam appellant, ad Hermodactylum accedere posset, quòd bulbacea sit, quemadmodum & Colchicum, quódque sumpta non modò vomitiones, sed & aluum cieat, vt testis est Nicolus Florentinus, qui hac radice pluribus factis vomitionibus, Biliosum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita esse certò asserere ausim, sed vt rei herbariæ studiosis res hæc melius æstimanda proponeretur. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepsico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexādrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse: his nanque alterius generis radix est, quæ vim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam.

Fuchsius deceptus.

Fuchsius medicus ætatis nostræ celebris, in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atque is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex iis nimirum verbis Fuchsius sibi persuasisse videtur hermodactylum communis vsus eūdem esse cum Pauli hermodactylo, cùm tamen

tamen omnibus ferè constet, illũ non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidẽ dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit, nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam vsurpent radicem ab ea, quã hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopoliis vsurpari vidimus. Cæterùm Ephemerũ, quod sylvestrẽ Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, vbi indigenis vocatur vulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè, nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaq; fit, vt in hoc Fuchsius, vir alioqui doctissimus, apertè errasse deprehendatur, qui plantam vulgò Lilium conuallium vocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autẽ angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, vt digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, vt eius gratia ab omnibus maximè expetatur: id quod nunquã silentio præteriisset Dioscorides in re herbaria grauissimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore versari, sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium vocatum Ephemerũ esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamẽ emissis foliis, nisi appetẽte vere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodũ in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, vel saltem, quòd indictum id omiserit. Porrò in communem illam hallucinationẽ antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullã faciant differentiã inter Colchicum, & Hermodactylum, idq; apertè asserunt. Quorũ etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, vt cum maximo humanæ vitæ detrimento colchicum catapotiis immisceant. Quare caueant meo consilio seplasiarij, neq; facilè fidant iis, quos magis decet libros sacros, quã medicos euoluere, vt animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm colchici floribus, vt audio, vtũtur Turcæ, cùm inebriari volũt: eos enim vino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, vt in ecstasin abeat. Vtriusque Ephemeri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleteriũ, quod & Colchicon vocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu colchicum, digiti potissimùm crassitudine: est autẽ adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificatur verò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum vigori congruunt. Oportet autem ea in vino decocta, priusquam pus moueas, illinere. Planta, quæ Græcis κολχικὸν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis vocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz, & Vuild saffranbluon: Gallis, Mort au chien, & chiennee. Quam verò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Itali, Ephemero. At quæ recẽtioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugẽ, vel Surengiam, ita tamẽ vt hanc cum colchico apertè confundãt.

Fuchsij erratum. *Monachorum hallucinatio.* *Ephemeri vires ex Galeno.* *Nomina.*

HELXINE. CAP. LXXXI.

HELXINE nascitur in parietinis, sepibus, & maceriis. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos veluti semina aspera, adhærentia vestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturã habent. qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationésque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & vlceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponitúrque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tussim emendat instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus vtiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

Helxines consideratio. HELXINEN, quæ hîc à Dioscoride describitur, officinarum vulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorũ parietibus nascatur. Alij, quod detergendis vitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notissima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius libro XXI. cap. XVI. inter aculeata retulit, & depinxit his verbis. Helxine rara visu est, neque in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Hujus vertex summus lacrymam continet, iucundi saporis, acanthicen mastichen appellatam. hæc Plinius. Helxines vires tradidit Galenus libro VI. simpliciũ medicamentorum, sic inquiens. *Helxines vires ex Galeno.* Helxinen aliqui perdicium nominant. alij parthenium, alij sideritin, sunt qui heracleam appellitent. Cæterùm vis ei inest abstergendi, & leuiter cõstringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrẽ phlegmonas omnes in initio, & augmento sanat vsque ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoque eius cum rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt verò etiam ex medicis quidam, qui iis, qui diutina tussi vexantur, illã exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet & in vasis vitreis. *Nomina.* Herba. quæ Græcis ἑλξίνη & περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac vulgo, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tag vnd nacht: Hispanis, yerua del muro: Gallis, Paritoire, vel, Parietaire.

ALSINE. CAP. LXXXII.

ALSINEN, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota vocant, quoniam musculorũ aures folia imitantur. Lucis, opacisq; gaudet, vnde alsine dicta est. Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & foliis minoribus, nec hirsuta. cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adstringendiq; obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

Alsines consideratio. ALSINE ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetruscis Centone, aliis verò Pauarina, aliis Pizza gallina, aliis Centouice vulgò appellatur. Et quanuis Dioscorides vnam tantùm Alsinem repræsentauerit, plura tamen eius reperiuntur genera. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionem. Sed nos, vt eo in loco latius diximus, hanc suam veram ac germanam sedem esse censemus. Alsines meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ita de eius viribus scribens. *Vires ex Galeno.* Alsine, aut Myos ota similem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantẽ: est enim essentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adstrictionem refrigerat. Quocirca ad feruẽtes phlegmonas, & mediocria erysipelata competit. *Nomina.* Hec ἀλσίνη Græcè, vt etiã Alsine Latinè dicitur: Italicè, Centone, & Pauarina: Germanicè, Heuener dorm, & Vogelkraut: Gallicè Mourõ.

LENS PALVSTRIS.

LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

LENS palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

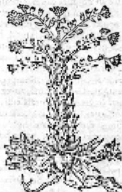
Lentis palustris consideratio. PALVSTRIS lens, quam officinæ, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quam vt pluribus describi mereatur. Ea plerunque stagnantibus aquis innatat, iisq; præsertim, quæ vrbes, & oppida cingunt. *Facultas ex Galen.* Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Galenus libro VIII.

simplic

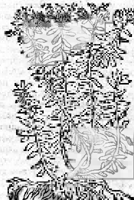
simplicium medicamentorum, vbi sic inquit, Lenticula palustris humidæ, frigidęq; temperaturæ est, vtrinq; ex secūdo quodāmodo ordine.

Nomina. Quæ Lens palustris Latinis, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis vocatur: Arabibus, Tahaleb, seu Thaleb: Italis, Lente dei paludi: Germanis, Vuasser linsen: Hispanis, Lenteya deliagoa: Gallis, Lentille de marais.

SEDVM MAIVS.

SEDVM MINVS.

SEDVM MAIVS. CA. LXXXIIII.

SEMPERVIVVM magnum ideo nominatur, quoniā perpetuò folia vireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, crassitudine pollicari, virētes, characiæ tithymali modo insecti: folia pinguia, carnosa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ similia, alia in terram conuexa, alia in capite stantia inuicem, ita vt ambitu effigiē imitentur oculi. nascitur in montibus, & testaceis: supra domicilia etiam feritur. Eius vis refrigerare, & adstringere. Medētur igni sacro, nomis, vlceribus quæ serpūt, oculorum inflammationibus, ambustis igni, podagris per se, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polēta, aut rosaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorū ictus, dysenteriam, aluiq; profluuia: teretes tineas potus in vino excutit: subditus in vellere, mulierum abundantiam sistit. Succus oculorum lippitudinibus, sanguinis vitio conceptis, inungitur.

SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEMPERVIVVM paruum in petris, parietinis, & maceriis, necnon scrobibus opacis nascitur, caulibus ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis: caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidósque flores, & tenues gerente. Folia eisdē cū priore viribus prædita sunt.

SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TERTIVM videtur semperuiui genus, quam aliqui andrachnem agriam, aut telephion vocauerūt, Romani illecebram, pusillis, crassioribusque foliis, hirsutis, portulacæ proximis, nascitur in saxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum auxungia strumas discutit.

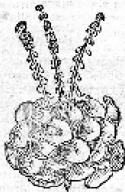

Sedi genera, & cōsideratio. EX TRIBVS Sedi, siue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioscoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota sunt. Vtrunque officinæ Semperuiuū appellant, addita maioris, & minoris differentia. quanuis non desint,

qui minus Vermicularem, Crassulamq; herbam vocent. Minoris duo visuntur genera. Alterum, cuius Dioscorides meminit, foliis crassioribus, longioribus, rarioribusq; facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis similibus, vnde quibusdam vulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresque: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, seu subcandidi, vmbellæ diuulsæ modo. Alterum foliis breuioribus, angustioribus, copiosioribusq;: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam existimant. At tertium, quod mihi iandiu incompertum extitit, cùm vsqueadeò excalfaciat, vt carnem exulceret impositum, à cæteris longè facultatibus dissidet. Huius varia in Dioscoridis codicibus legitur historia: cæterùm nos Aldinum exemplar secuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina censentur. Nec desunt qui crediderint, tertium hoc Dioscoridi esse spurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Pisis hoc anno tertium Sedi genus, gustu sanè acerrimo, adeò vt linguam exulceret, ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus. qui illi plantæ hæc verba subiecerat, quæ hic referam eius humanitate fretus. Visitur, inquit, in viridario Illustrissimi Ducis Florentiæ quoddam tenuissimi Sedi genus, gustu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ædificiorum parietibus, & saxorum rimis pronenire conspexi. Hoc, meo iudicio, tertium est Sedum. Sed cùm Dioscoridis verba hoc loco obscura sanè, & intellectu, difficilia habeantur, iandiu vnà cũ aliis plerisq;, qui hac simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, vt tertiũ Sedum consequi possem, cui folia inessent hirsuta, & facie pertulacæ similia. Cæterùm cùm postea attentius, diligentiúsque Dioscoridis verba perpenderem, sic Latinè sonare videntur. Est & tertium sedi genus, quod portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam Dioscoridis mentem explicat, tertiũ hoc sedum facilè mihi sese obtulit cognoscẽdum, vt omnibus quoque idipsum euenire haudquaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα densa, nõ hirsuta exposuerint, interpretatique fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiusce tertij sedi folia, portulacæ foliis comparata, iis densiora, crassioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè sententiæ non possum non adstipulari. quippe quæ doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me grauis testis. Semperuiui mentionem fecit Theophrastus libr. XVII. cap. VIIII. de plantarum historia, sic inquiens. Semperuiuo datum à natura est, quòd humidum, viridéque semper durare valeat. Folio carnoso, læui, atque oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, necnon & in tegulis, cùm terræ confluuiũ quodam arenaceum factum est. hæc Theophrastus. Sedi vires descripsit Galenus libr. VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Aizoon vtrunque, tum maius, tum minus, desiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius vehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterùm nõ mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata, & herperas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. *Sedi vires ex Galeno*

Nomina. Semperuiuum siue Sedum maius quod Latini vocant, Græci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiabalalen, seu Hai alhalez: Itali, Sempreuiuo maggiore: Germani, Grosz hausz vurtz: Hispani, Sempreuiua, & yerua puntera: Galli, Ioubarbe. Quod verò Græci ἀείζωον μικρὸν, Latini Semperuiuum, siue Sedum minus dicunt: Itali Sempreuiuo minore: Germani, Klein hausz vurtz: Galli, Ioubarbe petite. Quod deniq; Græci ἀείζωον εἶδος τρίτον, Latinis Semperuiui siue Sedi genus tertium appellatur: Arabibus Alsebrã, Handrachabara, & Tilafon: Italis, Sempreuiuo terzo.

VMBILICVS VENERIS.

Cotyledon, siue vmbilicus Veneris, folio est in acetabuli formam tornato, ineuidenter cõcauo, breui in medio cauliculo, in quo semẽ inest: radice oliuæ modo rotũda. Succus cũ vino circumlitus, instillatúsve cõtecta genitalia nudat: inflammationibus, sacris ignibus, strumis, pernionibus, illitu auxiliatur: stomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comesa, calculos frangunt, vrinam cient: hydropicis ex melie dantur. Herba vtuntur ad amatoria.

VMBILICVS VENERIS ALTER.

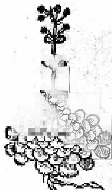
CAPVT LXXXVIII.

Est et alterũ vmbilici Veneris genus, cymbalion aliqui vocant, pinguibus

bus foliis, latioribus, ligularum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, vt in maiore semperuiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

VMBILICVS VENERIS ALTER.

Vmbilici Veneris vtriusque consideratio.

VMBILICVS Veneris, quē primo generi assignant, frequēs nascitur in vniuersa ferè Hetruria, saxis, & vetustis ædificiorū parietibus. Huius folia, quòd fictilium operculis similia sint, vulgò Senenses appellāt Copertoiuole. Alterū verò eius genus à quibusdam Cymbalion vocatum, vidimus primùm in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellētissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantā in pluribus montibus saxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notę, quæ alteri vmbilico Veneris tribuuntur. Cæterū apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue vmbilici Veneris loco, herbam quandam in parietinis, & maceriis nascentem vsurpant, quæ ex iis eminet, & comæ modo dependet, caule tenui, foliis hederaceis, per ambitum mucronis instar laciniatis. Hanc fortè, quòd Cymbalaria vulgò vocetur, putant à cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo verum Veneris vmbilicum esse. Sed euidentius errant, quàm vt ostendi debeat. Fuchsius quoque, cuius viri alioqui erudidi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expressit, pro vtroque vmbilico Veneris eas nimirū plantas depinxerit, quæ nonnullis vulgò Fabariæ, & Fabæ crassæ appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commentario pro telephio ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, vt dicam quod sentio, mihi planè reprobanda videntur. Quemadmodum & tertia eiusdem de eadem re sententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius Acetabulum alterū, siue alterum vmbilici Veneris genus, esse Fabariā, quam vulgus & seplasiæ Crassulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno versetur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris vmbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, vt in maiore semperuiuo: cauliculum verò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Siquidem hæc foliis constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum semperuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmū, radicibus deniq; nititur pluribus, asphodeli proximis. Vmbilici Veneris meminit Galenus libro VII. simplic. medica. sic inquiens. Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ, subfrigidæ, & cuiusdā obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: vnde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaque phlegmonas erysipelatodes, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum vtile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & vrinam mouere. Κοτυληδὼν sic Græcè, Latinè verò Acetabulum, & Vmbilicus veneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hispanicè, Scudetes: Gallicè, Escudes. Quæ verò κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Vmbilicus Veneris & Acetabulū alterū Latinis appellatur.

Officinarum error.

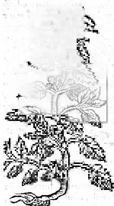
Fuchsij hallucinatio.

Vmbilici Veneris vires ex Galeno.

Nomina.

VRTICA. CAP. LXXXIX.

VRTICA PRIMA.

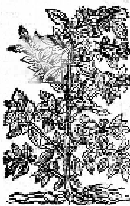
DVO VRTICAE genera. Altera syluestrior, asperior: latioribus, nigrioribusq; foliis: semine lini, sed minore. Altera non æquè aspera, minuto semine: Folia vtriusq; illita, canis morsibus addito sale, medētur: gangrænas, carcinomata sordida vlcera, & quæ cacoëthe vocantur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, suppurationésque sanant: lienosis cum cerato

rato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciunt eadē detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes vuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo venerem ſtimulat, & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum ptiſana, vitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

VRTITA SECVNDA.

VRTICA TERTIA.

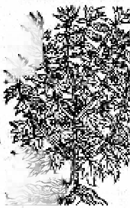
Vrtica cōſideratio.

VRTICA adeò vulgaris notitiæ eſt, vt non modò interdiù, ſed etiā noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè cognoſcatur. Proinde operæpretiū non eſt, vt hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi Dioſcoridi duo tantū Vrticę aſſignentur genera, tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quā aliqui ſylueſtrē appellant, cæteris acrior, & mordacior, foliis paruis, hirſutioribusq; caulibus. omnibus & hæc nota.

Vrticæ vires ex Gal.

Vrticæ vires memoriæ prodidit Galenus libro VI. ſimplic. medicam. vbi ſic inquit. Vrtica, & huius herbæ tum ſemē, tum folia (nam hæc potiſſimū in vſum veniunt) digerentis ſunt facultatis, adeò vt & phymata, & parotidas ſanēt. Sed & quiddam flatuoſum obtinēt, quo & venerem extimulant, & maximè vbi cum muſto ſemen bibitur. Porrò quòd non vehementer calfaciat, ſed admodū tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorū, viſcoſorumq; humorū ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit pruriant. Cæterùm flatuoſum eius, cuius particeps eſſe dicta eſt, dum concoquitur, naſcitur: non enim actu flatuoſa eſt, ſed poteſtate. Ventrem autem modicè ſubducit, duntaxat abſtergendo, ac veluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationē poſtulāt, ea conuenienter ſanat. nimirū cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, vt iam mordicet. Et lib. II. de alimentorū facultatibus, idē de vrtica ita ſcribit. Vrtica, herbarum agreſtium vna etiam hæc eſt, tenuium partium vim obtinens.

CARDIACA.

Iure itaque nemo ipſa, vt alimento vtitur, niſi maxima prematur fame. Vtilis autem eſt vt obſonium ac medicamentū, quod aluum deiicit. hactenus de vrtica Galenus.

Cardiaca hiſtoria, et vires.

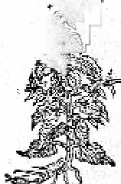
Sed quoniam herba illa, quā hodie herbarij CARDIACAM nominant, nunc ob cognationē, quam cum Vrtica habere videtur, mihi in mentem venit, ideo non alienum puto, quòd hic de ea quoq; aliquid diſſeramus. Hæc itaque vrticæ proxima eſt, tametſi foliis, quæ prope terrā prodeunt, rotundioribus con-

ſtet.

flet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis est quadrangulus, in quo bina vbique folia paribus interuallis exeũt, oblonga, vrticæ similia, sed per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, vrticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, nõ dissimiles profert, minores tamẽ: qui verticillato ambitu mar rubij modo caulem circundant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, aliis pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit vbique iuxta semitas, circa sepes, & post vrbiũ mœnia. Gustu vsqueadeò amarescit, vt facilè existimari possit ad secundum excalfacientiũ ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, vt recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, vnde etiam apud vulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac resolutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: vrinam cit, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis mensura ex vino hausta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur.

Nomina. Vrtica sic Latinis dicta, ἀκαλύφη Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraith latum, & Angiara: Italis, Ortica: Germanis, Nessel, Hispanis, Ortiga: Gallis, Ortie.

GALIOPSIS. CAP. XC.

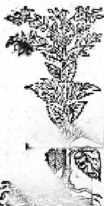
GALIOPSIS, frutex in totum caulem, & folia habet vrticæ, læuiora, & quæ graue odorem trita reddat: flore purpureo, tenui, nascitur circa sepes, ædificiorũ areas, ac semitas vbique. Folia, caules, semen, succusq́; duritias, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & eius decocto fouere, ad putrescẽtia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

Galiopsis consideratio. GALIOPSIN eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ vbique ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: vnde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc foliis, & caule constat vrticæ similibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq́;. *Opinio quorundã reprobata.* Hinc itaque fit, vt ij, mea quidem sententia, in errore versentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam vulgarem, quæ officinis, & herbariorum vulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Castrangula dicitur: hoc fortasse argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ similitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, vt arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat vrticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita sentiantur. Adde quòd huic radix subsit magna, alba, vndique strumosa, vnde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, vt non videatur verisimile, quòd eius faciem non depictam reliquisset Dioscorides, quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin. Huc etiam illud accedat, quòd illa vt plurimùm in scrobium marginibus, in riguis, & vliginosis locis nascitur, non autem (vt Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis. *Fuch. erratum.* In hac sententia fuisse inuenio Fuchsium, virum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentat, hanc sibi nomen asciuisse existimat. Id quod mihi planè non videtur esse rationi consentaneum, quòd non fit ex more Græcorum, veterũ præsertim, apud quos nulla verborum inopia fuit, vt ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: galeam enim Græcum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, vt in hoc neque Fuchsio, neque aliis adstipulari possim, quorũ potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo. *Vrtica lactea.* Est præterea alia planta Vrticæ fœtidæ nõ absimilis, quę à lacteis maculis singula folia in longũ procurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus vulgò cognominatur, quã rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod vocabulum Græcis lac significat, Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset, nam quòd statim post Galiopsin Galion descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli vicem expleat, videtur innuisse, inter vtrumque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaque legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. XXII. cap. XIIII. eam Lamium appellari *Lamium Plinij.* prodidisset, laudibusq́; extulisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cũ vniuersa planta, addita mica salis, ad contusa, incussaq́;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras, & vulnera. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidã diximus, esse Galiopsin: alteram verò Plinij Lamium. Sed si sustinere velimus hanc secundam esse veram Galiopsin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouisse

Galiopsin, neque id fortasse temerè diceretur, quòd in multis aliis Plinius euidenter errasse deprehendatur. Cæterùm quamuis ex rationibus superius adductis perspicuum, ni fallor, factum sit, SCROPHVLARIAM nō esse Galiopsin, ea tamen viribus pollet non contemnendis, nanque eius radix strumas, & hæmorrhoidas sanat. In quem vsum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatóque fictili in vliginoso loco reponitur, vbi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatū asseruatur, quo prædicti morbi vtilissimè illinuntur.

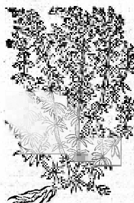
Scrophularia vires.

SCROPHVLARIA.

lanta, quæ Græcè γαλίοψις, Latinè item Galio-, Vrtica labeo, & Vrtica fœtida nominatur: cè, Ortica fetida: Hispanicè, Ortigamuerta.

GALION. CAP. XCI.

GALION nomen ex eo traxit, quod in contrahēdo lacte, coaguli vicem impleat: ramulum, foliumq́ue habet aparinæ simillimum, rectū: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosū, odoratū. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum vsquedum albescat, & sic lassitudines reficit. Radix venerem concitat. Nascitur in palustribus.

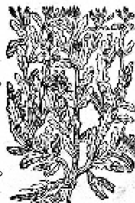
Galij consideratio.

GALIVM vbique copiosè nascitur prope sepes, & secus vias, foliis aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota est vis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non minus apud eos huius herbæ inualuisset vsus, quàm cinaræ apud Hetruscos: qui eius flore, vt dulcior suauiorq́; caseus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galio vires reddidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galium inde adeò nomen sortitum est suum, quòd lac coaguler. Adsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuiis competere videtur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei. Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum Galium: Italicum, Galio: Germanicum, Vnser frauuen, Vuegstro: Hispanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.

Galij vires ex Galeno.

Nomina.

SENECIO. CAP. CXII.

SENECIO cauliculo est cubitali, subrubro: foliis cōtinuis, per extremitates erucæ modo diuisis, sed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter dissecti vanescūt in pappos. Nomē verò sibi vendicauit, quoniam flores capillorū ritu canescant, radice superuacua. Nascitur maximè in maceriis, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum vini modico, vel per sese, testium & sedis inflāmationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis vulneribus, tum iis quæ nerui acceperunt. Illi per se cum aceto pappi, idem munus præstant: verùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

Senecionis consideratio.

SENECIO, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, aliis verò Spelliccioſa vocatur. Planta est vulgaris notitiæ.

Cauli

Cauliculis exit (vt Dioscorides inquit) subrubentibus: foliis laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui dehiscentes in pappos abeunt. Nascitur passim, adeò vt etiam super vrbium mœnia, & in parietinis proueniat. *Brunfelsij error.* Hanc herbam Otho Brūfelsius esse verbenacam supinam magno & aperto errore existimauit. *Senecionis facul. ex Gal.* Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referēs his verbis. Erigeron, siue Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem. *Nomina.* Herba hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutz vurtz: Hispanis, Bon varon: Galllis, Senesson.

THALICTRVM. CAP. XCIII.

THALICTRON folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ crassitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducūt. Nascitur maximè in campestribus.

Thalictri consideratio. THALICTRON, si Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo misceet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adstipulantibus. Hæc (vt ipse scribit) inuenitur vbique, sæpe in campestribus, & maceriis. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam videre, idcirco Ruellij sententiam non ausim probare, neque etiam refellere. *Vires ex Galeno.* Thalictron Thalietron nominat Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum disserit. Thalietrum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ. Vis ei inest exiccatoria citra morsum: itaque vlcera inueterata ad cicatricē perducit. *Nomina.* Quod Græci θαλίκτρον, Latini item Thalictrum, & Thalietrum appellant.

MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

MARINVS muscus nascitur in scopulis, testaceisque haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi vis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

Musci marini consi. Corallina. NON possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantā, quam officinæ Corallinam appellant. Hanc circunforanei in puluerem cōtritam in plateis venditant ad puerorum vermes necandos, mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadem expellit, magna sæpe cum astantium admi ratione, quòd quandoque

MVSCVS MARINVS

visus sit puer, qui ex assumpta huius pulueris drachma centum vermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc esse Muscum marinū, quod certò sciam, eam ab iis reperiri, qui corallia expiscantur, coralliis, sicuti etiam scopulis, & piscium testis inhærentem, eo sanè modo, quo arboreus muscus arboribus ipsis innascitur. Is vtique cæteris præfertur, qui coralliis adnascitur, vnde ei nomen. Probatur secundo loco, qui saxis adhæret, colore rubicundo: cinereus verò improbatur. Sed marinum muscum hac pollere facultate non nouere veteres: quandoquidem nusquam apud ipsos legerim marino musco interaneorum vermes necari. Musci marini historiam (longè tamen ab ea diuersam, quam paucis perstrinxit Dioscorides) prosecutus est Plinius libro XXVII. cap. VIII. his verbis. Bryon marina herba sine dubitatione lactucæ foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maximè, testisq; terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit. hæc Plinius. Ex quibus nimirum verbis liquidò cōstat ipsum errasse in historia Musci Marini, quòd hunc perperàm fecerit foliis lactucæ similem. *Musci marini vires ex Gal.* Cæterùm Musci marini meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Muscus marinus compositus est ex terrena, & aquea essentia, vtraq; frigida. Siquidē & gustum adstringit, & calidis quibusuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat. *Nomina.* Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muscus marinus vocatur: Tahaleb, siue Thabel Arabibus, quibus tamen muscus is cum lente palustri, confunditur: Italis ac officinis, Gorallina: Germanis, Meermiesz, seu Mermoesz: Hispanis, Malhorquiana yerua: Gallis, Coralline.

FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

EPHVCI marini generibus, quoddam latum, & alterum sublongius, & rubens: tertium candidum, nascens in Creta, floridum valde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim

O 5 habent

habent refrigeratoriam, non podagræ modò sed etiam inflammationibus, in cataplasmatis efficaciter vtilem: verùm iis vti humidis conuenit, priusquàm exarescant. Nicander puniceum aduersus serpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres suum colorem mentiri, cùm tamen sit radicula eiusdem nominis, qua sese fucant.

Fuci marini histo. ex Plin. De fvco marino locutus est Plinius lib. xiii. cap. xxiii. vbi ita scriptum reliquit. Nascuntur in mari frutices, arboresq́; minores in nostro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus est syluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem est frutex. Et lib. xxvi. cap. x. Tria inquit, Phyci thalassij, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta sint, quid de iis dicam non habeo, Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus si alga non est, in eius saltem genere recenseri possit & denatnam Theodorus in Theophrasto non aliFucum marinum interpretatur, quàm algæ nine. Adde quòd & Plinius aliis in locis Fum marinū algam maris aliquādo vocauit, vt iam adnotauit Marcellus. Sed nō ob hoc existimauerim, Fucum marinum eam vulgarē esse algam, in qua Veneti vasa vitrea recondunt, ne inter vehendū collidātur, & cōfringātur. Quòd præterea Fucus marinus alga esse possit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ species est, quæ & Vlua dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluuiatilisq́; sit: illa verò tantùm in mari proueniat. Quod discrimē illo vulgari versiculo indicatur.

Alga venit pelago, sed nascitur vlua palude.

Vnde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, vatemq́; virúmque,
Informi limo, glaucaq́; exponit in vlua.

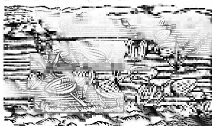
Et libro secundo eiusdem.

Limosoq́; lacu per noctem obscurus in vlua
Delitui.

Fuci marini vires ex Gal. Fuci marini mentionē fecit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, his verbis. Phycos humens etiamnum, & vires ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. *Nomina.* Nominatur Græcis φῦκος θαλάσσιος: Latinis, Phucus seu Fucus marinus: Italis, Phuco marino.

POTAMOGETON. CAP. XCVI.

Potamogeton, folium betæ simile, hirsutum, paululum superemines extra aquam. Refrigerat, & inspissat: pruriginibus vtile, & contra veterū vlcerum nomas. Nomen ex eo inditū est, quòd palustribus, & aquosis enascatur.

Potamogetonis consideratio. Potamogeton lacubus, & paludibus innasci amat, vbi foliis betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos sæpe vidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibusdam in Ananiēsium agro, quam ibi vnà cùm nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. *Vires ex Gal.* Potamogeton, vt testatur Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, adstringit, & refrigerat similiter polygono, sed essentia eius crassior, quàm polygonon est. *Nomina.* Huic herbæ nomen Græcum ποταμογείτων, Latinum similiter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seehalden, kraut, & Sam kraut.

STRATIOTES. CAP. XCVII.

Stratiotes in aquis nascens, iisdem supernatat, & sine radice viuit: vnde cognomētum traxit. Herba semperuiuo similis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: sanguinem, qui defluit à renibus, pota sistūt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumescere non sinunt: ignibus sacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

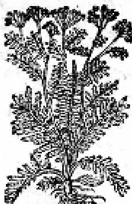
Non est profectò quòd miremur, si Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, vt lib. xxiiii. cap. xviii. Plinius testatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nihil nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. *Nomina.* Vocatur Græcis στρατιώτης ἔνυδρος: Latinis, Stratiotes aquaticus.

STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

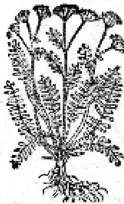
Stratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: foliis auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, dissectóque foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, atque scabritia, breuiora paulò: densiore vmbella, & pleniore. Surculos in cacumine

cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi, flores paruos, & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij vsus ad vlcera vetera, recentiáque, profluentem sanguinem, & fistulas.

MILLEFOLIVM MAIVS.

MILLEFOLIVM MINVS.

Stratiota millefolia consideratio.

STRATIOTES in hunc vsque diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notissima, in incultis proueniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab vna radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore vmbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his vtique notis palàm est, communis vsus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hîc agitur, non autem, vt Brasauolus existimat, Myriophyllum infrà à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, vnica nixus radice: foliis plurimis, læuibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertissimè ostendunt, Brasauolum hac in re hallucinatum esse. Millefolij genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Saluatino monte prope sacellum diuæ Mariæ virginis, eo tantùm saxoso tractu, quo ad Sontiũ fluuium descenditur. Id quoniam aliud præstat magnitudine, vt eius effigies, quam hîc damus, apertè ostendit, ideo nobis iure liceat ipsum nominare Millefolium, malus. Stratioten hunc, & superiorem perstrinxit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi de vtriusque viribus ita disserit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate est: terrestris verò non nihil habet adstrictionis: proinde sanè, & vulnera glutinare potest, & vlceribus esse vtilis. Sunt qui eo & ad sanguinis eruptiones vtantur, & ad fistulas. Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis, Stratiote millefoglio: Germanis, Garben: Hispanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille fueille, Cumin, vel, Anet sauuage.

Stratiota Vires ex Galeno.

Nomina.

VERBASCVM PRIMVM.

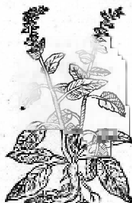

VERBASCVM. CAP. XCIX.

VERBASCVM differentias summas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas, & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia sunt brassicæ, pilosiora multò, & latiora, candida: caulis albus, cubitalis, aut amplior, subhirsutus: flores albi, aut ex luteo pallescentes: semen nigrum: radix longa, gustu acerba, crassitudine digiti. nascitur in campestribus. Verbascum, qui mas appellatur, oblongius, albis foliis, & an-

gustioribus

VERBASCVM SECVNDVM.

VERBASCVM TERTIVM.

VERBASCVM SYLVESTRE.

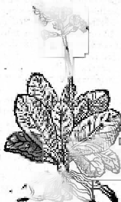
VERBASCVM LYCHNITIS.

PRIMVLA VERIS.

PRIMVLA VERIS ALTERA.

guſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore, latioréque conſtaret folio. Syluestre folia fert ſaluiæ: altas virgas, & lignoſas, & circa eas ramulos, quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab aliis autem thryallis, foliis ternis, aut quaternis, vel paulò pluribus, hirſutis, craſsis, pinguibusq;: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſsi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abiiciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis vlceribus ex vino, & melle, cum aceto autẽ vulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Syluestris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Aiunt in foliis eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

Verbaſci genera, et conſideratio.

PRIMA Verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verùm ſylueſtre, quod foliis ſaluiæ ſimilibus, aureisq; floribus prouenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patauij in nobiliſſimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorũ commodum illuſtriſſimus Venetorum Senatus conſtrui curauit. Quin nec fortaſſe Lychnitim, cuius etiam figuram hic damus, nouere multi. Reliqua verò, qui mihi demonſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminem. Et quanuis ſint,

Ruellij, et Fuchſij opinio reprobata.

qui putent, vt Ruellio, Fuchſio, & recentiorum aliis placet, eas vulgaris notitiæ plantas, quæ quibuſdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ veris, Germanis claues ſancti Petri, nonnullis verò herbæ paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis, rotundisq; foliis, humiles proſiliunt, eorum tamen ſentẽtiæ, licet eruditorum virorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis iis folia non inſunt hirſuta, nec etiam rotunda, ſed alteri læuia, alteri verò criſpa, lactucæ, aut dipſaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nuſquam, quod ſciam, meminit Dioſcorides, neq; è veteribus alius, qui Verbaſci genera recenſeat. Id quod in herba paralyſi, meo quidem iudicio, ſilentio inuoluẽdum non fuerat, cùm hæc omnium prima ſuis aureis floribus emicet, verę; nouum pronunciet: vnde illi officinæ nomen impoſuerunt. His recentiores vim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & veſicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; oſſibus vtilem eſſe tradunt. Quo item ex floribus expreſſo vtuntur mulieres ad erugandam faciem, eiusq; maculas detergendas. Sed ad legitima Verbaſci genera redeamus.

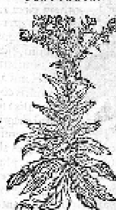
Verbaſci Vires quædam.

Hæc omnia in vniuerſum, vt plurimis factis periculis conſtat, omnibus ferè ſedis morbis mirificè ſubueniunt: adſtringunt enim, & exiccãt. Quamobrem ſeminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis reſina, procidentem ſedem ſuffitu cohibet, & teneſmum præcipuè dyſentericis tollit. Verbaſci fœminæ folia inter lapides contuſa, ſi equi claudicantis ex clauorum noxa vngui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiuſdem ſuccus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico vino hauſtus, in ipſa acceſſionis hora (vt Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis vicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum aſperis verrucis illitus, eas facilè delet, etſi læuibus nihil proficiat. Eſt & herba

[illegible] blattariæ, et Vires.

ſimilis Verbaſco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur lib. xxv. cap. IX. vbi eam iis verbis depingit. Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoq; Romæ Blattariam vocant. hæc Plinius. Eundem verò effectum Dioſcorides illi Verbaſci generi aſſignauit, quod floribus aureis deſcripſit. Quæ certè res facit, vt credam, quòd non aberrarent ij, qui ſibi animum inducerent, blattariam Plinij, & verbaſcum illud Dioſcoridis, cui flores inſunt aurei, vnam & eandem plantam eſſe. Porrò Blattaria paſſim ferè naſcitur: foliis oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulẽ folliculi exoriuntur parui, lini inſtar, duriores tamen, ac læuiores,

BLATTARIA.

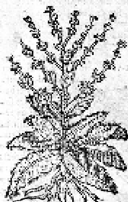
læuiores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea gustu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abstergere possit. Verbasci genera, & vires memoriæ tradidit Galenus lib. VIII. simpl. medic. vbi ita scribit. Verbascum, quoddam foliis album est, quoddam verò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatũ, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaq; duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi vim habent: sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: qua etiam capillos rufant.

Verbasci genera, et vires ex Galeno.

Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè vim possident. Quæ planta Græcè φλόμος, Verbascum Latinè dicitur: Italis, Verbasco, & vulgò Tasso barbasso: Germanis, Vulkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon.

Nomina.

AETHIOPIS. CAP. C.

AETHIOPIS folia habet verbasco similia, perquàm hirsuta, densáque, in orbem circa radicem imam redacta: cauléque quadrãgulum, †scabrum, similem apiastro, aut arctio, multis cõcauum alis: semẽ erui magnitudine, geminum, in vno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas, plenas, glutinosas gustu: quæ siccæ nigrescunt, duranturque, vt cornua possint videri. Plurima nascitur in Ida monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur puruletis excreationibus, ischiadicis, pleuriticis, arteriæ scabritiis, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis vicem præbet.

TAMETSI iampridem existimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm nasci, quòd eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides, & Plinius, hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata est Patauio ab erudito iuuene medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quã, nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, vt eius pictura, quam hic damus, pulchrè demonstrat. Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. VII. vbi non plures de hac herba vires tradit, quàm quæ Dioscoridi acceptæ referri possunt, cùm ita scribat. Aethiopis similia verbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reiicientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit. Vt Græcis hæc plãta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Ethiopide.

Aethiopidis consid.

Aethiopidis vires ex Pau.

Nomina.

† Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus legitur παχὺν, hoc est, crassum. Quam vocem interpres Plinium fortè, vt solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.

ARCTION. CAP. CI.

ARCTION, aliqui potius Arcturon vocant, similis est verbasco foliis, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulciq;. Decocta cum semine radix in vino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, perniónésque fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è vino.

CREDIDIT Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus vias, & in scrobium marginibus nascitur, quamq; officinarum vulgus Lappam minorẽ appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neq; audiendus est. Siquidem, vt diligenter notas expẽdentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio verbasci, eoq; hirsutiore non visitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentissimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac vidi, quæ Arctium legitimè referat. Huius meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi de eo ita scriptum reliquit. Arction illud, quod verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccatis,

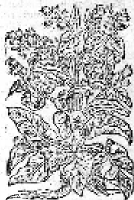
Arctij consideratio. Ruellij error.

Arctij vires ex Galeno.

extergentisque, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen eius cocta cum vino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt.

Nomina. Quòd ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

PERSONATA. CAP. CII.

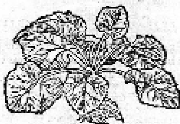

PERSONATA folia habet cucurbitæ, maiora tamen, hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquã & interdum vidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ vnius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à contorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia vtiliter antiquis vlceribus illinuntur.

Personata consideratio. PERSONATAM. Plinio libro XXV. capite IX. teste, quidam Arcion vocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij verbis planum fit, Personatam eam nimirum plantam repræsentare, quam officinæ vulgò Lappam maiorem vocant, quòd huic folia insint herbarum omnium maxima, longèque cucurbitina excedentia: quódque hęc lappas grandiores ferat. Huius altera habetur species, quæ quidem foliis cucurbitas magis æmulatur, iis tamen maioribus, in riguis, & scrobium marginibus proueniens, caule interdum vidua, non tamen perpetuò, quoniam veris initio & caulem, & flores profert, licet iis subinde confestim exuatur. Ex huius foliis nostrates rustici pileos sibi conficiunt, quibus à solis radiis se tuentur, dum Sirio ardente segetem vel metunt, vel triturant. Huius item meminit Plinius loco citato, vbi eam non quidem Personatam, sed Persolatam appellat, sic scribens. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci verò Arcion vocant. Folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioráque, & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius de Persolata. Ex

Plinij tutela. cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hic secundum Personatæ genus descripsisse. Quo fit, vt maximè redarguendum putem Leonicenum, vtpote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi vnum Personatæ genus reperiri. Fuchsius, & recentiorum nonnulli non dubitant, quin hoc Personatæ genus sit Petasites. *Fuchs. error.* Sed omnes, pace eruditorum dixerim, in errore versantur, vt proxima commentatione liquebit. Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm vt eius error explodi debeat, vt etiam *Brasauoli hallucinatio.*

PERSONATA ALTERA.

ij diiudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter versati fuerint. *Personata altera ex Galeno.* De Personata sub alterius Arctij nomine disseruit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Alterum verò Arctium, quod Prosopida vocant, cuiúsque folia cucurbitæ simillima sunt, nisi quatenus tum maiora, tum duriora, discutit simul & desiccat, sed & adstringit mediocriter. Quamobrem folia eius veteribus vlceribus mederi possunt. *Nomina.* Quæ planta Græcis ἄρκτιον, Latinis Personata vocatur: Italis, Lappola maggiore: Germanis, Groß kletten: Hispanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Glouteron, & Bardane.

PETASITES. CAP. CIII.

PETASITES pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & vlcera quæ cacoëthe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis consideratio. QVANQVAM scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia, non tamen video, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem is Persolatam, de qua superiori capite disseruimus, pro Petasite sumpsisse videtur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus, dependet, cui folium huius Persolatæ, *Ruellij, et Fuchsij opinio.* vel

vel Arctij generis minimè respondere deprehenditur, hinc fit, vt horum alioqui doctissimorum virorum sententiam improbandam esse existimem. Nobis hactenus veram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset. Petasiti vires paucis reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoëthe vocantur, & phagedænica vlcera, ea vtuntur. Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πιτασίτης nominatur.

Vires ex Galeno.

Nomina.

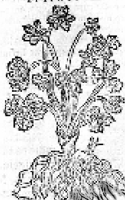
EPIPACTIS. CAP. CIIII.

EPIPACTIS ab aliis elleborine, parua herba, exiguis foliis. Iocineris vitiis vtilis, & contra venena pota.

Epipactidis consideratio.

EPIPACTIDA adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac ceteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserunt, vt difficilè admodum sit decernere, quænam planta sit hæc

EPIPACTIS.

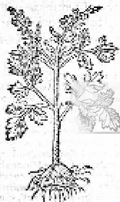
in Italia, vbi fortasse ea non prouenit. Nam, vt Plinius libro XIII. capite XX. commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verùm Enimuero si Epipacti Elleborine ex eo dicta est, quòd cum Elleboro nigro similitudinem habeat, eam equidem crediderim nasci in Goritiensi agro. Quandoquidem inibi frequẽs quædam parua herba reperitur, cuius hic figuram damus, quæ foliis, floribus, & radicibus elleborum nigrum repræsentat. Epipactidis inter simplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus, Sed Paulus idẽ, quod Dioscorides, de eius viribus tradidit. Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.

Nomina.

FVMARIA.

FVMARIA ALTERA.

FVMARIA. CAP. CV.

FVMARIA fruticosa herbula est, prætenera, coriandro similis, foliis candidioribus, vndique numerosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationémque: vnde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam vrinam trahit.

FVMARIA, herba vulgaris admodum notitiæ, officinis passim vocatur Fumus terræ. Fumariæ verò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint viribus, nec eis quidem contemnendis, vt Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera libro XXV. capite XIII. vbi ita scriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis, & sepibus.

Fumariæ consideratio.

Fumariæ genera ex Plinio.

pibus, ramis tenuissimis, sparsisq́; flore purpureo, viridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia est Capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationémque, ceu fumus, vnde nomen accepit. eadem euulsas palpebras renasci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera sit Capnos, quæ etiam ab Aëtio describitur, superius libro tertio de Aristolochia, & Pistolòchia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere scire desiderant. Hic satis nobis sit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inscriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem frustrà repetere videamur. Porrò in nothis, & Dioscoridi adscriptis simplicium nomenclaturis reperio Capnon quibusdam Corydalion appellari. Vnde factum est, vt in suspicionem, venerim, an de Capno intellexerit Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, vbi de galerita scribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, sic inquiens. Adieci hæc sermoni, quòd vellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos vtilitatem, velimq; qui ipsum non norunt, iis bene monstratum. Nam & ipsa Corydalis appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter sit notatum. hactenus Galenus. Sed iam ad Fumariæ vires redeamus, quas primùm ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraque recensetur medicamenta, quibus deiectoria vis inest. verùm nimia huius herbæ copia facit, vt eius quoque auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit, sed & viscera roborat, contrahitq; distentos eorũ villos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, vt haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit valentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut vuis passis. Præstat quæ virentior, foliis extensis, non sanè crispis, & quæ violaceo sit flore. Colligi debet verno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in vniuersum temperamẽto frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deiicit, bilem trahit, & adustos humores. Eius vis non modò ad hepar, sed & ad venas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibúsque incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est: lichenas, & alia cutis vitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex viscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria ventriculum, iecur, & cætera interna viscera, biliosásque finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex vasorum obstructione excitantur. Fumariæ meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit his verbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem vrinam biliosam multam prouocat, sanatq; iecinoris obstructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, velut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea vti solebat ad stomachum roborandum, vnáque ventrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cùm vti volebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare volens stomachum, vino nimirũ diluto. Herba, quæ Græcis καπνὸς Latinis quoq; Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scehiterig, siue Saheteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre.

Fumaria vires ex Mesue.

Fumaria vires ex Galeno.

Nomina.

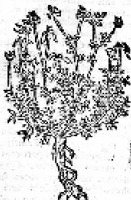
LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

LOTVM vrbanam alij trifolium vocant. nascitur in hortis. Extractus succus, addito melle, oculorum argema, nubeculas, cæterásque caligines discutit.

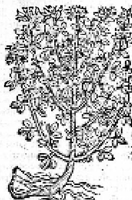
LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

SYLVESTRIS Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis: foliis trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculásque cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum malnæ semine, in vino, aut passo bibitur aptissimè contra dolores, qui vesicam malè habent.

LOTVS VRBANA.

LOTVS SYLVESTRIS.

Loti vtriusq; consideratio.

Gesneri, & aliorū opinio re-

NVLLA certè hactenus nobis sese obtulit herba, cui meritò subscribi possit: hæc est vera ac legitima Lotus satiua. Cæterùm non desunt è recentioribus, quorum opinioné tuetur Gesnerus vir doctissimus in suo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum satiuam esse Trifolium illud, quod in pratis passim atque alibi etiam prouenit: eo fortasse argumẽto adducti, quòd Dioscorides scripserit Lotum tam vrbanam, quàm syluestrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quòd errent ij, qui ita sentiunt, ex eo manifestè cognoscitur, quòd à Dioscoride Loto syluestri folia trifolij pratensis tribuantur. Nam si Dioscoridi Lotus satiua fuisset trifolium pratense, is nimirum scriptis tradidisset, eam in pratis nasci, non in hortis: atque satis illi fuisset Lotum syluestrem satiuæ similem reddere, omissa trifolij pratensis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum esse plantam aliam à Trifolio: eosq; in errore versari, qui secus opinantur. Sunt porrò alij, qui existimant, eam plantam esse Lotum vrbanam, quam vulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, vtpote quæ foliis constet trifolij effigie, nascaturq; non in pratis tantùm, sed etiam in viridariis ac hortis. Verùm horum sententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij sua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti videantur. Inclinat tamen animus ad credendum, quòd ita, vt illi rentur, facilè esse possit. quandoquidem vulgaris Melilotus & in hortis prouenit, & folia trifolio proxima profert: quin & omnibus notissima est herba, quémadmodum Lotum vrbanam olim fuisse apertè innuit Dioscorides, qui eam vt triuialem ideò non depinxit. His illud etiam accedit, quòd in hunc vsque diem propriū ferè seruauerit nomen, eo tantùm aucto ex Loto in Melilotum. Vnde postea facilè factum esse potest, vt eadem legitimæ meliloti locum occupauerit. Syluestris verò Lotus, quàm copiosam in Libya gigni tradidit Dioscòrides, an nascatur in Italia, non ausim affirmare. Equidem herbam quandam sæpius vidi, ac legi in incultis, & pratis nascentem, foliis trifolio æmulis, bicubitali caule, quàm plurimis adnatis, luteis floribus, è quibus cornicula prodeunt semine plena, fœni græci modo, odore non ingrato. Sed an hæc sit verà Lotus syluestris, nondum compertum, & exploratum habeo. Loti vtriusque vires reddidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lotus domestica, quam quidam triphyllon, hoc est, trifolium nominant, vt mediocriter concoquendi vim possidet, sic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione media quodammodo est, & temperata. Lotus autem agrestis plurima in Libya prouenit. Semen eius secundi est ordinis excalfacientium, habetq; nonnihil abstersorium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus vrbana cognominatur: Italicè, Loto domestico. Quæ verò λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus syluestris Latinis vocatur: Italis, Loto saluatico. Arabes vtrunq; cum Aegyptio etiam indifferenter vocant Handachocha, Garch, & Thusf.

Loti vtriusq; vires ex Galen.

Nomina.

CYTISVS. CAP. CVIII.

CYTISVS frutex est albus in totū, vt rhamnus, ramos spargēs cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, gustataq; cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia serunt.

Cytisi consideratio.

CREDIDIMVS iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis vulgò appellatur Tribolo, aliis verò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratissimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quę magis notis omnibus Cytisum præ se ferre videretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirē, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, vt eo magis delectentur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus, idcirco videbar non temerè adduci, vt crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cū pluribus constet notis, quæ Cytiso respōdent. Huc preterea alia accedebat ratio, quòd cū Dioscoridem viderem de Cytiso inter herbas, nō autem inter frutices, & arbores differere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaque rationibus fretus (tūc enim plura neglexerā inuestigare) adductus eram, vt existimarem, illud Trifolij genus odoratum omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius, rectiusque expendissem, me in errore versari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse velim, vt falsum magis, quàm verum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sentētiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, vbi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his verbis. In Mysia quoque, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoq; collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores vno ore tradunt. Fruticosa verò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt, hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro XII. cap. III. cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro XVI. cap. XXXVIII. vbi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Accedit his etiam Columella, qui idem testari videtur in calce libri V. vbi cum longius de Cytiso disseruisset,

Cytisus frutex est, nō herba.

demum inquit. Hactenus de arboribus præcepisse abunde est. Horum itaq; probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, vt Galenus scriptū reliquit. Sed mihi quidem hactenus inter Italicos frutices, qui arboris instar adolescunt, nullū contigit inuenire, qui legitimè Cytisum referret. Cæterùm nō desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (vt Gesnerus in libro magno, quē de quadrupedibus edidit) se Cytisum vidisse, legisseq; in Italia in syluis, aliisq; syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidē dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidē ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteā sic Theophrasto vocatam sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non prouenire, cùm teste Columella lib. IX. cap. IIII. de re rustica, duplex sit cytisus, vna satiua, & altera suæ spontis: sed quòd scribat Plinius, rarā esse in Italia. De satiua autem Cytiso diligentissime scripsit idem Columella lib. V. de re rustica, capite vltimo, cuius hic verba subiiciā. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoq;, & omni generi pecudum vtilissimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimū præbet ouibus: tum etiam quòd octo mēsibus viridi eo pabulo vti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehēdit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi vel autumno circa idus Octobris, vel vere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibiq; velut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde vere disponito, ita vt inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abūde est viridis pondo XV. bubus pondo vicena, ceterisq; pecoribus pro portione virium. Potest etiā ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam vires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere voles, circa mensem Septembrem, vbi semen eius grandescere incipit, cædito, paucisq; horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in vmbra exiccato, & ita incondito, hactenus Columella. Plinius quoque Cytisi historiam

Cytisi historia ex Col.

Cytisi historia ex Plin. copiosè prosequitur lib. XIII. cap. XXIIII. vbi hæc habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus verò etiam suum: spondetq; iugero eius annua HS. MM. vel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita vt iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet, & firmiores, celsioresque infantes fore. Viridem etiã gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut vere semine vt porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, sicatum spargitur. Plantæ cubitales feruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur verno æquinoctio, cùm florere desiit, vel pueri vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breuiterque si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: hyeme verò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obiterq; inter ordines allium, & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in vrbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quòd maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriã expauescit, hæc Plinius.

Gesneri lapsus. Ex quibus hic certè subit nobis mirari Gesnerum, virum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, vbi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum vocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex auctoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidẽ videtur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum verborum, quibus paulò antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, cytisi pabulo con tingente. Id quod nos quoque ex Plinio paulò suprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atque etiam fusius lib. III. in Trifoliis mentionẽ fecimus, neq; Dioscorides, neq; Galenus, quod sciã, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui id velint esse Theophrasto plantã Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset libro VII. cap. XIIII. de plantarum historia, vbi sic inquit. Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen vnum sortiantur, vt ita ferme æquiuoca sint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructúque discreta. Inter quæ vel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum viribus in vsu cibario, tum quòd non eadem loca desideret. hæc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non videntur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis veniat, & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus virescere conspicitur. Atqui Plinio libro XXII. cap. vltimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm panicum. *Cytisi vires ex Galeno.* Cytisi vires Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, reddidit his paucis verbis, Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatæ mistam, sicut & maluæ folia. *Nomina.* Planta vt Græcè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.

LOTVS AEGYPTIA.
CAPVT CIX.

ESTET in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum vespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quæ Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda coctáque manditur: decoctaque lutei oui qualitatem exhibet.

Loti Aegyptiæ historia ex Theophr. LONGAM satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus lib. IIII. cap. x. de plantarum historia, cuius hic verba referam. Qui Lotus, inquit, vocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, verùm minores, gracilioresq;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, liliis foliorum angustia proximus: multi, ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresque defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris non alio modo, quam papauer: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non absimilis est. In Euphrate caput, floresq; mergi referunt, atq; descendere vsque in medias noctes, tantumq; abire in altum, vt ne demissa quidem manu capere sit, diluculò deinde redire, & ad diem magis: sole oriente iam extra vndas emergere, floremq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, vt planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciũt, cumq; tegum

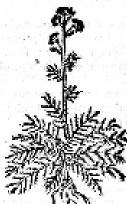
tegumenta putruerint, in flumine lauando ſeparant fructũ, & ſiccantes, pinſentesq́; panem faciunt, eoque cibo vtuntur. Radix loti Corſion appellata, rotunda eſt, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux caſtanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, aſſumq́; in ſpecimen albuminis vertitur, gratum cibis: manditur etiã crudũ, ſed gratius decoctũ ſeu aqua, ſeu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophraſtus. Cæterùm hanc, & ſupradictas Loti ſpecies Serapio ſua lingua Hendachocham indifferenter nominat. E cuius ſemine oleum exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neque enim fit Handachochæ oleum ex vulgaris trifolij ſemine, vt quidam aberrãtes exiſtimant, ſed ex omniũ Lotorum ſemine, & ex eo tantùm trifolio, quod aſphaltiten Græci vocãt. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, li. VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Loti Aegyptiæ ſemen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Græcè, Lotus Aegyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egitto Italicè appellatur.

Arabum Handachocha.

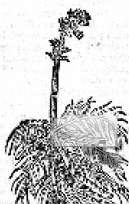
Lotus Hegyptia ex Galeno.

Nomina.

MYRIOPHYLLON.

MYRIOPHYLLON ALIVD.

MILLEFOLIVM. CAP. CX.

MYRIOPHYLLVM, ſiue millefolium, caulis eſt tener, ſingularis, vnica nixus radice: plurimis foliis, læuibus, fœniculo ſimilibus, vnde nomen accepit. Caulis flaueſcit, varius, ac veluti ex induſtria deliniatus. naſcitur in paluſtribus. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, ſi vel viride, vel ſiccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & ſale datur.

ETSI non deſunt, qui velint Myriophyllũ, vt ſuperius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, eſſe vulgare Millefolium, quo omnes paſſim vtuntur in Italia, tamẽ cùm hoc plurimis caulibus à radice proſiliat, foliis conſtet à fœniculo diuerſis, naſcaturq́; in pratis & incultis, non autẽ in paludibus, hinc ſatis perſpicuum fieri puto, hos qui ita ſentiunt, in errore verſari. Equidem legitimum Myriophyllum me inueniſſe, & ſæpe vidiſſe crediderim in vallis Ananiæ paluſtribus, vnico tantũ caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hic picturam damus, aliamq́; appinximus ad nos Piſis miſſam ab eruditiſſimo viro Luca Ghino.

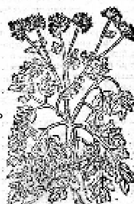
Myriophylli conſideratio.

Myriophylli vires paucis perſtrinxit Galen. lib. VII. ſimplicium medicament. ſic inquiens. Myriophyllum vſque adeò deſiccatoriæ eſt facultatis, vt vulnera glutinet. Quod Greci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum vocant: Itali, Miriophillo.

Myriophylli vires ex Gal.

Nomina.

MYRRHIS. CAP. CXI.

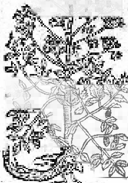

MYRRHIS ſimillima eſt cicutæ, caule, foliiſq́; : radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo nõ inſuauis. Quæ pota in vino, phalangiorum morſibus auxiliatur: cit mẽſtrua, & partus ſecundos, purgatq́; à puerperio fœminas: ſubuenit & phthiſicis cocta in ſorbitione. Aiunt

quoq; eandē bis die térve potā ex vino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, obstare.

Myrrhidis consideratio. GIGNITVR in quàm plurimis Italiæ locis planta quædā cicutæ faciem repræsentans, minor tamen, minimeq; graueolens, Cicutaria nonnullis vocata, quam quidam censent legitimam esse Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam vulgò appellatam accipiant. Alij verò, vt Manardus, illud oleris genus intelligunt. quod Chærefoliū vocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, sicuti nec illa: tametsi huius radix à recentioribus in pestilentia miris laudibus commēdetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euidentissimum esse arbitror, quòd ei folia sint satiuæ pastinacæ similia, non quidē multifida, veluti cicutæ. Cæterū si Myrrhis in Italia prouenit, nulla sanè mihi hactenus sese obtulit planta, quæ magis illi respondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. Sed quoniam

ANGELICA.

Angelicæ historia, & vires. ANGELICAE mentio incidit, ne tam præstantissimam plantā silentio prætereamus, hic fusius de ea nobis disserendū est. Hæc itaque planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarū cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum serrata, in nigrū virescentia: flores albos, in vmbellam cohærentes: è quibus semen prodit tenue, lentiū modo compressum. Radix ei subest crassa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata. Excalfacit, pariterq; desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit. Venenis mirificè aduersatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos, lentosq; humores digerit. Idem præstat & radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tussientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam, lentámque pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut vino interna viscerum vlcera, concretusq; sanguis dissoluitur, & roboratur ventriculus. Radix in puluerem trita animi deliquiis, & cæteris cordis affectibus opem vnicè præstat. Valet ad rabiosorum, & venenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, vt recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis.

Myrrhidis vires ex Gal. Myrrhidi iam suas reddamus vires ex Galeno, qui eas libro VII. simplicium medicamentorum, his verbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menses mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone sunt, expurgat. Itaque ex secundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate. *Nomina.* Μύῤῥις ita Græcis, Myrrhis quoque Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.

MYAGRVM. CAP. CXII.

MYAGRON, aliqui melampyron vocant, herba est surculacea: foliis rubiæ, pallidis, tripedanea: semen oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent, perunctisq; virgis ad lucernarum lumina vtuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

Myagri historia. SCRIBIT Ruellius, Myagrum frequentissimum nasci in Gallia, eiúsque semine agros bene subactos perinde quasi napis seri: quin & suæ spontis inter segetes inueniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum, sed ad ciborum quoque condimenta pauperes vtuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camaminam vocari. Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere: quādoquidē non pudeat fateri me hactenus Magrum non vidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. *Quorundā error.* Cæterū eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, vulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodā, Drodellam alij, nonnulli verò Dorellā dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc foliis rubiam non æmulatur, sed syluestrem erucā, vt quæ laciniata spectentur: nec semen profert fœno græco simile, sed papaueris modo exile. *Myagri vires ex Galeno.* Myagri semen, vt testatum reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, pingue est. Quare si tundatur, oleosum quid effundit, quod emplasticam vim obtinet. *Nomina.* Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro.

ONAGRA. CAP. CXIII.

ONAGRA, siue onothera, aut onuris frutex est arboris instar, prægrandis, amygdalino folio, sed latiore, lilio non dissimili: flore rosaceo, magno: radice candida, longa, cū siccata est, vinū olente

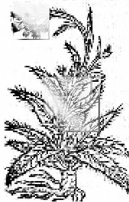
olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cirures facit. illitu quoque tetra vlcera mulcet.

Onagra conſideratio. TAMETSI memoriæ prodiderit Theophraſtus lib. I X. cap. X X I. de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è vino potam mitiores, hilarioresq; mores conciliare, nullum tamen, qui eam mihi oſtẽderet, hactenus licuit reperire, quanuis ad mitigandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, eſſet optimum, vtiliſſimumq; remedium. Cæterùm ad me ſcripſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus Forocornelienſis, ſæpius ex Apennino in viridarium ſuum tranſtuliſſe plantam homine proceriorem: foliis amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: ſemine perquàm minuto, exilibus teretibusq; ſiliquis contento, molli ac cãdida lanugine obuoluto: radice ſubalbida, longa, ſubter humum repente. Quæ ſanè omni ex parte Onagram referre videtur, etſi ipſe quoque pro certo non auſit aſſerere, hanc legitimam eſſe Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix ſicca vinum redoleat, mitigetq; feras aqua, in qua maduerit, pota, vt Dioſcorides teſtatur.

Onagræ vires ex Galeno. Onagræ meminit Galenus libro V I I I. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix areſacta vinoſum quiddam redolet: ſed & vini maximè facultatis eſt.

Nomina. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, ſiue Oenagra Latinè dicitur.

CIRSIVM CAP. CXIIII.

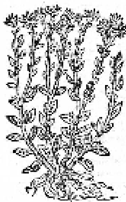

CIRSIVM, caulis eſt tener, duorum cubitorum, triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia: anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſo ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti ad alligatam, dolores varicum ſedare Andreas ſcripſit.

Cirſij conſideratio. CREDIDERE recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium, quàm vulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda videtur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd denique Bugloſſo flores nõ euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Naſcitur, vt ipſe ſcribit, in vliginoſis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquam, quod legerim, meminerunt in ſimplicium cenſu Galenus, & Paulus.

Nomina. Id æquè κίρσιον Græca voce, atque Latina Cirſium appellatur.

ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

ASTER Atticus cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteúmve, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliólis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, procidüæ ſedi, ac inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

Aſteris Attici conſid. ASTER Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomẽ aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequẽtiùs, quàm alibi proueniat. Bubonion verò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appel-

lationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali instar emicant, per ambitum diuisa foliolis stellæ modo radiata spectantur. Planta est hodie non paucis cognita. Nascitur in asperis, incultis, & conuallibus.

Serapionis erratum.

Hanc Serapio (vt libro tertio in eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in vtraque planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm suprà sint reddita. quæ quoniam à doctissimis viris Dioscoridi accreuisse cõperta sunt, ideo nos quoque ea, vtpote adiectitia omisimus. Quòd autẽ adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, vt solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & viribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse videantur, huc adiecta sunt: sic enim verba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorãt, inane simulacrum se videre putant. Reperitur à pastoribus pecudum.

Amellus Virgilij.

Astera Atticum à Virgilio quoque celebratum fuisse existimo libr. IIII. Georgicorum, vbi Amellum, quem florem ita ab agricolis vocari ait, herbamq; eius describit. Id quod suis luculentissimis carminibus apertè testatum reliquit, dum ita cecint.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecère agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanq; vno ingentẽ tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ
Asper in ore sapor: tonsis in vallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Asteris attici vires ex Gal.

Asteris Attici recens herba (vt Crateuas tradit) cum axungiæ senio tusa rabiosi canis morsibus vtiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis. Aster Atticus, alij bubonium vocant, non ob id tantum quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddã etiam digerens, habet verò nõ minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò vt mistæ sit facultatis, vti rosæ: verùm id non adstringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus vulgò vocatam, cùm & ipsa viribus non vulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus.

Stellariæ historia, et vires.

Est igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam vocant, planta, quæ vt plurimùm in mõtibus prouenit, præsertim in pratis, foliis maluæ ferme

STELLARIA.

similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò vt latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicãt subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit. Erumpit hæc Maio mense, Iunio verò floret. Efficax est pota sanandis non solùm internis viscerum vulneribus, sed & sinuosis vlceribus: quinetiam extrinseca vulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu vulnerariis potionibus admisceant. Aridæ puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex vino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut viginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia vteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in vuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit, adeò vt eius quoq; diutina iniectione corruptæ ab incorruptis vix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesq; mulierum mammas contrahit, & duras solidasq; efficit, si linea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusq; importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, siccisq; rosis admistis.

Nomina.

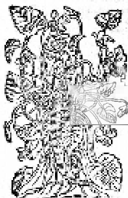
Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἀττικὸς Latinis item Aster Atticus nominatur: Arabibus, Astaratinon: Italis, Aster attico: Germanis, Sternkraut, Gallis, Aspergoutte mineur.

ISOPIRVM CAP. CXVI.

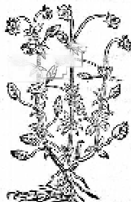
ISOPIRON aliqui phasiolon ob similitudinem vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia, plena seminis, melãthij gustum imitantis. Contra tussim, & cætera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus vtile.

Hactenus, vt ingenuè fatear, mihi non contigit verum Isopyrum inuenire, neque ab aliquo compertum videre. non tamen negauerim, quin illud nascatur in Italia. Quare si hac nostra ætate nobis non sese offeret, id posteris inquirendum relinquemus, qui fortasse diligentius in hæc studia incumbent, vt earum rerum, quæ nos latent, aliquando exactam cognitionem assequantur. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum vocant. *Nomina.*

VIOLA PVRPVREA.

IACEA.

VIOLA PVRPVREA.
CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo flosculus suauissimè olens, purpureus, opacis, & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sedique procidenti,

Viola purpurea cõsideratio. Svnt in Violarum genere non modò purpureæ, sed etiam candidæ, frigidis & vliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proueniunt in Ananiensi agro supra Tridentum, vbi mense Aprili adeo copiosè florent, vt si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea videantur. Alij præterea flores per æstatem Maio, & Iunio mẽsibus visuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius verò lutei, forma purpureas violas referentes, aspectu gratissimo, cùm tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem descifcunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula supereminent, è quorum concauo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli Iaceam. *Iacea.* Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidã, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirment, hanc esse de qua modò sermo est, eamq; symphiti facultatibus pollere. quemadmodum etiam sunt, qui eandẽ ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, vnde hæc decerpsimus. *Violarum Vires ex Mesue.* Violæ temperatũm, conueniensq; sunt medicamentum, quo immutantur malæ humorum qualitates, & natura eorũ soluitur. Præferuntur quæ primo vere florent, solis ardorẽ, qui vim resoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior est vis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, vt exiccatæ magis calidæ, minusq; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: verùm arefactæ, deiectoriæ sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quòd dissoluant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluũt. Earum succus, & syrupus ex eo factus ventrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd valentius

ardentissimis conferant febribus. Fit ex violis oleum, iis in eo diutius maceratis: cæterùm tamen præstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt: medenturq; anginis, & columellæ vitiis: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: itemque arcent. At quæ siccæ sunt, iecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de violis Mesues. *Syrupus violaceus.* Parant hac ætate à violarum recentium diluto, quo pluries violæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodũ & ex rosis rosaceum, quo deiiciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide vtũtur, vncias quaternas, vel quinas exhibentes. *Violarũ vires ex Galeno.* Violarum vires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori ventriculi æstuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abunde palam est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros veteres, Violas deiectoria facultate citra noxã præditas esse. *Nomina.* Viola nigra, & viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis, ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν vocatur: Arabibus, Seneffigi, Sonofrig, siue Benefesegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen violen: Hispanis, Violeta: Gallis, Violettes, de Mars.

CACALIA. CAP. CXVIII.

CACALIA, quæ leonticæ vocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in vino madefacta, vt tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

Cacaliæ cõsideratio. CACALIA, Plinio libro XXV. cap. XI. authore, vocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries vidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamẽ, auersa parte candidiore, minusq; per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius viri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter versatus sit, atque inter Italos in ea maximè præstet. *Cacaliæ vires ex Galeno.* Cacaliam cancanon vocauit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, vbi eius vires reddidit his verbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata vino, sicut tragacantha, & lincta arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam cõmandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter vt glycyrrhiza. *Nomina.* Κακαλία ita Græcè, vt etiam Cacalia Latinè dicitur.

BVNIVM. CAP. CXIX.

BVNION caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, vesicæ, renibus vtile. Tam humidi, quàm sicci, expressique succi caulibus, foliis, radicibusque, vsus inualuit ex aqua mulsa.

PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSEVDOBVNION palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulósque napi ferens, acri gustu. Tormina, atq; stranguriam, laterúmque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoq; cum sale, & vino tepentes, strumas discutiunt.

Bunij consideratio. BVNIVM, quod nostri Napum syluestrem vocant, Plinius videtur posteritatis memoriæ prodidisse libro XX. cap. IIII. vbi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion vocant, purgationibus fœminarum, & vesicæ, & vrinæ vtile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumq; in aqua calida è cyathis quatuor: sed vrinam inhibet, si non lini semen vnà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra venena: ob id & in antidotis vtuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè verbis palàm fieri arbitror,

eam

eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci vocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum videri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, vt Dioscorides testatur, videtur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, vt Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque vires sanè paucis tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, vt & vrinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est. Quod Græci βούνιον, Latini similiter Bunium vocant: Itali, Nauone saluatico. Quod verò illi ψευδοβούνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Bunij vires ex Galeno.

Nomina.

mùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus libro XXIIII. capite XV.) spicata est tritici modò: & cùm floret, existimari potest alba viola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hîc repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, vt ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare. De viribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Chamæcissi flos, cùm sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant. Hæc planta vt Græcis χαμαικισσὸς, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Chamæcissi vires ex Galen.

Nomina.

CHAMAECISSVS.

CAPVT CXXI.

CHAMAECISSOS folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore violæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consideratio.

CREDIDIT Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea vulgaris notitiæ planta, quàm, vt superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum vulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem vulgaris hedera terrestris folio constat rotundo, quadantenus serrato: caulibus, vel potius funiculis vitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus verò Dioscoridi foliis est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosisque. Adde quòd Chamæcissi flores violæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus vtique rationibus ducor, vt putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur.

CHAMAELEVCE.

CAPVT CXXII.

CHAMAELEVCE lumborum doloribus propitia est. herba virens, incuruis foliis, surculisque: flore rosaceo.

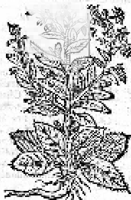
Chamæleuces consideratio.

SANE quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest, quænam in vniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hîc silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (vt Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium libro XXIIII. capite XV. vbi eam Farranum siue Farfugium vocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, vt qui vnius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη pro χαμαιπεύκη scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen foliis laricis similem reddidit. mihi tamen ea videtur potius piceæ foliis assimilanda, si in composito plantæ nomine volumus rectè posterioris vocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix verò λάριξ item Græcè dicitur. Chamæleuce, vt author est Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, siccæ primo. Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce vocatur.

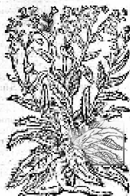
Chamæleuces vires ex Galeno.

Nomina.

BVGLOSSVM, BORRAGO.

BVGLOSSVM VVLGARE.

BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAPVT CXXIII.

BVGLOSSVM nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamq́; cótra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in vino decoquitur. Herbam abscessibus vtilem esse volunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, asperum, bubulas imitans linguas. Quod in vinum deiectum, animi voluptates auget.

Buglossi consideratio. QVI diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem vulgò vocatam, in hortis, aliisque locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum cēsent, quàm illam, quæ Buglossa vulgò nominatur, cuius in officinis communis est vsus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem Borrago dicta foliis est in vniuersum verbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima terre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò vendicauit, folia habet longa, echio similia, non vsque adeò lata, vt bubulas referant linguas, minúsque humi depressa, quæ potius è toto ferme cespite sursum aspiciunt, nec aliqua ex parte verbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare auserim, quin vulgare Buglossum in campestribus nascens, iisdem cum Borragine polleat viribus: quandoquidem eadem vtriusque asperitas, idémque sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atque facie non multùm dissidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispaniis allatum: hoc enim etsi verbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago, foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & vulgarem Buglossam & specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius vires proximè accedere, & si non eædem vtriusque, simillimas tamen inesse. Cæterùm non desunt, qui his rationibus neglectis afferant vulgare Buglossum Echij omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij verò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimāt. Verùm nos aliud à vulgari Buglosso & echium, & cirsium esse censemus, vt suo de suis locis docuimus. Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui lib. II. sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut a'maru, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, vt illa administretur quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostram Borraginem expressit Auicenna, vt nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quòd suo quoque tempore non deessent, qui veri Buglossi loco aliam quandam substituerent plantam, vt apertè eius verba declarant, dum subdit. Quæ autem in hac terra reperitur, & qua vtuntur medici, plurimum eius est genus a'maru, & non est lingua bouis, & neque confert, vt iuuamentum illius est. hactenus Auicenna. His omnibus illud deniq; accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de *Buglossi descriptio Auicenna.*

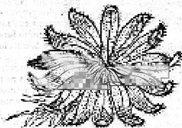
qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarissimè ostendunt, Borraginem esse verum ac legitimum Buglossum.

Buglossi vires ex Galeno. De cuius viribus differens Galenus libro VII. simplicium medicamẽtorum, sic inquit. Buglossum humidæ calidæq; temperiei est. Itaque vinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causâ esse creditum est. Sed & iis, qui ob faucium asperitatem tussiunt, coctum in melicrato conuenit.

Nomina. Herba, quæ Græcis βούγλωσσον, Latinis item Buglossum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.

CYNOGLOSSSVM.

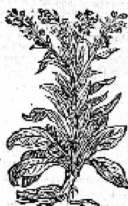
CAP. CXXIIII.

CYNOGLOSSVM folia latifoliæ plãtaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule vacat, & humi sternitur. prouenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe veteri, medentur morsibus canum, alopeciis, & ambustis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex vino potũ.

Cynoglossi consider. LEGITIMVM Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores, neq; semen gignit, pluries non modò vidimus, sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à vulgari Cynoglosso, quod passim officinæ vtuntur, perquàm longè distat: quippe quod in radiantis solis morem folia fert, suppinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, & caule perpetuò viduum est. Illa verò planta, quæ Cynoglossi vsum omnibus præstat, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes: è quibus deinde quędam paruæ prodeunt lappæ, non sine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu vestibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynoglossi Plinius libro XXV. cap. VIII. his verbis. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiariis operibus gratissima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas

CYNOGLOSSVM VVLG.

prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuũ esse puto, quòd neutrũ Cynoglossi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primum Plinio caules vel thyrsos edit adeò flexiles, vt ij topiariis operibus maximè cõueniãt. Dioscoridi verò plãta est sine caule, quæ humi sternitur. vt hinc apertissimè constet, hãc operi topiario, vt aliquid conuestiat vel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopeciis, & ambustis: quinetiã aluum emollit Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, vt superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam, & vires cum Cynoglosso turpiter confudisse Pliniũ. Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiã probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quòd autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm vulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, vt omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium viros alioqui doctissimos: quippe qui crediderint, vulgarẽ Cynoglossam esse Lycopsin, vt etiam supra suo loco monuimus. neq; enim hos animaduertisse video de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. XXVII. cap. XI. Cynoglossi in libris de simplicium medic. facultatibus nusquam reperio meminisse Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina vocatur: Italis, Cinoglossa. *Nomina.*

Plinij lapsus. *Ruel. & Fuch. error.*

PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHYTEVMA folia habet strutij, minora: copiosum semen, perforatum: radicẽ paruã, tenuem, per summa terræ nitentẽ. Quam ad amatoria cõuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

Cvm sit vsus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hîc de eo referre superuacuũ habeo: præsertim quòd nulli rei herbariæ studioso id hodie compertum esse sciam. Mihi quidē hactenus herba hæc incomperta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charissimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare possit. Huius, tanquam superuacuæ, & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt. *Nomina.* φύτευμα vt Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur.

LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

Leontopodion duûm digitorũ herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm quaternúmve digitorũ hirsuta, quæ iuxta radicē lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen vsqueadeò spissa lanugine inuolutum est, vt sæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere.

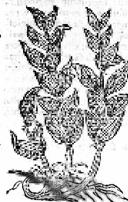
Verum Leontopodium hactenus non solùm mihi incompertum est, sed aliis quoque ignotum esse arbitror: nullum enim inueni, qui ipsum hodie ostenderet. Neque propterea hoc multum curare debent medici, cùm & eo adalligato ad amatoria tantùm vsa fuerit antiquitas. *Brunfelsij errorum.* Cæterùm hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam vulgò vocatam in suo onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in aliis compluribus. *Nomina.* Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, vt Latini quoque Leontopodium.

HIPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

Hippoglosson, frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è foliis exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit. malagmatis radix, succusque admiscetur.

Hippoglossi consid. Hippoglossvm, quòd in foliis veluti prominentes linguas proferat, Bislinguam vocat Hetruria, alij verò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentissima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam syluosis montibus non longè à Goritiensi comitatu, quà iter est in Hydriam ad argenti viui fodinas. Veruntamen

HIPPOGLOSSVM.

non est hæc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà suo loco disseremus, vt in suo insigni de plantarum historia commentario existimat Fuchsius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorũ vmbilico nullã aculeatam exerit linguam, sed tantùm fructum rotũdum tiliæ modo longiori pediculo appensum profert. *Hippoglossi vires.* Hippoglossum recentiores longè pluribus commendant viribus, quàm fecerint antiqui scriptores. nam, vt illi tradunt, in vteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, vt strangulatu vuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis mensura, ex vino, vel iure haustus, præsentaneo remedio opem ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantissimum medicamentum, si diutius diluculò hauriatur puluis idem sesquidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto. Verùm id sumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulsare percipiant, vt intestina foras prolabi velle videantur: quare subcingulis, fasciis, & fibulis reprimentibus, roborantibusq́; primis diebus vti opus est. *Nomina.* Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis similiter Hippoglossum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflinkraut: Hispanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana.

ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

Antirrhinon, alij anarrhinon, vocant herbam caule, & foliis anagallidi similem: florem albæ violæ, purpureo, minore tamen, ideoque syluestris anagallis nominata est: semine vituli narium simili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, venustiores fieri, nec vllo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

Antirrhini consideratio.

ANTIRRHINVM.

VARIAT admodum Antirrhini apud veteres historia. Siquidē Dioscorides Antirrhinum herbā foliis, & caule anagallidi similē reddidit. Theophrastus verò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamē Antirrhinum illud, quod ego sæpe tum vidi, tum etiam legi, semine vitulinum caput referente, vnde Galenus hoc & Bucranion appellari prodidit, foliis est longiusculis, & angustis, lino, aut osyridi similibus: floribus lychnidi coronariæ æmulis, purpureis, & visui gratis. Huic sanè adstipulari videtur Plinius libro XXV. capite X. vbi Antirrhinon, fortasse rectius quàm alij, depinxit lino simile, & semine vituli narium. Vnde facilè suspicor, Dioscoridis & Theophrasti exemplaria hoc in loco deprauata esse, atque in aliqua parte vitium latere. Antirrhini meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita scribit. Antirinum, aut anarinum semen habet vituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito. Hoc vt Græci ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini Antirrhinum vocant: Itali, Antirrhino: Germani, Orant, Sterck kraut, seu Streick kraut: Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron violet.

Antirrhini vires ex Galeno.

Nomina.

CATANANCE. CAP. CXXIX.

EX eo genere vna, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula sena, septenáve, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem vnguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine: foliis quoque oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis: semen vt cicer, minutum, in virgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Thessalicæ mulieres his vti traduntur.

Catanances consid.

NEVTRVM equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neque aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus venereis tantùm conueniant, & amatoriis nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit vsui: præsertim cùm hac ætate homines in venerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, vt etiam huiuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia iis indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum vulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij crassitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, velut altera Catanance. Nomen eius Græcum, κατανάγκη. Latinum item Catanance.

Ruellij error.

Nomina.

TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRIPOLION in marinis nascitur locis, quæ allidit vnda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, vt tradunt, flores colorem ter die mutant, mane candidi, meridie purpurei, sero punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in vino pota, aquam, vrinámque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ venena arcent.

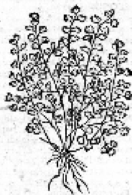
Tripolij consideratio.

TRIPOLIVM Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit vulgò vocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis vsus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque aliunde aduehi: quem admodum nec Turbit, de quo disserit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre videtur TVRBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicique notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri vsus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores

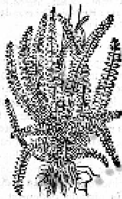
Turpeti consideratio.

colores: non tamen quod putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura, sed quòd ob vetustatem, & aduentitij aëris humorem radices hæ corrumpantur, & nigrescant, illósque sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, vndis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, vel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea. quandoquidem alypum, siue alypia, vt in sequentibus docebit Dioscorides, foliis tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, vt arbitror, abunde liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudo turpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam vnum è thapsiæ, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaq; ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (vt mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, vt paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quāquàm putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione vel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ foliis differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. *Brasauoli erratũ.* Fuchsius porrò libro de compositione medicamentorum Turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. *Fuch. opinio reiecta.* Sed ipsius quoque sententia mihi planè, vt liberè dicam, reprobanda videtur: nam è veteribus nullū hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, crassos lentósque humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & iis, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in vniuersum vbi pituita redundet: verùm qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium libro XXI. ca. VII. vbi turpiter Tripoliū cum polio herba confudit, adeò vt asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. *Plinij lapsus.* Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij quàm breuissimè meminit Galenus libro VIII. simplicium medic. ita scribens. *Tripolij vires ex Galeno.* Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoque Tripolium dicunt: Itali, Tripolio. *Nomina.*

ADIANTVM.

TRICHOMANES.

ADIANTVM. CAP. CXXXI.

ADIANTON, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, quibus exoriuntur, nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & vrinæ difficili

ficili: calculos frangit, aluum sistit, serpentium morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in vino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis vlcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos cõtinet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, vinoq́; Decoctum eius cum lixiuio, & vino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia vtilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrosis, & palustribus, circa parietũ aspergines, & fontiũ specus enascitur.

TRICHOMANES.
CAP. CXXXII.

TRICHOMANES nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed exilius: foliis lenticulæ, tenuibus, in ordinem vtrinque digestis, aduersis in se, in ramulis tenuibus, acerbis, fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

Adianti, & Trichomanis consideratio.

ADIANTVM officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus assignauit lib. VII. cap. XIII. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: vnde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum vtilia, oleo trita. Nascuntur maximè locis humidis. hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius, licet confusè satis, lib. XXII. cap. XXI. dum sic inquit. Aliud Adianto miraculum, æstate viret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum, mersumve, sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, vnde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusq́; Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes vocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, foliis filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Vmbrosas petras, parietumq́; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manãtia. quod miremur, cùm aquas non sentiat. ita Plinius.

Plinij lapsus.

In quibus nimirũ verbis manifestè deprehenditur ipse Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locũ retulisse. quippe qui perperàm fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus vbi de vtroq; Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc verba subiunxit. Trichomanes vel ad distillationes vrinæ vnicè facit, vt aliqui existimant. Caulem hæc adianto nigro similem gerit: folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimã. Loca amat opaca. hactenus Theophrastus. Ex quibus liquidò apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro vertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suique generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarissimè ostendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrũ, quòd caule filiculam referat, nobis legitimũ esse, id sanè intelligens, quòd Capillum Veneris passim nominant. Candidum verò eam plantam esse aliquando putaui, quæ vnà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: foliis nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auersa parte habentibus: caule viridi, gracili, flexiliq́; quam nonnulli, eò quòd foliis rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor, vt etiam superius in sua mentione monuimus. Cæterùm Fuchsius medicus clarissimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentariis. Verùm quòd hæc folio constet rutæ, illa verò epithymi, capillorumq́; modo tenui, cur planè eius sententiam comprobem, non habeo.

Adianti, & Trichomanis vires ex Galeno.

Adianti meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorũ, sic de eius viribus scribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, verùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis vestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesq́; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq́; è pectore pulmoneq́; excreationibus non mediocriter confert, & ventris profluuium sistit: non tamẽ vllam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit libro VIII. eorundem simplicium medicamentorum, vbi subscribens Dioscoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præstat, quæ adiantũ. hactenus Galenus.

Adianti vires ex Mesue.

Porrò Adiantum, vt Mesues inter sua simplicia refert, aluũ subducit, bilem, & pituitam deiicit, crassaq́; excrementa, quæ diu interioribus inhæsere. Pectus, & pulmonem detergit, sanguinem clarificat,

ficat, bonum facit habitum, animam dilatat, & iecur & ventriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & vrinam trahit. Eius præterea decoctũ frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi inest. At adstringente vi, qua etiamnũ pollet, defluxiones inhibet: fluentẽ sanguinem sistit, ventriculum roborat, & capillorum defluuium vsq; adeò emendat, vt non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositũ, myrtino oleo, ladano, & austero vino additis. Idem præstat & combusti cinis: quinetiam eius ex vino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia potest, & ægilopas curat. Ipsius diluti libra epota commodissimè aluus subducitur.

Nomina. Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Bersceganscen, seu Bersausan, & Chulbare albir: Italis & aliis vulgò, Capel venere: Germanis, Frauuenhar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil venere. Que verò τριχομανὲς Grecè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrico: Gallis, Polytricen.

XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XANTHIVM nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, incisa, nasturtiũ odore imitantia: fructũ grandis oliuæ modo, rotundum, & vt platani pilula, spinosum, qui contactu vestibus adhærescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili vase reconditur. Flauos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in vino tundunt, & ita asseruant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

Xanthij cõsideratio. XANTHIVM, quod vulgus Lappam minorem cognominat, omnibus vulgarissimũ est: quandoquidem publicis vbique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur. nam præterquã quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, vestibus pertinaciter adhæret.

Xanthij Vires ex Galeno. Paucis admodum huius herbæ vires descripsit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Xanthium vocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi vim obtinet.

Nomina. Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoq; xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleiisz, & Spitzkletten: Hispanis, Lappa menor: Gallis, petit Gloteron, & Grapelle.

AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.

AEGILOPS herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternáve rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopiis medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegylopis consideratio. NASCITVR frequens Aegilops inter segetes, sed frequentissima inter hordeum, & zeam, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternáve rubra semina depẽdẽt, oblonga: è quibus aristæ prodeũt longæ, capillorũ modo tenues. Hanc nõ modò vidimus in Ananiensi agro, & vbiq; ferè locorũ, sed etiam

sæpissi

Error quorundam.

sæpissimè legimus. Eam rura Ananiensia vulgò Squalam appellant. Proinde errant ij, vt equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse cōtendunt, quandoquidē etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciē referre videatur, diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuissimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum præbet indicium ipse Dioscorides: vtpote qui de auena libro secundo inter cerealia abunde scripserit, neque bis seorsumq; eiusdem plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ vtrique plantæ à Dioscoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum viribus, longè differre comperietur. Nanq; Dioscorides Auenam, quam Βρόμον, non αἰγίλωπα vocauit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis veluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa verò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm libro secundo de viribus Auenæ dissereret, inquit. Huius semen non secus atque hordeum, vtile est ad cataplasmata. Pulte eius aluus sistitur, prodest tussientibus in sorbitione succus. Verùm hìc de viribus Aegilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas vocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumq; farinæ admistum ad idem valere prodidit. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertissimè demonstrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare. Aegilopē ex hordei vitiò fieri, sicut lolium ex tritico nimia vligine, testis est Galenus libro primo, capite vltimo de alimentorum facultatibus, vbi ita scribit. In tritico quidem, frequēs lolium sæpe inuenitur: in hordeis verò reperitur, sed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, vel incrementum ipsis non rectè successerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeū aliquando seminauit, omnibus diuersi generis seminibus, quæ ipsis erant admista, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascereatur, an propriam hæc quoq; semina naturam haberent. Cùm autem fortè vnà cum puris seminibus in tritico quidem frequēs lolium, in hordeo autem parum, sed magnam ægilopis vim enatam conspiceret, in aliis quoque seminibus itidem experiri est aggressus.

Aegilopis ex hordeo generatio.

hactenus Galenus. Cæterùm ipse quoque testari possum, me sæpenumero in Anania valle audiuisse agricolas conqueri, quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Aegilopem vocant. Aegilopis vires retulit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Aegilops digerendi vim possidet, id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas sanat. hæc Galenus. Cuius etiam testimonio satis planum fieri potest, Auenam, & Aegilopem inter se dissidere, quòd de iis seorsum egerit, & singulis diuersas vires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ, Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dausir, Dalisit, Dosana, Dauser, siue Dusser: Italicè, Egilopa, Gallicè, Coquiole.

Aegylopis vires ex Gal.

Nomina.

BROMVS. CAP. CXXXV.

BROMVS herba ægilopi similis, exiccatoriam vim habēs. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adiicitur: rursus incoquitur, dū liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra graueolentiam vlcerum efficax est. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo vtuntur. Cum ficcis rosis cocta in vino, grauem oris halitum emendat.

Bromi consideratio.

TAMETSI non desunt Dioscoridis studiosi, atque etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuisse, quòd de ea quoque libro secundo idem Dioscorides tractauerit, aliudq; non sit Bromos, quàm Auena, nos tamen longè aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritq; donec melior ab aliis proferatur, quòd Dioscorides, vbi secundo libro Bromū inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satione proueniunt, descripsit, de satiua Bromo tantùm intellexerit: hic verò, vbi de his, quæ sponte nascuntur, disserit, nobis syluestrem Bromum reddat. Hæc vulgaris notitiæ est, domesticæ auenæ in omnibus persimilis, granis tamen maioribus nigrioribus, hirsutioribusq;. Bromi huius mentionem fecisse opinor Plinium libro XXII. cap. XXV. dum sic inquit. Bromos semen est spicam ferentis herbæ. nascitur inter vitia segetis auenæ Græcæ genere, & folio, & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas velut locustas habet. Semen vtile ad cataplasmata, atque hordeum, & similia. Βρῶμος ita Græcè, vt Latinè Bromus & Auena syluestris nominatur: Italicè, Vena saluatica, Gallicè, Auoyne sauuage.

Nomina.

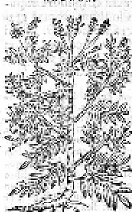
Q 2 GLAVX.

GLAVX. CAP. CXXXVI.

GLAVX cytiso, aut lenticulæ foliis similis, quæ supernè virent, auersaque candidiora spectantur: ramuli à terra exiliunt quini seniue, tenues ab radice, dodrantem alti: flores violæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. nascitur iuxta mare. Coquitur cum hordeaca farina, sale, & oleo in sorbitione, ad reuocandam extincti lactis vbertatem.

Glaucis cõsideratio. QVANQVAM scribit Dioscorides iuxta mare nasci Glaucem, eam tamen ipse hactenus nusquam reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Nisi Ruellio adstipulari velimus, qui eam herbam Glaucem putat esse, quæ fruticat multis caulibus: foliis oblongis, in ordinem vtrinque digestis, ciceris modo, subter cæsiis, supernè viridibus: flore purpureo, paruo, siliqua terete, non in aduncum vt fœni græci corniculata. Hæc, etsi Ruellio teste nullum apud Gallos inuenerit nomẽ, à quibusdam GALEGA, ab aliis Ruta capraria, in Hetruria verò vulgò appellatur Lauanese, siue vt quidam alij Lauamani, quòd prope riuos aquarum nascatur, vbi manus lauãtes rustici, hac planta saponis vice sibi sordidum lutum abstergunt.

GALEGA.

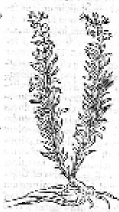
Ruellij opinio explosa. Verùm cùm videamus huiusce plantæ flores, & caules qui se quandoque ad bicubitalẽ altitudinẽ attollũt, Glaucis faciẽ non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare. Galega verò in vliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & deniq; passim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores assignant vires non vulgares contra pestilentiam, & venenosorum animalium morsus. in quorum remediũ herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborãtibus auxiliari prædicent: in quem vsum eius succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his viribus præstare testetur. *Glaucis vires ex Galeno.* Glaucis meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, de eius viribus disserens in hunc modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi vim obtinere videtur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamẽto. *Nomina.* Ea æquè Græcis γλαύξ, atq; Latinis Glaux appellatur.

POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POLYGALA palmi altitudinem petit, foliis lẽticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

POLYGALA mihi planè incomperta est. neque id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, vt admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. *Nomina.* Hæc Græcè πολύγαλον Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur.

OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

OSYRIS frutex est niger, ramulos ferẽs tenues, lẽtos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, senáve, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubescẽtia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

Osyridis consideratio. OSYRIS, quòd foliis, & caule lini faciem repræsentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio vsque ad summum visuntur, syluestris cumini secundi generis modo, verùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui velint, Osyrim eam esse plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quòd belle, densissimeq; fruticet, vireatq; per æstatem, non solùm in hortis, & viridariis sata, sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui verò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat foliis lino similibus,

bus, sed quòd etiam nunc seratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum volunt in simplicium censu, vbi verbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem κακορήματα, vt malè habent codices) non solùm medicamenta, quæ faciem venustant, verùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aëtio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palàm est, hanc plantam foliis linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse. tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia vocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod viderim, in rubrum mutentur, quodque harum ramuli longè plura habeant folia, quã quina, vel sena. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. xxvii. cap. xii. vbi ita scriptum reliquit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd iis notis depinxerit huius plantæ semen, quæ foliis reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est. De viribus Osyridis Galenus libro viii. simpliciũ medicamentorũ disseruit, iis verbis. Osyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα (siue scopas, siue medicaméta, quæ cutẽ exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediẽdi facultas. quare & in iecinore cõsistentes obstructiones adiuuat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis, Harnkraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria.

Plinij lapsus.

Osyridis vires ex Galeno.

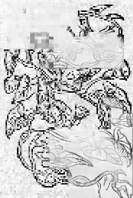
Nomina.

SMILAX ASPERA.

SMILAX ASPERA.
CAP. CXXXIX.

SMILAX LAEVIS.

SMILAX LAEVIS.
CAP. CXL.

SMILAX aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis: fert racemos exiles, qui maturi rubescunt, gustumq; leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassáque. Folia, & acini, & antè, & pòst epoti, venenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

LAEVIS Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, vt prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto, ternis singulorum obolis, varia & tumultuosa in somnis obuersari traduntur.

SMILAX aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc dili-

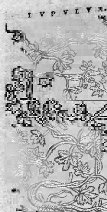
Smilacis asperæ historia ex Theophra.

gentissimè persecutus est Theophrastus libro III. capite vltimo de plantarũ historia, vbi ita scriptũ reliquit. Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsa quoq; assurgit, frutex aculeatus, & velut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo, iuxta pediculi retinaculũ humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantiũ secat, prætenuem habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, vt cætera, sed circa eum in orbẽ circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem verò foliorũ internodia consummantem: tulus ab eisdem pediculis atq; folia, tenuis, seq; conuoluens depẽdet. Flos candidus, suauiter olẽs, verno proueniens tempore: fructus proximus solano, atq; melothro, & maximè vuæ labruscę vocitatæ. Racemi pensiles vt hederæ sunt, verùm ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in vniuersũ quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus vnum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium sepiunt, postremóque caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: vnde fit, vt extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Quæ autẽ Smilax læuis appellatur, vbiq; ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, vbi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam vulgò vocant Vilucchio maggiore. Hæc foliis asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæq; vinciens: verùm sarmentis, siue ramulis constat, non vt altera horridis, aculeatisq;, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum, lentibus maior, sed lupinorum figura. Officinæ hanc plantam Volubilẽ nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorũ vnum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit vsus, addaturq; ab iis in quàm plurima medicamenta, nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, aliiq; veteres tã Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt. quanquã non desunt, qui velint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro XXI. cap. XV. atq; ibi inter eas herbas connumeratũ, quæ sponte nascũtur, quibusq; pleræq; gentium vtuntur in cibis. Lupuli vocati latius meminit Mesues inter sua delectoriæ facultatis medicamẽta, vbi hęc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimq; dependentes, colore subcinereo. Hic flauam bilem detrahit, sanguinẽ ab ea expurgat, & eius inflãmationes

Smilacis læuis historia.

Lupuli historia, & vires ex Mesue.

LVPVLVS.

extinguit. Sero ex prino maceratus, valẽtior redditur. Succus cum sacharo decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirũ est, quòd eo nostrę ætatis medici tam parcè raroq; vtantur, cũ tamen prę stantissimũ sit medicamentũ. quandoquidẽ tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentę admistus, capitis dolorem à caliditate contractũ tollit. Iecinoris, & ventriculi æstus mitigat. Syrupus ex saccharo, & eius succo paratus, vtilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis. hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutũ nostrum reuertamur. Smilacis vtriusq; vires tradidit Galenus lib. VII. simplic. medicam. sic inquiens. Milax (sic enim Smilacem vocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita vt variè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis vtaris, calefaciũt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ similis est. Planta, quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, Latinis Smilax aspera, & Hedera Cilissa vocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe vuinden. Quæ verò σμίλαξ λεία Græcè, Smilax læuis siue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Hispanicè, Correguela mayor: Gallicè, grand Liset.

Smilacis vtriusque vires ex Galeno.

Nomina.

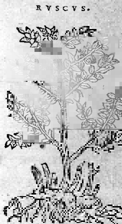
RVSCVS.

CAP. CXLI.

SYLVESTRIS myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, à medio folio dependẽtes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, vitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia, & baccæ in vino potæ, vrinam cient: menses pellunt, vesicæ calculos frangunt, stillicidio vrinæ medentur, dolor

dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radicis in vino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum vice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed vrinam mouent.

RVSCVS.

Rusci consideratio.

RVSCVM officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruscũ appellant. Nos verò, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appẽsis carnibus funiculo circũligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic vere aspa ragi modo, turionibus tamen breuioribus, crassioribus, hirsutisq́; qui elixi mãduntur ex oleo, sale, & aceto. Cæterũ, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quam in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ vrinæ, aperiendisq́; obstructionibus perquàm idonei. Græcis, quòd foliis sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη vocatur: Latinis, Ruscus, & Myrtus syluestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco & Pongi topi: Germanis, Bruosch: Hispanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Brusc, & Meurte sauuage.

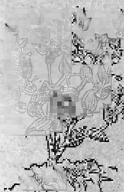
Nomina.

LAVRVS ALEXANDRINA.

CAPVT CXLII.

LAVRVS Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & cãdidiore: semine inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata. inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in vino dulci, & stillicidio vrinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

LAVRVS ALEXANDRINA.

LAVRVS ALEXANDRINA ALTERA.

Lauri Alexandrinæ consideratio.

SI LAVRVM Alexandrinam, & Hippoglossum vnam & eandẽ plantam esse sensisset Dioscorides, vt quidam existimãt, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de iisdẽ seorsum, diuersis atq; etiam proximis capitibus Dioscoridem disserere. vel nulla in earum notis, & viribus reperiretur differẽtia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasq́; vtrisque notas assignauit, idcirco has plãtas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi vtriq; folia rusci reddiderit Dioscorides, tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è foliis exeuntes: commendauitq́; comam ad dolorẽ capitis coronæ modo impositam: & radicem, succumque malagmatis admisceri scripsit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è foliis prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad vrinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quòd (vt Dioscorides testari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in mediis foliis, vt hippoglossum, & ruscus. Ex his itaque tum notis, tum viribus, quæ in hisce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abunde constare arbitror, hallucinari eos, qui putãt Laurum hanc, & hippoglossum vnam & eadem esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hic figuram damus, veram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse

esse censemus, quæ (vt pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglosso differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in mediis foliis innasci concedamus. Lauri Alexandrinæ vires memoriæ prodidit Galenus libro sexto, simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul & subamara est: potaq; tum vrinam, tum menses prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξάνδρεια, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Alessandrino.

Lauri Alexandrinæ Vires ex Gal.

Nomina.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

DAPNOIDES cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obsequiosisque multis, à medio sursum versus foliosis: cortex supra modum viscosus ramos vestit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum gustatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. nascitur in montosis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menses ciet, & vomitum: caput inanit commanducatũ: sternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum resoluunt.

CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHAMAEDAPHNE virgas emittit cubitales, singulari ramulo cõstantes, rectas, tenues, læues: folia lauri similitudine, læuiora multò, ac viridiora: semen rotundum, rubens, annexum foliis. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & stomachi ardores mulcent: ad sedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino succus menses, & vrinam ciet: idem facit pesso appositus.

DAPHNOIDES, quam officinæ, & herbariorum vulgus Laureolam vocant, frutex est vulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit virgis, flexilibus, obsequiosisq;, foliis numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen, ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaque fit, vt ij errare toto cælo deprehendantur, qui putant Mezereum Mauritanis vocatum esse Daphnoidem, quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco disseremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem plerique cognominant, foliis ac fructu à Daphnoide non longè differt: verùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoque caule constat, cui folia circumquaque prominent, adeò vt in cacumine in orbem vmbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quòd vocauerit Plinius Chamędaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq; omnibus euidẽtior fiet, quàm vt pluribus explodi postulet, si modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincam peruincam descripsit Plinius lib. xx. cap. xi. & quibus repræsentauit

Daphnoidis, et Chamædaphnes cõsid.

Multorũ error.

uit Chamædaphnen lib. XXIIII. cap. XV. Verùm Plinio, quòd clematidi folia sint lauri, videaturq; humilis laurus, ideo non temerè eã Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum vocent, quanuis rusticis Ananiensibus nil aliud sit piper montanum, quàm Dioscoridis granum Gnidium, vt infrà suo loco dicemus.

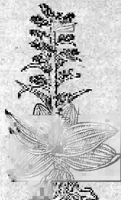
Daphnoidis et Chamædaphnes vires.

Daphnoidis, & Chamædaphnes vno tantùm capite meminit Galenus libro VI. simp. medicamentorum, sic inquiens. Chamædaphnes germina tenera edi quoque assolent. Est autem persimilis viribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant.

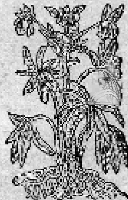
Nomina.

Planta, quæ Græcis δαφνοειδὲς, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola. Quæ verò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamedaphnes: Italicè, Chamedaphne, Gallicè Laureole.

VERATRVM ALBVM.

VERATRVM NIGRVM.

VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

ELLEBORVM album, Latini veratrum album vocant, fert folia plantaginis, aut betæ syluestris similia, sed breuiora, & nigriora, rubescentia: caulem cauum, quodrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm arescere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite caparum modo exeũtibus. nascitur in montibus, & asperis. Radices messibus colligendæ. Optimum habetur cãdidum, friabile, carnosum, modicè extentum, nec tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, gustu non admodum feruens, neq; saliuam subinde ciens. huiuscemodi autem strangulat. Primatũ Cyrenaicũ tenet. Galaticum autẽ, & Cappadocicũ candidiora, & puluere quodã obsita, celerius strãgulatus mouent. Vomitione autem varios extrahit humores. Collyriis admiscetur, quæ caliginem oculorum discutiunt. partus impositum necat, menses pellit, sternutamenta excitat: mures interficit, cum melle, & polenta subactum: absumit carnes, si coquatur vnà. Datur per se ieiunis, & cum sesama, aut ptisanæ succo, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulsa, aut pulte, aut quauis alia sorbitione. Cogitur cum pane, & ita inassatur. Præparatio corporum, ac victus ratio diligenter tradita est, cùm ab his qui de medica eius potione scriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennensi, cui nunc assentimur: quippe longum nimis esset in hac præsertim editione de materia, simul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis sorbitione, aut copioso halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, statim veratrum offerunt, iis præsertim, quibus strangulationis suspicio imminet, aut si valetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempestiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant subditæ ex eo balani cum aceto.

VERATRVM NIGRVM.
CAP. CXLVI.

ELLEBORVM nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum pastor nomine Melampus furentes in se Prœtidas primus purgasse, & sanasse fertur. Folia ei viridia, platani similia, minora, foliis sphódylij proxima, subaspera, nigriora, pluribꝰ diuisuris incisa: caulis asper: flores in purpura albicantes, racematim cohærẽtes: semen cnici, quod in Anticyra sesamoides vocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepæ simili confibratis, quarum est vsus. In collibus, asperis, & sitientibus locis enascitur. Optimum est, quod ex huiusmodi petitur terris, vt ex Anticyra. Nigrum inibi probatissimũ gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis sit medulla, acre gustu, feruẽsq;: cuiusmodi est in Helicone, Parnaso, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrũ nigrum purgat ventrem, detrahit bilem pituitásque, datũ per se, aut cum scammonia, & tribus obolis siue drachma salis. decoquitur vel cum lente, & iusculis, quæ purgationis causa sumptitãtur. Prodest morbis comitialibus, melancholicis, insanientibus, articulariis doloribus, & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat: purgat fistulas impositum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibiq; in alterum, aut tertiũ diem esse sinitur. Scabiem sanat illitum cum thure, aut cera, & pice, & cedrino oleo vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiscetur: hydropicorum ventri vtilissimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & vino, cataplasma. Consitum proximè radices vitium, vinum purgandi facultate donat. Huius resparsu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiúmque precantur, ac vitant aquilæ volatus: aduolare enim nõ sine periculo tradunt. nanq; si auis effossionẽ ellebori cõspexerit, moriturũ qui succidit, auguriũ est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, fossuri allium præsumere, & vinum bibere consueuerũt: nulli ita noxæ opportuni reddũtur. Veratri albi modo emedullatur.

ELLEBORVM, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quamuis inibi vnum tantùm Ellebori albi genus inueniatur, nigri tamen tria nobis comperta sunt genera, flore duntaxat inter se distincta. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum verò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc vt flore distinguuntur, ita etiam viribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò viribus imbecillia sunt, vt ferè nihil ad aluum deiiciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis vrgente frigore (etsi id improbent medici) pręparata prius diutius materia decoctis, ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanariis nostris, quin ex vnica assumptione, vel saltẽm altera, Deo iuuante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoq; ellebori dilutũ exhibuimus quibusdam melancholicis, magno sanè successu: nullo tamen ægrotãtium incommodo, nulláq; noxa. Quod non alia ex causa euenisse putauerim, quam quòd in Tridentino agro, aliisq; circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, vt non adeò perniciosis facultatibus scateat vtrunq; elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus: tametsi nõ dubitauerim etiam vtriusque acerrimam vim reprimi, ac corrigi propriis quibusdam additis medicamentis. Visuntur nigri vniuersa genera Martio, & Aprili mensibus vno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeũt, qui Goritia Labacum Carniolæ vrbem proficiscuntur, vbi & nos præstantissimum sæpius legimus. Purpurei radices nigriores, carnosioresque cæteris habentur: cùm aliorum generum radices vt plurimùm subalbidæ spectentur: omnibus tamen in vniuersum eadem est foliorum facies. Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erũperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet.

Ellebori vtriusque consid.

Herophili sententia damnata.

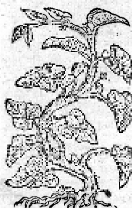
placet nostræ ætatis medicis, neque etiam nobis, vt quæ pluribus damnari, & explodi possit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat: proinde id in pascuis cauent, quamuis album innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in vulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent venenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, vel pectori infixa radice. Qua ratione ducti crediderè nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quòd si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inferatur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porrò non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis vsus elleborum, cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem vocant, quamq; ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamq; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd scripserint ij, si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi vim eò confluere, & per illud foramen pestilens virus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (vt nos quoque paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, existimauerunt hoc veratri nigri genus, quod flores rubẽtes nõ proferat, vel (vt Dioscorides inquit) in purpura albicãtes, sed herbaceos, cõsiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum veratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plinius libro x x v. capite v. his verbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. hæc Plinius. Ex quibus vtique perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri veratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calaminthæm, vel contrà, quòd vtræque remoratos menses eliciant. quasi natura adeò fuerit auara, vt vnicuique morborum generi vnum tantùm genuerit medicamentum. cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, vno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Consiliginis historiam describat, neque vna quidem nota eius faciem repræsentet, non video, quomodo rectè ij asserere possint, veratrum nostri vsus esse consiliginem. Sciant itaque velim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideo Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & aliis corporis partibus inseratur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiúsque expurgari virus illud pestilens, quòd huic vires insint valentiores. Horum quidem opinionem vt planè sequitur Fuchsius vir doctissimus in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore versatur. Cæterùm hìc non est silentio dissimulanda inepta satis, & vana, meo quidem iudicio, de nigro veratro opinio Vgonis Solerij, viri alioqui doctissimi, vt eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aëtii libros edidit. Is enim in prædictis scholiis censet, Elleborum nostri vsus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, vel cynoctoni aconiti species: quod verò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius verbis, quæ modo referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri veratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm vt pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum velluntur, capitis dolorem ob vaporum halitum concitari, vt ipse millies sum expertus, id quod in nigri veratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum veratrum satis aptè posse reduci, quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus verbis eum in me egisse, licet non apertè, meámque oppugnasse sententiam ex hoc planè conijcio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri veratri genera, florum tantùm colore distantia. Neq; id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, vtpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à veritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (vt Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis, sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri veratri communis vsus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multis erumpere

Opinio quorundã reprobatur.

Vgonis Solerij opinio explosa.

CVCVMER SYLVESTRIS.

CAP. CXLIX.

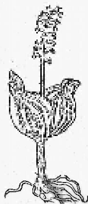
CVCVMIS syluestris fructu solo distat à satiuo cucumere, quē lōgè minorem parit, oblongis glandibus non dissimilem: folia, atque sarmenta satiui refert: radice candida, magna. Nascitur in sabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Instillatus foliorum succus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, veterem omnem tumorē discutit: imposita cum resina terebinthina, tubercula rumpit: ischiadicis infunditur: podagras discutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & vitiligines absterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis succus sesquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitámque deiiciunt, præsertim in hydropicis: deiectiones autem citra stomachi iniuriam mouet. Radicis selibra, in vini præsertim Lybici hemina conteritur, dantúrque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur. E fructu huiusce cucumeris fit medicamentum, quod elaterium vocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, seruantur nocte vna. postridie imposito supra craterem rariore cribro, vtrisque manibus prehensi, sigillatim supino cultro, sursum versus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in subiectum vas exprimitur: simúlque carnosum, quod hæsit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita pressum est, residere finitur, atque in vicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro segmina dulci aqua perfunduntur, & denuo pressa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, soli exponitur: dumque steterit, tota supernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri solet, donec existens aqua liquescat: qua stilatim exhausta, sedimentum mortario suscipitur, & conterendo cogitur in pastillos. Sunt qui ad hauriendam protinus succi abundantiam, cribratos cineres humi inspargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendāt, per quod elaterium cum sua humiditate diffundunt, siccatúmque in Pila, vt dictum est, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouissima lotione multam aquam respergunt. Elaterium optimum esse constat, læue, non ponderosum, cum candore leniter humectum, gustu amarissimum, quódque lucernarum luminibus obiectū, facilè flagret. Porraceum tamen scabrúmque, si turbidum spectetur, atque erui cinerisque plenum sit, graue & vitiosum esse solet. Nec desunt, qui cucumis succo amylum immisceant, vt candorem ipsum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus vtile est. Integer modus obolus est, minimus semiobolus, pueris chalci duo, siquidem copiosius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam vtráuis parte extrahit. optima suspitiosis est purgatio. quòd si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & stibij quod colorare sufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, postea cyathus vnus aquæ tepidæ sorbeatur. Ad citandas tamē vomitiones aqua diluens elaterium, subiectas linguæ partes penitissimè penna oblinito. quòd si quisquam difficilius euomat, oleo, aut vnguento irino resoluito: somnum inhibeto, Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè vinum,

Elaterij.

Præstat quod euulsis statim radicibus, interna repurgatur matrice, siccaturq́; in vmbra. Harum puluis diluto longè fortior est: ob id enim non datur nisi robustis, & vbi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius in libro de cõpositione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq́; è toto trahens corpore deorsum, nec tamen citra vllam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obiicimus. Datur quoque insanientibus: altera caluariæ parte, & subter caput diutinè cruciatis commodissimum: præsertim visceribus, vtero & vesicæ deiectorium medicamen postulantibus. Maxima autē eius vis est peculiariter educere, quicquid sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo veterascentibus arquatis morbis vtile: & quibus in superficie summatim asperitudines emerserunt, velut lepris, impetiginibus, & horum similibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum est. Datur scrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minúsve. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: postea cortice detracto, & in vmbra siccato, proiectaque tenui, quæ in ipsa subest, medulla. Exhibetur autem ex passo, & aceto mulso: verùm suauitatis gratia, quædam ex odoratis seminibus inserenda. Si verò efficaciorem alui deiectionem moliri sit in animo, scammonij pauxillum adiicito. hactenus Actuarius. Ellebori vtriusque vires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. VI. simp. medic sic inquiens. Elleborus vterq; tum albus, tum niger extergentis simul & excalfacietis est facultatis. Quàobrem ad alphos, impetigines, scabies, leprasq́; accommodi sunt. Quinetiam niger, si in fistulam callo induratam demissus fuerit, duobus tribúsve diebus callum detrahit. Dentibus prodest cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium.

Ellebori vtriusque vires ex Galeno.

OPHRIS.

Porrò niger gustu calidior est, candidus subamarus. Hactenus de vtroque Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperi tur à recentioribus OPHRIS appellata, quæ foliis maximè album veratrũ repræsentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in vnum fum refertus: è quibus flores exeunt candidi, exiguis linguis similes. Radice nititur gracili, non sine multis appẽdicibus, odore præstanti. Præfertur vniuersa planta ad denigrandos capillos, fracturas sanandas, & vulnera glutinanda.

Ophris descriptio, et vires.

Illa planta, quæ Græcis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus, & Veratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbech abaid: Italis, Elleboro Bianco: Germanis, Vueis nies z vurtz: Hispanis, Verde gambre blanco, & yerua de balleste: Gallis, Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa verò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, seu Charbench asued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè, Christ vurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, & Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.

Nomina.

SESAMOIDES MAGNVM.
CAP. CXLVII.

SESAMOIDES magnum in Anticyra elleborum vocant, quoniam albo veratro in purgationibus misceatur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili, ignaua: semen gustu amaro, cætera sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæque deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa.

SESAMOIDES PARVVM.
CAP. CXLVIII.

SESAMOIDI paruo cauliculi sunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florũ penè purpureorum, medio eorum albo: semen sesamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitásque semen ex aqua mulsa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

NON est, quòd in rebus incompertis longiorem moram nos ducere oporteat. quandoquidem hactenus non solùm ipse non reperi in Italia maius, aut minus Sesamoidis genus, etsi in eorum inquisitione multum laboris ac studij impenderim, sed neque etiam vllum inuenire contigit, qui vnum, vel alterum legitimè ostenderet. Quare has plantas deinceps perquirendi curam iis relinquemus, qui nauigationibus Anticyram petunt. Illud Græci σησαμοειδὲς μέγα, Latini Sesamoides magnum nominant. Hoc verò Græci σησαμοειδὲς μικρὸν: Latini, Sesamoides paruum.

Nomina.

CVCVMER SYLVESTRIS.

CAP. CXLIX.

Cvcvmis ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quẽ lõgè minorem parit, oblongis glandibus non diſsimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, veterem omnem tumorẽ diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & vitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitámque deiiciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra ſtomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in vini præſertim Lybici hemina conteritur, dantúrque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abunde deprimi cernatur. E fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, [Elaterũ.] quod elaterium vocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte vna. poſtridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, vtriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum verſus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in ſubiectum vas exprimitur: ſimúlque carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in vicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur: dumque ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri ſolet, donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtilatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundantiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendãt, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatúmque in Pila, vt dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouiſsima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elaterium optimum eſſe conſtat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectum, guſtu amariſsimum, quódque lucernarum luminibus obiectũ, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrúmque, ſi turbidum ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & vitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, vt candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus vtile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo, ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam vtrauis parte extrahit. optima ſuſpitioſis eſt purgatio. quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & ſtibij quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poſtea cyathus vnus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamẽ vomitiones aqua diluens elaterium, ſubiectas linguæ partes penitiſſimè penna oblinito. quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut vnguento irino reſoluito: ſomnum inhibeto, Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè

vinum, & oleum dare conuenit: etenim vomendo restituuntur. Quòd si vomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, posca, poma, & quæ stomachum densando corroborant, offerenda sunt. Ciet elaterium menses, & partus enecat, in pesso subditum. morbo regio medetur, cum lacte naribus infusum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficacissimè anginis illinitur, cũ vetere oleo, melle, aut felle taurino.

Cucumeris syluestris consideratio.

SYLVESTRIS Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præsertim agro nostro Senensi in oppidorum plateis, & secus mœnia, & semitas. Ex eius fructibus succum exprimunt officinæ, atque Elaterium vocatum parant. De quo disserens Theophrastus libro IX. capite XIIII. de historia plantarum, ita scribit. Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumq; quod vetustissimum. Itaque medicus quidam, vir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, virtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore possit, humoris copia est: quamobrem vel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed vsque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur vis peculiaris isti tribuitur. hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire videtur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus vtile esse. Theophrastus verò, idem ducentis annis mirabili virtute seruatum esse. Quin & in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in se continere Elaterium, vt vsque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter verò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophrasto subscribit Plinius libro XX. capite I. vbi sic inquit. Elaterium vsque ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. hæc Plinius Theophrastum secutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum esse. Quippe præter Theophrasti, & Plinij sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multùm exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanque flammæ admotum, excitato in humido a calore flatu, lumen extinguit. Id quod nobis aliquando experimento compertum est. Elaterij vires descri-

Elaterij vires ex Mesue.

psit Mesues inter sua deiicientia medicamenta, vbi in hunc sensum inquit. Cucumis syluestris, siue asininus abradit, & vasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia possunt, si addatur aut bdellium aut tragacanthæ lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij vis, addito fossitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinæ species elephanginas vocant: iis enim admistum felicius quoque operatur. Purgat, vt quidam ferunt, scammonij modo. At re vera magis pituitam deiicit, quàm bilem: quanuis & hanc quandóque detrahat, præsertim cùm deiectioni parata promptáque sese offert. Mirificè præter hæc sanguinis serum expurgat, ab iis potissimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore vexatis opem non modicam præstat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat, sincipiti, & loco dolenti illita, si tamen prius eius decocto foueatur locus. Præstat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, præsertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus præstantissimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem valet & radicis decoctum. Prodest præterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, vulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabacea farina admistus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem vitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plusquàm par sit hauriatur: quòd reseratis vasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis vires reddidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his verbis. Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem vocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elaterium itaque menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem, veluti nimirum Elaterium. Summè siquidem amarum est, leuiter calidum, vt ex secundo sit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoque digerendi vim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo vetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam vsu dolores capitis sanat. Atque Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, vt & foliorum, licet elaterio similem vim habeat, imbecilliorẽ tamen. Sed & ipsa radix ad-

Cucumeris syluestris vires ex Galen.

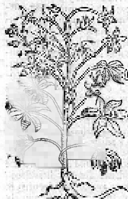
similem

similem facultatem possidet: abstergit nanque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat. Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Arabibus, Chese allimar, Kate alhenei, seu Chetha alhamar: Italis: Cocomero saluatico: Germanis, Vuilder cucumer, & Esels cucumer: Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis Cocombre sauuage. Eius verò succum Græci ἐλατήριον, Latini similiter Elaterium vocant: Itali, Elaterio.

Nomina.

STAPHIS AGRIA.

CAPVT CL.

STAPHIS agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ, diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosq́;: fert florem glasti: & folliculos virides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album gustu acrem. Grana quidecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per vomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: vlcera oris manantia cum melle sanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

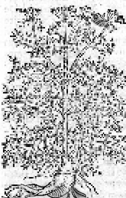
Staphidis agriæ consideratio.

STAPHIS agria, quam officinæ Græca voce corrupta vulgò Staphusariam vocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: nanque eo frequenter vtuntur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide libro VI. simplicium medicamentorum sic inquiens. Astaphis agria vehementer acrem obtinet facultatem, adeò vt ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγματίζειν Græci dicunt, abstergatque valenter. Itaque ad psoram accommodata est. Sed & vrendi vim aliquam habet. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua syluestris, Herba pedicularis, & Pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi, siue Miubezegi: Italis ac officinis, Staphusaria: Germanis, Biszmiintz: Hispanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & Herbe au poulx.

Staphidis agr. vires ex Galen.

Nomina.

THAPSIA. CAP. CLI.

THAPSIÆ nomẽ ideo accepit, quòd in Thapso eiusdem nominis insula, primùm inuenta sit. Tota verò natura ferulæ similis est: graciliore caule: foliis fœniculi: vmbella anethi in cacumine, à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ, latiusculum, sed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida, longa, acris, crassiore libro vestita. † Succi extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis speciem in se excauata cooperitur. quò merus succus confluat. oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium vnà terunt: sed inualidior huiuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è foliis autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non ob-

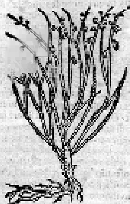
uersus

uersus vento: aut potius cũ dies apricus est, & à flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniam facies vehementer intumescit, nudáque corpora inuadunt pustulæ. ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm succus purgandi vim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam vtrinque bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli, cum tribus seminis anethi drachmis: succi, terni oboli: lactis, obolus vnus. quod eo amplius assumitur, periculosum est. Huiusmodi purgatio conuenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibúsque: datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit vomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cùm eis vires adepta sunt, vim habent extractoriam ex alto, vbi ex imo aliquid euocandum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est. vnde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succúsque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, liuorésque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus: lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorúmque valetudinibus vtiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, non circuncisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.

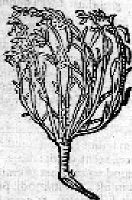
Thapsiæ consideratio. De Thapsiae viribus locutus est Theophrastus libro I X. capite X X I I. de plantarum historia, vbi ita scribit. Thapsiæ radix vomitoria est, & si quis continuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere potest: suppurationes tamen aliâs exalbidas facit. Succus eius validior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis vsus. Nascitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ verò depascũt: & aut aluus soluitur, aut intereunt. hactenus Theophrastus. Thapsiam author est Plinius lib. X I I I. capite X X I I. à Nerone claritatem accepisse, eiq; magno vsui fuisse sui imperij initio, quòd nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera, sequenti die contra famam cutem synceram circunferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia, præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, vt non facilè, nisi à rei herbariæ peritis, vna ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculũ plantata, qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto venditent: quæ quidem à peritis seplasiariis in ea medicamẽta iure optimo addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt: sed in turpeti locum non sunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (vt superius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum à Mesue descriptũ, nil aliud esse censet, quàm Thapsiæ radices. Thapsiæ vires memoriæ prodidit Galenus libro V I. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thapsia acrem habet, ac vehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto violenter extrahit, & ipsum quod extraxit, digerit. *Thapsiæ vires ex Galeno.* Verùm plusculum ad ea efficienda tempus postulat, vt quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit. Qui Thapsia vtitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recentis ad vetustiorem. Vis enim huius pharmaci post annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc post duos annos, ausimque ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Hæc vt Græcè θαψία, ita etiam Latinè, & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz. *Nomina.*

† Hoc loco Græci codices habent ὀπίζεται. quod verbum Ruellius verterat hîc, lac extrahitur, licet alibi, vt in panace Heracleo, idem vertat, succus excipitur. Nos verò, quòd ὀπὸς, à quo verbum illud defluxit, succum, liquorem, & lacrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neque certè temere, quòd non solùm nobis conueniat cum Marcello interprete, sed quòd etiam arbitremur hanc esse germanam illius verbi significationem, atque melius rem exprimere, de qua sermo est. Huius tamen mutatæ à nobis versionis lectorem admonendum esse duximus.

SPARTIVM.

GENISTA.

SPARTIVM. CAP. CLII.

SPARTION frutex est longas ferens virgas, sine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: semen lenticulæ, in folliculis phasiolorum modo nascens: florẽ, vt albæ violæ, luteum. Purgant per superna vehementer ellebori vice, citra periculum flores, & semina quinis obolis in aqua mulsa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit cruenta.

Spartij cõsideratio.

TANTA nimirum inter Spartiũ, siue Spartum, & Genistã intercedit similitudo tum facie, tum etiam viribus, vt eorũ affinitate deceptus iam crediderim omnino errasse eos, qui alterũ ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse libro XXIIII. capite IX. vbi ita scriptũ reliquit. Genista quoq; vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci authores Sparton appellauere, cũ ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nũquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit: Nauiũ sparta dissoluta. Nondũ enim fuisse Aphricanum, vel Hispanũ spartum in vsu certũ est: & cùm sutiles fierent naues, lino tamẽ, non sparto vnquã sutas. hæc Plinius. Verũ cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hac de re prius admonitus à clarissimo medico Petro Canizero Hispano Serenissimi Ferdinãdi Romanorũ Regis Protophysico, qui in Hispania copiosissimũ Spartum, numerosamq; Genistam se vidisse testatus est, cõperi planè inter has plantas discrimen esse. Quippe quòd Spartiũ Dioscoridi frutex sit foliis viduus: & floribus constet albæ violæ similibus. Genista verò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, pisi modo lunatos. Hinc itaq; factũ est, vt nunc in eorũ sententia consistã, qui Spartiũ à Genista differre existimãt. Non tamẽ quòd diuersi prorsus generis has plantas esse putẽ. nam tanta, vt dixi, vni cũ altera cognatio est, vt etsi non eædẽ sint, tamẽ cõgeneres esse videantur. Sparti quidẽ vsus (vt Plinius est author libro XIX. cap. II.) multa post secula cœptus est, nec ante Pœnorũ arma, quæ primũ Hispaniæ intulerũt. Herba & hæc sponte nascẽs, & quæ nõ queat seri: iuncúsque propriè aridi soli, vni terræ datovitio. Nanq; id malũ telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguũ, & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc strata rusticis eorũ: hinc ignes, facesq;: hinc calceamina, & pastorũ vestis. Animalibus noxiũ, præterquàm cacuminũ teneritate. Ad reliquos vsus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis: conuolutũ osseis, ligneisq; conamẽtis. Vulsum fascibus in aceruo adunatũ biduo, tertio resolutũ. Spargitur in sole, siccaturq;, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit. Siccatumq; sole iterũ rigatur, si repentè vrgeat desideriũ, perfusum calida in solio, ac siccatũ stans compendiũ operæ fatetur. Hoc autẽ tunditur, vt fiat vtile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartũ alitur etiã demersum, veluti nataliũ sitim pensans. Est quidem

Sparti vsus ex Plinio.

dem eius natura interpolis: rursusq; quàm libeat vetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æstimare, quanto sit in vsu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, aliisq; desideriis vitæ. Hactenus de sparto Plinius.

Genistæ cõsideratio.

Cæterùm Genistæ in Hetruria adeò frequentissimæ proueniunt, vt Maio, & Iunio mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant viatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & vestiuntur colles, vt procul aurei videantur. Gaudent earum floribus apes, vt Plinius inquit: proinde aluearijs circumferuntur. Genista nobis ligandis vitibus salicis vicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntq; inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiẽdis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis, qui in Italia id vasorum fictilium genus conficiunt, quod vulgò de maiolica vocant: quippe quòd (vt ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conseruetur in opere.

Genistæ descriptio, et vires ex Mesue.

Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, vbi hæc ad sensum scribit. Genista arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur virgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus vites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & ventriculo. Sed tollitur noxa (vt Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & mastiche, quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam vtrinque valentissimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, vrinam cit efficacissimè, & calculos disrumpit tam in renibus, quàm in vesica: nec in his materias figi, & in calculum durescere finit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex iis oxymel, cuius vsu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis, calculosisq;, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, à drachmis duabus ad quinque: seminis verò à drachmis duabus ad quatuor, hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse videtur, quandoquidem id erui, vel viciæ faciem potius referat, quàm lentis.

Sparti vires ex Galeno.

Sparti, vt iam ad eius vires redeamus, meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his paucis verbis. Sparti, quo & vites apud nos alligant, tum semen, tum virgarum succus non infirmè trahentis est facultatis.

Nomina.

Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium & Spartum dicunt: Itali, Spartio. Quæ verò Latinis Genista, Italis Genestra vocatur: Hispanis quoque Genestra, Giesta, & Giesteira: Gallis autem, Geneste.

SILYBVM. CAP. CLIII.

Silybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleóque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus vomitiones ciet.

Hactenvs non ex nostra tantùm, sed neque ex aliorum quoque inquisitione verum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quanuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse possit, tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, vt difficile admodum illud inuentu iudicem: neque enim ipse, vt ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere.

Nomina.

Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.

GLANS VNGVENTARIA. CAPVT CLIIII.

Glans vnguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis, cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa vnguenta pro oleo vtuntur. Nascitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, varos, & papulas in facie, & cutis vitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: verùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glandis Vnguentariæ consideratio.

Glans Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in Hispania frequentissima gignitur. Affertur hodie copiosè in Italiam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellant. Forma hæc pistacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus confecto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quòd de Ben vocant. Magnificiunt id vnguentarij, quòd quàmuis diu inueteratum, nunquam rancorem

corem sentiat, vt etiam libro primo suo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (vt modò dictum est) vnguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit. Ben duorum est generum. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus verò ciceri simile. Vtrique inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa vacet: minus siquidem noxium est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosoque. Vetustum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophrastus, neque Plinius) præstantius est recens, etsi contrarium asserat Mesues. Oleum ab vnguentariis hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, vt Dioscorides docuit, non autem, vt quidam existimant, ex putaminibus quòd dixerit Theophrastus, vnguentarios putamine fructus contuso vti solere. Plinius, vt Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, vnguentarios prodidit è putaminibus, medicos verò è medulla oleum elicere, quòd hoc medicamentis, illud odoramentis vsum præbeat. Veruntamen hac ætate (vt diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim vnquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere possit, quanuis diligentissimè comprimantur, & constringantur prælo, etiam grauissimo: quoniam hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationẽ silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam libro primo, vbi tamen de oleis, & vnguentis conficiendis latius disseruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, vir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere, in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminum vllam fieri mentionem. Verùm etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus vti vnguentarios tradidit, aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter assereret, Balaninum oleum vnguentariis ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalium, quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut animus integri,

Manardi dubiũ solutum.

& veraces fuerint authores, à quibus fortassis vnguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei cõmunis vsus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt vnguentarij, nõ quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam vetustate rancorem contrahat. Id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima vnguenta (misturas vocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & aliis, quorum in deliciis, & lasciuia omnis est vsus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quouis oleo liquescerent in vnguentum, contracto inde non multo pòst tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò vniuersam odoris suauitatem exuerent, sed etiam putida, fœtidáque euaderent. Quo vtique experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex vnguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterùm de viribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed ventriculum subuertit, & viscera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam possidet. Minoris autem vis longè vehementior, & magis periculosa: nanq; adeò perturbat, agitatq; humores, vt sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores conciteт. Proinde non in alios vsus is admittendus est, quàm in vnguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ vomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus lentam, crassamq; pituitam, vomitu, & deiectione purgat. Ideoque aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim vbi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiamnum ex contritis ipsius nucleis, polenta, & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq; tumores admodum vtile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle, quo fit, vt conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq;, si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum vulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasque cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat, sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis vnguentariæ vires memoriæ prodidit Galenus libro sexto, simplicium medicamentorum, his verbis. Balanus myrepsice, hoc est, glans vnguentaria, adfertur ex

Glãdis vnguentariæ vires ex Mes.

Glãdis vnguentariæ vires ex Gal.

barba

barbarica regione. Vtuntur vnguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, vnde expressus est succus, terrestres scilicet, & duræ, vincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq́ue, & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquat, iecúrque induréscens. Quòd siquis carnem eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitoriũ. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaque cùm hoc medicamento vtimur, ad viscerũ expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq́ue: ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet verò vel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, vt & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, vitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tũ vlcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorè affert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præter admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminũ tractationẽ, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaque eo possit quis ad ea vti, ad quæ valida vsus est adstrictione, hactenus Galenus.

Myrobalanorum genera. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum iidem quinque faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequẽter, & commodè veniant, nec eorum, quod extet, meminerint veteres Græci, ideo nunc de iis nobis disserendum est: neque enim ob eorum vsum silentio erant dissimulanda. Sunt itaque, vt diximus, MYROBALANORVM genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, vt etiam viribus. Quamobrem omnino censendũ esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus. quanquã non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex vna & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula verò cùm vltimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deiiciunt: nam etsi purgatoria vi polleant, nulla tamen viriũ imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, iecur, & ventriculum roborant, quinetiam vniuersum corpus. Id tantùm illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & viscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeatur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicaměta omnia, quæ deiiciendo laborem inferunt: quo fit, vt vtiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in viridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumilum officulum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cæteris crassiora sunt, colore nigro purpurascente, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citissimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricãt, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in vnum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, crassiora, densiora, ponderosioráque frusta diuiduntur, & quæ minus ossis, quàm pulpæ habent. Bellericorum verò illa in suo genere præferuntur, quibus crassities, densitas, grauitasq́ue non desit, & quibus crassus in vniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccántque secundo. Empelica verò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & vrinam cientibus medicamentis: vel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: vel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, vt contracta inde pinguedine, ventriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, vbi cum cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorum tantum dilutum præbent: vbi autem adstrictione in puluerem conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ sacchara condiuntur magis roborant, quàm deiiciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccatáque reponuntur. Myrobalana omne genus (vt Mesues est author) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter vtuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem efferunt, & ventriculum, cor, & iecur roborant, conferunt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt: ad quod flaua cæteris præstant, vt quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum vuæ acerbæ, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lacrymas sistant, defluxionesq́ue cohibeant. Sanantur horum puluere vlcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & visum, præsertim sacchara asseruata: ventriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur vtiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra vtranque bilem trahunt,

Myrobalanorum vires.

 præser

præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, ventriculum à pituita, aliisq́; noxiis humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, vomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quòd sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripto reliquit, à Mauritanis (vt ipse quoque fateri videtur) mutuatus est. Sed profectò nesciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quæ vomitum eliciunt, myrobalana reposuerit. cùm omnia eorum genera planè vomitiones compescant. Porrò hodie ignorata videtur quæ χρυσοβάλανος Græcis vocatur, digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, ventriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata libro VIII. & IX. de compositione medicamentorum secundum locos. quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quòd myristicæ nucis nusquam meminerint veteres Græci. Nullàm huiusce, quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quã ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum vocant, ad cordis affectus iis, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de iis quoque aliquid dissererẽ, præsertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum est, quòd communis vsus radices, quas vulgò Behen nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere, imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas, & in Armenia nasci. Auicenna autem radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta. At nostrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiũtur, nulla penitus odoris suauitate commendantur: quin & mansæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò pastinacam referat, vt scripserit Haliabbas clarissimus Mauritanorum author, Beben & syluestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, vt nulla sese offerat nobis ratio, qua probare possimus, Behen communis vsus esse Arabum legitimum. quanuis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiant. Nicolaus Myrepsicus, itemq́; Actuarius Behen hermodactylum vocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behẽ adulterina, tam album, quàm rubrum, passim in Italia proueniunt. Sed quibus polleant viribus, nondum mihi compertum esse ingenuè fateor.

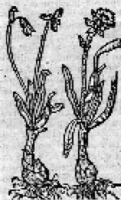
Chrysobalanus.

Behen album, & rubeum.

Nomina. βάλανος μυρεψική sic Græcis dicitur, Latinis verò Glans vnguentaria: Mauritanis, Habben, seu Ben: Italis, Ghianda vnguentaria: Hispanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

NARCISSVS.

CAP. CLV.

NARCISSVM sunt qui vt lilium, liriũ appellarint. folia profert porro similia, tenuia, multò minora, & angustiora: caulis vacuus, & sine foliis, supra dodrãtem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen velut in tunica, nigrum, longum. Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: cæteri porrum imitantur, atque herbaceum virus olent. Radix cocta, siue estur, siue bibitur, vomitoria est: ambustis igni prodest cum exiguo melle trita. præcisos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturnisque articulorum doloribus trita ex melle, & imposita subuenit. Vitia cutis in facie, vitiliginésque cum semine vrticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, vlcerum sordes expurgat: abscessus rumpit concoctioni repugnantes: infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

Narcissi historia ex Theophrasto.

NARCISSVS, inquit Theophrastus libro & cap. VI. de historia plantarum, vel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine vocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lilij modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana veluti vasculo inclusum, largè amplum, coloreq; nigrum, figura oblongum. Hic decidens sponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum solent. Quin & radicem ferunt, quæ carnosa, rotunda, amplaq; constat. Serotinus admodum: post arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophrasti de narcisso sententia. Porrò Plinius libro XXI. cap. XIX. duo Narcissi genera prodidit, quæ his verbis etiam depinxit. Narcissi duo genera in vsu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluos quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioscoride dissentire, quòd neutrum Narcissi genus flore albo descripserit, quanquam idem Plinius cap. V. eiusdem libri inter lilij genera Narcissum connumerans, hunc flore candido constare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum esse censeo, quòd viderim ego plures Narcissi species florum tantùm varietate distinctas. Narcissi vires retulit Galenus libr. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Narcissi radix vsqueadeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera conglutinet, vel ad incisiones vsque, quæ circa tendones accidunt. Habet verò quiddam abstersorium, & attractorium. Planta, quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narcissus appellatur: Arabibus, Narces seu Nargies: Italis, Narcisso: Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitlosen.

Narcissi vires ex Gal.

Nomina.

HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

HIPPOPHAES, quo fullones vestes interpolant, in sabulosis, maritimisq; nascitur, surculaceo frutice, vndique denso, & largo: foliis oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes spinæ emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hedræ corymbis similes, recematim cohærent, minusculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubescentes: radix lacteo succo madet, crassa, mollis, amara gustanti: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur, qui per se, & cum erui farina subactus, siccatur, & ad vsum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquásque deiicit, oboli pondere: erui verò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, vti in thapsia, huius in purgationibus modus est drachma.

HIPPOPHAESTVM. CAPVT CLVII.

HIPPOPHAESTON, id quod aliqui hippophaes appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estqúe spinæ fulloniæ genus, humilis herba, sine cauliculo, sine flore: inanibus tantùm capitulis: foliis paruis, spinosis: radiculas habens molles, crassas. Succus radice, foliis, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui voles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitásque detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum vitiis, & orthopnœæ conuenit huiuscemodi purgatio.

Hippophais consideratio.

ETSI quandoque maritima, & sabulosa adierim loca, vt Hippophaem, & Hippophæstum, vtpote plantas inibi nascentes, inquirerem, neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amalheus Opitergensis, medicus ingenio, & eruditione clarus, se olim Venetiis plantam accepisse à Ioanne Baptista Zopisso Papiensi clarissimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaem referebat: sed etiam viribus, vt se experimento comperisse testatus est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & aliis quoq;, aliquando contingat Hippophaem consequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæsti meminerit in suo simplic. medicam. censu. Hippophais tamen mentionē fecit Paulus lib. VII. inter simplicia. Hippophæsti verò Plinius libro XXVII. cap. X. Illius nomen Græcum ἱππόφαες, Latinum quoque Hippophaes. Huius verò nomen Græcum ἱππόφαιστον Latinum item Hippophæstum.

Nomina.

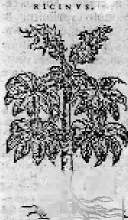
RICINVS. CAP. CLVIII.

CICI, aut croton, nomen accepit à ricini animalis similitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio

platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibúsque cauis, in arundinis morē: semine in vuis asperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræsentat, ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplastrisq; vtile. Grana triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamq; per aluum extrahunt, vomitionesque mouent, sed iniucunda admodum est, & molesta purgatio: siquidem stomachum vehementer subuertit. Tusa & imposita, vitia cutis in facie, varósque expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumorésque leniunt: turgentes mammas cohibent, eadem ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

Ricini cōsideratio.

RICINVS.

RICINVM vocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι dicitur, à similitudine, quā eius semen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, aliisq; quadrupedibus adhæret: neq; prius decidit, quàm plenius sanguine saginatū rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibusdam vulgò vocatur Girasole, aliquibus verò Fagiuolo Turchesco. Apud Insubres autem pluribus in locis Mirasole, quanquam id nominis potius Heliotropio conuenit de quo in huius libri calce differemus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cuius vestigia pharmacopolæ maximè sequuntur, Regium granum appellari constet. Ricinus copiosè seritur in Aegypto, vbi ex eius semine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (vt inquit Plinus) sed lucernis vtile. Deiicit aluum, perinde ac balanus myrepsica, tolliturq; eius noxa iisdem medicamentis. Quamobrē de eo sic loquitur Mesues. Regium granū (hoc est Ricini semen) pituitam, tam per vomitum, quàm per aluum extrahit, sed non sine assumentium molestia: quinetiam bilem, & aquam inter curem deiicit: & ea sanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Confert itēm coli, & articulorum doloribus, nēpe podagricis, & ischiadicis, si ex iure veteris galli decoctū hauriatur. Hydropicis verò decoquitur cū caprino sero, aut emulso recenter lacte maceratum. Ricini vires memoriæ prodidit Galenus libr. VII. simpl. medic. sic inquiēs. Ricini semen, quemadmodum expurgat, detergit, ac digerit, sic quoque foliū, sed vndequaque debilius. Oleum quod ex semine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium est, quàm oleū commune, ac proinde etiam discutit. Planta, quæ Græcis κίκι, siue κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Girasole: Germanis, Vunderbaum, & Creuthzbaum: Hispanis, Figueira de Ihmferno: Gallis, Paulme dieu.

Ricini vires ex Gal.

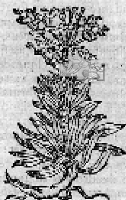
Nomina.

TITHYMALI. CAP. CLIX.

TITHYMALI genera septem, quorum masculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina existimatur, eúmque myrsinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioscopius: quintus cyparissias: sextus dendroides: septimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules supra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo succo, atque acri madētes: foliis oleæ circū ramos, angustioribus, & lōgioribus: radice crassa, lignosa: pendet in cacuminibus cauliū coma iunci, sub qua caueolæ foliolis balnearum similes, in quibus semen continetur, nascitur in asperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilémq; binis obolis in posca sumptis, & cum aqua mulsa vomitiones mouet. Appetente vindemiarū tempore succus, congestis ramulis, mox dissectis, & vase conclusis, excipitur. Aliqui adiiciunt farinā erui, & in pastillos digerūt, qui erui magnitudinē impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternáve guttas instillant, vt cum his inarescant, quas ad vsus recondunt. Per se etiā tusus in pila, & in pastillos coactus reponitur. Porrò cū extrahitur lac, neq; quò ventus aspiret, stare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem, collum, scrotúmque genitalis, adipe, aut oleo cum vino perūgere. Fauces autē exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto

melle

TITHYMALVS CHARACIAS.

TITHYMALVS MYRSINITES.

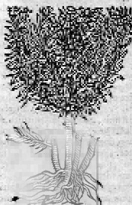
TITHYMALVS PARALIVS.

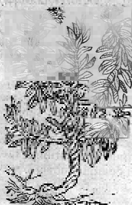
TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

TITHYMALVS DENDROIDES.

melle oblini par est, & hoc modo dari. binas tamē ternásve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos euellit, renascentésque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis inclusum, leuat dolores: sed cera dentes oblinendi, ne suo delapsu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, pensiles, & quæ thymi florem representant. valet aduersus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fistulasq;. Legitur semen autumno, & siccatū sole leniter tunditur, ferue factumq; loco mundo reponitur. Folia item siccantur semen, & folia lactei succi effectum præbēt, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admisto cum lacte lepidio, & caseo contuso. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cū aceto, dentiū dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrsiniten, aut caryiten vocant, similis suapte natura daphnoidi: foliis myrti, sed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, nuci similem, mordaci gustu. nascitur in asperis. Succus, radix, semen, folia, consimilem antedicto sortiuntur facultatem: sed ad citandas vomitiones inualidior hæc est. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida aut mecona aliqui appellauere. Nascitur in maritimis, ramis subrubentibus, palmū altis, quinis, senísve à radice exeuntibus: foliis lini, angustis, paruis, oblongis, in versus quosdam digestis: capite in cacumine orbiculato, in quo semen, vt eruum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cū radice lacteo succo turget. Similes ad vsus reconditur. Helioscopius dicitur, foliis portulacæ, tenuioribus, rotūdioribúsque: ramulis prodeūtibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copiosi plenis: capite anethi: semine velut in capitulis incluso. Helioscopi nomen accepit, quoniam comas cum sole circumagat. circa oppida nascitur, potissimùm in ruderibus. Colligitur succus, seménque, vt aliorum. Eædem, quæ superioribus vires, non tamen vsqueadeò validæ. Cyparissias in caulem exit dodrantalem, vel maiorem, subrubrum: ex quo folia pini similitudine exoriuntur, molliora tamē, & tenuiora: & in totum nascentem pinum æmulatur, vnde nomē traxit. Candido succo madet: cui eadem vis, quæ superioribus. In petris nascens qui dendroides cognominatur. ampliter opacat, in cacumine frōdosam spargens comā, succo lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, foliis myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiusdem effectus, cuius superiores, similiq; modo reconditur. Platyphyllos verbasco similis est. Radix, succus, & folia per inferna trahunt aquas. Pisces necat, tusus, & aquæ insparsus. Reliqua tithymalorū genera, quæ supràscribūtur, idē efficiūt.

Tithymalorum consideratio.

TITHYMALORVM omne genus officinæ Esulā indifferenter appellant, quanquā plura sunt tithymali genera, quorū historiā satis confusè Mauritani tradiderunt. quo fit, vt apud hos nō sine magno labore tithymalorū genera rectè, & distinctè cognosci possint: quæ tamē à Græcis ordine pulcherrimo descripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidē difficile videtur decernere quæ Tithymali genera ex iis, quę à Græcis representātur, ea duo sint, quæ à Mesue, & Auicenna Scebrā, & Alsebrā nominantur: quoniam horum neuter, quod exter, earū plantarum faciem notis explicauit. Credidit Brasauolus illud esse Mesui alsebrā minus, & Auicēnæ scebrā, quòd Dioscoridi paralius. Sed equidē ab eo dissentio, quòd nusquam in horum monumētis legerim,

Brasauoli opinio explosa.

Alsebrā minus in maritimis nasci: quin nec ramos ferre subrubentes, nec lini folia, nec semen eruo simile, capitulis conclusum: sed tantū reperim memoriæ prodidisse Mesuē, Alsebrā esse plantā lacteo succo refertā, radicibus tenuibus, quarum hæ præferuntur, quæ subrubeant. Auicenna verò Scebram nasci ait in hortis, non autē in maritimis, caule tenui, hirsuto, foliis tarco similibus. Quæ sanè omnia Brasauoli sententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec possum prætcrea cum eodem sentire, quòd Alsebram maius apud Mesuē, & Mehezeheregi apud Auicennam idem sint Mauritanis, quod Græcis Tithymalus plathyphyllos. quandoquidē in eorum scriptis nusquam reperi maiori generis

Alse

Alsebram folia edere verbasco similia: nec quòd tusum, & aquæ inspersum pisces interficiat, sed quòd rectius (vt inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis Alsebram, siue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Esula minor vocitatur, quòd (vt inquit Auicenna) in hortis, & vbique proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea est, quam vocat Dioscorides Tithymalum cyparissiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam foliis prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mehezeheregi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur pityusa, vtpote quæ Tithymalo cyparissiæ foliis sit similis, quanuis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcinericio. Mesues verò, quòd radicibus esset rotundis, crassis, crassóque cortice obductis, ponderosisque. quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignauit. Ex his itaque perspicuum fieri arbitror, pityusam Mauritanis scebram maius appellari: minus verò id, quod Græcis tithymalus cyparissias dicitur. Cæterùm Characiam vocatum, postquàm multum laboris in eo indagando frustrà impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus, Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsiniten quoque hoc tantùm anno reperimus, foliis circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius verò in maritimis tantùm nascens, quem vulgaris vsus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in vniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis visitur quædam alia planta, quæ in Hetruria vulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus: etsi alias aliter sensimus, quòd, aliis notis neglectis, lini folia viderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo vniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus vulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope vrbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & vbique tam culto, quam inculto solo. Cyparissias deinde (vt suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem vocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit vsus. Dendroidem vidimus primùm in regno

Tithymali cognitio

Neapolitano extra Terracinam vrbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim versus, plantæ arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes vni sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atque etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens. Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro IX. capite XII. de historia plantarum, vbi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum vertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaque magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm vua nigrescere incipit & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem vocitata oleæ folio constat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm vindemia incipit, exprimunt, & præparato vtuntur: purgat inferius. Myrtaria verò cognominata, candida lactaria est, foliis myrti condita, verùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus, purgatúsque datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita vt totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At verò si nucem ipsam placeat dare, trita dabitur ex vino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaque comedenda. hactenus Theophrastus. Tithymali omnes, Mesue authore in suis simplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & ventriculo maximè officiunt: vasa disrumpunt, intestina abradunt, vniuersum excalfaciunt corpus, adeo vt inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa iis admistis, quæ cor, iecur, & ventriculum roborant. Secunda verò, & tertia iis, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lacryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris vsus Tithymalus pituitam vehementer deiicit, & atrum quem vocant succum, pariterque pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem validissimè extrahit: nihilo secius exiccat vniuersum corpus, & genituram extinguit. Vnde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò asciuit. Tithymali

Tithymalorum historia ex Theophrasto.

Tithymalorum vires ex Mesue.

Tithymalorum vires ex Galeno.

mali omnis generis vires commemorat Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Tithymali omnes vincentem habent acrem, calidámque facultatem, inest verò & amaritas. Validissimus itaque est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, vt qui valentiorem vim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, vlcerántque: proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoque succus inunctus tollit. Porrò cùm vehementior sit, oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpúsque depile redditur. Eadem facultate verrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum vngues, & thymos auferunt, detergéntque lichenas & psoras quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea vlcerum phagedænica, anthrachode, & gangrænode, quia valenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè vtare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos vti assolent. Celerrimè nanque ab illis in vertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cùm septem sint eorum genera, valentissimus est quem characiam nominant, quem vtique etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui verbasco assimilis est, & cyparissias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione verò comprehensæ illorum facultatis & cinis, & ex ipso lixiuium erit. In vniuersum planta Græcis τιθύμαλος, Latinis quoque Tithymalus nominatur: Arabibus, Xaufer, & Ethuba: Italis, Tithimalo: Germanis, Vuolffs milch: Hispanis, Leche tresna, & Leche tregua: Gallis, Herbe à laict.

Nomina.

PITYVSA. CAP. CLX.

PITYVSAM specie à cyparissia differre constat, etsi tithymalorum generi assignetur. Caulis supra cubiti altitudinem assurgit, geniculatus: foliis piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: semine instar lenticulæ: lato: radice crassa, candida, succo referta, quibusdam in locis frutex hic prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis drachma. succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur, modus foliorum drachmæ tres.

PITYVSA.

Pityusa consideratio.

PITYVSA, vt latinis præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Esulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto venditant, quem admodum & thapsiæ radices pro eodem subiiciunt, vt superius in tripolij mentione diximus. Quod cùm sua ætate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypiæ esse radicem prodidit, nigrum verò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ viridis rufescit, siccata nigrescit. Porrò quòd Esula maior sit Mauritanis alsebram, vel sebram, satis liquidò ex Serapione colligi potest, vtpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, vt planè falli putem Brasauolum, quippe qui certò sibi persuadeat, Alsebram maius Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepsicus quibusdam in antidotis, & catapotiis aluum soluentibus Esulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchsius in suis doctissimis adnotationibus nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali speciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cùm plura sint tithymalorum genera, quę in vniuersum Esulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam vocat, eo quòd pini, vel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentiæ causa Nicolao appellata est. Paruam enim pinum pityusa repræsentat: quare non ab re esula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia passim ferè prouenit, facie minoris esulæ, sed longè

Fuchsij opinio reprobata.

longè in omnibus maior, adeò vt quibusdam in regionibus, vt in Apulia, arbusti speciem referat. Visitur copiosa in Veronensi agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridissimum ibi sit solum, non admodũ adolescit. Hæc (vt Mesues est author) agrestium hominum medicamentum est: multa enim sumentibus adfert incommoda. proinde eius vsus apud medicos peritos prorsus exoleuit, quemadmodum, & turpeti ex huiusce radicibus parati, postquàm detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopolæ, qui pityusæ radices legitimi turpeti vice suis inserant medicamentis: sintq; etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorũ generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetq; eorum modo. Id quod Galenus apertè testatur libro VIII. simpl. medic. dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat, vt illi quòdque similiter illis purget, cæteraq; omnia viribus illis est adsimilis. Ea Græcè πιτύουσα, Latinè item Pityusa vocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: officinis, Esula maior: Italis, Pitieusa, & Esula maggiore.

Pityusa vires ex Galeno. Nomina.

LATHYRIS. CAP. CLXI.

LATHYRIS, quam aliqui tithymalum appellant, eamq; tithymalorum numero adscribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali crassitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in summis ramulis exierũt, minora conspiciuntur, aristolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum summis surculis gerit, triplici loculamento insignem, rotũdum, ceu capparin, in quo grana, intercursantibus membranis, inter se distincta cõtinentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, cãdida sunt, & gustu dulcia. Nullus radicis vsus. totus frutex lacteo succo turget, vti tithymalus. Grana sex, aut septem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: sed aqua frigida postea sorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eosdem effectus.

LATHYRIN officinæ Cataputiam appellant. Planta est vulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentissima nascitur. Apud Insubres, quòd aluum valenter euacuet, vomitionesque eliciat, catapuzza vulgò nominatur. Iisdem pollet facultatibus, quibus & ricinus, iisdem quoque medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in suo libro de compositione medicamentorum, vbi ita scribit. Lathyris vehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora verò viginti. Is qui efficacius purgari copiunt, mandenda præcipito: iis verò, qui deiectionẽ non desiderant copiosam, iubendum est, vt integra deuorent, præsertim si qui sumit, malo fuerit stomacho. hæc Actuarius. Lathyris vires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lathyris, sunt qui dicant & hãc esse tithymali speciem, tum quòd similiter illis succum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totáque illis facultate similis sit. nisi quòd semen gustantibus videatur dulce: quòd sanè etiam maximè purgatoriam vim obtinet. Quæ planta λαθυρίς Græcis. Lathyris item Latinis dicitur: Arabibus, Mendana, seu Mehendane: Italis Lathyri, & Cataputia minore: Germanis, Spring kraut, Spring koerner, & Tereib koerner: Hispanis, Tartago: Gallis, Espurge.

Lathyris [illegible]

Lathyris vires ex Galeno.

Nomina.

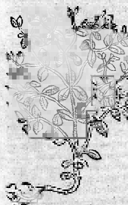
PEPLVS. CAP. CLXII.

PEPLOS frutex est lactei succi plenus, foliis paruis vt rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi respersa semine sub foliis paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus scatet auxiliis. Vnicam radicem habet superuacuam, ex qua fruticat. nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, siccatur in vmbra, & continuè versatur. Fructus tusus, & feruefactus reconditur, Bilis,

ac pituita

ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obsoniis inspersa conturbat aluum. muria conditur.

PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEPLIS, quã aliqui syluestrẽ portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno: foliis satiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub foliis rotundo, vti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, vti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet vires.

Pepli, & peplidis cõsideratio.

PEPLVM herbariorum vulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam vocat. Prouenit non modò in vinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida verò, quæ Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quàm hoc anno euulsam vidimus. Sed nobis non licuit hoc tempore eius effigiem pictam exhibere: tamen, Deo concedente, aliquando dabitur. Vtriusq; vires reddidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, vbi primùm de Peplo ita scribit. Peplos, quidã verò papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc verba subiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nascitúrque plerunque ad mare, radicem habens inutilem, vt & peplos: succum verò validum, non tamen admodum vtilem. Sed semen vtile est, & flatuosum, similiter semini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè vocatur: officinis & vulgò, Esula rotunda. Quæ verò πεπλὶς Græcè, Peplis quoque & Peplium Latinè dicitur.

Vires vtriusque ex Galeno.

Nomina.

CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

CHAMAESYCEN aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: semine sub foliis rotundo, vt in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex vino triti vuluæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus resoluitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur.

Chamæsyces consid.

NASCITVR Chamæsyce, quemadmodũ & peplus, in vineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, vt ex totius plantæ descriptione colligi potest, in pepli genere enumeranda videtur: quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis: foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaque quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamæsyces vires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his verbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem vim possidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle verò crassas oculorum cicatrices detergunt. sed & hebetudinem visus à crassitie natam adiuuant, sicut sanè & suffusionum principia. Χαμαισύκη sic Græcè, vt Chamæsyce pariter Latinè vocatur.

Chamæsyces vires ex Gal.

Nomina.

SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCAMMONIA ramos ab vna radice emittit trium cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil crassitudinis præ se ferant: foliis helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, hirsutis, & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modũ cauo, graueolente: radice prælonga, crassitudine cubitali, candida, graui

da, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium foliis, profundunt ſuccum, ſiccatúmque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quòd admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis anteà narratis. item ſi non vehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, denſa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternûm obolorum pondere hauſtus ex aqua pura, vel mulſa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad reſoluendam aluum binos obolos cum ſeſama, alióve ſemine ſumpſiſſe ſatis eſt. Dantur efficacioris purgationis cauſa, ſucci tres oboli, cum duobus veratri nigri, & aloës drachma vna. Fiunt purgatorij ſales, drachmis viginti ſucci ſcammoniæ in ſenos ſalis cyathos adiectis. Horum modus proportione virium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, vnum. Radicis drachma vna, aut altera purgat cum iis, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplaſmate iſchiadicis vtili. Partus enecat ſuccus, vuluæ in lana ſubditus: tubercula diſcutit cum melle, aut oleo illitus. decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & roſaceo perfunduntur.

Scammoniæ eiusq; ſucci conſideratio.

SCAMMONIUM, quod eſt Scammoniæ ſuccus, copioſum quidem in Italiam aduehitur, præſertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur: ſed quod probatiſſimum ſit, rarum admodum inuenitur. Siquidem quod omnibus iis notis, ac dotibus præditum ſit, quas optimo tribuit Dioſcorides, hactenus nunquam, vt ingenuè fatear, ſum conſecutus. Nec mirum mihi quidem videtur, cùm id, quod à mercatoribus ad nos defertur, Syriacum plurimum ſit, & Iudaicum, compactum, denſum, graue, & erui fortaſſe farina, tithymali lacte, aliiſque impoſturis vitiatum, & illud denique, quod vt omnium deterrimum, Dioſcoridi improbatur. Verùm hoc parum expendentes plerique pharmacopolæ, illud præſtantiſſimum Scammonium exiſtimant, quod linguæ ſaliua madentis contactu, facilè, confeſtímque albeſcit. In quo Dioſcoridis doctrinam hi negligere manifeſtè deprehenduntur: quandoquidem ipſius Dioſcoridis admonitio eſt, vt non ſolùm illi experimento fidere conueniat, ſed etiam aliis, certioribúſque: id nanque euenit adulterato quoque lactis tithymali admiſtione. Quamobrem medici, qui Chriſtianam religionem, ac pietatem colunt, ſi probè, ſanctèque artem medicam exercere cupiunt, pro viribus ſuos quiſque pharmacopolas moneat, inſtétque, vt laudatiſſimum quærant, habeantque ſcammonium. Nam cùm hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorúmque, quorum paſſim eſt vſus ad humores in morbis deiiciendos, ſit baſis, qui iis adulteratum immiſcent, nulli dubium eſt, quin peſſima, & plerunque exitioſa conficiant medicamenta. quo certè nihil deteſtabilius, nihilque execrabilius eſſe poteſt. Sed caueant ſeplaſiarij, & peritorum admonitus libenter audiant: aliàs enim ſciant, errorum pernicioſorum, quos ſæpe committunt, tandem meritas pœnas luent. Quòd autem ſcammonium illud, quo omnes ferè officinæ refertæ ſunt, tithymali ſucco ſit vitiatum, hinc liquidò patere arbitror, quòd decem, vel quindecim eius grana aluum pluries reſoluant, cùm ſynceri drachma, Dioſcoridis teſtimonio, id vix præſtare poſſit. Plantam, è cuius radice ſcammonium colligitur, vidimus primùm Neapoli, allatam (vt quidam ſeplaſiarius aſſerebat) ex Gargano Apuliæ monte, quæ omnibus notis, meo quidem iudicio, legitimam Scammoniam referebat. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Galenus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij viribus meminerit, cùm tamen pleraque alia ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque alias ſæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in ſuis aliis monumentis. Scammonium, authore Meſue in ſuis ſimplicibus deiectoriis, quinq; corporibus læſiones inferre poteſt. Prima eſt, quòd flatus quoſdam mordaces gignit, vſque adeò ventriculum laceſſentes, vt ſumentibus nauſeam cõmoueat. Noxa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta vndique circumlita, præſertim additis, aut fœniculi, aut

Scammonij læſiones.

dauci

dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, vt facilè febres excitet, iis præcipuè, qui obstructionibus viscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocumenti aufertur, admissis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & violarum succus, aut dilutum, aut aqua: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut violaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisso rhoë, aut factitio spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: vasorum enim oscula plusquàm par sit aperit. Hæc læsio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibúsque, nempe mastiche, cydoniis malis, succóque ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flauis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus, lentísque medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacanthæ lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala pòst sumpta, & calida aqua pòst bibita: vtpote quæ medicamentum ocyus à ventriculo & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est, quòd prudentes medici, quò celerius Scammonium à ventriculo, & intestinis deiiciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac ventriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, ventriculóque opem suam præstant. Deiicit scammonium valentissimè bilem, quam & à vasis, & à sanguine exhaurit. Eius deiiciendi facultas haud sanè aliis medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia. Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis *Nomina.* item Scammonia vocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

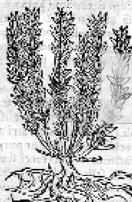
CHAMELAEA.

CHAMELAEA. CAP. CLXVI.

CHAMELAEA surculosa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ similitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ gustata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilémque, foliis præsertim in catapotio deuoratis. nanque duæ absinthij partes, adiecta chamelææ vna, hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in ventre non liquescunt: siquidem quotquot fuere deuorata, reguntur. Foliis cum melle tritis, sordida vlcera, & crustosa repurgantur.

THYMELAEA.

THYMELAEA. CAP. CLXVII.

THYMELAEA est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum vocant, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorum: foliis chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, viscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo, qui inter initia viret, & tandem rubescit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque

aquasq; detrahit, si viginti granorum pars interna bibatur: verũ fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in vuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto innunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per messes colligi debent, & siccata in vmbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta vini potione, aquã extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut cõtritis oleribus. Thymelææ farina vuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta. partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructũ esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

Chamelææ et Thymelææ consideratio.

CHAMELAEAM, pariter & Thymelæam Arabes confusè satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera, vnum album, alterum nigrum, tamen iis etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, vt hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici possit. Illarum plantarum vis in exoluendo corporis humores, tam vehemens, violenta, ac furiosa existit, vt nisi robustissimis hominibus tutò in medicamentũ dari possint: plerũq; enim imbeciles cõfecerunt, abrasis visceribus, apertisq; vasorũ osculis. Quare nõ temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas viduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numerosæ in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & vtræq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructũ ferunt myrti baccis similẽ, quanuis Chamelææ quadantenus longior sit, & oliuæ formam repræsentet. Vtrique fructus initio sui exortus virescit, mox per maturitatem rubescit, denique exiccatus niger conspicitur. Cæterùm baccã, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniã siccata piperis faciẽ præ se ferat, acrimoniamq; non obscuram gustantibus relinquat, rura Ananiensia, vnà etiã cùm Laureolæ semine. Piper montanũ indifferẽter nominãt. Nec sanè mirũ, quandoquidẽ & Theophrastus lib. IX. cap. XXII. de plantarũ historia, vbi de pipere disseruisset, statim Cnidij grani meminit: vtpote quod maximè piperis imaginẽ referat, & admodũ etiã acre sentiatur. Sumunt hoc piper (vt eorũ nomine vtar) frequenter incolæ in suis purgationibus aduersus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe euenit, vt cùm futurã noxã non præuideant (quę eorum multorũ imperitia est) non solũ seipsos decipiant, sed etiã sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari possũ, quòd ex montani illius piperis assumptione plures periissent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in vita seruassem. Proinde scitè posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon prębendũ esse, nisi iis admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari possit, qua omnia corporis principalia membra corrũpit, ac destruit. Habentur tamẽ passim in pharmacopoliis catapotia, quæ de Mezereo appellãt, quibus aliquãdo vtuntur medici, ad aquã inter cutẽ extrahendã. Verùm ea non audent exhibere (quanquã medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus. Chamelæam tantũ, quod sciam, cõmemorauit Galenus in simplicium medicamentorum censu, de cuius viribus libro VIII. eorundẽ ita scribit. Chamelæa vincentem habet qualitatẽ amarã. Quamobrẽ admodum sordida vlcera, & quæ maximas habent crustas, cũ melle purgare potest.

Chamelææ vires ex Gale.

Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoq; Chamelæa & oleastellum appellatur: Mauritanis, Mezerion, seu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ verò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa vocatur: Italicè, Thimelea.

Nomina.

SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

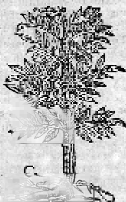
SAMBVCI duo genera. Vnum in arborem assurgit, surculos spargens arũdinaceos, teretes, cauos, candicãtes, proceros: folia iuglãdis, terna quaternáve, ex interuallis circa ramos exeũt, grauia odore, minutim in ambitu secta: & in ramulorũ cacuminibus, cauliculisq; circinatæ vmbellæ, quæ florẽ candidũ pariunt: mox acinũ terebintho similẽ, in nigredine subpurpureũ, racemosum, succo madentẽ, vinosũq;. Alterũ genus chamæacte vocatur, Romanis ebulũ, longè humilius est, magisq; herbaceo generi asignandũ: caule quadrãgulo, geniculato: foliis amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expansis, pinnatisq;, graueolentibus, in ambitu serratis: muscario sambuci: flore, & acino eiusdem: radice nititur, longa, crassitudine digitali. Eadem vtriusq; vis, & vsus exiccans, aluo

detrahens aquam, stomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemq; detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in vino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodest viperarum morsibns, eodē pota modo, vuluas emollit insidentium, decocto: patefacit eorum spiracula: & vitia corrigit. Acini in vino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, si prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambustis, & canum morsibus illitu prosunt: vlcera quæ dehiscunt in fistulam, agglutinant. iis, qui podagra tentantur, cum seuo taurino, aut hircino prosunt illita folia.

SAMBVCVS.

EBVLVS.

Sambuci, & Ebuli genera, et vires.

SAMBVCVS, & Ebulus plantæ sunt nullis non cognitæ. Prioris etsi vnū tantū genus prodatur à Dioscoride, nobis tamē duo eius obseruata sunt genera: alterū quidem montanum, & syluestre: alterū verò vrbanum, plerunq; in hortorū, & vinearū sepibus proueniens. Hæc genera fructu inter se differunt: siquidē montano baccæ perpetuò rubescunt. Illud etiā discrimen facit, quòd vrbanū in maiorē proceritatem adolescit, & læuiore constat materie. Sunt præterea: qui palustrem Sambucū ostendant, nempe arbusculam vliginoso, & palustri solo enascentē, virgis sambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio vitigineo: flore albo sambuci modo, odore non prorsus iniucūdo: à quo baccæ prodeunt rubētes, oxyacanthæ magnitudine, vinoso succo refertæ. quæ deuoratæ vomitiones cient. Aqua è sambuci floribus fronti, & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui a calido humore prouenerint. Succus è radicis cortice expressus, vomitum valentissimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrentē extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur vtiliter drachmę pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria vi mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deiiciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciant, insolentq; subinde, & in pastillos digerant, seruentq; ad vsus. Hic clystere infusus tam intestinorū, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur cōuenienter fœminarū locis ad euocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto cōmodè ij, qui diuturna febre vexati ad malū deuenerunt habitū, si tamē ventriculus, & iecur interea roborētur odoratis adstringētibus, & ad id cōferentibus medicamentis. Meminit Sambuci vtriusq; Galen. lib. VI. simplic. medicament. sic inquiens. Vtraque sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæactem vocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatē obtinent. Plantā, quæ ἀκτῆ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iafacti: Italis, Sābuco, Germanis, Holder, seu Holler: Hispanis, Sabugo, & Caninero: Gallis, Suseau, & Suyer. Quæ verò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur: Arabicè, Kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hispanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble. *Sambuci vtriusque vires ex Galeno.* *Nomina.*

PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

PYCNOCOMON cōstat erucæ foliis, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi: semine marrubij: radice nigra, aut pallida, rotunda, exigui mali figura, terram redolente: inuenitur in saxosis locis. Semen grauia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum, tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactósque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panósque discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duûm drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

NVLLAM equidem vsquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, vt ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, vt & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis vel incognita, vel incerta sunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem vtilitatem in medium proferre. Eam vt Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum vocant. *Nomina.*

APIOS. CAP. CLXX.

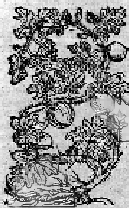
APIOS ramulos duos siue tres iunceos spargit rubros, tenues, qui à terra parum attollũtur: foliis rutæ, oblongioribus tamẽ, & angustioribus, herbaceis: semine paruo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius vomitione bilem, pituitasque extrahit: inferior per aluum: tota vtrinque purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum, exiccatur. Purgat vtraque parte is succus, sesquiobolo potus.

APIOS, quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quanquam nō desunt qui velint eam quoque prouenire in Italia, præsertim in Apulia) foliis exiguis, rutæ, vel hyperico proximis, primo statim vere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente: cauliculis iunceis subrubentibus, lacteo succo madentibus: radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, vnde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quàm Latinis pyrum. Theophrastus libr. IX. cap. X. de plant. historia, Apion his notis repræsentauit. Ischas, siue Apios folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis: radice, qua asphodelus, verùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur vere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget, hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me vidisse recordor, ad me misit Venetiis Nicolaus à Sancto Michaële Nouocomensi, medicus singularis ingenij, atque eruditionis & rei herbariæ peritus. *Apij, siue Ischadis consideratio.* Cæterùm scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci, eiusq; radice rurì pauperes per inopiam frugum vesci. Sed Ruellij sententiæ non esse subscribendum iudico: nam cùm Apios per superna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copiosè (vt rustici facere solent) eius radices sumerent in cibis. *Ruel. Lapsus.* Apij huius nusquam, quòd inuenerim, mentionem fecit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hæc planta non secus Latinis Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur. *Nomina.*

COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

COLOCYNTHIS sarmenta, foliáque satiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuisa: fructum in speciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarũ, quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, si quatuor oboli cum aqua mulsa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infusæ clyste

COLOCYNTHIS.

clysteribus prosunt neruorum resolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitiis, vt quæ bilem, pituitam, & strigmenta, interdũ etiam cruorẽ eliciãt, fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, si vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferuescat, hócque iure decocti dẽtes colluantur. Si aqua mulsa, aut passum in eadem incoquatur, & sub diuo refrigescat, potu crassum humorem, & strigmenta alui detrahet: stomacho supra modum aduersatur: subdita ex ea balano alui excrementa eiiciuntur. Virentis succo vtilissimè ischiadici perfricantur.

Colocynthidis consideratio.

COLOCYNTHIS planta est tam medicis, quàm seplasiariis vulgaris notitiæ. Verùm etsi (vt Mesues est author) præstantissimum ex eius fructu paretur medicamentum ad varia morborum genera, ea tamen cordi, iecinori, & ventriculo maximè aduersatur, quin & vniuersum perturbat corpus, fastidium, & intestinorum tormina excitãs. Abradit enim intestina, & vasorum oscula aperit, adeò vt etiam cruẽta sæpe eliciat. Hinc meritò fit, vt eam dari prohibeant, nisi prius malefica eius vis prorsus aboleatur, iis additis antidotis, quæ ad id præstant: cuiusmodi sunt illa, quæ ventriculum, iecur, & cor tum roborare, tum tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi vim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam vertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diuturnóque capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirantibus vtiliter in catapotiis exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, & diutina tussi laborantes. Est præterea vis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, & ischiadicos: ad quæ non modò in catapotiis deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur: quibus sinè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu, & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur.

Colocynthidis vires ex Galeno.

Colocynthidis vires retulit Galenus libro sexto, simplicium medicamentorum, his verbis. Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamẽto epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam validam in sese continet, nimirum cum iis, quæ expurgat, antè & ipsa per aluum excerni præuertens. Viridis ipsius succus intritus ischiadibus prodest.

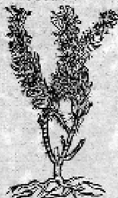
Nomina.

Κολοκυνθὶς Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita syluestris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, seu Handal: Italis, & Hispanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, & Vuilder kurbsz: Gallis, Coloquinte, & Courle sauuage.

EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

EPITHYMON flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilémque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

EPITHYMVM.

Epithymi consideratio.

IN HAC equidem opinione versantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Brasauolus Ferrariensis, vt credant, Dioscoridis, aliorúmque Græcorũ Epithymũ magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimque ab illo, cuius meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum verò idem esse volunt cum prop

proprio flore durioris thymi ſatureiæ ſimilis. Suam autem ſententiã hoc argumento comprobare videntur, quòd ſi vulgaris vſus epithymum, Arabicum ſcilicet, illud eſſet, de quo diſſerit Dioſcorides, is non dixiſſet, Epithymum florem eſſe durioris thymi, ſed alterius plantæ thymo adnaſcentis, eiq; ſeſe cõuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, vt qui eorum opinioni ex eo maximè adſtipulari videatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit libro x x v i. cap. v i i i. vbi ſic inquit. Epithymũ eſt flos è thymo ſatureiæ ſimili. Differentia, quòd hic herbaceus eſt, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci, tenuis ſimilitudine pallioli (rectius fortè pili legendum eſſet) rubens. hæc Plinius. Ex quibus vtique planum fit, duo eſſe Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita ſuam tuentur ſententiam. Horum certè iudicio ego quoque facilè ſubſcriberẽ, niſi quædam ſeſe nobis offerrent, quæ apertè reclamare videntur, atque etiam oſtendere, Plinium ipſum Dioſcoridis codicem, vnde illa mutuatus eſt, deprauatum habuiſſe, vel alium auctorem in hoc minus grauem ſecutum fuiſſe, vel ſeipſum deceptum, vt in aliis compluribus illi euenisse adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, noſtri vſus, & Dioſcoridis epithymum, vnum & idem eſſe medicamentum, quæ de eo Aëtius, & Actuarius, Dioſcoridem, & Galenum ſecuti, concordes poſteritatis memoriæ prodiderunt, cùm ita ſcribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tuſum, & cribro excuſſum, ſcrupulorũ quatuor pondere, cum paſſo, vel oxymelite, & ſalis modico. Vitiis flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & iis, qui ſpirandi vexantur difficultate. Quod verò in ſtœbe naſcitur, aut in ſatureia proſilit, Epiſtœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum reſoluit: ſed vtrunq; facultate cenſetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ ſanè liquidò oſtendunt, quòd non ſecus Epithymbrũ thymbræ, & Epiſtœbe ſtœbæ innaſcatur, atq; Epithymũ in thymo naſcitur, vel proſilit. Hoc idẽ præter Aëtium, & Actuarium longè antea teſtatus eſt grauiſſimus author Paulus Dioſcoridis, & Galeni ſectator acerrimus iis verbis. Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præſtantiſſimum eſt remedium. Dantur ipſius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrũ verò, quod thymbræ innaſcitur, epithymo ſimiliter euacuat, ſed imbecillius eſt. hactenus Paulus. Ex his itaq; omnibus non dubitauerim aſſerere, vnum tantùm eſſe epithymum, non autem plura. Quandoquidẽ ſi Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuiſſent, legitimũ Epithymũ eſſe illũ thymi florẽ, de quo ſcribit Dioſcorides, putaſſétq; duo eius genera reperiri, nulli dubium eſt, quin & ipſi explicaſſent duplex in thymo naſci epithymũ. Verùm cùm compertum haberent, vnum & idem eſſe medicamentũ capillamẽtumq;, quod in thymo, thymbra, & ſtœbe proſilit, iiſq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, ſibi viſum eſt, quòd ſuo tempore Epithymum vulgaris notitiæ medicamentum eſſet, ſat fore declaraſſe nõ modò id in thymo gigni: ſed etiã in ſtœbe, thymbra, & (vt nos ſæpe vidimus) in polio, & chamædry. vt hinc ſcirent medici, in epithymi defectu, epithymbrũ, vel epiſtœbem ſubſtitui poſſe: quinetiam vt non ignoraret, id capillamentũ harum plantarum propriam non eſſe partem, neq; ſuam habere ſedem, ſed aſcititium quoddam eſſe exterius aduenieus, & in iis proſiliens, & viuens. His igitur rationibus adducor, vt non temerè exiſtimem, Dioſcoridis codicem, quem Plinius habuit, fuiſſe (vt diximus) deprauatũ, & ob id ipſum Plinium deceptum eſſe: aut hunc aliunde accepiſſe occaſionem, vt duo, magno errore, faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioſcorides epithymum florẽ thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is ſciret Epithymum thymo innaſci, nulla radice propria, ſed thymi adminiculo fultũ, floreſq; per ſe albos ferre, qui cùm in thymo ſunt, huius plantæ proprij videntur, ideo non abſurdũ fore duxit ſcribere, Epithymum eſſe florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declaraſſe videtur Dioſcorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis nõ deſcripſit Dioſcorides thymi florem ſuperius libro tertio (vt Braſauolus aſſerit) ſed capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis, nulla caudicularum, neq; capillorũ habita mentione. Præterea conijcere licet Dioſcoridem epithymum thymi florem appellaſſe, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipſum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perſpicuò apparet: quoniam de epithymi viribus libro i i i. vbi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob cauſam, quòd epithymum propriam thymi particulam non exiſtimauerit eſſe, ſed (vt ſuprà dictum eſt) aſcititium quoddam, vt in arboribus muſcus, & viſcum: quæ tamen legitimæ arborum partes non ſunt, ſed viribus & facultate diuerſæ. His igitur rationibus, vt arbitror, ductus Dioſcorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo verò, tanquam de re à thymo diuerſa, diſſeruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus viſcum innaſcitur, diſputauit libro primo: de ipſo autem viſco libro tertio cum iis medicamentis, quæ ſuo lentore glutinant. Adde quod idem indicare videtur nomẽ Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò ſub, modò in ſignificat. Vnde nil aliud nobis epithymum in-

Multorũ opinio reprob.

fert, quàm in thymo, vel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non video: vtpote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimũ in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo vulgaris vsus esse locutum. Quippe si epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis iis in locis epithymum copiosum prouéniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, vbicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum vbicunque nascatur, æstate suos edat flores.

Epithymũ vbi plurimum. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpissimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè vestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantùm tractu, qui ad meridiẽ spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thimi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymũ spectaretur, nisi in amœniore montis parte, vbi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymũ frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumẽta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinij authoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: idcirco illi ita responsum volo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum verborum partem sumpsisse videtur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c.

Plinij lapsus. Porrò verò idem Plinius in iis verbis errasse deprehenditur, quòd maiori, duriorique thymo herbaceum florem, minori verò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, vt nihil certi in hac re ex eius verbis elici possit.

Monachorum expositio vana. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis verba perperàm interpretati deprehendantur, etsi vt fortè aliis doctiores viderentur, suam in Epithymo sententiam proferant iis verbis. Certissimè à paucis verus sensus verborum Dioscoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit Epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymũ. hæc patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia, quòd sensus verborũ obscuros, claros reddere profiteantur, atque iis subinde, vt mihi videtur, maiorem caliginẽ offundant. Quòd enim Dioscoridis sentẽtia hoc loco euidentior sit, quàm vt exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius verba testantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc est ad verbum. Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè verbis liquet, quòd Dioscorides nõ comparat Epithymum, quod florem thymi vocat, flori satureiæ, vt Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita vt thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterũ minus, tenuissimis foliis refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem. quare ne quispiam fortasse putaret vtriq; thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius viribus agendum.

Epithymi vires ex Mesue, et Galeno. Illud sibi peculiare asciuit Epithymum (vt testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd valentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra vllam molestiã præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiã, epilepsiã, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquiis. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: itẽ renum vitiis, & hypochondriaca melancholia vexatis. Frequens epithymi vsus: datur enim vtilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & vlcera maligna, & atra, quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi vires breuissimè perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus.

Cassutha histor. & vires. Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis vocatam, licet officinis, & herbariorum vulgo Cuscuta nominetur, cùm à veteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere videtur, vt de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur, siue Cassutha eius generis est, vt in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & viuat earum adminiculo fulta, nulla radice

CASSVTHA.

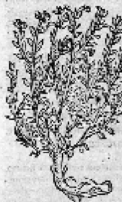

radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circũuoluit, vt breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Foliis nullis vnquam vestita visitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. Cirri rufescunt, vitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari libro XVI. capite vltimo, vbi ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ vocatur Cassytas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus cadytas, non cassytas legitur, quódque hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra verò Cassutha duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non ausim affirmare vulgarem cuscutam esse Plinij casiytam, præsertim cùm in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere prætereà plerique Cassuthæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum vtique sententiam potius probandam, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum iisdem, Galeni authoritate, polleat viribus, quibus & thymũ. Excalfacit Cassutha ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis vitia expedit: venas pituitosis, atque biliosis exonerat humoribus: vrinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno vsu ventriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adiiciatur. Bilem deiicit, præsertim absinthio admista. In quem vsum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia. Quod Græci ἐπίθυμον, Latini quoque Epithymum dicunt: Mauritani, Efitimo, seu Efichemo: Itali, Epithimo: Hispani, Cabellos, seu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.

ALYPVM. CAP. CLXXIII.

ALYPON surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus foliis: flore molli, leui, & copioso: radice betæ, tenui, referta acri succo: semine epithymi. Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deiicit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

ALYPVM.

ALYPVM, eiúsq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetũ, turbit Arabibus dictũm, quod album vocant. *Alypi consideratio.* Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, vbi minoris parandæ triphera rationem docet, sic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri instituis, alypum, id est, album turpetum addas. Idem pòst, vbi de simplicibus medicamentis vomitum cientibus tractauit, ita scribit. Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypiæ, glutinosam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius seminis tantùm vires reddiderit. *Opinio quorundã refutata.* Sed iis respondi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam vim inesse semini, aliam verò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, & de semine sub Alypi nomine disseruit. Plantæ enim habentur, quæ alium foliis, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen eius semen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dissidere: nec modò his rationibus fretus, sed etiam Pauli authoritate, quippe qui libro VII. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit iis verbis. *Alypi vires ex Paulo.* Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale, & aceto dictũ est: intestina verò, si fidem Dioscoridi accõmodamus, leuiter exulcerat. Est autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias vocatur, hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Cæterùm ad nos solam radicem deferri, neq; vllum hactenus qui plantam, vel semen ostenderit, me nactum,

 fuisse,

fuisse, antea prodideram in commentariis nostris Italica lingua conscriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus vir rei medicæ eruditissimus, Pisis herbam hanc pro Alypo ad nos misit, cuius hic picturam damus, quæ quidem descriptioni pulchrè quadrare deprehēditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hic de Turpeti viribus nobis differendum esset, nisi superius in Tripolij cōmentatione, eius historiam, ac facultates latius prosecuti essemus, quàm vt adhuc plura dicenda, vel addenda supersint.

Nomina. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoque & Alypia Latinè dicitur: Italicè, Alipo, Gallicè, Turbit blanc.

EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

EMPETRON aliqui phacoides vocant: nascitur in mōtibus, & maritimis, salso gustu: sed quò propius terreno fuerit, amarius sentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, si bibatur in iure aliquo, aut hydromelite.

Empetri consideratio. EMPETRI herbæ faciem nullis prorsus nostis depinxit Dioscorides. Vnde solo nomine nobis de hac herba potius diuinandum esset, quàm quòd aliquid certi, ac perpetui statui possit. Non desunt tamen qui Oedipum se faciant, & hæc Dioscoridis obscura quasi ænigmata audeant soluere. Hi siquidem Empetron eam plantam putant esse, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij vulgari sermone herba di san Piero. Sed hanc nos superius libro secundo legitimum esse crithmum, pluribus probauimus. Porrò & vbi nascatur Empetron, & quibus facultatibus sit præditum, Plinius quoque tradidit lib. XXVII. cap. IX. ita vt ea planè à Dioscoride mutuatus deprehendatur.

Plinij error. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortasse similitudine deceptus, quòd Empetron saxifragam esse existimauerit, vires, quas vtrique seorsum tribuit Dioscorides, ipse vni Empetro assignauit, addens huic, quòd vrinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ saxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino errasse fatendum est.

Empetri vires ex Gal. Empetri meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum differit. Empetron ad solas purgationes videtur esse commodum, bilem, ac pituitam educens. Gustu salsum est: proinde ad alia quoque vtaris licet, ad quæ postea ostendimus substantiam salsam. Nominatur item prasoides. Hæc Galenus, qui tamen à Dioscoride in nomenclatura discordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam vocari prodidit, alter verò prasoides dici ait. Quare non deest suspicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco sit deprauatus. Non enim video, quomodo rectè idem Empetron simile reddi possit, & lēti, & porro, vt illa nomina demonstrant.

Nomina. Quod Græci ἔμπετρον, Latini similiter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.

VITIS SYLVESTRIS. CAPVT CLXXV.

VITIS syluestris sarmenta vitis modo prælonga emittit, aspera, lignosa, rimoso cortice, foliis hortensis solani, longioribus ac latioribus, muscoso flore, & capillaceo: fructu exiguis vuis simili, post maturitatē rubente: rotunda est acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius vitia cutis in facie, & maculas omnes expurgant. Enascentes viticulæ, cibi gratia, sale cōdiuntur.

Vitis syluestris consideratio. VITIS syluestris planta est in Hetruria mulieribus notissima: vtpote qua eius vuis, quibus lentigines, & maculas in facie emendant, plurimùm vtantur. Hæc constat foliis hortensis solani, sed longioribus, ac latioribus: floribus racematim cohærentibus (ita enim legendum censeo in Dioscoride, non muscosis, vt vulgata habent exemplaria, Oribasij testimonio fretus, qui hoc loco nō βρυώδεις, sed βοτρυώδεις legit) capillaceis, purpureo colore: fructu exiguis vuis simili, rubente, ac vinoso. Illud porrò nobis obstare potest, quò minus hæc sit vera Vitis syluestris, quòd etsi eius sarmenta, quibus viniferæ vitis modo vicinas arbores scandit, ac vincit, quadantenus aspera videantur, non tamen, vt in Dioscoridis codicibus scriptum reperitur, rimoso sunt cortice, sed albo. Huic obiectioni ita respondere possum, quòd ea non sit legitima huius plantæ nota, nam quòd verbum illud φλοιῤῥαγοῦντα non legatur in Oribasio, facit vt suspicer in Dioscoride hoc loco mendum ac vitium subesse. Hinc itaque moueor, vt hanc pro syluestri vite nunc proferre non dubitem, donec alia nobis, aut aliis comperta sit planta, quę magis notis omnibus

bus illi respondeat. Theophrastus vitem syluestrem Atragenam vocasse videtur libro v. cap. vltimo de plantarum historia, vbi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortasse non experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo iudicio, syluestris vitis materies admodum apta fuit. De huius vitis syluestris viribus scripsit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Vitis agrestis racemi extergendi vim habent, vt ephelis, & næuos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent.

Vitis syluestris vires ex Galeno.

Quæ vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis syluestris Latinis vocatur: Vite saluatica, Italis.

Nomina.

VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VITEM albã aliqui bryoniã vocant. Foliis, viticulis, pampinisque satiuam vitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis claviculis complectitur: fructus rubens in vua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, qui prima germinatione exeunt, decocti in cibo, aluum, & vrinam cient. Folia, fructus, radix acrem vim sortiuntur: itaq; vlcerum phagædænis, gangrænis, chironiis, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: vitia cutis in facie, varosque, lentigines, & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, vsque dum liquescat: sugillata tollit, & reduuias committit. inflammationes discutit illita ex vino: suppurationes rumpit. medicamento aptè immiscetur, quod carnem exest: infracta ossa extrahit, trita, & imposita. Datur comitialibus in potu, drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & vertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Cõtra viperarũ ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdẽ subturbat. Fœminarum locis apposita partus, secundásque morantes trahit: cit vrinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, vulsis, ruptis, & laterũ doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque insessus decoquitur: siquidem vuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice vere exprimitur, qui trahit pituitam cũ aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

VITIS alba officinis, & herbariis Bryonia nominatur. Vulgò mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus vias, & propter sepes proueniat. Hanc inter sua deiectoria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & dracunculus, ventriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito mastiche, cydoniis malis, aut aliis astringentibus, roborantibusque medicamentis. Succus è contrita radice expressus pituitam eiicit, vrinam remorantem trahit, & cerebrum mundat, quinetiam pectus, & neruos à pituitosis, putridisque excrementis: viscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item vertiginosis, comitialibúsque. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum vino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit, & vniuersum purgat vterum, atque etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideat fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & vulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum, cineribusque incoctum, sugillata delet. Præterea mulieres vuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò vt eas strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, vt vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis vncia efferbuisset dormitum itura semel in hebdomada, cùm hac medicina per annũ vsa fuisset, optimè ex illo mor-

Vitis albæ consideratio, & vires.

Vitis albæ vires ex Galeno. bo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, de eius viribus ita scribens. Vitis albæ, quàm & Bryoniam, & Psilothrum vocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in vere eduntur, vtpote edulium stomacho, eo quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & vrinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam vim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram, & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, iis qui coria tingunt, vtilis est. Planta *Nomina.* hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ, & βρυωνία vocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan seu Nezarchasen: Italis, Vite bianca, & Zuccha saluatica: Germanis, Stickuurtz, & Teufekirbsz: Hispanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & Couleuree.

VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

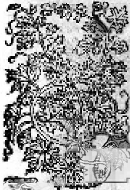
NIGRA vitis, quam aliqui nigrā bryoniam vocant, folia fert hederæ, smilaceis proxima, sed maiora: caules etiam cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia virent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ, quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menses pellunt, vrinas cient, lienem absumunt: vertiginosis, comitialibus, neruorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ vitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum vino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigra consi. VITIS nigra Hetruscis vulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno vocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, siue tamnum etiam vocent, vnde Latinis eius vua Taminia dicta est. Huius viticulæ, quæ vere primùm è terra erumpunt, quòd asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quamuis non eam, quam asparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritiensi comitatu, vbi Martio & Aprili mensibus, eius cauliculi in fasciculos digesti in foro veneunt ad ciborum vsum. Huic tamen, quæ in Italia nascitur, illud tantùm obiici posse putauerim, quòd in vuarum colore ab illa dissidere inueniatur, quam Dioscorides repræsentauit, quòd huic vuæ post maturitatem nigrescant, nostræ verò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter se maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, vt mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quòd sæpe viderim solanum hortense quibusdam in locis vuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunque cum florum, & fructuum colore ludere soleat, vt in vuis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & aliis compluribus perspicuò cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes vuas proferat, alibi verò nigras, vt in Græcia, Asia, aliisque calidioribus, quòd huiusmodi discrimina sæpenumero cœli, ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hîc effigiem pictam damus, esse veram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, medicus nostræ ætatis celebris, eam stirpem esse legitimam Vitem nigram, quæ nostris in Hetruria vulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidē superius huius libri initio abunde ostēdimus. *Fuchsij opin. reprobata.* Verùm hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda videtur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modū, sed simul compactum, nulla cum vuis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis verò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adstrigentem vim, quam habet, vtilissime imponitur. *Vires ex Galeno.* Vitis nigræ vires paucis perstrinxit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vitis nigra (vocatur autem hæc propriè bryonia) viti albæ ad omnia similis, nisi quòd imbecillior. hactenus Galenus de vite nigra. Huius autem succo (vt est author Mesues) nihil valentius ad strumas sanandas, si cum vini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præ

tur. Præstat ad idem radix quoque si tusa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt,

Viticellæ, siue Balsaminæ historia.

BALSAMINA.

quæ aliquibus vulgò vocatur BALSAMINA, aliis Viticella, aliis Momordica, aliis Caranza, cùm veteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus, quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ historia pertractetur. Est itaque VITICELLA, siue Balsamina, planta, quæ prælongis, tenuibúsque viticulis, vltro citróque reptantibus, proximas tum herbas, tum arbusculas comprehendit: foliis vitis albæ, aut viniferæ similibus, sed longè minoribus magísque per ambitum laciniatis, capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus quibus sese implicat appositis adminiculis. Florem promit cucumeri similem, colore subluteum: fructum vtrinque turbinatum, qui oui ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit vltimam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ vocatæ simile, minus tamen contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno, Augusto, & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quòd sciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi plantatur, & nascitur. Folia vulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo; fitque inde oleum præstantissimum ad arcendas vulnerum, mamillarúmque inflammationes, doloresque mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatósque vteros siphone iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem vsum macerantur fructus (vt diximus) oleo amygdalino dulci, aut è semine lini expresso, addita ad vnamquanque olei libram, liquidæ vernicis vncia. Medetur hoc ambustis tam igne, quàm aqua. Punctis, sauciatisque neruis vtiliter illinitur: quin & vulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorsus delet. Scribunt recentiorum quidam, steriles mulieres fœcundas fieri, si à balneo medicamentis vtero conferentibus parato, hoc oleo vteri osculum sibi perunxerint ac demum suis se iunxerint viris. Ramicosis pueris efficax remedium est, si eo locus sæpius perungatur. Foliorum puluis (vt ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis mensura ex plantaginis, siue equiseti decocto, intestinorum vulnera sanat. Nec desunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & intestinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non est, ne fortè huiusce plantæ nomina alicui imponant, quòd sunt qui Momordicam etiam appellant geranij genus quoddam, illud scilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geraniis abunde disseruimus.

Viticella vocata Vires.

Nomina.

Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus, Fesire sentanim, Fesresim, Alfesresim, siue Fasersin; Italis, Vitenera, & Tamaro: Hispanis, Congorca, Gallis Coleaurée noyre, vel Tam.

FILIX MAS.

CAPVT. CLXXVIII.

FILICI folia sine caule, sine fructu, sine flore, ex vno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus pinnata, sub graui odore: radice per summa cespitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, subastringente gustu. nascitur in montibus, & saxosis. Radix latas tineas excutit, sumpta drachmis quatuor ex aqua mulsa: melius si cum scammoniæ, aut veratri nigri totidem obolis detur: sed qui sumunt, allia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cũ axungia, vulneribus sagitta arundinea factis, est auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum sata copiosior arundo coronet: & contrà euanescens abibit arundo, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit.

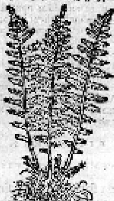
FILIX FOEMINA.

CAPVT CLXXIX.

FILIX fœmina foliis est filicis surculosis, altioribúsque, & quæ non singulari, vt illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flauescũt: aliquæ etiámnum rubræ inueniuntur.

Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate sumpto,: potæ cum vino drachmis tribus teretes tineas eiiciunt. Datæ fœminis sterilitatem faciunt:& prægnantibus abortum si supergrediantur. Farina humidis vlceribus, & cicatrici repugnantibus inspargitur:iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, vt ventrem emolliant.

FILIX MAS.

FILIX FOEMINA.

Filicis vtriusque historia.

FILICIS tam maris, quam fœminæ, quibus scatet vniuersa Italia, meminit Theophrastus libro IX. capite XX. de plantarum historia, his verbis. Filix fœmina vtilis contra interaneorum animalia lata, melle subacta: & contra tenuia, in vino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: si cæteris, steriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à mascula, quòd folium vnico artu porrectum hæc habeat, radicem verò crassam, longam, & nigram. Harum igitur vires sterilitati addixisse natura putatur. Hactenus de filicibus Theophrastus. De iis etiam scripsit Plinius libro XXVII. capite IX. sic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alij blechnon, cuius ex vna radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alij nymphæã pterin. Est autem singularis, atque non fruticosi (fortè rectius non singularis, atque fruticosa) breuior, molliórque, & densior, folus ad radicem canaliculata. Vtriusque radice sues pinguescunt. Folia vtriusque lateribus pinnata, vnde nomen Græci imposuere. Radices vtrique longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur vbique, sed maximè frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantùm, neque ante, neque postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his tæenias cum melle, cæteras ex vino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit, primò bilem trahens, mox aquam. melius tæenias cum scammonij pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, post vnius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris verò sterilitatem facit. Farina earum vlceribus tetris inspargitur; iumentorum quoque ceruicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et libro XVIII. capite VI. idem de Filice hæc scripto reliquit. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germinantis ramis baculo decussis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas vomeri arundine imposita. Filicem vtranque prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, vbi de earum viribus in hunc modum disserit. Filix mas radicem habet maximè vtilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmarum põdere in aqua mulsa sumpserit. Ad eundem modum fœtum viuum quidem necare, mortuum autem eiicere mirum non est: est enim amara, paulum habens adstrictionis. Quamobrem vlceribus imposita valenter desiccandi facultatẽ obtinet, nõ tamen mordax est. Similem ei vim habet Thelypteris nominata. Planta Græcis πτέρις & πτερίον, Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax, seu Saracks: Italis, Felce: Germanis, Vualdtfarn: Hispanis: Helecho yerua: Gallis, Fougiere, & Osmonde royalle.

Filicis vtriusque vires ex Galeno.

Nomina.

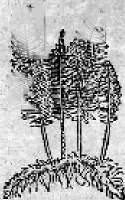
FILICVLA. CAP. CLXXX.

FILICVLA nascitur in muscosis petris, & vetustis arborum caudicibus, præsertim quercuũ, palmi altitudine,

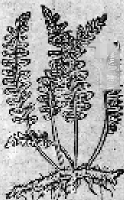
filici

filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſſitudine digitiminimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquãtùm, & guſtu ſubdulcis. Purgandi vim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

POLYPODIVM.

POLYPODIVM ALTERVM.

Polypodij conſid.

POLYPODIVM Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hîc Dioſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd vbique locorum frequens proueniat. Alterum verò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, viridiore, magiſq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen pauiò. hoc plurimũ naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum vidimus, legimuſq; quibuſdam in montibus, per quos iter breue ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuũ caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodã exuberante, incócoctoq; humore maximè ventriculo ſit noxia, quòdq; ipſum flatibus repleat, ac etiam ſubuertat. Id quod poſtea in vniuerſum de omni Filicula ſubiuuxit, dicens Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ vel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſioné, & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſſimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq; purget, corpora extenuare non poſſit: addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius. Polypodium (vt teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum) bilẽ, & præſertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter verò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſſignauit Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, iis verbis. Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet vincentem qualitatem, vt facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen. hæc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quòd Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauiſſimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poſſit (vt inquit Meſues) non equidem video. Quare potius adducor, vt in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda videatur.

Polypodij vires ex Actuario, & Gal.

Nomina.

πολυπόδιον quod Græcis, Latinis ſimiliter Polypodium & Filicula vocatur: Mauritanis, Bisberg, Aibeig, ſiue Beſſaigi: Italis, Polypodio: Germanis, Engelſueſz, Baumffar, & Dropffauuerz: Hiſpanis, Filipodio, & Polypodio: Gallis, Polypode.

DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRYOPTERIS naſcitur in veterum quercuum muſco, filici ſimilis, multò minore foliorum inciſura: radicibus inuicem implexis, hirſutis, guſtu acerbis, in dul

in dulcedinem vergẽtibus. Psilothrum est cum radicibus trita: illinitur enim primùm vsque dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

Dryopteridis consideratio.

DRYOPTERIS.

NON aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis, muscosisq́; (vt Dioscorides inquit) quercubus proueniat, foliis filicem ad vnguem referẽtibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter vepres, circa quercuum caudices: eã siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris iis, qui syluas ingentes frequentant, notissima est. *Dryopteridis facul. ex Ga.* Dryopteridis meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, eius facultates referens his verbis. Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice verò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit. *Nomina.* Quæ *Δρυοπτερὶς* Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur.

CNICVS. CAP. CLXXXII.

CNICVS foliis constat oblongis, per ambitum diuisis, asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine cãdido, alioqui rufo, lõgo, anguloso. Huius flore in obsoniis vtuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, vel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas vocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, vel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius vnus, aphronitri drachma vna, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

Cnici consideratio. SVNT in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura vtantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum vocent. Cnicus (vt author est Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia) duorum est generum, satiuum vnum, alterum syluestre, vt latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in vsum medicinæ semen tantùm venit. Quod (vt Mesues inquit) haustum supernè, infernéque purgat. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, vt coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus opem mirificè præstet, non modò haustum, sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & saccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abstergit, vocem clarificat, prolificumq́; semen auget. *Cnici vires ex Ga.* Cnici vires paucis perstrinxit Galenus libro VII. simp. medic. sic inquiens. Cnici semine duntaxat ad purgationes vtimur. Tertij est ordinis excalfacientium, si quis foris eo vti velet: *Nomina.* Eius planta *κνῆκος* Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, Kartam, siue Charthom: Italis, Zaffarano Saracinesco: Germanis, Vuilder saffran: Hispanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran bastard, & saffran sauuage.

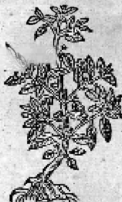
MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

LINOZOSTIS, aliqui parthenion, alii hermûbotanion appellant, foliis constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarũ cauis multis. fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorũ sinu dependente, paruo, rotundo,

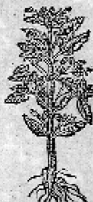
ceu binis

ceu binis testiculis vnà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquámque detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueãtur.

MERCVRIALIS MAS.

MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis confid. & historia ex Pli.

MERCVRIALEM, quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: vnum mas, alterum fœmina. Vtraque non modò medicis, ac seplasiariis vulgaris admodum est notitiæ, sed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clysteribus plerunque imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hic pluribus disseramus. Subiiciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius libro XXV. cap. V. iis verbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermû poan multi vocant eam, apud nos omnes mercurialẽ. Duo eius genera, masculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus foliis, geniculis densis, alarum cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta genicula stante, rariore, ac breui, contortóque, fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de vtroque eorum genere proditur: vt mares gignantur hunc facere, vt fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edantúrve folia decocta ex oleo & sale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vsu prædicauit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle, vel rosaceo, vel irino, vel lilino admouit. Item ad ciendos menses, secundásque. Hoc idem præstare potu, fotúque dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitq́; cùm vino vetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & vesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextariis aquæ ad dimidias, bibitur sale, & melle admisto, necnon cum vngula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui vtranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Eius quoque vires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Mercuriali vtuntur omnes ad ventris purgationes duntaxat. Verùm enimuero si quis eius facere periculum volet in cataplasmate, sanè eam digerentis admodum facultatis esse experietur. *Λινόζωστις* sic Græcè, Latinè verò Linozostis & Mercurialis vocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel kraut: Hispanicè, Merceriale, & Vrtigua muerta: Gallicè, Mercuriale, & Vignoble.

Mercurialis vires ex Galeno.

Nomina.

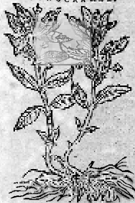
CYNOCRAMBE.

CAPVT CLXXXIIII.

CYNIA, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, subalbidum: folia

mercu-

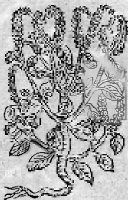
CYNOCRAMBE.

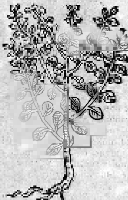
mercuriali, aut hederæ similia, certis interstitiis subalbida. semẽ foliis adhæret, paruũ, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus cõmendantur. Ius decocti & pituitã, & bilẽ, aquám que detrahit.

Cynocrãbes consideratio. VIDETVR Ruellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice syluestri. Qua in re (si ita esse credidit) apertè errasse deprehenditur, quòd præter syluestrem atriplicem, etiam comperta sit legitima Brassica canina, quódque de syluestri atriplice simul cum satiua scripserit Dioscorides libro secundo. *Ruellij error.* Cynocrambe, quam nos Mercurialem spuriam appellamus, in Italia omnibus ferè locis prouenit, in campis, in viis, & in vineis, nulla prorsus descriptioni reclamente nota. Differt hæc ab agresti atriplice non modò foliis, & facie: sed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex syluestris quandoque ad duam cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe verò binûm palmorum longitudine contenta est. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in libris simplicium medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipse Galenus, & alij rei herbariæ scriptores mentionem faciunt sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hîc agitur. Quę planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe, & Brassica canina appellatur: Italis, Mercorella bastarda: Germanis, Vuid bingel kraut, Gallis, Mercurialle sauuage. *Nomina.*

HELIOTROPIVM MAIVS.

HELIOTROPIVM MINVS.

HELIOTROPIVM MAIVS.
CAPVT CLXXXV.

HELIOTROPIO magno flos est effigie scorpionis caudæ, vnde scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut subfuluus, incuruatur vt scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis. nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemq́; per aluum extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest. adalligatur ad cõceptus arcendos. Aiunt per horam vnam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilésque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas syriaseis vocant, podagricis, luxatisq́; vtilissimè illinuntur. menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

HELIOTROPIVM MINVS.
CAPVT CLXXXVI.

HELIOTROPIVM paruum nascitur in palustribus, iuxta lacus, foliis antedicto

edicto proximis, rotundioribus: semine acrochordonum verrucarũ modo, pensili, rotundo. Herba cum suo semine pota, adiecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesq; excutit. Pẽsiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropij & vtriusque consideratio.

HELIOTROPION maius, licet in asperis nasci Dioscorides tantùm prodiderit, tamẽ in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, vbi frequentissimum visitur, passim ferè prouenit, in campis, secus vias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quòd verrucas, myrmecias, & thymos affricata valenter adimat. Quare mihi, vt Ruellio quoque doctissimo, plurimùm errare videntur, qui censent Calendulã officinis dictam, quæ & neotericis Caltha existimatur, esse Heliotropiũ maius. nanq; omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorũ opinioni illud quicquã addit, quòd huius Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridi Heliotropij flos, non semen scorpionis caudæ effigiem repræsentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc vocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis astacos esse putatur) similitudinẽ inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio assignata mihi non planè satisfacit, quòd scorpionum, & astacorũ caudæ forma inter se maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationẽ traxisse, quòd efficacissimum sit aduersus carcinomata, & vlcera gangrænosa ad quæ magno admodũ successu eo vtuntur chirurgici, qui & plantã, & eius vires compertas habent. Cæterũ Heliotropium minus vidimus, ac sæpe legimus in Tridẽtino agro, in palustribus quibusdam locis, idq; cõplurimus ostendimus, vt quod picturæ satis respondere mihi videretur. Quòd autẽ huius Heliotropij, aut alterius mentionẽ fecerit Galenus, non inuenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamẽ vtriusq; meminit, sed non plura de his tradidit, quã quæ Dioscoridi accepta referre potest. Sunt è recentioribus (vt suprà diximus) qui Calendulam vocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM existiment, hoc argumẽto nixi, quòd flores aureos luteósve proferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Ea in Hetruria à fiorum colore vulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi passim acetariis adhibẽt. Gustu est adstringenti, cum quadam leuiuscula amaritudine. Ex quo non video, quomodo hæc, vt quidã scriptis tradiderunt, mẽses ciere possit. nisi id fortasse fiat ab occulta quadã facultate. Siccatæ puluis cauis dentium immissus, dolorem leuat. Vt Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & vulgus, Verrucariam.

CALTHA.

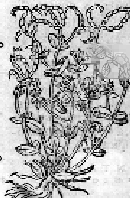
Calthæ cõsideratio, & vires.

Nomina.

SCORPIOIDES.
CAP. CLXXXVII.

SCORPIOIDES herbula est, foliis paucis: semine caudæ scorpionis effigie. Illita scorpionum ictibus præsentaneo est auxilio.

SCORPIOIDES.

Scorpioidis consideratio.

SCORPIOIDIS speciem Calendulam nominatã haud dubiè esse censerem, si folia, sicuti semẽ, Scorpioidi respõderẽt. Verùm, cùm hæc foliis paucis, illa verò multis, longísque prosiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione versantur. Equidẽ veram, vt arbitror, Scorpioidem vidi primùm superioribus annis in Foroiuliensi agro in Ciuitate Austriæ quodam in hortulo clarissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc eandem, cuius hîc effigiem pictã damus, dum hoc tempore diligenter curarem, vt singulis plantarum descriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ad me misit quidam ex iis, qui rei herbariæ dant operam. Quam sanè suis notis veram Scorpioidẽ referre putamus: etsi non desunt viri doctissimi, qui aliter sentiunt. Scorpioidem breuissimè perstrinxit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Scorpioides excalfacit quidẽ ordine tertio, desiccat verò secundo. Ea non secus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὴς appellatur.

Scorpioidis facult. ex Gale.

Nomina.

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. QVINTVM PED. DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

***

SVPERIORIBVS quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorũ, seminúmque ratione. In hoc autem totius operis quinto disseremus de vinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantùm, sed quasi etiam impossibile esset, vt cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principiis, ac fundamentis vniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea considerãda veniunt, ideo non minus necessarium, quàm vtile fore existimaui, si hic in vniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorũ cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum, cùm tamen eorũ neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, vt quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem vsum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaq; plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos vtique non modo inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatis tramite parum deflectant: videntur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, vt ex Aristotelis sententia lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco vapore: liquescentes verò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarũt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex vapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, vnũ aliquod ex pluribus fieri nunquã posset, nisi humor illi commisceretur: & omnes pariter lapides nõ liquescentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, vel puluerem transirent, si tantùm ex iis nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides nanq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; videmus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm vapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in sup

Varia de generatione lapidũ sententia.

Aristotelis opinio.

in superiore aëris regione, vt quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terrã. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aëris regio ex velocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeique ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ. quòd tamen fieri non videmus. Et quanuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, vt Plinius, & alij quidam testantur, non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aëre lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum ventorum vi in aërem sublatum scribit. At si lapides in aëre fiunt (quod plane negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxisse potuerint violentissimæ tempestates: vt pote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus verò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione fit effecta, aliòve modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen iis duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiã est lapis, verùm aliis quoque modis fit pura, & æqualis materia, vt cùm succi nascuntur. Interdum quoque necesse est, vt calor materiam iis duobus modis genitam, prius coquat, vt inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verùm enimuero multo magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia verò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena verò lapis, & lapidum species pretiosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, vel læuore, vel spissitudine, aliáue facultate sunt insignes. Quandoquidem si vera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen variæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaque fit, vt citra iniuriam dici possit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ insit. Cæterùm Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quãquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur, dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, sin aquæ, succus. nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, vel abraserit, tetigeritque metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, túmque non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum verò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitque medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, vel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus est euidens, præsertímque in nobis, cùm iandudum veteribus medicis, ac etiámnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum vesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassóque humore temporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri constat, sed ex puro, liquidóque succo, qui aquæ multum, terræ verò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm huiuscemodi lapides efficerentur, non vtique mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cum omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen, quoniam glaciem colore repræsentant, omnino videntur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (vt in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda venit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidissimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quòd cùm resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæ ductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis oblinuntur, quæ cùm tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmiorésque habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertímque in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quę vsqueadeò imitantur semina saccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis saccharo similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunque cinnamomum, vt iis capsulæ à quibusdã impleantur, itaq; aptentur, vt solatij causa aliquos sacchari

Theophrasti opinio.

Auicennæ opinio comprobata.

Plinij opinio explosa.

eiusq; coniecturarum auidissimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio vtuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subiicientes. siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso sacccharo contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario cōstant. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereū colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimuero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, vel quòd plus habeat sedimenti, vel quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, vel quòd aliquid is succus contineat, quod vehementer adstringat. Ex quo (vt opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescēs imbibi possit, siue is terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides vertuntur, vt Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorū regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoq; ingenuè fateri possum, arboris ramū ex lacus cuiusdam litore mihi allatū esse, qui altera parte lapideus, altera verò ligneus cernebatur. Venetiis itē in magno Germanorū emporio, quod vulgò vocant il Fōdaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundā carnibus, & ossibus, tū etiam testaceis pisciū operimētis euenisse cōperimus. nanq; in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, cōchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, vti diximus. Sed vt ex prædictis omnē lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui vehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cùm in aërem effluxit, in lapidē concrescit. Omne denique, quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur. Nihilo secius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis disserendum est, authores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia, quibus etiam accedit opinio imperitissimi vulgi, quæ tantum ab aliis dissidet, quantum à veritate, & à ratione prorsus abhorret. Is nanque certò credit, non modò saxa, sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum varia genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, vllam ex materiis ad id dispositis esse natam, vel renatam, neque aliquam vim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè vulgus ita temerè pronuncians, non videt quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc vulgaris opinio prorsus explodenda, atque exibilanda est. Quam insuper vt vanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius visitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateque patebat transitus, ita vt liberè, & absque vllo impedimento non modò fossores ipsi, sed vehicula, ac curriculi per eas discurrerent, tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, vt fossoribus denuo ingredi volentibus ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Ilux insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis versati sunt, verbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atque iterum ferrea materie impleantur. Porrò philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitū tantùm existimat. Chymistarum verò nonnulli omnino asserunt, metalla in visceribus terræ gigni ex sulphure, & argento viuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, vt firmis tum rationibus, tum argumentis probare non vererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harū rerum capita tātùm percurrimus.

Varia de metallorum ortu sentētia.

Vulgi opinio explosa.

Verùm

Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissimè discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ viri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cęterū illud omnibus, vt mea quidē fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quātitatis impensè depurata cōstat. Quippe in metallorū materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore verò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coëant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ verò parū obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem verò non auferat. Quinetiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (vt diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallū, nemo mortalium vnquā mente concipere potest, nedum verbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt varij motus, quorū proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cū aqua permistio: & vis caloris agens in misturas, vt id genus succos gignat. Sed cùm de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ visceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat, frigus verò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda videtur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli nanq; auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti viui, Ioui stagni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd sicuti metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent, ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendū existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, vel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà verò, qui calore ignis liquescunt, vt fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis vitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur à causis inter se contrariis. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit durā: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, vehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, vel niuē cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, vel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimū erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoq; accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui vel solus, vel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem vertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in vrceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (vt suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per venas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis vertat. Verùm non est ignorandum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidē densatur, nisi crassus admodū fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quieuerit, frigore cogitur, & concrescit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, vt in quodā Gothiæ fonte euenire probatissimi authores testantur. Cuius guttæ solo persusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aëre densantur, & lapidescūt. Quòd si præterea verum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescāt, id ideo fieri posse videtur, quòd aquas cum terra permistas vel solis calor paulatim concoquat, vel insignis propter calorem siccandi vis, quæ terræ insit, conspisset: vtroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam vim, quæ idipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur vnus tantùm quandoque gignatur lapis, cur verò plures vno loco effician-

Causa metallorū efficiens.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

efficiantur. Fit igitur, vt arbitramur, vnus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem vndique in materiã conferens, vnum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidẽ magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem. quapropter plerunque singulares à frigore efficiũtur, cùm purissimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum vnum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides, sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materiæ diuersitate. quandoquidem calor partem vnius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis vnius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidẽ in ea frigus non minus, quã calor vires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea, & silices fiunt: etsi ij sepius aquarum impetu, qui saxa frangit, & cõminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur. Colorum itaque discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. vnde vnus, & idem lapis sæpe varios colores consequitur, quòd fit ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres verò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus iis, quibus fictilia vasa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad vasa fictilia pingenda, vel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem coniiciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea visuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide læuigata, admista aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareãt, ignẽ tamen fornacis experta, viridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiámnum, quem figuli nostrates vulgò vocant zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantissimum mutatur, vt nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem vulgò pictores vocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum vitro misto in vitriariis fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipso

Lapidum colores vnde varij.

coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, vt non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, vt vix tangi possint, ipsorum quidem colores (vt fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorũ superficie, quàm in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm varius in metallis conspicitur, nam vnumquodq; suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quòd calor vel terram in flauedinem quandam synceram verterit, anteaquàm cum aqua misceretur, vel succum ipsum mox futurum aurum. Aes verò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quòd terra nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram valde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantũ (vt antè diximus) prouenit. Ex quo fit, vt quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atque hinc etiam saporem odoremq; sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & vix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum verò contrà, quod terram impurã, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque vnà odor longè fœtidor, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea vasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab vsu coquinario abdicauere, quàm quòd aduste terræ, quam possident, valde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi vasis vel coquuntur, vel parantur, vel asportantur, vel reponũtur, facilè infici possint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat, sed etiam in ventriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios volumus, vt ab horum vasorum vsu caueant: nam quandoque compertũ est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ vel ignauia, vel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea

Metallorum differentia plures.

terea metalla omnia pōderosissima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, vt grauissima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quàm rerum quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum viuum in aliquod vas infundatur, eique metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim viuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit; sed etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere videatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, iis quæ attingunt, minimè adhærent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, vt cæteri aquei liquores tam fossitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulque cohærent. Idque non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaque mistio rei siccæ cum humida facta sit, vt sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida verò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur. nam cùm eius purissima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne vi ignis expiret: humor verò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, vt cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremque mistionem; proinde ignis violentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum vnum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamque minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stagnum, quòd iis non satis firmum sit cum terra temperamentum. quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stagnum non ob id igne tam facilè vincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ vitium, quoniam in his imperfectior inuenitur. Sed ad lapides nostra reuertatur oratio, de quorum quoque luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, vel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis disserendum est.

Lapidum diuersa discrimina.

Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida, ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemque iis aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quæ translucent, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis vel luto, vel nigriore infectis. Quòd verò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorum diuersitate, cùm scilicet alij aliis clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atque adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, vt crystallus, & iris, gemma sic ex argumento vocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, speciesque arcus cœlestis in proximos (vt Plinij verbis vtar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, deoque tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dissimili varietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis viridibus, vt smaragdi, ac prasij siue è cæruleis, vt sapphiri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: siue è rubris, vt carbunculi: siue è purpureis, vt amethysti, & hyacinti: siue ex aureis, vt chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, vt opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici posit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem læuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidem læuorem aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut vitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut vmbra, aut nubeculis, aut capillamẽtis, aut salè, aut plūbagine vitiantur. Quæ sanè omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem vmbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula verò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur, sal, quo opalus, plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarũ. Quinetiam sibi gẽmæ scabritiẽ induũt, cùm ob succi diuersitatẽ partes inæqualiter coalescũt. His ergo rationibus nixus, nemo nō audebit dicere atque asserere, lapides omnes ac saxa

quæ neque nitent neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaque ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodũ occulti sunt meatus: raris verò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, vbi eorum humor cũ terra non probè fuerit mistus. is siquidem à calore siccatus locum, in quo consederat, vacuum relinquit, vt in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoq; euenit, cùm sponte flagrant montes, vt Aetna in Sicilia, & Vesuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra ætate. nam cùm ibi magnis incendijs terra crematur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor vndiq; in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim verò id, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, vt ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiã si probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram verò comburit. quo fit, vt lapis adeò mollis fiat, & friabilis, vt facilè in puluerẽ redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, vtpote quod succum validissimè cogat, & constringat. Atq; ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntq; ob conclusos humores. Qui verò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidẽ tantùm humoris in se continent, quantũ priores, vt eo terrenæ partes cohiberi possint. Quos autẽ ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij pleriq; Germaniæ inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopiam habent, ad ignem vtuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium vis, vt adamantem vincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidẽ dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq; metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, vt in Lycia inuenti, vel absumunt, vt Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradũt vnde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignũtur, vt in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremò nõnulli lapides sunt, qui veluti prægnantes lapillũ, vel argillam, vel liquorem in vtero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figurã globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differẽs, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, vt in aëtite visitur: si verò lutum non tenax, vertitur in terram plerunque argillaceã, vt cernere licet in gæode: sin succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, vt in enhydro, in quo ad motũ fluctuat intus, veluti in ouis liquor, vt inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirũ cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & viuant. Siquidem ego certò testari possum, me vidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, vbi maris alluit vnda, lapides à sociis malleis ferreis frangi, atq; in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq; maximi: quæ sanè nõ minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoq; Duini castro iisdem vesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sanè nobilitate & moribus insignem. Neq; me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atq; præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (vt asserebat) delatas, quæ in longũ scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamuis minimis, in lapidem versos. tot tamq; admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur vltra Pyrenæos montes, vt narrat Polybius lib. XXIIII. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter vrbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis, vbi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per arenam aqua fluminũ delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terrã subeuntes (nã mirificè appetũt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt, hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atq; in aliis plerisque Ponti locis, vt Theophrastus est auctor. quin & in Germania vltra Albim fluuium

Terrarũ breuis enarratio. fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur. Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitq; etiamnũ de variis terrarum generibus, quæ in medicum vsum veniunt, non alienũ fore iudico, quòd de his quoq; vniuersim aliquid disseramus. Terrã itaq; aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuã elemẽtorum mistionẽ vix vllam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aëris, vel ignis non cõplectatur. Quamobrẽ eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalchanti, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ vnum, vel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aëris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed varias sortitur facultates pro varia eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aërem, glutinosa, & leuis: quæ aërem & ignem, leuis, & acris. Illa verò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalchanthum, aut metallum aliquod vel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est vsus, sua mutuantur nomina partim à locis, vbi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus propriis. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quod ex Cimo. Eretria quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit ampelitis, quòd eius sit vsus ad illinendas vites sub germinationis tẽpus aduersus erucarum iniurias. Et vt aliorum quoq; fossiliũ colores percurramus, colore albo cõstant, creta, qua sarcinatores vtuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argẽtum viuum, stagnum, & syncerissimum marmor. Colore cinereo prodeuntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo vero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virẽt smaragdus, prassius, chrysocolla, & calchanthum. Flauo luteóve colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolitus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, vt hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto visuntur, quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo virescente, vt ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, vt aphrodisiace. Quædam rufo candicante, vt xanthos. Quædam nigro rufescente, vt tertia batrachitis species. Ali qua atro purpurascente, vt alabandicus lapis. Alia aureo candicante, vt topatius. Sed plura separatos colores habent, vt nigro, albo, & quóuis versicolore, vt achates. Apsicton verò nigrã rubentes venæ distinguunt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris venis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropiis, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ venæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca verò nigrum, fuluum, viridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, vel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, vt eristalis, & pæderotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi vsum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia verò eadem affligunt, in cibis vel potionibus data. *Fossiliũ facultates.* At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate valent, earum quædam resistunt venenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit vires superandi venena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curant, vt smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari veneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur venenis, vt iai morsibus viperæ, cerastis, ac crocodili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus verò fossilibus comparatum est, vt morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluuium sistunt, vt hieracites. alia os ventriculi gestatu & appositu roborant, velut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, vt aëtites. alia item ad femora prægnantis alligata partum accelerant, vt idem aëtites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus deiiciunt, vt magnes: alia atram bilem, vt Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla vomitum

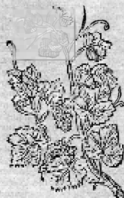
faciunt, vt idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementarijs qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalchanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma. cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, vt gagates: quædam contrà indurant quæ mollia sunt, vt lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, discutiunt, vt pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, vt chalcitis, misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, vt assij lapidis flos, ærugo, chalcanthũ, chalcitis, misy, calx viua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis viribus prædita sint, vt cimolia, & sal: cimolia enim & reprimit, & discutit: sed abstergit, & adstringit. Sunt demq; quæ vires easdem habeant, ita vt deficiente vna, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atque hæc quinque chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se viribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla vim efficaciorem obtinet, quam lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schitos: calcanthum, quàm reliqua sibi cognata. Cæterùm non pauca reperiuntur fossilia medicaměta (vt fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, vel maximè sumentes affligunt, vel iis mortem inferunt. Idq; efficiũt, vel quòd viscera erodant, veluti sandaracha, & auripigmentum, vel quod spirandi organa occludant, vt gypsum, & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

VITIS VINIFERA.

CAPVT I.

FOLIA vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigãt: & inflammationem stomachi, ardorémque cum polenta. Folia etiam per se, vt quæ refrigerent, & adstringãt, imponi solent. Potus eorum succus: dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma vitium, quæ veluti gummi in caudicibus concrescit, ex vino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprásque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximéque sanies, quã accensa sarmenta vitium viridia exudarunt: qua & perunctæ verrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & vinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymiis, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & viperarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

VITIS VINIFERA.

LABRVSCA. CAP. II.

LABRVSCA duorum generum est. Alterius vua non maturescit, sed florétenus œnanthem nominatam producit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, vim habent cultæ viti similem.

VVA. CAP. III.

VVAE recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, vtilésque fiunt stomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In vinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed vesicam, & caput tentant sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo cõditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus vinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Recõditi vinacei

inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decocta ra eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi vim obtinent: stomacho vtiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis viniferæ, eiusque consideratio.

VITIUM omnium genera, quæ non modò gratissimas, dulcissimásque vuas ad cibos proferunt, verùm etiam ex his vinum præcipuum humanæ vitæ bonum, suauissimúmque potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectũ, adeò eas sibi conciliauit, familiarésque reddidit, vt nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam denique vrbanus quàm rusticus inueniatur, qui de vitium generibus, earúmque historia non possit aptè, atque etiam distinctè loqui. Vt autem & vites ipsæ, & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, vel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab aliis quibusdam vermiculis connolui. Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria vitibus infertur, atque vuis maximum detrimentum, si brassica seratur inter vites. siquidem perniciale vni cum altera odium intercedit. Quòd cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in brassica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (vt apud plerasque nationes in cœnæ initio capitatam brassicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetariis recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam pòst sumpta crapulam discutit. Quo fit, vt Germaniæ populi vino admodum addicti, semper suis mensis brassicam interponant, vel recentem, vel muria asseruatam. Ad Elephantinem (vt Theophrastus est author) itémque circa Memphin, vites perpetua fronde virent: tametsi annuas tantùm proferant vuas. In Italia verè vites hobentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant vuas. Vuas sine vinaceis quidam prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, vt medulla vtrinque eximatur, ac deinde coniunctis partibus, & vlmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur. Sed vt iam vuis suas reddamus facultates, Vuæ (vt Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis vuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes vno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac ventriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ, siquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem vitari prorsus debent, vtpote quæ ventriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à vite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus ventriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt.

Vuarum facultas ex Galeno.

Nomina.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis vinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, seu Karm: Italis, Vite vinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, Vigne. Quæ verò ἄμπελος ἀγρία Græcè, Labrusca Latinè dicitur: Italicè, Lambrusca: Germanicè, Vuild vueinreb: Gallicè, Vigne sauuage. At Vua Latinis ac Italis, σταφυλή Græcis vocatur: Arabibus, Haineb, Germanis, Veinbeer: Gallis, Raisin.

VVA PASSA. CAP. IIII.

VVA PASSA alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admicta milij, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat. podagræ conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vuæ passæ consideratio.

VVAS PASSAS, quarum vbique vulgaris & frequens est vsus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis passis mentionem faciunt Galenus, & veteres alij, par

multa

uulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponneso Venetias conuehuntur, & in quibusdam etiā Italiæ locis insolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, vel paruitatis habita ratione, omnes in vniuersum vuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus iis verbis declarat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni verbis satis colligi potest, ipsum omnis generis vuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæteris grandiores (zibibum officinæ vocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (vt aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibúsque, quales sunt scybelitides, priusquàm mandant, semina eximunt. quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram, crassámque habent, eásque prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ, & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflauo. In Pamphylia autem scybeliticæ, & colore nigræ: quæ, vt dixi, sunt maximæ. hæc ille. Cæterùm sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis. alia nanque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia vinaceos habentibus, alia nō habentibus. Quæ itaque vinaceis carent, vel quòd ita natura producantur, vel quòd ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate vsque adeò priuantur, vt etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris angustiæ, tussi, exasperatis faucibus, & renum, vesicæque vitiis maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, vbi vuas passas sine vinaceis leniendo pectori, ac iecinorosis plurimùm commendat. Contrà verò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis vinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, vt maximo in errore versari existimem medicos alioqui ætatis nostræ celebres, qui alui deiiciendæ gratia, Vuam passam paruam vulgarem, quæ ex locis suprà dictis in Italiam defertur, simul cum vinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idque potissimùm, vbi vuæ passæ temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perspecta in hanc sententiam deducor, vt ad aluum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, vel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur)

Medicorum error.

quàm quæ minutæ passim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæ succi longè minus, quàm corticis, & vinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatæ. Quapropter si hoc tenui vuarum passarum genere vti quandoque cogimur ad emolliendam aluū, eas eligi præstat, quæ sine vinaceis proueniunt: vel si hæ desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenum, easque ad pectoris vitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hæ etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quòd vbi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis vti, quæ gustui acerbitatem, vel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres. quibus vtique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum vinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ passæ cum aliis vuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim sunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ verò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent: & austeræ, dulcedinis. Cæterùm vt dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachum roborant, & ventrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, vt quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, vt vis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. capite VII. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vua passa contemptibilis videri possit, ob familiarem eius vsum. At verò hoc ipsum eam facit vtiliorem: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet viscus affectum. Habet autem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coërcendi maligna, fitq; ipsa haud facilè putredini obnoxia: & vltra hæc secundum totam substantiam, visceri ipsi, hoc est iecinori; familiaris est, & propria. Item libro de attenuante victus ratione, sic habet. Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De vuis autem passis, vt cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his verbis. Alimentum ex passis vuis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex iis, quæ vtriusque qualitatis sunt participes.

Vuæ passæ Vires ex Galeno.

Quant-

Quantitate verò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quòd si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari vuarum mole contuleris, passas valentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, vt minus quàm caricæ subducant, abstergeantq; magis tamen quàm illæ stomachum iuuant. Hæc vua, quæ Græcis σταφὶς, Vua passa Latinis pariter ac Italis vocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & Kosein: Hispanis, Passas: Gallis, Raisins de Caisses.

Nomina.

OENANTHE. CAP. V.

OENANTHE vocatur vitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectáque substrato linteo, in vmbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria: quare pota stomacho, ac ciendæ vrinæ vtilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Cotra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est. capitis doloribus tam viridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera: & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in testa cādentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum melle sanat.

Oenāthes censur.

OENANTHEN non illius labruscæ modò florem esse, quæ vuas ad maturitatem non perducit, verùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius vuam non maturescere, sed florétenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoq; labruscæ florentis vua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud veteribus significet Oenanthe, quàm vitis flos. Quod in præsenti capite ipse Dioscorides manifestà declarat: quippe qui tradat Oenanthen vocari vitis syluestris fructū, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idē in sequētibus cōfirmat, vbi vini oenanthini meminit, è feracis syluestris vitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abunde cōstare arbitror, nō tātùm infructiferæ sed etiā fructiferæ labruscæ florem Oenanthen vocari posse. Adde quòd id quoq; apertè testatur Galenus libro VIII. cap. I. de compositione medicamentorum secundum locos, his verbis. At verò queadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quartum oenanthes. sic autem appello vitium syluestrium germen vnà cum floribus, ex quo succedentibus diebus vua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenāthen vuam, non florem esse censet sic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet. est autem vitis labruscæ vua. Colligitur cum flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius vltimis verbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legēdum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim video, quomodo quis vnquam vuam cum flore colligere possit. Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hic non duximus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis. Is autem ex eius verbis, quæ nunc subiiciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in VI. suæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusca Oenāthes vsum esse, quoniam egregiè adstringit, stomachúmque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subiicit. Dioscorides autem aliam describit Oenanthen cōtrarias huic vires habentem. ideóque fecundis, stillicidio vesicæ, & fellis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini. & nihilominus non negligenda Aeginetæ authoritas, & testimonium est, quem credere oportet vera, & quæ aliquando legisset, testari. hæc Marcellus. In quibus sanè verbis euidentissimè deprehenditur hallucinatus, vel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba viribus huic contrariis prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse videtur, sed neque eorum quoque, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (vt aiunt) dormitat Homerus. Illud postremò addiderim, quòd etiam domesticæ vitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia syluestris vitis vi multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de vigne sauuage, vel, Lambrusques.

Marcelli Vergilij lapsus.

Nomina.

OMPHACIVM. CAP. VI.

OMPHACIVM succus est acerbæ

vuæ non

vuæ nondum maturescentis, è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, vsque dum cogatur: sempérque quod ceruici vasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, vehementer adstringẽs, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, vuã, vlcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cùm melle, aut passo: item ad fistulas, vetera vlcera, nomásque ex aceto: dysentericis, & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentẽ sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est vtendum, valde siquidem exurit.

Omphacij confid. OMPHACIVM ex omni immaturarum vuarũ genere parat Italia, cùm Thasiis, & Aminæis careat vuis, è quibus veteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat vsum, id in sole cogentes, vbi videlicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui vt maiorem omphacio adstrictionem comparent, è syluestrium vitium vuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum vinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur, fæx verò subsidat, & inclarescat succus. Siquidem ac parandi ratione absque sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborũ, quàm ad medicamentorũ vsum.

Omphacij vires ex Galeno. Omphacium (vt Galenus memoriæ prodidit lib. IIII. simp med.) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi potest. quippe cùm id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, vniceque ardoribus prodest, siue ori ventris impositum, siue totis hypochondriis, siue cuilibet alij, quòd refrigerare velimus. Id

Nomina. Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani, Agraz: Galli, Verius de grain.

VINI NATVRA. CAP. VII.

VINO vetere nerui læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suauius est: quare cauendum iis, qui intestinæ alicuius partis imbecillitatem sentiũt. attamen in secunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxiè sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauia, & vrinam ciet. Aetate medium vtraque vitia fugit: quare ad victus sanorum, ægrorúmque vsurpatur. Album, tenue, stomacho vtile est, ac facilè in membra distribuitur. Nigrum verò crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, vtpote quod medium est, medias inter vtrunque vires habet. In secunda tamen, & sinistra valetudine, cùm primis laudatur album. Quin & vina sapore distant. siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, aluum & interanea vt mustum turbat, sed minus inebriat: renibus, & vesicæ aptissimum. Austerum per vrinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque vrinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à valetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod vuis sole siccatis in arca, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græci sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur vires.

Omnia tamen adstringunt, & pulsus reuocant, faciunt aduersus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium: pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra

renum,

renum, & vesicæ pruritus, rosiones, exulcerationesq́; inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priuatim, prodest melampsithium, si venter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac vesicæ aduersatur: contra venena cæteris aptius. Picata, aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ verò aparachyta vocant, vt quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stomacho vtile: sed vesicæ nocet, atque iis qui visus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, ventrem emolliunt, sed concoctionem nō æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: vetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cùm sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum valde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho vtile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inueterantur, minúsque ob suam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratum, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Parætypiano simile est, sed vrinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamētis vtile. Lesbium facilè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum verò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam vendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (vt reliqua in commune dicantur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungósve: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionésque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si venter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, vetera, & odorata. Quæ tamen vetustate dulcescunt, renibus, ac vesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusq́; in succida lana imponuntur: tetra vlcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum victus vsurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa verò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia, & candida vehementius vrinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruósque largius pota tentant. In media

dia

dia ætate, vt à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate vini definiatur. Non sitire, & modicè cibos proluî, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen vinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, vtilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sensilesq; expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post vinolentiam bibere oportet: siquidem valetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo vsus.

CVM profectò Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humanæ vitæ bonum, ac præstantissimum subsidium, vitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueatúrque summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo vinum exprimitur, vitem, quasi vitam, appellauerint veteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentq; ii, qui vino nimis indulgent, quòd ego ipsum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (vt in communi prouerbio est) sit vitiosum, si vinum immoderatè, & plus quā deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (vt mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in eius vsu temparantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur. quandoquidem purissimum generat sanguinem. ocyssimè in alimentum vertitur, concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus viuificat, vrinā ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in vniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deiicit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgitetúrve (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (vt Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, vt principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, & perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, conuulsio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorúmque distentio. Quinetiam vinum intemperatè haustū, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrænésque fiant, quòd furant, mentéque moueantur, quòd denique aleæ, libidini, ac rei venereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia cōmittant, nulli verius adscribendum est, quàm vino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum iis, qui nimium vino dediti sunt. Cæterùm Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad vigesimum annum vsque minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit vinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoque est, ne in ardoribus æstatis vinum niue, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, ventriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, vesicæ, vtero, dentibúsque maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore vinum arte frigefactum bibentes coli, & ventriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, vrinæ suppressione, calculo, viscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus aliis grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cùm vehementi calore vrgentur, fontis aquam bibant, niuisque & vini refrigerati vsum vitent. Hæc enim quanuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant, sensim tamen, occultéque crescente vitio, cùm iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruósque, & visceraiis morbis vexat, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, vt vinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundissimo: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima vina proueniunt, quemadmodum in Goritiensi comitatu, vbi sanè generosissima vina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modestéque pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus inge-

Vinū cui ætati conueniat.

nuè testari possum. nam cùm multis antè annis diuturnus ventriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm vsu, me pristinam meam sanitatem, & integrũ robur adeptum esse certò scio. Ob id ergo mirandũ non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIIII. cap. VI. vbi ita scriptum reliquit. Liuia Augusta octuaginta duos annos vitæ Pucino retulit acceptos, non alio vsa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribũt rustici Iapidiæ incolæ: quippe cùm ij vinis Pucino cognatis in quotidiano potu vtantur, rarissimè ægrotant, & longæuam admodum vitam traducunt, adeò vt plurimi reperiantur, qui nonagesimum, & centesimum annũ attingunt. Est autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratũ, gustuiq; gratissimum. Potum valenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in vniuersum permeat corpus. Quamobrem (vt libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneum fuerit remediũ. Ex quibus facilè colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ vina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (vt fieri decet) eis vtantur. Cæterùm quæ vina in vniuersum quotidiano vsui magis conueniant, hic longiori sermone commemorare superuacuũ duximus, cùm hoc à Dioscoride latius sit proditum, atq; etiam de omnium vinorum viribus diligentius scriptũ, quàm vt plura à nobis referri debeant. Vinũ sic

Nomina. Latinè, οἶνος autẽ Græcè vocatur: Germanicè, Vuein: Italicè, pariter & Hispanicè, Vino.

VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMPHACITES nomine, peculiariter fit in Lesbo, siccata sole acri vua, paulò ante maturitatẽ decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressúmque vinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi vina nõ nisi post multos annos bibi possunt.

LORA. CAP. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellãt, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoq; decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextariis, post hyemem transfunditur in vasa. Lora intra annum vtendum: etenim celeriter exolescit. Cõuenit ægris, quibus timemus noxã vini, coacti sæpe desideriis eorũ obtemperare: item à longa valetudine se recolligentibus. Fit & vinum, quod adynamon vocant, loræ vires habẽs, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quod, vbi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alij marinæ, & cœlestis aquæ, mellis, & musti pares miscent portiones, decapulãt, & quadraginta diebus insolant. quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Lora paranda ratio ex Galeno. LORA alia ratione Galeni ætate, quã Dioscoridis parabatur. Ille siquidem loram faciendi modum libro II. de alimentorum facultatibus, iis verbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci Τρύγα vocitant. quod rursus ab Atticis δευτερίαν, à nostratibus στεμφυλίτην, id est, lora appellatur. Coniectis nanq; in parua dolia vinaceis, tantum aquæ superaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi satis factum videtur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat, idq; pro vino bibunt. Perspicuũ autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò videlicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorẽ tamen priori, vinaceis affundũt, sic vt hoc quoq; potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè δευτερίαν dici volunt, non veluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos vna huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per vrinam reddatur: sed non pauca subest diuersitas ex varia vuarum specie, è quibus vinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per vrinas excernetur: sin vero acerbæ, & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens vrinas. Porrò dilutum hoc valentius vinosiusq; efficitur, cùm vinaceus ad ver, aut æstatem fuerit asseruatus. Hyemis autem

tempore si quis vtatur, vt caput minus tentat, ita & per vrinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur, Gallis verò, vin de despence.

VINVM E LABRVSCA. CAP. X.

VINVM è syluestri vua nigrum, adstringit: prodest alui, & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione, & contractione opus est.

NON desunt in Hetruria, qui vinum è Labruscæ vuis exprimant, colore admodum nigro, idq; gilno admiscent, vt rubicundius reddatur. Vtuntur eo rustici in alterius vini penuria. siquidem constat dulce simul, & austerum: verùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitque tunc gustui omninò insuaue, adeò vt tantùm medicamenti vicem expleat, vbi adstrictione sit opus.

VINVM MELITITES. CAP. XI.

MELITITES datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarũt. nanque aluum leuiter emollit, vrinã ciet, stomachum expurgat. prodest articulario morbo, renum vitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abstemiis: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è vino vetere, austero, & melle exiguo. Melitites autẽ adiecto ad quinque congios austeri musti mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferuescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale: cúmque efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

MVLSVM. CAP. XII.

MVLSVM è vetere vino, austeroq;, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vsum venit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodest, vrinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundũt. Alij vtilitatis gratia, ad sextarios sex musti feruentis vnum mellis adiiciunt: & vbi ferbuerit, vase recondunt. dulce autem permanet.

AQVA MVLSA. CAP. XIII.

AQVA mulsa easdem, quas mulsum vires possidet. † Cruda vtimur cùm moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt iis, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussietibus, peripneumonicis, & iis, qui immodico sudore digerũtur. Iã paratum, conditiuúmque, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodest. Inueterati tamen vsus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribúsve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & insolatis. Alij fontanam aquam adiiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent, quòd à melle elutis aqua fauis confici ac seruari soleat: sed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Aqua mulsæ ratio facienda varia.

ALIA sanè Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hîc à Dioscoride traditur. Inter Arabas nanq; Mesues de ea ita scribit. Aqua mulsa, ex antiquorum sententia, magnis vtique viribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco vini pota, humida extussientibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamque pituitam è pectore trahit. Intestina, viscera, vrinariósque meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter subuenit coli doloribus, aluum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen veteris, colore pallido, odore iucundo,

cundo, ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in vaſe lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta, deſpumatáque, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hæc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim à ſublata ſpuma percoletur. Nam quę longa coctione iulapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, faciléque in bilem vertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. vnde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diſſoluatur, adeò vt aquæ ferè modo reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in ventriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ verò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit, minúſque aluum ſtimulat. Sunt qui mulſæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatã officinis vocatam, & agallochum adiiciunt. Fit præterea ex parte vna mellis, & aquę fontanæ partibus octo, fermenti (alias fœni græci) in his diſſoluti vnciis tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ denique omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum coniiciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi verò deferbuerit obturato vaſe, aſſeruetur vini modo ad potandum, veruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa. hæc Meſues. Cuius vltimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem vocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex vini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam vtuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον, Latinis item Melicratum & Aqua mulſa vocatur: Italis, Aqua melata, Gallis, Eau miellée.

Nomina.

† Hoc loco vulgata exemplaria Græca habent, χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus verborum & res ipſa poſtulabant, vt prius Aquæ mulſæ crudæ, mox coctæ vſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, vt ſit negatio omiſſa, vel verbum ἀφεψημένῳ alterius loco ſcriptum. Auget nobis ſuſpicionem Actuarius, qui in libro ſuo de compoſitione medicamentorum, vbi ea de Melicrato, id eſt, Aqua mulſa ſcribit, quæ Dioſcoridi accepta referri poſſunt, inquit primùm, Cruda vtuntur iſ &c. deinde, Cocta vero exhibetur &c. Hunc ſecutus fortaſſe Ruellius vir doctiſſimus, vulgatam illam lectionem vt deprauatam reliquit, & alteram vt veriorem accepit. Addam inſuper, quòd ratio ex vſu Aquæ mulſæ ſumpta ſuadet, vt cruda magis quàm cocta aluum deiicere, aut vomitum ciere poſſit.

AQVA. CAP. XIIII.

DE AQVIS in vniuerſum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eſt. Magna tamen ex parte optima eſt dulcis, ſyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur. ad hæc quæ & facili via fertur, & citra moleſtiam, nec inflationes creat, & minimè computreſcit.

Aquarũ differentia, & facultates.

PAVCISSIMIS quidem verbis de potabili in vniuerſum aqua diſſeruit Dioſcorides, ita tamẽ vt nullam planè notam prætermiſerit ex his, quo in optima aqua requiruntur. Quare ſi nobis eſſet iis tantùm faciendum ſatis, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæ pretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hoſce commentarios in ſtudioſorũ, & imperitorũ potiſſimùm gratiam condimus, ideo non ſolùm aquarum omnium, quę in cõmunem tam cibi, quàm potus vſum veniunt, tum qualitates, tum facultates hîc breuiter perſtringam, ſed etiam earũ, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorúmque foſſilium varias vendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatiſſima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorum, & saporum omnium expers, leuiſque reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota verò ocyſſimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine vlla ventriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius fons ad orientem ſolem erumpit, curritque ſuper lapides, aut arenam, aut puriſſimam terrã: quæq; æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſſima eſt pluuialis, eáq; præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodẽ tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſã propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris, ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cœlo demittitur (vt in commentario libri ſexti epidemiorum ſcribit Galenus) in humanæ vitæ vſum admitti non debet. Porrò aqua ciſternarum non tot ſanè laudibus cõmẽdanda videtur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia exiſtit, quòd miſcella quædam ſit diuerſarũ aquarũ, quę

in diuersis anni temporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, vt aqua in cisternis collecta(si rem rectè expendamus) synceræ pluuiali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asseruatam eò pluuiali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (vt in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliquescit, concoctionem impedit, vrinam cohibet : pectus, pulmonem, ac ventriculum malè habet, conuulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, vel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem est, ægréque conficitur, nec statui quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers : veruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, vel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres, & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, vel igne destillatæ fuerit. Fluuiatilis deinde probatur, vel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum iis omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & vrbiū sordes inesse sentiuntur, eę ab alimentorum vsu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asseruatæ, ac defæcatæ clarescant, & prorsus expurgentur. vt Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, vt clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd nō modò viscera obstruant, sed & calculos in renibus, & vesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus vitandæ sunt, vt quæ potantes strangulare possint, eo sanè modo, quo epotū gypsum. quippe hæ arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt : quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non sunt, neq; in ciborum coquendorum vsum recipiendę. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal, nitrū, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti succi continent. quanquam omnes in medicinę vsum veniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis, & humidis morbis laborantibus vtilissimè exhibentur : iis verò noxiæ sunt, qui à biliosis vel acribus proueniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam eiiciunt, sanguinem in ventriculo concretum dissoluunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant. Sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, ventriculum lædunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitant, vtpote quæ non obscurè sanguinē acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem subeuntes resoluuntur, si nouus fuerit morbus : frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; ventriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens : quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoq;, vapore ex iis calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu verò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur. Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam deiiciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dissident, præterquàm quòd in omnibus illis valentiores sunt, non adeò tamen adstringunt, sed valenter abstergūt. quare & scabiosos mundant, & aurium vlceribus medentur, incertósque earum sonos, atque tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt. proinde mirum non est, si ventriculū roborent, qui crebris vomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fætus maturitatem plerunq; abortiri consueuerunt. vesicæ vlceribus medentur : & oris, gingiuarúmque inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat, Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiā confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex iis paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis, particulis, iisq; præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item exputitionibus subuenit, anum procidētem reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamē tam in potu, quàm balneo, iis qui viscerum infarctu laborantes in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immisceatur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: veruntamen hæ valentius suum obeunt munus, nempe quòd præter astrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem serpentibus vlceribus, ac phagedęnis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis, contractísque peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant, nam vbi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, vel chiragra vexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis, ac vteri dolores, atque tumores in iis genitos mirificè resoluunt: ventriculum tamen laxant, & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitę aliquo tēporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant, attamen caput replent, sensus

sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cærulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistũ habent, si bibantur, vomitiones concitant: ablutionibus verò phagedænica vlcera sistũt. Quę præterea auripigmentũ, aut sandaracham cõtinent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in vniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum vlcera sanant: quin & faucium, & oculorũ destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ sunt, ventriculi, lienisq; vitiis, seminis profluuio, & menstruis albis vtiliter adhibentur. Et vt rem hanc summatim cõplectamur, aqua omnis, cui quoduis fossile medicamentũ admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirũ ratione ducor, vt superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, vt taceam id nimis longũ futurum.

Nomina. Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè, Acqua, Galicæ, eau.

AQVA MARINA. CAP. XV.

AQVA maris calida est, & acris. stomacho aduersatur, aluũ enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & discutit, neruorũ vitiis, & pernionibus, ante vlcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouẽdas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. psoras, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri vtile est: liuores fotu discutit. ad venenatos ictus, qui tremorẽ, & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionũ, phalangiorum, aspidumq;: etiam siquis in calidã descendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus, neruisq;, balneæ ex ea vtiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates feruentis vapor leuat. Syncera, & sine potabilis aquæ mistione reposita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum vino, aut melle: verùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVOD thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alij ad binas marinæ coctæ singulas mellis adiiciunt, & vase condunt. huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

ACETVM. CAP. XVII.

ACETVM refrigerat, & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndecunq; sanguinem, fotu insessuve sistit. prodest alui fluxionibus coctũ cum cibis: cruentis vulneribus inditur: inflãmationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositũ: reprimit procidentia sedis, vuluæque: item abscẽdentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrũ, vlcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas vlcerũ, nomásque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis velleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatẽ aurium, & sonitus sibilosq;, feruentis vapor proficit, instillatũ quoq; aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, ut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentiũ ictus, qui refrigerando nocẽt, calidũ commodè fouetur: & frigidũ iis, quæ exurens virus eiaculantur. Calidum potum, atq; vomitionibus redditum, aduersus omnia venena efficax est, præsertim cõtra meconiũ, & haustã cicutã, conglobatũ in ventre sanguinẽ, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumq;, cum sale. haustu voratas hirudines, si sorbeatur, eiicit: tussim veterẽ mitigat, & recentem lacessit. In orthopnœa calidum cõmodè sorbetur: gutturis fluxiones

gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis cõsideratio.

QVANVIS Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidũ, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas, tamẽ Galenus qualitatũ medicamentorum omniũ indagator maximus, ex contrariis qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetũ constare docuit lib. I. de simplic. medicam. facultatibus, nec esse homœomeres similareve, quẽadmodum nec lac vniuersum. Id quod ipse Galenus libro VIII. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmauit his verbis. Acetũ primo horum commentariorũ mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiúsque vtriusq; tenuium partium demonstratũ est: cæterùm calidã frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò vt sit tertij ordinis desiccantium iam completi, vtiq; cùm validum extiterit. Et lib. I. de compositione pharmacorum secundũ locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentiũ ordine existens, vltra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: vtpote quod substantia sua parum calidum est, plurimũ verò frigidum, & partiũ tenuium. Idem quoq; lib. IIII. simplic. medic. ita scribit. At frigiditas, quæ ad aceto proficiscitur, tantò est validior, quantò & tenuior. Inest verò illi & acrimonia quædã excalfaciẽs, quæ tamen satis non sit ab superandã ab aciditate prouenientẽ frigiditatẽ: verùm quæ transitus modo celeritatẽ promoueat. nam quantò calidũ frigido facilius penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilium corporũ meatus transeat, quàm acidus. Itaq; ille, velut præcedens viam sternit, hic verò haud ita tardè insequitur: quo tẽpore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, vtpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædã percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionẽ frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusq; extinguit. quo fit, vt maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetũ etsi ex contrariis qualitatibus constat, plus tamen frigiditatis, quã caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (vt suprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamẽ illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò vetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, lib. XI. simplicium medicamen. capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, vt reperiatur acetum adeò vetustate acerrimum, vt plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis. Acetũ quod Latini vocãt, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Cal: Italis, Aceto: Germanis, Essig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre. *Nomina.*

ACETVM MVLSVM.

CAP. XVIII.

ACETVM mulsum, quod oxymel vocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo cõflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius viperæ, quam sepa vocant, haustum meconium, ixiámve auxilio est. Anginis vtiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

TRIPLICEM oxymelitis componẽdi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galen. lib. IIII. de sanitate tuenda. qui tamẽ sal nulli commiscuit, vt eius verba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequũtur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplũ est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in vnũ coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua verò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malũ quidẽ mel multã egerit spumã. quo etiam diutius coqui debebit. Optimũ verò, vt breuissimo tẽpore coquitur, ita minimũ spumæ euomit, vnde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartã partem eius, quod ab initio est inditũ, amittit: post verò dimidio aceti adiecto, rursus coquendũ, donec qualitatũ omnino sit vnitas, nec acetũ crudum etiã appareat. Conficitur sanè oxymeli etiã tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplũ, & aquæ quadruplũ: atque hæc ad tertiã partẽ coquuntur, vel etiã quartam, spuma interim detracta. Quòd si valentius id facere studes, tantundẽ iniicies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus. Quem secutus Mesues, ipse quoque de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ax aqua, aceto, & melle. Aqua verò miscetur, vt longa coctione resoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, vt etiã promptius despumetur, vt deniq; medicamẽti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel verò additur, ad oppugnandam

Oxymelitis confectio ex Mesue.

gnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, vt efficacissima sit, atque certissima ad attenuandum, incidēdum, resoluendumq; crassa, lentaq; excremēta, quæ in ventriculo, & iecore existūt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte vna, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, vbi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoq; despumando. Datur ab vncia vna, ad vncias tres. hæc ille. Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.

Nomina.

ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

Acida muria, quam Græci oxalmen vocant, contra nomas fotu, putrida vlcera, canum morsus, & venenatos ictus auxiliatur. Sāguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in vulnus iniiciatur: & prociduam sedem reprimit. dysentericis, si nomas sentiāt, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis vlcera exterget.

Acidae muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, vsus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem veteribus illis ex sale, & aceto: vel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria. Græcis ὀξάλμη vocatur.

Nomina.

THYMOXALME. CAP. XX.

Thymoxalme veteres vtebantur, dabantq; laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternósve cyathos, aqua calida dilutos: itē in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrósque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegij, polentæ, singulorū exiguæ portiones in vas coniiciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

Scillinvm acetū hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectáque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccātur in vmbra quadraginta diebus: mina eorū in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & vase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abiicitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextariis miscent. Alij citra exiccationē repurgantes, parem mēsuram adiiciūt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnātes collutione stringit, firmátq; & motos dentes stabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & lympidam, canoramq; reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum cōcoquentibus, melancholicis, comitialibus, vertiginosis, mente captis: item vuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisq;. Imbecillos admodū recreat, corpus sanum reddit, & bonū colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque auriū infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum vitiis. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguū, paulatim adaugendo, ad cyathum vsque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

Qvanqvam satis supérque de Scillino aceto à Dioscoride dictum est, non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus lib. III. de medicinis paratu facilibus, sic inquiēs. Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores vsi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunque hoc vtatur longæ vitæ fore, & eius extrema integra, vsq; ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quātum enim temporis vixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis hāc facultatem communicauit: cumq; hoc medicamento vti incepit, quinquagesimū annū natus erat,

Scillini aceti vires mirabiles.

erat, & vsque ad centesimum decimum septimum vitam produxit integer, & nulla vnquam aduersa valetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse vir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem viri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantémque huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ vnius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in vitreum vas mittere atque obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, vt maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane sorbeto. Tibi autē hæc euenient, vt ne faucium orisque partes vnquam remollescant, os ventriculi benè valebit, facilè spiritum duces, vox rectè habebit, oculi acutissimè cernent, aures in officio manebunt, nullúsque flatuosus vapor in ventre vnquam excitabitur, nullum viscus suspensum erit, & benè spirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus vt assumas præcipio, septémque postea stadios deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui vtitur, in victu quanuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo vnquam offensam patietur, neque valde implebitur, sed in melius proficere videbitur. nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non stercus, non vrina, sed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omnino est, totiúsq; corporis purgatorium medicamentum, etiam si in ossibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, vt nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem verò ac nouum perfectè discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lienísque duritias vehementer facit. & particulares quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatísque causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικὸν

Nomina. Græci nominant: Itali, Aceto scillino.

SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCILLINVN vinum fit hoc modo. Dissectam, vti dictum est, scillam, & sole siccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in vicenos sextarios musti recentis, ac boni demergito. vbi trimestri spatio maduerit, elutriatum vinum, obstructo diligenter vase, recondito. Licet quoque sic humida scilla vti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & valde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretā musti demittito, & senos mēses in vase obstructo macerari sinito. post id tempus defæcatum, & excolatum vinum recondito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item iis, qui reuomunt cibum: & si pituita in ventre, aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutē, regio morbo, difficili vrinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorū, horroribus lōgis, vertiginosis, & vulsis. menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc vinum vetustate fit melius. Cauendus in febre vsus, aut si interanea vlcus sentiant.

Scillini Vini Vires ex Gal. SCILLINI vini meminit Galenus lib. tertio de medicamētis paratu facilibus, his verbis. Vinū hoc potui datū, omnē sanitatē adfert. humores enim attenuat, sed maximè pituitā, neq; ipsam in stomacho, aut vētre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut ossibus cōsistere permittit, neq; aliū id genus tenacē humorem obstructiones facientem: sed omnia dissoluit, & ventrē lenit, atq; ita subducit, & vrinā mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitq;. Adeò verò caput purgat, vt nares humiditate vacent. Commodū est podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillā albā, montanā circiter Canis exortū accipito in libræ pōdere, per dies decē in vmbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in vitreū vas mitte, & vini albi veteris sextarios duodecim superinfunde, & suspēsum vas per quadraginta dies habeto: postea scillā exime, & abiice, & vino ad antedicta vitia vtere, & eius vim percipies. Subinde ante cibū vini duas vncias exhibe, sin à cibo vnciam mediā. Quòd si ipsam potui commodū efficere velis, vt magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Quod Græcè οἶνος σκιλλητικὸς, Latinè Vinū scillinū appellatur: Italicè, Vino scillino. *Nomina.*

VINA MARINA. CAP. XXIII.

VINA ex marina aqua, variè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt vuæ, aquam maris admiscent.

Alij

Alij in area vuas sole siccant, quibus calcatis marinam adiiciunt. Alij passas prius vuas in doliis marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis passi generibus adscribitur. Quæ tamen austeriore gustu temperantur, cõtra febrium aduentantium indicia valent, modò meliora non adsint: aluum subducunt: prosunt purulẽta extussientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis vuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur historia, iis qui huius studio tenentur, non inutile existimamus varias vinorum compositiones adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat vsus, sed ne quid omisisse videamur, quod ad eorũ rationem attinet. Sunt autem quædam ex iis factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in vsus: vti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

VINVM CYDONITES.
CAP. XXIIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scindũtur, & duodecim minarum pondo in musti metretã, triginta diebus macerantur: postea defæcatum vinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumq; adiicere, & ita recondere. Vinũ hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum vitiis, & vrinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, coniiciuntur: id post annum mitescit, mulso nõ dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

HYDROMELVM.
CAP. XXV.

FIT hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad vnam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc est. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adiiciuntur: & insolatur in vasa transfusum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet stomachicis, cœliacisque conuenit. Vsus post annum est.

VINVM EX PYRIS.
CAP. XXVII.

FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apiites nomine, sed ita vt pyra non magnopere maturescant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt. stomacho vtilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

VINVM OENANTHINVM.
CAP. XXVIII.

FIT è feraci vite syluestri, quod vocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum vinum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos, & dysentericos.

VINVM EX PVNICIS.
CAP. XXIX.

FIT è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena vocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. stomacho vtile, adstringit aluum, & vrinam mouet.

Vini è punicis varia confectio.

VINVM è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo statim subiiciunt, & expressum succum vitreis amphoris recondunt: ibiq; per se tandiu efferuescere sinunt, quousq; deferbuerit, & subsidat fæx deinde in alias transfundunt amphoras, quòd à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, ne euanescat, & corrumpatur, vel acescat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum ca-

dum altera parte patulum coniiciunt, & vuarum modo pedibus calcant, donec vniuersus exiliat succus: deinde per se in sole efferuescere sinunt, cado linteo spissiore cooperto, vsquedum fæx vniuersa residat, nuclei supernatent, & vinum defæcatum, ac pellucidũ reddatur. Vbi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fæcem vase, vinum eximunt, & cadis ligneis asseruant. Huic oleum superinfundere non opus est: seruatur enim sic paratum per se, modò vasis osculum pice, vel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari mensura nigræ vuæ austeriusculi saporis commisceant, calcent, & per se efferuescere sinant, quoad vinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asseruant: siquidem hoc gustui plurimùm arridet.

ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

RHODITES sic fit. Rosarum siccarum, tusarúmque minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum vinum transfundens, recondito. Vtile iis, qui febri carent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dysenterias. Fit quoque ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli vocant: quod arteriæ scabritiis conuenit.

MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

MYRTITES fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextariis contusarũ, ternas aquæ heminas adiiciunt, & vini veteris parem modum: postea exprimunt, & seruant. Magnopere adstringit, stomacho vtile: fluxionibus ventris, ac stomachi prodest, & contra intestinas vlcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

MYRSINITES sic tẽperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis, & foliis tusi, decem minarum põdo, in tribus musti cõgiis feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium. id vinum colatum ad vsus reconditur. Contra furfures, vlcera in capite manãtia, eruptiones papularũ, gingiuas, tonsillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

LENTISCINVM similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanque bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires. adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ, & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac sedis, insessione cohibent.

PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

PALMVLAS maturas, quas vocant chydæas in vrceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextariis ternos aquæ congios infundito. quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, sextóue faciunt, quod tandem acore vitiatur.

VINVM EX CARICIS FACTVM. CAPVT XXXV.

CATORCHITES, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita vt palmeũ: sed hoc interest, quoniam pro aqua tantundem humoris adiiciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidoniæ, aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macerãtur, vti diximus: & post decem dies humor excipitur, atq; iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua vinacea maduerint, infunditur. simili modo intercedẽte spatio, quarto, aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti vsum præbet. Id tenue est: flatus gignit; stomacho aduersatur. fastidium parit, aluo tamen prodest, vrinam ciet, menses trahit, lactis

vberta-

vbertatem facit, vitioſum ſanguinem creat, & elephantiaſin adfert, vt potio, quam zython appellamus. Aliqui ſex amphoris, decem ſalis ſextarios adiiciunt. Alij muriæ amphorã. quod non facilè vitiatur, & aluo idoneũ fore cenſent. Alij thymum, & fœniculum imo ſubiiciunt, & caricas ſuperponunt: & ita viciſsim, donec vas expleuerint. Fit & è ſycomoris eodem modo vinum, ſed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet vis eorum, vt fluentis liquoris dulcedinem retinere poſsit.

RESINATVM VINVM.
CAPVT XXXVI.

RESINATVM vinum populatim factitari ſolet. copioſum in Galatia: quoniam vinum illic coaceſcat, vua non matureſcente, ob cœli algorem, niſi picea reſina temperetur. Reſina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiſcetur. Aliqui vbi efferbuit, excolant, ſeparantes reſinam: alij relinquunt. Hæc vina vetuſtate dulceſcunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & vrinam cient: tuſsientibus, ac deſtillatione vexatis conueniunt: item cœliacis, dyſentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo conſtringit.

VINVM STROBILITES.
CAPVT XXXVII.

STROBILITES fit maceratis in muſto nucibus pineis, recentibus, fractiſque: præbétque reſinati effectus. Siquis madefactas nuces pini muſto decoquat, potum affatim conuenit iis, qui tabitudine conficiuntur.

CEDRINVM, ET EX ALIQVOT ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM.
CAPVT XXXVIII.

CEDRINVM, iuniperinum, cupreſſinum, laurinum, pineum, aut abiegnũ, ſimili ratione fiunt. Diuiſos recenter ramos, cùm fructum edunt, aut ſoli, aut balneo, aut igni admouere oportet, vti conſudent, congióque vini minam vnam permiſcere, & poſt duos menſes transfundere, & antequàm recondantur, inſolare. Factitiorum vinorum vaſa impleri debent: nanque non plenis vaſis, vina in acorem corrumpuntur. Medicata autem vina rectè valentibus inſalubria. Omnia excalfaciunt, vrinam cient, & ſubſtringunt. Laurinum tamen vehementius excalfacit. Fit quoque è fructu cedri maioris vinum, congio muſti, adiecta tuſarum baccarum ſelibra. diebus quadraginta inſolari debet, & defæcatum in vaſa transferri. Fit etiam vinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem valens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & ſingulas amphoras ſingulis cyathis diluunt, & ita muſto replent. Hoc genus vini excalfacit, extenuat: tuſsi antiquæ vtile ſine febre, pectoris lateriſque doloribus, torminibus, ventris, & interaneorum vlceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vuluæ cauſariis, hydropiciſque: facit aduerſus ventris tineas, & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: ſerpentes necat: aurium doloribus inſtillatum medetur.

PICATVM VINVM.
CAPVT XXXIX.

PICATVM ex liquida pice, & muſto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantiſper eluere oportet, dum inalbuerit, & ſyncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congiis octo muſti vncia picis vna, aut altera adiicitur: vbi efferbuerit, & conſtiterit, in vaſa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abſtergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, ſi ſine febre ſint, veteri rheumatiſmo, exulcerationibus in altum recedentibus, tuſsi, ſuſpiriis, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præſertim in ſuccida lana impoſitum.

VINVM ABSINTHITES.
CAPVT XL.

ABSINTHITAE faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta

sextariis Italicarum amphorarum, admistam absinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & vbi infuderint sex aceti sextarios, & absinthij selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in vas: dúmque conquieuerit, defæcant. Alij absinthij minam in amphoram demittunt, tusámque, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alij absinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, casiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum singulos sextantes iniiciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo vasis spiraculo, binis ternísue mensibus dimittunt: postea defæcatum vinum transfundunt ad vsus. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & absinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & post quadragesimum diem elutriant. Alij in senos sextarios musti, absinthij, libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant, & recondunt. Vtile est stomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit, iis prodest, quibus stomachus negotiũ exhibet: valet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretésque ventris tineas, & remoratos menses: contra hausta ixiæ venena quàm plurimum potum, & vomitionibus redditum, auxiliatur.

VINVM HYSSOPITES. CAPVT XLI.

HYSSOPITES è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tussorum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, vt degrauatus pondusculo fasciculus sidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis vitia, veterem tussim, & suspiria prodest: vrinã ciet: torminibus, & horroribus febriũ circuitu repetentibus auxiliatur. mẽses mouet.

VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.

SIMILI modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem subuenit. Inueterascẽs melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congiis sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflationes, laterum neruorúmque cruciatus, & perfrictiones discutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, vt paulo antè diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quã cestron psychotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congiis duobus vini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et vt in vniuersum dicatur, factitia vina sibi mistorarũ vires adsciscunt. quare non difficile fuerit iis, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam consequi: veruntamen vinorum vsus febricitãtibus abdicandus. Fit etiámnum è betonica acetum ad eadem vitia vtile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios coniectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituũ discursationi, ægris concoctionibus. E napis fit vinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternĩs musti sextariis. Facit aduersus stomachi fastidia: mẽses, & purgamẽtũ à partu subducit. Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretã demittito, & reliqua cõsimiliter facito. Cõuenit hoc vinũ pectoris vitiis, & omnibus, quibus marrubiũ. Thymi tusi, & cribrati vncias

centum linteolo colligatas, in amphoram musti adiicito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit. quod eadē, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano cōficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd vrinam moueant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

VINVM AROMATITES.
CAP. XLIII.

AROMATITES ita fit. Palmæ aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquàm contriueris, passo subigito, coactis ingētibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis mensibus, atque iis qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum, & vesicæ vitiis auxiliatur.

VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA.
CAP. XLIIII.

FIT & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis dracmæ sex, anisi dracmæ tres. omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios coniiciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnius mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice siccapondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris vitia: vrinā pellit. E Syriaca nardo, & Celtica, malabathroq; vinum factitatur, hac ratione. Singulorū selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regiū morbum, & vrinæ difficultatem. prodæst stomachicis, atque iis quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adiiciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidē demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisq; cōuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæque bessem in congium musti coniicito: duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

RADICIS dauci cōtusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & vrinam: prodest tussi, ruptis, vulsisq;. Saluiæ vnciā in musti amphoram, quod idem cū ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Panacis vnciam in musti congium mittito, & transfundito. Prodest ruptis, vulsis, contusis, orthopnœæ: lienis crassitiem extenuat: cōtra tormina, coxendicum dolores efficax

est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum vncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati vnciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili vrinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes, & stomachum infestat: quare neque in secunda, neque aduersa valetudine prodest. Fit etiã vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro, aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices vitium sato: siquidem vites sibi illorum vires adsciscunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis foliis, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatúmque recondito. Aquosa purgat excrementa, & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum foliis tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chapithyinum simili modo fit, ad eadem conueniens: vrinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traiicito, quod selibram æquat, in musti cadum demitito, ibique esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio mistam, potu soporem adferre. cyathus vnus cum sextario vini potus, enecat. Mediocris vsus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrassat. olfactu, potúque, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dúmque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniusculè fregeris, iniicito: post aliquot dies colato, & vtitor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluũ soluendam, iis qui euomuerunt è cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, spicæ Syriacæ vncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, veratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextariis diebus quinisdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, vtitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinũ mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere sinito: coniicito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, postea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra strãgulatus vuluæ efficax. Scãmonites sic fit. Radicis scãmo-

niæ per messes effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in musti congiũ mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum consideratio.

VINA factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio propè huius libri ad hunc vsque locum pluribus capitibus diffusè diligenterque tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & euidentior visa est, quam vt operæ pretium esset, singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cùm omnium ferè iam vsus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi vina, si eo modo parata in promptu essent, iis morbis profutura, quibus prodesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, vt arbitror (quod etiam libro primo in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco vinum confeci, & aliis quoque conficiendum esse scriptis tradidi. Cuius postea vsu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex sena paratur, atrabiliariis morbis, & cutetenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, vitiliginibus, lichenis, & id genus aliis, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animaduertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus, Arnaldus de Villa noua, de factitiis vinis, quæ medicinæ vsui conueniunt ad varios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui vinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facilè adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta vinis commista in frequentissimo habentur vsu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectetur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

CADMIA. CAP. XLVI.

EX CADMIAE generibus optima est Cypria, botryitis nomine, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodij, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cuiusmodi sunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est, crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia ostracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet, terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botryitis nomine, & onychitis, vtiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis inspárguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coërcere, crustas creare, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, vt quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est. in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, misyos, soreos, melanteriæ, cœrulei, chrysocollæ, atramenti sutorij, diphrygisque inueniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullã sui vim ostendens. Ij eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiores, nullùmque alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vtpote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atque in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis

lapis prosilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginémque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed viribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hoc modo exustam conterunt in vino, rursúmque fictili crudo torrent, donec pumicosa videatur: iterúmque tritam ex vino, tertio vrunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens. hac spodij vice vtuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmia consideratio.

CADMIAE duo genera, nanque non modò factitia, sed etiam fossilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis testudine, vbi æris materia comburitur, coalescit, vt ea quæ Dioscoridis, & Galeni ætate in Cypro eo monte, cui Solæ vrbis adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verùm fossilis (vt Galenus est author libro IX. simplicium medicamentorum) in ærariis ipsius montis fodinis frequentissima habebatur, de qua ita scriptum reliquit. Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, velut fuliginem quampiam, & fauillam, siue vtcunque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare velis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunque vocare voles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus vsto fit cadmia. Cæterùm absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamque portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se vel maximum munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam vocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin verò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum verò placitin: vtranque autem vi desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenáque. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, vtile ad vlcera impletionem expostentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò vlcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ valentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in iis quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut vlcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare. ad quam vtique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, abstersoriámque cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adstipulatur Plinius libro XXXIIII. capite X. sic inquiens. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, vtpote cùm vlcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamè prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliámque nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribúsve fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorúmque medicamentis vtilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius, quàm pumex, intus varia: ad psoras vtilior, & ad

Historia ex Galen.

Cadmia historia ex Plinio.

& ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra, & cæterarum ſordidiſſima: vulneribus maximè vtilis. Omnis autẽ cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc diſſentit, quòd dixerit foſſilem cadmiā fuſuris tantùm neceſſariam, & medicinæ inutilẽ, cùm tamen Galenus contrarium ſcribat. Cadmiæ omne genus vidimus ſæpe nos in pluribus Germaniæ locis, vbi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed ſpeciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolenſi comitatu, vbi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ fruſtulum ſanè pulcherrimum nouiſſimè ad me miſit Sagabria Dalmatiæ vrbe clariſſimus medicus Ioſephus Salandius Bergomenſis: quæ adeò in racemi modum congeſta eſt, vt planè vuæ ſpeciẽ referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx eſt, Cadmiā perperàm nominant. Quādoquidem Tutia illis vocata (niſi mea me fallit opinio) Cadmia eſt è botryitis genere. Neque enim mirũ eſſe debet, quòd Cadmia proprio amiſſo nomine, in pompholygis locũ ſucceſſerit, cùm etiā Dioſcoridis tempore ſpodij loco vterentur medici. Metallicũ, quod Græcis καδμίᾳ Latinis item, pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia ſeu Chlimia: Germanis, Grauuer, Auguſtem: Gallis, Tutie Alexandrine, vel, Calamine.

Nomina.

POMPHOLIX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

POMPHOLYX ſpecie ſola, non genere à ſpodio diſtat. Siquidem ſpodos nigricat, & plerunque ponderoſior eſt, palearum pilorumq; plena, quaſi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx verò pinguis eſt, & candida, vſqueadeò leuis, vt in auras euolare poſſit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aëris colorem vergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum, ſummamq; leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præſtantiorem facere volentes, detritam cadmiā cumulatius inſperſerint. nanq; tenuiſſima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili induſtria factitatur, ſed ex cadmia quoq;, ad gignendā ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quā mediocris feneſtra, ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem vſq; perforetur, ad excipiendam follis narem: oſtiũ mediocre habeat, pro exitu ingreſſuq; artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungatur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſsidens artifex cadmiam particulatim fractā inſpargit, à locis ſupra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis miniſter, ſimulq; carbones adiicit, vſq; dum indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaq; egeſta ſuffitu tenuis pars, & leuis materiæ in ſummam domum euolat, & parietibus, tectis, fornaciq; adhæreſcit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit, poſtea maius incrementũ capeſſens, glomuſculis vellerũ ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtimandũ eſt, ideo quòd multum terræ collegerit, & ſpurcitia in aceruatione refercíatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri ſpodiũ arbitrantur, de qua antè dictũ eſt. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitũ æris præſtat, colore aliquantùm piceo, ſapore cœni horrido: & ſi fraudem non experta, flagranti carbone inferueſcit, aëreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum eſt. Siquidẽ à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis groſsis, & quibuſdam cõſimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in iis probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta ſunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam

X linteo

linteo mundo, modiceq; raro, aut ſiceam, aut aqua reſperſam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc faſciculum deferens, immergito: ita enim limoſa pars eius, ac vtilis effluet, & omne ſedimentum in linteolo remanebit. poſtea reſidere ſinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantiſper aqua, & colata, dum arenoſi nihil ſidat. demum aquam exprimito, & ſiccatum cinerẽ recondito. Alij quantum maximè fieri poteſt ſiccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis craſſamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vaſis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius transeat, infuſa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox ſpumoſum, quod traiectum eſt, & ſupernatat vaſi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vſus recondunt. Quod verò reſedit, ſenſim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoſo, quod peſſum ierat: rurſus lapidoſa ſidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua reſpergũt, arbitrati arenas, lapilloſq; ſuo ponduſculo degrauatos, peſſum ire: pilos autẽ, & paleas leuitate ſua in ſublime attolli. Cæterũ cinerem mediũ ſeparant, & in pilã coniectũ, vt cadmiã, eluunt. Quinetiã lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos ſuprà diximus: & ita redditur adſtringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adſtringere, refrigerare, explere, purgare, obſtruere, & aliquantũ exiccare. Inter medicaméta numeratur, quæ leniter cruſtas obducũt. Quòd ſi ſpodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatã aqua, colliges in paſtillos, fictiliq; nouo, ſubiectis leuibus prunis orbiculos continuò verſabis, dum aſsiccati fuleſcant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboq; fieri ſpodium: verùm poſt Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniã ſpodos ſæpenumero deſideratur, neceſſe eſt oſtendere, quæ ſimili virtute polleant, vt in ſpodij locum ſufficì poſsint, antiſpoda vocant: quoq; modo ſumi debeant. Folia itaq; myrti cũ floribus, & baccis immaturis, in fictile crudum cõiecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudũ transferũtur, quod vbi peraſſatũ fuerit, exempta lauatur ad vſus. Idẽ quoq; fit è termite ſylueſtris oliuæ, ſi habeatur: ſin ſecus, ſatiuæ cum ſuis floribus, aut malis cotoneis diſſectis, & detractis oſsibus, aut gallis aut laceratis linteolis: itẽ ex moris immaturis, id eſt candidis, in ſole prius arefactis, aut terebintho, aut lentiſco, œnanthæ, aut mollibus rubi foliis, vel è buxi coma, vel è pſeudocypero cũ flore. Alij ficulneas frõdes in ſole antea ſiccatas, eodem modo parãt: alij taurinum glutem: alij ſuccidas lanas aſperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in ſpodij vicem vſurpantur.

Pompholygis consideratio.

POMPHOLYGEM officinæ Mauritanos ſecutæ Tutiã dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verũ quã ſeplaſiarij Tutiã exiſtimant, legitima non eſt, ſed cadmiæ potius ſpecies. Siquidẽ cũ hæc lapidis modo cruſtoſa, prædura q; ſit, pompholygem, ſiue tutiã dictã prorſus mentitur. Pompholyx nanque, Dioſcoride, & Galeno authoribus, ex æris, vel cadmiæ fauilla in glomuſculos vellerũ ſimiles coit, & farinæ modo contacta diſpergitur. Id quod recentiorũ nullus, quod ſciã, animaduertit, fortaſſe quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis inſudauerint, quã in inueſtiganda foſſiliũ materia. Quamobrẽ Manardum Ferrarienſem, medicũ ætatis noſtræ clariſſimũ, hac in re deceptũ ſatis reperio. Quippe qui, dũ Auicennã redarguit, quòd ſpodiũ è combuſtis arundinũ radicibus cõficiat, ſedulò nos admoneat, vt ſecuti Galeni ſentẽtiã, in ſpodij defectu, tutia potius vtamur, qua ſeplaſiæ abundãt, quàm Auicennæ antiſpodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubiò crediderit, vulgarẽ officinarum tutiã legitimã Dioſcoridis, & Galeni eſſe pompholygem, cùm tamẽ legitimæ Tutiæ nullis in officinis ſit vſus, quòd (vt iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantũ vtantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum ſpodiũ, quę à Dioſcoridis, & Galeni hiſtoria nullis diſſident

Manardi erratum.

sident notis, ego ab ærariis, argentariisque fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Parzeni, & Lauisii in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, vbi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi vnquam, præterquàm apud eos, qui vel à me ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt vsum. Nunc verò amicos intelligo (quos tamen verius fratres amantissimos appellare possem, vt qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæque Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaque pacto cadmia officinis pompholygis vicem expleat: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus cócrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamé non omnino fuerit reprobandum. Nam, Dioscoridis testimonio, vbi legitimum desideretur spodium, antispodiis vti sanè licebit: nempe quæ fieri possint è myrti foliis, floribus, baccisque: ex oliuæ frondibus, cydoniis malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, vt mihi planè immeritò à Manardo reprehensus videatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius vice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoque sit Brasauoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium iis medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neque Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, vsquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra vitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium ventriculo, & cæteris visceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuissima æris substantia vehementissima ignis vi conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisse Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, vt faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc vel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoque commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio vtendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, siue (vt ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem versatum ostédimus. Quandoquidem si rectè nouisset tutiam communis vsus, legitimam non esse pompholygem, omnino (vt semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppostitiis medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in iis tantùm medicamentis id factitandum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij vel antispodij extitit vsus ad medicamenta, quæ intus corpus sumuntur, vt longo post tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoque recenset subterraneum seu fossile dictum, idque in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio vbi de pompholyge agit capitulo 4 2 2. vbi item de Spodio capitulo 3 4 2. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neque etiam alij Arabicæ familiæ auctores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitque & dum in fornacibus cadmia vritur, vt in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atque inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ærarium faccbat follem. Camera erat incuruа, nusquam pertusa, sed integra, quæ ogestam ab vsta cadmia fauillam excipiebat: quam vbi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima, vbi æs in fornacibus vritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem quod vocant Antispodium. At ego illo vsus sum nunquam, cùm large mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam,

Brasauoli duplex error.

Fuchsij opinio.

Pompholygis, & spodij historia, & vires ex Galeno.

sident notis, ego ab ærariis, argentariisque fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Parzeni, & Lauisii in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, vbi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cœrulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi vnquam, præterquàm apud eos, qui vel à me ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt vsum. Nunc verò amicos intelligo (quos tamen verius fratres amantissimos appellare possem, vt qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæque Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaque pacto cadmia officinis pompholygis vicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus cócrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamē non omnino fuerit reprobandum. Nam, Dioscoridis testimonio, vbi legitimum desideretur spodium, antispodiis vti sanè licebit: nempe quæ fieri possint è myrti foliis, floribus, baccisque: ex oliuæ frondibus, cydoniis malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, vt mihi planè immeritò à Manardo reprehensus videatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius vice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoque fit Brasauoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium iis medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neque Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, vsquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra vitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium ventriculo, & cæteris visceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuissima æris substantia vehementissima ignis vi conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere petuisse Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, vt faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc vel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoque commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio vtendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, siue (vt ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem versatum ostédimus. Quandoquidem si rectè nouisset tutiam communis vsus, legitimam non esse pompholygem, omnino (vt semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppositititiis medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in iis tantùm medicamentis id factitandum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij vel antispodij exterius vsus ad medicamenta, quæ intus corpus sumuntur, vt longo pòst tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoque recenset subterraneum seu fossile dictum, idque in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio vbi de pompholyge agit capitulo 4 2 2. vbi item de Spodio capitulo 3 4 2. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neque etiam alij Arabicæ familiæ auctores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitque & dum in fornacibus cadmia vritur, vt in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atque inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab vsta cadmia fauillam excipiebat: quam vbi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima, vbi æs in fornacibus vritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem quod vocant Antispodium. At ego illo vsus sum nunquam, cùm large mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam,

Brasauoli duplex error.

Fuchsij opinio.

Pompholygis, & spodij historia, & vires ex Galeno.

quisquam, vbi hæc adsit, spodio vti velit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, quamobrem ad vlcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyriis, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæque bullas seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis vlcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem libro IIII. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior est: atque ob id ea vtimur ad acres, & tenues fluxiones, capite videlicet prius simulque vniuerso corpore euacuato. At verò manifestum est, quòd per venæ sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos verò caput à pituita vindicamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atque amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulque ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum venis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis vtatur, vehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet. *Nomina.* πομφόλυξ sic Græcis, vt etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis, Pompholige: Germanis, Vueis nicht. Σπόδιον, & σποδὸς Græcè, Spodiũ similiter Latinè vocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Grauu nicht.

AES VSTVM. CAP. XLVII.

Aes vstum probatur rubrũ, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum verò plusquàm deceat, exustũ est. Fit autem è clauis solutarum nauiũ, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus vicissim insparsis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspargũt. Alij sine sulphure ac sale, fictili multos dies vrunt. Alij sulphure solo vtuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos scissili alumine clauos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in ænea olla aceto respersos vrunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combustum, proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitúmve. Lauatur vt cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recremẽtum, stercúsve, quam scoriam vocant, eodem modo lauatur: & eandem, vim, sed imbecilliorem, habet.

Aeris vsti consideratio. AES VSTVM, quod officinis passim habetur, pauci sanè valoris esse existimauerim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si ærei claui è nauigiis solutis exempti non adsint, æs aliud omne vetustate expurgatum, commodè assumi poterit. *Vires ex Galeno.* Vsti æris meminit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his verbis. Aes vstum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici vlceribus inducendæ: quanquam idipsum præstare, & antequàm lauetur, possit, potissimùm in carne duriore: alioquin in molliore commodius est. *Nomina.* Quod Aes Vstum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος Græcis appellatur: Italis, Rame abbrusciato: Gallis, Erain brulé.

FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

Flos æris, quẽ nonnulli clauorum veterũ psegma, quasi resegmẽ aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fuluescens, milij effigie, & numero, breuis, ponderosus, modicè splendens, atque constringens, qui delimatam æris scobem non recepit, qua sæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium. tum huic negotio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia

crescentia coërcet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, crassum humorē extrahit. carnosa nariū, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulā flatu impellitur: vuam, tonsillasq; reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

Florem aeris verum ac legitimum in fornacibus, vbi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatū, in paratū receptaculum extra fornacē diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in massam, frigidā super ipsum adhuc ignitū infundebam: statimq; vapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subiiciebā, tandiuq; tenebam, donec cessabat vapor. Itaq; demum æris flos, qui super laminā illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidē tenuissima æris pars, quæ à vapore in sublime fertur, aëris frigiditatem experta, facilè in eiusmodi exigua grana concrescit. Is nusquā, quod sciā, in officinis reperitur, quapropter eius vice ærugine perpetuò vtuntur. Florē æris paucis perstrinxit Galenus lib. IX. simplic. medic. sic de eius viribus differens. Flos æris tenuiorū partium facultatis est, quā aut æs vstū, aut squama. Meritò itaq; ex eo factis collyriis, extergunt, auferuntq; superciliorum magnas asperitates, quas vocant sycoses. Χαλκῦ ἄνθος ita Græcis, Latinis verò Flos æris dicitur: Mauritanis, *Zar alnhas*, siue *Zer alnhas*: Italis, Fiore del rame, Gallis, Fleur de Bronze.

Vires ex Galeno.

SQVAMA AERIS.
CAP. XLIX.

Sqvama æris excussa ex Cypriis officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur. sed ex vili promiscuóque ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam, vtpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbātes crassam, rufam, præsertim si aceti respersu æruginem contrahat, Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coërcet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquā trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanq; scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter cōturbatur, quousq; pessum ierit: abiicitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adiicitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumq; lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas vsq; superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarij colligitur, ibiq; apprimitur, quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamēta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumq; quod superest, lauatur donec nullā prorsus lentitiam excernat: & linteo opertū biduo conquiescere sinitur, effusaq; extāte aqua, vbi siccatū erit, reconditur pyxidicula. Alij vt cadmiam lauant, & reponunt.

SQVAMA STOMOMATIS.
CAP. L.

Sqamae ex acie, aut mucronibus decussæ, quam vocant stomoma eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad moliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squama æris, & stomomatis consideratio.

Aeris sqvama malleis ex eo decussa, res sanè vulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiunt, helitis propriè dicta. Squidē cùm huiusmodi æs rude impurūq; sit, crassiorē, vegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertū, in varia vasorū genera conformatur. Eius prærerea abluēdæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaq; traditur, vt nihil addendū supersit. Squamæ omnis in vniuersum meminit Galen. lib. IX. simp. med. vbi ita scriptum reliqui. Squama alia est æris, medicamen ad multa vtile: alia ferri, & stomomatis. Quidā verò nominant & helitin lepida, siue squamā. Omnes sanè vehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdq; plus, minúsve adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in de-

siccando locum obtinet. nam & tenuiorũ partium, quàm aliæ est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionẽ squama ferri, & hæc etiam maiorẽ stomomatis. quamobrẽ ad contumacia vlcera, meliores sunt, quã squama æris. Detrahit, & liquat carnẽ potentius squama æris, & hac etiã valentius helitis. Omnes autẽ squamæ nõ instrenuẽ mordaces sunt. Ex quo clarũ est, quòd essentiæ ipsarũ consistentia non admodũ tenuis est, sed potius crassa: siquidẽ inter quæ eandẽ vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, vt superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus vtique liquidò constat stomomatis squamã, æris squamam esse nequaquã: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorũ quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamã, æris squamã omnium tenuissimã esse cõtendant, vt Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiã qui putent eandẽ modò æris, modò ferri squamam tenuiorẽ designare, vt Brasauolus, quanquã hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisque authoritatibus probent. Brasauolus tamen, vt suam tueatur sententiã, Dioscoridẽ in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantũ arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, vt puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè cõfirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantum. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamã principem locũ in desiccãdo inter cæteras obtinere, ferri verò maiore adstringẽdi vi quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestũ præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussã, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius verò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum videtur, stomomatis squamã esse aut æris, aut simplicis ferri scobẽ, sed potius (vt dictũ est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat. Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autẽ ferri, fuisset reponendũ, dixisset haberi squamã æris, stomomatis, ac ferri, neq; ita speciẽ à suo genere disiunxisset. Sed quoniã rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quẽadmodũ & Paulus ipsum secutus. Cæterũ præter rationes adductas, stomomatis squamã à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatissimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui lib. IX. ca. XLVIII. de iis agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnã Græcis esset stomoma, his verbis apertè declarauit. Deinde vinũ purum vetus, quantum satis videbitur, in nouum vasculũ infundito, & laminam ignitã ex ferro, quod stomoma vocant, non minorem libra in vino extinguito. Item lib. X. cap. XI. vbi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autẽ stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abiicit. Postea agrestioribus hominibus vtiliter exhibetur. Et lib. XIIII. cap. XXIIII. idẽ ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substãtia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, vt omnes in vniuersum medici Aëtium, & reliquos vetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetẽtes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum vinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adstringendi vi polleat, quàm ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse vetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrariis in officinis acuitur, dum gladiis ac telis aciem, vel mucrones coaptant artifices: quinetiã dum alia fiunt instrumenta materiariis fabris, & terræ cultoribus experita. Porrò hanc rem quoque Actuarius abunde expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur vtilior, si squamam aciei, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetiit. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorũ secundum locos, vbi diuersis medicamentis, præsertimque ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, vt tot clarissimorum virorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui lib. IIII. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit iis verbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως, ὑφίσταται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσι δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν

Plinij, & recentiorũ quorundã error.

Stomoma esse chalybis squamam confirmatur authoritatibus.

ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σίδηρον ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. Quæ Latina redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita vt fluxum reddatur, & rursum concrescant, atque in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm verò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc vsque diem, qui ferrariis fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in aliis vniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & viribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ vim eandem esse, quæ æris squamæ, quanquam non adeò valenter aluum deiiciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatum, vt in aliis quoque pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab aliis veteribus recentioribúsque Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ viribus esse similem: hæc nanque aluum deiicit, illa verò contrà eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem vel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, vt illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaque haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordiis semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci στόμωμα vocant; pariter chalybem stomoma vocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem vocabulum putauerim ego ortum esse à στόμα, quod Latinis os sonat. Acies enim, itémque mucrones, gladiis, & telis, aliísque ferreis instrumentis vsum nullum alium præbent, quàm oris. vnde Latinis quandoque dici solet, eos, quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij periisse. Plinius quoque licet ignorauerit, quid Græcis significaret stomoma, chalybem tamen aciem, quæ Græci στόμωμα dicitur, appellauit lib. XXXIIII. cap. XIIII. sic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cũ vestibus suis, pellibúsque mittunt. Secunda Parthico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admiscetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm est, id hoc loco Plinio aciem vocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, vel ab acuendo vulgò vocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti. στόμωμα potius à στόμα, quàm à verbo στομόω ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à στόμον τέμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id verbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis designet. Sed neque illos quoque prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent. veruntamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac syncera probanda videtur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer schlag: Hispanis, Esquama de cobre: Gallis Escaille de Bronze. Quæ verò Græcè λεπὶς στομώματος. Latinè Squama stomomatis dicitur: Arabice, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astas: Italicè, Squama dello stomoma: Hispanicè, Esquama de azero, Gallis, Escaille d'Acier. *Nomina.*

AERVGO RASILIS. CAP. LI.

Aervgo rasa fit iis modis. In cadũ, aut aliud consimile vas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum æneum vas, præsertim concameratum, sin minus, planum: sítque obstructum, nullúmque habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum post diẽ insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetũ ita suspẽditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina vna pluresve vinaceis nõ recẽtibus, sed iã acescentibus conduntur, & simili modo versantur. Quin etiã ex delimata æris scobe æruginẽ facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri cõclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater verset, donec æruginẽ contrahant. Tradunt æruginẽ

in Cypriis metallis gigni, lapidibus quibuſdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo effloreſcit: addũtque per Caniculæ æſtus è quodam ſpecu mana re: ſed illã paucam, & optimã eſſe: hanc ſpeluncis effluentem, copioſam quidẽ, & boni coloris, ſed vitioſam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admiſto, alij marmore, alij atramento ſutorio. Sed deprehẽdem⁹ pumicẽ, aut marmor, dũ pollice ſiniſtræ manus ma defacto, æruginis portiunculam altero atterimus: ſiquidem eam diffundi conſtat: marmoris autẽ, pumiciſque partes coëunt non diſsipatæ, demúmque tractatione crebra, & humoris complexu dealbeſcunt: quin & dentium appreſſu ſiquidẽ ſyncera cedit, læuis, & ſine aſperitate. Atramentum verò ſutoriũ igne coarguitur: nãque ſi fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur & ferueti cinere, aut carbonibus incaleſcat alterutrũ, mutabitur, rubeſcétq; id, quod atramentum ſutorium acceperit: quòd id vſtum ſuapte natura talem ſortitur colorem.

AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

AERVGINIS, quam vocat ſcoleciã, duo ſunt genera. quædã foſsilis eſt, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminã aceti albi acriſque, piſtillo cupreo conterito. donec ſtrigmẽti craſsitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam vnam, cum ſalis foſsitij tranſlucentis, aut marini quàm albiſsimi, ſolidiq;, aut certè cũ nitri pari pondere teritur in ſole æſtuoſiſsimis diebus, ſub ſydus Caniculæ, donec colorẽ æruginis contrahat, & concretu ſtrigmentoſum fiat: vbi autẽ ſe in vermiculorũ Rhodiacis ſimilium ſpeciem coëgerit, recondito. Efficax, & valde boni coloris redditur, ſi duas partes vrinæ veteris, cũ vna aceti adieceris, & alia, quæ dicta ſunt, peregeris. Sunt qui æruginem raſilem, quæ in apparatu non reſpondit, gummi miſto digerant in formas, & ita vendant. quod genus, vt vitioſum, improbatur. Fit & quædã ærugo ab aurificibus, mortario, & piſtillo Cyprij æris, cũ vrina pueri impubis, qua aurum ferruminãt. Antedicta æruginũ genera vſto æri omnino reſpondent, ſed magis effectu valent. Sciẽdum foſsilem ſcoleciã præſtantiſsimam eſſe: deraſam ſequi: poſtremo loco factitiam. mordaciſsima tamen eſt hæc, & magis adſtringẽs. Aurificum autem ærugo raſæ reſpondet. Aerugines omnes adſtringũt, extenuant, excalfaciunt. oculorũ cicatrices emẽdant, lacrymas cient, nomas ſiſtũt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraq; ad cicatricẽ perducunt: callos, & ſordida vlcera purgant, cũ melle coctæ: callum fiſtularum erodunt cũ ammoniaco, collyrij modo in eas adactæ. ad gingiuarũ autem excreſcentias, & extuberationem vtiles. Magnopere extenuãt genarum craſsitiẽ, cũ melle illitæ: verùm poſt illitionem ſpongia ex aqua calida locus fouendus eſt. reſina terebinthina exceptæ, cũ ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quãcunque velis, minutiſsimè fracta, cõminutáq;, in fictili patina, flagrantibus prunis ſuperpoſita: verſaturq; donec ſe mutet, & colorem cinereum concipiat: poſtea refrigerata reponitur ad vſum. Sunt qui cruda olla eã vrant, vti dictum eſt: ſed non prorſus eũdem colorem cremata reddit.

AERVGINEM, quòd colore ſit viridi, officinę, ac medici in Italia æs viride nuncupant, & vulgari ſermone verde rame. Verùm quanuis officinæ eo in vniuerſum abundent, ſynceri tamen parum oſtendunt. Scolecia ærugine, ac foſsilia deſtituimur: quòd altera, quod ſciam, hoc tempore non paretur, altera verò ab ærariis fodinis, vbi fortaſſe plurima reperitur, à foſſoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non ſit, ea tantùm vtimur, quæ ære in acetariis cadis demiſſo, aut vinaceis iam aceſcentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem vnam, & eandem rem eſſe, vt ſuperius de æris flore diſferentes latius oſtendimus. Aeruginum vires reddi

Aeruginũ conſid.

Aeruginum vires ex Gal.

reddidit Galenus libro I X. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò supra dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm iis in tenuissimum polline tritis per specilli cuspidem contigerint vlcera excrescentia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese vlcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica cõtrahant, cõstipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantùm ipsa vlcera. quòd si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum verò suprà est de talium medicamentorum natura, tum vt sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: vtpote cùm ipsa id præstare nequeant, verùm ea, quæ ex ipsis composita sunt. Quæ ærugo ἰὸς ξυςὸν Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Gallis Verd de gris. Quæ verò

Nomina. Grecis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verd de gris Scolecien, & Verdet.

RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

RVBIGO ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuq; præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris. & papularum eruptionibus medetur. Perquàm vtilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinũ aquáve, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

STERCVS ferri, quam scoriam vocant, eadẽ potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoria ferri consid. FERRVGO, quæ est ferri rubigo, vulgaris notitiæ est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri, & nostris vulgò spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm vt maiore indigeat declaratione. hæc nanq; prope ferrarias officinas passim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quòd inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro I X. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scoria omnis resiccatorium admodum medicamentum est, potissimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaque decoquens, ad aures, quæ longo iam tempore purè fluxerunt, ea vtor, medicamento maximè exiccatorio, adeò vt mirentur, qui præparantem me vident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. *Scoria Galeni ex Galeno.*

Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ verò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spuma de ferro: Germanis, Schalken: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua, Gallis verò Mache-fer, vel Merdefer. *Nomina.*

PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOTVRA plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam iniiciens, pistillo plũbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quò facilius quicquid est resolutum incerni possit. hoc iterũ facito vsq; dum satis tibi habuisse videatur. vbi consederit priore aqua effusa, nouam adiiciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidã scobem mundi plumbi lima quæsitam mortario pistillóq; lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricãt, donec nigrescat: mox vbi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alij elimatæ scobi modicã plumbaginem adiiciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse.

Poteſt refrigerare, adſtringere, inducere, mollire, explere caua, ſiſtere oculorum fluxiones, & vlcerum excreſcẽtia. Sanguinem ſupprimit: prodeſt cõtra ſedis vlcera, condylomata, & hæmorrhoïdas, ex roſaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum ſpodij effectus præbet, niſi quòd nõ obducit cruſtas. Syncerum plumbũ affrictu, marini ſcorpionis, draconiſq; plagis auxiliatur.

PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRITVR plumbum ſic. Super quàm tenuiſsimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, ſulphur inſpargito: additiſq; aliis rurſus laminis, interiecto ſemper ſulphure, vſquedum vas expleueris, ſuccendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude verſato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non vſtum hæſerit. tum demum obſtructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius ſentitur. Aut elimatam plumbi ſcobem in olla ſulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum eſt, imponũt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculũ, dato exili ſpiramẽto, vrunt. Alij pro ſulphure ceruſſam, aut hordeum inſpargunt. Alij integras laminas imponẽtes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea cõtinuè mouẽt, dum in cinerem ſoluantur. Sed difficilis huiuſmodi vſtio, & ſi vehemẽtius vratur, contrahit ſpumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbũ vſtum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eoſdem effectus habet, quos plumbũ elotũ, ſed multò acriores.

RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

RECREMENTVM plumbi, quod ſcoriam vocant, optimum eſt, denſum, fractu contumax, ceruſſam planè repræſentans, nihil plumboſi habẽs, quod ad luteum colorem accedit, & vitri ſplendorem imitatur. Eadẽ, quæ plumbum exuſtum poteſt, ſed magis adſtringit. Lauatur in mortariis infuſa aqua, & refuſa ſumma aquæ parte, quæ luteũ colorem duxit: idque ſæpius, dum recrementum abſumatur. Dein vbi conſederit craſſamentum, aqua effuſa, digeritur in paſtillos.

MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOLYBDOIDES lapis à plumbi ſimilitudine dictus, reſpondentem recremẽto vim habet, & eodẽ modo lauatur.

Scoria plũbi conſid.

PLVMBI abluendi, atque etiam comburendi ratio, adeò lucidè conſtat à Dioſcoride prodita, vt operæpretium non ſit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum eſt, plumbi recrementum, quod Dioſcoridi ſcoria vocatur, non eſſe plumbaginem, quæ excrementi inſtar, vbi plumbum igne liqueſcit, ab eo ſecedit. Quippe quòd hæc nil aliud ſit, quàm puriſſimum plumbum, quod ignis vſtione, cineris ſpeciẽ induit. Hæc enim in plumbariis officinis in puriſſimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti ſpuma. Plumbi itaq; ſcoria fit tantùm in fornacibus, vbi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuſo, artifices plumbum, quod inde effluxit in ſcrobiculam extra fornacem delabi ſinunt. Vbi verò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quouſq; ſcoriam exuat: quæ (vt Dioſcorides inquit) denſa admodũ eſt, & fractu contumax, colore in luteũ vergente, & vitri ſplendorem præ ſe ferens. Huius complures vidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiã in comitatu Tirolenſi, vbi innumeræ metallorum fornaces, die noctúque ignibus aguntur. nanq; in his locis metallorum recrementa, extra officinas abiiciunt, monticulos ex his ſtruentes. Quod ſi accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liqueſcere, ſcoriæ huiuſce partem admiſcent, quoniam huius adminiculo citius metella ignibus cedunt. Reperi ego ſæpius plumbi argutiq; ſcoriam adeò verſicoloribus lineis intertectam, pellucidamq; vt id vitri genus, quod vulgò Veneriis appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo eſt certã & exquiſitam harũ rerum cognitionem aſſequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, non autem ea in pharmacopoliis quærere, vbi omnia ferè metallica medicamenta ſpuria, & adulteriis vitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plumbarium, ſiue molybdoidem hodie legitimè oſtẽdat, habeo profectò neminem, ni fortè foſſilis quoddam cadmiæ genus demonſtrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam vulgò vocant Marghesſita di ſtagno: quanquam hanc equidẽ molybdoidem eſſe nõ auſim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis hiſtoriam ſcriptis mandaſſe compererim, quàm

Lapidis plumbarij conſid.

quàm ipse fecerit Dioscorides. qui tamen eius historiam tam paucis perstrinxit, vt difficile admodum sit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, veram esse molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffusè satis disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam, sed & aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd vbi admotum est igni, celeriter fundatur, fluatque. Quòd verò & aëreæ sit particeps, hoc habeto signum omnium, quæ nouimus, vnicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, ita vt quæcunque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum vincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenumero creuisse visum est, & quædam adeò intumuisse, vt ex lapidibus dependerent crystalli modo. Atque hæ probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisque notæ, priusquàm experimentum fiat: cæterum scientificæ, & certæ per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario, simulque pistillo, vtrisque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, vt & pistillus, & plumbeum mortarium succum quendam reddant. Id quod ex vtroque constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & vinum tenue aqueum, & oleũ iniicere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum voles refrigeratorium, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porrò si succo, qui proueniet, vti voles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum vlcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, testibusque, & vberibus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & vlceribus rebellibus vtile est. Nam & ad cancrosa eo vtens, virtutem medicamenti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere voles, conare in sole terere, aut quocunque certè modò aëre excalfacto. Ad multa autem vtile habebis medicamentum. si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllij, omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum soluuntur, velut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, velut omphacis, qui & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio vllo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, vbi venereis somniis vexantur scilicet: nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc vel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad vlcera rebellia. Vbi verò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad vlcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ vocant vlceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentiũ quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoque die. Verùm foris spongiam imposito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi. hactenus Galenus. Plumbum elotum sic Latinis, μόλιβδος πεπλυμένος Græcis dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum verò vstum Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè vocatur. Quæ deinde σκωρία μολίβδου Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μολιβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombari:.

Plumbi facultates ex Galeno.

Nomina.

STIBIVM. CAP. LIX.

STIMMI optimum, quod splendidissimum est, modóque nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, sordes, & vlcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem. & vt in vniuersum dicatur, vis vsto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obru-

tum, donec carbunculetur crusta, exemptúmque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut vetere vino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur vt cadmia, & æs. Sunt qui vt plumbi recrementum eluant.

Stibij consideratio. STIMMI, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiariis, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisque auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum vna in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui vasa è stagno conficiunt: item iis, qui metallica faciunt, & poliunt specularijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ esse *Brasauoli erratum.* inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium vi liquescat, stibium verò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum, quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu vtimur ad contumacia, sinuosaque vlcera sananda. ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, vt syncerius, puriúsque reddatur. Cæterùm admonitos lectores volumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed vt ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè vanum videtur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in tiċili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericósque globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (vt pro certo affirmant) id fluxum facerent. Stibij mentionem fecit Plinius libro XXXIII. capite VI. vbi ita scribit. In iisdem argenti metallis inuenitur, vt proprie dicamus, spumæ lapis candidæ, nitentisq; non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriórque, & minus ponderosus, minúsque radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurísque non globis dehiscens. hactenus Plinius. Stibij vires retulit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his verbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ vocant, & siccis, quæ vtique sicca collyria cognominant. Hæc Galenus. Cæterùm stibium vim deiectoriam sortitur præstantissimam: quanquam nullus (quod ego sciam) antiquorum, neque recentiorum, præter vnum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandauit. Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hîc commemorare de huius medicamenti viribus, quæ vidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iandudum honoratissimè medicinam facit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriæ, apud quem me nunc collegam habet, ex multis vigiliis magnisque laboribus, quos in studia & seruitium insumpserat, inciderat in malam valetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & ventriculi inflammationem: vnde vehemens admodum sitis consequebatur, quæ nullo quidem potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate vexabatur, vt vix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, vt nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His deniq; malis accesserat capitis distillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant vires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita vires instauraret, vel saltem conseruaret. Addam quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus simi lem reddebant, quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atq; in maximo versaretur discrimine, neque vllum perciperet leuamentum suarum ægritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibiū, quod Mauritani Antimonium vocant me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico familiari suo, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaque ratione ductus Stibij in tenuissimū puluerē redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit. atque paruo pòst temporis spatio sensit medicamentū illud ventriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit vomitus, quo solùm quasdā cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est vomitus

Stibij vires ex Galeno.

Stibij vis deiectoria

est vomitus similis: cui successit bilis flauæ reiectio ad vnciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt horæ tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis ventriculi labor sedatus est. Ex eo verò quòd hora post ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebát (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, vt ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus, qui præterea neq; sitim molestam habuit, neq; cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq; vitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoque Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Hansdschius, cuius superius memini. Is enim cum esset pestilentia correptus, ob idque maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculũ Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit. atque post horæ dimidium vomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq; tum flauæ tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex vomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirãdi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine vlla ægrotãtis molestia: post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atque adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam aliis contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt vsi. Præterea Stibium opitulatur omnibus in vniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, iisq; præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem. equidem vidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stulte loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò pòst copiosè atram bilẽ per aluum eduxit, cui erant admista (vt ego, qui vidi vocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta veluti carnis, quæ magnos varices in particulas diffectos præ se ferebant. nanq; excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm vllum ex aliis humoribus. Hoc vtiq; illi tãtam opem tulit, quòd postera die visus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniã is erat corpore rubusto, & animo forti, ideo non est mirum, si facilè & sine vllo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quãquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium vtilissimè diuturna febre consumptis, & iis qui spirandi difficultate laborant, [illegible]è asthmaticis. Prodest item conuulsi[illegible]libus, veternosis, resolutis, & iis qui coli dolore cruciantur. Cæterùm sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atq; idẽ reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, vt illud quod exhibetur, sit præparatũm. Hanc ob causam nos hic eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (vt Dioscorides tradit) splendidissimum est, modóque nitedularum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terræ aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile vas, quod amplum sit conijcito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (vt chymistarum verbo vtar) subdio exponito atq; interim cochleari ferreo continuè moueto. Hoc verò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum (vt audio) excitat vomitiones. quapropter qui versant, ventis terga opponunt. Versare autem assiduè expedit: nam si paulisper cesses, vel comburitur Stibium, vel liquefit, atq; iterum coalescit in glebas. Vix tamen fieri potest, etsi perpetuò verses, quin aliquæ partæ glebæ concrescant. quas cùm videris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atque eidem fictili imposito carbonibus reddito, assiduoq; versato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoque tandiu versare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, vapor omnis cessauerit, fœtor obsoluerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit. perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam: stibij crudi, hoc est, non calcinati, vnciam: chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem puluerẽ. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo vtuntur aurifices, igni vehementi admoueto: vas super laterem prius collocatum, carbonibus accensis circundato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quocirca habenda est rudicula ferrea, & cùm vas fictile candescit, ea immissa, an Stibium liquefcat, periculum faciendum est. nam si rudiculæ aliquid hæserit, certum liquefactionis erit indicium. Hoc cùm videris, statim à rude illud, quod hæsit, abradito. Id autem primùm esse solet coloris pallidi. Sed paulò pòst eodem experimento vtendum est, idque repetendum, vsque dum illius, quod abraditur, color appareat flauus, viuidior ac pellucens. Qua re perspecta nulla est trahenda mora, sed statim vase ab igne exempto cum forcipe igniario, res liquefactæ sunt super lapidem porphyreum vel marmoreum guttatim proijciendæ. quamprimùm enim concrescent in lapillos, qui colore & nitore chrysopitios, atque etiam nonnunquam granatos

referunt.

referunt. Hos autem repones in vsum, & cùm iis vti volueris, in puluerem redigito, datóque trium vel quatuor granorum pondere: id tamē pōdus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatum commodissimè admiscetur rhodosaccharo, cui etiam mastiches modicum adiicitur. Atque hactenus de Stibij non vulgari efficacia ac præparatione: quæ equidem omnia (vt ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo viro clarissimo, cuius suprà mentionem feci. *Nomina.* Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis vocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyeszglasz, & Rohspyelz glasz: Hispanis, Piedra de alcohol, Gallis Antimoine.

MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOLYBDAENA optima est flaua, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris coloré trahit. Vitiosa est, quæ aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recremētosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauatúrque eodem modo. Miscetur cōuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atq; emplastris minimè mordētibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

Molybdænæ consid. MOLYBDAENA, vt Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, vbi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem vbi auri, vel argenti vena, siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendam satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium vi partim cum admistis metallis coit, partim verò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam vertitur. Hoc itaq; cum probè nouisset Plinius, lib. XXXIIII. cap. XVI. de hac Molybdæna disseruit iis verbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim è sua prouenit vena, nec quicquā aliud ex se parit: aut cū argēto nascitur, mistisq; venis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerū appellatur plumbum: qui secūdus, argentū, qui remansit in fornacibus, galena, quę portio est tertia addita venæ. Hæc rursus cōflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idē præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyri speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde non ab re dixisse videtur Galenus, quòd Molybdæna iisdem polleat viribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ visceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum varia se facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius verò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro variis, ac diuersis terræ vaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. XXXIIII. cap. XVIII. vbi sic inquit. Est & Molybdæna, quā alibi galenam vocauimus, plumbi, & argenti vena communis. Et lib. XXXIII. cap. VI. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui nō potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam galenam vocant. hæc Plinius. *Molybdæna vires ex Gal.* Cæterùm palàm est, molybdænam factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, eius verba declarant libro IX. simp. medic. dum ait. Molybdæna similem lithargyro vim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non vt lapides, & cadmia, & arena liquationē respuunt, sed celerrimè liquātur, vbi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, vt dixi, species est, ad eundem modum molybdænam multam, cum aliis proiectam lapidibus conspexi in via, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadiis distans à Pergamo. *Nomina.* μολύβδαινα sic Græcè, vt etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

ARGENTI RECREMENTVM. CAPVT LXI.

RECREMENTVM argenti, quod scoriam vocant, aut *helcysma*, aut encauma, molybdænæ vim habet. Quare emplastris, quas *phæas* appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, vtpote cùm adstringat, extrahatque.

Argēti scoria consid. COMPLVRES argenti scoriæ aceruii, quam vulgò Loppa vocant artifices, extra

fornacum

fornacum domos visuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauisium, & in comitatu Tirolensi, vbi perpetuò argenti metallum in fornacibus vritur, vt in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc vitrum, quod Veneti ab inditis quibusdam vulgò Smalto dicunt, adeò refert, vt perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Variis hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (vt opinor) fossilium varietate. nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam viridibus. Nec deest etiam quæ viridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore. Huic vires reddidit Galenus libro I X. simplicium medicamentorum, his verbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία vocatur: Italis, Scoria dell'argento: Gallis Escume d'argent.

Vires ex Galeno.

Nomina.

SPVMA ARGENTI.

CAPVT LXII.

SPVMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus cõflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, idest Puteolis, Baiis, in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, vt conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes, rursus vrunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordeï, linteolo puro, raro, ansulis vasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abiicitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccatáque in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & vesperi infusa calida aqua finitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusáque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cumq; inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat. demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile nouum coniicitur, aqua infunditur, ita vt superemineat: mouetur quotique mane & vesperi, aquáque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus: nanque nisi moueatur, crassescit vsque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectáque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines cõfractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescens contabescat, exemptámque cum sale pari terunt, & vt suprà dictum est lauant. Sunt qui salis libram vnam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti spumam: vbi lana candida inuolueris, fictili

fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarúmque decoquito: cúmque fabæ disruptæ dehiscent, lanáque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adiiciens. eadem tertio, quæ suprà, facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitij libras, adiicito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensq; nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse videatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi considere desierit, colato: tum nouam superadiiciens aquam, manibus probè versatam, sinito vt considat, ac rursus per colum traiicito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata vtitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasq; & macularũ plenas.

Spuma argenti consideratio.

Fit plervnqve Argenti spuma, quam Græci lithargyrũ vocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est vsus, in metallorum fornacibus, vbi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua vena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æréque repurgare volunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum coniiciunt, adeò vt vi subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (vt diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, visitur plumbum in liquescẽtium metallorum superficie, ignium vi follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei aluei oras pedetentim expellitur. Hoc cùm vident artifices, alueum in latus secant, labíque sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic, postquàm refrixit, quandoq; aureus, quandoq; argenteus emicat splendor. Quo factum est, vt hunc argenteum, illum aureum passim seplasiariis ac medicis dicatur, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiusce varietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, vel argenti spuma contrahit, sed quòd plus, minúsve ærei vaporis ab argento detracti, intra se receperit. Siquidem (vt ego pluries experientia comperi, & ipsi quoque testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fului æris contineat, huius & plumbi mistione, lithargyrus aureus redditur: sin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris vel argenti vaporibus commistum. Non itaque temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin vocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro xxxiii. capite vi. Meminit argenti spumæ Galenus libro ix. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens. Lithargyrus desiccat quidem, velut alia omnia metallica, lapidea, terrenáque medicamenta, verùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio est, neque manifestè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendíque facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atque adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum vtilis medela est: quandoquidem vtriusque iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter vtimur ceu materia iis miscentes, quæ valentem facultatem obtinent, siue mordicantem, siue adstringẽtem, vel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ valentem facultatem possident. Λιθάργυρος sic Græcè, vt Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, siue Merdasengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro: Gallicè, Litarge.

Lithargyri vires ex Galeno.

Nomina.

Cerussa. Cap. LXIII.

Cerussa fit hoc modo. infuso in vrceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: superiectisque

iectisq; velaminibus, ne halitum expiret acetũ, vbi resoluta fuerit, defluénsq; deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentúmque transfundito. debet quoque siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari. postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandúmque. vicissim eadem tertio, quartóque facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secũdum locum tenet sequens, & reliquæ suo ordine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio vase appendant: & deraso ceu situ imposito, ita vt acetum non cõtingat, inditóq; operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obturamento visunt: cúmque resoluta materia fuerit, reliqua, vt suprà diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos velit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen suprà dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiã hyeme paratur, vrceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idẽ, quod sol præstat. Laudatissimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximã Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè versato: cúmq; cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor. Est & aliud vrẽdi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore similis sandarachæ fiat, extractáque ad vsus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuaréque: insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricẽ perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ liparæ vocantur, pastillisq;. Est autem lethalis eius potus.

Cerussa medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetiis plurima conficitur, sicuti & in aliis compluribus Italiæ locis: quòd non solùm in medicamentorũ vsus expetatur seplasiariis, ac medicis, sed etiam pictoribus, qui ea frequẽtissimè in suis operibus vtuntur. Paratur ex cerussa (vt Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autẽ Sandaracha, auripigmenti genus, vt libro de compositione medicamentorũ existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, vt suo loco dicetur, fossilis res est, non autem factitia. Cerussæ meminit Galenus lib. IX. de simplic. medicame. facultatibus, ita scribens. Psimmythium, id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu tamen neq; acre erit, neque mordax, neq; discussorium, sed emplasticum, & refrigeratoriũ: facultatis æruginι dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto æs dissoluente. Porrò cerussa adusta in Sandyca, quam vocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycẽ, & sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare. hęc nanq; Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnẽ exurit, & crustas sua vehementi vredine, ac caliditate, morsuq; violento excitat: illa verò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in vulgari officinarũ minio facilè deprehenditur. Sandycis meminisse videtur Vergilius in Bucolicis, dum his versibus cecinit.

Cerussæ et sandycis consideratio.

Cerussæ vires ex Galeno.

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
Sponte sua Sandyx pascente vestiet agnos.

hactenus poëta. Cerussa, quæ ita Latinis, ψιμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Assidegi, seu Assidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bley vueisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ verò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè vocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrẽgi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.

Nomina.

CHRYSOCOLLA.

CAP. LXIIII.

Chrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundũ locũ sibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terrã, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam vehementer fricato, & statim quã consederit, colato. Alterã infundens aquã,

rursum terito. hæc vicissim prosequere, donec pura, syncerâque spectetur. dein siccato in sole, & ad vsus recondito. Quòd si vrere volueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbones adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnē coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia.

CHRYSOCOLLA, vt Plinius est author lib. XXXIII. cap. V. naturalis historiæ, humor est in puteis, per venam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, vsque in duritiam pumicis. Laudatiorē eandem in ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura, multū infra naturalem illam, immissis in venam aquis leuiter hyeme tota, vsque in Iuniū mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: vt planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm vena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam vocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam vocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæúe ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, vt omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturq́;. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterū seplasiarij, quemadmodū aurifices, Chrysocollam vulgò Borrace vocāt, Mauritanos secuti: cùm tamē pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit viridi, porraceoq́;, vt Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidē subnigricat hæc, nec vlla ex parte virescit. Quæ saturato colore viret (vt mea fert opinio) in ærariis tantùm metallis foditur, quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollā sibi variū colorem vendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitiæ ex alumine rupeo, sale, nitro, ac etiā aliis quibusdā admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurū ferruminandū frequentissimè vtuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunq; decipiantur: tanta in omnibus est impostorū astutia. Præferunt auro ferruminando illā, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum vsu, præstantior sit viridis. Fit etiamnū chrysocolla (vt Dioscorides prodidit libro secūdo in vrinæ mentione) ex puerorum vrina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, vt vnguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæque mandauit Galenus libro IX. simplic. medic. sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex iis est, quæ carnem liquant, non tamē valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq́;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij verò id, quòd in æreo mortario, pistillóque æreo, ex pueri vrina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius verò est ipsum præparare tēpore æstiuo, aut certè aëre prorsum calido, vrinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq́; conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est vlceribus contumacibus, tum per se, tum aliis mistum, vt in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusq́; mordicat, tātò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si vras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla: Germanis, Borrasſ: Hispanis, Atincar, & Borrax, Gallis Borras.

Chrysocollæ vires ex Galeno.

Nomina.

LAPIS ARMENIVS.

CAP. LXV.

ARMENIVS lapis præfertur lævis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam vsum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis consideratio.

ARMENIA, vt lib. XXXV. cap. VI. testatum reliquit Plinius, lapidē mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimúmque est, quòd maximè viride est, communicato colore cum cœruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquiens. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque vtuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horū sanè verbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse viridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem

colorem illum ad pictorium vſum parant, quem vulgò vocant verde azzurro, ac ſi diceres viride cæſium, vel viride cœruleum. Nanque is colore chryſocollam refert, ſed duritie præcellit. Quamobrẽ crediderim ego, eos non longè abeſſe à veritate. qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem eſſe, quem Armenia mittit. ſiquidem patriũ Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obſtat, quin & in aliis regionibus lapis hic gigni poſſit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, vt Dioſcorides eſt author. Id quod facilè oſtẽdit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere poſſe. Nec refert, quòd ſcripſerit Manardus Ferrarienſis lib. III. epiſtola III. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri poſſe. Quandoquidem cùm certò ſciã, multa in officinis ferè omnibus deeſſe medicaméta, eaq; præſertim, quæ ex metallorũ fodinis expetũtur, quæ tamen ſuo natali ſolo, vbi proueniunt, copioſa reperiuntur, mirum certè non fuerit, ſi Armenio etiam lapide careant ſeplaſiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenſeri queat. quemadmodũ in Gagatis, Phrygij Aſſijq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Aſſo inueniuntur. præſertim cùm notis õnibus ac viribus Armenio per omnia ſimilis hic habeatur. Notis quidem, quòd ſummè vireat, & ad cæſium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (vt equidem teſtari poſſum) atra bile vexatis maximè conferat, iis vomitum, & aluum ciens. Porrò ſeplaſiæ (vt omnibus conſtat) non modò multis deſtituũtur foſſiciis medicamentis, ſed continuè alterum alterius loco ſupponunt: nempe cadmiam pompholygis loco ſpodij vice complura antiſpodia, & pro flore æris raſilem æruginem ſubiiciũt: cùm tamen & pompholix, & ſpodium, & flos æris copioſa, legitimaq; reperiantur omnibus in fornacibus, vbi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia ſuis in fodinis fornacibusq; non habeantur. Præſtat mirum in modum Armenius lapis (etſi id Galeno, Paulo, aliiſq; veteribus incognitũ exiſtimetur) ad atram bilem deiiciendã, vt teſtis eſt Alexander Trallianus clariſſimus author, libro primo capite de melãcholia, vbi ſic inquit. Quòd ſi hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infeſtare videantur, tunc ſine vlla cunctatione lapidẽ Armeniacũ dare feſtinato. Noui enim ex veteribus antiquiores ad veratrũ albũ properaſſe, vbi affectum ab aliis purgationibus nihil penè imminui conſpicerẽt. Verùm ego lapidem Armeniacũ veratro albo præfero, atq; licet vtentem ipſo experientia cognoſcere, quomodo præterquam efficaciter, etiã ſine moleſtia, & periculo purget. quorũ nihil albũ veratrũ habere nouimus. Si igitur res poſtulat, non modò infrà per aluum, ſed etiã per vomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autẽ modus ipſius ſcrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minuſve, pro viriũ ſimul, & copiæ humoris noxij ratione. At ſi æger purgatione per vomitũ non admodum indigere videatur, ſed per imum ventrẽ totum vitioſum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet vſq; ad duodenas (vetus legit quinquagenas) vices. Vbi enim ſic feceriſmus, neq; turbationem ſtomachi, aut compreſſionem lapis excitare poteſt, ſed etiam minori cum moleſtia nigrũ terreſtremq; humorẽ vacuabit, vt paucis præteritis diebus adiumentũ ex eo nobis acceſſiſſe percipiamus. Dato autẽ ex eo ſcrupulos quinq;, aut ſex, vt plurimũ ex aqua tepida, ſemper ex cognatis dictis cõiectura deprehendens an plus, minúſve exhibere debeas. Quòd ſi ægrũ etiam bis adhuc requirere ſuſpiceris, cum fiducia rurſus exhibeto. neq; enim calorẽ habet, aut ſiccantem admodũ, aut aliam quampiã ipſi inſidentem, amaram, & venenoſam qualitatẽ, vt æger ideo medicamentũ bibere detrectet. Sin autem nõnulli humidum aliquod medicamentum ſumere aduerſentur (multi enim in totum non ſuſtinent liquidum medicamẽtum aſſumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si verò libet, etiam picræ aliquam inſignem partem admiſceto, aut etiã ex aliis quibuſdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare velit horum confectionem, inquirendo laboret, viſum mihi eſt ea de cauſa etiã horum compoſitionem meminiſſe. Habet autem in hunc modũ. Picræ ſemuncia, epithymi ſemuncia, agarici ſcrupuli quatuor, ſcammoniæ vncia, garyophyllorum grana viginti, Contuſa excipiantur rhodomelo, aut ſucco citrij, aut rhodomelite. Dentur ſcrupuli duo, plurimũ quatuor. Notandum verò eſt, præterquàm quòd ventriculum corroborant, ſimul etiam varios humores, præſertim terreſtrem, & melancholicum, citra moleſtiam purgare poſſe. Hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliariis morbis, nouit etiam Aëtius. quippe qui lib. II. cap. XLVII. ex Nicheſſonis medici authoritate, ſic de eo ſcriptum reliquit. Armenium, quo pictores vtuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & craſſum ſanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis: reuomunt enim, nam vomitorium exiſtit. Datur & morbo ſacro obnoxiis, ac furioſis, hoc modo. Centaurij faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec vna ſuperſit, & cũ excolato decocto, Armuchei lapidis, quẽ Græci Armeniũ vocãt, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto: nihil enim periculi eſt. Itaque noſſe operæpretium eſt, quòd Armenium

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

Vires eius dem ex Aetio.

penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim, & in pluribus secessibus effert. hæc Aetius. Nouit præterea Armenij vires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, vt videre est in suo de compositione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi vires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his verbis. Armeniacū vim ha[illegible]tem, cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cùm sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis læuorem redacto, vtimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe vbi præ humorū acrimonia partim excidunt, partim verò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimoniis, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili. quippe cùm prima, & ex professo, quædam sint medicamentorum opera: quædam verò mediante natura, quæ animantium corpora dispensant, eduntur, velut quæ in his ipsis calliblephara nūcupant. Ipsa enim partes moderatè læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumēdo. quæ vbi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant. Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Heger, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Armenii lapidis vires ex Galeno.

Nomina.

COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COERVLEI origo ex ærariis metallis in Cypro. copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur vt chalcitis. lauatur vt cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. crustas gignit, & exulcerat.

Cærulei lapidis consideratio.

COERVLEVM officinæ Auicēnæ doctrinam secutæ, lapidem Azuli, vel Lazuli vocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò vtrique simul in iisdem proueniant metallis, promiscueque oriantur; sed quòd etiam iisdem ferè viribus præditi sint ad atram bilem deiiciendā. quo factum est, vt Mauritanorum quidam alterum cū altero ineptissimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cœruleum siue (vt eorum nomine vtar) Azulum septicæ, ac putrefacientis, esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & cataportia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cœruleo passim in pharmacopoliis parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verùm quanuis confuse satis de Cœruleo, & Armenio scriptitauerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores veteresq; Græci, vel ignorauerunt, vel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicauerit cæruleum ad atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deiicientem habere facultatem. Quòd cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse videntur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deiicere. Sed si (vt in præcedenti capite ostensum est) vsq; ad Alexandri ætatem è veteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo veratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo pòst tempore, id scripseint Arabes, vel quòd ab eo fortasse acceperint, vel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in iisdem proueniāt metallis (vt in pluribus Germaniæ locis nos ipsi vidimus,) sed simul, promiscueq; oriantur, adeò vt Cœrulei frustum, Armenij non modicū contineat, sicut è conuerso, rectè quidē existimari potest, pari ferè facultate, vel non admodū dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaq; fit, vt mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia vindicandi videantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscue, indistinctéq; progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorū historiam & facultatē indifferēter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandū sit, nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ visceribus ad summum perfectéq; coctā. quemadmodū chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalcanthi materiā. Hæc igitur cùm accuratè perpēdisset clarissimus Manardus Ferrariensis, vbi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei vsum sua tantùm duci opinione tā acriter vituperat, his verbis. Cœruleo Græci nullam vim deiectoriā adscribunt, sed videntur hæ vires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim vtrunque confundūt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicēna de Azulo scribens, ferè ei omnes vires attribuit, quas Greci vtriq;. De Armenio verò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet vera sint, non tamen ego his accesserim, qui nōsecus ac perniciosissimū venenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multū iuuat, & vel nihil, vel parum lædit. hæc ille. In cuius certè sententiā vnusquisq; medicus facilè deueniet, qui potius ra-

Mauritanorum tutela.

tius rationalis sit, quàm pertinax. Nã etsi dixerit Auicenna cœruleũ exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deiicere possit absq; noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septicaq; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc vsum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parãt, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos cõgesti plurimum vidi: attamen nullum mihi in iis locis cœruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quòd non proueniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui vulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur, omnium præstãtissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint

Cærulei vires ex Galeno.

Dioscorides, & Plinius. Cœrulei vires retulit Galenus libro IX. simplic. medic. sic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν vocant, tum digerendi, potentiore quã cinnabari. Inest quoq; ei nonnulla adstrictio. hæc Galeni verba. Quæ sanè vel non legisse, vel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quòd cœruleo Græcos nullam vim deiectoriam tribuisse scriptum reliquerit.

Nomina.

Κύανος λίθος sic Græcè, Latinè verò Cœruleus lapis vocatur: Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasaur stein: Hispanicè, Azul.

INDICVM, CAP. LXVII.

INDICI duo genera. vnum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterũ infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccãt. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumorésque rumpunt, purgat, & reprimit vlcera.

Indici consideratio.

INDICVS color, quo hodie pictores vtuntur, tametsi in seplasiis vbique venalis habeatur, fit tamen in infectoriis officinis ex glasti recremento, & spuma, cùm lanæ glasto ipso inficiũtur. Quod autem spõte nascitur, tanquã spuma germinatione arundinibus exiens, quòd sciã, ad nos non defertur. Plinius lib. XXXV. cap. VI. factitium Indicum in purpurariis officinis fieri ait, ex purpuræ spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis verba nõ rectè accepisse videtur Plinius. Siquidẽ author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis etenim est, quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectoriis officinis. Nulla nanq; quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum vestes olim tingebantur, spuma proferebatur.

Nomina.

Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoq; Indicum vocant: Itali, Indico.

OCHRA. CAP. LXVIII.

OCHRAM leuissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatã, non lapidosam, friabilẽ, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones & tubercula dissipare. Excrescentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorũ tofos comminuit.

Ochræ consideratio.

OCHRA fossilis, qua pictores vtuntur, cur legitima non sit, quid obstet non video: quanquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodũ nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ vsum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossitiam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridento effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerũ diligens inquisitor, qua nullam hactenus vidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento II. in Hippocratis prognostica de vomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est.

Nomina.

Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè, & Italicè appellatur.

CINNABARIS. CAP. LXIX.

HALLVCINANTVR qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispaniis ex lapide quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui nõ dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, fla-

grantissimumq; colorem permutatur. In metallis verò strangulantem halitum eructat. itaque facies incolæ vesicis obuelant, vt per illas spectent, nec respirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietũ ornamenta vtuntur. Cinnabaris verò ex Aphrica defertur, & magno constat. hactenus inuenitur, vt vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditũ: quare quidam sanguinẽ esse draconis existimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamẽta, verùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

Cinnabaris consideratio.

Cinnabaris, qua officinæ, & pictores vtuntur, longè sanè differt (vt planè constat) à Dioscoridis Cinnabari. quandoquidem nostri vsus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento viuo diu arte quadã igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossile, & sponte per se nascens, vt postea dicetur: verùm non vt factitium copiosum, nec adeò colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos, sed etiam intus assumptum, ad vrinæ angustias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus vtique affectibus vulgaris vsus cinnabaris nullo pacto cõpetere potest, quòd propria vi erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis visceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in vsum medicum veniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, vt coniecturis quibusdã assequar. quippe quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferã, quibus constare videtur Dioscoridis cinnabari seplasias nostrates nõ destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui libro XXXIII. capite VII. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto vtriusq; animalis sanguine: quòdq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamẽtis sit vtilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in varia historiarum lectione.

Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascẽtis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ vocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ vulgò vocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus venditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricã nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, vt fusius inde effluat. Hoc (vt idem subdit) æneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousq; consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellãtes: nisi id eueniat, quòd fortasse sua lingua plantã, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaque nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm nõ aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quòd item pictoribus expetatur, vt intento eius colore, purpureas, rubẽtesq; cõcinnent vmbras, vbi prius picturas rubro, vel purpureo infecerint. quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricã nauigatur, nõ vili veneat pretio. quòd deniq; (vt Dioscorides inquit) viribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, vt periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi vi pollet, & maiore quidẽ quàm hæmatites. quo fit, vt felicius eo vtantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate nõ deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinẽ existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc vsq; tempora inualuit. At ipse, ne simpliciũ medicamentorũ doctrinã sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinẽ appellabãt, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, vt vix versicoloribus pictorũ lineis satisfaciat, intẽto colore, nec diluto præditũ: quare quidam sanguinẽ esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cũ coniecturis, tum rationibus colligendũ esse putauerim, hanc lacrymã, colore sanguinẽ præ se ferentẽ, legitimã esse Dioscoridis cinnabarim. Cæterùm videtur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinẽ, elisæ elephantorum morientium pondere, cùm tamẽ dixerit nullũ alium reperiri colorẽ, qui in picturis magis ad viuum sanguinẽ reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessariũ sanè fuerit, vt de hac lacryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus vulgari appellatione, lacry-

Plinij error.

mam

mam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (vt referunt) collisi. Nam consentaneum minimè videtur, vt huiusce belluæ sanguis extra vasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusque, viuum, ac verum sanguinis colorem referre possit. quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, vel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen vera narrant) emanare solet: quique iam longo tempore ad nos aduehi desiit. Quo postea factum esse opinor, vt in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neque solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis aliis compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda. Verùm hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossitiis tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè videatur, vt his inseruerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Hæc obiicienti ita responsum volumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium veniunt vsum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cæruleum, Indicum, ochram, & alia pleraque, non mirum, nec præter institutum mihi sanè videtur, quòd his etiam cinnabarim adiunxit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoque à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atque etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectoriis officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis vsus cinnabaris, quam Dioscoridis Minium, quòd in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, vt suprà dictum est nostri vsus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa verò rara, nec multis cognita. Fossilem (vt proxima commentatione latius dicetur) vidimus frequenter nos in argenti viui fodinis, Hydria monte, qui vna tantùm dieta à Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoque plerunque argento viuo prægnans, vt per sese, nulla ignium vi guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento viuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ visceribus. Nullius harum vsus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & venenosæ. Hinc fortè factum est, vt existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est, quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia, vel de factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc, Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat vires, probaueritq; is hæmatitem ad vrinæ difficultatem, dubitandum sanè non est quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium vrinæ commendat. Cæterùm quanuis communis vsus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit, constat tamen iis vtiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, vbi cætera non profuerint remedia, vnguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia vlcera, aliisque medicamentis, quorum vires longum esset in præsentia recensere. Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eadem esse existimant, cùmque etiam scribat sequenti capite argentum viuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum volui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarin fossitiam hodie appellari, à quo argenti viui plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idque fossores vesicis sibi faciem obuelare, vt per illas spectent, nec respirando noxium vaporem attrahant. Quandoquidem vbi cinnabaris in Hydria monte foditur (vt ego vidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, vt inde argentum viuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio vapori liber pateat aditus: quòd non modò huiusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunque dentes vniuersos amittant, putrescentibus circumquaque gingiuis vt quidam apertissime testantur, qui spreto narium & oris velamento, vt cæteris viderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij authoritas quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo volumine suæ architecturæ, ita de Minio disserit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autem agris Ephesiorum Cilbianis primùm

Obiectionis dilutio.

Fuchsij opin. reprobata.

Minium Dioscoridi quid nobis.

memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, vena vti ferro, magis subrusso colore, habens circa se rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti viui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem vidimus in Hydriæ montis fodinis: vbi plerunque euenit, vt vulnerata ferramentis vena, argentum viuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuersorum est generum, vt loco superius citato legitur, vbi cuncta eius genera retulit his verbis. Inuenitur in argentarijs metallis miniũ quoq;, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio sperante aurum posse ex coqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum verò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, vnde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itéq; plumbarijs metallis, quod fit ex vsto lapide venis permisto, non ex illo, cuius vomicam argentum viuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquam paucis notum, multum infra naturales illas arenas. syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sane dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod veteres Græci Sandycem vocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam videtur intellexisse Plinius. Κιννάβαρι sic Græcis, vt Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lagrime: Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon, Gallis, Cinabre, vel Sang de dragon.

Nomina.

ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARGENTVM viuũ fit ex minio, quod abusiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succedũt. siquidem detersa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum viuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis vasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialẽ habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum absinthio, aut apij decoctũ, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopũ cum vino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

ARGENTVM viuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq;: substantia verò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (vt chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. Quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum viuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterum relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcumq; prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum viuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptissimam esse materiam, iisq; præsertim, quibus facilius contactu inhæreseit: quandoquidem in habentibus symbolum (vt vulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentum viuum in terræ visceribus vsqueadeò decoctum esset, vt in aliquod fixum, firmumq; verteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum verti deberet, quàm in argentum, vel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius argento, auroq; contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus

Argenti viui consideratio.

Quorundã error.

tempus conterunt, & oleum & operam perdũt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (vt liquidò constat) nemo vnquã ita ad vnguẽ imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum viuum coniecta, supernatant, vt lignum in aqua, præter solum aurum, quod si iniiciatur, statim petit fundum, quod hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplissima argenti viui metalla (vt etiam in superiori capite diximus) visuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, vbi continuò copiosum elicitur é lapide quodam fragili potius quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quàdantenus vergente ponderoso plumbi instar, & argento viuo scintillante. Hanc venam postquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angusti orificij cõiiciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inserunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq; oscula, & vasa simul connectunt, & firmant, adeò vt vacuum fictile totum sub terra sidat, plenum verò totum supereemineat. Itaque in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu succendunt, cuius vi calefacta vena, argentum viuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in vtriculos quosdam reponunt, quòd vasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter vitrea, vel fictilia vitro circumlita. Quo fit, vt Dioscoridem mirari subeat, qui argentum viuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisve, aut vitreis tantùm vasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hîc deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum viuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam varia in hoc loco Oribasij lectio confirmare videtur. Repeiuntur autẽ in argenti viui fodinis inter ipsius venam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim vocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento viuo scatet, vt sæpius absque alio igne, inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, venam effodiunt, vt purum prosiliat argentum viuum, decurratque celerius, veluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartũ vsque annũ incolumes perdurare valeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore concutiuntur.

Galenus notatur.

Cæterum Galenus libro I X. simp. medic. scribit, contra illud quòd experimento comprobatur, Argentum viuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex iis, quæ præparantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: faterurq; se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, vel vbi foris fuerit admotum.

Argenti sublimati confectio.

Fit ex argento viuo & sale, quod ammoniacum vocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ Argentum sublimatum appellant, vtrisque simul admistis, & in vas vitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, vt hæc ignium vi in vasis sublime tollantur, vbi salis modo concrescunt, lapidescuntque sacchari colore. Fit etiam ex Argento viuo, & aqua, quam ex calcantho, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium vi, id quod recentiores quidam Præcipitatum vocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia vlcera sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis magaritis, aliisq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, vbi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, vt libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abunde dictum est: nanq; eosdem præbet effectus, vomitionibus expurgãs. Sunt prætera qui purum syncerumq; Argentum viuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariensis vir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum viuum infantibus deuorãdum vi vermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in vltima desperatione. Sed quomodo, vel qua mensura, vel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, vbi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum viuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, vt facilè mihi persuaserim, Argentum viuum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, vt quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, vt latius libro sexto disseremus. Sed quoniam Argentum viuum nobis in mentem reuocauit

Auri historia, et præstantia.

AVRVM omnium metallorũ pretiosissimum, præstantissimumq;, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti vniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præteriissem. quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operũ indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elemen-

elementariæ sibi inuicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint virtute conformatæ, aliud sané gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur, quo fit, vt inde tam indissolubili nexu vniantur, vt permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cælestium corporum influxu, aut temporis vi, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus vná concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod vocant aurum. Hoc enim (vt diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum vnitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, vel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur, sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui vnitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita vt perpetuò fulgeat, splendidissimumq; perduret. Quin etiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla, neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue insciis deuorantibus, nullam penitus infert noxam, vt complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & vitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum plerique sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurũ omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illique persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice vi pollet qua respicientium animos allicit, & disponit, vt ab ipsis illico desideretur. vnde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania ex pluribus in locis habentur. Auri venam iis omnibus locis crediderim gigni, vbi cœlum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius vena variis lapidibus impacta visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri vena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc quantò ponderosior, & colore vigentior: adeò vt illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio cõstat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. veruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem sunt arenæ. Auri vires prodidit Auicenna secundo sui operis volumine, sic inquiens. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc vbi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd vlcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamẽta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extra medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò vt tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum viuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento viuo: Germanis, Queckfilber: Hispanis, Azogue. Gallis Vif argent. Aurum verò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro, Gallicè, Or.

Auri vires ex Auicenna.

Nomina.

RVBRICA SINOPICA.

CAP. LXXI.

RVBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem vergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgatáque defertur in Sinopem vrbem, in qua venditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter vulnerariis emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictoriis commisceri solet. Aluũ sistit, in ouo sumpta, aut clystere infusa. daturiecinoris vitio laborãtibus.

HODIE profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricã nobis repræsentet, quàm vulgatissimus bolus Armenus vocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè vulnerariis medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferrumi-

Rubricæ Sinopicæ consid.

ferruminanda. Hæc rubrica (vt Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, tantùm importabatur, constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in propriis venis, sed in aurariis, argentariis, ærariis, ferrariisque metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimũ pseudoboli Armenij ex ferrariis Iluæ Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie cõuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facile dissiliat: quòd denique suaui exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (vt Plinius est author libro XXXV. capite VI.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ visuntur pariter in vulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem mirari subit, quòd non animaduerterit non posse albam quámuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.

Manardi lapsus.

Nomina.

RVBRICA FABRILIS.

CAPVT LXXII.

RVBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis cõsideratio.

RVBRICAM hanc ideo fabrilem appellare veteres, quòd ea plerunque vterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphargide plurimum differre. Verùm an communis vsus rubrica, quæ vulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hîc meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική. Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Roetel stein: Gallis Arcanne, vel, Craye rouge.

Nomina.

LEMNIA TERRA.

CAPVT LXXIII.

LEMNIA terra cuniculoso in speculata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: vnde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa venena singularem: pota cum vino, & præsumpta euomi venena cogit. Contra ictus morsúsque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia vtantur. est & dysenteriæ vtilis.

Lemnia terra historia, ex Galeno.

LEMNIAE terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor. quippe qui, vt hac syncerissima tandem potiretur, atque vt omnem impostorum fraudem detergeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, vt eius verba testantur lib. IX. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra visitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum videlicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in vrbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, vbi valenter conturbauit, paulúmque inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquũ duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, vt inutile, ac superuacaneum. Porrò lutum illud pingue vsque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiúsque exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in vmbra siccandum reponit, donec omnẽ planè humiditatem amittat, fiátque illud medicis omnibus cognitũ medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, vt dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor

bor, neque saxum, neque planta nascitur, tantùm huiusmodi terra visitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: vna quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter vnam sacerdotē contingere fas est: altera verò eius, quæ re vera miltos est, siue rubrica, vtuntur autem ea potissimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua vtuntur, qui lintea, & vestes lauant, quibus vtique collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas vocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram videndorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, vt quantum sanguinis terræ admisceretur, cōspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, vt in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, vt Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, vnam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem, ita & Lemnum vnam nominis sui habere ciuitatē. Porrò vt ex naui descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse, aut sacrum Neptuni collem, sed in altera, quæ vocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cúmque me nauclerus expectare non posset, distuli, vt cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada viserem: id quod feci, prout sperauerem, & proposueram. Nam vbi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eámque penè totam pedestri itinere pertransiissem, perueníssemque Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum viginti stadiis: primúmque Thason transmisi, distantē plus minus ducentis stadiis, atq; illinc in Lemnū septingentis, ac rursum ferme septingentis in Alexandræā Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tū de stadiis adscripsi, vt si quē eadē, quæ me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationē institueret. In tota tanq; insula Lemno orientē spectat Hephestias, occidentem verò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter colles naturam occasionem sumpsisse fabulæ credideerim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaque collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeíque numero in terram coniecto, aliisque quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atque vbi in vrbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeo celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid vnquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoriæ proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex vulgo, sed viri oppido quàm eruditi, cùm in aliis, tum præcipuè in vniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ vsum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Sed & his, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc vtebatur medicamine: siquidem ad vulnera tum vetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus viperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & pòst sphragide vti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui vtique indebatur & terra Lemnia: vomitúmque ciere aiebat, siquis cùm etiámnum in ventre lethale venenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: verùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea vllum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi coniuncta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ vocant deleteria, eandem vim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi vtique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò vt & rabientis canis morsum eam sanare diceret in vino diluto epotam: at vlceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus foliis herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis verò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad vlcera cacoëthe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis vlceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendióque saxum, molléque est, ac sordidum, sustinet vt

Lemniæ terræ vires.

vel per

vel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio vtitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis & qui nunc dictus est, quem Betinum vocant. Siquidem hi omnes valenter desiccātes prosunt vlceribus contumacibus, soluti interim quidem in vino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum vinorum quopiam, aut fuluorum, aut flauorū, prout nimirum vsus postulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter verò quandoque soluuntur aut ex aceto, aut vino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis vulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem venientibus: & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem verbis facilè conijci potest, Lemniam terram, quàm ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse & minimè synceram.

Lēnia terra quid cēseatur.

Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniā sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere, qualis hæc visitur, quæ passim pro legitima, synceraque circumferunt impostores. Quamobrem eorum sentētiam minimè improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, vbi legitimum syncerissimumq; Armenium lutum nascitur, sed tātùm ex insula Lemno, ex eodē sanè colle, cuius meminit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam vocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, nō autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his verbis. Cæterùm durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissiméque in læuorem soluitur, ceu etiā calx: sic enim videlicet nuncupo petram combustam. Verùm vti nec in illa arenosum quippiā admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquam in mortario pistillo comminuta est, adeò est læuis, nec plus est lapidea, quā aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè vt aster leuis est. Itaque illo etiam magis conspissata est, minusq; aëria: quāobrem opinionem, ac phantasiam præbet iis, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, vel lutum, ab Armenio bolo orientali vulgò vocato, quàm maximè dissidet.

Fraus, & impostura detecta.

Atqui, vt fraus, & impostura detegatur, atque palàm fiat, non est silentio dissimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm sciant Armeniam terram ad nos nō aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex vna tantùm terra duas conficiunt. Quippe syncerissimam terram Lemniam extra insulam Constantinopolim comportant, & pro Armeniaca vendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam verò in Lemno pro Lemnia exhibent, vt colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscent: quo fit, vt longè minus quàm syncera rufescat. Hanc itaque legitimæ sphragidis loco supponūt, hisce adulteriis permistā: quam etiam sigillis obsinant, vt inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Cæterùm cùm hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relicta vulgaribus medicis, quæ obsignata cōuehitur, vbi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolū falsò vocatum sumunt, præstantissimum scilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimā esse sphragidem Lemniā, quam miris laudibus extulere veteres ad venena, & venenosorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentissimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cùm perdifficile sanè sit (vt libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina.

Armenia terra seu boli vires ex Gal.

Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiámnum vires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquiens. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & ventris profluuia, tum sanguinis expuitiones, & catharrhos, ad hæc ad putrescentia oris vlcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, validè prodest. Sed & eos, qui phthoē laborant, adiuuat: vlcus enim eorum desiccat, vt haud etiam tussiant, nisi in victu peccetur non leuiter, aut aër ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi videtur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in aliis partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, vt citra collyrij immissionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur, ita quoque in pulmonis eueniat vlcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, vtique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque visi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt planè se sanos esse crediderē: & sanè vsque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea verò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, vt dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt,

agunt, qui assiduò difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atque eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cùm nec alio quouis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd iis duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore vehementes sunt febres pestilentiales. Porrò de vlceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantam vim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum est autem vtcunque appellare velis, siue lapidem, vt is qui mihi donauit: siue terram, vt ego, quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd venenis maximè resistat, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar vocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis visus est, in quo de huius lapidis historia, ac viribus aliquid disseramus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in vniuersum venena: vtpote qui non modò haustus, sed etiam adalligatus, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet venena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo virescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallaciis decipiātur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed viribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconiis, ita de eo scribens. Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris vis est, vt venenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide vsus sum felici admodum successu. Erat autē hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria venena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta, sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem vocant Bezahar, iam ipsi vidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificā, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (vt diximus) ita viribus contra venena omnia pollet, vt non solùm haustus duodecim granorum pondere, sed vulneri impositus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, veneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore fugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullā vim habeant aduersus venena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, viribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorū esu (si vera scribunt) reiuuenescunt. At veneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanētibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis defluere, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (vt aiunt) statim decidit in humum: vbi ab iis facilè reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia vel fabula dici mereātur, rerum naturaliū studiosis, & peritioribus iudicādū relinquimus. Terra Græcis λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφραγίς, Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemniū sigillum nominatur: Arabibus, Terimachtim seu Thim machtū: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Lapidis Bezahar historia et vires.

Lapis in oculis ceruorum natus.

Nomina.

ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

ATRAMENTVM sutorium genere quidem vnū & idem est molle, & cōcretum: sed in specie differētias tres habet. Vnum nanq; humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, cōcrescit: quare ab iis, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Peteesius ipsum pinarion vocat: alij stalacticon, id est, stillatitium. Alterū simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, cōcretitiū, propriè nominatur. Tertiū dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidisimū esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquūt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestū, tesserarū speciē reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleū, graue, cōcretum, translucēs: cuiusmodi stillatitiū est, ab aliis lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile verò ad infectus, & denigrationes, aptius cæteris esse cōpertum est: sed

est: sed ad medicinæ vsum inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere. latas ventris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: vomitus ciet. aduersus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instillatum. Vritur, vt paulò pòst in mentione chalcitis ostẽdemus.

Chalcanthi genera, & historia.

CHALCANTHVM, quod Latini Atramentum sutorium vocant, quoniam vitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ visceribus concretum, quod vulgò appellant Coppa rosa. Alterum factitium, cuius passim est vsus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minúsve tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam vellicet, aspero, adstringentique sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, falsò que. Chalcanthi vena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in syluestribus plerunque vallibus, terrea potius, quàm saxea visitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentémque halitum eructat, sulphuris ferè instar. quam ob causam in conclusis, concameratísque cuniculis nusquam foditur, sed aperto vndique cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimúmque vaporem, fossores noxio concluso spiritu facilè interirent. Effossam itaque chalcanthi venam in aceruum in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, vbi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibúsque die noctuque macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus ligonibus, & rastris aceruum dilacerant, subuertuntque & iterum in eandem congerunt aceruationem, vt facilius hæc imbribus maceretur, coquatúrque solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuiis diluatur, neque solibus plusquam par sit, inarescat: & ita aliis sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuiis, vel fontibus ducantur aquæ: ibique sub constructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, vel lateribus, & calce adeò stipatur, vt indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demũ tantũ illius chalcanthi [illegible] addunt, quantum huic negotio additum [illegible] satis esse censent: postea miscent [illegible] ligneis quibusdam instrumentis ad id [illegible], quousque aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos coniiciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt vel æris: siquidem aiunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximunt permittuntque quiescere decoctum, quousque egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaque tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, vbi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si verò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, in hunc modum scribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus viginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciem seruante. Quamobrem & vsque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum vsque vno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, vt est antè positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruaréque carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens. atque constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit verò, desiccat, atque contrahit in sese totius substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingrediẽtibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collẽ,

Chalcanthi vires, & historia ex Galeno.

ea latitu-

ea latitudine, vt tres sese viri in eo contingerent, tanta verò altitudine, vt viro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat, sed non planus, & multis locis prę ruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ viridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balneorum ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua verò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & viginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam vincti quidam in vrnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi verò vbi ad terminum effossi specus descendissem, vbi videlicet tepida hæc, viridisq; aqua colligitur, aëris odor visus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginémque redolens. Hæc aqua quoque gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras vincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatũ multis annis ab iis tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua viridis, quam vides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At vbi prope adest vt definat, rursum vincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitque aliquando olim, vt subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad vnum occideret, ac totam viam corrumperet. Id vbi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. vt ex his coniicere liceat, aquã pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palam fit, aquam virescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphereos, metallicosq; vapores, vniuersi montis moles rara effecta, vndique innumeris meatibus scateret, non sanè mirum videtur, si tractu temporis laberetur in imum, secúmque deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidémque calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, aliisq; metallicis ignibus in terræ visceribus, conclusis: adeò vt tandem in cauernam illã descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthũ arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis vasis extra paratis profecta ea viridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, vel æs in eam iniicere liquandum, vt concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, vi ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo viridi esset colore. Ob id itaque statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, & misyos. vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, vbi chalcitin, misy, soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, vir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem vbi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium vulgare nostrum illud idem efficere: veruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere, quod manifestè indicat in veram non transisse chalcitin: asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc videtur Brasauolus Galeni verba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram vniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ visceribus. Siquidem nil aliud dixisse voluit Galenus, quàm quòd chalcanthum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte prouenens in aqua resoluta chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neque his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (vt in proximo commẽtario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ visceribus conflatum, visu sanè pulcherrimũ misit nuper ad me Tridento Martinus Gudottinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per vniuersam massam diffectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quę illas

Brasauoli vana accusatio.

illas vnam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indiciũ, chalcanthũ hoc nil prius extitisse, quã chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterũ illud nil miri nobis adfert, quòd cõmendauerit Dioscorides chalcanthum potũ ac deuoratũ ad latas alui tineas, & ad fungorũ venena, etsi medicamentũ erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios vsus hoc tẽpore non modò chalcanthũ ipsum quidã potui exhibent in pestilentia, sed etiã eius oleũ, quod chymistæ vitreis organis magna ignium vi ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quod vulgò vocant Copparosã, in aqua rosarum dissoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor vicibus: dantq; obolũ, vomitũ concitãtes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoq; Chalcanthũ, & Atramentum sutorium vocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer vuasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose, vel Vittriol.

Nomina.

CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHALCITIS præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusq;. Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorũdem angulis hærent. In genere leuiter erodentiũ est. Ad ignẽ sacrũ, & vlcera, quæ serpũt, efficax est, Sanguinẽ è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarũ vitia, depascentia vlcera, tonsillasq; eius farina cõpescit. Vsta, & cũ melle trita oculorũ medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetq;. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentũ, quod Psoricon vocant, duabus eius partibus, cũ vna cadmiæ additis, & ex acero tritis. oportet autẽ in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: sic enim fit acrius. idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusq; portiones in vino terũt, & eadẽ prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuis carbonibus superposito. Modus autẽ vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridũ colorẽ fuerit, & sanguineum aut miniatũ colorẽ cõtraxerit, tum demũ eximẽda est. Insidens autẽ spurcitia flatu expellenda, mox reponẽda. Torretur etiãmnum perflatis carbonibus, vsque dũ luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni cõflagret, & colorẽ mutet.

Psoricon.

MISY. CAP. LXXVI.

MISY assumendum natione Cyprium, auri simile, durũ, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectúsque ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præstat, vtpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MELANTERIA geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrescit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & aliis quibusdã regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

SORY. CAP. LXXVIII.

SORY existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidẽ sui generis est sory, ei non absimile. Verũ sorei virus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & aliis quibusdam regionibus, vt in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodq; frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuoratione que magnum virus olens, ita vt stomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius

generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & vstionem supradictis similem habet. dolori dentiũ cauernis inditum medetur: eosq́; labantes firmat: ischiadicis ex vino infusum auxiliatur: illitũ cum aqua, varos extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ vstionem experta non sunt, perustis validiora esse existimantur: præter salem, & vini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt. combusta enim viribus efficaciora redduntur.

Chalcitis, misyos, soreos, et melanteria consideratio.

CHALCITIS, Misy, & Sory, longis iam seculis latẽt, adeò vt perpauci, vel potius nulli sint in Italia, qui hæc legitima se vidisse affirmarent. Et quanuis ego iandudũ pluribus in specubus, cauernisq́; vbi æris vena foditur, diligentissimè inuestigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim consequutus, hoc tamen anno Misyos frustum sanè pulcherrimũ, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum addiunctum erat, misit ad me Tridẽto Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. Inuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus nó longè à Leuigo pago. Verũ legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis.

Brasauoli error.

Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum vocatũ, verum esse Misy, quod tamen veritati, & rationi maximè repugnare videtur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq́; cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed vitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ visceribus. Ipse enim lib. I X. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodiũ, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (vt latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse veluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quã erat altera chalciteos, suprema verò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ visceribus fieri, non autẽ vllo artificum ingenio, vt Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & vulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soreos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tantæ authoritatis apud doctissimos quosque medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis vertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin.

Misyos, et cognatorũ historia, et vires ex Galeno.

Sed vt omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ vis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac disserentem libro I X. simplicium medicamentorum his verbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos vtique, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas veluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commostratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has vides diuitias. Itaq; ego cùm eius multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & vsque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et sorte quadam absolutum fuit hoc opus ad vsque octauum librum, ante annos viginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autẽ cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaque insolitam eius condensationem, bolo fracta eximiũ quidem misy circunquaque reperi, eius quod intus erat, velut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin videlicet, & misy, quiddam erat medium vergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur vbi vidissem,

cogitat

cogitatione repetens, & in metallo ita ſuper chalcitin naſci ipſum miſy, vt ærugo ſuper æs, in mentẽ ſubiit inſpicere, quod ſeruabatur adhuc apud me reliquum ipſius ſoreos, nunquid & ipſum vllam accepiſſet mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit ſuſpicionis vt videretur & ipſum fortè longo tempore mutationem in chalcitin poſſe accipere. Itaque mirum non eſt tria hæc medicamenta eiuſdem generis facultatis eſſe, ſory dico, chalcitin, & miſy, tenuitate, & craſſitudine partium inter ſe diuerſa. Craſſiſſimum enim eſt inter ipſa ſory, tenuiſſimum, miſy, mediam vtriuſque facultatẽ habet chalcitis. Adurunt vniuerſa hæc tria, & eſcharas quas vocant, efficiunt. Attamen etiam ſi vrant, nonnihil quoque adſtringũt. Cæterùm miſy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametſi ea non minus ſit calidũ: verùm id habet, quòd tenuium partium eſſentia ſit. Porrò cùm vtraq; hæc in decoctionibus ſundantur, & magis chalcitis, quàm miſy, ſory tamen non liqueſcit, nimirum quòd lapidoſius ſit, ac vehementius compactum: ſicut rurſum miſy, quia à congenito calore elaboratius eſt, ac proinde ſiccius chalcite, idcirco meritò quoq; ægrius liqueſcit. Et libro IIII. de compoſitione medicamentorũ per genera, idem Galenus ita ſcribit. Miſy, & ſory, vt didiciſtis, chalcitidi genere cognata ſunt, ex vna vt dicam radice producta, tenuius tamen apparet miſy, ac minus mordax & vrens, craſſius ſory eſt, & vtroque ſiccat imbecillius. *Nomina.* Χαλκῖτις vt Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colchotar, ſeu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ verò Græcè, Miſy item Latinè vocatur: Arabicè, Zeg, ſiue Zagi: Italicè, Miſi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, ſory ſimiliter Latine dicitur: Arabicè, Surie, Alſurie, ſeu Alſuri: Italicè, Sori.

DIPHRYGES CAP. LXXIX.

DIPHRYGIS tria genera eſſe creduntur. Quoddam enim metallicũ eſt, quod in Cypro ſola gignitur: lutoſum nanque extrahitur, ex luto cuiuſdam inibi ſpecus: extractũ ſole ſiccatur, mox circumpoſitis ſarmentis vritur. diphryges, ideo vocatum eſt, quòd & à ſole, & à ſarmẽtis vratur, areſcat, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt: ſiquidem poſt frigidæ aquæ offuſionem, vt ſuprà retulimus, cùm de flore æris diſſereremus, ſublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adſtrictionem, & guſtum æris habens. Tertium ſic fit. Lapidem pyriten, vt calcem multos dies cremant in camino: cúmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex ſola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis aſſata, & in ſcrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem ſcrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod ſaporem æris reddit, æruginiſque, adſtringens, & vehementer exiccans linguam: quod ſibi exuſta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice vænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, vlcera ſerpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Dyphrygis conſideratio.

DIPHRYGIS genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, vt Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius vidimus in ærariis fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolenſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, vriturq; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto cõflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes tranſlata peruritur, hactenus mihi videre non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Galenus. qui libro IX. ſimplicium medicamẽtorum de Diphryge in hunc modum diſſeruit. *Hiſtoria, & vires ex Gal.* Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre. quamobrẽ vlcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti vim ingentem ex Cypri Solis, vbi metallum ab vrbe abeſt, quaſi triginta ſtadiis. Proiectum erat enim in medio ſpatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & vici, qui ei ſubiacet. Cæterũ præfectus, ac procurator metalli, id quod poſt cadmiam reperiretur, eſſe dicebat inutile: itaque abiici, non ſecus atque vſtorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa vtile factum eſt medicamentum, tum ad putreſcentia oris vlcera, ſiue per ſe, ſiue cum melle, cui detracta ſit ſpuma, tum ad anginam, videlicet vbi item per adſtringentium medicaminum auxilium conſtitit, quod influebat. Præterea columellam vbi præſecuiſſem, ipſo ſolo, & ſtatim, & vſque ad cicatricem ſum vſus: ac frequenter exactè occluſam efficit cicatricem

 tum

tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in vlceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vsus autem similis est in oris vlceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humidæ. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, sic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, vlceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: validè nanque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam. Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges, Arabibus, Diphrigis, Italis Diphrige nominatur, Gallis Marc de Bronze.

Nomina.

AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eisdē metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo calore micās, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur, quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, viuis carbonibus subiectis, assiduóque versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritúmque reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodētem. Crustas cum vehementi vredine, & violento morsu excitat. reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit.

SANDARACHA. CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & saturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris virus redolens. Dos eadem, & vstio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros vngues cum pice eximit: contra phthiriasin ex oleo efficax est, tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item condylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus. suffitur quoque cum resina, aduersus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachę consideratio.

AVRIPIGMENTVM, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum verò minus excoctum fuerit in terræ visceribus, vbi gignuntur. Vnde etiam sequitur, quòd alterum altero tantùm virium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturę coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte facto verum deprehēditur. quippe si fictili vel vitreo vase vratur auripigmentū, substratis candentibus prunis, breui (vt mihi pluries experientia compertum est) flammeum, & summè rubens contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eóq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ vi fuerit assecuta. Sandaracham summè rubens vidimus primùm Venetiis in officinis, vbi auripigmentum, & cæteri veneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamē animaduertendū est (vt superius libro primo diximus) quòd hęc illa vulgaris Sandaracha non est, quā Vernicē scriptoriam officinę appellant: siquidē nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (iis enim gūmi iuniperinum sandarax dicitur) idem gūmi sandaracham nominauerūt: ita nomina turpiter confundentes, vt imperitis sæpe grauiter in rebus ipsis errādi præbeant occasionem. Quamobrem vbi in Arabum monumentis, vel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentū aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: vbi verò id in Gręcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine controuersia erit assumenda, de qua hic disserit Dioscorides. Vocauerunt prætereea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combusta cerussa cōficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (vt suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) viribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit. Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinū vocatū, ideo quòd crystalli modo pelluceat, nō fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, vt scribit Vannoccius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem secutos, in hūc suum errorē deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices

artifices auripigmenti ſcobem,& cum pari ſalis pondere miſcent, teruntq́; ſimul, & ſubinde operculatis fictilibus huic operi inſeruientibus, igniū vi tandiu coquunt, quouſq; id omne in ſublime feratur,& operculo adhæreat, concreſcatq́; in lapidem: idq́; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, vt cryſtallum referat. Auripigmenti vires reddidit Galenus lib. IX. ſimp. medic. ſic inquiens. Arrhenicū, ſiue arſenicum facultatis eſt cauſticæ, ſiue vrentis idque tam combuſtum, quàm vſtionis expers. Cæterùm id conſtat vſtione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quàmuis. Verùm ſi diutius inhæreat, nec cuti etiam ipſi parcet. Idē de ſandaracha eodem libro ſcribens, inquit. Sandaracha vrentis eſt facultatis, ceu arſenicū quod vocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiſcent, atque extergentibus.

Auripigmenti, et Sandaracha Vires ex Galeno.

Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arſenicum, Arrhenicū & Auripigmentum vocant: Mauritani, Harneth, ſeu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hiſpani, Oropimente. Quæ verò σανδαράχη Græcè, Sendaracha Latinè pariter & Italicè vocatur: Arabicè, non ſecus atque auripigmentum, Harneth, & Zarnich.

Nomina.

ALVMEN. CAP. LXXXII.

ALVMINIS omne ferè genus in Aegypto,& in eiſdem metallis inuenitur: etenim ſciſsile quoddā, quaſi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in alijs quibuſdā locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & pleriſq; alijs regionibus, ſicut & rubrica. Plurimæ eius ſpecies: verùm ad medendi vſum ſciſsile, rotundum, & liquidū expetuntur. Optimū eſt ſciſsile, præſertim recens candidiſsimū, guſtu perquàm adſtringens, graue olens, calculorū expers, nec glebuloſè aut aſſuloſè compactū, ſed ſigillatim in capillamēta quædā caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Aegypto natū. Reperitur quoq; lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd nō adſtringat. Damnatur in rotūdi genere, quod manu confictū eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atq; validius adſtringēs, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ ſe ferens, ſine arenis, friabile, natione Aegyptiū, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, vt ſit lympidum, lacteum, æquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atq; quēdā caloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, ſtringendi,& expurgandi, quæ caliginē pupillis oculorū offūndunt. genarum carnem, cæteraſq; excreſcentias extenuāt. Sciſsile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia vlcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnātes comprimunt: motus dentiū cum aceto,& melle firmant. Proſunt cū melle vlceribus oris, eruptionibus papularū, & fluxionibus auriū, cum ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cum braſsicæ foliis, aut melle cocta: itē prurittui, & vnguium ſcabritiis, pterygiis, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas vlcerū: & cum ſalis duabus partibus, ad vitia, quæ paſcunt. furfures, cū eruo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores,& graue alarū, inguinumq́; virus illinuntur. Ex Melo autē aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori vuluæ inditū: partus quoque extrahit. gingiuis, ſi caro excreuit, vuis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus,& verendis, cum melle illinuntur.

TAMETSI ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera, non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recēſenda, nempe ſciſſile, rotundum,& liquidū: quòd fortaſſis ſuo tempore iis tantùm vterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quanuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod vulgò vocant Alume di rocca: ſquamoſum, quod vulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è vini fæce confectum: necnon illud, Catinum iiſdem vocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum ſciſſile non eſt, etſi iandudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim

Aluminū conſideratio.

scissile alumen nil aliud esse, quàm quod vulgò officinis vocatur Alume di piuma. Sed hoc (vt postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum, quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quódque igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis propriū. Legitimū alumē scissile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, vt diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non esse scissile. Cæterùm Brasauolus de alumine disserens in suo simplic. medicament. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet viro eruditissimo, variat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumeriis Pontificis maximi in Romano agro prope Tolsam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulentissimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum videndi, tum etiam discendi, quo artificio, quáve ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilémque non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi æstiuis solibus exiccandam, vt putat Brasauolus, quod sic (vt ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore versatur etiā Fuchsius medicus alioqui eruditissimus: quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, vel rochæ vocatur. Fit itaque Rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum verò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum verò contrà rufescit, & maiore acrimonia pollet, visitúrque sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item iis, qui præstantiora lanarum vellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto vndique cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorū caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex validissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutissimis cælis, cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorúmque fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcariis similes, vbi validissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius vrerentur, cuncta aluminis materia inarescceret. Postquam autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibíque in planos componunt aceruos, hortorum toris persimiles, sed longè, latéque grandiores, latiore fundamento, quàm vertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ vtrinque continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno conflatis, iis perquàm similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt, id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides vsqueadeò macerentur, vt in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen non fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextū, aut quadragesimum vsq; diem. Excauant prætera ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinásque, quas caldarias vocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodū capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructā vndiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadā pertinaci vndiq; circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deductā: deinde in subsidentem fornacem, validissimū succendunt ignem, vt demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in ferventem aquæ alueum coniiciunt. Astant vtrinque bini robustissimi artifices, qui veluti remigantes, magnis quibusdā ligneis instrumentis (palas vocant) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousq; aqua omnē aluminis materiā in se cōceperit. Subinde terræ recrementū, instrumētis, iam dictis trahunt ex aluei fundo, & per propinquam ibi fenestrā in quendam aquæ riuulum proiiciunt aliò deducendū. Quo facto iterū nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousq; intelligant aquam tantū aluminis materiæ sibi asciuisse, quantū sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, vt si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquā alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinq; digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim vocant decoctum) à quo secessit alumen, iisdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis vocatas, remittunt, id scilicet, quod clarū defæcatúmque sitnam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc

Brasauoli opinio reprobata: item Fuchsij error.

Aluminis rupei faciendi ratio.

hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneísque instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductúmque eximunt, & exemptum in vimineas fiscellas coniiciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximũt postea, & aqua excolata in aceruum domibus afferunt, salis modo. Ex his itaq; omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidẽ asserit Plinius libro XXXV. cap. XV. fieri liquidum ex aqua limóque, hoc est terræ exudantis natura: corriuatũ hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum lacteúmq; sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si verò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, vt quod magis glaciẽ, crystallúmq; referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, vt nõ modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio viris alioqui citra controuersiam doctissimis; verum etiam à Cornario, quòd & ipse in commentariis in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd vulgò vocãt Alume di rocca, esse liquidum Græcis vocatũ.

Alumina cognita.

Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atq; diligẽtissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridẽ hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dissidẽt. Huic ergo viro eorum aluminum cognitionẽ libentissimè acceptã refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen iis ingentes deberi, qui vt ipse sua inuenta cum aliis quoq; communicare non grauantur. Liquidũ item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quódque manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeóq; adstringens, vt nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantum adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci vocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeãt, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellãt, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarũ aqua paratũ: cùm tamen non inueniatur rupeũ veteribus cognitum fuisse, cur eorũ iudicio subscribam nõ habeo. præsertim quòd legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinũ appellant, ex cuiusdam plãtæ cinere, chali Mauritanis vocatæ, cõficitur ad vitra in fornacibus expurgãda. Plantã hãc nos vulgò vocamus Soda. Prouenit hæc (vt alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodũ sapore. Cæterũ quod ex vini fæce paratur, fit cõformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tãdiu perustis, quousq; candorẽ conceperint. Postremò Squamosum (sic enim voco alumẽ illud, quod vulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodã fit lapide, & vitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiẽ. nos Asini speculũ dicimus. Hũc itaq; in ignẽ coniiciunt, aut ferri laminis igne cãdentibus superimponunt. Incẽsus enim illico claritatẽ deperdit, dissilitque in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiúsq; induit speciem. Quãobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum vocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (vt mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in vino austero potus: exustum enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet.

Aluminũ Vires ex Gal.

Aluminũ vires paucis perstrinxit Galenus lib. IX. simplicium medicamẽtorum, sic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi vehemẽtissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est aliis aluminum generibus, quod vocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotũda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ vlcera satis exiccãt generosè adstringẽtes: quare nemo solis iis ad vlcera vtatur. hæc Galenus.

Opinio quædam diluta.

Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà verò qui cõtendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti. quippe qui libro IIII. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligentérq; expendantur aluminum quoruncunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus nõ obscurè excalfaciat, quemmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm valẽter adstringant, non tamen refrigerãt, sed maximè excalfaciunt, vt idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dũ inquit. Quin verò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendaciis, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem

chalcitis, chalcanthos, & misy, quæ valenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, vt nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsósque nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus, verum fateri non audent. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his verbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum vlceribus ægre humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valde nanq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimuero id quoq; præter acrẽ tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcantum repræsentat. Quin & alumen quodlibet vlcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus lib. IIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida, non tamen eum inter ea recepisse chalcanthum, chalcitin, misy, dyphryga, æruginem, & alia quædam, vt alumen omne genus: præsertim quòd facilè compertum habeã, aluminis cuiuscunque stillacitiam aquam, maximè rupei, nõ modò carnẽ excedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, *στυπτηρία* Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, siue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alaun: Hispanis, Alumbre, Gallis, Alun

Nomina.

SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVLPHVR optimum existimatur viuum, quod apyron vocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod viret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictũ sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitũ: præterea partus vsti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros vngues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto verò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, insparsum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoque conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorẽ raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cũ vino & melle illitũ, medetur

Sulphuris consideratio.

SVLPHVR tam sponte & per se nascens, quod viuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus vnus tantùm color. quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, viuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius verò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, vt Dioscorides inquit: iisdemq; oritur locis, vbi factitij vena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamẽtum è pingui quadam terræ substantia prognatum, vt in compluribus visitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò vt à chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (vt diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modò; sed prunis quoque admotũ, statim accenditur, nec vnquã accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa eius substantia in vniuersum igni absumatur. Verùm enimuero etsi præ se ferat Sulphur temperamentũ non obscurè calidũ, & siccũ: non tamen credendum fuerit tam purã, synceramq; id esse materiam, vt per se tantùm consistere queat. neque etiam cogitandum, ei non esse necessariũ, vt sibi humiditatẽ asciscat, qua formã congruam suscipiat, quemadmodũ mista quælibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius velocissima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotũ colliquescat, metallorũ modo. Foditur aperto vndique cælo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nãque tũ vehementi calore, tum fœtidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris vena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydriis nõ absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus vacuo, ac in humum spectante, vitrei pilei instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus sulphurea vena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligẽter collatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillũ quidẽ expirare possit sulphureus vapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiorẽ cratẽ firmantur, eodẽ luto vndique stipata, adeò vt ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo,

Sulphuris faciendi ratio

fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud vacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificiũ, & eadem creta quàm diligentissimè circumliniunt, obducuntque maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius vi depuratum sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in vacuum sibi adnexum descendit receptaculum, à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & aliis vasis excipitur, vbi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum.

Sulphuris vires ex Galeno. Sulphuris vires memoriæ prodidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sulphur omne trahẽdi vim possidet, estq; temperamenti calidi, atq; essentiæ tenuis, adeò vt ad multa venenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum vsus, & cùm id piscatores quosdam docuissem, reuersi post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vsus eius est, vt & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum saliua mistum: nam cùm & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & vrina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo veteri, & melle, & resina terebinthina vsuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, absque vt in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe vt digerant pariter & repercutiant. Præterea, vt idem Galenus inquit lib. VI. cap. II. de compositione medicamentorum per genera, in compositione emplastri διὰ θείων, Sulphur tanto calore præditum est, vt vbi diutius inhæreat, procul dubio exulceret.

Nomina. Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribrit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schuebel, & Lebendiger: Hispanis, Piedra azufre, Gallis Soulphre.

PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVMICIS probatio, vt magnopere leuis, spongiosus, fcissilis, nec arenosus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & vbi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterúmque incensus, restinguitur: & tertia vstione exemptus, & per se refrigeratus, ad vsus conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere. purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet vlcera, & ad cicatricem perducit: excrescentias cohibet. Fit ex farina eius dẽtifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem vrceum vini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

Pumicis consid. PVMICEM ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt.

Pumicis vires ex Galeno. Pumicis vires duobus locis reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, vbi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, velut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq;, quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad vsus smiride. Secundo autem loco idem de pumice disserit his verbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: etsi inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim vstionẽ non expertus, partim etiã vstus, quando videlicet aliis omnibus combustis similiter substantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm vstione quiddam acquirit acrimoniæ, quàm rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate, sed etiam asperitate, velut etiam si smirin, aut testã, aut hoc genus quippiã tritum admoueas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè vtroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua densa dentes splendidos efficiunt.

Nomina. Pumex qui Latinis, Græcis κίσσηρις vocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Eimbims: Hispanis, Piedra pomez, Gallis, Pierre Ponce.

SAL. CAP. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est communiter, si est candidus, calculis vacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit; & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò validissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm vtilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamétis psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæteráſque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignẽ, donec sudent: item lichænas, lepras, psorasq;. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, vuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionũ ictus cum lini semine: cótra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cũ pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredines, albidásque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furúculos, cum vua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle: ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium dolori bus, cum aceto. ignes sacros, & vlcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligẽter opertus, ne exiliat, conditúsque prunis, vsquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subiiciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal cómunis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, mouetúrq;, donec iam nõ exiliat.

SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPVMA salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui vis eadem quæ salis.

MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVRIA effectus salis præbet, abstergitq;: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vsum præstat.

FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLOS salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis virus olet, gustúque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus nonnisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitiũ colorem. Ad vlcera, quæ cacoëthe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginésque tollit. Emplastris, vnguentisq; coloris causa, vt rosa

vt rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in vino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in vniuersum acris est, & feruentis naturæ, vt sal.

Salis omnis generis consideratio.

Sal, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis vtimur, & sine quo viuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaque complura, nullis sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisque reperitur. Marino vtitur vniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam vtitur vniuersa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdam fontibus, quorum aqua diu ignium vi excocta in salem cogitur. Fossitium officinæ Arabes secutæ salem gemmæ vocant. Huius fodinas vidimus apud Calabros agentes, loco, qui vulgò dicitur Altomonte, vbi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignē coniectus præter cæterorū naturā nec dissilit, nec crepitat, sed vt ferrum ignescit. Lacustrē hactenus non vidimus, nec fluuiatilē. quanquam Plinius libro XXXI. capite VII. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, vt eius verba, quæ subiiciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totúmque stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, vbi largius coquitur, & vsque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundē noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Nanque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Citium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, vt apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramēta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicuti Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, vt in Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiúsque regum vectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, vt palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domósque massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex cùm castra faceret. Quo exemplo postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, vsque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore aluminis, quod schiston vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ vtilis. Hactenus de sale Plinius.

Sal Ammoniacus.

Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desiit: quippe factitius, adulterinúsque est, qui passim in seplasiariorum officinis venditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum vrinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem video, præsertim cùm Germania, vnde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, paritérque chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, vbi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum vsum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in aluminē diximus. Sal autem Indus appellatus (vt libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco vtimur supposititio, quod seplasiæ zuccharum canditum vocant. Veruntamen animaduertendum est, quod quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant, non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (vt Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidinarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum vocant, tormentorum bellicorum pulueribus expetitum, vulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitque pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent. quo fit, vt ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album

concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, vt quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam veteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisque naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, videtúrque Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. vulgò appellant Morello di sale. Verùm cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neque oleosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, vt ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re is fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed vtcunque sit, non equidem possum horum quanuis eruditorum virorum iudicio subscribere. nam res illa tantum abest, vt sit crocei aut rufi coloris, vt etiam candida conspiciatur. Adde, quòd flos salis Dioscoridi & Plinio flumine Nilo defluit, & lacubus seu fontibus quibusdam innatat: hoc autem Sperma ceti vocatum in mari colligitur, atque etiam in paludibus maritimis inuenitur. Id fortè à maximis illis piscibus effunditur: quod tamen non ita liquidum apparet, vt de flore salis Galenus memoriæ prodidit. Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossitia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur, libro IX. & XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generis facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: verùm hoc differunt, quòd salis e terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate videlicet aquis æstu ex iis absumptis, cuiusmodi est Tragasus non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole videlicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, vt exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, vocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso vnum modò saporem exuperantem expressè fit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, vti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiámque tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea vt putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur vsus, verùm in iis, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse, quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: verùm quod substantiæ est reliquum, contrahere vt sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam, quàm sal vstus, tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus. Sal Latinis dictus, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Salz: Hispanis, Sal: Gallis, Sel.

Fuch. opinio improbata.

Salis vires ex Galeno.

Nomina.

NITRVM, SPVMA NITRI.

CAPVT LXXXIX.

PRAEFERTVR Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto cõcreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ

gignitur

gignitur. Vim, & vstionem salis, habet, tam nitrũ, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, vti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accensionẽ. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem visus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: iis verò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: iisq; qui cibum non sentiunt, vtiliter obducitur: opisthotonisq; iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus vruut, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

Nitri, & spuma nitri consid.

NITRVM, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis vsus, diu sanè est, quòd ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum vocatũ, quo ad tormentorum bellicorum pulueres vtuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrũ, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. XXXI. cap. X. vbi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, nõ multum à sale distans, & eo diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod vocãt halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ verò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine viribus densandi. Optimũ copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod vocant calastricum, candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidémque cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (vt in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq;, vt densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium vtilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantum sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Manus & nitro vsus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptiis: nam circa Naucratin, & Memphin tãtùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi aceruis, multique sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis vasa, Necnon frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari volunt, illo nitro vtuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas vocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, vt sit Minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in vasis piccatis ne liquescat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, vt sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehẽditur gustu: syncerum enim facilè resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem vehemẽtem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri vsus Salnitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habet qualitates. Veruntamen nemini vnquam persuasum velim, vt medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quamuis

contra

Monachorũ error. contrarium afferant, ſcriptiſque tradant Monachi illi reuerendi, qui Meſuem commentati ſunt, non tamen credo, hoc id prius in ſe ipſis expertos eſſe. Quod nihilominus eos facere decebat, ſi fraterna charitate ducti ſunt, vt aliis ſuaderent ſalnitrum tutò aſſumi poſſe, cùm prima charitas (quod dictum frequenter vſurpant) incipiat à ſeipſo. *Nitri, & aphronitri vires ex Gal.* Nitri meminit Galenus libro I X. ſimplicium medicamẽtorum, ſic inquiens. Nitrum dictum eſt ſuprà in medio eſſe aphronitri, & ſalis virium: cæterùm vſtum propius ad aphronitrum accedit, vtpote exuſtione tenuius redditum. Deſiccat itaque, & digerit: & ſi intrò in corpus ſumatur, ſecat, & extenuat craſſos lentoſq́; ſuccos potentius multò quàm ſal. Aphronitrum verò niſi grauis vrgeat neceſſitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum ſtomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos ſuffocantes, ruſticus quidam eo vti aſſolet, & ſemper profuiſſe probatum eſt. Cæterùm nitro vſto, ſimul & nõ vſto, & multò etiam magis eius ſpuma, & nos in talibus vti conſueuimus. hactenus Galenus. Qui tamen videtur iis, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuerſa non ſint. Nam vbi de Aphrolitro libro citato differit, vulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc eſt. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet vitium, vt quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc eſt, à ſpuma nitri, duabus vocibus legenda ſit. Ita fiet, vt Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, ſed vtrunque à ſpuma nitri aptè diſtinguatur. Id quod & Auguſtinus Ricchus Lucenſis, & Leonardus Fucſius, medici ætatis noſtri celebres, doctiſſimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolithrum, ſiue aphronitrum ſpuma nitri non ſit, quid aliud ſit, ingenuè fateor me ignorare: neque id alius, quod ſciam, hactenus explicauit. *Nomina.* Quod Græci νίτρον, & λιτρὸν, Latini Nitrum nominant: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod verò Græcis ἀφρόλιτρον vno verbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitra di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latine, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè vocatur: Arabicè, Aphronitrum.

FAEX. CAP. XC.

Eligenda Fæx maximè à vino vetere, Italico: ſin minus, ab alio conſimili. Fæx aceti viribus longè acrior eſt. Crematur, vt alcyonium, antè diligẽter ſiccata. Sunt qui noua teſta igni largo vrant, vſquedum penitus incendatur. Alij viuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus proſequũtur. Experimentum eſt legitimæ vſtionis, vt aërio nitore inalbeſcat, linguámque tactu vrere videatur. Eadem vrendæ fæcis aceti ratio. Vis ei ſupra modum vrens, & abſtergens. vlcera ad cicatricem perducit, adſtringit, vehementer exest, ſiccatque. Sed recenti vtendum eſt. quoniã celeriter exanimatur: proinde non niſi in reconditorio, & vaſe aliquo reponi debet. Lauatur vt pompholyx. Quæ vſtionem experta non eſt, tumores & per ſeſe, & cum myrtho cohibet. ventris, ſtomachique fluxiones illita ſiſtit: muliebre profluuium imò ventri, aut genitalibus impoſita mitigat: panos diſcutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, ſuique lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata verò, vngues ſcabros cum reſina aufert. Addito lentiſcino oleo. illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorũ medicamentis, vt ſpodos, adiicitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abſtergit.

Faex vini vulgaris notitiæ eſt, quin & ipſius adurendæ ratio nota, iis præſertim, qui ex hac alumen, quod vocant fæcis, conficiunt. *Fæcis, & tartari dicti conſid. & Vires.* Porrò vini recrementum, quod vinariis cadis agglutinatum, cruſtæ lapidoſæ inſtar inuenitur, officinarum vocabulo Tartarum vocatum, aluum nõ obſcurè ſubducit. Proinde nõ deſunt, qui ſibi adſtrictam aluum citent, hauſto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito maſtiches momento, & ſaccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex ſena, vel polypodij radicibus, vel epithymo parantur, vim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciant, diu ipſum in aqua decoquentes, atque ſubinde deſpumantes. *Nomina.* Τρὺξ ſic Græcè, Latinè verò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Heſen, & Vuein ſtein: Hiſpanicè, Raſura de vino, Gallicè, Lye, vel, Tartre de Vin.

CALX VIVA. CAP. XCI.

Calx viua hoc modo fit. Marinorum buccinorum teſtas igni condito, aut feruẽti clibano, nocte dimittito: poſtera die, ſi cãdidiſsimæ fuerint, extrahito: ſin aliter, iterum vrito, vſquedum vehementer inalbuerint. Dein vbi in aquam frigidam demerſæ fuerint, in

fictile nouum conicito, & exactè pannis operiens, noctem vnam conquiesce re finito: mane eam extrahens, vbi perfecto omni opere elaborata, fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è vili, & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in cõmune ignea, mordens, adurẽs, & crustas inducens: quibusdam aliis immista, vt adipi, oleo, concoquendi vim assumit, mollit, & dissipat: vlcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

Calcis consideratio.

CALX, cuius passim vsus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Preter hanc fit etiam priuatim ad varia medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumq; testis. Non desunt tamen, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, vnguentis, & emplastris admisceant, eam primùm demergentes in aquam, vsquedum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, vel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia vlcera, quòd absque morsu valenter siccet. Ob id itaque vnguentis expetitur, quibus vtuntur ad pudendorum vlcera, eáque præsertim, quæ venerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita valentius effici medicamentum existimantes.

Calcis vires ex Galeno.

Calcis vires descripsit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his verbis. Calx, viua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, vehementer vrit, adeò vt crustam efficiat: extincta verò protinus etiam crustam molitur & ipsa: at post diem vnum, aut alterum minus vrit, minúsque inducere crustam potest. At verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit: tametsi etiámnum calfaciat, carnémque liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficítque nuncupatam κονίαν, hoc est lixiuium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, térque aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absque mordacitate exiccat.

Nomina.

Calx viua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina viua: Germanis, Vngeleschter, & Kalk: Hispanis, Cal, Gallis Chaux viue.

GYPSVM. CAP. XCII.

GYPSVM vim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudorésque cohibet, sed potum, strangulationis modo iugulat.

Gypsi historia.

GYPSVM quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso vniuersa ferè Hetruria, ibique commodè frequentérque expetitur cæmentariis ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa ignium vi torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia vasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrum appellant, sed perperàm.

Gypsi vires ex Galeno.

Gypso vires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ita disserens. Gypsum & ipsum ad commune omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescítque maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quę ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereq; illud excogitaui, tenui albóque oui liquore, quod ad ophthalmias vtile est, admisto quod in farina triticea est pulluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere verò, quòd sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam vim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & valentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato.

Nomina.

γύψος ita Græcis, vt Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges: Gallis, Plastre.

SARMENTITIVS CINIS. CAPVT XCIII.

SARMENTORVM cinis vrendi vim habet: cum axungia autem, vel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canúmque morsibus illitus ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum venena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris vires ex Galeno.

CINIS omnis quid sit notius est, quàm vt pluribus explicari debeat. Quare ad eius vires properemus: de quibus in vniuersum disserens Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ciniscombustorum lignorum reliquiæ

reliquiæ sic nuncupantur, compositæ ex contrariis tum qualitatibus, tum substantiis. Habet enim in se partim terrenum, partim velut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunque quis appellare volet: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, vnà asportantur, atq; abeunt. Quod verò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate variatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere vim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, vtpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: verùm plena succo valido tota sit eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis vtique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminique me quandoque, cùm aliud ad manum non esset medicamen, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisque facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & vtroque differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, velut in cinere tithimalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit: nimirum quantò lapides exactius torreri, vt cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, velut naturæ igneæ, quod vocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisque si bis terve lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, vbi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè vocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

Nomina.

ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALCYONII quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, itē tetri odoris, ponderosum, & piscē olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Milesium quidam vocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen vocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquóque corpore. Tertium iis, qui difficili vrina vexantur, aut arenulas in vesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vstum autem, & ex vino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothráque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare velit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens vasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad vsus recondat. Lauatur vt cadmia.

ALCYONIVM (vt Plinius est author libro XXXII. capite VIII.) fit in mari ex nidis, vt aliqui existimant, alcyonum, & cæicum: alij ex sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius odore ferè algæ. Tertium candidioris vermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium vocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præteriit. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, vt Plinius scribit, sed quòd alcyones super illud marinis vndis simul congestum nidificent. Quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officinæ Spumam maris vocant: quòd sic idem vocent Arabes, Dioscoridem secuti, quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam vocari. Cæterum rursum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum veluti vermiculis, lapidosique materie, Venetiis primùm vidimus. Quartum verò reperimus copiosum in Tergestino litore velleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & vulgo appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & vltimum genus pluribus in seplasiis inuenitur. Porro in hoc capite in vulgatis Dioscoridis exemplar-

Alcyonij historia, & considerandi ratio.

Locus Dioscorid. spectatur.

exemplaribus nõnulla (vt planè suspicor) verba desiderantur, cùm de viribus quarti alcyonij nihil in iis scriptum legatur Auget suspicionẽ Oribasius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc est. Quartum, & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens vtriusque speciei meminit. De Alcyoniis disseruit Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, his verbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: verùm aliud alio non parum plus minusq́; & in his ipsis, quæ diximus, secundum partium essentiæ totius tenuitatem. Est autem eorum vnũ densum, & graue, odoris praui: olet enim pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum verò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens similem phyciis. Aliud tertium vermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: vocant id Milesium. Post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue, & rarum, verùm lanis succidis simile. Denique & quintum extima superficie læui, cæterùm interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium alcyoniorum est calidissimum, adeò vt & pilos vrere possit. Itaque cùm duo prima lichenas, alphos, psoras, lepràsque adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia virium efficiant, idem præstare non potest hoc vltimo loco positum. Nec enim perinde vt illa, cutẽ duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, vsque in profundum cutis penetrans, vt etiam vlcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaque vstum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei vires obtinet, verùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoque Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, seu Zebd albhar: Itali, Alcionio: Galli, Escume de Mer.

Alcyonij vires ex Galeno.

Nomina.

ADARCES.

CAP. XCV.

FIT IN Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantùm cauo proxima, vt videri possit lacustre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & vitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa vis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

LEGITIMAM Adarcem, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non vidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius libro XVI. capite XXXVI. Quam postea libro XXXII. cap. XI. vocauit calamochnum, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis, ac marinæ, vbi se miscent. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum vitia. hactenus Plinius. Porrò verò eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod vulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens visitur, sed in sicco reperitur litore, vndis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorũ ventriculis, ex exuctis vnà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (vt Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de cõpositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemq́; à defluuio præseruandos capillos scripsit. Vbi cùm interpres Cornarius vir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλασσίαν, fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatũ, spongiam marinam perperàm interpretatus est: quandoquidem lectio illa vera est, & vertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotauit in suis de cõpositione medicamentorũ libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam vnguento ad lumbricos, vbi sic habet. Pilæ marinæ, quæ reperitur in mari rotunda, vt lana congesta. Cæterùm Adarcæ vires retulit Galenus lib. XI. de simplicium medicamentorũ facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicũt, essentia quidem sua velut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arũdines, & farragines cõcrescens. Acerrimũ hoc est, simulq́; calidissimũ medicamentum. proinde & per se inutile est, verùm commiscetur iis, quæ vim eius retundũt, itaque fit admodum vtile in iis affectibus, qui excalfieri postulant. idq́; foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob virium vehementiã. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & viribus differre. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον vocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.

Adarcæ consideratio.

Cornarij lapsus.

Adarcæ vires ex Galeno.

Nomina.

SPONGIAE. CAP. XCVI.

E SPONGIIS alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarũ duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, vt alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recẽtia vulnera ex aqua poscáve conglutinant: veteres sinus ex decocto melle iungũt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigãtur, occlusa vlcera, callósque laxant. Siccæ recẽtes, & vacuæ, senilia vlcera, & quę fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuiũ sistunt. Crematarũ cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & vbi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerẽ. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recẽtes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectãte, & qua abscisse fuerunt, deorsum. Si verò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarum historia ex Aristotele.

SPONGIARVM genus (inquit Aristoteles lib. v. cap. xvi. de historia animaliũ) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, & spississimum, & validissimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitũ posse notatum est. genus hoc inuentu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædurę sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lutóque aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quòd certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ, quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongiis esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum cõtrahuntur, ita vt euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; vrget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, vt qui Toronã incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdã velut tineas, lumbricósve, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque aliquas & euulsis spongiis, pisciculi saxatiles deuorẽt, qui vel radices absumunt totas, quæ inhærentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, vt spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & cõpletur. Magnitudine amplissima solutæ illæ, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores iis cõstant. Omnino quę altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tẽpestates spongias quoq;, vt cætera altilia reddunt duriores, & incremẽtum impediũt. Quamobrẽ spongiæ Hellespõti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare vltra Maleã promontoriũ, citraq; refert. Differũt inter se mollitie, duritieq;. nec calorẽ immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, vt more pullulantiũ putrescãt. Quocirca optimæ iuxta oras cõperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinẽ gurgitis. Color illotis, viuisq; nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quędã inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi mẽbrana extenta subesse radicibus earũ videtur. supernè autẽ cæteri meatus concreti propemodum latent: at verò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimãtur. Hactenus de spongiis Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongiis historiam acceptã referre potest, quã lib. ix. cap. xlv. scriptis tradidit. *Spongiarum vires ex Gal.* Spongiarum vires memoriæ prodidit Galenus lib. xi. simpli. medic. his verbis. Spongia vsta acris est, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorũ quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quẽ vsum semper eam paratã habebat siccã, & exarefactam: cùm verò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluẽtibus etiámnum ardentem, vt & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ vstæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterùm spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentũ (quod μοτὸν τιλτόν, id est, carpinatum vocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos exciperet, sed etiam manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola vtaris in vulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut vino, pro diuersitate videlicet corporum, vti est antè dictũ. Glutinabit siquidem ea similiter atq; medicamẽta, quæ vocant enæma. At si non noua sit, sed vsui accommodata, palam cognosces, quantũ à noua superetur, siue vulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue vino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiámnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atque hæc quidem præstare potest. cùm etiámnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquã vsui accom

com

Nomina. commodata sit, tamen & odorem maris amittit, neque æque desiccare potest. Spongia quæ Latinè, σπογγὸς Græcè dicitur: Arabicè, Asfemgi albairi, seu albar: Italicè, spongia: Germanicè, Badschuuam: Hispanicè Spongia: Gallicè, Esponge.

CORALLIVM. CAP. XCVII.

CORALLIVM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atq; emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubẽs, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili vsquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, vitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: vrinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absumit. Quod antipathes vocant, coralium esse arbitratur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradicti habet.

Corallij consideratio. CORALLIVM, quo vsque adeò abundat India, vt ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non gestentur corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item vtuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides, reperitur tamen quod niuei sit candoris in iisdem pelagis, non autem vt rubrum compactum, ponderosumq; sed fungosum rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo vtuntur medici, vbi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. vbi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidẽ & in rubro mari, sed nigrius. In Persico vocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles, exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si viuat. Itaque occupari euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium vocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, vel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum viris quoque pretiosa est, quàm fœminis nostris vniones Indici. Aruspices eorum, vatesq; in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo nunc tanta penuria est vendibili merce vt perquàm rarò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. *Plinij lapsus.* Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atque magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, vt fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cernis, ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parãtur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli aphricæ adsertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hec Corallia è mari circunquaque muscosa eximuntur, nec tunc vlla ex parte rubescunt, verum inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipathes vocari ait, primum vidi ego Neapoli ebenum colore referens. *Corallij facultates.* Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (vt aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes cõmotes firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemque oris vlcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in viris, nocturnasque polluciones, & in mulieribus albos vteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (vt Plinius inquit) contra torminum ac vesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex vino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. Verumetiam ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt quamplurimi lienem quoque penitus absumi. Sanguinem quoque reiicientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamẽtis: spissat enim ac refrigerat, vlcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Coralli-

meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, siue Morgiam: Itali atq; etiam Hispani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.

LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

PHRYGIVS lapis, quo infectores in Phrygia vtuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, vt in cadmia. Vritur autem vino optimo perfusus, viuisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem vino restinguitur. Hoc iterum, & trinis vicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, vstoq; adstrictoria, expurgans: vlceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lauatur vt cadmia.

Phrygij lapidis consideratio.

QVI mihi Phrigium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus vllo sit vsui, ex Cappadocia ad nos deferri desiit. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiámnum experti, tingendis tantùm vestibus commendauit. De huius lapidis viribus disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his verbis. Pyritæ facultatem habere existimatur & Phrygius, quem vocant. Sed eo semper vtor combusto quidem ad vlcera putrida, idque aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos verò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: validè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis, simul & mordicationis. Dictum verò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimique vsus, quæ mistas in sese hasce duas facultates, habent, nempe repercutientem, & digerentem.

Phrygij lapidis vires ex Galeno.

Nomina.

Λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia Gallis, Pierre Phrigienne.

LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

ASIVS lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles venas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos salsugo subflaua est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in aliis pumici simili, ad luteum vergente, admotus linguæ aliquãtùm mordet. Vim habet vterq; adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè validior flos existimatur. De cætero siccatus flos vetera vlcera, & cicatrici repugnantia sanat: excrescentia cohibet, tetra vlcera, & fungis similia, cum melle expurgat: vlcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & viua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in solio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporũ crassitiem absumunt, cùm vice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asii lapidis consideratio.

TAMETSI in commentariis nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim, legitimum tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guidotinus seplasiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac viribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Est enim hic pumicis instar leuis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus venis. Hoc quòd carnes absumat, vtebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra, vt absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idque Græci appellauere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, id est loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam ex interpretibus ita vt nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes vocem σορὸ puluerem verterunt. In quo mihi planè non videntur mentem dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostræque sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius lib. XXXVI cap. XVII. vbi de

vbi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus. hæc Plinius. Cæterum Asij lapidis historiam, & vires descripsit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorũ, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso prouenjens, quem ob id ipsum Assion cognominant, non durus vt petræ. Siquidem color illi est, pariterq; consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, qualis in pistrinorũ parietibus adhærere visitur. Appellant hoc medicamentum petræ Asiæ florẽ. Est verò & subtilium partium, vt sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra verò, in qua nascitur, tametsi vim habeat illi similem, actionis tamẽ vehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & velut sale condita seruet, sed & quia hæc præstet absque vehementi mordicatione. Habet & salsedinẽ quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: vt coniectura sit, illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur. hactenus Galeni verba.

Asij lapidis historia, & vires ex Galeno.

Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus alioqui nostræ ætatis celebris, non tam facilè fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum: quòd scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, similem exudant veteres muri, rupes, saxaq; montium: ex qua fit quod Salnitrũ vocant. Porò quòd hæc non verè sit Asij lapidis flos, omnibus iis perspicuũ fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuersorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide. qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit.

Fuchsij error.

Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσιος Græcè, Lapis Asius, & Assius Latinè vocatur: Arabicè, Hager Asos: Italicè, pietra Assia.

Nomina.

LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYRITES lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum deiiciũt, & vbi ad fuluũ colorem vergere cœperit, extrahunt: etflatoq; cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis reddatur: siquidem sæpe facies summa solùm vritur. ita crematus, siccatusq; reconditur. Si eloto opus sit, lauari debet, vt cadmia. Tam crudi, quàm vsti vis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginẽ expurgare, duritias cõcoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorẽ quendam, & adstrictionẽ parit. Ita vstũ nonnulli diphryges appellant.

LAPIDEM, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam vocant. Verũ quanquã vniuersi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt, cũ tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola vocatur Pyrites, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc in omnium metallorũ ferè fodinis, genere, & colore diuersa, plerũq; tamẽ (vt Plinius inquit lib. XXXVI. cap. XIX.) aureis scintillis, vel argenteis respersa. Gignitur, vt rei metallicæ periti tradũt, ex impuro metallorũ halitu. quo fit, vt ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, vbi auri, & argenti vena, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (vt chymistæ existimãt) ex impurissimo sulphure, aliisq; inconcoctis partibus metallorum sit conflata. quamobrẽ fossores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proiiciunt. Veruntamẽ quandoq; Pyriten inueniunt, qui aurum, argentũ, vel æs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides. Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit.

Pyritæ lapidis consideratio.

Pyritæ vires reddidit Galen. lib. IX. simplic. medic. his verbis. Vnus eorũ, qui validam facultatẽ possident, est & pyrites quẽ vocant. quo vtimur digerenti emplastro admisto adiicitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero, & consistentia grumosa in spatiis intermediis musculorũ nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm vbi in vsu vocantur lapides omnes admodum vehementer contusi, atq; ad læuorem redacti sint oportet, similiter atq; ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar cõminuantur, adeò vt in profundũ corporũ, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ cõmunem omnium lapidum vim possident. Siquidem exiccant tumentẽ ex hydrope carnẽ, videlicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis vtimur, tanquã prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinẽ, tum muliebre profluuiũ facultates, præterea ad glutinandã vlcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres nõ sunt, ad hęc omnes sunt vtiles, velut & acres, quorũ posterius mentionẽ faciam, ad detergendũ, abstergendũq;, tum detrahen-

Pyritæ vires ex Galeno.

dum, extenuandum, digerendum, valentérque siccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al, siue Alrusenai: Italis & officinis, Marchesita: Germanis, Kis, & Ertz stuoff: Gallis, Marcassis.

Nomina.

LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

HAEMATITES optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nullóq; zonarũ discursu. Vim habet adstringentẽ, & excalfactoriã aliquantũ, extenuãtemq;. Oculorum cicatrices, & scabritiã cũ melle purgat: cum lacte autẽ muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierũ in vino: & ab iis, qui sanguinẽ reiecerũt, cũ succo punici mali. Fiũt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitiis apta. Vritur vt Phrygius, sine vino duntaxat. Modus vstionis est, vt modicè leuis fiat, & bullis quibusdã intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterãt. Densam glebã, rotundamq; schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices vocantur, in vrceũ figlini operis, qui feruentem cinerem cõtineat, condunt: paucaq; interiecta mora eximunt, experiuntúrque si trita ad cotem hæmatitæ colorẽ reddat. quòd si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde cõspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos venarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atq; cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehemẽter ambusto. In Aegypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

Hæmatitæ lapidis consideratio.

HAEMATITES lapis, quo omnes in vniuersum medicæ officinæ abundant, quóq; pictores, & lignarij fabri vtuntur, vulgò vocatus Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic facticius est, ex vilissimo vulgari Armenio bolo, aliisq; admistis imposturis. Legitimus enim fossilis est, & sponte naturæ nascens in metallorũ cuniculis: qui fractus, sanguinẽ colore imitatur, vnde & nomẽ, cùm Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quẽ Schistum vocant, cuius historiã, & vires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis vinculũ. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ mõtibus, præsertim in Hercynia sylua: quin & in Italia Brixiẽsi agro, sed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis instar, quibusdam insit, vt peritissimus æquè ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotauit. Hæmatitæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplic. medicam. vbi sic inquit. Porrò talium quoq; vnus est hæmatites, quem vocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Meritò itaq; ausi sunt medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatitẽ. Ac solo eo vti possis palpebris exasperatis: si quidem cum phlegmone asperæ sint redditę, ex ouo ipsum diluens: ac si magis etiã, per fœni græci decoctum. Sin verò citra phlegmonẽ, ex aqua. Incipito verò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Vbi autem, quòd vires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, vt specilli nucleo inungas, secundum subiectionẽ, aut euersionẽ palpebræ. Hic idẽ lapis similiter in cote cõtritus, sanguinis expuitioni conuenit, omnibusq; vlceribus. Porrò siccus, si ad tantũ redactus fuerit læuorem, vt puluillum referat, reprimit excrescentia, atq; eo nullus solo, atq; per sese vtitur. Ego verò ad ea, quæ dixi, vsus sum facultate eius ex gustu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari vellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorũ vlcera, solus per se cicatrice includit, (vt paulò antè comprehensum est) attritus, cæterùm aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo. hactenus Galenus. Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquiens. Ego sanè noui frequenter me sine theriaca, aliisq; pretiosis antidotis multos curasse, lenibus vsum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in his, qui largius sanguinẽ reiiciebant, cum succo punici mali, & granis, vel cum succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiã ex aqua sola egelida. At læuigare ipsum curiosè oportet, vt in tenuissimum puluerẽ redigatur, sitq; aëreus, & vento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minúsve. Exhibui etiam iis, qui pus expui inceperãt, ac mirũ est, quomodo vlcus

Hæmatitæ vires ex Galeno.

Hæmatitæ vires ex Alexandro.

vlcus exiccarit sanaueritq; vt non amplius pus generaretur, neq; æger tussi infestaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus vas exesum erat, nó modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam spernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequẽtius, vt commodius distribueretur. Quare cùm crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitaui autem huiusmodi rationem, redactum in tenuissimum puluerem pániculo lineo imposui, & diligenter ipsum vndiquaq; constrictum, colligatumq; in poculo, quod vinum odoratum modi cum haberet, suspendere permisi, idq; per totã noctem iam inde ab ipso vespere: extraxi autẽ tenuem, aëreamq; eius partem, vt æger solam vini qualitatẽ perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc sanè agendo, bibendoq; continuè, sanitatẽ recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibebatq;, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo viribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à me visa, & vsu comprobata conscripsi, Hactenus Alexander lib. VII. cap. primo. Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης vocatur: *Nomina.* Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, seu Alsadenegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluot stein, Gallicè, Pierre Sanguine.

LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

Schistos lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium venarum discursu, pectinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte persusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis consideratio, & vires

Schistvm lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia, hactenus allatũ in Italiam non vidimus, Fodit tamen hunc in pluribus Hercyniæ syluæ locis in Germania, quin & in Bohemia author est clarissimus Agricola. Cæterùm cùm de viribus cum hæmatite certet, hic eius vires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus lib. IX. simpliciũ medicamentorum, sic de eius viribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem vim obtinet, verùm infirmiorẽ, is qui vocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, vt dixi, adiunxit. Vt itaque vnusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in vsum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiámnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare valeant. λίθος σχιστὸς *Nomina.* ita Græcis, vt Latinis Lapis schistus, & Italis pietra scissile appellatur.

LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

In gagatarvm lapidũ genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunq;, & squalidus, crustosus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & discutiendi. deprehendit sonticũ morbum suffitus: recreatq; vuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidũ, quod Plagiopolis dicitur. vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis consideratio.

Lapidem, quem Gagatem vocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Ispruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidẽtem. Nã præterquàm quòd igni admotus confestim accenditur, flãmamq; contrahit, ac bitumẽ redolet, squalidus est, & niger, crustosus, & perquàm leuis Hoc scatet in vniuersum Flandria, Cimbriaq; vbi lignorũ penuria incolæ hoc tãtùm lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij insignium. *Fuchsii error.* Fuchsius vir alioqui eruditissimus magno errore putat (vt libro primo retulimus, cùm de pissasphalto dissereremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrũ, quod nobis vulgò Ambra nera vocatur. Sed in hoc similiter eum (pace sua dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm vt pluribus demonstretur. Nam vt omittam absurdum mihi planè videri, quòd succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidũ,

neq; crustosum, sed in superficie potius læue, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidē Gagaten, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitētur, nec vllum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda videtur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, vt accensus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, vbi vitreis organis conclusus, ignium vi peruritur. Hoc commendauit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, teranicis, arthriticis, ab vtero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus iis elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur. Gagatæ historiam, & vires tradidit Galenus lib. IX. de simplicium medicamentorū facultatibus, his verbis. Est & alius lapis colore atro, qui vbi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet. eum Dioscorides, nonnulliq́; alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non vidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò videlicet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria asportaui, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circundato, quà orientem spectat, vbi & bitumen est: eratq́; lapidum odor similis bitumini. Vtebarq́; eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, mistis videlicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeq́; visum est mihi euidentiorem eatū facultatem reddidisse. Miscui verò ipsum & Barbaro quam vocant, & palàm medicamentū effectum est exiccantius, adeò vt & sinus contraheret, nedum cruenta vulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus. Cæterùm Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. existimasse deprehenditur, quòd quemadmodū in medicamentis sibi viribus mutuis respondēt Thracius lapis, & Gagates, ita vterq; in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur verò in oleo. Quod tamē falsum est: quādoquidē Dioscorides vbi memoriæ prodidisset Thraciū lapidē iisdē viribus esse præditū, quibus & Gagates, subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quod aqua demersus accēdatur, & oleo restinguatur. quod tamē in Gagatæ nō accidit vim Gagathæ admirandā esse Aëtius testis est lib. II. cap. XXIIII. quippe si igne inflāmetur, meroq́, restinguatur, exhibeaturque id vinū cardiacis potandū, confestim leuantur, represso sudore, excitatoque arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemq; continuis diebus colicis è vino propinant drachmæ vnius pondere, & integrā restituunt valetudinem. poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem vapore suffientes.

Gagatæ historia, & vires ex Galeno.

Plinij lapsus.

Sed quoniam Gagates ob quādam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita veteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad varia humani corporis incommoda, meritò hîc aliquid de eo nobis dicendū esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi vendicauit. Lapis hic variis constat coloribus, & se inuicem incursantibus zonis, lineisq́; adeò vt quandoque varias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib. XXXVII. capite primo, vbi sic habet. Post hunc annulum regia fama est gēmæ Pyrrhy illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanq; habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, vt Musis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos vocasse Achaten variis, ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus aliis: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (vt Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis vtique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadē pollent, & aliis magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed vt prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui vnico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates vocatur: Italis, pietra Gagate.

Achatæ lapidis historia, & vires.

Nomina.

LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & oleo restingui: quod in bitumine accidit.

QVI THRACIVM lapidem ostenderet in Italia, actenus profectò neminem inueni: nec qui illum aliis in regionibus se vidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus vnà cum gagate lib. IX. de simpl.

Thracij lapidis mentio ex Galeno.

simplicium medicamentorum, facultatibus, vbi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc inmodum.

Si lapis vratur candenti Thracius igne, &
Pòst madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hûc ad nos pastor de flumine, nomē
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina vsus: neque Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis hostoriam potius fabulosam, quàm veram censemus.

Nomina Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAGNES lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite vendant.

Magnetis lapidis historia. MAGNES lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (vt Nicander est author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, vt Lucretius suis in poëmatibus scribit. Heraclius verò, vel ab Heraclia vrbe, vel ab Hercule: vt enim Hercules immanes domuit belluas, viribusq; subegit, ita Magnes ferrum victricem rerum materiā ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob vires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem vulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in variis Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. differunt Magnetes colore, qui in iis aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum, sed etiam vim suam in id adeò transfundit, vt possit alterum inhærens ferrū ad se trahere. quo fit, vt sæpius acus acum trahat, adeò vt altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum vsq; numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent, tametsi postremus nō tam pertinaciter inhæreat, vti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec vlla eam philosophorum inuestigatio vnquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hâc peculiarem tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, vt Rhabarbaro vim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam viuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod viribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem vt Magnetis admiranda facultas ex vna pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum, idem similiter efficit Torpedinis virtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò cōfestim per setas virgamq; excurrit, vt statim piscatoris manū miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, vi per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est lib. XXXIIII. cap. XIIII.) Arsinoës de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulacrum eius è ferro pendere in aëre videretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen vera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, vt imposita in eo Mahumethi arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aëre penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque Magnes propria vi ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, vel vbi lapis is allio fuerit confricatus, aut vbi adamas propè adferatur. Magneti vim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrū confestim abigat respuatque. Quo fit, vt qui calceis ferreis per magnetis mōtem pergunt, pedes submouere nequeāt: per alium verò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & veluti tripudiantes fiant. *Theamedes lapis.* Magnetis breuiter meminit Galenus libro IX. simpl. medic. sic inquiens. Ex lapidibus vnus est & magnetes, & heraclea, quam vocant, adsimilem hæmatitæ vim obtinens. *Magnetis vis ex Gal.* Lapis, qui Græcis λίθος μαγνήτης, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabibus, Hager almag itos, seu Magnathis: Italis, pietra Magnete, & Calamita, Gallis Aymant, vel, Calamite. *Nomina.*

LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARABICVS lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLLVM hactenus vidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter nē crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικός, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica. *Nomina.*

LAPIS GALACTITES. CA. CVII.

GALACTITES appellatur, quod

lacteum succum resudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem vt galactites effectus.

Galactitæ, & melititæ historia.

GALACTITEN, item Melititen qui mihi ostenderet, hactenus non reperi. Alter tamen (vt Galenus inquit lib. IX. simplicium medicamentorum) Galactites vocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quemadmodum alter melitites. quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius lib. XXXVII. cap. X. sic inquiens. Galactites ex vno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephithen: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, vt testatur Agricola, non solum reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania, sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè lapis Galactites: Italicè pietra Galactite vocatur. Hic verò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites: Italis pietra Melitite nominatur. *Nomina.*

LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOROCHTHVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida vocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, vtpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis vestibus vtuntur. Spiracula corporis obstruere videtur: conueniens iis, qui sanguinem expuūt. cœliacis: & vesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus vuluæ, & impositus velleri. Mollibus oculorū collyriis miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, vlcera quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM lapidem nonnullis galaxiam vocatum nasci, fodiq; in Saxonia Germaniæ testis est Georgius Agricola maximus fossilium indagator. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus vnà cum scissili lapide lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Sunt & alij lapides in succum solubiles, vt qui in Aegypto nascitur, quo vtuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autē omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionē præ se ferēs. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quod deficcet videlicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem vlceribus inducendā in mollibus corporibus vsurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde vt modò dicti. At quantò est maiore emolliendi vi, quàm prædicti, quòd nullam videlicet effectricem qualitatē habeat, tantò etiam moderatior est, magisq; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non esse lapidem, sed herbam, vbi vnà cum leuca de leucographide disseruit. nisi fortasse fuerit vocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μόροχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho. *Morochthi lapidis vires ex Ga.* *Nomina.*

LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

ALABASTRITES vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastritæ consid.

ALABASTRITES notissimus lapis est iis, qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quo hac tempestate torno varia finguntur vasa, quibusdam subnigricantibus venis discurrentibus, pellucido læuore, materiæ verò adeò imbecilli, vt parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad vasa vnguentaria cauabant, quò diutius vnguēta à rancore vindicarent, nascitur (vt Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VIII.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaq;. Vilissimus autem, & sine vllo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in vertice maculosi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simpliciū medica- *Alabastritæ vires ex Gal.*

medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites vocatus vnguis in medicinæ vsum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. *Nomina.* Is Græcè λίθος ἀλαβαστρίτης, Latinè Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.

LAPIS THYITES.
CAPVT CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

THYITEN lapidem neque ipse hactenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, vbi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen *Fuch. opinio reprobata.* Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cœruleum, cui Italis vulgò Turchina, aliis verò Turcicus lapis appellatur, vt eius verba, quæ subiiciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, vt alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aëri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cœrulea, lactéque suffusa, ἀερίζουσα Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem verisimile est ex Thyitis deprauata voce promanasse, originémque suam duxisse. Altera viridis, quæ sic dicta est, quia viret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica vocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda videtur. Primùm nanque non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subuiridem, vt illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum viridis tantùm meminisse constat libro IX. simplicium medicamentorum, vbi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, vt iaspis. siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, vt ex capitis illius titulo quisque certior fieri potest·id enim ita inscriptum legitur, περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυΐτου, hoc est, De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites: quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cœrulei, vt ille. Ad hæc si lapis, qui ἀερίζον Græcis vocatur, & qui verè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non video, quo modo fieri possit, vt idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non videtur verisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata voce nomen acceperit. quam enim, quæso, illæ voces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, vt credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemadmodum in Italia cœruleus color, quem propriè cœli colorem esse volunt, vulgò turchino vocitatur, ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est, à colore, quem cœruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura posteà facilè factum esse arbitror, vt eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atque adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt. Lapis, qui Græcis λίθος θυΐτης, *Nomina.* Latinis item Lapis thyites appellatur.

LAPIS IVDAICVS.
CAPVT CXII.

IVDAICVS lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, vt collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati vrinæ auxiliari, & calculos in vesica comminuere.

LAPIS è Iudæa allatus, vnde & illi nomen, *Lapidis Iudaici vires ex Galeno.* passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad vesicæ calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palæstina Syria prouenìens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, vtuntúrque ad vesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quòd ad lapides vesicæ pertinet: verùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. λίθος ἰουδαϊκὸς ita Græcis, Lati- *Nomina.* nis verò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Hagiar aliheud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenstein.

LAPIS AMIANTVS.
CAPVT CXIII.

AMIANTVS lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, vtpote flexili, telas & vela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis cõsideratio. LAPIDEM Amiantum (vt in alumine retulimus) officinæ ac medici Alumen plumeum vocant, id esse existimantes, quòd Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen iis vocatum nulla adstringendi vi polleat, sed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac vulgari opinione, ego quoq; vnà cum plerisque rei metallicæ studiosis impridem versatus sum, donec clarissimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumē scissile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, vt nisi adstrictoria vis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exuritur, ille verò nequaquam. Hinc itaque fit, vt haud dubiè credendum sit Alumen plumeum vocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (vt auctor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantq; sæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quódque ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. capite XIX. vbi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic veneficiis resistit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto: Gallicum Alun de Plume.

Fraus impostorum.

Nomina.

LAPIS SAPPHIRVS.

CAPVT CXIIII.

SAPPHIRVS lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis, vuasq; & pustulas inhibet, & ruptas mēbranas cogit.

Sapphiri consideratio. SAPPHIRVS gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit lib. XXXVII. capite IX. Veruntamen hac ætate nullum hactenus vidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, vt putandum sit aut nostri vsus sapphiros esse cyanos gemmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cœruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritani azulum, vel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri vires perquàm breuiter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus venena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthíque: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaq; medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si vbi iis opus fuerit, peritissimos probatæque fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasiis habentur, adulteriis, & imposturis non vacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius vice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandum est, vt gemmarum ramenta, si qua legitima, præclaraque inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, vsquedum redigantur in puluerem tenuissimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus curæ est, vt plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortariis conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisque æneis mortariis, ferreisque pistillis, æris, & ferri scobs coralliis admista, noxium & venenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem vidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortariis contriuerunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui iis degustatis in maximum deducti sunt discrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro: Gallis, Sapphir.

Cautiones quædam.

Nomina.

LAPIS MEMPHITES.

CAPVT CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, versicolor. Tradunt trito, & illito, quæ vrenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita vt non sentiant cruciatum.

LAPIS SELENITES.

CAPVT CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres vtuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphita. & Selenita consideratio. MEMPHITES lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi vulneratis medicis sæpissimè desideretur, vbi integra partium sectione sit opus. Selenitem verò etsi antea non videram, emi tamen hoc anno,

anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, vbi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis vitri modo tranſlucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, vt iis in locis, vbi frequentiſſimus habetur, vitri vices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam, quod ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Cæterùm quoniam hic tranſlucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id ſæpius in medicum vſum, ſilentio inuoluendum non duximus.

Cryſtalli hiſtoria.

CRYSTALLVM itaq; (vt Plinius inquit libro XXXVII. cap. II.) gelu vehementiore concreſcit, nec alibi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; eſſe certum eſt, vnde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia.

Plinij ſententia exploſa.

Nos verò contrà rationibus non obſcuris innixi (quod etiam peritiſſimus Agricola ſentit) Cryſtallum cenſemus nec glacie, nec niue fieri vnquam: ſed eo ipſo humore, quo in terræ viſceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem cryſtallum ex humore omnium puriſſimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clariſſimum, tranſlucidiſſimumq; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (vt Plinius inquit) ex glacie, vel niue: quoniam vna quæq; glacies quãtùmuis longo tẽpore cõcreta in algidiſſimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix vnquã recedit, etiãſi à profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Nanque id ipſum Cryſtallo eueniret, igni vel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: repeririturq; tantùm in montibus perpetuò niuoſis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cipro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin & in agris, vbi ſeges ſeritur, vbi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodêre bubulci, liquidò ſanè conſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficie tenus cohærens, ex puriſſimo lapideſcente humore in viſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium vniuerſam deradunt terram, denudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò inuiis, vt plerunque fune pendentes id extrahãt homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum verò illico ſubſidat. Præſtantiſſimum illud exiſtimant, quòd album & aquæ clariſſimæ modo pellucidum viſitur.

Cryſtalli vires.

Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuiſſimum tritum vtiliter dyſentericis ex vino auſtero. Alba vteri profluuia ſiſtit, lac verò nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Cryſtallo pila, qua aduerſis ſolis radiis expoſita medici corpora vrebant, igne inde concitato. Sed iis tantùm id cauterij genus admouebant, qui cãdente ferrò perterriti curari reformidabãt. Sed & nos huiuſce cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & adſtantium admiratione.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite vocatur, Qui vero λίθος σεληνίτης Græcè, Lapis ſelenites Latinè, Pietra ſelenite Italicè appellatur.

LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IASPIDVM quædam ſmaragdum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſſimilis aëri, ob id vocatur aërizuſa: alia veluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento vocatur. quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata. alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

Iaſpidum genera.

IASPIDVM genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribũtur. Quandoquidem quædam viſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt viridi lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundiſſimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis punctis reſpergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx, proinde iaſponyx vocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera viridis, nec vtrinque pellucens, ſed qua parte vireſcit. In ſumma varia eſt Iaſpidum natura.

Iaſpidum natura.

Suſpenſas ad plura valere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuãdum, veneremq; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibuſdã magicis verbis admurmurentur, priuſquàm ſuſpendantur.

Iaſpidis vires ex Ga

Ex tot Iaſpidis generibus viridis tantummodo meminit Galenus libro IX. ſimplicium medicamentorum, vbi de facultatibus eius ita diſſeruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem, qualem re verà habet Iaſpis viridis, nempe ſtomachum, ventriſque os adiuuans appenſa. Ac nonnulli quoque ipſam anulis inſerunt, ſcalpuntq; in ea dra

conem radios habentem, velut rex Nechepsos scripsit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoq; lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum à collo suspendi, ita vt lapides os ventris cōtingerent. Apparebat autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepsos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaspis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaspro: Gallis, Iaspe.

Nomina.

IASPIS AETITES.

CAP. CXVIII.

AETITES lapis est veluti prægnās, cùm quatitur, alio in vtero sonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ sunt uuluæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturiētibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, vt sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

Aetitæ lapidis historia, & vires.

AETITEN Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius lib. XXXVI. cap. XXI. his verbis. Aëtitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo volumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec sine iis parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor in Aphrica nascentem, pusillum, & mollem intra se, ac velut in aluo habentem argillam suauem, candidam: ipsum friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus. cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, vt etiam digitis frietur. Quarti generis Thaphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de Aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aëtites Latinis vocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila: Gallis, Pierre d'Aigle.

Nomina.

LAPIS OPHITES.

CAP. CXIX.

OPHITAE genera multa. quidam ponderosus, & niger. alter cinereo colore spectatur, pūctis distinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores, & serpentium ictus prosunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

Ophitæ lapidis historia.

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro XXXVI. cap. VII. sic inquiens. Ex ophite columnæ, sed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellāt à colore cineris. hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod vulgò vocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis instar durissimus est, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, vt in suo requirunt Dioscorides, & Plinius. sed viridi saturato dilutis eiusdem coloris maculis resperso. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maximè fuisse diuersum. Ophitæ lapidis vires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Ophites quem vocant lapis vstus extergendi confringēdiq; vim possidet, ceu etiam vitrum. Admodum enim & ipsum ex vino albo ac tenui epotum lapides vesicæ comminuit. Verùm ipsum in lapidibus quispiam fortè non numeret. Et infrà in Iaspidis viridis mentione de Ophite ita scribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati sunt Græci codices, qui habent, σμφατίτην) vir fide dignus re vera iuuare morsus à vipera suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra vsum sunt methodo constantem: velut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites: Italis pietra Serpentina vocatur: Gallis Pierre Serpentine.

Ophites marmor.

Nomina.

LAPIDES IN SPONGIIS.

CAP. CXX.

LAPIDES in spongiis inueniuntur, qui vesicæ calculos rūpunt, in vino poti.

LAPI-

Lapidum spongiarum vires ex Galeno. LAPIDES in spongiis reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quòd rarissimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus vacent. Horum vires retulit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his verbis. Lapides, qui reperiuntur in spongiis, frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapidem in vesica comminuant, vnde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: verùm qui in renibus consistunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi vim obtinent, absque vt insigniter excalfaciant. *Nomina.* λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongiis reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, pietre delle spugne: Gallicè, Pierre d'Esponge.

LITHOCOLLA.

CAPVT CXXI.

LITHOCOLLA glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

LAPIS OSTRACITES.

CAPVT CXXII.

OSTRACITES testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahẽdos pilos, pro pumice vtuntur. Menses drachmæ pondere potus ex vino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur scilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ lapidis cõsidera. & vires. OSTRACITEN lapidem, quo pumicis vice vsã est antiquitas, hactenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius vires tradidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Porrò ostraciten vocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi valenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, velut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & vberum testiúmque phlegmonas sanare, ex aqua videlicet inunctum. *Nomina.* Lapis Latinis ostracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, pietra ostracite.

SMYRIS LAPIS.

CAPVT CXXIII.

SMYRIS lapis est, quo annularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & vrendum vtilis: gingiuis, quas humor vexat, prodest: dentifricio commendatur.

ARENA LITORALIS.

CAPVT CXXIIII.

ARENA è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

Smyridis consideratio, & vires ex Galen. SMYRIS vulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoque Smyride lapide finditur, quem admodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius vires Galeno lib. IX. simplic. medicamentorum, his verbis describuntur. Sed & Smyris vocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarũ est vel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt, eum in vsum illo vtantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus. *Nomina.* Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις, Italis Arena marina dicitur: Gallis, Sablon de Mer.

LAPIS NAXIVS.

CAPVT CXXV.

E COTE Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. virginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

LAPIS GEODES.

CAPVT CXXVI.

GEODES lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammarúmque inflammationes sedat.

Naxium lapidem, itémque Geoden, nullus eſt, quod equidem ſciam, qui hodie cognoſcat oſtendátque in Italia vel ibi inuentos, vel aliunde allatos: tametſi in Miſnia, & Saxonia naſci hos ſcribat Agricola. Naxius autem, Galeni teſtimonio, non ſolùm virginibus mammarum incrementum prohibet, ſed & pueris teſtes creſcere non patitur, tanquã videlicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, vt etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur.

Nomina.

TERRA OMNIS.

CAPVT CXXVII.

Omnis terra ad medendi vſum recepta, ſummam & primam vim habet refrigerandi, meatuſq; obducendi, occludendique: ſed ſpecie diſtat, cùm alia adiunctis quibuſdam ad alia ſit vtilis.

TERRA ERETRIA.

CAPVT CXXVIII.

Eretriades duæ ſunt, vna vehementer alba eſt, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem vergens, perquàm mollis: quæ ſi per æramenta tractim ducatur, lineam violaceam refert. Lauatur vt ceruſſa, aut hunc in modum. Teritur ſeorſum, & cum aqua. & vbi peſſum ierit, humor leuiter excolatur: ſiccata ſolibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, vt veſpere conſidat: antelucanis colo excernitur, & demum in ſole trita, ſi fieri poteſt, digeritur in paſtillos. Quòd ſi toſta deſideretur, paſtilli magnitudine ciceris in fictile perforatum coniiciuntur, oréque vaſis diligenter obturato, ſupra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi verò cinis in fauillas ſe conuertit, aut aëreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adſtringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & ſanguinolenta conglutinat.

TERRA SAMIA.

CAPVT CXXIX.

Samia præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens, mollis, ſuccoſa, friabilis: cuiuſmodi eſt, quam aliqui collyrion vocant. Duæ enim ſpecies eius: vnam antè diximus: altera aſter appellatur, cruſtacea, & cotis modo prædenſa. Vritur, ac lauatur, vt eretria, vímque conſimilem habet. Sanguinis reiectiones ſiſtit: fœminis fluxione vuluæ laborãtibus, cum flore ſylueſtris punicæ datur. Teſtium, & mammarum inflammationes, illita ex roſaceo, & aqua, refrigerat: ſudores arcet. contra ſerpentium morſus, & venena pota ex aqua auxiliatur.

LAPIS SAMIVS.

CAPVT CXXX.

Samivs lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices vtuntur poliendo auro, vt reſplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adſtrictoria, & refrigerans. prodeſt ſtomachicis potus. ſenſus hebetat: verùm ad fluxiones oculorum, & vlcera, cum lacte efficax eſt. Partus, vt tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum cuſtodit.

Terra Samia conſideratio.

Terra, quam Samiam vocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem auſim affirmare: tametſi hæc vſum in medicina maximum præſtiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aſter appellatur, tanquam præſtantiore ſemper vſus eſt: huic tamen Dioſcoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion vocant. Sunt qui putent Samium aſtera illum eſſe lapidem, quem ſeplaſiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu cõtumax eſt, nec cotis inſtar prædurus viſitur. Adde quòd Talchus non ſit cruſtoſus, ſed ſquamoſus, tranſlucidus, vt vitrum, ac læuis: & quòd non niſi magno labore, & diutino igne comburi poſſit: nec id quidem per ſe fieri poteſt, niſi quibuſdam admiſtis. quod tamen Samio aſteri non euenit, vtpote qui facilè, teſte Dioſcoride, eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc ſciant medici Talchum ebibitum ſtrangulare, non ſecus ac gypſum: cùm tamen Samius aſter perinde atque Lemnia terra, contra venena, & venenoſorum ſerpentiũ ictus maximè auxilietur, & vt illa labiis & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram vel Samiam, vel Samiæ ſimilem eſſe, quam magnifaciunt circulatores, qui ſerpentes circunferunt, à Melita inſula

ſula

ſula allatam: quamq; vulgò vocant Pietra di San Paolo. Siquidem hæc colore candida ſpectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhæreſcit, mollis eſt, & ſuccoſa, faciléque friabilis: & aduerſus venena, & ſerpentium ictus Lemniæ vicem explet. Cæterùm neq; illud auſim aſſerere, quòd lapis Samius vocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etſi hunc quoq; in Germania reperiri ſcribat Agricola. Terra Samia ſic Latinis, atque Italis, vt γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis verò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur.

Nomina.

TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHIA eligi debet candida, vergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, albaq; ſed fictitiis formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciē, & erugat, atq; ſplendidā reddit: colorē in facie, & corpore toto cōmendat. in balneis pro nitro deterget.

TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EADEM præſtat Selinuſia. maximè laudatur, quæ vehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CIMOLIAE duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactúque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, vtraque multùm in medicina cōmendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVAE pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantū glebis: manū ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ vſqueadeò glutinoſa, vt pēſilis hæreat. Cui effectus idē, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade vendunt.

TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

FORNACEAE teſtæ vehementer toſtæ, cruſtas vlceribus obducūt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fulueſcit, eiuſdem cum teſta effectus,

TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MELIA colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſſiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem cōmendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus vſum præbet, vt colores diutius perennēt. Emplaſtris viridibꝰ, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in vniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVANVIS terra Eretria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſſimæ fuerint, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt author eſt Galenus, tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, vt nulla amplius, quod ſciam, ad nos adferatur. Quāobrem non operæpretium duxi, vt in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & viribus latius diſſeremus. Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia. Pnigite, Melia vocantur; Arabibus verò terra Cimolia Teri chimolea, ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Terihanem. *Nomina.*

TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX AMPELITIDE terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resoluitur. Vim dissipandi, & refrigerãdi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vsus eius ad illinendas vites, sub germinationis tẽpus, vtpote cum innascentes vermiculos enecet.

Ampelitidis terræ consideratio.

AMPELITIS, vt author est Galenus libro nono simplicium medicamentorũ, hoc sibi nomen iure vendicauit, quòd antiquis in frequẽti haberetur vsu, ad præseruandas ab erucis vitium gemmas prima earũ germinatione, quemadmodũ nos visco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis verò dicitur, quòd medicamentosa maximè sit. Siquidẽ non modò vermiculos ad vites ascendere inhibet, sed etiã eos interficit. Hæc vsqueadeò bitumine referta est, vt Plinius, & Possidonius, bitumini similẽ ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facilè in olea imposita, liquescat. Quamobrẽ credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculã edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circundato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum vocant: ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquã nouisse, eos lapides nil aliud esse, quàm terrã ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonẽ, vt Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis, quàm terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaq; credendum fuerit, Ampelitim terram non admodũ à Gagate lapide differre. quippe quòd vtræq; ex terra & bitumine suã traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, vbi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite.

Nomina.

FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVLIGO, qua pictores vtuntur, ex vitrariis officinis colligi solet: siquidẽ ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax. fracta, cũ rosaceo cerato ad cicatricẽ pducit.

ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATRAMENTVM, quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummis, ternæ fuliginis vnciæ adiiciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi sesquilibra, glutinis taurini, atramenti sutorij, singulorum sescuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non antè soluatur, quàm cicatricẽ induxerit: sanatis siquidem vlceribus, sua sponte decidit. Cæterùm habes, amicissime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaueramus, & materiæ, auxiliorúmque medicinalium copia.

DE FVLIGINE pictoria, atq; etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm vt de his plura nobis supersint dicenda, vel declaranda. Quare iam vnà cum authore nostro, huic quinto libro finem imponamus. atque insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφικὴ Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod verò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchiostro nominant: Galli, Encre à escrire.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PET

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. SEXTVM PED. DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

***

Præfatio Dioscoridis.

Vperioribus, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundẽ fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totiùs operis vltimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem iis succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm disseram de præcauendi modo: quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, vt peritissimum quénq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in valetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quin etiam thymum, irim, origanũ, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatoriis cognatam habere qualitatẽ videatur. Aut potionibus inferunt, vt vinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, vt in cremore ientis, polentis: aut medicaminibus, aut aliis, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquã præsumere. Satiato enim appetitu,

titu, qualitates ægerrimè postea concoquũtur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaq; ob id laborantes morbo non perinde audentiũ iniuriis patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductique homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritásque reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus mãducatæ, & quæ cedromela vocant, id est citria, seminisq; napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumãt, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusque qualitate, tũ vini copia ita temperatorum, vt cum venenis dissentiãt. siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidiis hominum, nonnihil disserendũ mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparere loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri cõmodè nequit, secũda erit cõditio hæc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tũ diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamẽtis animalia decidũt exigua quidem, sed quæ non modicã perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porrò vinaria vasa diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immersaque expirarunt, & exitij causas haurientibus attulerũt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidijs pateant. Quòd si qui sua sponte, aut ex quorundam insidiis sumpserũt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. siquidem dum comites singulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro cõperto se virus sumsisse intelligũt, & fateantur, aut eorum, qui aderãt, testimonio cõstet, protinus, ad idonea remedia transeũtes, facilè peculiari, natiuæque constitutioni restituemus. Neque enim iis assentimur, qui prorsus auxilia in huiuscemodi frustrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ cæcæ, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt venena, medendi rationem aspernantur? Aequè verò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus, qualitatibusque, quibus sit oportunum corpus, vel medicabiles sunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum à se egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunque venenis opitulari consueuerunt. Atqui nullum magis in omnia valens auxilium dari potest, quàm vt proximo loco virus foràs exhauriatur, priusquàm inualescat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsum vt vomitare cogãtur, dari conuenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cũ aqua calida, aut malua, aut lini semine, aut trago, vrtica,

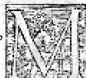
fœno

fœno græco, aut halicæ decocto, vicem eius exhibebit. Hæc enim nō modò vomitionibus exigent vi illa sua laxatrice, aut nauseam ciente, sed aluum quoq; subducent, & corporum inanitione ita aduersabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, vt quisquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adstringi corpus, neq; refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quòd vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert, sed quòd assumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsúmve: grumis, lac aut sanguinē animalis recens iugulati ostendat. Nam grauis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab iis remedia peti possint, ad idonea singulorū auxilia transeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctū admiscetur, aut glauciū, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò vomitus diligenter citatus fuerit, ne quid in ventre coierit, quæ hæserunt intestinis reliquiæ, clystere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptū, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues pisces, vetustæ carnes pinguésque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque subducunt, vti diximus, & stomachum resoluentia, proniorem ipsum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atq; meatus obstruentia, celerem virium penetrationē inhibent. Quinetiam medicamēta dantur, quæ cōmuni dote prosunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonū, irio, radix eryngij, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, succus marrubij, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, syluestris rutæ semen, & betonicæ, quā cestron nominant, folia. singula cum vino drachmæ pondo sumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilij ita se habet. Cæterùm ab iis, quæ consueuerunt euenire, cōmunia remedia sumptitari possunt. Ferè enim vires venenorū quàm plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerisque communia conducunt auxilia. varia etenim sunt venenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri potest, vt omnes concurrentésque casus, quæ symptomata vocant, vnū venenum sequantur. alioquin superuacanea fuisset venenorum singulorum traditio, cum suis remediis ab authoribus descripta. Neque verò in vno eodémque promptū est inuenire, vt quis stomachi, alui, intestinorum, iecoris, renum, & vesicæ dolore vehementer crucietur, vt singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, conuellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuersetur, caligent sensus, strangulетur, sitiat, sanguis erumpat, febre cōflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò vomitet, nausea prematur, rubescat, liuore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, viribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiatúrque. singula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonstrant, quæ euenire consueuerunt. Quare in singulis, quæ suprà diximus, non facilè

fuerit deuoratum virus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, ventris, vesicæ ac renum inflammatio, vehemens vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiũtur, sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, veterno, aut sopore premi, stertere, liuore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu priuari constat, sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert, verùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile vnum vni veneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatúmque virus prodere posit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare posis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in iis, qui ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, vtpote cùm venena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, cõmunia reliquorum vitiorum remedia, compositionésque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius insit. Si verò longa fit affectio, in aliquod diuturnorum morborũ genus recidet, à quibus facile fuerit medendi rationem assumere. Sed de iis, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ priuatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, vt medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationẽ salutis scripta inueniũtur: quòd nõnulla eorum, quibus vtuntur, venenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe continuo vsu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam vim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorũ erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines. Semina sunt, hyoscyamus, coriandrũ, cicuta, gith, psyllion. Liquamenta, meconium, opocarpason, thapsiæ succus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapsia, veratrum, ixia, agaricum nigrũ, ephemerũ, quod aliqui Colchicum vocãt, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleráque: smilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: solanum manicum, quod & dorycnium dicitur: sardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta syluestris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recens, lac intus coagulatũ, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auri pigmentum, duo sandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum viuum dicitur. E liquoribus domesticis, vinũ abunde post balneas potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficiũ à Diosc. in posteros collatum.

MAGNVM sane, & immensum beneficium acceptum referre debet sapientissimo Dioscoridi non solũm medici orbis vniuersi, sed etiã vniuersa simul humana natura. quippe quòd is artem medicam illustrauerit quinque superioribus libris, in quibus infinitorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit: sine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli possent, nullaq; earum noxa deleri, quibus vita nostra cõflicta

fligatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc sexto volumine, exactissima scientia, mirabilique doctrina, ac ratione explicauerit, & quomodo quisque lethalia omnia venena præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem perniciem, vel aliquam inferant noxam: quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, vel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medicaméta tam ad vniuersales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntque humanum corpus, necessaria plurimum semper extiterint apprimeque vtilia, innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantùm victus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus venenum exhibitum sit. Quandoquidem nisi prius haustis præstantibus admodum antidotis veneno præuenerint, vel post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarissimè vel nunquam naturæ viribus seruantur. Quin potius eos plerunque vita deficit, qui venenum hauserunt, nisi quàm primùm succurratur remedijs. De quibus ita abunde accurateque scripsit Dioscorides, vt Galenus & grauissimus author, & medicorum facilè princeps, necnon tota posteriorum Græcorum & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeò diligenter sint imitati, vt ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac venenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magistrum extitisse. Itaque cùm in alios eius quinque superiores libros, commentarios (vt puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæpretium facturum putaui, si libro quoque sexto commétarios adderem: præsertim cùm nouerim quàm vtile sit, ac necessariú hominibus in vniuersum assequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi venena, non solùm ea, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam quæ venenosorum animalium morsu, vel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica venenorum vis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis, quam cæteris aduersatur) tantaque velocitate suum exequitur munus, vt sæpenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat voracissimus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, vt plerunque venena, dum iubent qui sumpserunt, vel ictu languent, medicos accersiri, eousque corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, vt subinde nihil, vel parum prosint remedia, & quàm præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. I I I. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. X X I I I. scriptum reliquit, quòd quando venenum putredine, & erosione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, vt amplius vincatur, superetúrque vel victus ratione, vel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, cláreque cognoui, quòd si in hunc quoque librum sextum commentarios nó scripsissem præstantiorem, magisque vitæ humanæ necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præteriissem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italicam linguam versa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, quá potissimum innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur venenis, sed à morte quoque liberentur. Nam quicunque in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis non fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, non tantùm sibi ipsi, verùm etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quòd vsus medicamentis tú simplicibus, tum compositis ad venenorum noxam facićtibus, quorum inferius præstantiora, valentioraque referam: quinetiam conuenientibus vsus cautionibus, facilè aliquando veneno prorsus medebitur, aliquando autem tandiu ægros viuos traducet, quandiu diligentissimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte vel longè distant, vel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi venena in medium afferam, non alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in vniuersum præmittere scitu, vt arbitror, necessaria, vt sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta videri posset. Primum itaque dixerim (vt etiam Conciliator inquit in libro, quem de venenis edidit) venenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinem vertitur, fitque in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrans, ita venenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhæret (vt infrà latius dicetur) in sibi peculiarem venenatam naturam transfert. Vnde quemadmodú animalia omnia, omnésque fructus, quæ terra parés gignit, quæque in nutrimentú verti possunt, si à nobis edantur, in nostrú tráseunt alimentum, sic per oppositum modum, venenata intrò in corpus sumpta, vniuersa corporis nostri membra venenata reddunt. Quippe cùm omne agens suo passo sit fortius, venenú vi sua agédi valida, nostrá vincit substantiá, vertitque in suam venenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua vi agendi potentissima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd venenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. I I I. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud verò

Ratio cómentariorum in librú sextum.

Veneni operatio qualis.

verò conuertitur, fitque substantiæ corporis simile. Porrò scire conuenit (vt Auicēna, & Auerroes posteritatis memoriæ prodiderunt) venena in vniuersum trium esse generum: vt enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam vim habent, ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eæ omnes inter venenata recensentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduersantur. quæ natura non eiusmodi sunt, vt esitatæ in alimentum conuerti possint. Quinimo contrariam obtinent facultatem, ita vt membra iam nutrita in seipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia veneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet in viperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus. aut à fulmine occisis, aut à venenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant venenum cum vita animalis consumi, eo ducti exemplo quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ venenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur, scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut venenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures vidi mortuos esse, qui tantum boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur venenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum viuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia.

Venenorũ genera & unde.

Venena quot modis mortẽ adferant.

Ad hæc sciendum est venena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, varijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta venena vitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunq; propinantur. Quæ verò exterius tantùm admota inficiunt, vt plurimum à venenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, vel ictu necant, sed visu quoque, sibilo, & tactu (vt quidam scribunt) interimunt. Quinetiam non desunt venena, quæ gustatu olfactuq; tantùm statim hominem in perniciē agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribūdis succurrendi tempus. Cæterùm morsu ictuque interficiunt viperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. IIII. fen. VI. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus virulentam vim per hastam transmisit ad manum, quam primum infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam suis esset in vinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, vt ibi vuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem, magnum & horrendum vidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro viribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus vociferans, viatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam vociferationem audientes qui non longè aberant rustici, eò cursu velociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad vitam reuocarunt. Veruntamē duobus annis postea is vniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm videamus (vt etiam literis mandauit Galenus lib. VI. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè piscatoris manum obstupefacere ac torpidam reddere, vbi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissi per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereque persentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quod si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longissimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis idipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam validum, & robustum, quod torpedinem adhuc viuentem diutius sustinere possit. Quare admirandum sanè non erit (vt testatur Galenus libro nuper citato) quòd sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes veneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiūt quædam sæuissima venena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi vi prædita, quòd illitis (vt ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, vniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum vsus (vt audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationē oportet. siquidē

arteriæ

arteriæ corporis nostri (teste Galeno lib. III. de simp. medic. facultatibus, ac aliis in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatãtur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe eædem ab arteriis attractæ, vbi argenti viui, cinnabaris, vel sublimati officinis vocati plurimum admiserint, sæuissima sæpe pariũt symptomata. Sunt & alia venena, quæ olfactu tantùm (vt quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortẽ iis, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus vetonicum vocatum, Senis quidam circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè venenum deuorare profitentur. Quem cùm olfaciẽdum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepentè cõcidit mortuus. Præterea venena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputũ. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos vidi ego rusticum in valle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, vt sociis astantibus ostenderet, vtpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspẽsus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu vulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo pacto derepentè in terram cecidit, vbi illico mutus factus deperiit. Insuper sciendum est, quòd venena nõ vno eodemq; modo, neq; ab vna eademq; causa suos pariunt effectus. Siquidem (vt sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarũ mistione constant. Quædam verò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorũ quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearũ rectarum redicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique vtroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quã formam specificam nominant. Porrò venena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas variãt actiones, pro varietate ipsarum qualitatum. quippe quòd vnum sit calidum aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, vrant, corrodantq; vsque ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedãt carnes vsq; ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calefaciẽtia tã intus, quàm extra corpus adurant, quemadmodũ euphorbiũ, & elleborus, donec inflãmato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariã necem adferũt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, vsqueadeò corpus gelidum, stupidumq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, vt iis euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant: id quod præstant exustum plumbum, & fungi venefici. Duplicem & siccum venenũ habet operandi modum. quandoquidẽ vel humidum sanguineum cordis absumant, vt calx viua: vel separent ac diuidant partes abinuicem, quousque omnia membra ad cor vsq; in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum vocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartũ humiditatis excessum peruenerit, oppositum tamẽ declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodã demorsus (vt Gilbertus Anglicus narrat) mortem obiit: cumq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam vniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente veneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dẽtibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerẽ redacta bibatur, vt in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potissimùm humiditas fecit, vt succedẽte æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam venenatamq; humiditatem eousq; in aliquibus brachia putruerunt, quòd deniq; tota hac ipsa putredine correpta à cubitis diuisa deciderunt. In aliis verò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In aliis denique non caro solùm cõputruit, sed simul etiã nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; cõtabuerunt. Ex hoc itaq; apertè ostenditur reperiri venena, tanta humiditate exuberantia, vt homines interimere possint, vtpote quæ membra putrida efficiunt: sicut argẽtum viuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidũ sæpe corrumpit, vt quotidie videmus in iis, qui eo vnguentis excepto se inungunt ad luem Gallicã delendã. in quibus præterquàm quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; vicinas partes putredine afficit, sæpe etiam vbi vberius quàm par sit inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod vniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum quanquã & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, vt libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigiditate vitales spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario, qui illud imprudẽter biberat, euenisse narrat Conciliator

Venenorũ effectus à diuersis causis.

A qualitatibus excedentibus.

ciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, aliisq; prædictis suos venena præstant effectus, quæ suis modũ excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferũt. Cæterùm venena, quæ propria sui facultate, vel (vt dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modũ excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radiis (vt suprà diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, vt vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica, atroxq; vis, vt breui tẽpore tantum augeâtur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodũ aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus lib primo de semine, vbi rem explicauit his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi in animalis corpus ingressa fuerit, totũ id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupãt, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neq; enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molẽ replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à solis fulgore in ambiẽtem aërem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. v. cap. x i x. de simp. med. facult. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis contraria sunt. proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum velle quòd antidota nõn secus atq; venena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. x x i i. in prædictorum testimoniũ ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumãtur, omnino tamẽ corrumpũt, quia videlicet, quæ putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, a quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm quæ crassa, terrenaq; essentia sunt. Hactenus Galenus Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quòd ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quam quæ pòst: nam vt venenum, quãquam efficax, nihil aut parum nocet iis, qui prius se antidotis muniuerunt (vt contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sæpius, maiorique quantitate sumantur, vt in corporibus maius eorum vis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiẽs. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam vim habent post venenum accepta, quàm antè sumpta habuissent. nã portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea venenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplùmue aucta, non iuuabit: neq; id semel tantùm, sed bis, singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his differens. Cæterùm venena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant vtroque modo, quo prædicta duo, quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat, inficit tamen & vi alia, quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare venena, quæ propria forma & tota specie operantur, efficacissimè valet aduersus euphorbium haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret. tantum abest, vt theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, vt etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen non facit. Scire etiãmum conuenit non omnia venena cor primùm petere, & illi noxã inferre. Siquidem reperiũtur, quibus ita natura comparatũ est (id enim claret experiẽtia) vt intus assumpta separatim noceant vno tantũ corporis membro, alia verò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarũ aliæ præcipuè cordi opitulantur, vt crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, vt smaragdus, stœchas, betonica. aliæ ventriculo præstant opem ferũt, ẽcuti corallium, cinnamomũ, gingiber. aliæ denique aliis corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curãdis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans vnguentaria (myrobolanon vocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (vt experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in venenis quoq; reperiri affirmauerim. quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre vesicæ, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item aliis corporis membris particularibus, vt in hoc lib. melius, latiusq; ostendemus, vbi de singulis seorsum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, vt loco iam citato eius verba apertè testãtur, dum ait. Sunt nonnulla venena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim vitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Porrò nõ ignorandum, quòd etsi venena hæc (vt adnotat Gentilis) natura insitum habeant, vt seorsum vnumquodq; membrum determinatum lædant, non tamen

A forma propria.

Antidotorũ actio.

Ab vtrisque simul.

Venena diversa mẽbra petũt.

tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo volunt omnia venena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut, aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus lib. v. capi. I. de locis affectis, vbi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè vel primariò affecto superueniant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente, id ex iis intelligi potest, quæ prius in aliis libris demonstrauimus, vbi iam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. hæc Galenus.

Verum venena in statum diē interimere possint.

Cæterùm illud etiam in disputationem venit, nunquid fieri possit, vt venena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in vno mense, vel pluribus, vel ad annum vsque, non celerius, neque tardius determinato tẽpore. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus grauissimus, & antiquissimus author, qui lib. I X. ca. X V I. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit. Componi autẽ ita ferunt, vt certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno cõpleto, nõnullũ etiã biennio. Pessimè illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possunt: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quanuis in venenorum numero inueniantur (vt Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant, non propterea tamen præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, vt quidam existimant. Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum vi prouenire censent, sed etiam quòd magis, vel minus resistat eius natura, qui venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diuersis natura exhibitum, alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad deiiciendam aluum exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suũ celeriter præstat effectum, in aliis tarde, in aliquibus parum efficit, in aliis plurimùm, in aliis nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deiicit, in aliis verò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex vario, disparique ægrotantium temperamento: quòd non ita ad vnguem deprehendi potest, vt certò sciri possit, quandiu innatus eorum calor veneno resistere valeat. At quanuis concedi possit, quòd quis adeò peritus veneficus reperiatur, vt ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calleat in vnoquoq; homine, vt conijcere possit, quousq; perdurare valeat, vbi venenum illi sua arte præparatum exhibuerit, nõ tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neq; horam mortis illius, qui venenũ assumpserit. non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, vt aliquis medicus, vel philosophus adamussim expẽdere possit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantùmque caloris innati in quocunque sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, vt quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς vocãt. Adde etiam num quòd antidota, quæ à medicis huiuscemodi venenatis continuè propinantur, etsi veneni vim ob sui contumaciam superare nequeant, impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quò internas nostri corporis facultates, ac functiones possint (vt quidam rentur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, vt lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire possit naturæ ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente, eo etiam tamen prouenit, quod aliqui constent arteriis, quibus venenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanq; venenum vbi vias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat, sed longè etiam facilius vnà cum aëre prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod iis minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arteriis potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum vitalium facultatem valde imbecilliorẽ habent. Quocirca Galenus tum tertio simpl. medicamen. censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arteriis adeò angustis præclusisq; constant, vt nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis, progredi possit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis venenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, venena, quæ ab impiis veneficis in diẽ exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac vi necant, in minima etiã quantitate exhibita (vt Galenus inquit) difficilè cohibẽtur, quin breuissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunque venena adeò temperari posse, vt illa celerius, hæc tardius interficiant. quibus equidem refragari non possum, cùm sciuerim admiranda admodũ esse secreta naturæ.

Quati

Vtrū quis assuefieri possit, & venena innocuè sumat.

Quæri præterea solet, num fieri possit, vt quis ita veneno assuescat, minimū quid de eo quotidie assumens, vt eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse veneno, ea tantùm ratione, vt reges quosdam, & principes (quòd formosissima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquā tamen ipse adduci potero, vt credam humanū corpus nutriri posse veneno, & præsertim napello, quo plerique rem exponentes eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari possit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, vt hanc opinionem seruaret integram. quòd nimirum fidelis cuiusq; expositoris esse debet. Nā postquam eam sententiam validis, verisq; rationibus primùm improbasset, denuo (vt assolent) Auerrois Diniq; authoritate innixus Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumētis, quanuis nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, vbi authoribus magis, quam rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamq; sapientes, mendaces vocentur, vaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in veram historiā hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneū duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd venenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat vtilitatem: ideo relictis aliis, in Galeni sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium medicamentorum censu ca. XVIII. tradit venena calida, & sicca (qualem esse napellum, quo puellam illam nutritam volunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quandoq; se in alimentum vertantur. Quandoquidem hæc (vt idem author est exēplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adiicit ipse Galenus historiam anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (vt idem scribit) modicæ primùm quātitati assueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullā percipiebat noxam. Ex quo palam fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse possint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, veneni naturam sortiuntur. Inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, vtpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaq; fit, vt (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni verba peruertant, atque rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (vt quorundā opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiā conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum videtur, atque euidentius falsum, quam vt pluribus explodi mereatur.

Vtrum animalia, quæ cibis venenosis victitant, exitiosam vim retineant.

Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis victitant venenosis, atque ex eis nutrimentū capessunt, sicut (Galeno authore lib. II. de alimentorum facultatibus, & III. simp. med.) sturni cicutam depascuntur, & coturnices veratrum, & vt nos quoq; quotidie videmus, anates, quæ in stagnis, & paludibus viuunt, busones aquaticos deuorant, & iisdem nutriuntur, ciconiæ venenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & aliis id genus venenatis animalibus, ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quæ venenosis vescuntur, ab hominibus cibo accepta, inde venenum inferant, eóque inficiant. Hac in re plerosq; inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere quòd si huiusmodi animalia edantur, non modò veneno non inficere possunt, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia. quippe quòd constet (vt dicunt) ea in suam naturam venenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etsi nō absurda, neq; incōgrua videatur, tamē crediderim, quòd licet venenū concoquatur, & transmutetur in eorū animalium substantiam, quorum id perpetuus cibus est, non tamen esse possit, quin caro quæ ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd si ea in frequentiorem cibum venerint, possint quandoq; morbos sæuissimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis testimonium præbent Dioscorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quam sanguis bis coctus, ex animalibus emunctum, quæ scammoniam, aut veratrū, aut tithymalum depascantur, potum mirificè ventrem deiicere. Ex quo omnibus perspicuum est, quòd omnes in vniuersum plātæ, quibus vis deiectoria, & perniciosa inest, quāuis sæpius cōcoctæ fuerint, non prorsus tamen suam deiiciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis vescuntur: item in gallinis, quæ deuorant absinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum nō mediocriter redolet gustatu: harum verò non paruam absinthij amaritudinem refert. Ab his itaq; edocti medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, vbi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut aliis alio morbo affectis, quibus tamē conueniat. Hoc quoq; testatur Galenus de vipera sermonem habens li. XI. de

simplicium

ſimplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipſade diſſerens, ſe non ignorare memoriæ prodidit, enimantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare vt ſummatim quod ſentimus dicamus, nullo modò huiuſmodi animalia in cibos admittẽda eſſe putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò ſciendum relinquitur, quòd nonnunquam venena, quin & medicamenta venenata tam interius ſumpta, quàm exterius appoſita morbis ſuccurrũt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduerſus alia venena theriacæ vicem ſupplent. Nanq; apertè videmus, quòd vbi quiſpiam afficiatur diuturnis vigiliis, aut ſuffocanti deſtillatione, aut menſium profluuio, aut dyſenteria, aut coli dolore, aut renum, aut vteri, vbi alia non contulerint medicamenta, ſi opium, mandragora, hyoſciamus, vel antidota aliaq; compoſita medicamenta, quæ hæc exceperint (ſunt enim talia in officinis ſemper parata) exhibeantur, ſæpenumero ægros à morte vindicant. Quemadmodum etiam ſi ſcammonium, colocyntis, turpetum, veratrumq;, & alia id genus deiicientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant, in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt vtilitatem, vt ægris deperditam ferè ſalutem reuocent. Canthariides præterea ad morſus canum rabidorum vtiliſſimè exhibentur. euphorbium ſcorpionum ictibus medetur, & ſcorpiones ipſi ſuis ictibus remedio ſunt. Sicut etiam viperæ, dempto capite, & cauda, contuſa, & impoſita ſuos ſanat morſus, vt latius infrà ſuis locis dicemus. Sed priuſquàm ad particulares curationes deſcendamus, diſſeremus Dioſcoridem ſecuti, quomodo, quóue artificio à veneno ij præſeruari poſſint, qui perpetuò veneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus ſuccurrendi iis, qui iam venenum hauſiſſent. Atq; huc omnia præſtantiora remedia afferemus, tam quæ ſimplicia ſunt, quàm quæ compoſita, non ſolùm à veteribus inuenta, atq; experimento cõprobata, ſed etiam à clariſſimis quibuſdam recẽtioribus. De quibus probatis antidotis, etſi pollicitus ſit Dioſcorides ſe omnino traditurum in vltima huiuſce voluminis parte, pollicitis tamen non ſtetit, vt x x x i i i i. huius libri capite conſpicitur, vbi excuſatione vſus, mutati conſilij rationem reddidit. Verùm vt iam ad rem nobis propoſitã accedamus, primò modum aperiam, quo homines ſuſpicioſi veneficia prçcauere poſſint. Pleriq; igitur ſunt, qui putant, nõ paruam eſſe principibus cautionem, mandare miniſtris, vt edulia, quæ præponuntur edenda (mos iſte hodie frequentiſſimus eſt) prius deguſtet. Quæ tamen res in ſuſpitione veneni tribus manifeſtis de cauſis nihil, aut parum æſtimanda videtur. Siquidem ſi pincerna, ſiue qui cibos ſuis dominis apponũt, veneficium committere decreuerint, ſe ipſos facilè prius præparare poſſunt valentiſſimis antidotis, veneno illi accommodatis, quòd exhibere in animo eſt. Vnde ſibi ipſis præcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo ſatis liquet nihil prodeſſe ad præcauẽdum, quòd pocillator in ſeruatæ fidei ſignum domino præbibat, & eduliorum diſſector prægomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia miniſtrat, menſæq; apponit, à coquo veneficium faciente deceptus, cibos venenatos prægustando aſſumat, eorum tamen adeò modicam quantitatem prægustat, vt nullã, aut paruam eo temporis momento poſſit moleſtiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia venena, quæ vt interimant cibaris admiſcentur, ea arte, eoq; ingenio parata ſunt ab impiis, & ſceleſtis veneficis, vt non niſi temporis interuallo ſuum triſte perficiant opus. His igitur de cauſis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem ſibi cõparare poſſunt principes, quàm curare, vt vitam chriſtianam, & integram ducant, iuſtitiámque regant, ita vt populi eos venerentur, pariter, & timeant. Curent deinde, vt miniſtros habeant, quorum manibus edulia adminiſtrantur, non ignobiles, nec obſcuro loco natos, ſed præclara è ſtirpe genitos, fideles, nec auaritiæ addictos, neque inuidos, & qui diu antea vita ac moribus probati ſint. In quos præterea debent frequenter noua parua conferre beneficia: ita enim ſemper gratos & fideles miniſtros habebunt. Quin & medicos ſibi adiungant, qui medicæ materiæ peritiſsimi habeantur, vt antidota, quæ contra venena parantur, quemadmodum ſunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, nõ ex adulterinis ſimplicibus medicamentis, per ſe ipſos (vt ipſe faciebat Galenus) componere valeant: nam ſi hæc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit vnuſquiſque facilè venena præcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm ſi mille aliis præcautionibus vterentur. Nec minor ſanè cautio adhiberi debet, vt vaſa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; ſeruentur, & hominum fidelium manibus committantur, quandoquidem in eiuſmodi pretioſis vaſculis, quorum apud principes quoq; præcipuus eſt vſus, venena facilius abduntur, quàm in vitreis aut fictilibus vitro circumlitis. Sunt nõnulli ex recentioribus, rerum prorſus imperiti, qui (ſi verum fateri liceat) eò demẽtiæ deuenerunt, vt præceperint in liquatum igne aurum, vel argentum, ex quo vaſa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, vt aſcita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm abſurda, ridendaq; ſit horum opinio, ij diiudicent (ea enim eſt, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam ſunt aſſecuti. Cæterùm ſupellectilium non negligenda cura, vt ſcilicet vaſa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clauſa, & cooperta ſeruentur, vt neq; aranei, neque ſcorpio

Venenum quandoque interius, et exterius remedium est.

Modus præcauẽdi venena.

Præcautio vulgaris explosa.

Abſurda quorundã opinio.

ſcorpiones, nec aliquod virulentum reptile, vel inſectũ ingredi poſſint. Admonet Dioſcorides, vt etiam vaſa vinaria diligẽter clauſa cuſtodiantur. nanque viperæ ſummo vini amore alliciũtur, quæ ſi vaſa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, vt interdum bibendo exitioſum virus eructent, interdum verò in vino immerſæ expirent. Quamobrem Ariſtoteles lib. VIII. cap. IIII. de hiſtoria animalium, quoſdam viperas vino in fictilibus ad ſepes diſpoſito venari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item lib. XI. ſimp. med. eam narrat hiſtoriam, quam nos libro ſecundo in viperarum mentione retulimus. nempe de illis viperis, quæ ſponte ſe vino immerſerunt, vnde etiam ſibi mortem conſciuerunt. Quo vino duos homines elephanto affectos ſanitati reſtitutos eſſe, idẽ eſt author. Quibus ex verbis palàm eſt Galeni teſtimonio, vinum in quo ſint extinctæ viperæ, noxium non eſſe, quin potius adeò ſalutiferum, vt efficaciſſimè elephantiaſin curet. Quod tamen Dioſcoridis ſentẽtiæ refragari videtur. niſi dicamus vipereum venenum elephanto laborantibus præſtans eſſe auxilium, cæteris autem exitium. Qui item in veneni ſuſpicione verſantur, cibos vitare debent, qui candido, vel oleraceo colore fuerint: necnon etiam ab his abſtinere, qui ex animalium ſanguine parantur. Siquidem albedine, venena quædã metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, variæ lethales plantæ commodè admiſcentur: ſanguini etiam animalium, quibus veſcimur, commodiſſimè venenatorum ſanguis inſeritur. Illud etiámnum apprimè vtile atque neceſſarium eſſe duco, vt coqui, & reliqui culinæ inſeruientes, non modò fideles ſint, & incorrupti, ſed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne vllus veneficorum inſidiis relinquatur locus: tum etiam vt ſciãt rectè diligenterq; cuſtodire cibaria, vel aliud vnumquodq;, quod in ciborum vſum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria vaſa, quæ ſuper, vel circa focum edulii referta reſident, venenatũ aliquod animal à tecto per caminum decidat, vt quidam exigui aſpides, qui ſub tectorum tegulis, & contabulamẽtis ſe recipiunt, phalãgia, ſtelliones, ſcorpiones, & ſimilia. Nanque Florentiæ (vt Nicolus eſt author) cœnobium monachorum veneno infectum eſt, quòd araneus niger admodum in olla decidiſſet, dum coquerẽtur iuſcula. Ad hæc principes maximè curent oportet, vt perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (vt ſuperius dictum eſt) quodam veneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; veſtimenta infici poſſunt. Quare nonnulli facere ſolent, vt diu, priuſquam veſtes induant, eas manibus pertractent ſerui. Quin & pueris ſimiliter iubent, vt ſæpe equis inſideant, iis ſuper ſellis, quibus ipſi vti conſueuerunt. Tum etiam ſtabuli præfectis mandant, vt tã cautè ſellas, habenasq; recondant, vt ignotis, & his quibus fidendum non ſit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Inſuper illud ſcire cõuenit, quòd quædam res ſimplices ſunt (vt plerique inculpatæ fidei medici fatentur) quæ ſua peculiari naturæ dote præſens venenũ ſignis manifeſtant. Inter quas cornu, ſeu lingua, quã ſerpentis linguam vocant, refertur, quæ (vt Cõciliator Petrus Aponenſis tradit) præſente napello, aut vipera, aut pardi felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris venenis præſentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, praſſium lapidem, quem Plaſma vulgus appellat, ſtatim ſplendorem amittere, vbi in præſentia veneni cuiuſq; fuerit. Addunt præterea, quòd ſi lapis ranæ terreſtris anulo aureo inſeratur, ita vt is digiti carnẽ contingat, quàm primùm preſenſerit adeſſe venenũ (ſi credimus his, qui hoc ſcriptum reliquerunt) tanta digitũ afficit caliditate, vt carbone accenſum, ipſumq; digitum vrentẽ præ ſe ferat: Quibus ſanè etſi parua, mea quidem ſententia, ſit adhibenda fides, ea tamen, quò omnibus ſatisfiat quantum poteſt, non duxi ſilentio diſſimulanda. Non deſunt etiam, qui contra lethalia venena pollere contendant ſigilla quædam, ſiue characteres, ſiuè imagines, quomodocunq; eas appellare libeat, præcipuè ſi collo ſuſpenſa geſtentur, vel digitorum anulis inſerantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd ſi Serpentarij imago cum ſuis ſtellis cuiuis lapidi pretioſo inſculpatur, eam vtiliſſimè geſtari aduerſus omnia venena, eaque præſertim, quæ venenoſorum animaliũ ictu vel morſu relinquũtur. Proinde Petrus Aponenſis ſcriptũ inueniſſe tradidit in quodã libro, quem reges Perſarum olim habuiſſe refert, quòd ſi in hæmatite lapide ſculpatur homo genibus flexis ſerpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam verò ſiniſtra, & lapis ille anulo ex auro puriſſimo confecto inſeratur, geſtatu hominem à quocunq; veneno tuetur. Quæ imago ſi modò aliquem præberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre auſim) mea fert opinio, quòd tẽpore, quo ſculpitur, neceſſariaſit quarundã ſtellarum obſeruatio, à quibus ea vis influat in ſculptã imaginem. Porrò tradidere ſapientũ veterũ nonnulli, reperiri pretioſos lapides, quibus ſolis à natura largitũ eſt, venenorum malitiã efficaciſſimè diſſoluãt, & deſtruãt. Ob id itaq; ſcriptũ reliquit Albertus cognomẽto Magnus adamantẽ orientalẽ geſtatũ brachio ſiniſtro inter humerũ, & cubitũ adnexũ, omniũ venenorum vim demoliri. Id quod etiã idem tribuit achatæ, hyacyntho, & ſapphiro oriẽtali. Alij eandẽ facultatẽ aſſignãt ſmaragdo, alij lapidi, quẽ in capite draconũ inueniri tradũt, vnde draconitis nomẽ accepit. Cæterũ (vt ingenuè fatear quod ſentio) parũ fidendũ eſſe crediderim his ſuſpẽſionibus, quippe quòd nunquã viderim huiuſce rei experimentũ tam clarũ, vt ſyncera fides adhiberi poſſit: quàuis illud facilius perſuaderi poſſim, quòd ſmaragdus, hyacinthus, achates, ſapphirus lapides in tenuiſſimũ puluerem redacti, poſſint per os ſumpti veneno infectos ſæpe libe

Quare se venena prodant que suspẽsa eisdem aduersentur.

sæpe liberare: vtpote qui eam sortiantur naturam, vt cordis viribus subueniant. Sed quòd gestati lapides veneni assumpti vim, atque actionem inhibere valeant, non ita facilè adduci potero, vt credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse, nisi prius notabile ex his experimentum viderim.

Præcautio ex medicamentis.

Nemo præterea non poterit (vt in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritáque venena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ viribus præstantissimis polleant, quibus pòst assumpta venena facilè valeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napíque semen ex vino potum. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula vice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salísque momentum. Ex compositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quandoquidem ex frequenti eius vsu (vt ex antiquorum monumentis accepimus, atque etiam à Galeno libro primo, & secundo de antidotis memoriæ proditum est) vsque adeò se innoxium præbuit veneno Mithridates Ponti rex, vt cùm vellet sibi necem veneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto veneno percepit incommodū. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, vt iis venenum vllum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quomodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridem, & Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm valere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, alliū, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi venena.

Ratio curandi venena.

Reliquum est, vt curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua iis succurrere possimus, qui cibo aut potu venenum sumpserint. Primùm igitur (vt paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus venenum, non statim, vt quidam volunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi vi ob propriam sui formam, vel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam virulentā conuertit naturam, & ita eousque procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in venenum vertendo, quousque accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in venenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, vt spiritus vitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant veneno: atq; ita subinde corpus spiritibus, & vita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ vnà cum cordis ventriculis (quibus naturæ datus est motus dilatationis, & constrictionis, vt ex illo quidem attrahatur aër circundās, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum vitalium calorem: ex hoc autem pars aëris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extra offenderint, intus attrahunt, ita vt arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totum corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habēt, aërem nos circundantē attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem vias calorem fumumq; superfluum reiicit. Quo fit, vt si nos circundans aër fuerit infectus, venenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arteriis atq; cordi natura insitum sit, vt venenum attrahat, sed quòd aërē continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, venenum quoq; trahunt. Hinc itaq; est, quòd quidā, dum (vt contingit) somnum caperent sub arboribus venenatis, ceu taxo ac nerio, vel humi cubarēt super plantis noxiis, velut napello, & aconito, vel propter virulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter venenum cōtraxerunt, non alia de causa, quàm ex aëre loca illa ambiēte, plantis illis venenatis infecto, & specuum virulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui veneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, vt quódnam sit assumpti veneni genus, dignosci possit. Nullus itaque medicus ingenio præditus est, qui non protinus videat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis venenū cibo, aut potu sumpserit.

Indicia in commune venen: sumpti.

Siquidem iis, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit virium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: item extrema corporis, præsertim vngues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, vertiginosi fiunt, vocem edunt cum murmure, & oculos torue mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti veneni manifestissimum prębent indicium, maximè autē si statim sequantur post assumptum cibum, iisque contingant qui sibi rectam quotidiani victus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo victus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis vsque adeò corrumperentur, vt contracta veneni natura, vim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac

prudentes

prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, venena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuum sudorem cient. Si verò præterquàm quòd calido excessu polleant, excellant etiam vi tum erodendi, tum putrefaciendi, vt arsenicum sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili ventriculum & intestina afficiunt, in quibus etiã frequenter murmura sentiuntur. Hæc autẽ accidentia sæpe sequuntur vomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, variæ deniq; coloris mutationes. Quæ verò nimia frigiditate excellunt, plerunq; somnum inferunt adeò pro fundum, vt sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam verò cerebrũ obstupefaciunt, ita vt affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, vel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur. Ex siccis autem venenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur vrina: omnia denique membra fiunt arida, & vigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorúmque luxationes. Ita quòd quandoque oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, vt sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunq; etiam extremæ corporis partes putrescunt, vt in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandũ est, quòd venena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc viribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, vim illam propriam occultámque, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eósque subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorem notitiam trademus, vbi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium venenorum indicia vniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora, ac manifestiora, quibus peritissimi medici tutò diiudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare, sed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloque modo auxiliis cedere, neque naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere videntur. Cæterùm eorum, qui venenum sumpserint, cibus esse debet (vbi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solùm vim habent nutriendi corpus, sed quæ etiam venenorum noxiæ resistere valent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atque etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur. quãquam lac omne efficacius exhibetur cõtra venena calida, & erodentia, quàm ad reliqua veneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciũt & iuscula tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, vt pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animalium, quorum est vsus. Siquidem pinguia hęc ideo conueniunt, quòd vias obstruant, ex quo veneni transitus inhibetur. Quinetiam vbi venena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animaliũ cerebrum, atq; ossium medullæ aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quàm plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllum, sisymbrium, ruta, buglossum echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum vim venenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui venenum sumpserint, lucidus sit oportet: vbi aër quoque sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorũ suffitu, quibus vis inest propulsandi venena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloë, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiúsque lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti veneno (Galeno authore libro 11. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanque venenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà verò vigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curandum est, vt deuoratum venenum foràs exhauriatur. Qua in re nullum sanè valentius auxilium perhibetur, quàm vt sine vlla mora ægri vomitum ciere cogantur: si tamen venenum adhuc in ventriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce voluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, vt posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc vnum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui venenum sumpsisset, ex omnibus vomitum cientibus auxiliis vomere nequiret, tunc (vt Rasis author est) medicamentis

Victus ratio eorum qui venena sumpserunt.

Remedia contra venena.

tis soluentibus, itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum & rhabarbarum. Quandoquidem vtrunq; præterquam quòd deiectoria vi præditum est, facultatē etiam venenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiā quidam minori centaurio attribuūt. Neq; prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam, aloëmque vsurpare. hæc nanq; preter deiectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorū putredinē, quæ semper, vel plerunq; ingesta sequitur venena: illa verò quòd aluū mirificè emolliat, venenum ventriculi tunicis adhærens abluit & abstergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea deniq; per aluum secū educit. His autē peractis, ea certè clysmata cōpetere videntur (vt Dioscoridi placet) quæ acria sunt & trahendi vi prædita. Quibus si ea successerint, quę è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne vlterius venena penetrēt, vt in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, præsertim vbi compertū haberetur, venenum intestina exulcerasse. Quamobrē lac copiosius epotum post vomitiones, & clysteria vtilissimum esse prodidit Auicenna: nempe quòd veneni noxia frangat, & sanet. Quinetiā summopere prosunt, præmissis tamen vomitionibus, & clysteribus, fortes, ac validę diuersiones: vtpote quæ non modo prohibeant ne venenū petat cor, sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimùm prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne naribus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ, ita vt dolorē excitēt, manuum, pedumq; digitis, item brachiis, & cruribus. Mirificè etiā venenum auertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamētis accōmodatis confecto, vel in laconico sicco sudorem cientes imponantur. Quandoquidē huiusmodi calor extraneus efficacissimè venenū ad cutim trahit. Balnei ac laconici vicē illud sanè supplere poterit, si dissecto viui muli, aut equi aluo exertis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiā de alio fiat, quousque sat fuerit. Ad hoc autē muli, mulæq; (vt vulgi fert opinio, fortasse quòd, hæc animalia plurimū caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à veneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi Pontificis filiū. Is enim (vt ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus venenū exhibere vellet, sibi ipsi, ac patri id imprudēter exhibuit.

Simplicia medicamēta quæ pollēt aduersum venena.

Cæterùm scire etiā conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia cōmuniter venenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam simplicia, quā cōposita, quæ cuiuscunq; veneni noxā auferre possunt. Simplicia quidē medicamēta, quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur, sunt vinum vetus copiosius epotū, Lemnia sphragis, agaricū, abrotonū, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticū, castoriū, ferulæ virētis medulla, flos rhododendri (quanquā is Galeno, aliisq; ipsum secutis in antidotū minimè recipiatur, sed potius inter venena annumeretur) succus marrubij, laserpitij, & panacis, sagapenū, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij, & seselis decoctum, phu, cinnamomū, cassia, iuniperi baccæ, citria mala, & quæ limonia, & aurantia vocant, & eorum semen. Itē glandes, præsertim quernæ ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis succus, leporis coagulū: mustellæ caro sale inueterata, & in vmbra siccata, cū vino pota. lac canis ex primo fœtu acceptū, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctū, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnū. His Arabes, & recentiorū nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, zedoariā, lauri baccas: gentianæ radicē, quin & dictamni albi, tormētillæ, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armeniū, hypericū, sabinam, muniam, pimpinellā, Imperatoriam, centauriū maius, angelicā, verbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascūtur, & muscas grandiores, quæ eius foliis victitant, filipendulam, carpobalsamū, muscum odoratum, ambarū, os in corde cerui repertū, & ceruinū cornu, quin & monocerotis, vrsi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduū, quem sanctum, vel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simplicium medicamentorum, quæ cōtra venena pollent, quæ nobis tum veteres, tum recentiores scripta reliquerunt dixisse sufficiant.

Composita medicamēta.

De compositis autem medicamentis illud proferre nō dubitauerim, quòd si theriaca legitimè parata reperiretur, nō essent aliunde petenda auxilia contra venena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse videtur, vt ea reperiatur, quæ quamadmodum eius exigit apparatus, confecta sit, cùm nobis desint cinnamomum, balsamum, petroselinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomū, aspalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquam maximi sunt momenti, idcirco nunquam adducar, vt credam venalem theriacam posse sibi locum & vsum illius antiquæ legitimè vendicare: præsertim cùm constet tempore vsq; Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, theriacā omnibus numeris absolutā confici non potuisse (vt ipse Galenus testatur libro primo de antidotis) nisi ab Imperatoribus. quanquam non deessent tempore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam cōficerent

rent, etiã quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quòd si vlla theriaca ex iis, quę nostra ætate conficiuntur, in vsum admitti debet, dent operam medici diligentissimi, vt illa saltem vtantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit, clarissimorũ & peritissimorum virorum testimonio: quæque eo modo experientia comprobata sit, quo docet Galenus libro quẽ ad Pisonem scripsit: quin & alio, quẽ Pamphiliano dicauit. Hoc item faciãt de Mithridatio, quod nihil minus quã theriaca præstat aduersus venena, quódque & facilius parari potest. Qua in re caueãt homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris vendunt circulatores, etsi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent, cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil vltra videant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, vel risagalli officinis vocati, deuorent: quodq; subinde deuorata theriaca, quã postea circumstantibus vendunt, nullum veneni incommodum sentiant. Quod cùm Galenus optimè nouisset, libro Pisoni dicato, ita scriptũ reliquit. Multæ à subdolis improbisq; in hoc quoque fraudes fiunt, ac vulgus sola antidoti opinione deceptum, ab iis quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, vel prauè confectum redimit. Cæterùm vt quisq; flagitiosorum impostorum fallacias, & dolosas merces euitare possit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune reipublicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quẽ dolis capere intendunt, ostẽsuri quòd venenũ æquè ac panem innoxiè sumunt, multis cauillationibus, atq; insidiis vtuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; retinent illi in suos chariores (vt ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulenti impostores, est quòd cùm sciant venena non posse nisi parum nocere, vbi ventriculus fuerit cibis valde repletus (vt in præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquàm suggestum ascendant, ad saturitatem vsq;, præsertim æstate, lactucas crudas deuorant sale, aceto, & oleo conditas: verùm olei tantum imponunt, vt ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè vrgente bruma, tenellæ lactucæ difficilè passim inueniri possunt, ideo earũ vicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam, quoad ventriculus veluti tympanus extendatur. Id autem eo consilio faciunt, vt hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; substantiæ crassitudine, illæ verò frigiditate sua, oleique multitudine, quam illis adiiciunt, præterquàm quòd veneni penetrationem inhibent, cùm internas vias obstruere possint, erodentẽ quoq; ingesti arsenici, vel risagalli seplasijs vocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur venenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti vim, nullam, aut paruã noxam adfert, nempe quòd ventriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimã theriacam mentitur, assumunt, idq; impunè. Quo fit, vt facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotũ omnium præstantissimũ cõtra omnia venena, quod in vniuerso orbe reperiri possit. His leues vulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, vt adulteratam, inualidam, veramq; mentientẽ theriacam emant, quã ij qui in maxima annonæ penuria eò cateruatim concurrunt, vbi plurimũ panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cùm temporis momento capsulã hac impostura exhauserint, statimq; è suggesto descendũt circunforanei, seseq; in hospitiũ recipiunt, vbi cũ primũ fuerint, arsenicũ paulò antè sumptũ vnà cũ lactucis aut bubulis interaneis arte quadã euomũt, neq; aliud illa die assumũt, quã lac, quod tamẽ sæpius alternatim potant, vomuntq;, & reuomunt: tantũ potest in improbis hominibus auri cupiditas, vt sponte cõsultoq; in manifesta vitæ discrimina ferãtur. Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii vna, aut duabus horis anteaquã suggestũ ascendant, in foro pharmacopoliũ petũt, illudq; foro, in quo sermonẽ populo habere volunt, propinquius eligunt. Atq; vbi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire videtur, quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolã rogant, vt cùm in suggestũ ascenderint, arsenicum illud repositũ dare velint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forũ abeunt verba facturi, vbi eorũ spuriam theriacam, ad cœlum vsque miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc vt rem magis verisimilẽ reddant, puerum vel è circumstantibus quempiam ad pharmacopoliũ mittunt, qui venenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentẽ capsulam in suggesto stantes aperiunt, quã habent vasculis prauæ illius theriacæ plenis refertã, cuius operculo intus adhærent cera subposita, varia cuiusdã miscellæ frusta ex saccharo, quod canditũ vocant, amylo, aliisq; innoxiis medicamẽtis miro quodam artificio cõfectæ, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa veri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autẽ isti hominũ proditores operculum à capsula, quò fraudẽ melius occultent, in suggesto stantes. siquidẽ summo cum artificio internam operculi partẽ, cui adhærẽt illius miscellæ frusta arsenicũ mentiẽtia, versus se trahunt, ne quis suã fraudẽ deprehendere possit. Deinde statim in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculũ collocant: quod eorũ alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicũ continente cœlum versus respiciente: idq; ne quis dolum intueri possit.

Fraudes, quibus vtuntur circũforanei, qui venena innoxie sumere profitẽtur.

Altera impostorum fraus.

possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè, procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, vel serico proditore, quo plerunque vestiuntur, ad cubitum vsque côuoluit, ea tantùm ratione, vt arsenicum verũ, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq́; : quod ob operculi circuli altitudinẽ nullo pacto infernè à circumstantibus videri potest. Obuolutis itaque manicis, brachiisq́; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ vel vini poculũ adferri, & relicto in operculo arsenico vero, factitium innoxium fraudulenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & vino, vel aquæ parati cyathi commiscet, & denique tutissimè bibit. Atque ita fraudẽ hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, vt nullus dubitet, quin ille mortiferũ arsenicũ hauserit, quod ex medica officina delatũ fuerat.

Historia fraudis.

Memini me olim vnum ex his vidisse, qui venenum simili modo adulteratũ puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opẽ ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine versaretur, vt suæ falsæ atque adulterinæ theriacæ maiorẽ compararet existimationẽ: cùm præterea prius versutum puerũ admonuisset, vt anhelitũ compesceret, idq́; vt facies eius colore mutaretur quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicẽ contorqueret; ad se vocauit astantẽ medicum haud acris callidiq́; ingenij, in ea ciuitate, vbi id mihi contigit vidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, vt omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiam possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. VI. de placitis Hippocratis, & Platonis, vbi sic inquit. Eadẽ natura in arteriis cernitur, nã etiã ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, motioneq́; orbantur. Ex quibus sanè verbis tunc côminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manũ excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab iis nebulonibus adeò callidè subdoleque aptantur, vt versato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur ad modum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuũ se simulantem, brachiis ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebãtur fibulæ, vbi pulsum intercipere animus esset, laxabãtur autẽ lentè, cùm iam versutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suã constitutionẽ restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, vt quisque eas euitare sciat, ac possit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certe debeo: siquidem vnus, isq́; insignis, ex his qui venenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus vtitur, vt pecuniam extorqueat, libẽtissimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter vtuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hîc consultò dimittam. verùm intactas eas nô relinquã, vbi in processu de iis differemus venenis, quæ morsu, vel ictu relinquũt innumera exitiosa animalia.

Antidota nostra præstãtissima côtra venena.

Sed ne aliquod præstans antidotũ desideretur in his nostris commentariis, me probi, ac fidelis medici munere functũ existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad venena momenti, descripsero. quæ nô modò iis, quæ per os assumuntur, sed iis etiam, quæ animaliũ morsu, vel ictu eiiciũtur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio côperi. Licet autẽ hac ætate rari admodũ habeantur medici, qui sua pandere arcana velint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cùm mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; sit omnibus generatim prodesse, alienũ quidẽ inhumanũq́; foret, si modò vel inuidia vel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerẽ, quod in arte medica vsui futurũ putẽ.

Primi antidoti descriptio.

Primũ igitur antidotũ, cuius admirãdas in venena vires sæpius expertus sum, hoc modo côficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapôtici ex Pôto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum vocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq́; drachmas tres. Itẽ galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipẽdulæ, doronici, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbariis dicti, cũ cuiusq́; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, viticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorũ drachmas duas. præterea baccarũ lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorũ sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, mẽthæ, betonicæ, verbenacæ scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorũ sesquidrachmã: dictamni Cretẽsis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusque drachmas duas. Caricarum, nucũ iuglandiũ pistaciorum, singulorum vncias tres: myrobalanorũ empelicorum drachmas quatuor. Flo-

rum vtriusq; buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, roris marini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum vocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorũ drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorum omniũ, agallochi, singulorũ sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: vnicorni drachmam vnã. ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, virgæ ceruinæ, castorij, singulorũ scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam. margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas mastiches, thuris, styracis, myrrhæ gũmi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorũ drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari, cuiusq; drachmã: olei è chalcantho confecti vnciã mediã. Pulueris cordialis tẽperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gẽmis, pastillorũ caphuræ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis: pastillorum viperæ vncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij echij, buglossi, melissophylli, singulorũ selibrã: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; vncias sex. Vini veteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, vel optimi mellis libras octo & vncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atq; selectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma vna vsque ad tres pro ætate, & constitutione patientis. Atque ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimum esse (vt antè diximus) contra omnia venena, quæ per os sumuntur, iteq; aduersus ea, quæ morsu vel ictu relinquuntur; verùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & præcipuè ad præseruandos sanos. At si cui in animo fuerit, vt præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ vitæ vocatæ, ex optimo, odoratoq; vino confectæ, totiesq; vitreis organis repurgatæ, vt quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in vas vitreũ iniiciat duplæ à rebus inditis capacitatis. postea vasis ore ita obturato, vt nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in vase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atque tum vas ore cera, vel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, vt electuarium facilè resideat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense clarã aquam aureóque colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius vim in se contraxerit. Tum itaque vas ipsum aperiat, & in vas aliud item vitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua virtute pollet (quod millies expertus sum) vt quatuor drachmarum pondere pota vel per se, vel cum pari odorati vini quantitate, vel stillatitiæ cuiusuis aquæ ad cordis robur facientis, vbi quis ictus vel demorsus quocunque venenato animali, in tanto mortis discrimine versaretur, vt vocem, visum, ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo veluti somno excitat. Quin & vomitione plerunq; plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci vxor, quam à vipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in vitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòst contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia nõ dissimili vipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra venena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax, & penetrans est, vt momento vi sua in omnes corporis venas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo. quãdoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce virium exacta ratione, eam adhibere poterunt, vbi legitimè conuenire censebunt.

Potio ex prædicto antidoto.

Alterius antidoti descriptio & vires.

Porrò antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secũdo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimæ cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus venenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter viperarum, aspidum, & cuiuscunque deniq; venenati animalis morsibus singulari auxilio est, vt in processu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hîc describere non grauabor. Sumantur itaq; ineunte mense maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis vetustissimi libræ tres: foliorum hyperici virentis manipuli tres. Oleum in vas vitreum duplæ à contẽto capacitatis imponatur, in quo hypericum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde vas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimã arenã cõdatur, loco vbi tota die insolari possit, atq; inibi finatur ad decimũ, vel duodecimũ diẽ vsq;. Quo exacto tempore, mergatur vas in calentis aquæ balneo ad viginti quatuor horas: mox oleũ ab herba exprimatur Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos,

chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligẽter contusa oleo admisceantur, ac subinde vas in prædictum mergatur balneũ tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florũ hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictũ oleũ infundantur, ac in idem balneum per triduũ reponatur. Post id tempus eximantur, & vt prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, vsquedum oleum sanguineũ colorem referat. His peractis sumatur hypericũ, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa viridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehendũtur, in quibus semen continetur. Ex iis itaque tres cõfertim manipuli decerpãtur: qui postea tusi, & vino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictũ infundantur, & cum eodẽ vitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneũ immittantur, pòst colentur, & modo prædicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictũ semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repræsentet. Ad hæc sumatur scordij recentis, calaminthæ, centaurii minoris, cardui benedicti, verbenacę, dictamni Cretensis, singulorũ medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleũ prædictum, & vas in balneũ iterum imponatur per biduum continuũ, dein colentur, & exprimantur, vt suprà. Postea sumantur zedoariæ, radicũ dictamni albi, gentianæ, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, singulorũ drachmæ tres, scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneũ, ibiq; permaneãt tribus diebus cõtinuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamiti, laseris, cuiusq; drachmæ sex, baccarũ iuniperi drachmæ quatuor, melanthij drachmæ duæ, cassiæ odoratæ (cinnamomũ officinæ vocant) drachmæ nouem: iunci odorati, cyperi, singulorũ sesquidrachma: santalorũ alborũ semuncia. Tundantur omnia (vt pluries de aliis dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuũ in balneũ macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictũ est. Postremò adsint oportet trecẽti scorpiones viui diebus canicularibus collecti. Ii in vase vitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cũ eos præ calore sudare, atq; irasci conspexeris, omne iam dictũ oleum calidum superinijciatur. Sed aduertendũ est, ne id adeò feruens sit, vt vas dirumpat: obturato statim vasis ore in balneũ tribus cõtinuis diebus contineatur: deinde colẽtur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleũ infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhæ cõmunis vsus, aloës hepaticæ, singulorum drachmæ tres: nardi Indici drachmæ duæ, croci drachma vna: theriacæ electæ, electique Mithridatij, cuiusq; semuncia. Quæ ex his tundenda sunt, terantur, mox vltimò infundantur in oleũ, quod per triduum continuũ contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamũ. quippe quod mirandũ sit remediũ ad iam dicta venena, & præcipuè cõtra napellũ, quo infecti fuere, vt experimentum fieret, Corsi illi duo viarũ obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionẽ, ne idem bis repetamus, eos reiicimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, vnum scilicet quod è scinco, alterũ quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorũ conficiendorũ rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adscribere, non alienũ fore duximus, eo tamẽ modo, quo lib. 11. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, vbi hæc scripta reliquit. Antidotus Διὰ τῶν αἱμάτων, id est, ex sanguinibus, ad venena, venenatorumq; omniũ morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorũ drachmas duas: amomi, opobalsami, seminis rutæ syluestris, cymini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ ficci, sanguinis hædini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petrosilini drachmas quinque, polij Cretici tãtundẽ, cinnamomi drachmas sex, florũ scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi, singulorũ drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussoriũ cribrum traiecta melle Attico despumato, commiscebis, commistaq; in argentea pyxide repones, atq; hac vt maximo medicamento vteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris Διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad venena, omnemq; venenatorũ materiam mortem inferentem, omniumq; venenosorũ animaliũ ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarũ siccarũ, gentianæ, cardamomi, singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, cassiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinq; & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorũ drachmæ sex: scordij, costi, florũ iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorũ drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorũ drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorũ drachmæ septẽ

Antidoti è sanguinibus descriptio.

Antidoti è scinco descriptio.

& oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi, opium, styrax, opopanax, vino Chio macerantur die noctuq́; quoad penitus dissoluta sint. Reliqua verò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisq́; iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaq́; Attico melle ad crassitiē vsque despumato excipiuntur, opobalsamóque superimmisso. demum in vas argenteum transferuntur, atq́; ad multos vsus reponuntur. Datur autē ex hac antidoto quantū æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quásque vt efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (vt suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur, idcirco non video quomodo possint legitimè confici, nisi iis vti velimus, quæ eorū vicem supplent, ita vt vnum simplex medicamentū in alterius locū succedat. Id quod medicorum, ac seplasiariorū plerisq́; fieri adsolet. Quorū sententiæ etsi cuipiam videretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplū cassiæ subiici posse, non tamē propterea inde colligi potest, quòd idem fieri possit de quocunque alio simplici medicamēto, quod desideretur, vt quidā existimant, nō rectè, meo quidē iudicio, Galeni mentē assecuti. Siquidē is secus de hac re disserit lib. I. de antidotis, vbi sic inquit. Quòd ad cassiā verò attinet, ea me cōmemorare nunc opus est, quę in multis de medicina libris scripta sunt, duplū cassiæ siquis cinnamomo egeat, iniiciendū. Hoc dictū irridens Satyrus magister meus, vnam ex Quinti facetiis ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum cassiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis venditur, duplicata mensura bibere: sīq; panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi verò hæc Quinti faceria, si de re vna quapiam, qua per se sola vti velimus, afferatur, vera irreprehensibilisq́; videtur: sin de re, quæ in societatē multorū veniat, non est eodē pacto vera. Nam cuiuscūque, quod solū corpori admoueri debet, vt puta rhus absinthiū, iris, gentiana, vel id genus alia aliqua medicina, siquis minus boni duplū loco præstātissimi accipiat, & corpori vel extra, vel intrà admoueat, duplicato etiā nocebit: at si multis aliquod optimū commiscendū fuerit, quod se aucturū aliorū vires spondeat, si præstantissimum desit, peius nihil erit vti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo videatur. Cassia quidē cinnamomo genere proxima vsq; adeò est, vt ex ipsa quandoq; cinnamomū oriatur, spectentúrque nonnunquam cassiæ arbores integrę, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è cassiæ ramis prodeant. Simile autē istud est non vino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed vitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus deniq́; vitæ actionibus, in quibus quod peragendū erat ab vno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus verbis omnibus palā est, Galenū nō assentire, vt in cōpositis medicamentis vnum simplex pro alio supponatur, nisi ex iis sint, quæ eandē naturam sortiūtur, vt cassia, & cinnamomū. Quare illud inde colligendū esse putauerim, quòd perperā faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotū, quæ iuniperi baccas, terramq́; Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eámque lib. II. de antidotis memoriæ prodidit, hisce verbis. Antidotus, quæ exhibita accipientē tutum à venenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc vbi in puluerē redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus quantū est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex vtebatur, si quando suspectos habuisset, qui se vocarant. Nam si venenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita vt venenum quoque cum antidoto reiiciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad venenorum omnium in vniuersum rationem. quandoquidem de iis priuatim, eorūmque auxiliis, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Succedanea quando admittenda.

Antidotus ex terra Lemnia.

CANTHARIDES.

CAP. I.

Qvibvs datæ sunt cantharides, signa eueniūt grauissima. Ab ore enim ad vesicam vsq; cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammātur. vrinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinē emittunt: strigmēta non secus atq; dysentericis, aluo deferūtur: fastidia vrgent: animo linquūtur, obortaq́; vertigine concidunt. postremò mente abalienātur. Ergo antea quàm tale nōnihil accidat, dato oleo, aut supradictorū aliquo vomere cogātur. mox vbi vomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctū maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicū althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdē dandū, ex hydromelite, vt quæ

vt quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, vacuari debent. Detur deinde vinum, aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, vt in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant, & leniãt. Tum vbi corpus calfaciente oleo inũctum fuerit, in solium descẽdere oportet, ac lauare, vt per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariã moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem aluum cient, atque venenorum acrimonias hebetant, Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegiũ ex aqua tritum: irinum, aut rosaceũ, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli cũ passo detriri. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

[illegible] malefica [illegible] vis.

Cantharidvm tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, vbi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè latéque tradidimus, vt superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia vi nobis differendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, vlcerent, & denique sumentes interimant. Nocent, præcipuè vesicæ, omnibusq; vrinæ inseruientibus membris, non modò haustæ; sed quandoque etiam exterius llitæ, vbi exulcerare sit opus: præsertim cùm amplis admiscẽtur cataplasmatis, locisq; illinũtur vesicæ propinquioribus: nempe coxendicũ articulis dolore diutius tẽtatis, vel pubi, vel renibus, vel testibus. Quo fit, vt qui has hauserint, exulcerata inde vesica, magnis in vrina reddenda excruciẽtur doloribus. quanquã præter id omnia in vniuersũ lædãt viscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant. namq; sua venefica, & perniciosa vi deradunt internos meatus omnes, quibus obuiãt. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinẽ extrahũt, èrosis ab eis vasis: neque si quãdo (vt recẽtiorũ quidã dixere) penis ipse, testes, pubes, & vesicæ ceruix intolerabili inflãmatione vexẽtur. Hinc enim plerunque euenit, vt qui hauserint, [illegible] stillicidio afficiãtur non sine intolerabili ardore angustiaq;. Cæterùm picis, & cedriæ odor, quẽ à cãtharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiũt, aliũde, meo quidẽ iudicio, non prouenit, quàm à vaporosis humoribus in vẽtriculo, & iecinore adustis, intẽsa huiusce venenicaliditate. Ab ea siquidẽ dum exuruntur humores, quædam inuicem fit cõmistio, quæ propriã tũ gustum, tum odoratum inficiendi facultatẽ adipiscitur.

Symptomatum causa.

Inflãmantur præterea dextri lateris præcordia. quippe cùm veneni vis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirũ vtiq; non est, si concitatis ibi inflãmationibus, potius dextrũ, quàm sinistrũ ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua vi, ea exulcerent, & abradant. Defectus verò animi, ingens anxietas, cordisque angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisque inflammationis exuperantia: partim verò deleteria vi pharmaci, quæ vsqueadeò resoluit vitales spiritus, & imbecillos reddit, vt inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id vertiginosi fiunt, delirio, amẽtiaque capiuntur, qui eas sumpserint, quòd venenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, vt facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat.

Cantharidum Veneni curatio.

Sed vt his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (vt etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis vomitionibus, iis nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, vt per hæc deuocẽtur, quæ ad intestina descẽderũt. Fit enim vt exhaustis è corpore cãtharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incõmodisq; præsidia adhibeantur. Quãdoquidẽ exulceratæ vesicæ, cui suapte natura plus nocẽt cantharides, quàm cæteris internis visceribus, succurritur refrigerãtibus, lẽtis, & pinguibus simul mistis medicamẽtis. frigida nãq; inflãmationes extinguũt, mulcẽtq; earũ dolores: pinguia

veneni acrimoniam obtundant: lenta verò, ac viscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis, sed etiam sanas partes muniunt, ne veneni vim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanũ ab ipsius vberibus exuctum, crudum, recensq; butyrũ eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus, & purpureis violis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: nec non lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ semine exprimi solet, affusa violarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod vesicariam, & halicacabum vocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, vel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, vel ptisana hordeacea potæ, hoc in negotio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, vnciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, veneni acrimoniam retundere, & dolores quantùmuis uehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore vitreis instrumentis elicitur è maluæ foliis, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria vi vrinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, iisdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam vtimur: nempe pinguium carniũ iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius eloto. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ venenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusque succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atque demolitur veneni vis, Dioscoridis testimonio, valentibus antidotis, veluti theriaca, aut Mithridato, aut (vt scribit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide, & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata cor roborantia, itéq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant valentioribus: præsertim oleum nostrũ de scorpionibus superius descriptum aduersus venena. Refert Galenus libro secundo de ãtidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio veneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cũ melle eclegmatis modo paulatim assumãtur. Id quod

Controuersia inter Græcos, & Arabes.

etiam asseruit libro XI. simplicium medicamentorũ, vt superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutatus lib. XIII. cap. XLIX. sic inquiens. At verò cõtrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidũ alæ, & pedes cum passo pota. Hæc Aëtius. Veruntamen cùm huiuscemodi remediũ suspicione non vacet (non propterea Galeni testimonium reiiciendũ putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipse nullũ adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanq; pro certo habent, omne venenũ, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, vt capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credẽdum arbitror Arabas Hippocratem perperàm intellexisse, vt vltimo commentario de ratione victus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarũ partiũ placita in mediũ attulimus, vt vnusquisq; suã in ac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicaměta semper dimittenda iudicauimus, atq; his vtẽdũ, de quibus inter probatos authores, & doctos viros cõuenit. Sunt è vulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetũ commẽdent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur vrinæ ardoribus, & pudendorum inflãmationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur; sed ea quoq; quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, violaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine cõficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij verò Caranzam, cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus. cùm de vite nigra dissereremus. In quẽ vsum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni, & testium; sed etiam in pudendi meatum clystere iniiciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad vmbilicum vsque duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, & semina, violarum flores, psyllij, cydoniorũ malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum, & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius veneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicãdas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, & vesperi, electarium mox describendum, vnciæ pondere ex humano, vel caprillo, vel asinino lacte potum. Fit autem

Electarij descriptio.

autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum vncias tres: nucis Indicæ recentis vncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum vnciæ dimidiũ: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborũ, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmã vnam: gummi Arabisci sescunciã: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccharum halicacabi, portulacæ, singulorum vncias sex. diluti violarum vncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aqua violarum maceratis, vncias sex: Serapij violacei vncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusque vncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo vtitor, vt antè diximus.

PINORVM ERVCAE. CAPVT II.

Iis qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & palato exoritur: vehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita vt pruriginẽ sentire videantur: corpus totum exæstuat: fastidium vrget. Quibus est succurrendum remediis, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamẽ pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

BVPRESTIS. CAP. III.

Qvi buprestin biberunt, non dissimile nitro virtus sapiũt: stomachi, ventrisq; vehemens dolor insequitur: tam venter quàm stomachus mirum in modum, vt in aqua inter cutem, difflatus, inturgescit. vniuersa corporis facies cõtenditur: vrina supprimitur. Quibus eadem, quæ potis cãtharidibus auxiliantur. Priuatim post vomitus, & vacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex vino. Vbi verò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiámnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

De bvprestibvs, & pinorum erucis superius libro secũdo satis disseruimus, quãtum ad earum historiam attinet: nunc harum vim veneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut aliàs in ventriculum ingesta, quædam symptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur, tamen & ipsa eandem expetunt curationem, eadémque postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus vtimur. Verùm aduersus hæc quoque nonnulla propria, peculiariaque habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de iis plura dicamus.

SALAMANDRA. CAP. IIII.

Si salamandram hauserunt, linguæ inflammatio cõsequitur: mens, & sermo præpeditur: tremor cum torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaq; sugillantur: sæpeq; diutius immorante veneno putrescentes defluunt. Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria verò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: vrticæ quoque folia, cum liliis & oleo decocta. Prosunt etiam oua testudinis marinæ, aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta sit.

Salamandra venefica natura.

Non solùm veneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in puluerem pota, vel clam cibis admista, sed etiam morsu, viperarum modo, cæterorumq; serpentium venenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum saliua quadam, tum mucosa specie, quæ è toto eius corpore sudat, magno degustantium discrimine: siquidem pleriq; reperti sunt, qui hoc tantùm veneno periere. Proinde mirũ non esse videtur, si recentiorũ quidam tradiderunt, integras quãdoq; interiisse familias: quòd aquas bibissent in quorũ puteos fortè Salamandra ceciderat: vel quòd panẽ tantùm comedissent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non vsquequaq; credendũ existimo, cùm ignium vi venena omnia absumantur. Sed potius adstipulãdum fuerit Plinio, qui lib. XXIX. cap. IIII. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandræ veneno infecta, accẽsa fuissent, quosdam iam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantùm salamandræ contactis, vt eius verba

testantur, cùm inquit. Inter omnia venenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, vt omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede, quo crusta panis incoquatur, idem veneficium est, vel si in puteũ cadat. Quippe cùm saliua eius quacunq; parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauserint (vt Aetius est author lib. XIII.) præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, maculæ in totũ corpus exoriuntur albæ, deindæ rubeæ, postremò nigræ, quæ tandem putrescentes, vniuersum deglabrant corpus. Sic venenatis succurritur (vt Dioscorides ait) iisdem remediis, quæ ad cantharidas præstant. Quod tamen aliquibus minimè videtur rationi cõsonum. quandoquidem cùm salamandræ venenum maximè frigidum, humidumq; sit, cantharidum contrà calidissimũ, & exiccans, nullo quidẽ pacto consentaneum censent, quòd iisdem vtrisq; succurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, quòd vbi Dioscorides salamandris cantharidum cõmendat medicamenta, de generalibus, quæ in vniuersum fiũt, duntaxat intelligit, nempe vt quàm citò fieri possit, venenum è ventriculo, & intestinis extrahatur crebris vomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; presidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à venenatis omnibus tuentur. Siquidẽ in cantharidum capite, quod omnium primũ habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradenda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustrà & ineptè repeteretur. Quare scitè cùm ad cantharidum remedia legentes reiicit de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem salamãdris adhibet curationẽ, quam opio, quòd tam hoc, quàm illæ frigidissimo sint temperamento. præfertque cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, resinam terebinthinam, styracem, vrticæ semen, & cupressi frondes.

Salamandræ venenicuratio.

Stellionũ consid.

Cæterùm quoniam salamandra sui corporis forma STELLIONES mortiferi etiã morsus animalia mihi in mentem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionẽ non fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primùm historiam describere, deinde venenati morsus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè stelliones adscribi possint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, maiores lacertos, quos vulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij verò Lucerti, veros esse stelliones. Quorum tamen sententiæ non possum subscribere. quandoquidem Plinius lib. XI. cap. XXV. & XXVI. Stelliones inquit esse lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, vt qui rore tantùm viuant, præterque araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos. nãq; hi cochleas, cicadas locustas, & papiliones deuorãt, & id genus animalcula. Ad hæc copiosum in venis continent sanguinem, & amplo referti sunt iecinore, hominibúsque haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà verò iis aduersantur stelliones, Plinio authore libro XXX. cap. X. vbi nullũ animal fraudulẽtius inuidere homini tradidit. Præterea (vt idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus in locis ostiorum, & fenestrarum, aut cameris, sepulcrisue. quapropter venatores obseruant cubile eorum æstatibus. Ibi vere incipiente fissis harundinibus textas opponũt casas decipularum modo, quarum angustiis etiam gaudent. Venantur autem eos, vt eorum senectã, qua vt serpentes quotãnis exuuntur, facilè cõsequantur: quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis preferatur: ex more enim exutam senectã illico deuorant. Hinc igitur sanè perspicuum fuerit, stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in cãpestribus, in frutetis, sepibus, & maceriis degunt, illi verò in sepulchris, & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, vt qui in venenorũ timore versantur, & culinam subdiali loco apparare nequeũt, sub tecto apparent. Sed tũ diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliãtur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles lib. VIII. cap. XXIX. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu existimauerim ea lacertarum genera esse stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis vulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile visitur, & araneos maximè venatur, vt Plinius inquit, item Aristoteles lib. IX. cap. I. de historia animaliũ. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, vnde & fortasse nomen. Quinetiam quòd venenum morsu relinquant, cùm è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (vt audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia fatentur huiuscemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus, & salamandris loquentes: quippe quoniam in vnoquoq; horum genere habentur differentiæ tũ formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego salamandras in quibusdã Germaniæ syluis vniuerso dorso nigerrimas,

pectore

pectore verò, & ventre admodum rubentes. Sunt & in Vrnensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis respersо. Quòd etiam scincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro, parui & nigricantes, iis vtrique absimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte XXIIII. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copiosæ. Sed vt ad stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est theriaca, Mithridatis antidoto, & aliis, quæ in vniuersum venenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, iis præcipuum fuerit antidotum. Si verò quis venenum hoc in potu cibóve sumpserit, primùm tum vomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox valentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, quòd (vt Plinius inquit) ex stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm stellio immortuus est vino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteũ, & mel, ac nitrũ.

Stellionũ morsus remedia.

EPHEMERVM. CAP. V.

SVMPTO ephemero, quod aliqui Colchicon, aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atque iis, qui vrtica, aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat. cæterùm inualescente morbo, cruor strigmentis admistus, per aluum exigitur. Quibus, vt iis qui salamandram hauserunt, vomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm venenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tusæ tritæq;, & aqua maceratæ, vt liquor inde sumatur, opẽ ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoq; cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu etiam si in ore contineant: ita vt quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COLCHICI Ephemeri historiam picturámque reddidimus libro quarto, vbi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Eius autem veneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, vt plura ab aliis, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, vt primùm (quod in aliis quoq; sępenumero dictum est) crebræ vomitiones, & clysteres suum præstent auxilium. deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum, bubulúmque. Nec tamen omittenda, quæ in vniuersum omnibus venenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter venenata recensentur Anacardia sic Mauritanis vocata, forma ephemero quadantenus proxima, quanuis colore dissimilia: itémque Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & eiusdem ferè cum anacardiis temperamenti, cùm hæc Dioscoridi prætermissa videantur, sintque medicamenta, quibus quotidie ad varios humani corporis morbos vtuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoque naturæ veneficæ propria assignassem remedia. Præsertim cùm sæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circunforaneorum ignorantia est, qui non modò non mederi, sed vix etiam legere sciunt) propinantur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisque additis medicamentis, quæ illorum vim maleficam frangant: vnde nonnunquã miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, vt nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis euenisse scimus. ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, quàm aliàs ingesta præter quàm quòd fauces, guttur, & ventriculum inurunt, & vsque adeò vniuersum excalfaciunt corpus, vt inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quod sua calorifica vi atrum succum exurant. Quibus est succurrendum, factis antea vomitionibus ac clysteriis, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt nempe pinguium carnium iura, suillus, & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum, & volatilium cerebrum, & ossium medulla. quandoquidem his amplissima inest facultas (vt pluries diximus) qua venenorum calidorum omniũ feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea

Ephemeri veneni curatio.

Anacardiorum veneni signa & curatio.

Præterea iis auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, vel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, violaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamen glacie, vel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm STAPHIS AGRIA, anacardiis (vt paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit, ac vrens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, vomitiones commouet, ventriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat, nisi statim succurratur. Sed cùm hæc sua sponte & propria facultate vomitiones moliatur, non aliter est prouocandus vomitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reiiciatur. quod vbi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum (admisto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur ægri, vt continuò inambulent, nanque hoc tantùm medicamento valentissimè per vomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, vt si rament um ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi possit. Reliquum verò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omissis vniuersalibus antidotis.

Staphidis agria noxa, & curatio.

DORYCNIVM. CAP. VI.

DORYCNION, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam vexat, sanguis confertim reiicitur: mucosa quædam perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex iis eueniat, auxilio sunt antedicta, vomitus, clyster, & quæcunque potum venenum expellere possunt. Priuatim iis opitulatur, aqua mulsa, lac caprillum, aut asininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

Dorycnij veneni consideratio.

DE DORYCNIO satis differuimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidem duobus capitibus libro quarto, de his tanquam de diuersis differuit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is, reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt, non tamen id esse verum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet. Cæterùm Solano manico veneficam vim inesse constat, vtpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis efficiat incommodis, vt ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit species vanas, imagin éique non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres vsque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus verò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & vomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earúmque remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hic inter venenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam vim maleficam Dorycnio assignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaque coniicere ausim, quòd eadem vtrisque medicamenta facilè competere possint. Dorycnium Auicenna vuam vulpinam vocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab iis præterea medicamentis, quæ à nobis inferius in opij curatione describentur.

Solani manici veneni noxa, & curatio.

ACONITVM. CAP. VII.

ACONITVM statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordiis adfert, simúlque crebri spiritus deflantur. Quare venenum vomitione abigi, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, vel absinthij decocto, cum vino absinthite, vel serpyllino, vel abrotono, chamelæa, aut aiuga. Prodest etiámnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere, & ruta, æquis ponderibus ex vino, coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item vinum in quo aurum, ferrum, argentúmve cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum vino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

Aconiti veneni cõsideratio.

Tametsi plura sint, vt superius libro quarto retulimus, Aconiti genera: nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches vocatum, quæ omnia veneficam vim sortiuntur, vnam tamen, & eandem exposcũt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcruenti visuntur. Oboriuntur tremores, corpusq; vniuersum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petẽda: quippe qui vsque adeò præstantia descripsit medicamenta, vt Aëtio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de venenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniam commendauit drachmarum duarũ pondere ex calida potam: dein vomitum excitari iubet: à vomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex vino in quo incocta fuerit gentiana. Atque adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longæ aristolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem venit nõnunquam inter venenatas plantas haberi scillã, flammulam, vrticæ, & dracunculi semen, quæ cùm hîc silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putaui, nunc de singulorum veneno, eiusq; remediis nonnulla commemorare. Sunt igitur in scillarum genere, quæ suapte natura venenosa proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ veneno in medicum veniant vsum. Hæ potæ, vel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ verò sua malefica vi, etsi quàm parce deuorentur, illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (vt Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis, ac graueolentibus, vt apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij iis vti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri simul & dulci, splendentibus vndiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lædi possit: nisi fortasse, vt dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his differens Auicenna inter venenatas plantas sen septima quarti voluminis, sic inquit. Scillæ malæ, aut probatæ longior vsus, quàm par sit, ventriculũ exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas venas, aliósque meatus, qui è ventriculo in iecur permeãt. Quo fit, vt in visceribus oriantur punctiones, acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos verò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisq; ouorum vitellis, in aceto decoctis. Quinetiam iis frixa cibaria conferunt pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq; permulta de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur.

Scilla venenosa noxa, & curatio.

Flammula venenosa noxa, & curatio.

Nec minora facit incommoda flammula vocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter venenosam, quam possidet facultatẽ excalfacit ordine quarto, adeò vt valentissimè corpus exulceret, vbi fuerit imposita. Ingesta verò fauces, guttur, ventriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguã: intestina deradit, & ardentem pellit vrinã. nam quandoque tam altè excoriat, vt erosis vasorum tunicis, mictu sanguis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturq;, excitatis prius vomitibus, & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (vt iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demũ virilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, & vino è myrtinis baccis confecto, vt diffusius in cantharidum curatione retulimus.

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

Sequitur vrticae semen, id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ veneris gratia quidã vtuntur. Sed cùm & ipsum in medicum veniat vsum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solum, sed iis adiiciatur cibis, vel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentemq; feruorẽ obtundere, & extinguere queũt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm vrticæ semen affatim deuoratur, non solùm (vt Auicenna est author) omnes scillæ malos præbet effectus, sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadẽ quæ scillæ, verùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex vrticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium violaceum, & ex zizyphis, saccharum quod candidum vocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (vt scribit Conciliator) ad epotum vrticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò, acerrimæq; facultatis est etiamnum dracunculi semen, vt-

Dracũculi seminis noxa et remedia.

pote

pote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguam item, gingiuas, & dentes vexat: quin & corpori vniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidiis, aut saccharo, amygdalino oleo, vel recenti butyro.

MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

Mel in Heraclia Ponti, vbi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibúntue, non secus affliciátur, quam qui aconitum ebiberunt. Iis eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

Mellis Heracleotici historiam, & vires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hic silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iandiu in Italiam non adfertur, ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandé cum aconito venenatam sortiatur facultatem, & curationem.

CORIANDRVM. CAP. IX.

Coriandrvm ob odorem latêre non potest. epotum autem vocem exasperat: insaniam adfert, à temulentiis non obhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusq; corporis odore, venenum fatentur. Quibus post vomitionem irino oleo concitatam, vti retulimus, merum, & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

Coriandri venefica natura.

De coriandro libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter authores medicinæ, sed etiam de iis, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterùm de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atque olim. Aliâs enim multorũ sententiam secutus, coriandrum ab vsu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius vsum nocuũ esse existimarem. Nunc verò eius vsum tãtùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo idq; non leuibus, vt puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriãdrum largius sumpserint, præter illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba vincetoxicum vulgò vocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: nanque hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, vociq; exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniũt. Ad cerebri verò noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

Coriandri veneni remedia.

PSYLLIVM. CAP. X.

Psyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodã adfert, ita vt animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto coriano auxiliantur.

Psyllij veneni noxa, et curatio.

Psyllivm, & eius semen, cuius in pharmacopoliis frequens est vsus (vt superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta denique cordis anxietas, vt plerunque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm vomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in vniuersum omnibus venenis aduersantur. Sed & ea omnia iis maximè subueniunt (vt Dioscorides est author) quæ & iis, qui coriandrum exhauserint.

CICVTA. CAP. XI.

Cicvta pota vertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita vt ne minimum cernatur: singultus ciet, mẽtem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulautur. Quare inter initia, vti in reliquis, cicutam vomitu, excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, vt quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demũ in meracam

poti

potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, vel absinthium cum pipere & vino, castorio, ruta, mentha cum vino, aut amomi, cardamomi, aut styracis vncia, aut piperis, cum semine vrticæ, & vino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largiùs potum proficit.

Cicutæ venefica vis.

CICVTAE historiam, & facultates, quibúsque in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, vt opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad vires eius veneficas transeundem est. Pota hæc, vel in cibis sumpta (vt Dioscorides inquit) vertigines excitat, visum adimit, oculis caligine offusa, & mentem vsque adeò perturbat, vt in furorem agi videantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt.

Historia cuiusdam casus.

Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri vinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secúmque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cœna vnà cum vxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atque illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia, & furore ducti: vnde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, vt mane accurrentibus vicinis, partim percussionibus tumidi, partímque effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatísque domesticis, quibus eduliis in cœna victitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, ostenderunt alij locum, vbi rusticus ille radices effoderat, ibique inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm veneni. Decepta quoque hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuítque esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini vice piscium quorundam iusculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc veniant discrimina. Exhibet

Cicutæ sumptæ curatio.

Aëtius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex vino potandum, aut iridis radicem, aut seseli Massiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia. quamobrem ad vehementiorem motum, ac cursum (vt ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex vino. Nanque hoc cicutæ verum esse antidotum putat.

TAXVS. CAP. XII.

SMILAX, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus vniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi venefica natura.

TAXVS arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, vbi & eius plantæ picturam adiecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, vel biberint foliorum succum, sed etiam (vt aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quòd præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præsentis est veneni, vt si qui dormiant sub ea, aut in eius vmbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plinio libro XVI. capite X.) in Arcadia quoque euenire scribit. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ vallis, & Flemarum, vbi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur, sed etiam quæ ruminant. quandoquidem boues complures vidimus à rusticis deploratos, qui taxum de pasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosísque pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto vocabulo numinant. Nihil minus eius baccæ iisdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quòd curauerim ego pastores, alióśque in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant, sed & in alui profluuium, adeò vt in maximo versarentur discrimine. Cæterùm non parum

dubitan

Taxus verum calida, vel frigida.

dubitandum videtur, an inter plantas calidas, vel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt Taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, iisdem remediis taxi venenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda videtur. nanque amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò virens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant, manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atq; hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tententur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum verò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido, ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuóque virescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primum exuberantia (vt accidit deuoratis anacardiis) quàm humorum putredine. Neque præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodū accidit Aethiopibus. Hęc sanè dixisse volumus, non vt quicquam tam celebratorum virorum authoritati detraherem, neque etiam quòd ausim temerè eorum sententiis refragari, sed vt meam in medium proferrem sententiam, atque vt hæc à nobis proponerentur aliis discutienda, & studiosis diligentius æstimanda.

Nerij mortifera natura.

Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen vocant, Mauritani verò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse venenum, cúmque eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemque in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atque in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione, cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæterique posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur vniuersi corporis inflāmatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, dissecans, & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus sumptum, sed etiam eos afficit, qui in eius vmbra subsederint, taxi (vt antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, vmbra, frondibus, floribúsque deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt.

Nerij veneni curatio.

Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut viticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut saccharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & vomitionibus, vt in aliis omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (vt Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere.

Azadaracht arboris venenum, & remedia.

Porrò illa quoque lethifera est arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ virgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos verticillos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasteriis arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna vocat AZADARACHT fen VI. quarti voluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa iis medicamentis, quæ in vniuersum omnibus succurrunt venenis. priuatim verò iis, quibus & nerij vis exitialis aufertur. Caueant itaque omnes, qui hanc arborem suis in viridariis alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

CARPASI SVCCVS.

CAPVT XIII.

EPOTVS carpasi succus soporem, citámque strangulationem adducit. adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remediis.

QVODNAM

Carpasi, & opocarpasi consideratio.

QVODNAM hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquã reperiri crediderim in Italia, qui plura quã nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hîc inter venenatas plantas illud descripserit Dioscorides, nusquã tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodũ nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari possit, quidnam antiquis fuerit carpasum. Hoc Paulus Dioscoridẽ secutus lib. v. carpesiam vocat. Quamobrẽ credidere nonnulli carpasum, carpesiam, & carpesiũ, de quo primo libro latius diximus, vnam & eandẽ esse plantam. Sed vanam prorsus horũ sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam vim vllam carpesio inesse, verùm eandẽ (vt Galenus, & Paulus testantur) quę ipsi phu. quinimo ita aduersus venena commendari compertũ est, quod Quintus carpesium cinnamomi loco in theriacã addere non dubitauerit, quòd tantũ id præstare existimauerit, quantũ potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissimæ myrrhæ notas expendit, lib. I. de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptũ vnum & idem esse medicamentum, is meo quidẽ iudicio, rem (vt aiunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀπὸ καρπάσου, hoc est, succi carpasi mentionem faciat tum lib. I. de compositione medic. localiũ, vbi ex Archigene ea recẽset medicamẽta, quæ capillos crispos reddunt: tũ etiã lib. v. de cõpos. eorundẽ in quodã molari emplastro. Cæterũ cũ huius vsus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, nõ est cur alia à nobis frustrà de eo sit instituẽda curatio.

Vana quorumdam opinio.

SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SARDONIA ranunculi herbæ generi asignatur, quæ vescentibus mentem adimit, & quadã neruorũ distentione labia in rictũ contrahit, vt risus speciẽ præbeat. à qua quidẽ affectione, de Sardonio risu adagiũ in vulgus infausto omine manauit. Post vomitũ peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioq; à pinguibus medicamẽtis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquã, oleumq; descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in summa, curam omnẽ, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardonia herba venenũ, eiusque curatio.

QVOD inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardina, vbi plurima nascitur, nonnullis vocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro II. Tradidit huiusce curationẽ Aetius lib. XIII. qui prætter ea medicamẽta, quæ huic curationi à Dioscoride reddũtur, declarat quibus auxiliis hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuersa sint conuulsionũ genera, diuersa etiã exposcunt remedia. Præfert tamen castoreũ in puluerem contritum aut per se, aut è dulci vino potum. Cæterùm, vt Conciliator est author, adiuuãtur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbã appellauerunt Mauritani) vino dulci potentique adeò largè epoto, vt inde ebrij facti diutius dormiant: itẽ melissophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, vt idem ait, Sardoniæ herbæ verũ ac singulare est antidotũ. Sed quoniã (vt Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodũ prosunt, ea vtique paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus vis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stœchas, hyssopum, saluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Adhæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & vniuersam spinalẽ medullã, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut vulpino, aut vnguẽto aragone, aut agripino, aut deniq; aliis his similib⁹.

HYOSCYAMVS. CAP. XV.

HYOSCYAMVM potũ, aut comesum, similem ebriis abalienationẽ mouet: sed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacq; præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, vel bubulum, vel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semẽ ex passo sumptum, & vinũ salsum, cum adipe suillo recenti, passoq;: itidem vrticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cepa, & allium: & hæc singula cum vino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui vinum biberunt, vt excoquant.

SVCCVRRITVR facilè Hyoscyami noxiæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, vbi eius quoq; effigiem dedimus,

Hyoscyami venenosa vis.

dimus, si antea, quàm venenosa vis inualescat, superetq; corporis vires, conferentia propinentur medicaméta. Sed præter indicia, quæ epoto, vel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius lib. XIII. nempe quòd insequatur iactatio corporis cum distortione : quibus succedit exolutio, animi deliquio similis, oculorũ rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirãt ægri, & putãt se flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum vulgò vocant Disturbio, vtpote quod mentẽ, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit vtriusque hyoscyami inter deleteria pharmaca etiã Auicenna, sic inquiens. Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abscessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt vertigines, surditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amẽtia, furor, comitialis morbus, vocisq; diuersitas: nam quandoq; rudunt affecti, asinorum mulorúmque more, & equorum modo hinniunt. A nigro autẽ corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeò constringitur pectus, vt impedita prorsus respiratione, suffocentur, cõuellanturq; ægrotantes. Verũ hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, vt suspicari liceat, in hoc cæcutisse, errasséque Auicennam, quemadmodũ & in aliis quàm plurimis simplicibus medicamẽtis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterũ in albi hyoscyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed iis, qui nigrum hauserint, post vomitum, & clysteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreũ, rutã, laseris lacrymã, baccas & folia lauri, defrutum, vrticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracẽ: sed quæ singula ex vino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamũ ex lacte potũ. Ad hęc insuper farinã triticeã vino subactam, emplastri modo ventriculo vtiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longũ piper in hoc magnopere commendant, atq; etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Auicenna erratum.

Hyoscyami vtriusque curatio.

MANDRAGORA. CAP. XVI.

MANDRAGORA si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac vehemens veternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex iis accidat, vomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthiũ, ex vino dulci, aut passo sumantur. caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, sinapis, castorij, & rutæ, tritorũ in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarũ exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ij reuocentur, sternutamenta mouere, aliisq; communibus auxiliis vti cõueniet.

Mandragora venefica natura.

QVANDOQVIDEM Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, vbi vtrunq; eius genus depinximus, ideo nũc tantùm indicia primùm, & accidentia referã, quæ ab epotis vel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar, quoniam si diutius malefica vis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remediis, facilè ij qui hauserint, emori poterunt. Quamobrẽ dixerim, Aëtium secutus, eam vix fallere bibentẽ, aut comedẽtem posse, quòd odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro, iniucundoq; gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero verò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (vt Dioscorides inquit) in veternosum soporẽ delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, & exoluti fiunt, adeò vt clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquã amentes recidant. Remoueri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad veternosos vtimur. Quòd si à vomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanũ potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri volunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totũ corpus extensæ: cucurbitulæ ignis flamma appositæ tum occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & sternutamenta, quæ veratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta vesicas excitantia, vt cantharides, & ranunculus, occipiti, & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur. nanq; hæc omnia valentissimè reuocant, quæ cerebro officiũt. Porrò animaduertendũ est, quòd iubet Dioscorides ægrotantiũ caput ad repellendũ vapores eò petentes, rosaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiã Galenus lethargicis cõmendasse videtur lib. XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rẽ accuratè expendat, rationi refragari deprehẽditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni vestigia sequuntur, cùm rectè nouissent veternũ morbũ à frigidis tantùm humoribus prouenire, & rosaceũ cũ aceto illi haudquaquã cõuenire, quòd magis refrigerare valeant, castoriũ, chamæpityn, pulegium, calaminthã, serpyllum, thymbram

Mandragoræ noxa remedia.

Rosaceũ vtrum hic conueniat.

& thy

& thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atque demum ægris mortem afferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, vbi frigidus humor, quo veternus excitatur, bili (vt plerunque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio vexare solet: nam cùm tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaque quisque expendere & cognoscere potest, an iis, qui à deuorata mandragora veternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo: & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra vllam prorsus molestiam, immatura tamen, & cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui vniuersam corporis superficiem adurit: lingua, & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aërem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contrà verò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (vt Conciliator inquit) qui huiusce radicem, vel poma, vel succum sumpserint, vnius tantum diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum vinum largius bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata.

Metellarum nucum venefi. & remedia.

Cæterùm cùm mādragoræ poma METELLAS NVCES quas vocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum historiam superius libro primo descripsi, sciuerimque non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atque etiam medicamenta commemorare, quæ harum veneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur, vertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemque somnum: postremo oboritur frigidus sudor, vicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries vomitus aqua calida, & oleo: post vomitum datur conuenientissimè butyrum, & vinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in vniuersum corpus excitare: cum eo tamen vt subinde balanino aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, vt vniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulcique vino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione disseremus.

MECONIVM. CAP. XVII.

EPOTO papaueris succo, quem meconion vocant, consequitur veternus cum perfrictione, & pruritu vehementi, ita vt sæpe inualescente veneno, tanta erumpat prurigo, vt hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo vomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetúmque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, vino, & panace: pipérque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum vino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueri succus: nec aliis expugnatur auxiliis.

Opij venefica natura.

INGRATVS Opij odor, perinde atque mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin veneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, vt homines venefici opio vtantur, vbi quenquam veneno tollere volunt, nimirum veriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, vt ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atque illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nican-

der iis verbis repræſentauit. Animaduerte, inquit è ſumpto papaueris in capite ſuo ſemina gerentis liquore dormientes: nam illi in ſumma corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, ſed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, éque labore eo, odoratus ſudor diſtillat vnà collectus, adeóque ipſum corpus palleſcit ac labia ardent, éque genis nexus demittunt, id eſt flaccidæ maxillæ ſunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: ſæpe & liuidus vnguis, vel obtortus naſus mortem non procul abeſſe nunciant, ipſique oculorum, qui in caua receſſerunt, radij. Nicandro ſubſcribit Aetius lib. XIII. vbi ſic inquit. Quando voluntariè meconium aliqui biberint, ſiue id manifeſtare noluerint, ſiue volentes non poſſint, his cognoſcentur indiciis. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in ſomnum grauem collapſio cum frigiditate & pruritu intenſo, vt aliquando ob ipſum excitentur: odorque opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumeſcunt labra, irruit ſingultus, diſtorquetur naſus. pallor adeſt, liuor vnguium, præcordiorum diuulſio, reſpiratio parua, & frigida, oculorum offuſcatio, & ad poſtremum mortifera conuulſio. Hæc de notis, quæ opium ſumptum conſequuntur. Quibus valentiſſimè illa remedia auxiliantur, quorũ hic meminit Dioſcorides. Neque enim plura apud poſteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laſerpitij lacrymam, & caſtoreum. Sed præſtantiſſimum dicit eſſe medicamentum, theriacam, ſagazeneam, & Mithridatis antidotum ex vino potum. Excitandi etiámnum ſunt ægrotantes ſternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moſcho, caſtoreo, laſere, ambaro, naribus inditis, quin & ſulphuris fumo. Succurritur conuulſioni, ſi vniuerſum corpus perungatur ſuſino oleo, ac etiam coſtino, aliiſque remediis, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longe omnium potentiſſimè proficit antidotus noſtri vſus, ſcilicet quinta eſſentia theriacalis, de qua ſuperius in præfationis commentatione diximus, quòd præſentaneo remedio non modò his omnibus opituletur, ſed etiam omnibus in vniuerſum venenis, que frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opij vene-ni curatio.

PHARICVM.
CAP. XIX.

QVOD Pharicon vocant, ſapore ſylueſtre nardum imitatur. Reſolutionẽ neruorum potum adfert, cum conuulſione & delirio. Oportet autẽ poſt vacuationes vinum abſinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha. aut nardo gallico, quod ſerinen aliqui vocauerũt: aut ſpicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum paſſo: aut irim cum croco ex vino: deraſumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

NON equidem hactenus apud quenquam ſcriptorem conſequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an ſimplex, aut compoſitum medicamentum. Quin neque etiam certò inuenire licuit, vnde id nomen traxerit, cùm varia ſit de nomine eius apud authores ſententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca ſcholia ſcripſit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum ſic vocatum à Pharico venefico quodam Cretenſi, qui hoc reperit. Sunt qui primum pharis Arcadiæ repertum velint: appellant autem etiam Medicum. Nec deſunt qui in Theſſalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortaſſe proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum ſit, neque hoc tempore à nemine, quod ſciam, cognoſcatur, ſuperfluum ſanè eſſet plura de eo ſcribere: nam inſtitutum noſtrum non eſt, in re incerta diutius immorari.

Pharici veneni consi.

TOXICVM. CAP. XX.

TOXICVM ex eo nominari videtur, quód barbarorum ſagittæ eo illinebãtur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoërcitus furor varias iis imagines obuerſat: quare vix medicinæ locus eſt, raroque qui hauſerunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum roſaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi ſemen bibendum cum vino. Priuatim iis conuenit quinquefolij radix, & hircinus ſanguis, aut caprillus, eodem modo ſumptus, roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita eſſe, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balſami ſemen ex vino. Sed qui periculis defuncti ſunt, diu lecticis decumbunt: & vbi ſurrexere, ſtupidi reliquum vitæ tempus degunt.

QVID antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari ſagittas inficiebant, vt iis vulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioſcoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum eſſe, mihi hactenus

Toxici cõsideratio.

comp

compertum est. Ideoq; difficile admodū fuerit decernere an Toxicū hodie sit, vel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticā Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verū enimuero putauerunt quidam, vt Manardus Ferrariensis vir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum vocant. Quæ quidem sententia non omnino iis videtur refellenda, qui plura de Toxico non inuestigarunt. quandoquidem (vt Auicenna est author) non defuere, qui sagittas napello inficerent: constatq; napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cū afferat Auicenna, quòd si qua cura toxico adhiberi possit, ea fiat vomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoq; iis, qui toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum vomitū ex vino potandū præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticē, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorū toxicum, & Arabum napellū vnum & idem esse venenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes. etsi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum vnum & idem esse videantur, tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, vt aliter existimandum non sit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, vt vinculis sint coërcendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicariiq; nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cùm de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello assignantur, in nullum tamē furorē adducti fuere, neq; vllum etiam sensere delirium. Praterea Auicennæ, nostroq; testimonio, qui experimentum vidimus, epoto Napello, oculi exterius prominēt, oboriuntur vertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorū tamen symptomatū nihil de toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiā (vt ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunq; aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbū desciscunt. id quod Toxicum sumentibus non euenit: horum siquidē qui superuixerint, stupidi tantùm reliquū vitæ tempus ducunt. Ex his itaq; omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differūt. Longè enim sæuiora sunt Toxici incōmoda, quàm Napelli, vt abunde cōstat ex Nicādro in alexipharmacis, vbi Toxicum descripsit iis notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorē, & malum abigere discas, quādo suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorīq; parte gingiuæ diffunduntur, & è suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisque sensus consternatus est, sontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ insania edens: ac sine intermissione dolens, vehementer vociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorē edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè vlulat, obliquisq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna verò Napello succurrit cum vini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo denique mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ vtique medicamenta omnia ab iis admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad verbum reddidit Auicenna in cæteris venenorum auxiliis. Hæc igitur apertissimè ostendunt, conuincúntque Napellum & Toxicum esse diuersa venena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (vt facilè colligi potest ex vniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur venena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, videntur vnam, & eandem rem esse, cùm tamē longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed vt iam de Toxico meam in medium proferam sententiā, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc videtur illi omnino fuisse incognitum. qsod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicū nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dissimulasset, vbi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis

Manardi opinio reprobata.

Toxici notae ex Nicandro.

ridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse videantur, quasi toxicon tusum nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, vt nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum venenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaque, vt Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu vel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, vt exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita vt promineant: vertigines, & animi deliquia frequentissimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde vniuersū liuescit corpus, intumescitq;, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, vt breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi veneni vis, vt nisi statim propriis antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiā in ipso principio valentiora dentur remedia, pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (vt diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandē non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius vomitibus (vt Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cū vino sumptū: item glandium putaminum decoctum ex vino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cū Lemnia terra, ex vino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandū relinquitur, quòd parum, vel nihil possint in huiusce veneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has verum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarū pondere magno remedio ex vino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantū potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, aliisq; opulentis principibus. quandoquidē parua, vel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ vtuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui venenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, verum securumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hūc vidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus vallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, venandiq; modus: ad hoc nanque multa patientia, & vigilantia opus est. Quamobrē mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorū clarissimus, magnificū quendā virum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neq; eos inuenire potuisset, vt demum suum cōficeret antidotū, horum vice magnas quasdam cepisse muscas, quas foliis, & floribus Napelli victitare obseruauerat. Eo autē antidoto, quod cōstabat ex prædictis muscis numero vigintiquatuor, vnciis duabus Lemniæ sphragidis, & pari pōdere baccarū lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirādos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli venenum, quod vt periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat, sed etiam in omni alio veneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine vitio sua quenq; laudibus efferre) de admiranda vi olei nostri de scorpionibus, cuius cōponendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialiq; veneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc venenum, & cætera quæ viscera non erodant, sicut & venenosorū omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum vendicat. Vbi enim vehementissima, ferociaque fuerint venena, singulis horis inungi postulat: vbi verò minus vehementia, minusq; sæua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam, sed temporum quoque, manuum, & pedum arteriis.

Napelli & venenū eius, que remedia.

IXIA. CAP. XXI.

IXIA, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementē linguæ inflammationē excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: iisq; intestina latrāt, nec egeritur quicquā. Post vomitionē aluūq; resolutā, auxilium præstat aqua, in qua absinthiū maduerit, ex vino largiore, aut aceto mulso pota: rutæq; syluestris semen, aut laseris radix. itē tragorigani decoctū, cū aliquo supradictorū, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorū singuli oboli cōueniunt. quin & nuces iuglandes ex vino, cū resina, castorio, & ruta tritæ, ita vt singula drachmæ pondus æquent. Itidē chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthij succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetū calidum potum.

Ixia venefica natura. Ixia, vt superius libro tertio retulimus, lenta, & visci modo tenax est lacryma, quæ in chamæleonis albi radicibus agglutinata reperitur. Hæc (vt Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens: quinetiam corde suo turbatur ad insaniam vsque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos vtrinq; meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocãs, submurmurat, ac modico tractu volutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; venenata illa ixiæ potio protenus excrementa eiicit ouorum similitudine. hactenus Nicander.

Ixia venenicuratio. Cæterùm Mauritani ixiam aldabac vocant, quod propriè viscum significat. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ vomitiones, & infusi clysteres, qui iis maximopere auxiliantur: sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani, aut santonici decocto pota Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & vtriusque buglossi flores sacchato asseruati, additis margaritis, coralliis, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & aliis quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti vbi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, frangūtq; veneni vim, sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Porrò cùm in frequenti recentiorum medicorum vsu sit albi chamæleonis radix ad arcendam pestilentiam, & ad interaneorum tineas necandas, ideo caueant qui ea vtuntur, ne agglutinatam lacrymam, si qua fortè fortuna inhæserit, præbeant deuorandam. quod facilè cauere poterunt, si cùm primùm radix è terra fuerit effossa, eius corticem cultello deraserint, & vino subinde lauerint. Verùm ego in radice albi chamelæonis, qui in Italia prouenit, nullā hactenus Ixiā reperi. Attamen quidā Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ vulgò vocatæ radice in Creta Ixiā ab iis colligi, qui sagittas conficiunt, vt pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule viduo, sed etiā quādoq; in altero, sed rarius. Quæ certe omnia opinionem auxerūt, vt hoc obiter dicamus, carlinas vocatas Dioscoridis esse chamæleones.

Chamæleonis nigri venenum & remedia. Quòd autē plus veneni insit CHAMELEONI nigro, quàm albo, vt Galenus scriptū reliquit, & post ipsum Paulus, & Aëtius eius doctrinam secuti (de qua re superius libro tertio disseruimus) non ita facilè crediderim, cū albo tantum Ixiā inuasci scribat Dioscorides. Non ob id tamen prætetibo, quin hoc loco ea referā, quæ de Chamæleonis nigri veneno, & eius remediis memoriæ prodiderunt Paulus, & Aëtius: ita enim scribunt. A chamæleonis nigri potu morsus ventris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & vomitus spumosus, tremores, concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac vocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ prisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum, & nitrum cum aceto mulso. Vbi verò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infusis eluito, velut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordiis etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

CERVSSA. CAP. XXII.

CERVSSA suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: iis extrema frigescūt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamā ex vino tritam, vel lixiuiam ex sarmentis factam, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis, aut gūmi, quod vlmus plorauit: aut humor, quē vlmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoq; vomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

Cerussa lethalis natura. CERVSSAE faciundæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad vlcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerunque fit medicamentum, si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incommoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorū carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm verno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis est. Porrò cerussæ spuma super gingiuas adstringente se scandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate langnent. Vexantur ob id, qui hauserint, arida tussi, oculisque

nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, vt capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabūdi præ tristi labore gemūt. At sæpissime in ipsa luce vanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt, aliàs somnolenti toto corpore frigent, neq; vt antea membra, potissimùm manus, & pedes, suum officium faciunt, adeò vt ni eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant pereántque. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ testimonio cerussam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquiū, fauciū asperitas, ventriculi, & alui compūctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituū, & albedo totius corporis: quin & vrina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxiliū præstant (vt ipse, & Aëtius tradidere) scāmonium ex mulsa potum, aliaq; medicamenta, quæ suapte natura vrinam valenter pellunt. Post hæc clysteribus vti conueniet, ac subinde prouidere, ne dormiant affecti, sed vigilantes sępius euomāt poto prius hydromelite, susino, & narcissino oleo admistis. Præferunt quidam vomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: itē clysteres ex brassicæ decocto cum oleo, absque sale: insuper theriacam ex vino, & Mithridatis antidotum, & album meracum vinum largiùs potum.

Cerussæ mali auxilia.

FVNGI. CAP. XXIII.

FVNGORVM alij genere, alij copia lædunt, omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo vomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis, aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca, & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam vim auferūt, esitatáque eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochiæ drachma: item absinthium cum vino mellēque sumptum, & ex aqua potum apiastrum ex nitro: panacis radix, & semē in vino: fex vini cremata, cum aqua: atramentum sutorium ex aceto: radix. vel sinapis, aut nasturtiū esu prosunt.

Fūgorum venefica natura.

NON modò nocent in vniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura veneno imbuti; sed etiam quòd ex his, qui perniciosi nō sunt, plus quàm ventriculi robur ferre possit, quandoq; ingeratur, ita vt tunc non malefica vi: sed copia lædāt. Quippe cùm natura humidi admodū, & frigidi sint, & lētore non modico scateāt, superato sua quantitate corporis calore suffocant, strangulant. & deniq; interimunt, nisi citius remediis sucurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (vt superius libro quarto tradidimus) si frangantur, quod illico varios mutent colores, statimque computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui virides, & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, vt etsi sciant fungos esse plerunque necis hospitium; tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent. Verùm postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, vt ab his abstinere homines non possint, saltem discant velim, vt se ipsos à morte vindicent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum syluestribus pyris decocti fuerint. Quòd si syluestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur. in quem vsum adhiberi possunt tam recentia, quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertímque syluestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hîc ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (vt Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamentis sæpius enarratis eliciendus est vomitus, & subinde acria infundenda clysmata, vt extra corpus trahatur virus. Cæterùm ignorandum non est, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura venenati nascuntur. quandoquidem non modò suffocant, strangulántque comedentes, sed etiam intestina exulcerant, ventriculum inflant, singultum, & punctiones excitant, corpori vniuerso pallorem inducunt, & vrinam remorantur. Præter hæc alia verenda, & lethifera oriuntur symptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus sudor, & mors ad postremum immatura. His primùm auxiliantur vomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domestici raphani succus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua vitæ vocata. quamobrem quinta essentia nostra theriacalis, in his fungorum malis mirificā fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcūq; aromata: cuiusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoschum. Cōciliator potandum exhibet magno iuuamento vinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; subinde allium crudū deuorandum. Id quod facit vniuersa ferè rusticorum turba, qui (vt Galenus inquit) allio theriacæ vice plerunque vtuntur.

Fūgorum præparatio.

Fūgorum veneni remedia.

GYPSVM. CAP. XXIIII.

LAPIDESCENS gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei vicem pensat: vtpote cùm pingue sit, euomendo lubricas vias, & faciles reddit, deradiq; corpora nõ sinit. quod vbi duratur in lapidem, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleũ ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum vino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hiq; decocto maluæ proluendi.

Gypsi venefíciũ, eiusque remedia.

GYPSVM omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (vt Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus valenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter venenata medicamenta Auicenna, sic inquiens. Eadem sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem iis, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est maluæ, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde vomitum excitandum, à vomitu calidam item cum melle præbet, vt iterum vomant: postremò Mithridatis antidotum vino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur vẽter ricino oleo. Quin & muriũ stercus (vt ipse ait) ex vino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem vltimò purgari iubet scammonio, & aliis pharmacis, quæ aluũ deiiciẽdo ad rem faciant.

SANGVIS TAVRINVS.
CAP. XXV.

TAVRI recẽs iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumq; concitat: faucium, tonsillarumq; meatus cum neruorum distẽtione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis vestigia, inter eorum commissuras restãt. Quare vomitum vitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrũ per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere: itidem & brassicæ semẽ, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ folia cum pipere, & rubi succus ex aceto. aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluúmque hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

Sanguinis tauri venenata natura.

NEMO tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam vnusquisq; sanæ mentis sanguinem cognoscet. quare, mea quidem sententia, fieri non potest, vt venefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largiùs bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens venis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, vt eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, vel vt aliquod seuũ mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutũ effugiant, vel vt immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant vitã pertæsi (quod Plinius lib. XX. cap. VIII. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrẽ ciuẽ Romanum) mortem sibi voluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicãder in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinẽ hauserit, mœrore adeò ingemit, vt nimio cruciatu tandem conficiatur, quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebro humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cęterùm si fortè fortuna euenerit, vt quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici iis vti poterunt remediis, quorum hic abunde meminit Dioscorides. Sed quoniã taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis occurrit fel pardi, viperæ, & canis piscis: itẽ cerebrum felis, quem Græci ælurum vocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreũ, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc venenorum cẽsu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum vires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus visus est, in quo de iis dissereremus, & nostrum institutum, quantum possumus exequeremur. Sanguis itaque MENSTRVVS mulierum, præsertimq;

Sãguinis menstrui venenũ, eiusq; curatio.

biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, vt lunaticos & amentes efficiat. Id autẽ detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ veneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ ipsum exhibendo propriis maritis, vel aliis, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidæ balneũ. Confert ad hæc (vt Conciliator inquit, si tamen id absq; diuinæ legis iniuria fieri possit) vt affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisque coëant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & viperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere.

Pardi fellis venenũ eiusq; remedia.

Epoto autem PARDI felle excitatur vomitus, ceu aloës amarore, os & nares inficiens: post vomitum vniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à viperarũ morsibus eueniunt, cùm tam sæuum lethiferumq; sit, vt tribus tantum horis potantes perimat. quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm vomitionibus illico excitatis, subinde iis vtiq; antidotis, quæ napello, vel viperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic veneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma vna: capreoli coaguli drachmis quatuor, myrrhæ, & rutæ seminis, cuiusque semidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde vomitionibus, ductisq; demũ laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.

Viperæ fellis venefica vis & auxilia.

Sed VIPERAE fel adeò perniciosum existit, vt statim animi deliquium adferat: quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullũ detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus vomitus, epoto prius cocto butyro, igne collicato: quo vomitiones iterum, atq; iterum mouere oportet. Post vomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perseuerant, & corporis vniuersi angustia, vinum quidem offerendum est, aut capponum, & gallinarum carnium succus ex aquæ feruentis balneo in vase vitreo distillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuissimis partibus in totum deferatur corpus.

Canis piscis fellis venenum, & cura.

Porrò fel, quod à CANE pisce eximitur, lethiferum est. quippe quòd potum, vel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodest & corpus vniuersum odoratis oleis illinire, & victu tenuissimo vti.

Felis cerebri maleficium, et remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM in cibis ederint, crebris afficiuntur vertiginibus, fiúntque subinde stolidi, & amentes. Quibus etsi subueniri possit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & vomitiones inde sunt excitandæ, fierique id oportet ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie manc sumant ægri diamoschi confectionem, tribus vel quatuor horis ante cibum. Quinimo moschus per sese sufficienter auxiliatur: nanque vt quidam tradiderunt, moschus tantùm huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex vino bibatur. Sed illud non est ignorandum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt, sed pilis quoque respiratione, & oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præfocare possint, anhelitus meatus obstruentes, tamen felium priuatim exitiales censentur. Eorum præterea spiritus tabifico quodam veneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quosdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, vt nunquam sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aëris vehiculo eorũ spiritu, in tabẽ, & marasmum incidere. quibus postremò cõfecti diem suum obierunt. Nec diu est, quod in quodã monachorum cœnobio vniuersa periit familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item suo (vt diximus) oculorum intuitu, adeò vt quidam reperiantur, qui his visis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreantúrque maximè, quòd non modò ex eorum veneno prouenire existimauerim, sed etiam propria eorum natura, qui eos vel intuentur, vel audiunt. quandoquidem ij sua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam mouetur actionem, nisi obiiciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat vidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem verum sit id aliunde euenire non posse, quàm à congenita qualitate, quæ paucis admodũ inest, apertè sanè ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intrasset, quò plurium amicorum sodalitas conuenerat, mulier quædam huius viri naturæ conscia, ne is, viso felis catulo, quem educauerant, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluserat. Sed quanuis nec vidisset ille, nec audisset catulum,

catulum, cùm pauco pòst tempore aërem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitate felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio esse diximus. Inuenitur etiámnum in CAVDAE CERVI extremis partibus porraceus quidam humor, felleæ bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, præsentaneum est venenum. Adfert enim illico intolerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, vt cæteris, primùm vomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex vino dimidij scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & ponticæ nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc vniuersum corpus inungi præstat, oleo è citri semine expresso. Item theriaca proficit ex vino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoque infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, præsertim equi, asini, & muli, quanuis etiam cæterorum sit malus. Is igitur potus viridem tumidámque reddit faciem: sudorem fœtidum in vniuersum excitat corpus, præsertim sub alis. Perturbat præterea tum ventriculum, tum aluum vniuersam, genitis excitatísque flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex vino, delirium facit. His tepidam largius præbendam scribunt, vt concitato inde vomitu pulueruléntus sudor reiiciatur. Post vomitum confert vinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum, addito fossitij salis momento. tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit theriaca (vt Auicenna est author) quæ ex Lemnia sphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi felle differentes. Venenosum æquè ac lethiferum aiunt esse etiam CASTOREVM, quod iam putredine nigredinem contraxit, vel illud potius, quòd è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (vt Strabo inquit) venenosum est propria sui natura. Animaduertant igitur tum seplasiarij, tum medici, cùm plurimi vsus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint, sed etiam intumescentem linguam exerunt, atque tam sæua febre corripiuntur, vt vno tantùm ferè die intereant. Aduersus hoc venenum mirum in modum iuuant vomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quæ reiiciuntur, castorei odorem referant. Post vomitiones conducit diamuron potum, aut limonum, aut citrei mali succus saccharo admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.

Cauda cerui venenum, & eius curatio.

Sudoris animaliũ virus, & remedia.

Castorei virulentia, & curatio.

LAC INTVS COAGVLATVM. CAPVT XXVI.

EOS, QVI coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quòd in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere sæpius cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymúmque ex vino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago obiiciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

CREDIDERE quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis vtimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua vniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui viri eruditissimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, vt omnes in vniuersum homines testari possunt, sed præsertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiuscemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, antequam coalescat, ita vt intus, non extra coagulatum sit. Quo factum est, vt in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hìc, & in huius libri præfatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, vel (vt Marcellus) lac cui coagulum admissum sit, vertantur verba illa γάλα ἐμπυτιασθέν. Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud verò, quod vbi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquam coalescat, cùm aliquantisper in ventriculo resederit, vi admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeo contumax, vt superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusq; è iugulati tauri venis defluxus bibatur, antequam concrescat. quandoquidē is non

Lactis coagulati consideratio.

Quorundam interpretũ error.

enecat

enecat aliqua propria veneni facultate, sed concretione tantùm, quam in ventriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoque, quod sine coagulo bibitur, & per se aliis de causis in ventriculo coalescit. Euenit enim quandoque hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & ventriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum viscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & conspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiæ facile congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, vt nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in ventriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in ventriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariúmque deinde efficit, si iam concreto lacti superaspergatur, ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in ventriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando iis tantùm sit vtendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Qua in re auxilium præstant ipsa coagula, acetum, præsertímque scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quòd vbi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiuiam, non vt vertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehendítque in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, vt ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, viderim, aut legerim, veritati consonum non videtur, vt de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, vt infecturæ magis idonea reddatur, vtuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanque lixiuia, quòd è combusta vini fæce plerunque fiat, ea quæ ad caput capillósque abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in ventriculo coagulatum, est longè valentior. Error præterea facilis esse potuit librariorum, ex vnius duntaxat literæ variatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, vnde πηλοπλάθον, & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur: πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaque ratione putandum fuerit, πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum ea sectione, in qua de vnguentis tractat, capite XXVIII. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, vel per lutum transierit, non autem cum cinere, & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahátque, quàm laxet, ac digerat, nescieurim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, iis potandam daret, quibus lac in ventriculo concreuisset.

Lactis in ventriculo coagulati curatio.

Dioscoridis lectio castigata.

ARGENTI SPVMA.

CAPVT XXVII.

SPVMA argenti pota, stomacho, ventri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina vulnerat, vrinamq; supprimit: corpus intumet, plumbeámque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum vomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper,, aut ligustri flos ex vino: aridum palumbis fimum, cum nardo & vino.

POTA argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (vt Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc, Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala. nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppressio, quanuis quandoq; ex accidenti aluus ipsa deiiciatur: sermo item præpeditur, & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro verò in alexipharmacis authore, iis qui argenti spumam sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium ventrē, & iuxta vmbilicū murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam vrinæ eiiciendæ patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planéque iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt. hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd vbi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia videatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicāder, qui duos tātùm myrrhæ obolos exhibet, totidem

Spuma argenti mala.

totidem exhibet Aëtius, Auicenna verò tres drachmas non excedit. Curatio in vniuersum fit citatis primùm vomitibus, & infusis deinde clysmatibus (vt Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea vetriculum apij succo, & aluum butyro illinire vtile est. Proprium verò huiusce veneni antidotum (vt idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoq; infert mala PLVMBI SCOBS tenuissimè contrita, & iisdem pariter curatur medicamētis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quàm plumbū argenti, aut æris recremento cōmistum. Nec deleteria vi vacant (vt author est Auicenna) FERRI tum scobs, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hæc prius diutius acemato macerata nulla prorsus molestia in medicum veniant vsum, denturq; potanda dysentericis, mulieribus vteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemq; ad enterocelas. Sed de his vel nō infrænatis, vel plusquàm par sit sumptis, fortasse intelligit. Auicenna. Itaque excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio vniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi. ac subinde datis aluū valenter soluentibus medicamentis. secundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec intestinorū dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, violaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intéperies, & corporis vniuersi arefactio, demersis in balneo laboratibus, in quo testudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (vt idem Auicēna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, vel betæ succo. Veruntamē hoc haudquaquam fieri posse videtur absq; manifesto sumentium discrimine. quādoquidē etsi magnes suapte natura ferrum trahat, nō tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoq; destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit. id sanè diutius in ventriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cùm & ipse MAGNES deleteriæ sit facultatis, adeò vt eos, qui hauserint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haud quaquam ore sumendum esse duxerim. His itaque, qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex vino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere.

Spumæ argenti curatio.

Plumbi scobis noxa, et curatio.

Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa, & curatio.

Magnetis venefica vis, & auxilia.

Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infusos. Sed cæteris præferunt smaragdum ter nouem diebus potum, tribus semper intermissis diebus. Lethifera & non parum formidanda est etiam AERIS SQVAMAE vis. Ea siquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde molestissimis alui, & ventriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm vomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodest & menthæ succus potui datus: insuper aluum, & ventriculum calido rosaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum succi tantundē. Sed nobis acori succum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in nostris nō proueniat regionibus, nec nisi siccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, vt superius libro primo prodidimus.

Squamæ aris lethifera vis, et remedia.

ARGENTVM VIVVM, CAP. XXVIII.

ARGENTVM viuum potum eadem quæ spuma argēti infert, eisdémq; vtēdum auxiliis. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea euomant, qui hauserunt.

VERAM omnìno & exquisitam argenti viui cognitionem non habuisse Dioscoridem & Galenum, illud maximo indicio esse videtur, quòd hic paucis, ille verò perplexè eius historiam, & facultates tractauerit. Hoc, vt in præfationis huiusce voluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur, excessu summè frigido & humido. Putrefacit enim hoc suo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde congelat sanguinem, vitales spiritus, & ipsam denique cordis substantiam. quandoquidem id medicis experiētia compertum est, vt Conciliator testatum reliquit. Nam cùm seplasiarius quidam ardētissima febre correptus, siti intolerabili vexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, vt aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti viui vas incidit, multumq; ex eo potauit, aquæ fortasse vice: postea statim in suum cubiculū se recepit, vbi paucis pòst horis cōgelatus interiit. At cùm eius domestici sub cadauere magnam argenti viui quātitatem inuenissent, iam per sedem egressi, aduocarunt medicos, vt eius rei, quam miraculū existimabāt, diligenter causam inuestigarent. Ii statim ex pharmacopolio argenti viui vas adferri iusserunt, quod vbi ferè vacuū reperissent, rem vti se habuerat deprehenderūt: auxitq; fidem, quòd euiscerato homine, adhuc argenti viui libram in eius ventriculo inuenerunt: quin & sanguinem

Argēti viui perniciosa natura.

circa

circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum viuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum est, an purū sit quod potū fuerit, an saliua aliōue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymistæ vtuntur, aut per se tantùm præcipitatum, aut vnà cum arsenico, vel chalcantho sublimatum. cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, propriū quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus verò cæteris nocet, quod purum, viuúmque fuerit: vtpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cùm ventriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento viuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quæ argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij respirant, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indiciū, quòd sua exuperante humiditate, omnes humores, qui ventriculo aliisq; circumstantibus partibus hæserint, computrescere faciat. Cæterùm epoto sublimato, illico lingua, & fauces non aliter exasperantur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in ventriculum descenderit, ei pertinaciter inhærer, quare statim erodit exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguæ tumor, animi deliquium, vrinæ suppressio, anhelitus difficultas, & vētriculi, & intestinorum tormina, tam vehementi erosione, vt nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisq; ventriculo, & intestinis.

Argenti viui sumpti cura. Purum curatur (vt Dioscorides, Aëtius, & Paulus memoriæ prodidere) auxiliis, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pōdus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat. nulla in ventriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Auicenna, nō deesse qui bibant argentum viuū, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dūmodo qui hauserint, continuè huc atque illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus vltimo remedio, argētum viuum potandum præbent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinēt, ad duorum granorū milij quantitatē, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requirūtur remedia, nempe clysteres, vomitiones, pinguia in potu sumpta: & vt in vniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ venenis erodentibus cōueniunt, quorū latius superius me minimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis studio lectorem reiicimus: nanq; iis efficaciora nō plura hactenus nobis comperta sunt. Nec aliis vtēdū est remediis, vbi quis cinnabarin sumpsisset.

CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CALX, sandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & intestina cum vehementi erosione excruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorū acrimoniam hebetāt, ac soluunt, & facilem lubricámque aluum reddunt, cuiusmodi ibici. & maluæ succus est: natura enim vtriq; perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzæ, lácque cum aqua mulsa copiosum, iura pinguia, & boni succi.

Calcis, sandaracha, & auripigmenti venefica vis, et curatio. NON modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta vehementissimos ventriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, vt Dioscorides inquit, sed etiam sitim inexplebilem, faucium, & gulæ asperitatem, tussim, spirandi difficultatem, vrinæ suppressionē, & dysenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (vt scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluúmque lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atque seminum quorundam spissamentis, vt in cantharidū curatione latius, diffusiúsque prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neque iis sanè valentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt iis, quibus vsui futura sunt. *Arsenici sublimati, & aliorū quorundā venenum.* Eosdem quoque effectus malos, & noxios præbent ARSENICVM sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quòd vulgò vocant Itali la mæstra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametsi alterum altero sit vehementius, & erodentius. *Arsenici sublimati curatio.* Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter vomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicæue cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ, & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum.

In præ:

In præstantissimum verò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum puluerem contritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalyno oleo potum. Porrò AERVGO, præter alia eius mala antè dicta, adeò spirandi meatus occludit, vt magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis vomitibus, vt in arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachmæ pondere ex vino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad ventriculum vsque demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (vt ait Conciliator) est, vt qui hauserint, bibant ex vino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere. Cæterùm RISAGALLO vulgò dicto, quod quidam Realgal appellant, cùm maximè extreméque siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento viuo, & arsenico sublimatis, & ærugini adhibetur. quanquam priuatim non obscurè iuuat vniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & violaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibræ pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.

Aeruginis Veneni remedia.

Risagalli curatio.

LEPVS MARINVS.
CAPVT XXX.

QVI leporem marinum biberunt, piscium virus olent: procedente tempore, aluus dolore afficitur, & vrina sistitur: & si quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piscis genus auersantur, & odio habent: fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorúmque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonij succi drachma, cum aqua mulsa, punicique mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, vt tepebit, potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernentúrque, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibúntque eos admisto vino, adiutique ab his percoquunt, cúmque appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent.

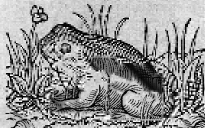
DIXIMVS de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius senties, qualis est squamarum, & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor eius piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: vel cùm nondum ablutorum squamæ polluunt corpus. Sequitur huiusce potionem viridis fellis suffusio, cùm obtenebratione visus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Ad hæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur. hæc ille. Cui subscribunt Aëtius, & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his verbis. Marinus lepus adeò ictérum inducit, vt totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedum plantæ incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescúntque oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputus cruentus, renum dolor, viriliúmque inflammatio, adeò vt perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, vt pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (vt Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & maluæ decocto. Neque id aliam ob causam, vt Aëtius declarat, quàm ad eliciendum vomitum, & veneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & scammonium exhibet, partim ad citandas vomitiones, partim ad aluum deiiciendam. Cætera verò, vt incommodis subueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibusdam aduersus hoc malum humanus sanguis calens è venis potus: humanum item lac, ab ipsis vberibus exuctum, & vulpis caro inassata: quin & theriaca diatesseron tribus diebus pota.

Leporis marini veneni signa.

RVBETA, ET PALVSTRIS RANA.
CAPVT XXXI.

RVBETA, aut rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, vt planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, singultúsque, inuita interdum geniture profusio consequitur. Adiuuantur secundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt, vt vehementi

menti ambulationi & cursui se credāt, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi sunt.

Rubetæ, palustrisque ranæ venenum.

RVBETAE Ranæ, quam quidam bufonem vocant, diuersa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis verò rubeta, quòd in frutetis & sepibus inter rubos degat, nocentior, magisque lethifera est, quàm quæ in paludibus, & aquosis scrobibus viuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloysius Mundella, Brixianus octaua sui voluminis epistola.) tantóque magis noxia, lethiferáque fuerit terrestris, quantò in opacioribus, frigidioribúsque locis vitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium pessimæ creduntur, quæ in vmbrosis conuallium syluis, & in harundinetis morantur. Adultæ crassa tenacíque conteguntur cuti, adeò vt acutissimo palo quandoque difficilè à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodantur. Hæ cùm circumnascentes herbas, siue aliquod depascens animal, veneno inficere volunt, contrahunt sese in tumorem, vt venenum per vrinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumstantes quadrupedes. Quare admirari non licet, si nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliásque plantas harum veneno infectas inscij deuorauerint. Quippe quòd non modò veneni mictu hæc omnia inficiunt, sed etiam saliua ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus. quinetiam earum sanguis vipereo scatet veneno. Proinde mirum non est, si in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant, tamen compressa scabris gingiuis particula, & subinde ingressa per cutis spiracula saliua, demorsos venenant, vt in præfationis huiusce libri commentario tradidimus.

Ranæ maleficæ signa & curatio.

Siccæ & in puluerem potæ, vt Auicenna refert, præter mala quæ à Dioscoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, vertigines, cóuulsiones, dysenteriam, fastidium, vomitus, animi deliquium, delirium, amentiam & plerunque edentulos faciunt homines, quanuis euadant, qui hauserint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum veneno infectæ, & epotus earundem sanguis. Curantur iis malis affecti theriaca, vel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex vino potis. Idem præstat testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & vino. Datur potanda præsentaneo remedio quinta essentia nostra theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator smaragdi puluerem ex vino potum scrupuli pondere, cum eo tamen, vt subinde intret æger nudus in mulū recenter exenteratum, inibíque conclusus moretur, donec deferuescat cadauer, totiésque sic exenteratum mulum aut equum, si mulus non adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Aëtius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari possit, calidissimo affectos, vel alio in loco arte calefacto detinendos ad sudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatióque, vt Auicenna est author, hoc in negotio non parum conueniunt. Proinde proderit iis, maximè rhabarbarum, diacurcumæ, & dialaccæ confectio: tametsi conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri solet.

HIRVDO CAP. XXXII.

DEVORATAE cum aqua hirudines, si ori ventriculi adhærent, tractione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria sorbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum posca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum sutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingressis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum deuoratarum noxa.

HIRVDINES rarò in aliis aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus: quandoquidem in probatissimis fontibus, & arenosis, & saxosis fluuiis non nisi rarissimè viuunt, cùm suapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres, vel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis viatoribus nonnunquam euenit. nanque æstatis tempore calore, & siti defatigati, dum aquam, cuicunque in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, vt subinde non modò sibi sanguinem exugi sentiant (vt tradidit Dioscorides,) sed etiam (vt Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm antea

Hirudinū curatio.

teaquàm aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori ventriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam vbi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitij lacryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantùm hæc interficit animalia. cōferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si verò guttur mediū ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, vel calchanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificā feret (vt Dioscorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè vnà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub linguæ radicibus, vel in primis faucium partibus adhærescit, ita vt depressa lingua videri possit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, vel quouis alio instrumento, quod cuique in promptu fuerit.

Hirudinū curatio.

VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAPVT XXXIII.

PROVIDENDVM etiam iis, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur, non minora tamen cæteris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricum nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coërcebimus. Neque negligenda quæ parum quidem nocere videntur, interim verò vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Diuisio capitis castigata.

EXTANT quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio, & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum, non legitur. Verùm cùm antiquissimus manu scriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, videaturque absurdum de his disseruisse Dioscoridem vnà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neque iisdem curantur remediis, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaque est, quòd cùm hactenus scripsisset Dioscorides omnium venenorum indicia, quæ propriè, vel deuorata homines necant, vel saltē ægros efficiunt, quin & vniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum vis frangi, ac destrui possit, cùm præterea sciret aliqua in medicum vsum haberi medicamenta aluum ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, vel maiori mensura, vel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quàm quæ propriè venena vocantur, medicos illud hoc loco admonere voluit, quòd in propinandis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemque diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum vsum veniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi veratri, elaterij, & agarici nigri, non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre possunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis visum sit, si tantùm horum exemplo imperitos medicos discrimen, noxamq; docuisset, quæ omnia in vniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunque sumentibus adferunt, cùm (vt modò diximus) vel largius quàm deceat, vel suis antidotis exuta sumuntur. Sed vt harum rerum studiosis in omnibus, quantum possumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoque plura addere decreuimus, quibus quotidie passim vtuntur medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium, turpetū, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelæa. Quandoquidē cùm hæc omnia medicis in frequentissimo sint vsu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoque ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi possem, si hæc prorsus silentio inuoluissem, præsertim cùm sæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nūc prætereo, quòd eorum errata sæpe, ac sæpius improbauerim) vt vulgaribus, & rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunque sumen

sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum, consuetudinémque respiciunt. Quo fit, vt ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquã afficiantur incommodis, quibus nisi periti propriis succurrerent remediis, facilè interirent. Albi itaque Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur vomitus, ingentia alui profluuia, intestinorum tormina, strangulationes, & respirationis angustia. quibus dehinc tanta succedit principum facultatũ imbecillitas, vt paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico vel suffocati, vel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (vt multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorũ sæpissimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in vniuersum omnibus aduersantur venenis, præsertimq; theriaca, cui (vt Galenus pluribus in locis testatur) vis peculiaris inest, modò adulterio vacet, vt sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorũ superet vires, vt nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo veratro confert aqua mulsa largiùs sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti, vel deuorati, traduntq; hæc propria albi veratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: verùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, iis medicamentis, quibus albo veratro subuenimus, cùm eadem sint huius, quæ illorum incommoda. Fiunt quoque à NIGRO veratro (vt scribit Auicenna) interdũ horrenda symptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & vniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, vniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex vino potum: quin & cumini, & anesi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex vino pota: appositis, vbi intumerit venter, linteolis igne calefactis, itẽq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendũ fuerit antidotis in vniuersum iuuantibus, nec etiã nymphææ floribus, vtpote qui non modò albi veratri vires demoliantur, sed etiã nigri. Porrò EVPHORBIVM fauces, & guttur vehemẽti admodum incendio vexat. Corpus vniuersum inflammat, ventriculũ, & intestina magno dolore erodit, singultũ excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt TVRPETVM, Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. quanquam non tam acriter nocent, veluti euphorbium. A THYMELAEA autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur vomitiones, alui profluuia, intolerabiles intestinorum, & ventriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, & vniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt. His omnibus in vniuersum primùm opitulantur vomitiones & clysmata, seruata vniuersali methodo, ac etiam cõmunis vsus antidota. Priuatim verò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ valenter sunt frigida, vt hæc ingentem feruorẽ extinguant, illa verò vt exuperantem acrimoniã obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum vinũ, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei prisanam niue, vel glacie refrigeratã. Sed proprium (vt aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex vino, in quo helenij radix inferbuerit potũ. Scammonij verò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorũ, cotoneorũ, rhois, ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulũ lac, & butyrũ recens, Lemnia sphragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulcrorum in puluerem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex vino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrũ piper contritũ. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotũ est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei prisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorũ medicamentorũ vim deleteriam superandam. Cæterùm cùm plerunq; eueniat, vt hæc, quæ modũ excedunt medicamenta, varia ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinã vehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe continentes vomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorũ, quàm puri sanguinis, cùm vasorũ oscula veneni vi reserantur, cõuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & virium omniũ imbecillitatẽ, idcirco non modò atten

Albi Veratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

Nigri Veratri noxa, & cura.

Euphorbij, et quorundã aliorum venenata potio.

Euphor- [illegible] rũ [illegible] curatio.

Remedia ad varia symptomata.

attendendum fuerit, vt medicamenti vis antidotis superetur, sed etiam vt ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quādoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, vt maiorem, celerioremq; expetant curationē, quàm cætera. Inhibentur itaq; vomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectū sit) adstringētibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præsertim illitis: quin & vinculis, ac fibulis extremis mēbris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asseruata. item nuces cum putaminibus saccharo similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum vinum, syluestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, syluestriū rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, indica videlicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina, resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, & baccæ, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad vomitiones compescendas, sed etiam pari facultate valent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: verùm iis vniuersa aluus est illinenda, ab ipso ventriculi ore ad pubē vsque. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes vsque fasciis constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachiis, & cruribus, in calidæ balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in vniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi baccæ, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuscemodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarū pōdere, ac subinde in lacte decoctū, quousq; lac cōcreuerit, & postremò potū. Si verò hæc non profuerint, soporiferis vti licebit, nimirū Philonis medicamēto, athanasia, requie, & aliis quibuscunq; quæ opiū, aut meconiū exceperint. Nam etsi hæc quoq; noxa haud vacent, tantū tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeātur) vt iis tutò in tā magno discrimine medici vti possint. In summa si optimā haberemus theriacā, quæ ex adulterinis & suppositiis non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda vi medicamentorum aluum ducentium. Siquidem testatur Galenus (vt paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de theriaca ad Pisonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium esse, vt à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra vllam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc vomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam victus regimen ex adstringentibus & austeris institutū, quæ deinde niue vel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aquæ puteum fune suspendi. Adiuuantur conuulsiones, quæ ab ingentibus, laboriosisq; alui profluuiis eueniunt, iis duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora, viresq; roborandas vtuntur medici. Quo in negotio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum vberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum iure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caporum, & phasianorū exenteratorū carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, vitreo vase cōclusis & in aquæ balneū eodē in vase decoctis, quousq; vniuersus ab his exudauerit succus. is nanq; frequenter potus cochlearis mensura (vt libello de viribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentiū ouorum vitelli carnium iuribus admisti, & saccharo respersi, insuper caporum, phasianorum, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contusa, & iure, & saccharo temperata. Præfocationibus porrò subuenimus iisdem tum auxiliis, tum medicamentis, quorum superius mētionem fecimus, cùm de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthij, syluestris rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti vocantur. Quorum omnium historias, & facultates superius propriis locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis vomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterque animaduertant seplasiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos velim, vt imperitos, ac temerarios circunforaneos à pharmacopoliis suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miselli ægrotantes sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere prodantur, atque in perniciem agantur.

Remedia ad conuulsiones.

DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQVA frigida abũde pota, aut meracum vinum liberaliùs epotum, aut passum, præsertim à balneo, aut cursu, aut vehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus, & vacuatio, imminentia soluunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remediis, & cauendi modo, hactenus dicta sint. Subiungeremus etiã antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus vtimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniã aliis in locis diligentissimè scripta sunt, hic ab eorum descriptione supersedemus.

Rerũ domesticarũ noxa.

NON modò aqua frigida, & vinũ meracum, aut passum inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano vsu alimentũ præbent in humanæ vitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina, sed etiam carnes, & pisces. Etenim hæc vtraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdẽ malos pariũt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quãdoque non nisi duobus, aut tribus pòst diebus appareat noxa. Tostæ præterea carnes, venenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiámnum mala inferunt morticinæ carnes esitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à venenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsa, aut fulmine icta interiere. Quã doquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, veternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura vitanda. quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumescente inde toto corpore, tandem vitam miserè finiuerũt. Nec minus euitare oportet oua barbi piscis: nam adeò venenata sunt, vt si largiùs sumãtur, eos qui hauserint, in magnũ periculũ adducant.

Piscium, & carniũ suffocatarũ remedia.

Pisciũ curatio eadẽ est, quæ fungorum. quãquam non existimat Conciliator, vt piscibus sicut mortiferis fungis cõueniant syluestria pyra. Carniũ verò suffocatarũ malis succurritur excitatis prius vomitionibus, & infusis clysteribus: mox vini optimi & odorati potu, admisto cydoniorũ malorũ succo. Præstat à vomitu Lemniã sphragidem bibere, vnà cum agallocho, & mastiche. quanuis eadẽ sitt harũ cura, quæ coli affectibus adhibetur.

De venenatis animalibus.

VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ virus eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo scribere aggredimur, vt tota curationis remediorũque ratio ad vmbilicum perducatur. Siquidem pars hæc nõ minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est iis, qui artem medicam exercent, vtpote cùm adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisque aliis malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatũ est, distribuitur. Nam qui de feris virus inspuentibus sermo differit, theriacus dici solet, qui verò de amoliendis veneficiis, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueuerũt, præmonstrabimus, tũ quæ nonnihil auxilij ferũt. Omnia autẽ in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter vrgentem sæpenumero necessitatem. Siquidẽ pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita vt dilationem admittant: pleraq; verò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè aliis cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, vt spatium curanti liberum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo euẽtu oppressi, hausto spõte veneno, mortẽ sibi consciscere conãtur. qui postea deprehẽsi, aut resipientes, & vitæ cupidi, præsentaneam opẽ poscũt. Non desunt qui hostiles sagittas illinẽtes, aut fontes aquásque puteanas hac labe pollueẽtes, certã & ineuitabilẽ aduersariis perniciẽ moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò sed aliquantò pòst grassari natura sua comparatum est, tamen nisi primo quoque tempore coërceatur, & remediis subinde excipiatur, frustrà tãdem succurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiáque in ea re

vtendũ

vtendum est, vt quod in aliis incommodis ars consueuit, in his quoq; salutē mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc vnum existimabatur esse eius partis, quæ medicamentis pugnat: sed recentiores id ipsum discreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, salubris sanantisq; medium statuentes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt. vnam, qua sani degimus: alteram, qua sinistra valetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter vtrasq; locum sibi vendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodū in iis videre licet, quos excandescēs rabie canis momorderit, necdum tamen aquam horrent: in iis quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum vrinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis cōstitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse volunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandémque prohibentem, quæ obstat, quo minus in morbos incidant: & sanantem, qua vitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primū ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset. quippe vt aliqui sunt, qui necdū morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxij: ita sunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ valetudini restituti sunt. id quod in iis qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodū curandi ratio ad partē medicamentariam pertinet, ita præcautionē eidem subiici par est. Ad arcendas enim valetudines vehemētibus vtimur auxiliis, altiore scarificatu, vstionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrētibus, & plerisq; aliis. Verùm enimuero sunt vsq; eò rudes nonnulli, vt ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptū est: etenim cū verbū ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarē remediariamq; vim præ se ferunt. Mirum verò nisi etiā sua illa distributione partiū eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondū correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantes aëris occasionē, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborū rationē: quippe cùm firma reddere corpora, & minus vitiis obnoxia nitamur, vt inoffensa valetudine degāt, nec morbis conflictentur. Neq; id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuū, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis cōstitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari, ac explorare, vt suis locis ostendimus. Cum iis igitur non pluribus agendū. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à virulentis animalibus, venenisq; cōtrahuntur, vocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdē auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solēt. Neq; prorsus verum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessariis vsum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus cōcedimus, qui ab exitialibus venenis, & animātibus, quæ virulēto morsu sæuiunt, cōtrahuntur. Nā quod ad opus nonnullū vsum præbet, datq; medendi occasionē, neq; imperceptibile, neq;

cæcum, nullive causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis impulsus, demonstratione se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quã vt sensibus percipiantur, euidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quẽ Plistarcho dicauit, satis modos perstrinxit, ad verbum ita scribens. Nosse quis hoc potest cùm in aliis nõ paucis, tũ in viperis, & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, vt quanuis exiguo sint corpore, vixq; conspectui subiiciantur, magnorũ tamen discriminum ac dolorũ causas inferunt: quorũ nihil præter quandã corporis exiguitatẽ, vimq; præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim ea moles corporis est, quæ à scorpij ictu, & aliorum id genus venenatorum, quæ nos morsu conficiunt, attingitur? quorum aliqua vehementes cruciatus excitant, alia erodũt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quod à phalangij morsu ingeritur, & vniuersum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinẽ ipsorũ deprehendere posset, cũ prorsus exigua mole constet. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensũ sit, vim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum. Nec quisquã inuenietur vsqueadeò cõtentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseueret, quã à materia mortifera partẽ corporis attingente. Porrò id erat, quod inter vtilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, vt nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causæ quæ propriis inest ratio: quandoquidem tum euidenter indicari posit, cùm deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciã graui cauillatione incessens, cæcis affectibus causas assignauit, inficiatus his communem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scripsit, commẽtario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, vt in venenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse. neque satisfacturam sibi obseruationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendi facilè possunt. Quod autem sit lethifera vis, corporáque permutans, ita vt perimat, ex iis quæ per genus, non per speciem vagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorsus expugnare liceat. Cùm verò subiungit, Ad aquam dulcem, & potui idoneam venit quis, & ante obseruationem ad vomitum, ad vulneris dilatationẽ, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incìdit, vrentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiscuntur, admouit, postremò partem amputauit: secum reputauit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immissæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaque, quæ disseruit Erasistratus, veritati consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapsam, negotiorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: verùm rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immissa vis φθοροποιὸς, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autẽ nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro virtute, sed nuda enunciatione cõprehenduntur. Enimuero quẽadmodũ in his vocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque

certos

certos, neque principes retinent significatus. sic in hoc verbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeũt, affirmãtque causarum aliquas euidentes esse, quæ dum aduersam valetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia. quasdam continentes, quæ permanent, postquàm morbũ excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decrescentibus, minuũtur: & cùm desinunt, iidẽ finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manẽt. Talia quidem receptissima sunt causarũ discrimina, quorum nulli phthoropœon subiici potest. Euidens enim causa non est, quoniam morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continẽs causa dici potest, cùm magna ex parte hæc adsit: quemadmodũ accidit iis, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quòd si neque euidẽs, causa, neque cõtinẽs fuerit, neque per se neque alterius consortio causa erit. Quòd si à nulla causarũ differẽtia phthoropœon deducere possumus, cõsequitur, vt neq; causam esse fateamur. Quòd autẽ asserũt, vocabula quædam in se non habere partes rerũ significatrices, sed nuda & simplici pronunciatione ficta esse, fateri necesse est, Verùm non omnia, sed perpauca talẽ nancisci conditionem existimandũ est: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιόν, perinde atque assumptitia profertur, sed lõgè principẽ obtinet significationẽ. Quemadmodũ enim φθορᾶς, id est coruptionis, nomen mutationẽ in peius significat, sic hoc verbũ ποιεῖν sumi debet, vt nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ secum habeat, declaret. neque prorsus id significat, quod omnes palàm audiunt, & huic simile redditur, παιλλέχειν δίφθ. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt vtique vim in huiscemodi verbo ποιεῖν subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quæ corporibus subiiciuntur, idque tam in lethalibus venenis, quàm in iis quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil subiacere causarum differentiis produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuisionem assumentes. Qui verò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, vt inguinum vlcus & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, etiam separetur, vt à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec vlla diuisione comprehenditur, vitiosum est, neque causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in iis quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quàm ex animante vim, & illapsum in corpora virus? Neque enim frigus, neque æstum, neque sectionem corporis, neque cruditatem, neque aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, vtroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiã præoccupat: continentẽ verò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerãt. Sed de iis hactenus. Statuendũ itaque mortiferã vim intrinsecus manifestissimã esse causã, ipsamq; principẽ facere scopũ oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, variis modis est certandũ, donec vis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatũ nõ obtinente, antè coërceatur, quàm altius irrepens viscera vagatur

eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam membratim peruagatura est. Itaque venena si hausta sint, crebris vomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euocantur. Retinētur verò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur. hæc simul vtique arcere virus, & eluere possunt. Restinguntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, vel contrariorum esu, quæ acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam, sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab iis remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex venenis, & virosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementissimos dolores, aut cæcos cient, alia vix medicamentis cedunt, & magis minúsue molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxiliis expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus verò, vehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud verò sensim & dilatas in diē longā, aut breuiorē producit. Itaq; in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim Hæc quadā artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de virulentis animalibus.

Cvm hactenus tradiderit Dioscorides de his priuatim venenis, quæ epota aut in cibis sumpta corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & denique in perniciem agunt, vt hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse disserendum, quæ virulenta animalia ictu, vel morsu relinquunt. Quòd vtique probè sciret hæc nō minora, quam illa repræsētare discrimina, imò etiā maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerumque in campestribus, & montibus, vbi nullum auxilium, vel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit quàm de aliis, quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quòd vniuersalia horum remedia non vna tantùm præfatione, sed pluribus scriptitauerit. Quod cùm animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum volumen in quatuor libros esse diuidendum, nempe in sextum, septimum, octauum, & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse videntur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis vltimum declarauit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitauerim, hunc vniuersum de venenis & venenatis animalibus tractatum, vnum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cuiusque arbitrio in plures sectiones diuidi possit. Quarum prima iis dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indiciis ac symptomatibus, quæ à venenatis morsibus oriuntur: postrema verò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, vt Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in vnum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, venenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ propriis capitibus tradidit Dioscorides, iis coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione, & remediis, vt vnusquisque iunctim nulla temporis iactura, vno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem consequatur. Quod & ipse fecit Dioscorides, vbi superius de venenis disseruit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiūxit. Nam si in vno tractatu indicia, in altero verò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiórque menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in vnum redacta legentibus sese offerant. Neque hoc nobis vitio adscribendum esse putimus, quando res eò magis placere soleant quò commodius fieri possunt, cùm præterea illud (vt aiunt) frustra fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim: quòd nusquam à me deprauatum sed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac præfatione nobis dicendum videtur (quæ multis intellectu difficilis extitit, vt Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignorauerit) nisi quòd aliud sanè hæc præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, ad uersus

Numerus de huius libri.

uersus eos omnes, qui superficie tenus in medica facultate, super nuda ac simplici vocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præsertim, quæ ex variis, ac diuersis vocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis vocabulorum distractio, potius ad sophistas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos medicos, vt facilè videre est in pluribus irreprehensibilibus vocabulorum exēplis ex pluribus vocabulis cōpositorum, quæ in lib. peri hermenias ab Aristotele assignantur. Quippe quoniam nouerat ipse Dioscorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipsis compositis vocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; medicorum sententiā, propriis vocabulis denominatam, haudquaquam secuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui absque aliquo Dialecticæ fundamento, diuisiones in causis facere audent. nam cùm in diuisionibus errorem cōmittant, in iis quoque quæ sequuntur, errent necesse est. Proinde qui hæc latius vberiùsque noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum: illis siquidem inibi amplissimè satisfiet. Potuissemus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi: sed cùm nostrum institutum non sit, nunc in aliam materiam digredi, hæc silentio prætereunda duximus.

CANIS RABIOSVS.

SIGNA RABIOSI CANIS ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

De rabiosi canis morsu sermonē aliis præposuimus, quòd id animal domesticum, ac frequens esse cōsueuit, & in rabiem sæpius agitur, ac perit, ab eóque caueri difficilè: inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis vtatur auxiliis. Canis plerunq; flagrātissimis æstibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesserunt. Rabiosus autem potum & escam auersatur: largam spumātémque pituitam natibus, & ore proiicit: toruè & solito tristius intuetur: in omnes passim sine latratu irruit, & æquè feras hominesq;, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia est voce appellatus, cōtrahitur. Euenit autem cum distentione neruorum, totiúsque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alij sine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædāt, & obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili vitio labefactant. Proinde ex iis, qui hoc vitium senserint, neminem seruatum vidimus, nisi forsitan ex historia vnum aut alterum euasisse audiamus. siquidē Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse fatentur. Alij ipsum cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatū extitisse. Molestissimum itaque genus morbi, à quo multos, antequàm ipsum experirentur, vindicauimus, & complures ab aliis medicis seruatos nouimus.

Nvllvm in vniuersum animal homini tam domesticū, familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, varioq; genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd viri, mulieres, ac pueri iis, magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta, quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunq; deducunt. Cum itaq; canes à continuo hominū consortio nunquam absint, qui propterea illorum morsibus magis subiiciūtur, quàm cæterorum, quæ morsu pariter, vel ictu venenum eiaculantur, ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis bestiis venenatis tradidit Dioscorides. Cæterùm quanquam ipse causas nō scribit, cur magis æstate Caniculæ ardoribus, itidē hyeme frigoribus vehementissimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde prouenire

Canis rabiosi Gexe fica natura, & spugna.

quàm ab atrabiliariis excremētis, facilè cognosci potest, id æstate euenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme verò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his verbis. Si audieris canē, qui aliquem momorderit, gracilem corpore, & siccum, oculis rubētibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata, obuium quenquam insiliisse, citraq; rationem cucurrisse, deinde rursus subito consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hæc inquā si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (vt quidam asserūt) lento gradu, demissis auribus, abscissa voce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu, sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel ratione. siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeūt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, vxorem, & proprios filios: sed etiam se ipsos quandoque occiderunt.

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum putridarum, vermibúsque scatentium carnium esu: quin & marcescētis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eò facilius maiorique afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hæc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eóque magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum vel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, præsertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hec caliditatis, siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridēti euenisse scimus clarissimo Baldo vtriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodā suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mēse rabidus factus, & tandē hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adiutus medicamento.

Animalia alia rabie tentantur.

Ad hæc sciendū est, quòd non canes tantùm (quanquā ij magis, quàm cætera animalia in rabiē agantur) rabidi fiūt, sed etiam alia pleraq; animalia, nempe vulpes, mustellæ, viuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nesciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (vt equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro octauo de historia animaliū, camelos etiā, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoq; asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam vetulam per capitis, & crinium vittam morsu comprehensam, decem plaresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (vt Auicenna est author) etiā muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arrepticios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi rarò, vel nunquam per se rabie tentantur, quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (vt ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi vt vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore tabidi fiunt, & aquam expauescunt. quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, aliísque in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus coniici possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remediis (vt modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, vt nullus sub inde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aëtius, Auicenna, aliiq; probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è vulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantúmuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere, sed ne olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda.

Neglecti morsus discrimina, & causa.

Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eáque mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si verò aduc in longum protrahuntur nullis remediis adiuti, his frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiúsque pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia vitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odère maximè, rubent quandoq; facie, iisq; extremarum partium nerui conuelliuntur: postremò eò

dedu

deducuntur, vt aquam expauescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni praebet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex iis, qui hoc vitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaque in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoréque concutiuntur, ac si in ignem illico se proiiciendos cernerent. Id verò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectísque inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuúntque aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis veneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionúmque imperium venenum ipsum susceperit, cúmque iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur vniuersi corporis vires, irruúntque contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febríque acri intus vritur, sed animus etiam delirat, & grauissimum ipsius affert symptoma. Quippe aquam timét, ac propter multam siccitatem humidi tenétur desiderio, & à potu abstinét, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, nó considerant. Fugientes enim aquam, pauentesque miserrimo mortis genere intereunt. hactenus Galenus. Hæ itaque rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur vt Aëtius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (vt Aëtius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi virtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cum balneo. Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod vtique arguit hydrophobicos quoq; sanari posse, cùm veneni vis non adeò vniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, vt omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aëtius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hæc scribit Auicenna euenire interdum, vt à cane rabido demorsi quædam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiã ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui huiusmodi catulos se minxisse fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum videatur, atque ab ipsa natura penitus alienum, si qui id verum esse rationibus, & authoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatem consulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex iis nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoque eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Themisonem, cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliua infecto, aut alio quóvis modo oris spumam contigisse. Nam si, vt Galenus tradit libro sexto de locis affectis, rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderentur, quid mirum, si rabidi hominis saliua id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos viderim ego, qui spuma tantùm perfusi, nullo quidem ex morsu accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele lib. VIII. capi. XXII. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia apertè falsa deprehenditur, vt millies experimento compertum est. Quamobrem potius adducor, vt credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm vt in re clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantiæ accusare velim.

Salutis indicium.

REMEDIA DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAPVT XXXVII.

RATIO medendi duplex. vna communis, qua vtendum in omnes morsus, quos virulentæ animantes, impresserunt: alia peculiaris priuatáque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ nonnullis quidem summam opem ferre consueuit: aliis verò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde

deinde cursim perstringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent, Cancros itaque fluuiatiles in sarmentis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutissimè tritum habere reconditum: itidem gentianæ radicem tusam, cribratámque reponere. Quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos meraci vini, bina cineris cancrorum cochlearia, vnumq; gentianæ coniiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui si ab illato morsu bini ternive dies fluxerint, curationem auspicabimur à triplicato pondere, supra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduersus rabiosorum morsus auxilium, quod & plerisque vnum satisfecit, eóque cum fiducia vti licet. Sed vt aliis etiámnum auxiliis contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris vti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamsi in vanum recidat, medicamentorum in humanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac desidiam in discrimen adduci. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora vulnera vereri oportet, vti minora, & vlcusculis cutis similia: quippe maiori vulnere confertim copiosus sanguis emanans, potest nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit. quin à maioribus abscedentes carnes hinc auferre, & labia aciei scalpelli circunscribere, & prehensam hamulo aut vulsella carnem amputare oportet. In vtrisque circunstantia loca altioribus vlcusculis scarificanda, vt copiosior sanguinis vacuatio arceat, ne venenum membratim insinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præstant, vt veneni vis extrahatur.

Curatio à morso rum à cane rabioso.

TAM accuratè exquisitéque tradidit hoc capite Dioscorides rabidi canis curationem, nihil planè silentio præteriens, vt mihi superuacuum esse videatur quicquam addere. Verùm vt nostrum sequamur institutum, vtq; etiamnum lectoribus fiat satis, qui nouis semper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortasse delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neque scitu iniucunda putem. In primis itaque illud animaduertendũ est, quòd alia vtique ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioscorides, vt constat apertè ex verbis ipsius Galeni libro XI. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabiosorum morsorum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure moltò præstantior. Thuris sanè partem esse vnam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raro equidem aliter illis vsis nos sumus vsi: cæterùm ad eum modum plerunq; quo vtebatur Aeschrion empiricus, medicamentorum peritissimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros viuentes, hactenus vrebat, donec in cinerem redigerentur, vt facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion sic paratum promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, tempore æstiuo vrens cancros ipsos post ortum Canis, quando sol in Leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen iis, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie vsque ad diem quadragesimum mensura cochlearij satis magni, aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verùm aliquot post dies à morsu curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum verò vulnus emplasticum applicabat medicamẽtum, quòd ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò vncias tres. hæc Galenus. Cæterùm sciendum est, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (vt latius libro secundo prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorsis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal esse cẽsemus καρκίνον. aliud verò ἀστακὸν, & καμμαρίδα. Scripsit & Damocrates carminibus huiusce cancrorũ antidoti componendi rationem (vt libro secundo de antidotis refert Galenus) eo sanè modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam terebinthinam imposuerunt thuris vice, quod Aeschrion Galeni præceptor huic semper inseruit medicamento. In summa huius antidoti vires miris laudibus ab authoribus celebrãtur, adeò vt scripserit Galenus, neminẽ vnquã mortuũ esse, qui hoc antidoto rectè fuerit vsus. His nõ dissimiles vires veteres assignãt Alysso, si siccũ quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandũ: sed à prima statim die incipiendũ erit. Huius experimenti meminit Galenus libro II. de antidotis, vbi alia quoq; valẽtiora remedia ad rabidorum morsus.

Multorũ error.

morsus ex Asclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta sit, quæ veterum Alysson repræsentet, ita vt potius de hoc diuinandũ esset, quàm aliquid certi statuendum, vt latius superius libro tertio disseruimus. Commendauit Aëtius secundò, & sexto volumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere, sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm vulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim vlcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potãdam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habẽt, vt valentissimè non modò vrinã excernerent demorsi, sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò pòst securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse cõficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, vt ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthiũ, & alliũ, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quanuis id non affirmauerit, vt libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus lib. x i. simpl. medic. iecur canis rabientis aliis valentioribus admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamẽ interiisse, qui solum nullis aliis adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiamnum qui credant, vt loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exẽptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, vt in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis vti medicamẽtis.

Curatio ex Aëtio.

Remedia suspecta.

Ceterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidẽ vulnus deducere oportet, laniatamq; per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit veneni exterius euocãdi aditus, demitur quod tabefactũ est, & ex sanguinis fluore ab excidẽtibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaque profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamẽta autem, quæ aluum citant, & humores deiiciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiã sanguinis missio. quippe cùm hæc à circunferentiis ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & vbi præsertim medicorum negligẽtia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (vt postea dicetur) medicamẽta aluum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoq; proficiant. Verùm enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos cõsulant. Nam tanta est religionis vis, vt omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim verò ad diui Bellini sacellum, vbi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, vt plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quónam pacto hoc tã facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ malique morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, vt qui in atrabiliariis humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habeant antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris deuorandum: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Auxiliũ religiosum.

VSTIO DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

CONTRA virulẽtos ictus, vstio expeditisimũ est auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius nõ patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum

curatio

curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione: Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne vlceris oræ coalescant, & cicatrice induātur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutū tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum iis salsamentū optimè præstabit, & syluestre allium detritum, itē cepæ, succúsve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tā mansa, quàm nō mansa imponantur: siquidē subacta pistáve à persusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentiū ieiunio, sibi aliquid adsciscere arbitrētur, quod suapte natura resistat: verùm id certū non est. cæterùm tēpestiuus eorū vsus minimè est cōtemnēdus. Si verò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerentúrque, manum postulabunt: nanque eas diducere, carnémque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi verò propositum tempus præterierit, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quod è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò pòst sinapismo vtendū.

Vstionis, siue cauterij vtilitas

Cavterivm, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum, sed etiam aliorum quoruncunq; animalium virus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides vstionem, siue cauterium cōtra virulētos ictus aut morsus expeditissimū esse auxilium. Fiat itaq; cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, vt vlceris cicatrices breui committi non possint. Quòd si timidus quispiā vstionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis vtendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod vocant argentum sublimatū. admisceatur id vnguentis refrigerantibus, vt minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò valentissimè inurat, sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductáque crusta duobus tantùm diebus pòst decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur. id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (vt multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne vulnus coëat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris validè attrahentibus, cuiusmodi sunt quæ è brutia pice, resinis, vario gummi genere, & id genus aliis parantur. Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, vt relicta quàm primùm excidat crusta, quò veneno pateat exitus. quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet apposita continuè liquida vernice oui vitello, & recenti butyro permista: quin & butyro solo igni liquato, & madefactis in eo spleniis superimposito: præstat enim hoc cæteris.

Præcipitati vocati vis.

Vbi verò è vulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (sic enim vocant chymistæ argentum viuum in puluerem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium præstātissimumq; medicamentum, præter id quòd vulnus occludi prohibet, diuq; patens seruat, attrahit etiámnum ex alto ad superficiem potenter venenum. Qua in re cætera huiusce facultatis præcellit medicamenta. Cōmodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractoriis emplastris, siue vnguentis admisceri, & subinde vulneri admoueri potest. etenim iandudum certior sum, in vniuersa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamētum, quod valentius ab alto reuocet extrahatq; virus, quàm præcitatum dictum. Ad hæc tametsi (vt omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum vulnus dimittere sit satis, non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, vt quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

Qvae ad partem ictam pertinēt præsidia, ita se habent. Cæterùm victus rationem ex iis, quæ veneno aduersantur, coniectura quadam colligere oportet, simul vt veneni vires hebetet restinguátque, simul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrationi resistūt. Quorum vtrunq; præstare potest vini meracioris, passi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obiiciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorū, porrorum, ceparúmque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, vixq; aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanēt, quo tempore nec euincūtur, nec permutantur à mortifera vi, sed

contrariis illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum vsus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem sibi vendicant. quippe aromata omnia viribus & substantiis ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse conuenit, pauorem aquæ non stato, definitóque tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum vsque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verùm enim vero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec vstionem experiri operæ pretium est. non enim quod per transiit, satis euocare possent. Nulla vtique istius rei occasio aut vtilitas, sed in cassum corpora doloribus sternentur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo, corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & venenum domare posit. cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterùm sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismique alternatim per corpus totum adiiciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint seruati. nam & iam vitio tentatos nemo vnquam seruare potest. Itaque primùm curam contra rabiosi canis morsus breui sermone exposuimus. iam ad alia, quæ venenatis morsibus sæuire cõsueuerunt, transeundum. Notas vno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subiungemus ea, quæ sua proprietate non nullis auxilium præstare possunt. Postremò subnectentur etiam venenata, quæ nullis cædunt remediis.

Ratio victus demorsis à cane rabioso instituenda.

INSTITVENDA demorsis à cane rabioso diligenter est ratio victus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioscorides, sed etiam vt ea sit ciborum quantitas, quæ iis rectè conueniat. Siquidem huiusce curationis regimen tenuem victum non expedit, sicuti nec pleniorẽ, vt Aëtius est author libro VI. vbi sic inquit. In victu indigentia, & satietas euitanda, magis tamen indigentia: hęc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico vlceri. Ergo alimentum moderari oportet, vt & rectè conficiatur, & optimum succum corpori præbeat. Nec minus egestioni, & vrinarum prouocationi studendum. quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & scandix comesta efficiunt. Plus verò simul & aluum, & vrinam ducit. ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & brassicæ cimæ, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum vino mulso: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boníque sunt succi. Vinum album tenue, neque valde antiquum. hæc ille. Ex quibus coniici potest, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ vrinam valenter mouent. Idcirco Auicenna (vt proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, vt vnà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoquæ præualens natura, per instrumentum vrinæ, magno cum dolore parua veluti liquidæ carnis frusta catulorum forma, venenum propellat. His itaque ea victus ratione vti licebit, quæ vrinam ægrè excernentibus à medicis institui solet. Verùm si fluuiatiles cancri, quibus vniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, iis tam in prandio, quàm in cœna vescantur demorsi: quòd iis mira insit facultas, aduersus rabidorum canum venenũ. Præbet Auicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs restincta fuerint. Cæterùm nosse conuenit (vt

scribit

Aqua pauor ad quod vsque tempus exoritur.

scribit Dioscorides) aquæ pauorem non stato definitóque tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimum vsque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit : quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi vnde id eueniat, nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac viribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui viribus validissimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustissimos habent, alij verò contrà: quidam synceriffimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxiis. Ex quo fit, vt in his citius, in illis verò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ virgæ vocatæ. Siquidem (vt testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virgæ tandiu manibus teneantur, quousque concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum videri debet : etenim memini me vidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris virgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à medicis interdictum erat, rabidus interiit.

Aqua pauor quando, & quibus curetur.

Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm veneni vis omnes corporis occupauerit facultates: quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquàm venenum illapsum fuerit in vniuersum corpus, aliqui curati euaserint, vt philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cùm pro viribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousque in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc venenum vniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis vtendum est deiectoriis, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album vel nigrum veratrum, iis adiectis, quæ eorum infræ nant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deiicienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorum fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, vt aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longissimis tenuibúsque metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis : nanque ipsa sola seruari poterunt. Refert Aëtius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: obidq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigráque efficitur: & præter id quòd haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidáque spectatur, vrinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant vrentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterque post aures. Quæ etsi ad rem facere non videantur, quòd valentissimè exiccent, vbi tamen deplorati sunt ægri, valentissimis etiam medicamentis vti licebit.

COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XI.

ADVERSVS quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagã exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificandus : sed vlcuscula altius imprimere expedit, quò virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur : nanque ab iis duo peculiaria præsidia fiunt. vnum, quòd virus è loco tollitur: alterũ, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosóque sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed iam de vstione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò icta pars, vtpote extrema, eam sectionem commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus, vt aspidis, cerastæ, similiúmque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponatur

tur sarmentitius cinis, aut ficulnus, cũ lixiuio stillatitio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cepæ, & allia modò minutissimè cõtrita illinuntur, modò cremata vulneribus iniiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarũ pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicẽtur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadã naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæq; semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillósque ingluuie sua deuoratos, dissoluũt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensq; secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri soleat. Cùm spicas Aegyptij metunt, ollam picis paratã habent, & appensam fasciã. tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis, & cauernis, densóq; aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partẽ aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis coniiciunt, & semel aut iterũ brachium aut crus paulùm supra vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumq; secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cúmque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resoluunt, & cepis aliisque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cũ sale trito & feruente illita, præsentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractãdum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodili've sanguinem, ouáque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quò nostra fides iis obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxiliũ ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & astragalus, cũ aceto pota contra omnes serpentiũ morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, pipérque largiùs esitatũ, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepæ, salsamentáque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorúmque succus cum melle desorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam vtiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulũ cum vino, itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multũ prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpẽte prodest alui deiectio, difluens sudor, vrina copiosè reddita. Sunt & compositæ quædam

potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Aegyptiæ fabæ dantur cum vino. Itidem syluestris rutæ seminis, gith, cumini Aethiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquent. dantur ex iis terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxiliis quæ dicerem. De peculiaribus remediis contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Dioscoridis immutati ratio.

Venenosorum animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandiq; rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunq; ictus indicia exposuit: in altera verò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum curationem in vniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (vt superius diximus in commentatione, quã in caput XXXV. huius libri conscripsimus) rati sumus illud non parum legenti negotiũ facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, vt id molestiæ quisq; effugeret, vtq; citius cõmodiusq; nulla temporis iactura omnia in vnum redacta haberentur, vbi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in vnum locũ congessimus, atq; ex duobus capitibus vnum tantũ fecimus, singulis virulentorũ ictibus sua peculiaria remedia subiicientes. Hanc verò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is vniuersalem virulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, vt nihil planè addi possit: tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nonnulla modò disseram, quæ, vt arbitror, non inutilia, neq; scitu iniucũda erunt. Dicam itaq; primùm animalium, ferarumq; virus, non in omnibus esse idem, sed in hoc vehementissimũ, & omnium perniciosissimum, adeò vt vna tantùm hora hominem conficiat, vt in aspide, ceraste, & basilisco: in alio verò minus vehemẽs minusq; lethale, vno vel duobus diebus interimens, vt in viperarũ alio denique his longè imbecillius, vt in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunque euenit, quòd animalia quæ mordent, vel icunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum venena, accidit tamen, vt ab aspide, vel vipera de-

Venenorũ diuersi gradus, et effectus.

morsi quandoque tribus tantùm horis, interdum vno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus superuiuãt. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè perniciosiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quanuis non desint, qui contrariũ putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter vepres, & saxa degentes, iis citius hominem perdunt, quæ palustres, vliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocentiores sunt, & irritatæ venenosiores sunt, quàm dimissæ. quanuis omnium in vniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quã hyeme. Hæ itaq; causæ esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunq; fit ex fortiori, vel imbecilliori demorsorum temperamento, aut vasorũ latitudine, vel angustia. quandoquidem (vt superius pluribus in locis diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, vbi vasa suapte natura angusta fuerint, quã vbi latiora. Cæterùm errant, Auicennæ testimonio, qui serpentium venenum frigidum esse statuunt, quòd ab iis demorsi illico frigidi fiãt, quodq; serpentes ipsi, vt frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latitent, vel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt viperæ, vbi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, vt stupidæ & immobiles redditæ, tanquã congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adueniens, non vtiq; euenit ex veneni frigiditate, sed quòd innatus calor ab extremis, & vltimis corporis partibus ad cor se conferat, quodq; etiam veneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes suis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quod eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quòd sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aëris calore necãtur. Quin & vespæ, quæ temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme coaficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Sed iam ictuum, vel morsuum virulentorum curationẽ aggrediamur. In qua Dioscoridẽ, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimũ esse remediũ, morsu vel ictu illatum vulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) & subinde venenum, vel venenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absque magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; vlcusculum aliquod fuerit, quãquã adeò insensibile, vt cutim tantum

Quorundam opin. explosa.

Virulentorũ ictuũ, vel morsuum curatio.

tantùm occupet, vbi venenum in os suctione reuocatum vlceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facile è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaq; fiat, vt qui alteri mederi velit, sibi ipsi necẽ paret. Quin nec minus periculi immineret, si venenatæ saliuæ tantillum in stomachum descenderet. Neq; temerè hæc dicimus. etenim iam nos vidimus (vt superius in nostra in primũ, & vniuersalem huius libri præfationẽ commẽtatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodã in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit viperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulneri statim admouit, & venenatũ exuxit sanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aëtius, vt caueant, qui sugunt, ne os habeant vlceratum. Porrò ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli vel gallinæ sedem plumis exuũt, & vulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idq; tandiu prosequũtur, quousq; vniuersa veneni vis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus nõ moritur. Aëtius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasq; viuentes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit, sed etiam quodlibet volatilium genus, item iuuenum, tenellorumq; quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu vomitibus, valentiora dari antidota, nempe theriacã, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleũ de scorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidẽ his tantùm antidotis, imò nonnũquam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanauimus, paucis admodũ horis, qui cùm nullũ vitæ signum præberent, tanquã deplorati iacebant. Nam tãta est horum partium tenuitas, vt momento vniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent venenũ. Protulit Aëtius sarmentorũ, & ficulneæ cineris vice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiã magis probandã censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus venena. Vbi verò veneni vis cõtumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendũ, ne icti vnquã die ac noctu dormire sinantur, donec veneni vis euanuerit. quippe quòd somnus (vt aliis in locis superius dictũ est) venenũ maximè ad cor, & cerebrũ ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia vulneri illinenda, vt calx viua, oleo & melle subacta. hæc enim (vt Aëtius est author) omnibus venenatis morsibus opẽ fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri veratri recentem radicem in vulnus figendam consulãt: quòd hæc (vt equidem me experientia cognouisse fateri possum) virus valẽtissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in vulnus inserũt. Prosunt etiãmnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, vtriusq; chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, vtriusq; raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Siriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur vrinæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ, erucæ, vtrunq; laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, verbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, soncus tam aspera quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ verò pota, vel deuorata valentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus. tametsi priuatim ad venenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & viticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea virides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpytis, echini terrestris caro, gallinaceorũ & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulũ ex vino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerum potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam vocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidẽ in pulueren ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quouis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solùm valet aduersus virulẽtos ictus, sed etiã cõtra epota venena. Iis ferè viribus pollet (vt quidã recentiores fatentur) flosculi illi syluestres roseo colore micãtes, quos nõnulli syluestres garyophyllos vocant. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad virulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his verbis. Theriaca est procul dubio apud vniuersos homines celebratissimũ antid

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum vnquam à feris, quæ hominé solent interimere, commorsum, hac statim epota periisse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta haud multò pòst morsu impetitus, belluæ veneno ceu illã superãte interiit. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentũ probare volentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædã, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autẽ cùm in hominibus id non possimus, in aliis quibusdam animãtibus idem facientes, veram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt cõtubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obiicimus, & qui inter illos non bibe rint ex medicamento, prętinus intereunt: qui verò biberint, conualescunt, & à morsu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratũ sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotũ esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento vsus sit purgante, impedierit, vt tali experimento è veri medicaminis inuẽtione nũquã aberrauerimus. hactenus Galenus. Cuius nimirũ ætate qui prætorii in facinorosos exercebãt iudiciũ, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nãque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut laqueo, aut quouis alio pœne genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, vt mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, vbi post enarratum Cleopatræ interitũ sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines periment. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citóque volunt occidere, adiicientes ipsius pectori ferã, iubentésque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probãda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tẽpore, antequam ematur, vel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, vt docet Galenus, aut in alio quouis animali: etenim in simiis (vt opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant.

toba fro theriace

Gentes tutæ a serpentibus, eorumq; ictibus medentes.

Narrant quidam antiquitus fuisse gẽtes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cũ serpentibus degebant, tractabãntque manibus, nullo vnquã ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro VII. cap. II, vbi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellespõto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiã nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentium medeãtur. Similis & in Aphrica gens Psyllorũ fuit, vt Agatharcides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos verò liberos genitos protinus obiiciẽdi seuissimis earum, eóque genere pudicitiam coniugũ experiendi, non profugiẽtibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidẽ propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerãt, aut cùm pugnatum est, & absuerant, hodiéque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse iis vim naturalẽ eam. hæc Plinius. Veruntamen, vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonẽ, Marsi qui suo tempore extabãt, contra serpentium venena nullã vtique propriam habebant facultatem, sed fraude quadam vniuersam decipiebant plebeculã: Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquã congruo tempore viperas venantur, sed multò post vernationem, cùm non amplius vigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, vt virus ex earum ore vacuetur efficiunt. quinetiã mazas quasdam obiiciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiũt imbecilles, vt videntibus magnũ sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandã artificij imperitis. hæc Galenus. Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locũ habet, in his præsertim circulatoribus, & circũforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mẽtiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia vrbe oriundi, aut ex circũstantibus locis. quanquã facilè possunt originẽ duxisse à Marsis eorum vicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis. nam quicquid loquuntur, pollicenturq;, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim viperas abeunte iam hyeme, & vt magis ab earum morsibus se tueãtur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam vnguento hac in venatione ab ipsis experto. Vnguentũ illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracũculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ, foliis, lauri baccis, & aliis quibusdã additis. Affirmant eo vnguento perũctos à serpentibus ici nõ posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiã apud Nicandrũ in theriacis vnguentũ repererim, quo qui perũctus, à ferisici nõ possit. Nicandri verba subiiciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuiis mista reptilia iam recẽs generantia sese, & rẽ secum habẽtia, in ollam

Francisci circumforaneorum, qui diui Pauli stirpẽ mentiuntur.

Vnguentum Nicandri.

in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autē in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressionē vnguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidē cotylas infunde, & cotylam ceræ vnam, atq; hæc in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mollescant. postea arte paratā molam recipies, & hæc omnia in vnum mista turbabis, teresq; cum serpentibus. Longè autem spinas separa. quandoquidem maleficū illis venenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc vnguento inunge, tumq; vel in quāmuis viam, vel grabatum etiam te tutò cōferes, vel cùm arentis æstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum acervum disquisiueris. hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt, viperas, aliudq; quóduis serpentium genus hoc modo: captisque statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, vt miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo veneni incommodo demordi se facere volunt, oblato prius illis duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, vt virus, quod prope dētes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnē. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius veneno repleantur. Itaq; hac fraude vniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdē praui generis homines contendunt, vt alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, vt quisq; se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, viperis, quibus venenum exemptū non sit, seinuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à veneno victi relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terrā cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortē sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdū occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora verò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusiis, me duos huiusce generis circunforaneos vidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à viperis demorsi erant: & ij sanè ambo periissent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quē vendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia venena. Quemadmodū idem non profuit iis, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, vim omnino aduersus serpentium venena efficacē habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula Lemnia vocatur. Veruntamē vbi ab aspide, vel vipera quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem vel vinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & aliis id genus venenum eiaculantibus, ad integrum vsque annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium venationi se dederes: sed ab iis tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, vt à serpentibus non mordeantur. Siquidē noui ego plures, qui simpliciter, nulloque artificio aut verbis aspides, & viperas quotidie capiebant, nec vnquā ab iis icti fuere. quanuis serpentes ab iis modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, vt nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere possit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quónā pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere vellet. Quòd si id se facturū respondebat iubebat ille, vt dextrū pedem calceo denudatū solo sisteret, & cultello totius pedis vestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc verba inscribebat. CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS. mox terram eodem gladio abradebat, ita vt omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibique tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, vt mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in virulentos ictus, qua vtebatur ille eremita. qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.

Curatio secundum quendam eremitā.

VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INTER ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarunque ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

Vesparũ. & apum ictus, & remedia.

ETSI vesparum, & apum ictus nemini vnquam attulerit necem, cum tamẽ dolores molestissimi inde quandoq; oriantur, non alienũ, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè iidem mulceri possint. Quamobrem iam dictis à Dioscoride remediis ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aëtius lib. XIII. sic inquiens. Si quis ab apibus, & vespis illæsus permanere velit, eum maluæ folia cum oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putántque se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaque, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verùm stimulum vespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem vtriq; ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cũ posca: aut maluæ foliis impositis cum posca: aut cimolia cum malua & posca: aut sesamo cum posca. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & viuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero præbeto. hæc Aëtius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melissophyllum, & sisymbrium.

PHALANGIA. CAP. XLII.

DEMORSIS à phalãgiis locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, nõ intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: vbi verò contrariorũ occursu refrixit, consequitur corpore toto tremor, distentiones poplitũ, & inguinũ, cõuulsionibus non dissimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido lacessit, multaq; reddendis excrementis colluctatio. vniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisq; nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & vino imponere oportet: aut radicẽ syluestris punicæ quàm tenuissimè tritam: aut aristolochiam cũ hordei farina, & aceto subactam. Vlcera aquæ maris proluẽda, aut apiastri decocto, foliaq; eiusdem illinenda. Lauacris perpetim vtendũ, & propinandum abrotoni semen, anisum, aristolochiã, cicer syluestre, cuminum Aethiopicũ, cedrides tritas, platani corticẽ, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum ex iis binas drachmas dare cum vini hemina cõuenit. item myricæ fructus, & chamæpityos, & viridium cupressi pilularum decoctum, admisto vino. Sunt qui fluuiatilis cancri expressi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestiis liberare prodant.

Phalangiorum genera ex Aëtio.

PHALANGIORVM genera quãquã plura à veteribus describantur, tamẽ Aëtio libro XIII. cap. XVIII. sex tantũ numerantur, his verbis. In phalangiorũ genere primũ quidem rhagium, alterũ lupum, tertium formicariũ, quartũ cranocolaptes, quintũ sclerocephalum, sextũ scolecium appellant. Ac primũ quidem Rhagium, id est acineũ, figura rotundum est, colore verò nigrũ, acini vuę nigræ similitudine, vnde etiã appellationẽ accepit: & os quidem iuxta mediũ ventrẽ habet, pedes verò ex vtraq; parte quã breuissimos. Alterũ verò Lupus appellatũ, muscas perdit, eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latũ, & volubile, partes verò circa collũ ipsis incisæ sunt: amplius autẽ & os eius eminentias tres habet. Tertiũ autem Myrmeciũ, hoc est, formicarium dictũ, formicæ maximæ assimilatur, colore fuliginoso: corpus verò eius velut astris quibusdã insignitũ est, maximè circa dorsũ. Quartũ deinde Cranocolaptes, sublongũ est, & viride, stimulumq; iuxta collũ habet, atq; si in quẽ irruat, locos circa caput petit. Quintũ Sclerocephalum dictũ, caput habet saxeum, & obduratũ: lineamẽta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumuolitãt noctu lucernas. Sextũ autẽ Scolecium siue vermicariũ appellatũ, sublongũ est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem

quidem species phalangiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit, (genus enim diuersum diuersa quoque parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit. Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis versibus, qui ita paraphrasticè in Latinum vertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signáque eius morsus. Primus itaque splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium ventrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit vulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi verò inferiori parte rubescunt, frigus iuxta in corpore adhæret, infigitur, statimque color, & membra hominis à supernis ad ima vergere videntur: neque penis semine vuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucet, ac lucidæ in corpore virgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput verò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunque labefactauerit, córque graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, vomitúmque edit è collo lubricum, ab araneis telis non multū distantem, adeóque tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & œstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellem plagam, & vanum vulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue spheceum appellant, rutilum satis, vespæ crudis vescenti persimile. Hic si quempiam vulnerarit, ingens è vulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & venarum languentium trepidatio, aliàs virium destitutio, vt percussum sæpius domet, atque interimat. Extremi maleficij animal somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi laboribus faciat. Est præterea formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, vndique latum, stellatum dorsum, punctisque distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes venenatorum veniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ foliis, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu volitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, vterus autem grauatur. Hic vbi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit. hæc Nicander. A quo tamen in hoc dissentit Aetius, quòd sclerocephalum iis simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander verò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangiis concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, vt vix conspici possit: tumor autem liuidus, quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam verò totum corpus aggrauatur, amplius & dolor assiduus adest, pallor, tremor vigiliæ. Quibusdam verò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lacrymantes, ac caui, & venter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem vniuersum corpus, faciésque, & maximè circa linguam partes, adeò vt impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam verò vrinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si verò minxerint, aquosæ ipsorum sunt vrinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & vomitus quoque similis. aliquando verò & per vomitum, & per ventrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi videntur: pòst verò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus verò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidē cōmuniter ad omniū ictus sequuntur. Si verò cranocolaptes aliquē percusserit, caput magis dolet, & vertigines cōsequūtur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & ventriculi punctiones. Omnes autem à phalangiis percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolii bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totum verò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam somento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in vino aut melle lauri foliis, ruta, grossi, caprinum stercus cum vino, amaracus cum aceto, syluestris ruta cum aceto, & cyperus. Hactenus Aetius. Cæterum Dioscorides variis in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumēda aduersus phalāgiorum morsus cōmemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autē sunt, si summatim colligatur, myrti baccarū succus ex vino potus, succus item foliorū mori cyathi mensura, lixiuiū è fici vel caprifici

Phalang. genera, & morsus notæ ex Nicandro.

Phalangiorum ictuum signa, & curatio ex Aetio.

cinere paratum, asparagi radicum decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex vino hausta, hieracium, dauci semen, melãthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex vino pota, penthaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ verò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita. quæ si quis videre & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis vbi valentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus veterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum venenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiámnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE vocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangiis dissereremus. Quinetiã inibi docuimus, quo modo ab iis icti curentur musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudiis. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Tarãtula venenum, & remedia vide libro II.

SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI SCOLOPENDRA, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdúmque licet rarò, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, vlcusque id negotium exhibet, ferè remediis inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc vbi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto vulneri inspargendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum vino, aut serpillum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

Scolopendra venenosa consideratio.

TERRESTRES Scolopendras Hetrusci centipedas vocant. Sunt enim in Hetruria omnibus vulgaris notitiæ vermes, innumeris vtrinque pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoque genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu venenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctonæ, appellantur; quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in vniuerso genere eæ sint hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, vt fugatæ ab eis populi, proprios deseruerint lares quod Arerietis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles libro IIII. cap. VII. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde videtur exstimasse Nicander, hanc bicipitem esse, vt eius verba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopẽdra. Cuius eũtis alæ. vt remi nauis, festinant. Non inepta quidẽ Nicãdri cõparatio: nã scolopendræ pedum multitudine velociq; motu triremem repræsentant. Harum morsibus (vt Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex vino poti. Quinetiam (vt scribit Aëtius) ea omnia scolopendræ ictibus medẽtur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & vulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex vino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliã noxam ab iis inferri, quàm ingentem pruritum iis tantùm partibus, quibus inhæserint (vt scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu vitam agunt.

Scolopendra mors. remedia.

SCORPIO. CAP. XLIIII.

SCORPIONIS morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimque dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per vniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in vulnus instilatũ. Scorpius ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remediũ est, ob cæcam quandã naturarũ (vt constat) discordiam, quæ antipa-

thia ap

thia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductũ, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus vtendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo vtẽdum. efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium vicem pensat iugis lauacri vsus, euocatus sudor. & dilutæ vini potiones.

Scorpionũ genera ex Nicãdro. PLVRA, ac varia antiquis numerãtur Scorpionum genera, vt latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his verbis. Agedũ aculeo dolorifico armatum scorpionẽ canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque sonticus, neque lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorẽ flagrantemq; mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiũtur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & vani, & stulti ridẽt. Alius viridante colore, qui simul ac corpus hominis cõcusserit, tremores, & frigora illico admittit, acrisque grando talibus videtur circunstare, etiam si sol ardentissimè radiis suis flagret. Talis tantáque eius stimuli afflictio, cuius vertebræ nouem (lego septem, cùm non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumq;: herba enim vescens, semper insaturabilis manet, corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam vehemens eius genis & ori morsus insitus, infixúsque est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris videntur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atque paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cùm rupes, tenuesq; multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea venatione sentientes, murium rimas, & nidos subeunt, vbi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generãtur. Postremò melichlorus tibi animaduertẽdus, cuius summum verticillum prænigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè infensissimus ille obliquo gressu corpus flammæ simile commouens: pueris verò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga den sæ alæ expanduntur locustæ fruges rodẽti non dissimiles. hactenus Nicander. Cæterùm scorpionum ictuum indicia, & curationem conscripsit diligentissimè Aëtius lib. XIII. cap. XIX. sic inquiens. A Scorpio percussos vehementissimus plagæ dolor consequitur, frigiditasq; ac tensio, & stupor: circáque plagã, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui verò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & verrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, vt grandine se impeti putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosæ, & lachrymæ viscosæ: durities articulorum, anusq; procidit, cum egerendi cupiditate: spuma circa os est, & vomitus largus, singultus, cõuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elephoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, cum viridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; vnà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorem. Idem etiam vermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in vino potus. Cõfert verbenaca recta, aut viridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Cõducit etiamnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & viticis seminis confectus, & drachmæ pondere ex vino potus. Datur & pastinacæ semen quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum sumptæ, sed in cingulo quoque gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aëtio. Commune & vulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Diosc.

Scorpionũ ictus & curatio ex Aëtio.

Remedia alia ex Diosc.

Dioscorides præter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, hæc quoque sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam vino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lacrymã, melissophyllum, chamæpityn: verbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantã vim contra scorpiones inesse quidam tradunt, vt ij ab his non feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hæc omnia prosunt tantùm vulneri illita. Quæ verò pota, vel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti, asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in vino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex vino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & vrticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrthi baccarum vinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro varia medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, vt quæ potius peritissimi cuiusque iudicio sit relinquenda.

PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAPVT XLV.

SI MARINA pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum vicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, vt tangentē non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de viperarum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribúsque impositi, sui cuiusque ictus remedio sunt.

QVI à marina Pastinaca percussi sunt (vt testatum reliquit Aëtius) his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso, nerui sauciantur. qua propter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd si quis caudam pastinacę, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ægrum autem sanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè verbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareq; vastantem draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: vel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliórque. Siquidem ab huius morsu, ceu solis æstu, eius & radices perditæ vnà cum foliis flaccidæ redduntur, & arescunt: homini verò caro putredine imminuitur. hæc Nicander. Cæterùm auxilium sentiunt percussi, vt Aëtius inquit, vbi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetũ pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem venenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium sunt partium, in altum prorepent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur viuum vrina veteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. At verò si hæc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere terito, ac dato cũ vino: aut sylphium, aut laser ex vino: aut succi fiel guttas quinque, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aëtius aduersus pastinacæ marinę ictus auxilia reddidit. Ad quos præterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordiũ in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itémque verbenaca. Non tamen ob id prætermittenda est theriaca, au Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iam sæpe meminimus. Porrò Nicander quoque nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt. Anchusæ folia, quin

Pastinacæ marinæ ictus signa.

Pastinacæ ictus remedia.

lia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, tordilũ, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & vtrunque papauer.

MVS ARANEVS.

CAPVT XLVI.

A MVRE araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigráque pustula, diluta sanie turgens, exurgit: proximæ partes liuent. Rupta pustula, depascens vlcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoque tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ asperginis offusio consequuntur. Huius morsibus auxiliatur ex galbano splenium, per se vulneri exterius impositum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiã mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in vino detur. præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupresi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alij asseuerant, demorsum non aliàs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morsus nota, & curatio.

QVANQVAM Mus araneus, qui, quòd colore mustelæ sit similis, Græcis μυγαλῆ dicitur, ab omnibus inter venenata numeratur, attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam eius superius libro secundo retulimus. quare iam ad eius morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsis itaque ab eo (vt Aetius inquit) vulnera manifesta fiunt, quadrifido enim ordine illita vulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòst verò saniosus. animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis disrumpat, carnem subiacentem fæculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eósque verbere impetere, non hominis modò, sed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post prædicta communia remedia, lauri tenella folia, vnius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex vino pota. Conueniunt etiam ipsis omnia communia venenorum remedia è vino dulci in potu sumpta. In pecoribus verò & iumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis præsens remedium. Vnde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porrò cumino, & allio, putamine extrinseco non abiecto, contegatur. Eadem etiam cum oleo trita assiduè ac diligenter locis circumsitis illinantur. Si verò ruptæ fuerint bullæ, & vlcera oborta, acida muria proluatur locus, aspergatúrque subinde vsti hordei puluere. Verùm non rumpentur, nisi prægnans fuerit mus araneus, qui morsum inflixit. Quòd si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & vlcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, fouendáque. Strato verò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circumquaque vulnerandum esse locum, & murem subinde araneum vstum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu verò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta verbenaca, omnia ex vino pota, aut in cataplasmatæ conformata, & morsibus illita. Prosunt & maluæ folia imposita, & magna antidota potui data.

VIPERA. CAP. XLVII.

SI VIPERA momordit, corpus intumet, vehemẽter arescit, subalbidúmque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta. pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens vlcus, quod in proxima repens, non summa modò corporis, sed intima quoque corripit. Gingiuæ iis cruore suffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequũtur. Sopor, tremor, & vrinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi verò vipera morsum impressit, fimum caprinum cum vino, studiosè impositum

opitulat

opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum splenij loco superiectum, & origanum, viride inditum. pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: erui farina vino subacta: radicis cortex vsque eò tusus, vt in puluerem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus antè eo calido foueatur. hæc loco imponuntur. Contra viperinos ictus rubus cum vino prodest. Aliqui Anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & syluestris ruta. hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepæ, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara. simplicia hæc sunt. Percussis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorij, floris portulacæ seminisque, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de viribus, inscribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, semen satiuæ brassicæ tritum, & acetabuli mensura cum vino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarū morsus indicia.

VIPERARUM historiam exactius, vt puto, latiusque libro secundo tradidimus, quàm vt operæ pretium sit hic eandem repetere, vel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquum est, vt iam de earum morsus indiciis, & remediis differamus. Reperiuntur itaque in eis (vt Aëtius memoriæ prodidit) quos vipera mas momordit, vulnera in loco bina: in his verò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primùm autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde liuidus, denigratus, & proserpens. Siccitas vehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis grauitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut vt longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à vipera fœmina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctum à vipera manantem viatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo virus eructantes, ostentant: vipera verò fœmina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è viperæ inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine vllo colore conspicitur. Sed quæ vlcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubens, tumque palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu vacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt. illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à vulnere, aliæ circa plagam veneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, vehementerque ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coëuntes sonitus, agminatim strepunt: quinetiam oculorum vertigine mœret. Illicòque membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas venit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpéque ex vnguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos ventris sui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, aliàs obscurum, mox floribus similis est æris. hactenus Nicander. Præstat igitur (vt Aëtius author est) priusquàm cruenta prodeat vrina, allij plurimum deuorare, & vinum meracū copiosum bibere, excitatis subinde vomitibus. *Viperarū morsus remedia.* Efficacissimum enim eis remedium est allij esus ac meracior vini potio, inquit Archigenes, adeò vt si quis multum eius sustineat vsus, itemque meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè theriaca ex viperis sine dilatione pota, & vulneri illico superposita. Quin & ipsa vipera excoriata, capite, & cauda abscissis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictis præsidium affert. Caput autem à viua amputatum, diligenter per volsellam prehensum, morsuique impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, venenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idque aliis pariter dissectis, frequenter, & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitū demorsum

demorsum locum circuncidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia vulneri illinenda: est enim valde efficax ad viperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex vino potus, tum vulneri exterius illitus, euidẽs auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam melaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & vulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, & iusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, vel tritum ex vino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus, & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remediis, suprà sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè verò vtendum est anchusæ radice, & heliotropio cum vino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde vomitu reiecti, exhibita statim à vomitu Andromachi theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, vulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fouendum est: nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quémuis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis foliis, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm, vt libro de theriaca ad Pisonem author est Galenus, non modò è viperarum morsibus retrahitur venenũ apposito tantùm, vt Aëtius inquit viperæ capite, sed ipsa quoq; vipera tota contusa, & vulneri imposita. Contra viperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaq; ipsa vulneri imposita, vt superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, è quo echiũ Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (vt ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, vt epota eius radix ex vino, nõ percussis modò à serpentibus opituletur, sed eos quoq; qui antea biberint, feriri non patiatur. Cõmẽdauit etiámnum aduersus viperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicãda, partim bibenda, vel comedenda, quorum nonnulla hîc subiiciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina vino macerata, scilla ex aceto feruefacta, personatæ, ebuli, & sambuci radices in vino elixatæ, sarmentitius cinis aceto subactus, aliaq; complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus.

Simplicia medicamẽta ex Dioscorides.

Pota verò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacea, cerui genitale exiccatum, tritum & potum. condrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirãdos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius vi Serpentinam vocant, cuius historiam, pariterq; vsus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die potaitem oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describẽtes retulimus. In viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN vocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusq; veneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc viperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdq; vltimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ verrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes eorumq; veneni remedia profitẽtur, hanc feram vulgò appellant Aspido del corno, hoc est, Aspide cornutum. Neq; sanè ineptum illi nomen indiderunt: nanque non minori cum velocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantum horis mortem occubuisse. Proinde scitè lib. XIII. cap. XXV. de eo ita scriptum reliquit Aëtius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neque scribitur) colore verò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet prædurã, supernè discissam. A quibusdam verò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm vipera habet, cùmq; in multis, aliàs ei similis sit, coloro magis discerni potest: vipera enim subflaua est. Cæterùm ab Ammodite percussos festina vt plurimùm mors sequitur. qui verò tam breui non pereunt, his sanguis è vulnere manat, & vulnus intumescit: sed paulò pòst sanies effertur, sequiturq; capitis grauitas, & animi deliquium. Qui verò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum vsque diem durarint. Celerius verò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remediis, vtpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum vulneris loco, & superioribus partibus arctissimis vinculis constrictis: quin abscissa, dilatataq; statim scapello plaga. Propriè autẽ eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ

Ammoditæ historia, & veneficia eius.

Ammoditæ morsus signa & curatio.

temisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon vulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractoriis, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue vlcera serpentia conducunt, imponenda. Viperæ præterea similis, vt quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignauit, vnde & eam lacertam Chalcidicà quibusdam vocari tradidit. Itaq; cùm varia sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, vt credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum, sed etiam in mortiferarum serpentium, & viperarum genere. Quòd sanè videtur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauæque vallis, & salebrosæ rupes, nemorosumque promontorium, vbi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam vno visus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanémque feram se repræsentare, non autem lacertam. Cùm verò secundò ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis, nulli dubium est, quin eam descripserit, quàm Chalcidicam lacertam vocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis, attamen libro quinto, Sepa viperarum generi adscripsit, vbi de aceti mulsi viribus differens, inquit. Acetum mulsum contra morsum eius viperæ, quam sepam vocant, haustum meconium, iximue auxilio est. Aëtius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, vel viperæ genera recensetur, his verbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà verò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: vniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, vt superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus. Cæterùm ab ea percussis (vt tradit Aëtius) sanguis è vulnere manifestus excernitur, & paulò pòst sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactæ dealbantur, & totum corpus vitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capillique è toto corpore defluunt, atque intra tres, aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex iisdem rebus, quæ in viperæ, & cerastæ, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & vinum bibẽdum myrtites meracius. Conuenit item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas vnà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. hæc Aëtius. Ex quibus facilè conijci

Sepa fera quid.

Sepis morsus, signa & remedia.

potest, cùm ambæ hæ feræ è viperarum sint genere, iis tutò antidotis earum venenum superari posse, quibus vipereum frangitur, & euincitur. Sed quoniam hæc humanæ vitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, vel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienũ duxi de eius historia ac veneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaque describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, vbi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, vt Aëtius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figurà autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi, præsertim iuxta ventrem, vt milium colore referat, vnde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò vbi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac veluti iaculum vibratum corporibus inuolat, atq; hoc modo verberat. Ab huius morsu omnia, quæ de vipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atque etiam grauiora, adeò vt etiam putrefactiones & carnium defluxus consequātur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad viperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris vmbra æstate media quietem somnúmque caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, vt illicò perierit. At socij audito percussionis sonitu, viso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, vt quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, vbi ipsum incolæ à sagitta Saettone vernaculo nomine appellant.

Acōtia historia, morsus nota, & cura.

CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

CONSIMILIA suprà dictis in vipera eueniunt iis, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademq; ferè auxiliantur. quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De iis autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remediis ad viperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

NON

Amphisbæna, & cæcilia consideratio. NON desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ vtranque serpentis extremitatem occupent: fierique ob id putent, vt fera in vtranq; partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & volatilium. Siquidem pluries compertum est, ex vno tantùm ouo duobus vitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidémque pedes: atque etiam lacertæ visæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non vtiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & capi. I I I. de generatione animalium, sic inquiens. Monstra rarò admodum fiunt in iis, quæ singulos pariunt, sed crebrius in iis, quorũ partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potissimúmque in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, vt columbæ, verùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coëant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana discerminantur, pulli ex iis monstrifici prodeunt, corpore, & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (vitellum enim cibo iis est) pars autem inferior postea instituitur, quanquã cibus idem, indiscretúsque suppeditatur. Iam serpens etiam biceps visus est, videlicet eadem de causa: nam id quoque genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, vt credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. *Amphisbæna biceps nõ est.* Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo vtrisque extremitatibus, capite scilicet & cauda, acuminatis gignitur, adeò vt difficillimè possit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius libro X I I I. capite X X V I I. scribit, Scytalam (hãc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in vniuersum existunt, vt neq; cognoscant videntes ea, iuxta vtram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiã in hirudinibus conspicitur. Differt autem, vt idem tradit, amphisbæna à scitala, quòd illa ex vtraque parte progrediatur, vnde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) vt hæc verba, quæ in eo leguntur, apertè ostēdunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia vtrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, vt ipse Aëtius scriptum reliquit, ab vtraque demorsis contingit morsum obscurum esse, ac vix apparere, *Vtriusque morsus signa, & curatio.* veluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, vt apum & vesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis sunt relata, verùm facultate intensiore. Ex his etiam Aëtij verbis coniici potest, cùm horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis vermibus, vel alui tineis persimile: ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, vt alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci vulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorúmque nexus dissoluit.

DRYINVS. CAP. XLIX.

A DRYINO morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quã dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, tormináque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum vino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

DRYINVS, vt in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, *Dryini historia, et eius ictus nota ex Nicand.* aut alicubi in concauis fagis, in montibus versatur. Appellant eum alio nomine etiam hydrũ, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæque naturæ idoneo lacu venatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quævis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeóque hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes

humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is vel in talum, vel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atque circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentémque mœrentis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodũ malè olet, adeò ipsum atrum venenum semper depascens consumit: quin & caligo lumina eius obfuscans, occultánsque, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendióque cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit. Ipsi verò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliâs per collum vomitum felli similem, aliâs cruentum eructantes, ipsúmque malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum viuat, tam malignus ad perdendum proditur, vt eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, vt quemlibet gratum odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hactenus Galenus. Dryino, vt Aëtius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, vt etiamsi quis eum non videat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squammis circa vniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor vehemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus vomitus, aut omnino simplex, vrinæ suppressio, tremor, interceptio vocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoque ex iis, quæ in viperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt: itémque ex communibus remediis iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, et morsus curatio.

HAEMORRHOVS, ET DIPSAS.

CAPVT L.

AB HAEMORRHOO ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractáque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix vlla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eiiciuntur, profluensq; sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in vomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos verò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque vsque eò pertinax, vt satiari non possit, ac sine vlla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt iis, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & præster, & causon, aut dipsas appellatur. Hemorrhoi, dipsadísque morsus velut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remediis egeamus, communia experiri operæ pretium erit. Protinus autem scarificatione vti, vstionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, vtiles esse. Meracæ potiones, & lauacra prosunt, quæ subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit. quo semel erũpente opem ferre non potest vlla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem prosunt. Insuper quæ in commune opitulantur, vt scarificationes, vstiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta vitis folia, & cum melle trita.

HAEMORRHOVS, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percussi, sanguine per os, & nares, totóque corpore effuso, intereunt. Hic (vt in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectũ illic sumens, vbi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis vestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliâs colore igneo aliâs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò

Hæmorrhoi pernicies, et historia.

tionem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis perquàm minimis (vt Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, vniuersum eius corpus respersum appareat. Auicena cenchrum famosum appellat.

CERASTES. CAP. LIII.

A CERASTE percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu varicosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distéti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur. quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circuncidere, & iis similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquiis admouenda, siquidem virus hoc veneno basilisci simile est.

Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

CERASTAE, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis fere semper fuerit, nisi (vt Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputetúrque, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (vt refert Aëtius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore verò arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes verò circa ventrem ex ordine squamis obsitæ sunt. Quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percussis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui similitudine insurgit, & sanies profluit vini colore, aut nigricans, & maximé per ambitum, velut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consueuit. Reliqua item, quæ in viperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione vehementiori. Vt plurimùm verò vsque ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à vipera conferunt. hæc Aëtius.

ASPIS. CAP. LIIII.

AB ASPIDE ictis vulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo velox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine voluptate cósequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At vir perit absque labore: virens atque discolor. mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno vacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm iis, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam venenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arteriis sanguinem cogit.

Aspidis perniciosus ictus, & genera.

REPERIO apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & vnumquodque, vbi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum veneni vis in hominum necem, vt rarissimè seruentur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit. Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, venenum solerter corporibus inspuit. Harum itaque ferarum vna (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm vellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam vocatam, id nominis sibi comparasse volunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa verò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aëtius libro XIII. cap. XX sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam verò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent: aliæ verò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque vsque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ verò ptyades, cinereo sunt colore, viridíque, & ad auri colorem inclinante. Terrestres verò vt plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, veluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ verò quatuor citra magnũ dolorẽ, à quibus nihil effluit, nisi violentũ animal sit, quod morsum inflixit. Consequi-

Aspidum historia ictus nota, & cura.

 tur

tur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem verò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ verò ictu præsentissima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxilium autem ab aspide morsi ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem percepteunt. hepar enim in morsis ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an victurus sit percussus, centaurium cum vino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacũ, morietur, si nõ, viuet. Quo verò veneni in corpus distributi vis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum vino diluto detur, & confestim euomet. Numius autem inquit. Origanum viridem, aut aridam pro ægri viribus cum vino dato. Post vomitum antidotis theriacis vtendum, & communibus remediis prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil læditur. Præter opinionem verò auxiliatur theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum euulsionibus, & plagis, & vniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa. hactenus de aspidibus Aëtius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra venenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua vitæ & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in vniuersum corpus diffunditur, venas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in vasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, veneni vim arcet potentissimè, idque superat citissimè.

BASILISCVS. CAP. LV.

ERASISTRATVS in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflauescit. Itaque in plurimis, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, vt idem Erasistratus author est, auxiliatur castorij drachma in vino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

MVLTIPLEX variaque est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum vocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, vt solo oculorum intuitu, alij sibilo tantùm, alij halitu, alij verò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui vulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuissimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ varietate, ac inconstantia facilè adducor, vt credam, plerosque historiam basilisci, vt fabularem, discripsisse. Id quod etiã probè Dioscorides sensisse, atque adeò nostro iudicio adstipulari videtur. Siquidem is ne cum aliis accusaretur, Erasistratum citauit, authorém que historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) vbi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, videntes se, & audientes necat: atq; si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne basilisco vicinum habitet. Libro verò x. capi. primo de simplicium medicamentorum facultatibus idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare videtur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam vocant βασιλικὸν θηρίον, ne videre quidem mihi vnquam contigit: & si vera sunt, quæ de illa referuntur, periculosum etiam est vel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta veneni acuitate, & immanitate pollere ait, vt quanuis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram, serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò vt virga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plinius libro VIII. ca. XXI. vbi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, vt plerique existimauere, Nili caput, vt argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, ceterisq; membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Alias internecio humani generis, omnibus qui oculos eius videre, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, vt quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedẽs. Necat frutices nõ cõtactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta

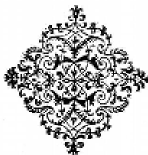
Basilisci varia historia.

Catoblepas.

hasta, & pe eam subeunte vi non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges videre) mustelarũ virus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Iniiciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturq́; & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cùm aliis fabulosa narrasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem videò, quomodo factum sit, vt ij qui ipsum viderunt, eiusq; faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius ferè historiam plerique descripserunt, incolumes euaserint: præsertim cùm tam paruũ sit animal, vt nisi è propinquo loco cõspici possit. Atque adeò hinc mihi impossibile videtur, quin ipsæ aspicientes non viderint, cùm (vt Plinius refert) non multiplici flexu incedat, vt reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: vel quòd ex infecto circonstante aëre, qui viderunt non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantùm, vt aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce veneni vis adeò vehemens, & immanis existit, vt expugnari non possit, non est cur plura hìc referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & authorem secuti, vt ipse suis de medica materia libris hoc sexto finẽ imposuit, ita nos nostris in eos commẽtariis, quos ad nostrã cõmunemq; rei medicæ studiosorũ vtilitatem cõscripsimus, iam extremã manũ imponemus. Non obliti immensas gratias agere DEO optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorẽ ac gloriam tribuimus sempiternam.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Petri Andreæ

MATTHIOLI
SENENSIS

Serenissimi Principis Ferdinandi Archi-
ducis Austriæ &c.
Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM

Cum Censura in eiusdem enarrationes.

LVGDVNI,
Apud Gabrielem Coterium.
M. D. LXIII.

Εἰς τὴν Πέτρου Ἀνδρείου Ματθιόλου Ἀπολογίαν
Ματθαῖος Κολλῖνος Βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων.
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἐξέσε Ματθίολος:
Οὗ πόνον εὐκλεέες τὲ καὶ εὐφρονέοντες ἰατροὶ
φαντὶ τελέως ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ', οὐδ' ὅγ' Ἄματος,
Ἀλλ' ἀμαθὴς, τοῦτο χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ', ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

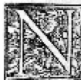
Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ

MEDICVS PETRO ANDREAE MATTHIOLO

PRAECLARISSIMO MEDICO.

S. P. D.

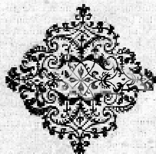
NEMINI hoc vnquã mortaliũ hactenus cõcessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate. vt in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in aliis obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modo ipsi, quibus nihil bonum, & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate spolient. Ac quanuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi, cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem, tamen post modum nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & Censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarē. Nunc autem quo consilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem, an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quod si ita tibi persuades, vt non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur vt indignum planè tibi iudices, vt illam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatē animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole.

Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumniis à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiæ tyrocinia adhæreſcunt, aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò procliuis est in sua constituenda sententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Hius impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio Mathiole, non tam, vt cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Vt excellentissimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo conspectu, hi animo sermonibus, scriptis, literarum missione (vt tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis communibus beneficiis sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, vt nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidie se oblectans, non dico ingratitudinis vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauissimos susciperes labores. Tantane fuit in Lusitano ingratitudo, eane inhumanitas. vt nihil istorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt(si quidem id fecisset) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeò ne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, vt corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatisq; viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel vnus Cronemburgius Coloniensis summus, & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, authoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa confidentia virus inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumq; virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super commentariis in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? Aquo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestósque errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque aliis visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophũ decet. actenus ille. Quid syncerius? Quid magnificètius huiuscemodi viri grauissimo testimoni Vt recreare potius te debeant taliũ, & tot clarissimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, conuellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam

saniam superent. Quorum synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te deiiciat. Absit, vt non multò plus eruditissimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Lusitani. Hoc porrò multò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunissimè consutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alij suis impediti negotiis, alienæ difficulter se subiiciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimillimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstite, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros reiici, quod ab eo sit accersitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena censent tutius, diligentius, fidelius protecturum, quam sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria versatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissimè, & doctissimè est commentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, contra peruersorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, sedulò prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quam nostri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγχινοίας σεαυτὸν καταγνέιν. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ authoritati, & cæterorum studio non leuis fortasse imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorũ librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Lusitani. Excute istum scarabeum ex tuis floribus, nec sinas, vt suis molestissimis susurris, & fœtore ista contaminet, ex quibus optima, & roscida mella reliqui se consecuturos sperant. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, nõ absoluta, splendidè adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentiũ molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorũ amplissimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cum tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid viuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquum putaremus, quantò id erit deploratius, quantò iniquius à viuo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauissimum est, superatus manum conserere cum isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè condemnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Vt hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptiis? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & visu iucundissimũ erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, que volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudentia, si non effutiet, secum volutabit? Noli tantum locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præstans eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, vt aliquid in tuis bibliothecæ scriniis delitescat, quod nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parum sollicitè, non satis anxiè tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficiis te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutantur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram se venari putant gloriam, si (id, quod nunquam, vt confido, adipiscentur) suis maleficiis tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali do-

ctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiã, per communẽ omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissimum, declara, quàm mala cæcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, dispelle istorum inuidentiæ virus. Indica eis quàm longè fuerat tutius sana in eis mente vti, quàm in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequã sapere didicerit, omniũ se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem calumniatorem tuta, salua, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quamcelerrimè nostræ satisfacias omnium expectationi. Viennæ Austriæ Quarto Nonas Septembris. 1557.

MAGN

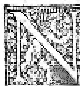
MAGNIFICO, AC CLARISSIMO

D. Petro Cannizero Serenissimi Regis Romanorum &c. Archiatro

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS.

S. P. D.

NESCIO quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertimus (clarissime vir) summos, & præstantissimos viros, quò magis excellunt, & quantoque cæteris bonis, accumulati viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumnijs impeti, ac lacessi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo omnino satis acri publicæ vtilitatis non id præstantiæ culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce cui improbitatem (vt quidam fortaßè putant) sed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum, minus insitatum, vt ab honestißimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordijs emerserit, & hac omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectosq́; exercere solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel alijs quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresq́; euaserunt. Vt potè quæ cum eò loci euehi non poßit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nituntur. Nec idcirco mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & sæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatusq́; nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam fœlicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarißimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idq́; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere, præsertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemq́; vanißimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem commentarios editas ab Amatho quodam Lusitano homine sanè non solùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumq́; præter id comperissem hunc quamplurima ex commentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apolo-

giam, vnà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostra premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & pauca admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idq; consultius videbatur scripta illa iam odornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem eulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocinium suscepisse. ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quò iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatarationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt; vt eius opinioni, & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iamdiu nouerim (vir clarissime) quantùm doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximiè obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndosq; mittere decreui, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim, ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò authoritate corripere, Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotijs semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiã præconijs nostra angeatur præsidia. Nã vbi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquã te cõtinere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.

PRAE

PRAEFATIO.

Commentarij in Dioscoridem magno labore sunt editi.

QVVM NON Sine magno labore, magnáque industria Commentarios in Dioscoridē edidissem, quemadmodū doctis quàm plurimis, præclarisq; materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam, sic neminem tàm peruersum, inuidum, improbúmque fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim: ingenui honestique viri munus esse putaui, sua industria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsum in publicum promere. Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenuum, honestúmque videbatur, vt id quod vnusquisque in quolibet scientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnáque lucubratione, obseruantiáque sibi priuatim, & non quasi priuatum, & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me esset factum, non sine fructu fortassè, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam, non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quàm hactenus in hac versor opinione, & iam opus prelis Valgrisinis subesset, frequētibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuissem, quæ tot præstantissimorum authorum iudicia comprobarent. Veruntamen non adeò horum tot hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me cōmoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea peruicacia propriis affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cùm Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri ceperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magísne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm vt suam agnoscat insci-

Ingenui viri munus.

Quam ob causā Cōmentarij in Dios. latinè sint editi, & plātarum imaginibus illustrati.

Cur edita hac sit apologia.

tiam, nec suis calumniis quicquàm nostræ detrahat authoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimùm nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, quis deindè modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos lacessiuit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & æquissimè discernat vtriusque controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.

Calũnia primæ de Mei.

At Videte obsecro, quàm grauiter, ac vehementer me primum adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de religione contendat, quam homo inconstans iam pridem turpissimè, ac impudentissimè deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Vergilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres Mesues interpretatores acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cum apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cum magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam indè eradicarent, ascenderunt.

Calũnia refellitur.

Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta vsus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam circunferri Meum, cum ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solum exponerem sententiam, nescio tamen cur accusandus magis illi videar quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, vegetiorésque quàm genuini expetat historia: quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deindè quòd eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea quòd mansæ parum omnino acrimoniæ resipiāt. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu calfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi foliis, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reiiciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cum non nisi à medicis, iisq; admodum paucis ipsum feratur,

Mei consideratio.

Meũ, quod circunfertur à genuino pluribus dissidet notis.

feratur; magnum & euidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si vbique in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaque palàm est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatique, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Verumtamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantùm argumento fateri viderer illum genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, vbi fatear, hanc vel illam me non vidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse Monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudæorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè lacessiuerit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. AT IAM HOMINIS videte inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim

Vulpina Lusitani religio.

me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos authores explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quod à Plinio nō nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis. Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis „ à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne vlla in tanto viro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine. Reliqua quæ sequuntur in vnum coërcet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cum certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt statim confusus sileas. An non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, vt illicò palàm fiat, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior, Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuilibet legenti sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subiici opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, vt aliquoties sibi non satis constet? Mihi

Calumniæ confutatio.

Plinium quandoq; non satis sibi constare.

Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capite 30. castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu vrgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea libro 32. capite 3. apertissimè negauit, & tanquàm fabulosum explosit. De Populo autem agens libro 16. capi. 23. nullum hanc florem, nullúmque fructum edere ait, quorum oblitus libro 23. capite 8. eandem Populum dixit, & vuas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad vnguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicatur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo vtique authore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadeat, non licere censeas. Nos veritatem vbique sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliúsque quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorúmne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonúmque potius mihi videntur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit vt mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deindè è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt solum ferè non inuenias, vbi iam tutus esse posis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non est vt timeam, neque etiam vt odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui possideat, vbi possim postea refici, vbi vicerim, sed tantum medicæ materiæ vindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementiorique sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deindè quòd falsissimas, friuolásque calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd vbi aliquid suo marte cudit, ingrauissimos, frequentesq; labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus conuitiis, ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus, pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem.

Animaduersio in Lusitanũ.

Calumnia tertia de Amomo.

AMEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cum nos vero carere Amomo sciret, „ vt illum tamen habeamus, in Lusita- „ niam nos remittit, vbi ex India nunc „ delatum contendit: mea tamen sen- „ tentia fallitur, cum hucusque Amo- „ mum verum incompertum sit. Hæc ille. Sed planè falsò, cum plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nec eò quemquam remiserim, vt ille somniasse videtur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc.

Calumnia depulsio.

Cæterùm

Cæterùm cum eorum ſententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet, cõiicere quidem nõ poſſum, niſi quis fortaſſe in eius maleuolum animum hæc reiiciat. Quod autem ille perperàm meam acceperit mentem, id argumẽto eſſe poteſt, quòd in commẽtariis noſtris latino ſermone editis, nihil huiuſce fabulæ meminerim.

Calũnia quarta de Calamo Odorato. AD CALAMVM Odoratum veniamus, vbi ille grauiores, ſicut ipſe, putat, in me admouet machinas, quas idcircò non magno ſanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo conſilio, non aliqua prudentia, aut ratione, ſed ſuo more (propè dixeram moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophraſti, & Plinij teſtimonio certò affirmauerim radicẽ, qua paſsim Odorati Calami vice vtuntur Seplaſiæ, legitimum, genuinúmque eſſe Acorum: quin & quod ſcripſerim Calamũ Odoratum harundinem eſſe, non radicem, quibus refragatur his verbis. At mea ſententia decipitur Matthiolus, cùm licet Theophraſtus, & Plinius in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami Odorati radicem deſiderãt, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium eſt legere lib. 24. cap. 11. in quo cum Calami Odorati iuuamenta enumerat ſic inquit, Efficaciſsima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficaciſsima, & genicula. Per quæ verba manifeſtè percipitur, quòd in omni calamo, ſiue harundine, radix efficacior eſt pars. Qua de cauſa Calami Odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda eſt, vt meritò hactenus pharmacopolæ hac precioſa, & exotica radice pro vero, ac genuino Calamo Odorato vſi ſunt. Quantùm verò ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. Hiſne tã ſtolidè me putat cõcludi Luſitanus? Sed audiat ipſe non quàm Matthiolus, qui hæc accuratius priuſquàm ſcripſerit, penſitauit, ſed quàm turpiter ipſe potius decipiatur, quippè qui temerè Plinij, & Dioſcoris grauiſsimorum authorũ abutitur teſtimoniis. *Calũnia diluitur.* In primis enim vt eius argumenta diſſoluam, & tãquam inania, & irrita mõſtrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophraſtus Calami Odorati radices adeò deſiderarint, vt nuſquam earũ fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficaciſsimã in omni harundine eam eſſe partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, Latinique ſermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexiſſe Plinium. Nanque examinaturus quænam partes in vniuerſo calamo cæteris præſtent, næ non radices, vt Luſitanus ſua quadam malitia, vel fortaſſe imperitia in me diſtorquet, ſed partes radicibus proximas cæteris præſtare inquit: quod facilè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob cauſam putat Plinius maiori vi pollere eas calami partes, quæ prope radices habentur, quàm eædem ibi craſsiores, vegetiores, robuſtioréſque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis, quo fit, vt etiam calami ipſius genicula efficaciora pariter ipſe exiſtimauerit Plinius. Quippe & genicula robuſtiora ſunt, & craſsiora. Quam ob cauſam Calamum illum prætulit Dioſcorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipſum quæſo intueamur locum, quẽ ille quaſi violentum quoddam telum in me vibrat. At ſi vlla in eo ſit prudentia, ſi leuius & conſideratius verba Dioſcoridis mecum perpẽderit, non ſolùm deponet hanc iracundiam, ſed fortaſſe etiam noſcet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices deſcribat Dioſcorides, apertè quidem conſtat, cùm ait. Calamus Odoratus in India naſcitur, melior eſt fuluus, densè geniculatus, & qui aſſuloſè frangitur, plena araneo-

rum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperàm Lusitanus intelligit. Quippe calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile cõcluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbique occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (vt ille contendit) vt ipsa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, aliisq; nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute Culmo geniculato inquit Cicero. Hæc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reique herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, vt hominem potius, quàm opinionem parum validam nulla veritatis imagine fultam videar persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, vt vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissoluat: vt non veritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam semonstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primũ quòd nusquam visa sit radix inter valdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quamplurimæ visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, vt quisque facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat præterea hasce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, vbi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami Odorati esse cotẽdunt, quòd nullus extet author (quod viderim) qui scripserit Odoratum Calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortassè monebit, quod à Galeno dictum est, quippe qui scripserit Calami Odorarati, partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisque coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaque satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum: nec pluribus est hæc nostra defendenda causa. In sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus ostẽdemus, radices

Calamus Odoratus communis vsu vnde afferatur.

Calumnia quinta de Aspalatho. radices has legitimi esse Acori. NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aspalatho contra nos affert. Est verò Aspalathus (vt Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum insula affertur, & illud, lignum Aloës, Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falsum euertere contendit, audiendus est, quum re vera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata in insulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis ceditur, non verò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses, & Valentinos magna in copia reperitur, Hactenus ille. O fœlicem discipulum, qui vbique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus se toties vsum iactitat. Verùm seu ab iis hæc sit edoctus, seu ipse suo ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc inuestiganda tantum frustrà suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detracto cortice adeò rubet, vt purpuram penè referat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat. Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortassè pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij, qui eius historiam ex Melita insula ad me scripserunt his verbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundēdas preces, truncus est arboris longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido, & saxoso tractu, frōde perpetua oleastri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante toto cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus palàm esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum: & Lusitanum vnà cum Ruellio in eodem versari errore. Quippè (vt præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenus, non vt ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, vt purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo prouenienis frutex sit surculosus (vt testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, vt ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippè nil tam temerarium, támque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine vlla dubitatione defendere.

Calumnia retunditur. *Rhodium Oleastrū non esse Aspalathum.* *Rhodij Oleastri historia.*

Calumnia VI. de Helenio. HINC AD HELENIVM venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis allucinatum, adeò vt nullis

nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his verbis. Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Heleniũ, crassum, hirsutũ, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosúmque, flores luteos, & in iis semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Vnde facile credere est, vt hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hîc falsò admodum Plinium adducit libro XIX, capi. V. qui vltrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. X. vbi Helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarij ramulos Serpylli modo humi sparsos tribuit, folia verò Lenti similia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille verò non Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. XXI. eiusdem libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: vt liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam fecisse, non verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, si Plinij authoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primùm cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (vt diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reiiciendam, quippè qui imprudenter meã peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) libro XVIII. ca. V. & quibusdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in mediũ adduxerã de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, qppè quũ propè essent duæ illæ Plinianæ authoritates, Typographus, q è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præteriit, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortassè quis putet me id totum subdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentariis nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinij verba per Typographum eò translata lib. XIX. capi. V. ibi ascriptis non legantur, sed libro XXI. capi. X. vbi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas, nil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, vt priores Italicæ editiones nostræ vnũquemque certiorem reddent. Non enim putet velim Lusitanus quòd adeò sim excors, vt tam indecenter, támque fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quando quidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, capite quinto

quinto, à me eo loco citatis, nec oscitãter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris „ satus mẽsibus Februario, Martio Apri„ li, Augusto, Septembri, Octobri, bre„ uior is est, sed torosior, amariórque. „ Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiã inuenit, Hactenus ille. Hæc itaq; sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, vt suam Lusitano detegam negligentiam, vel fortassè imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Pliniũ lib. decimo nono, cap. v. Helenij siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeãtur, quæ hic his perpaucis lineis in mediũ attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iamprimùm Lusitanus coniicere poterit id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate distare, vt potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriã inferre videatur. At insignẽ & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suã prodit inscitiam. SED IAM sese offerunt recriminanda, quæ in vnguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumẽtis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens. Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullósq; alios „ celebres viros Sampsuchus eadẽ cum „ Amaraco, siue Maiorana herba sit, „ apud Dioscoridem tamẽ, & Galenum, „ ac Paulum Aeginetam multùm inter

Lusitani imprudentia.

Calumnia vij. in Vnguento ... io.

se differunt, cùm Sampsuchus Maiora„ na herba hodie in fictilibus & vasculis „ reposita ad fenestras pro delitiis habi„ ta sit. Amaracus verò Parthenium est, „ quæ an Matricaria officinarum sit, ter„ tio dicemus libro. Hanc verò animad„ uertentes inter vtraque differentiam „ Galenus, & Paulus, diuersa capita tan„ quam de rebus diuersis fecerunt, vide„ licet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nã Amaracus Galeni, & Pauli proculdubiò apud Dioscoridem Parthenium est, vt tertio libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni, & Pauli Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cœcutiunt, nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamẽtorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proindè Amaracũ illorum Dioscoridis Marum ob nominis vicinitatẽ esse dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari tanquã rerũ diuersarum meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, nõ sic facilè cespitasset, nec hæc sic cõfusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpè ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meã suspenderim sentẽtiã? an velis tu potius, vt præcipiti quadã arrogantia in istam tuam incurrã vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnãdi labores, tu tã esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagãdæ apertã relinquere viã, quã noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidẽ nõ desunt rationes, quæ osten dant Amaracum Galeno & Paulo tam

Calumnia cõfutatio.

Parthenium, quàm Marum posse designare. Quã ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, vel improbare libuit. At aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouũ esse debet, magis in hoc inclinor, vt librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatũ. In qua re tametsi authorũ certa desint testimonia, non tamẽ huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutũ simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idq; præsertim seruare in his, quæ viribus non vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melãcholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem sacrũ extinguere, collectionésq; consumere. Quandoquidem tam raras, vtilésq; facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud viriũ tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia vlcera sistat, & quòd invnguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus lib. v i. de simplicium medicamẽtorum facultatibus, vbi fortassè deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucisque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortassè lubens, quòd latius de eo scribere statuisset lib. i. de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, nõ affirmandæ tantùm huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionẽ sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem verba facere, nec quicquã agere, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eóq; præsertim quòd sciuerim iis esse etiã rationes, quibus se tueri possint, nempè Serapionis testimonium, qui id tantùm quod Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiã posset destrui authoritas. Hæc itaque si rectè, synceréq; perpendisses, non modò te ipsum nouisses, sed & fortassè puduisset ita te iniuriã in me cõspirasse. Reliquum nunc est, vt iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampsuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id, quod esse falsum, & a veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippè qui lib. tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit, Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facilè videtur probare etiã " Galenus. Ipse enim libro primo de an- " tidotis, Amaraci plurimum in Cyzico " nasci scribit, & Amaracinum vnguentum in Cyzico parari ait libro secundo cap. i. de compositione medicamentorum secũdùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno designare Amaracũ, quàm Sampsuchũ Etenim cùm Cyziceni Sampsuchũ Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius lib. x x i. cap. x i. Sic inquiens. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. & capite x x i i. eiusdem libri, Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cypro laudatissimum,

mum, & odoratissmum. Fit ex eo oleũ, quod Sampsuchinũ vocant, siue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosq; neruos, & vuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdã Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuersalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quã plurimis rei plantariæ studiosis non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manu scripti, in quibus nõ legitur in Parthenii capite particula illa οἱ δ' ἀμάρακον, queadmodum nec apud Serapionẽ, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratũ, quod facilè quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum vnguentum odore iucũdissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò eam esse plantam existimat, quam ob odoris virus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quantũ in Amaracino vnguẽto, quod odoris fragrantia plurimùm præstasse scribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis: quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidẽ fatetur Galenus libro primo de antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parũ verò in aliis regionibus præsertimque in Italia. Id quod Lusitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidẽ nullo magis herbarũ genere vbique abundat Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim vbique scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeò vt nullus in Italia sit locus, vbi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinũ vnguentũ omniũ odoratissimũ parabatur, & nobis iã cõprobatũ sit Samsuchũ à Cyzicenis Amarici nomine appellari, satis cõprobatũ esse putamus, Lusitanũ medicæ materiæ ignarũ, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idẽ esse Sãpsuchũ, quod Amaracũ. Demũ an Dioscoridis Partheniũ Cotula fœtida sit ita vulgò vocata (vt Lusitanus certò sibi persuadet) is postea audiet.

Stolidum Lusitani erratum.

DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecũ contẽdit & ex iis floribus parari Iasmenũ, quos Itali vulgo appellant Gelsimini, cùm tamen id nulls rationibus cõprobet, sed tãtùm suis nitatur verbis, non est cur multis cũ illo agã. Sat enim mihi esse existimo, cùm scribat Dioscorides parari Iasmenũ (id est Violaceum vnguentũ) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri posse, vt ex aliis paretur floribus, & ex iis præsertim, quorum apud Dioscoridẽ, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quin & superuacaneã hic omnẽ verbositatem esse censeo, eò quod in cõmentariis nostris satis, superq; comprobatum sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Prætereà cùm is rationibus argumentisq; nostris nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si philosophum medicumq; vt audio se putat) non vereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primùm ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm veritati fuerit addictus.

Calumnia vii. de Iasmeno vnguento.

Depulsio.

IN PINO autem vt Theophrastum defendere videatur, sic mecũ agit Lusitanus. Longum profectò, nec minus dificile esset omnes Pini species percurrere. Illius tamẽ (Theophrasto authore libro tertio de historia plãtarũ. cap. x.) duæ sunt species, altera vrbana, altera verò syluestris. Syluestris verò in Ideã, & Maritimã partitur. Nam idea, idest mõtana rectior, celsior, materiæq;

Calumnia ix. de pino.

" crasior est, sed maritima folio ornatur
" tenuiori, imbecilliori, & cortice læ-
" uiori ad coria vtili, in qua nux conspi-
" citur rotunda, breuiq; dehiscens. In
" Idea verò tanquam nux syluestrior,
" oblongior est, viridis, minusq; hiscens.
" Hæc ad Theophrasti mentem, quæ vera esse nullus hucusquè in dubium traxit, præter vnum Matthiolum Senensem, qui omninò hæc suo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, se in syluestri maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes, in montana verò non oblongas, sed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophrastum verum vniuersaliter dixisse obseruanimus, ac Matthiolum aut non rectè apprhendisse, aut potius vt noui aliquid aliis dixisse videretur, in medium hæc afferre voluisse. HAEC ILLIVS SVNT VERBA. Cæterum an vera, vel falsa, syncerè, vel subdolè prolata, candidisimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios facilè conijcere poterit. Explodenda enim detestādaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatùm, nec delusum asserui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quod vtriusq; Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quòd autē vera, non ficta, nec fabulosa scripserim (vt ex se ipso fortasè me iudicat Lusitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano maritimam obseruauerit Pinastrum. Quippè in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores, alterum verò breuiores paulò, compactili duritie conclusos, nec per se facilè dehiscentes. In Tridētinis verò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque sylucscit. Pinastri nuces in vniersum visuntur lōgè maritimis breuiores, infirmioresq;, quæ cum primùm ina ruerint, illicò dehiscunt, & ab arbore decidunt. At siquis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiuerit, nouas Pinorū imagines postremæ commentariorū nostrorū editioni apictas intueri poterit. Quod si syncero animi affectu fecerit, non vere mur, quin facilè cōijciat, nostrā in plantarū historia fidem falsò à Lusitano improbatā: & subindè etiā noscet magnā illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophrastum reiicere, sed nostro climati causam assignaui: Quāobrem non possum nō admirari Lusitanū, quippè qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calūnias, Equidem nunquàm negauerim Pinastros, quæ in Ida monte proueniūt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescuut, in nucibus edendis cōtrario modo forsitan se habere, cœli, soliq; illius immutata natura.

Lusitani figmenta explodun- tur.

VENIO AD Hippocampū, cuius historiā à nemine descriptam hactenus reperi Quo fit, vt dificilè admodum sit "
absq; vlla dubitatione affirmare, quod "
nobis sit pisciū genus, quod Hippocam "
dum appèllauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quā lōgè ātea audierā à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idē sonet Hippocāpus, quòd latinis fluxuosus equus, si quo probari posit, esset ad manus. Verūtamē cùm nulla extet Hippocā historia, cur eius opinionē accipiā, sa. non habeo: quin nec etiā cur refellam. Plinius lib. XXXVI. cap. V. dum Praxitelis admirāda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione Gn. Domitij delubro in circo Flammi nio Neptunum. Thetim, atque Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos. Quæ quāquàm demonstrāt Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinij authoritate quis vnquā rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit,

Calūnia x. in Hippocampo.

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

meminit, eos esse pisciculos Equi vel Dracunculi formã habentes, quos quidam veros esse Hippocampos nõ ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos nõ esse pisces, sed ingentes fortasse beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Nisi hæc potius fabulosa censeamus, quàm vera. Nos autẽ cũ iamdiu nõ ignorauerimus non deesse rei medicæ studioso, qui Equiculos illos, vel marinos Dracunculos veros esse Hippocampos putarẽt, non abs re esse duximus horũ Equiculorũ imagines commentariis nostris adiungere, non ea tantùm causa, vt horum placitis subscriberẽ, sed vt vnũ quémque, præsertimq; Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verũ non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes, & Græci sermonis peritissimos secuti, quorũ nõ desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampũ. Quibus subscribere videtur Plin. lib. XXXII. cap. XI. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant referat, quã ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sanè fuerit tam petulanti ore affirmare, nostrã, & aliorũ opinionem, tanquã absurdã esse spernendã, cùm tamẽ rationibus, & authoritatibus comprobatã

Calũnia xi. De Cucumere, vnusquisque facilè cernat. MULTA ETIAM CONTRA Nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm verè, sic inquiens. Cucu-
,, mer nõ vbiq; satiuus reperitur, qua de
,, causa multi non sine ingenti errore Ci-
,, trulũ, quem Peponẽ esse certò scimus
,, Cucumerẽ appellant, vulgariũ forsitan
,, voce seducti, qui in Italia ferè vniuersa
,, & Flandria, ac Germania Citrulũ Cu-
,, cumerẽ vocant, sed, vt dixi, nõ sine ma-
,, gno, nec dicam pudendo errore, inter
,, quos nouissimus extat Matthiolus Se-
,, nensis in suo Dioscoride Hetrusca lin-
gua cõfecto. Est igitur Græcorũ Cucu- ,,
mer, siue Cucumis dictus sic (vt Varro- ,,
ni placet) quia facilè curuatur baculi ,,
crassitudine, colore viridi, longitudine ,,
cubitali, & maiori, præsertim si in flore ,,
existens in fistulã mittatur. Tunc enim ,,
(vt tradit Plini. lib. XIX. cap. V.) mira ,,
longitudine, & ad fistulæ cõplementũ ,,
crescit, & hac de causa Columella An- ,,
guinũ Cucumerẽ eum appellat, quia ,,
oblõgus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili plãta, qua Cucumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autẽ in altera parte Hispaniæ præcipuè apud Salmaticẽses, vbi in magna cernitur copia hirsutus, colore omninò viridi, lõgitudine cubitali, & curua. At Pepo is est, quẽ Officinæ ob colorẽ Citri in maturitate acquisitũ, Citrulũ appellant. Græci verò illũ πέπανον id est maturũ Graia voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodiè seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoq; Pepanũ vocant: & eius supremã partẽ concisam fronti æstus hora, in quã illũ plerunq; comedimus, tanquã refrigerantẽ admouemus. Quod olim quoq; à Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone hispani, dum viret, nã postquã maturuit, & colorẽ luteũ Citri maturi contraxit, tanquã cibo inutilẽ reiicimus. Si quid tamen illius comedendũ sit, eius suprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, vt apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui Peponibus iis non nisi maturis cõtra Hispanorũ cõsuetudinẽ in victu vtuntur: quorũ medullarem, & interiorẽ partem in qua semen continetur, tanquã improbã & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte cõtenti. Quimos apud Græcos quoquè fuit, vt ex Galeno deprehenditur libro II. de Alimentorũ facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines à carne intima, in quo semẽ habetur

 betur

betur, abstinet. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quã vellicare alios. Sed audias Amathe. Solus ne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolũ insectaris? Quapropter non alia opinor causa, nisi vt tuam malitiosam inuidentiam in eius tantũ m videaris monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia congessisti. Egregiã certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè iis secum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus quã hic toto aberrauerit cælo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquã obstare, sed plurimũ astipulari censemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore esse dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falsò Lusitanus Pepones esse cõtendit, plerunq; incurui spectantur, vt æstate tota videre quis potest in clarissimarũ vrbium plateis, vbi innumeri venduntur. Porrò si hæc ignorat Lusitanus, nõ medicos consulat, sed olitores. Nam ij ostensis incuruorum cucuminũ millenariis, facilè crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent. Præterea vulgarem Cucumim, quo passim vtimur, verum & genuinum esse manifestò comprobat Plinius libro x i x. cap. v. his verbis. „ Particulatim Cucumis „ floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magisque cùm crescit. Hæc ille, quibus palàm est Cucumeres nostri vsus legitimos esse.

Amathus suas enarrationes in Diosco. ex Matthiolo trãscripsit.

Calumnia refellitur.

Quippè si Lusitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorũ hortos sæpè se contulerit, vniuersos videbit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc sententiam nostram, ac quamplurimorũ clarissimorum scriptorũ à Lusitano falsò improbatã illud sanè luce clarius ostẽdit, quòd satiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantũ ab erratico differat. Vtrique enim eadẽ sunt folia, iidem flores, eædem viticulæ, & eadẽ in vniuersum deniquè facies, vt libro I I I I. testatur Dioscorides, & lib. v I I. cap. v I. de historia plantarum posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tãta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioque, vt si simul serãtur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoscantur. Nec propterea negauerim, quòd cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciẽ refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorũ mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flore in fistula, vel harundine demisso, Cucumim indè mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod etiã de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaq; suã traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongũ se diffundit, & anguiũ modo cõtorquetur. Quippè sato „ subindè semine, quod exemptũ sit ex „ hisce prælõgis mangonio illo paratis, „ in posterũ per sese eadẽ forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum scimus, non solùm in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimque in iis, quas Indicas vocant. Id quod etiã Plinius affirmat loco prius citato. Nam cũ maximè compertũ haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autẽ vt Lusitani fert opinio prælongi non erant) & huiusce formæ causam reddere vellet, Fortè (inquit) primò natum ita audio vnum, mox semine ex illo genus factum. His itaque palàm fit (vt Lusitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudendo is versetur errore. Quippè si (vt idẽ falsò contendit Lusitanus) vniuersum

Cucurbita, & cucumeres a olitorũ mãgonio varias induunt formas.

uersum Cucuminum genus sponte sua ita prælongum proueniret, stolidum sanè esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura nō esse adeò in longitudinem protensos manifestò demonstrat Plinius, quippè qui scribat Cucumeres in Italia, esse quàm minimos, in prouinciis quàm maximos. Nā si sponte sua ea essent forma (vt Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quàm breuissimos in prouinciis quàm longissimos. Adde quod etiam experimento cōstat (vt ego mihi testis, esse possum) quòd Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitātur appensi, & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum supponatur apertū. Id quod proprium esse Cucumeris affirmant præclarissimi rei rusticæ, plātariæque scriptores. Præter id si gustum cōsulas nulla penitus saporis, vel odoris differentia inter prælōgos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cùm tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maximè etiam Lusitano aduersatur, quòd vnū tantùm Cucumerum genus statuerit.

Cucumerum tria genera.

Ad id autē, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satiuum Cucumim Anguinū vocari, quòd forma anguium referat speciem, nil aliud nobis respondendū sese offert, præterquàm quod falsò id Columellæ acceptum referat. Constat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim syluestrem, quemadmodum syluestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quod forma referat angues sed quod in syluestribus nascatur locis, vbi facilè stabulantur angues.

Anguinus Cucumis quis.

Cæterùm quod Anguinus Cucumis syluestris sit, non satiuus, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro, capite proprio de syluestri Cucumere, quin & quidam Dioscoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius libro xx. cap. 11. Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimoniis comprobare, cùm Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere sui ipsius oblitus id apertè fateatur, & suo se iugulauerit gladio? Sed quod falsò Columellæ testimonio fuerit is vsus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sanè præclarissimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mira lōgitudine qua si anguina specie proueniunt, quanquā Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Syluestris multo infra magnitudinē satiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à satiuo penitus differens. Hactenus Aermolaus. At si ita, demus huic bono viro à sua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At nō intelligit quàm non choærentia, quàm in se ipsum repugnātia dicat? nūquid nō videt homo miser, quòd non aliam ob causam hæ differentiæ plantis addi solent, quàm quòd à reliquis earundem generis distinguantur? Non ne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerum genera? Resipiat miser, & sua iam recognoscat errata. Resipiat, inquam, cum signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria confessione vrgeatur.

Lusitanus sui ipsius laqueo captus. Lusitanus mendax.

Comprobat etiam cucumerem nostratem non esse Peponem, cum in primis sapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cùm scribat Symeon Sethi Græcus author Pepones sapore esse dulces, nulla sanè ratione fieri potest, vt Cucumeres nostri vsus fuerint pepones, quippè qui eò magis amarescant quò maturiores euadūt, vt Theophrastus scribit lib. vi. cap. xiii. de Plantarū causis. Præterea si Peponū facultas expēdatur, constabit sanè ex Galeni sentētia, quòd deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitio

mitiones, & id quidem (vt Symeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidasque abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis cucumeris affrictu nunquàm consequeris. Nec obstat quòd Hispani cucumerẽ nostrum (vt Lusitanus inquit) Pepanum vocẽt. Quippè cùm Italia à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius asseruasse eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quod Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint. Sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiũt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum à Peponum carne intima, quæ semen cõtinet, abstinere homines, quum id fiat potius in Peponibus nostris, quàm in Cucumeribus, quorum seminibus vnà cum carne vescimur. His itaque poterit Lusitanus fortassè noscere, quàm in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subindè palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quàmminimos, in prouinciis vero quammaximos prouenire, cumque Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortassè magis ab Italia distet, verendum sanè est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegẽt Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortassè prolixè Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minimè obscura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas, ne si fortè breuior sim, iure sibi cedi putet, minúsque sibi a nobis satisfactum clamitet, &, qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vanè se victorem glorietur.

Lusitani figmentũ explosum.

IAM DE CARPESIO pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquã ibi de Caryophillis agit, nostrum ibi ordinẽ, & doctrinã quemadmodũ in cæteris sequutus, ita aduersus non scribens cõminicitur. " Caryophillis Carpesiũ proximũ est, quod " Cubeba Officinis dicitur, vt libro primo meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, siue Zurumbet Arabũ est, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falsò Lusitanus. FALSO, inquã, quòd nobis nusquam scriptũ sit Zedoariam, siue Zurũbet esse Carpesiũ. Quis ergò non miretur hominis impudentiã, infidelitatẽ, mendacemq; locutionẽ? Quis non detestetur huiuscemodi hominũ genus, qui tam euidentibus calumniis, ac imposturis cãdidissimos quosque lacerãt? Huic adhibenda fides? huic credendũ? huic assentiendum? Nequaquã. In confesso enim est omnibus hominis huiusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus stomachum cõmouerint. Sed quantùm hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Calumnia xũ de Carpesio.

Lusitanus impudentia & mendacio notantur.

SEQVITVR, VT qui de Artemisia dicas, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, hodore acuto, sapore verò amaro, altera verò Matricaria dicta tenuifolia à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quod Matricaria hæc Parthenium sit, vt Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria est. Nam Parthenium, Brusaculũ, Herba fœtida Chamomillæ similis est vt suo dicemus loco. Hæc illius

ad vn

ad vnguem sunt verba. Inania tamen, nihilque ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumētis, rationibus, & authorum testimoniis, quibus satis, superque nobis comprobatum est, Matricariam vulgò vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subindè vllis indiciis, ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantùm falsa opinione ductus, non est sanè cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrātem relinquam. Verum vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatē compescam, libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemq́;, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehēditur, quàm oscitāter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinā putant, cuius capitis titulus sic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Ad hæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Adhæc duo sunt argumēta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariam nō esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum cādido: id quod sanè in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicotenus aureus, candidus foliolis circumseptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeò maiorem Arthemisiam æmulatur, adeóque illi congener est, (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin

Amathū in se ipsū latrare.

Calūnia diluitur.

Matricariam nullā esse Artemisiæ speciem apertè probatur.

ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd cum Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoréque plurimùm à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides, sed cùm inter primum, & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis, crassitudinisque, vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus, alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentū, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodùm gustu sentitur, adeò vt parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa Galeni testimonio excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatem facilè deprehenderit. Quòd autem Matricaria nō sit Parthenium, & quòd ea planta Parthenium sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Partheniū esset, quū hæc omni ex parte Anthemidem adeò referat, vt tantū ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nā dubitauerint, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriādri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò nō habet, sed Anthemidis, Matricaria verò contrà. At si forte obiecerit Lusitanus cùm ad summum vsq; Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia adeò parua tenuiaq; spectari, vt Antemidis folia quadantenus referant, qúmque dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri tenuibus, is ad minora tātùm folia respexit, non

Cotula fœtida nō est Parthenium.

 ad maio

ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facilè. Siquidem cùm neque Oribasius ex Dioscoride, à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandē seruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum sanè est, particulam λεπτὰ Dioscoridi impertinēter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cùm plantarū cōparationes rectius, exactiusq; fieri debeat, cùm plantæ ipsæ adolescunt, vel consistūt, quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt, non autē cùm primùm oriuntur, vel cùm consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanum maximè pugnat, quòd cùm Cotula fœtida longè acrior sit, quàm amara, adeò vt ea sedem abstergentibus ardorem non obscurum inferat, ob idque vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acredinis tantillo. Postremò cùm sexcenties iam expertū sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio adscribuntur, palàm sanè est maximè deludi eos, qui cōtrà sententiam nostram friuolis quibusdā argumētis, ac captiūculis machinantur. Sed vtinā tam facilè vera inueniri possent, quàm falsa cōuinci.

Calūnia xiiij. de Symphyto Petræo.

CAETERVM quum anteà scripserim in meis cōmentariis italico sermone primùm in lucē editis Symphytum Petræū à me hactenus non visum, quasi me negligētiæ inertiæq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex verbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secū afferebat, Symphytum Petræū erat, quod Consolidā nonnulli appellant, quæ (vt testatur Ruellius) familiaris Gallis admodum est, & eam sua lingua Buglam vocāt. In Italia quoq; nasci eum paulo Castiliono medico affirmamus, quanquàm Matthiolus eam nunquam se vidisse tradat.

Confutatio.

HIS LVSITANVS Non tantùm in me inuehitur, vt putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippe qui se nobis rei medicæ peritiorē ostendere ambierit. Verum si (vt solertes decet scriptores) Italica eadem cōmentaria secundò edita anno à CHRISTO Nato. M.D.L. perlegisset, comperisset quidē Symphytum Petræum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquam per sese, vel per alios fortassè fecisset, ni Falconerius ille (si tamē vera refert) id illi ostēdisset. Non enim vna die vniuersa seges in horreū congregari potest. Quo fit, vt accusari iure non possim, vbi quandoque fassus fuerim, me hanc vel illam nō nouisse stirpē. Præstabat quidem tunc mihi Symphytū Petræū nunquam me vidisse fateri, quàm mentiri, vt doctior, diligentiórque viderer, quo nihil detestabilius, execrabiliúsque dici potest.

Calūnia XV. De Sparganio.

AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium siue Xiphidion Officinarum Spatula fœtida est, cùm inter se maximè conueniant. Vndè Matthiolum Senēsem hic errare certum est, qui Sparganiū non esse Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas nō comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrē habent notitiam, nōrunt. Proindè Sparganium Spatulam fœtidam esse certum est. Hactenus ille.

Calūni. contunditur.

Demiror sanè tam perfrictam hominis frontem, qui quasi omnium rerū naturam, plantarum omniū intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, cōfestim me errare accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionē, & vitæ consuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantùm Ruelliū excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpiū cognitio in confesso est, nil aliud esse Spatulā fœtidam

Spatula fœtida est Xyris, nõ Sparganium.

fœtidam vulgò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidã referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippè quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, vnde illi nomẽ, adeò vt Tiresia, vel Talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquàm à Matthæo Syluatico Pandectarum authore, qui eam Iridi similem reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrem Iridem, à quo quantùm distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderũt. NEC PLVRIBVS verbis ea refellam, quæ de Siderite obiicis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plãtariæ inscitiam, cum ita memoras. Conspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus folio aspero Saluiæ magnitudine tanquàm Marrubij albicante, & per circuitum tanquàm Quercus dẽtato, quod fricatum ex se odorem, qualem ex Cydoniis optimè maturis oriri videmus, emittit, quẽ Dioscorides subintelligit, cùm dicit gustu non iniucundo, cum adstrictione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquàm Matthiolus oppositum contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quàm omni succo innania, ipse videat. Quòd enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facilè demonstrat, quòd eius folia non modò non spectentur Quercus instar sinuata, sed nec per ambitum nulla parte laciniata, tametsi Lusitanus, vt potius suam tueretur opinionẽ, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostẽdit spicatos in caulium summitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondẽt, nec pomorũ Cydoniorũ odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Sideritem hanc commendauit, sed gustu nõ iniucundo, multa enim habentur, quæ odore maximè placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, vt vera fateretur, an fortassè suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè Fuchsius huiusce odoris nõ meminit, nec nobis periculum faciẽtibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, vt sua potius temeritate, quàm scientia existimat Lusitanus. Sed non fortassè à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam vidisse, nisi appictã, quod falsò scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunq; solum vliginosum esse solet, Fuchsius verò perindè, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis. MINVS acerbè aliquantò patior, cùm de Trago nostrã studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suã exorditur calumniam. Non prætermittẽdus quoq; est Ruellius, qui proculdubiò in dignoscenda herba ista multùm hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoq; Matthiolus Senensis subscribit nulla fultus ratione, cùm è directo Tragum herba sit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta sunt à Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis est calumniatus, quàm quæ de Trago hic recitat. Hoc modò si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum

Calumnia xvij. De Siderite.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus

Calumnia xvij. De Trago.

tum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitem me habuisse opinionē, quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum esse, quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui semen ac inosum in cacumine nasci tur rubrum, adstringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine foliis, pusillis circùm ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos spectare, quā ad aliā quamuis plantam videbantur. Opinionis inditia subindè augebat, quòd sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verùm quod & summis, & præclarissimis contingit ingeniis, vt temporis processu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Re nanque in posterum exactius agitata, ac perpensa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animaduerterem apud Theophrastum, & Plinium, quorum etiam iudicium in nostris Latinis commentariis secuti sumus, Tragum vtrisq; Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioscoridi aculeatam in vniuersum esse plantam, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribens Theophrastus libro VI. capite I. de Plantarum historia. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum, præter aculeum folium gerunt. Id quod postea repetiit tertio eiusdem libri capite his verbis. Inter ea verò distincta genera plurimum quæ aculeato folio constant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum inspiciatur, exiguo est numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpius enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram, & singulari radice, eadèmq; breui adhæret. Hæc ille. cui subscribit Plinius libro XXI. capite XV. sic inquiens. Spinosarum multæ species. In totum spina est Asparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet. Quibus palàm est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire foliis, sed scatere tantùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quòd dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, sine foliis oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summoperè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod vsu venire nimiæ temeritati plerúnque solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpissimè labitur, quòd eam velit plantam legitimum esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & Alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiúsque imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quòd à planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, foliis prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur, geniculatímque protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq; incurua, ex lata origine in acutū desinētia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioráque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prod

Kali, & Alkali Arabum.

Kali histo r

prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, iis præsertim locis, qui bus salinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quòd Kali sapore sit admodum salso, Tragus verò non salso, sed adstringēte. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tā excors, obliuiosusq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidē, vt postea disseram. Cæterùm eam constat plantam genuinum esse Tragum, quam nos suo loco appinximus. Quippe ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantùm nascitur, fruticosa, humilis, humi accūbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine vbiq; scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perindè ac tota plāta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentissima, copiosáque oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quòd auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, vt ego mihi testis esse possum. Tantùm igitur abest, vt celari velim mea, sicubi sunt errata, vt ea etiam ipse non verear emēdare, gaudeóque hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm imbrobæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quum proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere, quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac vecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non consentias. Ac sanè in commentariis, quæ anteà Italico euulgaui sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exactéque essent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpe ne tāti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum vtilitate, tùm facilè compensari, tùm rectè obscurari posse censerem, sciebam tamē prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm vt leuissimū alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidiè flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorū studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem, vt improborum, inuidorúmque iniquis morsibus me intēpestiuis obiici maluerim, quàm horum resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desideriis satisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longè accuratius in Latinis nostris commentariis agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullā in me ostentasset acerbitatem, nullas in optimè munitā, firmatáque suas ingessisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iamverò optima quæq; fœdissimè lacessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquā veniā mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offu

Lusitani inconstantia.

Tragū genuinum.

Author Tragū primus inuenit.

Lusitani obiectio in Amaranthum.

iori offuscat falsitate. DIXI paulò ante in Trago, quàm sua reprehēsione turpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilò cautius, & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentē me citasse in vulgari Amarantho, quū Aetio nil sit aliud Amaranthū, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamē à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea cōmentariis: quod & iampridē est factum. At ne Lusitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipse quàm falsò sibi persuadeat vulgaris vsus Amarāthū esse Chrysocomem. Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribēdum fuerit, quòd Græcorum verborum vires tam negligēter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη verò coma. Adeò vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifestè deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, nō aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij diudicent, qui Græci sermonis peritiores habētur interpretes, quíque hæc diligentius explorauerūt. Quòd autem Chrysocome flore sit aureo, vt ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius lib. XXI. cap. VIII. vbi sic inquit. Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri Corymbis. Quamobrem nō solùm constabit, quàm lubricè lapsus sit Lusitanus, sed quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruelliū, & Fuchsium. Quippe cùm Chrysocome, & Amaranthum lōgè inter se differant, vt clarissimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum est Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem māsa coma folia, acetiam radix adstringentem facultatem non obscuram præ se ferunt. HIS ACCEDVNT, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba, crassa siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura verò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, vt dixi, Sedum minus natura frigidum, vt Maius est. Cæterùm & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure cōcludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sanè vereor, ne hæc tam crassa, támque frigida herba cerebrum ei totū perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq; , ac Amathum nostrum penitus amentē fecerit. Inquit Dioscorides, Semperuiuum minus in petris parietinis, & maceriis, necnon scrobibus opascis nascitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidósque flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plinius libro XXV. cap. XIII. his verbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisque nascitur, & tegulis fruticosum à radice, & sursúmque ad cacumē, foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragātur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidē Fabæ inuersæ vocatæ cauliculi nō insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quandoq; maiores, nec folia quidē exilia, rotūdaq;, sed magna, lata, ac prælonga, flores in vmbella non herbidi, sed plerunq; melini, vel in purpurā cādicātes. Radice quoq; nō est inutili, nec superuacua, sed bulbosa pluribus adnatis turberculis Asphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & succo plena ad multa expetita. Quæ in vniuersum notæ, si cū minoris Sedi historia cōparētur, clarissimè demōstrabunt tantū ab illo differre Fabariā, quantū à luscinia

Turpis ac ridendus Lusitani error.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumnia vindicantur.

Calūnia xviij. de minori Sedo.

Lusitanus reprehenditur.

Calūnia refellitur, & [illegible] lucinatū esse ostenditur.

luscinia coruus. Non enim aliam ob causam Semperuiuū tam maius, quàm minus id sibi nominis asciuit, quàm quòd perpetuò anno toto virescat, ac viuat. Id quod testatur Theophrastus libro VII. capite XIIII. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Græcis sempiternum designat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in vniuersum arescat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestátur vniuersi materiæ medicæ studiosi, cùm nullo alio sit sapore, quàm acido. Sed cùm fortassè Lusitanus syncero careat gustu, perindè ac iudicio, mirandum sanè nō est, si inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam.

Calumnia xix. de Cirsio. De CIRSIO hæc habet. Adeò Cirsion nostræ vulgatæ Buglossæ respondet, vt omninò fatendum sit eandem esse herbam, cuius sententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò quia videmus Buglossam aliquandò triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, vt animaduertenti notum euadet, euanescit, nam in cæteris ita inter se respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam à Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cæterùm cùm vulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, vt fortassè per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum nō sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuò triquetrum non aliquandò tantùm, & angulos ipsos solum aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui vbique tenuissimis aculeis rigeat. Ad hæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioscoridē fatetur Plinius lib. XXVII. ca. VIII. quæ in lanuginem dehiscant. At cùm vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantùm purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video, cur ita stolidè crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cùm scripserit è vulgaris Buglosi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentariis nostris, quæ viuum legitimumq; referat. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt aliàs latius explicabimus. RELIQVVM est, vt ad ea respondeam, qui *Calumnia xx. de Ellebore.* bus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correpto tanquam Diagredio vtantur. His in nos ille. Sed an iure, vel iniuria eos iudices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de vtriusque Ellebori viribus scripsimus, quibúsque in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, vbi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiúsque (vt Lusitanus somniasse videtur) minimè mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mēdacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plinium libro XXV. capite V. Nigrum *Exploditur Lusitani calumnia.*

bours

boues, equos, suésque necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniuria in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eò cæcitatis, amentiæ, insolentiæq; processit, vt etiam aliorum errata in nos remiserit, vtpotè, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor causa, quàm quòd voluerit monimentum sceleris, atque audaciæ suæ esse in conspectu omnium.

Lusitani inuidētia detegitur.

Animaduersio in Amathi deliramēta inscitiámque.

Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumniis satis, súperque puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantáque luce eas me diluisse nunc arbitror, vt si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facilè seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquàm tã arrogãter, tam temerè in eorũ labores insolescas. Quinetiã quo pacto eorũ sudoribus potius cãdidè & gratãter fruaris, quàm vt eos imperitè lacessas, & tuis calũniis obruas. Etenim nõ iccircò has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidentia, ac etiã imperitia. Etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, vt solùm tua furta commendata aliis esse velis, cætera verò, quæ tua libido sibi non vendicarit, ea maliti osa studeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuũ infidelem in meis scriniis animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias, quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo, sin is maneas, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificiis, cõfestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi nõ tam ad oculos, quàm ad mentem referebãt, At ego Amathe non te ideo cæcũ dico ductus hac gentilium superstitione, quòd Cibeles alicuius te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidissimè desciscas. Etenim cùm (vt audio) nunc nostræ religionis te ipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibúsque te totum addicas, & ita non solùm in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minimè id est mirũ, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solùm tibi, sed & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas: & tumultuosissimis mentis furiis impulsus modò huc, modò illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccircò tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquandò in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiusce medicæ materiæ studiosos tuæ fortè impedirẽt calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Censuram. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, vtrùm tu iustius me inuaseris, an ego maiori vi te in me temerè irruentem declinauerim, penitúsque profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas, aut, quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia nostrum augeant, & amplificent honorem.

Lusitanus Semijudæus. Hispani tales Maranos vocãt, qui maximè detestantur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

Cur Author hanc confecerit Apologiã.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI IN AMATHI LVSITANI ENARRATIONES CENSVRA.

Præfatio in Censuram.

IAM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciã errores, quàm ad id vera, rectaq; duci ratione. Quòd si liberius in hominem petulantem adeò importunè lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquissimis calumniis, non modò honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantũ in ipso est, sua imperitia, & impudentissima confidentia rem medicã obscurare conatur vniuersam. Nec sanè aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quàm plurimis comprobata, ...tisq; cõmunita, sua temeritate incess...t, & violare molitur. Hoc si impunè, & tacitè fit improbis permittendũ, vt suo tantum iudicio audacter reprehẽdant, ac cõtaminent omnia, quò nam omnium præstantissimarũ facultatum cultus deueniat? Quis posthac istorũ se obiectet ingratitudini? Verum vt & ipsum, si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissimæ licentiæ, & non solùm ex aliis, verũ ex se ipso suã cognoscat omniũ rerum inscitiam, infringẽda est hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Nõ arbitrabar quemquã tam perfrictæ frõtis esse posse, qui ibi tam seuera in alios censoria vtatur virga, vbi ipse tot vbiq; scateat erratis. Molestũ, friuolumq; penè credidissem grauioribus impeditus negotiis, vt cũ huiusce hominis disceptarẽ ineptiis, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audiuissem. Nunc autẽ eadem molestia, qua istius impetũ, & vanam incursionẽ à me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: Audiat bonus, & egregius vir, quantò tutius fortassè fuerat honestè tacere, quã eo pacto contra cæteros insanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquã vtar vanitate, qua ille cõtra nos, & ne hominem potius persequi, quã veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucẽ producã, vt si vel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferũtur contradicere valeat, doctorũ iudicio longè libentius acquiescam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorũ studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimum, si non ab Amatho, quem redit urum vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore id peto, ac postulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum, & medicinæ fiat can-

C didar

didatis, vt tum demum de vtroq; nostrum suam ferat sententiam, vbi nostras rationes diligẽter expenderit, ac pensitarit. Amathus non nisi quadam præcipiti dementia nostros inuasit labores, cõuulsit, distraxit, nullã huiusce facti afferens rationẽ, nisi quod suæ authoritati, hoc est stultissimæ libidini, tantũ putauerit vbiq; concessum. Ego sanè, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atque sicut cãdidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facilè discernet, ita fore arbitror, vt minimè eum pœniteat eius lectionis, vbi nõ tantùm istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarũ cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerẽtur, in certa hæc digessimus capita, ac iam tandem aliis innumeris silentio inuolutis, ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissime offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Censura. DE ACORO suum ipsius, quod olim tenuit reprehendit iudicium, sed quantò præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro differe- *Galanga Cyperi folia.* pare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirũ quod neutrũ Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiã ita testante) vt non desint, qui Galangã ipsam Cyperum Babylonicũ vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat, adde quòd radix hæc rufescat potius, quàm subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, vt de Acoro fatetur Galenus, sed tantùm acri. Quocircà non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simpliciũ medicamentorũ historia primas tenet, aliud est Galãga, aliud verò Acorum. Ob eandẽ quoq; causam inter græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus in parãda Aurea Alexãdri antidoto, & Acorum & Galangã imponunt, tanquã medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorũ pluribus sanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (vt Plinius inqui, cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraque fractu cõtumaces, quibus perspicuũ, satisq; comprobatũ censemus, neutrũ Galangæ genus esse Acorũ. Nec profectò intellexerim vnquã (vt aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphosi factũ sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, sed tantũ magnitudine differt, quum primũ ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se cõmutauerit: nisi quis fortassè dixerit, euenisse hoc magicis præstigiis, quò suã tueretur opinionẽ. Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus vsi, illud sanè suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanũ, vt Brasauolum à nobis reprehensum (illi *Lusitanus Brasauolo addictus.* enim vbiq; plurimũ videtur addictus) sui immemor defenderet, quàm vt veritatẽ, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profectò clarissi- *Fuchsius laudatur.* mus, & qui potius philosophũ se existimat, quàm vt pertinax sit author, etsi iam pridẽ in Brasauoli concesserit sententiam, visis fortassè Cõmentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangã esse Acorum, *Acorum quid* honesta quadam dicendi serie, qua suã tuetur existimationẽ, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm videtur abesse. Quod fortassè fecisset

cisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porrò Acorũ non mea tantùm, sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubiũ esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, vt is meritò stuppidus appellari debeat, qui aliter sẽserit. Quo fit, vt ridendum videatur Lusitani argumentũ, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatẽ, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius. Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cùm nullã explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apuleii authoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cùm enim antiquorum nullus scriptis cõmendauerit Acorum ad Venerea præstare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quòd fortassè ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illã dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempe, Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus quin etiam Thymum, & Stirax, quòd suauiter spirent, Venereæ dicũtur plãtæ. Adhec in Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippe qui non satis cõstanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus sententiã, deinde verò illico asserit idem inuentu rarum nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum iis conferantur quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facilè fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam velit Galangam esse Acorum, quoniã à Plinio dictũ sit libro XXV. cap. XIII. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescẽtes. Atqui illi venia dãda est: quippè quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud non Pliniani codices mendis vltimo locò expurgati, ac restituti, qui non nigras sed subnigras legant Acoro esse radices. Quã quidẽ lectionẽ magis probamus, quòd scripserit is paulò infrà, Creticas Acori radices esse Põticis candidiores: quinetiã quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur q. Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sentẽtia fuerit) qui ex nigro albicat, subniger verò qui ex albo nigricat, adeò vt subalbus, & subniger color parùm inter se differãt. Talis autẽ visitur color iis in radicibus, quibus passim vtimur Calami Odorati vice.

Acorum quid.

Ridiculũ argumentum.

Apuleio in Acori historia non astipulandũ.

CARDAMOMVM.

NEc sanè minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, vt potè qui putauerit Cardamomũ quo vsi sunt antiqui, lignũ fuisse, non semẽ. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangẽti contumax, occlusum farctumq;, potius seminis sit propriũ, quàm ligni. Sed Cardamomũ antiquis fuisse semẽ, nõ lignum, testatur apertissimè grauissimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, vbi sic habet. Fructus autẽ, qui vnà cum virgultis, foliis, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ii sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stœchadis, dictãni, Polij, chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Cẽtaurij. Radices autẽ hæ Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis

De Cardamomo Censura.

tenuis. Semina verò hæc. Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἰνδῶν καρδάμωμον
Καὶ ψαφαρὸν φύσεις παρθένιξ ὅσελι.

Hæc Andromachus, & Galenus aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura iij. de Nigella Citrina.

ERRAT Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaserit Nigellam Citrinā (liceat mihi nūc pharmacopœorum vti vocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum, Minus verò id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis ferè similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (vt nobis aliàs satis, superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm intercursantibus mēbranis papaueris modo. Præter id cùm sui Cardamomi colorē subnigrū fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomē, Maius illorū Cardamomū appellari possit.

MELEGHETA.

Censura iiij. de Meleghetis.

QVOD prætereà Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomū non sit, quis facilè coniicere poterit, quippè cùm hoc semen calice quodam, Melanthij instar cōcludatur, Cardamomum verò Minus (vt Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est assimilis, eò quòd hæ colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginā vocant, Insubres verò Melegam, vnde fortassè accessit his seminibus Meleghethe nomen. Ad hæc cùm Melegethæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non video sanè cur consentaneum fuerit id Minus vocari Cardamomum.

CVBEBA. CARPESIVM.

Censura v. de Cubebis & Carpesio.

IN CVBEBIS, & Carpesio censendis quantum aberrat, quòd Cubebas velit, quibus passim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, vt apud Arabas nullus habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen, ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarū generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat, quin etiam nec genuina Mauritanorū Cubeba: vt pluribus rem hanc in commētariis nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

MVLTO verò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandē arbitratur esse plantam, quā Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant, ad quod quoq; genus refertur, quæ passim vulgò vocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam adeo breuem,

ue mvt necti non possit, quin & herba verius, quã flos, dẽsa veluti manu pressa, radice numerosæ cohærens. Quantũ ab hac differt Pseudonardus? quũ planta est fruticosa, lignosaq; Rorismarini Coronarij instar non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quã herba, & quæ in corollis facilè necti possit. Florum enim lõgiores pediculi iunceo ferè lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeò densè fruticat, vt folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, vt tanquã manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorũ Alpiũ apricis locis, nusquã Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autẽ & breuis Saliũca herbula est, nõ bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrẽ in Buccolicis poëta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncã & Pseudonardũ non cernit Lusitanus, vt humillimã herbã à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorũ curet caliginẽ, ne culicem pro cane, vel fortassè etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura vij. de Cinnamomo.

REDIBO in gratiam aliquandò cum hoc homine, qui alienis (vtinam tam verè) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capsis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferũtur Antuerpiã, nos abundare iactat, & contra omniũ præclarissimorũ authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomũ esse corticẽ tantùm suæ arboris non lignũ. Nouitatis auidus nouũ credo aliquid afferre studuit. Fidẽ idcircò suæ authoritati adhibendã minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera esse aduecta. Miror cur non se in his quoq; partibus fuisse fingat, vt maiorẽ huius cõmenti faciat fidem. Sed cũ nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigiis istas terras petierũt vllam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitiis inuentis astipulemur? Præsertim cùm nõ desint probatissimorũ scriptorũ testimonia, q repellentes has nugas apertissimè fateãtur Cinnamomũ virgultũ esse pumilæ arboris nõ corticẽ tantũ. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiẽs. In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recens nigrum, ex vinoso in cinerẽ vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctũ, perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus lib. I. de Antidotis his verbis. Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septẽ virgulta, vel paulò plura, pauciorâue, non æquali tamen omnia longitudine sunt, Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidiũ non excedit. hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno ascriptus, qui etiã de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum suntrami ferè, ac virgulta, quæ ab vna radice plura excrescunt, recta & minuta, breuiáque colore subruso, & cortice extenso non rugoso, qui cortex non ita facilè vngue à ligno abraditur: nodulos plures, & interualla habẽt, & in medio læues habentur. Si verò frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia vincentem. Ferè enim hæc maxima probatiò Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles Cinnamomum surculum esse testatur lib. IX. cap. XIII. de historia Animalium, sic inquiens. In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quã surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus, & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomũ legunt. Adhæc

Cinnamomum est virgultũ pumilæ arboris.

Cinnamomũ surculaceũm esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuisum multũ attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonij. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeò tenuia haberi, vt Hellebori, vel Damasonij radices non excedant. Adde quòd quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repositũ fuerat, vel eos quidẽ ramusculos apud se seruasse, facilè constabit omnibus Cinnamomi virgultũ esse tenue, & nõ solùm in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomũ cortice tantùm præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodũ & Galenus, sanè non video. Quamobrem Lusitano fabulã hanc ego tantùm acceptam referã, præsertim cùm præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetiis, quò vulgare Cinnamomum ex India affertur, perindè ac Antuerpiam, vnquam viderit, repereritq; Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit.

Cinnamomi Virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Nimis quoq; vana est opinio, qua credit Galeni tempore nõ eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualẽ recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiã expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd mihi reiiciendũ omninò non videtur eorum præceptũ, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendũ censent, quanquàm ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm vel Imperatorum amici, vel diuites essent, facilè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, iis verò Cinnamomũ emere. Hæc itaque Galeni sunt verba, quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantã Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebãt, suis in theriacis modò Casiæ duplum, modò Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequẽdi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Lusitani opinio vana.

Cinnamomum Galeni tempore etiã carum.

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poëticæ potius quàm medicæ facultati se totũ addixisset, nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; se præstiterit, video profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeò rem feriã præ se ferentia, vt ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulãdi facultate discedere nequeat, sed potius illi venia dãda: quippè qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis. Qui huc vsque Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum Gummi odoriferum sit, Lacca verò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur. Quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (vt certò scimus) non gummi, aut arboris, plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, sanagoq; velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, form

Censura Vigi. de Lacca Arabum.

Lusitani cẽturia fabulosa.

Lusitani Lacca historia fabulosa.

formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascẽdunt, in quibus Laccam generãt, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris nõ sunt Laccam ferentis, vt hucusq; omnes ferè crediderũt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro sextosuæ nauigationis, vbi de his agit aromatis, ac mercimoniis, quæ Sumatra insula, siue Taprobana mittit, sic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorẽ. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. CXLI. vbi fatetur in Cambaia Laccã vberius nasci, quàm alibi gentiũ, nõ autem fieri, gigniue formicis, aut scarabæis, vt lepidius & facetius quàm verius fabulatur Lusitanus. Prætereà cùm duplex sit Lacca, quæ Alexãdria Aegypti Venetias cõportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri à Sumatra fortasse insulà nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ instar cõcreta, nulli inhærens ligno, non est, cur Lusitani fabulam, historiam putem. Siquidẽ gleba illa sole clarius palàm facit. Laccam gummi esse arboris, non quidẽ, vt per somnium vidit Lusitanus, formicarum alatarũ stercus, quibus etsi vbique scateat tota Europæ regio, nusquã tamen visæ sunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterùm quum satis superq; nobis comprobatũ sit in Commẽtariis in Dioscoridem editis Mauritanorũ Laccam, & Græcorũ Cancamum esse idem, adeò vt pluribus id comprobare testimoniis non sit opus, cadit, perítq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Lusitani fabula explo ditur.

ELAEOMELI.

Censura ix. de Elæomele.

TRIPLICI se pariter implicat errori in Elæomele, quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridẽ defluere, non vnum tantùm, Mel nimirum per se & Oleũ ex eadẽ arbore manãtia. Prætereà vt noui semper aliquid apportet, quòd hunc liquorẽ ex Indica nuce credat distillare. Deprehẽditur in primis error ex ipsiusmet Dioscoridis verbis, qui Elæomelis historiã ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocant ex quodã caudice manat oleũ melle crassius, sapore dulci. Quibus palàm est de vno tantùm liquore scripsisse Dioscoridẽ, nempè de Oleo, quod ob melleã dulcedinem vno verbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι vocatur, nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, nõ autẽ περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Prætereà ex Dioscoridis historia nunquã probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hũc fundere manifestò fatetur Plinius libro XXIII. cap. IIII. vbi ex Olearum quarũdam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quòd huius historiæ neminem habeam authorem præter Lusitanum.

MACER.

Censura x. de Macere.

CONTENDIT maximè Lusitanus, vt pote qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar contegũtur, & Græcorũ Macerẽ nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illũ seuerus iudex contumacẽ declarat: tãtã sibi arrogat authoritatẽ, vt certò putet vnũquẽque suis debere astipulari delirametis. Verũ quũ id nulla asserat ratione, vel authoritate, ipse meritò nõ modò cõtumax fuerit declarãdus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippè qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendẽs, & aliorũ subscribere ineptiis, quàm veritatẽ amplecti, ac tueri. Atqui quũ nobis in Commentariis nostris in Dioscoridẽ editis, abundè

Lusitani insolentia.

abundè comprobatũ sit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimoniis, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, vt ipso oculorum intuitu vnusquisque videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (vt apertissimè lib. XII. cap. VIII. testatur Plinius) non est vt hic pluribus istius Centurionis insolentiã, & inscitiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non considerarunt.

ERICA.

Censura xi de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantũ in anno floreat, quum tamen Erica Theophrasti testimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur. cùm non nobis tantum, sed aliis quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus bis in anno, tẽpe verno, & autũnali tẽpore sine vlla controuersia florescere. At cùm libro tertio scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis prouenire, constetq; id Ericam nostrã per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura xij. de Acacali.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponã Lusitanici regni metropolim fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalim fruticẽ esse Myricæ similem. Cæterùm cũ duo sint Myricæ genera, alterum fructũ gerens quasi florem compage muscosum, alterũ verò Galliæ similẽ, videat obsecro, qui rem medicã profitentur, quàm negligẽter Dioscoridẽ legerit Lusitanus, quin & qua authoritate, vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile: quũ antiquorũ quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Myricæ duo genera.

PALIVRVS.

Censura xiij. de Paliuro.

IN PALIVRO confundens historiã pede prolabitur, siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de historia plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorũ facultatibus, illam esse arborem, quam Agrifoliũ vulgò vocamus, folio lauri, per ambitũ aculeato, crasso, ppetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tã Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco Paliurus frutex est, non arbor, & semẽ in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens, seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cũ baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifoliũ aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse quoque Theophrastus inquit libro & cap. IIII. de historia plantarum) in Africa nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm nõ ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortassè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit. QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum libro XIII. cap. XIX. & à Theophrasto libro & capite quarto esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat, Theophrasto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum nõ

meminerit

meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asseruentur, non temere censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridē. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura 26. in Ribem. MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem sequutus eam arbusculam censet hortis, & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq;, topiariis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) *Ribis legitima historia.* Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem colore viridi rubescente, foliis latis, magnis, rotūdisq;: quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, vitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptiis me diutius ad nauseam vsq; conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia. Maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, vt hinc ad seria reuocemur. Auditæ quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribēs, quas Damascenas appellat, quásque vulgus Moschettas vocat, quòd odoris forrasse fragrantia Moscum resipiant, non solùm has non minori vi deiectoria pollere existimet, quàm Scammonia, sed exitiosissimum esse medicamētum pariter contendit. Hoc vt confirmat, anilem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetiis viderit (liceat mihi nunc suo vti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ quū semel tantùm saccharum ex hisce Rosis paratū à medico quodā Veneto tanquam medicamentū quod nullo incōmodo aluū cieret, degustasset, statim fauciū & linguæ desquammationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentū, aliisq; frequenter dederim sine vllo prorsus incōmodo, adeò vt quandoque pueris felicissimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quòd māsa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tātùm se ostendat tum adstringētem, tum etiam subamaram. *Lusitani iudicium falsum.* Id quod manifestè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ erosio, inflammatióue hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mandenti, vt quandoq; adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationísque accessit. Quo fit, vt quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, vt potè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum sit id ab acrium, salsorúmque succorum defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tēpore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec puta uerim vnquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeò excordem, imprudentem,

dentem, negligentemq; fuiſſe, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamẽtum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præſertim cùm ad huiuſmodi ditiſsimos ægrotãtes ij plerunq; accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis ſanè demiror hominis imperitiã,

Lusitani in re medica euidens imperitia.

quòd tam acriter damnauerit has Damaſcenas Roſas odore per quàm ſuaui fragrãtes, è quibus clementiſsimũ illud paratur medicamentum nullo penitus incõmodo aluum ducens. Contrà verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Perſici arboris flores, quin & ſyrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam ſexcenties obſeruauimus) Perſici arboris flores ad ducendã aluum deuorati, incommodis quàm plurimis ſumentes afficiunt, nempè crebris, vomitionibus, ventriculi & inteſtinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus, quæ omnia plerunq; ſequitur frigidus ſudor, æſtuatio, virium amiſsio, & corporis vniuerſi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò A'μαθῆ non appellauerit, cùm eò ignorantiæ perueniſſe conſtet, vt certò ſibi perſuaſerit Ieleniabin è Perſicis roſis paratum, de quo pluries in febrium curatione, & vẽtriculi dolore meminit Auicenna, ex Perſici arboris floribus parari debere?

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

Sed quàm falſa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius oſtendit ipſa medicamẽti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclariſsimorum medicorum conſenſu nil aliud deſignat, quàm Mel Roſaceũ. Sed quonã pacto Roſaceum Mel è floribus Perſici arboris parari poſsit (ah, ah, ah præ riſu ſcribere ferè nequimus) qui ſciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim vſquam. Conſtat enim per Roſas Perſicas nil aliud voluiſſe Auicennam, quàm Puniceas.

Rosa Persica quæ apud Auicennam.

Siquidẽ libro quinto, vbi is de compoſitione medicamentorũ omnium egit, de quibus in vniuerſo meminit volumine, Ieleniabin ad febres, & ventriculi dolores parari iubet è rubeis Roſis, non autem (vt Luſitani vana fert opinio) ex Perſici arboris floribus. Id quod manifeſtè indicat, nil aliud Perſicas Roſas Auicennæ deſignare, quàm Puniceas, Perſicas ille fortaſſè vocatas, quod à Perſis in ſuas venerint regiones. Nam nos Damaſcenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damaſco Syriæ primò ad nos peruenerint?

PALMAE INVOLVCRVM.

Censura xvij. in Palma Inuolucro.

FALLITVR Præter id Luſitanus in ea examinãda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatũ primùm eſſe exiſtimat, quàm Nucis Indicæ villoſum tegumentum, hoc tamen argumẽto fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ ſimili. Deinde verò ſua fortaſſè inconſtãtia ductus, in eiuſdẽ capitis proceſſu, reuocata priori ſententia, (qui taliũ puerorum eſt mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioſcoridẽ eſſe Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quòd ſcripſerit Galenus libro octauo de ſimplicium medicamẽtorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic ſe implicat errore.

Palma Elate Dioscoridis quid.

Quandoquidẽ Dioſcoridi Palma Elate nil aliud eſt, quàm fructus Palmarum adhuc floreſcentium inuolucrum, calixq;, non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nuſquàm meminit Dioſcorides, nec (quod ſciuerim, legerimue) antiquorũ aliquis. Quo fit, vt cenſendum ſit, huiuſce Nucis inuolucrum nunquã antiquis, innotuiſſe. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Luſitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiuſdam inſtar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo ſerie quadam pendentes racematim cohærẽt: id tractu temporis dehiſcit, emergũtq; flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile: idq; eſt,

Palmæ Elates historia.

quod

quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortassè facilè, dum duabus vult insidere sellis, duabus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sanè obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato, duo facit Elates genera, vnum quod germen est ipsius Palmæ, aliud verò tegumentum, de quo tantùm scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera, quorum vnum illud est, de quo diximus, aliud verò id totũ, quod inuolucro illo concluditur, quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum vt fortassè probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippè qui scripserit libro duodecimo, capitulo vltimo, arborem quandam esse Abietem vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod maximè palàm facit, quàm imprudẽter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cũ legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in vnguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescẽtium dactylorum Inuolucrum, quod ad vnguenta spissanda expetebat antiquitas.

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioscoridi.

Plinij error, quem maximè sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR

REPREHENDIT Aliorum opinionem, vt vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quàm ille totus sit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatissimorum authorum testimoniis. Nam (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosáque folio, flore, ramo, totáque figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omníque tempore perficit. Nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus est magnitudine Pyri figura oblongus, Amygdalæ modo colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longè minorem, molliorémque. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctúque facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudinéque. Materie constat robusta, dura, visúque decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & simulacra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant. Hactenus Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cum Persico nostrate conferantur, qua vniuersus scatet orbis, liquidò constabit has plantas nihilò minus inter se distare, quàm à Quercu Salicem. Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridariis, ac vinetis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosáque nusquam visitur, nihilque cum Pyro cognationis habet: sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minimè herbido, sed cùm maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic ossiculum præter id Pruno minus non visitur, sed quandoque duplo, triplóque maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longè contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quòd vulgaris Persici fructus maximè damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, vt praui succi aliment

Censura xviij. de Persea.

Perseæ arboris hist. ex Theophrasto.

alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat. Contrà verò qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremò Persicus nostràs radicenititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proindè rarissimè annosa reperitur. Contabescit, peritque, facilè, quòd imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idque ligni materies illi rara, fungosáque cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Aegyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimáque spectetur, vt potè quæ in multiplices veniat vsus. Quo fit, vt omninò Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Aegypti arborem à vulgari Persico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij testimonio, qui libro xv. capite xiii. sic scriptum reliquit. Nam Persicæ arbores serò, & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cùm cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem ataui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus aliis. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus author Galenus, qui libro secundo de compositione medicamentorum secundum locos, manifestè testatur in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquàm in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostràs ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, vt posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

FLVVIATILES CANCRI.

Censura xix. de fluuiati lib cancris.

Ridenda Lusitani amentia.

Qvvm Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinum. Siquidem illum eo inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, vt Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus eò grauissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam. Serióne hæc dicuntur ab Amatho? an risum sua vecordia mouere studet? Nimirum adducor, vt credam (si id seriò fatear, quòd sentio) aliquo amentiæ genere illum quandóque vexari, & proindè tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cocleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati.

MARINVS SCORPIO.

Marinvm Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculũ, quod ex Cancrario genere existimauerim (vidimus. n. illud sæpè in Hadriatici littore tanquam inutile à Piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondeletus libro xviii. cap. xxii. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλον vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno,

Athæneo

Athæneo, Plinio, Aelianóque Scorpius pelagius est piscis, & inter nullos asellos, lacertos, cernuas, & quotquot sunt, alios duræ carnis recẽsetur, non autem in Cancrario genere. Quum autẽ eius historiam in commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium nõ neglexerit.

RANAE.

Censura xxi. de Ranis.

VBI Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuersum Ranas venenosas censeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is lib. III. cap. LV. palustres ranas inter venenata recenseat, & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quòd quotãnis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (vt Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi ea rum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantùm sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sentẽtiæ nostræ obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum. quippe is ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quòd malum in corpore succum procreent, perindè ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed

Lusitani Religio.

magis fortasse Lusitanus credo lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetium inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium agens, quæ in vsum medicum veniunt, vbi deuenit ad palustres Ranas, quæ passim ab omnibus eduntur, Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saléque & modico oleo cõditæ, venenosorum reptilium ictus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro XXXII. *capite quinto*, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis venenum, hausta venena, deuoratam Rubetam. Salamandrámque iis laudibus prætulit. Nec ob id velim fortassè putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippe qui dixerit libro XIII. quòd deuorata palustris Rana tanquam venenosa variis, ac multis vexet incommodis. Quandoquidẽ ibidẽ palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed de venenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus præsertim fœtidis morantur. Ipse enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alij appellãt, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderũt, verba facere, quoniam sciuerat Bufones, & terrestres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemque cõpertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiúsque materiæ medicæ operam nauarit, quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de noxiorum animalium morsu, & de bestiis virus eiaculantibus inscribitur, Nam & idem legitur apud Dioscoridem, quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit, sexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse adstipulandum.

Lusitano in re medica non esse adstipulandum.

Censura xxii. de Gallinis.

GALLINAE.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio

tentio cum Medico, optimè lector, verùm cum solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimùm recreatur officio regaliũ epularum: Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malũ, vitiosũmue præbere alimentum, quin & rarò ibidem homines idcircò vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, vt istis eum spoliares delitiis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse aiebãt. Quippe quòd non minus in eorum regionibus carnium probitate, saporisq; iucunditate præstent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quòd raro gallinis ibidem vescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum, sed quòd multi fortasse à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (vt ait Lusitanus) qui pòst exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus, sed qui sint ij prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vsu perpetuò esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, quum non ambigam ius ita paratum non modò abstergere, sed etiam posse roborare. Id quod à purgatione plurimùm præstat.

LAC SCISSILE.

Censura xxiii. de Scissili lacte.

LAC SCISSILE nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Conuincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui huiusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramóque ficulneo recenti mouetur, insparsis, post quam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit, sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariúmque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simpliciũ medicamentorum facultatibus, vbi de Canino stercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXXVIII. Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quòd cùm tam splendidis enarrationibus explanãdum Dioscoridem susceperit, adeò graui labascat negligẽtia.

Lactis scissilis parandi ratio.

OLYRA.

Censura xxiiii. de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum tritico longè deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeò vt dixerit Plinius lib. xiij. cap. octauo, esse, qui ob Olyræ candorem, illam Oryzã esse putarent. Præterea scribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale cõfecto minimè percipitur, cùm potius quodãmodo amarorẽ resipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicã, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco superius citato, dũ Olyrinos expẽdit panes, sic inquiens. Habet autẽ Typhæ semen extrinsecus corticẽ, veluti Olyra, & Hordeũ, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobilissima, Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorticata, nominatũ Tragum cõficiunt, quo pleriq; vtuntur.

Quibus planè constat Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area cõcutitur, sed opus esse, vt in pilis pinsentur, vt etiam hoc æuo moris est apud omnes.

CHONDRVS.

Censura xx8. de Chondro.

Ex ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocãt: quod meritò redarguit omnium agricolarũ consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo capite quarto de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scandella erit, quàm Hordeum minus, quæ binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quòd per omnia nempè facie, & viribus. Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quòd nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Foroiuliensia arua, ibique vulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi ab incolis in vniuersum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putaueritque Far ab Halica nihil differre, ídque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon cẽset.

…rre & Halica.

At Plinij testimonio Far nil aliud est, quàm frumenti, vel tritici genus Adoreum vocatũ. Ille enim li. XVIII. capi. VIII. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem sunt, iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palàm faceret aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item capit. VII. eiusdem libri, populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vsum. Verrius scribit, Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vsus, vt ipsemet testatur Plinius libro XXII. capite XXV: cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni authoritas libro septimo de compositione medicamentorum secundùm locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, vbi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti Marrubij viridis sextarium vnum. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctem macerari sinito, sequenti die pharmacũ molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus, quibus palàm est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aëtius libro IX. capite XLV. his verbis. Quod verò latinè in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentũ modico tempore aqua madefacito, indéque extractum, ac in pilam cõiectum, veluti Ptisanam à cortice repurgato, vbi verò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato, deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à sanis in cibum sumitur. Hæc ille, ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

Far ab Halic a differre.

PHASEOLVS.

Censura xxvij. de Phaseolo.

Phaseolvm, Siue Phasiolum, non paruam illam, & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso testis est Plinius lib. XVIII. capite

» capite VII. sic inquiens. Frumentis folium harũdinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piso. Phaseolis venosa. Quibus palàm est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura sint cartilagine, vt nullo mansu dentibus confici queant. Contrà verò vulgaribus, genuinísque Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius capi. XII. eiusdem libri, vbi sic ha-» bet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris le-» guminum longæ, Piso cilindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modò in acetariis Asparagorum modo, nunc vnà cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus, quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palàm est Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed vulgaris vsus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippè non tantùm folia illi insunt (vt Plinius inquit) venosa, sed (vt Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur apertè adacto longo palo consurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud esse, quàm varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi Hortensis Smilax dicitur: Quippè in primis hic longissimos ascendit palos, quibus Lupi Salictarij modo se circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis seritur. Quinetiam eius siliquæ simul cum granis, perindè ac aliorum Phaseolorum manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis vberius exequuti sumus, quàm istius temerarij hominis imperitiam, ac negligentiam videamur, aperire, quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne, si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

Censura xxviij. in Dolicho.

LAPATHVM, SIVE RVMEX.

Censura xxix. de Rumice.

AC IAM Propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris, & turpissimis istius hominis erratis. Quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueant? Nunc ita vniuscuiusque occurrere studeo prudentiæ, vt non parum hoc quémque consolari debeat, quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id vnum siquidem hic vbique laboro, vt & Lusitani, qui tam inficè, ac improbè aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verùm sic à nobis vtrunque est peragendum, vt plura, & absolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, vtq; contra Lusitani insultus, ac imperitiam non parum hinc quoque roboris, & lucis acceda Quarè (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quòd hortense olus Spinachium nobis passim vocatum, Satiuum Lapathum esse asserat, meo certè iudicio longissimè aberrat, quòd Spinachium cum Rumice, vel Lapatho nihil habeat cognationis, siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachiũ Lapatho simile cernitur, quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat itẽ Galenum

Galenum (& si contrarium fortasse somniauerit Lusitanus) Spinachij, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantū syluestris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (vt ante diximus) „ Lapathum appellare Betam agrestem, „ vt quod non gustu modò, sed viribus etiam Betæ Hortēsi est adsimile. Verū cùm Beta Lapatho sit suauior, iccircò nemo est, qui non ipsa libentius vescatur. Hactenus Galenus. Quibus palàm est Spinachium Lapathū esse non posse, nam præter id, quod Spinachiū nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus nō est, sed hortense. Quo fit, vt syluestris Beta etiā appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quā Beta.

Spinachiū non esse inter Lapathi genera recēsendū. Vana Lusitani persuasio.

VANE idem sibi persuadet Lapathum communis vsus nunquam in ciborum vsum concessisse, cùm Galenus loco iam citato, vbi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recēsuit, & syluestrē appellari Betam. Quinetiā & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; ferè Italiæ agrestes homines id maximè comprobāt, cùm vere Syluestris Lapathi plurimùm manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeò vt inter Cichorij species veniat numeranda, tenuior tamē tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione maximè versatum se vbique censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus rectè scribit. Id quod proculdubiò ostēdit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

Censura xxx. de Chōdrylla.

GINGIDIVM.

NEC Errore vacat, quæ de Gingidio censet, quippè qui velit recentiores quosdā sequutus nil aliud Græcis esse Gingidium, quàm vulgare illud Olus, quod Cherophyllū, vel Cherofoliū vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis, & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis, & amaritudinis non „ obscuræ, adeò vt sit etiam Syluestri Pa„ stinaca amarior, & ob id (vt Galenus inquit lib. II. de Alimentorū facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentū. Adde quòd Galeno lib. de Cibis boni, & mali succi cap. VIII. & de Attenuante victus ratione ca. III. Gingidium herba sit syl„ uestris, cōtrà verò Cherophyllū, quod „ passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura xxxj. de Gingidio.

SCANDIX.

NEC Minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunq; in agrorū extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur semen, quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscurè percipitur, adeò vt hanc ille retulerit inter ea medicamēta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Prætereà quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sanè videtur, vel potius temerariū decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse radicem. Quippè hæc, quam alios sequutus Scandicem appellat Lusitanus (vt rei herbariæ periti existimāt) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, vt latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

Censura xxxij. de Scandice.

HIRCI BARBVLA.

QVANTVM in cēsenda Hirci barbula fallatur Lusitanus, ij facilè noscēt, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre

Censura xxxiij. de Hirci barbula.

D

ferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alterā flore purpureo, alteram luteo, sed vtrique radicem esse paruā, bulbosam aliquantulùm oblongā, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicātes à similitudine paruarū nucum Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd nō solùm Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint Tragopogono radicē esse longam, ac dulcē. Id quod sole clarius visitur in genuina Hirci barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palàm est, quàm diligenter, quàmq; accuratè diligēs enucleator legerit Dioscoridē (vt Theophrastum, & Plinium prætereā) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantùm video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Cōmentariis de Stirpium natura Apios admētitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, sed etiā in vineis. Germani Terræ Nucem appellant. Sed quàm habeat cùm Tragopogono cognationem, ego sanè nullam video.

Lusitanū non legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS.

Censura xxxiiij. de Hortensi Smilace.

NON PARVO profectò etiam errore notatur Lusitanus, vt Dioscoridem de Hortensi Smilace diserentem, de omni Phaseolorū genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cùm vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeò frutices conscendant, vt Smilacis modo topiarias scænas inumbrare queāt. Prætereà quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáue ratione Hortensis Smilax vocari possit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentariis nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus.

THLASPI.

Censura xxxv. de Thlaspi.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquā vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semē latum est, vt Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum, & proindè rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem foliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui foliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnum Lusitanū. Cæterùm Thlaspi folia (vt intuentibus facilè patebit) nusquā in cacumine diuisa spectantur, sed foliculi, qui semen concludunt, vt in commentariis nostris quis legere poterit, vbi hunc Dioscoridis locum restituimus.

ZEDOARIA.

Censura xxxvj. de Zedoaria.

QVOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiā. Deindè quòd Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum verò arbor procera, infrugiferáque citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum languescente, vt idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriusq; meminit, Zedoariæ, scilicet & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perindè ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui capite CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit

Serapionis interpretis lapsus.

STRV

STRVTHIVM.

Censura XXXVII. de Struthio.

STRVTHIVM, siue Radiculã, siue, Lanariam herbam magno sanè errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippè quod harum nulla spinoso proueniat folio, quum tamen Theophrasto, ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis iis Saponariis, de quibus meministi, non visitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maximè ridendã, & potius longo cachino explodendã, quàm verbis refellendam, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœniis nascente, à quo se oriundũ facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passeres quàm plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonẽ addiderit Lusitanus. Cæterùm si propè nidificantes passerculos, nascentes plãtæ ob id flores passerculorum illorum formã proferãt, quòd earũ radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quòd plurimorum animãtium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidiè eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia nouam hanc philosophiã excogitauit, in qua si fortassè perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

Censura XXXVIII. in Lusitani fabulã.

CYCLAMINVS ALTERA.

Censura XXXIX. de altera Cyclamino.

GRAVE, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senẽsem alterã Cyclaminũ à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili tametsi hactenus ille nũquam viderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oscitantur commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit, quandoquidẽ nobis nusquã dictũ est Cyclaminum Alteram, cui superuacuã radicẽ assignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

Lusitanus mat. ter Matthiolum citat.

BVLBVS ESCVLENTVS.

Censura XL. de Bulbo Esculẽto.

NVLLVM discrimen cernit diligẽs, & solertissimus rerum inspector inter Esculentũ Bulbũ, & Ascalonicũ Cæpe, quod nos vulgò vocamus Scalogna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cæpe inter Cæparũ genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippè qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Fissile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquiens. Allium, Cæpasq; inter Deos iure iurando habet Aegyptus, Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demũ Galenus libro VI. de simpliciũ medicamentorũ facultatibus Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus repetiit libro secundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamẽ qualitates in Ascalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valde, perinde ac cætera Cæparũ genera, nec quicquã ei inest amarosi saporis Equidẽ putabã hæc nõ ignorasse Lusitanum, quum illũ compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudeæ.

Cæparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

Censura XLI. de Altera Argemone.

ALTERAM Argemonẽ Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, vt in Commentariis nostris diffusius diximus, sed hoc fortassè nesciẽs Lusitanus, ne huius plantæ videretur ignarus,

Argemonem alterã eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (vt opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quæ quantùm cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinisve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ii iudices erunt, qui plantarum historias diligẽtissimè explorauerunt, & Lusitani imperitiam norũt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob caussam Eupatorio Argemonii nomen accessisse, quòd foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Censura xlij. de Telephio.

QVANTVM in censura Telephij hallucinetur, qui vult Telephiũ Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertiũ Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo, & de Sẽperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptũ reliquerit Dioscorides tertiũ Semperuiuum quibusdam Telephium vocari, Siquidẽ Dioscorides has nomenclaturas nõ recipit, sed tantũ adducit, quamobrem non est propterea dicendũ tertium Semperuiuum esse Telephium, quemadmodum (exempli gratia) nec Helsine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit Parthenium est, nec Asarum Bacchar est, nec Asplenum Hemioniũ, nec Gingidium Lepidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idẽ esset Telephium & tertium hoc Sẽperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secũdo libro scribere, de altero verò libro tertio inter Sẽperuiui genera, vt etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui libro XXVII. capite XIII. de Telephio egit, libro verò XXV. de tertio Sẽperuiuo, postquàm de aliis duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephii facultates apud Dioscoridẽ, & Pliniũ expẽdãtur, Telephiũ videmus vitiligines sanare quinetiã vulnera, & sinus, hoc verò Semperuiuũ strumas tantùm discutere.

AGARICVM.

Censura xliij. de Agarico.

LONGE ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim vtuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd Agaricũ contritum nullo pacto diu suas vires seruare possit. At nos illum errore sanè longè maiori proculdubiò duci censemus eoq; præsertim quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatẽ, qua suã fulciat sententiam. Porrò Mesues clarissimus inter Arabas & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, vt vnà cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitã acquirat mixtionẽ: id quod expedit omnibus cõpositis medicamẽtis. Nec video cur tam facilè quicquid tenuium partiũ in eo extiterit (vt friuolis admodum verbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salẽ fossilem, Gingiber, & Oximel excipiant, non sanè constat cur tã facilè tenuior Agarici pars in aurã resolui possit, cùm mellis propriũ sit in suo vigore admista diutius asseruare, Salis verò & Gyngiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent, quin & electaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem iis additũ suas statim deperderet vires, frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorũ virorum placita solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendũ medicamentis, qua expedit illo vti.

RHABAR

RHABARBARVM.

Censura xliiij. de Rhabarbaro.

CAETERVM de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore cõtendit, qui tostum, vel vstũ Rhabarbarũ dysentericis ꝓpinãt, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrẽtur ob cõtractã acredinẽ abradãt. Quare suadet, vt à Rhabarbaro in dysẽtericis omninò abstineãt medici. Atqui si Rhabarbarũ dari libeat, nõ vstum, neq; assum esse propinandũ, sed crudũ, hac tamẽ cõditione, vt prius auferãtur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (vt ipse ait) effici potest, si ex aqua Plãtaginis, vel Rosarũ maceretur. Verũ Lusitano maximè refragatur Mesues, vbi Rhabarbari vires expẽdit his verbis. Rhabarbarũ tostũ dysentericis probè confert. Et paulò superius ait, Quòd si post hasce functiones viscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidẽ Rhabarbarũ in puluerẽ cõtritũ exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, vehemẽter operatur, ac etiã vehemẽtius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenũ, qui lib. IX. de Cõpositione medicamẽtorũ secundũ locos cõbusta, torrefactaq; medicamẽta dysentericis dare suadet, nempè Cochleas, Cornu Ceruinũ, Opium, Gallas, Malicoriũ, Pini corticẽ, Hyosciamũ, Acaciã, & alia plura vino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicament. facultatibus, exustas etiã Cochleas cũ Galla, & Pipere dysentericis commendat. Quibus sanè patet non modò hoc in medicamento spernere Galenũ Coclearũ, & Gallarũ combustarũ acredinẽ, sed etiã addere Piper acerrimũ medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiã posteriores Græci, Paulus (inquã) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quòd vbi intestina vlceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandarachã, Alumẽ, Calcẽ, Aeris squãmã, & alia plura erodẽtia medicamẽta clysteribus infundunt. His itaq; palàm est, cõbusta, tostaq; medicamenta non modò nullo prorsus incõmodo dysentericis dari posse, sed magno sanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiã adstringant. At si vsta, & in cineres versa dysentericis tutò exhibere suadẽt tot grauissimi authores, cur illis tostũ Rhabarbarum interdicat Lusitanus, cõiicere nequeo. Nã si Medicorũ omniũ cõsensu, dysenteria affecti ali debẽt assatis volatiliũ carnibus, ouorũ vittellis ignitis tegulis tostis, & aliis quã plurimis alimentis frixis, torrefactisq;, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendũ, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porrò ad aliud Lusitani figmentũ, quo fretus ait, plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos vsti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respõdendũ in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minimè sit approbandũ, cùm sexcẽtos homines ad vitã reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidẽ nõ possũ non mirari Lusitanũ, ꝙ suæ tantũ gentis Lusitanos Rhabarbari vsti potu interẽptos in exemplũ adducat, ac si illis tantũ fuerit letale medicamentũ, cùm tamẽ is (vt ipsius testãtur scripta) toto ferè ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primũ, & deindè apud Italos suã exercuerit medicinã. Demiror itẽ, ꝙ ita temerè quasi diuinitus edoctus affirmare nõ sit veritus potius ex Rhabarbari vsti potu interiisse eos, quã ex morbi natura, quũ hæc sciri nõ possint. Præter id, mihi nunquã persuasum velim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturũ, quòd aqua Plantaginis vel Rosarũ fuerit maceratum, quã tostum, vel vstũ. Quandoquidem Galeni testimonio assatio, vstioq; plurimũ siccitatis, adustionisq; medicamẽtis cõfert, contrà verò euenit iis, quæ aquis macerãtur. Sed hæc fortassè in mediũ adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarũ nullam vstionem, assationemq; expertum ex Plantaginis aqua bibendũ suadet, quòd fortassè nesciuerit

Rhabarbarum tostũ dysentericis maximè conuenire.

Lusitani inscitia in censendo Auicenna Rhabarbaro.

rit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quã Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria vi polleat, citra vstionem, assationémque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, vt sibi fingit Lusitanus.

CHAMAELEO ALBVS, ET NIGER.

Cẽsu. xlv. de Chamæleonibus.

AC CVM ille Chamæleonẽ Album censet esse stirpẽ spinis vndiq; horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quã quidã Carduum Mariæ, quidã à maculis Carduũ Lactariũ vocant, quidã Suarium, quòd eo sues pascũtur, quis eius opinionẽ probet? cùm Chamæleo albus nullũ producat caulẽ Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulẽ profert bicubitalem, & quandoq; maiorẽ adnatis pluribus refertũ, longis, prædurisq;. Radici nulla est odoris præstãtia, nec Chamæleonis facultas. Siquidẽ deuorata, Dioscoridis testimonio canes, sues, murésque necat. Contrà verò hæc sues nõ modò alit, sed etiam saginat, vndè illi nomẽ. Postremò albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnũ Acano simile, non autẽ paruũ, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualẽ in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hũc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quã quòd huic folia nõ sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulẽ nõ rubrũ, nec dodrantalẽ, sed bicubitalẽ, ac colore viridem effert. Deindè huic flores nõ sunt versicolores, sed purpurei. Præterea carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, interius verò flaua & pluribus in locis exesa, nõ acri, sed potius subamara. Adde quòd Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, nõ maculis infecta nigricantibus. Quibus certũ facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

Censura xlvj. de Crocodilio.

AT QVAM nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hãc opinatur esse stirpẽ, quam vulgus herbariorum Carlinã appellat, ea tantũ ductus ratione, quod hæc non solùm in syluis, sed etiã in arenosis (vt Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cæcutit nõ leuiter, quòd Carlina, quæ caulẽ profert, adeò omnibus in vniuersum notis nigrũ Chamæleonẽ repræsentat, vt neutiquã quis presuaderi posit eã esse Crocodiliũ, præsertim cùm facto periculo, iis sanè viribus non præstet, quibus præstare Crocodiliũ Dioscorides, Galen. Plin. ac alij pleriq; posteritatis memoriæ prodiderũt. Crocodilij enim decoctũ (horum omniũ testimonio) potui datum sanguinẽ copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodũ pretio æstimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, læuis aliquantulum lata, odore, vt Nasturtij, acuto: Carlinæ verò crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaque, nullo Nasturtij odore predita. Adhæc Crocodilij semen Galeni testimonio acre, odoratúmque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò desiderantur.

Crocodilij mira vis.

POTERIVM.

Censura xlvij. de Poterio.

POTERIVM eam vult esse arbusculam, quã Germani Schlehen, nos verò syluestrẽ Prunum nominamus, quod idẽ existimauit Cornarius vir alioqui insignis, cuius opinionẽ magis hic seqtur Lusitanus, quã genuini Poterij historiam. Ego verò nihil hic cõtra Cornariũ dicam, quẽ vir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circà his iã supersedemus, solũ, vt nostri memores instituti, dicimus vtrunq; deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum, quòd syluestris Prunus potius in fruticosarũ arborum recẽseri debeat, quã inter herbas: item quòd

Cornarius reprehenditur.

quòd nulla penitus cõuestiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacãthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisq́; quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringẽti admodũ succo: adeò vt qui dixerit syluestrẽ Prunum esse Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici posit, vel mente captus. Quo fit, vt mirari non debeant Medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornariũ vberrimè conscripserit.

Fuchsij laus.

LEVCACANTHA.

Censura. xlviij. de Leucacantha.

NEC A SE ipso dissentit, quòd etiã Leucacantham herbam eam esse arbusculam cõtendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorẽ viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos vocamus Spino Merlo, quidam verò Spino Zerbino Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, prædurasq́; austero sapore, nulla admista amaritudine, adeò vt nihil succi indè exprimi posit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta, & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Censura xlix. de altero Cretensi Dictamno.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictãno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippè qui scripsit videri hoc nõ modò in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (vt illius verbis vtar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorẽ ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri videmus. Sed quàm sibi ipsi impoinit? primùm quòd hoc Dictamnũ Theophrasti testimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quòd non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius Dictamnum hoc folio esse Sisymbrij Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrij absolutè, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autẽ Erucæ, qualia sunt Cresoni folia, quæ an magis Dictãni foliis sint comparanda, quàm primi generis Sisymbrio, ij diiudicent, qui rem herbariam doctissimè profitentur. His accedit, quòd Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt mediũ inter Sisymbrium, & Saluiã, à quo omninò eum diuersum putamus, quẽ Arãtiorum flores suauissimè fundunt.

CALAMINTHA.

Censura L. de Calamintha.

EO quòd Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Nenedam (quasi Nepetã) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus Gattariam hanc esse secundũ Calaminthæ genus, sed aberrasse videtur, quippè Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, nõ autẽ Apiastri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè visitur æmula. Nec minus item decipitur in cẽsenda tertij generis Calamintha, quòd crediderit hãc eam esse, qua pasim in Italia vtuntur Seplasiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grãdiora, rotũdioraq́; nõ autẽ prælõga Mentastri modo, cui tertiã Calaminthã similẽ fecit Dioscorides.

Censura Lj de tertia calamintha genere.

SAMPSVCHVS.

Censura Lij de Sampsucho.

QVANTA sit Lusitani inconstantia, quãta in nos inuehendi fraus, quãtaq́; is sui ipsius capiatur obliuione, is facilè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampsuchini

chini confectione, & libro tertio cap. proprio de Sampsucho. Quandoquidē libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribēs Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro verò tertio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sāpsuchum, quàm Amaracū, vel Maioranā. Quare non modò seipsum euidēter cōfutat, & grauissimè vulnerat, sed etiā palàm declarat, non aliā ob causam nostrā impugnasse sententiā, quàm vt nobis aduersaretur, & quocunque modo suū virus in nos euomeret. Tāta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excœcet, memoriam tollat, & insano quodam modo se ipsum destruat, ac penè subuertat.

Lusitani leuitas.

RVTA SYLVESTRIS.

Censura liij de Ruta Syluestri.

SYLVESTREM Rutam, quam Capadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdā verò aliis Harmolā vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quā Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifestè decipitur. Quādoquidē hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergētes, non, vt Ruta syluestris, candidos. Quinetiā capita nō prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminētibus costis striata. Præterea, nec semē illi visitur trianguli speciē referens, neq; subrufum, sed longū, nigrumq; nulla amaritudine præditū. Adde etiam quòd Galeni testimonio Syluestris hæc Ruta radicē proferat nigrā, id quod in hisce Caryophillorum Indorum plantis maximè desideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Censura lv. de Syluestri Cumino.

SYLVESTRE Cuminum quum non viderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis Rusticū Cuminū vocari ait, perindè ac si adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo sit opus examine, quū tamen pauci (ne dicam nulli) reperiātur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum Syluestris Cumini genus legitimè cognoscāt. Nam præter satiuū, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, Syluestre Cuminū adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, vt rectè intuētibus palàm sit non modò Amathum Syluestris Cumini historiā confundere, sed quid sit Syluestre Cuminū penitus nescire, & ignorata tanquā cognita, & vulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quē nunquā accuratè Legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnātia: sed hæc negligens Amathus rem omnē confudit. Siquidē nulla generū habita differentia absolutè protulit Syluestre Cuminū Officinis Cuminū Rusticū vocari, quū tamē non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de Syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Censura lvj. de eodem.

CORIANDRVM.

Censura lvij. de Coriandro.

IN CENSENDO coriandro quàm non hallucinatur, nō decipitur, sed penè delirat? quòd vulgaris vsus Coriandrū scribat, nō esse antiquorū Coriandrū, sed illis Coriandrū fuisse aliā plantam Cicutariā dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tātùm argumēto, quòd Coriandri plantā Hispani nullo incōmodo oleraceis cibis admisceāt. Quin & quod eius semen odoratū sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, vel saporis. Cæterùm hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in mediū adduxerit. Quis autē (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris qui dē fœtidissimi lectulariorū cimicū instar optimi esse odoris, ac saporis? Equidē censebā vtero tantū gerētes mulieres citta, picaq; corripi posse. Sed (vt video) Amathus etiā eo morbo laborat, quòd fortassè ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias

Lusita. insignis amentia.

Centurias adeò intumuerit, vt prægnāti similis euaserit: Vel quòd fortassè Coriandri tantùm inter olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, vt indè facilè amētiam contraxerit, quam facere Coriādrum scribit Dioscorides, vbi largius assumatur in cibum. Quo posteà factum est, vt indè Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare posit Amathus stultitiam, quòd Coriādrum communis vsus veterum Coriandrum non sit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriādrum in obsoniorum venerat vsum, vt ipse testatur Galenus libro secundo, de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proindè mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perindè ac Papauer.

PETROSELINVM.

Censura LVIII. de Petroselino.

GENVINVM Græcorum Petroselinum idem, quod seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sanè lapsu esse credit Amathus, quòd hoc Paludapiū sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso solo gaudēs. Contrà verò Petroselinum, quod Dioscoridis, & Galeni testimonio in præruptis, & saxeis mōtium locis, vt ipsamet indicat nomenclatio, tantùm proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aromaolēte. Id quod in communi Officinarum Apio nusquā percipitur.

ELAPHOBOSCVM.

Censura lix. de Elaphobosco.

ERRARE in Elaphobosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam vt se ipsum præclarum ostendat, ait in quærēdo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos viros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in cōmentariis nostris pluries meminimus ob præstantissimam eius doctrinam, integritatémque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortassè vidisse vnquā, quod illi credam non habeo

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

Censura lx. de Colutea.

COLLVTEA quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis verò vulgò Aorno. Verùm quantùm ego legi, cùm Alburnū planta nō sit, sed pars tantùm arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm testimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex est. Proximi plerisque adipes. Ii vocantur à colore Alburnum, mollis, ac pessima pars ligni, etiam in robore fagilè putrescens, teredini obnoxia: quarè semper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At si fortassè, vt nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteā vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè respondi poterit & hoc esse falsum. Quādoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantùm est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed vbique ferè proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

SENA.

Censura lxj. de Sena.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantam (vt ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cùm apud Theophrastum duplex sit Collytea, nec de qua intelligat, explicet, non solùm hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeò vt quid sibi velit nesciat. Præterea cùm Collytea vtraq; Theophrasto lib. III. cap. XIIII. & XVII. de historia plantarum

tarum arbor sit non herba, & vtriusq; meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

GLAVCIVM.

Censura lxij. de Glaucio. NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpè hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Censura lxiij. de Alysso. NVLLAM constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianũ. Sed quàm Penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex vnicaulis, subasper, rotundis foliis, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus, & asperis locis emicās, quæ sanè omnia in Syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua est, planta, sed plerunque bicubitalis, non vno tantum caule crescens, sed pluribus, foliis minimè rotundis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo nō lato, nec duplicem, nec simplicem scutum referente. His accedit quòd Dioscorides de vtraq; Rubia maiori nempè, & minori tradidit vno, & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiam ab Alysso diuersam nō iudicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Censura lxiiij. de Attractyle. REDIT austerus & immitis censor, virgam, vel fustem potius profert. Eiicit omnes ex medicorum, id est ex suo senatu, & grauissimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quòd scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari: sed, quātum videre, aut conicere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida, nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinũ syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio disserētes, Telephium non propterea esse Semperuiuum minus, quòd hoc etiam Telephium (vt Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helsinē Parthenium, nec Asplenum Hemionium: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo, à Scolimo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palàm est Plinio Attractylida nullum syluestris Cnici esse genus. Id quod maximè attestatur Theophrastus libro VI. cap. IIII. de plantarum historia. Is enim postquàm de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vnde Amathi minus probari potest sententia.

TEVCRIVM.

SANGVISORBAM, quam Itali Pimpinellā propriè appellāt, quámque frequentissimè in accetariis addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cœcitate, quippe quũ scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre. Trisaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis constat cauliculis, foliis vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella *Censura lxv. de Teucrio.*

Amathi opinio explosa. pinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore, vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

LYCHNIS.

Censura lxvij. de Lychnide. QVAE de Lychnidis viridibus foliis scribit Amathus, quòd scilicet ea oleo illita igne flagrent, & indè nomen traxisse stirpem, fabulosa omninò videntur, cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarum vsum pro elychnio vsurpauerit antiquitas, vndè sibi nomen inuenit, non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippè λύχνου Græcis lucerna dicitur, ἐλύχνιον funiculus, qui è gosipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosáque, & proindè arefacta ignem facilè concipiunt, perindè ac illius Verbasci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Censura lxviij. de Martago. MARTAGVM flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proindè Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium vocatam scribit libro XXI. capite VIII. At demiror, vbi Lusitanus, qui tanto vsu, tanta omnium rerũ peritia est præditus, Martagũ viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubêribus quibusdam punctis respersos. Id quod manifestè arguit Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namque is flore constat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterum an Martagum, vel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptum, fateri sanè nõ ausim, quum Petilium Plinij ipsius testimonio autumnali tempore floreat inter vepres colore rosæ syluestris, illa verò cum aliis liliis media floreant æstate.

TRIFOLIVM.

Censura lxix. de Trifolio. QVOD Bituminosum Trifolium nunquam viderit, noueritque Lusitanus, hoc argumento facilè coniici potest, quòd asserat Pratense Trifolium omnibus vulgò notum primò Rutam olere, vbi verò adoleuerit Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse vnicuique constabit, qui Pratensis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore resipiet. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite ab odore, nos Bituminosum vocamus. Iccircò rectè scripsit Plinius libro XXI. capite IX. Trifolij tria esse genera, Asphaltite aliud, aliud Acutũ, Minutum itẽ aliud, quo prata ferè omnia scatent. Hinc itaque apertissimè constabit Pratense Trifolium longè ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore versari.

AMBROSIA.

Censura lxix. de Ambrosia. AMBROSIAM ait ille esse herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplasiæ. Verùm patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia Dioscoridis testimonio pusillus est frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem nõ excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perindè quasi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoso suauique, radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Námque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, sed Maioris Millefolij amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

GNAPHALIVM.

Censura lxx. de Gnaphalio.

ADEO breuiter, perplexéque Gnaphalij historiam scribit Dioscorides, quin etiam Plinius illum sequutus, vt non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibúsque, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perindè ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræsentat, vt post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

OENANTHE HERBA.

Censura lxxj de Oenanthe herba.

RECENTIORES quosdam sequutus Oenanthem eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe Dioscoridis testimonio caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascatúrque in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquã magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, vt in Pæonia, sed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen prætereà Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palàm esse non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse.

PHYLLVM.

Censura lxxij. de Phyllo.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, se ipsum ignorantiæ manifestè accusat his verbis. Hanc Ruellius Alteram Persicariam esse credit, quo verò iudicio alij iudicent. Est verò hodie herbula quædam vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidem Ophioglossum, id est serpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quòd semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit, Lusitanum hanc plantam negligenter admodũ examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conueniant.

Censura lxxiij.

HORMINVM.

Censura lxxiiij. de Hormino.

ALIORVM quorundam insistens vestigia pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alij Matrisaluiam, nonnulli herbam Sancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum, nigrúmque, neutiquam crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubij caule bicubitali, non semicubitali: Prætereà Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliqulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiã quòd nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Lusitanus, ali[illegible] antùm opinione imprudẽs abc[illegible] erit vnà cum illis, quorum [illegible] tu[illegible]

ONOSMA.

Censura lxxv. de Onosma.

Onosmam inter vulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeò Onosmam similem facit, vt difficilè ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & stolidã nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit, quòd Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maximè desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quòd is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta.

ANTYLLIS.

Censura lxxvj. de Antillide.

Qvin & in Antyllide censenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimò & affirmauerit eam legitimã, genuinámque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur, cuius cinere vtuntur ad cõflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, Altera quæ lẽti sint simillima, foliis mollibus, ramulis recti palmi altitudine, altera verò foliis Aiugæ hirsutioribus, non video, cur credam Alkalim Antyllidas vtrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippè Alkali, cùm primùm è terra emerserit, folio est tereti, pingui, Minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem ferè longitudinem adolescit, geneculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago diserentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq; spectãtur rufo colore, à quorũ exortu paruæ rotũdæq; pilulæ prodeunt, in quibus semẽ minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proindè factum est, vt ipse crederet Alkali diuersi esse generis, quorum vnum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm Alkali nullã cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec foliis vnquam hirsutis sit, visa, nec vlla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cùm ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum deducor in eam opinionem, vt credam Lusitanũ Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam, & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum, nunc Antyllidem facit.

LITHOSPERMVM.

Censura lxxvij. de Lithospermo.

Genvinvm Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lacrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifestè peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribúsque, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorũ speciem exhibeãt, foliis longis, intérque paruum semen rotundum Erui parui (vt Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascatúrque in asperis. Quæ omnia in planta lacrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantùm cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quòd Litho

Lithospermum in editis, & asperis locis per se sponte nascatur. Lachryma verò vocata non nisi sata proueniat, erectis omnino calamis non humi repentibus, vt scribit Plinius.

ALISMA.

Censura lxxviij. de Alisma.

CAETERVM Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus eam esse plantã, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam vocant: sed falsum non obscurè liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in rerram reflexa, laciniatáque caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censura lxxix. de Britannica.

ALIORVM iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ passim Seplasiis, ac vulgaribus herbariis Bistorta dicitur, eo tantùm fortasse argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folium. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, læuiore que, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus Cæsio, quæ omnia in Britannica maximè desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Cõtrà verò alteri. Námque Bistortæ radix quandoq; nobis visa est brachiali ferè crassitudine, bipollicari autẽ sæpissime, colore in nigrum rufescente, non (vt in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum vsus.

ALTERA CLEMATIS.

Censura lxxx. de Altera Clematide.

NEC minus in Altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flammulam vulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flãmula nusquam mihi videre licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in commentariis nostris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus, sed non propterea affirmauerim vnquam Clematidem Alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Censura lxxxj. de Polemonia.

NIMIVM addictus Brasauoli viri alioqui eruditissimi, non tam vt veritatem videatur indagare, quàm vt pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (vt in Cõmentariis nostris ostendimus) quę vtriusque sententiam confutent. Primùm si natale solum expendamus, id profectò facilè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quòd hæc in montibus, & asperis proueniat, illa in campestribus læto, & vliginoso solo, adeò vt propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiẽ referat, sed corniculos Fœnogræci, æmulos, in quibus semen occluditur rufescen-

rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facilè in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sanè video cur sibi tantùm arrogantiæ asciuerit, vt tantùm Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum sua tantùm garrulitate fretus adeo temerè maledictis, conuitiisque lacessiuerit, præsertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & nostris nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt ausus sis, vbi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum virum citra omnem controuersiam clarissimum Sycophantam appellare? Tu mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissime, isto modo doctissimos viros lacessere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te existimat, hoc vnum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præstantissimos viros optimè de literis meritos non tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mundella à calũnia vindicatur.

LAGOPVS.

Censura lxxxij. de Lagopo.

LAGOPVM magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alij, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non video cur solus Lusitanus diuinare velit, quasi oraculo quodã doctus, quænam planta antiquis fuerit Lagopus. Verùm quòd Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinij & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa verò in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

Censura lxxxiij. de Xyphio.

QVOD Plinius libro XXV. capit. XI. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus prouenit flore aureo Iridis æmulo, vt Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solùm ea ratione, quòd Xyphij historiam Plinius accuratè, probéque describat, non Pseudoacori, sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facilè referre potest. Prætereà Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides verò in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, vt perindè ac nos rei herbariæ studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale solum explorauerat, quàm Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quàm vt eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à seminis figura Xyphium esse censebant. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quòd illa in sitientibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facilè adducor, vt credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirùm quòd scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, qui Cinosorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt, & compressæ verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, coi plurimùm astipantur, inuolucris simul conclusæ, iis similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Censura lxxxiiij. de Harundinaceo gramine.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cùm (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

RVBVS IDAEVS.

Censura lxxxv. de Idæo Rubo.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimùm nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur, Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more, cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Censura lxxxvj. de Chrysanthemo.

QVVM nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum, quúmque oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridē, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoque mense floreat, Calendulam vocat. Apertè conuincitur error, quòd Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi Minoris Anchusæ modo longa spectentur nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortassè illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeāt Chrysanthemum quod alij Caltham vocant. &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantùm argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate, ac historia, vt illum sanè decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eáque præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάλθα, sed χαλκάς.

ASTRAGALVS.

Censura lxxxvij. de Astragalo.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo magna scribit Dioscorides. Quibus quis facilè coniicere potest Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quū talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehēdimus, quòd scribat Inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, eásque Iuglandium nucum figura, magnitudinéque esse asserit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & recentiorum aliis Dioscoridis esse Apios, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ vocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia Tiresia cæcior fuerit, qui non viderit.

ACONITVM.

Censura lxxxviij. de Aconito.

DVM in censendo primi generis Aconito Fuchsium virum apprimè doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè grauius aberrat, quippè qui tāquam cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendísque plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabastri modo splendentem. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ, columnas ex Alabastro viderint, ad Constantini lauacrum propè

sacrum, Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICUM.

Censura lxxxix. de Colchico. QUANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot vitiis hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbique (vt verè fatear) ad nauseam vsque omnia passim Amathi sapiunt Officinam. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille suum volumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cùm hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cum Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, vel ex decocto potum arthriticis commendans, illud verò quod letale sit ab vsu medico abigens. At Lusitanus, vt suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem sermonem habeat, alibi verò de Colchico caput præfigat, quum id consultò fecerit, videns vtique Colchicum non adeò venenosum esse, præcipuè vbi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, vt venenoso cum cæteris Græcis caput constituit, alibi verò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa sub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eò insaniæ, furorisque peruenisset, vt Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret vsum mortiferum medicamentum, de quo paulò post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in vno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, vbi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosim, vt medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. *Serapionis lapsus.* Quippè hoc in loco, sicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat, & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (vt Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum, ac letale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiusce rei sit nobis veterum authoritas. At quum Dioscorides libro quarto, vbi de Colchico scripsit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, sed omnes in vniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam nō tantùm apud Colchos, sed vbique nasci venenosam.

EPHEMERUM.

LUSITANUS recentiores quosdam sequutus Lilium, quod Conuallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. *Censura xc. de Ephemero.* Nam huic Lilio, folia non insunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi

lis illi videtur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq; tenuissimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat, suauissimi odoris præstantiã, quo Lilium Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset, Quo fit, vt vnà cum Lusitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Censura [illegible] de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico scribit Lusitanus, tam primùm quàm alterũ parietibus hærere asserit, & humectis nasci in locis folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura, quibus palàm fit, quantùm in re herbaria præstet, valeatque Lusitanus, quippè qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differẽtiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt. Quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam. Alterum verò Maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorum parietibus proueniat, maritimis præsertim locis, vt Plinius inquit: Alterum verò inter ingentissima saxa in mõtibus nascatur.

TALICTRVM.

Censura xcij. de Talictro.

RVELLIVS vir profectò clarissimus, & in stirpium historia nõ postremus author Talictrum in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nusquam viderimus, Ruellij sententiam probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic aliis vocatam à Talictro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim foliis non est Coriandri, sed vnico tantùm folio assurgit nullis laciniis intersecto. Quo fit, vt ille meritò veniat accusandus, quum iniuriã alios accuset.

POTAMOGETVM.

Censura xciij. de Potamogeto.

ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissimè demonstrat Dioscorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum paulò supereminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiã in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippè qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasiæ Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non nascitur, nec propè eorum alueos, sed secus vias propter sepes, & fruteta, præsertimq; opacis locis, folio non Betæ, sed Buglossi, cuius saporem etiam adeò imitatur, vt eo sicut & facie Buglossũ referat. Adde quòd huic maculæ quædã in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Censura xciiij. de Vrbana Loto.

O QVAM vehementer decipitur Lusitanus in censenda Vrbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec authorum testimoniis temerè affirmauerit eam esse Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim legisse apud antiquorum aliquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Prætereà Plinio quis non viderit aliud

aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acerosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore meritò vocat, quòd nominè, & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocellas, & dissolutũ stomachum præstare ait, id quod facilè quis gustu deprehẽdere potest. Lotum verò Satiuam ad discutiẽdas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium, detersoriumq́; medicamentũ. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

Censura xcv. de Antirrhino.

In existimando Antirrhino immeritò sanè Lusitanus Pliniũ criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd nõ liceat (vt ipse putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differẽtia. Qua in re sanè quid arguat in Plinio nescit. Cuius inscitiæ id in causa esse putauerim, quòd Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorũ authorum impatiẽs, & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro XXV. cap. X. Antirrhinum Lichnin Agriam vocari scribit, non tamen ob hoc affirmat, quòd Antirrhinum, & Lychnis Agria vna & eadem sint planta, sed tantùm admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον, οἱ δὲ ἀνάῤῥινον οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, vbi libro tertio de Domestica scripsit. Aliàs enim nobis superius dictum est, præsertimq́; de Telephio differẽtes, non deesse plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomẽclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodiè habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, vt Anagallis, quæ fortassè genera nunquã vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride differens, acriter me accusauerit, quòd ibi quædam in Plinium deprompserim.

Plinius à calumnia vindicatur.

POLYGALA.

Censura xcvj. de Polygala.

Polygalam scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere foliis Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro XXVII. cap. XII. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, vt quis herbam afferre posit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisq́; soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantùm video) longè potius Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plãtam Polygalam esse putat, quæ virgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant, aurei, præstanti odore, ex qua (vt ipse ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum ea scribere non sit ausus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quotquot sunt alij grauissimi authores nusquam Polygalam scripserunt esse amaram, sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus putat hãc facultatẽ floribus tantùm deberi, quòd suaui præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Lusitani coniectura inutilis.

OCHRA.

PVTAT Lusitanus Rubricā, quā vtūtur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quaq; vsi sunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, vt propria indicat nomenclatio. Ωχρὸς enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Com. 11. in libro Prognosticorum Hipocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortassè temerè de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

Censura xcvij. de Melanteria.

MELANTERIA.

MELANTERIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, vt æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argēti, vt sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perindè ac Chalcantū, Sori, Chalcitis, ac Misy: & proindè rectè vim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quā & Misy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed æri quàm plurima.

Censura xcix. de Sory.

SORY.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory omni ūcōsensu plurimū differat.

Censura c. de Auripigmēto.

AVRIPIGMENTVM.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temerè asserat id coctum esse. Error facilè palàm fit, quòd scribat Dioscorides, Auripigmentum per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui, & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum non coctum. Quippè si coquatur, & igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò vt Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Censura ci. de Gagate lapide.

QVID de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscūtur vel ad D. Iacobi ædes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quātùm illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, vt quidam putant, Bituminis, aut Pissasphalti genus. Gagates porrò lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus, contrà verò illud, quum lapidis speciem præse ferat, nulloque squallore, crustisue sit vitiatum. Genuino, ac vero Gagate vtuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros, Brobandosque, qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptijs colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (vt prædiximus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere non sum coactus, quàm vel meæ occupationes, vel istius leuissima, & imperitissima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnibus tam temerè, tamque vanè sibi

Gagatis descriptio.

Animaduersio in [illegible]

sibi vendicat. Cui tantùm cæteros existimauit adhibituros fidei, vt ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortassè simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere, & immodestissimè damnare labores, priusquàm sua valeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia eius volumina, & præclaræ illæ Centuriæ vbique scatent. Nunc cùm & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidiis citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò sed [illegible] doctis non ingratam me in hoc [illegible]ollocasse operam arbitror. Nec verò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore iniustè se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius nullis argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conquetatur. Equidem quantùm potui, hoc vnicè sum conatus, vt non solùm se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam vt sciat, ac noscat se errorum Centurias fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantùm profecerim Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum erit iudiciū

FINIS.

Lugduni,

Excudebat Ioannes d'Ogerolles.

M. D. LXIII.

Censura xcviij. de Melanteria.

bus
tur,
sum
sti
ti

Cen
xc
Sir

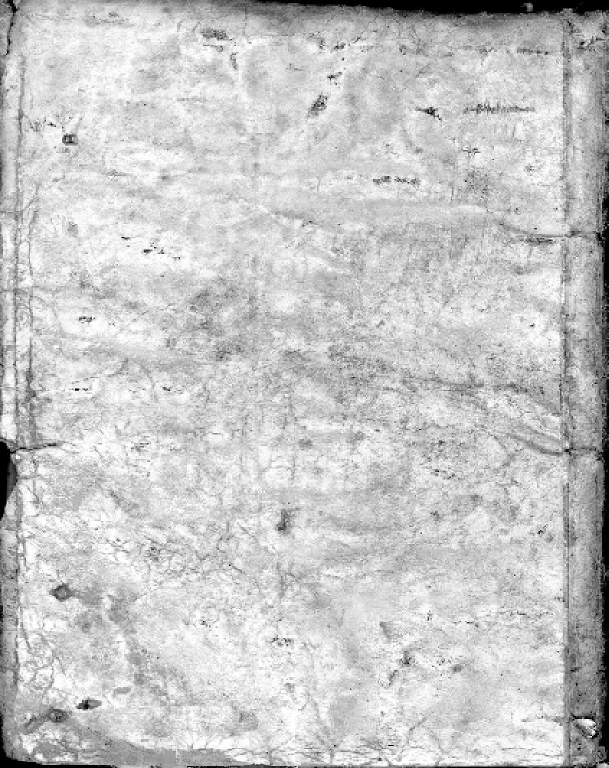
Censu

FINIS.

Lugduni,

Excudebat Ioannes d'Ogerolles.

M. D. LXIII.

ANDRE

IN